This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Litt. 205

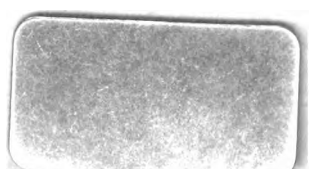

Digitized by Google

FACULTÉ DES LETTRES
BIBLIOTHÈQUE
ANNULÉ
UNIVERSITÉ DE LAUSANNE

Digitized by Google

Digitized by Google

T. LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

LIBRI SEX,

CUM INTERPRETATIONE ET NOTIS

THOMÆ CREECH,

COLLEGII

Omnium Animarum Socii.

Editio Nova emendatior.

AZ 2351

BIBL: STUD: ACAD: LAUS:

BASILEÆ,

Apud EMANUELEM THURNEYSEN,
MDCCLXX.

FACULTÉ DES LETTRES BIBLIOTHÈQUE ANNULÉE
Digitized by Google

DON

50 c 78

BIBLIOTHEQUE CANTONALE ET UNIVERSITAIRE
LAUSANNE

Digitized by Google

CHRISTOPHORO CODRINGTON,

Collegii omnium Animarum

SOCIO,

THOMAS CREECH,

Ejuſdem Collegii Socius,

S. P. D.

QUALI otio jam utor, occupato, requiris, an inerti, & remiſſo; Inquirenti qui reſpondeat Libellum accipe, non multis quidem vigiliis, & acri ſtudiorum intentione, aliqua tamen diligentia elaboratum: Neque enim ad TE Elegantiſſimi ingenii Virum mitti aliquod debet, quod impolitum nimis foret & rude; Lepore, Vi, & Acumine omni deſtitutum. Quanquam quid diligenter factum videatur TIBI, Qui in Critica, & Philoſophia, quantùm per ætatem tuam Homini licet, in Poëtica ſupra Annos vales, niſi utaris ea moderatione Animi, qua tuas Dotes æſtimare, & illa benignitate, qua meas Nugas eſſe aliquid putare ſoles?

MULTI quidem (*a*) attribuunt *Lucretio* omnes virtutes quæ optimum Poëtam, & conſummatiſſimum Philoſophum orna-

 re

(*a*) Lambinus, Gifanius, Faber, Alii.

Digitized by Google

re poſſunt; ſuæ opinioni plus ſatis indulgentes, ejuſque famæ forſan nimis benigni: Sed iſtam benevolentiam, qua non indiget, Vir erecti juſtique animi aſpernatur, contentus iis meritis, quæ Vetus Criticorum Gens, Integerrimi judices, agnoverunt, & ſuo confirmârunt judicio. Nam in illo (*b*) *Artem* Tullius, (*c*) *Sublime carmen* Ovidius, Quintilianus (*d*) *Elegantiam in ſua materia*, Statius (*e*) *Arduum furorem* admiratur; Neque Quis tam acerbus Poëtæ Cenſor, adeoque ſui negligens, ut hæc neget, Doctorum invidiam ſua reprimit Conſcientia, Indoctorum maledicentiam tantorum judicum Reverentia: Et ſanè jure expectanda eſt *Elegantia* in Carmine ab ipſo Patre venuſtatum (*f*) *Cicerone* perpolito, *Sublimitas*, *Arduuſque furor* in (*g*) graviſſimo ſuæ ætatis (non rudis verò & indoctæ) Poëta: Et quod ad *Artem* ſpectat, ſeu Argumentorum inventionem, ſeu Materiæ diſpoſitionem, ſive ad unum finem, impium certè, ſed quem ſibi elegerat, attentionem conſideremus, nulla erit unquam perfectior Diſciplinæ formula.

Uni *Quintiliano* inter Veteres (Poëtæ fortaſſis alii judicabunt, ego verò ipſius *Quintiliani* Hominis in rebus Philoſophicis minimè exercitati vitio) videtur (*h*) Difficilis; At Plurimis è Recentioribus Difficilior: Nec injuria. Illa enim fuit indiligens Exſcriptorum inſcitia, ut nullus ferè Verſus (de Paginis quid dicam?) ſincerus aut emendatè ſcriptus: Neque Manus neque Mens ſuo officio fungebatur, Monſtroſæ ubique Voces, abſurdæ Sententiæ; & Barbari iſti Librorum conſervatores nobis tradiderunt Codices ea fide, qua Mare turbidum Navigia: Nam eructat illud fractas laceraſque Tabulas, è quibus forſan aliæ Naves compingi poſſunt, ſed minoris formæ & venuſtatis, niſi à peritiſſimo Artifice conjungantur.

Ideo primi *Lucretii* Editores non tam Codicum Scripturam exhibebant, quàm conjecturas ſuas, vanas plerumque, aliquandò

(*b*) Epiſt. ad Fratrem, Lib. II. Ep. 11. *Lucretii Poëmata non ſunt ita multis luminibus Ingenii, multæ tamen artis*: Alii legunt, *Sunt lita multis*, &c. (*c*) Am. Lib. I. El. 15. (*d*) Inſt. Orat. Lib. X. Cap. 1. (*e*) Geneth. Lucani, Lib. II. Sylvarum. (*f*) Euſebius Olym. 171. (*g*) Cornelius Nepos vit. Attici. (*h*) Inſt. Orat. Lib. X. Cap. 1. Ubi tamen Barthius, ſed fruſtrà, legit *Diffuſilis*.

Digitized by Google

aliquando improbas; Id quod decuit, id quod ætati conveniebat, fecerunt, conabantur loqui, ſed in iſta Literarum infantia quid præter dimidiata verba, & incertam pronunciationem expectemus? Nondum ſatis nota erat Poëtæ dictio, ignota prorſus *Epicuri* Philoſophia. Iſte enim Poëtarum mos eſt, ut qui delectum verborum affectent, Veteres exquirant voces, & cum Antiquis ament loqui; Neque quidem diffitendum antiquis vocibus, & Veterum loquendi formulis (horridæ licet videantur & incultæ) vim & generoſam quandam pulchritudinem ineſſe. Novæ placent, namque delicatæ, ſed languidæ & inertes, iſta ætas quæ perpolit, emollit; neque aliam ob cauſam fluidas in *Ovidio* delicias, in *Virgilio* nervoſam Majeſtatem admiramur, quàm quòd Alter cum viris tantùm ſuæ ætatis loquebatur: Alter non ſuos quidem neglexit, ſed iis immiſcuit Majores. Non verò tenuis labor eſt, Voces, quibus *Ennius*, *Attius*, *Nævius*, &c. uſi ſunt, reconditas penituſque jacentes, invenire, explicare inventas; Evolvendi ſunt veteres Grammatici, Poëtarum interpretes, multo denique uſu, & pari attentione opus.

Quòd ſi plana fuiſſet & aperta Dictio, Materies tamen difficilis & impedita, nec cuilibet obvia eſt *Epicuri* ratio; Experti nôrunt Illius Philoſophiam poſtulare ſubactum & patiens ingenium, quod nullas reformidet difficultates, & ſit totius Naturæ capax: Neque verò tacendum, quòd Ille, qui nullam fœlicitatem ſine Otio eſſe, & ſola ſua Ratione & Sapientia beatitudinem acquiri poſſe decreverat, laborioſam inſtituit diſciplinam, & quæ ſui ſtudioſos nunquam patitur otioſos eſſe: Quippe à Senſibus, in quibus Hominum deſidia ut plurimùm ſubſiſtit, abducit; rapit per Inane inſenſile, & in omni explicatione, tot & tam minutis utitur inſtrumentis, ut illa colligere operoſum ſit, contemplari grave: Ut Colorum, Saporum, Odorumve variationem (hi ſunt vulgares Naturæ uſus) intelligas, perſpicienda eſt motuum figurarumque infinita varietas, connexus, viæ, intervalla, Nihil in hac diſciplina ſimplex, & quod uno quaſi intuitu comprehendi poſſit; Alii interim Philoſophi iis, quas ſenſibiles vocant, qualitatibus inſtructi omnia Naturæ opera compendio tranſigunt, unoque Spiritu, tanquam Veſicam inflarent, inſtituunt Philoſophum. Hoc quod dico, Idem Ille demon-

Digitized by Google

ſtravit, qui multâ à *Democrito* ſumens tot voluminibus inchoavit potiùs quàm abſolvit Phyſicam, fundamenta jecit iſtius ſcientiæ, quam perficere totam Poſteritatis induſtriam exhauriret: Multa Ipſe aperuit; multa reliquit aliis explicanda, &, quod maximè dolemus, Illius olim fœliciter tranſacti labores ſunt iterum à Nobis retractandi: Nam è (*i*) trecentis voluminibus, ſi tres Epiſtolas exciperes, quid ſupereſt præter ſententiolas quaſdam ab *Academicis*, *Stoicis*, & *Pyrrhonicis*, injuſtis Hominibus illique Philoſopho inimiciſſimis conſervatas? Quas tamen non ut Illius decora, ſed ſuæ Virtutis indicia exhibent, ideoque laceræ apparent & fractæ, tanquam Trophea ſuis ictibus confoſſa. E Græcis diſcipulis multi ſcripſerunt multa, non eruditè nimis, & conſideratè parum; E Latinis pauci, (*k*) *Amafanii*, (*l*) *Catlique* ſcripta perierunt, contemptu ſuæ ætatis, ſequentium neglectu; Totuſque *Epicurus*, quantus quantus olim fuit, in uno *Lucretio* (qui tres iſtas Epiſtolas à *Diogene Laertio* (*m*) deſcriptas, olim integras, hodiè verò mirum in modum depravatas Latinè vertiſſe mihi viſus eſt) continetur: Tempus, ut Flumen, res quas recipit, diſſolvit, & rarò integræ deferuntur.

Parcamus igitur primis *Lucretii* Editoribus, neque Incuriæ imputemus vitia, quæ Inopiæ forſan veriùs attribuantur; Omittamus ſaltem, poſtquam *Lambini* ſagacitas, & *Gaſſendi* incomparabilis viri eruditio effecit, ut poſſimus illorum induſtria facilius carere. Alter enim in Codicibus conferendis diligens, in conjectando acutus, & fœliciter audax, imbutus *Epicuri* doctrina, *Turnebi*, *Aurati*, Aliorum familiaritate uſus, multis curis multoque ſtudio adeò emendatum edidit *Lucretium*, ut nullus ferè Poëtarum integrior: Alter ita expreſſit *Epicurum*, ut non magis Imago faciem; niſi quòd, ut in Pictura plerumque fit, Hic ſit non parum elegantior; & qui Horum ſtudia aptè conjunxerit, *Ille* mihi videtur *Lucretii* optimus Interpres.

Id

(*i*) Diogenes Laertius, Lib. X. (*k*) Cicero Quæſt. Acad. Lib. I. (*l*) Cicero Epiſt. ad Caſſium. (*m*) Lib. X.

Digitized by Google

Id tandem conatus est (*n*) *Fayus*, siquis alius huic operi quàm maximè inidoneus; atque ita perfecit, ut se *Lambini* & *Gassendi* scripta nunquam legisse abundè demonstraverit. *Variorum Codicum auxilium*, & *Carmen omnino à mendis vendicatum* (*o*) jactat, cùm sexcentis exemplis confirmare possum Istum uni Pareo, Homini furfuraceo, fidere: Barbara interpretatione incestavit Latinissimum Poëtam, easque notas adjecit, quæ Philosophum faciunt sæpe absurdum, seipsum semper ridiculum. Sed iste Bipes est ex illo hominum genere, qui post depravatam Religionem, & corruptos bonos Mores, in Literas humaniores involant, & maximè agunt, ut nec Pii, nec Boni, nec Literati possimus esse: Siquid asperius dixerim, id non meis moribus, sed illorum insolentiæ, qui bonos authores violant ascribas; nôsti lenitatem, at stulta est clementia duris verbis parcere, cùm isti sint meriti duriora: Ego quidem opus à *Fayo* institutum, meliùs quàm Ipse potuit (indulge mihi istam arrogantiam, nihil enim humilius dici potest) absolvi: *Lambini*, *Gifanii*, *Vossii*, *Salmasii*, *Gronovii*, *Fabri*, Aliorum Observationes, Conjecturas, Interpretationes, Emendationes collegi, digessi; non tamen adeò probavi omnia, quæ magni illi viri dixerunt, ut nunquam meo animo obsecutus fuerim: Quòd verò *Gassendus* utramque ferè paginam facit, id quidem contendo rectè institutum, & negent isti, qui mihi, aliisque *Lucretii* lectoribus invident tam doctum, tam elegantem Interpretem.

Fugi tamen, quantùm potui, Grammaticorum contentiones, de Literis, Vocumque apicibus, si modò integra & expedita videbatur Sententia, non nimis solicitus: Non probabilis curiositas, vexare voces, cùm varies licet & torqueas, idem tamen fatebuntur. Verebar etiam, ne illa Morum dulcedo, quæ Tibi, aliisque optimis viris non fatua videbatur, acesceret; Quippe Grammaticorum gens est clamosa, immitis, acerba, irritabilis; neque eorum familiaritate cautus aliquis nimis uteretur. Perpetuum inter eos Odium, Contumeliæ, Convitia; Ut imperiti rudesque Tragici, cùm humile aliquid & miserabile dicant, vocem intendunt, & minantur

(*n*) Editor Lucretii in usum Delphin. (*o*) Præf.

Digitized by Google

nantur magna : Neque hoc quidem convenit in viles tantùm & è trivio Grammaticos, ſed *Scaligeros*, *Salmaſios*, *Voſſios*, *Huetios*, quos in omni Literarum genere maximos veneramur, ſed experimur illiberales Grammaticos : Cùm ad Puerilia deſcendant, tanquam Pueri rixantur. Memini autem me Philoſophum interpretari, quod ſi perfecerim, novi TE Laudatorem non parcum, ſi exciderim propoſito, indulgentiſſimum Amicum experiar ; Benignè monebis & corriges : An idem alii facturi ſunt, forſan non tanti eſt ut ſtudioſiùs inquiram.

OBSIGNAVERAM has Literas, neque longiori ſermone TE morari, & peccare in publica commoda decreveram, cùm veteres notæque Calumniæ irruperint, poſtulantes ut reſignarem, ſibique ſatisfacerem ; Rejeci. Quid enim crambem tam fatuam reponam ? Sed cùm inſtarent acriùs, novoſque jactarent authores, admiſi tandem, & jam in ſcenam prodeunt.

PRIMA humilis eſt, & (*p*) Grammatica, dicitque *Lucretium* Poëtam non eſſe ; Nempe Nos hodiè meliùs intelligimus quinam ſunt iſto titulo digni, quàm (*q*) uterque Cicero, (*r*) Cornelius Nepos, (*ſ*) Ovidius, aliique verborum callentiſſimi ſcriptores : Illi Vatem dicunt, & quidni Ego illis credulus, donec meliores authores, quos ſequar, habeam ? *Per ambages Deorumque miniſteria non præcipitatur liber ſpiritus :* Nec fuit neceſſe ; Phyſicum enim non Heroicum contendo : Sit *Empedocli*, *Arato*, *Heſiodo*, *Virgilio* proximus, locum haud opto digniorem : Diis famulis non utitur, ſed nec vilia, fœda, & pudenda officia illis demandat, quod iſti Deorum Dearumque Domini non rarò faciunt : Quid autem dicam *Epicuri* Deos ridiculos fore, ſi cùm æterno ſint Otio donati turbarent omnia, & tumultuarentur ? Sed *Incomptus* eſt & *Laxus*, non habet numeros, aut perſpicuam *Virgilii* brevitatem : Quaſi non iniquum & indignum eſſet in Opere imperfecto, & quod ultimam Authoris manum deſideravit, eas Veneres requirere, quæ in Poëmate maximè elaborato ſunt ſpectabiles.

HUIC

(*p*) Hieronymus Magius, Miſcel. Lib. I. Cap. 17. (*q*) Epiſt. ad Fratrem, Lib. II. Ep. 11. (*r*) Vit. Attici. (*ſ*) Triſtium, Lib. II.

Digitized by Google

Huic Calumniæ ita profligatæ succedit alia elatior aspectu, & voce truculentior; clamitans Vesanum esse, Immodestum, Impium, Voluptatis magistrum, omni denique spurcitie, quæ decet Porcum ex *Epicuri* grege inquinatum: Ego verò nunquam animum meum inducere potui ut credam, *Pomponii Attici*, castissimi Viri familiarem, Utriusque *Ciceronis* delicias, & eximium suæ ætatis ornamentum tot vitiis (de Impietate aptior erit dicendi locus) fœdatum: Testes igitur quæro, sed nullibi inveniam, Scripta evolvo, at in illis omnia longè dissimilia; Multa adversus Metum fortiter, Intemperantiam severè, Libidinem castè disputantur, quæ hortari ad Virtutes, ab Avaritia, Ambitione, Luxuria possint deterrere, plurima: Et qui ad illius præcepta Vitam Moresque componit, Illum Privati habebunt integerrimum Amicum, Civem Respublica.

Sed cùm *Epicuri* sectatores non tam sua quàm Magistri infamia laborant, haud integra erit Poëtæ nostri dignitas, nisi Illius etiam Honos vindicetur; Nam malè moratus Scholæ Philosophicæ Princeps, ut Fons lutulentus canalem suum, obducit quasi limo, & conspurcat Discipulos. Quid autem *Epicurum* laudarem apud Te, Qui Moribus Vitæque instituto es ab illo, quem Vulgus sibi fingit, quàm maximè alienus? In Deum, Patriamque Pius, Amicis Fidus, Modestus, Temperans, Literarum studiosissimus, in Notos Benignus, Ignotis omnibus Benevolus, & omnibus vicissim Charus, despicias oderisque necesse est Impium, Infidum, Immodestum, Intemperantem, rudem Disciplinarum Contemtorem, Universis Invidentem, & Universis pariter Invisum. Attamen Hoc Tibi jucundum fore existimo, Qui justus æquusque rerum Arbiter suum Unicuique tribui, neque quenquam Innocentem calumniis opprimi & obtundi velis.

Quod negaverit Deum effeciſſe Omnia, & Humana curare, Impium agnosco, & non ego is sum qui excusarem; Licet huic errori humanam imbecillitatem prætexere potuerim, cùm omnes Physici ante *Anaxagoram*, *Aristoteles*, nec *Stoicos* excipiam, quibus Fatum erat pro Providentia, sint eodem Crimine impliciti: Æternam materiam, Dei Sororem ut vocant, objicerem *Platonicis*, & Mali Principium pa-

Digitized by Google

riter æternum; Demonſtrarem quòd Ipſe *Epicurus* non minùs honorificè de Deo ſenſerit, quàm Iſti qui videri volunt (*Socineos* intelligas) piiſſimi: Denique quòd (*t*) Deum coluit nulla ſpe, nullo pretio inductus, ſed propter ejus Majeſtatem eximiam ſupremamque naturam: Sed iſtis omiſſis contemplare obſecro *Epicurum* tanquam in *Trivio* poſitum, *Stoici* cum ſuo Fato obſidebant hanc viam, à qua refugit Voluntas libera & Fatis avulſa; illam implebant Boni adverſas res deplorantes, Malique jactantes ſecundas, neque illàc erat facilè tranſeundum, in Tertiam igitur fervido nimis & inconſiderato impetu proſiluit; Miſerere tantæ infœlicitatis, niſi malis obliviſci.

Patria Deo proxima, Ejuſque ſaluti ſuum otium poſthabuit *Epicurus*, ſiquid (*u*) intervenerit, acceſſurus ad Rempublicam: Non impotenter appetebat imperium, neque fugit adminiſtrationem cùm invitaverit Occaſio, leni mitique Seceſſus placuit, & cùm Se abſtinuerit à Rebus civilibus, præparavit Principem: (*x*) Amicitias non oratione ſolùm, ſed multò magis vita, & factis & moribus comprobavit; (*y*) Familiares fame laborantes ſuſtinuit, partitus cum ipſis ad numerum fabas: (*z*) Et iſta commendatio Puerorum, memoria & charitas Amicitiæ, ſummorum officiorum in extremo ſpiritu (*a*) conſervatio indicat innatam eſſe Homini probitatem gratuitam, non invitatam Voluptatibus, nec præmiorum mercibus evocatam. Ita cum Amicis mori ſuſtinuit, Moriens eos ſuperſtites ſumma benevolentia amplexus eſt, & ſi maximum fidei indicium requiras, (*b*) non dubitabit pro Amico mori.

Qui Libidinem *Epicuro* objicit, demonſtret illius furta & (*c*) delicias; Qui Gulam, fercula; adeat Hortos, lautiſſimæ menſæ accumbat, & tandem plenus & ſatur inſtituat accuſationem. Sobrius vixit & frugi Senex, (*d*) lætus exigui

(*t*) Seneca de Ben. Lib. IV. Cap. 19. (*u*) Vid. ratas Sententias apud Laertium. (*x*) Cicero, Lib. I. de Fin. (*y*) Plutarchus in vita Demetrii. (*z*) Cicero, Lib. II. de Fin. (*a*) Vid. Teſtamentum Epicuri apud Laertium. (*b*) Vid. ratas ſententias apud Laertium. (*c*) Diogenes Laertius, Lib. X. & Nazianzeni Jamb. 18. (*d*) Juvenalis Sat. 13. & 14.

Digitized by Google

gui horti plantaribus, (*e*) maza fructibuſque famem malignè extinxit, (*f*) Aqua & pane ſimplici contentus, quibus caſeum addidit, quando genio indulgere, & ſumptuoſiùs convivari libuit. Quæ his contraria à *Plutarcho* & *Cicerone* referuntur, plurima ſunt à *Stoicis* impudentiſſimè (*g*) efficta, & invidioſè recitata ab iſtis authoribus, qui oppugnabant opiniones in quas (*h*) populariùs dicere potuerunt: Neque *Epicurum* mihi videntur ſatis intellexiſſe, namque Ille, ut erat facetus, varia *Voluptatis* ſignificatione illuſit *Stoicos*, faſtoſos & irritabiles Viros, ut habeant iſti undè rixentur, & fiant magis ridiculi: Familiaribus autem vera rigidaque Virtus erat explicata (*i*) verbis, vitâ moribuſque declarata; & nulla unquam Schola vidit majores viros, & magis omni laudis genere inſignes.

De contemtu Diſciplinarum quid reſponderem, cùm utiles vix neglexerit, & Ego non ſum adeò delicatus, ut nullam admitterem Philoſophiam niſi operoſè & phaleris ornatam? At ſeriò iſti accuſant, qui Invidum dicunt, ingratum, (*k*) *Democriti*, & *Nauſiphanis*, (*l*) è quibus profecit, Cavillatorem: Grave hoc crimen, ſed & commune, & ſi vera foret (*m*) accuſatio, iniquiſſimè id Vitium hodiè objiceretur *Epicuro*, qui amplas dedit pœnas omnium ætatum invidiæ & ingratitudine oppreſſus. Quis enim impotentiùs affligitur? Et ipſa Stoicorum Vulgique ruſticitas temperans videatur & humana, ſi conferatur cum illorum convitiis, qui qualem qualem in Phyſicis profectum uni *Epicuro* acceptum referre debent. En magnum & memorabile Exemplum! (*n*) *Sequitur Epicurus cum ſuo grege, Vir parùm eruditus, ſed ingenio non vulgari, ita tamen ſenſibus addicto, ut exinde ſupremam veritatis normam & indicem ſemper deſumendam eſſe putaverit. Gaudeat Ille ſuis ſenſibus omniſcientibus, ſuo Sole ſeſquipedali, ſua Terra non pendula,*

(*e*) Porphyrius lib. I. de Abſt. Seneca Epiſt. 21. Plutarchus adv. Colotem. (*f*) Laertius, Lib. X. (*g*) Laertius, Lib. X. (*h*) Vid. Ciceronem, Lib. III. Tuſcul. Orat. in Piſonem. Lib. III. de Orat. & Plutarchum adv. Colotem, & A. Gellium, Lib. II. Cap. 8, & 9. (*i*) Inde Epicuræi apud Clem. Alex. Strom. 5. p. 575. dicunt ὡς παρ' αὐτοῖς ἀπόῤῥητα εἶναι, quem locum Gaſſendus, Tom. 5. p. 95. non rectè explicat. (*k*) Cicero, Lib. I. de Fin. Lib. I. de Nat. Deorum. (*l*) Sextus Empiricus, Lib. I. adver. Mathematicos. (*m*) Negat Laertius, Lib. X. Illuſtrius in Epicuro, & è Plutarchi Lib. II. adv. Colotem. & Lucretio refutari poteſt. (*n*) Archæologia Philoſ. p. 185.

Digitized by Google

pendula, ſed radicata deorſum in infinitum, recurrente Sole qualibet nocte per Terrarum latera ad Carceres Orientales; Hæc ſi Philoſophum decent, qualia ſunt illa quæ decent vulgus & Idiotas? Suam illis ſcientiam, ſuas voluptates, utraſque ſenſibiles non invideo: Digni qui cum Corporibus vivant, pereantque Animi.

De hujus Viri Philoſophia nihil habeo commemoratione dignum, Democriti & Leucippi dogmata corrupit potiùs quàm emendavit, Antiquo-barbara & vetuſtiſſima ignoravit, novis inveniendis impar: Philoſophatur laxè, & per rationes fluctuantes, quæ non conſtringunt animum, neque ad aſſenſum impellunt, niſi ſua ſponte in partes indolemque Epicuri propendeat. Quoad Mundi ortum, quod proximè accedit ad argumentum noſtrum, ea in re ſe peſſimè expedivit Epicurus, nam præterquam quòd Atomorum illi motus quos introduxit, tam Deſcenſus quàm Declinationis, fictitii, cum his figmentis rem ſuam necdum conficere potuit. Cùm enim in formanda Tellure præteriiſſet membranam illam Leucippi (cujus meminimus) orbemque primigenium, levem & æquabilem, & ad hodiernam Terræ formam protinus aptare voluerit ſuam Coſmogoniam, planè excidit propoſito, atque fruſtra fuit; cùm neque Maris, neque montium, neque cavitatum Terræ, aut cæterarum, quas in ipſius forma conſpicimus, inæqualitatum cauſas reddere poterat aut veriſimiles, aut tolerabiles. Agnoſcis contumelias, vehementes & acerbas, à Viro probo, intelligente, cætera candido, profuſas; ab illo denique qui non tantùm quicquid in Phyſicis præclarè dixit, ſed (o) Scommata iſta quibus tam frigidè, & illiberaliter illudit ſacræ Moſis hiſtoriæ, ab *Epicuro* accepiſſe videatur: Nempe cùm decreverit vaſtare hortum, ſalubres ſimul noxiaſque herbas evulſit, & tranſtulit in ſua. Hæc, ſcio ægrè feres, accipe igitur tabulas, & utriuſque Philoſophi dogmata conferamus.

De *Chao* non tam ſimilia dicunt quàm eadem: Uterque agnoſcit indigeſtam particularum congeriem, multiformium, Magnitudinis, Ponderiſque inæqualis, gravitate ſua deorſum tendentium; *Sed nullam cauſam Deſcenſus poſuit Epicurus:* Quaſi Ipſe aliquam protulerit; *Motum Declinationis ſine cauſa, quod eſt in*

(o) Compara Diſputationem Velleii Epicuræi apud Ciceronem, Lib. I. de Nat. Deorum, cum Cap. 8. Lib. II. Archæologiæ Philoſophicæ.

Digitized by Google

in Phyſicis turpiſſimum induxit; Nec minùs turpe figere in Chao; indigeſta particularum congerie temerè diſcurrentium, Centrum aliquod, quò ſponte ſua bruta & iners Materia feratur. *Membranam Leucippi præteriit*, Grande hoc quidem facinus & inexcuſabile: Nempe ſimplices Atomos in Pingues & Macras non diviſit, non docuit Aqueas Pingueſque particulas Terreſtribus & Macris utcunque leviores celeriùs ſubſidere; Denique non demonſtravit Corpus Solidum & grave pingui liquori inſidens Aquæ multò leviori innatare poſſe: Hæc ſunt quæ in Philoſophiam commiſit *Epicurus*, cùm *Leucippi* membranam præteriit. Sed *neque Maris, neque Montium, neque cavitatum Terræ, aut cæterarum, quas in ipſius forma conſpicimus, inæqualitatum cauſas reddere potuit, aut veriſimiles aut tolerabiles.* Nihil unquam magis iniquè dictum, cùm iſta omnia *Epicuri* Hypotheſis unicè explicet: Conveniunt Atomi læves, rotundæ, lubricæ, angulares, aſperæ, hamatæ, graves aliæ, aliæ leviores: Graves ſubſidunt, Leviores & lubricæ extruduntur: Ex iis Mare; quoniam verò aliæ aliis erant magis implicitæ, ideo omnes non æqualiter ſubſidebant, atque inde Cavitates, Cavernæ, & immanis iſte Alveus in quem Maris Aquæ ſponte defluebant. *Antiquo-barbara & vetuſtiſſima ignoravit*: At de iis *Epicurus* olim copioſè diſſeruit: De recentis Mundi Temperie, Cœlique clementia, de Primorum Hominum longævitate, de ortu Animalium ex oleaginea materia, & (quod maximum eſt *Theoriæ* ornamentum) de ſitu recto Telluris ad Solem; Hæc breviter, quæ tamen ſatis demonſtrant non ſolum *Epicurum* Magiſtros ſuos indignè cavillari; aliquando fuſiùs deducam, cùm *Tecum* de Rerum natura diſſerere licuerit.

Id verò fatale videtur Poëtæ noſtro, ut, qui ſcripſerit in incerto Reipublicæ ſtatu, ejus ſcripta in turbido explicentur, Ille *Memmium*

Quem Tu, Dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluiſti excellere rebus:

Ego omni Virtutum genere parem deſidero: Te enim Muſis dicatum rapuerunt Caſtra, ſacrilegè dicerem, niſi Eos poſtularet communis Salus, qui liberalibus diſciplinis inſtructi Artem opponant Dolis, Fraudeſque Virtute & Conſtantia eludant.

Digitized by Google

dant. Macte igitur Virtute tua, ſed Illi ne nimium confidas, ut nihil recuſabis ob formidinem, ita nihil appetas ob jactationem, ſimulque anxius agas, & intentus; Non enim Solus pugnas, ——— Sed Armis Te pollicitum alia, ſi non meliora, trado, ea tamen conditione, ut victorias Principis victrici Stylo perſequaris. Vale.

PRID. KAL. *Sept.*
AN. 1694.

AD

Digitized by Google

AD LECTOREM.

DE *Tito Lucretio Caro* quæ ſcire debes, Lector, hæc ſunt: Romæ natus eſt, An. V. C. IↃcLIX. nobili gente *Lucretia*, ea Romani imperii ætate, quæ ingeniorum feraciſſima vidit (*a*) *Ciceronem*, *Senemque Craſſum*, *Catonem*, *Sulpitium*, *moxque Brutum*, *Calidium*, *Calvum*, *Cælium*, *& proximum Ciceroni Cæſarem*, *eorumque velut alumnos Corvinum*, *ac Pollionem Aſinium*, *æmulumque Thucydidis Saluſtium*, *auctoreſque carminum Varronem*, *& Lucretium*, *neque ullo in ſuſcepti operis ſui carmine minorem Catullum.* Hoc tempore Græcorum Diſciplinas tractare cœperunt Romani, *Epicuri* rationem *Lucretius* ſequitur, illiuſque Philoſophi doctrinam (*b*) Sex libris, elegantibus quidem & ornatis expoſuit. Vix abſoluto opere moritur, eo ipſo die quo natus eſt *Virgilius*, & Aliquis *Pythagoreus* credat *Lucretii* Animam in *Maronis* corpus tranſiiſſe, ibique longo uſu & multo ſtudio exercitatam, Poëtam perfectiſſimum evaſiſſe: An ſibi ipſi manus attulerit, incertum, interiit Anno Ætatis ſuæ XLIII, & miſerrimam, quam olim ludibrio habuerat, nimis citò expertus eſt immortalitatem.

(*c*) OMNIUM Poëtarum Latinorum qui hodiè extant, & qui ad noſtram ætatem pervenerunt, elegantiſſimus & puriſſimus, idemque graviſſimus, atque ornatiſſimus *Lucretius* eſt; eum cùm Librarii ſcriptores, nondum inventa arte Typographica, mendis innumerabilibus, maculiſque fœdiſſimis contaminâſſent, atque obruiſſent; ad illa à Librariis illata vulnera acceſſerunt multò graviora, ab Hominibus doctis quidem illis, ſed plus nimio ſuo ingenio indulgentibus (ut ſumus noſtri fere plus æquo amantes) impoſita atque inflicta; quibus hic, alioqui politiſſimus atque elegantiſſimus Scriptor, ita laceratus, confoſſus, depravatus, corruptus eſt, ut vix quiſquam eum legere, vix attingere, vix adſpicere auderet. Iſta de primis, *Veronenſi*, *Pariſienſi*, &c. *Lucretii* editionibus *Lambinus*: (*d*) Ipſe verò multis Codicibus uſus, *Lucretium* omni ex parte maculoſum, deformem, atque ulceroſum magna ex parte à maculis & ulceribus

(*a*) Velleius Paterculus, Lib. II. (*b*) Vid. Sextum Lucretii librum, & Lib. II. Triſt. Ovidii. (*c*) Vid. Lambini Epiſt. ad Lectorem. (*d*) Lambini Epiſt. ad Lectorem.

Digitized by Google

bus vindicavit, & commentariis brevibus, non tamen inutilibus illuſtravit.

HUNC ſequitur Gifanius non æquis paſſibus; Grammaticum potiùs dixeris, quàm Philoſophum; & in illo non diligentiam ſed judicium deſideres, (*e*) multos evolvit libros, promiſit multa, ſed nihil effecit Promiſſor iſte tanto hiatu dignum: Et ſi edidiſſet (*f*) Annotationes, proculdubiò haberemus quæ magis diſplicerent: Illum excipit *Pareus*, qui noluit Chartæ perituræ parcere. *Nardius* (*g*) ſexagenarius Interpres de ponte dejiciendus. In *Tanaquillo Fabro* excellens eruditio, judicium, acumen admirabile. A (*h*) *Gronovio* multa expectare potuimus, ab (*i*) *Iſaaci Voſſii* obſervationibus omnia. De *Fayi* editione ſatis dixi, & de hac noſtra, Lector, ipſe judicabis.

QUOD *Interpretationem* attinet, alieno magis quàm meo animo obſequutus ſum; Hæc enim ratio, quamvis ſuam utilitatem habeat, difficilis, & non adeo probabilis videtur: De iſta dici poſſunt illa *Ciceronis* in primo libro de Oratore:

In quotidianis autem cogitationibus equidem mihi adoleſcentulus proponere ſolebam illam exercitationem maximè, quâ Carbonem noſtrum illum inimicum ſolitum eſſe uti ſciebam, ut aut verſibus propoſitis quàm maximè gravibus, aut oratione aliqua lecta ad eum finem, quem memoria poſſem comprehendere, eam rem ipſam, quam legiſſem, verbis aliis quàm maximè poſſem lectis pronuntiarem. Sed poſt animadverti, hoc eſſe in hoc vitii, quòd ea verba, quæ maximè cujuſque rei propria, quæque eſſent ornatiſſima atque optima, occupâſſet, aut Ennius, ſi ad ejus verſus me exercerem, aut Gracchus, ſi ejus orationem mihi fortè propoſuiſſem, ita ſi iiſdem verbis uterer, nihil prodeſſe, ſi aliis, etiam obeſſe, cùm minùs idoneis uti conſueſcerem.

(*e*) Vid. Epiſt. Gifanii ad Lectorem. (*f*) Gifanii Epiſt. ad Lect. (*g*) Vid. Epiſt. Nardii ad Baldium libro Sexto Lucretii præfixam. (*h*) Vid. Salmaſii Epiſt. (*i*) Vid. Voſſium ad Catullum, pag. 249.

T. LUCRE-

Digitized by Google

TITI LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBRI SEX.

Digitized by Google

LIBRI PRIMI

ARGUMENTUM.

IN ipso operis Principio Venerem invocat, II. Deinde à v. 45. ad v. 159. libros suos de Rerum Natura *dedicat* Memmio: *Epicurum, cujus rationes sequitur, laudat; ab illius doctrina Impietatis invidiam amolitur, & hujus & sequentium librorum argumenta breviter proponit. III. Tum rem ipsam aggreditur, docetque à v. 160. ad v. 265. ex* Nihilo nihil fieri, & in Nihilum nihil reverti posse. *IV. à v. 265. ad v. 329. Minuta esse quædam Corpora, quæ, licet sub sensum non cadunt, mente tamen possunt concipi, & è quibus Res omnes componuntur. V. His corpusculis à v. 330. ad v. 430. subjungit Vacuum seu Inane spatium: & VI. à v. 430. ad v. 483. Probat Nihil esse præter Corpus & Inane, Reliqua autem quæ videntur esse ut Pondus, Calor, Paupertas, Bellum &c. esse tantum Conjuncta vel Eventa, Proprietates seu Accidentia Corporis & Inanis. VII. Docet à v. 483. ad v. 528. Prima corpuscula esse perfectè solida, ideoque à v. 528. ad v. 635. Insecabilia esse, Minima (neque enim Corpus in infinitum dividi potest) & æterna. VIII. Deinde, à v. 635. ad v. 712. Refutat* Heraclitum, *qui Ignem, Aliosque qui Aërem, Aquam, aut Terram Rerum omnium principium esse statuerunt. IX. Tum à v. 712. ad v. 829. contra* Empedoclem *demonstrat Res non componi è quatuor Elementis; X. Demum à v. 829. ad v. 919.* Anaxagoram *refellit. XI. Postremo à v. 919. ad v. 1050. Docet Universum esse ex omni parte Infinitum, Corpuscula esse numero infinita, & Inane nullis terminis comprehendi posse: XII. Et à v. 1050. ad 1110. Deridet illos qui existimant esse aliquod Centrum in Universo, quo Gravia omnia deorsum tendant, dum Levia sponte sua sursum ferantur.*

T. LUCRE-

Digitized by Google

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER PRIMUS.

ÆNEADUM genetrix, hominum divûmque voluptas,
Alma Venus, cœli subter labentia signa
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferenteis
Concelebras; per Te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitque exortum lumina solis:

INTERPRETATIO.

Benigna Venus, Mater Romanorum qui ab Ænæa ducunt gentis, delitiæ Hominum & Deorum; Quæ Mare navigerum & frugiferas terras Volubilibus Cœli stellis substratas reples & exornas; tua enim virtute omne genus Animalium generatur, & natum videt Diei lucem;

NOTÆ.

Carmen de *Rerum Natura* scripturus *Lucretius*, Venerem invocat, lepidam sane venustamque Deam, *Æneæ*, à quo originem ducebant Romani, matrem; amicam insuper *Marti* (sic fabulæ) & aliquando nimis immodestè facilem: at cujus illecebris tota rerum Natura regitur, & cujus virtute, quicquid Animale est, generatur; & quæ sola venustatem & leporem largiri possit. Hanc igitur tanquam aptissimam sibi de *Rerum Natura* scripturo patronam eligit, ab ea petit leporem suis versibus, pacemque Romanis (turbata enim Repub. nec ipse, nec *Memmius*, cui hoc Carmen scribit, studiis Philosophicis vacare potuit) quam illa à suo *Marte* facile impetraret. Et hac invocatione *Physici* Poëtæ, & Epicuræi etiam Philosophi (quicquid alii sentiant) partes probè & decorè agit; Irridet enim dum invocat, & ut raro magis bellam, sic nunquam magis probrosam *Veneris & Martis* imaginem invenietis. Nimis autem argute pii videntur isti, qui Poëtam *Providentiæ* iniquissimum vi quadam, seu potius lusu Numinis coactum esse volunt opem & auxilium à famosissima Dea implorare. Nec minus otiosi, qui Venerem Hortos curâsse observant, ideoque aptissimam fuisse *Epicuræis*, Hortorum incolis, Patronam; aut mysteria nescio quæ sub *Venere*, *Marte*, *Cælo*, &c. latere sentiunt: Istæ nugæ sublimi & fastoso *Lucretii* ingenio improbe conveniunt; mysteria Veterum non minus quàm Religionem contempserunt Epicuræi: *Cic. de Nat. Deor. Lib.* I. *Sect.* 59. Sed istam sapientiam *Nardio*, ejusque similibus relinquamus. Abeant etiam Grammatici cum sua Venere *Genetrice*, nisi existimare velint Lucretium tam Divinum esse, ut Venerem olim à *Julio Cæsare* isto titulo consecrandam fore conjectaret. Poëta erat *Lucretius*, ideoque non neglexit leges suæ Artis, *Epicuræus*, ideoque patriæ superstitioni subdolè obsequitur; qui plura quærit, inveniat, & inventis gaudeat.

2. *Alma.*] *Sancta, pulchra*, Festo. Aliis *læta, fœcunda, grata*: Ego *benigna* mallem; vox enim ista exprimit alias omnes virtutes Veneris, quas non minus quàm fœcunditatem intuetur Lucretius.

2. *Subter labentia.*] Unam esse vocem contendit *Barthius*: acutè: quasi stellas, æque ac Mare & Terras variis Animalibus Venus concelebrâsset. Vid. l. IV. v. 413.

4. *Concelebras.*] *Commoves*, Nonio, *Colis & frequentas* Lambino. Sic *Ovid.* 4. Metam. v. 45. clarius verò, *reples & exornas varia Animantium fœtura*. *Celebris* autem apud Antiquiores idem quod *frequens*, via bona, *celebrisque* Cat. de re rustica l. I. Locus quæritur *celebris* an desertus? Scriptor ad Herennium l. II. Vid. l. II. v. 345. & l. V. v. 1380.

5. *Lumina.*] *Lumine* MSS. frustra.

Digitized by Google

Te, O Dea, advenientem, & primo vere visentem terras venti & tempestates fugiunt, Tibi varia, & in rebus producendis Artifex terra suaves producit flores; latum mare fit tranquillum, & Tibi quasi subridet; pacatumque Cœlum splendescit radiis nitidioribus, & latius ubique sparsis. Nam simul ac pulcherrimum Ver sese aperit, & lenis Favonii flatus, qui maximè facit ad generationem rerum, laxatus spirat, Aëriæ primum aves tuo numine percitæ, intimisque medullis æstuantes, Te, ô Dea, advenisse significant; tum ferocientes etiam quadrupedes pinguia pascua ludibundi peverrant, & rapidos amnes trajiciunt; tanta aviditate Genus omne animalium tuis deliciis, eaque voluptate quam submissiras captum, Tibi obedire gestit, & Te sequi quocunque ducis. Summatim. Tu blandum amorem excitans in pectoribus omnium Animalium, quæ in Mari, Montibus, Fluviis rapacibus, Sylvis vel Campis virentibus vivunt, facis ut singula secundum diversas suas species genus suum propagarent, & instaurarent. Quoniam igitur Tu sola es quæ rerum Naturam regis, nec sine Te res ulla nascitur,

Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila cœli,
Adventumque tuum; tibi suaveis dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatumque nitet diffuso lumine cœlum.
Nam simul ac species patefacta 'st verna diei,
Et reserata viget genitalis aura Favoni;
Aëriæ primum volueres te, Diva, tuumque
Significant initum perculsæ corda tua vi:
Inde feræ pecudes persultant pabula læta,
Et rapidos tranant amneis; ita capta lepore,
Illecebrisque tuis omnis natura animantum
Te sequitur cupide, quo quamque inducere pergis:
Denique per maria, ac montes, fluviosq; rapaceis,
Frondiferasque domos avium, campos q; virenteis,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, ut cupide generatim sæcla propagent.
Quæ quoniam rerum Naturam sola gubernas,
Nec sine Te quicquam dias in luminis oras

NOTÆ.

7. *Adventumque.*] *Adventuque* Na. & B. *ad ventumque* Turnebus. Curiosè nimis: hic enim, *Te adventumque tuum*, ut *Te tuumque initum*, v. 12. & 13.

7. *Dædala.*] Dædalam à varietate rerum dictam esse apud Lucretium Terram facile est intelligere, cum Græcè δαιδάλλειν significet variare. *Festus.*

8. *Summittit.*] *Effert, producit, procreat*, summittere enim est de *sub mittere*, sic apud Vir.

——*Corpora saltu subjiciunt in equos*——

i. e. tollunt in equos. Ita tenella arbor,

——*Sub ingenti matris se subjicit umbra.*

i.e. sese attollit. It. apud Lucr. l. VI. v. 700.

Saxaque subjectare——

i. e. in altum extrudere: Vid. etiam l. I. v. 194. l. II. v. 673. l. VI. v. 818. Sic l. I. v. 1032. *Summissa Gens Animantum.* Quo in loco pro ingenio moreque suo turpiter errat Interpres *Fayus.*

9. *Placatum.*] Alii *pacatum* minus benè.

10. *Patefacta.*] *Calefacta* B.

11. *Genitalis.*] Aliis *genitabilis*, G. Gif. MSS. Sed non tanti est; hoc semel monuisse operæ pretium fuerit, hujus formæ nomina utriusque significationis esse, activæ duo, & passivæ, ita *placabilis* qui placat, & placatur; *penetrabilis* qui penetrat & penetratur.

13. *Initum.*] *Nutum* B. alii *initium*: eligat Lector quod magis placet, penes eundem etiam sit, utrum *percussæ*, an *perculsæ* legi debeat.

16. Hunc versum, quem non agnoscit B. neque plurimi alii MSS. & impressi Codices, è vetere Codice inferuit *Marullus*; & quidni pro genuino reciperemus? est enim *Lucretio* dignissimus, & si deleatur iste, turbata subitò essent omnia, & obscura.

17. *Quo quamque.*] *Quocunque*, B. & alii.

20. *Incutiens.*] Observandum in re blanda suavi & jucunda usurpari τὸ incutere: ita & Horatius in Epist.

——*Fornix tibi & uncta popina*
Incutiunt urbis desiderium——

Vid. etiam lib. I. v. 923.

21. *Sæcla.*] Vox Lucretiana, Græci Poëtæ φῦλα vocant. Horat: genus, *Piscium genus.* Od. 2. lib. I. id autem significat quod vulgus vocat *Species* Animalium.

23. *Diæ.*] Aërias, diurnas, Dium enim dicitur, inquit *Festus*, quod sub Cœlo est, ex quo, *sub dio* fieri dicimus quod sub Cœlo fit, & non sub tecto. *Dius* etiam idem ac *divinus.* Sic lib. II. v. 178. *Vitæ dux dia voluptas.*

Exoritur,

Digitized by Google

Exoritur, neque fit lætum, neque amabile quicquam;
Te sociam studeo scribundis versibus esse,
Quos ego de RERUM NATURA pangere conor
Memmiadæ nostro: quem tu, Dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluisti excellere rebus.
Quo magis æternum da dictis, Diva, leporem:
Effice ut interea fera mœnera militiai
Per maria ac terras omneis sopita quiescant.
Nam Tu sola potes tranquilla pace juvare
Mortaleis, quoniam belli fera mœnera Mavors
Armipotens regit, in gremium qui sæpe tuum se
Rejicit, æterno devinctus volnere amoris;
Atque ita suspiciens tereti cervice repôsta
Pascit amore avidos inhians in te, Dea, visus:
Eque tuo pendet resupini spiritus ore.
Hunc tu, Diva, tuo recubantem corpore sancto
Circumfusa super, suaveis ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis Incluta, pacem.
Nam neque Nos agere hoc patriai tempore iniquo
Possumus æquo animo: neque Memmi clara propago
Talibus in rebus communi de'esse saluti.

aut floret, gratâque fit & amore digna; obsecro ut Tu mihi opem feras cogitanti scribere Carmina De RERUM NATURA amicissimo meo Memmio dedicanda; Illi inquam Memmio, quem Tu, Dea, omnibus tuis donis ornatum cunctis hominibus superiorem esse voluisti. Et quoniam tanto viro scribam, ideo ardentius peto maximam æternamque meis versibus venustatem largiri digneris: Effice etiam obsecro ut bella omnia per Maria & Terras sopita quiescerent: Tu enim sola potes placida pace Homines beare; Mars enim Armipotens bella regit, pro libitu accendit & extinguit; Ille autem sæpe blando furore sese rejicit in tuum sinum devictus æterno vulnere amoris, atque supinus jacens reflexâ tereti cervice, & suspiciens, pascit amore avidos oculos in Te, Dea, inhians; ipsaque Anima totusque resupini sensus quasi affigitur tuo Ori, & ab illo pendet. Hunc Tu, O formosissima Dea, corpore tuo sancto recubantem inclinato capite desuper amplectere, blandissima profer verba, & pete placidam pacem Romanis. Neque enim ipse æquo pacatoque animo destinatum opus exequi possum, dum Patria bellis agitatur, neque illustris Memmii filius tali rerum statu Reipublicæ salutem negligere, & vacare Musis.

NOTÆ.

27. *Memmiadæ.*] Memmius Gemellus, quo cum Athenas olim profectus erat Lucretius, & quo familiariter utebatur, de illo autem plurima videas Lector in dissertatione *Gifanii* de gente Memmia.

28. *Ornatum.*] *Ora latum* in vet. Gronovii Cod. conjecit Salmasius *altatum* pro *exaltato & excelso*, ut *vivatum* idem dixit Lucretius lib. III. v. 410. 557. 680. at vox *altata*, licet Apollinari Sidonio aliisque sequioris ætatis nota fuit, vix tamen forsan erat Lucretiani ævi.

30. *Effice.*] *Et face* F. *Mœnera Militiai*] belli seu militiæ munera, sic *mœnire* pro *munire*, *mœtus* pro *mutuus*, *cœra* pro *cura*, &c.

35. *Rejicit.*] *reficit*, B. & Gif. quasi *recreat*, minus eleganter.

35. *Devinctus.*] Metaphora paulo durior: tamen dicebant *præpeditus dolore*, & Κεκμηὼς ἀνίαις, Callimachus. Et Furius Bibaculus, *Ille gravi subito devinctus vulnere habenas misit* —— alii *devictus*.

36. *Suspiciens.*] Alii *suspirans*. Sed placet suspiciens. Vox enim ista bellæ huic imagini optimè convenit: nullam verò tabulam, uti sentit *Faber*, respexit Lucretius, quid enim tabula opus, ubi vividum est, quod res optimè pingeret, ingenium? Amo etiam verecundiam, & utinam in *Fabro* inveniri possit, non paulo modestior est Poëta, quàm Interpres; nulla enim *vera res* hic agitur, nulla μεγάλα μυστήρια. Illa interpretatio quam appositi non minùs fida est, quàm modesta: MSS. *suscipicus*.

41. *Incluta.*] *Nobilis*, *clara*, Festus. Raro apud Latinos Scriptores dii vocantur *Inclyti*, aliquando tamen, sic Ennius lib. III. Annalium apud Nonium, *Olim de Cœlo lævum dedit inclutus signum.*

Digitized by Google

Quod reliquum eſt, vel quod ad Te, O Memmi, attinet, vacuas aures, animumque à curis remotum mihi accommoda tradenti veram certamque Philoſophiam, nec contempta relinquas mea dona quæ Tibi fideli ſtudio præparavi, priuſquam mente tua perceperis, & accuratè intellexeris: Carminibus enim meis diſputabo de tota natura Cœli & Deorum, principia rerum demoſtrabo, ex quibus Natura res cunctas producit, auget, nutritque & in quæ Natura reſolvit eaſdem res cum interierint. Quæ quidem dum Philoſophemur, & naturam rerum explicemus, ſolemus nominare Materiem, Corpora Rebus genitalia, Rerum ſemina, *aliquando etiam eadem vocare* prima Corpora, *quoniam ex illis primis (ſimplicia enim ſunt, nec ex aliis compoſita) res cunctæ componuntur. Quod enim ad Deos ſpectat, neceſſe eſt ut omnes Dii, eo quòd Dii ſint, æternam agant vitam maximo in otio, ut nullam noſtri curam habeant, ut ſint expertes doloris, à periculis etiam tuti; propriis ſuis datibus ad fœlicitatem ſatis inſtructi; ut hominum cultu non indigeant, nec delectentur pietate eorum, aut impiis iraſcantur. Cum humana vita miſerabilem indignumq; in modum jaceret*

Quod ſupereſt, vacuas aureis mihi Memmiada, & te
Semotum à curis adhibe veram ad rationem,
Nec mea dona tibi ſtudio diſpoſta fideli,
Intellecta prius quam ſint, contempta relinquas.
Nam tibi de ſumma Cœli ratione, Deûmque,
Diſſerere incipiam, & rerum primordia pandam;
Unde omneis Natura creet res, auctet, alatque:
Quove eadem rurſum Natura perempta reſolvat:
Quæ nos Materiem, & Genitalia Corpora rebus
Reddunda in ratione vocare, & Semina rerum
Appellare ſuemus, & hæc eadem uſurpare
Corpora Prima, quod ex illis ſunt omnia primis.
Omnis enim per ſe Divûm natura neceſſe 'ſt
Immortali ævo ſumma cum pace fruatur,
Semota ab noſtris rebus, ſejunctaque longe;
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
Humana ante oculos fœdè cum vita jaceret

In

NOTÆ.

45. *Memmiada.*] *Memmius*, Gif. fruſtra. His verò 12 v. *Memmio* ſuo, quem attentum ſibi & aliis curis vacuum optat, futuræ diſputationis argumentum aperit, docetque ſe diſputaturum de Cœli & Deorum natura, & de primis rerum principiis è quibus res omnes fiunt, & in quæ iterum reſolvuntur; quod enim ad *Deos* attinet, illi beato otio fruuntur ab omni cura & negotio ſemoti. Poſteriores autem hos ſex verſus verſui 44 ſubjungit B. non verò agnoſcunt quidam vet. Cod. & ſanè abeſſe poſſunt, infra autem loco magis apto legentur. Tamen & hic non abs re locum habeant per *occupationem*, ut vocant Magiſtri, quaſi dicat Lucretius, ex primis corporibus omnia fiunt, nam *Dii* quidem, contra quàm ſenſit Philoſophorum vulgus, *Naturam rerum* nec fecere, nec curant.

49. *Ratione.*] Alii *Regione Deûmque.*] Supplet Nardius, domicilio. Utrumque imperitè, non enim de Cœli ac Deorum regione, ſed naturâ Poëta diſputat.

52. *Eadem perempta.*] Eas ipſas res peremptas: mutavit autem orationem, ut alibi, cum enim *genus humanum* ſcripſiſſet, mox addit *eos*. Hoc etiam Lucretio familiare. Alii, *eadem perempta* nempe *Natura*, ſupple *ſeipſam*, reſolvat: imperitè.

63. *Humana*, &c.] Qui Ingenium cum *Cicerone* in Lucretio deſiderant, hanc imaginem contemplentur, & ſi pulchriorem monſtrare poſſint id mihi facient quod eſt gratiſſimum. Ut miſerè enim ſordideque jacent humiles iſti *Religione* oppreſſi Homines, & quam horrendo ore *Dominus ille metus* deſuper minatur! Credes viſum præſentem Dæmonem flagella intentare. His poſitis, *Epicuri* (Athenienſis & Neoclis filii) laudes aggreditur, qui primus his omnibus terroribus ſe intrepidum oppoſuit, & acri vi mentis extra hujus Mundi limites in *Omne* infinitum delatus, totius Naturæ poteſtatem penitus perſpexit, docuitque omnes res fieri ſine cura & opera *Deorum*, ideoque omnem religionem funditus ſuſtulit, ut doceat *Cicero* lib. I. de Nat. Deor. *Quid eſt enim cur ab hominibus colendos dicas, cum Dii non modò Homines non colant, ſed omnino nihil curent, nihil agant?* Otio autem ſuo abutuntur, ut Gaſſendus, Faber, aliique, qui Epicuri librum περὶ

Digitized by Google

In terris oppressâ gravi sub Relligione,
Quæ caput à cœli regionibus ostendebat,
Horribili super aspectu mortalibus instans;
Primum GRAIUS homo mortaleis tollere contra
Est oculos ausus, primusque obsistere contra:
Quem nec fama Deûm, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compressit Cœlum, sed eo magis acrem
Virtutem irritât animi, confringere ut arcta
Naturæ primus portarum claustra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, & extra
Processit longe flammantia mœnia Mundi;
Atque Omne immensum peragravit mente animoque:
Unde refert nobis victor quid possit oriri,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens.
Quare Relligio pedibus subjecta vicissim
Obteritur, nos exæquat victoria Cœlo.

in terris, oppressa sub gravi Religione, quæ è Cœlis Caput suum proferens, & desuper instans mortalibus horrenda specie terrebat Homines; primus omnium Epicurus *mortales oculos contra illam tendere ausus est, primusque illius Tyrannidi restitere: Quem* Epicurum *nec de Diis fabulæ, nec fulmina, nec Cœlum resonans minuci murmure repressit; sed hæc terriculamenta animosam illius mentem magis incendebant, & fecerunt, ut primus Ille cuperet perrumpere portas, validaque Naturæ munimenta: Acris ideo illius Animi virtus perrupit, & provecta est longè ultra flammantes Cœli ambitus, Idemque ille Epicurus* Omne, τὸ πᾶν, *infinitum mente suâ perlustravit, & ibi natura rerum penitus perspecta, votique sui compos, nos docet quid fieri possit, quid non possit; & unde fit quòd, quodcunque est, finitam habeat potestatem, limitemque potentiæ in ipsa ejus rei natura positum; & hinc est quòd jam Religio (ut nos olim illi) nostris pedibus subjecta conculcatur, & Victoria illius* Epicuri *ingenio parta nos adæquat Cœlo.*

NOTÆ.

περὶ ὁσιότητ&, ejus Sectæ pietatem erga Deos, & Religionem pro *Superstitione* tantum, metuque Deorum inani à Lucretio hoc loco positam esse crepant; quasi Poëta non omnem de *Providentia* opinionem sustulit, aut ille esset superstitiosus qui Deum aliquid agere, aut humana curare existimaret.

67. *Tollere.*] *Tendere* Nonius, & hanc lectionem sequitur Lambinus, *tendere oculos* autem dixit pro *contendere*, est autem longè plus oculos contendere quàm tollere, illud enim significat contenta acie aliquid intueri, sic infra eodem libro, *Nulla potest oculorum acies contenta tueri*, l. IV. v. 801. *nisi se contendit acutè*: at *tollere* omnes & impressi & MSS. Cod. probant.

71. *Irritât.*] Pro *irritavit*, sic *educât* apud Terentium, *fumât* apud Virgilium, *manât* apud Ennium: *disturbât* apud Lucretium l. VI. v. 586. Similiter *enarrâmus* & *festinâmus* apud Plautum. Istiusmodi verò voces quæ syncopen patiuntur, ultimam habent circumflexam, ut notat Priscianus, ideoque longam.

72. *Cupiret.*] Pro *cuperet.* Notant Nonius & Priscianus, quarta enim & tertia olim à se invicem non ita sejunctæ erant & secretæ, quin utrique essent multa communia: sic *parire* pro *parere* apud Ennium.

75. *Omne.*] τὸ πᾶν. *Omnia* maluit dicere Cicero, lib. de Univ. verùm ipse etiam hanc vocem aliquando usurpavit, lib. II. de Divinat. Epicurus τῶν ὅλων φύσιν & apud Plutarchum τῶν ὄντων φύσιν dixit. Idemque valent apud Lucretium, *Natura rerum. Summa rerum. Summa omnis. Summa tota. Summæ totius summa*, &c. Hoc *Omne* apud Epicuræos est Infinitum & sempiternum, Incrementi simul & Decrementi incapax, dum *Mundus*, finitus sit, aliquando natus, & interitui obnoxius.

78. *Atque.*] *Utque* Gif. & C. *Hæreat* (*Hærens* D, P. C. N. *quanam*) *quantum*, B.

80. *Obteritur.*] Al. exteritur. Victoria Epicuri viz.] qui ut verbis Manilii lib. I. v. 67. utar,

——*Cepit profundam*
Naturam rerum Causis, viditq; quod usquam est.
Nubila cur tanto quaterentur pulsa fragore, &c.
——*Solvitque Animis miracula rerum,*
Eripuitque Jovi Fulmen, viresque Tonanti.

Digitized by Google

Sed me reprimo, vereor enim, ne forte credas me Tibi proponere impiam Philosophiam, viamque monstrare ad scelera ducentem; at è contra observes, quòd Religio sæpè olim pessima peperit facinora, quale illud erat, cum Aulide duces Danaûm, principes viri, impiè contaminârunt Dianæ aram Iphigeniæ cruore: Quæ Iphigenia, simul ac infula cingens virgineas comas ad utramque genam pependit, & simul ac sensit mœstum patrem ad aras stare, & juxta illum cultros Popas expedire, civesque spectatores duro suo fato illachrymare, muta metu in terram decidit supplex: at verò ad salutem infœlici illi Virgini tum minime profuit quòd prima Regem Patris nomine donaverat, nam à terra virorum manibus levatur, & ad aras tota tremens rapitur, non ut sacris solennibus ritè peractis splendida nuptiarum pompa domum deduceretur; sed ut casta virgo eo ipso tempore quo in matrimonio collocari debuit jam matura viro, infœlix patris sui manu incestè, vel impiè, tanquam victima occideretur,

Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
Impia te rationis inire elementa, viamque
Endogredi sceleris: Quod contra, sæpius olim
Religio peperit scelerosa atque impia facta,
Aulide quo pacto Triviai virginis aram
Iphianassaï turpârunt sanguine fœde
Ductores Danaûm, delecti, prima virorum,
Cui simul infula virgineos circumdata comptus
Ex utraque pari malarum parte profusa 'st,
Et mœstum simul ante aras adstare parentem
Sensit, & hunc propter ferrum celare ministros;
Aspectuque suo lacrymas effundere civeis:
Muta metu terram genibus summissa petebat:
Nec miseræ prodesse in tali tempore quibat,
Quod Patrio princeps donârat nomine Regem.
Nam sublata virûm manibus tremebundaq; ad aras
Deducta 'st, non ut, solenni more sacrorum
Perfecto, posset claro comitari Hymenæo:
Sed casta incestè nubendi tempore in ipso
Hostia concideret mactatu mœsta parentis,

NOTÆ.

81. *Illud.*] His 22. v. Huic tam impiæ doctrinæ, quæ *Providentiam* negat, aversum fore *Memmium* suspicatur, ideoque illius Animum confirmat monendo, Religionem istam quæ Providentiam confitetur sæpe olim maxima scelera suasisse; quod probat exemplo *Iphigeniæ* Aulide (Bæotiæ ad Euripum portu) à patre suo Agamemnone ad aras Dianæ Triviæ ex jussu Oraculi mactatæ,

Exitus ut classi fœlix faustusque daretur.

83. *Endogredi.*] Ingredi. Quis autem nescit endo, ἔνδον, *in*, *intus*, esse præpositionem antiquis notam?

83. *Quod contra.*] Cicero in Oratione pro Quinto. *Reliquum est ut eum nemo judicio defenderit, quod contra, copiosissimè eum defensum ostendi. Quod contra sæpius*, & c. Gif. absurdè. *Olim*] *illa* B.

87. *Prima virorum.*] Dion. πρῶτα τῆς βελῆς ὧν. τὰ πρῶτα Αθηναίων ἔσῃ, Lucianus, & alii. Ovid. Amor. l. I. Eleg. 9.

Summa Ducum Atrides.——

88. *Infula.*] Velamentum è lana intra Hostiarum cornua. *Varro.* Fascia in modum Diadematis, à qua ex utraque parte vittæ dependent: *Servius ad* 10. *Æneid.*

91. *Celare.*] *Celebrare* Gif. alii *celerare*, i.e. expedire: quæ lectio probanda est, haud timeret enim Iphigenia quod ministros ferrum *celare* sensisset.

93. *Muta metu.*] *Avancius* legendum putat *Volta metu*, &c. ut sit hæc hujus loci sententia, Iphigenia Volta (i. e. vultus, voce enim ista utitur Lucretius l. IV.) summissa i. e. vultu submisso propter metum. Sed quid indigeamus ingenio, cum altera lectio proba sit, & à Codicibus confirmata?

95. *Princeps.*] Prima. Sic lib. V. v. 9. Erat enim πρωτότοκος inter Agamemnonis liberos. Sic ipsa apud Euripidem.

Πρώτη σ' ἐκάλεσα παῖδ' ἔρα κἀγὼ παῖδ' ἐμέ.

Iphigenia in Aulide v. 1220.

96. *Sublata*, &c.] E ritu nuptiarum forsan, etsi non affirmem, quem tradit his verbis Festus Pompeius, *Rapi simulatur Virgo è gremio Matris, aut si ea non est, ex proxima necessitudine, cum ad virum trahitur*, viz. *ea res feliciter Romulo cessit.*

100. *Mactatu.*] Sic Euripides Iphigen. in Aulide v. 1176.

Ἀπώλεσέν σ' ὦ τέκνον ὁ φυλεύσας πάλαι
Αὐτὸς κλανὼν, οὐκ ἄλλος, οὐδ' ἄλλη χερί.

Exitus

Digitized by Google

Exitus ut classi felix, faustusque daretur.
Tantum Relligio potuit suadere malorum.
Tutemet à nobis jam quovis tempore Vatum
Terriloquis victus dictis desciscere quæres?
Quippe etenim quam multa tibi jam fingere possum
Somnia, quæ vitæ rationes vertere possint,
Fortunasque tuas omneis turbare timore.
Et merito: nam si certam finem esse viderent
Ærumnarum homines, aliqua ratione valerent
Relligionibus, atque minis obsistereVatum:
Nunc ratio nulla 'st restandi, nulla facultas,
Æternas quoniam pœnas in morte timendum.
Ignoratur enim quæ sit natura animai,
Nata sit, an, contra, nascentibus insinuetur,
Et simul intereat nobiscum morte dirempta,
An tenebras Orci visat, vastasque lacunas,
An pecudes alias divinitus insinuet se,
ENNIUS ut noster cecinit, qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,

ut Græcorum classi Troja petenti faciles prosperique venti immitterentur. Tantum facinus Religio suadere potuit. Vereor etiam, O Memmi, ne Tu, qui per omnem ætatem tuam fidem adhibuisti poëtarum fabulis, nostras opiniones aversëris. Haud sapienter quidem, ipse enim multas possum fingere fabulas quæ timorem incuterent, omnesque vitæ tuæ rationes perverterent; nec injuria, (ut verum fatear.) Si enim Hominibus persuasum fuisset certum fore in morte miseriarum finem, tum aliquo modo Religionibus obstare possint, & poëtarum sacerdotumq; minas contemnere; nunc autem nulla ratione obstare possunt, imo necesse est ut cedant, quoniam timent æternas pœnas post mortem futuras: Nescitur enim, quænam sit natura Animæ, an sit nata cum corpore, vel prius existens nascenti corpori infundatur; an moriente Homine unà etiam Anima pereat morte separata à Corpore: an adeat tenebrosas & immensas Inferorum cavernas, an divina aliqua potentia in brutas animantes migret, ut noster Ennius cecinit, qui primus ex amœno Helicone decerpsit Coronam nunquam marcescentem,

NOTÆ.

103. *Tutemet.*] Iterum dubitatLucretius ne Memmius cedens Poëtarum fabulis de *Cerbero*, *Acheronte*, & *pœnis* post mortem quibus jam diu assueverat, opiniones suas aversetur. Harum ideo vim elevat, suggerendo istas fabulas mera forsan esse otiosorum Poëtarum figmenta, ipse enim potuit fabulas fingere quæ essent æque ac illæ terribiles.

104. *Desciscere.*] *Desistere*, G. & alii.

105. *Quippe etenim.*] *Nempe scilicet*, scommatice: *jam fingere*] *me fingere* ex vet. lib. Gifanius, hinc alii conjiciunt legendum *ex me fingere*, alii confingere. *Possum*] alii, inter quos Faber, *possunt*, i. e. Vates.

108. *Nam.*] *Jam.* His 20.v. seipsum quasi corrigit, & aliquam esse in iis fabulis vim fatetur; dum enim de *Anima* diversi Philosophi diversa pronuntiant; alii nasci & interire cum Corpore, alii verò prius subsistentem in Corpora nascentia infundi, & à Corpore per mortem separatam Inferos subire, vel in pecudum Corpora migrare (quæ fuit *Ennii Pythagorici* sententia, quam fuse exponit, obiter etiam convellit & deridet, tanquam sibi ipsi contrariam) profecto temere agerent qui *Providentiam* contemnerent, dum istos contemptores æternæ maneant post mortem pœnæ. Hæc est hujus loci sententia quem præruptum alii, & obscurum queruntur.

112. *Timendum.*] Istud *timendum pœnas* è veteri & bono Latiò est, nec aliter temere loquitur Lucretius, v. 139. *multa agendum*: V. 382. *privandum est Corpora motu*, &c. Ipse etiam Virgilius——— *Pacem a Rege petendum.*

115. *Dirempta.*] *Separata* viz. à corpore & *dissipata*, nisi potius legatur *perempta.*

117. *Pecudes alias insinuet.*] Ut *adigere arbitrum*, *adigere jusjurandum*, *propugnare nugis*, & Lucretius lib. II. v. 124. *Hæc animum te advertere par est.*

118. *Primus.*] Primus enim Latinorum *Ennius* Epicum & Heroicum Poëma ad exemplum Homeri scripsit.

Digitized by Google

quæ inter omnes Italos maximæ est famæ, & nobilis habetur: Etsi Idem Ennius aliis in locis docet Carminibus nunquam morituris quædam esse apud Inferos vasta & spatiosa loca, ad quæ neque Animæ, neque Corpora nostra perveniunt, sed tenues quædam imagines mirum in modum pallidæ, è quibus locis surgentem Homeri in æternum celebrandi imaginem sibi apparuisse narrat, lachrymas effudisse, rerumque naturam verbis exposuisse. Accuratè igitur non tantum disputandum de Deorum Cœlique ratione, non tantum explicandi sunt Lunæ Solisque cursus, & docendum qua vi gignantur ea quæ in Terris nata sunt; verùm etiam intentiori mente & industria inquirendum, è quibus principiis Anima Animusque componatur; & quænam sit illa res quæ in nos aliquando vigilantes, aliquando morbo laborantes vel dormientes incursans, ita terret afficitque mentes nostras, ut putemus nos eos videre & audire præsentes, quorum post obitum (jamjam mortuorum) terra tegit ossa. Nec me latet haud facile opus esse Græcorum obscura inventa Latino Carmine reddere perspicua, & captu facilia; (præsertim cum multis novis vocibus utendum est)

Per genteis Italas hominum quæ clara clueret,
Etsi præterea tamen esse Acherusia templa
Ennius æternis exponit versibus, edens:
Quo neq; permanent animæ, neq; corpora nostra;
Sed quædam simulacra modis pallentia miris:
Unde sibi exortam semper-florentis Homeri
Commemorat speciem, lacrumas & fundere salsas
Cœpisse, & rerum naturam expandere dictis.
Quapropter bene, cum, Superis de rebus habenda
Nobis est ratio, Solis Lunæque meatus
Qua fiant ratione; & qua vi quæque genantur
In terris: tum, cum primis, ratione sagaci
Unde Anima atq; Animi constet natura, videndum;
Et quæ res nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificet, morbo affectis, somnoque sepultis,
Cernere uti videamur eos, audireque coram,
Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.
Nec me animi fallit, GRAIORUM obscura reperta
Difficile inlustrare LATINIS versibus esse,
(Multa novis verbis præsertim cum sit agendum,)
Propter

NOTÆ.

120. *Per genteis Italas Hominum.*] Gentes Italorum Hominum: quidam libri *omnium*; itaque esset *Clara corona omnium*, i. e. inter omnes: sic Δειλὸς βασιλέων apud Callimachum, *pulchra dearum* apud Ennium.

120. *Clueret.*] *Clueo, cluo*, fum, videor, celebror, hac voce passim utitur Lucretius, dicebant etiam veteres *Cluveo*, ut Ennius,

Num Latii populi res atque poëmata nostra
Cluvebunt ——

121. *Etsi præterea.*] *Et prætereat* V. quæ verba si admittas alium prorsus efficies sensum: non opus est isto acumine.

123. *Permanent.*] *Permaneant*, MS.

125. *Homeri.*] Hoc Ennii somnium *Cicero* in Lucullo memorat, —— *Visus Homerus adesse Poëta.* Et in somnio Scipionis. *Fit enim fere ut cogitationes sermonesque nostri pariant aliquid in somno tale quale de Homero scribit Ennius, de quo videlicet sæpissimè vigilans solebat cogitare, & loqui.*

126. *Et fundere.*] Alii *effundere. Salsas.*] Alii *falsas.* Imperitè. Quis enim nescit, *lac album, Humida vina, &c.* Poëtis esse familiaria?

127. *Expandere.*] Al. *expromere*, al. *exponere*, non tanti est.

128. *Quapropter.*] Ut omnes igitur Memmii timores discutiat, his v. 9. docet se disputaturum non tantum de Cœli Deûmque ratione, & de generatione rerum, quæ omnia olim promiserat; sed explicaturum etiam *quænam* sit *Animæ* natura, & *quænam* sint illæ res, quæ aliquando vigilantes aliquando dormientes ita afficiunt, ut præsentes videre nos & audire olim mortuos putemus, & inde conjectemus animas existere à corpore separatas. *Quam ob rem:* Gassendus.

130. *Genantur.*] *Gignuntur*, qua voce passim utitur Lucretius, alii *gerantur*, male.

136. *Morte obita.*] *Cicero* pro Sextio. *Nec verò illorum quisquam quos à majoribus nostris morte obita positos in illo loco, atque in nostris collocatos.* Virgilius,

Morte obita quales fama est volitare figuras.

Obita, sumpta, suscepta, & completa, ut *obire munus* dicitur. Servius.

137. *Nec me.*] Proposito futuri operis argumento, his 20. v. difficultatem expendit Poëta, monetque ea, de quibus *Græci, Epicurus*,

Digitized by Google

Propter egeſtatem linguæ, & rerum novitatem;
Sed tua me Virtus tamen, & ſperata voluptas
Suavis Amicitiæ, quemvis perferre laborem
Suadet, & inducit noctes vigilare ſerenas,
Quærentem dictis quibus, & quo carmine demum
Clara tuæ poſſim præpandere lumina menti,
Res quibus occultas penitus conviſere poſſis.
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe 'ſt
Non radii Solis, neque lucida tela Diei
Diſcutiant, ſed Naturæ ſpecies, Ratioque:
Principium hinc cujus nobis exordia ſumet,
NULLAM REM E NIHILO GIGNI DIVINITUS UNQUAM.
Quippe ita formido Mortaleis continet omneis,
Quod multa in Terris fieri, Cœloque tuentur,
Quorum operum cauſas nulla ratione videre
Poſſunt, ac fieri divino Numine rentur.
Quas ob res, ubi viderimus, nil poſſe creari

quia non eſt copia Latinis ſermonis, & res ipſæ ſunt Romanis auribus antehac inauditæ: at eximiæ tuæ dotes, eaque voluptas, quam ex jucunda tua Amicitia me percepturum ſpero, ſuadent me laborem ferre utcunque improbum, & totas etiam noctes inſomnes agere, quærentem quibus vocibus, & quo verſu tuæ menti tam lucidam facem præferre poſſim, ut illa adjutus res maxima caligine involutas intueri valeas & perſpicere. Hos igitur terrores tenebraſque quæ mentem obſident, non radii Solis aut Diei ſplendor diſſipabit, ſed contemplatio vel cognitio Naturæ, & vera Philoſophia, cujus hoc primum ponatur & immobile principium, Nihil unquam vel à Diis ipſis fit ex Nihilo. *Ideo enim metus Deorum omnium mentes occupat, quòd multa videant in Terris & in Cœlo fieri, quorum Cauſas effectrices nullo modo poſſunt deprehendere, & à Diis fieri exiſtimant: Quamobrem ſimul ac certi ſumus Nihil oriri poſſe*

NOTÆ.

eurus, viz. ejuſque Sectatores diſputaverant, Latino Carmine ſcribere opus eſſe arduum & difficile, cùm propter egeſtatem Linguæ Latinæ, tum propter novitatem rerum; quemvis verò laborem ferre ſe paratum eſſe profitetur, *Memmii* ſui gratia, Amiciſſimi ornatiſſimique Viri, quem inſtituendum ſuſceperat.

137. *Animi.*] Supple *ratio*, at B. Gif. aliique legunt *Animus*.

141. *Sperata voluptas.*] *Spectata voluntas*, B. alii *ſpectata voluptas*. Ex Decreto *Epicuri*, & ad illius exemplum, ita enim ille ad *Pythoclem* ſuum, ἡμεῖς δὲ ἡδέως τί σε τὴν θείαν ἀπεδεξάμεθα, ἢ ἐλπίσιν ἡδείας συνεχέθημεν, &c.

142. *Perferre.*] *Efferre*, B. Gif. alii. *Sufferre*, F.

143. *Serenas.*] Claras, pacatas. Quidni *ſeveras?* Vox enim iſta laborem *Poëtæ* fortiùs, & feliciùs exprimit. V. l. IV. v. 462. *Æſtivas* Muretius. Quibus alii ſomno indulgebant.

147. *Hunc igitur.*] Jam tandem opus aggreditur, v. 13. Et ut omnem de *Providentia* opinionem ſubverteret probare conatur res primo factas fuiſſe ſine Deorum auxilio, ideoque non ab iis regi aut adminiſtrari: ut autem feliciùs procedat, primum hoc ſtatuit principium; *Nihil de nihilo fit*. Quod fuſiùs olim demonſtraturus eſt; obſervaverat enim opinionem de *Providentia* exinde natam eſſe, quòd homines multa in Terris Cœloque fieri viderint, quorum cauſas cum invenire non potuerint, ea à Diis è *Nihilo* fieri crediderunt. Si igitur Nihil de Nihilo fieri demonſtratum fuerit, actum eſſet de *Providentia*: at verò facilè agnoſcet Lector, *Lucretium* tanto conamine id ſolum probaſſe quod nemo negat; *Nihil* viz. infra Naturæ ambitum de *Nihilo* produci. Nec eſt quod ulla contra *Dei* potentiam timeamus argumenta, cum acutiſſimum *Lucretii* ingenium tam infirmis utitur, ſi enim

Pergama dextra
Defendi poſſint, certe hac defenſa fuiſſent.

148. *Tela diei.*] Radii Solis, qui telorum inſtar jacti & diffuſi per univerſum orbem inferunt lucem, notat autem per *Tela diei* exteriorem rerum cognitionem, ſicut per *Naturæ ſpeciem* ſignificat internam rerum cognitionem per cauſas. *Fayus. Pueriliter, ut & omnia.*

152. *Ita.*] *ut*, B.

De

Digitized by Google

De nihilo, tum, quod sequimur, jam rectius inde
Perspiciemus, & unde queat res quæque creari,
Et quo quæque modo fiant opera sine Divum.
Nam si de Nihilo fierent, ex omnibu' rebus
Omne genus nasci posset; nil Semine egeret:
E mare primum homines, è terra posset oriri
Squammigerum genus, & volucres; erumpere cœlo
Armenta, atq; aliæ pecudes: genus omne ferarum
Incerto partu culta, ac deserta teneret:
Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
Sed mutarentur: ferre omnes omnia possent.
Quippe, ubi non essent genitalia Corpora quoique,
Quî posset mater rebus consistere certa?
At nunc Seminibus quia certis quidque creatur,
Inde enascitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi inest cujusque & Corpora prima:
Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quod certis in rebus inest secreta facultas.
Præterea, cur Vere rosam, frumenta Calore,
Viteis Autumno fundi sudante videmus:

è Nihilo, facilè attingemus illud quod quærimus, & deprehendemus quo modo quaque vi, & ex quibus principiis res quæque producitur sine Deorum ope: si enim è Nihilo res producerentur, tum sequitur, quòd quælibet res possit oriri ex qualibet, & nulla res indigeret proprio semine. Exempli gratia, Homines ex Undis, Pisces Aveſque è terra oriri possint; Boves, Oves, Pecora, pecudesque è Cœlo exilirent, & omne ferarum genus nullis locis adstrictum, æquè in cultis agris, ac in desertis regionibus nascereturr: Nec iidem fructus ab iisdem arboribus producerentur, sed diversi & varii, imo quælibet arbor ferret quodlibet fructuum genus: cum enim singulis rebus non sint certa propriaque semina, quomodo potest esse certa rebus producendis effectrix causa? Quia verò res cunctæ oriuntur è certis propriisque seminibus, ex ea tantum re, & in eo tantum loco nascitur res quælibet, in qua, & in quo, sunt Materies & Corpora prima (principia) illius rei; & hanc ob causam res quælibet non potest oriri ex re qualibet, quia singulis in rebus inest peculiaris aliqua propriaque vis ad hoc & non ad aliud producendum apta. Præterea, cur Rosæ Vere, æstate fruges, uvæ autem Autumno, qui sudores elicit, matureſcere videmus,

NOTÆ.

158. *Et*] *ut*, Gif.

160. *Nam si*, &c.] Primum hoc argumentum quo probare conatur Nihil de nihilo fieri breviter *Epicurus* in Epist. ad *Herodotum*, ᾠδὲν γίνεται ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, πᾶν γὰρ ἐκ παντὸς ἐγίνετ' ἂν, σπερμάτων δ' ᾠδὲν προσδεόμενον. Fusius Poëta. Si Res de Nihilo producerentur, tum quodlibet ex quolibet oriretur, semine non opus esset; sed è Terra Homines, è Cœlo Pisces Pecudesque æxilirent, &c. Cum autem quodlibet non oritur è quolibet, certisque seminibus opus sit, recte concludit *Nihil de Nihilo* produci.

168. *Corpora quoique.*] *Semina quoique*, Gaſſ.

170. *Quidque creatur.*] *Quæque creantur.* B. C. Na. &c.

171. *Enascitur.*] *Nascitur*, MS. quæ vox forsan illis grata erit, qui in Veterum Versibus hiatus quærunt, & amant.

174. *Certis.*] Libentius hoc loco legerim *Cunctis* quàm *Certis*, quò versus superiores inducunt, & ille præter cæteros,

Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni.

Id quamobrem Lector? *Quod cunctis*, &c. Innuit enim facultatem distinctam & specificam in una quavis re esse; unde è caulibus juglans, ex Homine Leo, &c. non enascatur. *Faber.*

175. *Præterea, cur*, &c.] Modo ex ipsa rerum origine, jam verò probat ex statis temporum effectibus, *Nihil è Nihilo fieri*, v. 10. Cur enim *Vere* tantum Rosæ, *Æstate* fruges, *Autumno* Uvæ, & non *Hyeme*, aliisque etiam Anni partibus producerentur, si ad illorum originem *materia* nihil conferat, cum non major sit in una tempestate quàm in alia dispositio, ut ex *Nihilo* quicquam procreetur?

176. *Viteis.*] *Uvas* Cod. Florentinus. *Sudante.*] *Suadente* G. Lambinus, & alii ex MSS. i. e. impellente vel sollicitante, hæc etiam vox *Fabro* placet. Salmasius legit *Sua dante.* Ver *fua dat* cùm det Rosas, Calor frumenta, Autumnus Uvas. Sed quidni *Sudante* retinerem? *Humido* viz. & *udo*, vel *sudores eliciente*, non enim dura est nec incommoda translatio.

Si

Digitized by Google

Si non; certâ ſuo quia tempore Semina rerum
Cum confluxerunt, patefit, quodcunq; creatur,
Dum tempeſtates adſunt, & vivida tellus
Tuto res teneras effert in luminis oras?
Quod ſi de Nihilo fierent, ſubito exorerentur
Incerto ſpatio, atque alienis partibus anni:
Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
Concilio poſſent arceri tempore iniquo.
Nec porro Augendis rebus Spatio foret uſus
Seminis ad coïtum, è Nihilo ſi creſcere poſſent.
Nam fierent juvenes ſubito ex infantibu' parvis:
E terraque exorta repente arbuſta ſalirent.
Quorum nil fieri manifeſtum 'ſt, omnia quando
Paullatim creſcunt (ut par eſt) Semine certo:
Creſcendoque genus ſervant; ut noſcere poſſis
Quæque ſua de Materia grandeſcere, alique.
Huc accedit uti ſine certis imbribus anni
Lætificos nequeat fœtus ſummittere tellus:
Nec porro ſecreta cibo natura animantum
Propagare genus poſſit, vitamque tueri:

niſi quòd, cum propria rerum ſemina idonea tempeſtate coierint, appareat quodcunque gignitur, dum adſint opportuna Anni tempora, & vegeta parens terra tuto proferat in lucem res novas & infirmas? At verò ſi de Nihilo fierent res, inexpectato naſcerentur, quolibet etiam (modo hoc modo illo) tempore, Annique partibus vel maxime inidoneis; tum enim nulla eſſent ſemina quæ impediri poſſint quo minus conveniant ad rem producendam tempeſtate minus convenienti. Nec porro opus eſſet ſpatio aliquo temporis in quo convenienti materia coëunte res natæ grandiores fierent, ſi è Nihilo augeri poſſent, namq; v.g. Juvenes momento temporis fierent è parvis infantibus, grandeſque arbores è Terra ſubito erumperent; at verò nil tale fieri palam eſt, quoniam res cunctæ paulatim augentur ex certa propriaq; materia, ut ipſa poſtulat natura rerum: Et dum augentur ſuas ſpecies conſervant, & inde aliquis certus eſſe poſſit res omnes de certis propriiſque principiis nutriri, & grandiores fieri. Adde quòd niſi imbres tempeſtivi cadant, Terra non poteſt producere lætificos ſuos fructos, nec Animalia alimento privata genus ſuum propagare poſſunt, nec vivere;

NOTÆ.

180. *Oras,*] *Auras* mavult Faber, ſic infra *Aëris in teneras Auras*; ſic Græci μαλακὰς ἄυρας, ubi vero *Luminis auras* inveniet? ideoque non ſolicitanda lectio.

184. *Concilio genitali.*] *Concilium genitale* congreſſus Corporum primorum ad gignendum valens. *Concilium* à cogendo, unde apud Fallonem veſtimentum dum *cogitur conciliari* dicitur: *Varro* lib. V. *Conciliun nominis* apud Tertullian. de pallio, eſt compoſitio nominis è duabus vocibus, & vetus Scholiaſtes in primam Sat. Juvenalis v. 116. inquit, Ciconia quæ contra templum Concordiæ ex *concilio* (ita enim leg. non conſilio) roſtri ſonitum facit.

185. *Nec porro, &c.*] tertium proponit argumentum v. 8. ex Naturali rerum incremento ductum, ſi enim è *Nihilo* res fierent, quidni etiam è *Nihilo* augerentur? Ideoque tempore non opus eſſet ut ad ſummum ætatis florem, juſtamque magnitudinem pervenirent, uno ſaltem momento punctoque temporis tenellus *Infans* robuſtus *Juvenis* evaderet, &c. ideo enim tardè & paulatim *Res* creſcunt, quia ex *certa* Materia *certiſq;* Principiis augentur, quæ momento temporis nec congregari, nec diſponi nec conjungi poſſunt. Porro autem cum ex *certo* ſemine res augeantur, è *certo* etiam ſemine naſcantur neceſſe eſt.

185. *Spatio uſus.*] i. e. *Spatio opus*, ſic l. I. v. 220.

Nulla vi foret uſus enim——
Virgilius, 8. Æneid.
——*nunc viribus uſus.*

186. *E nihilo ſi.*] *Si è nilo*, M. V.

191. *Creſcendoque.*] *Creſcenteſque* V. viz. Res: nec inſolens Lectio, etſi *Omnia* præcedat.

193. *Huc accedit.*] Quartum proponit v. 7. argumentum ex alimenti neceſſitate deductum, idque etiam non minus firmum & validum, quàm cætera; Cum enim niſi cadant Imbres nihil è Terra ſurgat, cum Animalia alimento privata nec propagare Genus ſuum poſſunt, nec vivere, quis tam ineptus eſt qui credat Animalia vel fruges è *Nihilo* produci, cum videat Materiam & producendis & alendis rebus omnibus eſſe neceſſariam? imo potius concludendum eſt, ſemina eſſe quædam è quibus res, ut voces è literis, componantur.

Ut

Digitized by Google

& hinc rectiùs colligas multa esse principia communia multis rebus, ut vocibus literas videmus, quàm aliquid sine certo semine oriri & augeri posse. Denique cur Natura non potest producere Homines tam immensæ proceritatis ut altum mare tanquam vadosam paludem pedibus transire; & tantarum virium, ut manibus suis ingentes montes eradicare, tantæque longævitatis, ut multa temporis spatia, quibus hominum vitæ nunc terminantur, vivendo superare valeant, nisi quòd certa principia rebus quibuscunque producendis assignata sint, è quibus sit quicquid nasci potest? concedendum igitur est Nihil de Nihilo

Ut potius multis communia Corpora rebus
Multa putas esse, ut verbis Elementa videmus,
Quam sine Principiis ullam rem existere posse.
Denique cur Homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada possent
Transire, & magnos manibus divellere montes,
Multaque vivendo vitalia vincere sæcla:
Si non Materies quia rebus reddita certa 'st
Gignundis, è qua constat quid possit oriri?
NIL igitur fieri de NILO posse fatendum 'st:
Semine quando opus est rebus, quo quæq; creatæ
Aëris in teneras possint proferrier auras.
Postremo quoniam Incultis præstare videmus
Culta loca, & manibus meliores reddere fœtus:
Esse videlicet in terris Primordia rerum,
Quæ nos, fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque solum subigentes, cimus ad ortus.
Quod si nulla forent, nostro sine quæque labore
Sponte sua multo fieri meliora videres.

fieri cum certis principiis opus sit, è quibus res quæque nata producatur. Denique quoniam constat Agros qui ab Agricolis coluntur fertiliores esse iis qui non coluntur, & fruges etiam meliores Agricolis colentibus reddere, concludere licet, in terris quædam latere rerum principia, quæ nos versantes aratro fertiles glebas, solumque subigentes, excitamus ad exerendam suam vim rebus producendis aptam; at verò, si nulla forent latentia in Terris semina, tum sine ulla Agricolæ opera, aut cultu fruges multo meliores nasci sua sponte videremus:

NOTÆ.

200. *Denique cur*, &c.] Rursus v. 9. arguit è Rerum naturalium definita magnitudine & duratione. Si enim è Nihilo Homines v. g. producerentur, unde constanter tam pusilli & imbelles? unde brevis vita, cæteraque Humani generis & incommoda, & vitia? jam verò è certis seminibus certaque materia nasci Homines admittas, & hæc omnia necessaria plane erunt, & explicatu facilia.

201. *Pontum per vada.*] Salmasius legit *Pontu*, i. e. πόντῳ, ut idem Lucretius Pelage, i. e. πελάγῃ, dixit lib. V. v. 36. & l. VI. v. 619. at rectius *Faber*, noli hunc locum ita interpretari quasi dixisset *per Ponti vada*. Quod enim Salmasius hunc versum depravatum judicavit, non ideo faciliùs crediderim.

203. *Vincere.*] *Vivere.*] Fayus, vox nihili.

209. *Postremo*, &c.] Observaverat Poëta Fruges, Arbores, Floresque, &c. humana industria meliores & lætiores fieri, indeque v. his 7. arguit hæc omnia è latentibus quibusdam seminibus oriri. Quid enim prodesset labor si è Nihilo producerentur? vanus profecto esset, irritusque, & nihil ille ageret, qui *Nihil* coleret: Imo nihil impedit quin fruges è Nihilo productas sponte sua quotannis meliores & lætiores nasci videremus.

210. *Reddere.*] *Reddier:* Gif. & Pa. ex conjectura. *Reddi:* Lambinus. Docetque *Legendum ita esse, libris omnibus reclamantibus, Reddere* autem quod est in omnibus libris ferri non posse. Dum verò innocenti immeritæque voci iratscatur, veterem, quam omnes libri assignant, sedem possideat *Reddere*. Aliqui libri *dicier:* Pareus.

211. *Esse videlicet.*] Sic sæpe Ennius, Plaut. & Tert. & Salust. *Scilicet futurum, videlicet in Terra reperiri, &c.* neque enim quod aliquando putavit *Lambinus* repeti debet ἀπὸ κοινοῦ *fatendum est.* Vid. l. II. v. 468.

213. *Terraïque solum.*] *Terram:* Festus Pompeius *solum* Terram. Ennius lib. III.

Tarquinio dedit Imperium, simul & sola Regni.

Et Alibi,

Sed sola Terrarum postquam permensa parumper.

Hue

Digitized by Google

Huc accedit, uti quicque in ſua Corpora rurſum
Diſſolvat Natura, neq; ad Nihilum interimat res.
Nam, ſi quid mortale è cunctis partibus eſſet,
Ex oculis res quæque repente erepta periret;
Nulla vi foret uſus enim, quæ partibus ejus
Diſcidium parere, & nexus exſolvere poſſet.
At nunc, æterno quia conſtant Semine quæque,
Donec vis obiit, quæ res diverberet ictu,
Aut intus penetret per inania, diſſolvatque,
Nullius exitium patitur Natura videri.
Præterea, quæcunque vetuſtate amovet ætas,
Si penitus perimit conſumens Materiem omnem,
Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Reducit Venus? aut reductum dædala tellus
Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens?

Adde etiam, quòd Naturæ res pereuntes in ſua principia tantum diſſolvat, non verò in Nihilum reducat; ſi enim tota materia alicujus rei interitui eſſet obnoxia, tum quælibet res noſtris oculis ſubducta momento temporis evaneſceret, nulla enim violentia opus eſſet quæ partes alicujus rei à ſe invicem ſepararet, earumq; unionem diſſolveret; jam verò quoniam immortalibus principiis res conſtant, Natura nihil interire patitur donec aliqua vis incurrat, quæ vel ictu diffringeret res, vel inſinuans per vacua inter particulas ſpatia eas à ſe invicem ſepararet. Inſuper: Si earum rerum, quæ ſenio confectæ pereunt, tempus totam materiam penitus aboleret, quanam ex materia Venus diverſas Animalium ſpecies procreat? ex quanam etiam varia, & in rebus producendis Artifex Terra procreatas nutrit & auget, ſubminiſtrans alimenta diverſis iſtis ſpeciebus apta?

NOTÆ.

216. *Huc accedit,* &c.] Hactenus demonſtravit Lucretius *Nihil è Nihilo fieri:* His autem v. 2. alterum proponit, quod ex priori ſequitur, effatum; *Nihil in Nihilum reduci. Quicque*] *Quæque*, Gif. Pa. alii.

218. *Nam ſi*, &c.] Effatum modo propoſitum primò probat v. 8. ex communi reſolutione rerum; Si enim Res in *Nihilum* interirent, aut *mortales eſſent è cunctis partibus*; nulla eſſet vis neceſſaria, ut unaquæque diſſolvatur: ſed ut ſine ulla vi aut conamine aliarum rerum ſubitò nata apparet, ſic ſine ulla vi, aut conamine aliarum rerum unaquæque res, non diſſolutione partium, interiret; ſed noſtris oculis ſubducta repente evaneſceret; ideo enim vi opus eſt ut res unaquæque diſſolvatur, quia conſtat ex ſeminibus quæ diſſolutioni ſuperſunt. Hujus argumenti ne minimam partem intellexit *Fayus.*

220. *Enim.*] *Ei*, Gif. viz. *Naturæ.* Hanc lectionem tuetur *Parcus: Lambinus*, Faber, aliique rejiciunt: & tantos Authores tutò ſequi potuit *Fayus*, ſi tacere voluiſſet: Hæc autem iſte: Aliis *uſus ei* ſup. *Naturæ:* mihi minus arridet, alias enim non *rei cujuſque* ſed *Naturæ* partibus diſcidium pareretur. Ingenium Hominis! quaſi *ejus* non æque reſpiceret *rem quamque* ſi *ei*, ac ſi *enim* admittatur.

221. *Et.*] *at*, Gif. quid autem ſibi velit aliis relinquo.

222. *At nunc.*] *Quod nunc*, Gif. Pa. C. alii, Omneſque MSS. i. e. *nunc autem Conſtant.*] *Conſtat* Gif.

223. *Obiit.*] *obeat*, P. Na. D. ſed *obiit* veteres MSS. Cod.

226. *Præterea*, &c.] Secundum Argumentum quo probatur *Nihil in Nihilum reverti* breviter proponit *Epicurus* in Epiſt. ad Herodotum. εἰ ἐφθείρετο δὲ τὸ ἀφανιζόμενον εἰς τὸ μὴ ὄν, πάντα ἂν ἀπολώλει τοῦ πράγματος, ἐκ ὄντων τῶν εἰς ἃ διελύετο. Fuſius vero Poëta, & fortiùs. Olim probaverat *Nihil è Nihilo* fieri, & inde jam demonſtrat *Nihil in Nihilum* reduci. Animalia enim quotidiè pereunt, & naſcuntur, fontes Aquas, è quibus Mare fluminaque conſtant, perpetuò ſubminiſtrant, &c. Unde verò hæc omnia, niſi quædam eſſent *immortalia* ſemina, quæ diſſolutioni Corporum ſupereſſent è quibus renovarentur? Quis enim tam inſanus quin concederet materiam aliquando interitui obnoxiam, in tam infinita Annorum ſerie quæ ab initio rerum fluxit, debere penitus conſumi, ita ut nihil omnino ſupereſſet è quo res quotidiè pereuntes reparari poſſint?

228. *Generatim.*] *Generatum*, Gif. & quidam MSS. ut fatetur Lambinus.

229. *Reducit.*] *Educit*, D. Na. vitioſè.

Unde

Digitized by Google

Quanam ex re perennes & nativi Fontes Mare Flumina longis curſibus errantia ſupplent, & renovant? ex qua denique Aër Stellas & Cœlum nutrit? Infinitum enim illud tempus, quod jam præterit, penitus conſumpſiſſet omnia quæ conſtabant principiis interitui obnoxiis: At verò ſi per totum præteriti temporis ſpatium ea exiſtebant ſemina, è quibus res cunctæ reparantur, æterna ſint & immortalia neceſſe eſt, ideoque nulla unquam res in Nihilum reducitur. Denique una eademque vis omnes res delere & deſtruere valeret, niſi quædam eſſent principia interitui non obnoxia, è quibus modo fortius modo debilius unitis res ipſæ conſtarent, leviſſimus

Unde mare ingenui fontes, externaque longè
Flumina ſuppeditant? unde æther ſidera paſcit?
Omnia enim debet, mortali Corpore quæ ſunt,
Infinita ætas conſumſe, anteacta dieſque.
Quod ſi in eo ſpatio, atq; anteacta ætate fuere,
E quibus hæc Rerum conſiſtit Summa refecta:
Immortali ſunt naturâ prædita certè.
Haud igitur poſſunt ad Nilum quæque reverti.
Deniq; res omneis eadem vis cauſaq; volgò
Conficeret, niſi Materies æterna teneret
Inter ſe nexas minus aut magis endopedite.
Tactus enim lethi ſatis eſſet cauſa profecto:
Quippe, ubi nulla forent æterno Corpore, eorum
Contextum vis deberet diſſolvere quæque.
At nunc, inter ſe quia nexus principiorum
Diſſimiles conſtant, æternaq; materies eſt,
Incolumi remanent res corpore, dum ſatis acris
Vis obeat pro textura cujuſque reperta.
Haud igitur redit ad Nihilum res ulla, ſed omnes
Diſcidio redeunt in corpora materiai.

enim tactus cauſa eſſet ſatis potens ad res interimendas; ſi enim principia non ea eſſent quæ deſtrui nequeant, quælibet, vel minima vis eorum compagem diſſolveret: nunc autem quia nexus principiorum inæqualis eſt, ipſaque principia ſunt immortalia, nullæ res diſſolvuntur, donec vis incurrat quæ propriam cujuſque rei texturam (partium unionem) ſuperare valeat: Nulla igitur res in Nihilum, ſed omnes in ſua principia diſſolutæ redeunt.

NOTÆ.

231. *Ingenui.*] QuosNatura non Ars, &c. ita *ingenuus Color*, pro nativo, qui nulla arte nullo Pigmento evocatur. Faber. Juv. Sat. 3. v. 20.

— Ingenuum violarent marmora tophum.—

Ingenui,] *Perennes*, Gaſſend. al. *Ingeniti.*

232. *Suppeditant.*] Lambinus & Pareus *ſuppetunt*, vel *parata ſunt:* rectius autem *ſupplent*, vel *ſubminiſtrant.*

233. *Debet,*] *debeat*, Gif. Par.

234. *Conſumſe,*] *Conſumpſiſſe.* Sic *ſumpſe* pro *ſumpſiſſe* apud *Nævium* in *Tryphallo.* vid. A. Gellium lib. II. cap. xix. eodem modo *Ceſſe* & *Creſſe*, pro *ceſſiſſe* & *creviſſe*, *diviſſe* pro *diviſiſſe* apud Horatium. *Promiſſe* pro *promiſiſſe* apud Catullum: Atque ita porro.

237. *Prædita.*] *Reddita*, MSS.

239. *Denique*, &c.] Deinceps probat v. 12. Res in *Nihilum* non reverti, quòd non una vis ad diſſolvendum omnia ſufficiat; fruſtra enim aliquis obtendat unam eandemque vim omnia Corpora diſſolvere non poſſe, quia diſpari nexu corporum principia conjunguntur. Quid enim iſta nexuum diſparitas efficeret, cum principia ipſa, ſi modo in *Nihilum* revertantur, vel leviſſimum tactum ferre non valeant? Admittas verò principia quædam æterna eſſe, & ex diſſimilitudine contextus eorum inter ſe ratio reddenda eſt, quare non una eademque vis ad omnia diſſolvendum ſufficiat.

239. *Volgo.*] *Vulgo*, *paſſim.* Sic *Cæſar* de bello Civ. l. I. p. 7. *Vulgo ex tectis ſignificabant.*

241. *Nexas endopeditè.*] *Nexu endopedito* Nardius. *Nexus endopedita:* Gaſſendus, Gif. Par. cum vet. Codd. Alii *Nexus endopeditos:* quod placet Lector eligat.

242. *Satis eſſet cauſa.*] Tale Latinitatis exemplum vix alibi reperies, ideoque quidam exiſtimant legendum,

Tactus enim lethi omnibus eſſet cauſa profecto.

243. *Eorum.*] Cum in libris vulgatis multiſq; MSS. legitur *quorum*, è duobus MSS. quibus adderem B. *eorum* repoſuit Lambinus. *Quorum* Na. C. Gifan. Par. alii tuentur. Pence Lectorem ſit. Codices Florentini *diſſolvere quenquam*, viz. *contextum.*

247. *Res.*] *In:* Gaſſendus.

Poſtremo

Digitized by Google

Poſtremo pereunt imbres, ubi eos pater Æther
In gremium matris Terraï præcipitavit.
At nitidæ ſurgunt fruges, ramique vireſcunt
Arboribus; creſcunt ipſæ, fœtuque gravantur:
Hinc alitur porro noſtrum genus, atque ferarum:
Hinc lætas urbeis pueris florere videmus,
Frondiferaſque novis avibus canere undiq; ſylvas.
Hinc feſſæ pecudes pingues per pabula læta
Corpora deponunt, & candens lacteus humor
Uberibus manat diſtentis; hinc nova proles
Artubus infirmis teneras laſciva, per herbas
Ludit, lacte mero menteis percuſſa novellas.
Haud igitur penitus pereunt quæcunque videntur:
Quando alid ex alio reficit Natura, nec ullam
Rem gigni patitur, niſi morte adjutam aliena.
Nunc age, res quoniam docui non poſſe creari
De

Denique aliquis objiciat, pluvia perit (in nihilum reducitur) ſimul ac pater Æther dimiſit illam in ſinum matris Terræ, Reſp. Ex pluvia ita demiſſa lætæ ſegetes oriuntur, Rami Arborum viridibus Foliis ornantur, augentur ipſæ Arbores, & Fructibus onerantur, è quibus Homines, cæteraque Animalia nutriuntur. Inde Urbes infantibus abundant, frondoſa nemora Avium novarum cantu ex omni parte reſonant: Inde etiam pecudes pingueſcunt, & tanquam pinguedine laſſatæ per pinguia paſcua procumbunt, & candidus lactis liquor è turgentibus uberibus diſtillat; & inde novi (à partu recentes) fœtus debiles adhuc & infirmi mollia gramina ludibundi perſultant, puro lacte excitati & maximè gaudentes. Concludimus igitur nullam unquam rem in Nihilum reduci, cum Natura aliam rem ex alia reparat, nec aliquid unquam novum producit, quin utitur materia alterius rei olim diſſolutæ. Age verò cum demonſtraverim, nullam rem

NOTÆ.

251. *Poſtremo*, &c.] Quoniam autem Res pleræque ſint, quæ dum diſſolvuntur, ita ex oculis manibuſque evaneſcunt, ut prorſus perire videri poſſint; monet his 15. v. imbres ipſos, qui in terram decidentes maxime evaneſcunt, non perire, ſed materiam ſuppeditare, unde Fruges arboreſque augentur, & Fructibus onerantur; iſtis autem Frugibus Fructibuſque Homines, Feræ, Aves veſcuntur; ideoque minimè credendum eſt ullam imbrium particulam penitus interire, dum tot tantæque res ex iis reparantur: Concludit denique *Nihil in Nihilum reverti*, cum Natura aliud ex alio reficit, nec aliquid unquam novum producit, quin utitur materia alterius rei olim diſſolutæ.

254. *Ipſæ.*] Sine cultu Humano, ſed non ſine vi primigenia: *Virgil.* ſæpe in Georg. *Lucretius* non minus ſæpe. *Faber.* curioſè nimis, nec forſan verè.

256. *Pueris.*] *Puerûm*, B.

259. *Feſſæ.*] *Feræ* quidam MSS. alii *fœta:* non placet.

261. *Artubus.*] *Artibus*, vet. Cod. & *Scaurus.* Gif.

262. *Mentes percuſſa.*] Sic ver. 12.
Percuſſæ Corda tua vi.

264. *Alid.*] *Aliud. Alis* pro *Alius* veteres uſurpârunt. Gifanius dubitat an *Alid* pro *Aliud* dicitur; hanc verò contumeliam non patitur Lambinus, indignatur, furit, Catullum & Auſonium in partes vocat, at fruſtra: jurat denique ſe *Alid* in duobus MSS. legiſſe. Et hac lectione fruatur.

265. *Adjutam.*] *Adjuta.* B. Na. Gif. Par. Nec minores ſunt de hac, quàm de illa altera lectione lites, quas tutiùs aliquis negligat, quàm componat.

266. *Nunc age.*] Jàm verò ne fruſtra diſputaret, dum *Memmius* ſuus omnibus quæ propoſuerat argumentis diffidat, quoniam Principia illa æterna, ſeminaque rerum per ſe diviſa atque ſeparata in ſenſum non cadant, ſed præ ſui exilitate omnem viſum, etiam acutiſſimum longiſſimè fugiant; varia congerit exempla rerum corporearum, quas nemo neget exiſtere, licet videri non poſſint. Primo *Venti* v. 33. cujus vim quicunque perſpexerit, ut tollit Mare, ut impellit naves, &c. illum Corporeum eſſe, licet particulæ ejus oculis cerni non poſſunt, fatebitur; idque libentius, ſi cognoſcat Ventum eodem plane modo ferri, & æquali impetu impellere, ac rapida & imbribus aucta Flumina, quæ *Corporea* eſſe ſenſus ipſi apertiſſime demonſtrant.

266. *Age res.*] Alii legunt, Nunc age ſis', quo-

Digitized by Google

de Nihilo fieri; ullamque etiam rem in Nihilum reduci, ne tamen argumentis meis assentiri recusares, quia rerum principia oculis videri nequeant; observes porro, quod tu ipse negare non possis, quædam esse Corpora in rerum natura, quæ tamen aciem oculorum fugiant. Primùm, Ventus maxima cum vi ferit Mare, magnas jactat naves, nubesq; disjicit; interdum vehementi impetu planitiem perflans eam sternit magnis arboribus dejectis; summosque Montes vexat flatibus qui sylvas frangunt; tam valido impetu furit ventus, sævitque fremitu horrendo ortus: Ventus igitur constat è Corporibus licet oculis ea cerni non possunt, quæ Mare, quæ Terras, & quæ denique Cœli nubes

De Nihilo, neq; item genitas ad Nil revocari;
Ne qua forte tamen cœptes diffidere dictis,
Quod nequeunt oculis rerum Primordia cerni;
Accipe præterea, quæ Corpora Tute necesse 'st
Confiteare esse in rebus, nec posse videri.
Principio, VENTI vis verberat incita pontum,
Ingenteisque ruit navеis, & nubila differt;
Interdum rapido percurrens turbine campos
Arboribus magnis sternit, monteisq; supremos
Silvifragis vexat flabris: ita perfurit acri
Cum fremitu, sævitque minaci murmure pontus.
Sunt igitur VENTI nimirum corpora cæca,
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli
Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt alia, stragemque propagant,
Ac cum mollis aquæ fertur natura repente
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decursus aquai,
Fragmina conjiciens sylvarum, arbustaq; tota;
Nec validi possunt pontes venientis aquai
Vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbri

verrunt, & immani impetu vexantia vastant omnia & abripiunt. Hi insuper Venti eodem planè modo ruunt, ac vastant omnia, ac torrens magna vi imbrium è montibus altis decurrentium auctus: Ille enim modo avulsos ramos, modo totas arbores abripit, nec possunt validi pontes repentinum illius impetum sustinere: tam immani vi multo imbre

NOTÆ.

quoniam docui nil posse creari: *Age fis*, i. e. *age si vis. Quoniam.*] *Quando*, Gif.

267. *Item genitas.*] Alii *Res genitas.* Alii *Genita ad Nihilum:* perinde.

270. *Præterea.*] *Propterea*, Faber.

272. *Incita.*] *Incitata.* Ista voce sæpe *Lucretius* utitur, & *Virgilius.* Alii *insita*, malè.

272. *Pontum.*] MSS. quidam *cortus*, inde *portus.* Plurimi MSS. ut & B. eamque vocem Pareus, Gif. aliique acriter defendunt: At verò quis dubitet *Pontum* scribere qui versum 279 legerit? *Salmasius* legit *Porcas. Porca* enim τὸ μεταξὺ τῶν κυμάτων dicitur ab auctore veterum Glossarum, translatione facta ab Agris: Inter duos enim fulcos elata Terra, dicitur *Porca. Varro de Re Rust.* lib. I. & ταῦτ' Μενίππε.

275. *Sternit.*] *Sevit:* Marullus.

277. *Pontus.*] *Coörtus, vel Cörtus:* ut optimè *Faber*, qui istam vocem è versu 272 ejectam suo restituit loco. *Pontus* enim vox nihili est, & solo *Fayo* digna, qui ad versum 276 hæc monet. Ita.] *Particula Comparationis: Comparat quippe venti validi fremitum murmuri maris furentis.* Acumen Hominis!

278. *Cæca.*] Quæ oculis cerni non possunt: sic eodem lib. v. 779.

Naturam clandestinam, cæcamque adhibere.
——*Nimbosus Orion*
In vada cæca tulit——

Virgilius I. Æneid.

280. *Verrunt.*] *Vertunt*, G. *Verrunt* autem amat *Virgilius* Lucretianæ Elegantiæ perpetuus Imitator.

—*Maria, ac Terras, Cælumque profundum*
Quippe ferant rapidi secum, verrantque per Auras.

I. Æneid. v. 63.

282. *Ac cum.*] Ita quidam Libri fatente Lambino. Plurimi verò legunt, *Quam quom.*

287. *Turbidus.*] Alii *Turgidus*: improbè.

Moli-

Digitized by Google

Molibus ineurrens validis cum viribus amnis,
Dat ſonitu magno ſtragem; volvitque ſub undis
Grandia ſaxa, ruit quà quidquid fluctibus obſtat.
Sic igitur debent VENTI quoque flamina ferri:
Quæ, veluti validum flumen, cum procubuere
Quamlibet in partem, trudunt res ante, ruuntque
Impetibus crebris; interdum vertice torto
Corripiunt, rapidoq; rotantia turbine portant.
Quare etiam atq; etiam ſunt VENTI Corpora cæca:
Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto Corpore qui ſunt.
Tum porro varios rerum ſentimus ODORES,
Nec tamen ad nareis venienteis cernimus unquam:
Nec calidos ÆSTUS tuimur, nec FRIGORA quimus
Uſurpare oculis, nec VOCES cernere ſuemus;
Quæ tamen omnia Corporea conſtare neceſſe 'ſt
Natura: quoniam ſenſus impellere poſſunt.
TANGERE ENIM ET TANGI, NISI CORPUS, NULLA POTEST RES.
Denique fluctifrago ſuſpenſæ in littore Veſtes

violentus in moles obſtantes fertur, magno cum fragore pontes rumpit. ſub undis volvit ingentia ſaxa, & quicquid obſtat fluctibus evertit, & disjicit. Eodem, inquam, modo Venti feruntur, Qui magni Torrentis inſtar, in quamcunque partem tendunt, protrudunt omnia, & violentis flatibus disjiciunt; interdum etiam contorto vortice corripiunt, rapidoque turbine rotantes in ſublime tollunt. Fatendum igitur eſt Ventum conſtare è corporibus, licet Oculis cerni non poſſunt, cum eadem efficiunt, & eodem planè impetu feruntur, ac validi torrentes, quos Corporibus conſtare ſenſus ipſi demonſtrant. Præterea Naribus varios Corporum odores percipimus, Oculis verò iſtos nunquam intuemur: Neque Calorem, neq; frigus, neque vocem videmus, quæ tamen omnia Corpora eſſe concedamus neceſſe eſt, quoniam impellunt moventque ſenſus, ideoque tangunt: Nihil autem præter Corpus poteſt vel tangere vel tangi. Denique veſtes ſuſpenſæ juxta littus,

NOTÆ.

288. *Incurrens.*] *Incurrit*, Na. imperitè, & fruſtra ſe aliquorum Codicum authoritate tuebitur.

290. *Ruit quà quicquid.*] *Quidquam*, Gif. ſed *Ruunt quæ*, ſaxa viz. ſemper legendum putavit *Faber*. Nec improbanda eſſet iſta conjectura ſi Codices confirmarent, & non foret paulo frigidior: non ſolicitanda eſt igitur illa altera lectio, quam vetus Latium probaret: *Ruitque* forſan admitti poteſt, & probè reſpondebit *Ruuntque* v. 293. ab iſtiuſmodi etiam hiatibus non abhorrent veteres Poëtæ.

295. *Rapidoque rotantia.*] Alii *Rapidique rotantia: Rapidique rotanti*, Gif. è vet. Codic. perinde eſt. Mallem verò *Rotantia*, ut v. 280.

——*Subito vexantia turbine raptant.*

297. *Moribus.*] Ita plurimi vet. Codd. quidam autem MSS. & impreſſi, *Motibus*. Virgil.

Ventos & variam Cœli prædicere morem
Cura ſit——

299. *Tum porro*, &c.] *Quin*, Gif. Iterum docet v. 7. poſſe eſſe in rerum Natura *Principia* quædam Corporea, quamvis ſub oculos non cadunt; cùm Calorem, odores, ſonos, frigúſque eſſe omnes fatentur, quæ tamen nemo unquam oculis uſurpavit. Iſta verò omnia Corporea eſſe quis dubitet dum impellunt ſenſus, ideoque *tangunt*? Quodcunque autem vel *tangit*, vel *tangitur*, id eſt Corpus. *Corpus* Græcè definitur, τὸ δρώμενον, ἢ πάσχον σώμα ἐστι, quam definitionem ſignificare volens Lucretius, ita ſcripſit

Tangere enim & Tangi, niſi Corpus, nulla poteſt res.

A. Gellius l. V. c. 15.

306. *Denique*, &c.] Alio v. 6. utitur exemplo; *Aqua* eſt *Corpus*, at illam in particulas nimis minutas aſpici aliquando dividi experimur; Panni enim, aut lintea juxta littus expanſa humeſcunt, à Solis calore autem iterum ſiccantur, at iſtas *Aquæ* particulas Pannis inſidentes, vel ab iis recedentes nemo unquam vidit.

306. *Fluctifrago.*] *Fluctivago*, Nonius in voce *Sereſco*.

Digitized by Google

in quod fluctus franguntur, humescunt, eædem autem Vestes ad Solem explicatæ siccantur; nostri verò oculi non percipiunt Aquam istis Vestibus insidentem, nec à Calore ab istis Vestibus fugatum; ideoque dicendum est, aquam istam in particulas divisam tam minutas, ut sub acie Oculorum non cadant. Præterea Annulus dum in digito per multos annos gestatur, diminuitur; Gutta Aquæ decidens lapidem cavat; Uncus Vomer Aratri è ferro factus

Uvescunt, eædem dispansæ in Sole serescunt;
At neque quo pacto persederit humor aquaï
Visu 'it, nec rursum quo pacto fugerit æstu;
In parvas igitur parteis dispergitur Humor,
Quas oculi nulla possunt ratione videre.
Quin etiam multis Solis redeuntibus annis
Annulus in digito subtertenuatur habendo:
Stillicidi casus lapidem cavat: uncus aratri
Ferreus occultè decrescit Vomer in arvis:
Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conspicimus: tum portas propter ahena
Signa manus dextras ostendunt attenuari
Sæpe salutantum tactu, præterque meantum:
Hæc igitur minui, cum sint detrita, videmus;

paulatim deteritur dum scindit agros: Et quis non videt pavimenta saxea ambulantium pedibus detrita? Æreæ insuper Imagines ad portas urbium collocatæ dextras habent attenuatas tactu frequentium salutatorum, vel prætereuntium. Hæc autem omnia diminui, partesque quasdam amittere, cum sint detrita,

NOTÆ.

307. *Dispansæ.*] Aliqui libri *Candenti.* Alii *dispessæ*, ex A. Gellio lib. XV. c. 15. Qui observat *passum* à *pando*, & cum præpositione *expassum*, non *expansum* à veteribus dici; Plautumque in *Milite glorioso*, Act. 2. Sc. 4. v. 6. & 7, scribere

Credo ego istoc exemplo tibi esse eundem
actutum extra portam,

Dispessis *manibus patibulum cum habebis.* Eadem *Servius* ad v. 484. lib. I. Æneid. At *Dispensæ* agnoscit Nonius in voce *Sereo.* Lambinus autem hos duos versus ita legendos censet,

Denique fluctifrago dispessæ in littore vestes
Uvescunt, eædem candenti in Sole serescunt.

307. *Uvescunt.*] Humescunt: unde *Uvidus: Serescunt.*] Siccantur; quòd serenitas sicca fit: Sic Virgilius doctè in *Georg.* l. I.

——— *Unde* Serenas
Ventus agat nubes.

Id est, Siccas. Idem alio in loco:

——— *Atque Arida differt*
Nubila ——— Nonius.

Serescunt: ξηραίνονται, in veteri *Vulcanii* Onomastico.

312. *Quinetiam multis Solis*, &c.] *Multum.* Marullus. *Multis olim*, Faber. Varia v. 11. congerit exempla; Annulus viz. in digito, Vomer in Agris attenuatur; Gutta lapidem cavat: Pavimenta atteruntur; Æreasque etiam statuas crebro tactu detritas conspicimus. Ab his omnibus ita detritis Corporeæ quædam particulæ recedunt, qui verò istas viderit, Oculos habebit longè acutiores quàm

Aquila, aut serpens Epidaurius ——

313. *Habendo.*] Dum gestatur. Passivæ significationis; Virgil.

——— *Alitur vitium vivitque* tegendo.

Id est, *dum* tegitur. Lucret. l. IV. v. 1064.

——— *Inveterascit alendo.*

id est, dum alitur.

316. *Strata viarum.*] Ut *Prima virorum*, lib. I. v. 87. *Clausa domorum*, v. 355. *Clausa viarum*, lib. IV. v. 613. &c. Et apud Virgilium lib. I. Æneid.

Miratur portas, strepitumque, & strata viarum.

318. *Signa manus dextras*, &c.] Intelligit Deorum tutelarium signa, quorum manum dextram qui exirent ex urbe, & qui ingrederentur osculari solebant, idque boni ominis causa: neque tamen ullus quod sciam veteris Scriptoris locus ad id demonstrandum affertur, sed ita res describitur, ut minimè dubia videri debeat. Cur autem dextram potius oscularentur quàm lævam, habes *Varronem* qui doceat in excerptis ex *Servio* in 1. Æneid. *Extras* verò in margine apponit *Gifanius*, forsan pro *exertas* aut prominentes: Sic apud Lucretium lib. IV. v. 278. *Extraria* lux pro *externa*, vel *extrinseca:* versum sequentem non agnoscit *B.*

320. *Sint.*] Ex omnibus libris scripsit *Lambinus. Sunt* ex conjectura *Gifanius*, ut & *Præcludit* pro *Præclusit*, v. 322.

Sed

Digitized by Google

Sed quæ Corpora decedant in tempore quoque,
Invida præcluſit ſpeciem Natura videndi.
Poſtremo, quæcunque Dies, Naturaque rebus
Paullatim tribuit, moderatim creſcere cogens,
Nulla poteſt oculorum acies contenta tueri;
Nec porro quæcunque ævo, macieque ſeneſcunt:
Nec mare quæ impendent veſco ſale Saxa pereſa,
Quid quoque admittant in tempore, cernere poſſis.
Corporibus cæcis igitur Natura gerit res.
Nec tamen undiq; Corporea ſtipata tenentur
Omnia natura, namque eſt in rebus INANE.
Quod tibi cognôſſe in multis erit utile rebus:
Nec ſinet errantem dubitare, & quærere ſemper
De Summa rerum, & noſtris diffidere dictis;
Quapropter locus eſt intactus, INANE, vacanſque.

quis neget? Invida autem Natura non indulſit nobis facultatem videndi eas particulas quæ ab his rebus ita diminutis quolibet tempore detrahuntur. Denique eas particulas quas Natura apponit rebus, & quibus paulatim auget, nullus Oculus, quamvis acriter ſe contendat, intueri poteſt; uti nec Corpuſcula quæ qualibet hora decedunt à rebus ſenio aut macie decreſcentibus, aut à Saxis quæ edaci Sale corroſa impendunt Mari; Fatendum igitur eſt Naturam habere, utique etiam Corporibus, quæ ſub oculos non cadunt. Nec tamen putandum eſt

Omne, τὸ πᾶν, *ex* Materia *tantum conſtare & compactum eſſe; præter Materiam enim eſt* Inane. *Inane autem eſſe ſi rectè intellexeris, multum utilitatis exinde percipies; Totum enim* Omne *habebis perſpectum, nihil amplius dubitabis, aut noſtræ diffides Philoſophiæ. Ut deſinam igitur,* Inane *eſt* Spatium tactus expers, & Vacuum.

NOTÆ.

323. *Poſtremo, quæcunque*, &c.] Denique monet v. 7. Rebus paulatim creſcentibus apponi quaſdam particulas Corporeas, ab iis iterum decreſcentibus detrahi; eas verò particulas Oculum, ne quidem acutiſſimum intueri: & demum concludit poſſe eſſe quædam Principia Corporum quæ Aciem oculorum fugiant. Hæc omnia breviter *Epicurus* in Epiſt. ad Herodotum: πᾶν τε μέγεθος μὴ εἶναι περὶ ἄτομας. (Democritus maximas poſſe eſſe Atomos exiſtimabat,) &, ἀδύνατόν γὰρ Ἀτόμῳ ὤφθαι αἰσθήσει.

327. *Nec Mare quæ impendent.*] Pro *impendent Mari*. Et hanc lectionem agnoſcit *Feſtus* in voce *Veſcus*. Sic Terentius in Phormione,

Tanta Te *impendent Mala.*

Lucilius,

Nunc ad Te redeo ut res quæ Me *impendat agatur.*

Licet aliud dicat *Feſtus* in voce *Me*. Similiter *Inſtare illum* Veteres dicebant, ut Plautus in Pœnulo,

Tantum eum inſtat *exitii.*

327. *Veſco ſale.*] *Ve*, Particula, ſicut quædam alia, tum intentionem ſignificat, tum minutionem: Sic *Veſcum*, quod ex *Ve* particula, & *eſca* copulatum eſt, utriuſque diverſæ ſignificationis vim capit: Aliter enim *Veſcum ſalem* dicit Lucretius ex edendi intentione, aliter Lucilius *Veſcum* appellat cum edendi faſtidio. *A. Gellius* lib. XVI. cap. 5. Lucilii verba laudat Nonius Marcellus. *Veſcum*. Minutum, obſcurum. Lucilius lib. XXVI. *Quam faſtidioſum ac veſcum cum faſtidio vivere.* Ubi addit ex Virgil. Georgic. 3. *Nec veſcas ſalicum frondes.* Item ex Afranio in Sororibus. *At puer eſt Veſcis imbecillus viribus.* Feſtus. *Veſcus.* faſtidioſus, Ve *enim pro puſillo utebantur.* Plin. lib. VII. c. 20. *Corpore Veſco, ſed eximiis viribus Tritanum.* Ovid. Faſt. lib. III. v. 445.

——— *Vegrandia* farra colonæ
Quæ malè creverunt, *veſcaque* parva vocant,

Vis ea ſi verbi eſt, cur non ego *Vejovis* ædem,
Ædem *non Magni* ſuſpicer eſſe Jovis?

328. *Quoque poſſis*, &c.] *Quæque poſſet.* Giſanius.

330. *Nec tamen undique*, &c.] Supra probaverat Corporea quædam eſſe Principia, jam aliam rem aggreditur, & v. 6. docet in *Omni* aliud planè eſſe præter Corpus, viz. *Inane*: Iſtud autem *Inane* definit *Locum intactum, & vacantem*: Spatium viz. quod neque tangit, neque tangitur, quod neque agere, neque pati poteſt. Sic lib. III.

Plagarum quia ſunt expertia, ſicut Inane *eſt,*
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum.

332. *Cognôſſe.*] *Commune.* B. & v. 334. *In* pro *De.* B.

Digitized by Google

Si autem non esset tale spatium, nullæ res moveri possint; præsto enim semper adesset Corpus quod impediret motum, Corpus enim omne ex natura sua obstat motui, & impedit: Nihil igitur progredi posset, cum nulla unquam res primò cederet, daretque locum. At nihil evidentius, quàm quòd in Mari, in Terris, Æræ etiam, altoque Cælo multæ res variis diversisque motibus agitantur; Quæ tamen res, nisi Inane *esset, non modò non moverentur, sed ne omnino quidem unquam fuissent generatæ; quoniam Materies ex omni parte*

Quod si non esset, nulla ratione moveri
Res possent; namque officium, quod Corporis extat,
Officere, atque obstare, id in omni tempore adesset
Omnibus: Haud igitur quidquam procedere posset,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, sublimaque cœli,
Multa modis multis varia ratione moveri
Cernimus ante oculos; quæ, si non esset INANE,
Non tam sollicito motu privata carerent;
Quàm genita omnino nulla ratione fuissent:
Undique Materies quoniam stipata quiesset.
Præterea quamvis Solidæ res esse putentur,
Hinc tamen esse licet Raro cum corpore cernas:
In saxis, ac speluncis permanat Aquarum

stipata semper quievisset, incapax motus, qui ad rerum generationem unicè facit. Præterea quamvis Res videntur habere particulas solidas ex omni parte sibi invicem conjunctas, tamen eas raro esse Corpore, & Inane aliquod inter particulas sparsum continere ex sequentibus observationibus facilè colligas. In speluncas descendas, ibique observabis Aquam

NOTÆ.

336. *Quod si non esset, &c.*] Primum quo probatur *Inane* argumentum v. 14. continetur: quo etiam *Epicurus* Epist. ad Herodotum utitur. Εἰ μὴ γὰρ ἦν τὸ κενὸν, τὸ χώραν, τὸ ἀναφὴ φύσιν ὀνομάζομεν, οὐκ ἂν εἶχε τὰ σώματα ἔπου ἦν, οὐδὲ δι' ὃ ἐκινεῖτο, καθάπερ φαίνεται κινούμενα. Ut verò vim hujus argumenti meliùs percipias, Lector, cogita universum mundum, si nihil *Inane* interspersum habeat, confertissimam esse molem, adeo ut Corpusculum, ne minimum quidem, valeat de novo suscipere: Quippe si nihil non plenum est, nullus locus restat complendus; quare aut Corpus non admittetur; aut in illo loco collocabitur, in quo aliud jam situm est; sicque idem locus duo Corpora sese undique penetrantia capiet, quod sanè per vires Naturæ fieri posse non dixeris: Deprehendes autem hac ratione aliquodne Corpus ex iis quæ intra hanc molem disposita sunt moveri è suo loco possit, ut invadat locum alterius: Sanè cum plenum locum offendat, necesse erit ex illo pellat quod Corpus illum occupat; Illud prorsus quonam contendat, si Omnia quidem plena sunt? An ipsum rursus expellet aliud? Sed par redibit difficultas, continuabiturque in ævum. Ideoque nisi *Inane* sit rebus intermistum, ita essent Omnia stipata, ut non modò nulla res Mundi moveri loco jam valeat; sed neque explicari possit quomodo gigni quidquam potuerit, cùm ad generationes rerum motus localis requiratur: Idem ferè argumentum ex *Democrito & Lucippo*, quos *Epicurus* sequitur, collectum proponit *Aristot.* 4. Phys. 6. *Gassendus.*

337. *Corporis.*] *Corporum*, Pa. aliique, contra Codicum fidem: In sequenti versu *Abesset* pro *Adesset*. Idem.

341. *Sublimaque Cœli.*] Ut *Acuta belli* ab Horatio, *occulta & remota templi* à Cæsare: *Sublimus* autem, ut *Imbecillus*, *Inermus*, *Hilarus*, &c.

344. *Privata carerent.*] Turnebus aliquando legit, *Pronata carerent.*: Aliquando *Privata facerent.* Frustra; ut & Gassendus, qui v. 346, pro *Quiesset* legit *fuisset*.

347. *Præterea, quamvis*, &c.] Iterum v. 12. probat *Inane* esse, quoniam Res, quæ maximè solidæ videntur, Corpora quædam permeant, & permanant: Sic Aqua saxum: Alimentum omnia Animalium membra; Succus Truncos ramosque arborum. Soni Parietes & Mœnia, & Frigus Carnem & Nervos usque ad ipsa Ossa penetrat. Quæ tamen non omnino fierent, nisi essent Vacua quædam spatiola inter solidarum istarum rerum particulas, quæ Corpora quæque pertransirent.

Liquidus

Digitized by Google

Liquidus humor, & uberibus flent omnia guttis:
Diffupat in corpus ſeſe Cibus omne animantum:
Creſcunt Arbuſta, & fœtus in tempore fundunt,
Quòd Cibus in totas uſque ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omneis:
Inter ſepta meant Voces, & clauſa domorum
Tranſvolitant: rigidum permanat Frigus ad oſſa.
Quod, niſi INANIA ſint, quà poſſent Corpora quæq;
Tranſire, haud ulla fieri ratione videres.
Denique cur alias aliis præſtare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figura?
Nam, ſi tantundem 'ſt in Lanæ glomere, quantum
Corporis in Plumbo 'ſt, tantundem pendere par eſt;
Corporis officium eſt quoniam premere omnia deorſum:
Contrà autem natura manet ſine pondere INANIS.
Ergo quod Magnum 'ſt æque, Leviuſq; videtur,
Nimirum plus eſſe ſibi declarat INANIS:
At contrà Gravius plus in ſe CORPORIS eſſe
Dedicat, & multò VACUI minus intus habere.
Eſt igitur nimirum id, quod ratione ſagaci
Quærimus, admiſtum rebus quod Inane vocamus.
Illud in his rebus, ne te deducere vero
Poſſit,

manare per ſaxa, plurimaſque guttas tanquam lachrymas defluere: Alimentum, in omnes partes Corporum Animalium diffunditur: Arbores creſcunt, fructuſque debito tempore emittunt, quoniam Alimentum per truncos ſinguloſque ramos in omnes illarum partes ab imis uſque radicibus diſtribuitur. Soni muros, mœnia, clauſaſque domos permanant; Frigus acre uſque ad Oſſa intrat; Hæc verò neutiquam fierent, niſi eſſent Inania *quæ Corpora permeare poſſint. Præterea cur uliæ res eſſent aliis ponderoſiores, cum tamen æqualis ſint molis? Si enim tantum Corporis eſſet in Lanæ glomere quantum eſt in plumbo, tum profectò tantum eſſet ponderis, quoniam premere deorſum, vel grave eſſe eſt proprietas Corpori naturalis; Inane autem è contra nullum habet pondus. Ergo quod æqualis eſt molis, minoris verò ponderis apertè oſtendit ſe plus* Inanis *continere: Quod verò majoris eſt ponderis plus Corporis continere, & multò minus* Inanis *inter particulas ſuas interſperſi. Conſtat igitur id* Inane *de quo diſputamus eſſe inter Corpora interſperſum. Ne autem Aliqui Te à veritate dimoveant iſta reſponſione, quæ hujus argumenti vim eludere conantur, neceſſe eſt ut*

NOTÆ.

350. *Flent.*] *Fluunt*, B.

353. *Quod Cibus in totas*, &c.] *Arbores*, viz. licet ſupra poſuerit *Arbuſta*: Alii tamen legunt *Tota uſque vel ab*, &c. Alii *Totos* viz. fœtus.

358. *Fieri.*] Alii, *Quà irent. Videres.*] Alii, *Valeret.*

359. *Denique cur Alias*, &c.] Tertium quo probatur *Inane* argumentum v. 12. deducitur è diverſo rerum, quæ ejuſdem magnitudinis & figuræ ſunt, pondere: Neque enim explicari poteſt, cur è duobus Corporibus ejuſdem figuræ & magnitudinis alterum plus ponderis haberet, alterum minus; niſi quòd in illo plus inſit *Corporis*, cui Pondus naturale eſt: In hoc verò plus *Inanis*, quod nullum omnino habet pondus.

361. *Glomere.*] *Fondere* Alii, ſolliciti de Quantitate, ineptè: æquè enim licuit Lucretio producere, ac aliis corripere.

362. *Corporis.*] *Corporum*, ut & v. 363, &

367. B. Et pro iſta voce pugnat *Gifanius* ridicula planè ratione: licet enim de principiis Corporum aut Atomis loquatur *Lucretius*, nihil tamen obſtat quò minùs *Corporis* legatur: ut infra v. 423.

Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe
Senſus: ——— Lambinus.

368. *Dedicat.*] Declarat, aut oſtendit; Alii *Indicat.* Alii *Deliquat*, ut v. 423. & lib. III. v. 209. Alii *Delicat.* Sic Plaut. in Milite,

Ita vero ut tu ipſe me dixiſſe delicas.

Nonius *Delica.* Explana, indica, &c. Sed *Dedicat* amat Faber: *De* enim affirmat, ut *Demiror*, *Demagis*, valdè magis apud *Lucilium* in Nonio: Feſtus tamen, *Demagis* pro *minus* Antiqui dicebant: forſan leg. *Nimis.*

369. *Id.*] Nardius & Alii non agnoſcunt, at retinendum arbitror.

371. *Illud in his rebus*, &c.] Quoniam verò aliqui, inter quos Ariſt. l. IV. Phyſ. vim hujus

Digitized by Google

Illis effugium præeludam. Dicunt enim Aquas cedere Piscibus procedere conantibus, & liquidas aperire vias; quia Pisces procedentes linquunt post se spatium in quod Aquæ cedentes fluere possint; & eadem planè ratione alias quoque res moveri posse, & locum mutare, etsi Omnia plena, *& nullum* Inane *esset. Quod verò dicunt vanum, nilque est; In quem enim locum moverent Pisces, nisi istum locum Aquæ reliquerint, & in quem etiam cederent istæ Aquæ cum Pisces procedere non potuerint? Corpora igitur omnia sunt motu privanda, aut concedendum est* Inane *esse inter Corpora interspersum, sine eo enim res nullæ inciperent movere. Denique si duo Corpora lata, & plana, concurrant, subitoque à se invicem dissiliant, necesse est ut Aër occuparet totum illud spatium quod fit Inane inter Corpora ita divulsa: Ille autem Aër, etsi omnes illius undique partes celerrimè moveantur, uno tamen eodemque momento totum spatium occupare non potest; Primam enim necesse est ut*

Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor;
Cedere Squamigeris latices nitentibus aiunt,
Et liquidas aperire vias; quia post loca Pisces
Linquant, quo possint cedentes confluere undæ:
Sic alias quoque res inter se posse moveri,
Et mutare locum; quamvis sint omnia plena:
Scilicet id falsa totum ratione receptum 'st.
Nam quò Squamigeri poterunt procedere tandem,
Ni spatium dederint latices? concedere porro
Quò poterunt undæ, cum pisces ire nequibunt?
Aut igitur motu privandum 'st corpora quæque;
Aut esse admistum dicendum 'st rebus INANE;
Unde initium primum capiat res quæque movendi.
Postremo duo de concursu Corpora lata,
Si cita dissiliant, nempe aër omne necesse 'st,
Inter corpora quod fuvat, possidat INANE.
Is porrò, quamvis circum celerantibus auris
Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
Complere spatium: Nam primum quemque necesse 'st

NOTÆ.

argumenti eludere conantur Dicendo, *Inanis* non opus esse ut Corpora moveantur; cum in *Pleno* Corpora possunt sibi invicem officiosè cedere, quoniam Corpus quodcunque movetur relinquit spatium ab alio Corpore, quod è suo loco detrudit, occupandum: Ut Aqua cedit Piscibus procedere conantibus, locumque quem illi reliquerunt subit; Urget Lucretius Pisces in Aqua sibi viam aperire, locumque post se relinquere non posse, nisi Aqua cedat locum; cedere autem locum Aquam non posse, nisi pateat vacuum spatium à Piscibus relictum: Igitur aut admittendum est Inane Corporibus admistum, aut nihil omnino moveri possit.

381. *Quò.*] *Qui*, Gifan. versus 279 immemor.

285. *Postremo duo de concursu*, &c.] Quinto his v. 7. pugnat argumento, eoque satis valido. Si enim duo Corpora plana & lata concurrant, subitoque à se invicem dissiliant, *Inane* fieret; Omnis enim materia ab istis Corporibus ita concurrentibus eliderentur. Ideoque spatium quod inter illa dissilientia patet Omnis Corporis esset Vacuum: Quid enim impleret? Aër, an materia subtilis? At quantumvis celerem, quantumvis subtilem fingas materiam, *Inane* tamen semper relinques, cùm Aër ille aut materia subtilis uno eodemque momento totum quod patet spatium occupare & implere non possit. *De concursu.*] Post concursum; Sic Plautus, *Non bonus est somnus de prandio.* Alii, inter quos *Gifanius*, legunt *Concursò*, ut & *Culto*, lib. IV. v. 1274. Plurima enim erant apud Veteres nomina ambiguæ formæ. Sed hunc castigat *Lambinus*, an jure alii videant. *De concursu.*] De conjunctione, de commissura, Alii.

387. *Fuvat.*] Quasi *fuerit*. Alii *Fiat*: *Possidat.*] Ita Veteres pro *Possideat*.

388. *Celerantibus.*] Aliqui *Densantibus*: Nullo plane sensu.

390. *Complere.*] *Complcri*, Gif. perinde est.

Occupet

Digitized by Google

Occupet ille locum, deinde omnia poſſideantur.
Quòd ſi forte aliquis, cùm Corpora diſſiluere,
Tum putat id fieri, quia ſe condenſeat aër,
Errat; nam VACUUM tum fit, quod non fuit ante;
Et repletur item, VACUUM quod conſtitit ante: 395
Nec tali ratione poteſt denſerier aër,
Nec, ſi jam poſſet, ſine INANI poſſet, opinor,
Se ipſe in ſe trahere, & parteis conducere in unum:
Qua propter, quamvis cauſando multa moreris,
Eſſe in rebus INANE tamen fateare neceſſe 'ſt. 400
Multaque præterea tibi poſſum commemorando
Argumenta, fidem dictis, conradere noſtris;
Verum animo ſatis hæc veſtigia parva ſagaci
Sunt, per quæ poſſis cognoſcere cætera Tute:
Namque Canes ut montivagæ perſæpe ferai 405
Naribus inveniunt intectas frunde quietes;
Cum ſemel inſtiterunt veſtigia certa viai:
Sic alid ex alio per te Tute ipſe videre
Talibus in rebus poteris, cæcaſque latebras
Inſinuare omneis, & Verum protrahere inde: 410

occupet partes ſpatii ſibi proximas, & deinde reliquas remotiores. Si verò forſan putet aliquis hoc argumentum ſolvi poſſe dicendo, condenſari Aërem cum iſta duo Corpora ſeparentur; Ille profectò errat: tunc enim fit Inane *quod ante non fuit, & Inane quod ante fuit, repletur. Nec poteſt eſſe talis, qualem fingunt, Aëris condenſatio; vel ſi poſſit eſſe, non tamen ſine Inani; dum impoſſibile eſt ut Res aliqua partes ſuas in minus ſpatium contraheret, niſi* Inane *eſſet. Etſi igitur diſputare, multaſque cavillationes nectendo moleſtus aliquis eſſe poſſit, tandem tamen* Inane *eſſe fateri cogetur. Multa alia argumenta afferre potui, quibus meam ſententiam confirmarem, ſed hæc parva indicia perſpicaci menti ſufficiunt, & eorum ope Tu Ipſe reliqua omnia ſine Monitore perſpicies. Ut enim Canes venatici, poſtquam ſemel ferarum per Montes vagantium veſtigia certa legerint, earum cubilia in ſylvis abdita, frondibuſque tecta naribus inveniunt: Sic Tu,* O Memmi, *in Rebus Philoſophicis aliud ex alio proprio tuo Marte colligere, omneis obſcuros receſſus penetrare, & latentem ibi veritatem protrahere poteris.*

NOTÆ.

392. *Quòd ſi forte aliquis*, &c.] Reſponſionem præoccupat, impugnatque *Lucretius* v. 8. Hic verſus aliquos exciditſſe, mutilumque eſſe hunc locum ſemper judicavi: Prælara enim Reſponſio, *Vacuum non eſt, quoniam Aër condenſatur:* Quis autem intelligat? Ideoque hunc locum ita cenſeo ſupplendum: Cum duo iſta Corpora concurrant, inter eorum ſuperficies Aër interceptus, condenſatur, ſaltem in ſuperficierum cavitatibus (nulla enim Corpora perfectè plana) latet: Cum verò diſſiliant iſta Corpora, Aër iſte interceptus rarefit; ſpatiumque inter duo iſta Corpora diſſilientia patens occupat & implet. Urget autem *Lucretius*, Cùm iſta duo Corpora ſeparentur *Inane* fieri neceſſe (quis enim neget cum in aliquibus ſaltem partibus ſe invicem tangebant) & Id *Inane* iterum ab Aëre repleri; ideoque prius argumentum firmum ſatis eſſe & certum; Urget inſuper, Aërem non omnino condenſari, vel ſi condenſetur; ex iſta condenſatione tamen ſequi *Inane* eſſe; quoniam abſurdum eſt unam eandemque materiæ molem aliquando majus aliquando minus ſpatium occupare, niſi Inane eſſet.

393. *Condenſeat.*] Sic Virgil. Æneid. 10.
Extremi addenſent Acies—Et Æneid. 7.
Agmina denſentur Campis.
Ad quem locum *Denſeo*, *Denſes*, dici agnoſcit Servius.

401. *Multaque præterea*, &c.] Multa propoſuit, non verò omnia argumenta; reliqua autem ex iis, quæ memoraverat, ab ipſo *Memmio* colligenda relinquit: idem enim Philoſophis ac Canibus Venaticis accidit, cum certa veritatis veſtigia ſemel legerint, abditos illius receſſus facilè invenient.

402. *Conradere.*] *Conciliare*, *Comparare*, lib. VI. v. 303.
Atque alia ex ipſo conradens *Aëre portat*
Et v. 443.
——Conradens *ex Aëre ſemina Nubis.*
Ideoque non audiendi ſunt iſti qui *Contradere* reponunt.

406. *Intectas frunde.*] Livius *Intecta ſtramento tecta:* Non opus eſt igitur iſtorum ingenio qui amant, *Intextas.*

407. *Certa.*] *Prima*, B.

Digitized by Google

Si verò in assensu his argumentis præbendo tardior fis, & adhuc de re modo proposita dubites; liquidò spondere possum, O Memmi, me Tibi planè satisfacturum esse: Tantum enim argumentorum vim, è divite vena ingenii Epicuri haustorum, Lingua mea suavis meo è pectore effundet; ut verear ne tarda senectus per artus meos serpat, omniaque meæ vitæ munimenta diffringat, priusquam vel Ego versibus complecti possim, vel Tu audire omnia ista argumenta, quæ ad quamlibet rem probandam (præsipuè Inane esse) proferre valeam: Jam verò ordo institutum prosequar. Omne igitur, si res per se existentes spectemus, duo tantum complectitur; Corpus & Inane, in quo Corpus situm est, & per quod diversimodè movetur: Corpus autem esse ipsi sensus satis demonstrant, quibus nisi firmiter credamus, nullum erit Criterion quo in deducendis de rebus sensui inevidentibus ratiociniis dirigeremur: Tum porro, si non esset talis Locus aut spatium, quale Inane vocamus, nullus esset Locus in quo sita forent Corpora, nec omnino moverentur, ut modò luculentè demonstravi. Præterea Nihil est quod dicere possis neque

Quod si pigrâris, paullumve absceſſeris ab re,
Hoc tibi de plano poſſum promittere, MEMMI:
Uſque adeo largos hauſtus de fontibu' magnis
Lingua meo ſuavis diti de pectore fundet,
Ut verear, ne tarda prius per membra Senectus
Serpat, & in Nobis Vitaï clauſtra reſolvat,
Quàm tibi de quavis una re verſibus omnis
Argumentorum ſit copia miſſa per aureis.
Sed nunc jam repetam cœptum pertexere dictis:
Omnis, ut eſt, igitur, per ſe, Natura, duabus
Conſiſtit rebus; nam CORPORA ſunt, & INANE,
Hæc in quo ſita ſunt, & quà diverſa moventur:
Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe
Senſus; quo niſi prima fides fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animi quicquam ratione queamus.
Tum porro Locus, ac Spatium, quod INANE vocamus,
Si nullum foret, haud uſquam ſita Corpora poſſent
Eſſe, neque omnino quàquam diverſa meare;
Id quod jam ſupera tibi paullo oſtendimus ante:
Præterea nihil eſt, quod poſſis dicere ab omni
COR-

NOTÆ.

411. *Quòd ſi pigrâris.*] Aliam ab Omnibus Interpretum v. 9. commentis ſententiam ſequutus ſum, quam veram tamen eſſe fatebitur is Lector, qui ſequentes verſus diligenter perpendit, novitque *Lucretium* de Epicuro & de ſeipſo nihil moderatum ſentire.

413. *Uſque adeo largos*, &c.] Lambinus è MSS. legit.

Uſque adeo largos, hauſtos de fontibus, Amnes.

De fontibus.] ex Epicuri libris, cujus non tantum Opiniones, ſed etiam Verba ubique premit, & ſectatur.

420. *Omnis, ut eſt, igitur*, &c.] Jam *Corpus* & *Inane* demonſtraverat. His verò v. 11. olim poſita argumenta breviter recenſet, & unum addit à ſenſu deductum: Aſſeritque nihil per ſe exiſtere præter *Corpus* & *Inane*: Sic *Epicurus* in Epiſt. ad Herodotum, τὸ πᾶν ἐστι πῆ μὲν σῶμα, πῇδε κενόν. In Epiſt. ad Pythoclem, τὸ πᾶν σῶμα, καὶ ἀναφὴς φύσις. Et *Cicero* in 2. de Nat. Deor. Omnia, quæ ſecundum Naturam Corpus & Inane docet *Epicurus*. *Omnis, ut eſt per ſe, Natura.*] i. e. Omnis Natura, vel *Omne* per ſe exiſtens, & ut Epicurus in Epiſt. ad Herod. Καθ' αὐτὰς φύσεις.

421. *Conſiſtit.*] Alii *Conſtitit in*, imperitè. *Nam.*] *Quæ* G.

423. *Corpus enim*, &c.] Ipſa *Epicuri* verba: Τὰ μὲν σώματα ὡς ἔστιν ἡ αὐτὴ ἡ αἴσθησις ἐπὶ πάντων μαρτυρεῖ, καθ' ἣν ἀναγκαῖον τὸ ἄδηλον τῷ λογισμῷ τεκμαίρεσθαι· εἰ μὴ ἦν τὸ κενὸν, καὶ χώραν, καὶ ἀναφῆ φύσιν ὀνομάζομεν, οὐκ ἂν εἶχε τὰ σώματα ὅπῃ ἦν, οὐδὲ δι' ἃ ἐκινεῖτο, καθάπερ φαίνεται κινούμενα. Epiſt. ad Herodot.

426. *Animi.*] *Animos*, Nardius & alii: Quo ſenſu ipſi viderint.

430. *Supera.*] Supra.

431. *Præterea Nihil eſt*, &c.] His v. 10. docet Nihil eſſe per ſe exiſtens præter *Inane*, & *Corpus*. Quicquid enim eſt, quantitate aliqua, magna aut parva donatur. Id verò ſi Tactile ſit, motumque impediat, *Corpus*

Digitized by Google

CORPORE sejunctum, secretumque esse ab INANI:
Quod quasi tertia sit rerum natura reperta.
Nam quodcunq; erit, esse aliquid debebit id ipsum
Augmine vel grandi, vel parvo deniq; dum sit;
Cui si Tactus erit quamvis levis, exiguusque,
Corporum augebit numerum, summamque sequetur;
Sin Intactile erit, nulla de parte quod ullam
Rem prohibere queat per se transire meantem;
Scilicet hoc id erit Vacuum, quod Inane vocamus.
Præterea per se quodcunque erit, aut faciet quid,
Aut aliis fungi debebit agentibus ipsum;
Aut erit ut possint in eo res esse, gerique:
At facere & fungi sine CORPORE nulla potest res:
Nec præbere locum porro, nisi Inane, Vacansq;
Ergo præter INANE, & CORPORA, tertia per se
Nulla potest rerum in numero natura relinqui;

Corpus esse neque Inane, *quod sit tertium rerum genus*, Omnisque *pars: Quodcunque enim est, vel majori vel minori mole definitum est, quod si ullo modo tactile sit, id profecto inter Corpora annumerari debet: Sin verò nullo modo tactile sit, neque ex ullâ parte res per se transeuntes impediat, Id profecto idem est quod* Inane *dicimus. Præterea quodcunque existit, aut ipsum potest agere, vel ab aliis agentibus potest pati; aut id erit in quo Res positæ sunt esse, fieri, & moveri: At nihil præter* Corpus *potest agere vel pati, & solum* Inane *potest dare locum in quo res sint, fiant, vel moveantur.*

Ergo nullum potest esse tertium Rerum Genus, ab Inani *&* Corpore *disjunctum;*

NOTÆ.

Corpus censebitur; Epicurus apud Empiricum, καὶ ἀθροισμὸν σημαίνει, ἢ μεγέθους, ἢ πολυτυπίας, ἢ βάρους, τὸ σῶμα νοεῖται. Si verò Intactile, motumque non impediat, vocabitur *Inane:* Nihil igitur est præter Corpus & Inane.

431. *Possis dicere.*] Alii *Dici possit ab:* Alii *possit dicier:* eligat Lector.

433. *Quod quasi tertia sit rerum Natura reperta.*] Pro *Rerum*, Alii legunt *Numero*. Nec lis inter harum vocum Patronos facilè componatur, Cùm qui *Rerum*, æque ac qui *Numero* amat v. 447. Autoritate seipsum tueri possit; Totum verò hunc versum rejicit *Faber*, & existimat illum ex conclusione seu Orationis clausula petitum, & huc translatum fuisse; Deinde dicet Latinitatem esse vitiosam: *Nihil est* quod possis *dicere Sejunctium*, &c. quod sit quasi *tertia Natura reperta.* Ita ille: Quid autem si legamus *Quod dici possit?* Quid si *quod possit dicier?* Quid etiam si legamus *Quæ quasi Tertia?* Dum Cod. MS. B. Aliique agnoscunt *Quo?* Profecto ista omnia incorruptum vetusque Latium sapiunt; nec *Illius* Authoritas tanta est, ut omnium Codicum fidei præferatur.

434. *Esse aliquid.*] *Esse aliud* Alii: in cujus insanæ Lectionis interpretatione nolem *Lambinum* tot verba perdidisse.

437. *Corporum.*] Imperiti Librarii, offensi quòd litera *M.* non eliditur, varia commenti sunt: Alii scribunt *Corporeum augebit.* Alii *Corporis augebit.* Alii *Corporum adaugebit:* frustra hæc omnia. Litera enim *M* apud *Ennium* & *Lucretium* sæpissimè non eliditur, uti nec apud Horatium Sat. 2. Lib. II.

——— *Num vescris ista*
Quam laudas pluma? cocto num *adest honor idem?*

441. *Præterea*, &c.] Iterum v. 9. docet nihil esse per se existens præter *Corpus* & *Inane.* Quodcunque enim est, vel in aliud agere, vel ab alio Pati potest: Id autem erit *Corpus.* Quodcunque enim, Agit vel Patitur, Tangitur aut Tangit: Vel est id in quo Res sitæ sunt, in quo etiam fiunt, & moventur: Id autem *Inane* est: Nullum igitur est Tertium rerum Genus quod sentire (qui *Corpus* esse docet) vel Ratione (quæ *Inane* esse demonstrat) deprehendere valeamus. Epicurus, τὸ δρώμενον, ἢ πάσχον, σῶμά ἐστι· τὸ δὲ κενὸν ὅτε ποιῆσαι, ὅτε παθεῖν δύναται, ἀλλὰ κίνησιν μόνον δι' ἑαυτοῦ τοῖς σώμασι παρέχει.

443. *Gerique.*] Genique P. & alii, improbe. *Gerique.*] Fieri & moveri, dum enim *Gerere* idem apud Lucretium ac *Facere* aut *Administrare*, ut in v. 329.

Corporibus cæcis Natura Gerit *res.*

immeritò *Lambinus* Gif. succenset quòd *Geri* interpretetur *Moveri:* Sine motu enim nihil Natura vel agit vel administrat.

Nec,

Digitized by Google

Nec, quæ sub sensus cadat ullo tempore nostros,
Nec ratione animi quam quisquam possit apisci.
Nam quæcunque cluent, aut his CONJUNCTA duabus
Rebus ea invenies; aut horum EVENTA videbis.
Conjunctum 'st id, quod nunquam sine perniciali
Discidio potis est sejungi, seque gregari:
Pondus uti saxis, Calor ignibu', Liquor aquaï,
Tactus Corporibus cunctis, Intactus Inani.
Servitium contra, Libertas, Divitiæque,
Paupertas, Bellum, Concordia, cætera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abituque,
Hæc soliti sumus, ut par est, EVENTA vocare.
Tempus item per se non est, sed Rebus ab ipsis
Consequitur sensus, transactum quid sit in ævo,
Tum quæRes instet; quid porro deinde sequatur:
Nec per se quemquam TEMPUS sentire fatendu 'st
Semotum ab rerum motu, placidaque quiete.
Denique Tyndaridem raptam, belloque subactas

quod vel sub sensus nostros unquam cadat, vel quod cogitatione assequi possimus. Omnia enim alia quæ existere videntur, inveniemus esse aut Conjuncta *Corporis & Inanis, aut illorum* Eventa. Conjunctum *autem id est quod non potest separari à Re sine ipsius Rei interitu. Tale est Gravitas in Lapide, Calor in Igne, Humiditas in Aqua, Tactilitas in Corpore omni, & Intactilitas in Inani: Contra verò, Servitus, Libertas, Opes, Paupertas, Bellum, Concordia, reliquaque omnia quæ vel ad Rem adveniunt, vel à Re abeunt sine interitu illius Rei,* Eventa *Rerum, ut æquum est, solemus nominare. Tempus etiam non est Ens per se existens, sed ex ipsis rebus Mens nostra colligit quid præteritum, quid præsens, quid futurum sit;* (Res enim ipsæ aliquæ sunt præteritæ, præsentes aliæ, & aliæ futuræ) *Nec quis unquam* Tempus *conceperit per se, & non consideratis simul rebus aliquibus vel moventibus vel quiescentibus. Denique cum dicunt Helenam raptam* esse,

NOTÆ.

450. *Nam quæcunque cluent*, &c.] Cùm verò plurima dicimus *Esse* præter Corpus & Inane, ut *Bellum est*, Pax *est*, Calor *est*, &c. Ne ex communi hoc usu loquendi errores nascerentur, monet ver. 10. hæc Omnia *Conjuncta* tantùm esse, vel *Eventa* Corporis & Inanis: *Conjunctum* (σύμπτωμα sive proprium Accidens) est quod non potest abesse sine interitu subjecti: Quale est Calor in Igne, Humiditas in Aqua, &c. *Eventum* verò (συμβεβηκὸς sive Accidens commune) quod potest abesse vel adesse sine subjecti interitu; Quale est Bellum, Paupertas, Concordia, &c.

460. *Tempus item*, &c.] Qui Paupertatem, Bella, Pacem, &c. inter Eventa poni haud graviter ferebant, magnificentiùs de *Tempore* sentiebant. Pythagoras, Heraclitus, Alii (vid. Empiricum adv. Phys. lib. XXI.) Corpus esse, Stoïci verò Incorporeum Aliquid esse docuerunt: His omnibus Epicuri sententiam v. 5. opponit Lucretius, quam AccipeLector *Gassendi* verbis luculentiùs explicatam: Tempus estEventum cogitatione duntaxat seu mente attributum rebus, prout concipiuntur in eo, in quo sunt, statu perseverare, aut desinere, & longiorem aut breviorem existentiam tueri; ac ipsam habere, habuisse, aut habituræ esse.

462. *Porro.*] *Pars* edidit *Fayus*, eodem judicio quo v. 476. *Clara* interpretatus est *notissima*.

465. *Denique Tyndaridem cum dicunt esse*, &c.] Haud scio an facilè explicare possim quod sentiam, sed Ego, ut potero, dicam. Sermonis Latini inopia cogit ut utamur verbo *sum*, *es*, *est*, in rebus temporis præteriti, ubi quid factum dicere volumus. Itaque si quis dixerit, *Victum est Ilium*, extemplo argutator aliquis responderit, *Victum est*, ergo *Est*. Hunc locum sic necessariò intelligendum arbitror. Hæc *Faber*, quo nemo melius: v. igitur 7. captiosum Sophisma solvit, ex communi usu loquendi, quo dicimus res præteritas gestas *esse*, ductum: & huc spectare existimo omnia illa, quæ de accommodandis tempori familiaribus sermonis formis, Epicurus scribit in Epist. ad Herodotum: οὔτε διαλέκτους, ὡς βελτίους, μεταληπτέον, ἀλλ' αὐταῖς ὑπαρχούσαις κατ' αὐτοῦ χρηστέον. Qui verò dixerit has esse nugas dialecticas, verissimum dixerit; Nec nugaretur Lucretius, nisi *Stoïci* (inter quos & Epicuræos immortale odium) futilissimi Hominum hisce argutiis ineptire coëgissent.

Troju-

Digitized by Google

Trojugenas genteis cum dicunt esse, videndu'st,
Ne forte hæc per se, cogant nos, esse fateri:
Quando ea sæcla hominum, quorum hæc eventa fuere
Irrevocabilis abstulerit jam præterita ætas.
Namque aliud Rebus, aliud regionibus ipsis
EVENTUM dici poterit, quodcunque erit actum.
Denique Materies si rerum nulla fuisset,
NecLocus,acSpatium,res in quo quæq; geruntur;
Nunquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio sub pectore glisceus/475
Clara accendisset sævi certamina belli:
Nec clam durateus/Trojanis Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Grajugenarum;
Perspicere ut possis Res Gestas funditus omneis,
Non ita,utiCORPUS,per se constare, nec esse: 480
Nec ratione cluere eadem, qua constat INANE:
Sed magis ut meritò possis EVENTA vocare
Corporis, atq; Loci, res in quo quæque gerantur.
Corpora sunt porro partim Primordia rerum,

Trojanas gentes Bello victas esse, *cavendum est ne hic etiam communis loquendi usus inducat nos concedere, Hæc* esse per se; *quando omnes illos Homines, quorum hæc fuere Eventa, præterita ætas, quæ nunquam revocari potest, abstulit*** Omnes enim res gestæ, sunt Eventa, vel Hominum ipsorum qui gerunt, vel Locorum in quibus geruntur. Denique si nulla fuissent Corpora, nec Locus & Spatium in quo res fierent, nunquam Ignis amore pulcherrimæ Helenæ excitatus, & crescens in pectore Paridis Phrygii splendida sævi belli certamina accendisset: Nec ligneus Equus clam, & noctu è suo alvo Græcos istos Milites effudisset, qui Pergama Trojanorum Urbem igne vastârunt. Hinc igitur facilè colligas Res gestas neque per se existere, nec eodem modo se habere quo* Corpus & Inane: *Sed potius esse Eventa Corporum, & Loci in quo istæ res gestæ fiunt. Corpora autem sunt vel* Simplicia rerum principia,

NOTÆ.

466. *Cum.*] *Ut:* Na.& vet. quidamCodd. *Qui:* Lambinus.

467. *Ne forte.*] *Ne contra:* quidam Cod. *Esse fateri.*] Alii *Forte fateri.* Alii *Cuncta fateri.*

Ne contra hæc per se cogant Nos esse fateri: omnibus anteponit Lambinus.

468. *Ea.*] *Et*, Gif. & Alii.

469. Post hunc versum hiatum in Interpretatione reliqui, nec temerè: quis enim non videt omnes istos excidisse versus, qui solutionem Sophismatis continebant? Lacerum verò Poetam esse testor versus quosdam à veteribus laudatos, *Nonius* in voce *Torpor.*

——*Tantus conduxerat omnia Torpor.*

Lucret. quas tamen voces in *Lucretio* hodiè ne quæras.

470. *Rebus.*] *Terris*, Na. & quidam Alii.

472. *Denique materies,*&c.] Sophisma iterum aggreditur, & v. 12. demonstrat, *res olim Gestas* non per se constare, sed Inanis & Corporis *Eventa* esse: Quoniam si nullum Corpus & Inane olim extitisset, istæ res nunquam fuissent gestæ.

473. *Geruntur.*] *Genuntur*, Lambinus contra omnes Codices, & absurdè; ut patet ex v. 479.

477. *Durateus.*] Δουράτεος. Hom. Odyss. 10. ex trabibus compactus. δορεῖος. Euripid. Troad.

ὅθεν πρὸς ἀνδρῶν ὕστερον κληθήσεται
δορεῖος ἵππος κρυπτὸν ἀμπίσχων δόρυ.

477. *Trojaï.*] *Trojanis.* Omnes Cod. præter B.

483. *Corporis.*] *Corporum*, Gif. Et Alii, *Gerantur*, *Genantur* Alii, Alii *Regantur:* utrumque vitiosè.

484. *Corpora sunt porro,*&c.] Demonstratis jam duobus Naturæ Principiis, Corpore, viz. & Inani; & explicata etiamInanisNatura,deCorpore fusiùs disputat:Corpora autem dividit in *Simplicia* & *Composita.* SicEpicurus ad Herodotum, τῶν σωμάτων τὰ μέν ἐστι συγκρίσεις, τὰ δ' ἐξ ὧν αἱ συγκρίσεις πεποίηνται. Docet insuper v. 20. Corpora ista simplicia, seu Compositorum principia, solidissima esse, perfectè plena,nullum *Inane* continere, ideoque nulla vi dividi aut diffringi posse: Fatetur interim opus esse validissimis argumentis,quibus persuaderi possitCorpora aliqua esse perfectè solida & plena, cumAurum, Æs, Saxa, reliquaque omnia quæ solidissima putamus, porosa esse, & aliis Corporibus pervia sentimus.

Partim

Digitized by Google

vel ex iis simplicibus principiis Composita & concreta: *Simplicia verò ista principia nulla vis valet dissringere, perfecta enim istorum soliditas nulli vi cedet. Quamvis, ut verum fatear, haud facilè credimus aliquod esse in rerum natura perfectè solidum. Fulmen enim per parietes muroſque clausarum domuum, ut & Sonus & Vox transit. Ferrum in Igne candescit: Ferventia Saxa penetrabili calore dissolvuntur. Rigidum Aurum liquefit flamma fractum; Æris glacies igne domita dissolvitur. Calor item & frigus penetrabile argentum permeat; sentimus enim utrumque, cum vas argenteum manu tenentes aquam vel frigidam vel calidam supernè infundimus. Tot argumentis constare videtur Nihil esse in rerum Natura perfectè solidum. Quoniam verò verissima ratio, rerumque Natura contrarium suadent, commodum te præbeas & benevolum, dum quædam esse Corpora perfectè solida & indissolubilia, quæ Rerum semina & Primordia esse, & è quibus totam Mundi fabricam fieri docemus, brevi Carmine explicem simul, & probem: Primò igitur quoniam jam constat duas res existere diversæ planè & dissimilis Naturæ, Corpus, viz. & Inane; necesse est ut & Corpus & Inane per se, vel à se invicem separata mutuò & distincta existant. Quacunque enim patet spatium, ibi non est Corpus.*

Partim Concilio quæ constant principiorum. 485
Sed quæ sunt rerum Primordia, nulla potest vis
Stringere; nam Solido vincunt ea corpore demum:
Et si difficile esse videtur credere quicquam
In rebus Solido reperiri corpore posse;
Transit enim Fulmen cœli per septa domorum, 490
Clamor ut, ac Voces: Ferrum candescit in igne:
Dissiliuntque fero ferventia Saxa vapore:
Conlabefactatus rigor Auri solvitur æstu:
Tum glacies Æris flamma devicta liquescit:
Permanat calor Argentum, penetraleq; frigus, 495
Quando utrumque, manu retinentes pocula ritè,
Sensimus infuso lympharum rore supernè:
Usque adeo in rebus Solidi nihil esse videtur.
Sed quia vera tamen ratio, naturaque rerum
Cogit, ades, paucis dum versibus expediamus, 500
Esse ea, quæ Solido atque æterno corpore constent,
Semina quæ rerum, Primordiaque esse docemus:
Unde omnis Rerum nunc constet Summa creata.
Principio quoniam duplex natura duarum
Dissimilis rerum longe constare reperta 'st, 505
Corporis atque Loci, res in quo quæque geruntur;
Esse utramque sibi per se, puramque necesse 'st:

NOTÆ.

487. *Vincunt ea corpore demum.*] Quidam Codices,

Evincunt ea Corpore damnum.

488. *Credere.*] *Forsitan*, Na. Et quidam Codd. *Fors ita* exhibent; monetque Lambinus, si ista lectio admittatur *Ita* debere attribui *Solido*.

489. *In rebus.*] *In rerum natura*: Fayus, *In rebus ipsis concretis*: & idem dixisset *Lucretius*, si fuisset *Fayus*.

491. *Clamor ut, ac voces.*] Quidam Codd. *Clamor item ac voces*, Nar. verò, *Clamor ut & vocis*.

492. *Ferventia.*] Alii *Ferventi*. Nihil muto, at si per otium ridere liceat, *Nardius* ridendi materiam præberet: Ille enim suspicatur Poetam respicere Annibalem Alpes aceto rumpentem.

494. *Glacies æris.*] *Glacies acri*: Na. At ut rectè *Lambinus*, inter Aurum, Argentum, reliquaque Metalla *Glaciei* quis locus? *Glacies æris*, durum & compactum Æs.

496. *Utrumque.*] Quidam Codd. *Utrinque*, improbè. Hic multa de calida frigidaque Aqua in vinum olim infundi solita garriunt Interpretes, quæ solis imperitis placebunt.

499. *Naturaque rerum.*] Sup. ut jam est Composita, *Fayus*: Imperitè: In sequenti versu quidam Codd. *Cognita de paucis*; nullo sensu.

504. *Principio quoniam, &c.*] Jam probaverat duo esse Rerum principia dissimilis prorsus Naturæ, *Corpus* viz. & *Inane*; ista verò dissimilia per se vel à se invicem separata mutuò, & distincta existere quis neget? Quacunque enim *Inane* est, ibi qui dicit *Corpus* esse absurdè dixerit, & vice versa. Unde infert v. 8. Prima Corpora perfectè solida & plena esse, ibi enim existunt ubi nullum est Inane.

507. *Sibi per se.*] Arbitror istud *sibi* jungendum esse cum *se*, uti dicebant *meus mihi, tuus tibi, suus sibi*, &c. pro eo qui maximè proprius, & ἰδιαίτατος esset: Exempla è Plauto, & Terentio peti possunt. *Faber.*

Nam

Digitized by Google

Nam quâcunque vacat Spatium, quod Inane vocamus;
CORPUS eâ non est: quâ porro cunque tenet se
Corpus, eâ vacuum nequaquam constat Inane. 510
Sunt igitur Solida, ac sine Inani Corpora prima.
Præterea quoniam genitis in rebus Inane 'st,
Materiem circum Solidam constare necesse 'st:
Nec res ullâ potest vera ratione probari
Corpore Inane suo celare atque intus habere; 515
Si non, quod cohibet, Solidum constare relinquas.
Id porro nihil esse potest, nisi Materiaï
Concilium, quod Inane queat rerum cohibere.
Materies igitur Solido quæ corpore constat,
Esse æterna potest, cum cætera dissolvantur. 520
Tum porro si nil esset, quod Inane vacaret,
Omne foret Solidum; nisi contra corpora cæca
Essent, quæ loca complerent, quæcunque tenerent:
Omne, quod est, Spatium vacuum constaret Inane.
Alternis igitur nimirum Corpus Inani 525
Distinctu 'st, quoniam nec Plenum naviter extat;
Nec porro Vacuum: sunt ergo corpora cæca,
Quæ Spatium Pleno possint distinguere Inane.
Hæc neque dissolvi plagis extrinsecùs icta
Possunt:

Et quâcunque Corpus existit, ibi nullum est Inane: Corpora igitur prima sunt perfectè solida, & nullum continent Inane. Deinde quoniam in rebus concretis Inane continetur, necesse est materiam perfectè solidam istud Inane circumambire. Nec unquam quis probare poterit rem aliquam concretam inter particulas suas Inane continere, quin concedat esse aliquod solidum quod contineat: Illud autem quod continet Inane nihil aliud esse potest præter concilium primorum Corporum: Materies insuper illa quæ est perfectè solida, indissolubilis & æterna esse potest, dum cætera sint interitui obnoxia. Præterea si nullibi existeret purum Inane, *Universum foret Plenum; & è contra, nisi quædam essent Corpora, quæ spatia ista, quæ occupant, penitus implerent, Totum illud quodcunque est extensum purum Inane foret. Alternatim igitur Corpus Inani distinctum est, Cum universum non sit omnino* Plenum, *nec omnino* vacuum. *Quædam igitur sunt Corpora quæ spatium* Inane *possunt* Pleno *distinguere. Hæc autem Corpora nullis ictibus extrinsecus impactis diffringi*

NOTÆ.

512. *Præterea quoniam*, &c.] v. 7. supponit in rebus concretis, quas *Genitas* vocat, varia spatiola inania intermista; & tum adjicit Corpora prima, seu simplicia, esse perfectè solida: Congeries enim istorum simplicium Corporum Inania illa continet, & quid Inane potest continere præter solidum, nisi quis fingat *Inane* posse Inania complecti? Et demum v. 2. monet ista *Solida* nulla vi diffringi posse, ideoque indissolubilia esse, & æterna.

518. *Inane rerum.*] Id Inane quod in rebus genitis est, ut v. 512. *Gifanius* illud Inane in quo res geruntur vel moventur: absurdè: Quidam Codd. pro *Rerum* habent *Tectum.*

521. *Tum porro*, &c.] Alio v. 8. argumento soliditatem Principiorum confirmat; Ut enim, nisi Inane foret, Omne (quod olim absurdum esse demonstraverat) esset Plenum: Sic nisi Plenum aliquod foret, ideoque perfectè solidum, Totum quacunque patet universum esset spatium Inane, quod non minùs incongruum & absurdum. Hue spectant *Epicuri* verba apud *Plutarchum* de Placitis Philos. lib. I. cap. 3. ὅτι δέ ἐστι Ἄτομα, σαφὲς· ἢ γὰρ ἔστι στοιχεῖα ἀεὶ ὄντα, ἢ ἀπὸ τῶν κενῶν διορίζόμενα. Ut emendat *Gassendus.*

522. *Cæca.*] *Certa*, rectiùs: ut & v. 527.

528. *Pleno.*] rectè, ut liquet è v. 526. quoniam verò in MS. Cod. nescio quo *pœna* legitur, aliquis legendum conjicit, *Quæ spatium pœna possint distinguere Inanis*: i. e. efficiendo ne sit Inane.

529. *Hæc neque dissolvi*, &c.] Postquam soliditatem Corporum primorum demonstraverat, eorum æternitatem adstruit v. 12. Solida enim sunt perfectè plena, nullum *Inane* continent, ideoque dissolutioni minimè obnoxia; Omne enim Corpus quod divisibile exsolubileque est, tale est, propter Inane interceptum, partes dissocians,

Digitized by Google

possunt, nec ab ullis rebus inter partes insinuantibus dissolvi; nec ulla alia ratione labefactari, ut jam supra declaravimus. Illud enim quod Inane *non continet conlidi, frangi, aut in partes findi, dividique non potest; neque Humorem, neque frigus, neque penetrabilem ignem, quibus omnia dissolvuntur, admittere: Et quantò plus* Inanis *res aliqua intus continet, tantò facilius ab his rebus tentata labefactatur, & dissolvitur. Ideoque si Corpora prima solida sint nullumque Inane, ut probavi, contineant, indissolubilia & æterna sint necesse est. Præterea nisi Corpora prima æterna fuissent, Res quæque ad Nihilum olim recidissent; Illæque omnes, quas videmus, res è Nihilo fuissent natæ: Cum verò supra demonstraverim,* Nihil è Nihilo fieri, *&* Nihil etiam ad Nihilum reverti, *Corpora prima debent æterna esse, in quæ Omnia quæ interierunt dissolvantur, ut Materia suppetat rebus reficiendis apta: Corpora igitur prima, ut simplicia sunt, sic etiam perfectè* Solida, *& si non essent solida, nullo modo per infinitum, quod effluxit, tempus integra mansissent, aut res pereuntes instaurassent.*

Possunt: nec porro penitùs penetrata retexi;
Nec ratione queunt alia tentata labare:
Id quod jam supera tibi paullo ostendimus antè.
Nam neque conlidi sine Inani posse videtur
Quicquam, nec frangi, nec findi in bina secando:
Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur.
Et quàm quæque magis cohibet res intus Inane,
Tam magis his rebus penitùs tentata labascit.
Ergo, si Solida, ac sine Inani Corpora prima
Sunt, ita uti docui, sint hæc Æterna necesse 'st.
Præterea, nisi Materies Æterna fuisset,
Antehac ad Nihilum penitus res quæque rediissent;
De Nihiloque renata forent quæcunque videmus.
At quoniam supera docui NIL posse creari
De Nihilo, neq; quod genitu 'st ad Nil revocari:
Esse immortali Primordia corpore debent,
Dissolvi quo quæque supremo tempore possint;
Materies ut suppeditet rebus reparandis.
Sunt igitur Solida Primordia simplicitate,
Nec ratione queunt alia servata per ævum
Ex infinito jam tempore res reparare.

NOTÆ.

dissocians, & ingressum præbens virtuti externæ, ad eas sejungendas: Id verò quod inexsolubile, indivisibileque est, tale est, quia omnino plenum solidumque, quòd nullum Inane habeat, ex quo partium separationem timere possit. *Epicurus* ad Herodot. definit Atomum Πλήρη τινὰ φύσιν, ἢ ἐκ ἔχουσαν ὅπη, ἢ ὅπως διαλυθήσεται.

537. Quam.] *Quo*, Omnes Codd. *Lambinus* tamen multis aliis exemplis monitus, *Quam* edidit.

538. *His Rebus.*] *Iclibus hæc* legit Faber, & addit, se quidem scire esse qui per ista verba (*his rebus*) Ignem, humorem, &c. intelligant (Lambinum notat) sed hoc loco agitur de plagis in universum. Ingeniosè fateor, at quis non videt *his rebus* aptissimè respondere istis verbis v. 536.

—— *Quibus Omnia conficiuntur?*

541. *Præterea nisi*, &c.] Alio v. 11. pugnat argumento è communi illo Epicuræorum effato *De Nihilo Nihil*, & *in Nihilum Nihil*, deducto. Si enim prima rerum semina interirent seu dissolverentur, in Nihilum recederent: Nulla enim sunt priora *Primis* principia in quæ resolvi possint. Ideoque res quotidiè natæ è nihilo orirentur. Æterna igitur esse semina, vel res è *Nihilo* oriri, quo nihil absurdius dici posse Philosophi crediderunt, concædatur necesse est. Epicurus ad Herodotum, ταῦτα δὲ τὰ σώματα ἐστιν ἄτομα, ἢ ἀμεταβλητα, εἴπερ μὴ πάντα εἰς τὸ μὴ ἐν φθαρήσεσθαι. Versu autem 549. & duobus sequentibus hanc Principiorum immortalitatem solidæ istorum simplicitati deberi breviter ostendit.

543. *Nihiloque renata.*] *Quæsita*, B. Na. vitiosè. Quidam *Nihilo quoque nuta.* Alii *Nihiloque creata.* Gassendus *reducta.*

Deni-

Digitized by Google

Denique, ſi nullam finem Natura parâſſet
Frangendis rebus, jam Corpora materiaï
Uſque redacta forent, ævo frangente priore,
Ut nihil ex illis à certo tempore poſſet
Conceptum, ſummum ætatis pervadere florem:
Nam quidvis citiùs diſſolvi poſſe videmus,
Quam rurſus refici. Quapropter longa diei
Infinitæ ætas anteacti temporis omnis
Quod fregiſſet adhuc, diſturbans, diſſolvenſque,
Id nunquam reliquo reparari tempore poſſet:
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet: quoniam refici rem quamque videmus,
Et finita ſimul generatim tempora rebus
Stare, quibus poſſint ævi contingere florem.
Huc accedit, uti Solidiſſima materiaï
Corpora cum conſtant, poſſint tamen omnia reddi
Mollia, quæ fiant, Aër, Aqua, Terra, Vapores,
Quo pacto fiant, & qua vi cunque genantur,
Admiſtum quoniam ſimul eſt in rebus Inane.
At contra, ſi Mollia ſint Primordia rerum,

Denique ſi nullum terminum rebus diſſolvendis Natura ſtatuiſſet, Materiæ particulæ per tempus, quod præteriit, perpetuò fractæ, ad eam uſque exilitatem redactæ forent, ut Nihil ex illis compactum matureſceret, ſummunque ætatis florem ſtato tempore attingeret. Citiùs enim Res quælibet diſſolvitur quàm reficitur: Ideoque quod per Infinitum tempus præteritum diffractum & diſjectum fuit, in futuro tempore nunquam reficeretur. Jam verò certum eſſe terminum frangendis rebus à natura poſitum colligimus, quoniam videmus res refici, eaſque etiam finito ſingulis generibus ſtato tempore ætatis ſuæ florem attingere. Obſerves inſuper, quòd licet Corpora prima ſint perfectè ſolida, poſſunt Res molles, v. g. Aër, Aqua, Terra, Ignis,

ex iis componi, quoniam eſt Inane Rebus admiſtum. E contrà verò ſi Corpora prima eſſent Mollia,

NOTÆ.

552. *Denique ſi nullam*, &c.] Iterum v. 14. monet rerum omnium incremento ſtatutum eſſe certum & definitum tempus; Ideoque ſemina è quibus iſtæ res augentur certæ eſſe molis, indiſſolubilia etiam, nec frangi poſſe: Aliter enim per infinitum illud, quod abiit tempus, fracta & diſſipata in tam exiles minutias redacta fuiſſent; ut nullis unquam, ideoque non paucis Annis reficerentur, & in molem coaleſcerent. Et hæc omnia agnoſcet qui Res citiùs diſſolvi, quàm refici poſſe cogitat.

556. *Florem.*] *Finem*, G. Lamb. Aliique, iſtamque etiam vocem *Fayus*, qui aliorum errores ſemper approbat, tuetur: At *Finem* vel prorſus enervat argumentum, vel ſaltem infirmius reddit, & obſcurius. *Flos ætatis* ἀκμὴ, juſtus perfectuſque vigor.

558. *Longa Diei Infinitæ ætas.*] *Faber* legit *Longa dies*, & *Infinita ætas*, & hanc emendationem hujus libri v. 234. *Infinita ætas conſumſe*, *anteacta Dieſque*. egregiè confirmat.

561. *Id nunquam reliquo.*] Libri vet. *Nunquam relliquo.*

566. *Huc accedit uti*, &c.] Atomorum ſoliditatem v. 12. confirmat. Quia enim manifeſtum eſt eſſe in rerum natura Corpora *dura ac mollia*, declarat, ſi Principia quidem aſſumantur *Solida*, poſſe ex illis fieri non modò res duras, ut perſpicuum eſt, verùm etiam molles; quoniam quod concreſcit ex ipſis molleſcere poterit ex intermiſtione *Inanis*. Sin autem *Mollia* ſupponantur, tum poterunt quidem res effici *molles*; at nulla ratio ſuberit cur poſſint dici *duræ* effici; ſoliditate, viz. quæ eſt fundamentum duritiei, nulla extante. *Gaſſendus.*

569. *Qua vi cunque genantur.*] *Quæque gerantur*, Nat. *Gerantur*, Gif. & Pa. amant. *Genantur* tuetur Lambinus. Totum verò hunc verſum tanquam importunum, & malæ fidei poſſeſſorem ex hoc loco amovendum eſſe cenſeo: At ſiquis retineat cum *Lambini* explicatione abeat contentus. Hæc enim ille. Quocunque modo fiant, & quacunque vi gignantur illa, nempe Aër, Aqua, Terra, Vapores; proinde quaſi dicat, non eſt enim hujus loci docere, quomodo ex Primordiis *Solidiſſimis* fiant, Aër, Aqua, & cætera *Mollia*.

Digitized by Google

unde duri ſilices ferrumque oriretur nemo dixerit; Natura enim non haberet principia firma ſatis & rigida. Sunt igitur Corpora prima purè & perfectè ſolida, quæ quò arctiùs denſiùſque conjunguntur eò rigidiores & duriores res fiunt. Denique quoniam terminus creſcendi, atque vivendi, pro diverſis ſuis generibus cunctis rebus certus conſtituatur, & Naturæ legibus ſtatutum ſit quid quæque res poſſunt, quid non poſſunt. Cum etiam nihil mutetur, cum certus ſit rerum ordo, & ita Omnia eundem tenorem ſervant, ut varia Avium genera peculiares quoſdam Colores & ſibi proprios conſtanter habeant; neceſſe eſt componi è Corporibus primis Immutabilibus. Si enim Prima Corpora aliqua ratione mutari poſſint, incertum jam foret quid oriri poſſit, quid non poſſit; qua etiam ratione quodcunque

Unde queant validi ſilices, ferrumque creari,
Non poterit ratio reddi. Nam funditus omnis
Principio fundamenti Natura carebit.
Sunt igitur Solida pollentia ſimplicitate,
Quorum condenſo magis omnia conciliatu
Arctari poſſunt, validaſque oſtendere vireis.
Denique jam quoniam generatim reddita finis
Creſcendi rebus conſtat, vitamque tuendi,
Et quid quæque queant per fœdera Naturai,
Quid porro nequeant ſancitum quandoquidem exſtat;
Nec commutatur quicquam, quin omnia conſtant
Uſque adeo, variæ volucres ut in ordine cunctæ
Oſtendant maculas generaleis corpori ineſſe:
Immutabile materiæ quoque corpus habere
Debent nimirum. Nam ſi Primordia rerum
Commutari aliqua poſſent ratione revicta,
Incertum quoque jam conſtet, quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique quoique
Quanam ſit ratione, atq; altè terminus hæreat;
Nec toties poſſent generatim ſæcla referre
Naturam, motus, victum, moreſque parentum.
Tum porro, quoniam extremum cujuſque cacumen

eſt finitam habeat poteſtatem, limitemque potentiæ in ipſa ipſius rei Natura poſitum. Nec Animalia pro diverſis ſuis generibus Naturam, Motus, Victum, moreſque parentum, tam conſtanter repræſentarent. Præterea cum extremus cujuſque

NOTÆ.

573. *Omnis.*] Omni G. P. rectè.

578. *Denique jam quoniam*, &c.] His v. 15. Aliam ſubjicit rationem *Lucretius* ductam ex multipliciNaturæ conſtantia, ut in provehendis ſemper Animantibus ad certas uſque virium, incrementi, ac vitæ metas, in imprimendis ſemper iiſdem ſingulorum generum diſcriminibus & notis; quæ præſtitura ſanè non eſſet, niſi Principiis uteretur certis, & conſtantibus, atque adeò diſſolutioni, mutationique non obnoxiis. Unde enim Seminibus, quotidiè mutatis iſta tam pertinax conſtantia, profectò non eadem Hominibus, aliiſque Animalibus conſtaret forma: Quædam immenſis viribus & longævitate fruerentur, dum Alia ejuſdem generis puſilla nimis eſſent, & breviſſimæ ætatis: frequenter albos Corvos, & aliquando nigros Cygnos videremus.

579. *Tuendi.*] Quidam libri *Tenendi.*

582. *Quin.*] Alii *Quando:* non probo.

584. *Generales.*] Quidam legi volunt *Genitales. Corpori ineſſe.*] *Corpore eſſe*, Giſanius. Sed *Iſte* Hiatus nimis deperit.

592. *Victum.*] Sic Codices, at *Vultum* non incommodè ſubſtituatur.

593. *Tum porro*, &c.] Alio v. 16. utitur argumento, ſubtili equidem, & quod pauci perceperint: *Semina* ſecundum Epicurum ſunt aliqua quantitate prædita, quod verò quantum eſt *Extremum* habet: Id autem Extremum *Minimum* eſt quod poteſt conſpici; neque unquam exiſtit ab aliis partibus ſejunctum & ſeparatum, atque ex iſtis *Minimis* tota cujuſque *Seminis* moles conſtituitur: Cùm verò partes conſtituentes à ſe invicem ſeparatæ exiſtere nequeant, à ſe invicem divelli non poſſunt: Quodcunque enim Corpus ab alio disjungi poteſt ſine illius ope & auxilio ſuum *Eſſe* tueri valet. Ideoque quodlibet *Semen* ſimplex neceſſe eſt, & indiſſolubile: quoniam conſtat partibus conceptu minimis, & quas nulla vis poteſt disjungere, quoniam nulla eſt vis quæ in Nihilum valeat redigere, *In Nihil* enim *Nihil.*

593. Alii legunt

—*Quoniam eſt extremum quodque cacumen Corporis illius quod noſtri*, &c.

Corporis

Digitized by Google

Corporis eſt aliquod, noſtri quod cernere ſenſus
Jam nequeunt, id nimirum ſine partibus exſtat,
Et Minima conſtat natura; nec fuit unquam
Per ſe ſecretum, neque poſthac eſſe valebit;
Alterius quoniam eſt ipſum pars, primaque, & ima:
Inde aliæ, atque aliæ ſimiles ex ordine partes
Agmine condenſo naturam Corporis explent.
Quæ quoniam per ſe nequeunt conſtare neceſſe 'ſt
Hærere, ut nequeant ulla ratione revelli.
Sunt igitur Solida Primordia ſimplicitate;
Quæ minimis ſtipata cohærent partibus arctè.
Non ex ullorum conventu conciliata,
Sed magis æterna pollentia Simplicitate:
Unde neque avelli quicquam, neque diminui jam
Concedit Natura reſervans ſemina rebus.
Præterea, niſi erit Minimum, Parviſſima quæque
Corpora conſtabunt ex partibus Infinitis;
Quippe ubi dimidiæ partis pars ſemper habebit
Dimidiam partem, nec res perfiniet ulla:
Ergò rerum inter ſummam, minimamq; qui eſcit?

Corporis apex eſt aliquod quod noſtri oculi videre non valeant, id profecto nullas habet partes, & Minimum eſt, nec unquam extitit, nec olim unquam exiſtet ab omnibus aliis ſeparatum; quoniam eſt pars prima ultimaque rei alterius; & partes aliæ huic planè pares ſeriatim conjunctæ Corpus conſtituunt. Quæ partes quoniam per ſe & ſeparatim nequeant exiſtere, ita ſibi invicem hærere debeant, ut nulla vi diſtrahi & divelli poſſint. Corpora igitur prima ſolida ſimplicitate gaudent, cum conſtant è partibus Minimis arctiſſimè unitis, non compacta ex principiis variis in Cœtum coëuntibus, ſed potius indiſſolubili puraque ſimplicitate pollentia, unde nihil avelli aut deteri permittit Natura, reſervans rebus producendis & reparandis Semina. Præterea, niſi foret Minimum, parviſſima quæque Corpora partes Infinitas continerent, dimidia enim pars ſemper haberet dimidiam partem, & ſic in infinitum: Quænam igitur eſſet inæqualitas inter Rem maximam & minimam?

NOTÆ.

598. Alii legunt
Alterius quoniam eſt ipſum: primæ quoque & imæ.

600. *Agmine.*] *Augmine*, Alii.

602. *Ut nequeant ulla.*] rectè conjecit Lambinus, nec eos audio qui ſcribunt, *Unde queant nulla.*

607. *Jam.*] *Quid*, Gif. Alii.

609. *Præterea niſi erit Minimum*, &c.] Modò ſtatuerat Semina ex partibus conceptu minimis componi, Talia verò minima eſſe v. 13. notiſſimo illo, quo omnes fere Philoſophi utuntur, Argumento confirmat; In his verſibus explicandis non tam Interpretis quàm Patroni partes agit *Gaſſendus*, & Lucretii ſententiam corrigit & emendat, potius quàm explicat. Siqua enim ſit in hoc argumento vis, ſiquid ipſa verba valeant, *Minima* hæc, è quibus ſua Principia componit, Lucretius planè *Mathematica* eſſe voluit.

Quæ nullis jam prædita partibus extent.

Ver. 619. Semina enim Epicuri magnitudine, & figura, ideoque partibus prædita eſſe quis dubitat, niſi qui in Illius Philoſophia Hoſpes ſit, neque Epicurum περὶ γενέσεως Ἀτόμων ſcripſiſſe noverit? Hoc igitur voluit *Lucretius*. Semina prima ſunt indiſſolubilia & æterna, non quia partibus carent, ſed quia perfecta ſoliditate pollentia nulla vi diffringi, aut divelli poſſint: Si verò quis roget, Quales ſunt iſtæ partes è quibus Semina prima tanquam compoſita concipiuntur? Reſp. Eas nullas habere partes, & eſſe Mathematicas: Niſi enim talia minima darentur, nulla eſſet inter Rem maximam & minimam inæqualitas, quoniam utraque res infinitas partes pariter contineret; ideoque utraque eſſet Infinita: *Epicurus* Epiſt. ad Herodotum, ᾧ δεῖ νομίζειν ἐν τῷ ὡρισμένῳ σώματι ἀπείρους ὄγκους εἶναι, ἤτε γὰρ σαφῶς, ἐπειδὰν ἅπαξ τις εἴπῃ ὅτι ἄπειροι ὄγκοι ἐν τινι ὑπάρχουσιν, ἐξὶ νοῆσας πῶς ἂν ἔτι πεπερασμένον τοῦτο εἴη τὸ μέγεθος.

613. *Eſcit.*] Seu Eſcet, ut Feſtus, *Obeſcèt* pro *Oberit*: Seu *Eſit* ut veteres pro *Erit*; & hanc lectionem probat ſequens verſus: Alii *Eſſet*.

Digitized by Google

Nulla omnino foret: licet enim Universum sit infinitum, res tamen parvissima infinitas partes pariter continebit. At cum vera ratio repugnet, nec permittat Animum tam absurda amplecti, necesse est ut hoc argumento impulsus fatearis, Esse ea Corpora quæ nullas habent partes, & quæ Minima planè sunt. Si verò talia concedas, Illa etiam solida esse atque æterna fateberis. Præterea nisi Natura rerum effectrix Causa res omnes pereuntes in Minima semper dissolveret, nihil ex iis reparare posset; Ea enim Corpora quæ habent partes, & non sunt Minimæ, non possunt habere eas affectiones, quas rerum semina habere debent, varios, viz. Connexus, gravitatem, ictus, concursus, & motus, sine quibus nullæ res produci possunt. Insuper, supponamus nullum frangendis Corporibus finem à natura statutum esse, concedendum tamen est quædam existere Corpuscula ab æterno indissoluta & infracta: At si omnia Corpora fragili essent natura, aut dividi frangique possent, nemo crederet ista integra manere potuisse, cum per infinitum tempus innumerabilibus ictibus percussa forent.

Non erit ut distent: nam quamvis funditus omnis
Summa sit Infinita, tamen Parvissima quæ sunt, 615
Ex Infinitis constabunt partibus æquè.
Quoi quoniam ratio reclamat vera, negatque
Credere posse animum, victus fateare necesse 'st,
Esse ea quæ nullis jam prædita partibus exstent,
Et Minima constent natura. Quæ quoniam
sunt, 620
Illa quoque esse tibi Solida, atq; Æterna fatendum.
Denique ni Minimas in parteis cuncta resolvi
Cogere consuèsset rerum Natura creatrix,
Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea quia, quæ multis sunt partibus
aucta, 625
Non possunt ea, quæ debet Genitalis habere
Materies, varios Connexus, Pondera, Plagas,
Concursus, Motus, per quæ res quæque geruntur.
Porro, si nulla 'st frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex æterno tempore quædã 630
Nunc etiam superare necesse 'st Corpora rebus,
Quæ nondum clueant ullo tentata periclo:
At quoniam fragili natura prædita constant,
Discrepat æternum tempus potuisse manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævum. 635

NOTÆ.

613. *Credere posse Animum, victus.*] Rectè, dum Alii legant
Credere posse Animi, victus, &c.

622. *Denique ni minimas*, &c.] Explicata de Minimo *Mathematico* sententia, ad *Minimum* suum *Physicum* redit Poeta, quod propter soliditatem, non verò propter exilitatem indissolubile fingit, & æternum: quod v. 7. iterum confirmat: Nisi enim ad extremam resolutionem Natura perveniret, nisi omnes, etiam minutissimas moleculas explicaret; inepta foret rerum materies innumeris illis quibus debet subjici mutationibus, atque formis; moleculæ enim ex variis partibus connexæ, & Inane inter se, ex sententia Epicuri, continentes, non æquabili pondere, non uniformi motu donarentur; Aliorum ictibus malignè obsequerentur, ideoquè minimè connecti possint.

622. *Denique ni.*] Ita sententia ipsa postulante edidit *Lambinus*. *Denique si*, Nardius, Gifanius, Par. quos omnes meritò negligimus, reclamat enim v. 625.

625. *Quæ multis.*] Rectè Lambinus contra omnes libros, Codd. *Quæ nullis*: vitiosè. Gif. Par. *Quæ ullis*: Quos qui sequitur, Lucretium, & sensum communem deseret.

628. *Geruntur.*] *Genuntur.* Lambin. Gass. eamque lectionem contra Gif. & Parei strepitus v. 626. probè defendit, & tuetur.

629. *Porro si nulla est.*] Ultimum quo utitur argumentum v. 7. jam probatis nititur: Olim demonstraverat, vel Semina quædam ab æterno indissoluta & infracta esse, aut nullas res omnino nasci, vel è Nihilo oriri potuisse: Res nasci ipsi sensus demonstrant, & Nihil è Nihilo oriri fatentur omnes; si verò nullum esset *Solidum* quod frangi & dissolvi nequeat, ubi inveniremus Corpora illa ab æterno indissoluta, & infracta? Cùm enim fragiles moleculæ infinitis occursibus ictibusque obnoxiæ sint, fieri non potest, ut tam diuturno tempore non sint exsolutæ.

629. *Porro si nulla est*, &c.] Hi 7. versus non inveniuntur in B. v. 630, pro *Tempore* Fayus legit *Corpore*; & pro *Quædam* Alii *Quæque*; utrumque imperitè.

Qua-

Digitized by Google

Quapropter, quiMateriem rerum esse putârunt
Ignem, atque ex igni Summam consistere solo,
Magnopere à vera lapsi ratione videntur.
HERACLITUS init quorum dux prælia primus,
Clarus ob obscuram linguam magis inter inaneis,
Quàm de graveis interGraïos, qui vera requirunt.
Omnia enim Stolidi magis admirantur, amantque
Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt:
Veraque constituunt, quæ bellè tangere possunt
Aureis, & lepido quæ sunt fucata sonore.
Nam cur tam variæ res possent esse, requiro,
Ex

Quapropter illi Philosophi qui docuerunt Ignem *esse Rerum principium, & Universum ex solo* Igne *consistere, videntur plurimùm errare. Hujus verò opinionis præcipuus fautor est* Heraclitus, *Philosophus ille, quem vani ineptique Græci, non verò graves & docti, & qui veritatem investigant, propter obscuram dictionem admirantur: Inepti enim maximè suspiciunt amantque illa quæ sub obscuris vocibus teguntur, & pro veris ista habent quæ concinnè composita, & grato & tinniente sono veluti fucata aures delectant. Unde enim ista rerum varietas,*

NOTÆ.

636. *Quapropter, qui,*&c.] Positis, & stabilitis Epicuri Principiis, Aliorum sententias convellit; & omnia argumenta in duo distribuens Capita, impugnat primùm eos, qui *Elementum unicum*, ac deinde eos qui *plura* assumunt: Inter priores deligit *Heraclitum*, v. 70. qui Ignem constituerit; reputat nempe quicquid contra illum argumentatus fuerit, contra cæteros valiturum; quandoquidem nihil opponi adversus Ignem valeat, quod non pari jure & de Aëre, & de quolibet alio concludatur. Et certè ad rem attendenti illa Opinionum varietas merus esse ludus videtur; quatenus cùm earum Authores diversa supponant, circulatione tamen utuntur, qua in idem cadant recidantque omnes. Sortiatur enim quis Elementum quodcunque tandem lubuerit, Is nihil aut minus consequatur, aut amplius, quàm quivis alius à quo aliud occupatum fuerit; Siquidem uno habito, illud condensans ac rarefaciens statim habebit cætera: adeo ut nihil planè interfit, sive hoc sive illud primum usurpetur. *Gassendus.*

639. *Heraclitus.*] Blythonis, vel Heraciontis filius Ephesi natus circa Lxix. Olympiad. floruit: ἔδοξεν αὐτῷ πάντα ἐκ πυρὸς συνεστάναι, καὶ εἰς τοῦτο ἀναλύεσθαι. Laertius.

640. *Ob obscuram linguam,* &c.] *De industria, & consultò occultè dixit Heraclitus.* Cicero de Finibus lib. II. & in III. de Nat. Deor. *Intelligi noluit:* Inde Σκοτεινὸς *Tenebricosus* dictus: Author Homericarum Allegoriarum: ὁ γὰρ Σκοτεινὸς Ἡράκλειτος ἀσαφῆ, καὶ διὰ συμβόλων εἰκάζεσθαι δυνάμενα θεολογεῖ τὰ φυσικά, &c. Menagius ad Laertium Vit. Heracliti. Naturam viz. imitabatur: Φύσις γὰρ κατ' Ἡράκλειτον κρύπτεσθαι φιλεῖ. *Themistius* Orat. XII.

640. *Inanes.*]Obscurus enim hicScriptor, & qui intelligi noluit, multos habuit interpretes, Sectatores etiam plurimos Ἡρακλειτείους dictos. *Laertius* Vit. Heracliti.

641. *Quamde.*] *Quam. Quamde* pro *Quam* usos esse Antiquos, cum multi veteres sunt Testimonio, tum est Livius.

Quamde tuas omnes legiones ac populares.

Tum Lucretius.

Clarus ob obscuram linguam magis inter
Inaneis,
Quamde graves inter Graïos. Festus.

Nardius verò legit; *Quamde* Graiis inter, &c. imperitè.

643. *Inversis quæ sub verbis.*] *Inversa verba* inflexa & tropo immutata; *Inversi mores* apud Horatium, Mores à recta Virtutis norma deflectentes. *Immersis*, Gassendus.

645. *Fucata.*] Audax translatio, sed tam egregiæ Audaciæ quis non indulgeat?

646. *Nam cur tam variæ*, &c.] Primum v. 10. contra Heraclitum proponit argumentum: Concipi non potest quomodo tanta varietas rerum, imò quomodo unica res varietate quadam partium prædita, ex uno quodam simplici ac uniformi principio constet; Esto *Ignis*, at nisi quidpiam aliud admisceas, nihil unquam habebis præter *Ignem*: quoniam quomodocunque tandem partes illius transmutatæ, commistæque inter se fuerint, perinde semper futurum sit propter eandem omnium Naturam. Et ne evadat Condensationis Rarefactionisque beneficio,

Digitized by Google

si ex solo simplicique igne Omnia creata sint? Non enim hanc varietatem efficeret condensatio aut rarefactio Ignis, si modò partes ignis ejusdem sint naturæ cum Toto cujus partes sunt: Condensato enim Igne (i.e. constipatis Ignis partibus) intensior fit Calor; rarefacto autem (i. e. disjunctis & separatis ignis partibus) remissior: Nihil aliud oriri posse quis concipiat, ideoque multò minùs tantam Rerum varietatem ex condensatis & rarefactis Ignibus produci. Hi insuper Philosophi, si Inane *Rebus admissum concederent, tum Ignem condensari & rarefieri posse haud ineptè supponerent: quia verò hanc opinionem multis difficultatibus laborare sentiunt, affirmare non audent, Inane esse asserere non sustinent, & dum difficilem metuunt, veram Philosophiæ viam non ingrediuntur. Nec insuper intelligunt Inani è Rebus sublato res cunctas constipari, omniaque Corpora in Corpus unum coalescere, quod nihil ex se cum impetu emittere valeret, ut ardens Ignis Lucem emittit & Calorem, unde apparet illum non è partibus penitus, & sine intermixto Vacuo, stipatis constare.*

Ex vero si sunt Igni, puroque creatæ?
Nil prodesset enim calidum denserier Ignem,
Nec rarefieri, si partes Ignis eandem
Naturam, quam totus habet super Ignis, haberent. 650
Acrior Ardor enim conductis partibus esset:
Languidior porro disjectis, disque supatis.
Amplius hoc fieri nihil est, quod posse rearis
Talibus in causis, nedum variantia rerum
Tanta queat densis rarisque ex Ignibus esse. 655
Atque Hi si faciant, admistum rebus Inane;
Densèri poterunt Ignes, rarique relinqui:
Sed, quia multa sibi cernunt contraria, mussant,
Et fugitant in rebus Inane relinquere purum, &,
Ardua dum metuunt, amittunt vera viai: 660
Nec rursum cernunt exempto rebus Inani,
Omnia densèri, fierique ex omnibus unum
Corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
Æstifer Ignis uti lumen jacit, atque vaporem:
Ut videas non è stipatis partibus esse. 665

NOTÆ.

neficio, (ἀραιώσει τὸ πυκνώσει ἐκ τῦ πυρὸς πάντα, Laertius Vit. Heracliti) monet: intelligi quidem posse ex condensatione partium calidarum *Ignis* evadere quidpiam Calidius, ex rarefactione quidpiam minus calidum; at evadere frigidum, imò & frigidissimum, qualia in Rerum natura multa experimur, qui intelligi possit?

647. *Ex vero.*] *Ex uno*; Lambinus.

650. *Totus habet super Ignis.*] Ita Codices, *Super*, i. e. *Superior*. Lambinus: Et hæc interpretatio forsan admitti potest ex v. 782. At *Totus*, ne quid tale putet *Faber*, efficit: Hæc ille. Existimo hoc loco *Super* esse adverbialis formæ, ita ut *Totus super Ignis, sit reliquus ignis*, seu Alii Ignes. Exemplum cuperes, En tibi, nec longè abeo. Virgil. Æneid. 3.

O mihi sola mei super Astyanactis Imago:

Imago quæ reliqua es. Servius verò ad Virg. *Super* valdè, vehementer: Alii legunt *Suus*, & ista vox non incommodè respicit *Partes* in v. 649.

652. *Disque supatis.*] *Et dissipatis*: Aliquando Lambinus legit *Disque paratis*, Cæsar de Bello Gallico, *Disparandos*, & ad suos diducendos curaret.

656. *Atque hi si faciant.*] Instat, v. 10. Physicos Heracliti fautores ad condensationem & rarefactionem Ignis confugere non posse, prout *Inane* non admittunt, sine quo nihil rarum fiat aut densum, ut suprà demonstraverat v. 396. Aliqui legunt *Id quoque si faciant.*

658. *Mussant.*] Rectè *Lambinus*, & ibi verbum aliquod debere esse ad vinculum orationis, *Et* probat. *Et fugitant.* Negligamus autem illos qui amant *Multi: Contraria esse: Contraria inesse.* Vel *Amusæ*, ἄμυσοι. *Mussant.*] Nævius: *Odi* Summussos; *proinde apertè dice quid fit.* Terentius *Mussare* pro *Tacere* posuit; *Sile, cela, occulta, tege, tace*, Mussa. Festus in voce *Summussi.*

663. *Raptim.*] Alii *Raptis: Ab se raptis*, id est, Ab se constipatis. Alii *Natum.* Alii, *Raptum.* Sed *Raptim* sequenti versui maximè convenit.

Quod

Digitized by Google

Quod si fortè ulla credunt ratione poteſſe
Igneis in cœtu ſtingui, mutareque corpus;
Scilicet ex ulla facere id ſi parte reparcent,
Occidet ad Nihilum nimirum funditus Ardor
Omnis, & ex Nihilo fient quæcunq; creantur.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè;
Proinde aliquid ſuperare neceſſe 'ſt incolume olli,
Ne tibi res redeant ad Nilum funditus omnes,
De Nihiloque renata vireſcat copia rerum.
Nunc igitur, quoniâ certiſſima corpora quædam.
Sunt, quæ conſervant naturam ſemper eandem,
Quorum abitu, aut aditu, mutatoq; ordine, mutant
Naturam res, & convertunt corpora ſeſe;
Scire licet non eſſe hæc Ignea corpora rerum.
Nil referret enim quædam decedere, abire,
Atque alia attribui, mutarique ordine quædam,
Si tamen Ardoris naturam cuncta tenerent.
Ignis enim foret omnimodis, quodcunq; crearent.

At verò ſi credant Ignes cum coëant, ullo modo extingui poſſe, igneamque naturam deponere, ſi inquam id omnino fieri affirmant, In Nihilum penitus recideret Iſte Omnis Ignis, & res, quæ producuntur, è Nihilo orirentur: Illud enim, cujus Natura mutatur, deſinit eſſe id quod ante fuit: In omni autem rerum diſſolutione debet aliquid ſupereſſe integrum & illæſum, vel Res in Nihilum recideren, & è Nihilo productæ vigerent, Jam verò cum ſint quædam Corpuſcula, quæ eandem ſemper ſervant naturam, & quorum diſceſſu, aut conventu, aut mutato ordine, Rerum concretarum Naturæ mutantur, certi eſſe poſſumus hæc corpuſcula non eſſe Ignea: Nihil enim referret quædam decedere, alia advenire, quorundam etiam ordinem mutari, ſi modò cuncta naturam haberent Igneam; quodcunq; enim ex Igne naſceretur omnino eſſet Ignis:

NOTÆ.

666. *Quod ſi fortè ulla*, &c.] Porro quia poſſet quoddam patere effugium, Si quis diceret Ignem extingui, & converti in aliud Corpus, eapropter urget v. 10. fieri id non poſſe, niſi admittatur abire Ignem in Nihilum: Quia res ſimplex & inconcreta, quale debet eſſe illud Elementum, ſi prima quidem, & unica rerum materies fuerit, mutari non poteſt, quin omnino pereat. Nam res quidem compoſita ſic mutari poteſt, ut deſinens eſſe quod erat, relinquat partem ſuperſtitem, quæ, veteri ſtatu amiſſo, novum ſubeat; verùm quod incompoſitum eſt, naturam ſuam deperdere, quin planè intereat, non poteſt.

666. *Poteſſe.*] *Poſſe.* Lucilius in lib. V.

Nam ſi quod ſatis eſt Homini id ſatis eſſe poteſſet,
Hoc ſat erat; nunc cùm hoc non eſt, qui credimus porro
Divitias ullas Animum mî explere poteſſe?

667. *Stingui.*] Alii *Stringi:* imperitè. *Mutareque.*] Alii *Maſſareque*, i. e. *Solidare* & *Conſtringere:* at *Mutare* probabit qui v. 671. legit.

668. *Reparcent.*] Alii *Reportent.* Alii *Receptent. Reparcent* Codd. *Reparco* autem eandem habet vim propter illud ſuum *Re*, quam multa alia verba, ut *Relino, refigo:* nam *Relino* non eſt iterum lino, ſed id quod erat litum detergo: At Latinè *Parco id dicere* ſignificat *Nolo dicere: Itaque Reparco facere* ſignificat *Libenter facio*, aut quid tale.

673. *Proinde aliquid ſuperare*, &c.] v. 18. concludit, ſi extincto Igne generari quidpiam debeat, neceſſarium eſſe ut ſuperſit aliquid quod deperdita Ignis forma rei iſtius generatæ formam induat: Perſpicuum eſt autem hoc eſſe communem materiam, quam Lucretius ſupponit eſſe incorrupta Corpuſcula, quæ adjectione, detractione, tranſpoſitione ſui varia, nunc formam Ignis, nunc alicujus alius rei exhibere valeat. Quòd autem illa Ignea ex natura ſua non ſint, meritò arguit ex eo, quòd additio, detractio, tranſpoſitio nihil operaretur; cum ex ipſa Ignis Natura remanente Incolumi nihil fieri præter Ignem poſſet: Deinde ſententiam Epicuri exponit: Quædam viz. Corpuſcula nulla forma, quam ſenſus percipere valeant, prædita, rerum eſſe principia, & ex iis diverſimodè coëuntibus tam Ignes quàm reliqua omnia oriri.

681. *Abire, atque alia.*] Alii legunt *Adire, atque Alio.*

683. *Si tamen.*] Ita Lambinus ex quibusdam Codd. Alii Codd. *Si tantum:* Unde Alii *Si tandem* libenter legunt.

684. *Omnimodis.*] Quidam amant *Omnimodus.* Aliique. *Unimodus* non rejiciendum cenſent.

Digitized by Google

Ita verò secundum meam sententiam se res habet, sunt quædam Corpora quorum Concursus, Motus, Ordo, Situs, & Figuræ Ignes constituunt, & quæ mutato suo ordine mutant naturam Ignis; hæc autem Corpora habent neque naturam Ignis, neque alicujus ullius rei, quæ ex se queat emittere Corpuscula, & istorum adjectu Sensuum nostrorum Organa movere: (i.e. quæ Sensibus percipi possint.) Denique affirmare res omnes esse Ignem, nihilque esse in tota Rerum summa præter Ignem, quod hic idem Heraclitus *affirmat, ineptissimum videtur: Sensuum enim ope contra Sensus utitur, & illorum fidem evertit quibus Solis tutò credimus; & à quibus hunc, quem vocat, Ignem existere fit certus. Credit enim Sensus verè percipere Ignem, Alia verò non putat, quæ tamen Sensibus non sunt minùs obvia quàm ipse Ignis; Quod mihi vanum videtur & ineptum. Cui enim fidemus, & à quo certius quàm ab ipsis Sensibus vera & falsa cognoscemus? Deinde, cur aliquis omnia quæ apparent negaret esse, & solum Ignem existere assereret, potiùs quàm Ignem non esse, omnia verò alia esse affirmare sustineret? Par enim dementia utrumque asserere. Quapropter quò Ignem esse rerum Principium,*

Verùm, ut opinor, ita 'st: Sunt quædam Corpora, quorum
Concursus, Motus, Ordo, Positura, Figuræ,
Efficiunt Ignes, mutatoque ordine mutant
Naturam; neque sunt Igni simulata, neque ullæ
Præterea reij, quæ corpora mittere possit
Sensibus, & nostros adjectu tangere tactus.
Dicere porro Ignem res omneis esse, neque ullam
Rem veram in numero rerum constare, nisi Ignem,
Quod facit HIC IDEM, perdelirum esse videtur.
Nam contra Sensus ab Sensibus ipse repugnat:
Et labefactat eos, unde omnia credita pendent:
Unde hic cognitus est ipsi, quem nominat Ignem.
Credit enim Sensus Ignem cognoscere verè,
Cætera non credit, nihilo quæ clara minùs sunt:
Quod mihi cum vanum, tum delirum esse videtur.
Quo referemus enim? Quid nobis certius ipsis
Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus?
Præterea, quare quisquam magis Omnia tollat.
Et velit Ardoris naturam linquere solam,
Quam neget esse Ignis, Summam tamen esse relinquat?
Æqua videtur enim dementia dicere utrumq;.
Quapropter qui Materiem rerum esse putârunt Ignem,

NOTÆ.

691. *Dicere porro Ignem*, &c.] His v. 11. Criterium sensus advocat, ut non constare omnia ex ignea natura confirmet, fatetur *Heraclitus* Ignem sibi ope sensuum notum esse; monet *Lucretius*, sensus non minùs percipere plura alia diversæ omninò ab Igne Naturæ, quàm ipsum Ignem; Eandem autem semper, aut nullam unquam fidem sensui adhibendum esse; Et deinde Epicuri sententiam de Criterio breviter exponit.

692. *Rem veram.*] *Naturam.* Quippe istud concoqui non potest, *Nulla res vera in numero Rerum constat.* Faber: Delicias Stomachi! *Res veras* nos jejuni non contemnimus. Res aliquas præter Ignem *apparere* nunquam negavit Heraclitus: At *Esse* nunquam concessit: Hanc opinionem convellit *Lucretius*, ideoque probare debuit Res esse *veras*, & quas sensus *verè* cognoscant, v. 697.

694. *Nam contra sensus ab sensibus.*] Sic hunc locum explicandum puto; Pugnare, seu stare ab aliquo, est pugnare pro aliquo, partes alicujus tueri, &c. Heraclitus autem qui sensus esse certos dicebat, planissimè contra sensus agebat, cùm diceret omnia esse Ignem: Nam id si verum foret, sensus nostri Ignem sentirent, quem tamen in Pomo, Marmore, Ligno, &c. non sentiunt. *Faber.*

701. *Quo.*] *Qui*, Gifanius.

702. *Præterea, quare quisquam*, &c.] v. 4. supponit, Si Aquam, si alia tam multa inspexerimus, tetigerimusve, aliam planè nobis naturam apparituram, quàm Ignem; unde docet non esse majorem rationem, cur asseramus omnia esse Ignem, quàm negato Igne quidvis aliud. *Gassendus.*

706. *Quapropter qui Materiem*, &c. Denique v. 7. tam de Igne, quàm de quovis alio singulari

Digitized by Google

Ignem, atque ex Igni Summam consistere posse:
Et qui principium gignundis Aëra rebus
Constituère: aut Humorem qui cunque putârunt
Fingere res ipsum per se: Terramve creare
Omnia, & in rerum naturas vertier omneis:
Magnoperè à vero longeque errâsse videntur.
Adde etiam qui conduplicant primordia rerum,
Aëra jungentes Igni, Terramque Liquori:
Et qui Quatuor ex rebus posse omnia rentur,
Ex Igni, Terra, atque Anima procrescere, & Imbri:
Quorum Acragantinus cumprimis EMPEDOCLES est:
Insula quem Triquetris terrarum gessit in oris:
Quam fluitans circum magnis amfractibus æquor

& Universum ex Igne constare crediderunt, qui ex Aëre omnia fieri tradiderunt, aut putârunt Aquam esse unicum Rerum principium, aut Terram constituere omnia, & in omnes rerum Naturas verti posse, plurimum mihi videntur à vero aberrâsse: Ut & illi etiam qui duo Elementa statuunt rerum principia, Aërem viz. & Ignem, aut Terram & Aquam, & qui è quatuor Elementis Igne, Terra, Aëre, & Aqua omnia produci tradiderunt: Inter quos eminet

Empedocles Acragantinus, Philosophus ille quem nutrivit Insula tribus Promontoriis nobilis, & quam Ionium mare magnis & sinuosis flexibus circumfluens

NOTÆ.

singulari Elemento, de quo eadem dici proportione valeant, concludit: Omnes viz. delirant qui vel Ignem, ut *Heraclitus*, vel Aëra, ut *Anaximenes Milesius*, vel Aquam, ut *Thales Milesius*, vel Terram, ut *Pherecydes*, rerum omnium Principium statuerunt.

712. *Longèque errâsse*,] *Longè deerrâsse* quidam Codd. & an hoc sit verius adhuc dubitat *Gisanius*.

713. *Adde etiam, qui conduplicant, &c.*] Inter Posteriores *Empedoclem* deligit, v. 116. adversus quem quatuor Elementa asserentem quicquid objicit, etiam adversus cæteros, duo, vel tria asserentes intelligi objectum potest. Nimirum si ne quatuor quidem sunt reputanda sufficere, longè minùs pauciora sufficient: Non sufficere autem quatuor, imò & longè plura Corporum genera, ad tantam rerum varietatem, quanta in mundo cernitur, ex infra dicendis clariùs percipietur. Interea verò concipere potes, uti ex una litera non nisi unam faciem habes, ut *A*; ex duabus, nisi duas, *Am*, *Ma*; ex tribus nisi sex, ut *Amo*, *Aom*, *Mao*, *Moa*, *Oam*, *Oma*; ex quatuor, nisi viginti quatuor, ut *Amor*, *Amro*, *Mora*, *&c.* ita ex uno Corpore simplici, quantumvis versetur, non posse unquam fieri nisi unum, ex duobus commistis nisi duo, hoc est, unum compositum, quod prout erit rarius aut densius, aut habebit amplius ex uno, quàm ex altero, ad unitis magis, quàm ad alterius naturam accedat: Ex tribus pari ratione, nisi sex: Ex quatuor, nisi viginti quatuor. Et commuta situs, commuta gradus, versa, ac reversa quantum voles omnia; semper tamen erunt eadem genera; ac omnino denique ad varietatem rerum innumerabilem necessaria esse Elementa seu Principia varietate Innumerabilia. *Gassend.*

714. *Aëra jungentes Igni*,] Oenopides Chius; *Terramque liquori*, Xenophanes. Armenides autem Ignem Terræ junxit; Hippo Rheginus, atque Archeläus Ignem junxerunt Aquæ, & Onomacritus Ignem, Aquam, & Terram simul posuit rerum Primordia. *Fayus.*

717. *Empedocles*,] Metonis filius, ut aliis placet Archinomi, ut aliis Exeneti, sed Omnes fatentur Acragantinum esse: floruit Olymp. 84. eleganti Carmine de Rerum Natura scripsit, docuitque omnia è quatuor Elementis *Igne*, *Aqua*, *Aëre* & *Terra* componi, & in ea iterum resolvi. Ἐμπεδοκλῆς Μέτωνος Ἀκραγαντῖνος Τέτταρα μὲν λέγει στοιχεῖα, Πῦρ, Ἀέρα, Ὕδωρ, Γῆν· δύο δὲ ἀρχικὰς δυνάμεις, φιλίαν τε καὶ νεῖκος, ὧν ἡ μέν ἐστιν ἑνωτικὴ, τὸ δὲ διαιρετικόν. Plutarchus de Placit. Philos. lib. I. c. 3.

718. *Insula quem Triquetris*,] Sicilia. Triquetra à tribus Promontoriis, quod omnes sciunt, dicta: Horatius Sat. 6. l. II.

——*Militibus Promissa* Triquetra
Prædia Cæsar, an est Itala tellure daturus?

Tellure Triquetra, *Sicilia.*

718. *Insula*, *&c.* His v. 18. Siciliam, Empedoclis patriam describit, illumque egregia laude ornat.

Digitized by Google

Ionium glaucis aſpergit virus ab undis:
Anguſtoque fretu rapidum mare dividit undis
Italiæ terraï oras à finibus ejus:
Hic eſt vaſta Charybdis, & hic Ætnæa minantur
Murmura flammarum rurſum ſe conligere iras,
Faucibus eruptos iterum ut vis evomat igneis:
Ad cœlumque ferat flammaï fulgura rurſum:
Quæ cùm magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, viſendaque fertur,
Rebus opima bonis, multa munita virûm vi:
Nil tamen hoc habuiſſe Viro præclarius in ſe,
Nec ſanctum magis, & mirum, carumque videtur.
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, & exponunt præclara reperta;
Ut vix humana videatur ſtirpe creatus.
Hic tamen, & ſupera, quos diximus, inferiores
Partibus egregiè multis, multoque minores,
Quanquam multa benè, ac divinitùs invenientes
Ex adyto tanquam cordis reſponſa dedère

à cæruleis aquis ſalem ſpargit, & à cujus finibus violentum æquor anguſto freto dividit Italiam. Hic eſt ſæva Charybdis, & hic mons Ætna terribili murmure minatur ſe Iras flammarum collecturum, ut immani impetu ejectos faucibus ignes eructaret; Igniumque fulgura in ſublime, uſque ad Cœlum, iterum eveheret. Quæ Inſula licet multas propter cauſas hominibus admirabilis, & digna quæ viſatur, ſit, bonarum omnium rerum plena, & Incolarum multitudine munita, nihil tamen auguſtius, admirabilius, aut præclarius hoc Philoſopho continuiſſe unquam videtur. Carmina etiam illius divina adeo luculenter exponunt, & explicant egregia ejus dogmata & inventa, ut illum vix humana ſtirpe natum jure exiſtimemus: Hic tamen, aliique quos ſupra memoravimus, Philoſophi illo longè inferiores, & multò minores, quamvis plurima feliciter & divinitus commenti quaſi ex adyto pectorum

NOTÆ.

720. *Ionium.*] Magnam enim Siciliæ partem Mare Ionium alluit: Quidam legunt, *Ionio, & Lybicis aſpergit littus ab undis.* Alii *Littus ab undis.* Optimi Codd. *Virus.* Virus autem non Humores, ut Lambinus & Faber ſentiunt, ſed *Salem* denotat; Sic lib. V. 475. *tetrum Virus,*

Linquit enim ſupera tetri primordia Viri
Aſpera——

721. *Fretu.*] Ita hunc verſum legunt veteres Magiſtri, inter quos Priſcianus, quin & eadem flexione uſus eſt Cicero Orat. 5. in Verrem, *Sicilia peranguſto* fretu *diviſa.* Vid. etiam *Arnobium contra Gentes* l. I. p. 36.

722. *Italiæ Terraï.*] Ita Lambinus, *Italia* enim *Terra, Campania Terra, Gallia Terra,* apud Veteres occurrunt; *Terrarum* Codd. Quidem è MSS. legit *Æoliæ*, ea enim, quam Jocaſtes Æoli filius ad fretum Siculum habitabat, pars olim dicta eſt *Æolia:*

725. *Eruptos.*] Sic Virgilius.

——*Erupti nubibus Ignes.*
——*Proruptus Corpore Sudor.*

726. *Rurſum.*] Alii *Surſum.*

729. *Rebus opima bonis*, &c.] Multis Codd. hic verſus deſideratur: *Fayus:* Ille viz. Summæ induſtriæ & perſpicacitatis Vir multos evolvit libros, quos neque Lambinus, neque Giſanius, neque alii viderunt.

731. *Carumque.*] Pluris faciendum τιμιώτερον: *Clarumque* Alii legunt, & probat *Faber*, quaſi Lucretius dixiſſet, Nihil habuit *præclarius*, & *magis clarum.*

732. *Carmina quinetiam,*] Ομηρικὸς Εμπεδοκλῆς, ἢ δεινὸς περὶ Φράσιν γέγονε, μεταφυϊκός τε ὢν, ἢ τοῖς ἄλλοις τοῖς περὶ ποιητικὴν ἐπιλεύγμασι χρώμενος. Ariſtot. ἐν τῷ περὶ ποιητικῶν. Laertius.

735. *Hic tamen & ſupera*, &c.] v. 8. Egregium fuiſſe Philoſophum *Empedoclem* fatetur, *Heraclito*, & Aliis quos ſupra refutaverat, maximis licet viris, & quibus tutiùs quàm ulli Deorum oraculo credamus, majorem: Hunc tamen principia rerum non rectè ſtatuiſſe plurimis argumentis demonſtrare aggreditur.

736. *Partibus egregiè multis.*] Valdè impenſè, &c. Rhetor ad Herennium lib. III. *Nec egregiè magnam eſſe utilitatem audacter pronuntiaverunt:* Paulò poſt; *At ſi quid videmus & audimus egregiè turpe aut honeſtum.* Itaque *Egregiè turpe* idem ferme fuerit quod paulò poſt *unicum turpitudinem* vocavit. Faber.

Sanctiùs,

Digitized by Google

Sanctiùs, & multò certa ratione magis, quam
Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur;
Principiis tamen in rerum fecere ruinas,
Et graviter Magni magno cecidere ibi casu:
Primum, quod motus, exempto rebus Inani,
Constituunt, & res molleis, rarasque relinquunt,
Aëra, Solem, Ignem, Terras, Animalia, Fruges:
Nec tamen admiscent in eorum corpus Inane.
Deinde quod omnino finem non esse secandis
Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori;
Nec prorsum in rebus Minimum consistere quicquam:
Cum videamus id extremum cujusq; cacumen
Esse quod ad sensus nostros Minimum esse videtur:
Conjicere ut possis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, Minimum consistere rebus.
Huc accedit item, quòd jam primordia rerum
Mollia constituunt, quæ nos nativa videmus
Esse, & mortali cum corpore funditus; atqui
Debeat ad Nihilum jam rerum Summa reverti,
De Nihiloque renata virescere copia rerum:
Quorum utrumq; quid à vero jam distet, habebas.

responsa dederint Sanctiora, & certiora, quàm Pythia, quæ ex lauro & tripode Phœbi fatur, in rerum principiis graviter lapsi sunt; magnique viri magno casu ceciderunt: Primò quòd Motum posse esse dicunt licet nullum sit Inane; Deinde quòd res Molles rarasque, quales sunt Aër, Ignis, Terra, Animalia, Fruges, agnoscunt, non tamen istarum rerum Corpora aliquod Inane *continere concedunt. Deinde quod Corporibus frangendis nullum terminum, neque finem divisioni statuunt: Nec in rebus esse aliquod Minimum concedunt. Cum videamus illud esse extremum rei cujusque apicem quod nostris sensibus* Minimum *apparet; & inde facilè possemus colligere id extremum rerum, quod nos videre non valemus, esse in Rebus* Minimum. *His addæ, quod principia Rerum mollia constituunt, Mollia verò generationi & interitui penitus obnoxia esse cognoscimus: Talia verò si sint Principia, jamjam in nihilum recidisset tota rerum summa, & è Nihilo renata vigeret: Quantum autem utrumque horum à veritate absit supra explicatum est.*

NOTÆ.

743. *Primùm, quod motus, &c.*] Aggreditur refutationem primò v. 4. Quòd tam Empedocles, quàm cæteri plurium Elementorum assertores *Inane* perinde, ac superiores rejiciant, & Motum tamen, Raritatem, & Mollitudinem, quæ sine *Inani* esse nequeunt, admittunt. *Quod,*] Gifanius, *Quo.*

746. *Admiscent in eorum Corpus,*] *Admistum rebus:* & *Admistum in rebus:* Sæpè Lucretius: Quidni igitur legamus *Corpore?*

747. *Deinde quod omnino finem, &c.*] Secundò v. 7. quòd velint omne Corpus esse infinitè dividuum, secùs quàm Lucretius antè ostenderit, & nunc eodem, quo usus est argumento v. 593. probat. Alia Plutarchus de Placit. Philos. lib. I. cap. 13. Ἐμπεδοκλῆς πρὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων θρακύσμαλα ἐλάχιστα οἷονεὶ στοιχεῖα, πρὶν στοιχείων, ὁμοιομερῆ, ὅπερ ἐστὶ στρογγύλα: Ἡράκλειτος Ψηγμάτιά τινα ἐλάχιστα, καὶ ἀμερῆ εἰσάγει. Cap. 17. Ἐμπεδοκλῆς δὲ ἐκ μικροτέρων ὄγκων τὰ στοιχεῖα συγκρίνει, ἅπερ ἐστιν ἐλάχιστα, καὶ οἷονεὶ στοιχεῖα. Et lib. IV. Empedoclem cum Epicuro jungit; Ἐμπεδοκλῆς δὲ, καὶ Ἐπίκουρος, καὶ πάντες ὅσοι μετὰ συναθροισμὸν τῶν λεπτομερῶν σωμάτων κοσμοποιοῦσι, &c.

748. *Pausam,*] Finem; A. Gellius lib. 9. cap. 13. *Pausa pugnæ facta est;* Ennius:

Hæc ubi dicta dedit Pausam *facit ore loquendi.*

752. *Quod,*] *Quæ*, Gifanius. Et in sequenti versu inter *Minimum* & *Consistere* Lambinus legit *In.* Qui probant *Quæ* ita explicant: Conjicere ut possis ex hoc extremo, quod extremum habent ea quæ cernere non potes, esse aliquid *Minimum* in rebus.

754. *Huc accedit item,*] Tertiò v. 6. quòd mollia, ac proinde mutabilia, & in Nihilum abitura Elementa faciunt: Prima enim Corpora, si mutarentur, in Nihilum recidunt; *At è Nihilo Nihil, & in Nihilum Nihil* supra demonstratum est. *Quod jam, Quoniam,* Gif.

758. *Virescere,*] *Vigescere:* Gif. Na. Alii. Quibus non repugno.

Deinde

Digitized by Google

Deinde Illa quæ ſtatuunt principia ſunt multis modis contraria, & ſibi invicem prorſus lethalia. Quapropter vel peribunt cum conveniant, aut ita diſſipabuntur, ut fulmina, imbres, ventique contraria orta tempeſtate diſſipantur. Denique ſi è quatuor Elementis res cunctæ fiant, & in ea iterum reſolvantur, quam ob rationem illa quatuor dicantur rerum Principia potiùs quàm è contra, mutatoque prorſus ordine Res ipſæ illorum quatuor Primordia ? Alternis enim ex ſe invicem gignuntur, formam, totamque naturam inter ſe viciſſim mutant. At verò ſi Ignem, Terram, Aërem, & Aquam, ita miſceri putas, ut naturam ſuam integram conjuncta ſervent ; Nulla profectò res ex iis componi poſſet, neque res animata, neque inanimata, v. gr. Arbor : Quælibet enim pars compoſiti è rebus tam diverſis compacti propriam ſuam Naturam oſtendet, Aër cum terra, Ignis cum Aqua miſtus apparebit. At Rerum concretarum principia debent eſſe nulla ſenſibili qualitate prædita, ne forſan aliquid appareat, quod faciat ut res compoſita non ſit unius ſpeciei, uniuſque nominis, ſed rudis & indigeſta partium componentium moles.

Deinde inimica modis multis ſunt, atque venena
Ipſa ſibi inter ſe ; Quare aut congreſſa peribunt,
Aut ita diffugient, ut tempeſtate coorta,
Fulmina diffugere, atq; Imbreis Ventoſq; videmus.
Denique Quatuor ex rebus ſi cuncta creantur,
Atque in eas rurſum res omnia diſſolvuntur,
Quî magis illa queunt rerum Primordia dici,
Quam contra res illorum, retroque putari ?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
Et totam inter ſe naturam tempore ab omni :
Sin ita fortè putas, Ignis, Terræque coire
Corpus, & Aërias auras, Roremque liquorum,
Nil in concilio naturam ut mutet eorum :
Nulla tibi ex illis poterit res eſſe creata,
Non Animans, non Exanimo quid, corpore, ut Arbos :
Quippe ſuam quidque in cœtu variantis acervi
Naturam oſtendet, miſtuſque videbitur Aër
Cum Terra ſimul, atque Ardor cum Rore manere :
At Primordia gignundis in rebus oportet
Naturam Clandeſtinam, cœcamque adhibere,
Emineat nequid, quod contra pugnet & obſtet,
Quò minùs eſſe queat propriè, quodcunq; creatur.

NOTÆ.

760. *Deinde inimica modis,*] Quartò v. 4. quòd Elementa contraria, ac proinde ſe mutuò peremptura, aut nunquam certè inter ſe coalitura inducant. Horum enim Elementorum fautores, veluti Patres familiàs ſingulis ſuas qualitates attribuunt; Calorem & Siccitatem alteri, alteri verò Humiditatem & Frigus, Humiditatem & Calorem Tertio; Quarto denique Siccitatem & Frigus: Ita hæc Elementa in mutuam perniciem armant, ab iis tamen nihil præter Pacem, Concordiam, & Fœdera expectant.

760. *Atque Venena.*] Varro l. I. de Re Ruſtica,

Quædam pecudes culturæ inimicæ ſunt ac veneno.

762. *Coorta,*] *Coacta*, MSS. rectiùs : *Coacta* verò non τῷ *Tempeſtate*, ſed τῷ *Fulmina* conjungas.

764. *Denique quatuor ex rebus, &c.*] Quintò v. 18. quòd aut dicere debent Elementa amiſſis naturis mutari in res, quæ deinde rurſus in ipſa mutentur, quo caſu, non ipſa potiùs rerum, quàm Res ipſorum principia ſunt : Aut naturis ſervatis aeervos ſolùm quoſdam ex iis fieri, quo caſu nulla unius ſpeciei, uniuſque nominis res oriretur ; ſed tantùm Ignis, Aëris, Aquæ, & Terræ, rudis quædam & indigeſta moles ; ut ex Auri, Argenti, Stanni, Æriſque ramentis nihil unquam præter Auri, Argenti, Stanni, Æriſque acervum efficies. Concludit denique Rerum principia ſenſibili aliqua qualitate prædita ad rerum generationem prorſus inepta fore.

766. *Illa,*] Elementa viz. licet *Res* præcedat.

774. *Quid,*] *Cum*, Codd.

777. *Atque Ardor,*] Ita Lambinus non dubiis conjecturis ductus, ſententia enim ipſa poſtulat. Ardor pro Igne v. 669.

779. *Clandeſtinam cœcamque,*] Non *obſcuram & latentem*, ut Alii, ſed *Senſibus non apparentem.*

781. *Quo minus, &c.*] Ita ut illud Concretum non ſit Aqua, Ignis, &c. Sed proprietatem ſuam ſpecificam habeat. *Faber :* Gifanius *Proprium.*

Quin

Digitized by Google

Quin etiam repetunt à cœlo, atque ignibus ejus
Et primùm faciunt Ignem se vertere in Auras
Aëris: hinc Imbrem gigni, Terramque creari
Ex Imbri, retroque à Terra cuncta reverti,
Humorem primum, post Aëra, deinde Calorem:
Nec cessare hæc inter se mutare, meare
De Cœlo ad Terram, de Terra ad Sidera Mundi:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam superare necesse 'st;
Ne res ad Nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè,
Quapropter, quoniam quæ paullo diximus antè,
In commutatum veniunt, constare necesse 'st
Ex aliis ea, quæ nequeant convertier unquam:
Ne tibi res redeant ad Nihilum funditus omnes.
Quin potiùs tali natura prædita quædam
Corpora constituas, Ignem si forte creârint,
Posse eadem demptis paucis, pauciſque tributis,

Adde quòd Hi Philosophi Elementorum transmutationem à Cœlo ejusque Ignibus deducunt, & primò dicunt Ignem mutari in Aëra; ex Aëre verò Aquam, & ex Aqua Terram gigni, & vice versa illa omnia è Terra iterum generari: Primò Aquam, Inde Aëra, demum Ignem; Et hanc transmutationem continuam, & perpetuam esse è Cœlo ad Terras, & à Terris iterum ad Cœlos. At verò Rerum Principia nullo modo mutari debent: Debet enim esse aliquid in Rebus immutabile, ne res cunctæ in Nihilum penitus recederent: Quodcunque enim mutatur id interit, & desinit esse id quod ante fuit. Quoniam igitur Elementa, de quibus modò disputavimus, aliquando commutantur, necesse est ea constare ex iis quæ nunquam mutari possunt; ne res omnes ad Nihilum penitùs redirent: Prudentiùs igitur agnoscas quædam esse Corpora talis naturæ, ut si forte Ignem constituant, eadem tamen paucis ablatis aut paucis additis,

NOTÆ.

782. *Quinetiam repetunt à Cœlo*, &c.] Sextò v. 21. quòd admittentes mutuam Elementorum transmutationem, admittere debent communem, atque adeò priorem materiem, quæ varias eorum formas succesſivè induat: Empedocles enim ejusque Sectatores docuerunt Elementa mutuas prædas agere, modò Ignem partem aliquam Aëris abripere, modò Aërem quasdam Ignis particulas detrahere, & idem facere alia Elementa. Πυκνούμενον τὸ πῦρ ἐξυγραίνεσθαι, καὶ Ἀέρα γίνεσθαι· συνιζάμενον Ἀέρα γίνεσθαι ὕδωρ, πηγνύμενον τὸ ὕδωρ εἰς γῆν τρέπεσθαι, καὶ ταύτην ὁδὸν ἐπὶ τὸ κάτω εἶναι. Πάλιν δὲ αὐτὴν τὴν γῆν κεῖσθαι, ἐξ ἧς τὸ ὕδωρ γίνεσθαι, ἐκ δὲ τούτου τὰ λοιπὰ ὁμοίως· αὐτὴν δὲ εἶναι τὴν ἄνω ὁδὸν dicebant: Laert. de *Heraclito*, & eadem de Empedocle affirmari possunt. Urget autem *Lucretius*, mutentur Principia, & in Nihilum recident, Ideoque cùm Elementa mutari omnes fatentur, Ista non sunt rerum Primordia: *è Nihilo* enim *Nihil*. Quædam igitur est materia Immutabilis è qua diversimodè mota & dispoſita, modò Aer, modò Aqua, modò Ignis, modò Terra conficitur.

783. *Ignem se vertere.*] Hesychius tamen Ἀγέννητα στοιχεῖα παρὰ Ἐμπεδοκλεῖ. Quòd si non fallitur Grammaticus, fruſtra disputat *Lucretius*: Falli autem non patitur *Plutarchus*, qui toties affirmat Empedoclem agnoscere στοιχεῖα τῶν στοιχείων, Principia Elementorum, & de his primis Principiis intelligendus est Hesychius. Inter *Empedoclem* igitur & *Epicurum* probè convenit, nisi quòd *Empedoclis* sententia sit operioſior, simplicior *Epicuri*: Empedocles enim ex primis suis principiis Elementa componit, & ex iis Elementis constituit res omnes; Epicurus autem è primis Principiis res cunctas immediatè conficit.

787. *Mutare, Meare,*] Quidam libri, *Mutando meare.*

788. *Ad Sidera Mundi,*] *Ad Sidera Cœli*, quidam Codices: Mutatur viz. hic versus ab iis qui *Mundum* pro *Cœlo* sæpiſſimè poni ignorârunt.

795. *In commutatum veniunt,*] i.e. mutantur: Hujusmodi verbalia in *us* amabant Veteres: *Conciliatus* Lucretius, *Factus* Cato: *Occasus* pro *Occasione* Ennius: & Virgilius,

——*O nunquam fruſtrata Vocatus*
Hasta meos. Faber.

Ordine

Digitized by Google

mutato ordine, aut motu, Aërem posse constituere; & eodem modo cæteras res omnes in alias posse verti. At dices, Manifestum est Res omnes in Aëris auras è Terra surgere, & nutriri, & nisi opportuno tempore pluvias benignè largitur tempestas, & defluenti imbre arbores irrigatæ vacillent; nisi Sol etiam Ignibus suis fovet, & calorem præbet; neque fruges, neque arbores, neque Animalia crescunt. Concedimus. Et nisi nos Alimentum siccum & liquidum reficeret, defluente & tabescente Corpore vita omnis cunctis nostris nervis, & ossibus exolveretur: Proculdubio enim nos reficimur à certis rebus, & aliæ res à certis rebus nutriuntur, quoniam in multis rebus communia multarum rerum semina diversimodè miscentur. atque ideo diversæ res à diversis rebus nutriuntur. Sæpe etiam magni refert cum quibus, & quo ordine eadem semina conjunguntur, & quos motus dent, & recipiant vicissim. Eadem enim semina constituunt Cælum, Mare, Terras, Flumina, Solem, Fruges, Arbores, Animalia: At diversis Principiis diversisque modis conjuncta moventur. Quin etiam in hisce nostris Carminibus vides

Ordine mutato, & motu, facere Aëris auras:
Sic alias aliis rebus mutarier omneis.
At manifesta palam res indicat, inquis, in auras
Aëris è Terra res omnes crescere, alique;
Et nisi tempestas indulget tempore fausto,
Imbribus, & tabe nimborum arbusta vacillant,
Solque sua pro parte fovet, tribuitque calorem:
Crescere non possunt Fruges, Arbusta, Animantes.
Scilicet: & nisi nos Cibus aridus, & tener Humor
Adjuvet, amisso jam corpore, vita quoq; omnis
Omnibus è nervis atque ossibus exsolvatur:
Adjutamur enim dubio procul, atque alimur nos
Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res.
Nimirum quia multa modis communia multis
Multarum rerum in rebus Primordia mista
Sunt, ideo variis variæ res rebus aluntur.
Atque eadem magni refert Primordia sæpe
Cum quibus, & quali positura contineantur:
Et quos inter se dent motus, accipiantque.
Namque eadem Cælum, Mare, Terras, Flumina, Solem
Constituunt; eadem Fruges, Arbusta, Animanteis:
Verùm aliis, alioque modo commista moventur.
Quin etiam passim nostris in Versibus ipsis

NOTÆ.

802. *Sic alias aliis rebus mutarier omnes:*] Faber legit, nec absurdè.

Sic alias aliis rebus res vertier *omnes.*

803. *At manifesta palam, &c.*] Tandem v. 20. Objectionem proponit & solvit: Plantæ, cæteraque Animalia Nutritionem & Incrementum suum quatuor Elementis debent: Omnia enim è Terra crescunt, quod nemo neget; sed tamen nisi benignus Aeris tepor, Calor Solis, & opportuni imbres accedant, Nihil quidquam Terra ex sese progignet: Ergo fatendum est Aquam, Ignem, &c. esse Principia. Respondet v. 809. Ea non magis Principia esse quàm Vinum, Triticum, & alia quibus vitam sustentamus. Quæ enim nutriunt non sunt illicò Principia, sed Illa potius ex quibus ipsa sic contexuntur ut rebus alimento sint.

806. *Tabe,*] Ita Priscian. *Tabes* autem *Fluor*, aut *Liquefactio*: inde *Tabere* & *Tabescere*, diffluere vel minui: In Andromache Ennii,

Quid fit? Seditio tabetne, an numeros augificat suos? Faber.

Si hæc non placeant, *Fayum* lege, & egregium Interpretem admirabere: quidam legunt *Focillat*, quæ vox Lucretii sententiæ non absurdè convenit.

808. *Non,*] *Uti* Fayus, qui vim & argumenta Poëtæ optimè intellexit. *Nè* pro *Non* è Codd. *Gifanius.*

810. *Amisso jam Corpore,*] Quemadmodum dicebant *Facere Corpus*, uti apud Phædrum optimum & purissimum Scriptorem; ita & illum *Corpus* amittere dicebant cui succus Corporis defluit, φθίνεται, τήκεται: *Vires & Corpus amisi*, Cicero. Pro *Corpore* B. exhibet *Tempore.*

823. *Quinetiam passim, &c.*] Ea, qua sæpe utitur, similitudine v. 7. sententiam suam egregiè illustrat. Eædem literæ vario tantum ordine dispositæ innumera componunt verba, & forma & sono plurimùm diversa: Quid igitur dubitemus eadem semina, quæ longè plura quàm literæ sunt, quæ diversas etiam habent figuras, Ignem, Terram, Aquam; omnem denique rerum varietatem posse constituere?

Multa

Digitized by Google

Multa Elementa vides multis communia verbis :
Cum tamen inter ſe Verſus, ac verba neceſſe
'ſt
Confiteare & re, & ſonitu diſtare ſonanti :
Tantum Elementa queunt permutato ordine ſolo :
At rerum quæ ſunt Primordia, plura adhibere
Poſſunt, unde queant variæ res quæque creari.
Nunc & ANAXAGORÆ ſcrutemur Homœomeriam,
Quam Græci memorant, nec noſtra dicere lingua
Concedit nobis patrii ſermonis egeſtas :
Sed tamen ipſam rem facile 'ſt exponere verbis,
Principium rerum quam dicit Homœomeriam :
Oſſa videlicet è pauxillis atque minutis
Oſſibu' : ſic & de pauxillis atque minutis
Viſceribus Viſcus gigni : Sanguenque creari,

multas literas multis verbis communes : Cum tamen non potes non concedere verſus ipſos, & vocabula & re & ſono plurimum differre. Tantum Literæ poſſunt mutato ſolum & variato ordine ; At rerum Semina, cum ſint longè plura quàm verborum elementa, pluribus principiis, pluribuſque etiam modis conjungi poſſunt, ideoque ex iis rerum ſpectabilis varietas oriri. Nunc expendamus Anaxagoræ *ſententiam*, Homœomerian *Græcè dictam, quam Latini ſermonis inopia una propriaque voce notari non patitur. Sed quid* Ipſe *voluit,*

cum Homœomeriam *eſſe rerum Principium docuerit, explicare non eſt difficile. Oſſa, viz. ex minutis parviſque Oſſibus, ſic Viſcus ex minutis parviſque Viſceribus, Sanguinemque*

NOTÆ.

826. *Sonitu Sonanti.*] Ita *Acris Acrimonia, Pulchra Pulchritudo, Cavæ Cavernæ*, &c.

828. *Plura adhibere poſſunt.*] Aliquando legi, *Poſſumus :* Sed jam nihil muto, admonitus v. 778.

At Primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandeſtinam, cæcamque adhibere.

830. *Nunc & Anaxagoræ*, &c.] Refutata Heracliti, Empedoclis, & aliorum Philoſophorum de Rerum Principiis ſententia, *Anaxagoram* v. 92. impugnat : *Anaxagoras* autem Clazomenius Hegeſibuli vel Eubuli filius, viginti Annos antè Xerxis trajectionem natus, Teſte *Laertio* : Ille docuit Materiam infinitam eſſe, è qua omnia gignerentur, eamque particulas ſimiles inter ſe, minutas, primò confuſas, poſtea in ordinem adductas à Mente Divina : Cicero Acad. Quæſt. lib. IV. Librum ſuum de Rerum Natura ſic orſus eſt, ὁμοῦ πάντα χρήματα ἦν, νοῦς δ' αὐτὰ διῆρε, καὶ διεκόσμησε. Plutarchus lib. I. cap. 3. Ex partibus verò inter ſe ſimilibus res omnes componi aſſeruit, ex Officulis Oſſa, Sanguinem ex Sanguinis Guttulis, &c. ἔλεγε ἀρχὰς τὰς ὁμοιομερείας, καθάπερ γὰρ ἐκ τῶν ψηγμάτων λέγομεν τὸν χρυσὸν συνεστάναι, ἕτως ἐκ τῶν ὁμοιομερῶν μικρῶν σωμάτων τὸ πᾶν συγκεκρίθαι : Laertius : Fuſius Plutarchus, C. 3. de Placit. Philoſoph. lib. I. Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος ἀρχὰς τῶν ὄντων τὰς εἶναι ὁμοιομερείας ἀπεφήνατο, ἐδόκει γὰρ αὐτῷ ἀπορώτατον εἶναι πῶς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δύναταί τι γίνεσθαι, ἢ φθείρεσθαι εἰς τὸ μὴ ὄν· τροφὴν οὖν προσφερόμενα ἁπλῆν, καὶ μονοειδῆ, οἷον τὴν δημήτριον ἄρτον, τὸ ὕδωρ πίνοντες, καὶ ἐκ ταύτης τῆς τροφῆς τρέφεται θρὶξ, φλὲψ, ἀρτηρία, νεῦρα, ὀστᾶ, καὶ τὰ λοιπὰ μόρια. Τούτων δὲ γινομένων, ὁμολογετέον ἐστὶν, ὅτι ἐν τῇ τροφῇ τῇ προσφερομένῃ πάντα ἐστὶ τὰ ὄντα, καὶ ἐκ τῶν ὄντων πάντα αὔξεται· καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ τροφῇ ἐστὶ μόρια αἵματος γενητικὰ, καὶ νεύρων, καὶ ἄλλων τῶν ἃ ἦν λόγῳ θεωρητὰ μόρια : ἐπεὶ γὰρ δεῖ πάντα ἐπὶ τὴν ἄισθησιν ἀνάγειν, ὅτι ἄρτος καὶ τὸ ὕδωρ ταῦτα κατασκευάζει ἀλλ' ἐν τούτοις ἐστὶ λόγῳ θεωρητὰ μόρια. ἀπὸ τοῦ οὖν ὁμοῖα τὰ μέρη εἶναι ἐν τῇ τροφῇ τοῖς γενομένοις, ὁμοιομερείας αὐτὰς ἐκάλεσε, καὶ ἀκὰς τῶν ὄντων ἀπεφήνατο καὶ τὰς μὲν ὁμοιομερείας, ὕλην, τὸ δὲ ποιοῦν αἴτιον, τὸν Νοῦν τὸν τὰ πάντα διαταξάμενον.

835. *Pauxillis atque minutis.*] Pauciſſimis, & parviſſimis, Optimus Interpres *Fayus*. Os viz. maximum ex pauciſſimis, & parviſſimis Oſſibus conficitur ! lib. III. v. 330.

Scire licet perquam pauxillis eſſe creatam
Seminibus, quoniam fugiens nil ponderis aufert.

837. *Sanguen.*] Ita plerumque Veteres.

San-

Digitized by Google

ex multis Sanguinis guttis confluentibus componi: Aurum quoque docet ex parvis auri particulis, Terram è parvis Terris, Ignem ex Ignibus, Aquam ex Aquis, & similiter reliqua omnia fieri, & constitui. Hic insuper idem Anaxagoras *docet nullum esse* Inane, *neque esse aliquod* Minimum; *ideoque mihi videtur æquè errare ac Illi omnes quos supra refutavimus. Adde quòd nimis infirma fingit rerum principia si ejusdem planè sunt Naturæ ac Res ipsæ, si æquè interitui obnoxia, nulloque modo ab exitio secura: Quid enim eorum cum valido morsu premit Mors sub ipsis lethi dentibus mortem evitare possit? An Ignis, Aër, Aqua? Quid horum? an Sanguis, an Ossa? Nihil ut puto. Omnis enim res æquè obnoxia esset interitui ac ea quæ nostris oculis apparent vi aliqua fracta aut dissipata interire: At Res neque in Nihilum recidere, neque è Nihilo oriri posse allata olim argumenta fidem faciunt.*

Sanguinis inter se multis coëuntibu' guttis:
Ex Aurique putat micis consistere posse
Aurum: & de Terris Terram concrescere parvis:
Ignibus ex Ignem: Humorem ex Humoribus esse:
Cætera consimili fingit ratione, putatque.
Nec tamen esse ulla parte IDEM in rebus Inane
Concedit, neque corporibus finem esse secandis:
Quare in utraque mihi pariter ratione videtur
Errare, atque ILLI, supera quos diximus ante.
Adde quod imbecilla nimis Primordia fingit,
Si Primordia sunt, simili quæ prædita constant
Natura, atque ipsæ res sunt; æquèque laborant,
Et pereunt, neque ab exitio res ulla refrænat:
Nam quid in oppressu valido durabit eorum,
Ut mortem effugiat lethi sub dentibus ipsis?
Ignis? an Humor? an Aura? quid horum? Sanguen? an Ossa?
Nil, ut opinor, ubi ex æquo res funditus omnis
Tam mortalis erit, quàm quæ manifesta videmus
Ex oculis nostris aliqua vi victa perire.
At neque recidere ad Nihilum res posse, neque autem
Crescere de Nihilo, testor res ante probatas.
Præterea quoniam Cibus auget corpus alitque:
Scire *Præterea quum Alimentum nutrit, & auget nostra Corpora,*

NOTÆ.

841. *Ignibus ex Ignem, &c.*] Quidam scribunt

Sic ignem inter se parvis coëuntibu' nasci
Ignibus, exiguis Humorem Humoribus esse.

Hìc de *Lambino*, *Gifanio* & *Pareo* quorum nec Scripta, nec Nomina profecto unquam vidit, multa commentus est, & nugatur *Fayus*.

843. *Nec tamen esse ulla, &c.*] Quòd Epicuro non placuit Anaxagoræ Opinio, ideo Lucretius ipsam studiosè insectatur, & Initium facit v. 4. à duobus Argumentis adversus superiores, *Heraclitum*, *Empedoclem*, & alios allatis: Uno, quòd Inane in Natura detur: Altero, quòd nullum Continuum infinitè dividuum sit.

847. *Adde quod imbecilla, &c.* Tertiò v. 12. arguit, quòd cùm Anaxagoras vellet constare similia ex similibus, & Principia esse ejusdem planè cum Compositis naturæ, sequeretur, ut Composita, sic etiam Principia interire posse: Et nulla certè ratio est, cur, si major quædam Carnis portio corruptioni obnoxia sit, non sit quoque obnoxia minor, cùm etiam, tametsi consistas in aliqua minima, non appareat, quamobrem illa; dùm Caro sit, pati aliquid, destruique non possit: At si Principia corrumpantur, in *Nihilum* recident, quod absurdum & impossibile esse olim demonstratum est.

852. *Sub dentibus,*] Alii *sub Cætibus:* Quidam libri *Subeuntibus:* Muretus legit *Sub Motibus:* At *Dentibus* aptiùs convenit *Oppressu valido* in versu præcedenti.

853. *Sanguen? an Ossa?*] Sanguis, anne Os? Gifanius, *Sanguis an? anne Os?* Nardius. Codd. *Sanguinis ad nos; Sanguinis onos: Sanguis ὁμοίως.* Aliqui legunt *Sanguis, an Ossum?* Ossum enim Veteres agnoscunt. His adderem *Sanguis an? Os an?*

856. *Victa*, B. *Cuncta.*

859. *Præterea quoniam Cibus, &c.*] Quartò v. 9. præclarè disputat, Ex variis alimentis quæ

Digitized by Google

Scire licet; nobis Venas, & Sanguen, & Offa,
Et Nervos alienigenis ex partibus esse:
Sive Cibos omneis commisto corpore dicent
Esse, & habere in se Nervorum corpora parva,
Offaque, & omnino Venas, parteisque Cruoris;
Fiet, utiCibus omnis & aridus,& Liquor ipse,
Ex alienigenis rebus constare putetur,
Ossibus, &Nervis, Venisque, & Sanguine misto.
Præterea quæcunque è Terra corpora crescunt;
Si sunt in Terris, Terras constare necesse 'st
Ex alienigenis, quæ Terris exoriuntur.
Transfer item, totidem verbis utare licebit:
In Lignis si flamma latet, fumusque, cinisque:
Ex alienigenis consistant Ligna necesse 'st.
Linquitur hic tenuis latitandi copia quædam:

certi esse possumus Venas, Sanguinem, Ossa & Nervos è partibus dissimilibus componi: Si autem contendant Alimentum è commisto Corpore constare, & continere minutos Nervos, Venas, Ossa, & Sanguinis guttas; inde sequetur Alimentum, quo utimur, sive siccum sive liquidum, ex partibus dissimilibus, ex Ossibus, Nervis, Venis, & cruore mixto constare. Præterea si omnia Corpora quæ è Terris oriuntur sint in terris, tum necesse est Terras constare ex istis Dissimilibus *rebus quæ ex istis terris oriuntur: Alias res contemplare, si enim Flamma, Fumus, & Cinis sint in Lignis, tum Ligna ex* Dissimilibus *componi necesse est. Hujus verò argumenti vis aliquali responso eludi potest,*

Notæ.

quæ dissimilibus prorsùs constant partibus Corpora nostra nutriuntur, unde partes nostri Corporis dissimilibus constare sequitur, singulæ enim partes, Ossa, Nervi, Venæ, &c. diversis & dissimilibus Alimentis nutriuntur. Si autem dicant ista Alimenta continere particulas Nervorum, Ossium, &c. fateantur necesse est non esse in istis Corporibus eam, quam finxit *Anaxagoras*, Homœomeriam. Diversas & dissimiles partes *Alienigenas* nuncupat Lucretius, quas retenta voce Græca vulgò *Heterogeneas*, uti similes *Homogeneas* vocamus.

861. Hunc versum multi Codd. non agnoscunt, quod Librariorum negligentiæ imputandum est, illum enim sibi vendicat *Lucretius*.

867. *Venisque,*] Alii legunt *Sanieque*: at quis non videt ex v. 860. *Venisque* retinendum?

868. *Præterea quæcunque è Terra, &c.*] His v. 6. contra Anaxagoram sextum proponitur argumentum: Si Omnia quæ è Terra oriuntur in Terra latuerint, necesse est ut Terra constet è rebus dissimilibus, quoniam Corpora dissimilia è Terris oriuntur: Urgetque insuper, Si Flamma, Fumus, & Cinis, quæ sunt res inter se dissimiles, in Lignis sint, tum Ligna è Rebus dissimilibus componi; ideoque nullam esse Homœomeriam.

873. Post hunc versum Inserit *Lambinus*.

Ex alienigenis quæ lignis exoriuntur:
Et castigat *Gifanium* qui delendum esse censuit: At dum deleatur iste versus, irascatur *Lambinus*.

874. *Linquitur hic tenuis*, &c.] Proponit Anaxagoræ sententiam, eamque v. 22. protinus invadit: Hæc verò *Anaxagoræ* sententia in hunc modum ab Aristotele expressa est. *Res & apparere, & denominari invicem differentes aiunt, ab eo, quod in infinitorum mistura maximè abundat: Non enim esse totum purè aut album, aut nigrum, aut dulce, aut Carnem, aut Os; cujus autem amplius unumquodque habet, eam talis rei naturam videri.* Sensus est, Carnis nomine v. g. non esse intelligendam naturam simplicem, ac uniusmodi, sed congeriem plurium, imò innumerabilium, diversarum particularum, quæ hanc Corporis speciem, quam dicimus Carnem, tum faciunt, cùm major quædam est copia illarum particularum, quæ ad talem speciem exhibendam idoneæ sunt, quàm cæterarum quarumcunque quæ sub illis delitescentes ipsis concedant formam & nomen: facta autem exsolutione, translationeque earundem partium in aliam congeriem, tum particulæ carneæ cum cæteris delitescentes & nomen & formam similiter concedant aliis, quarum Copia major fuerit, & species visibilior: Adversus v. 880. objicit *Lucretius*, quòd si hæc vera esset sententia, tum in detritione Frugum, Herbarum, & similium, oporteret aliquando apparere speciem Sanguinis, Lactis, aliarumve id genus rerum, &c. *Gassendus*.

Digitized by Google

eoque utitur Anaxagoras; docet enim res omnes Rebus omnibus immistas esse, illud verò solum apparere, cujus sunt plurimæ partes in compositio, exterius & in superficie collocatæ. Hoc autem responsum à veritate est longissimè remotum. Aliter enim oporteret fruges minutas, cum vi lapidis molaris frangantur, Sanguinem vel aliquid tale (nervos puta & medullam) quale in nostro corpore nutritur, emittere: similiter etiam oporteret herbas dulces humoris guttas, & ejusdem saporis cum lacte fundere: & in friatis terræ glebis minutas herbas, fruges, frondesque hic & illic hospitantes videremus, deinde in fractis lignis fumum, cinerem, ignesque minutulos latitantes: Quoniam verò nil tale apparere manifestissimum sit, certi sumus res non esse in rebus ita mixtas, at semina multis rebus communia diversimodè mixta in unoquoque Compositio latere.

Id quod ANAXAGORAS sibi sumit, ut omnibus omneis
Res putet immistas rebus latitare: sed illud
Apparere unum, cujus sint pluria mista,
Et magis in promptu, primaque in fronte locata:
Quod tamen à vera longe ratione repulsum 'st.
Conveniebat enim Fruges quoq; sæpe minutas,
Robore cum saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis, aut aliûm nostro quæ corpore aluntur:
Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.
Consimili ratione Herbas quoque sæpe decebat,
Et laticis dulceis guttas, similique sapore
Mittere, lanigeræ quali sunt ubera lactis:
Scilicet & Glebis terrarum sæpe friatis
Herbarum genera, & fruges, frondesque videri,
Dispertita, atque in Terris latitare minutè:
Postremò, in Lignis cinerem fumumque videri,
Cum præfracta forent, igneisque latere minutos.
Quorum nil fieri quoniam manifesta docet res,
Scire licet non esse in rebus res ita mistas:
Verum semina multimodis immista latere
Multarum rerum in rebus communia debent.

NOTÆ.

877. *Pluria,*] Sic Veteres, ut *Compluria* apud Terentium. Valeant B. & Na. cum suo *Plurima.*

880. *Minutas,*] *Minaci*, B. Na. *Minacis.*

882. *Aut alium nostro quæ Corpore aluntur.*] Ita optimè restituit Lambinus: & solus *Nardius*, ejusque similes amant

Aliquid nostra quo Corpora aluntur;
Nec alii magis sapiunt qui legunt
Aut aliquid, nostro in quo Corpore aluntur.

883. *Cum Lapidem Lapidi terimus,*] Hunc versum ejiciendum esse monet *Faber*, quoniam nihil in eo est, quod in priori versu

Robore cum saxi franguntur mittere signum
Sanguinis —— non legitur.

Turnebus tuetur, & docet intelligendum esse de quodam molendi genere in quo *Lapis Lapidem terit*, ut est apud Plautum,

Num me illuc ducis ubi Lapis Lapidem terit?

Aliquando putavit Lambinus ferri non posse lectionem vulgatam *Manare cruorem* (quamobrem enim conveniebat ex Lapidibus collisis & contritis cruorem manare) legendumque esse *Manare Calorem*, i. e. Ignem seu Flammam, ut fit hic *Lucretii* sensus, Conveniebat, si Anaxagoræ sententia vera esset, ex Lapidibus inter se contritis *Calorem*, id est, Ignem manare. Hæc ille. Quasi ex Lapidibus contritis scintillæ non exiliant: Ejiciatur igitur hic versus tam importunus, & inutilis, ne forsan aliqui, quod jam *Fayus* fecit, ex eo concluderent *Lucretium* docuisse, Corpora nostra *Saxis* & *Lapidibus* nutriri. Interpres tali ferculo dignissimus.

885. *Et Laticis,*] *Latices*, ex Codd. Lambinus, conveniebat enim Latices, i. e. Aquas quas potant guttas dulces, & Lactei saporis mittere. Hæc ille; Alii *Laticis dulces guttas* legunt: nec repugno.

886. *Qualia sunt ubera,*] Alii *Quales sunt ubere.*

894. *Verum Semina multimodis, &c.*] Duos hosce versus aliunde huc translatos arbitror, (nam alibi plus semel leguntur) atque ideò tollendos. Alioqui non dicendum fuerat *Debent* sed *Debere:* Faber: Sæpè leguntur! utinam indicâsset: Et ista de *Debere* & *Debent* sententia atrox profectò & truculenta est, & quæ plurimos Lucretii versus jugularet.

At

Digitized by Google

At sæpe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus Austris,
Donec fulserunt flammæ fulgore coörto:
Scilicet: & non est lignis tamen insitus Ignis,
Verùm Semina sunt Ardoris multa, terendo
Quæ cum confluxere, creant incendia sylvis.
Quòd si tanta foret sylvis abscondita flamma,
Non possent ullum tempus celarier Ignes:
Conficerent volgò sylvas, Arbusta cremarent.

Jamne vides igitur, paullo quod diximus ante,
Permagni referre eadem Primordia sæpe
Cum quibus, & quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus, accipiantque;
Atque eadem paullo inter se mutata creare
Igneis è Lignis, quo pacto Verba quoque ipsa
Inter se paullo mutatis sunt elementis,
Cum LIGNA, atque IGNES distincta voce notemus.

Denique jam quæcunq; in rebus cernis apertis,
Si fieri non posse putas, quin Materiai
Corpora consimili natura prædita fingas,
Hac ratione tibi pereunt Primordia rerum:
Fiet uti risu tremulo concussa cachinnent,

At inquies in magnis montibus sæpe accidit, vicinarum Arborum ramos valido vento agitante inter se teri donec accendantur. Concedimus: In Arboribus tamen Ignis non includitur, sed multa Ignis semina, quæ ista attritione in unum locum collecta accendunt sylvas. Quod si tanta vis Ignis in Arboribus includeretur, ne per momentum quidem temporis celari posset, passim & continuò sylvas consumeret, & arbores cremaret. Nonne igitur jam verum agnoscis quod paulo ante docuimus, Plurimi plerumque interesse cum quibus aliis principiis, & quali ordine semina miscentur; & quos etiam motus dent & recipiant vicissim: Eademque semina paululum inter se mutata generare Ignes è Lignis, *quo pacto voces quoque ipsæ* Ligna & Ignes, *licet diversa planè vocabula & diversas res significantia, literis paululum transpositis & mutatis in se invicem converti possint. Denique si istas res quas sensu percipimus credas generari non posse, nisi fingas prima rerum illarum semina ejusdem & planè similis naturæ esse, actum profectò esset de rerum principiis. Exinde enim sequeretur semina quædam fore, quæ concussa risu tremulo cachinnarent,*

NOTÆ.

896. *At sæpe in magnis, &c.*] Proponit, solvitque v. 10. quod *Anaxagoras* urgebat ad probandum Omnia in Omnibus esse, atque adeo Omnia generari ex Omnibus. Exemplum viz. Ignis, qui latere debeat in arboribus collisione vehementi igniscentibus. Respondet *Lucretius*, Non Ignem quidem esse in arbore ipsa, sed tamen semina Ignis seu molecúlas Atomorum, quæ certa ac nova ratione dispositæ speciem Ignis exhibeant: nam alioquin si Ignis Actu & revera in sylvis foret, is haud dubiè suas vires passim ostentaret.

899. *Fulserunt Flammæ fulgore coörto,*] Alii

Flammaï fulserunt Igne coörto:

Alii è veteribus Codd. longe melius,

Fulseruni Flammaï flore coörto.

906. *Jamne vides igitur, &c.*] Semina multa Ignis in Lignis latere supra affirmaverat, illa autem Ligna ista non consumere, quia aliis diversæ figuræ seminibus impedita speciem formamque Ignis induere non potuerunt; & inde v. 8. supra positam *Epicuri* sententiam egregiè confirmat: Communia, viz. esse multarum rerum in multis rebus semina, eadem principia Cœlum, Terras, Mare, omnia denique constituere; ideo autem res diversas esse quia alia semina aliis diversæ figuræ diverso ordine junguntur, & diversimodè moventur, ut in vocibus LIGNA & IGNIS communes sunt literæ, at voces ipsæ sunt diversæ.

908. *Contineantur*,] Alii *Conjungantur: Contingantur*, B. unde *Contignantur*.

914. *Denique jam quæcunque, &c.*] Ultimum argumentum contra Anaxagoram subjicit ex absurdo v. 6. Sequeretur enim ὁμοιομερείας ridentes, flentesque, & alias id genus constitui, ut omnia ex similibus fieri probaretur.

917. *Rerum*,] Aliquid deesse aut inverti suspicatur *Gassendus*, aut certè particulam *Et* interserendam esse post *rerum*. Alia *Lambinus*: & Hi disputent: sive interponas *Et*, sive rejicias, eadem est argumenti vis, & qui nullos in *Lucretio* hiatus patitur, Ille est nimis elegans, & morosus.

Digitized by Google

& quæ ora & genæ falsis lachrymis humectarent (quædam ridentia, quædam lachrymantia principia.) Nunc age quod supereſt cognoſce, & perſpicuè explicatum accipe. Nec me latet ea quæ dicturus ſum eſſe explicatu difficilia, ſed vehemens ſpes gloriæ acri irritamento mentem meam percuſſit, ſimulque indidit pectori blandum & potentem Muſarum amorem, quo nunc inſtinctus Alacri vividoque animo Avia Pieridum peragro loca, nullius olim pedibus calcata. Placet adire fontes illibatos, & inde Aquas haurire; placet novos flores legere, & ex iis locis nobilem mihi Coronam decerpere, è quibus Muſæ nullius unquam caput ornarunt; primum quod de rebus maximi momenti cano, animoſque hominum arctis Religionum vinculis eximo, deinde quòd de rebus tam obſcuris tam lucida ſcribo Carmina, Muſæo lepore cuncta contingens: neque hoc temerè videtur fieri, verùm ut

Et lacrymis ſalſis humectent ora, genaſque.
Nunc age, quod ſupereſt, cognoſce, & clarius audi. 920
Nec me animi fallit quam ſint obſcura, ſed acri
Percuſſit thyrſo Laudis ſpes magna Meum cor,
Et ſimul incuſſit ſuavem mî in pectus amorem
Muſarum: quo nunc inſtinctus, mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius ante 925
Trita ſolo: juvat integros accedere fonteis,
Atque haurire: juvatque novos decerpere flores:
Inſignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velârint tempora Muſæ:
Primùm quod magnis doceo de rebus, & arctis 930
RELLIGIONUM animos nodis exſolvere pergo:
Deinde quod obſcura de re tam lucida pango
Carmina, Muſæo contingens cuncta lepore,
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur:
Sed veluti Pueris abſinthia tetra medentes 935
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut Puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Abſinthî laticem, deceptaque non capiatur, 940
Sed potiùs tali facto recreata valeſcat:
Sic ego nunc, quoniam hæc Ratio plerumq; videtur
Triſtior eſſe, quibus non eſt tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac, volui tibi ſuaviloquenti

Medici, cum amara abſynthia pueris conantur dare, poculi oras dulci flavoque melle circumliunt, ut incauti pueri ludificentur labrorum tenus, at interim amarum abſynthium epotent, atque ita decepti non damnum aliquod hac fraude patiantur, ſed ut hauſto medicamine recreati convaleſcant. Sic Ego, quoniam hæc noſtra Philoſophia videtur horrida & triſtis iis omnibus quibus nondum fuerit perſpecta, vulguſque Hominum eam maximè averſatur, dulci

NOTÆ.

920. *Nunc age quod ſupereſt*, &c.] Fatigatum longa de rerum principiis diſputatione *Memmium* ad majora & ſublimiora ducit, de ſuo Carmine v. 30. magnificè loquutus: Horridam eſſe Epicuri Philoſophiam, nec ad vulgi guſtum fatetur; Promittit verò ſe verſibus ſuis ſuavibus & decoris ita illam perfuſurum & ornaturum eſſe, ut ſpecioſiſſima tandem & dulciſſima videbitur: ſaltem id effecturum quod Medici faciunt, qui ingratam potionem pueris dantes Poculi oras melle contingunt; cujus ſapore decepti pueri amara etiam Pharmaca abſorbent. Improbus quidem hic labor, ſed futuræ gloriæ ſpes incitat, & ut *Memmio* ſuo totam Naturam rerum explicet, aggreditur opus difficile, arduum, & à nullo hactenus Latino Carmine tentatum.

926. *Solo.*] Planta pedis. Cicero 5. Tuſc. dixit *Solorum callum*: & *Varro* de Re Ruſtica: *Solum Hominis exitium eſt Herbæ*, & *Semitæ fundamentum.*

926. *Integros.*] è quibus nemo biberat: Sic Horatius ad Muſam, *O quæ fontibus integris gaudes*, &c.

930. *Doceo de rebus.*] Cicero Orat. pro domo, *docere Pontificum Collegium de Rebus divinis.*

931. *Pergo.*] Aliqui Codd. *Porgo*: iſt eſt, porro ago, illaque voce uſus eſt *Ennius.*

941. *Tali facto.*] *Tali tactu*, Lambinus, ex voce *Contingunt*, in v. 937. Non placet.

943. *Retroque*,] rectiùs quàm *Idcoque*, quod Codd. nonnulli exhibent.

Carmine

Digitized by Google

Carmine Pierio Rationem exponere noſtram,
Et quaſi Muſæo dulci contingere melle,
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Verſibus in noſtris poſſem, dum perſpicis omnem
Naturam rerum, qua conſtet compta figura.
Sed quoniam docui, Solidiſſima Materiai
Corpora perpetuò volitare invicta per ævum,
Nunc age Summai ecquænam ſit finis eorum,
Necne ſit, evolvamus: item, quod Inane repertum 'ſt,
Seu locus, ac ſpatium, res in quo quæque genantur,
Pervideamus utrum finitum funditus OMNE
Conſtet, an Immenſum pateat vel ad uſque profundum?
OMNE quod eſt, igitur, nulla regione viarum
Finitum 'ſt: namque Extremum debebat habere.
Extremum porro nullius poſſe videtur
Eſſe, niſi ultra ſit quod finiat, ut videatur,
Quò non longius hæc ſenſus natura ſequatur.
Nunc extra Summam quoniam nihil eſſe fatendum 'ſt,
Non habet Extremum: caret ergo fine, modoque:

Carmine Tibi noſtra dogmata explicare, illaque ſuavi quaſi Muſarum melle circumlinere volui, ſi tali forſan ratione mentem tuam in meis libris detinere poſſem, donec Univerſam Naturam rerum penitus perſpectam habeas. Quoniam verò ſupra demonſtravi Corpora eſſe quædam perfectè ſolida, & æterna, jam videamus an ſint numero Finita, vel Infinita; item quoniam probavi Inane, ſeu Locum, & Spatium, in quo res quæque fiunt & moventur, eſſe. Inquiramus an Omne *ex iſtis Corporibus & Inani compoſitum, ſit terminis aliquibus incluſum, vel immenſum pateat, & ſine fine? Omne igitur nulla ex parte finitum eſt, ſi enim eſſet finitum,* Extremum *haberet; Extremum verò non poteſt eſſe, niſi ſit aliquid extra id quod terminat (id extremum) ex quo videri poſſit; & ultra quod noſtra videndi facultas non progrediatur (& quod ſiſtat aciem Oculi.) Quoniam verò concedendum eſt extra* Omne *Nihil eſſe,* Omne *nullum habet Extremum, ideoque caret fine, & infinitum ſit neceſſe eſt.*

NOTÆ.

949. *Naturam rerum, qua conſtet compta figura.*] Helleniſmus Plauto, Terentio, Lucilioque familiaris, ſic *Neſcio illum qui ſit:* Plautus in Pœnulo:

Patrem atque Matrem viverent vellem tibi.

Alii pro *Compta* legunt *Cuncta*, Alii legunt *Qua conſtent cuncta.*

950. *Sed quoniam docui*, &c.] Corpora eſſe, eaque perfectè ſolida & indiſſolubilia, Inane etiam multis argumentis affirmaverat; Ex iis verò Univerſum conſtare, nec tertium eſſe rerum genus docuerat Lucretius. Jam v. 7. nobilem quæſtionem proponit, *An Univerſum hoc infinitum ſit, an terminis aliquibus incluſum?* Variiſque argumentis evincere conatur *Omne* ex nulla parte terminatum eſſe, ſed tam multitudine Corporum, quàm Inanis magnitudine prorſus Infinitum.

952. *Summai ecquænam ſit finis eorum, Necne ſit, evolvamus.*] B. Na. *Summa audi. Summaï quænam* Fayus; *Nec ſi te volvamus.* B. *Hæc ſic volvamus.* Nardius.

956. *Pateat vel ad uſque.*] *Patefiat ad uſque:* Nardius. Sed rectiùs legendum; *Pateat vaſtéque.*

957. Primum argumentum, quo Univerſi infinitionem v. 10. probat, explicat Cicero de Divinat. l. II. Sect. 154. Quod finitum eſt habet Extremum: Quis hoc non dederit? Quod autem habet Extremum id cernitur ex alio extrinſecùs: Hoc quoque eſt concedendum. At quod *Omne* eſt id non cernitur ex alio extrinſecùs: Ne hoc quidem negari poteſt: Igitur Omne quod eſt non habet extremum. Epicurus ad Herodotum. Ἀλλὰ μὲν δὴ τὸ πᾶν ἄπειρόν ἐστι, τὸ γὰρ πεπερασμένον ἄκρον ἔχει, τὸ δὲ ἄκρον παρ' ἕτερόν τι θεωρεῖται, ὥστε τὸ μὴ ἔχον ἄκρον πέρας μὴ ἔχει, πέρας δὲ μὴ ἔχον ἄπειρον ἂν εἴη, ᾗ ἐ πεπερασμένον.

958. *Namque extremum.*] *Nam quà*, Alii legunt quos negligo: *Debebat*] *Debebit*, Faber.

959. *Extremum porro*, &c.] Duos hos verſus obſcuros eſſe Omnes queruntur, nonnulli Corruptos: Faber delet, neque ego retinerem, ſi ſine illis integrum eſſet, quod nobis exhibet Lucretius, Epicuri argumentum, Id facit ut retineam, &, niſi fallor, non erunt amplius obſcuri. Quidam legunt *Quoad non*, id eſt, ultra quod.

960. *Ultra ſit.*] Repone *Extra ſit*, ex v. 962.

Digitized by Google

Nec intereſt in quibus Omnis (*Univerſi*) *partibus conſiſtas, quamcunque enim partem illius aliquis occupat*, Omne *relinquit quoquoverſum ab ea parte æquè Infinitum. Præterea ſi Totum quodcunque extenſum eſt aliquibus terminis finiri ſtatuatur, ſiquis progrediatur ad extremos illos fines, telumque jaciat, utrum dices iſtud telum magno impetu impulſum in eam partem in quam deſtinabatur longè evolare, an ab aliquo obſtaculo impeditum quieſcere debere? Horum enim alterum dicas neceſſe eſt. Neutrum verò te elabi ſinet, & utrumque coget fateri* Omne *ſine terminis eſſe, & immenſum patere. Sive enim eſt aliquid quod impediat quò minùs eam partem, in quam deſtinatum fuit, attingat, ibique tanquam in termino ſe ſiſtat, ſive longè evolet, ibi profectò nullus erat finis. Hoc modo inſequar, &*

Nec refert quibus aſſiſtas regionibus ejus,
Uſque adeo quem quiſque locum poſſidit, in omneis 965
Tantundem parteis infinitum Omne relinquit.
Præterea, ſi jam finitum conſtituatur
Omne quod eſt ſpatium, ſi quis procurrat ad oras
Ultimus extremas, jaciatque volatile telum,
Id validis utrùm contortum viribus ire 970
Quò fuerit miſſum mavis, longéque volare,
An prohibere aliquid cenſes, obſtareque poſſe?
Alterutrum fatearis enim, ſumaſquè neceſſe 'ſt,
Quorum utrumque tibi effugium præcludit, & Omne
Cogit ut exempta concedas fine patere. 975
Nam ſive eſt aliquid, quod prohibeat, officiatque
Quò minu' quo miſſum 'ſt veniat, finique locet ſe,
Sive foras fertur, non eſt ea fini' profecto.
Hoc pacto ſequar, atque oras ubicunque locâris
Extremas, quæram quid Telo denique fiat. 980
Fiet uti nuſquam poſſit conſiſtere finis:
Effugiumque fugæ prolatet copia ſemper.
Præterea ſpatium Summai totius omne
Undique ſi incluſum certis conſiſteret oris,
Finitumque foret, jam copia Materiai 985

ubicunque extremos iſtos fines poſueris, quid telo fiet inquiram. Et exinde probabitur nullos eſſe extremos fines, ſed immenſum patere ſpatium per quod telum iſtud evolaret. Præterea ſi Univerſum *certis finibus ex omni parte incluſum & terminatum eſſet, jam cuncta rerum Semina vi ſuæ*

NOTÆ.

964. *Aſſiſtas.*] Fayus *Abſiſtas.*

967. *Præterea ſi jam*, &c.] Pro Infinitate *Univerſi* iterum v. 16. Telo ſuo egregiè pugnat *Lucretius*. Eſto Omne Finitum, in extrema illius Univerſi ora collocetur aliquis, & telum vibret; Aut longius evolabit iſtud telum, aut ab aliquo ſiſtetur: ſi evolet, ultra extremam oram patet ſpatium; ſi ſiſtatur, Aliquid extra Extremum eſt: Ubicunque Extremæ Univerſi oræ ſtatuuntur, hoc modo inſtabit *Lucretius*, & telo ſuo minabitur.

968. *Omne quod eſt ſpatium.*] Univerſum. Qui *Inane* interpretantur, ineptiunt; ut patet ex v. 972.

968. *Procurrat.*] Ita Codd. optimi. Alii *Percurrat.*

970. *Id validis.*] Rectè: Gaſſendus & Alii *Invalidis* pro Valde validis.

971. *Quo.*] *Quod*, Na. Hunc verſum non agnoſcit B.

978. *Non eſt ea finis profecto.*] Ita optimè Lambinus. Alii *A fine profectum*,] quod *Fayus*, ut ſolet, approbat; quaſi Telum quod prohiberetur v. 976. dici poſſit non *A fine profectum.*

980. *Telo.*] B. *Cælo*, manifeſto errore.

983. *Præterea ſpatium*, &c.] Urget opus Poëta, & v. 14. ſubjicit incommodum, quod eveniret ſi *Finitum*, & aliquibus terminis incluſum eſſet *Univerſum*. In iſto enim finito *Imus* aliquis eſſet locus, ad quem Materies ab æterno ſubſidens innata ſibi gravitate contendiſſet, effectumque jam pridem fuiſſet, ut depreſſa in eum locum univerſa materia nihil generari deinceps poſſet: ex ſeminibus enim quieſcentibus nihil oritur; Cùm autem non ſit *Imus* locus, jugiter moventur Principia, undique naſcuntur res, & ex Infinito *Univerſo* nova Semina Singulis *Mundis* perpetuò inferuntur.

984. *Si incluſum certis conſiſteret.*] *Concluſum certis ſi inſiſteret.* Gaſſendus.

Undique

Digitized by Google

Undique ponderibus solidis conflûxet ad Imum;
Nec res ulla geni sub cœli tegmine posset:
Nec foret omnino Cœlum, neque lumina Solis:
Quippe ubi Materies omnis cumulata jaceret
Ex infinito jam tempore subsidendo.
At nunc nimirum requies data Principiorum
Corporibus nulla 'st: quia nil est funditus Imum,
Quò quasi confluere, & sedes ubi ponere possint;
Semper & assiduo motu res quæque genuntur
Partibus in cunctis, æternaque suppeditantur
Ex Infinito cita corpora Materiai.
Postremò ante oculos rem res finire videtur,
Aër dissepit Colleis, atque Aëra Montes;
Terra Mare, & contra Mare Terras terminat omneis.
Omne equidem verò nihil est quod finiat extra:
Est igitur natura loci, spatiumque profundi,
Quod neque clara suo percurrere flumina cursu
Perpetuo possint ævi labentia tractu:
Nec prorsum facere, ut restet minus ire, meando:
Usque adeo passim patet ingens copia rebus,
Finibus exemptis in cunctas undique parteis.
Ipsa modum porro sibi rerum Summa parare

gravitatis ad infimum locum descendissent; Neq; ulla res sub Cœli fornice fieri posset, imò nec ipsum foret Cœlum, neque Sol: Omnia enim omnium rerum Semina cumulata jacerent cum ab æterno subsidissent. Nunc verò perpetuò agitantur rerum principia quia nullus est infimus in Natura locus, quò descendere possint & quiescere; atque hac perpetua agitatione res in omnibus Universi partibus fiunt, & agilia & æterna rerum Semina ex Infinito subministrantur. Postremo nihil evidentius est quàm quòd Res Rem terminat, Aër Montes, & Montes Aëra, Terra Mare, & è contrà omnes Terras Mare terminat; At verò nulla res est extra Universum *quæ terminus illi esse possit. Ea igitur est natura spatii Inanis vel Loci, ut neque celebres Fluvii, etsi ab æterno in æternum fluerent, unquam percurrere valerent, neque omnino efficere labendo ut sibi minus viæ superfit; tam immane immensumque est spatium, & ex omni parte finibus destitutum. Denique Natura ipsa facit ut* Universum *terminum habere*

NOTÆ.

986. *Conflûxet.*] *Confluxisset.* Sic *Extinxem* pro *Extinxissem* apud Virgilium. *Consumse* pro *Consumpsisse* apud Lucretium, &c.

987. *Geni.*] *Geri* omnes Cod. vet. ut & *Geruntur* v. 924. eamque lectionem *Gif.* Par. Na. Omnes præter *Lambinum* tuentur: at contra omnes libros admittenda est ea vox quæ *Lucretium* sapit, & ad argumentum apprimè facit.

995. *Æternaque.*] *Infernaque*, B. & alii Codices, nullo sensu.

997. *Postremò ante* &c.] Alio his v. 10. utitur argumento: Quicquid enim terminatur ab aliquo quod extra se est, finitur, sic Aër terminat Montes, & Montes Aërem, Mare Terras, & Terræ Mare. At quis dixerit aliquid esse extra *Universum* quod illius terminus esse possit, cum id ipsum quod extra est sit *Universi* pars, Universum enim continet omne quod est? Concludit igitur *Universum* esse immensum, eamque immensitatem præclara periphrasi describit.

1002. *Flumina.*] Aliqui libri, ut & Na. *Fulmina*; hæc vox & Lambino & Gifanio displicuit; eam Faber amplectitur, an meritò, judicent alii.

1003. *Possint.*] *Possunt*, MS. & Gif.

1004. *Ire, meando.*] *In remeando* Aliqui, ut monet Gif.

1007. *Ipsa modum*, &c.] Iterum v. 13. *Universum* esse infinitum probat Lucretius quia *Corpus* & inane sese mutuò terminant, ex ista autem mutua terminatione necesse est ut immensitas oriatur, quoniam Neutrum, neque Corpus neque Inane potest esse *ultimum*, Cujus verò nulla pars potest esse *Ultima*, id profectò *infinitum*. Si autem alterutrum (Corpus viz.) non finiret Alterum, (Inane) Inane autem esset infinitum, quod olim probaverat, Corpora verò finita, ut *Stoïcis* placuit, dissolverentur omnia; rupta enim subitò compage finita Semina per Immensum Inane dissiparentur, imò nunquam coaluissent, cùm finita Semina in Inani Infinito semel dispersa perpetuò vagarentur. Hæc omnia *Epicurus* ipse ad *Herodot.* ἔιτε γὰρ ἦν τὸ Κενὸν ἄπειρον, τὰ δὲ σώματα ὡρισμένα, οὐδαμοῦ ἂν ἔμενε τὰ σώματα, ἀλλ' ἐφέρετο κατὰ τὸ ἄπειρον Κενὸν διεσπαρμένα, ἐκ ἔχοντα τὰ ὑπερείδοντα, ἢ ξέλλοντα κατὰ τὰς ἀντικοπάς.

Digitized by Google

non posſit, quia Corpus Inani, Inane autem Corpori terminum posuit, ut hac alterna Corporis & Inanis terminatione Universum *reddat interminatum. Si verò alterutrum non terminet eorum alterum (Corpus viz. Inane,) sed alterutrum tantum eorum (viz. Inane) esset sine termino, tum nec Mare, nec Terra, nec Cœlum ipsum, nec Homines, nec Sancta Deorum Corpora vel per minimum Horæ tempus consistere possent,*

Ne possit, Natura tenet: quia Corpus Inani,
Et quod Inane autem 'st, finiri Corpore cogit:
Ut sic alternis Infinita omnia reddat.
Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum,
Simplice natura & pateat tantum Immoderatum:
Nec Mare, nec Tellus, nec Cœli lucida templa,
Nec Mortale genus, nec Divûm corpora sancta
Exiguum possent horai sistere tempus.
Nam dispulsa suo de cœtu Materiai
Copia ferretur magnum per Inane soluta.
Sive adeo potiùs nunquam concreta creâsset
Ullam rem, quoniam cogi disjecta nequisset.

omnium enim Rerum principia à se invicem dissilirent, & per immensum Inane dissiparentur. Seu potius nunquam rem ullam fecissent, quoniam semel disjecta in immenso illo spatio concrescere nunquam potuissent;

NOTÆ.

1010. *Ut sic alternis,*] *Utque sit alterius,* B. frustra.

1011. *Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum,*
Simplice natura & pateat tantum immoderatum.

De his duobus versibus varia Critici; in priori *Si* pro *Nisi* legit P. nec agnoscit Copulam & in posteriori versu. In posteriori pro *Tantum: Tamen* B. P. Gif. Par. Omnesque MSS. ut fatetur *Lambinus*, nec agnoscunt Copulam &. Posteriorem versum adulterinum esse existimant Gifanius & Pareus, ideoque rejiciunt: *Auratus* legit

Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum,
Simplice Natura pateat Totum immoderatum.

Per *Totum* intelligit τὸ πᾶν: quod aliàs appellatur *Omne. Immoderatum autem simplice Natura*, est Infinitum una Natura viz. *Inani*. Et hanc lectionem amplectitur Gassendus. Lambinus hæret, aliquando autem legit

Aut si, etiam alterutrum si terminet alterum eorum,
Simplice Natura pateat tamen Immoderatum.

Hac Sententia: Aut si, etiamsi alterutrum terminet alterum eorum, pateat tamen immoderatum, simplice Natura, i. e. Inane tantum sit infinitum unica Natura, hoc est, Corpora prima non sint infinita, sed Inane duntaxat sit infinitum: sed hanc sententiam absurdam esse *Ipse* vidit & confessus est; & tandem legit;

Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum, &
Simplice Natura pateat tantum immoderatum.

Existimat Faber vulgatam lectionem retinendam esse, & aliquot versus hic excidisse, ita ut cum de incommodis, ab *Inani immoderato* sine admistione Corporis Infiniti, & alternis misti, proficiscentibus, dixerit; altera pars omissa sit, aut non satis perspicuè à *Lucretio* explicata: eandem enim ἀπορίαν remeare necesse esse: deinde duas illas voces *alterum & alterutrum* probasse quod dicit, Displicent Omnia: Integer est Poëta, nullique exciderunt versus; rejectis *Auratì*, Gassendi, aliorumque conjecturis, admittatur *Cod. MSS.* lectio, & sana protinus erunt omnia & integra. Legantur itaque

Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum,
Simplice Natura pateat tamen immoderatum,

Inane viz. ut sequentes versus, & vox ipsa *Pateat* demonstrant. Hæc igitur horum versuum sententia, Nisi *alterutrum* Corpus, viz. *alterum eorum*, viz. Inane, terminet, Inane verò solum concedatur *Infinitum*, ut olim probavi, & Stoici, contra quos disputo, fatentur; Nec Mare nec Tellus, &c. *Epicurus* ipse, fateor, alteram hujus argumenti partem proponit in *Ep.* ad *Herodot.* εἴτε τὸ Κενὸν ἦν ὡρισμένον, τὰ δὲ σώματα ἄπειρα, οὐκ ἂν εἶχε τὰ ἄπειρα σώματα ὅπου ἂν ἔστη. Sed eam neglexit *Lucretius*, quoniam *Inane* esse infinitum aliis argumentis jam probaverat.

1012. *Immoderatum.*] Immensum. Sic Cic. 2. *de Nat. Deor.* ex Euripide,

Vides sublime fusum immoderatum æthera.

1016. *Dispulsa.*] *Dissipata:* C. *De Cœtu.*] *Detectum:* B. Unde aliquis conficiat *dejectu*, sed *de cœtu* vel *coitu* placet.

Nam

Digitized by Google

Nam certè neque consilio primordia rerum
Ordine se quæque, atque sagaci mente locârunt;
Nec quos quæque darent motus pepigere profecto:
Sed quia multimodis, multis, mutata, per Omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motus, & cœtus experiundo,
Tandem deveniunt in taleis disposituras,
Qualibus hæc rebus consistit Summa creata:
Et multos etiam magnos servata per annos,
Ut semel in motus conjecta 'st convenientеis,
Efficit, ut largis avidum Mare fluminis undis
Integrent Amnes, & Solis Terra vapore
Fota novet fœtus, summissaque gens animantum
Floreat, & vivant labentes Ætheris ignes.
Quod nullo facerent pacto, nisi Materiaï
Ex Infinito suboriri copia posset,
Unde amissa solent reparari in tempore quoque.
Nam veluti privata cibo Natura animantum

Profectò enim rerum Semina nulla providentia aut sagacitate mentis se in suo Ordine collocârunt, neque inter ea convenit quibus motibus quæque uterentur; sed quia Infinita principia per immensum Inane variis planè modis & ictibus agitata sint, tentando omne genus motus, & concilii, tandem conveniant in tales posituras qualibus hæc universa Natura rerum constat. Quæ Natura semel aptè dispositа & per multa etiam sæcula integra conservata, efficit, ut Amnes copiosis fluviorum undis Mare avidum repleant, ut Terra Solis radiis calefacta fruges renovet, ut Animalia nascantur, & vigeant; & volubiles Cœli Stellæ non extinguantur; Quorum omnium tamen nihil fieret, nisi ex Infinito suppeditaretur principiorum copia, è quibus res pereuntes semper resici possint: Ut enim Animalia privata alimento intereunt,

NOTÆ.

1020. *Nam certe,&c.*] *Stoïcos* irridens joco sè propositum argumentum prosequitur v. 14. Finita enim Semina in infinito spatio dispersa nunquam convenissent, nisi, quod *Stoïcis* placuit, Mundus esset grande Animal, & planè Deus; ejusque semina summa Arte & Consilio à Spiritu per omnia membra infuso disposita fuissent. Prudentia hæc, & Meditantia *Stoïcorum* Principia deridet, & ex placitis *Epicuri* docet, Res omnes fortuito infinitorum Corporum in infinito Inani volitantium concursu tandem procreatas fuisse, & quotidiè reparari ex istis Seminibus, quæ infinita Corporum primorum Copia jugiter suppeditat.

1021. *Ordine se quæque*, &c.] Quidam libri *Ordine se suo quæque*, Marul. *Ordine quoque suo:* Gifanius, *Ordine se suo:* Aliquando etiam Lambinus legit *Se Ordine suo quæque: Ordine seque suo*, B. Alii *Se Ordine quæque suo:* proximum versum non agnoscit B.

1023. *Sed.*] *Quæ*, G. *Multimodis.*] *Multa modis*, P. C. Gif.

1027. *Rebus.*] *Rerum:* Faber: Nec contemnenda ista emendatio. Sensus autem est, *Deveniant in tales disposituras, qualibus Rerum summa creata est.* Illud enim *Qualibus* ad *disposituras* refertur.

1028. *Magnos.*] Forsan intelligit magnum illum *Platonis* Annum, seu potius *Chaldæorum.* Faber. Isto verò acumine non opus est, cùm, ut observet *Gassendus* lib. 5. v. 643. quorumlibet Astrorum circuitus *Magnos* vocat. *Servata.*] *Formata*, C.

1031. *Integrent.*] Exhaustum reficiant, renovent, &c. Homo verò ridiculus existimavit τὸ *integrare* hoc loco significare *Integrum manere.* Huic mandes siquid rectè curatum velis: *Parcum* dico, ne nescias. *Faber.*

1032. *Summissa.*] Imminuta, debilitata, *Fayus.* Acumen!

1035. *Ex Infinito.*] Infinito semper subjungit *Inani*, Fayus, & Alii: cùm tamen nihil evidentius, quàm quòd *Infinitum* non *Inanis* magnitudinem, sed *Corporum* multitudinem, seu potiùs Universum denotet.

1036. *Tempore quoque.*] *Tempore quæque*, Gif. Alii: *Corpore Quæque*, Na. *Corpora quæque*, Alii.

1037. *Nam veluti,&c.*] Propositum modò argumentum his v. 4. Illustrat, docetque res cunctas resolutum iri, nisi materies ex infinita copia Atomorum jugiter suppeditaretur, quæ damnum quod Corpora patiuntur, resarciret, ut Animalia brevi perirent: nisi Alimento indies repararentur.

Digitized by Google

diffluentibus sensim corporibus, sic quodcunque concretum est (Rerum summa) debet interire, simul ac Materies (infinita Atomorum multitudo) à debito suo cursu deflectens desiit subministrare semina, unde resarciatur id quod amissum est. Neque enim ictus extrinsecus inflicti (ut forsan aliquis objiciat) sufficiens Causa est ad conservandum Res istas quas nos videmus concretas. Etsi enim illi ictus frequenter feriant, aliquasque Atomos morentur, donec accedant aliæ ad perficiendam summam requisitæ, aliquando tamen repercussos resilire necesse est, & tum præbere Principiis Corporum & Locum & Tempus, quo solutæ possunt diversimodè dispergi. Necesse est igitur ut multa Semina ex Infinito jugiter subministrentur ad conservandam Rerum Summam. Præterea debet esse Infinita Corpusculorum Copia, ut ipsi hi ictus (quos volunt) possint esse: At verò, O Memmi,

Diffluit amittens corpus, sic omnia debent
Dissolvi, simul ac defecit suppeditare
Materies recta regione aversa viai.
NecPlagæ possent extrinsecùs undiqueSummam
Conservare omnem, quæcunque 'st conciliata.
Cudere enim crebrò possunt, partemque morari,
Dum veniant aliæ, ac suppleri Summa queatur.
Interdum resilire tamen coguntur, & unà
Principiis rerum spatium, tempusque fugai
Largiri, ut possint à cœtu libera ferri.
Quare etiam atque etiam suboriri multa necesse'st.
Et tamen ut Plagæ quoque possint suppetere ipsæ,
Infinita opus est vis undique Materiai.
Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi,
In

Notæ.

1040. *Recta regione.*] *Aliqua ratione.* B. Na. *Aliqua regione*, Gif. Pa. è vet. Libris.

1041. *Possent.*] *Possunt*, è vet. Lib. Gif. Pa. *Extrinsecus.*] *Intrinsecus.* Gif. & imperitè, ut patet ex v. 1054.

1041. *Nec Plagæ*, &c.] Nequis verò forsan objiciat Atomos occursantes officiosè se (etiam fatente *Lucretio*) mutuò percutere, & ex eo conflictu fieri, ut morantes & tardatæ coalescant, & compingantur in Corpora; Ideoque cùm, finitæ licet, sese mutuò percutiant, sanè tantum abesse ut rebus jam concretis aliquid detrahatur, ut etiam novis semper advenientibus Atomis magis ac magis augerentur: Monet Atomos finitas, se invicem perpetuò omnique puncto temporis ferire non posse, imò interdum debere resilire, ideoque tempus spatiumque concedere principiis Compositorum, (τοῖς συνεχῶς Κινωμένοις Epicurus ad Herodotum,) quæ semper motum affectant, quo rupta compage à se invicem avolarent. Imò nullos omnino futuros esse ictus, ut olim v. 1019 observaverat, nisi Atomi essent Infinitæ.

1043. *Partemque.*] *Partimque*, Gif. quam vocem & Faber approbat, jungitque ἐκ παραλλήλου cum τῷ *Interdum* versu abhinc secundo: At *Partem* meliùs respondet τῷ *Aliæ*, & τῷ *Summa*.

1044. *Queatur.*] Ut *Poteratur*, *Potestur*, *Nequitur*, &c.

1050. *Infinita opus est vis.*] Sic Lib. III.

—Materies opus est———
Ergo Corpoream ad Naturam pauca videmus
*Esse opus omnino———*Lib. II.

Et eodem Libro,

Scire licet nil principiis opus esse Colores.

1051. *Illud in his rebus.*] Denique ne *Memmius* diversam sententiam amplexus, Centrum esse aliquod Universi crederet, in quod omnia tenderent innata sua gravitate, idcoque non opus infinita Atomorum multitudine, quæ concursantes, ictibus externis hanc Mundi compagem fartam tectam conservarent; totam illam de Centro opinionem convellit pariter & deridet: Supponit autem, ut illi ipsi *Stoïci*, qui amant *Centrum*, supponunt, olim fuisse confusam particularum Copiam, in immenso spatio undique dispersam; has verò omnes particulas in unum punctum, *Medium*, viz. Universi niti, inde Terram fieri rotundam; in medio universi suspensam, omnesque, etiam adversas hujus globi partes Animalibus habitatas esse, quæ non decidunt in partes Cœli sibi subjectas, quia gravitate sua in medium tendunt: Inde etiam circumvolvi æthera, & Solem Cœli fornicem perpetuò motu percurrentem diem oppositis terræ partibus alternatim facere: Nec unquam timendum imas summasque compagis partes à se invicem disjunctas fore, cum in unum idemque Medium nitantur. Hæc omnia v. 16. quæ tamen

Digitized by Google

In medium Summæ (quod dicunt) omnia niti,
Atque ideo Mundi naturam ſtare ſine ullis
Ictibus externis, neque quòquam poſſe reſolvi
Summa atque Ima, quod in Medium ſint omnia nixa,
(Ipſum ſi quicquam poſſe in ſe ſiſtere credis:
Et quæ pondera ſunt ſub Terris omnia ſurſum
Nitier, in Terraque retrò requieſcere pôſta:
Ut per aquas quæ nunc rerum ſimulacra videmus:)
Et ſimili ratione Animalia ſubtu' vagari
Contendunt, neque poſſe è Terris in loca Cœli
Recidere inferiora magis, quam corpora noſtra
Sponte ſua poſſint in Cœli templa volare:
Illi cum videant Solem, nos Sidera noctis
Cernere, & alternis nobiſcum tempora Cœli
Dividere, & nocteis parileis agitare, dieſque.
Sed vanus Stolidis hæc omnia finxerit error,
Amplexi

cave ne credas quod vulgò docent, Corpora omnia in Centrum *Univerſi vi quadam innata tendere; ideoq; ad Mundum conſervandum non opus eſſe ictibus externis, neque ſuperiores aut inferiores Mundi partes in aliquem alium locum diſſipari poſſe, quoniam omnes ad* Centrum *tendunt (at verò quis credat aliquid ſeipſum ſiſtere & ſuſtinere? Quis credat, res graves quæ ſunt in adverſa Terræ facie ſurſum omnes tendere, & in Terræ ſuperficie retro (contrario planè ac apud nos ſitu) poſitas quieſcere? eodem prorſus modo quo cernimus ſimulacra noſtra in Aquis, (pedibus noſtris planè oppoſitis.) Docent inſuper in adverſa Terræ ſuperficie Animalia eodem modo ac nos incedere, neque magis poſſe in inferiores Cœli regiones è Terris recidere, quàm Corpora noſtra propria ſua vi in ſublimes Cœli fornices evolare; Et cum illic Solem videant, nos nocturna aſtra videre, & alternis vicibus illa partiri nobiſcum Cœli tempora, & noctes dieſque quales nos habere. At hæc omnia figmenta è putida ignorantia naſcuntur. Ideoque errant vani harum opinionum fautores,*

NOTÆ.

men v. 1036. & tribus ſequentibus obiter deridet: Abſurdum enim Grave aliquod ſeipſum ſiſtere & ſuſtinere poſſe, aut in adverſam Terræ partem (cum vulgo enim ſapuerunt *Epicuræi*) ſurſum tendere.

1056. *Ipſum ſi*, &c.] Hos quatuor verſus parentheſi includendos non tam explicare (quicquid alii ſentiant) quàm convellere iſtam de *Centro* opinionem contendo.

1058. *In Terraque.*] *In Terramque*, Gif. Par. Alii: idem ſenſus.

1059. *Videmus.*] *Vocamus*, G.

1060. *Subtu'.*] In MSS. plerique *Supra, Cuncta, Suapte*, iſtamque vocem multæ editiones approbant, ſed optimè repoſuit Lambinus *Subtus:* niſi forſan audiendus ſit *Salmaſius*, qui *Epiſt.* 59. hæc habet. Pro illis *Subtu' vagari*, quæ ex ingenio ſuo repoſuit Lambinus, notat in veteribus Libris eſſe partim *Supra*, partim *Suapte*, partim *Suapta*; ex quibus veſtigiis olim faciebam *Suppa*, id eſt *Supina*, antiqua voce. Nam illi qui pedes nobis adverſos habent, ἀντίχθονες nobis ſunt *Supini*, & nos illis. *Suppum* porro notat Feſtus Antiquos dixiſſe quod nos *Supinum* dicimus. Liber Voſſii noſtri planè præfert *Suppa*.

1062. *Recidere.*] Alii *Decidere:* quam vocem etiam Lambinus admittit: Immeritò. Non enim obſervavit *Lucretium* uti vocibus opinioni iſtæ quam exagitat, ſuiſque præjudiciis accommodatis; ut enim *Centripetæ* Gravia à Circumferentia ad Centrum olim decidiſſe exiſtimârunt; ſic *Lucretius* eadem Gravia à Centro in inferiores Circumferentiæ partes recaſura eſſe pronuntiavit.

1064. *Illi.*] Idem quod Illic. Sic Ter: *Illi* etiam pronomen admitti poteſt quamvis *Animalia* præcedat; mutare enim genus æquè licet placetque *Lucretio*, ac Aliis Veterum.

1066. *Parileis.*] *Paribus*, B. *Dieſque.*] Dieibus Gif. Pa. Alii fere omnes: ſed iſtis omnibus ſapientior Lambinus, qui legit *Dieſque*.

1067. *Sed vanus*, &c.] Explicatam de Centro opinionem his v. 15. aggreditur. Primóque docet nullum poſſe eſſe Medium cum *Inane* ſit *Infinitum*: Sic Plutarchus, Univerſum *infinitum* eſt, *Infinito* autem, cum neque *Principium* neque *Finem* habeat, *Medium* habere non convenit: Nam & ipſum

Medium

Digitized by Google

quoniam vera Naturæ principia non probè intellexerint: Non enim potest esse Medium (Centrum) in Infinito spatio; nec si Medium esse concedamus, grave aliquod Corpus quiesceret in isto Medio, quia Medium esset, potiùs quàm in aliqua alia spatii infiniti parte ab isto Medio longissimè remota. Omne enim spatium (i. e. Inane) æquâliter cedat necesse est rebus gravibus, in quamcunque partem motus eorum tendunt, sive per Medium, sive per non Medium; neque ulla est spatii pars, in quam cum Corpora venirent, amissa veluti gravitatis vi sistere se possint, & quiescere

Amplexi quod habent perversè prima viaï.
Nam Medium nihil esse potest, ubi Inane, locusq;
Infinita: neque omnino, si jam Medium sit,
Possit ibi quicquam hac potiùs consistere causa,
Quàm quavis alia longè regione manere.
Omnis enim locus, ac spatium, quod Inane vocamus,
Per Medium, per non Medium concedat oportet
Æquis ponderibus, motus quàcunque feruntur.
Nec quisquam locus est, quo Corpora cum venere,
Ponderis amissa vi possint stare in Inani:
Nec quod Inane autem 'st, illis subsistere debet,
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur possunt tali ratione teneri
Res in concilio, Medii cuppedine victæ:
Præterea quoque jam non omnia corpora fingunt

in Vacuo. Nec potest Inane ipsa sustinere, sed pro Natura sua viam locumque præbere debet, quò ulterius progredi, & movere possint. Nisus ergò in Medium non conservat Rerum summam, neque quiescunt Corpora Centri amore capta. Præterea hujus Opinionis fautores fingunt

NOTÆ.

Medium est quidpiam *Extremum*, & ipsa *Infinitio* Extremorum *Privatio* est; & *Chrysippum* manifestæ Contradictionis arguit, quòd *Medium* in *infinito* locum statuit: *De Stoic. Repug.* Deinde concesso Medio, nulla suadet Ratio fore, ut Res graves in illa Media Inanis parte potiùs quàm in ulla alia consisterent, & quiescerent: Quoniam est Natura *Totius Inanis* cedere ponderibus, neque potest ulla illius Inanis pars sustinere res graves, quia *Inane* solidum minimè est, ac firmum. τῷ Κενῷ Φύσις τὴν ὑπέρεισιν οὐχ οἵά τε ἔσα ποιεῖσθαι. *Finxerit.*] Na. & Vulg. *Parturit.*

1068. *Amplexi quod habent.*] Notissimus Hellenismus, πράξας ἔχει pro ἔπραξε, & alia id genus sæpè apud Atticos. *Amplexi quod hebent*, Vulg. non probo. *Perverse.*] *Perversæ.* P.

1070. *Infinita.*] *Infinitus*, Gif.

1072. *Regione.*] *Ratione*, Na. Acutè, ut solet.

1075. *Æquis.*] *Æque*, G. Gif. Pa. Lamb. Rectiùs. τὸ Κενὸν τὴν ἴξιν ὁμοίαν παρέχει τῇ κωφοτάτῃ καὶ τῇ βαρυτάτῃ ἀλόμως εἰς τὸν ἀεῶνα, Epicurus ad Herodotum. *Motus.*] Alii legunt *Motis*. Alii Motu: Gif. Mota: eligat Lector. *Ponderibus.*] sup. *Præ*, id est propter Pondus & Gravitatem. *Fayus.* Quid hæc sibi velint, alii conjectent, certè *Fayum* sapiunt.

1081. *Cuppedine.*] Sic veteres pro *Cupidine* vel amore. *Victæ.*] Quid si legatur *Vinctæ?*

1082. *Præterea quoque jam.*] Perturbatos fuisse sequentes versus queritur *Lambinus*, in aliquem saltem ordinem redegit; sed in meliorem *Gifanius*, quem sequar: secundum igitur v. 24. argumentum contra fautores Centri, ipsorum viz. sententiam recitat, Qui enim absurda memorat eadem refutat. Docent autem, Terræ tantum & Aquæ particulas ad Centrum, Ignis verò & Aeris à Centro niti, ex Ignibus etiam à Medio surgentibus Astra Stellasque fieri, & nutriri, (ut vigent Animalia, & Arbores virescunt, Tellure succos & debita alimenta præbente.) Circum verò omnia solidos aliquos circumvolvi Cœlos, qui leves has & à Medio surgentes particulas sistant, & contineant; nisi enim sisterentur istæ particulæ, per Immensum Inane subitò diffugerent, Cœlum rueret, Terra se pedibus nostris subduceret, & dissolveretur totius Machinæ compages. Quandocunque enim aliqua hujus Mundi pars secessum facit, Totius interitus sequetur.

1082. *Quoque jam.*] Omnes præter Lambinum *Quoniam*, nullo planè sensu: forsan *Quianam:* & vox ista fit otiosa, quales apud Poëtas sæpissimè occurrunt.

In

Digitized by Google

In Medium niti, sed Terrarum, atque Liquorum,
Humorem ponti, magnisque è montibus Undas,
Et quasi Terreno quæ corpore contineantur:
At contrà tenues exponunt Aëris auras,
Et calidos simul à Medio differrier Igneis,
Atque ideo totum circumtremere Æthera signis,
Et Solis flammam per cœli cærula pasci,
Quod calor à Medio fugiens ibi colligat igneis.
(Quippe etiam vesci è Terra mortalia sæcla:
Nec prorsum arboribus summos frundescere ramos
Posse, nisi à terris paullatim cuique cibatum
Terra det) at suprà circum tegere omnia Cœlum
Ne volucrum ritu flammarum, mœnia Mundi
Diffugiant subito magnum per Inane soluta,
Et ne cætera consimili ratione sequantur:
Neve ruant Cœli tonitralia templa supernè,
Terraque se pedibus raptim subducat, & omnes
Inter permistas terræ, cœlique ruinas
Corpora solventes, abeant per Inane profundum,
Temporis ut puncto nihil exstet relliquiarum,
Desertum præter Spatium, & Primordia cæca.
Nam quacunque priùs de parti corpora cêsse
Constitues, hæc rebus erit pars janua lethi:
Hac se turba foras dabit omnis Materiaï.

non omnia Corpora in Medium niti, sed terrestria tantum & Aquosa, Mare, Fluviosque è Montibus decurrentes, & quæcunque è terra constant; at docent tenuem Aëra, calidos etiam ignes à Medio niti, & sursum ferri, ideoque Cœlum ex omni parte Stellis micare, Solemque in Cœlo nutriri, quòd Calor è Medio ascendens ibi colligat, & constipet ignes, (ut Terra alit omnia, nec Animalibus cibus esset, nec summi Arborum rami foliis ornarentur, nisi Terra debitum cuique rei alimentum subministraret) contendunt insuper Cœlum aliquod supremum circumambire omnia & continere, ne superiores Mundi partes nexibus mutuis solutæ per immensum Inane ut volucres flammæ subitò dissipentur; & ne Cœli fornices desuper corruant, Terraque se subitò pedibus nostris subducat, & nos omnes inter Cœli aliarumque rerum ruinas, in principia prima resoluti & fracti, per immensum Inane delabamur, ita ut puncto temporis nihil reliquum sit præter vacuum spatium & principia rerum insensilia; quacunque enim de parte aliqua hujus Mundi Corpora incipiunt secessum facere, illac cuncta ruent, eaque pars erit janua lethi rerum summæ.

NOTÆ.

1083. *Terrarum atque Liquorum.*] *Liquoris*, MSS. unde *Gif.* post *Lambinum* conjicit legendum *Terrai atque Liquoris.*

1085. Hunc versum non agnoscit B.

1088. *Circumtremere.*] Propter scintillantem, palpitantem, & nictantem siderum micantium ignem. *Faber.*

1090. *Ibi Ignes.*] Aliqui libri, *Sibi Omnis.*

1091. Hunc versum in *B.* frustra quæras.

1093. *Cuique cibatum.*] Quisque cibetur, Lambinus, & sequentem versum rejicit; *Quodque cibetur*, Gif. ex Vet. Cod. monetque *versum proximum* Terra det, &c. *insertum fuisse ob non intellectum ὑπέρβατον longissimum: Nam istud* Ne volucrum, &c. *conjungi debet cum* Illud in his rebus, &c. *& alioqui quis unquam dixit* Terra dat cibatum à Terris? *aberat etiam à quodam vet. Cod. nostro.* Sed alii Codices admittunt, & recipiendus est, ut aliquis saltem sit hujus loci sensus, cui per se satis obscuro istud *ὑπέρβατον* majores tenebras offundit.

1097. *Sequantur.*] Ferantur, P. & alii.

1098. *Tonitralia.*] Rectè *Lambinus*, dum B. Na. Aliique retinent *Penitralia.*

1100. *Terræ.*] Alii *Rerum*; Gif. *Inter mixtæ Terrarum.*

1102. *Exstet.*] *Restet*, B.

1104. *Nam quacunque priùs de parti Corpora cêsse.*] Ita Lambinus, qui de Lucretio optimè meritus est, B. *Quæcunque Corpore deesse.*

Hæc

Digitized by Google

Hæc ſi, aliqua ſaltem (non multam poſtulo) uſus diligentia, perſpecta & probè intellecta habeas; (alia ex aliis clariora fiunt) ne tineas ullas olim caligines impedire poſſe quò minùs intima Naturæ intueri valeas, & perſpicere:

Hæc ſi pernoſces, parva perfunctus opella,
(Namque alid ex alio clareſcet,) non tibi cæca
Nox iter eripiet, quin ultima Naturaï
Pervideas, ita Res accendent lumina Rebus. 1110

Ita Res accendent Lumina Rebus.

NOTÆ.

1107. *Hæc ſi pernoſces*, &c.] Per totum hunc Librum gravibus querelis de obſcuritate & difficultate Operis Memmium ſuum tantùm non terruit, jam v. 4. erigit Illius Animum, pollicitus futuram diſputationem claram fore & perſpicuam.

1107. *Perfunctus.*] Meliùs quàm *Perductus.*

1110. *Accendent.*] Malè Gifanius in utraque editione *Accendunt.* Ad ea enim tendit quæ in libris ſequentibus, præſertim autem ſecundo ſcripturus eſt; ex quo ubi emerſeris, tum omnia jam tibi prona & ſecunda erunt, poſt illa jam ut lubet ludas licet. *Faber.*

INterpretationem primi Libri, & in illum notas abſolvi, labore meo fruatur Lector, & erroribus ignoſcat; ſed quid Ego candidos Judices expoſcerem, cùm acrem, & iniquam forſan in ipſum *Lucretium* cenſuram in animo inſtituam? Inquiram enim quid rectè, quid perperam commentus eſt Poëta, & ut non omnia rejiciam, ſic non omnia probabo. Qui laudem ingenii *Lucretio* denegavit, Artem conceſſit: Et quis invidebit Illi iſtum honorem quem ſumma malignitas agnovit? Opus igitur optimè diſpoſitum aſſerimus, ubique nitet ordo, & ita ſe invicem adjuvant argumenta, ut niſi in *Epicuri* opinionibus quædam fuiſſet deformitas, quæ nulla venuſtate cohoneſtari, quædam infirmitas quæ nullis ingenii viribus ſuſtentari poſſit; Pulcherrimam ſimul & firmiſſimam Philoſophiam *Poëta* exhibuiſſet.

Fœlicitatis non minimam partem exiſtimat *Epicurus* ſine metu vivere, & hanc Fœlicitatem ſola Naturæ cognitione acquiri poſſe;

—— *Terrores Animi Tenebraſque neceſſe eſt*
Non radii Solis, non lucida tela diei
Diſcutiant, ſed Naturæ Species, Ratioque. Lucret.

Μὴ ἀλλό τι τέλ@ ἐκ τῆς περὶ μετεώρων γνώσεως, ἔιτε κατὰ συναφὴν λεγομένων, ἔιτε αὐτοτελῶς, νομίζειν δεῖ εἶναι, ἥπερ ἀταραξίαν, ἢ πίστιν βέβαιον, καθάπερ ἢ ἐπὶ τῶν λοιπῶν. Epicurus ad Pythoclem. Omnium natura cognita levamur ſuperſtitione, liberamur mortis metu, non conturbamur ignoratione rerum, è qua ipſa exiſtunt horribiles ſæpe formidines. Cicero lib. I. de Fin.

Omnem iſtam formidinem, quæ Homines moleſtia afficit, *Epicurus* exiſtimat oriri ex opinione de Providentia, & de Pœnis, quæ alteram neceſſariò conſequitur, poſt mortem futuris. Quis enim poteſt, cum exiſtimet à Deo ſe curari, non & dies & noctes divinum Numen horrere? Vide *Ciceronem* in Lucullo. Ita Iſte Inſanientis Sapientiæ conſultus Erro: Contra quem ſi quis diſputet rem profectò ageret ridiculam. Communi enim ſenſu caret iſtius ſententiæ fautor, & eſt Medico committendus: Cura benevoli Principis aut Parentis metu & triſtitia liberat, nec benignos horremus: Unde igitur iſte Horror cùm nos à beneficentiſſimo & potentiſſimo Numine curari exiſtimemus?

Abſurdam hanc Opinionem in primo Libro proponit Lucretius, & poſt præparatum artificioſo exordio Lectorem, argumentum,

Digitized by Google

gumentum, quod infœliciter elegerat, exornat. Ver. 160. Nihil è Nihilo fieri, & Nihil in Nihilum reverti decem argumentis probare nititur; ingeniosè fateor invenit, copiosè explicat, at rem ipsam minimè attingit. Concedamus enim quodlibet è quolibet oriri non posse, certis temporibus res nasci, opus esse tempore quo crescant, & materia qua augeantur: Denique certos esse ætatis viriumque Terminos, & Agros industria & cultura Hominum fertiliores reddi. Supponamus insuper Nihil interire nisi vi aliqua dissolvatur, Animalia quotidiè nasci non posse nisi ex certis seminibus reficerentur; Supponamus unam eandemque vim res cunctas dissolvere non valere, nec Naturam aliquid producere, nisi morte aliena adjuvetur. Quid efficiet *Lucretius?* Semina ipsa non fuisse è Nihilo producta? Aut Nihil Numinis nutu & Providentia fieri? Neutrum concludet, ideoque decem argumenta perierunt, licet non tam Ingenii sui, quàm Causæ vitio. v. 266. Semina sua exilia & minuta contra illos, qui solis *Oculis* credunt, egregiè tuetur; & v. 330, *Inane* esse argumentis quatuor, quibus nemo unquam meliora protulit, evincit: quorum primo & quarto (secundum enim ac tertium non sunt ejusdem firmitatis) nunquam vidi quod reponi possit.

Ver. 420. Nihil esse præter Corpus & Inane duobus argumentis confirmat, reliquaque omnia, quæ Alii inter res numerant, detrudit in classem Accidentium, quæ sola opinione à Corpore & Inani distinguuntur, & subsistunt: Hic verò callidè supponit quod probare debuit, solum Corpus Agere & Pati, Tangere & Tangi posse: Hanc enim definitionem Humanæ Animæ omnesque Immateriales substantiæ averſantur.

Ver. 484. Seminibus suis perfectam soliditatem attribuit multis argumentis, nec repugno: At verò ideo illa dissolvi non posse nulla suadet ratio; Solidita's enim Seminum oritur ex partium, quæ concipi possunt, contactu. At in omnibus concretis Corporibus datur partium contactus æqualis saltem isti, qui est inter partes Seminum, contactui: Ideoque Corpora concreta essent æquè indissolubilia ac ipsa Semina. Reliqua argumenta quibus suis Seminibus æternitatem adstruit, vitiosa suppositione innituntur, assumit quod probare debuit: Et cùm demum ad *Minimum* quod vocant Mathematicum fugit, v. 609. magnis difficultatibus, fateor, adversarios premit, sed Ipse non minoribus tenetur.

Ver. 630. De Heraclito, Empedocle, Anaxagora, & Aliis, triumphos agit, & demum v. 950. Universo, quod ex Corpore & Inani constat, Infinitionem longa disputatione attribuit, ubi multa contra Stoïcos in Universo Infinito Medium statuentes copiosè, multa secundum Epicuri placita ornatè; sed illa falsis suppositionibus subnixa corruunt. Deinde Antipodas extorres agit, quos in veteres sedes olim restituit sanior Philosophia & Experientia. Utcunque tamen suis argumentis adblanditurHominum imaginationi, quæ in Infinitum deferri amat, nec unquam spatio fixit terminos, nec figere audebit.

FINIS LIBRI PRIMI.

Digitized by Google

LIBRI SECUNDI ARGUMENTUM.

I. *AD Studium Philoſophiæ, quæ ſola lenire curas, & animum metu liberare poteſt, Memmium ſuum à v.* 1. *ad v.* 61. *Lucretius hortatur: Inde II. de Seminum ſeu Atomorum affectionibus diſputat, quarum prima eſt* Motus; *Moveri Semina ex rerum generatione demonſtratur: Motus verò hic eſt deorsùm, Omnia enim Semina ſunt Gravia, Cùm autem concurrant Semina ſolida neceſſe eſt quoquo verſùm à ſe invicem diſſiliant: Ita quædam Semina aliis implicantur, quæ arctiùs conjunguntur, res duras & denſas conſtituunt, quæ laxiùs, res molles & raras: Quædam autem Semina nunquam coaleſcunt; ſed, uti ramenta pulveris in radiis Solis videmus, perpetuo motu per Inane feruntur, & alia Corpora ſubinde percutiunt & agitant ad v.* 140. *III. Celeritatem motûs Seminum deorſùm tendentium explicat ad v.* 166. *IV. Inde pro more ſuo quædam Scommata contra illos qui Providentiam agnoſcunt intexit ad v.* 182. *V. Tum argumentum repetit, aſſeritque Omnia Corpora deorsùm tendere ad v.* 215. *VI. Deinde Semina deorsùm tendentia à recta linea paululùm declinare, niſi enim declinarent Semina, nihil unquam, ſaltem nullum Liberum Agens oriretur: ad v.* 293. *VII. Demum docet Eodem motu Semina jam ferri quo ab æterno ferebantur, nec quemquam huic opinioni diffidere debere, quia motus non videt, cum ipſa Semina percipi non poſſunt ad v.* 332. *Secunda Seminum affectio eſt* Figura: *Docet autem VIII. Semina non eſſe ejuſdem Figuræ, quædam verò rotunda, quædam quadrata, quædam lævia, & alia aſpera, hamata, &c. fuſéque oſtendit quæ Figuræ amara, quæ dulcia, quæ dura, quæ mollia Corpora componunt, ad v.* 476. *IX. Hanc Figurarum varietatem non eſſe Infinitam, Semina tamen ejuſdem Figuræ infinita, viz. rotunda, infinita, quadrata, &c. ad v.* 580. *X. Demum oſtendit res non componi è Seminibus ejuſdem Figuræ, & variis argumentis probat Concreta omnia Semina variarum Figurarum continere ad v.* 728. *XI. Deinde docet Semina nullas habere qualitates, quas ſenſibiles vocamus, Colorem viz. Saporem, Frigus, Calorem, &c. Item ſenſu non donari, quamvis Res Coloratæ, Sapidæ, Calidæ, Frigidæ, & ſenſibiles ex iis componantur, ad v.* 1021. *XIII. Demum Infinita Semina per Infinitum Inane volitantia Infinitos Mundos conſtituere, eoſque Mundos augeri aliquando à Seminibus ex Infinito delapſis, aliquando etiam avolantibus in Infinitum Seminibus diminui & diſſolvi, ut Plantæ, & Animalia naſcuntur, adoleſcunt, ſeneſcunt, & demum intereunt.*

T. LUCRE-

Digitized by Google

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER SECUNDUS.

SUAVE, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terra magnum alterius spectare laborem;
Non quia vexari quemquam 'st jucunda voluptas,
Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suave 'st.
Suave etiam belli certamina magna tueri
Per campos instructa, Tua sine parte pericli;
Sed nil dulcius est, bene quàm munita tenere
Edita doctrina Sapientum templa serena;
Despicere unde queas Alios, passimque videre
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ,
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes, rerumque potiri:

INTERPRETATIO.

Jucundum est, cum in agitato Mari Ventus tollat fluctus, alterius grave periculum è Terra longè spectare; non quia alterius periculum volupe sit, sed quia jucundum est spectare ista mala quibus Ipse careas: Jucundum etiam spectare prælia in campis pugnata, dum Ipse discriminis sis expers: At nihil jucundius quàm alta, quieta, & benè munita sapientum doctrina Philosophiæ arce collocari, è qua alios despectare possis, videre passim errare, & viam vitæ quærere miserè vagantes; Certare ingenio, nobilitate contendere, improboque labore noctes atque dies conari maximas divitias, aut summam potestatem acquirere.

NOTÆ.

1. *Suave, mari magno*, &c.] Propter hos versus, quibus *Memmium* suum ad Philosophiæ studium, sepositis aliis, hortatur, quidam *Lucretium* diritatis accusant; Morosi nimis & improbi: Id asserit Poëta quod Omnes sentiunt: Qui dolore, morbo, &c. laborantem videt, protinus *O me fœlicem!*

1. *Magno.*] Tumido, Agitato; Sic Virg.
——— *Magnaque surgunt*
Æquora. ———

6. *Tua.*] Alii, inter quos *Gassendus* approbant *Tui.*

7. *Dulcius.*] *Suavius*, Gassendus, & forsan meliùs.

8. *Sapientum.*] Quæ Lucretius *Memmio* suo, olim Epicurus Menœceo proposuit. Μήτε νέος τὶς ὢν μελλέτω φιλοσοφεῖν, μήτε γέρων ὑπάρχων κοπιάτω φιλοσοφῶν· ἄωρος γὰρ οὐδεὶς ἔστιν, οὔτε πάρωρος πρὸς τὸ κατὰ ψυχὴν ὑγιαίνειν· ὁ δὲ λέγων, ἢ μήπω τὸν φιλοσοφεῖν ὑπάρχειν ὥραν, ἢ παρεληλυθέναι τὴν ὥραν, ὁμοιός ἐστι τῷ λέγοντι, πρὸς εὐδαιμονίαν ἢ μὴ παρεῖναι τὴν ὥραν, ἢ μηκέτι εἶναι.

12. *Præstante.*] *Constante*: Gassendus.

13. *Rerumque potiri.*] Reipublicæ summatem esse: quo nihil infœlicius Homini Epicuræo, & ei qui ex norma naturæ vivit: Quorsum enim belluæ tumultuanti vaces? Tibi vive, Tibi vale, τὰ πολιτικὰ οὐδὲν πρὸς τὸ ἓν. Si rectè facies, malè Tibi à Corpore erit, nam sexcenta negotia per caput inque latus salient; si malè, tum metues, uno verbo vile mancipium fueris: Si quid autem in usus privatos derivabis,

Digitized by Google

O miseræ Hominum mentes! O cæca pectora! Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periculis, Degitur hoc ævi, quodcunque est? *Nonne manifestum est Naturam nihil aliud sibi poscere, nisi ut, cum Corpus sit doloris expers, mens jucunditate fruatur ab omni metu & solicitudine semota. Jam verò pauca sufficiunt, ut Corpus sine dolore sit, imo multa voluptate fruatur, & quibus nihil sibi gratius Natura ipsa postulat. Licet enim non sint in ædibus aurea juvenum simulachra dextris manibus igniferas lampadas tenentia, lucemque nocturnis Epulis suppeditantia; Licet domus nec auro nec argento fulget, & laqueata & deaurata tecta non resonent citharis;*

O miseras hominum menteis! ô pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis
Degitur hoc ævi, quodcunque 'st! nonne videre
Nil aliud sibi Naturam latrare, nisi ut, cùm
Corpore sejunctus dolor absit, mente fruatur
Jucundo sensu, cura semota, metuque!
Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
Esse opus omninò, quæ demant quemque dolorem,
Delicias quoque uti multas substernere possint,
Gratius interdum neque Natura ipsa requirit.
Si non aurea sunt juvenum simulacra per ædeis
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur,
Nec domus argento fulget, auroque renidet;
Nec citharis reboant laqueata auratáque templa:

NOTÆ.

id omne forte cum fœnore reddendum. Itaque fuge magna, ait ille, & λάθε βιώσας. Hæc *Faber* Privatus. Quibus adjungas illa Epicuri, Ἔνδοξοι μὲν περίβλεπτοι τίνες ἐβουλήθησαν γενέσθαι, τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀσφάλειαν οὕτω νομίζοντες περιποιήσεσθαι, ὥστε εἰ μὲν ἀσφαλὴς ὁ τῶν τοιούτων βίος, ἀπέλαβον τὸ τῆς φύσεως ἀγαθόν· εἰ δὲ μὴ ἀσφαλὴς, οὐκ ἔχουσιν ὃ ἕνεκα ἐξ ἀρχῆς παρὰ τὸ τῆς φύσεως οἰκεῖον ὠρέχθησαν.

16. *Degitur.*] *Degimus*, Na. & olim *Nonius.*

16. *Videre.*] *Videtis*, B. *Videre*, MSS. Opt. Cui *Est* frustra à quibusdam adjungitur.

17. *Latrare.*] *Poscere.* Ennius *Latrare* pro *Poscere* posuit: Festus.

17. *Nisi ut cùm.*] *Nisi utque*, & sequenti versu *Mensque* legit Fayus contra omnes Codd. Alii approbant *Ut qui*, Alii *Ut cui*, & pro *Semota* legunt *Semotu':* Forsan rectiùs. σώματος ὑγιεία, καὶ ψυχῆς ἀταραξία τοῦ μακαρίως ζῆν ἐστι τέλος, τοῦτο γὰρ χάριν ἅπαντα πράττομεν ὥστε μήτε ἀλγῶμεν, μήτε ταρβῶμεν. Et rursus, ἡδονὴν λέγομεν ἀρχὴν καὶ τέλος τοῦ μακαρίως ζῆν: Epicurus ad Menæceum.

19. *Jucundo sensu.*] Epicuræi non eam solam sequebantur voluptatem, quæ suavitate aliqua naturam ipsam movet, sed maxima illa iis videbatur voluptas, quæ percipitur omni dolore detracto: *Tull.* 1. *de Fin.* Et cum aliquando dixit Epicurus πᾶν ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἐν αἰσθήσει. *Epist. ad Menæceum:* Vox ista αἴσθησις latiùs sumenda, & opponitur morti quæ est χρῆσις τῆς αἰσθήσεως. Epicurus enim de *Voluptate* à Cyrenaicis dissentit, οἱ μὲν γὰρ τὴν καταστηματικὴν οὐκ ἐγκρίνουσι, μόνην δὲ τὴν ἐν κινήσει, ὁ δὲ ἀμφοτέραν, ψυχῆς καὶ σώματος, Laert. vit. Epicuri. Et Epicurus ipse in libro περὶ αἱρέσεως. Ἡ μὲν γὰρ ἀταραξία καὶ ἀπονία καταστηματικαί εἰσιν ἡδοναί, ἡ δὲ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη κατ' ἐνέργειαν βλέπονται.

21. *Quæ demant quemque.*] *Quæ demant cunque*, Alii: magis placet.

22. *Nullas.*] Lambinus, Gifanius, Pareus, Alii, & hanc lectionem ipse *Faber* amplectitur: *Multas*, Alii, quod retinendum judico, & v. 31.

Non magnis opibus Jucundè Corpora curant,
Admonitus contendo.

28. *Auratáque Templa.*] *Auratáque tecta*, olim legit Macrobius.

Attamen

Digitized by Google

Attamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucundè Corpora curant:
Præsertim cum tempestas arridet, & anni
Tempora conspergunt viridanteis floribus herbas,
Nec calidæ citiùs decedunt corpore febres,
Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
Jactaris, quam si plebeia in veste cubandu 'st:
Quapropter quoniam nil nostro in corpore Gazæ
Proficiunt, neque Nobilitas, neque Gloria regni:
Quod superest, animo quoque nil prodesse putandum:
Si non forte tuas Legiones per loca campi
Fervere cùm videas belli simulacra cienteis:
Fervere cum videas Classem, latèque vagari,
His tibi tum rebus timefactæ Relligiones
Effugiunt animo pavidæ, mortisque timores:
Tum Vacuum pectus linquunt, curaque solutum.
Quod si ridicula hæc, ludibriaque esse videmus,
Re veraque Metus hominum, Curæque sequaces,

tamen juxta aquæ rivum in molli gramine jacentes sine magnis divitiis Corpora sua homines liberaliter curant; Præsertim cum tempestas faveat, Annique Tempora virides herbas floribus conspergunt: nec ardens Febris citius à Corpore recedet si in Tapetibus stratisque purpureis voluteris, quàm si in vilibus stragulis decumbas. Quapropter cum neque Nobilitas, neque Divitiæ, neque potestas Corporibus nostris dolores auferant, credendum etiam non animo prodesse: nisi forsan, cum videas legiones tuas per campos instructas furere, & ciere belli simulachra, cum videas classes tuas late vagantes remis fluctus agitare, perterritæ hoc bellico apparatu Religiones è tuo animo decedant, & mortis timor Pectus relinquat solicitudine & cura vacuum. Si verò hæc nihil proficere sentiamus, si revera metus Hominum & curæ sequaces

NOTÆ.

29. *Attamen.*] *Tum tamen: Cum tamen: Quin tamen*, Alii. Quæ vox à Macrobio probatur.

31. *Non magnis opibus*, &c.] καὶ μάζα καὶ ὕδωρ τὴν ἀκροτάτην ἀποδιδοῦσιν ἡδονήν. Epicurus ad Menæceum: Et inter κυρίας δόξας Illius legas. Ὁ τῆς φύσεως πλοῦτος καὶ ὥρισται, καὶ εὐποριστός ἐστιν.

39. *Quod superest Animo*, &c.] Huic tres optimos *Varronis Epicuræi* versus subjiciamus

Non fit Thesauris, non Auro Pectu' solutum,
Non demunt Animis curas, nec Relligiones
Persarum montes, non divitis atria Cræsi.

40. *Si non.*] Ironicè.

41. *Fervere cum videas*, &c.] Alii præferunt

Fervere cum videas classem, lateque vagari,
Ornatamque Armis belli simulachra ciere.

43. *Timefactæ.*] Hac voce utitur Tullius lib. II. de Off. nec rejicimus, etsi *Pavidæ* sequatur: Alii legunt *Tumefacto*. Quid ni *Tumefactæ Religiones*, i. e. superbæ; ut *Dominus metus* apud Lucretium. Δεσπότις Εἱμαρμένη apud Epicurum? *Laertius vit. Epicuri. Faber* non potest ab Animo suo impetrare ut approbet *Religiones timefactæ pavidæ*, Cum *Pavidus* & *Timefactus* idem sonent, quamobrem lubens legit

His tibi tum rebus pavefactæ *Relligiones*
Effugiunt Animo, pavidi *mortisque timores*
Tum vacuum pectus linquunt, &c.

45. *Pectus.*] *Tempus*, Codd. Caput, si Lambinum, aut Gifanium audiamus, Vitam si Fabrum.

46. *Quod si ridicula*, &c.] Cùm Reges, Nobiles, ditissimi & potentissimi Hominum metu, cura, solicitudine turbentur, nec beatiorem, quàm Alii, vitam agant; Honorum, Divitiarum, &c. Cupiditatem ex ignorantia veræ fœlicitatis nasci v. 15. pronuntiat: nec mirum tam crassam esse Ignorantiam, cùm omnes veluti in tenebris ambulemus, vitamque agamus Epicureæ Philosophiæ luce nondum illustratam. In tenebris verò nos omnes vivere ex vano Hominum metu, & ridiculis timoribus demonstrat, ut Pueri enim in tenebris metuunt omnia, & ridicula sibi ipsis effingunt Pericula, sic omnes opinione de Providentia, & futuris post mortem pænis (ægri, ut sentit Epicurus, somnio) terrentur. Ut has tenebras fuget, & *Memmium* suum omni metu & solicitudine liberet *Lucretius*, opus prosequitur, & rerum Naturam copiosè & ornatè explicat.

Digitized by Google

non metuant ſtrepitus armorum, nec fera tela; ſi audaciter inter Reges rerumque Dominos verſentur; ſi neque fulgorem auri reverentur, neque veſtis purpureæ nitorem fulgentem; Non amplius dubites harum rerum cupiditates ex ſola ignorantia & ſtultitia oriri, præſertim cum tota Hominum vita ſit tenebris & denſa caligine involuta. Nam ut Pueri trepidant, & omnia metuunt in tenebris, ſic nos in luce timemus ea, quæ interdum non ſunt magis metuenda, quàm quæ Pueri in tenebris metuunt, & imaginantur futura. Hos igitur terrores tenebraſque quæ mentem obſident, non radii ſolis aut Diei ſplendor diſſipabit, ſed contemplatio vel cognitio Naturæ, & vera Philoſophia. Age verò, quo motu prima rerum ſemina res gignant, & res genitas reſolvant; qua vi cogantur id facere, & quanta celeritate per infinitum Inane moventur, explicabo: Tu verò, O Memmi, dictis meis te attentum præbe. Profectò enim ſemina non cohærent inter ſe ſtipata, & quieſcunt, Res enim ſingulas minui videmus,

Nec metuunt ſonitus armorum, nec fera tela:
Audacterque inter Reges, rerumque Potenteis
Verſantur, neque fulgorem reverentur ab auro,
Nec clarum veſtis ſplendorem purpureai:
Quid dubitas, quin omne ſit hoc rationis egeſtas,
Omnis cùm in tenebris præſertim vita laboret?
Nam veluti Pueri trepidant, atque omnia cæcis
In Tenebris metuunt: ſic nos in Luce timemus
Interdum nihilo quæ ſunt metuenda magis, quàm
Quæ Pueri in Tenebris pavitant, finguntque futura,
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe 'ſt
Non Radii ſolis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed Naturæ ſpecies, Ratioque.
Nunc age, quo motu GENITALIA Materiaï
CORPORA res varias gignant, genitaſq; reſolvant,
Et qua vi facere id cogantur, quæve ſit ollis
Reddita Mobilitas magnum per Inane meandi,
Expediam: Tu te dictis præbere memento.
Nam certè non inter ſe ſtipata cohæret
Materies, quoniam minui rem quamque videmus,

NOTÆ.

52. *Quin omne ſit hoc.*] Alii: *Quin omnis ſit hæc:* non probo, & multò minùs *Poteſtas* pro *Egeſtas:* quod quidam Codd. agnoſcunt.

54. *Nam veluti Pueri,* &c.] Seneca Ep. 110. Talis eſt Animorum noſtrorum confuſio, qualis *Lucretio* viſa eſt, *Nam veluti Pueri,* &c. Quid ergo? nonne omni Puero ſtultiores ſumus qui in Luce timeamus? Sed falſum eſt, *Lucreti,* non timemus in Luce, omnia nobis tenebras fecimus, nihil videmus, nec quid noceat, nec quid expediat; tota vita incurſitamus, nec ob hoc reſiſtimus, aut circumſpectiùs pedem ponimus; vides autem quàm ſit furioſa res in tenebris impetus, at mehercule id agimus ut longiùs revocandi ſimus, & cùm ignoremus quò feramur, velociter tamen illò, quò intendimus, ire perſeveramus: Sed luceſcere, ſi velimus, poteſt. Uno autem modo poteſt, ſiquis hanc humanorum divinorumque notitiam acceperit, ſi illa ſe non perfuderit, ſed infecerit, ſi eadem, quamvis ſciat, retractaverit, & ad ſe ſæpe retulerit; ſi quæſierit quæ ſint bona, quæ ſint mala, quibus hoc ſit nomen falſò adſcriptum: Si quæſierit de Turpibus, de Honeſtis, de Providentia.

61. *Nunc age,* &c.] Argumentum ſecundi libri V. 5. continetur: Primò promittit ſe explicaturum ſeminum motus, quibus res generantur & diſſolvuntur: Secundò cauſam iſtorum motuum, & tertiò motuum ſeminum celeritatem. Hæc cùm perfecerit, parata erunt omnia, quibus generationes & reſolutiones rerum explicari poſſint.

63. *Quæve.*] *Quæveque,* è vet. lib. *Giſanius.*

64. *Reddita*] attributa, indita; eaque voce ſæpe utitur Lucretius.

66. *Nam certe,* &c.] De diverſis ſeminum motibus, & eorum cauſa diſputaturus, viam ſibi præmunit, motumque aliquem eſſe contra ignavos quoſdam & inertes Philoſophos ex incremento & decremento rerum v. 13. demonſtrat: Ideo enim augentur res, quòd quædam materiæ particulæ advolent, & adhæreant; ideo minuuntur, quòd moleculæ quædam nexu ſolutæ avolent: Iſtas verò particulas accedere vel recedere ſine motu qui dixerit, abſurda dixit.

Et

Digitized by Google

Et quasi longinquo fluere omnia cernimus ævo;
Ex oculisque vetustatem subducere nostris:
Cùm tamen incolumis videatur Summa manere,
Propterea quia, quæ decedunt Corpora cuique,
Unde abeunt, minuunt: quo venere, augmine donant:
Illa senescere, at hæc contra florescere cogunt.
Nec remorantur ibi: sic rerum Summa novatur
Semper, & inter se mortales mutua vivunt.
Augescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur:
Inque brevi spatio mutantur sæcla animantum:
Et, quasi Cursores, vitaï lampada tradunt.
Si cessare putas rerum Primordia posse,
Cessandoque novos rerum progignere Motus:
Avius à vera longe ratione vagaris.
Nam, quoniam per Inane vagantur, cuncta necesse 'st
Aut Gravitate sua ferri Primordia rerum,
Aut ictu forte alterius: nam cita supernè
Obvia

& omnia longa ætate consumpta veluti delabi, & vetustatem res omnes oculis nostris subducere: universa tamen Natura rerum videtur integra manere. Hæc autem est ratio; quæcunque materiæ particulæ decedunt, diminuunt ea Corpora à quibus decedunt, augent verò ea Corpora quibus accedunt; & faciunt ut illa senescant, hæc autem vigeant, & floreant: Ab iis etiam Corporibus quibus accedebant iterum avolant. Sic rerum summa semper renovatur. Homines mutua inter se vivunt, alia Animalium genera augentur, Alia minuuntur, brevique tempore mutantur, Et quasi Cursores in festis in honorem Vulcani Athenis celebratis tradunt vitæ lampada. Si verò credas semina posse quiescere, & quiescendo novos rerum motus excitare, profectò à veritate infinitum erras. Quoniam enim per inane volitent cuncta rerum semina, necesse est singula vel ponderi suo hunc motum debere, vel ictibus aliorum:

NOTÆ.

68. *Fluere.*] Occultè dilabi, & sensim minui: Hac voce elegantissimi Autores utuntur, at non *Manilius* in lib. IV.

——— *Tunc & opes, & regna fluunt.*

quod sensit Pareus. Consule locum, & apud *Manilium Fluere* aliud significare agnosces.

71. *Cuique*] Alii *cunque*: non tanti.

72. *Augmine.*] *Agmine* alii: quos non sequor.

78. *Et quasi Cursores*, &c.] Ex Pausania, Harpocratione, Aristophanis Scholiaste, Varrone, Scriptore ad Herennium, &c. multa corradunt Interpretes: Breviter: Athenis in quibusdam festis currebant homines; accensam lampada tenentes; qui cursum perfecerit alteri cursuro lampada tradebat; inde λαμπαδεύεσθαι, tradi successivè, ut apud Philonem τὸ τῆς ἐφεδρείας φέγγος λαμπαδευόμενον ἐπ' ἀλλήλοις διαδοχαῖς ἰσόχρονον γενήσεται Κόσμῳ. Et appositè Plato lib. VI. de Leg. γεννῶντες ἢ ἐκτρέφοντες παῖδας, καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντες ἄλλοις ἐξ ἀλλων. Hunc versum loco suo movet *Faber*, & v. 75. subjungit,

——— *Inter se mortales mutua vivunt*
Et quasi Cursores, &c.

79. *Si cessare putas*, &c.] Quicunque credunt novos rerum motus, Incrementum viz. & decrementum à quiescentibus Atomis produci posse, eos insanos, nec refutatione dignos existimat: insuper v. 9. docet semina, quæ per Inane vagari probaverat, motum vel suo Ponderi debere, vel aliorum Ictui. Quodcunque enim est solidum (& soliditas est principalis seminum affectio) id grave est: Gravia autem deorsùm tendunt, ita seminum motus deorsùm stabilitur. Cùm verò solida hæc semina deorsùm tendentia in Corpora vel quiescentia, vel tardiùs procedentia impingunt, resiliant necesse est; Corpus enim solidum in alterum corpus solidum impactum non omnem suum motum alteri impertit, ideoque istis gradibus motus, quos retinet, alio feretur: Sic motus surrùm confirmatur. Alter horum motuum est naturalis, violentus alter, uterque generationi & resolutioni rerum necessarius. *Epicurus* docuit κινεῖσθαι τὰ ἄτομα κάτω, τότε μὲν κατὰ σάθμην, τὰ δὲ ἄνω κινούμενα κατὰ πληγὴν ἢ παλμόν: Laertius.

84. *Aut ictu forte.*] *Aut ictu auferri*: Lambinus. Et in quibusdam Codd.

——— *Nam concita sæpe*

Digitized by Google

Obvia cum flixere, fit, ut diversa repente
Dissiliant: neq; enim mirum, Durissima quæ sint,
Ponderibus solidis, neq; quicquam à tergis obstet.
Et quo jactari magis omnia Materiaï
Corpora pervideas, reminiscere Totius imum
Nil esse in Summa: neque habere ubi Corpora prima
Consistant: quoniam Spatium sine fine, modoqu'st:
Immensumque patere in cunctas undique parteis,
Pluribus ostendi, & certa ratione probatu'st.
Quod quoniam constat, nimirum nulla quies est
Reddita Corporibus primis per Inane profundū:
Sed magis assiduo, varioque exercita motu,

Semina enim celerrimè deorsùm tendentia, cum concurrant, aut Alia in alia impingant, diversa resiliant necesse est: nec aliter fieri potest, cum sint Gravia, Durissima, & perfectè solida, nec quicquam à tergo impedit quò minus resilirent. Ut verò clarius perspicias omnia Materiæ semina motu agitari, in memoriam revoca, Nullum esse Imum locum in Universo, nec punctum aliquod ad quod Semina sistantur, & quiescant; quoniam Inane nullos habet terminos, & multis, iisque firmissimis argumentis olim demonstravi in omnes undique partes immensum patere. Cum verò certum sit Semina in Inani infinito nunquam quiescere, sed variis & assiduis motibus agitari,

NOTÆ.

Obvia conflixere ita uti diversa repente quam lectionem tamquam probabilem amplectitur: at istam interpretis facilitatem damnat Poeta, & lectionem rejicit; nam gravia semina deorsùm tendunt, ideoque consideranda sunt tanquam *supernè obvia.*

85. *Flixere.*] Sic lib. VI.
——— *Pulsareque* flictu
Ferrea texta suo ——— & Virg.
Dant sonitum flictu *galeæ* ———
Confluxere, B. & *Fluxere*, Nardius.

85. *Superne.*] Vide Fayum, & admirabere acumen Hominis, qui sententiam Epicuri tot sæculis ignotam tandem invenit: Ea viz. *sursùm* regio dicatur Atomis, ex quacunque advenerint, sive desuper, sive infra, sive ab Ortu, sive ab Occasu, sive à dextra, sive à sinistra, &c. Ea verò deorsùm Regio dicatur iisdem Atomis, in quamcunque ferantur, sive sursùm, sive deorsùm, sive ab Ortu, sive ab Occasu, sive à dextra, sive à sinistra, &c. Et hanc sententiam Cicero in 1. lib. de Finibus ritè assecutus est: Ita res omnes in tuto sunt, Epicurum explicat *Fayus*, & Ciceronis solertiam gravi suo testimonio confirmat. Quasi Epicurus non existimâsset omnia semina ferri deorsùm pondere ad Lineam, aut *paululum declinare* semina dixisset, si gravitate sua ab Ortu, ab Occasu, à dextra, à sinistra ferri potuissent; Aut hæc scripsisset *Cicero* lib. I. de Fin. *Requiro quonam pacto semina sese assequentur vicissim, atque comprehendent, aut quomodo ad insertum complexumque mutuum accedent, ut subinde res alias, veluti ipse prædicat, concursu suo progenerent?* Alia enim semina ab Ortu, alia ab Occasu, alia à sinistra, alia à dextra, ad insertum complexumque mutuum accederent: *Esse supra*, & *esse infra* attribui posse universo agnoscit Epicurus, licet non ut sit quicquam supremum, quicquam infimum: καὶ μὲν κατὰ τοῦ ἀπείρου οὐ δεῖ κατηγορεῖν τὸ ἄνω, ἢ κάτω, ὡς ἂν εἴη τι μὲν ἀνωτάτω, τὶ δὲ κατωτάτω, &c. Epicurus ad Herodotum.

87. *Ponderibus.*] *Corporibus:* Gassendus. *A Tergis*] *Tergibus;* Alii. Et nescio quis legit, *Tergoribus stet.*

88. *Et quò jactari*, &c.] Ut meliùs hanc jactationem & agitationem seminum percipiat *Memmius*, ad primum suum librum reducit, & v. 6. monet se olim docuisse nullum esse in Infinito Spatio Centrum aut Medium, aut Imum locum, quò Semina tendant, & ubi, cùm semel attigerint, quiescant: Ideoque cùm pondere suo deorsùm ferantur; & in Alia impacta aliquando resiliant, quis neget illa plerumque perpetuo motu jactari?

94. *Quod quoniam constat*, &c.] Igitur cùm Semina assiduo motu exerceantur, cùm percutiant ac resiliant, docet v. 14. Semina ista resilientia ad inæquales distantias reflecti; varietatem ictuum varietas reflexionum sequitur: Ex iis autem quæ ad brevem distantiam reflectuntur, & arctiori spatio jactantur, Ferrum, Lapides, & reliqua dura & solida Corpora componuntur: Ex iis quæ ad longam distantiam resiliunt, & laxiùs vagantur, Aer, Ignis, & mollia ejusmodi & rara Corpora constituuntur.

Partim

Digitized by Google

Partim intervallis magnis conflicta resultant:
Pars etiam brevibus spatiis nexantur ab Ictu.
Et quæcunque magis condenso conciliatu,
Exiguis intervallis connexa resultant,
Indupedita suis perplexis ipsa figuris;
Hæc validas Saxi radices, & fera Ferri
Corpora constituunt, & cætera de genere horum
Paucula: Quæ porro magnum per Inane vagantur,
Et cita dissiliunt longe, longéque recursant
In magnis intervallis: hæc Aëra rarum
Sufficiunt nobis, & splendida lumina Solis.
Multaq; præterea magnum per Inane vagantur,
Conciliis rerum quæ sunt rejecta, nec usquam
Consociare etiam motus potuere recepta:
Cujus, uti memoro, rei simulacrum, & imago
Ante oculos semper nobis versatur, & instat.
Contemplator enim, cum Solis lumina cunque
Insertim fundunt radios per opaca domorum:
Multa minuta modis multis per Inane videbis
Corpora misceri radiorum lumine in ipso:

fatendum etiam est Alia post ictum ad longam distantiam resilire, Alia ad brevem: Quæ autem ad brevem tantum distantiam resiliunt, & arctius densiusque conjunguntur hamatis & angularibus & inter se implicatis mutuò impedita, Illa solidæ Saxorum radices, & durum ferrum, & alia ejusdem conditionis Corpora componunt. Quæ autem per magnum Inane vagantur, & celerrimè mota post ictum ad magnam distantiam resiliunt, & moventur, Illa rarum Aëra, Lucem, & similia constituunt. Præter hæc duo Seminum genera multa sunt alia ab omni cœtu libera, quæ nunquam in Compositum coaluerunt, ac aliquando admissa cum aliis cohærere, motusque suos sociare potuerunt: Cujus rei imago & simulachrum, (quod nunc explico) ante nostros oculos semper versatur: Contemplare enim cum Radii solis per rimam aut fenestram in opacam & tenebricosam domus partem intromittantur, & videbis multa minuta Corpuscula in lumine radiorum agitari,

NOTÆ.

97. *Conflicta.*] *Contusa*, Lambinus: *Consulta*: Gifanius: quam vocem vix intelligit, nisi *Consilire* à Salio, & inde *Consulta*: MSS. *Consulta*: quod probat *Faber*, notum est quid *Consulcio*, πυκνόω, πυκάζω, &c. ita pro certo legendum: Sed festinantem *Fabrum* Operæ urgebant, ideoque non videt istam lectionem v. 105. repugnare. *Conflicta* itaque amplector.

98. *Nexantur ab ictu.*] Quidam Cod. *Vexantur*; retineo Nexantur v. 100. admonitus: Hæc *Epicurus* apud Laertium. Αἱ μὲν εἰς μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων διίζανσαι, αἱ δὲ αὐτὸν τὸν παλμὸν ἔχουσιν, ὅταν τύχωσιν εἰς τὴν περιπλοκὴν κεκλεισμέναι, ἢ συναρτώμεναι ὑπὸ τῶν πλοκίων: *Pars etiam*] Alii *Partim etiam*.

99. *Condenso.*] Contenso Priscianus, & quidam Codd.

100. *Connexa.*] Alii Convecta; *Conjecta*, Alii: Exiliman[illegible]*nius* Veteres dixisse *Connecta*.

104. *Pauculæ.*] Nam multò pauciora numero sunt Solida, quàm Rara.

105. *Excita.*] Vulg. Lib. *Cætera*: ineptè, Quidam *Citaque*.

108. *Multaque præterea*, &c.] Præter illa Semina, quæ brevibus spatiis resultantia in dura & solida Corpora connectuntur, & illa quæ magnis vagantia, & longè recursantia mollia & rara Corpora constituunt; Alia sunt ab omni nexu & concretione libera & irrequieta, quæ aliis incursant, & perpetuò vexant: Porrò ut ostenderet quasi similitudine quadam perennem illam agitationem, qua Atomi extra concretiones per Inane quasi exercentur v. 16. imitatus Democritum Leucippumque est, dum Aristotele referente comparârunt Atomos, cum vocatis illis ramentis corpusculisve per aërem, ἃ Φαίνεται ἐν ταῖς διὰ τῶν θυρίδων ἀκτῖσιν, quæ sunt in solis radiis per januas fenestrasve trajectis conspicua.

114. *Insertim.*] Quidam Codd. *Inserti radii*: quæ lectio videtur posse aliquo modo è *Servio* confirmari, qui ad 6. Ecl. Vir. scribit è Lucretio hæc Corpuscula *infusis* per fenestram *radiis* solis videri.

114. *Per opaca Domorum.*] Ita lege, nec illos audi, qui *Per aperta Domorum* amant.

Digitized by Google

& veluti æterno certamine certantia turmatim pugnas & prælia edere, nec unquam quiescere, modò sibi invicem appropinquantia, modò à se invicem longissimè rejectu: Et hinc conjectare possis quo modo Rerum Semina in immenso Inani jactantur; usquadeò Parva Res potest dare imaginem magnarum rerum, atque aliqua indicia quibus res magnas deprehendere valeamus. Attentius verò hæc Corpora quæ in radiis Solis agitata vides oportet Te contemplari, quoniam istorum agitationes argumento sunt quosdam esse Seminum ipsorum motus, licet sensibus non appareant: Videbis enim multa ex istis corpusculis clandestinis ictibus percussa commutare pristinum iter, modò rejecta retrò, modò in hanc, modò in illam, & denique in omnes partes impelli: Hic scilicet vagus motus ipsis Seminibus debetur. Semina enim prima per se moventur, Inde Concreta quæ minima mole sunt, & quæ ad ipsa Principia quasi proximè accedunt, clandestinis Seminum ictibus impulsa agitantur. Illaque Concreta moles majores lacessunt. Sic à Seminibus ipsis motus ascendit, & paullatim exit ad nostros sensus (sit sensibilis) ut illa Corpuscula, quæ in radiis solis oculis usurpare possumus, moveantur, at quibus ictibus agitantur videre minimè valeamus.

Et velut æterno certamine prœlia, pugnasque
Edere turmatim certantia: nec dare pausam,
Conciliis, & discidiis exercita crebris:
Conjicere ut possis ex hoc, Primordia rerum,
Quale sit, in magno jactari semper Inani,
Duntaxat rerum magnarum parva potest res
Exemplare dare, & vestigia notitiai.
Hoc etiam magis hæc animum te advertere par est
Corpora quæ in Solis radiis turbare videntur:
Quod tales turbæ motus quoque Materiai
Significant clandestinos, cæcosque subesse.
Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
Cummutare viam, retròque repulsa reverti
Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique parteis.
Scilicet hic à Principiis est omnibus error.
Prima moventur enim per se Primordia rerum,
Inde ea, quæ parvo sunt Corpora conciliatu,
Et quasi proxima sunt ad vireis Principiorum,
Ictibus illorum cæcis impulsa cientur:
Ipsaque, quæ porro paullo majora, lacessunt.
Sic à Principiis ascendit motus, & exit
Paullatim nostros ad sensus, ut moveantur
Illa quoque, in Solis quæ lumine cernere quimus;
Nec quibus id faciant Plagis apparet apertè.

NOTÆ.

120. *Conjicere.*] *Corripere*, B. nihil mutandum, nec illos moror, qui pro *Quale* in sequenti versu legunt *Quidve*.

124. *Hoc etiam magis*, &c.] Similitudinem, Qua motus Seminum illustraverat, v. 17. in argumentum vertit; Ista ramenta in solis radiis jactata variis diversisque motibus agitari videmus, modò ad lineam tendentia reflecti, modò ad dextram, modò ad sinistram, in omnes denique partes moveri: Dum verò Omnia Corpora eandem lineam semper fervent, nisi ab externa vi, vel interna sua gravitate aliò flectantur, fatendum est quosdam subesse Seminum motus, licet oculis cerni non possint, qui hæc Ramenta & Corpuscula agitent & exerceant: Causa enim primaria omnis motus, & agitationis, quæcunque in rebus observatur, est in ipsis Seminibus.

125. *Turbare.*] *Tumultuari, Errare*, Terent. Phorm. *dum ne reducam*, turbent, *quàm velint*: Turbent (inquit Donatus) Errent, Tumultuentur. Lucret. infrà

Aut ex offensu cùm turbant Corpore in ipso Semina——

130. *Denique.*] Alii præferunt *Undique.*

131. *Scilicet hic à.*] Quidam *Scilicet hic & : quos neglige*: Alii legunt *Hinc.*

136. *Ipsaque.*] Fruſtrà in aliquibus Codd. legitur *Ictaque.*

Nunc,

Digitized by Google

Nunc, quæ Mobilitas sit reddita Materiaï
Corporibus paucis licet hinc cognoscere, MEMMI.
Primum Aurora novo cum spargit lumine terras,
Et variæ volucres nemora avia pervolitantes,
Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
Quam subitò soleat Sol ortus tempore tali
Convestire sua perfundens omnia luce,
Omnibus in promptu, manifestumq; esse videmus.
At Vapor is, quem Sol mittit, lumenque serenum,
Non per Inane meat vacuum, quò tardiùs ire
Cogitur, aërias quasi cum diverberet undas:
Nec singillatim corpuscula quæque Vaporis,
Sed complexa meant inter se, conque globata.
Quapropter simul inter se retrahuntur, & extra
Officiuntur, uti cogantur tardiùs ire.
At, quæ sunt solida Primordia simplicitate,

Nunc quanta sit Seminum in movendo pernicitas, hinc licet, O Memmi, facilè colligere. Principiò cum Aurora nova luce perfundit Terras, & variæ volucres pervolitantes avia nemora, loca implent cantibus per liquidum Aëra sonoris, nemo est qui non perspicit quàm subitò, & penè puncto temporis Sol tunc ortus omnia sua luce cooperit & conspergit: At Radius ille quem Sol emittit non transit per Inane, ideoque tardior fit illius motus, quoniam dividit Aërem, & removet. Nec sunt prima nuda Semina quæ istum radium Lucis constituunt, & per aërem transeunt, sed moleculæ quædam ex istis Seminibus compositæ, ideoque & ab internis diversis suorum principiorum motibus tardatur, & ab externis Corporibus ita impeditur Radius, ut tardius ire cogatur. At Semina ipsa Solida & simplicia

NOTÆ.

141. *Nunc quæ Mobilitas*, &c.] Ad declarandam Celeritatem Atomorum Solaris lucis trajectionem per tanta hæc spatia adeò celerem tanquam Argumentum à minori v. 26. inducit. Lucem è moleculis quibusdam ex Sole, ipso fonte Lucis, profluentibus constare sentiebant Epicuræi, has insuper moleculas constare è principiis diversis motibus agitatis, unde communis moleculorum motus tardior fit & remissior, denique per Aërem non invenire viam, sed facere; & Aëriarum particularum occursu retardari: Semina verò simplicia esse Corpora, non privatis partium suarum motibus impedita, & per liberum Inane deferri: Et hinc concludunt Radios Solis cùm sunt tenuissimæ quædam Atomorum contexturæ, quæ in unum motum non omnes consentiunt, neque per spatium planè liberum tendant, concedere debere celeritate ipsis Atomis, cùm & solutæ, & spatio penitùs libero feruntur, ἡ μὲν ἡ διὰ τοῦ κενοῦ φορὰ κατὰ μηδεμίαν ἀπάντησιν τῶν ἀντικοπτόντων γινομένη, πᾶν μῆκος περίληπτον ἐν ἀπειρονόητῳ χρόνῳ συντελεῖ, &c. Epicurus ad Herodotum.

143. *Primum Aurora novo cum spargit.*] Macrobius olim, *Cum primum Aurora respergit.*

145. *Liquidis vocibus*,] Horatius

—— *Cui liquidam Pater*
Vocem cum Cithara dedit: & Virg.
Tum liquidas *Corvi* pressò *ter gutture voces*
Aut quater ingeminant.

147. *Convestire.*] Virgilius.
Largior hic Campos æther & lumine vestit.

151. *Aërias quasi cum diverberat undas.*] Gassendus, & Codd. *quasi dum:* Alii *Quòd Sol:* Quam tanquam pessimam lectionem *Faber* rejicit, & ex voce illa *undas* mira extorquet; Calor ille Solis quantumvis celer sit, tamen cogitur meare per Aërem turbidum, & *quasi undosum*, propter ventos, & accessum decessumque exhalationum, quæ in illum perpetuò recipiuntur.

154. *Simul inter se retrahuntur.*] Reclamantibus omnibus libris, *Lambinus* legit *Tardantur:* Faber libros sequitur, & addit, nunquam melius *Lucretius* locutus est; Qui in angusto aditu, cum magna hominum multitudo est, συνωθίσθησαν, illi facilè vident nullum dubitandi locum fuisse. Hæc ille, sed rem ipsam non attigit: Semina quæ Corpora rara, qualia sunt radii Solis, constituunt, cita dissilire, & longè recursare asserit *Lucretius*, Horum verò dissilientium longéque recursantium communem motum tardiorem fore quis non percipit, ideoque Semina inter se *retrahi?*

Digitized by Google

eum per purum Inane moventur, nec ulla res externa impedit, cum sint quid unum, & simplex; non è partibus diverso motu agitatis composita, in eum in quem primum tendunt locum uno simplici impetu feruntur, debent maxima pernicitate præcellere, & multò celeriùs moveri quàm Solis radii, & multo majus spatium transire eo tempore quo Lux Solis spatium inter Cælum & Terram perfundit: Profectò enim Principia non matura aliqua deliberatione habita tardius movent, nec consilium ineunt ut se suosque motus regant, & disponant. At stupidi quidam & ignari huic dogmati repugnant, creduntque ipsam nudam materiam sine ope & providentiâ Deorum non posse Hominum utilitati & necessitatibus tam commodè inservire, varias Anni tempestates facere, fructus producere, cæteraque peragere, ad quæ ipsa voluptas vitæ magistra & gubernatrix Homines ducit, & perficere impellit: nempe coire, Veneriſque blanditiis illectos speciem suam propagare,

Cum per Inane meant Vacuum, nec res remoratur
Ulla foris, atque ipsa suis è partibus unum,
Unum in quem cœpere locum connixa feruntur:
Debent nimirum præcellere Mobilitate,
Et multò citiùs ferri, quàm lumina Solis:
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo Solis pervolgant fulgura cœlum:
Nam neque consilio debent tardata morari,
Nec perscrutari Primordia singula quæque,
Ut videant, qua quidque geratur cum ratione.
At quidam contra hæc, IGNARI, Materiaï
Naturam non posse Deûm sine numine rentur
Tantopere humanis rationibus, ac moderatis
Tempora mutare annorum, frugesque creare:
Nec jam cætera, mortaleis quæ suadet adire,
Ipsaque deducit dux vitæ DIA VOLUPTAS,
Ut res per Veneris blanditim sæcla propagent,

NOTÆ.

157. *Res remoratur.*] *Crescere moræ*, B. vitiosè, ut & *Se remoretur.*

158. *Atque Ipsa.*] *Quin Ipsa*, Faber legit, & in sequenti versu *Ferantur* pro *Feruntur:* De hac emendatione, inquit, judicent Docti: Et certè Docti judicabunt illa emendatione opus non esse.

159. *Connixa.*] Rectè: Et frustra *Connexa* legitur.

162. *Multiplexque.*] Legat qui velit *Multipliciſque.*

164. *Nam neque consilio*, &c.] Hunc versum quidam Codd. non agnoscunt, & in sequenti versu pro *Perscrutari* exhibent *Persectari.* Qui retinet, Fabri explicatione fruatur: Neque enim dixerit quispiam, Principia dum inter se deliberent quæ prima, quæ secunda ferantur, cessâsse, morari: qui rejicit, eo modo quo potest, explicet.

167. *At quidam contra*, &c.] Providentiæ impotentissimus impugnator *Lucretius* commata quædam v. 16. effundit contra eos qui Materiam inertem dicunt, & non vi sua aut necessitate naturæ, sed mente Divina motam esse & dispositam: Rudem deinde materiam sine ulla arte aut consilio hunc Mundum posse constituere, eaque perficere opera, quæ vulgus Hominum Rationi & Providentiæ attribuit, Voluptatem esse ducem vitæ Hominum, illius nutu omnes regi & gubernari, nec Hominum causa Mundum hunc, aut quidvis aliud à Deo fieri audacter & impiè affirmat: Denique promittit se olim ostensurum Compagem Mundi tam ineptam, inconcinnam, & vitiosam esse, ut Divina sapientia sit prorsus indigna; Quid fecerit hic Promissor tanto hiatu dignum lib. V. videbimus, interim quanto Sapientior Ille qui *Cœlos Dei gloriam enarrare* dixit! An cùm machinatione quadam moveri aliquid videmus, ut sphæram, ut horas, ut alia permulta, non dubitamus quin illa opera sint Rationis, cùm autem impetum Cœli admirabili cum celeritate moveri, vertique videamus, constantissimè conficientem vicissitudines anniversarias cum summa salute & conservatione rerum omnium, dubitamus quin ea non solùm Ratione fiunt, sed etiam excellenti quadam divinaque Ratione? Tullius de Nat. Deor. lib. II.

169. *Tantopere Humanis*, &c.] Tam compositis, quæque humanæ prudentiæ tam similes sunt. *Faber* ex *Lambino:* Cum Salmasio tamen è MSS. rectiùs forsan legatur pro *Ac moderatis*, *Admoderatè humanis rationibus:* i. e. ut Humanæ rationes postulant: Et hæc Interpretatio optimè respondet v. 174.

——— *Quorum omnia causa*
Constituisse Deos fingunt ———

Ne

Digitized by Google

Ne genus occidàt Humanum: Quorum omnia causa
Conſtituiſſe Deos fingunt, ſed in omnibu'rebus
Magnopere à vera lapſi ratione videntur.
Nam quamvis rerum ignorem Primordia quæ ſint,
Hoc tamen ex ipſis Cœli rationibus auſim
Confirmare, aliiſque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis Divinitùs eſſe creatam
Naturam mundi, quæ tanta 'ſt prædita culpa:
Quæ tibi poſteriùs, MEMMI, faciemus aperta;
Nunc id quod ſupereſt de Motibus expediemus.
Nunc locus eſt (ut opinor) in his illud quoq; rebus
Confirmare Tibi, nullam rem poſſe ſua vi
Corpoream ſurſum ferri, ſurſumque meare.
Ne tibi dent in eo Flammarum corpora fraudem:
Surſus enim vorſus gignuntur, & augmina ſumũt:
Et ſurſum nitidæ Fruges, Arbuſtaque creſcunt,
Pondera quantum in ſe 'ſt, cum deorſum cuncta ferantur.
Nec cùm ſubſiliunt Ignes ad tecta domorum,
Et celeri flamma deguſtant tigna, trabeiſque,
Sponte ſua facere id, ſine vi ſubigente, putandu 'ſt:
Quod genus, è noſtro cum miſſus corpore Sanguis
Emicat exſultans altè, ſpargitque cruorem.
Nonne vides etiam, quanta vi Tigna Trabeiſque
Reſpuat humor Aquæ? nam quam magi' merſimus altum

ne pereat Humanum Genus, propter quos fingunt Deos cuncta effeciſſe: At in hac opinione plurimum falluntur: Etſi enim non eſſet origo rerum mihi optimè perſpecta, tamen ex ipſa Cœli conſideratione, aliiſque rebus infinitis probare poſſum, Mundum hunc tam vitioſum, tot defectibus laborantem à Diis non fuiſſe factum: Hæc verò omnia, O Memmi, *Tibi olim explicabo, nunc Opus propoſitum implebo, & doctrinam de motibus exponam: Jam opportuna eſt occaſio, ut puto, oſtendere nullum Corpus ſua vi, & naturaliter ſurſum ferri, ne forſan motu flammæ deceptus id credas fieri: Nam cum generetur, & cum incrementum ſumat Flamma, ſurſum tendit; lætæ etiam Segetes, & Arbores creſcunt ſurſum, licet omnia pondera (qualia ſunt Segetes & Arbores) deorſum vi ſua & naturaliter tendant: Neque credendum eſt, cum Ignes ad tecta domorum aſcendant, & veloci flamma trabes & tigna abſumant, id propria ſua vi, & naturaliter, nulla vi cogente, facere, ſed eodem modo, quo Sanguis è vena ſecta emicat exultans altè, & Cruorem latè ſpargit: Nonne etiam cernere liceat quanta vi Aqua tigna & trabes rejicit? quò magis enim altè merginus,*

NOTÆ.

181. *Quæ tanta eſt.*] *Quamque hæc ſint*, B.

183. *Nunc id quod ſupereſt*, &c.] Hunc verſum rejicit *Lambinus*, an meritò Alii judicent, certè nec ſupervacaneus eſt, nec Lucretio indignus: Olim affirmaverat Semina omnia deorſum tendere, & omnem motum ſurſum eſſe violentum, idem urget, v. 83. & docet nullum Corpus, ne Ignem quidem ipſum, naturaliter ſurſum ferri, ſed vi aliorum Corporum extrudi, eodem modo quo ſuccus in Arboribus, Sanguis è venis exiliens & Trabs Aquis immerſa; Quis enim dubitat & ſuccum iſtum, & Sanguinem, & Trabem iſtam in *Inani* deorſum tendere, licet Alter per Truncum aſcendat, Alter è venis emicet, & altera ex undis emergat? Obſervat denique Radios Solis ad Terram deorſum tendere, Stellas etiam, Meteora ignita, & Fulmina in Terras cadere, & concludit Flammam non vi ſua, ſed Corporum extrudentium impulſu ſurſum ferri: ἢ τὰ πρῶτα μὲν ἀπλᾶ, ἢ τὰ ἐξ ἐκείνων συγκρίματα βάρος ἔχει: Plutarchus 1. Plac. Phil. Cap. 12. Et Simplicius docet Epicuri fuiſſe ſententiam ἅπαν σῶμα βάρος ἔχειν, τῷδε τὰ βαρύτερα ὑφιζάνειν, τὰ ἧττον βαρέα ὑπ' ἐκείνων ἐκθλίβεσθαι ἐπὶ τὸ ἄνω

187. *Ne.*] *Nec*, Alii, vitioſè: & imperitè *Timeo* pro *in eo* legit Nardius.

188. *Augmina.*] Alii *Agmina.*

188. *Surſus enim vorſus*, &c.] Eſt tacita ἀνθυποφορά· Surſùm enim inquies fertur Ignis, ad quam verſu ſequenti reſpondet, ſed Fruges & Arbores in altum feruntur propter vim ſubigentem, quæ è Terris prorumpens, in altum creſcere cogit, cùm tamen omnia pondera naturaliter (quantum in ſe eſt) ferantur deorſum. Faber.

193. *Sine vi ſubigente.*] Ita Lambinus uno MS. adjutus. Alii Omnes *Subjecta.*

197. *Quam magni' merſimus.*] *Quam magis urgimus*, B. & alii Codd. *urgere* enim apud Veteres ut *Fervere*, Alii *Urſimus.*

Directa,

Digitized by Google

multaque vi laborantes in profundum deprimimus, eò majori impetu Aqua rejicit, ita ut plus media sui parte sæpe emergant & exiliant: Nemo tamen, puto, dubitat quin hæc omnia (quantum in se est) propria sua vi & naturaliter per vacuum Inane deorsum ferrentur. Similiter credendum est, Flammas per Aërem expressas posse ascendere, licet propria gravitas deorsum deducere contendat: Nonne etiam cernere licet Ignita noctu Meteora per Aërem volitantia ducere longos flammarum tractus in quascunque partes vagari permittit Natura? Nonne vides etiam Stellas & Sidera in Terram cadere? Sol de alto Cœli culmine Calorem flammasque suas in omnes undique Aëris regiones emittit, & agros radiis conserit; Ignis igitur Ipsius Solis versum Terras, & deorsum tendit: Cernis quoque Fulmina per imbres transversos ferri, Flammæ è nubibus prorumpentes nunc hinc, nunc illinc concurrunt; & Ignis passim in Terras decidit. Te etiam, O Memmi, cognoscere magnopere volo,

Directa, & magna vi multi pressimus ægrè;
Tam cupidè sursum revomit magis, atque remittit,
Plus ut parte foras emergant, exsiliantque.
Nec tamen hæc, quantu 'st in se, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per Inane deorsum cuncta ferantur.
Sic igitur debent Flammæ quoque posse per auras
Aëris expressæ sursum succedere; quanquam
Pondera, quantum in se 'st, deorsum deducere pugnent:
Nocturnasque faces Cœli sublime volanteis
Nonne vides longos flammarum ducere tractus,
In quascunque dedit parteis Natura meatum?
Non cadere in terram Stellas, & Sidera cernis?
Sol etiam summo de vertice dissupat omneis
Ardorem in parteis, & lumine conserit arva:
In terras igitur quoque Solis vergitur ardor.
Transversosque volare per imbres Fulmina cernis:
Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus Ignes
Concurrant, cadit in terras vis Flammea volgò.
Illud in his quoque Te rebus cognoscere avemus:
Corpora

NOTÆ.

199. *Revomit.*] Melius quàm *Removet.*

206. *Sublime.*] Virgilius
Jamque Humiles, jamque elati sublime feruntur.

209. *Non cadere in Terram Stellas*, &c.] Fallitur, inquies, *Epicurus*, & cum illo una *Lucretius*; neque enim Stellæ cadunt: Ita est: Sed muta nomen, pro Stellis pinguem, sulphuream, & oleaginosam exhalationem ponito, quod dicit verum erit tamen: *Faber*: Lambinus & Pareus è Virgilio explicant Lucretium,
——*Suadentque* cadentia *Sidera somnum*;
locum inspice, eosque viros nihil agere deprehendes.

212. *Vergitur.*] Servius ad 12. Æneid.
Quo vergat *Pondere lethum*,
Benè *vergat*, nam morientes Inferos petunt. Et hæc melius Lucretium explicant quàm illa quæ Alii Interpretes ex Servio ad 6. Æneid. proferunt:
——*Frontique* invergit *vina Sacerdos.*
Vergere est conversa in sinistram partem manu ita fundere, ut Patina convertatur, quod in Infernis sacris fit: Alii legunt *Spargitur.*

214. *Abrupti.*] Virgilius.
——Erupti *nubibus ignes*
——Proruptus *Corpore Sudor*
& Æneid. 3. v. 199. melius ex Codd. vet. legatur
——Abrupti *nubibus Ignes*
quàm Abruptis.

216. *Illud in his rebus quoque.*] De Seminum motu naturali deorsum, & violento sursum fusè Poëta disputavit: unde autem motus ille violentus nisi ex ictu? At Gravia æquali velocitate ad lineam per Inane descendentia nunquam concurrerent, Alia nunquam assequerentur alia, proinde nulla foret omnino Generatio, nihilque existeret
Desertum præter spatium & Primordia cæca:
Hoc vitio laborabat *Democriti* sententia, qui unicum tantùm motum κατὰ πληγὴν (ita enim legendum, non κατὰ πλάγιον, ut ex Cicerone manifestum est, qui libro de Fato, *Quandam vim motus*, inquit, *habebant, Impulsionis, quam Plagam ille appellat, à Te, Epicure, Gravitatis & Ponderis:*) agnovit: Plutarch. de Plac. Phil. lib. I. C. 23. Epicurus igitur duas species motus

Digitized by Google

Corpora cum deorsum rectum per Inane feruntur,
Ponderibus propriis incerto tempore ferme,
Incertisque locis spatio decedere paullùm:
Tantùm quod Momen mutatum dicere possis. 220
Quod nisi Declinare solerent, omnia deorsum,
Imbris uti guttæ, caderent per Inane profundum:
Nec foret Offensus natus, nec Plaga creata
Principiis: ita nil unquam Natura creasset.
Quòd si forte aliquis credit Graviora posse 225
Corpora,

Corpora cùm per Vacuum innata sua gravitate deorsum ad lineam tendant, aliquo saltem tempore, sed non uno definito, aliqua etiam parte spatii, sed non una definita, à linea vi sua propria declinare, ita tamen ut motus ad lineam dicatur vel minimum mutatus: Nisi enim declinarent, Omnia deorsum per infinitum Inane, uti Imbris guttæ, ferrentur: Nullus foret inter Semina ictus, nulla plaga, & sic Natura nullum unquam compositum procreâsset: Si autem aliquis fortasse existimet Graviora

NOTÆ.

motus naturalis constituit, Aliam ad Perpendiculum, aliam ad Declinationem, Επίκυρ& δύο εἴδη τῆς κινήσεως, τὸ κατὰ φάθμην, καὶ τὸ κατὰ παρέγκλισιν. Plutarchus de Plac. lib. I. C. 23. Motus hic Declinationis idcirco necessarius est visus, quoniam alioquin nullus inter Atomos ictus futurus fuisset, nullaque proinde extitisset unquam ullius rei generatio. *Cicero in* 1. *lib. de Fin.* Censet Epicurus eadem illa Individua & solida Corpora ferri suo deorsùm pondere ad lineam, hunc naturalem esse omnium Corporum motum: Deinde ibidem Homo acutus, cùm illud occurreret, si omnia deorsùm è regione ferrentur, &, ut dixi, ad lineam, nunquam fore ut Atomus altera alteram possit attingere, itaque attulit rem commentitiam: Declinare dixit Atomum perpaullum quo nihil possit fieri minus, ita effici complexiones, & copulationes, & adhæsiones Atomorum inter se, ex quo efficeretur Mundus omnesque partes Mundi quæ in eo sunt: Hanc sententiam v. 35. explicat *Lucretius*.

217. *Rectum per Inane.*] Id est motu perpendiculari, ita autem dicitur *Rectum per Inane*, ut *Recta regione viæ*: neque enim necesse est legere *Vastum per Inane* quod cuipiam videatur. *Faber*: Alii illam, quam apposui, Interpretationem sequuntur.

219. *Decedere.*] *Secedere*, Lambinus. Antiqui omnes Codd. *Se pellere*. Sic Cicero in lib. I. de Nat. Deorum: *Omnis autem ista rerum effigies quomodo ex individuis Corporibus oritur, quæ etiamsi essent, quæ nulla sunt*, Pellere se ipsa tamen, & *agitari inter se concursu fortasse possent, formare, figurare*, &c. *non possent*.

219. *Incertisque locis.*] *Incerto tempore*, non uno definito, sed modò hoc, modò illo tempore; *Incertis locis*, Aliis atque Aliis: Ita moventur Semina tanquam Animalia, quæ v. 256.

—— *Declinant motus, nec tempore* certo
Nec Regione loci certa, *sed ubi ipsa tulit Mens*:

ita *Lucretius* malignus Providentiæ hostis stupida sua & bruta semina tantùm non Animo, & voluntate donat.

220. *Tantùm quod Momen*, &c.] Ita vet. Lib. Turnebus legit *Momen mutatus*, i. e. mutationis (ut ipse Lucret. *In* Commutatum *veniunt*:) ut sit hæc sententia, vix dicere possis levem mutationem esse factam: Alii, *Tantum quoad Momen*: Alii, Quod *Minimum mutatum*: Cicero lib. de Fato, *Cur declinet Atomus* uno minimo, *non declinet duobus aut tribus?* & Lucret. infrà v. 243.

—— *Paullùm clinare necesse est*
Corpora, nec plus quàm minimum ——

Gassendus: *Minimum momentum*.

221. *Quod nisi declinare*, &c.] Breviter v. 4. hunc motum declinationis admittendum docet. Alioquin disjuncta semper & discreta ferrentur semina, tanquam Imbris guttæ, nullæ forent adhæsiones, & complexiones Atomorum, & proinde nulla Compositа.

225. *Quòd si forte aliquis*, &c.] Motum hunc ad Declinationem, κίνησιν κατὰ παρέγκλισιν ita deperit *Lucretius*, ut illum nullo modo sibi extorqueri patiatur; idcirco v. 18. acriter insurgit in eos, qui existimant graviora semina per Inane descendentia posse assequi Leviora, & illa percutere; ita ut non opus sit ista, quam fingit Seminum declinatione: Asserit omnia Semina æquivelocia esse, & pari pernicitate per Inane ferri, ideoque illa quæ ponè subeunt nunquam posse assequi præcedentia; Medium quidem facere aliquid ad motus acceleration[em]

Digitized by Google

Corpora utpote celerius per Inane descendentia posse Levioribus desuper incidere, & inde Plagas ictusque fieri, unde motus rerum genitales orirentur, Ille profectò plurimum & egregiè fallitur: Quæcunque per Aquas aut Aërem descendunt pro diversa ratione ponderum celerius aut tardius feruntur, quia Aër & Aqua omnibus Corporibus non æqualiter resistunt, & eorum motus impediunt, sed facilius à Gravioribus Corporibus dividuntur, & removentur; At è contra Inane *non potest ex ulla parte ulli rei resistere, eamque impedire, & sistere: Sed iterum quo feratur spatium pro natura sua semper dabit: Igitur per* Inane *non resistens inæqualia Pondera debent æquali velocitate ferri, ideoque Graviora non*

Corpora, quò citiùs rectum per Inane feruntur,
Incidere è supero Levioribus, atque ita Plagas
Gignere, quæ possint genitaleis reddere motus:
Avius à vera longè ratione recedit.
Nam per Aquas quæcunque cadunt, atque Aëra deorsum:
Hæc pro ponderibus casus celerare necesse 'st,
Propterea, quia corpus Aquæ, naturaque tenuis
Aëris haud possunt æquè rem quamque morari:
Sed citiùs cedunt Gravioribus exsuperata.
At contra nulli de nulla parte, neque ullo
Tempore Inane potest Vacuum subsistere reij,
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per Inane quietum
Æquè ponderibus non æquis concita ferri.
Haud igitur poterunt Levioribus incidere unquam
Ex supero Graviora, neque Ictus gignere per se,
Qui varient motus, per quos Natura genat res.
Quare etiam atque etiam paullùm clinare necesse 'st
Corpora,

possunt Levioribus desuper incidere, neque per se ictus istos facere qui varient motus, per quos Res cunctas Natura producit. Fatendum igitur est Semina declinare perpaulum,

NOTÆ.

lerationem & retardationem, & Corpora ejusdem materiæ pondere inæqualia, cùm per Aquam aut Aërem supernè deorsùm cadant, non æquivelocia esse, quod falsum est, concedit: Vult autem motum eò velociorem semper fieri, quò spatium liberius seu inanius est, ut ubi spatium denique liberrimum inanissimumque est, motus sit velocissimus, & qui plures in eo sunt, motus ii sint æquè veloces.

227. *Plagas.*] Ita Lamb. è v. 241. ubi *Gignere ictus*, licet omnes Libri *Plagis* exhibeant.

230. *Deorsum.*] Alii *Rarum:* Quæ vox respondet v. 232.

——— *Naturaque tenuis*
Aëris ———

233. *Haud æque possunt.*] *Haud æque*, id est, non æqualiter; non similiter, nam Aqua magis subsistit Corporibus, quàm Aër; Hæc *Lambinus*, sed longè alia est, eaque ipsa, quam apposui, Lucretii sententia.

238. *Inane quietum.*] Quod nulli rei resistit, nam quò liberius est spatium, eò velocior secundum Epicuræos motus: ἢ μὴν καὶ ἰσοταχεῖς ἀναγκαῖον τὰς Ἀτόμους εἶναι ὅταν διὰ τοῦ κενοῦ εἰσφέρωνται, μηδενὸς ἀντικόπτοντος, ἅτε γὰρ αἱ βαρεῖαι θᾶττον διϊσταμένων τῶν κάτω, ὅταν γε δὴ μηδὲν ἀπαντᾷ ἀντίας· ἅτε καὶ μικραὶ τῶν μεγάλων, ὡς πάντα πόρον σύμμετρον ἔχουσαι, ὅταν μηδὲν μήδε ἐκείναις ἀντικόπτῃ, ἀθ' ἡ εἰς τὸ πλάγιον διὰ τῶν ἰδίων βαρῶν τῇ ταχύτητι διαφέρει· Epicurus ad Herodotum.

239. *Æque Ponderibus.*] *Atque Ponderibus*, è suis forsan, quos alibi jactat, MSS. Codd. edidit *Fayus*, tales Codd. tam eleganti viro non invideo.

241. *Per se.*] id est solo motu ad Lineam, sine ulla Declinatione.

242. *Genat.*] Gifanius & Pareus huic voci, quam deperit Lambinus, nimium quantùm infensi legunt *Gerat*, quasi *Genat* non meliùs respondeat v. 228.

Quæ possint genitaleis *reddere motus.*

243. *Quare etiam atque etiam.*] Refutata, quam modò exposuerat, opinione, concludit v. 8. Semina declinare perpaullum, & quo nihil potest minus esse, ita etiam ut non *obliquè* moveri dicantur: Sensus enim ipsi docent Gravia deorsùm tendentia non obliquo motu ferri: At iidem sensus non negant Gravia minimùm declinare, declinatio enim minor est quàm ut percipi possit; Ideoque cùm non refragentur sensus, & postulat rerum generatio, quæ sine isto motu

Digitized by Google

Corpora, nec plùs quàm minimùm, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet. 245
Namque hoc in promptu, manifeſtumque eſſe videmus:
Pondera, quantum in ſe 'ſt, non poſſe Obliqua meare,
Ex ſupero cum præcipitant, quod cernere poſſis.
Sed nihil omnino recta regione viaï
Declinare, quis eſt, qui poſſit cernere, ſeſe? 250
Denique ſi ſemper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur ſemper novus ordine certo,
Nec Declinando faciunt Primordia motus
Principium quoddam, quod Fati fœdera rumpat,

at quo nihil poſſit fieri minus, ne fingere videamur Semina obliquo motu ferri, & iſtud figmentum Experientia refutet. Omnibus enim manifeſtum eſt Gravia Corpora cum deſcendant ſua gravitate non poſſe obliquè ferri; Et hoc ipſi Oculi demonſtrant; At à rectâ linea perpaulum non declinare quis Oculus tam acutus qui ſentiat? Denique ſi omnis motus ſemper connectatur, certoque ordine & ſerie novus motus è vetere ſemper oriatur, nec Semina declinando *faciant motus quoddam principium quod Fati catenas rumpat,*

NOTÆ.

motu nunquam prorſus foret, Admittenda eſt Seminum Declinatio.

243. *Clinare.*] Alii *Inclinare*; ſed quis *Clinare* rejiceret, qui *Clinamen* v. 292. admittit?

245. *Obliquos*, &c.] Modeſtè, at motus vel maximè obliquos æquiùs poſtulâſſet, ſi ſenſuum judicium timeat, abeant iſti moleſti ſenſus, & hoc uno ſe falli patiantur; Non iniquior eſt Poſtulatio: Nam & ipſa Declinatio (*Cicero primo libro de Finibus*) ad libidinem fingitur, ait enim Epicurus Atomos declinare ſine cauſa, quo nihil turpius eſt Phyſico, & illum motum naturalem omnium ponderum è regione inferiorem locum petentium ſine Cauſa eripuit Atomis: Nec tamen id, cujus Cauſa hæc finxerat, aſſequutus eſt. Nam ſive omnes Atomi declinabunt, nullæ unquam cohæreſcent, ſive aliæ declinabunt, aliæ ſuo nutu rectè ferentur, primum erit hoc quaſi provincias Atomis dare, quæ rectè, quæ obliquè ferantur; deinde eadem illa Atomorum, in quo etiam Democritus hæret, turbulenta Concurſio hunc Mundi ornatum efficere non poterit.

250. *Declinare ſeſe.*] Virgilius Æneid. 4.
—— *Dulci declinant lumina ſomno.*
& Cicero de Fato, *Quæ ergo nova cauſa eſt in natura quæ declinet Atomum?*

251. *Denique ſi motus*, &c.] Pro declinatione ſeminum iterum pugnat *Lucretius*, v. 43. Quoſdam motus eſſe voluntarios omnes ſentiunt, Libertatem in ſeipſo quilibet percipit, & ſimilem eſſe in aliis Animalibus non ineptè conjicit; illa enim videt motus ſuos non certo tempore, certoque ordine peragere, ſed pro libitu variare, & nutu ſuo vivere. Imo cùm Carceres ſubitò patefiant, tantùm non videmus ipſam voluntatem equi prorumpentem & longè præcurrentem antequam moventur Artus: Primo plauſu erigitur, internus Animi motus præceps fertur, dum Spiritus, qui per nervos in ſingula membra dirigendi ſunt, tardiùs conveniant, Animique motui moroſiùs obſequantur. Deinde cùm externa vi impellimur, aliquid intus latet quod vi iſti obſiſtat & repugnet; Et aliud planè nos agere ſentimus, cùm noſtro nutu, quàm cùm aliorum impulſu moveamur. Unde verò hæc Libertas? Excute Semina ipſa, nihil tale in iis latet, ex motu directo & ad lineam Fati & Neceſſitatis Catena nectitur, ex Ictu (ſi poteſt eſſe Ictus ſine Declinatione) eadem ſequitur Neceſſitas. Relinquitur igitur Sola Declinatio cui ſe debeat Libertas. Motum hunc Declinationis *Plutarchus De An. ſolert.* docet ab Epicuro induci, ὅπως εἰς τὴν ζωὴν ἡ τύχη παρεισέλθῃ, ᾗ τὸ ἐφ' ἡμῖν μὴ ἀπολήται. *Hanc Epicurus rationem induxit ob eam rem, quòd veritus eſt ne, ſi ſemper Atomus gravitate ferretur naturali & neceſſaria, nihil liberum nobis eſſet, cum ita moveretur Animus, ut Atomorum motu cogeretur:* Et alibi: Epicurus ab Atomis petit præſidium, eaſque de via deducit, & uno tempore ſuſcipit res duas inenodabiles: Unam, ut ſine cauſa fiat aliquid, ex quo exiſtet ut de nihilo quippiam fiat, quod nec Ipſi, nec cuiquam Phyſico placet: Alteram, ut cùm duo Individua per inanitatem ferantur, alterum è regione moveatur, alterum declinet: *Cicero de Fato.*

Ex

Digitized by Google

& efficiat ut Causa ab æterno non sequatur Causam, unde oritur, unde inquam illa Animantium Voluntas libera, & Fati vinculis exempta; cujus nutu huc & illuc pro libitu movemur? motusque nostros variamus non certo semper (definito) tempore, nec certo semper (definito) loco, sed ubi, & quando ipsi Animo placuit: Dubitari enim non potest, quin hi motus initium à Voluntate sumunt, & postea per artus deferuntur: Nonne etiam vides cùm subitò patefiant Carceres, Equos ad cursum pronos non posse prorumpere tam citò quàm Animus ipse vult: Namque particulæ materiæ (Spiritus) quæ motui inserviunt, ex toto corpore collectæ debent convenire, ut conjunctæ (vel uno impetu emissæ) imperium Voluntatis faciant: Unde manifestum est motus initium à Corde fieri, & primùm procedere ex Voluntate Animi (qui in Corde situs est) & inde per totum Corpus, & omnia membra dispergi. Neque hic motus similis est illi quo movemur, cùm vi externa & alterius impulsu aginur, tum enim quilibet experitur totam Corporis sui impulsi molem se reluctante ferri, donec Voluntas motum istum inhibeat, & singula Membra sistet. Nonne ergo jam intelligis, quanquam vis externa multos agat,

Ex infinito ne causam causa sequatur:
Libera per Terras unde hæc animantibus extat,
Unde est hæc (inquam) fatis avolsa Voluntas,
Per quam progredimur, quo ducit quemque voluptas?
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit Mens.
Nam dubio procul his rebus sua cuique Voluntas
Principium dat: & hinc motus per membra rigantur.
Nonne vides etiam patefactis tempore puncto
Carceribus, non posse tamè prorumpere Equorum
Vim cupidam tam desubitò, quàm Mens avet ipsa?
Omnis enim totum per Corpus materiai
Copia conquiri debet, concita per artus
Omneis, ut studium Mentis connexa sequatur:
Ut videas initum motus à Corde creari,
Ex Animiq; voluntate id procedere primùm:
Inde dari porro per totum Corpus, & artus:
Nec simile 'st, ut cùm impulsi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu,
Nam tum materiam totius Corporis omnem
Perspicuu 'st nobis invitis ire, rapique,
Donicum eam refrænavit per membra Voluntas.
Jamne vides igitur, quamquam vis extera multos

NOTÆ.

255. *Ex Infinito ne Causam*, &c.] Fatum enim nihil aliud est quàm εἱμαρμένη seu συμπλοκὴ αἰτιῶν τέλεσμένη: Et qui introducunt Causarum seriem ordinatam ac sempiternam, ii mentem Hominis *Libertate* spoliatam Fati necessitate devinciunt. *Cic.* de Fato.

259. *Declinamus.*] Inclinamus, variamus, dirigimus, & absurdè *Fayus* Vitamus.

262. *Rigantur.*] Gassendus *Vagantur*: Alii Reguntur: De Anima Mundi *Manilius*,

Cum Spiritus unus
Per cuncta habitet partes, atque irriget *Orbem*
Omnia pervolitans, Corpusque Animale figuret.

265. *Vis cupida Equorum.*] Ut apud Virgilium

Odora Canum vis.

265. *Desubitò.*] Ennius, Nævius, Cæcilius, Omnes veteres utuntur: Ennius,

Cum desubito *me orat Mulier lachrymansque ad genua accidit.*

266. *Omnis enim totum*, &c.] v. 6. Motus voluntarios Animalium obiter, nec ineptè explicat: Vult ipse Animus, deinde colligit Spiritus, qui sibi obsequantur, per nervos in membra dirigit, languidos fovet, novos & vigentes subministrat, ita movetur Animal, & continuatur illius motus.

268. *Connexa.*] Cum Aliis *Connixa* libentiùs legerem.

272. *Nec simile est*, &c.] Explicatum modò voluntarium motum v. 12. illustrat, comparatione facta inter eum & motum violentum; nam motu violento acti vim externam sentimus, cùm nutu nostro procedamus, nihil tale: Deinde vi externæ repugnat Voluntas nostra, aliquando etiam vincit: Unde patet esse aliquod Principium internum motus, liberum planè, nec ullæ necessitate victum.

277. *Extera.*] Meliùs quàm *Extima* Lambini.

Pellit,

Digitized by Google

Pellit, & invitos cogit procedere sæpe,
Præcipiteisque rapit, tamen esse in pectore nostro
Quiddam, quod contrà pugnare, obstareque possit,
Cujus ad arbitrium quoque copia materiaï
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et projecta refrænatur, retroque residit.
Quare in Seminibus quoq; idem fateare necesse'st,
Esse aliam præter Plagas, & Pondera causam
Motibus, unde hæc est nobis innata potestas:
De Nihilo quoniam fieri Nil posse videmus.
Pondus enim prohibet, ne Plagis omnia fiant,
Externa quasi vi, sed ne Mens ipsa necessum
Intestinum habeat cunctis in rebus agendis;
Et devicta quasi cogatur ferre, patique:
Id facit exiguum CLINAMEN Principiorum
Nec regione loci certa, nec tempore certo.
Nec stipata magis fuit unquam Materiaï
Copia, nec porro majoribus intervallis.
Nam

& invitos movere cogat, rapiatque præcipites, Aliquid tamen esse in corde nostro quod isti impulsui resistere queat, & reluctari, ad cujus nutum Spiritus (copia materiæ) aliquando per nervos in membra emittuntur, emissi aliquando inhibentur, & retrò fluere coguntur. Et si hoc agnoscas, necesse est ut fateare esse in ipsis Seminibus aliam motuum Causam præter Plagas & Pondus, ex qua Causa hæc libera facultas innata oritur: Nihil enim fit è Nihilo. *Pondus enim ipsum, quod Seminibus naturale est, efficit ut omnia non Ictibus, & quasi externa vi agantur: Sed ut Mens ipsa interna necessitate non determinetur in omnibus suis actionibus, & quasi devicta cogatur pati (nihil pro libitu agat) minimè isti* declinationi *Seminum, quæ neque in certo loco, neque in certo tempore fit, debetur. Tota seminum multitudo nunquam magis stipata fuit, nec porrò majoribus intervallis distabat,*

NOTÆ.

283. *Projecta.*] Quasi procul rejecta, *Fayus:* Ama Interpretem.

284. *Quare in Seminibus,* &c.]E Libertate Voluntatis motum Declinationis v. 10. demum adstruit: Ex Ictu nunquam nascetur ista Libertas, Ictus quippe est vis externa, quæ Libertati maximè adversatur, Pondus, licet sit Principium motus internum, dum tamen deorsùm eodem semper tenore tendat, non minùs adversatur Libertati, quàm ipse Ictus: Sola igitur restat Declinatio, quæ nec certo tempore, nec certo loco facta necessitatem istam, quam & Ictus & Pondus inducunt, evitat, & rumpit Fati fœdera.

286. *Nobis.*] E vett. Codd. *Lambinus,* dum Alii legunt *Ollis:* Cicero lib. I. de Nat. Deorum: *Epicurus,* cùm videret si Atomi in inferiorem locum ferrentur suopte pondere, nihil fore in nostra potestate, quòd illarum motus esset certus & necessarius, invenit *Declinationem*, ut hanc Necessitatem effugeret.

287. *De nihilo quoniam,* &c.]Id est, res non fiunt ex Nihilo, quia Pondus & Ictus Atomorum id impediunt, at Pondus & Ictus Atomorum non faciunt, ut nobis innata sit Libertas agendi: Hæc *Fayus:* Quibus nihil absurdius vel ipse *Fayus.*

289. *Ne Mens ipsa necessum Intestinum,* &c.]Codices omnes *Ne Res ipsa;* Istis omnibus Codicibus præferenda est Lambini conjectura, sententia ipsa postulat *Mens:* Hunc locum, de quo nihil Interpretes, difficilem existimo, & ita explicandum: De nihilo nihil fit, Ergò Libertas voluntatis ex aliquo oritur; quodnam verò istud sit jam inquirendum est; Motus Seminum est duplex, Alter naturalis deorsùm, qui à *Pondere* procedit, Alter violentus sursùm, qui ab *Ictu:* Jam ab *Ictu* Omnia non fieri manifestum est, quoniam aliquis motus à Pondere procedit; Iste autem motus qui à *Pondere* procedit, dum sit naturalis, & eodem semper tenore labatur, *Libertati* non magis favet, quàm ipse *Ictus;* Ne igitur Animus, qui ex Seminibus constat, necessitate aliqua interna, i. e. motu qui à *Pondere* procedit determinetur, sola potest Seminum *Declinatio* efficere, quæ in incerto loco, incerto etiam tempore facta illius *Libertatis* Causa esse potest.

289. *Necessum.*] *Necesse* est nomen, nam *Necessus, Necessis, Necessitas,* & *Necessum* lectum est: Donatus ad Sc. 5. Act. 5. Eunuchi Terent.

294. *Nec stipata magis,* &c.]Semina mutari non posse olim docuit *Lucretius,* jam v. 14. asserit Universam materiam nec minoribus

Digitized by Google

(nec rarior, nec denſior) numerus enim Seminum nec augeri poteſt, nec diminui: Quapropter in eo motu, quo nunc ſunt ſemina, olim etiam in omni præterito tempore fuerunt. Et eodem poſthàc in æternum ferentur: Et quæ aliquando genita fuerunt, ſimiliter in poſterum gignentur, & exiſtent, & augebuntur, & valebunt, prout leges Naturæ permittunt, & uniuſcujuſque rei Natura poſtulat. Nec ulla poteſt vis mutare Rerum ſummam, (Univerſum) nam nullus eſt locus in quem recedere poſſit aliqua Materiæ particula ex Omni (Univerſo) effugiens, neque ullus omninò locus è quo nova vis poteſt in Univerſum irrumpere, Naturam rerum, & motus Seminum mutare. Ne verò mireris quòd cum omnia Semina perpetuo motu agitentur, Univerſum tamen alta quiete torpeſcere videatur, nec motus aliquos, niſi forſan particulares quorundam Corporum ſentiamus: Semina enim ipſa longè minora ſunt quàm ut ſub ſenſibus cadant; Cum igitur Semina ipſa videre non potes, certè motus ipſorum debent eſſe inconſpicui: Nec de hac re dubitabis, ſi conſideres illarum rerum, quas oculis uſurpare poſſumus, motus ſæpe cerni non poſſe, ſi modò ipſæ res ſint longè remotæ; nam ſæpe Oves in monte læta gramina tondentes modò huc, modò illuc tendunt, quocunque herbæ recenti rore gemmantes invitant ſingulas;

Nam neq; adaugeſcit quicquam, neq; deperit inde.
Quapropter quo nunc in motu Principiorum
Corpora ſunt, in eodem anteacta ætate fuere,
Et poſthac ſemper ſimili ratione ferentur;
Et quæ conſuerunt gigni, gignentur eadem
Conditione: & erunt, & creſcent, inque valebunt,
Quantum cuique datum 'ſt per fœdera Naturaï,
Nec rerum Summam commutare ulla poteſt vis.
Nam neque quo poſſit genus ullum Materiaï
Effugere ex Omni, quicquam 'ſt, neque rurſus, in Omne
Unde coorta queat novâ vis irrumpere, & Omnem
Naturam rerum mutare, & vertere motus.
Illud in his rebus non eſt mirabile, quare
Omnia cum rerum Primordia ſint in motu,
SUMMA tamen ſumma videatur ſtare quiete,
Præterquam ſi quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longè noſtris ab ſenſibus infra
PRIMORUM natura jacet: quapropter ubi illa
Cernere jam nequeas, motus quoque ſurpere debent:
Præſertim cùm, quæ poſſimus cernere, celent
Sæpe tamen motus ſpatio diducta locorum.
Nam ſæpe in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant Pecudes, quo quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti:

NOTÆ.

unquam, nec unquam majoribus intervallis diſtinctam, quippe nullum ſemen perit, ita ut hiatus relinquatur; nullum novum ſemen introducitur, unde ſpiſſius fieret Univerſum: Deinde motus ſeminum eſſe immutabiles, eoſdem olim fuiſſe, qui nunc ſunt, & eoſdem in æternum futuros: Ideoque quales res olim productæ erant, tales iterum produci poſſe: Quippe ubi eadem ſemina, idem ſemper Pondus, & ubi nulla vis externa introduci poſſit, ibi idem motus, qui ex illo Pondere profluit, ſit neceſſe eſt.

299. *Et Poſthàc.*] *Poſt hoc* Gifanius; & in ſequenti verſu, *Qua conſuerunt.*

308. *Illud in his rebus,* &c.] Contra *Lucretium* forſan aliquis objiciat, ipſos ſenſus hanc de perpetuo Seminum motu opinionem evertere, nam ſi Univerſa materia agitaretur, unde Rerum ſumma τὸ πᾶν tam alta quiete torpeſcere videatur? Reſpondet Poeta v. 25. ineptè id objici, neceſſe enim eſt ut motus ſeminum ſit imperceptibilis, cùm ipſa Semina aciem Oculorum fugiant: Deinde ſubjungit, rerum etiam ſenſibilium motus oculos noſtros è longinquo ſpectantes non rarò latere, quod exemplum Ovium per agros reptantium, & militum per Campos diſcurrentium illuſtrat.

312. *Infra.*] *Ipſa*, Alii exhibent; ſed Lambinus nihil mutare auſus eſt.

314. *Surpere.*] *Surripere*, *Subducere*, Horatius Od. 13. Lib. IV.

Quo motus, quid habes illius, illius,
Quæ ſpirabat Amores,
Quæ me Surpuerat mihi?

Et

Digitized by Google

Et ſatiati Agni ludunt, blandéque coniſcant:
Omnia quæ nobis longè confuſa videntur,
Et veluti in viridi candor conſiſtere colli.
Præterea magnæ Legiones cum loca curſu
Camporum complent, belli ſimulacra cientes:
Et circumvolitant Equites, medioſque repente
Tramittunt valido quatientes impete campos:
Fulgur ibi ad Cœlum ſe tollit, totaque circum
Ære renideſcit Tellus, ſubterque virûm vi
Excitur pedibus ſonitus, clamoreque Montes
Icti rejectant voces ad Sidera mundi:
Et tamen eſt quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, & in campis conſiſtere Fulgur.
Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum,
Qualia ſint, & quàm longè diſtantia formis,
Percipe, multigenis quàm ſint variata FIGURIS:
Non quòd multa parum ſimili ſint prædita forma,
Sed quia non volgò paria omnibus omnia conſtant.

Agni etiam benè ſaturati ludunt, & laſciviunt; Quæ tamen omnia è longinquo viſa nobis apparent indiſtincta, & ſpeciem ferunt unius continui Candoris in viridi monte conſiſtentis. Præterea cum numeroſi exercitus patentium Camporum omnes partes curſu complent imaginem pugnæ exhibentes, cum Equites circumvolitant, medioſque campos vehementi impetu quatientes tranſcurrunt, cum Fulgur ad Cœlum uſque aſcendit, toti undique campi armorum nitore perfunduntur, diſcurrentium hominum pedibus excitatur ſonitus, & montes clamore icti ad ſtellas uſque reflectunt voces; ſi tamen hæc omnia ex aliqua parte altî montis ſpectes, totum iſtud fulgur videretur continuum, ſine motu ſtare in Campis, & ex omni parte quieſcere: Nunc age jam deinceps accipe Qualia ſint ſemina, quantum à ſe invicem formis diſtent, & quàm variis & diverſis figuris donantur; Non quòd pauca ſint prædita forma ſimili, (Infinita enim ſunt figuræ uniuſmodi) ſed quòd Omnia non ſint ſimilis, & ejuſdem prorſus figuræ:

NOTÆ.

320. *Coniſcant.*] Lambinus *Coruſcant*, vel *Coruſſant* à κορύσσω. Cornibus peto: *Theocritus* Idyll. 3.

Τὸν Λιβυκὸν Κνάκωνα φυλάσσεο μὴ τὺ κορύψῃ.

Schol. μὴ τὺ κορύψῃ· μὴ σε κερατίσῃ, τὸ γὰρ κερατίζειν κορύττειν οἱ Αἰολικοὶ λέγουσιν, ὡς συτρεχόντων ἀλλήλοις, τῶν κριῶν, ἢ τὰς κορυφὰς πλητόντων, ἢ ὀργυμένων. At *Coniſcans* utitur Cicero in Piſonem, *Caput opponis cum eo Coniſcans.* Quintiliani Inſt. lib. VIII. Cap. III. quidni igitur *Coniſcant* retineamus, cùm ſit appoſita vox, & ſignificet *Arietare*, vel *cornibus petere?* Hic verò mira commentus eſt *Faysus*; docet enim Quintilianum lib. VI. Ciceronem voce *Coniſcans* utentem, & hunc ipſum *Lucretii* verſum laudare: Ita Iſti ſemper errant, qui alienis, non ſuis oculis utuntur.

326. *Impete.*] Sic lib. V.

Aut hominem tanto membrorum eſſe impete natum.

& alibi.

329. *Clamoreque Montes Icti rejectant.*] Alii Codd. *Clamor quoque montes Icit, & ejectat.*

332. *Nunc age*, &c.] De ſoliditate Seminum, & de affectionibus, Pondere; viz. & Motu, quæ ex illa profluunt, copioſè diſputavit: Jam de alia Seminum affectione, Figura, viz. quæ Magnitudinem conſequitur, (Figura enim terminus & modus magnitudinis) dicturus, monet vix. Atomos eſſe diverſimodè figuratas. Non profectò quòd ipſarum figuræ diſcerni viſu magis valeant, quàm de magnitudine eſt dictum, ſed quòd ea figuratio rationibus variis comprobari poſſit: *Epicurus* apud *Plutarchum* docet Atomos, ἴδια ἔχειν σχήματα λόγῳ θεωρητά. Epicurus Epiſt. ad Herodotum, τὰ ἄτομα τῶν σωμάτων ἢ μεγάλ, ἐξ ὧν ἡ αἱ συγκρίσεις γίνονται, ἢ εἰς ἃ διαλύονται, ἀπεριλήπτα ἐστὶ ταῖς διαφοραῖς τῶν σχημάτων· οὐ γὰρ δυνατὸν γενέσθαι τὰς τοσαύτας διαφορὰς ἐκ τῶν αὐτῶν (forſan Ατόμων) σχημάτων περιειλημμένων.

336. *Non quod multa parum*, &c.] Intelligit multa eſſe ſimili figura, non autem infinita: Faber. Contrà Lucretius v. 522.

——— *Primordia rerum*
Inter ſe ſimili quæ ſunt perfecta figura
Infinita cluere.

vid. v. 691. è quo quid hæc ſibi velint diſces.

Digitized by Google

Nec mirum, cùm enim tanta sit seminum multitudo, ut neque finis sit illorum, uti demonstravi, neque summa ulla, (ut sit prorsùs infinita) Omnia profectò non debent esse ejusdem formæ, nec prædita figura prorsùs simili: Præterea, contemplare Homines, Pisces mutos, Arbores, Feras, diversa Avium genera, quæ flumina, fontes, lacus frequentant, & quæ sylvæ & nemora avia pervolitant, contemplare inquam singula horum genera, & unumquodque inter se figuris distare invenies: Neque profectò nisi esset figurarum varietas, Proles suam Matrem, nec Mater Prolem suam cognoscere valeret; At manifestum est quòd Hæc Animalia, non minùs quàm ipsi Homines se invicem cognoscunt: Nam sæpe Vitulus ante pulchra Deorum simulachra mactatus concidit juxta thuricremas Aras, calidum Cruoris flumen è pectore emittens; At mater privata Prole sylvas virides percurrens linquit humi vestigia pressa bisulcis pedibus,

Nec mirum: nam cùm sit eorum Copia tanta,
Ut neque finis (uti docui) neque Summa sit ulla:
Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
Esse pari filo, similique affecta Figura.
Præterea genus Humanum, mutæque natantes
Squammigerûm Pecudes, & læta Arbusta, Feræque,
Et variæ Volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circum ripas, fonteisque, lacusque:
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
Horum unum quodvis generatim sumere perge,
Invenies tamen inter se distare Figuris.
Nec ratione alia Proles cognoscere Matrem,
Nec Mater possetProlem: quod posse videmus,
Nec minùs atque homines inter se nota cluere.
Nam sæpe antè Deûm vitulus delubra decora
Turicremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen,
At Mater virideis saltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,

NOTÆ.

338. *Nec mirum cum*, &c.] Primò v. 4. Docet Semina diversimodè esse figurata, quòd verisimile non sit Corpuscula illa, cùm sint infinita, esse figuræ uniusmodi. Res quaslibet contemplemur, quò major earum numerus, eò major plerumque figurarum varietas, & idem, quod de rebus aliis, est de Seminibus sentiendum.

341. *Esse pari filo.*] A. Gellius, Lib. XIV. Cap. 4. Chrysippus facit imaginem Justitiæ, fierique solitum esse dicit à Pictoribus, Rhetoribusque antiquioribus ad hunc ferme modum: forma atque *filo* virginali, &c. Et Plautus dixit satis scitum *filum* mulieris, pro forma & figura mulieris: & ipse Lucretius alibi.

342. *Præterea Genus Humanum*, &c.] Secundò v. 7. Variæ Principiorum figuræ arguuntur ex eo, quòd omnia naturalia ex iis contexta, Homines, Feræ, Aves, Pisces, &c. diversimodè figurentur.

344. *Lætantia.*] Quid sibi velit hæc vox *Lætantia* nescit Lambinus, nisi forsan ab effectu loca aquarum dicantur *Lætantia*, quia volucres lætificent: Conjicit autem Legendum *Fluitantia*, vel *Lactantia*, i. e. invitantia. Faber legit *Liquentia*, suamque conjecturam tuetur autoritate Virgilii, qui dixit *Campos liquentes*. Vossius ad Catullum p. 234. *Lætantia* defendit; & confirmat ex v. 884. Lib. V.

—*Puer haud quaquam, quin sæpè etiam tunc*
Ubera Mammarum in somnis lætantia *quærit.*

348. *Distare figuris,*] Alii *Differre figuris.*

349. *Nec ratione alia*, &c.] Quartò v. 22. ostendit hanc diversimodam figurationem, non tantùm in rerum generibus, sed in Individuis ejusdem generis manifestam esse & conspicuam: Ex sola enim diversa figuratione agnitio Matris à Prole, Prolis à Matre in Brutis: Hoc argumentum illustrat præclara descriptione vaccæ mactatum vitulum requirentis: & demum quædam de agnitione Matrum ab Hœdis & Agnis subjungit.

351. *Nota cluere.*] Animalia viz. inter se, vel sibi invicem nota sunt.

353. *Turicremæ.*] Virgilius,

Vidit turicremis *cum dona imponeret Aris.*

356. *Linquit.*] Nescio quis *Non quit: Quit* à *Quio*, quiesco: *Non quit*, id est non *facit quiescere* vestigia, ut apud Plautum *Quiesce istum rem: Quiesce istum tumultum:* Si esset vox *Quio*, quam nondum inveni, lectionem veram esse judicarem.

Omnia

Digitized by Google

Omnia conviſens oculis loca, ſi queat uſquam
Conſpicere amiſſum Fœtum: completque querelis
Frundiferum nemus adſiſtens; & crebra reviſit
Ad ſtabulum, deſiderio perfixa Juvenci:
Nec teneræ ſalices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminaque ulla queunt ſummis labentia ripis,
Oblectare animum, ſubitamque avertere curam:
Nec Vitulorum aliæ ſpecies per pabula læta
Derivare queunt aliò, curaque levare:
Uſque adeo quiddam proprium, notumq; requirit.
Præterea teneri tremulis cum vocibus Hœdi
Cornigeras nôrunt Matres, Agnique petulci
Balantum pecudes: ita, quod natura repoſcit,
Ad ſua quiſque fere decurrunt ubera lactis.
Poſtremo quodvis Frumentum, non tamen omne
Quodque ſuo in genere inter ſe ſimile eſſe videbis,
Quin intercurrat quædam diſtantia formis,
Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, qua mollibus undis
Littoris incurvi bibulam pavit Æquor arenam.

(Sylvæ pede bifido pererrat) oculis ſuis loca omnia perluſtrans, ſi forſan amiſſam prolem uſquam videre poſſit, querelis (querulo mugitu) nemus adjacens implet, ſæpè ad ſtabulum revertitur Prolis amiſſæ deſiderio perfixa: Neque ſalices teneræ, neque gramina rore vigentia, nec ulla flumina ſummis ripis labentia recreare Illius Animum, ſubitamque Illius curam poſſunt avertere; neque ſpecies aliorum vitulorum, qui per fertiles agros laſciviunt, aliò convertunt illius animum illamque ſolicitudine liberant; tam pertinaciter quiddam quod ſuum eſt, & ſibi cognitum requirit. Præterea teneri cum tremente voce Hœdi cornigeræ matres ſuas, Petulci etiam Agni matres ſuas Balantes pariter cognoſcunt, ita ut quiſque (prout Natura ipſa poſtulat) ad ſuæ tantum matris ubera decurrat. Denique Quodvis frumenti Genus contemplare. Omnia tamen illius grana non inter ſe tam prorsùs ſimilia invenies, quin aliqua ſit inter illa figurarum varietas: Sic & Conchas diſſimiles videmus Terram pingere (variis figuris ornare) quâ Æquor mollibus undis bibulam Arenam littoris incurvi ferit.

NOTÆ.

359. *Adſiſtens.*] Neſcio quis *Adſittens*, ex voce σίτλα, Heſychius Σίτλα; ἐπιφώνημα ἀλγίν. Scholiaſtes ad quartum Idyllium *Theocriti*, Σίτλα; ἐπίφθεγμα βυκολικὸν, ὅπερ λέγουσιν οἱ βυκόλοι, ὁμοίως τῷ Ψίτλα. Idem ad quintum Idyllium: Σίτλα, Ψίτλα; ποιμενικαὶ, ἀιπολικαὶ, βυκολικαὶ ἐπιφθέγματα. Ita hæc conjectura Vaccam Lucretii in Paſtorem, Caprarium, vel Armentarium convertit; *Adſectans*, Alii; *Adſiſtens*, i. e. Proximum; Lambinus: *Adſiſtens*, Luctu & dolore orbitatis perfixa ibi ſtans, ſtupefacta, ἐπιστήσασα ἑαυτήν. Faber.

359. *Crebra.*] Virgilius
—— *Pede terram*
Crebra *ferit.*

359. *Reviſit ad ſtabulum.*] Sic Terentius, *ad eum viſam*, & Plautus, *nunc ad eum inviſo.*

365. *Derivare queunt aliò.*] Alii *Animum*: ut v. 363.

Oblectare Animum: & Virg.
—— *Non mollia poſſunt*
Prata movere Animum ——

Alii
Derivare queunt, Animum curaque levare: Pro *Aliò* Reliqui pugnant, & laudant Ciceronem alicubi dicentem, *Aliò* reſponſionem ſuam derivavit.

368. *Agnique petulci.*] *Petulci* appellantur, qui protervo impetu & crebro petunt lædendi alterius gratia: *Feſtus*: Ex hoc loco Feſti edit. corrige.

369. *Balantum Pecudes.*] Ita Vet. Codd. dum Alii ſcribunt *Balantes pecudes.*

371. *Poſtremo quodvis*, &c.] Eandem ſpecialem, ſeu (ut loquuntur) individualem differentiam agnoſci docet, v. 6. ſiquis attendat, non modò in herba ſed etiam in granis frumenti, in Conchis, & ſimilibus: & demùm v. 4. concludit ſemina ipſa, cùm à nullo Artifice ad unam formam facta ſint, debere non minùs quàm res cæteras variis & diverſis figuris ornari.

371. *Quodvis frumentum.*] è verſu 347. repete *Sumere perge.*

376. *Pavit.*] Ita Lambinus è MS. *Pavire* autem Veteres pro *ferire*. *Cicero Lib. II. de Divinatione.* Sed quia cùm paſcuntur neceſſe

Digitized by Google

Quapropter, pariter etiam semina, cum sint à natura, non facta manu alicujus Artificis ad unam certam formam, debent ferri (esse) dissimilibus figuris prædita. Hinc facile explicare possumus, cur Ignis fulminis facilius & fortius res penetrat, quàm ille noster (communis) qui facibus terrestribus exortus fluit: Dicere enim licet Ignem Fulminis cælestem subtilem magis esse, quippe è seminibus minoribus formis præditis constantem; atque ideo porulos istos pertransire posse, quos noster Ignis tedis ligniſque exortus permeare nequeat. Præterea Lux transit per Cornu, sed Aqua non transit: Quam ob causam? Scilicet quia lucis particulæ minores sunt, quàm illæ è quibus Aqua componatur. Videmus vinum per Colum citò fluere, at è contra Oleum tardè transit, quoniam, viz. illius semina majora sunt, quàm vini semina, aut saltem magis hamata, & perplexa; Et inde fit quòd singula semina non tam citò diduci à se invicem,

Quare etiam atque etiam ſimili ratione neceſſe'ſt,
Natura quoniam conſtant, neque facta manu ſunt,
Unius ad certam formam Primordia rerum,
Diſſimili inter ſe quædam volitare Figura. 380
Perfacile 'ſt jam animi ratione exſolvere nobis,
Quare Fulmineus multò penetralior ignis,
Quàm noſter fluat è Tedis terreſtribus ortus.
Dicere enim poſſis cœleſtem FULMINIS ignem
Subtilem magis è parvis conſtare figuris: 385
Atque ideo tranſire foramina, quæ nequit ignis
Noſter hic è Lignis ortus, Tedaque creatus.
Præterea Lumen per cornu tranſit: at Imber
Reſpuitur: Quare? Niſi Luminis illa minora
Corpora ſunt, quàm de quibus eſt liquor Almus
Aquarum: 390
Et quamvis ſubitò per colum Vina videmus
Perfluere, at contrà tardum cunctatur Olivum;
Aut quia nimirum majoribus eſt Elementis,
Aut magis hamatis inter ſe, perque plicatis,
Atque ideo fit uti non tam deducta repente 395
Inter

NOTÆ.

eſt aliquid ex ore cadere, & Terram *pavire*, Terripavium primò, poſt Terripudium dictum eſt. Alii ſcribunt *Lavit* autore *Nonio*, qui in voce *Lavit* hunc verſum laudat.

381. *Perfacile eſt jam animi ratione*, &c.] Hanc pro varietate figurarum contentionem non inanem & inutilem eſſe, ſed variis naturæ Phænomenis explicandis neceſſariam demonſtrat; & ex iis ipſis Naturæ Phænomenis varietatem figurarum egregiè & copioſè probat. Primò v. 9. docet our Ignis Fulminis faciliùs & fortiùs res penetrat quàm Ignis è Teda vel è Lignis ortus; nempe Ignis fulminis è parvis & ſubtilibus ſeminibus conſtat, dum craſſiora ſunt & hebetiora ſemina iſtius ignis, qui è Teda aut Lignis oritur. Ita Alia ſemina Aliis minora.

382. *Penetralior.*] Quidam Codd. *Penetralius*: ut & v. 384. *Cæleſtis* pro *Cæleſtem*.

385. *Subtilem magis è parvis,*] *Et Parvis*, mavult *Faber*, & ſapit.

388. *Præterea Lumen per Cornu*, &c.] *Per Cornum*, Alii è Veteribus: v. 3. docet eandem Diverſitatem figurarum, Cauſſam eſſe cur Lux per Cornu tranſit dum Aqua in ſuperficie ſiſtitur.

389. *Minora.*] Bono animo ſit *Fayus*, non ſecum pugnat Lucretius: Alia ſemina aliis minora eſſe libenter agnoſcit, nec tamen ſibi ipſi repugnat, licet ſemina *Minima* eſſe olim dixerit. Per minima enim nihil aliud volunt Epicuræi quàm ſimplicia, ſolida Corpora, ideòque individua.

391. *Quamvis ſubitò.*] *Quamtumvis ſubitò*, mallem cum *Lambino*, quàm *Licet ſubitò* cum *bono Fayo*. Alia ſemina non tantùm Aliis majora, ſed Alia hamata & ramoſa eſſe, dum Alia rotunda ſint v. 7. demonſtrat. Vinum enim ideo citò per Colum tranſit, dum Oleum tardiùs fluit, quoniam Olei ſemina hamata ſunt, & inde perplexior Principiorum nexus, ita ut non facilè adeo exolvantur, & coli foramina penetrent.

395. *Deducta.*] Tenuia, ſubtilia; metaphora à lana, ut opinor; exempla paſſim. Alii *Diducta*, quod in MSS. legitur, quod eſſet *Diviſa*, *Diſtracta*, *Separata*, &c. ſed peſſimè, ut opinor, nam in Concretis Atomi non mutant naturam. Ridiculus itaque *Gifanius* qui ſcribit, *Atomi hamatæ ſunt initio, nec ſtatim omnes diductæ*: Faber. Ipſe

Digitized by Google

Inter se possint Primordia singula quæque
Singula per cujusque foramina permanare.
Huc accedit, uti Mellis Lactisque liquores
Jucundo sensu linguæ tractentur in ore;
At contrà tetra Absinthi natura, ferique
Centauri fœdo pertorquent ora sapore:
Ut facilè agnoscas è lævibus, atque rotundis
Esse ea, quæ sensus jucundè tangere possunt:
At contrà quæ amara, atque aspera cunque videntur,
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri;
Proptereaque solere vias rescindere nostris
Sensibus, introituque suo perrumpere corpus.
Omnia postremo Bona sensibus, & Mala tactu,
Dissimili inter se pugnant perfecta Figura:
Ne tu forte putes Serræ stridentis acerbum
Horrorem constare elementis lævibus æquè
Ac Musæa mele, per chordas Organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant:
Neu simili penetrare putes Primordia forma
In nareis hominum, cum tetra Cadavera torrent,

& distrahi possunt, & Coli porulos perfluere. Adde insuper, quòd Lac & Mel grati sint saporis, & dum in ore versentur jucundum sensum excitant: at è contra amarum Absynthium, & tetra Centaurea ingrato sapore suo distorquent ora; & hinc facilè colligas Illa quæ sensus grato sapore & jucundè afficiunt (dulcia) è lævibus & rotundis seminibus constare; at contrà quæcunque amara & ingrati saporis sentimus, ex hamatis particulis, & magis inter se perplexis constare; unde fit ut lædant scindantque organa, & ingressu suo lacerent Corpus: Denique quæ grata sunt & jucunda sensui, quæ ingrata & injucunda, quippe sibi invicem contraria, seminibus disparis figuræ constant. Ne forte existimes acerbum Serræ stridentis Horrorem constare seminibus æquè lævigatis, ac sonós musicos, quos veluti dormientes Organici mobilibus digitis chordas percurrentes excitant, & efformant. Ne etiam credas semina esse ejusdem figuræ quæ afficiunt nares Hominum cum fœda cremant cadavera,

NOTÆ.

Ipse Ridendus: Hamata semina perplexè connecti quis nescit? *Semina in Concretis naturam mutare*, nec Ipse credidit Gifanius, Hamatas verò Atomos subitò diduci non posse existimavit, & rectè: *Diducta* igitur libenter legerem, cùm semina hamata, & inter se perplicata, nisi diducantur, per Coli foramina permanare non possunt.

398. *Huc accedit uti mellis*, &c.] v. 10. idem urget argumento è diverso rerum sapore ducto; Lac enim & Mel dulcia sunt, quia constant è Corpusculis ea ratione configuratis, ut in organum gustatus effusa, porulosque ejus subeuntia appositè ipsis eisdem particulis accommodentur, sicque ipsum delineant, demulceant, leniter placidèque afficiant: Absynthium verò & Centaurium Amara & Acerba, quòd Corpuscula ex quibus constant ea ratione configurentur, ut in porulos Organi subeuntia haud debitam habeant cum ipsis commensurationem, unde & particulas ejusdem compungant, concidant, convellant, organumque adeo dilanient, discerpant, asperiter moveant. Et hinc licet conjectare, Dulcia è lævibus & rotundis Corpusculis componi, Amara ex asperis & hamatis.

401. *Ferique Centauri.*] Ut Absynthium *tetrum*, & lib. IV. *Tristia* Centaurea. Valeant Grammatici cum bellis istis de Immanitate *Chironis* conjecturis, & miser *Fayus* cum suo *Agrestis*.

406. *Rescindere.*] Rumpere, Aperire. Alii legunt *Restringere*, quod forsan idem valet.

408. *Omnia postremo bona*, &c.] Hactenus de dulci & amaro sapore, jam v. 18. docet res aliis etiam sensibus jucundas, aut injucundas fieri propter eandem causam, quoniam viz. Semina è quibus constant sint lævia & rotunda, vel aspera & hamata. Sic in gratis Sonis, Odoribus, & Coloribus, rotunda & lævia semina, in ingratis autem hamata & aspera agnoscees.

412. *Musæa mele.*] Cantica elaborata, & ex arte composita. *Mele* ut *Pelage*: v. 504. *Cycnea Mele*, lib. I. v. 933. *Musæo lepore*, v. 946. *Musæo melle*, lib. V. v. 336. *Melicos sonores.*

Digitized by Google

& cùm ſcena Croco Cilici recenter conſperſa eſt, & Ara juxta poſita ſuaves Arabici thuris odores exhalat. Neque credas gratos rerum colores qui oculos delectare poſſunt componi è Seminibus ejuſdem formæ cum illis qui pungunt oculos, & lachrymas exprimunt, aut fœdam ſpeciem præ ſe ferunt, & turpes videntur. Quodcunque enim delectat, & gratum eſt ſenſibus, id conſtat è lævibus principiis. Quodcunque verò lædit & ingratum eſt, id è ſqualidis hamatiſque ſeminibus componitur. Sunt etiam quædam ſemina, quæ nec lævigata jure dicas, neque aduncis apicibus prorsùs hamata, ſed potiùs Angularia (quæ angulos habent prominentes) & quæ titillare potiùs quàm lædere ſenſus poſſunt; & ſemina iſtiuſmodi figuræ Fæculam, Inulam, & ſimilia componunt. Denique calidum Ignem, & gelidam Pruinam diſſimili figura ſenſus noſtros afficere colligimus ex utriuſque Tactu.

Et cum Scena croco Cilici perfuſa recens eſt,
Araque Panchæos exhalat propter odores:
Neve bonos rerum ſimili conſtare Colores
Semine conſtituas, oculos qui paſcere poſſunt,
Et qui compungunt aciem, lacrymareque cogunt:
Aut fœda ſpecie tetri, turpeſque videntur.
Omnis enim ſenſus quæ mulcet cauſa, juvatque,
Haud ſine Principiali aliquo lævore creata 'ſt:
At contra, quæcunq; moleſta, atque aſpera conſtat,
Non aliquo ſine Materiæ ſqualore reperta 'ſt.
Sunt etiam quæ jam nec Lævia jure putantur
Eſſe, neque omnino flexis mucronibus Unca:
Sed magis Angululis paullum proſtantibus, & quæ
Titillare magis ſenſus, quam Lædere poſſunt:
Fæcula jam quo de genere'ſt, Inulæq; ſapores.
Denique jam calidos Igneis, gelidamque Pruinam,
Diſſimili dentata modo compungere ſenſus
Corporis, indicio nobis eſt Tactus uterque.

TACTUS

NOTÆ.

416. *Croco Cilici.*] *Croci* enim qui è Cilicia advehebantur floribus ſcena ſpargebatur: *Faber*, Horatius Epiſt. ad Auguſtum

Rectè necne Crocum *floreſque perambulet Attæ*
Fabula ſi dubitem, &c.

417. *Araque propter exhalat.*] Ita mallem quàm *propter odores exhalat.*

419. *Oculos paſcere.*] Sic lib. I. v. 36.

Paſcit *Amore avidos inhians in Te, Dea, viſus.*

Terentius,

Reſtabat nihil aliud niſi paſcere *oculos.*

425. *Squalore.*] *Squalor*, propriè aſperitas eſt, itaque veſtis auro & ſignis aſpera *Squalens Auro* dicitur Virgil. *Faber.* Haud operæ pretium monere in quibuſdam Codd. huic verſui ſubjungi

At quæ lenis & eſt jucundo prædita ſenſu
Hæc aliquo ſine ſeminio graviore creata eſt.

426. *Sunt etiam quæ jam*, &c.] Quoniam ſunt quædam Objecta, quæ ſenſus organa nec prorſùs lacerant, ut Amara, nec ita delectant ut Dulcia, ſed titillant potiùs & grato Dolore excitant, ideo putandum eſt nec prorſùs lævia & rotunda eorum ſemina eſſe, nec hamata & aſpera; ſed Angulis quibuſdam extantibus figurata, ita ut aliquatenùs pungere valeant, lacerare non poſſint, v. 5.

430. *Inulæque.*] Ita Lambinus è Codd. cum vulgati habent *vinique:* Horatius dixit *Amaras Inulas*,

Erucas virides Inulis *ego primus* Amaris
Monſtravi incoquere, &c.

431. *Denique jam calidos Ignes*, &c.] Ad Tactum tandem venit, & Illius objecta diverſimodè figurata eſſe docet v. 13. quia Calor & Frigus Organa diverſimodè afficiunt. Deinde Tactum (quem Epicuræi unicè admirabantur & amabant) & diverſas illius ſpecies non ſine effuſione quadam Animi, & exultatione explicat.

432. *Dentata.*] Figurata, ne putes Lucretium velle Ignis Atomos anguloſæ eſſe, non orbicularis figuræ, & *ſenſus uterque* (ita legit) dicitur, metonymicôs pro *Utriuſque:* Gaſſendus. Sed plus *Dentata* ſignificat: Semina enim Ignis *compungunt* ſenſum, ideoque neceſſe eſt angulos quoſdam habeant extantes. Frigus ad figuram Trigonicam ſeu Pyramidalem, quæ nimirum conſtat ex quatuor faciebus triangularibus, Epicurus refert. Etenim in Epiſt. ad Pythoclem, Glaciei cauſam declarans, fieri eam dicit κατ' ἐκθλῖψιν μὲν τῶ περιφερῆς σχηματισμῶ ἐκ τῦ ὕδατος, σύνωσιν δὲ τῶν σκαληνῶν, καὶ ἀξυγωνίων τῶν ἐν τῷ ὕδατι ὑπαρ-

Digitized by Google

TACTUS enim, Tactus (pro Divûm numina
sancta!)
Corporis est sensus, vel cùm res Extera sese
Insinuat, vel cùm lædit, quæ in corpore nata'st,
Aut juvat egrediens genitaleis per Veneris res:
Aut ex Offensu cum turbant Corpore in ipso
Semina, confunduntque inter se concita sensum:
Ut si forte manu quamvis jam Corporis ipse
Tute tibi partem ferias, æquè experiare.
Quapropter longè formas distare necesse 'st,
Principiis, varios quæ possint edere sensus.
Denique, quæ nobis Durata ac Spissa videntur,
Hæc magis hamatis inter sese esse necesse 'st,
Et quasi ramosis altè compacta teneri.
In quo jam genere in primis Adamantina saxa,
Prima acie constant, ictus contemnere sueta,
Et validi Silices, ac duri robora Ferri,
Æraque, quæ claustris restantia vociferantur.

Tactus enim (proh Dii sancti! Tactus est sensus Corporis, vel cum res externa intrat in Corpus, vel cum res, quæ nata est in Corpore, egreditur, & in egressu vel lædit, vel delectat ut in Coitu; aut cum semina agitata sibi invicem occurrentia, in ipso Corpore tumultuantur, & inter se concita confundunt sensum. Quod genus Tactus ipse, si aliquam partem Corporis manu percutias, experiri potes. Concludo igitur figuras istorum seminum quæ diversos sensus excitant, varias debere esse, & dissimiles. Denique res, quæ spissæ & duræ nobis videntur, necesse est ex seminibus magis hamatis, & quasi ramosis altè (firmiter) compactas jungi. Inter quas res præcipuè numeres (in primo agmine stant) saxa Adamantina, ictus violentissimos solita contemnere, saxa etiam solida, & durum ferrum, atque Æra (Cardines ex Ære factos) quæ sub pondere januarum strident.

NOTÆ.

ὑπαρχόντων, ἢ κατὰ δὲ τὴν ἔξωθεν τῶν τοιούτων πρόσκρισιν, &c. *Dum exploduntur ex Aqua Orbicularia* (effectricia Caloris) *Corpuscula, coarctantur verò quæ in eadem Aqua reperiuntur Scalena, & Acutangula, aut dum ea Corpuscula adsciscuntur extrinsecus*, &c. Eadem *Plutarchus* in libro de primo Frigido.

434. *Pro Divum Numina sancta.*] Poeticè non Philosophicè, certè non κατ' Επίκυρον loquitur (proh Dii immortales) quos frustra invoces si illos securum agere ævum credideris. Faber. Inconsideratè, ut & omnia de Tactu: Epicurus Ipse, ὅρκους δὲ καὶ ὁρκισμοὺς μυρίας τοῖς ἑαυτῶν βιβλίοις ἐγγράφει, ὀμνύς τε συνεχῶς καὶ Μὰ Δία, καὶ Νὴ Δία, ἐξορκῶν τὰς ἐντυγχάνοντας, καὶ πρὸς ὃς διελέγοιτο, πρὸς τῶν θεῶν· vid. Eusebium Præp. Evang. Lib. XIV. Cap. 27. Lucretius imitatur Epicurum, inde hæc exclamatio, & illa infra.

Nam proh Sancta Deum tranquilla Pectora pace, &c.

435. *Corporis.*] Vir summi judicii *Fayus* existimat Corpus hoc in loco idem significare ac in lib. I. v. 305.

Tangere enim & tangi, nisi Corpus *nulla potest res.*

439. *Confunduntque.*] De voce ista nihil Interpretes, semina inter se concita Confundunt sensum, quia tumultuantur; nisi quis mavult *Compungunt*, ut in v. 420.

443. *Edere.*] Alii legunt *Reddere*, nihil muto, at *Lædere*, quod amat Gifanius, nullo modo ferri potest.

444. *Denique quæ nobis*, &c.] Hactenùs diversitatem figurarum probavit ex diversis motibus quos in Organis sensuum objecta excitant: jam alia argumenta congerit, v. 34. è Firmitate & Fluiditate Rerum ducta. Quædam enim semina habent hamulos, uncinulosve, quibus possint sese invicem irretire, continere, & spatiolis inanibus, quantùm fieri potest, seclusis, impedire mutuam sese evolvendi dissociandique libertatem: Ista firma duraque Corpora constituunt, Æs, Ferrum, Saxa, & similia. Aliæ particulæ læves sunt & ad orbicularem figuram accedentes, & ex iis Fluida Corpora componas; nam particulæ lævore & orbiculari figura præditæ dissociabiles sunt, emobiles, impulsui facilè cedunt, & in proclive provolvi possunt.

446. *Ramosis.*] *Per ramos.*] Alii.

450. *Æraque quæ Claustris restantia.*] De Cardinis stridore intelligendum, Lambinus qui aliter sentiebat, alibi errat, aut certè ibi indiligenter fuit. *Restantia* quasi sustinentia: Faber.

Digitized by Google

Res autem fluidæ, & quæ liquido sunt corpore è seminibus lævigatis & rotundis componuntur, Corpuscula enim globosa nec inter se implicantur, & cohærent, & facilius per proclive volvuntur: Denique omnes res, quæ dissipari subitò & dispergi cernimus, v. g. Flamma, Fumus, Nebula, si non constant è seminibus lævigatis, & rotundis, tamen non componuntur è Principiis hamatis & inter se perplexis, ut Corpus pungere, & lapides penetrare valeant: nec tamen illorum particulæ ita sibi invicem adhærent ut sentium particulæ; ita ut inde rectè conjicias illas omnes res subitò dissipabiles, non ex hamatis & inter se perplexis Principiis,

Illa autem debent ex Lævibus atque Rotundis
Esse magis, fluido quæ corpore Liquida constant.
Nec retinentur enim inter se glomeramina quæq;,
Et procursus item in proclive volubilis extat.
Omnia postremò quæ puncto tempore cernis
Diffugere, ut Fumum, Nebulas, Flammasque necesse 'st,
Si minùs omnibu'sunt è Lævibus atque Rotundis,
At non esse tamen Perplexis indupedita,
Pungere uti possint corpus, penetrareque saxa:
Nec tamẽ hærere inter se, quod quisq; videmus
Sentibus esse datum: Facilè ut cognoscere possis
Non è Perplexis, sed Acutis esse Elementis.
Sed quod Amara vides eadem, quæ fluvida constant,
Sudor uti Maris est, minimè id mirabile habendũ.
Nam quod fluvidum est, è Lævibus atque Rotundis

sed ex acutis componi. Quòd verò quædam sunt & Fluida & Amara, ut Aqua marina, non est quòd alicui mirabile videatur. Quod Fluidum enim est è lævigatis & rotundis seminibus constat,

NOTÆ.

452. *Fluido quæ*, &c.] Quidam Codd. *Liquido quæ Corpore Fluvida constant.*

453. *Glomeramina.*] Faber vix ignoscit Gifanio scribenti Lucretium vocare Atomos orbiculares *Glomeramina*; nunquam enim Lucretius Atomos vocavit *Glomeramina*, neque adeo potuit: Sed Fabri Clementiam non implorat Gifanius, & Poeta potuit vocare Atomos *Glomeramina*, vocavit enim. Nisi quis censeat Lucretium de figuris seminum disputantem aliud quàm semina significare velle.

455. *Omnia postremo*, &c.] Quædam sunt Corpora quæ inter Fluida numeremus, v. 9. Fumus, Nebula, Flamma, &c. quæ vel levissimo impetu dissolvi possunt & dissipari, ideoque ex hamatis & inter se perplexis seminibus non constant. Eadem tamen Corpora sensus pungunt, Ut Nebula & Fumus Oculos, Res etiam duras penetrant, ut Flamma lapides & saxa: Ideoque è lævibus & prorsùs rotundis Principiis non componuntur. Hæc autem v. 8. ex Acutis seminibus partim componi asserit: Ista est hujus loci, qui toties exercuit Interpretes, sententia.

457. *Si minus omnibus sunt.*] Ita legit Muretus, elegantiùs quàm vulgati Codd. qui *Si minus Omnia* exhibent.

460. *Nec tamen Hærere inter se.*] Hos tres versus agnoscunt Codd. rejicit Lambinus; Asseritque supervacaneos esse: quasi non debuit Lucretius affirmare Fluida ista pungentia & penetrantia Acuta semina non minùs quàm lævia & rotunda continere: Atomi enim vel læves vel rotundi non pungunt Corpus, neque penetrant: libenter igitur retinerem si esset quod pro *Sentibus* reponi possit.

463. *Sed quòd Amara vides eadem*, &c.] Alia sunt fluida, quæ simul & Amara aut Acerba, v. g. Aqua Marina; Hæc omnia componi asserit v. 14. partim è lævibus & rotundis, unde istorum Fluiditas, partim è squalidis & asperis, unde Acerbitas & Amaritudo; denique demonstrat istiusmodi corpora ex particulis diversimodè figuratis compingi, quoniam separari possunt, Percoletur enim per Arenam Aqua Marina, asperas particulas deponit, & cum lævibus suis tantùm & rotundis seminibus dulcis fluit.

464. *Sudor uti Maris est.*] Faber legit *Sudor amarus ut est*, & asserit *Lucretium* his 7. v. de sudore tantùm disputare: Hæc conjectura illi mirificè placet, & fruatur; non invideo. *Sudor Maris* seu *Udor Maris* lege, non quia, ut Interpretes, Empedocles olim vocavit Mare *Sudorem terræ*, (ἱδρῶτα τῆς γῆς Aristoteles 2. Meteorolog.) Sed quia *Sudor*, seu ut Alii *Udor*, idem est ac *Humor*: Vid. Varronem de lingua Lat. Lib. IV. voce Udus. De *Sudore* autem & non de Aqua marina hic loci agere Poetam isti soli dicunt qui indiligenter legunt.

Est,

Digitized by Google

Est, at Lævibus, atque Rotundis mista doloris
Corpora; nec tamen hæc retineri Hamata necesse'st:
Scilicet esse globosa, tamen cùm Squalida constent,
Provolvi simul ut possint, & lædere sensus.
Et quò mista putes magis aspera lævibus esse
Principiis, unde 'st Neptuni corpus acerbum:
Est ratio secernundi, seorsumque videndi.
Humor dulcit ubi per terras crebriùs idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat.
Linquit enim suprà tetri Primordia viri
Aspera, quò magis in terris hæresçere possunt.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
Et hoc apta fidem ducit: Primordia rerum
Finita variare FIGURARUM ratione.
Quod si non ita sit, rursùm jam Semina quædam
Esse infinito debebunt corporis auctu.
Namque in eadem una cujuscujus brevitate
Corporis, inter se multum variare Figuræ
Non possunt: Fac enim minimis è partibus esse

at cum istis lævigatis & rotundis quædam Semina aspera (quæ dolorem excitare possunt) miscentur: non tamen necesse est hæc semina aspera hamata esse, & inter se perplexa cohærere, sufficit si sint globosa simul & asperas; tum enim simul facilè provolvi possunt, (in proclive labi) & sensus lædere: Et ut magis credas Aspera Semina lævigatis immista esse, è quibus ita mistis mare sit salsum, est aliqua ratio separandi istas particulas, & seorsum videndi. Aqua enim marina dulcescit cum per terras frequenter percolatur, ut in fossam defluat, & ibi fiat mitior: supra enim relinquit semina tetri salis, quæ, quia aspera sunt, ideò facilius hærent, & remanent in terra quàm alia lævigata ejusdem Aquæ semina. Cum verò de figurarum diversitate salis disputavi, aliam opinionem exponam, quæ ex priori pendet, & ab illa confirmabitur: viz. Varietatem figurarum Seminum esse finitam. *Si verò hoc non ita esset, Quædam semina infinitæ forent & immensæ magnitudinis: Non enim potest esse magna varietas figurarum, cum omnia*

NOTÆ.

466. *Doloris Corpora.*] Squalida seu Aspera, unde dolor, & insuavis motus.

468. *Scilicet esse Globosa.*] Scilicet, *scire licet*, ut sæpe Lucretius; quodcunque enim est Fluidum ex orbicularibus & globosis principiis constat.

477. *Quod quoniam docui*, &c.] Hoc est quod probandum suscipit; Variant Figuræ Atomorum, & est illarum varia magnitudo, ut jam ostensum est, sed tamen illa varietas infinita non est, etsi sit indefinita, seu incomprehensibilis. Id primò probat v. 22. ex ipsa seminum, quam olim demonstraverat, Parvitate; Ut enim Figurarum varietas foret Infinita, necesse est ut immensa sit seminum quorundam moles, cùm sola immensa magnitudo sit infinitæ varietatis figurarum capax. Si Corporis figuram mutare velis, transpone partes, quot sunt diversæ positiones tot erunt diversæ figuræ; Idem in semine aggredere, omnibus modis partes, quæ in illo concipi possunt, versa & transpone, & finitam tantùm figurarum varietatem in tantillo Corpore agnosces. Epicurus docuit, εἶναι τὰ ἀτόμεια τῶν Ατόμων ἀπερίληπτα, οὐκ ἄπειρα· *Plutarchus* de Placit. Phil. Lib. I. Cap. 3. Ατόμοι ταῖς διαφοραῖς οὐκ ἀπλῶς ἄπειροί εἰσιν, ἀλλὰ μόνον ἀπερίληπτον, εἰ μὴ μέλλει τις ἢ τοῖς μεγέθεσιν ἁπλῶς εἰς ἄπειρον αὐτὰς ἐκβάλλειν, ἅτε ἐν τῷ ὡρισμένῳ μεγέθει ἀπείρους ἐννοεῖν διαφορὰς ἀδύνατον. Epicurus ad Herod. Ita rectè legit *Gassendus*: Meibomius autem suis emendationibus omnia turbavit.

478. *Apta.*] Ἐξαρθεῖσα, Ἐχομένη, Annexa, Connexa, Pendens. *Fidem* autem Probationem, ut & Græcis πίστις in eadem notione. Faber. *Adepta*, Barthius. ut in v. 636. Claudiani de Bello Getico,

O meritum nomen fœlicibus apta *triumphis*,

479. *Finita variare ratione.*] Quidam Codd. *Variata*, Alii *Finitas rationes*.

482. *Cujuscujus.*] *Cujusvis* è Codd. *Gifanius*, & numeros esse Ennianos contendit.

Corpora

Digitized by Google

Corpora sint parva, supponas enim semina constare è minimis aliquibus partibus, è tribus v.g. aut paullo pluribus, Cum partes has cunctas unius seminis diverso ordine disposuisti (alias modò imas, modò dextras, modò sinistras locâsti) tum omninò expertus fueris quam figuram unaquæque partium positura toti illius seminis Corpori det: Deinde, si forsan plures figuras velis inducere, tum addas necesse est alias partes, & similiter si plures figuras velis, alias partes iterum addas necesse est: Ergo ut varietas novarum figurarum major sit, ita & Corpus fit majus, ideoque non potes concipere infinitam varietatem figurarum in seminibus nisi etiam velis quædam semina infinitæ magnitudinis; quod olim demonstravi non posse esse. Deinde Barbaricæ vestes, splendens Melibœa

Corpora prima tribus, vel paullo pluribus auge;
Nempe ubi eas parteis unius Corporis omneis,
Summa atque ima locans, transmutans dextera lævis,
Omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
Formaï speciem totius Corporis ejus:
Quod superest, si forte voles variare figuras,
Addendum parteis alias erit: inde sequetur
Adsimili ratione alias, ut postulet ordo,
Si tu forte voles etiam variare figuras.
Ergo formaï novitatem corporis augmen
Subsequitur: quare non est ut credere possis,
Esse infinitis distantia semina formis,
Ne quædam cogas immani maximitate
Esse, suprà quod jam docui, non posse probari.
Jam tibi Barbaricæ vestes, Melibœaque fulgens Purpura

NOTÆ.

485. *Tribus vel Pluribus auge.*] Non Tres aut plures partes addas, ut alii Interpretes; sed supponas, è tribus aut pluribus, i.e. definito partium numero constare. Quælibet figuratio positionem partium peculiarem exigit, porro autem partes magnitudinis finitæ tot modis transponi, & componi possunt, ut nullus tandem positionis modus superstes fiat: alioquin enim novæ & novæ in infinitum partes essent, ex quibus magnitudo tandem infinita conciperetur, cujusmodi sane in Atomo non est, quæ infra visum longè consistit. *Gassendus.*

497. *Maximitate.*] Sic *Proximitas* apud Ovidium, *Optumitas*, & *Opulentitas* apud Plautum.

499. *Jam Tibi Barbaricæ vestes*, &c.] v. 15. Aliam accipe rationem: Si aliæ & aliæ figuræ in Infinitum concederentur, nullæ essent extremæ qualitates rerum naturalium certæ & determinatæ; quando figuratione nova ita variarentur, ut & quacunque optima melior, & quacunque pessima deterior exoriri possit. Vestes pretiosissimi coloris, odores, soni, & sapores optimi ab Aliis superarentur, nec amplius in Honore essent; dum quæ jam ingratissima videntur, & quæ maximè aversamur, præ aliis deterioribus quotidiè exortis eligeremus.

499. *Barbaricæ vestes.*] Phrygiæ, Persicæ, Babylonicæ, *Melibœaque.*) A Peneo ad Sepiada, Gyrtona, *Melibœa*, Castanæa; pares ad famam, nisi quòd Philoctetes Alumnus Melibœam Illuminat. *Pomponius Mela* lib. II. Cap. 3. Ad quem locum *Vossius*; Non ob Philoctetem tantum urbs hæc illustrior erat aliis istis duabus, sed & ob Purpuræ tinctu-ram, Lucretius lib. II.

——Melibœaque fulgens
Purpura Thessalico concharum tincta colore.

Sed & Virgilii locum, cum inquit

——Quam plurima circum
Purpura Mæandro duplici Melibœa *cucurrit.*

de hac ipsa urbe interpretantur: Alii tamen quod sciam Thessalicæ, vel Melibœenses purpuræ non meminerunt; Præterea, Festus Pompeius dicit insulam fuisse, *Melibœa purpura à nomine insulæ, in qua tingitur, vocatur.* Atqui hæc *Melibœa* in recessu Sinus, quem Ossæ & Pelii promontoria efficiunt, erat sita, nihilque minus erat quàm Insula. Locum itaque Lucretii & Virgilii de Phœnicia purpura accipiendum esse existimo: In ditione enim Apamiæ, quæ Pella dicta erat à Macedonibus, caputque fuit aliquandiu omnium Syriæ civitatum. Insulam Melibœam eleganter describit Oppianus, sitam in Oronte flumine, qui antequam marî mergitur, latè circa illam stagnat. *Thessalicas* verò illas conchas, dixit Lucretius, quia à Thessalis vel condita est, vel nominata est ista Phœnicia Melibœa. Thessali enim & Macedones

Digitized by Google

Purpura Theſſalico concharum tincta colore,
&
Aurea Pavonum ridenti imbuta lepore,
Sæcla novo rerum ſuperata colore jacerent:
Et contemptus odor Myrrhæ, Melliſque ſapores,
Et Cycnea mele, Phœbæaque dædala chordis
Carmina conſimili ratione oppreſſa ſilerent.
Namque aliis aliud præſtantius exoreretur.
Cedere item retrò poſſent in deteriores
Omnia ſic parteis, ut diximus in meliores:
Namque aliis aliud retrò quoque tetrius eſſet
Naribus, Auribus, atque Oculis, Oriſque ſapori.
Quæ quoniam non ſunt in rebus reddita, certa &
Finis utrinque tenet Summam: Fateare neceſſe 'ſt
Materiam quoque finitis differre Figuris.
Denique, ablgnibus, ad gelidas hiemiſq; Pruinas
Finitu 'ſt, retroque pari ratione remenſu 'ſt.
Finit enim Calor, ac Frigus, mediique Tepores
Inter utrumque jacent, explentes ordine Summam.
Ergo finita diſtant ratione creata,
Ancipiti quoniam mucrone utrinque notantur,
Hinc Flammis, illinc rigidis infeſſa Pruinis.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ

purpura Concharum Theſſalicarum colore tincta, Aurata etiam Pavonum genera ſplendidis venuſtiſque coloribus decorata, novo & fulgentiori rerum colore ſuperata ſordeſcerent, & deſpicerentur: Myrrhæ etiam odor contemneretur, & ſapor mellis, Cycnorum cantus, Phœbæa Carmina, quæ vario fidium ſono canuntur ſimiliter victa & oppreſſa ſilerent; Aliud enim Aliis excellentius ſemper produci poſſit: Et ut dixi, res omnes in partes meliores progredi poſſe (meliora poſſe eſſe quàm quæ nunc optima ſunt) ſic poſſe retrò cedere in deteriores partes (deteriora poſſe eſſe quàm quæ nunc peſſima ſunt) Aliud enim aliis ingratius foret Olfactui, Auditui, Viſui, & Guſtui. Cum verò res iſtiuſmodi nunquam ſint, & ex utraque parte tam malis quàm bonis terminus ſtatuatur (quædam ſunt peſſima, quædam optima:) neceſſe eſt ut concedas varietatem figurarum ſeminum finitam eſſe. Denique, ab Ignibus calidis, ad gelidas Hyemis pruinas finitum eſt, & ſimiliter è contra à gelidis Hyemis pruinis ad calidos Ignes finitum eſt: Calor enim in Igne, & Frigus in pruina extrema ſunt, & inter hæc medii tepores jacent explentes ordine ſummam, (qui intendi uſque ad Calorem in Igne, & remitti uſque ad frigus in pruina poſſunt:) Hi igitur tepores finita tantum ratione à ſe invicem diſtant, ex utraque enim parte habent terminos, Hinc calidis Ignibus, illinc gelidis pruinis incluſi. Quoniam verò de hac re ſatis diſputavi, aliam exponam opinionem, quæ

Ex

NOTÆ.

Macedones innumeris Syriæ locis paria indidere cognomina. Hinc illa in Syria vocabula, Berrhoea, Edeſſa, Lariſſa, Heraclea, Ægæ, Chalcis, Europos, Dium, Maronea, Pieria, Cyreſtica, aliaque infinita.

503. *Myrrhæ.*] Vet. Codd. Smyrnæ; idem ſonat, μύῤῥα γὰρ ἡ σμύρνα παρ' Αἰολεῦσιν, ἐπειδὴ τὰ πολλὰ τῶν μύρων διὰ Σμύρνης ἐσκευάζετο. Athenæus p. 688. vid. etiam *Theophraſtum* de Odoribus.

514. *Denique ab Ignibus*, &c.] Confirmat v. 7. quia vulgò res determinantur contrariis qualitatibus, quæ ita extremæ ſunt, ut plures quidem gradus medios, at nullum prorſus extra ſe habeant.

514. *Ab Ignibus.*] Hunc locum de Zonis accipiendum (de iis enim *Lambinus* interpretatur) non puto, ſed de vi intenſiſſima Ignis, de frigore, de tepore, &c. *Faber.*

519. *Ancipiti mucrone.*] Duplici termino, nempe hinc Calore, illinc Frigore medii tepores includuntur: *Notantur*) Metaphora à terminis depactis. *Faber.*

520. *Infeſſa.*] Obſeſſa, circumfuſa, Alii *Infeſta:* Turnebus *Infeſſa Pruinis*, i.e. *Feſſa in Pruinis*, ſeu deſinentia in Pruinas, ſeu Pruinis finita; ita ingenio & acumine ſuo abutitur Vir ille magnus, ut imperiti Librarii errores explicet, & defendat.

521. *Quod quoniam docui.*] Probavit diſſimiles figuras finitas eſſe; jam v. 7. ſubjungit aliam Epicuri ſententiam, *Semina, viz. quæ ſunt ſimilis figuræ numero Infinita eſſe;* Infinita Orbicularia, Infinita Ovata, Infinita Pyrami-

Digitized by Google

ex hac pendet, & ab illa confirmabitur; viz. Semina quæ sunt unius & ejusdem figuræ Infinita esse: *Nam cum Varietas figurarum sit tantùm finita, semina quæ sunt ejusdem & similis figuræ debent esse numero Infinita, alioquin tota seminum multitudo esset numero finita, quod falsum olim demonstravi. Quod cùm asseruerim, jam age brevi suaviqueCarmine docebo, semina ab æterno rerum summam tenere (omnia rerum genera conservare) per plagas ex omni parte continuatas: Quamvis enim quædam Animalia vides numero pauca, & Naturam in illis producendis minùs fœcundam esse, nihilominus in alia regione, in alio loco, & terris remotis possunt esse plura ejusdem Generis; Exempli gratia, in genere Quadrupedum Elephantos anguimanos contemplemur, India enim tot millia Elephantorum nutrit,*

Ex hoc apta fidem ducit: Primordia rerum,
Inter se Simili quæ sunt perfecta figura,
Infinita cluere: etenim distantia cum sit
Formarum finita, necesse 'st, quæ Similes sint, 525
Esse Infinitas: aut summam Materiai
Finitam constare: id quod non esse probavi.
Quod quoniam docui, nunc suaviloquis, age, paucis
Versibus ostendam, corpuscula Materiai
Ex infinito summam rerum usque tenere, 530
Undique protelo Plagarum continuato.
Nam quod rara vides magis esse animalia quædam,
Fœcundamque minùs Naturam cernis in illis;
At regione, locoque alio, terrisque remotis
Multa licet genere esse in eo, numerumque repleri. 535
Sicuti Quadrupedum cum primis esse videmus
In genere anguimanos Elefantos, India quorum

NOTÆ.

Pyramidalia, atque ita de cæteris; Addit deinde rationem ex Infinitate seminum superiùs probata; Quippe, cùm species figurarum finitæ sint, perspicuum est, si, quæ sub ipsis continentur Atomi, finito forent numero, nullam fore in Universo Atomorum Infinitatem. Καθ' ἑκάστην δὲ σχημάτισιν ἁπλῶς ἀπειροί εἰσιν Ατόμοι, ὑ γὰρ τὸ πᾶν εἴη τῷ πλήθει τῶν Ατόμων ἄπειρον, εἰ μὴ ἁπλῶς ἄπειροι ἂν ἦσιν αἱ καθ' ἑκάστην τε σχηματισιν ὁμοίαι. Epicurus ad Herodotum.

524. *Etenim.*] Pro *Enim* contendunt Gifanius & Pareus, quibus nihil magis displicet quàm versus Integer.

528. *Quod quoniam docui.*] Quatuor sequentes versus tanquam inidoneos argumento explicando prætermisit *Gassendus*; Et abesse possunt, si consideremus *Lucretium* de figuris seminum disputare, si verò particulare, quod sequitur, argumentum spectemus, necessarii videntur: Atomorum sub unaquaque figura infinitatem modò probaverat: Objectionem verò imminentem prævidet, quæ ut meliùs unà cum responsione intelligatur, quatuor his versibus Lectorem monet, quid expectare debuit.

531. *Protelo.*] *Protelum* propriè est *Tenor ille ducti Aratri per sulcos.* Itaque *Protelum* erit continuata actio & ἄπαυς. Faber. *Protelare*, Fugare, Terent. Phor. Act. 1. Sc. 3.

Ne Te iratus suis sævidicis dictis protelet. Vid. denique *Vossium* ad Catullum. p. 123.

532. *Nam quòd rara vides*, &c.] Objicit sibi, posse videri finitas esse Atomos sub aliquibus figuris, cùm rariora quædam, & minùs frequentia Animalia esse videamus; & Respondet v. 37. primùm; Illa, quæ hic sunt rara, abundare alibi; Elephantes v. g. quos Roma vix unquam vidit, in India esse plurimos. Deinde quamvis unica unius generis res esse in Orbe concederetur, nisi tamen infinitæ ejusdem formæ essent Atomi, futurum non fuisse, ut ea res nascereturr, & procreseeret: Idque allata comparatione egregiè illustrat.

533. *Fœcundamque minus.*] Alii *magis*, quos sequi nolo; *Fœcundam minus naturam in illis*, Infœcundiora Animalia, *Gassendus*: Quod displicet.

535. *Numerumque repleri.*] Qui respondeat aliorum frequentiæ: Faber.

537. *Anguimanos.*] *Manus*, Elephanti Proboscis, tortilis, flexilis, serpentis in modum.

Millibus

Digitized by Google

Millibus è multis vallo munitur eburno,
Ut penitus nequeat penetrari; tanta ferarum
Vis est, quarum nos perpauca exempla videmus.
Sed tamen id quoque uti concedam, quam libet, esto
Unica res quædam nativo corpore Sola,
Cui similis toto terrarum non sit in orbe:
Infinita tamen nisi erit vis Materiai,
Unde ea progigni possit concepta; creari
Non poterit: neque quod supereſt, procreſcere, alique.
Quippe etenim ſumant oculi, finita per Omne
Corpora jactari unius genitalia reij;
Unde, ubi, qua vi, & quo pacto congreſſa coibunt
Materiæ tanto in pelago, turbaque aliena?
Non (ut opinor) habent rationem conciliandi:
Sed quaſi naufragiis magnis multiſque coortis,
Disjectare ſolet magnum mare tranſtra, guberna,
Antennas, proram, malos, tonſaſque natanteis,
Per terrarum omneis oras fluitantia apluſtra;
Ut videantur, & indicium mortalibus edant,
Infidi maris inſidias, vireiſque dolumque
Ut vitare velint, neve ullo tempore credant,
Subdola cum ridet placidi pellacia ponti:
Sic tibi ſi finita ſemel Primordia quædam
Conſtitues, ævum debebunt ſparſa per omne
Disjectare æſtus diverſi Materiai:

ut vallo eburno impenetrabili muniri videatur: Tanta eſt Elephantorum multitudo in India, licet Nos Romæ rarò videamus. Ut tamen non moroſus ſim, ſit res aliqua, quamcunque vis, unica & ſola, & cui in toto terrarum orbe nulla ſit ſimilis; niſi verò illa ſemina è quibus componi poſſit, eſſent numero infinita, iſta res nunquam fuiſſet producta; nec deinde aucta & nutrita: Supponamus enim Finita *ſemina alicujus rei per Infinitum Inane jactari, Unde, ubi, qua vi, & quo modo convenient iſta ſemina in tanto diſſimilium ſeminum turbine jactata & diſperſa? Nullo modo, uti opinor, convenire poſſunt; ſed veluti cum multæ rates naufragium paſſiuntur, mare agitatum ſolet disjectare Tranſtra, Gubernacula, Antennas, Proram, Malos, Remos natantes, & Apluſtra fluitantia per omnia littora, ut videantur, & admoneant Homines Inſidias, vires, & dolum infidi Marii vitare, nec unquam credere, cum tranquilla facie æquor ſubdolè ablanditur, & ſubridet: Sic ſi ſemina alicujus rei* Finita *conſtitues, diverſi materiæ æſtus illa ita diſpergerent, & perpetuò disjectarent,*

NOTÆ.

538. *Vallo munitur Eburno.*] In Extremis Africæ poſtium vicem in domiciliis præbere, ſedeſque in iis, & pecorum ſtabulis palos Elephantorum dentibus fieri Polybius tradit, autore Goluſſa Regulo: Plin. lib. VIII. C. 10. idem *Lucretium* voluiſſe *Lambinus* docet, & ex illo *Fayus:* Frigidè: Reſpicit tabulam aliquam in qua India vallo eburno cincta eſſet: *Faber*, qui Lucretium ubique *Tabulas* ſpectantem inducit: Maximam Indiæ vim in Elephantis ſitam eſſe quis neſcit? Illorum ope ſe, ſuamque patriam Indi defendebant. Hæc cogita, & mentem Lucretii attinges.

550. *Materiæ Pelago.*] Non potuit Elegantiùs, cùm perpetuò agitantur ſemina, & ſint omni æquore magis irrequieta.

550. *Turbaque aliena.*] *Inhabili ad cœtum*, Fayus, ut ſolet: Lucretius autem intelligit *Atomos* quæ ad conſtitutionem aliorum generum neceſſariæ ſunt.

551. *Conciliandi.*] Quidam Codd. *Conciliari.*

552. *Multiſque.*] Ita Leg. & *Ventiſq;* rejice.

554. *Tonſæ.*] Remi: Virgilius
——*Lento luctantur marmore* Tonſæ.

555. *Fluitantia Apluſtra.*] Apluſtra Navium ornamenta in prora. *Cicero* in Arato, *Navibus abſumptis* Fluitantia *quærere* apluſtra.

559. *Pellacia.*] Unde hæc vox Ipſe Lucretius docet, lib. V. v. 1002.
Nec poterat quenquam placidi Pellacia *ponti*
Subdola Pellicere *in fraudem ridentibus undis.*
Virgilius 2. Æneid.
——*Invidia poſtquam* Pellacis Ulyſſei.

561. *Omne.*] *Omnem* Gifanius; & fruſtatur: *Ævus* enim Veteres.

562. *Æſtus Materiai.*] Modò dixit *Materiæ Pelagus*, & jam *Æſtus Materiæ.*

Nun-

Digitized by Google

ut nunquam coire, nunquam si forte convenirent in cœtu remanere, aut aliis accedentibus augeri valerent. At verò nihil evidentius, quàm quòd Res gignuntur, & genitæ augentur; ideoque haud obscurum est, semina uniuscujusque rerum Generis Infinita numero esse, è quibus res creantur & augentur. Neque profectò Motus quibus res destruuntur perpetuò superare, rebusque vitam auferre possunt; nec Motus quibus res gignuntur & augentur res creatas perpetuò conservare; contentio inter semina (exitialia & genitalia) ab æterno existens tam pari virtute, parique successu protrahitur: Nunc hic nunc illic genitalia rerum semina prævalent; nunc vincuntur; Vagitus Infantum miscetur cum gemitu morientium, neque ulla nox diem neque ulla dies noctem sequitur, quæ non audivit Ploratus mortem & triste funus comitantes infirmis vagitibus Nascentium immistos: Hoc insuper obsignatum habeas, & tenaci memoriæ retinendum credas nihil inter omnes istas res, quas comprehendimus, constare ex uno genere seminum, nec quicquam esse quod non componitur ex pluribus seminum generibus; & unamquamque rem, quò plures diversas facultates vireſque habeat, eò plura seminum variis figuris præditorum genera continere.

Nunquam in concilium ut possint compulsa coire:
Nec remorari in concilio, nec crescere adaucta.
Quorum utrumque palam fieri manifesta docet res,
Et res progigni, & genitas procrescere posse:
Esse igitur genere in quovis Primordia rerum
Infinita palam 'st, unde omnia suppeditantur.
Nec superare queunt motus utique Exitiales
Perpetuò, neque in æternum sepelire salutem;
Nec porro rerum Genitales Auctificique
Motus perpetuò possunt servare creata.
Sic æquo geritur certamine Principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum:
Nunc hic, nunc illic superant vitalia rerum,
Et superantur item; miscetur Funere Vagor,
Quem pueri tollunt visentes luminis oras:
Nec nox ulla diem, neque noctem aurora secuta 'st,
Quæ non audierit mistos Vagitibus ægris
Ploratus, mortis comites, & funeris atri.
Illud in his obsignatum quoque rebus habere
Convenit, & memori mandatum mente tenere:
Nil esse, in promptu, quorum natura tenetur,
Quod genere ex uno consistat Principiorum:
Nec quicquam, quod non permisto Semine constet;
Et quàm quicque magis multas vis possidet in se,
Atque potestates, ita pluria Principiorum
In sese genera, ac varias docet esse figuras.

NOTÆ.

569. *Nec superare queunt*, &c.] Aliud v. 12. continetur argumentum, quod superius consequitur: Si finita uniusmodi figuræ semina supponamus, tum res ex iis finitis seminibus constitutæ, cùm semel solutæ fuerint, nunquam instaurarentur: Si finita fuerint semina frustra generationem & augmentationem rerum expectaremus. At quid certius quàm Res alias nasci & augeri, aliàs diminui & interire? Unde semina similis figuræ numero infinita esse concludendum.

576. *Vagor.*] Festus: *Vagorem* posuit Ennius pro *Vagitu*, lib. XVI. & hunc versum *Lucretii* ibidem laudat; ut & Nonius.

581. *Illud in his*, &c.] Hactenus de infinitate Atomorum sub unoquoque genere figurarum, jam v. 8. docet *Memmium* Res compositas ex seminibus unius & ejusdem figuræ componi non posse; & varias rerum facultates oriri ex varietate seminum, quam varietas etiam contexturæ sequatur necesse est: Quod fusè satis probat.

581. *Obsignatum.*] Dicimus *reconde hoc imis sensibus*, Virgilius,

Sensibus hoc imis, res est non parva, reconde.

sed quæ talia sunt ut condantur ferè plerumque obsignantur, iis ἐπιβολὴ σημείου apponitur, &c. Itaque metaphoricos; Hæc in Animo habe, Serva.

586. *Multæ vis.*] Sic Lucretius lib. III. *Multæ vis*, & Salustius; *Malo jam assuetum ad omnes vis controversiarum.*

Principio,

Digitized by Google

Principiò, Tellus habet in se Corpora prima,
Unde Mare immensum vòlventes flumina fontes
Assiduè renovent: habet, Ignes unde oriantur.
Nam multis succensa locis ardent sola terræ;
Eximiis verò furit ignibus impetus Ætnæ.
Tum porrò nitidas Fruges, Arbustaque læta
Gentibus humanis habet unde extollere possit.
Unde etiam fluidas Frondeis, & Pabula læta
Montivago generi possit præbere ferarum,
Quare magnaDeûm mater, materque ferarum,
Et nostri genetrix Hæc dicta 'st Corporis una.
Hanc veteres Graiûm docti cecinere Poëtæ
Sublimem in curru bijugos agitare leones:
Aëris in spatio magnam pendere docentes
Tellurem; neque posse in Terra sistere Terram.
Adjunxere Feras, quia quamvis effera proles
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralique caput summum cinxere Corona:
Eximiis munita locis quòd sustinet Urbeis:
Quo nunc insigni per magnas prædita terras
Horrificè fertur divinæ Matris imago.
Hanc variæ gentes antiquo more sacrorum

Principiò, Terra in se continet semina, è quibus fontes volventes flumina quotidiè renovent immensum Mare, continet etiam semina è quibus Ignes nascuntur, Terra enim multis in locis accensa ardet, præcipuè violentis ignibus furit Ætna. Deinde continet semina è quibus segetes opimas, fœcundas Arbores utiles Hominibus produceret: è quibus etiam mobiles frondes, & læta gramina genti ferarum per montes erranti subministrare valeat. Quam ob causam Hæc una Terra Magna Deûm mater, mater ferarum, *& nostri Corporis (Hominum) Genetrix vocatur. Docti veteres Græci Poetæ cecinerunt Hanc (Magnam Deûm matrem) sublimem in Curru agitare Leones binos ad jugum junctos: innuentes, viz. ingentem Terram in medio Aëre suspensam pendere, neque Terram super aliam Terram, tanquam fundamentum, collocari: Feras (Leones) addiderunt, ut docerent Prolem quantumvis efferam Parentum officiis devictam mitescere debere; Caput illius murali corona cinxerunt, quoniam egregiis locis munita urbes sustinet, & jam corona ista turrita decorata Imago divinæ Matris summo cum Horrore Vulgi per urbes & regiones portatur: Hanc diversæ gentes, ex antiquo sacrorum ritu*

NOTÆ.

589. *Principiò Tellus*, &c.] Primum argumentum v. 9. ducit è Terra, quam è diversis seminum generibus constare nemo negabit, qui fontes ebullientes, flammas erumpentes ex illius visceribus viderit, aut qui illam arbores producere, & Hominibus Ferisque Alimenta subministrare cõsideraverit. Ista enim omnia ex seminibus ejusdem magnitudinis, ponderis, & figuræ oriri nequeant. Deinde v. 61. multa subjungit de Terra, prout Mater Deorum & Cybele dicta à Veteribus Poetis fuit, ornamenta illius Deæ describit, mysteria totius fabulæ explicat, deridet superstitionem, & tandem *Providentiam* ipsam convellit.

590. *Volventes flumina.*] *Frigora*, Codex Vossii, quod Salmasio unicè placet.

592. *Sola Terræ.*] *Loca*, Gassendus.

593. *Eximiis.*] Magnis, Plautus in Trinummo dixit *Eximios sumptus.*

596. *Fluidas.*] Molles, teneras, seu vento facilè mobiles, Codex Vossii *Fluvios:* Quæ vox v. 874. aliquo modo confirmatur, sed *Fluidas* malo.

598. *Quare magna Deûm*, &c.] Incipit Fabula, Favete; Terra, quæ parit Omnia, Mater Deorum, Hominum & ferarum dicta est, sacra instituuntur, quæ partim ad Physicam, partim ad Ethicam trahit *Lucretius*; Illa quæ Jovem spectant proponit deridenda: Sed ipsa prodit Dea.

601. *Sublimem in curru*, &c.] *Sedibus*, Codd. Gifanius: *Seditus*, *Seduli*, vel *Sedulem*, Palmerius: Sed istorum Omnium libris vel conjecturis præferendus est antiquissimus Lambini Codex.

607. *Eximiis.*] Alii *Extremis*: Nihil interest. Alii *Ex imis*; Gifanius *Eximis*, quod nec magis necesse est.

609. *Horrificè.*] Sic v. 623.

——*Impia Pectora vulgi*
Conterrere metu, *quæ possint numine Divæ.*

Non potest satis laudari istud *Horrificè*: Quis enim (de vulgo loquor) non imis medullis cohorrescat, cùm pulsatis æramentis nugæ prodeunt hujusmodi?

Digitized by Google

vocant Matrem Idæam, *Illamque turba* Phrygum *circumcingunt, quia docent ſegetes in Phrygia primùm ortas inde in totum Terrarum Orbem derivari: Gallos(Viros exſectos) attribuunt, ut ſignificent eos qui matrem (quam in loco Numinis habere debent) violaverint,aut Patribus ingrati inventi ſunt indignos eſſe qui liberos gignerent: Tenta Tympana palmis pulſata, & cymbala cava circum reſonant, Cornua rauco ſono undique minantur, & Cava Tibia Phrygiis numeris Animos furiat; Præportant Tela violenti furoris ſigna, quibus ingratos & impios vulgi Animos terrere poſſint, magnumque Potentiæ & Majeſtatis hujus Divæ horrorem excitare: Igitur cùm primùm magnas per urbes portata muta beat Homines tacita ſalute, totam, per quam portatur, viam ære & argento ſternunt Cultores, larga ſtipe ditantes Deam, & tota roſarum*

Idæam vocitant matrem, Phrygiaſque catervas
Dant comites, quia primùm ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem Fruges cœpiſſe creari.
Gallos attribuunt, quia numen qui violârint
Matris, & ingrati Genitoribus inventi ſint, 615
Significare volunt indignos eſſe putandos,
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, & Cymbala circum
Concava, rauciſonoque minantur Cornua cantu,
Et Phrygio ſtimulat numero cava Tibia mentes, 620
Telaque præportant violenti ſigna furoris,
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ poſſint numine Divæ.
Ergo cùm primùm magnas invecta per urbeis
Munificat tacita Mortaleis muta ſalute: 625
Ære atque Argento ſternunt iter omne viarum
Largifica ſtipe ditantes, ninguntque roſarum

NOTÆ.

611. *Idæam vocitant matrem*, &c.] Veram Etymologiam eſſe arbitror (quod dico aliis indictum eſt) non quam Lucretius, & omnes alii attulere; ſed hanc: ἴδαι ſunt montes, & Loca ſaltuoſa, (Heſychius, Euſtathius, Herodotus, unde & ἴδη pro ligno, ſeu materia tectonica apud eundem) At primi homines glande veſcebantur, & in quercu penuarium iis erat; Hinc itaque mater Deûm *Idæa:* Sed poſt inductum Tritici uſum φρυγία dicta fuit, nam Triticum φρύγειν ſeu *torrere* ſolebant: Notandum imprimis quod ait *Lucretius*, eas appellationes ex antiquo ritu ſacrorum profectas: Addo ampliùs ex Virgilio & Aliis, ritum illum ſeu τελετὴν ex Crete in oras Helleſponti deportatum: Sed Cretes id omne à Syris habebant: *Faber.* His aliquid reponeretur ſi otium fuiſſet, at quid damni ſi veras omnium Deorum Gentium Etymologias neſciremus?

615. *Matris.*] Si fabulas enarrare vellem de *Gallis*, de *Tympanis*, de *Cymbalis*, proferrem multa; ſed hæc nihil ad Lucretium; tantùm monebo *Fayum*, Poetam de *Magna illa Deûm matre* in hoc verſu nihil cogitâſſe; Matres, quibus nos homines puſilli orti ſumus, divinitate donat; & impios adverſus illas liberis prorſus indignos eſſe aſſerit.

620. *Phrygio.*] Phrygius numerus, Enthuſiaſticus; & ad furorem excitandum maximè idoneus.

621. *Telaque præportant.*] Telis iſtis non tantùm terrebant vulgus, ſed ſibi lacertos quandoque conſcribillabant; inde v. 631.

——*In numerumque exultant* ſanguine pleti.

625. *Munificat*, &c.] Verſus planè admirabilis, & ſcomma acutiſſimum. *Mater* enim illa *Magna* Lapis rudis, nec dum arte elaboratus, non admodum loquax & garrula, beneficia multa haud dubiò contulit, at quæ dedit tacebat Ipſa. Interim miſelli Homines ſpargebant flores, & ſtipem erogabant, immemores Antiſthenis, qui Nummum pro Dea poſcenti dixit, ἀ τρέφω τὴν μητέρα τῶν θεῶν, ἵνα οἱ θεοὶ τρέφωσιν.

626. *Iter omne viarum.*] Meliùs quàm, *Iter omnia circum.*

627. *Ninguntque.*] Νιφάδες ῥόδων· (utinam Latinè dicere poſſim) ita apud Pindarum Danae dicitur ad ſeſe recipere Jovem *auro ningentem:*

Κρυσῷ μεσονύκτιον
Νιφόντα δεξαμένα
Τὸν φέριστον θεῶν· Faber.

Quidam Codd. *Pinguntque.*

Floribus,

Digitized by Google

Floribus, umbrantes Matré, comitumq; catervas.
Hic armata manus (Curetas nomine Graij
Quos memorant Phrygios) inter se forte catenas
Ludunt, in numerumq; exsultant sanguine læti; &
Terrificas capitum quatientes numine cristas,
Dictæos referunt Curetas: Qui Jovis illum
Vagitum in Creta quondam occultâsse feruntur,
Cum pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum pulsarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret Matri sub pectore volnus;
Propterea Magnam armati Matrem comitantur:
Aut quia significant Divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint Patriam defendere terram:
Præsidioque parent, decorique Parentibus esse.
Quæ benè, & eximiè quamvis dispôsta ferantur,
Longè sunt tamen à vera ratione repulsa.
Omnis enim per se Divûm natura necesse'st
Immortali ævo summa cum pace fruatur,
Semota à nostris rebus, sejunctaque longè.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec benè promeritis capitur, nec tangitur ira.

imbre Matrem, & comitantes Catervas consper-gunt: Tum Caterva armata Hominum (Græci vocant Curetas Phrygios) per manus reste data inter se ludunt, & in numerum saltant sanguine aspersi; & nutu capitum terrificas cristas quatientes, repræsentant Dictæos Curetas, *qui dicuntur olim in Creta occultavisse decantatum vagitum infantis Jovis, cum Pueri armati circa Puerum saltantes æra æribus (gladiis clypeos) pulsarent; ne Saturnus illum adeptus dentibus suis comedendum traderet, & mater immenso, æternoque dolore affligeretur: Hanc ob causam* Matrem magnam *armati comitantur, velut significent Deam monere, ut omnes parati forent patriam Terram Armis defendere, et parentibus decori et adjumento esse: Quæ omnia licet probè & ingeniosè inventa & instituta videantur, tamen ab ipsa rei veritate sunt longissimè remota: Necesse enim est ut omnes Dii, eo quòd Dii sunt, æternam agant vitam maximo in otio, ut nullam nostri curam habeant, ut sint expertes doloris, à periculis etiam tuti, pròpriis suis dotibus ad fœlicitatem satis instructi; ut Hominum cultu non indigeant, nec delectentur pietate eorum, nec impiis irascantur:*

NOTÆ.

630. *Forte Catenas ludunt.*] Olim reposuit Lambinus, *Terque quaterque:* Deinde approbata Turnebi sententia *forte Catenas* edidit, & *Ducunt* pro *Ludunt* scribendum putavit: Addit *Faber*; Locum hunc sibi corruptum videri ait Gifanius, (qui amat Catervâ, i.e. Catervatim) Ego autem nihil mutandum contendere possum, non propter locum illum notissimum ex Adelphis, *Tu inter eas restim ductans saltabis*, sed propter alium longè aptiorem ex 27. Livii petitum. Is ita se habet, *In Foro pompa constitit, & per manus reste data Virgines sonum vocis pulsu pedum modulantes, incesserunt.* Alii scribunt *Canentes.* Quidam *Coruscans:* Curetas enim clypeos & enses coruscâsse notum est, & mox ipse *Lucretius* confirmat.

631. *Sanguine læti.*] Alii *Fleti*, i.e. Aspersi. Alii *Pleti*, i. e. Repleti, vide v. 621.

632. *Numine.*] Horrore Deæ, *Fayus:* viz. Magna mater cristis Curetum insidet: *Numine*, Nutu, sic Servius ad 4. Æneid.

637. *Mandaret.*] ταῖς γνάθοις ὑποδάλλοι, intra maxillas conderet, *Faber. Mandaret*, Gifanius, quem, qui velit, audiat.

640. *Prædicere.*] Malim *Prodicere*, est enim significantius, & plenius: *Faber.*

643. *Quæ benè & eximiè.*] Ingenium Poetarum agnoscit, Rem ipsam rejicit; Quid enim beata otio æterno Numina Terras, Colonos, Arva, & Segetes curarent? Vocibus *Neptuno*, *Cerere*, *Baccho*, pro *Mari*, *Segete*, *Vino*, uti licet, at Deos ne fingas.

645. *Omnis enim per se*, &c.] Molliſſima Epicuræi Dei Imago, ut languidus otio, ut supinus jacet; τὸ μακάριον καὶ ἄφθαρτον, ἔτε αὐτὸ πράγματα ἔχει, ἔτε ἄλλῳ παρέχει, ὥστε ἔτε ὀργαῖς, ἔτε χάρισι συνέχεται· ἐν ἀσθενεῖ γὰρ πάντα τὰ τοιῦτον. Epicurus ad Menæceum. Quis talem Principem, imo Hominem non despuat?

Digitized by Google

Terra quidem nullo præditа est sensu, at quia continet semina multarum rerum, ideo multis modis multas res producit. Ideoque siquis velit appellare Mare Neptunum, *Segetes* Cererem, *& Vinum vocare* Bacchum, *potiùs quàm proprio nomine illius liquoris uti, Permittamus etiam ut idem appellet Terrarum Orbem* Deûm Matrem, *quamvis re ipsa non sit. Sæpe igitur Oves, & bellica Equorum proles, & cornigeri Boves in eodem prato gramina tondentes, sub ejusdem Cæli tegmine viventes, & ex eodem flumine bibentes dissimili specie vivunt, Parentum naturam retinent, moresque singulis suis generibus convenientes: Tanta est varietas seminum in quovis Herbarum genere, tanta in unoquoque flumine: Observandum etiam quòd unumquodque Animal, Ossa, Cruor, Venæ, Calor, Humor, Viscera, Nervi, quæ omnia constant ex seminibus disparis figuræ, componunt. Deinde Corpora, quæ accensa igne comburuntur, si nil præterea præbent, tamen ex se tradunt Corpora, è quibus flamma, lumenque fit,*

Terra quidem vero caret omni tempore Sensu:
Sed quia multarum potitur Primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina solis.
Hìc si quis Mare Neptunum, Cereremque vocare
Constituet Fruges, & Bacchi nomine abuti
Mavolt, quàm Laticis proprium proferre vocamen:
Concedamus ut hic terrarum dictitet Orbem
Esse Deûm Matrem, dum re non sit tamen apse.
Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
Lanigeræ pecudes & equorum duellica proles,
Buceriæque greges sub eodem tegmine cœli,
Ex unoque sitim sedantes flumine aquaï,
Dissimili vivunt specie, retinentque parentum
Naturam, & mores generatim quæque imitantur:
Tanta 'st in quovis genere Herbæ Materiaï
Dissimilis ratio: tanta 'st in Flumine quoque.
Jam verò quamvis animantem ex omnibus unam
Ossa, Cruor, Venæ, Calor, Humor, Viscera, Nervi
Constituunt, quæ sunt porro distantia longè
Dissimili perfecta figura Principiorum.
Tum porro quæcunq; Igni flammata cremantur;
Si nil præterea, tamen ex se ea corpora tradunt,
Unde Ignem jacere, & Lumen summittere possint:

NOTÆ.

654. *Hic siquis.*] *Hinc* & *Huc siquis:* Alii.

659. *Sæpe itaque*, &c.] Finita *Magnæ Matris* pompa, ad institutum redit, & secundò v. 8. probat varia seminum genera in rebus singulis inveniri, v. g. in iisdem Herbis, in eadem Aqua, quæ cùm Alimento sint tam variis Animantium generibus, Equis, Bobus, &c. necesse sit varia contineant Principiorum genera, quæ singulis accommodentur.

660. *Duellica.*] Bellica; ut *Duellum*, Bellum.

661. *Buceriæque.*] *Buceræque* seu *Bucera æque*, Alii: Βυκέρως enim & Βυκέρα & legitur, at Βυκέρι & frustra quæres.

663. *Retinentque Parentum.*] Quidam Codd. *Retinente Parente*, i. e. Tellure retinente suam Naturam: quo nihil ineptius.

667. *Jam verò*, &c.] Priori argumento aliud v. 4. connectit: Quin etiam quæ accommodantur uni Animanti, necesse est generum adhuc diversissimorum sint, cùm varia variis ipsius partibus, Venis, Visceribus, Nervis, Ossibus, &c. coaptentur.

671. *Tum porro quæcunque*, &c.] Quartò v. 7. arguit ex Ligno, & aliis rebus igne resolutis; Cùm enim in ignem, in lucem, in fumum, & cineres resolvantur, existimandum esse videtur non fieri resolutionem in alia quàm quæ reipsa continebantur; neque ex Ligno perire aliud, quàm connexionem & situm partium, sive specialem existendi modum, Formam, Qualitatem, Speciem, Accidens, Eventum, cujus causa erat, & dicebatur Lignum. Ideò in Ligno aliisque rebus varia illa genera seminum, è quibus Lux, Fumus, Cineres constant, latere concedendum est.

672. *Ex se ea Corpora.*] *Hæc in se Corpora*, ut *In* pro *Intus* sive ἔνδοθεν accipiatur; Gifanius. *Ex se ea Corpora*, Lambinus restituit; Alii legunt *Ex so*, vel *Ex suo Corpore.*

673. *Jacere.*] *Lacere*, i. e. Elicere, Gifanius, qui ingenio nimis indulget.

Scintillasque

Digitized by Google

Scintillasque agere, ac latè differre Favillam.
Cætera consimili mentis ratione peragrans,
Invenies intus multarum Semina rerum
Corpore celare, & varias cohibere Figuras.
Deniq; multa vides, quibus est Odor, & Sapor una
Reddita sunt cum Odore; imprimis pleraque dona,
Relligione animum turpi cum tangere parto.
Hæc igitur variis debent constare Figuris:
Nidor enim penetrat, qua Succus non it in artus:
Succus item seorsum, & rerum Sapor insinuatur
Sensibus, ut noscas primis differre figuris.
Dissimiles igitur Formæ glomeramen in unum
Conveniunt: Et res permisto Semine constant.
Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa Elementa vides multis communia verbis:
Cùm tamen inter se Versus, ac Verba necesse 'st
Confiteare alia ex aliis constare Elementis:
Non quòd multa parum communis Littera currat,

è quibus etiam scintillæ exiliant, & favilla latè dispergatur: Si reliqua omnia pari modo contempleris, invenies illa multarum rerum Semina variis figuris prædita continere: Deinde multa sunt, in quibus odorem simul & saporem senties, præcipuè in illis sacrificiis quibus ad expiandum fraudem altaria superstitiosè cumulas; Hæc autem ex Seminibus disparis figuræ constare debent, Odor enim intrat in Corpus per eos meatus per quos sapor non penetrat, Sapor etiam per proprios meatus sensibus insinuatur, unde colligas illorum semina disparis esse formæ: Concludendum semina diversis figuris induta Corpus unum componere, & res constare semine permisto: Quinetiam in ipsis nostris versibus passim vides multas literas multis vocibus communes, Interim tamen fateberis versus alios & verba alia ex aliis literis componi, non quòd paucæ tantùm literæ istis versibus & verbis communes sint,

NOTÆ.

678. *Denique multa vides*, &c.] Quintum v. 9. subjicit argumentum; Plures qualitates sentimus in eodem Corpore contineri; Odorem v.g. & Saporem; Odorem autem & Saporem è seminibus disparis figuræ constare palam est, Diversos enim sensus afficiunt, & dum Alter per Nares insinuatur, Alter Linguam & Palatum afficit.

679. *Reddita sunt cum odore.*] Alii, *cùm adoles:* Hunc versum rejicit Lambinus, sequentem etiam delet *Faber*. Nam quæ Latinitas? *Tangeris Animum religione turpi parto?* Dein, cur hoc exemplum potiùs quàm aliud quodvis? an quia necesse sit immolare Capellam, Ovem, &c. ut noscamus multa esse, quibus & Odor & Sapor una sint? Hæc *Faber:* Acutè, ut solet, Uterque enim, aut Neuter rejiciendus: Neutrum rejicio, Latinitas enim haud absimilis isti, quam v. 63. legimus; & quamvis non necesse sit immolare Capellam, Ovem, &c. ut noscamus multa esse quibus Odor & Sapor una sint; tamen haud indecorum Poetæ Epicuræo duos versiculos subinde infarcire, quibus Deos obiter fugillet, & rideat Pietatem. Alii legunt *Contingere parato;* Tibi nempe parato contingere sive inquinare Animum turpi religione: & *Contingere* faciunt Trisyllab. ut infra *degere duellum:* Imperitè ut patet ex v. 660.

——Lege autem,

——*Quibus & Odor & Sapor unà*
Reddita sunt, cum adoles——

683. *Et rerum.*] *Seorsum*, Codd. rectiùs; ut & *Privis* pro *Primis* in sequenti versu haud absurdè legitur.

685. *Glomeramen in unum.*] Gassendus: *Glomerantur in unum.*

687. *Quin etiam passim*, &c.] Sententiam suam illa, qua sæpe utitur, similitudine v. 12. illustrat, objectionem subinde proponit, & solvit. Si enim, dicet aliquis, communia sint multis rebus semina, unde res ipsæ sunt diversæ? Similia Semina res similes efficerent. Hunc verò Argutatorem Lucretius jubet intueri versus suos, in illis multas literas communes multis vocibus inveniet, at voces ipsas inter se diversas esse, ex iis etiam diversa Carmina componi negari non potest. Pari ratione, licet in multis rebus communia sint Semina, res tamen ipsæ, quæ ex istis seminibus similibus componuntur, prorsùs diversæ esse possunt.

691. *Non quòd multa parum*, &c.] Debet ad id referri quod de similium figurarum infinitate dixerat, v. 525. contra autem de numero finito dissimilium v. 481. Cui & aliquid germanum post paucos versus occurret, viz. v. 721.

Digitized by Google

aut nulla duo verba ex literis iisdem constant; sed quia omnes versus & omnia verba non ex iisdem prorsus literis componuntur: Sic aliæ res, licet contineant semina multis rebus communia, ipsæ tàmen possunt esse inter se prorsùs dissimiles, ita ut jure dicamus Homines ex aliis seminibus, ex aliis fruges, ex aliis arbores constare. Nec tamen putandum est semina cujusvis figuræ seminibus cujusvis figuræ conjungi posse; tum enim monstra vulgò nuta cerneres: quædam Animalia partim ferina, partim humana speeie (Centauri) existerent, aliquando etiam Arbores ex Animali Corpore surgere, & terrena membra marinis connecti, & naturam per Terras omnia

Aut nulla inter se duo sint ex omnibus isdem:
Sed quia non volgò paria omnibus omnia constant.
Sic aliis in rebus item communia multa,
Multarum rerum cum sint Primordia, longè
Dissimili tamen inter se consistere summa
Possunt: ut meritò ex aliis constare ferantur
Humanum genus, ac Fruges, Arbustaque læta.
Nec tamen omnimodis connecti posse putandu'st
Omnia: nam volgò fieri Portenta videres,
Semiferas Hominum species existere; & altos
Interdum Ramos egigni corpore vivo:
Multaque connecti Terrestria membra Marinis.
Tum flammam tetro spiritanteis ore Chimæras
Pascere Naturam per terras omniparenteis.
Quorum nil fieri manifestu 'st: omnia quando
Seminibus certis certa genetrice creata
Conservare genus crescentia posse videmus.
Scilicet id certa fieri ratione necesse 'st;
Nam

producentes nutrire Chimæras, tetro ore ignem spirantes videres. At nulla istiusmodi monstra esse manifestum est, siquidem constat res cunctas certa genetrice certisque seminibus ortas dum crescunt genus suum conservare posse: Nec aliter profectò potest fieri,

NOTÆ.

696. *Dissimili summa.*] i. e. Res dicantur ex dissimili seminum congerie, si totam compagem simul intueare, componi.

699. *Nec tamen Omnimodis*, &c.] Quamvis multa semina sint multis rebus communia, Unaquæque tamen res eam exigit dispositionem, ut Atomi ipsam constituentes eas, quæ sunt sibi congruæ, adscisant, ac velut consocient, alias prætereant, & respuant: Ex quo rursùm fit, ut cùm res dissolvitur, congruæ quæque se mutuò trahant, & ab incongruis expediant. Sed audire pleniùs ex Lucretio juvat, qui rem ipsam v. 10. proponit, & causam reddit, quòd alioquin monstra quotidiè nascerentur; Centauros, Chimæras, & omnia Poetarum figmenta videremus. Nulla autem istiusmodi apparent portenta, quia ex certis quibusdam, non ex omnigenis Seminibus nascuntur res; certis insuper aluntur.

701. *Et altos interdum Ramos egigni*, &c.]

Egigni Corpore vivo, ut apud Horat.

——*Tanto emetiris acervo.*

Ramos de Corpore vivo) Ramos è vivo Corpore Hominis egigni prorsùs mirabile sit, sed nec fortasse mirabile non sit quod de Prunulo in Regione Thoracis, Pastoris, Tarraconensis sive, ad sternum frutescente narrat Gassendus, lib. V. de vita Peireskii. Pastor Tarraconensis in prunulum incidit, spinaque ad eam partem implantata, sic per biennium radices egit, ut post refectos surculos varios, aliqui tandem prodierint, in quibus flores & fructus visi: Non destitit instare Peireskius, donec Cardinalis Barberinus curavit fidem fieri per illius loci Archiepiscopum, & Eques Puteanus non literas modò attestantes, sed surculos etiam accepit, & cum illo communicavit: Hæsit verò deinceps minùs, cùm accepit simile quidpiam contigisse in Thuscia, circa Gallinæ cujusdam collum, & Frontiniani in Occitania, circa digitum Piscatoris, in quem cùm implantata fuisset Spinula Scorpionis marini, res eò evasit, ut Chirurgus inde eduxerit tres piscículos generis Scorpionum; Quanquam hæc omnia qui viderit, fidem habere tutiorem potest.

705. *Pascere Naturam.*] Alere se, vel, ut aliis placet, vastare, depascere, devorare totam Naturam: *Fayus:* Sic omnia.

709. *Scilicet id certa*, &c.] Octo qui sequuntur versus non tam constituunt diversum argumentum, quàm præcedentis rationis

Digitized by Google

Nam sua cuîq; Cibis ex omnibus intus in artus
Corpora discedunt: Connexaque convenienteis
Efficiunt motus: At contra aliena videmus
Rejicere in terras Naturam: Multaque cæcis
Corporibus fugiunt è corpore percita plagis,
Quæ neq; connecti cuiquam potuere, neq; intra
Vitaleis motus consentire, atque animari.
Sed ne fortè putes animalia sola teneri
Legibus his: Eadem ratio res terminat omneis.
Nam veluti tota natura dissimiles sunt
Inter se genitæ res quæque, ita quamque necesse
'st
Dissimili constare figura Principiorum;
Non quòd multa parum simili sint prædita forma:
Sed quia non volgò paria omnibus omnia con-
stent.
Semina cùm porro distent, differre necesse 'st.
Intervalla, Vias, Connexus, Pondera, Plagas,

hoc enim ab immutabili & certa causa procedit: Ex omnibus alimentis propriæ unicuique Animali particulæ in membra Illius Animalis discedunt, & conjunctæ conspirant in motus isti Animali convenientes, & vitales; particulas autem quæ noxiæ & incongruæ sunt videmus Naturam in terram ejicere; multæque particulæ sensui non subjectæ aliarum ictibus fugatæ è Corpore clàm recedunt: Quæ particulæ non potuerunt aliis conjungi nec in ipso Animalis corpore in vitales & convenientes motus conspirare: Ne verò forsan existimes sola Animalia his legibus teneri, (propter diversitatem figurarum seminum diversa esse) eadem diversitas cæteras res omnes differre facit: ut enim res quæque genitæ inter se tota sua natura differunt, ita necesse est unamquamque rem componi ex principiis disparis figuræ; non quòd pauca tantùm semina sint ejusdem formæ, sed quòd omnia non sint similis prorsùs & uniusmodi figuræ. Cum autem Semina diversas figuras habeant, necesse est ut Intervalla, meatus, connexus, pondera, plagæ,

NOTÆ.

nis posteriorem partem explicant: Res enim è certis seminibus ortæ ideò dum crescunt, genus suum conservant, nec in aliud degenerant: Quia Natura ex alimento istas tantùm seligit particulas quæ sibi aptæ & convenientes sunt, incongruas verò secernit, & rejicit: Hinc Rami vivo Corpore nunquam egignuntur, quoniam Corpus humanum particulas materiæ arboribus alendis aptæ ejicit, nec in alimentum unquam convertit: & idem de reliquis monstris dicendum.

710. *Sua.*] Convenientia, Specifica: e. g. ex pane id educit Homo per coctionem quod Speciei humanæ convenit, Canis contra quod Canino generi. *Faber.*

713. *Multaque cæcis*, &c.] Multa quæ non vides è cujusque Animantis Corpore vi quadam imperceptibili ejiciuntur, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι συνῆφθαι τοῖς ἐκ ὁμοιογενέσι. Quod Statica Experimenta egregiè confirmant.

715. *Neque intra.*] Quidam Codd. *Inter:* Alii *Inte:* Forsan *indu* legendum.

716. *Animari.*] Hæc est conjectura Lambini contra omnes libros, qui *Imitari* exhibent, suamque conjecturam v. 146. lib. V. tuetur,

Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.

Faber dicit quærendum esse aliquid quod ab illa scriptura *Imitari* proprius abesset: Nullum autem videt verbum quod Sententiæ magis conveniat, & ad libros manu descriptos accedat magis, quàm *adagitari*; Si verò (quod Infinita apud Lucretium exempla suadent) vocem istam diviseris interferendo *que*, non malè huic loco consultum fuerit, Legit igitur *adque igitari*, i. e. & *adagitari*, seu *agitari intra vitales motus.* Nulla certè vox magis propria occurrere possit, & quam sententia pronius admittat. Sed cùm istud *Igitari* non intelligerent Exscriptores, suum Istud *Imitari* procuderunt, quod & Sensus respuit, & Latinitas probare non potest. *Faber. Micare* id est *Moveri*, Turnebus.

717. *Sed ne forte putes.* Quod de Animalibus dixerat, id porro existimandum de cæteris rebus, quæ pari modo ex certis, proprioque modo dispositis Atomorum generibus constant: Communia licet in omnibus semina reperiantur; Alia tamen certa semina singulis propria accedunt, illa efficiunt ut diversa sint intervalla, diversi motus, situs, posituræ, &c. Et inde oritur rerum varietas, & differentia.

718. *Eadem ratio res terminat omneis.*] Ita Lambinus, cùm Codd. *Disterminat Omnia*, quod probo.

Digitized by Google

concursus, motus, diversa sint; quæ non solùm Animalia, sed Terras, Mare, & Cœlum à Terris differre faciant: Nunc age, dicta mea, quæ jucundo labore congessi, percipe; ne fortè credas res illas, quas vides Albas, *ex* Albis *Seminibus componi; aut* Nigras *è* Nigris, *aut res alio quovis colore imbutas, ideo istius Coloris esse, quia Semina ejus erant eodem Colore tincta; In Seminibus enim nullus est omnino Color, neque similis, neque dissimilis illi, qui in rebus quas componunt apparet. Quæ Corpora (nullo viz. Colore tincta) si concipi non posse existimes, infinitum erras: nam cum Cæci nati, qui nunquam Solis lucem viderint, Tactu cognoscunt Corpora, quæ nullo unquam Colore imbuta sentiebant, inde possumus colligere,*

Concursus, Motus: quæ non Animalia solùm
Corpora sejungunt, sed Terras, ac Mare totum
Secernunt, Cœlumque à Terris omne retentant.
Nunc age dicta meo dulci quæsita labore
Percipe: ne fortè hæc Albis ex Alba rearis
Principiis esse, ante oculos quæ Candida cernis:
Aut ea, quæ Nigrant, Nigro de Semine nata:
Neve alium quemvis quæ sunt induta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quod Materiaï
Corpora consimili sint ejus tincta colore.
Nullus enim Color est omnino Materiaï
Corporibus, neque par rebus, neque denique dispar.
In quæ corpora si nullus tibi fortè videtur
Posse animi injectus fieri, procul avius erras:
Nam cum Cæcigeni, Solis qui lumina nunquam
Aspexere, tamen cognoscant corpora Tactu,
Ex ineunte ævo nullo contincta colore:
Scire licet menti quoque nostræ Corpora posse

NOTÆ.

728. *Cœlumque à Terris omne retentant.*] *Retentant*, ne Cœlum cum Terris misceatur, *Lambinus:* Optimè concludit: Semina quidem distant, sed nisi Intervalla, Viæ, Motus, &c. itidem differrent, Omnia prorsùs, Cœlum, Mare, Sidera, &c. confunderentur: *Faber.* Ita vox ista *Retentant* est vis maximæ, nisi illa impediret, Cœlum Mari, Mare Terris misceretur, at nihil tale voluit *Lucretius*, apud illum *Retentant* idem planè quod *distinguunt*, aut *faciunt differre.*

729. *Nunc age, dicta meo,* &c.] Καὶ μὴν καὶ τὰς Ἀτόμους νομιστέον, μηδεμίαν ποιότητα τῶν φαινομένων προσφέρεσθαι πλὴν σχήματος, καὶ βάρους, καὶ μεγέθους, καὶ ὅσα ἐξ ἀνάγκης σχήματός ἐστι συμφυῆ. Ποιότητες γὰρ ἄλλαι, οἷον χρώματα, καὶ θερμότης, παρὰ τὴν θέσιν τῶν Ἀτόμων μεταβάλλουσιν, διὸ καὶ ταῖς Ἀτόμοις ἐκ ἐνυπάρχουσι. *Epicurus ad Herodotum.* Eandem sententiam Lucretius exponit, & v. 9. Semina affirmat colorum expertia, neque opus esse alborum seminum, ut Album foret Compositum, neque nigrorum, ut Nigrum.

733. *Quæ sunt induta.*] Emendatio *Lambini*, in Cod. *Imbuta:* Quod Latini Sermonis ratio improbat. Deinde ex Epicuri sententia Corpora non possunt dici imbuta Colore. *Faber:* Cui crederem si probâssem. *Quem*, Gassendus.

735. *Tincta Colore.*] *Tacta*, Lambinus.

738. *In quæ Corpora si*, &c.] Sensit *Lucretius* se multis ægrè persuasurum fuisse nullos esse in Seminibus, & proinde neque in ipsis Compositis, Colores. Præjudiciis enim penitùs obedientes, pauci credunt se aliquid Corporeum posse concipere, quod non sit Coloratum; ideoque semina, quæ mente percipi non possunt, utpote Coloris expertia, sibi obtrudi non ferunt: Hisce præjudiciis v. 9. breviter occurrit. Cæci res percipiunt, quarum tamen Colores nunquam viderint; nec omnis rerum perceptio unà cum Sole occidit, in densissimis tenebris non minùs illa, quæ tangimus, percipimus, quàm illa quæ medio die & luce clarissima versamus.

739. *Animi injectus.*] Venustè admodùm: Res percipiendæ ab Animo videntur remotæ, in eas sese injicit mens, & arreptas percipit: Alii pro *Fieri*, *Ferri.*

742. *Nullo Colore.*] Relativè ad Cæcigenos: Neque enim unquam Corporis ullam cognitionem sibi peperere ope Coloris. *Faber. Contincta*, Lambinus *Contacta:* Ut & *Tacta*, v. 746.

Verti

Digitized by Google

Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipsi cæcis quæcunque tenebris
Tangimus, haud ullo sentimus tincta Colore.
Quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo.
Omnis enim Color omnino mutatur in omneis:
Quod facere haud ullo debent Primordia pacto,
Immutabile enim quiddam superare necesse
'st;
Ne res ad Nihilum redigantur funditùs omnes.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè.
Proinde Colore cave contingas Semina rerum:
Ne tibi res redeant adNilum funditùs omnes.
Præterea, si nulla Coloris Principiis est
Reddita natura, at variis sunt prædita Formis;
E quibus omnigenos gignunt variantque Colores.
(Præterea magni quòd refert Semina quæque
Cum quibus, & quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus, accipiantque:)
Perfacilè extemplò rationem reddere possis,
Cur ea, quæ Nigro fuerint paullo ante Colore,
Marmoreo fieri possint Candore repente:
Ut Mare, cùm magni commôrunt Æquora
venti,

res etiam nullo colore tinctas à nostra mente concipi posse. Deinde quæcunque nos ipsi in Tenebris tangimus non sentimus ullo colore esse tincta. Cum verò hoc ita esse certum sit, conabor ulterius demonstrare: Omnis enim Color in omnes mutari potest, At Rerum Semina nullo modo mutari debent, necesse enim est ut aliquid sit Immutabile, nisi concedere velis omnes res in Nihilum redigi. Cujus enim Natura mutatur, id definit esse quod antè fuit: Ne igitur dicas Semina Rerum colore aliquo imbuta esse, nisi etiam velis res omnes in Nihilum posse redigi. Præterea, si Semina non sint naturaliter Colore tincta, sed variis figuris prædita, ex qua varietate Figurarum omnis Varietas Colorum oriri potest, (magni enim refert cum quibus singula Semina, & quali ordine conjunguntur, & quos motus impertiant, & quos accipiant vicissim;) facilè potes rationem reddere cur illa Corpora, quæ paulò antè Nigra erant, brevi Candida evadant: v. g. Mare, cum procellæ undas turbaverit,

NOTÆ.

747. *Quod quoniam vinco fieri.*] Quoniam probavi Semina Coloris expertia percipi posse, *Nunc esse docebo*, Rerum Principia nullis Coloribus esse tincta: Ita ut deesse videtur versus

Corpora Materiæ nullo contincta Colore.

Vinco fieri) ut apud Horatium,

Vincit enim Stultos ratio insanire Poetas.

Integer verò sit locus, conjecturam meam non pertinaciter defendam: Lucretius v. 9. primò probat Rerum Semina non esse colorata, quia omnis Color mutari potest: At Semina Rerum sunt immutabilia, aliter Omnia in Nihilum recíderent. Ποιότης πᾶσα Ατόμοις ἐνυπάρχουσα ἢ ἰδία μὴ μεταβάλλει, ὡς ἢ αἱ Ατόμοι μηδὲν μεταβάλλουσιν· ἐπειδήπερ δεῖ τι ὑπομένειν ἐν ταῖς διαλύσεσι τῶν συγκρίσεων φερεὸν ἢ ἀδιάλυτον, ὃ τὰς μεταβολὰς ἂν εἰς τὸ μὴ ὂν ποιήσαιτο. Αἱ δὲ ποιότητες ἂν ἐνυπάρχουσαι, ἢ μὴ ἰδίαι, οἷον χεῶμά τε ἢ θερμότης, ἐν τῷ μεταβάλλοντι ἂν ὥσπερ ἐκεῖναι καταλείπονται, ἀλλ' ἐξ ὅλου τοῦ σώματος ἀπόλλυνται. Epicurus Epist. ad Herodotum. Inde *Lucretius*, Si Color esset intrinsecus Seminibus, Semina forent mutabilia, Omnis enim Color mutabilis.

756. *Præterea si nulla Coloris*,&c.] Secundò v. 19. Docet Semina nullis Coloribus imbuta esse, quia frustrà aliquis semina Colore tingat: Varias figuras Atomis attribue, & ex diverso Earum Ordine, Dispositione, & positura varii Colores orirentur. Exempli gratia, Mare est Cærulei Coloris, at agitatum fluctibus albescit: Semina, viz. quæ in uno ordine disposita Cæruleum colorem exhibebant, jam in alio Constituta, album colorem induunt: At verò si Color Cæruleus esset Seminibus nativus, nulla agitatione ista Principia speciem albam ostentarent.

759. *Præterea.*] *Propterea*: Gifanius: Rectè.

Digitized by Google

eanis fluctibus albescit. Dicere enim potes, quando Semina rei, quæ Nigra plerumque apparet, loco priori moventur, & illorum ordo situsque mutatur, cùm quædam de novo addita, quædam detracta sunt, tum rem istam candidam subitò apparere; si verò è Seminibus cærulei Coloris Mare componeretur, nullo modo potuisset Album fieri: Quocunque enim situ & ordine colloces Semina Cærulei Coloris, illa albedinem nunquam induere valerent. Si autem dicas Semina ista è quibus Mare, quod unius Coloris videtur esse, constat, variis Coloribus esse prædita, ut sæpe ex Corporibus diversimodè figuratis Corpus, quod totum Quadratum est, & simplicis Figuræ, componitur; Tum sequeretur, quòd sicut in isto Quadrato Corpore diversas variasque Figuras existere videamus, ita etiam in Mari aut alio Corpore unius & simplicis Coloris diversos varioſque Colores cerneremus. Deinde Diversæ & dissimiles Figuræ non impediunt quò minùs extima totius Compositi Corporis superficies Quadrata esset, at dissimiles Colores impedirent quò minùs tota res uno simplici Colore imbuta videretur. His adde, quòd concessa illa, quam modò memoravi, conjectura, tota ista ratio,

Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim possis Nigrum, quod sæpe videmus,
Materies ubi permista 'st illius, & ordo
Principiis mutatus, & addita, demptaque quædam,
Continuò id fieri ut Candens videatur, & Album:
Quòd si Cæruleis constarent Æquora ponti
Seminibus, nullo possint Albescere pacto:
Nam quocunq; modo perturbes, Cærula quæ sint
Nunquã in Marmoreum possunt migrare Colorem.
Sin alio, atque alio sunt Semina tincta colore,
Quæ Maris efficiunt unum purumque Nitorem:
Ut sæpe ex aliis Formis, variisque Figuris
Efficitur quiddam Quadratum, unæque figuræ:
Conveniebat, uti in Quadrato cernimus esse
Dissimileis formas; ita cernere in Æquore ponti
Aut alio in quovis uno puroque Nitore,
Dissimileis longè inter se, varioſque colores.
Præterea, nihil officiunt, obstantque Figuræ
Dissimiles, quo Quadratum minùs omne sit extra:
At varii rerum impediunt, prohibentque Colores,
Quò minùs esse uno possit res tota Nitore.
Tum porro, quæ ducit & inlicit, ut tribuamus

766. *Candenti marmore.*] Corpus politum marmor dicitur, etiamsi solidum non sit. Ita Græci, Ita Latini, de Mari, de Papillis, &c. *Faber.*

775. *Sin alio atque alio*, &c.] Dixerit fortasse quispiam aquam Maris ex variis & diverſicoloribus Atomis concreviſſe, unde ille & ille Color, modò Cæruleus, modò Albus enascatur, uti Quadratum ex duobus aut quatuor Triangulis inclusis componitur, quæ ipsa Triangula alias inter sese figuras habeant: Sed non ita, inquit, v. 8. Nam in Quadrato dissimiles formas cernere potes, extra quas est Quadratum: (id est quas in sese habet, & continet Quadratum) in Aqua autem Marina nihil tale videas. *Faber.*

778. *Unæque figuræ.*] Sic *Istæ*, *Alteræ*, *Solæ*, *Ullæ*, *Nullæ*, Plautus, Terentius, Cicero, Lucretius.

783. *Præterea nihil officiunt*, &c.] V. 4. Hoc effugium nullum esse demonstrat, Corpora enim diversæ figuræ in alteram diversam figuram consentire possunt, ut Triangula in Quadratum, at non eadem est Colorum ratio, nec diverſi Colores unquam unum simplicem componunt.

784. *Minùs omne sit extra.*] Ita *Lambinus* è Codd. dum *Marullus*, & *Nardius*: *Minus esset in illis.*

787. *Tum porro quæ ducit*, &c.] Iterum v. 7. pugnat; Qui dicunt unum simplicem colorem ex Seminibus alio atque alio Colore tinctis effici posse, priorem deferunt Opinionem, unicamque suæ sententiæ rationem evertunt: Hi enim postulabant Colorata Semina, ut Alba Corpora ex Albis Seminibus, & Nigra ex Nigris orirentur. Si tamen è Principiis diverſimodè coloratis Niger, aut Albus Color oriretur, tota illa, cui priùs fidebant, Ratio perit: Deinde subjungit Album Colorem (& idem de aliis dicendum) citiùs nasci posse ex Seminibus nullo, quàm è Principiis vel nigro, vel alio quovis Colore tinctis. Ita hos versus expono, quos Alii Interpretes nondum intellexerint.

787. *Ducit & inlicit.*] Id est, *Suadet:* Ita fœliciter restituit *Lambinus* locum maximè corruptum.

Princi-

Digitized by Google

Principiis rerum nonnunquam, causa, Colores,
Occidit, ex Albis quoniam non Alba creantur:
Nec quæ Nigra cluent, de Nigris: sed Variis de.
Quippe etenim multo proclivius exorientur
Candida de nullo, quàm de Nigrante colore;
Aut alio quovis qui contrà pugnet, & obstet.
Præterea, quoniam nequeunt sine Luce Colores
Esse, neque in Lucem existunt Primordia rerum:
Scire licet quàm sint nullo velata Colore.
Qualis enim cæcis poterit Color esse tenebris,
Lumine qui mutatur in ipso, propterea quòd
Recta aut obliqua percussus Luce refulget?
Pluma Columbarum quo pacto in Sole videtur:
Quæ sita cervices circum, collumque coronat:
Namque aliàs fit uti rubro sit clara Pyropo:
Interdum quodam sensu fit, uti videatur
Inter Cæruleum virideis miscere Smaragdos.
Caudaque Pavonis, larga cum Luce repleta'st,
Consimili mutat ratione obversa Colores.
Qui, quoniam quodam gignuntur Luminis ictu,
Scilicet id sine eo fieri non posse putandu 'st.

propter quam Colores Rerum Seminibus tribuimus, perit; quoniam tum sequeretur Res Albas non ex Albis Seminibus fieri, aut Nigras è Nigris, sed ex Seminibus diversorum Colorum. Insuper observandum est, quòd Res albæ facilius orirentur è Seminibus nullo Colore præditis, quàm ex Seminibus vel nigro, vel alio Colore imbutis. Præterea quia Colores non possunt esse sine Luce, Rerum autem Semina in Lucem prodire non possunt, exinde sequitur Rerum Semina nullo Colore esse tincta: Quomodo enim potest esse Color in tenebris, cum omnis Color in Luce mutetur, & varius appareat prout recto vel obliquo Lucis radio Corpus illustratur? Quod in plumis circa collum Columbæ Sole illustratæ videre licet. Aliquando enim rubri seu flammei coloris & instar Pyropi fulgentis apparent, Aliquando virides colores, tanquam Smaragdos cum Pyropis, cum isto rubro & flammeo permistos exhibent. Pavonis etiam Cauda, cum larga luce impleatur, pro diversa ad Lucem positura non minus quàm Plumæ Columbarum varios colores induit. Cum autem hi Colores Lucis ictui originem suam debeant, credendum est, eos sine Luce existere non posse.

NOTÆ.

791. *Quippe etenim.*] Insuper observandum: Hanc interpretationem tota disputatio confirmat.

794. *Præterea quoniam nequeunt*, &c.] Iterum v. 15. concludit *Lucretius* Semina esse Colorum expertia, quia Color nil aliud sit quàm Lux in Corpore refracta, vel à superficie opaci Corporis reflexa: De Luce refracta nihil Poeta, at si Prisma seu Trigonum vitreum vulgare oculis apponas, senties radios Lucis geminam refractionem passos varios Colores exhibere: Observat autem Plumas circa Columbæ collum, aut in Pavonis Cauda prout recto aut obliquo radio Lucis illustratæ sunt, modò flavum, modò viridem, modò flammeum, &c. Colorem diffundere. Et Inde arguit in densis tenebris in quas Lux nulla penetrat, & ex quibus nulla reflectitur, nullos prorsus Colores esse; ac proinde Colores qui redeunte Luce in rebus cernuntur, procreari ab ipsa met Luce, pro dispositionibus quas res habent ad eam recipiendam, reflectendam, refringendam, & referendam ad Oculos. Ideoque quoniam Semina nunquam in Lucem veniunt, aut radios reflectunt, quasi in densissimis tenebris obruta, sunt prorsùs exolora. Epicurus in libro adversus Theophrastum secundo dicit, οὐκ εἶναι τὰ χρώματα συμφυῆ τοῖς σώμασιν, ἀλλὰ γενᾶσθαι κατὰ ποιάς τινας τάξεις, καὶ θέσεις πρὸς τὴν ὄψιν. Et rursum, οὐκ οἶδα ὅπως δεῖ τὰ ἐν σκότει ὄντα φῆσαι χρώματα ἔχειν. Plutarchus adv. Colotem.

799. *Recta aut obliqua*, &c.] Nam ex variantia Anguli recti aut obliqui variatur Color.

801. *Quæ sita.*] Quæ circumposita, περικειμένη: *Coronat:* Cingit collum & cervicem Columbæ, Cervix, τὸ πρόχυ, & τὰ ὄπισθεν. Collum τὸ πρόμηκες, & τὰ ἔμπροσθεν significabit. *Faber.*

802. *Rubro sit clara Pyropo.*] Ita cum *Lambino* contra omnes Codd. *Rubrum Pyropum* dixit *Lucretius*, ut v. 804. *Virides Smaragdos.*

808. *Scilicet id sine*, &c.] Gifanius & Alii. *Scire licet sine eo fieri non posse putandum.*

Et

Digitized by Google

Et quoniam Pupilla Oculi alio ictûs genere percutitur, cum colorem album sentire dicatur, & alio planè diverso cum Corpus nigri, aut alius Coloris sentiat; & cum nihil omnino referat quo colore ea quæ tangis imbuta sunt, sed multum qua figura sunt prædita, certi esse possumus Semina non necessariò poscere Colores, sed varias figuras, è quibus ista ictuum varietas procedat. Præterea quoniam certus Color non attribuitur certis figuris, & omnia figurarum genera, quibus Semina donantur, possunt cujusvis Coloris esse, Cur etiam illa Corpora, cujuscunque generis sint, quæ constant ex iis Seminibus, variis coloribus ornata & distincta non appareant? Oporteret enim Corvos volantes album Colorem ex Albis pennis sæpe spargere: Cygnos etiam nigros oriri ex nigro Semine, aut alius cujusvis Coloris esse ex Seminibus alio quovis Colore perfusis. Insuper, quò magis dividis res aliquas in partes minutas, eò magis

Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in se
Pupula, cùm sentire Colorem dicitur Album,
Atque aliud porro, Nigrum cùm, & cætera, sentit,
Nec refert ea, quæ tangis, quo forte Colore
Prædita sint, verùm quali magis apta Figura;
Scire licet, nil Principiis opus esse Colores:
Sed variis Formis varianteis edere tactus.

Præterea, quoniam non certis certa figuris
Est natura Coloris, & omnia Principiorum
Formamenta queunt in quovis esse Nitore:
Cur ea, quæ constant ex illis, non pariter sunt
Omnigenis perfusa Coloribus in genere omni?
Conveniebat enim Corvos quoque sæpe volanteis
Ex albis album pennis jactare colorem,
Et nigros fieri nigro de semine Cycnos,
Aut alio quovis uno, varioque colore.

Quinetiam quantò in parteis res quæque minutas
Distrahitur magis, hoc magis est ut cernere possis

NOTÆ.

809. *Et quoniam Plagæ*, &c.] Aliud argumentum v. 7. continetur: In omni Coloris perceptione Pupilla oculi percutitur, Alium verò ictum sentit cùm albus Color repræsentetur, & alium cùm Niger, aut quivis alius. At quid Semina postulent Colores quibus diversimodè percutere & ferire possint? Principia ista sint, tantùm diversimodè figurata, diversimodè etiam dispositа, inde variæ Imagines orirentur, à quibus Oculus diversimodè percuteretur, & diversi motus in Organis excitarentur. Visus enim, secundum Epicurum, διὰ τῆς τῶν εἰδώλων εἰς τὴν ὄψιν ἐμπλώσεως.

814. *Opus esse colores.*] Ita Nonius: Plautus,

Omnes maritimi Milites jam opus sunt tibi.

Similiter Cicero, & Cæsar: Lucretius ipse, l. I. v. 1050.

———*Infinita opus est vis Materiaï.*

Et lib. III. v. 981.

———*Materies opus est.*

816. *Præterea quoniam*, &c.] Aliud v. 9. subjungit Argumentum, partim ex confessione eorum contra quos disputat, partim ex constantia Colorum, qui in diversis rerum generibus apparent, ductum. Qui colorata fingunt semina certos Colores certis figuris non attribuunt, non affirmant Quadrata omnia Semina Nigra esse, nec Rotunda Alba, Triangularia Cærulea, &c. Unde igitur ista in quibusdam rerum generibus constantia? Cur omnes Corvi *Nigri*, Cygni interim *Albi*? Profectò utrumque genus variis coloribus perfusum videremus, cùm Semina, è quibus componuntur, variis coloribus contingi possint.

816. *Non certis.*] è MSS. *Lambinus. Nisi certis*, Nardius, imperitè.

822. *Ex Albis album pennis.*] Melius forsan *Pennis* quàm *Pariter* Gassendi.

825. *Quinetiam quanto*, &c.] Iterum v. 8. disputat. Quodlibet Corpus coloratum divide, quò minutiores fiunt particulæ, eò dilutior fit Color, & tandem, imo dum particulæ manent sensibiles, evanescit: Imprudenter igitur expectamus Colores in Seminibus rerum, quos in exilioribus Corporum partibus frustra quærimus.

Evanescere

Digitized by Google

Evaneſcere paullatim, ſtinguique Colorem:
Ut ſit ubi in parvas parteis diſcerpitur Aurum,
Purpura, Pœniceuſque color clariſſimu' multo,
Filatim cùm diſtractus diſperditur omnis:
Noſcere ut hinc poſſis, priùs omnem effluere Colorem
Particulas, quàm diſcedant ad Semina rerum.
Poſtremò, quoniam non omnia Corpora Vocem
Mittere concedis, neque Odorem: propterea fit,
Ut non omnibus attribuas Sonitus, & Odores:
Sic, Oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quædam tam conſtare orba Colore,
Quàm ſine Odore ullo quædam, Sonituq; remota:
Nec minùs hæc animum cognoſcere poſſe ſagacem,
Quàm quæ ſunt aliis rebus privata, notiſque.
Sed ne forte putes ſolo ſpoliata Colore
Corpora prima manere: Etiam ſecreta Teporis
Sunt, ac Frigoris omnino, calidique Vaporis:
Et Sonitu ſterila, & Succo jejuna feruntur:
Nec jaciunt ullum proprio de corpore Odorem.

evaneſcere & extingui rerum iſtarum Colorem ſentis; ut cum Aurum in minuta ramenta diſcerpitur; Et ſi Purpuram filatim diſtrahas, ſplendidiſſimus Purpuræ iſtius Color totus abit & evaneſcit; & inde potes colligere, Particulas alicujus Corporis omnem Colorem amittere antequam ad Semina perventum eſt. Denique cum admittas cuncta corpora non Sonum reddere, aut Odorem emittere, ideoque Sonum & Odores cunctis Corporibus non attribuis; Pariter, quoniam oculis noſtris Omnia videre non poſſumus, ſcire licet tam eſſe quædam Corpora omni Colore deſtituta, quàm Alia quædam privata Sonitu omni, & Odore; Animumque ſagacem hæc Corpora (nullo Colore induta) æquè poſſe cognoſcere, ac illa Alia, Sonitu, Odore, cæteriſque notis deſtituta. Ne verò credas Rerum Seminâ ſolo Colore privata, ſciæ illa Caloris, Frigoris, expertia eſſe; nullum inſuper Sonum edere, Humiditate omninò carere, nec ullum prorſùs odorem è ſuo corpore emittere.

NOTÆ.

827. *Stinguique Colorem.*] Sic lib. I. v. 667.

Ignes in cœtu ſtingui.———

lib. IV. v. 1091.

—Ardorem in membris qui ſtinguere *poſſit.*

Item Cicero in Arato:

Quem neque Tempeſtas perimet, neque longa vetuſtas
Interimet, ſtinguens *præclara inſignia Cœli.*

Gaſſendus, tamen *ſtrictim.* Faber arbitratur *ſtinguique colorem* eſſe imitationem *Platonis*, qui Colorem flammam è Corporibus manantem eſſe dixit; frigidè. Certè *Lucretius* vel nunquam inſpecto *Platone* dixiſſe potuit Purpureum & Puniceum Colorem, qui penè igniti videntur, extingui.

833. *Poſtremò quoniam.*] Demum v. 8. premit adverſarios. Omnes concedunt ea Corpora quæ Nares ſentire nequeant inodora eſſe; Illa inſuper quæ Aures non audiunt ſonum non habere. Quidni igitur fatendum illa etiam Corpora quæ Oculi percipere non valent eſſe Colorum expertia? De qualitatibus enim ſoli ſenſus judicant, nec credendum eſt ullam qualitatem alicui Corpori competere, quam illi ſenſus non attribuunt.

841. *Sed ne forte putes*, &c.] Satis de Coloribus. Cæteris etiam omnibus qualitatibus, Odore, Frigore, Calore, Sono, Humiditate, Sapore, Mollitie, Lentitudine, Raritate, &c. v. 23. ſua Semina carere demonſtrat. Tribus utitur argumentis, primo Si odorem Seminibus concedas, turbabis omnia, Gratiſſimi Odores Seminum grave-olentium interventu ſordeſcerent, ut in componendis unguentis niſi Artifex inolens Oleum miſceat, ſuaviſſimi odores ab Oleo corrumperentur. Idem etiam de Sapore, Sono, Calore, & Frigore dicendum. Secundo, Semina dividi non poſſunt, ideoque nec *Odorem*, neque *Sonum*, neque *Saporem*, neque *Calorem*, neque *Frigus*, quæ conſtant è particulis è Corpore emiſſis, emittere valent. Tertio, Si Mollitiem, Lentitudinem, Raritatem, Fragilitatem, &c. Seminibus apponas, mutabilia inſuper efficies, & interitui obnoxia, ideoque Res in nihilum reciderent.

844. *Et Sonitu ſterila.*] Vulg. *Sterilia:* Sed rectè *Sterila*, ut *Deforma* apud Tertullianum: & lib. I. v. 341. *Sublima.*

Sicut

Digitized by Google

Sicut Amaracini blandum, Stactæque liquorem,
Et Nardi florum, nectar qui naribus halant,
Cum facere instituas: cumprimis quærere par est,
Quoad licet, ac potis es reperire, inolentis Olivi
Naturam, nullam quæ mittat Naribus auram:
Quàm minimè ut possit mistos in corpore Odores,
Concoctosque, suo contactos perdere viro.
Propterea demum debent Primordia rerum
Non adhibere suum gignundis rebus Odorem,
Nec Sonitum, quoniam nihil ab se mittere possunt:
Nec simili ratione Saporem denique quemquam,
Nec Frigus, neque item calidum, tepidumque Vaporem, &
Cætera, quæ cùm ita sunt tandem, ut mortalia constent,
Molli Lenta, Fragosa Putri, Cava corpore raro,
Omnia sunt à Principiis sejuncta necesse 'st,
Immortalia si volumus subjungere rebus
Fundamenta, quibus nitatur summa salutis:
Ne tibi res redeant ad Nilum funditùs omnes.
Nunc ea, quæ Sentire videmus cunque necesse 'st
Ex Insensilibus tamen omnia confiteare
Principiis constare: neque id manifesta refutant,

Ut cùm facere decreveris suave unguentum Amaracini, & Stactæ, & florum Nardi qui suavissimos odores in nares emittunt, quærendum est Oleum, quantum inveniri potest, planè inodorum, & quod nullum omninò Odorem ad nares emittat, ut gravi suo & tetro odore Stacten, Amaracinum, & Nardi flores, quæ cum suis particulis miscentur & concoquuntur, quàm minimè inficere valeat, & corrumpere. Denique Semina rerum suum Odorem *rebus procreandis adhibere non debent (prorsùs inodora sunt) neque Sonum (nullum habent sonum) quia nullas è suis corporibus particulas emittere valeant, ut neque propter eandem rationem Saporem, (sunt Insipida) Frigus (non sunt frigida) neque calidum Teporem, (non sunt Calida) quia nullas ex suis Corporibus particulas valeant emittere. Cæteras insuper qualitates, Mollitiem, Fragilitatem, Lentitudinem, Raritatem, &c. quæ sunt mutabiles, ortui, & interitui obnoxiæ, Rerum Seminibus sejungamus necesse est, si velimus esse quædam certa & æterna Semina, quibus Rerum salus conservetur, & quæ efficere possint ut res omnes in Nihilum non reciderent. Deinde fatendum est omnes res quæ sensum habent componi ex Seminibus quæ sensu prorsùs carent: Neque res ullæ,*

NOTÆ.

846. *Amaracini.*] Qui plura de unguentis velit, Plinium, Dioscoridem, Theophrastum, Athenæum legat. Qualia qualia sunt unguenta, eadem est argumenti Lucretiani vis & virtus.

847. *Nardi florum.*] Lambinus *florem:* Unguentum, viz. ex Nardi flore confectum. Solenne optimis authoribus id quod eximium cujusque rei Florem appellare: Sic *Flos vini* apud Plautum, *Flos flammæ* apud Lucretium: *Flos populi* apud Ennium:

Flos illibatus populi, suadæque medulla.

Festus in voce *Nectar* legit.

Et Nardi florem Nectar qui floribus halet.

849. *Potis es reperire.*] Carrio è MSS. *Potis est reperiri.*

850. *Quæ mittat*] *Quod mittat*, Alii.

859. *Molli Lenta, Fragosa Putri*, &c.] Ita legit *Turnebus*. Sensus est, ubi Calor, Frigus, Tepor reperiuntur, necesse est Corpora esse Lenta, id est, cedentia, flexibilia propter mollitiem, fragilia propter putredinem & coctionem, cava propter raritatem, quæ in Principiis si statuas, tum omnia ruant necesse est. Hæc *Faber*, probatur Lectio, sed Interpretatio displicet; nam Mollities, Raritas, & similes qualitates æquè ac Sapor, Odor, Sonus, Frigus & Calor, videntur his versibus à Seminibus separari.

864. Hactenùs Semina rerum Calore, Frigore, Odore, Sapore, Colore, cæterisque qualitatibus destituta esse demonstravit *Lucretius*, ex iis tamen Res calidas, frigidas, sapidas & olentes constituit: Jam majus opus movet, & docet Res Sensiles è Principiis nullo prorsùs sensu præditis componi posse: Primo, Fidem Experientiæ implorat v. 9. E stercore putrido Vermes nascuntur, at in stercore isto frustrà vitam, aut sensum aliquem requiras.

866. *Neque id manifesta refutant.*] Solennis *Epicuri* ratio, οὐ μάχεται τοῖς φαινομένοις· & οὐδὲν τῶν φαινομένων τούτοις ἀντιμαρτυρεῖ. Faber.

Nec

Digitized by Google

Nec contrà pugnant, in promptu cognita quæ ſunt:
Sed magis ipſa manu ducunt, & credere cogunt,
Ex Inſenſilibus, quod dico, Animalia gigni.
Quippe videre licet, vivos exiſtere Vermeis
Stercore de tetro, putrorem cum ſibi nacta 'ſt
Intempeſtivis ex imbribus humida tellus:
Præterea cunctas itidem res vertere ſeſe.
Vertunt ſe Fluvii, Frondes, & Pabula læta
InPecudes: vertunt Pecudes in Corpora noſtra
Naturam, & noſtro de Corpore ſæpe Ferarum
Augeſcunt vires, & corpora Pennipotentum.
Ergo omneis natura cibos in corpora viva
Vertit, & hinc Senſus animantum procreat omneis:
Non alia longè ratione, atque arida ligna
Explicat in flammas, & in igneis omnia verſat.
Jamne vides igitur, magni Primordia rerum
Referre in quali ſint ordine quæque locata,
Et commiſta quibus dent motus, accipiantque?
Tum porrò quid id eſt, animum quod percutit ipſum?
Quod movet? & varios ſenſus expromere cogit,
Ex Inſenſilibus ne credas Senſile gigni?

quæ noſtræ cognitioni ſubjacent, hanc opinionem convellunt aut refutant, imo manu quaſi ducunt nos ad hanc opinionem, coguntque credere Animalia (Res ſenſu præditas) componi è Principiis ſenſu deſtitutis. Videre enim licet Vermes viventes oriri è fœtenti ſtercore, cùm Tellus intempeſtivis Imbribus madefacta putruerit: Præterea, videre licet omnes penè cujuſcunque generis res in ſe invicem mutari; Fluvii, Frondes, Gramina ſeſe vertunt in Pecudes, Pecudes verò ſeſe vertunt in Humana corpora, & Feræ & Aves ſæpe Humano Corpore veſcuntur: Ergo omnia cujuſcunque generis Alimenta in viva, ſeu ſenſu prædita Corpora Naturæ vertit, & inde (ex Alimentis ſenſu carentibus) ſenſilia Animalia efformat: Non alia ratione atque ſicca ligna in ignes reſolvit, & omnia in flammas vertit: Nonne igitur jam vides magni referre cum quibus, & quo ordine ſingula Semina conjunguntur, & quos motus impertiant, & accipiant viciſſim. Tum porro quid demum eſt quod mentem tuam impellit? quid movet? quid dubitare, aut diverſam ſententiam amplecti cogit, efficitque ut credas Senſile (Rem ſenſu præditam) ex inſenſilibus componi non poſſe?

NOTÆ.

873. *Præterea cunctas*, &c.] Neque Exemplum tantùm proponit in Vermiculis & Animalibus dum gignuntur, ſed in Animalibus etiam genitis, v. 12. cum Cibus aſſumptus ex inanimi Animatus evadit: Alimentis inſenſilibus, Gramine, Frondibus, &c. Pecudes, & Aves, res totæ ſenſiles, nutriuntur, iſtis veſciturHumanum genus, ideoque è particulis inſenſilibus Graminis & Frondium tandem conſtituitur. Hæc omnia appoſita ſimilitudine illuſtrat: Lignum aridum in Ignem & Flammam reſolvitur, at non magis diſtat InſenſileAlimentum à carne viva & ſentiente, quàmLignum à Flamma lucente & clara: Et quemadmodum oportet ex Ligno extricari particulas, quæ ſeſe cientes, explicantes, novaque ratione diſponentes, nova illa lucendi, calefaciendique vi polleant, ita ex cibo ſecerni oporteat ſpirituoſas particulas, quæ certa ratione diductæ, novoque modo diſpoſitæ energiam hanc ſentiendi obtineant. Senſus enim Senſilisve rei præcreatio ex Inſenſilibus principiis debetur certæ & ſpeciali eorum Magnitudini, Figuræ, Poſitioni, Ordini, & Motui.

885. *Tum porro quid id eſt*, &c.] Ne argumentis ab Experientia ductis repugnare videatur ipſa Experientia, cavet v. 16. Negare non potuit Ligna Lapides Terramque commiſta aliquando Inſenſilia manere, aliter viventes Domos, & Turres ſenſiles efficeret. Fatetur igitur Res Inſenſiles niſi certa figura, & magnitudine donentur, debito motu agitentur, certoque ordine diſponantur, nunquam efficere res Senſiles; at debita omnia & requiſita adhibeantur, Animal naſcitur è re maximè Inſenſili. Putreſcat enim Lignum, aut Glebæ Imbribus reſolvantur, & Animalium huc & illuc reptantium agmina ſubitò admirabere.

887. *Ex Inſenſilibus.*] Priſcianus legit *Ex Inſenſibili: Credat* pro *Credas*: Lambinus, *Et ni* pro *ne*: Giſanius.

Nimirum,

Digitized by Google

Scilicet, quia Lapides, Ligna, & Terra simul commista vitalem sensum reddere non possunt, (non efficiunt rem Sensilem, & Viventem.) Observandum igitur omnino est, me non affirmâsse Res Sensiles ex omnibus prorsùs Principiis, quæcunque res aliquas gignunt, componi posse; sed magni referre primùm, cujus sint molis ea Semina quæ rem Sensilem constituant, qua figura donantur, quos insuper motus habeant, quali denique ordine disponantur: Quorum omnium nihil in Lapidibus vel Terra apparet. Et tamen hæc (Lapides & Terra) cum imbribus madefacta & resoluta putrescant, Vermes producunt, quia Semina imbre isto adveniente è pristinis suis sedibus & positura emota conveniunt in eum ordinem, qui Animalibus producendis conveniens & aptus sit: Deinde cum affirment Rem Sensilem ex Sensilibus Principiis creari, ista Principia Mollia esse statuant necesse est; Sensus enim omnis jungitur Visceribus, Nervis, Venis, &c. quæ omnia Mollia sentimus, resolutioni etiam, mutationi, & interitui obnoxia.

Nimirum, Lapides, & Ligna, & Terra quòd una
Mista, tamen nequeunt vitalem reddere Sensum.
Illud in his igitur fœdus meminisse decebit, 890
Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res,
Sensilia extemplo, & Sensus me dicere gigni:
Sed magni referre, ea primum quantula constent,
Sensile quæ faciunt, & qua sint prædita Forma,
Motibus, Ordinibus, Posituris deniq; quæ sint: 895
Quarum nil rerum in Lignis, Glebisque videmus.
Et tamen hæc cùm sunt quasi putrefacta per imbreis,
Vermiculos pariunt, quia Corpora materiaï
Antiquis ex Ordinibus, permota nova re,
Conciliantur ita, ut debent Animalia gigni. 900
Deinde ex Sensilibus cum Sensile posse creari
Constituunt, porro ex aliis sentire suetis;
Mollia tum faciunt: nam Sensus jungitur omnis
Visceribus, Nervis, Venis, quæcunque videmus
Mollia mortali consistere corpore creta. 905

NOTÆ.

889. *Vitalem reddere Sensum.*] Gassendus: *Virtutem reddere Sensus.*

890. *Fœdus.*] Ita Lambinus è quatuor MSS. Et *Fœdus* interpretatur illam conventionem & pactionem, per quam à me dissentire desinas, mihique assentiare: Sed non tanta est librorum autoritas, *Illud fœdus* nunquam in Lucretio invenies, sed passim *Illud in his rebus*, quod Alii rectiùs amplectuntur.

892. *Sensilia extemplò.*] Alii: *Sensile & extemplo.* Florentini autem Codices exhibent

Sensile progigni extemplo, & producere sensus,

planè vitiosè.

895. *Posituris denique quæ sint.*] id est, *Qualia sint posituris*; sed Alii meliùs legunt

——Posituris denique queis sint.

900. *Debent Animalia.*] *Debeant*, mavult Lambinus, ut hæc sit sententia; ita conciliantur, id est, tali ordine conjiciuntur & coëunt, ut ex iis ita conjectis & congressis Animalia gigni debeant.

901. *Deinde ex Sensilibus*, &c.] Aliud *Lucretii* argumentum v. 5. continetur, quia si Principia, ex quibus est sensus, sensilia sint, erunt igitur ipsa Mollia, cùm nulla res dura, solidave, sit capax Sensus: quare & erunt corruptibilia, quippe cùm, nisi solida sint, distrahi possint, atque idcirco suam Naturam amittere: atqui debent Rerum principia, ut declaratum superiùs est, incorrupta perseverare. Ita optimè Philosophus *Gassendus*: Grammaticum verò *Lambinum* audiamus: Deinde cùm statuant Sensile ex sensilibus creari posse, quæ quidem Sensilia ex aliis sentire consueverunt, nempe ex Venis, Visceribus, Nervis, & similibus; tum faciunt illa Sensilia Mollia, & ita Mortalia: Hæc Grammaticus, dum verba potiùs quàm sensum spectat, quippe vitiosos Codices sequutus desipit: Quid enim sibi velint istæ voces, *Ex Sensilibus, porrò ex aliis sentire suetis*, cum Illi, *Plato* & *Anaxagoras*, contra quos disputat *Lucretius* ipsa Rerum *Principia* statuerunt Sensilia? Nullis igitur libris adjutus, sed re ipsa admonitus audacter lego

Denique Principiis *qui sensile posse creari*, &c.

903. *Tum faciunt.*] è Codicibus nescio quibus *cum* exhibet *Gifanius*, & conjicit legendum, *Confaciunt.*

Sed

Digitized by Google

Sed tamen esto jam posse hæc Æterna manere :
Nempe tamen debent aut Sensum partis habere,
Aut similia totis Animalibus esse putari.
At nequeant per se Partes sentire, nec esse.
Namque aliûm Sensus membrorum respuit omnium :
Nec Manus à nobis potis est secreta, neque ulla
Corporis omnino sensum pars sola tenere.
Linquitur, ut totis Animalibus adsimulentur ;
Vitali ut possint consentire undique Sensu.
Qui poterunt igitur rerum primordia dici,
Et lethi vitare vias, Animalia cum sint,
Atque Animalibu' sint mortalibus una, eademque ?
Quod tamen ut possint : ab cœtu concilioque,
Nil facient, præter volgum, turbamq; Animantum;
Scilicet ut nequeant Homines, Armenta, Feræque,
Inter sese ullam rem gignere conveniendo
Per Veneris res, extra Homines, Armenta, Feraſque. Quòd

Concedamus verò hæc Sensilia Principia immutabilia & æterna esse posse, nempe debent habere aut sensus alicujus unius partis, aut putari similia totis Animalibus : (debent esse ipsa Animalia perfecta) At partes Animalis per se (separatim) neq; existere, neque sentire possunt : Omnis enim pars cæteris membris uniri debet, ut ipsa sentiat ; Neque Manus, neque ulla alia pars à Corpore separata potest sensum retinere : Restat igitur, ut hæc Principia Sensilia totis Animalibus adsimilentur (sint perfecta Animalia) ut ex omni parte vitali sensu consentire possint : Quomodo igitur possint dici Rerum Semina, immortalia, & æterna, cum sint Animalia, imò una eademque cum Animalibus interitui obnoxiis ? Concedamus verò hæc Sensilia Semina Animalia posse esse, & immutabilia; quid cùm conveniant efficerent. præter congeriem & acervum Animalium ? Ut cum Homines, Bestiæ, & Feræ coëant, nihil gignere valent præter Homines, Bestias, & Feras.

NOTÆ.

906. *Sed tamen esto jam*, &c.] Aliud v. 12. proponit argumentum : Supponamus Sensilia hæc rerum Principia, quæ *Plato* & *Anaxagoras* statuerunt, ac proinde mollia, æterna esse posse, nec interitui obnoxia, haberi tamen Sensilia non possunt, neque ut Partes, quia partes separatæ non sentiunt, neque ut Tota, quia hoc modo essent quædam Animalia, ac ideo mortalia, seu corruptibilia, quod adversatur suppositioni.

910. *Namque aliûm Sensus*, &c.] Interpretes disputant quo modo legendus sit hic versus, & quo ordine collocari debeat : *Lambinus*, *Gassendus*, *Faber*,

Namque aliûm Sensus membrorum respuit omnes.

& v. 912. subjungunt : Quasi dixisset *Lucretius* : Pars à Toto suo separata aliorum omnium membrorum sensus respuit, ergo pars sola, i. e. à Toto sejuncta Totius Corporis sensum tenere non potest : Displicet hæc interpretatio ; sufficit enim, (Respondeant illi qui statuunt Semina sensilia) si pars sejuncta sensum sibi peculiarem, licet non totius Corporis sensum retineat. Legendum autem existimo,

Namque aliûm Sensus membrorum res petit omnis :

& v. 909. subjungendum : viz. quælibet pars postulat unionem cum aliis membris, ut sensûs capax sit, nam sine vitali partium consensu, ut sæpe *Lucretius*, nullus est omninò sensus.

917. *Animalibus una eademque.*] Una eademque cum Animalibus. *Idem facit Occidenti* : Horatius : Faber.

918. *Quod tamen ut possint.*] Ulteriùs progreditur v. 5. Quia licet admittantur & quasi Animalia, & immortalia simul, tum nullum Animalium, qualia jam visuntur gigni poterit, sui scilicet generis, coalitumve in unam speciem ; sed Acervus solummodo & congeries variorum Animalculorum. Hæc *Gassendus* : Alia *Faber*, sed pejora : Ponamus Sensibilia esse Principia, neque tamen corruptibilia, quando ita vis, quid tandem ex illis fieri poterit ? Nihil certè præter Animalia, non Arbor, non Metallum, &c.

922. *Per Veneris res.*] Pro hoc versu Alii libri exhibent,

Sic itidem quæ sunt minimis sentire necesse est,

in aliis invenies,

Sic itidem quæ sentimus sentire necesse est.

è Libro quodam cum MSS. comparato substituit *Lambinus*,

Per Veneris res, &c.

rejicit *Gifanius* : Nec valdè necessarius videtur,

Digitized by Google

Si verò aliquis dicat illa Principia Senſilia proprium ſuum ſenſum deponere, & alium aſſumere, quid illis Seminibus iſtos ſenſus attribuamus, qui nulli uſui inſerviunt, & ſunt iterum deponendi? Præterea (quod ſupra negavimus) cum Ova Avium in viventes pullos mutari cernimus, cum Vermes è Terra erumpere videmus poſtquam intempeſtivo imbre putruerit, inde poſſumus colligere Res Senſiles è Principiis Inſenſilibus compeni poſſe. Si tamen aliquis ſubjiciat, poſſe quidem Res Senſiles ex Principiis Inſenſilibus oriri, mutatione aliqua interveniente antequam tota & perfecta res parta producatur; Huic abundè ſatisfaciam, ſi probavero & manifeſtum fecero, nullam rem generari niſi priùs coëant principia,

Quòd ſi forte ſuum dimittunt corpore ſenſum,
Atque alium capiunt: quid opus fuit attribui, quod
Detrahitur? Tum præterea, (quod fugimus ante,) 925
Quatinùs in Pullos animaleis vertier Ova
Cernimus Alituum, Vermeiſque effervere, terram
Intempeſtivos cum putror cepit ob imbreis:
Scire licet gigni poſſe ex non Senſibu' Senſus.
Quòd ſi forte aliquis dicet, duntaxat oriri 930
Poſſe ex non Senſu Senſus, ſed mobilitate
Ante aliqua tanquam partum, quàm proditur extra:
Huic ſatis illud erit planum facere, atque probare,
Non fieri partum, niſi concilio ante coacto:
Nec

NOTÆ.

detur, quippe auferas illum, valet tamen *Lucretii* argumentum.

923. *Quòd ſi forte ſuum.*] Deinde v. 7. ridet illos qui aſſerunt Semina ſenſu quidem prædita eſſe, at non eo qui poſtea in Animalibus apparet, & aliud ſubjicit argumentum illi, quod v. 870. continetur, affine: Ex Ovis naſcuntur Aves, Vermes è putri Terra exiliunt, at Senſilia Ova, aut Glebas viventes quis dixerit?

925. *Quod fugimus ante.*] *Fugimus*, negavimus, non conceſſimus, *Lambinus*: & idem reliqui Interpretes: addit *Faber*: Vox eſt ex uſu forenſi, ubi *Defendere* pro affirmare, aſſumere; Reſpicit autem locum illum,

Quarum nil rerum in lignis glebiſque videmus:

v. 896. Sed qui locum inſpicit, ſat ſcio, huic obſervationi nequaquam conſentiet. Legendum igitur arbitror *Figimus*, id eſt, Ponimus ſeu Probamus: Et vox iſta non incommodè reſpicit v. 870. ubi pars hujus argumenti proponitur.

927. *Vermeſque effervere, terram Intempeſtivos cum*, &c.] Alii legunt *Vermeſque effervere terram, Intempeſtivos quam*, &c.

930. *Quod ſi forte aliquis*, &c.] Duos ſequentes verſus ita legit Gifanius:

Poſſe ea non ſenſu, ſenſus mutabilitate,
Aut aliquo tanquam partu, quod proditur extra.

Nardius,

Poſſe ex non ſenſu: Sed ſenſus mobilitate
Ante aliqua tangi partum, quàm proditur extra.

Hunc locum difficilem & obſcurum eſſe *Gaſſendus*, *Lambinus*, Omnes fatentur: *Gaſſendo* judice ſenſus videtur eſſe: Non benè dici rem ſenſilem ex principio inſenſili gigni, ſi intelligamus illud immutari, & variis immutationibus in ſenſum tandem perfici: Simileque eſſe, ut dum fœtus initio minimus paulatim grandeſcit, ac paritur magnus. Siquidem, inquit, non unum principium, non ſingula ſeorſim ſumpta, mutationis capacia ſunt; ſed natura ſolùm, concreta ex principiis pluribus, unde & iſta variè diſperſa poſſunt ſenſu deſtitui, & idonea tamen ratione coëuntia contexi in rem ſenſilem: Nec valet fœtus ſimilitudo, quando is quoque ab initio ex multis conſtat partibus, pro quarum ratione eſt magnus, cùm ſingulare principium mutationi nulli ſubjaceat. Hæc *Gaſſendus*: Tres diverſas lectiones & interpretationes in Lambino quæras, omnes enim diſplicent: Legendum autem,

Quòd ſi forte aliquis dicet, duntaxat oriri
Poſſe ex non ſenſu ſenſus mutabilitate
Ante aliqua, totum *partum quàm proditur extra.*

Et pro obſcura & difficili, plana ſubitò erit & facilis ſententia. Aliquis enim forſan dicat, Principia rerum quidem eſſe Inſenſilia, at vi & virtute rei generantis illa Principia mutari in ſenſilia, & ſenſu gaudere antequam in Animal coaleſcunt: Huic v. 13. *Lucretius* reſpondet, Principia ſeorſim ſumpta

Digitized by Google

Nec commutari quicquam sine conciliatu
Primorum, ut nequeunt ullius corporis esse
Sensus ante ipsam genitam naturam Animantis.
Nimirum quia Materies disjecta tenetur
Aëre, Fluminibus, Terris, Flammaque creatis:
Nec congressa modo vitaleis convenienti
Contulit inter se motus, quibus omnituentes
Accensi Sensus animantem quamque tuentur.
Præterea quamvis Animantem grandior ictus,
Quàm patitur natura, repente adfligit, & omneis
Corporis, atque animi pergit confundere Sensus.
Dissolvuntur enim posituræ Principiorum,
Et penitùs motus vitales impediuntur,
Donec Materies omnes concussa per artus,
Vitaleis Animæ nodos è corpore solvit,
Dispersamque foras per caulas ejicit omneis.
Nam quid præterea facere ictum posse reamur
Oblatum, nisi discutere, ac dissolvere quæque?
Fit quoque, uti soleant minus oblato acriter ictu
Relliquiæ motus vitalis vincere sæpe,
Vincere,

nec aliquid mutari posse nisi Semina congregentur, ita ut non potest creari Sensus alicujus rei, priusquam ipsa res sentiens producatur. Scilicet quoniam Semina Animalium jacent dispersa in Aëre, Aquis, Terra, & Igne, nec modo convenienti unita consentiunt in illos motus vitales, è quibus orti sensus cujuslibet Animalis saluti inserviunt. Præterea ictus gravior, quàm Animal commodè pati potest, istud Animal protinus adfligit, & omnes Animi Corporisque sensus (totum sensum Animalis) pergit confundere. Unio enim Principiorum dissolvitur, turbatur eorum ordo, motusque vitales penitus interrumpuntur, donec per singula membra materies concussa resolvit omnia ea vincula quibus Anima unita Corpori continebatur, dispersamque Animam per omnes meatus è Corpore ejicit: Quid enim aliud agere Ictum credamus quàm disjungere & discutere? Quin sæpe accidit, quòd impacto minus gravi ictu (qui omnes vitales motus non penitus interrumpit) motus vitales qui supersunt superare possent,

NOTÆ.

sumpta mutationis esse prorsus incapacia, nec sensum alicujus Animalis produci posse, antequam ipsum Animal perficiatur; quia sensus postulat eum vitalium motuum consensum, quem in rerum principiis, quæ per Aërem, Aquam, Terram, Ignemque (istos Philosophos tangit qui omnia è quatuor Elementis componi docuerunt) dispersa volitant, frustra requiras.

935. *Commutari.*] *Coagmentari*, vel *coamentari*, Muretus: Sed *Commutari* placet, ut & *Principium* pro *Primorum* in sequenti versu, quanquam *Prima* aliquot locis apud Lucretium pro *Principiis* sumantur.

939. *Flammaque creatis.*] Gifanius, *Terraque creatis*: Quasi Terra creata diversum aliquod ab ipsa Terra Elementum constituerent.

941. *Quibus omnituentes.*] Alii *Quibus convenienter.*

942. *Accensi sensus.*] Infrà Lucretius,
——*pæne amissos* accendere *Sensus*,
& lib. III.
——Accensus *nobis per viscera sensus.*

943. *Præterea quamvis Animantem*, &c.] Opus prosequitur, & rursus v. 10. fidem Experientiæ implorat: Quippe vehemens ictus, qui nil aliud agit, quàm ut solvat texturam & compages corpusculorum è quibus constat Animal, omnem Sensum penitus destruit, torpet Animal, dissipatur Anima, & particulis illius per poros & meatus è Corpore ejectis, consequitur interitus.

949. *E Corpore.*] Alii legunt *à Corpore*: Alii *in Corpore.*

950. *Caulas.*] Vox Lucretiana, poros seu meatus Corporis significans: Sic lib. III. v. 256. lib. VI. v. 491. & alibi.

953. *Fit quoque uti soleant*, &c.] Declarat etiam consequenter v. 9. si ictus fuerit paullò remissior, posse post aliquantulam Corpusculorum exturbationem status restitutionem fieri, quasi dispositione ad motus vitales dominante adhuc, neque omninò resoluta: Sic sopiti excitantur sensus, ab ipso mortis limine redit, & convalescit Animal. Hæc omnia, fateor, voluit *Lucretius*, sed an hi versus hæc omnia satis exprimunt, meritò dubium: Tota autem

Digitized by Google

& ſedare graves iſtas materiæ concuſſiones ab ictu excitatas, ſingulas Materiæ concuſſæ & diſſipatæ partes in ſuas ſedes propriosque meatus revocare, mortem jam toto Corpore dominantem diſcutere, & ſopitos penè ſenſus excitare. Nam quam ob cauſam (niſi ob eam modò datam) res ad ipſum limen mortis ab ictu impacto deductæ potiùs ad vitam redirent, quàm ad mortem, ad quam penè jam deventum eſt, progrederentur, & perirent. Præterea, quoniam Dolor tum oritur, cum Materiæ corpora vi quadam turbata, per viva viſcera & per artus inordinato motu moveantur; & tum voluptas oritur, cum in proprias ſuas ſedes redeant: exinde apparet Semina ipſa nullo dolore affici poſſe, neque per ſe (ſeparatim) voluptatem percipere: quoniam non conſtant ex aliquibus principiis, quæ novis (inordinatis & inuſitatis) motibus agitari poſſint, aut aliquem fructum gratæ voluptatis perciperent. Ideoque concludimus Semina omnis Senſus eſſe penitus expertia. Denique ſi, ut Animalia fiant ſenſilia,

Vincere, & ingenteis plagæ ſedare tumultus,
Inque ſuos quicquid rurſus revocare meatus,
Et quaſi jam lethi dominantem in corpore motum
Diſcutere, ac pœne amiſſos accendere Senſus.
Nam, quare potius lethi jam limine ab ipſo
Ad vitam poſſint conlecta mente reverti,
Quàm quo decurſum prope jam ſiet, ire, & abire?
Præterea, quoniam dolor eſt ubi Materiaï
Corpora vi quadam per viſcera viva, per artus
Sollicitata ſuis trepidant in ſedibus intus:
Inque locum quando remigrant, fit blanda Voluptas:
Scire licet, nullo Primordia poſſe dolore
Tentari: nullamque Voluptatem capere ex ſe:
Quandoquidem non ſunt ex ullis Principiorum
Corporibus, quorum Motus novitate laborent:
Aut aliquem fructum capiant Dulcedinis almæ.
Haud igitur debent eſſe ullo prædita ſenſu.
Denique, uti poſſint ſentire Animalia quæque,
Principiis

NOTÆ.

integrior foret ſententia, ſi reducatur verſus 1009. (*Neve putes æterna*, lego *interna*) una cum duobus ſequentibus (quos in iſto, in quo nunc leguntur, loco nihil agere demonſtrabo) & verſui 958. ſubjungatur: Hic enim poſitus *Lucretii* mentem explicabit, & vim objectionis franget, contra quam non ſatis proviſum videtur: Quippe aliquis dicat, ſi ab ictu minùs vehementi Animæ particulæ disjungerentur, nunquam iterum recolligi poſſint, ſed diſperſæ avolarent, & Animal interiret: Ideoque ictus iſte, qui ſenſum interrumpit, aliquid aliud omninò agit, quàm ut particulas Animæ diſcutiat, & disjungat. Reſp. *Lucretius*, Licet ea Semina, quæ in rerum ſuperficie ſita ſunt, quolibet ictu disjuncta avolent; illa tamen, quæ in intimis Corporis venis continentur, non tam facilè diſſipari.

960. *Conlecta mente.*] *Conjecta*, Gifanius & Alii, imperitè.

962. *Præterea quoniam Dolor*, &c.] Deinde v. 10. probat Semina Voluptatis & Doloris, atque ideo omnis ſenſus expertia; quippe Dolor oritur ex Principiorum exturbatione ab eo, quo ſunt, ſtatu, ita & Voluptas à reſtitutione in eundem ſtatum; At Rerum principia ſunt ſimplicia, nec eorum partes ab eo, in quo ſunt, ſtatu exturbari poſſunt, nec in eundem iterum reſtitui.

964. *Sollicitata.*] Concuſſa: *Trepidant* autem *moventur*; Virgilius crebrò, idque ubi nullus formidini locus, itaque ſæpenumero & *Feſtinare* ſignificat.

968. *Ex ullis.*] Gifanius *ex illis*. Et docet *Motus* in ſequenti verſu non voci Κίνησις, ut *Lambinus* voluit, ſed voci Κινήσεως reſpondere.

972. *Denique, uti poſſint*, &c.] Tandem ad abſurda adigit Adverſarios, v. 18. quippe ſi debeant res, ſenſiles cùm ſint, gigni ex ſenſilibus, hoc eſt ſimiles ex ſimilibus, neceſſe eſt ergo Hominem v. c. conſtare ex Principiis quæ ipſa rideant, plorent, ratiocinentur, de miſtura rerum, deque ſeipſis diſſerant, requirantque è quibus principiis conſtent: Nam ridet, plorat, & ratiocinatur Homo: Si verò Res ridens, plorans, & ſapiens è Principiis neque ridentibus neque plorantibus, neque ſapientibus

Digitized by Google

Principiis ſi etiam 'ſt Senſus tribuendus eorum :
Quid ? Genus humanum propritim de quibu'
factum 'ſt ?
Scilicet & riſu tremulo concuſſa cachinnant,
Et lacrymis ſpargunt rorantibus ora, genaſque,
Multaque de rerum miſtura dicere callent,
Et ſibi proporro quæ ſint primordia quærunt.
Quandoquidem totis mortalibus adſimulata
Ipſa quoque ex aliis debent conſtare elementis;
Inde alia ex aliis, nuſquam conſiſtere ut auſis.
Quippe ſequar, quodcunq; Loqui, Ridereq; dices,
Et Sapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut ſit.
Quòd ſi delira hæc, furioſaque cernimus eſſe :
Et ridere poteſt ex non ridentibu' factus,
Et ſapere, & doctis rationem reddere dictis,
Non ex Seminibus ſapientibus, atque diſertis :
Quî minus eſſe queant ea, quæ Sentire videmus
Seminibus permiſta carentibus undique Senſu ?
Deniq; cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi:
Omnibus ille idem Pater eſt, unde alma liquenteis
Humorum guttas Mater cum Terra recepit,
Fœta parit nitidas fruges, arbuſtaque læta,
Et genus humanum, & parit omnia fæcla ferarum,
Pabula cùm præbet, quibus omnes corpora
paſcunt,

Seminibus eorum Animalium ſenſus attribuendus eſt, de quibus, ſcire velim, Principiis eſt genus Humanum compoſitum ? Scilicet concuſſa riſu tremulo cachinnant, lachrymiſque rorantibus ora & genas ſpargunt, (ridentia ſunt, & flentia Semina) & peritè etiam diſputare poſſunt de rerum compoſitione & miſtura, & aliquando ſolicitè quærere è quibus ipſa conſtant principiis, quandoquidem ipſa Semina totis Hominibus ſimilata debent ex aliis Seminibus componi, & illa Alia ex aliis, ita ut nunquam poſſis conſiſtere, ſed in infinitum progrediaris. Inſequar enim, & quodcunque dices loqui, ridere, & ſapere, poſtulabo ut componatur ex aliis (ridentibus, loquentibus, ſapientibus,) hæc eadem facientibus. Si verò hæc omnia ridicula & abſurda videantur eſſe, & res facta ex Seminibus non ridentibus videre poteſt, & ſapere, & de rerum cauſis doctè & peritè diſputare, licet è Principiis ſapientibus & diſertis non ſit compoſita, quam ob cauſam non poſſunt illa quæ ſenſilia videmus, è Seminibus prorſus inſenſilibus componi ? Denique omnes orti ſumus ſemine Cœleſti, unus idemque Pater eſt omnibus, è quo cum fertilis Terra Mater defluentes Humoris guttas recepit, quaſi gravida facta parit nitidas fruges, arbuſta læta, genus Humanum, & omnia genera ferarum, cum ſubminiſtret alimenta quibus omnes Corpora ſua paſcunt,

NOTÆ.

pientibus componi poſſit, cur non res ſenſilis è Principiis prorſùs inſenſilibus? Aliud inſuper premit abſurdum, nam ſi Res ridentes, plorantes, &c. è Seminibus ridentibus, plorantibus, &c. conſtituas, iſta etiam Semina ex aliis ſimilibus componi debent, inde proceſſus in Infinitum, nec ullus foret terminus ubi conſiſtere valeas.

973. *Si etiam.*] Alii *Si jam.* Pro *Factum*, v. 974. & *Factus*, v. 985. Giſanius legit *Auctum* & *Auctus:* Pro *Miſtura*, v. 977. Gaſſendus *Natura.*

974. *Propritim.*] Propriè : *Nonius.*

979. *Totis mortalibus.*] *Totis Animalibus :* Gaſſendus.

990. *Denique cœleſti ſumus.*] Longam de ortu Rei ſenſilis diſputationem v. 32. egregiè concludit ; colligit enim argumenta antehac deducta, fortiùs urget collecta, & deinde totam ſententiam de ortu Senſus explicat: Cùm Terra imbres ex Æthere deſcendentes receperit, fertilis fit, parit ſegetes, gramina, & fructus, quibus Homines & Beſtiæ, Res Senſiles, nutriuntur. At Pater ille Æther Inſenſilis, Imbres etiam deſcendentes, Telluſque Mater non magis Senſilis : Diſſoluta denique Animalia partim in Æthera avolant, partim in Terram, Res prorſùs Inſenſiles, relabuntur: Sic Particulæ uno modo nullo Senſu præditæ, alio modo, alioque ordine diſpoſitæ, Senſiles evadunt. Res etiam Senſiles mutato ordine & diſpoſitione Seminum torpeſcunt, & omnem ſentiendi vim amittunt.

990. *Semine.*] Alii *Stirpe.*

Digitized by Google

ſuavem vitam ſuſtentant, & propagant prolem, quas ob cauſas jure Matris nomen conſecuta eſt. Item quod olim ſumptum erat de Terra, id in Terras recidit, quod de Cœlo demiſſum eſt, illud remiſſum Cœli recipiunt; Neque Mors ita deſtruit res creatas, ut perimat ipſa rerum Semina, ſed tantùm illorum unionem diſſipet & diſſolvat: Inde aliis aliud conjungit, & facit ut res cunctæ formas ſuas mutent, & conditionem varient, ut accipiant ſenſus, (fiant ſenſiles) & momento temporis iterum ſenſu expertes fiant: ut inde dignoſcas intereſſe, cum quibus, & quali ordine eadem rerum Semina conjungantur, & quos inter ſe communicent motus, & viciſſim accipiant: (Nec credas rerum Semina ideo minùs

Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
Quapropter meritò Maternum nomen adepta 'ſt.
Cedit item retrò de Terra quod fuit ante,
In terras: & quod miſſum 'ſt ex Ætheris oris,
Id rurſum Cœli rellatum templa receptant:
Nec ſic interimit mors res, ut Materiaï
Corpora conficiat, ſed cœtum diſſupat ollis:
Inde aliis aliud conjungit, & efficit, omnes
Res ut convertant formas, mutentque colores,
Et capiant Senſus, & puncto tempore reddant:
Ut noſcas referre, eadem Primordia rerum
Cum quibus, & quali poſitura contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque:
(Neve putes æterna penes reſidere poteſſe

NOTÆ,

1009. *Neve putes*, &c.] Lambinus in omnibus libris invenit ſcriptum, *Neve putes æterna penes*, &c. Atque hanc ſcripturam Quidam interpretantur, *Neve putes Corpora prima poſſe reſidere penes profundum immenſum:* Nulla, aut certè abſurda ſententia. Turnebus *penes æterna reſidere* ſic explicat, *in æternis textis remanere.* Lambinus, *Neve putes Corpora prima reſidere poſſe penes æternitatem omni motu privata.* Idem aliquando putavit legendum *minus* pro *penes:* & tandem conjectando feſſus verſum hunc cum duobus ſequentibus rejicit: *Æterna penes*, in ipſis Penetralibus, *Palmerius:* Neſcio quis dicit hic nihil ſollicitandum, *Penes* id eſt *penes nos*, & *minus* ſubintelligitur. In his verſibus explicandis multus eſt Faber, aliorum ſententias rejicit, ſuamque his verbis exhibet. Locus omnino difficilis. Turnebus *penes æterna* ſumit pro æternis Textis, quod mihi nimis Stoicum, nimis μετέωρον & metaphyſicum videtur, quàm ut ita ſentire *Lucretium* exiſtimem. *Lambinus* olim exiſtimavit pro *penes* legendum *minus*, quod mihi in mentem etiam venerat, priuſquam ejus commentarios legiſſem. Ita certè ratio poſtulat, ſed quia duriuſculum ei videtur, *Corpora prima reſident æterna*, ideo aliò confugit, ut dicat hos tres verſus, qui tamen mihi magnoperè Lucretiani videntur, tolli poſſe; vel ita explicandum τὸ *reſidere*, ut privationem ab omni motu ſignificet, & *penes æterna* poſitum fuerit pro *penes æternitatem.* Sed eam quoque ſententiam ipſemet *Lambinus* ſibi non ſatis probari ibidem oſtendit, & meritò quidem. Gifanius ita ſcribit, Ita omnes vet. lib. Marullus *parum*, & ita Vulg. & Lamb. malè: *reſidere penes æterna* (quod profundum alibi vocat) & in rerum adſpectu & facie extare, oppoſuiſſe videtur Poeta. Ex quibus liquidò cuivis conſtare poteſt vim ſententiæ nullà omninò ratione aſſecutum eum eſſe. Sed ubi illud tandem apud Lucretium, ut *Profundum* pro *æternis* ſumatur? Quærat modo. Nam nos τὸ *Profundum* in hoc ipſo libro pro *Infinito* ſumi ſcimus. Dein, quis dubitet omnia Corpora, non modò ſimplicia, ſed & concreta eſſe in *Infinito?* Ubi enim eſſe queant niſi in *Infinito* haud ſane video. De Latinitate nihil dicam, quippe qui legi ſciam apud Tertullianum *penes* pro *in. Infantes*, inquit, *penes Africam Saturno immolabantur*, in Apologetico. Sed miſſa hæc facio, neque enim id agitur utrum res ſint in *Profundo*, ſeu *penes æterna*, quod nihil eſt; ſed hoc Lucretius ait, Corpora quæ in concretis perire videntur, non perire tamen, neque ideo *minus æterna eſſe*, quod videre debuerat Gifanius. Itaque ut id ingenuè dicam quod ſentio, pro *penes* neceſſariò legendum arbitror *minus*, aut *parum*, ut in vulgat. Denique etſi nullum exemplum proferri poſſit, in quo *Reſidere* poſitum fuerit pro *Eſſe*, non continuò ſequitur errare illum qui ita exiſtimet. Certè *Lucretius* plurimis locis uſurpavit *Manere* pro *Eſſe* ſimpliciter: At ni frequentia exemplorum probâſſet, ea de re dubitaremus.

Digitized by Google

Corpora prima, quòd in ſummis fluitare videmus
Rebus, & interdum naſci, ſubitoque perire:)
Quin etiam refert noſtris in Verſibus ipſis,
Cum quibus, & quali ſint ordine quæque locata.
Namque eadem Cœlum, Mare, Terras, Flumina, Solem
Significant: eadem Fruges, Arbuſta, Animanteis:
Si non omnia ſint, at multo maxima pars eſt
Conſimilis: Verùm Poſitura diſcrepitant hæc.
Sic ipſis in rebus item jam Materiai,
Intervalla, Viæ, Connexus, Pondera, Plagæ,
Concurſus, Motus, Ordo, Poſitura, Figuræ
Cum permutantur, mutari Res quoque debent.
Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
Nam tibi vehementer nova res molitur ad aureis
Accidere, & nova ſe ſpecies oſtendere rerum.

æterna eſſe, quia illa videmus in ſummis rebus fluitare, modò naſci & modò interire.) Quin in ipſis noſtris verſibus intereſt cum quibus, & quali ordine ſingulæ literæ conjunctæ ſunt, eædem enim literæ componunt voces, quæ ſignificant Cœlum, Mare, Terras, Flumina, Solem, Fruges, Arbuſta, Animalia: Si omnes non ſunt eædem literæ, at multò maxima pars eadem eſt, verùm diverſo ordine junguntur, & inde oritur vocum diverſitas. Similiter in ipſis rebus fit, cum Seminum Intervalla, Viæ, Connexus, Pondera, Plagæ, Concurſus, Motus, Ordo, Poſitura, Figuræ permutantur, Res quoque ipſæ mutari debent. Jam verò mentem tuam veriſſimæ Philoſophiæ documentis attentam præbe, Res enim novitate ſua admirabilis ad tuas aures pervenire geſtit, & nova rerum Species ſeſe Tibi oſtendere conatur.

NOTÆ.

bitaremus. Sed ut res tota, qua de agitur, perſpicuè magis appareat, paucula quædam addi neceſſe eſt. Vult probare *Lucretius* mortem ipſam nil prorſum in Corporibus primordialibus ad nihilum redigere, ſed ab ea ſitum modò, figuram, & alia id genus mutari: *Nec ſic interimit mors res, ut Materiæ Corpora conficiat*, inquit, id eſt deſtruat, conſumat: Sed tantùm cœtum diſſipat. *Inde* (id eſt ex iis corporibus) *aliud aliis conjungit, & efficit omnes res ut convertant formas ſuas, & capiant ſenſus* (animentur,) *& puncto tempore reddant*, (id eſt, moriantur, nam hæc ad Animalia præſertim pertinent,) *ut noſcas plurimi referre, &c. Et ne putes prima Corpora ideo minùs æterna eſſe, quòd illa in concretis fluctuare videntur, modò naſci, modò interire:* Qui enim naſci illa, & interire putant, falluntur; nam ex oculis noſtris ſubducuntur per interitum συγκρισάτων, ſed non pereunt, quippe ad cætera primordia reducuntur, ſeu *ad ſua ſæcla*, ut mox loquitur, *recedunt*, donec motu ſibi ingenitò in cœtus novos redeant, &c. *Quod dixi autem de poſitura & collatione, poteſt id à ſimili, ex literarum Elementis probari, &c.* An itaque nunc, Lector, tres illos verſus tollendos eſſe putabis? Hæc *Faber* verſibus immeritis nimis favens. Lego autem,

Neve putes interna minus, &c.

& v. 958. ſubjungo: Placet iſta conjectura, & ſcio alios Interpretes nihil meliùs protuliſſe.

1017. *Diſcrepitant hæc.*] Literarum Elementa. Alii *Res* ineptè: Hanc emendationem *Lambini* judicio debemus.

1019. *Viæ.*] Appoſitè *Virgilius*, Ipſe Epicuræus, in lib. I. Georg.

Verùm ubi tempeſtas, & Cœli mobilis Humor
Mutavere vias.——

1022. *Nunc animum nobis*, &c.] Seminibus jam ritè præparatis, & motu inſtructis demandat opus, quo nihil certè majus, nihil prudentius, aut auguſtius: Alios Terrarum orbes, alia Aſtra, alios Soles, innumeros denique mundos in ſpatio infinito ædificat: Novum hoc quidem & incredibile, at non ideo rejiciendum: Modò *Memmius* attendat argumenta, & rem ipſam aliquamdiu contempletur, minùs inſolens & admirabilis quotidiè apparebit; multa enim ſunt prorſus ſtupenda, quibus aſſueti Homines non amplius ſuſpiciunt, v. 25. ἀλλὰ μὴν ἡ Κόσμοι ἄπειροι εἰσὶν, οὔτε ὅμοιοι τούτῳ οὔτε ἀνόμοιοι Epicurus ad Herodotum.

Digitized by Google

Quinimo vix ulla est res tam facilis & aperta, quæ, cum primùm proponetur, non sit creditu difficilis: Nihil interim tam magnum & admirabile principio est, quod omnes non paullatim minùs & minùs admirantur, ut splendidum & nitidum colorem Cœli, eumque fulgorem, quem sidera passim errantia in se continent, & splendentem Solis & Lunæ nitorem: Quæ tamen omnia si nunc primùm apparere Hominibus inciperent, vel si ex improviso eorum oculis fuissent objecta, quid illis dici poterit magis admirabile? vel quid Homines antea minùs ausi essent futurum sperare? Nihil, ut puto; tam admirabilis hæc rerum facies fuisset. Jam verò nemo dignatur in splendida Cœli templa suspicere: Ne igitur ipsa novitate rerum quas propono territus ex Animo rationem ejice, sed acri judicio magis perpende, & si vera hæc Ratio tibi videatur, da manus, si falsa, è contra pugna: Inquiro enim, cùm extra hujus mundi mœnia (Cœlos hos aspectabiles) spatium pateat infinitum, quid situm sit in isto spatio, quò ipsa mens prospicere gestiat, Animusque alacri & libero impetu erumpens pervolare possit.

Sed neque tam facilis res ulla 'st, quin ea primùm
Difficilis magis ad credendum constet: itemque
Nil adeo magnum, nec tam mirabile quicquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paullatim; ut Cœli clarum purumque colorem,
Quemq; in se cohibent palantia sidera passim,
Lunæque, & solis præclara luce nitorem:
Omnia quæ si nunc primùm mortalibus adsint,
Ex improviso ceu sint objecta repente:
Quid magis his rebus poterat mirabile dici,
Aut minùs ante quod auderent fore credere gentes?
Nil ut opinor, ita hæc species miranda fuisset;
Quom tibi jam nemo fessus satiate videndi
Suspicere in cœli dignatur lucida templa:
Define quapropter novitate exterritus ipsa
Exspuere ex animo rationem: sed magis acri
Judicio perpende, &, si tibi vera videtur,
Dede manus: aut, si falsa est, accingere contra.
Quærit enim ratione Animus, cum summa loci sit
Infinita foris hæc extra mœnia mundi;
Quid sit ibi porro, quò prospicere usque velit
mens,
Atque animi jactus liber quò pervolet ipse.

NOTÆ.

1028. *Quod non minuant mirarier omnes.*] Alii Codd. exhibent, *Quod non minus fiat mirabile cuctis*, & pro *mirabile quicquam* in priori versu Lambinus legit *mirabile quoiquam*. *Minuant mirarier:* Terentius, Andr. Act. 2. Sc. 3. *Nec tu ea causa minueris hæc quæ facis.*

1035. *Ante quod.*] *Ante quid*, Lambinus. Et sequentem versum ita legit,

Nulli ut opinor ita hæc species miranda fuisset
Quam tibi: ——

Sed aliam lectionem sequor, utpote longè potiorem.

Nil ut opinor, ita hæc species miranda fuisset:

Sequentem autem versum ita emendat Faber,

Quom (id est, *cùm*) *tibi jam nemo fessus*, &c.

quasi diceret, *Et tamen* (*ita assueti sunt oculi huic spectaculo*) *nemo hodiè dignatur suspicere in Cœlum.* Illud autem *Tibi* (Servii voce utor) *vacat:* Ut *mihi* ap. Virgilium, Geor. 1. *Jam tum* mihi *Taurus Aratro.*

1037. *Satiate videndi.*] Hunc ipsum versum laudat Nonius in voce *Satias*, docetque Accium, Varronem, Lucilium, Salustium, & Terentium eadem voce usos fuisse. In sequenti versu pro *in Cœli*, Alii legunt *hinc Cœli.*

1040. *Exspuere.*] Sic omnes fere Codices. Lambinus tamen amat *Respuere.*

1043. *Quærit enim ratione Animus.*] De quatuor hisce versibus litigant Interpretes, dum Alii fastidiunt, quos Alii amplectuntur: Ego quidem nec absurdos esse video, nec inutiles; explicant enim futuræ disputationis argumentum, idque non ineptè, si modò ita ut edidi legantur. *Fayus* legit *Quærit enim Ratio ne animi*, id est, *an Animus inquirit, aut dubitat?* & quarto versui notam interrogationis subjungit. Non opus est isto acumine.

Principio,

Digitized by Google

Principio, nobis in cunctas undique parteis,
Et latere ex utroque, infra, ſuperaque, per Omne
Nulla 'ſt finis, uti docui) res ipſaque per ſe
Vociferatur, & elucet natura Profundi.
Nullo jam pacto veriſimile eſſe putandum 'ſt,
Undique cum vorſus ſpatium vacet infinitum,
Seminaq; innumero numero, ſummaque profunda
Multimodis volitent æterno percita motu:
Hunc unum Terrarum orbem, Cœlumque creatum:
Nil agere illa foris tot corpora Materiaï,
Cum præſertim hic ſit natura factus, & ipſa
Sponte ſua forte offenſando ſemina rerum
Multimodis, temerè, incaſſùm, fruſtráque, coacta
Tandem cooluerint ea, quæ conjecta repente
Magnarum rerum fierent exordia ſemper,
Terraï, Maris, & Cœli, generiſque Animantum.

Principio, cùm nullus eſt finis aut terminus Univerſi ex aliqua omnino parte, vel infra, vel ſupra, vel ex utroque latere, ut olim demonſtravi, & ipſa natura Infiniti *docet & evincit, minimè credendum eſt veriſimile eſſe (cum ſpatium undique pateat infinitum, & Semina numero & multitudine infinita, æterno motu agitata, multis modis per iſtud ſpatium volitarent) unum hunc tantùm Terrarum orbem & Cœlum eſſe factum; Tot verò Semina extra hujus mundi mœnia in Infinito ſpatio agitata nil agere: præſertim cum hic Mundus ſit à natura (non aliquo conſilio) creatus, Ipſaque Semina ſponte ſua (nulla vi dirigente) ſe invicem agitantia & percellentia variis modis, temerè, incaſſum, fruſtra, tandem in eas congeries, & moleculas convenerint, quæ magnarum rerum, puta Terræ, Maris, Cœli, & Animalium fierent Exordia.*

NOTÆ.

1047. *Principio nobis in cunctas*, &c.] Infinitum eſſe Spatium, & in illo ſpatio infinita Semina volitare, ſi Epicurum audias, certum eſt: at in hunc, quem nos incolimus, mundum omnia iſta Infinita Semina non coaluerunt; quid ni igitur credamus Semina in alia ſpatii infiniti parte compages huic noſtro mundo vel prorſùs ſimiles vel diſſimiles componere; præſertim cùm eadem *Natura* ubique regnat, & in omnibus Spatii infiniti partibus eodem jure utitur. Hoc argumentum v. 19. continetur: αἵ τε γὰρ Ἄτομοι ἄπειροι οὖσαι φέρονται καὶ πόῤῥω τούτου, καὶ ἄλλυδες ἄλλαι εἰς ἀπεργασίαν Κόσμων ἀπείρων συνέρχονται· οὐ γὰρ κατηνάλωνται αἱ τοιαῦται Ἄτομοι (ἐξ ὧν ἂν γένοιτο ὁ Κόσμος οὗτος, ἢ ἐξ ὧν ἂν ποιηθείη ἄλλος) οὔτ' εἰς ἕνα, (ita legit Meibomius) οὔτ' εἰς πεπερασμένους, οὔτ' ὅσοι τοιοῦτοι, οὔθ' ὅσοι διάφοροι τούτῳ, ὥστε οὐδὲν τὸ ἐμποδίζον ἐστὶ πρὸς τὴν ἀπειρίαν τῶν Κόσμων. Epicurus ad Herodot.

1050. *Profundi.*] Infiniti: Vide v. 1094.

1052. *Undique cùm vorſus.*] Ita omnes libri; Lambinus tamen legit *Cum quoquo vorſus*. Iſtamque Lectionem, ut & omnia inepta *Fayus* approbat.

1054. *Æterno motu.*] Eſt enim ingenitus Atomo motus. *Faber.*

1060. *Cooluerint.*] Cùm reperiſſem in libris ſcriptis partim *colarint*, partim *coierint*, partim *coierunt*, *Cooluerint* repoſui; quæ Scriptura perſpicuè vera eſt. *Cooleſcere* autem valet *concreſcere*, & *coagmentari*: *Oleſcere* enim (ut docet Feſtus) valet *Creſcere*: Quo verbo utitur idem *Lucretius* infra eodem libro.

Donec oleſcendi *ſummum tetigere cacumen*, ubi tamen quidam legunt *aleſcendi*, malè. *Lambinus.*

1061. *Exordia ſemper.*] Peſſimè: Neque enim *Semper* cum *Repente* convenire poteſt. Errorem autem, ut viderent Interpretes, certè Scripturæ varietas ſatis efficere debuerat. Hic enim verſus in lib. V. repetitus fuit, ſed novo etiam mendo deformatus: Sic enim ibi legitur,

Tandem convenient ea, quæ conjuncta, repente
Magnarum rerum fiant exordia ſæpe.

Sed & hic & illic ſcribendum eſt non *ſemper*, non *ſæpe*, ſed *nempe*;

Magnarum rerum fierent exordia, nempe
Terraï, Maris, & Cœli, &c.

Vitium autem ex compendiaria ſcribendi ratione natum eſt, nam pro *nempe* ſcribebant *nèpe*, unde procuderunt illud *ſæpe*, quemadmodum *ex ſæpe* τὸ *ſemper* procreavere: *Faber.* At verò iſta tinnientia,

———*Conjecta repente*
———*Exordia nempe*

quæ auris pati poteſt?

Digitized by Google

Omnino igitur fatendum eſt alibi etiam (aliis in locis extra noſtros Cœlos) alias eſſe Seminum concretiones tales, qualis hæc eſt, quam arcto amplexu æther noſter ambit. Præterea, cum ſit idonea Seminum copia, Locus inſuper idoneus, nec res ulla, nec ulla cauſa impedit, Res creari debent & componi: Jam verò ſi tanta ſit Seminum copia, quantam ætas omnis Hominum enumerare non valeat, Eademq; Natura ſit, quæ poſſit conjicere iſta Semina in alia quæque loca ſimili ratione atque in hunc Locum (in quo noſter mundus exiſtit) conjecta ſunt; neceſſe eſt ut concedas in Aliis etiam Spatii infiniti partibus alios eſſe Terrarum orbes, alias Hominum gentes, & alia genera Animalium: Adde quòd in Univerſa Natura rerum nulla ſit una res, quæ Unica gignatur, & ſola & ſingularis creſcat; ſed in omni rerum genere plurima ſingularia & individua continentur, præcipuè in generibus Animalium, ut videre licet.

Quare etiam atque etiam taleis fateare neceſſe 'ſt
Eſſe alios alibi congreſſus materiai,
Qualis hic eſt, avido complexu quem tenet æther.
Præterea, cum Materies eſt multa parata:
Cum Locus eſt præſto: nec res, nec cauſa moratur
Ulla: geni debent nimirum, & confieri res.
Nunc & Seminibus ſi tanta 'ſt copia, quantam
Enumerare ætas animantum non queat omnis:
Viſque eadem, & natura manet, quæ Semina rerum
Conjicere in loca quæque queat, ſimili ratione,
Atque huc ſunt conjecta: Neceſſe 'ſt confiteare
Eſſe alios aliis Terrarum in partibus orbeis,
Et varias Hominũ genteis, & Sæcla Ferarum.
Huc accedit, ut in Summa res nulla ſit una,
Unica quæ gignatur, & unica, ſolaque creſcat:
Quin cujuſque ſient ſæcli, permultaque eodem
Sint genere: in primis animalibus indice mente.
Invenies.

NOTÆ.

1065. *Avido.*] Vaſto, Ingenti: Sic lib. V. *Inde* Avidam *partem montes, ſylvæque ferarum*
Poſſedere: Lambinus.

1066. *Præterea cum materies eſt*, &c.] Iterum v. 10. hoc modo arguit. Poſitis omnibus ad rem aliquam producendam requiſitis, quidni res iſta producatur? At eſt ſufficiens materiæ copia, idoneus inſuper locus, nec deficit iſta vis naturæ, quæ hunc mundum ex Seminibus fortuitò occurſantibus compoſuit; quidni, igitur præparatam & ſibi obedientem materiam, in aliis etiam Spatii Infiniti partibus conjungat, & Cœlum, Terras, Mare, Homines, atque Animalia producat? Metrodorus dicit, ἄτοπον εἶναι ἐν μεγάλῳ πεδίῳ ἕνα στάχυν γενηθῆναι, ἢ ἕνα Κόσμον ἐν τῷ ἀπείρῳ· ὅτι δὲ ἄπειροι κατὰ τὸ πλῆθος ὅλοι ἐκ τῶν ἀπείρων τὰ αἴτια εἶναι, εἰ γὰρ ὁ μὲν Κόσμος πεπερασμένος, τὰ δὲ αἴτια πάντα ἄπειρα ἐξ ὧν ὅδε ὁ Κόσμος γέγονεν, ἀνάγκη ἀπείρους εἶναι· ὅπῃ γὰρ τὰ πάντα γέγονεν αἴτια, ἐκεῖ ἢ τὰ ἀποτελέσματα. Plutarchus de Placit. Phil. lib. I. Cap. 5. ita hoc & ſuperius argumentum complectitur *Metrodorus* familiaris Epicuri.

1068. *Geni.*] *Geri*, Gifanius, qui de hac voce cum Lambino perpetuò litigat; ſuam ſententiam è libris tuetur *Gifanius*: Se defendit *Lambinus*, v. 1077.

Unica quæ gignatur, &c.

1068. *Confieri.*] Alibi Lucretius, & Virgilius, lib. 4. Æneid.

——— *Nunc qua ratione quod inſtat*
Confieri poſſit, paucis adverte, docebo.

1076. *Huc accedit, ut in Summa*, &c.] Tertium denique v. 13. proponit argumentum; Res omnes creatas circumſpice, in unoquoque genere plurima, quæ vocant, Individua invenies; In genere humano Homines, in ferino Feras, &c. Unicum igitur Solem, unicamque Terram dices? Ineptè id quidem, cùm Sol, Terra, Cœlum, &c. ſint tam interitura, (ideo autem Genera Animalium plurima complectuntur, quia ſingula intereunt, ut iſti Philoſophi affirmant, contra quos diſputat Lucretius) quàm cætera concreta.

1078. *Quin cujuſque*, &c.] Hic verſus cum ſequenti Lucretianus non eſt, quod & *Lambinus* vidit. *Faber:* Libros ſequitur *Gifanius*, retinet, licet non approbet. Corrupti forſan, at mutilus ſine illis locus, ideo omiſſis aliorum conjecturis, hoc modo corrigendos cenſeo:

Unica

Digitized by Google

Invenies ſic montivagum genus eſſe Ferarum,
Sic Hominum genitam prolem, ſic denique mutas
Squamigerum pecudes, & corpora cuncta Volantum.
Quapropter Cœlum ſimili ratione fatendum 'ſt,
Terramque, & Solem, Lunam, Mare, cætera, quæ ſunt,
Non eſſe unica, ſed numero magis inumerali,
Quandoquidem vitæ depactus terminus altè
Tã manet his, & tam nativo hæc corpore conſtant,
Quàm genus omne, quod his generatim rebus abundat.
Quæ benè cognita ſi teneas: Natura videtur
Libera continuò Dominis privata ſuperbis,
Ipſa ſua per ſe ſponte omnia Diis agere expers.
Nam (proh ſancta Deûm tranquilla pectora pace,
Quæ placidum degunt ævum, vitamq; ſerenam!)
Quis regere Immenſi Summã, quis habere Profundi
Indu manu validas potis eſt moderanter habenas?
Quis pariter Cœlos omneis convertere? & omneis

Invenies enim genus montivagum ferarum, genus Hominum, genus denique mutorum Piſcium, & genus Avium ſic eſſe; (plurima Singularia & Individua complecti) pariter ergo fatendum eſt Terram, Solem, Lunam, Mare, cæteraque non eſſe unica & ſingularia, ſed numero multa, & fere infinita; quandoquidem hæc Omnia conſtant corpore æquè mortali, & his omnibus certus vitæ terminus à Natura æquè ſtatuitur, ac iſtis rerum generibus, quæ plurima Singularia & Individua complectuntur: Quæ omnia modò propoſita ſi benè perſpecta habeas, Natura Dominis ſuperbis repente liberata videtur omnia ſponte ſua & per ſe agere, ſine ope Deorum, & Providentia. Nam (proh Dii ſancti qui alto otio & pace tranquillum degunt ævum, vitamque agunt omni cura immunem!) Quis univerſum infinitum gubernare? Quæ poteſtas valeat fræna Totius Univerſi manu ſua moderari? Quis pariter omnes Cœlos convertere? Omnes etiam

NOTÆ.

Unica quæ gignatur, & unica ſolaque creſcat
Cujuſcunque ſiet *ſæcli; Permultaq; eodem*
Sunt genere: Imprimis Animalibus injice mentem,
Invenies ſic montivagum, &c.

Injice mentem à Lipſio accepi; & ex his vocibus commoda & digna *Lucretio* ſententia effingi poteſt.

1081. *Genitam prolem.*] Neſcio quis *geminam*, i. e. utrumque ſexum.

1085. *Unica.*] *Unum*, MS. Nonii, qui laudat hunc verſum in voce *Innumeralis*: At MS. iſti ne credas.

1089. *Quæ benè cognita ſi teneas*, &c.] V. 15. E poſitis pro more Lucretius in Providentiam impetum facit; Pace & otio Deos olim donavit, quia nihil beatum quod negotioſum: Jam verò fœlix beatumque Numen aliquibus curis diſtringi poſſe ſupponamus; quæ autem vis Infinitos mundos regere, quæ Solibus, Terris, &c. innumeris præſidere valeat? Infiniti enim mundi major ſunt provincia, quàm ut à Deo vel maximè negotioſo commodè adminiſtrari poſſit. Hæc Impius de puſillo iſto Deo quem Homini ſimilem effinxit. Scommate denique, quo Athei oommuniter utuntur, concludit omnia, & certè fœliciùs Scommate quàm Argumento contra Providentiam pugnatur. Καὶ μὴν ἐν τοῖς μεγέθεσι φορᾶν, καὶ τροπὴν, καὶ ἔκλειψιν, καὶ ἀνατολὴν, καὶ δύσιν, καὶ τὰ σύστοιχα τούτοις, μήτε λείψεργόν τινος νομίζειν χρῆναι δεῖσθαι, μήτε διαλάτλοντα ἢ διαλάξαντα, καὶ ἅμα τὴν πᾶσαν μακαριότητα ἔχοντα μετὰ ἀφθαρσίας· ὁ γὰρ συμφωνῶν πραγμαλεῖαι, καὶ φροντίδες, καὶ ὀργαὶ καὶ χάριτες μακαριότητι, ἀλλὰ ἀσθενείᾳ, καὶ φόβῳ, καὶ προσδεήσει τῶν πλησίον. Epicurus ad Pythoclem.

1095. *Indu.*] Vel *endo*, i. e. *in*: Sic lib. IV. v. 773. lib. VI. v. 890.

1096. *Cœlos.*] Quia Infinitos mundos ſtatuebant Epicuræi, hinc factum eſſe ut Lucretius Epicuræus τὸ *Cœlos* numero multitudinis, quæ vox ἐνεκῶς ſemper dicitur, teſte Frontone Cornelio apud Gellium, lib. XIX. cap. 8. Tanaquillus Faber ad Lucretium obſervabat Ingenioſè, τὸ *Cœli* tamen πληθυντικῶς occurrit in hoc verſu vetuſtiſſimi Poetæ,

Jupiter in Cœlis, Cæſar regit omnia Terris.

Menagius.

Ignibus

Digitized by Google

Terræ fertiles cœleſtibus (Solis & Aſtrorum) radiis calefacere? Et omni temporis momento omnibus in locis præſto eſſe? ut Tenebroſas nubes terris inducat, & Tonitru tranquillas ſedes Cœli concutiat; tum vibret fulmina, & ſua templa ſæpiſſimè evertat, & in loca deſerta ſecedens, ibique fulminans, inaniter ſæviat, exercens illud telum quod nocentes & impios ſæpe præterit, immeritos verò & innocentes proſternit? Poſt ortum hujus mundi, diemque natalem Maris & Terræ, & exortum Solis, multa ſunt corpora extrinſecus addita, plurima ex omni parte ſemina, quæ Infinitum Univerſum conjecit & applicuit; è quibus ſeminibus Mare & Terra augeri poſſunt, è quibus etiam Cœlum amplius fieret, altaſque fornices procul à Terris tolleret, novus etiam Aër oriretur.

Ignibus ætheriis terras ſuffire feraceis?
Omnibus inque locis eſſe omni tempore præſto?
Nubibus ut tenebras faciat cœlique ſerena
Concutiat ſonitu? tum fulmina mittat, & ædeis
Sæpe ſuas diſturbet, & in deſerta recedens
Sæviat exercens telum, quod ſæpe nocenteis
Præterit, exanimatque indignos, inque merenteis?
Multaque poſt Mundi tempus genitale, diemque
Primigenum Maris, & Terræ, Soliſque coortum,
Addita corpora ſunt extrinſecùs, addita circum
Semina, quæ magnum jaculando contulit OMNE:
Unde Mare, & Terræ poſſent augeſcere: & unde
Adpareret ſpatium Cœli domus, altaque tecta
Tolleret à terris procul; & conſurgeret Aër.

NOTÆ.

1097. *Suffire.*] Calfacere, ſuffumigare, vaporare, ſic lib. IV.

Et miſeram tetris ſe ſuffit odoribus ipſa.

Et Virgilius, Georgic. IV.

Et ſuffire *thymo, ceraſque recidere inanes.*

1099. *Cœlique ſerena.*] Hic multa *Faber*, quaſi oblitus ſui fuiſſet Lucretius, qui alibi negabit, & quidem accuratè, fieri unquam poſſe ut Cœlo *ſereno* tonet; vel ſaltem ex vulgi ſententia, non ſua loqueretur. *Cœli ſerena* melius interpreteris *ampla & ſpatioſa Cœli templa*, quid enim ex Vulgi ſententia loqueretur Poeta, cùm ad argumentum ſuum nihil faceret? quid denique Cœlum *ſerenum* cogitaret, cujus faciem tenebroſis nubibus in priori verſus parte obſcuraverat; Nihil hic de palponibus Sacerdotibus *Lucretius*; nihil *Virgilius*, cùm cecinit, Georg. I.

Non aliàs Cœlo ceciderunt plura ſereno
Fulmina.———

Nec Aulæ imponere voluit Horatius,

Plerumque per purum tonantes
Egit equos volucremque currum.

Naſo opus eſt, ut iniquis, *Faber*, ut cauſas, rationeſque, & confilia ſcriptorum ſagaciter odorari poſſis, ſed Naſum nolo nimis naſutum.

1101. *Deſerta.*] *Diverſa*, Gaſſendus: & in ſequenti verſu pro *quod*, quidam Codd. exhibent *quo*.

1103. *Indignos.*] Ut ipſe explicat, *immerentes*. Sic Horatius, Sat. 2. lib. II.

Cur eget Indignus *quiſquam te Divite?*——

Et *Cicero*, *Tuſcul.* 4. Miſericordiam datam eſſe dicunt ad opem ferendam, & calamitates Hominum *indignorum* ſublevandas.

1104. *Multaque poſt Mundi*, &c.] Mundos infinitos extruxit, mortales aſſeruit, Animalibus ſimiles, atque ideo nutriri, creſcere, aliquando etiam diminui, ſeneſcere, & ad interitum vergere affirmat v. 17. Infinitum enim Univerſum ſubminiſtrat ſemina, quibus receptis & debitè conjunctis creſcit Mundus, & fit vegetior; cùm tot ſemina emittit quot recipit, tum conſiſtit, id eſt, neque creſcit, neque diminuitur: cùm verò plura è Mundo emittuntur Semina, quàm recipiuntur & debitè conjunguntur, tum debilior fit Mundus, & ſeneſcit.

1107. *Semina, quæ magnum*, &c.] Sine dubio hic verſus non eſt *Lucretii*, ſed ab aliquo ſibi nimium arrogante pro *Lucretiano* interpoſitus eſt, quaſi aliquid deeſſet, itaque eum delendum cenſeo. *Lambinus.* quam ſententiam qui ſequitur, errabit. Vid. lib. I. ver. 995.

1109. *Adpareret.*] Ita optimè in ſecunda editione emendavit *Lambinus*. (*Aptaret*, alii) *Adparere* autem ab *adpario*, propriè eſt quod græcè προσκτᾶσθαι, *acquirere* aliquid, *adjungere*. Faber.

Nam

Digitized by Google

Nam ſua cuique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora diſtribuuntur, & ad ſua ſæcla recedunt:
Humor ad Humorem, Terreno corpore Terra
Creſcit; & Ignem ignes procudunt, Ætheraque Æther:
Donicum ad extremum creſcendi perfica finem
Omnia perduxit rerum Natura creatrix:
Ut ſit, ubi nihilo jam plus eſt, quod datur intra
Vitaleis venas, quàm quod fluit, atque recedit:
Omnibus his ætas debet conſiſtere rebus:
His Natura ſuis refrænat viribus auctum.
Nam, quæcunque vides hilaro grandeſcere adauctu,
Paullatimque gradus ætatis ſcandere adultæ:
Plura ſibi adſumunt, quàm de ſe corpora mittunt,
Dum facilè in venas cibus omnis diditur: & dum
Non ita ſunt latè diſperſa, ut multa remittant:
Et plus diſpendi faciant, quàm veſcitur ætas,

Ex omnibus enim Univerſi partibus propria ſemina ſingulis rerum generibus diſtribuuntur & applicantur; Aquæ ſemina Aquæ: Terra augetur è Terreſtribus particulis, Ignis ex Igneis, atque Æther ex Æthereis; uſque dum Natura rerum parens & perfectrix Omnia perduxit ad ultimos augmentationis ſuæ terminos, quod evenit quando res non plura recipiunt ſemina intra vitales ſuas venas, quàm ejiciunt & amittunt; tum enim omnes res ſummum ætatis ſuæ florem attingunt, nec Natura patitur ut ampliores & auctiores fiant. Quæcunque enim vides læto augmine grandeſcere, & ad florem ætatis adultæ paulatim aſſurgere, plura ſibi aſſumunt Corpora, quàm de ſe ejiciunt, dum ſcilicet alimentum in omnes venas facilè diſtribuitur, nec tam dilatata ſunt, ut multa corpora ex ſe ejiciant; & plura amittant quàm recipiant;

NOTÆ.

1112. *Ad ſua ſæcla.*] *Ad ſua ſemina cedunt*, Alii. *Ad ſua fœdera*, Alii. fruſtra: dum & Codices, & ipſe Poeta alibi exhibet *ſua ſæcla*.

1115. *Perfica.*] *Effectrix, Perfectrix: Perfice*, Giſanius, & Pareus, id eſt, perfectè: ne credas Lector. Alia verò præter Naturam Dea olim dicebatur *Perfica*. Arnobius, lib. 4. adverſus Gentes, p. 131. *Etiamne* Perfica *una eſt è populo numinum, quæ obſcœnas illas & luteas voluptates ad exitum* perficit *dulcedine inoffenſa procedere?* Et pag. 133. *Pertundæ* Perficam conjungit.

1119. *His ætas*, & *His natura.*] Alii *Hic ætas*, & *Hic natura*, è Codicibus.

1121. *Nam quæcunque vides*, &c.] Quoniam Mundos ſuos aliquando creſcere, aliquando diminui aſſeruit, totam rationem & incrementi & decrementi in Animalibus (& eadem eſt rerum aliarum ratio) ver. 23. explicat. Creſcunt autem Animalia, quia in prima ætate plus Alimenti convertitur in Animalis ſubſtantiam, quàm ex illa depereat; media tantundem convertitur, quantum deperit: ideo conſiſtit Animalis ætas, id eſt, neque creſcit, nec decreſcit Animal: Extrema autem ætate amplius deperit quàm convertitur. Ita creſcunt & decreſcunt Animalia, at unde evenit quòd in prima ætate plus recipitur & adjungitur, in media tantundem, in extrema minus, nondum inquirit Poeta, latet Cauſa, & id ſcio Atheos ſemper latebit.

1126. *Quàm veſcitur ætas.*] Aliquis *Paſcitur*. In illo verſu,

Et plus diſpendi faciunt quàm veſcitur ætas.

planè aliquid eſt quod contra Poetæ mentem faciat, conſtat quippe hæc verba *quàm veſcitur*, oppoſita illis eſſe *Plus diſpendi faciant*: itaque τὸ *Veſci* significaret *acquirere*, parare, &c. cui rei Linguæ Latinæ uſus reclamat. Quamobrem hunc locum ita ſemper legendum exiſtimavi:

Et plus diſpendi faciant quàm nancitur *ætas.*

Nancitur autem fit à *Nancior*, id à *Nancio* eſt, quod olim uſurpavit *Gracchus*, ut ex *Priſciano* novimus: Ex *Nancio* autem nova proles orta eſt *Nanciſcor*, quam recentior uſus retinuit, Nancior autem ſignificat *occupo*, *prehendo*, *capio*, In XII. Tab. *Siquid Pignoris nancitor ſibi habeto.* Inde *renancitur* apud Paulum Diaconum Feſti Epitomiſten, pro *reprehendit*, ſeu *iterum prehendit*. Faber. Feſti tamen Codd. exhibent *Renanciſcitur*; Lucretii Codd. *Veſcitur*, quæ vox forſan commodè retineri poteſt.

Nam

Digitized by Google

Concedendum enim omnino est corpuscula multis modis effluere atque decedere à rebus, plura verò debent accedere donec res attigerint ultimum augmentationis suæ terminum: Deinde paulatim vires & perfectus vigor decrescunt, & ætas debilitata tabescit: nam quò res est mole amplior & latior, si modò non augeatur, eò plura Corpora ex se in omnes undique partes emittit, & dispergit: nec alimentum in omnes venas istius rei facilè distribuitur; & quoniam largam effluviorum copiam Res ista emittit, Alimentum quod accipit non satis est, unde tantum, quantum opus est, suboriri & suppeditari possit, & quod naturæ defluentis reparationi sufficiat: Necesse est igitur ut pereat ista res, cùm effluvia emittendo rarior fiat illius textura, & externorum corporum incursu validè percutiatur; quandoquidem rei grande ævum attingenti non subministratur sufficiens Alimentum, nec corpora externa perpetuò incursantia & infesta unquam cessant ictibus suis rem frangere & conficere. Pari modo mœnia hujus Magni mundi (Cœli aspectabiles)

Nam certè fluere, ac decedere corpora rebus
Multa, manus dandum 'st: sed plura accedere debent,
Donicum olescendi summum tetigere cacumen.
Inde minutatim vireis, & robur adultum
Frangit, & in partem pejorem liquitur ætas.
Quippe etenim quantò est res amplior, augmine demto,
Et quò latior est, in cunctas undique parteis
Pluria eò dispergit, & à se corpora mittit:
Nec facilè in venas cibus omnis diditur eij:
Nec satis est, pro quàm largos exæstuat æstus,
Unde queat tantum suboriri ac suppeditare,
Quantum opus est: & quod satis est, Natura novare.
Jure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo
Sunt; & cum externis succumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus ævo denique defit:
Nec tuditantia rem cessant extrinsecùs ullam
Corpora conficere, & plagis infesta domare.
Sic igitur magni quoque circum mœnia mundi

NOTÆ.

1127. *Ac decedere*] *Atque recedere*, Alii: & pro *multa*, *manus dandum est*, in sequenti versu, *Multimodis*, *dandum est*.

1129. *Donicum olescendi*] Vid. ver. 1060.

1132. *Augmine demto*] Benè: nec *Augmine adepto* rectè scribitur.

1136. *Nec satis est*, *proquam largos*, &c.] *Lambinus* legit,

Nec sitis est quæ per largos, &c.

totumque versum tanquam adulterinum rejicit. *Faber* ita legit,

Nec satis est præquam *largos exæstuat* auctus.

Cujus hic erit sensus. *Ubi Corpus ad crescendi cacumen venit*, *tum*, *defluere & minui debet*, *quia nihil satis est unde tantum suboriri possit*, *præquam exæstuat largos auctus*, id est: *Substantiam prius acquisitam amittit.* Auctum enim vocat eam substantiam, qua illud aut illud Corpus auctum est, ut & alibi. Nulla est utriusque interpretis conjectura, Iniquus ille, qui rejicit hunc versum, nec æquior ille qui emendat. Quis enim nescit Corpora Animalium tantam effluviorum copiam quotidiè emittere, ut Alimentum, nisi copiosè submini-stratum illis reparandis non sufficiat? Jure igitur legitur, *Nec satis est*; Quis etiam ignorat Effluvia ista in modum Aquæ è fistulis expressæ erumpere? Quænam igitur vox significantior ista voce *Æstus*?

1144. *Sic igitur magni quoque.*] Demum ver. 29. concludit. Mundum eo modo quo Animalia senescere, Meatus, viz. quos in Animalibus Venas voces, assiduis Corporum externorum ictibus labefactati, ægrè recipiunt materiam Mundo reparando idoneam ex *Infinito* defluentem: Et jam tam latè expansa est hæc compages, ut plus Materiæ è se dimittat, quàm ex Infinito accipit, atque ideo diminuatur necesse est, & devigescat. Quin ut *Epicurus* statuit, Omnia genera Animalium, Fruges, Arbores, &c. sponte sua Tellus olim produxit, quam tamen hodiè effœtam sentimus, ideoque ipsam senescere fatendum est.

Expugnata

Digitized by Google

Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas.
Omnia debet enim cibus integrare novando:
Nequicquam, quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod satis est, neque quantum opus est, natura ministrat.
Jamque adeo affecta 'st ætas, effœtaque tellus
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud (ut opinor) enim mortalia sæcla superne
Aurea de Cœlo demisit funis in arva:
Nec mare, nec fluctus plangentes saxa creârunt:
Sed genuit Tellus eadem, quæ nunc alit ex se,
Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
Sponte sua primum mortalibus ipsa creavit.
Ipsa dedit dulceis fœtus, & pabula læta:
Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore:
Conterimusque boves, & vires agricolarum:
Conficimus ferrum vix arvis suppeditati:
Usque adeo pereunt fœtus, augentque labores.
Jamque caput quassans grandis suspirat arator
Crebriùs incassum magnum cecidisse laborem:
Et cùm tempora temporibus præsentia confert
Præteritis, laudat fortunas sæpe parentis:

labefactata corruent & dissolventur: Alimentum enim renovare omnia & instaurare debet, cibis fulcire & sustentare: At id frustra tentatur, quoniam neque venæ ipsæ (meatus per quos Alimentum distribuitur) recipere sustinent id quod satis est, neque natura id quod sufficit hujus mundi reparationi submistrat: Imò jamjam vires Terræ diminuuntur, & Tellus fit effœta, vix producit parva Animalia, quæ cuncta rerum genera, & vasta ferarum corpora olim peperit & procreavit; Non enim, ut opinor, Funis aureus de Cœlo in Terram demisit genera Animalium, neque Mare, neque Fluctus rupes pulsantes illa produxerunt, sed Terra ex se produxit res omnes quas nunc nutrit & sustentat. Præterea Tellus sponte sua opimas segetes & vineta grato fructu abundantia olim mortalibus produxit, ipsa etiam sponte sua dulces fructus procreavit, & læta gramina; quæ nunc temporis Hominum cura & labore adjuta ægrè crescunt: Boum & Agricolarum vires conterimus, vix satis ferri est quo agros colamus, (in colendis Agris omne ferrum consumimus) usque adeo res ægrè crescunt, & labores hominum augentur: Et nunc temporis robustus Arator quassans caput queritur ingentem suum & improbum laborem sæpe incassum cecidisse, comparat præsentem ætatem cum præterita, frequenter laudat fœlicem parentis sui sortem,

NOTÆ.

1145. *Putresque ruinas.*] Gassendus, *Tristesque.*

1146. *Omnia enim debet cibus*, &c.] Huic versui nonnulli subjungunt versum prorsus ineptum,

Et fulcire cibis, ac omnia sustentare.

Hic enim delendus est, Imò, si Libri permitterent, tres alios rejicerem.

1149. *Jamque adeo affecta est ætas*, &c.] Lambinus præfert

Jamque adeo fracta est ætas, affectaque Tellus,

nec rejicit

Jamque adeo affecta est ætas, affectaque Tellus.

1152. *Haud, ut opinor, enim*, &c.] E Terra inquam hæc omnia orta, neque enim, ut isti Providentiæ assertores aiunt, Animalia è Cœlo per catenam illam, quam unus Hominum *Homerus* vidit, demissa sunt; neque porro Mari, & fluctibus littora pulsantibus edita: Sed quæ Tellus hodiè omnia genera alit, illa ipsa est quæ cuncta protulit. *Faber.*

1160. *Conterimusque boves*, &c.] Hi duo versus unde olim malum pedem tulere, eò & referre debent, neque enim Lucretii lucerna digni sunt. *Faber.* Gifanius legit

Conterimusque Boves, & vires Agricolarum

Conficimus. Seris vix arvis suppeditati:

Usque adeo pereunt fœtus, &c.

Sera autem Arva, Tristia, quæ fructum ægrè reddunt: Ut *Sera* mors, Æneid. 6. Mors *gravis*; & *ferum* Bellum apud Salustium, *Grave* bellum. *Servius.* Quidam legunt:

Conficimus, ferrum vix arvis suppeditârit.

1162. *Usque adeo pereunt fœtus.*] Palmerius *Parcunt* fœtus, id est, parcius reduntur, & augentur Labores.

Et

Digitized by Google

& ſæpe memorat, ut priſca gens mortalium pietatis plena vitam omnibus rebus neceſſariis abundantem nullo ſuo labore tranſegerint inter anguſtos fines, cum olim ſingulis Hominibus multò minor Agri modus contigit: Nec intelligit res omnes paulatim deficere, ad interitum vergere, & multis annis feſſa & debilitata, ad ſcopulum ætatis (metam terminumque vitæ ſuæ) tendere.

Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
Perfacilè anguſtis tolerârit finibus ævum,
Cum minor eſſet agri multò modus ante viritim:
Nec tenet, omnia paullatim tabeſcere, & ire
Ad ſcopulum ſpatio ætatis defeſſa vetuſto.

NOTÆ.

1167. *Et crepat antiquum genus*, &c.] Argumento, quod modò duxerat ex *Epicuri* placitis, ſubjungit Poetarum fabulas de aureo ſæculo, viz. tunc temporis mirè fertilis erat Terra, omnia ſponte produxit, quæ jam multo labore ſubacta ægrè Homines ſuſtentat: Conſcius autem Poetas iſtos hanc Terræ fertilitatem Numinis benevolentiæ Piis hominibus faventis attribuiſſe, iſtam opinionem Scommate impugnat, & deſpicit ignorantiam illorum, qui Tellurem Senio effœtam fieri nondum intellexerint.

1168. *Perfacilè tolerârit ævum.*] Beati viverent: Sic enim hunc locum capio, ut illum Terent. *Quam vos facilè vivitis.* Inde apud Homerum, Dii ῥεῖα ζώοντες dicuntur. *Faber.*

1171. *Ad Scopulum.*] Ad interitum: Translatum à navi quæ infligitur ſcopulo. *Lambinus.* Per *Scopulum* intelligit exitium, Labem, ruinam, *Faber.* Salmaſius autem aſſerit *Scopulum* eſſe metam, ſeu parvum ſcopum, ſic Suetonius, in Domitiano cap. 19. Nonnunquam Pueri procul ſtantis, præbentiſque pro *Scopulo* diſpanſam dextræ manus palmam, &c.

IN hoc Libro poſitæ ſunt omnes *Epicuri* fortunæ, Exiguæ quidem iſtæ, quas tamen multi olim afflixerunt, & Tullius diripuit. Inſtaurare demum magno conatu nititur *Lucretius*, eo ſucceſſu, quem meretur: Idem enim *Epicuri* opinionibus accidit quod Fœtui mali ſtaminis, copioſum licet, & ſaluberrimum Alimentum ingeras, debilis tamen manet, & infirmus.

A v. 66. ad v. 82. Docet Poeta Motum eſſe, nec diffitemur: Motum etiam rerum Omnium è Motu ſeminum oriri, illud quoque agnoſcimus: Sed dum v. 82. Pondus Seminibus, & inde Motum attribuit, nimium ſibi & ſuis Atomis indulget: Quis pondus omni Materiæ, & quis Corporibus ejuſdem molis idem pondus concedat? Senſus enim & Experientia reclamant. Vidit autem *Epicurus* Lapides, Ligna, cuncta denique intra Mundi hujus ambitum contenta deorſùm tendere, atque ideo credidit Omnia ab æterno deſcendiſſe, quam Opinionem qui amplectitur, næ ille erit nitidiſſimus de grege Epicuri Philoſophus: Idem enim ac ſi diceret, rotas, elateres, & reliqua machinæ alicujus membra id factura ſeorſim, quod conjunctim faciunt. Sed ut hoc quoque largiamur: Habemus tandem Infinita Semina per Inane infinitum pari paſſu, & æquali velocitate deorſùm tendentia. In immenſitate Latitudinum, Longitudinum, Altitudinum, Infinita vis innumerabilium volitat Atomorum, quæ interjecto Inani cohæreſcunt tamen inter ſe, & Aliæ alias apprehendentes continuantur, ex quo efficiuntur hæ rerum formæ & figuræ. Unde verò Aliæ alias apprehendant, cum pari velocitate omnes ferantur? viz. Paullùm, & quàm minimùm declinant, v. 221. Sed ipſa hæc declinatio ad libidinem fingitur (ait enim *Lucretius* declinare Atomos ſine Cauſa, quo nihil turpius Phyſico) & illum motum naturalem omnium ponderum è regione inferiorem locum petentium ſine Cauſa eripuit Atomis. Nec tamen id, cujus cauſa hæc finxerat, aſſecutus eſt; nam ſive omnes Atomi declinabunt, nullæ unquam cohæreſcent; ſive aliæ declinabunt, aliæ ſuo nutu rectè ferentur, erit hoc quaſi provincias Atomis dare, quæ rectè, quæ obliquè ferantur. *Tullius* primo de Finibus.

Hanc difficultatem ſenſit ipſe *Lucretius*, v. 225. ubi non tam ſolvit, quàm vi ejus ſuccumbit oppreſſus & proſtratus: Sed v. 251. aliam difficultatem movet, cujus ope vim prioris effugere conatur; vel, ut Sepia, tenebras & caliginem offundit, ut difficiliùs inveniri & capi poſſit. Aſſerit enim ſine iſta ſeminum Declinatione Libertatem voluntatis,

Digitized by Google

voluntatis, quam in omnibus Animalibus sentimus, explicari non posse. Respondet *Cicero lib. I. de natura Deorum.* Hoc persæpe facitis *Epicuræi*, ut cum aliquid non verisimile dicatis, & reprehensionem effugere velitis, efferatis aliquid quod omninò ne fieri possit: Ut satius fuerit illud ipsum, de quo ambigebatur, concedere; quàm tam impudenter resistere: Velut *Epicurus*, cùm videret, Si Atomi ferrentur in locum inferiorem suopte pondere, nihil fore in nostra potestate, quod esset eorum motus certus & necessarius: Invenit quo modò necessitatem effugeret, quod, viz. *Democritum* fugerat: Ait Atomum, cùm pondere & gravitate directò deorsùm feratur, declinare paullum. Hoc dicere turpius est, quàm illud, quod vult, non posse defendere. Et Libro de *Fato*. *Epicurus* uno tempore res duas suscipit inenodabiles, unam, ut sine Causa fiat aliquid, ex quo existet ut de nihilo quippiam fiat; quod nec ipsi, nec cuiquam Physico placet; alteram, ut cùm duo Individua per Inanitatem ferantur, alterum è regione moveatur, alterum declinet. Fusiùs deinde hanc causam agit in *eodem libro*. Quæ ergo nova Causa in Natura est quæ declinat Atomum? Aut num sortiuntur inter se, quæ declinet, quæ non? Aut cur minimo declinet intervallo, majore non? Aut cur declinet uno Minimo, non declinet duobus aut tribus? Optare hoc quidem est, non disputare; nam neque extrinsecùs impulsam Atomum loco moveri & declinari dicis, neque in illo Inani, per quod feratur Atomus, quidquam fuisse causæ cur ea non è regione ferretur, nec in ipsa Atomo mutationis aliquid factum est, quamobrem naturalem sui ponderis motum non teneret. Ita cùm attulisset *Epicurus* nullam causam quæ istam declinationem efficeret, tamen aliquid sibi dicere videtur, quum id dicat quod omnium mentes aspernentur & respuant. Ita Hortos *Epicuri* vastat *Cicero*, & evertit totam illam, quæ Providentiæ iniquior est, Philosophiam.

Meliùs tamen succedit longa illa à v. 333. ad versum 580. Disputatio de varietate Figurarum quæ in seminibus invenitur; similiter illa de Seminibus diversimodè figuratis in unoquoque Composito contentis, à v. 581. ad v. 728. Argumentum enim fabulis subinde introductis ornat, & sententiam suam variis, iisque firmissimis rationibus confirmat.

Nec ullus unquam Epicuræ Philosophiæ adversarius effugiet ista argumenta, quibus à v. 729. ad v. 1021. demonstrat Semina Coloris, Odoris, Caloris, omnis denique qualitatis, & sensus esse expertia: Originem sensus Ipse, fateor, non rectè explicat, at sensum Animalium sensilibus Principiis (quod unum in hoc libro agit) minimè deberi, eo, quo *Lucretium* decuit, acumine persuadet.

Quòd denique à v. 1022. ad v. 1103. Innumerabiles Mundos extruit, hoc etiam ferri potest, si aliquem Architectum adhibuisset. Sed quis credit ex Atomorum concursione fortuita hunc mundi pulcherrimum ornatum esse perfectum? An cùm machinatione quadam aliquid moveri videmus, ut Sphæram, ut Horas, ut alia permulta, non dubitamus quin sint opera illa rationis: Cùm autem impetum Cœli cum admirabili celeritate moveri, versique videamus, constantissimè conficientem vicissitudines Anniversarias cum summa salute & conservatione rerum omnium, dubitamus quin ea non solùm ratione fiant, sed etiam excellenti quadam divinaque ratione? Quòd si Mundos efficere potest concursus Atomorum, cur Porticum, cur Templum, cur Domum non potest, quæ sunt minùs operosa, & multò quidem faciliora? Hæc *Cicero* Providentiæ gratissimus vindex.

Demum à v. 1104. ad v. 1172. Mundos innumerabiles quotidiè nascentes, & intereuntes contemplare, & Beatum Te judicabis, Lector, qui inter tot tantasque ruinas integer manes & illæsus: Interim ridebis lactentes istos, & senescentes mundos, modò fame enectos, modò pinguedine nimis obesos. Certo enim certius, tum perire omne Lucretii acumen cùm Providentiæ adversetur.

FINIS LIBRI SECUNDI.

Digitized by Google

LIBRI TERTII
ARGUMENTUM.

HACTENUS, *duobus nempe superioribus libris Naturam & Affectiones quas dicimus Atomorum, ritè explicâsse sibi visus est Poeta. Nunc quatuor reliquis libris ea, quæ ex Atomis istis fiunt, attentiùs speculatur: Atque uti par fuit, primas detulit partes Animæ & Animo, de quibus hoc toto libro jam disputat. Hunc autem auspicatur librum ab* Epicuri *laudibus, quem à v.* 1. *ad v.* 94. *prædicat primum docuisse non à Deo, sed ex fortuito Atomorum concursu Mundum hunc & omnia fuisse facta; atque inde Hominum mentes Deorum, Mortis, & Pœnarum post mortem metu liberâsse: Hoc autem unus* Epicurus *fœliciter perfecit, quod alii Philosophi frustra conati sunt. Pauca hæc de* Epicuro *præfatus, docet à v.* 94. *ad v.* 137. *Animum & Animam partem esse Hominis æquè ac Pedes, Manus, Brachia, Caput, & reliqua membra, & non Habitum vitalem totius Corporis, seu omnium partium Corporis intentionem, & concentum, quam quidam veteres Philosophi* Harmoniam *dixerunt. Ne verò minùs distinctè disputare videatur, dum vocibus* Animus & Anima *promiscuè utitur, à v.* 138. *ad v.* 161. *docet* Animum & Animam *unam quidem rem esse,* Animum *verò præcipuam esse partem, & in Corde residere, quippe ibi Metus, Gaudium, & reliquæ Passiones quæ Animum sequuntur, sese ostentant; dum* Anima, *in qua loco-motiva facultas unicè sita est, per totum Corpus dissita ad nutum* Animi *movetur: Inde à v.* 162. *ad v.* 177. *demonstrare conatur* Animi & Animæ *naturam esse Corpoream: Animus enim tangit Animam, quam movet, Anima autem Corpus; nullus verò, nisi inter Corpora, Contactus. A v.* 178. *ad v.* 323. *docet Corporeum hunc Animum componi è seminibus minutissimis quidem, tenuissimis, & maximè rotundis: Et si rem ipsam spectemus, è Calore, Vento, seu Vapore, & Aëre; & alia insuper re, quæ ex tenuissimis, minutissimis, & maximè mobilibus seminibus constans, est* Sensus *Principium & Origo: Quo verò modo Calor, Ventus, Aër, & quarta illa res innominata misceantur, explicare se non posse liquidò fatetur. A v.* 324. *ad v.* 350. *asserit Animam & Corpus ita conjuncta esse, ut sine utriusque pernicie separari non possint: Deinde à v.* 351. *ad v.* 370. *non solùm Animum, sed etiam Corpus* sentire *affirmat, seu potius totum Animal, rem è Corpore & Anima compositam: Posthæc à v.* 371. *ad v.* 417. *refutat opinionem* Democriti, *qui singulas Animæ partes singulis Corporis partibus appositas & conjunctas esse*

Digitized by Google

esse docuit : Et ut olim affirmâsset Animum esse potiorem totius Compositi partem, sic ab Animo *potiùs quàm ab* Anima *vitam dependere, & salutem Animalis conservari asserit. Deinde à v.* 418. *ad v.* 842. *Animos & Animas nasci & interire cum Corporibus viginti octo argumentis demonstrare conatur, &* Transmigrationem Pythagoræ *obiter deridet. Demum à v.* 842. *ad v.* 882. *Mortem nihil esse docet, cùm post mortem nihil est mortali Animæ timendum, imo si Anima Immortalis (ut Platoni visum est) concedatur, Mortem tamen nihil esse, cùm Anima separata non meminerit se unquam antea extitisse. Proinde ad v.* 906. *ridet Hominum vanam de sepultura solicitudinem : Deinde demonstrat* Mortem *non esse Malum, quia mortui non indigent istis bonis quibus vivi gaudent, neque istis Doloribus afficiuntur qui miseros mortales cruciant, ad v.* 943. *Vitam etiam ipsam non esse desiderabilem, quippe quæ nihil novi afferat, sed easdem semper voluptates usque ad nauseam subministrat, ad v.* 988. *Ne verò istæ fabulæ, quas Poetæ narrant, de Inferis & Pœnis post mortem terreant mortales, ad v.* 1036. *omnes illas commoda interpretatione elevat. Deinde usque ad finem hujus libri monet pleroſque Mortalium ineptè & absurdè de* Morte *queri, cùm sapientissimi Hominum, & Potentissimi Ducum & Imperatorum vim diræ Necessitatis senserint : Docet ideo mortales vitam sollicitam & inquietam agere, quòd hanc Mortis contemplationem refugiant, & ineptè votis omnibus vitam expetere quam aliquando amissuri sunt, quæ nullam novam Voluptatem afferat, innumeris verò Doloribus & Periculis obnoxia reddatur ; præsertim cùm vivendo nihil detrahunt de tempore Mortis, quæ omnes manet æterna.*

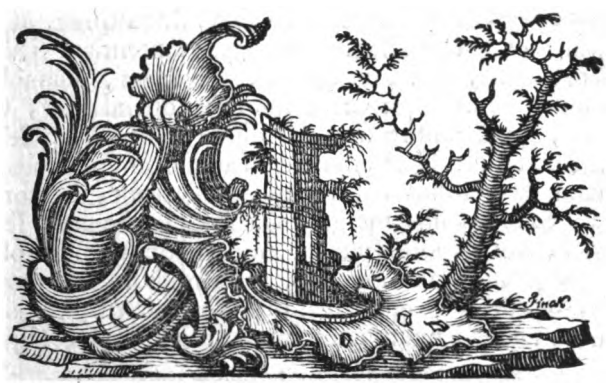

Digitized by Google

TAN. FABRI

IN LIBRUM TERTIUM

PRÆFATIO

AD

LECTOREM.

HIC verò ille Lucretii liber est, qui præter cæteros, cum delectu & acri quodam judicio legi debeat. Cùm enim in eo corpoream esse animi nostri naturam demonstrare conetur Poëta, periculum fortasse fuerit, ne quidam nimium creduli, ad illius sese rationes adjungant; alii autem, dum ejusmodi doctrinam omnibus calculis damnandam existimabunt, ultro se tam præclari libri lectione privatum eant. Id ne fiat, non abs re fuerit meminisse, multos è veteribus ita existimare, Dæmonas in rerum corporearum numero habendos. Ex iis fuerunt non Porphyrius modò, in admirabili illa Πραγματεία περὶ ἀποχῆς, &c. sed & Plotinus & Jamblichus; ut è Nostris quoque Tertullianus, Basilius, Augustinus, ut ne recentiores appellemus. Hanc itaque de Angelis sententiam si Veteres illi impune secuti sunt, nihil, ut opinor, esse debet, quamobrem Lucretii opinione de animis corporeis tantopere offendamur; Cùm huc usque nil sit, quod audire sine offensione non possis. Sed utinam ibi stetisset Lucretius: Nam alii quidem animorum nostrorum, quos ejusdem cum dæmonibus naturæ esse putaverunt, immortalitatem tutabantur; & suum illis aut jus, aut Dei beneficium, servabant; At hic noster, ubi corporeæ naturæ animos hominum esse ostenderit, ibi strenuè & incunctanter colliget, Fieri nulla ratione posse, ut ne illos interitus & dissipatio consequantur; Quin & turpiter errare vulgus hominum asseret, qui religionibus attoniti, fracti & abjecti,

Æternas nigra pœnas in morte timendum

existimant. Saxa itaque & scopulos vides, Lector, à quibus longè longéque refugisse debes. Quamobrem diligenter faciendum erit, ut deserta tantisper Epicuri secta, ad rationem Platonicorum te conferas, qui animos nostros in immortalitatem asseruerunt. Sed tutiùs multò, si omissis fluctuantis Philosophiæ concertationibus, ad Eum rectà transeas,

Digitized by Google

tranſeas, qui rerum omnium Parentem, VIVENTIUM DEUM: NON AUTEM MORTUORUM ESSE demonſtravit. Alterum verò, mi Lector, quod ego ante oculos perpetuò habendum arbitror, hoc erit: Animi noſtri vel ſpirituales habeantur, vel corporei, ſi voles; illis certè Lucretii argumentis haud ſanè magnopere moveri debemus, cùm nobis, qui Chriſtiani ſumus, planiſſimè & ἀναμφιβόλως perſuaſum ſit, fore etiam aliquando, ut hæc bruta corporis moles, quam nunc animus noſter circumfert, ubi diuturno annorum curriculo computruerit, dein ſparſa fuerit ac disjecta, denuo tamen coaleſcat, & ex aquis, aëre, terris collecta & conquiſita, ad interminabilem ſæculorum ſeriem perſeveret. Probet igitur Lucretius quàm lubebit, corpoream eſſe animorum naturam, atque adeo illos interitui obnoxios eſſe; nil ille profectò dixerit, quod hominem verè Chriſtianum poſſit percellere; cùm corporis noſtri reſurrectionem & immortalitatem præter univerſas Phyſiologiæ vulgaris, ac Chymiæ ipſius rationes (nam admirabilis illa *Operatio*, de qua & Quercetanus, & alii, nil ad reſurrectionem corporum facit) futuram credamus, quæ res, ſi non majorem (quanquam majorem) parem certè in ſeſe difficultatem habet. Hoc tantùm addam, Tertulliani Tractatum, qui *de Anima* inſcribitur, in primis facere ad hunc librum intelligendum: Eum ſi leges, præſtantiſſimum Viri Magni opus legeris. Sed tamen eſt aliud etiam tantillum quod te volebam: Si quid à me ex mente Lucretii, vel in hocce libro dictum fuerit, vel in aliis, facito quæſo ut memineris, *Actorem* eſſe me, non *Poëtam*. Quidquid certè tale properanti exciderit, id ego omne pro indicto haberi volo: Neque enim ea vitæ noſtræ ratio eſt, ut quem exitum Natura brutis animantibus eſſe voluit, eum nos libenter, ubi ſejunctus à corpore animus fuerit, expectemus. Vale.

Digitized by Google

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER TERTIUS.

INTERPRETATIO.

O Epicure! qui primus potuisti tam clarum lucem è tam densis tenebris proferre, vitæ commoda illustrans, Te Græcorum decus, & ornamentum, sequor; & in tuis vestigiis meos pedes figo: Non quòd Tecum contendere velim, sed quòd tui observantissimus, Te imitari cupiam. Quid enim Hirundo cum Cygnis certaret? aut quid Hœdi tremulis membris debiles & infirmi præstare possunt in cursu, quod simile sit celeritati fortis equi?

E Tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuisti, illustrans commoda vitæ:
Te sequor ô GRAÏÆ gentis decus, inque tuis nunc
Fixa pedum pono pressis vestigia signis,
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem,
Quod te imitari aveo: Quid enim contendat Hirundo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus Hœdi
Consimile in cursu possint, ac fortis Equi vis?
Tu

NOTÆ.

1. *Tam clarum extollere lumen.*] Id Græci dicunt ἄιρειν πυρσὸν, & cùm quid è speculis ea ratione significabant, id διὰ πυρσῶν, & παρὰ πυρσῶν nuntiari dicebatur. Hinc sumpta Metaphora qua *Lucretius* usus est. *Faber.* Alloquitur autem v. 30. *Epicurum* Athenienſem Philosophiæ Epicuræ Principem: Invenit quidem *Democritus*, sed ita expolivit & perfecit *Epicurus*, ut Pater rerum & inventor à *Lucretio* haud absurdè diceretur. Huic quidem fælix ingenium gratulatur, beneficia agnoscit quæ contulit hominibus, dum Naturam rerum explicavit, & omnem de Providentia opinionem & Terrores inde natos dispulit: Idem denique asserit, quod L. Torquatus in *Ciceronis* prim. lib. de Fin. Ego arbitror Epicurum unum vidisse verum, maximisque erroribus Hominum animos liberâsse, & omnia tradidisse, quæ pertinerent ad benè beatéque vivendum.

2. *Illustrans.*] Qui extollit Lumen, proculdubio illustrat: in versu sequenti pro *Gentis decus: Gentis dux*, Gassendus.

4. *Fixa.*] Quidam ἀρχαϊϊκῶς *ficta*, (nec enim Lambinus id negare debet quod Diomedes, aliique veteres Grammatici asseruerunt) sed quod ejusdem significationis sit. *Faber.*

6. *Hirundo.*] Cygnorum enim cantus admirantur omnes, qui ingratam Hirundinum garrulitatem damnant;

Τί σοι θέλεις ποιήσω;
Τί κωτίλη κελιδών; Anacr. Od. 12.

Ita enim legendum: non Τί σοι, λάλη χελιδών, Κώτιλος autem ἀπατηλὸς, ἀπατεών, δόλιος, λάλος, κωτίλη, λαλεσάτη. Hes.

7. *Artubus.*] Alii *Artibus*, quod olim usurpare solebant; sed ego *Artubus* prætulerim: cùm sciam ab *Artes* (τέχναι) dici *Artitos*:

Digitized by Google

Tu Pater, & rerum Inventor: tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuisq; ex, Inclute, chartis,
Floriferis ut apes in saltibus omnia limant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea, perpetua semper dignissima vita.
Nam simul ac Ratio tua cœpit vociferari,
Naturam rerum haud Divina mente coortam,
Diffugiunt Animi terrores; mœnia mundi
Discedunt, totum video per Inane geri res.
Apparet Divûm numen, sedesque quietæ:
Quas neque concutiunt venti, neq; nubila nimbis
Adspergunt, neque nix acri concreta pruina
Cana cadens violat: semperque innubilus æther
Integit, & largè diffuso lumine ridet.
Omnia suppeditat porrò Natura, neque ulla
Res animi pacem delibrat tempore in ullo.
At contra nusquam apparent Acherusia templa:
Nec Tellus obstat, quin omnia dispiciantur,

Tu es Pater & Philosophiæ auctor, Tu, ut Pater natis suis, dæ optima præcepta, & ex tuis libris (Divine vir) ut Apes in agris floriferis à floribus dulcia sua mella legunt, nos opiniones aureas colligimus, aureas inquam, & dignas ut in memoria semper habeantur: Namque ubi primùm Philosophia tua perspicuè docuit Universum non esse à Deo factum, Terrores isti, qui mentem occupabant, fugiunt; Mundi mœnia diducuntur, & per omne Inane spatium res nasci & interire video; Mentis meæ oculis Dii objiciuntur, & quietæ illorum sedes, quas neque venti quatiunt, neque Nubes imbribus perfundunt, neque Nix alba acri pruina concreta cadens violat, & quas purus semper, & sine nube Æther tegit, & latè diffusa ubique luce benignè aspicit, & fovet. Natura porro omnia illis Diis subministrat, nec ulla unquam res tranquillitatem Animi & otium diminuit. At contra nullibi Tartara, aut Inferi cernuntur: Nec Terra impedit quò minùs omnia ista,

NOTÆ.

titos: Ut *Artitus* in Glossis Philoxeni vertitur πάντεχνος, δαίδαλος, sic ab *Artus Artutos*, id est, *Robustos* vocabant. Sunt tamen quibus hæc minùs certa videantur, sed nihil ad Lucretium. *Faber.*

9. *Patria.*] Modò dixerat *Epicurum* esse Patrem & Inventorem rerum.

11. *Limant.*] Ita *Lambinus* è Codd. Alii *Libant:* quæ vox cum sequenti *Depascimur* meliùs convenit.

15. *Haud divina.*] *Haud*, abest ab omnibus libris, sed restituit, sententia ipsa postulante, *Lambinus:* conjicit etiam legendum *Divum sine: Coortam*] Alii *coactam* malunt, quidam etiam libri *creatam* exhibent.

17. *Discedunt.*] Longè latiora & ampliora fiunt, Animus nullos fines habet quos intra coerceatur ut antea. *Faber.* Meliùs verò *Lambinus* dividuntur & hiant; Per diducta enim & hiantia mundi mœnia in magnum Inane prospicit: M. Tull. Off. 3. Cùm Terra *discessisset* magnis quibusdam imbribus. Et Virgilius,

——*Video medium* discedere *Cœlum.*

18. *Apparet Divum numen.*] Sed cur *apparet Divum numen?* Scilicet, quæ ante Epicurum vulgus Philosophorum sentiebat, ita ab eorum Natura aliena erant, nihil ut de iis certi haberetur, &c. Fortasse etiam non minùs rectè dixeris, Apparet Numen Deorum quietum, (sequitur enim *sedesque quietæ*) ita ut ab iis nil male metuendum, cùm jam molesta illa odiosaque Providentia remota sit. Hæc *Faber.* Frigidas verò istas observationes respuit Poeta: *Apparet Divum Numen*, quoniam per hiantia Mundi mœnia in immensum Inane prospiciens non minùs Deos, quàm cæteras res vidit: v. 25.

——*Nusquam apparent Acherusia templa.*

21. *Innubilus.*] Quidam Codd. (*sine nubibus*) meliùs tamen *Innubilus* leg. dum Homerus, è quo Hi quatuor versus desumpti sunt, utitur voce ἀννέφελος: Odyss. Z.

23. *Omnia suppeditat Natura.*] Diis, viz. sic lib. I. v. 60.

Ipsa suis pollens opibus, nil indiga nostri.

24. *Delibrat.*] Quasi *decorticat*, & *extenuat:* Lambinus: Alii *delibat*, quos sequor.

26. *Nec Tellus obstat.*] Ratio enim omnia obstantia pervadit. *Faber.*

Digitized by Google

quæ infra ſub pedibus noſtris in Inani ſpatio fiunt, contemplari poſſimus. Dum hæc contempler maxima Voluptas me invadit, & ingens admiratio, quòd Tui ingenii viribus tota ex omni parte Natura tam clarè & dilucidè explicatur. Et quoniam docui qualia ſunt cunctarum Rerum Principia, & quàm diverſis variiſque figuris differentia ſponte ſua moveantur mutuis plagis agitata, & quo modo res cunctæ ex iis conſtitui & componi poſſint; Poſt hæc Animi & Animæ *natura videtur meis carminibus declaranda: Et prorſus expellendus eſt ille metus Acheruntis (pœnarum poſt mortem) qui vitam Humanam ab imo turbat, Mortis nigrore omnia ſuffundens, neque permittit ullas vitæ voluptates liquidas puraſque remanere. Nam quòd nonnulli crepant Infamem vitam aut morbos magis timendos eſſe quàm mortem,*

Sub pedibus quæcunque infra per Inane geruntur.
His tibi me rebus quædam divina Voluptas
Percipit, atque Horror, quod ſic Natura tua vi
Tam manifeſta patet ex omni parte retecta.
Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia ſint: & quàm variis diſtantia formis
Sponte ſua volitent alterno percita motu,
Quoque modo poſſint ex his res quæque creari:
Haſce ſecundum res ANIMI natura videtur,
Atque ANIMÆ claranda meis jam verſibus eſſe:
Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus
Funditus, humanum qui vitam turbat ab imo;
Omnia ſuffundens mortis nigrore: neque ullam
Eſſe voluptatem liquidam puramque relinquit.
Nam, quòd ſæpe homines morbos magis eſſe timendos,
Infamemque ferunt vitam, quàm Tartara lethi,

NOTÆ.

28. *His tibi me rebus*, &c.] Iſtud *Tibi* ut σοὶ, σὲ, *Me*, *Te*, paſſim apud Græcos, paſſim apud Latinos παρέλκον eſt: *Faber*. Lucretius, lib. II. v. 137.

Quum Tibi *jam nemo feſſus ſatiate videndi*, &c.

His ubi, Gifanius: Et interpretatur *ubi* in qua re, in qua ratione, præceptis, via, Philoſophia. imperitè. *Fayus* verò, *ubi*, poſtquam, cum, quoniam, Relativè ad vocem *quoniam* v. 31. Lambinus legit *Tibi* ſup. *fateor*. Quæ demonſtrant ſacrificulum iſtum ne legere quidem *Lambinum* potuiſſe.

29. *Percipit.*] Alii *Perciit:* Quidam legunt

Quòd ſit Natura tua vi
Tam manifeſta pateys ex omni parte retorta.

Retorta autem eſt Evoluta, quæ priùs quaſi contorta, & involuta videbatur.

31. *Et quoniam docui.*] In primo & ſecundo libro multa de Seminibus ipſis, de eorum figuris & motibus: jam v. 10. accuratam de *Anima* diſputationem promittit, ut Homines metu mortis, & pœnarum poſt mortem liberaret.

33. *Alterno.*] Leg. *Æterno:* Quomodo enim Semina *alterno* motu percita *ſponte ſua* volitarent? Lib. II. v. 1054. & lib. IV. v. 28. ubi hi verſus repetuntur.

35. *Secundum.*] Poſt, ἑκομένως τούτοις, ἑξῆς. Faber.

36. *Claranda.*] Lib. IV. v. 779.

Multaque in his rebus quæruntur, multaque nobis
Clarandum *eſt.*———

39. *Omnia ſuffundens mortis nigrore.*] Quibus nemo unquam aliquid venuſtius: Omnia quæcunque Alii protulerunt excutias, nunquam pulchrior Imago.

41. *Nam, quod ſæpe Homines*, &c.] Dicat forſan aliquis, idem alios Philoſophos præſtitiſſe quod Lucretius promittit, nec ſolum *Epicurum* metum iſtum Acheruntis præcipitem egiſſe, cùm plurimi docuerint Animas interire, nullaſque poſt mortem pœnas timendas eſſe; *Empedocles*, v. g. dixit Animam eſſe cordi ſuffuſum ſanguinem: Atque ideo *Epicurum* non tantas mereri laudes, nec *Lucretium* majus beneficium conferre mortalibus, quàm Alii olim contulerint. Reſpondet Poeta v. 14. Omnes iſtos Philoſophos fortia quidem verba loqui, ſed Mortem timere æquè ac vulgus Hominum: Inter Dolores, Infamiam, Anguſtias vitam tolerant; & cum Periculis, Morbis, &c. premantur, nunquam invenies magis humiles Animos, aut ſuperſtitioni magis obnoxios.

Et

Digitized by Google

Et se sciŕe Animi naturam sanguinis esse,
Nec prorsum quicquam nostræ Rationis egere:
Hinc licet advertas animum, magis omnia
Laudis,
Aut etiam Venti, si fert ita forte voluntas,
Jactari causa, quàm quod res ipsa probetur:
Extorres iidem patria, longèque fugati
Conspectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
Omnibus ærumnis affecti denique vivunt:
Et quocunque tamen miseri venere, parentant,
Et nigras mactant pecudes, & Manibu' divis
Inferias mittunt: Multòque in rebus acerbis
Acriùs advertunt animos ad Relligionem.
Quò magis in dubiis hominem spectare periclis
Convenit, adversisque in rebus noscere qui sit.
Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Ejiciuntur, & eripitur Persona, manet Res.
Denique Avarities, & Honorum cæca cupido,
Quæ

& se scire Animam nihil esse præter sanguinem, nec se nostræ Philosophiæ ope & auxilio ullatenus indigere: Hinc cognoscere possis & rectè colligere, hæc omnia ab Illis jactari magis laudis acquirendæ, aut auræ popularis (si istam appetendi libido est) gratia, quàm quòd Ipsi credant. Iidem enim, qui hæc jactant in Exilium acti, à patria sua è hominum conspectu longè fugati, infami crimine inquinati, denique omnibus miseriis & molestiis oppressi, tamen vivunt: *in quemcunque locum venerint, miseri persolvunt justa mortuis, mactant nigras pecudes, Diis Manibus mittunt inferias, & cum res adversæ premant, vehementiùs mentes suas ad Religionem applicant.*

Quapropter si Animum Hominis velis perspicere, & qualis sit penitùs cognoscere, illum periculis cinctum, & adversis rebus oppressum contemplare; tum enim vera verba è profundo pectore emittuntur, Larva detrahitur, & Res manet. Deinde Avaritia, & Honorum impotens cupido,

NOTÆ.

43. *Et se scire Animi*, &c.] Duos hosce versus delet *Faber*; quia primùm nihil opus illis est, dein quænam isthæc Latinitas, *Natura Animi est sanguinis?* Iste autem versus

Nec quidquã prorsum nostræ Rationis egere.

quid boni tandem habet? Hinc discimus rem profectò mirabilem, bellam, & elegantiæ Lucretianæ! viz. Animum nostrum non egere nostra ratione. Admirabilem profectò rem! Quasi *Ratio* apud Lucretium non sit *Philosophia*, & vox ista *se* in priori versu cum *Egere* in hoc versu minùs conveniat. Leg. autem,

Et se scire Animi naturam sanguini ineffe. Et tum sententiam *Empedoclis*, qui dixit Animum esse cordi suffusum sanguinem, *Cicero*, 1. *Tusc. quæst.* non ineptè adumbratam affero. Quis etiam nescit *Lucretium*, licet Carmina Empedoclis admiratus sit, Opiniones tamen illius ubique convellere?

46. *Si fert ita forte voluntas.*] Quidam *fera voluntas:* Unde Palmerius *fera voluntas:* i.e. stulta, siniştra, turpis: Gifanius *fera* retinet, de metro minimè solicitus: *Dira* scribit Faber: Dum Alii *Corde* reponunt ex Virgilio, lib. VI. Æneid.

——*Si fert ita* Corde *voluntas.*

An verò hæc verba illos spectant qui laudem istam aut auram popularem ambiunt, an subjungenda sint,

Hinc licet advertas animum: Alii disputent.

51. *Parentant,*] Mortuis sacra faciunt, ideoque Animas post mortem supereſſe credunt: Itaque Nugæ, Fumi, quicquid isti gloriosuli vulgò prædicant: Quid enim verba audimus cùm facta videamus?

52. *Et Manibus.*] Alii *Quæ Manibus.*

55. Alios Philosophos, quos tanquam *Epicuri* æmulos Sectatores sui prædicabant, rejecit, quoniam illorum dogmata Metum Mortis non penitùs abstulerant: Deinde v. 4. addit minimè credendum esse istis, qui lætis rebus florentes magnificè loquuntur, spectandi autem sunt Homines periculis cincti & miseriis oppressi, si tum se fortes præstent, tum fatendum est illis Philosophiam profuisse.

58. *Ejiciuntur.*] Sic jacere, rejectare, & mittere vocem, *Lucretius:* Alii tamen è Codd. *Eliciuntur.*

59. *Denique Avarities*, &c.] Versus 28. qui mox legentur, ab Homine rerum Ethicarum perito non possunt satis legi, relegi, tanta in iis vis boni reperitur; Certum enim est Mortis formidinem, Avaritiæ,

Digitized by Google

quæ miseros mortales cogunt terminos æquitatis transgredi, & aliquando socios & ministros scelerum noctes & dies maximo labore conari ut maximas divitias assequantur; Hæ inquam pestes & vitæ humanæ labes maxima ex parte Metu Mortis nutriuntur, Turpis enim ignominia, & acerba paupertas à dulci & stabili vita longè abesse videntur, & veluti ante Mortis januam cunctari, (morti esse proxima) unde Homines dum falsis terroribus impulsi cupiunt procul se removere, & stationem suam ab hac janua Mortis longè ponere, cæde Civium sibi opes comparant, Divitias Avari augent, cædem cædi accumulantes; In tristi funere fratrum crudeles gaudent, Cognatorum mensas oderunt, & metuunt. Similiter ab eodem mortis metu sæpe fit quòd Homines Invidia macerat, cum querantur Illum esse potentia spectabilem, Illum spectari, & Dignitate insignem magna pompa undique cinctum incedere; dum ipsi in tenebris & luto, (in infima conditione) volvuntur: Et seipsos macerando enecant ut Famam sibi & Statuas compararent: Et sæpe metu mortis tantum odium vitæ & lucis videndæ Hominum Animos occupavit, ut dolenti corde sibi ipsis mortem consciscant, oblitis omnes suas curas ab hoc metu derivari:

Quæ miseros homines cogunt transcendere fineis
Juris, & interdum socios scelerum, atque ministros
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opeis: Hæc vulnera vitæ
Non minimam partem Mortis formidine aluntur.
Turpis enim Fama, & Contemptus, & acris
Egestas
Semota ab dulci Vita stabilique videntur:
Et quasi jam Lethi portas cunctarier ante:
Unde homines, dum se falso terrore coacti
Refugisse volunt longè, longéque recèsse:
Sanguine civili rem conflant: divitiasque
Conduplicant avidi, cædem cædi accumulantes.
Crudeles gaudent in tristi funere Fratris:
Et Consanguineûm mensas odere, timentque.
Consimili ratione ab eodem sæpe timore
Macerat invidia: ante oculos illũ esse potentem,
Illum aspectari, claroque incedere honore;
Ipsi se in tenebris volvi, cœnoque queruntur.
Intereunt partim statuarum, & nominis ergò:
Et sæpe usque adeo, Mortis formidine, vitæ
Percipit humanos odium, lucisque videndæ,
Ut sibi consciscant mœrenti pectore Lethum,
Obliti fontem curarum hunc esse Timorem,
Hunc

NOTÆ.

Perfidiæ, Ambitionis, Crudelitatis, Invidiæ, Desperationis, &c. fontem esse. *Faber.* Et hinc oritur magna *Epicuri* gloria, qui præceptis suis Metum mortis, è quo tot mala fluunt & derivantur, fugat.

62. *Præstante.*] Sic lib. II. v. 12. Alii Codd. *Perstante*; id est: Assiduo, Improbo, & Pertinaci.

64. *Non minimam partem.*] Sic lib. VI. v. 1247. Et Cæsar, lib. IV. de bell. Gall. *Non multum frumento, sed maximam partem lacte vivunt.*

65. *Turpis enim fama,* &c.] Quidam Codd. *Turpis enim ferme*: Unde Alii scribunt *Turpis enim Formæ*: Alii *Turpis enim Famæ*: At Codicibus istis & conjecturis melius Lambini judicium, qui edidit *Turpis enim fama*, &c. Epicuri autem præceptum fuit, εὐδοξίας ἐπὶ τοσοῦτον προνοεῖσθαι, ἐφ' ὅσον μὴ καταφρονεῖσθαι.

68. *Dum se Refugisse.*] Alii Codd. *Effugisse*, & pro *Recesse*, *Remasse*, pro Remeavisse, vel *Remósse*, vel *Remanse*. *Me* autem, & *Te*, & *Se*, Veteres usurpabant in modo infinitivo, παριπτώσεως. *Omnes homines qui sese student præstare aliis Animalibus.* Salust. Istud *sese* poterat abesse: Faber. Terentius in Andria, *Quæ sese inhoneste optavit parare hic divitias potius, quàm in Patria honeste vivere.*

76. *Claroque incedere honore.*] Alii *Clarus qui incedit Honore.*] Alii *Claro qui incendit Honore.* Fayum vide Lector, & ridebis.

78. *Statuarum.*] In quibusdam Codd. *Statuæ.* Alii *Intereuntes fastus tantum*, vel *Intereuntque potentatus.*

80. *Vitæ percipit humanos odium.*] Ita Terentius, in Eun. *Neque Agri, neque Urbis odium me unquam percipit.* Plautus, in Truculento: *Si benè facere incæpit, ejus eum*

Digitized by Google

Hunc vexare pudorem, Hunc vincula amicitiaï
Rumpere, & in ſumma pietatem evertere fundo.
Nam jam ſæpe homines patriam, caroſque parenteis
Prodiderunt, vitare Acheruſia templa petentes.
Nam veluti Pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: Sic Nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ ſunt metuenda magis, quàm
Quæ Pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſq; neceſſe 'ſt
Non radii ſolis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed Naturæ ſpecies, Ratioque.
Primùm ANIMUM dico (mentem quem ſæpe vocamus)
In quo conſilium vitæ, regimenque locatum 'ſt,
Eſſe hominis Partem nihilo minus, ac Manus, & Pes,
Atque Oculi partes animantis totius extant.
Quamvis multa quidem Sapientum turba putârunt
Senſum animi certa non eſſe in parte locatum:

Obliti etiam hunc metum Pudorem violare, nexus Amicitiæ perfringere, ſummatim, Omnem pietatem penitus enervare & evertere: frequenter enim Homines Patriam caroſque parentes, prodiderunt metu mortis, vel ut mortem & inferos vitarent. Nam ut Pueri trepidant, & omnia metuunt in tenebris, ſic Nos in luce timemus Illa etiam, quæ interdum non ſunt magis metuenda, quàm quæ Pueri in tenebris metuunt, & imaginantur futura. Hos igitur terrores tenebraſque quæ mentem obſident, non radii Solis, aut Diei ſplendor diſſipabit, ſed contemplatio vel cognitio Naturæ, & vera Philoſophia: Primùm igitur aſſero Animum (quam frequenter appellamus Mentem) in quo Conſilium & regimen vitæ ſitum eſt, (cujus imperio vivimus) eſſe partem Hominis æquè ac Manus, & Pes, atque Oculi ſunt partes integri Animalis: Quamvis multi inter Philoſophos crediderint Animi ſenſum (Animum) non eſſe ſitum in una certa parte Hominis,

NOTÆ.

eum citò odium percipit. Lucretius, ſupra v. 27.

His tibi me rebus quædam divina voluptas
Percipit. Ubi tamen Alii legunt *Perciit.* Pro *Humanos* Gaſſendus legit *Ingratos.*

84. *Pietatem evertere fundo.*] Nonnulli *ſuadet* improbè. *Funditus*, Gifanius: Sed *fundo* agnoſcit Virgilius, Æneid. 10. v. 88.

Noſne Tibi fluxam Phrygiæ res vertere fundo
Conamur? ——

87. *Nam veluti*, &c.] Hi v. 7. leguntur lib. II. v. 54. & lib. VI. v. 34.

94. *Primùm Animum dico*, &c.] Veteres quidam Philoſophi, inter quos *Ariſtoxenus*, docuerunt, Animum eſſe Habitum vitalem Corporis, qualis ſit *Valetudo* in Homine valente. Cicero, 1. Tuſcul. *Ariſtoxenus Muſicus, idemque Philoſophus, Animum eſſe cenſet ipſius Corporis intentionem quandam, velut in cantu & fidibus, quæ Harmonia dicitur; ſic ex Corporis totius natura & figura varios motus cieri, tanquam in cantu ſonos: Hic ab artificio ſuo non receſſit, & tamen dixit aliquid, quod tamen quale eſſet, erat multò ante & dictum, & explanatum à Platone.* Ut in Phœdone, ubi hæc leguntur. Καὶ γὰρ ἂν ὦ Σώκρατες, οἶμαι ἔγωγε καὶ αὐτόν σε τοῦτο ἐντεθυμῆσθαι, ὅτι τοιοῦτό τι μάλιστα ὑπολαμβάνομεν τὴν ψυχὴν εἶναι, ὥσπερ ἐντεταμένης τοῦ σώματος ἡμῶν, καὶ συνεχομένης ὑπὸ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ, τοιούτων τινῶν κράσιν εἶναι, καὶ ἁρμονίαν αὐτῶν τούτων καὶ ψυχὴν ἡμῶν, ἐπειδὰν ταῦτα καλῶς καὶ μετρίως κραθῇ πρὸς ἄλληλα. Quamvis aliud Ariſtoxenus, aliud Plato videtur docuiſſe. Lactantius, 7. Inſtit. *Sicut in fidibus ex intentione nervorum efficitur concors ſonus, atque cantus, quem Muſici Harmoniam vocant, ita in Corporibus & compage viſcerum, ac vigore ſenſuum vis ſentiendi exiſtit.* Hanc opinionem Poeta primò v. 19. explicat & evertit, quippe qui corpore aliquando dolet, Animo lætatur, & qui nihil doloris in Corpore ſentit, Animo miſerrimè cruciatur: Anima igitur non eſt totius Corporis intentio & concentus, ſed pars Hominis à Corpore diſtincta, non minùs, quàm Pes, Manus, Caput, &c. ſunt partes Humani Corporis à ſe invicem diſtinctæ.

94. *Quem.*] *Quam* Alii, Veteris Grammatici autoritate, & v. 98. pro *Putârunt*, Gifanius, *Putârit.*

Verùm

Digitized by Google

ſed eſſe Habitum quendam vitalem totius corporis, quem Græci dicunt Harmoniam, quoniam nos vivere & ſentire faciat, cum Mens non ſit in ulla parte Corporis: Ut cum bona valetudo ſæpe dicitur eſſe Corporis valetudo, interim tamen illa non ſit aliqua pars corporis valentis: Similiter, Animi ſenſum Illi in aliqua certa parte non collocant; qua opinione mihi videntur à Veritate longiſſimè recedere: frequenter enim Corpus, quod noſtris oculis ſubjicitur, dolore afficitur, interim tamen ex aliqua latenti parte lætamur, & è contra frequenter vice verſa accidit, ut Homo mente æger nihil doloris in toto Corpore ſentiret; eodem prorſus modo, ac cum Pede ægri dolente Caput interea nulla moleſtia afficiatur; Præterea cum membra Corporis molli ſomno dedita ſunt, totumque Corpus ſopore gravatum jacet ſolutum, & ſine ſenſu, Aliquid tamen in nobis eſt, quod illo ipſo tempore multis modis agitatur, quod capax eſt, atque in ſe recipit omnes gaudii motus, vanos etiam metus, atque Animi anxietates. Deinde ut certus eſſe poſſis Animum eſſe in membris,

Verùm Habitum quendam vitalem corporis
esse,
Harmoniam Graij quam dicunt, quòd faciat nos
Vivere cum sensu, nulla cùm in parte siet Mens:
Ut bona sæpe Valetudo cùm dicitur esse
Corporis, & non est tamen hæc pars ulla Valentis:
Sic Animi sensum non certa parte reponunt:
Magnopere in quo mi diversi errare videntur.
Sæpe utique in promptu Corpus, quod cernitur, ægrit,
Cùm tamen ex alia lætamur parte latenti:
Et retrò fit, uti contra sit sæpe vicissim,
Cùm miser ex animo, lætatur Corpore toto:
Non alio pacto, quàm si Pes cùm dolet ægri,
In nullo Caput interea sit forte dolore.
Præterea molli somno cùm dedita membra,
Effusumque jacet sine sensu Corpus onustum:
Est aliud tamen in nobis, quod tempore in
illo
Multimodis agitatur, & omneis accipit in se
Lætitiæ motus, & curas cordis inaneis.
Nunc Animam quoque ut in membris cognoscere possis
Esse,

NOTÆ.

100. *Vitalem.*] Gaſſendus, *Totius.*

102. *Cum ſenſu.*] Ita Codd. & rectè. Taeere tamen non poſſum mihi aliquando placuiſſe *Concentu*, iſta enim vox voci *Harmonia* non abſona videbatur.

107. *Ægrit.*] Ita Veteres, ut & *Ægret.* Giſanius tamen & Alii, *ægrum eſt.* Rectè autem illi faciunt, qui v. 108. retinent *Latenti*, & rejiciunt *Valenti*: An verò *Ubi* vel *Uti* legi debeat in ſequenti verſu litigent Interpretes. Suumque *Labore*, v. 112. retineat *Fayus*, dum Alii *Dolore* præferunt.

113. *Præterea molli*, &c.] Aliud argumentum priori ſimile v. 5. proponit: Somno relaxentur membra, nulla ſit intentio membrorum, nullus ſit viſcerum concentus, ſed effuſa jaceant omnia & languida, interim tamen variis inſomniis aliquid quod ad Hominem pertinet, agitatur, dolet, gaudet, &c. Hoc autem quod ſentit eſt Animus: Animus igitur non eſt Corporis Harmonia, relaxato enim ſomno Corpore, ut in Fide laxatis nervis nulla ſit Harmonia.

114. *Onuſtum.*] Alii Cibo, aut Potu, Alii Cura, vel labore; Ego mallem ſomno, ſic *ſopor graviſſimus*, v. 953. Lib. IV. In verſu ſequenti pro *Aliud* apud plures *Aliquid.*

118. *Nunc Animam quoque*, &c.] Tertium argumentum, quo probatur Animum non eſſe corporis Harmoniam, v. 13. ſic ſe habet. Ut in fidibus detractis quibusdam nervis totus perit concentus, ſic abſciſſis quibusdam membris tota totius Corporis Harmonia interiret, nulla itaque vita foret, nullus ſenſus. At Homines membra mutilos & vivere & ſentire, non eſt quòd quis dubitet: Licet autem detractis multis membris integra maneat vita, & ſenſus integer: ſi tamen quædam Caloris & Aëris particulæ è Corpore diffugiant, corruit Animal, nulla relinquitur aut vita, aut ſentiendi vis. E quibus conficitur, vitam & ſenſum non ex intentione omnium Membrorum, Nervorum, & Viſcerum oriri, ſed ab iſtis Caloris & Aëris particulis dependere.

118. *In membris.*] In numero membrorum,

Digitized by Google

Esse, neque Harmoniam corpus retinere solere:
Principiò fit, uti detracto Corpore multo,
Sæpe tamen nobis in membris Vita moretur.
Atque eadem rursus cum Corpora pauca caloris
Diffugere, forasque per os est editus aër:
Deserit extemplo venas, atque ossa relinquit:
Noscere ut hinc possis, non æquas omnia parteis
Corpora habere, neque ex æquo fulcire salutem:
Sed magis hæc, Venti quæ sunt, calidique Vaporis
Semina, curare in membris ut Vita moretur.
Est igitur Calor, ac Ventus vitalis in ipso
Corpore, qui nobis moribundos deserit artus.
Quapropter, quoniam 'st Animi natura reperta,
Atque Animæ, quasi pars Hominis: redde Harmoniaï
Nomen ab organico saltu delatum Heliconis,

cùm Harmonia tamen (seu intentio & consensus Membrorum) non Corpori inesset, primùm observandum est, quòd amputatis multis partibus Corporis Vita tamen in reliquis membris integra maneat: Eadem autem vita, cum paucæ Caloris particulæ diffugerint, & per Os Aër expiretur, protinus venas deserit, & relinquit Ossa: Atq; hinc colligere potes Omnes materiæ particulas non ejusdem conditionis esse, (non æqualia munera agere,) aut vitam æqualiter sustinere; Sed ista Venti & calidi Vaporis principia magis facere, ut Vita in membris maneat: Calor igitur & Ventus vitalis est in ipso Corpore, qui nostra, cùm morituri simus, membra deserit. Quapropter cùm inventum sit Animum (aut Animam) esse Hominis partem, redde nomen Harmoniæ delatum ab organico Saltu Heliconis,

NOTÆ.

rum, Lambinus, & post illum Alii: At hic *in membris* idem sonat quod in v. 121.

125. *Æquas partes.*] Animæ, viz. *Lambinus* & Alii: Diversam interpretationem sequutus sum.

130. *Moribundos.*] *Moribundis.* Faber.

131. *Quapropter quoniam*, &c.] Disputationem de Harmonia, v. 6. cum Scommate, ut erat pronus ad Scommata, concludit: Habeant igitur sibi boni isti & faceti Musici Harmoniam istam, vocem ineptè fictam, & ineptiùs applicatam, quid enim in istorum nugis refutandis diutius immorarer?

133. *Ab organico saltu delatum Heliconis.*] Cur *Harmonia nomen ab Heliconis organico saltu delatum* dicat Lucretius; id verò unum est quod mihi nunquam placere potuit, quippe qui *montem organicum* seu *musicum* (nam Organici, haud dubiè Musici dicuntur, ut ex ipsomet Lucretio alibi constat) Montem inquam Musicum, non magis quàm Grammaticum, aut Dialecticum dici posse putem: Inde adeo factum est ut semper legerim, neque adhuc scripsisse Lucretium aliter arbitrer,

Nomen ab organico cantu ductum Citheraï.

sed cum ex *Citheraï*, id est, *Citharæ*, Librarii τὸ Cithæronis fecissent, facilè fuit doctis, qui vitium in metro animadverterint, eam vocem mutare in τὸ Heliconis, ut laboranti versui subveniretur: Cætera autem, uti & corrupti Carminis ratio postulabat, pro captu cujusque mutata, versa, interpolata fuerunt. Quod autem addit Lucretius,

Sive aliunde *ipsi porro traxere* ——

non temerè factum, cùm *Harmonia* sumatur etiam pro junctura, seu compage ligni, vel solidioris alicujus materiæ. Inde apud Aristophanem ἁρμονιῶν διαχασκησῶν, inde & Hesychius in quodam loco veteris scriptoris, quem ipse quidem non nominat, sed nos Herodotum esse scimus, ἁρμονίαν interpretatur σύξευξιν, seu conjunctionem: Hæc *Faber*, cujus ingenio plurima indulgerem, si sibi ipsi imperare potuisset. Saltum Heliconis non absurdè dici, probari potest ex Manilio ejusdem fere ætatis scriptore,

—— *Primusque novis Helicona movere*
Cantibus, & viridi nutantes vertice sylvas.

Astronomicôn, lib. I. Illum Saltum dici posse *Organicum*, utpote Musarum, Carminumque plenum nemo dubitabit, qui meminerit eum toties à Poetis *vocalem* fuisse dictum. Est tamen qui legit,

Ad Organicos alto delatum Helicone,

Et pro *Traxere* in sequenti versu, *Texere*.

Sive

Digitized by Google

seu aliunde à Philosophis translatum, & derivatum ab illis in rem istam, quæ tum temporis proprio nomine carebat; utcunque illud sit, unde istam vocem transtulerunt, parvi est, recipiant iterum & fruantur; Tu verò quæ dicturus sum percipe. Jam itaque affirmo Animum & Animam inter se conjuncta esse, & unam tantùm rem componere; at Partem rationalem, quam nos Mentem seu Animum nominamus, præcipuam & principalem esse, & in toto Corpore dominari; Dicimus insuper Mentem istam seu Animum in media regione pectoris sedem suam habere; In ista enim media pectoris regione Pavor & Metus palpitant, eadem etiam regio Gaudio mulcetur. In ista igitur

Sive aliunde ipsi porro traxere: & in illam
Transtulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat,
Quicquid id est, habeant: Tu cætera percipe dicta.
Nunc Animum, atq; Animam dico conjuncta teneri
Inter se, atque unam naturam conficere ex se:
Sed Caput esse quasi, & dominari in corpore toto
Consilium, quod nos Animum, Mentemque vocamus:
Idque situm media regione in pectoris hæret.
Hic exsultat enim Pavor, ac Metus hæc loca circum
Lætitiæ mulcent: hîc ergo Mens Animusque 'st.
Cætera pars Animæ per totum dissita corpus
Paret: & ad numen Mentis, momenq; movetur:
Idque sibi solum per se sapit, & sibi gaudet:
Cùm neq; res Animam, neq; Corpus commovet ulla.
Et quasi cùm Caput aut Oculus, tentante dolore,
Læditur in nobis, non omni concruciamur
Corpore: sic Animus nonnunquam læditur ipse,
Lætitiaque viget, cùm cætera pars Animai

regione Mens aut Animus collocatur. Reliqua pars Animæ per totum Corpus diffusa Animo obsequitur, & ad illius nutum movetur. Ista autem pars rationalis, seu Mens, sola & per se sapit, sola etiam & per se gaudium percipit, cum nulla res aut Animam, aut Corpus moveat. Et veluti cum Caput aut Oculus dolore aliquo afficitur & cruciatur, cruciatus istos in omni corporis parte non sentimus; sic aliquando ipse Animus dolore afficitur, aut gaudium percipit, cum reliqua Animæ pars

NOTÆ.

135. *Proprio quæ tum res nomine egebat.*] Miror, nam ante *Harmoniam* usitata nomina erant Θυμὸς, Ψυχὴ, νοῦς; sed de Θυμὸς propter πολυσημασίαν, est qui contradicere, quanquam frustra, possit; de νοῦς dixerit aliquis esse actionem non facultatem; at de ψυχὴ non video quî contra stari possit, nam quòd ψυχὴ aliquando pro sanguine positum legimus, (quippe locus est ad rem in nebulis Aristophanis, ubi Cimices, quos Corinthios vocat, τὴν ψυχὴν ἐκπίνουσιν) id ita intelligi debet ut Orientales vulgò sentiebant, qui sedem Animæ in sanguine ponebant. Hæc item *Faber*, qui labori suo parcere potuisset, si hæc omnia esse Scommatum plena percepisset.

137. *Nunc Animum atque Animam*, &c.] Vocibus *Anima* & *Animus* indiscriminatim usus est *Lucretius*, & quidni id faceret, cùm *Animus* & *Anima* unam tantùm naturam constituant? Animus autem in quo ratio sita est, istius naturæ præcipua pars in Corde situs est, ubi omnes Passiones sedes suas habent, & sese ostentant: Τὸ δὲ λογικὸν ἐν θώρακι ὡς δῆλον ἔκ τε τῶν Φόβων, καὶ τῆς χαρᾶς. *Diogenes Laertius.* Docet etiam Epicurus τὰ πάθη καὶ τὰς αἰσθήσεις ἐν τοῖς πεπονθόσι τόποις esse. Plutarchus, de Plac. Phil. Anima verò hujus Naturæ pars inferior in qua facultas locomotiva præcipuè sita est, per totum corpus diffusa est, & ad nutum Animi movetur. Licet tamen illi obsequatur, non omnes illius affectiones sentit, sed vehementes tantùm; Hinc dolore & tristitia Animus afficitur, cùm tranquillam ætatem Anima agat; At si magno dolore tota Anima commovetur, deliquium patitur Animal, nec in tutò ipsa vita est. Unde certum est Animum esse Animæ conjunctum, quoniam movet Animam, & ab illo impulsa Anima Corpus etiam propellit: Hæc omnia v. 25. Pro *Conjuncta* quidam Codd. *Convincta*. Δημόκριτος, Ἐπίκουρος, διμερῆ τὴν ψυχὴν, τὸ μὲν λογικὸν ἔχουσαν, ἐν τῷ θώρακι καθιδρυμενον, τὸ δὲ ἄλογον, καθ' ὅλην τὴν σύγκρισιν τῷ σώματι διεσπαρμένον. Plutarchus Placit. Phil. lib. IV. cap. 4.

Per

Digitized by Google

Per membra, atque artus nulla novitate cietur.
Verùm ubi vehementi magis est commota metu
Mens,
Consentire Animam totam per membra videmus:
Sudores itaque & pallorem existere toto
Corpore, & infringi linguam, vocemque aboriri,
Caligare oculos, sonere aureis, succidere artus.
Denique concidere ex Animi terrore videmus
Sæpe homines, facilè ut quivis hinc noscere possit,
Esse Animam cum Animo conjunctam; quæ cum
Animi vi
Percussa 'st, exin corpus propellit, & icit.
Hæc eadem ratio naturam Animi, atque Animai
Corpoream docet esse, ubi enim propellere membra,
Conripere ex somno corpus, mutareque voltum,
Atque hominem totum regere ac versare videtur:
(Quorum nil fieri sine tactu posse videmus:
Nec tactum porro sine Corpore) nonne fatendũ 'st
Corporea natura Animum constare, Animamque?
Præterea pariter fungi cum Corpore: & una

per membra & artus diffusa nullo novo motu, (neque grato, neque ingrato motu) agitatur: At cum Mens metu vehementi concussa sit, videmus totam Animam per omnia membra sitam pariter affici; Sudores ex omni membro prorumpere, totum Corpus pallescere, titubare linguam, Vocem intercludi, Oculos tenebris obduci, Aures tinnire, omnes artus debiles fierè & collabi: Denique frequenter videmus Homines subito aliquo terrore, quì mentem unicè afficit, perculsos in terram prosterni, ut inde quilibet scire possit Animam esse Animo unitam, quæ cum impetu Animi commota sit, percellit ipsum Corpus, & propellit. Jam verò hoc idem argumentum demonstrat Naturam Animi atque Animæ esse Corpoream, cum videmus Animum & Animam membra propellere, Corpus è somno excitare, vultum mutare, totumque Hominem regere & versare, (quæ omnia solo tactu fieri possunt, nullus autem tactus sine Corpore) nonne concedendum est Animam & Animum Corporea natura constare? Præterea vides Animum una cum Corpore pati,

NOTÆ.

156. *Vocemque aboriri.*] Ita Codd. Aboriri verò propriè abortum facere, *Nonius;* eaque voce utitur *Arnobius* Lucretianarum vocum conservator, Lib. III. adv. Gentes. *Et quoniam quædam sunt fœminarum generis propria, sequitur ut eas* (Deas, viz.) *quoque credamus circumactis persolvere suas mensibus leges, fastidiosos ducere, atque habere conceptus*, aboriri, *perferre*, &c. Aliquando tamen legi *Aboleri.*

157. *Sonere.*] Ita Accius:
Atque adeò valvæ sonere *sensi regias.*
Ennius,
Tum clypei resonunt, *& ferri stridet acumen.*
Lucretius, infra v. 887.
Scire licet non sincerum sonere———

161. *Exin.*] Seu *Exhinc* legi potest, nullo verò modo *Extra.*

162. *Hæc eadem ratio*, &c.] Eodem argumento probat, v. 7. Animum & Animam esse Corporeæ naturæ; dum Animus movet Animam, illam tangat necesse est, dum Anima Corpus propellit, ibi etiam contactus; At *Tangere & tangi, nisi corpus, nulla potest res.*

Hoc, & quod proximè sequitur argumentum his verbis ipse Epicurus complectitur, οἱ λέγοντες ἀσώματόν εἶναι τὴν ψυχὴν μαίονται, οὐδὲν γὰρ ἂν ἐδύνατο ποιεῖν, οὔτε πάσχειν, εἰ μὴ τοιαύτη νῦν δ' ἐναργῶς ἀμφότερα ταῦτα διαλαμβάνει περὶ τὴν ψυχὴν τὰ συμπτώματα.

164. *Conripere ex somno.*] Iste versus mihi nunquam placuit, & si Codices permitterent, rejicerem.

169. *Præterea pariter fungi*, &c.] Aliud v. 9. continetur argumentum; Cum Corpore patitur Animus, Alteri infligas vulnus, & languet alter; sive autem Telum, sive Corpus, læsum hos motus & perturbationes in Animo excitaret, perinde est, utrumque enim Animum Corporeæ naturæ esse probat.

169. *Fungi.*] Pati, sic lib. I. v. 444.
At facere & fungi sine Corpore nulla potest res.

Consentire

Digitized by Google

& vi aliqua Corpori illata affici; Si Telum impetu aliquo intus adactum diſcerpat nervos, & diſjungat oſſa, non verò ipſam vitam tollat, Languor tamen inſequitur, placens Terræ appetitio, & mentis æſtus qui in Terra gignitur, interdum etiam quaſi incerta voluntas ſurgendi è terra. Ergo neceſſe eſt Animi naturam eſſe corpoream, quoniam Telo, quod Corpus eſt, ictа languet. Jam verò pergam Tibi verbis oſtendere, quali Corpore ſit iſte Animus, & è quibus principiis componitur: Primùm dico Animum eſſe rem perſubtilem, & componi

Conſentire Animum nobis in corpore cernis.
Si minùs offendit vitam vis horrida teli
Oſſibus ac nervis diſcluſis intùs adacta:
Attamen inſequitur languor, terræque petitus
Suavis, & in terra Mentis qui gignitur æſtus,
Interdumque quaſi exſurgendi incerta voluntas.
Ergo corpoream naturam Animi eſſe neceſſe 'ſt:
Corporeis quoniam telis, ictuque laborat.
Is tibi nunc Animus quali ſit corpore, & unde
Conſtiterit, pergam rationem reddere dictis.
Principiò eſſe aio perſubtilem atque minutis

Notæ.

171. *Teli*] Alii *Lethi*, præfero *Teli*, ex v. 177. Hunc & quatuor ſequentes verſus ſuppoſititios eſſe & Lucretio indignos ſuſpicatur *Lambinus*, illiuſque ſuſpicionem vir maximi judicii *Gaſſendus* approbat, cujus ſententiam mille Gifaniis & Pareis libenter præfero. *Fuber* illuſtrare, & corrigere conatur:

In terra mentis qui gignitur æſtus,

v. 174. mutat in

Interdum moriendi gignitur æſtus.

Deinde addit, Hoc quid ſit nôrunt optimè, qui Lipothymiam ex Animi anxietate aliquando paſſi ſunt; tunc enim non ſine aliquo jucunditatis & ſuavitatis ſenſu *Terram ſuccidui petimus*, & interdum *mori lubet*, interdumque voluntas incerta fluctuat inter vivendi moriendive conſilium. Cæterum *moriendi æſtus* erit moriendi impetus, certum conſilium, &c. Qui paullo triſtiores ſunt vel à natura, vel ab ærumnis, hæc opinor probabunt, neque fortaſſe alii improbabunt. Ego quidem & à natura, & ab ærumnis paullo triſtior, hæc tamen improbo. Perturbationes motuſque Animi in Corpore vulnerato deſcribit Poeta, ad primum ictum collabitur, dum humi jacet novos ſentit motus, interdumque ſubit Voluntas, ea autem non certa ſatis & confirmata, à Terra ſurgendi. Hæc omnia Vulnerati ſentiunt, & quæ iſti experti ſunt quidni narret Lucretius? *Mentis in Terra igitur* interpretor,

Animi unà cum Corpore vulnerato humi jacentis.

Alii tamen legunt *Inter mœrentes*. Alii *Inter lamentas*. *Lamentas* autem pro Lamentationes, Pacu. Harmonia, *Nonius*.

178. *Is tibi nunc Animus*, &c.] Animum naturæ corporeæ eſſe ſatis, ſi Lucretio credimus, demonſtratum. Quo autem Corporum genere conſtet hic Animus, docet v. 311 Atomi, viz. quæ Animum conſtituunt, minutæ ſunt, tenues, & rotundæ; Quippe Animus eſt maximè mobilis, at quod maximè mobile eſt debet componi ex iis particulis quæ tum propter texturam, tum propter molem & figuram ſunt ad motum aptæ. Res enim alias contemplemur, ideo mobilis Aqua, quia partes ejus parvæ ſunt, & volubiles; Mel interim motum difficulter recipit, quia componitur è partibus magis implicatis & perplexis. Pariter levi vento Papaveris aliorumve granorum Acervus diſſipatur, dum ſpiculorum aut lapidum acervus forti reſiſtit, ſi cauſam requiras, Tela iſta & Lapides Grandia ſunt Corpora, & aſpera, grana verò rotunda, lævia, & minuta. Ψυχὴ συγκεῖται ἐξ Ἀτόμων λειοτάτων, καὶ γρογγυλοτάτων, ἀ (iſtam particulam interponit Gaſſendus) πολλῷ τινὶ διαφερουσῶν τῶν τῦ πυρός· Epicurus.

Perquam

Digitized by Google

Perquàm Corporibus factum constare: id ita esse,
Hinc licet advertas animum, ut pernoscere possis,
Nil adeo fieri celeri ratione videtur,
Quàm si Mens fieri proponit, & inchoat ipsa.
Ocius ergo Animus, quàm res se perciet ulla,
Ante oculos quarum in promptu natura videtur.
At quod mobile tantopere 'st constare rotundis
Perquàm seminibus debet, perquàmque minutis:
Momine uti parvo possint impulsa moveri.
Namque movetur Aqua, & tantillo momine flutat:
Quippe volubilibus, parvisque creata figuris.
At contrà Mellis constantior est natura,
Et pigri latices magis, & cunctantior actus.
Hæret enim inter se magis omnis materiai
Copia: Nimirum quia non tam lævibus extat
Corporibus, neque tam subtilibus atque rotundis:
Namq; Papaverum, aura potest suspensa, leviscque
Cogere, ut ab summo tibi diffluat altus acervus:
At contra Lapidum conjectum, Spiclorumque
Nenu potest: igitur parvissima corpora quantò
Et lævissima sunt, ita mobilitata feruntur.
At contrà quò quæq; magis cum pondere magno,
Asperaque inveniuntur, eò stabilita magis sunt.

Nunc igitur, quoniam 'st Animi natura reperta
Mobilis egregiè: Perquàm constare necesse 'st
Corporibus parvis & lævibus atque rotundis.
Quæ tibi cognita res in multis, O BONE, rebus
Utilis invenietur, & oportuna cluebit.

è Corporibus perquàm minutis; Id ita esse clarè perspicies, si modò tantùm consideres, Nil tam citò, & tanta celeritate fieri quàm id quod Mens ipsa proponit faciendum, & inchoat. Citiùs Animus seipsum movet, quàm ulla alia res, quæ sub oculis nostris aut cognitione cadit, seipsam excitare potest. At res quæ est tam mobilis debet componi è seminibus perquàm rotundis, & perquàm minutis, ut levi impulsu agitata moveri possint: Aqua enim levi impulsu agitata fluctuat, quia constat è seminibus parvis, & istius figuræ, quæ est ad motum apta: At è contra Mellis natura est magis stabilis, & ejus liquores non tam facilè agitantur, omnes enim illius partes magis sunt inter se implicitæ, quia Mel non componitur è seminibus tam lævibus, subtilibus, & rotundis. Similiter, sit altus seminum Papaveris acervus, levis auræ flatus efficere potest ut à summo diffluat; At è contra spiculorum aut lapidum acervum nequaquam disjicit. Igitur quò minores & leviores sunt partes alicujus Corporis eò facilius moventur, eò citius, & celerius agitantur, & contrà, quò majores sunt & asperæ, eò magis motui resistunt. Quoniam autem constat Animum esse maximè mobilem, necesse est ut componatur è Corporibus perquàm parvis, lævibus, & rotundis. Quæ res benè cognita, O bone Memmi, tibi in multis rebus utilis invenietur & opportuna.

NOTÆ.

190. *Flutat.*] Id est *fluitat*: Lucretio indignum inquit *Gifanius* (qui legit *fluctuat*) vellem causam diceret. *Faber.*

193. *Actus.*] Cursus, Fluxus, *Lambinus.* Tenor, Ductus, *Faber.*

197. *Namque Papaverum.*] Ita Codd. & rectè: Alii Nam *pappos*, qua voce utitur *Lucretius*, v. 387. At *Pappos* istos seu carduorum flores, lævigatos & rotundos quis dixerit?

199. *Conjectum.*] Alii *Conlectum*, *Spiclorumque.* Alii *Spicarumque* seu *Spicorumque*, Veteres enim dicebant *Spicum. Spiculorum* verò huic loco, & Poetæ menti magis convenit.

200. *Nenu potest.*] Non potest, ita lib. IV. v. 713.

Nenu *queunt contrà rapidi constare Leones.* Et frustra sunt illi qui legunt *Nulla. Quanto.*] Alii *Proquam* vel *Perquam*, & in sequenti versu *Mobilitate*, & *Mobilitate fruuntur.*

202. *Cum Pondere.*] Fateor Gravia motui resistere, at meliùs huic loco convenit *Corpore*, Quis enim nescit Aquam esse Oleo graviorem? Licet verò gravior sit, quoniam è minutioribus Corporibus seu Particulis componitur, ideo mobilior.

Digitized by Google

Hæc quoque res etiam naturam deliquat ejus,
Quàm tenui constet textura; quàmque loco se
Contineat parvo, si possit conglomerari:
Quòd simul atque Hominem lethi secura quies est
Indepta, atque Animi natura, Animæque recessit:
Nil ibi limatum de toto Corpore cernas
Ad speciem, nil ad pondus: Mors omnia præstat,
Vitalem præter sensum, calidumque vaporem.
Ergo Animam totam perparvis esse necesse 'st
Seminibus, nexam per venas, viscera, nervos:
Quatinus omnis ubi è toto jam Corpore cessit,
Extima membrorum circum-cæsura tamen se
Incolumem præstat: Nec defit ponderis hilum:
Quod genus est Bacchi cùm flos evanuit, aut cùm
Spiritus Unguenti suavis diffugit in auras:
Aut aliquo cùm jam Succus de corpore cessit:
Nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
Propterea, neque detractum de pondere quicquam:
Nimirum, quia multa, minutaque semina Succos
Efficiunt, & Odorem in toto corpore rerum.
Quare etiam atq; etiam Mentis naturam, Animæq;
Scire licet perquam pauxillis esse creatam

Hæc insuper res demonstrat è quàm tenuibus particulis Animus componitur, quantillum etiam impleret spatium, si in unum locum coacervari possit; quòd quando secura quies mortis Hominem occupaverit, & tota natura Animi & Animæ recesserit, nihil de toto corpore detractum sentis vel quoad speciem, vel quoad pondus; Mors omnia relinquit integra præter vitalem Sensum & Calorem: Ergo necesse est Animam per venas, nervos, viscera, è Seminibus perparvis compositam fuisse, quoniam cum tota totum Corpus reliquerit, exterior forma Corporis eadem manet, idem etiam pondus: quod item accidit, cum flos Vini evanuerit, aut cum suavis unguenti spiritus in auras diffunditur; aut Succus ab aliquo Corpore recedit, res enim ista à qua flos iste, aut spiritus, aut succus recedit, non ideo minor apparet oculis, neque quidquam de pondere illius detrahitur; nimirum quia Succus & Odor rerum è multis minutisque Seminibus componitur. Certi igitur esse possumus Animi & Animæ naturam constare è seminibus perquam

NOTÆ.

209. *Hæc quoque res etiam*, &c.] Animum constare ex Atomis minutis, lævibus, & rotundis docuit, quia est maximè mobilis; jam v. 23. demonstrat Animi & Animæ naturam subtilem esse, tenuis texturæ, & è minutis Corporibus conjunctam; Quippe moriatur animal, tota avolat Anima, at si metiaris Cadaver, eadem est Mortui, quæ fuit Viventis membrorum moles; si expendas, idem pondus: Igitur quod avolat est subtile quoddam & minutum, solidam enim aliquam partem magnamve detrahas, diversa erit totius moles, & diversum pondus. Breviter, ut judicamus Florem Vini, Odorem Unguenti, & Saporem sapidi alicujus Corporis constare è particulis subtilibus & minutis, quoniam postquam Vinum vapidum fiat, Unguentum istud amittit odorem, & sapidum Corpus insipidum reddatur, Corpora tamen ista ejusdem sunt molis, & ejusdem ponderis quo priùs; similiter etiam propter eandem rationem idem de Anima judicandum est. Ψυχὴ σῶμά ἐστι λεπτομερὲς παρ' ὅλον τὸ ἄθροισμα παρεσπαρμένον. Epicurus.

209. *Deliquat.*] Declarat; vox minùs nota, ideo Alii præferunt *Dedicat*, ut lib. I. v. 368.

213. *Indepta.*] Indepisci, assequi, adipisci, *Festus*.

214. *Limatum.*] Detractum: Alii *Libatum*: sed Lambinus maximè probaret *Nil delibratum*.

220. *Circum-cæsura.*] Περικοπὴ, Extremitas. Infra, lib. IV. v. 650.

Ut sunt dissimiles extrinsecus, & generatim
Extima membrorum circum-cæsura *coërcet.*

222. *Quod genus est Bacchi.*] *Quod genus aut Bacchi*, Lambinus. *Flos Vini*, apud Plautum, in Curcul. & in Cistel.

Quiaque adeo me complevi flore Liberi.

227. *Quia multa.*] Nisi vox ista *multa* sileat, vereor ne Poeta sibi parùm constare videatur: sint enim Minuta Semina, at *multa* detrahas, & Moles & Pondus diminuetur: vid. etiam v. 279.

Seminibus:

Digitized by Google

Seminibus: Quoniam fugiens nil ponderis aufert.
Nec tamen hæc ſimplex nobis natura putanda'ſt.
Tenuis enim quædam moribundos deſerit Aura
Miſta Vapore, Vapor porro trahit Aëra ſecum;
Nec Calor eſt quiſquam, cui non ſit miſtus & Aër.
Rara quòd ejus enim conſtat natura neceſſe 'ſt
Aëris inter eum primordia multa cieri.
Jam triplex Animi 'ſt igitur natura reperta.
Nec tamen hæc ſat ſunt ad Senſum cuncta creandum:
Nil horum quoniam recipit mens poſſe creare
Senſiferos motus, quædam qui mente volutent.

minutiæ; quoniam diſcedens è Corpore, nil de illius pondere detrahit. Neque tamen credendum eſt iſtam Animi naturam ſimplicem eſſe & incompoſitam, moribundos enim relinquit tenuis quædam Aura Vapore mixta, Vapor verò Aërem ſecum trahit, nullus enim eſt Vapor ſeu Calor, cui Aër non immiſcetur: nam quoniam omnis Calor Rarus eſt, neceſſe eſt multa Aëris Semina inter ejus partes moveri. Igitur natura Animi jam inventa eſt è tribus rebus compoſita: Cuncta tamen hæc ad procreandum ſenſum non ſufficiunt, Ratio enim concipere non valet aliquid horum trium, vel omnia ſimul conjuncta ſenſum producere poſſe, aut cogitationem;

NOTÆ.

232. *Nec tamen hæc ſimplex*, &c.] Subtiles has Atomos è quibus Animam compoſuit, non eſſe unius & ejuſdem generis aſſerit, v. 6. Obſervaverat enim in morientibus exhalari Auram, eamque calidam, una cum Aëre (ſine quo Calor eſſe non ſolet) intermiſto; At qui moritur, efflat vel expirat Animam; Ideoque Anima iſta ex Aura, Aëre, & Calore conſtat. Ψυχὴ σῶμά ἐστι λεπτομερὲς παρ' ὅλον τὸ ἄθροισμα παρεσπαρμένον, προσεμφερέστατον δὲ πνεύματι θερμῷ τινα κρᾶσιν ἔχοντι, ᾗ πῇ μὲν τούτῳ προσεμφερὲς, πῇ δὲ τούτῳ. Epicurus. Et apud Plutarchum adverſus Colotem Epicuræi dicuntur τὴν τῆς ψυχῆς οὐσίαν συμπηγνύντες ἔκ τινος θερμοῦ, ᾗ πνευματικοῦ, ᾗ ἀερώδους.

237. *Cieri.*] Cum Turnebo *Cieri*, vel cum Aliis *Moveri* legas, perinde eſt.

238. *Jam triplex Animi eſt*, &c.] Anima hæc ex Aura, Aëre, Calore conſtans, eſt planè imperfecta, nondum vim ſentiendi aut cogitandi ſortitur; Quartum igitur aliquod, quodcunque illud ſit, nomine enim tenus Epicuræis ignotum, addendum eſt: Iſtud quartum è minutiſſimis, maximè lævibus & ſubtilibus Atomis conſtat, quippe Primum movetur, & tum Calorem, Auram, & Aërem per membra excitat, omneſque partes Corporis pro diverſo motu vel dolorem vel voluptatem ſentiunt. Si motus hic vehementior ſit quàm Animi textura pati poſſit, ſi uſque ad Oſſa & Medullas penetret, diſſipatur Anima, & Mors inſequitur: Si minùs vehemens, ſi in Corporis ſuperficie ſiſtatur, tum integra manet Anima; & Senſus, ſive Doloris, ſive Voluptatis oritur. Hæc, v. 21. *Plutarchus* & Alii dicunt Epicurum non feciſſe ſimplicem Animæ naturam, ſed eſſe voluiſſe κρᾶμα ἐκ τεσσάρων, ἐκ ποιᾶς πυρώδους, ἐκ ποιᾶς ἀερώδους, ἐκ ποιᾶς πνευματικῆς, ἐκ τετάρτης ἀκαταλονομάστου, ὃ ἦν αὐτῷ αἰσθητικόν. De Placit. Phil. Lib. IV. Cap. 3.

241. *Senſiferos motus, quædam qui mente volutent.*] Giſanius,

Senſiferos motus quædam, quæ mente volutent:

Eum, uti ſolet, ſequitur *Pareus*, ita tamen interpretatur; *Quia ratio Animi non approbat quicquam horum trium poſſe ſenſiferos motus curare, qui motus res aliquas cogitare & volutare queunt.* Iſta verò Giſanii lectione nihil nequius aut ridiculum magis, prior autem illa non ſtare poteſt, quid enim ſani habet id, quod jam lecturus es? *Mens nihil horum recipit poſſe creare motus, qui mente quædam volutent.* Itaque pro his verbis,

Quædam qui mente volutent,

ſic legendum exiſtimo,

Queis omnia mobilitantur.

Certè ita poſtulat ratio, cui auſcultandum eſt, invitis centum millibus MSS. Codicum. *Faber.* Ita ſcribere debuiſſe *Lucretium* dicat *Faber.* Ita ſcripſiſſe minimè concedo;

Et *ſenſiferos motus, quædam qui mente volutent,*

Aliquis non minùs intelligat quàm

Motus iſtos Senſiferos, qui cogitationi inſerviant.

Alii tamen legunt,

Senſiferos motus, qui dant quæ mente volutes.

Digitized by Google

Quarta igitur quædam res his tribus adjungenda est, (ea verò res nomine prorsus caret) qua neque mobilius est aliquid, neque tenuius, neque è minutioribus & levioribus seminibus compositum, quæ prima sensifferos motus per membra excitat & distribuit. Nam è minutis seminibus constans prima movetur, Inde Calor, & Aura motus accipiunt, inde Aër, inde reliqua omnia moventur; tum sanguis agitatur, viscera omnia sentiunt, demum Ossibus & medullis communicatur iste Motus, sive sit motus Voluptatis, sive Doloris Voluptati contrarius. Neque Dolor, neque acre aliquod Malum potest huc usque (ad Ossa & Medullas) intrare & pervenire, quin omnia protinus usque adeo turbentur, ut vitæ nullus relinquatur locus, parteisque Animæ per poros & meatus Corporis diffugiant. Sed plerumque motus in summa Corporis superficie sistitur, non ulteriùs penetrat, & istam ob causam vitam retinemus. Nunc quomodo quatuor hæ res inter se miscentur, quibus etiam modis vigeant, me explicare cupientem Egestæ patriæ (Latinæ) linguæ etiam invitum reprimit:

Quarta quoque his igitur quædam natura necesse 'st
Attribuatur: (ea 'st omninò nominis expers:)
Qua neq; mobilius quicquam, neq; tenuius extat,
Nec magis è parvis, aut lævibus ex elementis: 245
Sensiferos motus qui didit prima per artus.
Prima cietur enim parvis perfecta figuris,
Inde Calor motus, & Venti cæca potestas
Accipit: inde Aër: inde omnia mobilitantur:
Tum quatitur sanguis, tum viscera persenti-
scunt 250
Omnia; postremò datur ossibus, atque medullis
Sive voluptas est, sive 'st contrarius ardor.
Nec temerè huc dolor usque potest penetrare, neque acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur:
Usque adeo ut vitæ desit locus, atque Animai 255
Diffugiant partes per caulas Corporis omneis.
Sed plerumque fit in summo quasi corpore finis
Motibus, hanc ob rem vitam retinere valemus.
Nunc, ea quo pacto inter sese mista, quibusque
Compta modis vigeant, rationem reddere aventem 260
Abstrahit invitum patrii sermonis egestas.

Sed

NOTÆ.

246. *Didit.*] *Dividit.* Sic infra, v. 272.

——*Mobilis illa*
Vis, initium motus ab se quæ dividit *ollis.*

250. *Tum quatitur sanguis.*] Ita rectiùs, & sonantiùs Lambinus, dum Alii scribunt *Concutitur tum sanguis.*

252. *Contrarius ardor.*] Quidam legunt *Contrarius Ægror*, seu *Angor*; sed nihil mutant Interpretes, cùm apud Catullum, *Ardor sit Dolor.*

Credo ut gravis acquiescat Ardor.

licet voci isti nequius aliquid subesse *Vossius* existimet.

259. *Nunc ea quo pacto*, &c.] Difficile opus jam aggreditur Poeta, & cui pro dignitate sua perficiendo Latina Lingua non suppeditat voces congruas & aptas; Pergit tamen, & v. 30. docet quatuor istas res, Calorem, Auram, Aërem, quartamque innominatam rem inter se perfectè misceri, ut inde fiat una quædam, eaque tenuissima substantia, quæ per totum Corpus Animalis fusa tum ab ipso contineatur; tum ipsi causa salutis sit. Omnibus verò non eadem regio & sedes; Pars illa quæ Animus propriè dicitur, interiùs & altiùs sita, est veluti totius Animæ fundamentum: Aura verò, Calor, & Aër, ita inter se miscentur, ut unam, pro diversa Animalium natura, substantiam componant: Sic Calor, Sapor, Odor, in quolibet viscere miscentur; non tamen diversa, sed unum tantùm Corpus constituunt.

260. *Compta.*] *Juncta*, Alii: Nihil mutat *Lambinus*, sic lib. 4. v. 31.

Et quibus è rebus cum Corpore comta *vigeret.*

Faber tamen legit *Copta* seu *Coapta*: Ratio enim vociferatur eo vocabulo opus esse, cui convenire possit *Inter sese mista*, quod, viz. Colligationem, nexum, & vinculum aliquod notet. *Coaptus* autem seu *Coptus* idem est quod alibi dixit *Uniter aptus*, infra, v. 851.

Quibus è sumus uniter apti.

Vides, ex *illis apti sumus*, quod hic unica voce

Digitized by Google

Sed tamen, ut potero ſummatim attingere, tangam.
Inter enim curſant Primordia principiorum
Motibus inter ſe, nihil ut ſecernier unum
Poſſit; nec ſpatio fieri diviſa poteſtas:
Sed quaſi multæ vis unius corporis extant.
Quod genus in quovis Animantum viſcere volgò
Eſt Odor, & quidam Calor, & Sapor: Et tamen ex his
Omnibus eſt unum perfectum Corporis augmen.
Sic Calor, atque Aër, & Venti cæca poteſtas
Miſta creant unam naturam, & mobilis illa
Vis, initium motus ab ſe quæ dividit ollis,
Senſifer unde oritur primùm per viſcera motus.
Nam penitus prorſum latet Hæc natura, ſubeſtque:
Nec magis Hac infra quicquam eſt in corpore noſtro:
Atque Anima'ſt Animæ proporro totius ipſa:
Quod genus in noſtris membris, & corpore toto
Miſta latens Animi vis eſt, animæque poteſtas;
Corporibus quia de parvis, pauciſque creata 'ſt:
Sic tibi nominis Hæc expers Vis, facta minutis
Corporibus latet: Atque Animai totius ipſa
Proporro 'ſt Anima, & dominatur corpore toto.
Conſimili ratione neceſſe 'ſt Ventus, & Aër,

Breviter tamen, & ut potero conabor explicare. Harum enim quatuor rerum, quæ Animum conſtituunt, Principia ita inter ſe miſcentur & moventur, ut nulla una iſtarum rerum ab aliis loco ſeparari, & diverſam ſedem occupare (vel in diſtincta regione vires ſuas exercere) dici poteſt: Sed plures ſunt unius ejuſdemque Corporis poteſtates. Ut in quovis Animalis viſcere reperitur Odor, aliquis Calor, & Sapor, tamen ex his omnibus unum tantùm Corpus perficitur. Sic Calor, Aër, & Aura, & mobilis illa quarta res innominata, quæ eſt principium motus tribus reliquis, & è qua ſenſifer motus primùm per Corpus oritur, miſcentur, & in unam ſubſtantiam coaleſcunt. Hæc enim quarta res penitus latet, nec quidquam eſt in Corpore noſtro interiùs altiùſve ſitum; & eſt omnino Anima totius Animæ. Ut in toto Corpore omnibuſque membris Animus & Anima latent, (intimè collocantur, & diſcerni nequeunt) quia è parvis pauciſque ſeminibus componuntur, ſic res hæc innominata è minutis Corporibus conſtans latet, eſt prorſus Anima Totius Animæ, & in toto Corpore dominatur. Similiter neceſſe eſt ut Aura, Aër,

NOTÆ.

voce expreſſit, *Coaptum* dicens, item infra, v. 858.

——*Qui cœtu conjungioque*
Corporis, atque Animæ conſiſtimus uniter apti.

Adde quòd in lib. IV. eſt locus, qui facilè & πάσῃ ἀνάγκῃ probet τὸ *Comptus* vitioſum eſſe. Quis enim Latinè dixerit, *Anima eſt compta cum corpore?* quod tamen viſurus es,

Atque Animi quoniam docui natura quid eſſet,
Et quibus è rebus cum Corpore compta vigeret:

Ibi itaque reſtituendum,

——*Cum corpore* cõpta vigeret.

Id eſt, uniter apta, *coapta*, connexa, συμφυῆσα.

266. *Multæ vis.*] Sic lib. II. v. 586.

Et quàm quidque magis multas vis *poſſidet in ſe.*

Saluſtius, *Malè jam aſſuetum ad omnes vis controverſiarum.* Priſcianus, lib. VI.

268. *Quidam Calor.*] Libri, *Color.*

270. *Venti poteſtas.*] Ventus ipſe, v. 278. *Animi vis*, & *Animæ poteſtas.* v. 288. *Aëris poteſtas.*

274. *Latet ſubeſtque.*] Maximè intima eſt Homini, ultra quam non datur pergere. *Faber.*

275. *Nec magis hac infra.*] Hic verſus *Lambino* non placet, nec mirum, cùm *Infra* interpretatur *Infra noſtros ſenſus:* ſitum enim non exiguitatem quartæ naturæ innominatæ Poeta exprimit; ut Anima Corporis intima, ſic quarta iſta vis expers nominis ipſi Animæ; & eſt quaſi Anima totius Animæ, quoniam ſicut Anima Corpus, ſic Animam ipſa vegetat, & ſenſus perficit.

281. *Atque Animai.*] Lambinus, dum quidam Codd. *Animæ quaſi.*

Digitized by Google

& Calor per membra miſceantur, ut ex his aliud magis ſubſidat, vel infra ſit, aliud magis emineat, ita ut una quædam ſubſtantia ex iis omnibus oriri videatur; Nec Calor, Aura, Aër in diſtinctis locis ſedibuſque ſita deſtruant, & ſeparata ſolvant ſenſum. In Animo quidem eſt Calor, quem in ira ſumit cum ferviſcit, & Ardor è micantibus oculis exilit: Eſt etiam multa frigida Aura formidinis Comes, quæ facit membra horreſcere, & concitat. Eſt inſuper placidus leniſque Aër, qui apparet in tranquillo pectore, & ſereno vultu. Plus Caloris illorum Animis ineſt, quibus Iracunda ſunt corda, & quorum mentes ira facilè accenduntur: Cujus generis præcipuè ſunt Leones, qui plerumque gementes pectora ſua

Et Calor inter ſe vigeant commiſta per artus:
Atque aliis aliud ſubſit magis, emineatque:
Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum:
Ne Calor, ac Ventus ſeorſum, ſeorſumque poteſtas
Aëris interimant ſenſum, diductaque ſolvant.
Eſt etiam Calor ille animo, quem ſumit in ira,
Cum ferviſcit, & ex oculis micat acribus ardor.
Eſt & frigida multa comes formidinis Aura:
Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.
Eſt etiam quoque pacati ſtatus Aëris ille,
Pectore tranquillo qui fit, voltuque ſereno.
Sed Calidi plus eſt illis, quibus acria corda,
Iracundaque mens facilè efferviſcit in ira;
Quo genere in primis vis eſt violenta Leonum:
Pectora qui fremitu rumpunt plerumq; gementes,
Nec capere irarum fluctus in pectore poſſunt.
At Ventoſa magis Cervorum frigida mens eſt,
Et gelidas citiùs per viſcera concitat auras:
Quæ tremulum faciunt membris exiſtere motum,
At natura Boum placido magis Aëre vivit,
Nec nimis iraï fax unquam ſubdita percit
Fumida ſuffundens cæcæ caliginis umbras;

fremitu diſrumpunt, neque irarum æſtum pectore ſuo continere & cohibere poſſunt: Frigidus verò Animus Cervorum plus Auræ (ſeu Venti) continet, & citiùs gelidas auras per membra concitat, quæ totum Corpus tremere & horrere faciunt: At Boum Animus plus placidi Aëris continet; Nec unquam fax Iræ fumida ſuffundens umbras cæcæ caliginis ſubjecta nimis incendit eos;

NOTÆ.

289. *Eſt etiam Calor ille Animo*, &c.] Ex Aura, Calore, & Aëre Animos componi probat, v. 35. Admittas enim, & variæ Animalium temperies commodè explicari poſſunt. Unde, v. g. *Leo* ad Iram proclivior, niſi quòd *Calor* in illius Animo emineat? Unde cervorum timiditas, quia in illorum Animabus Aura dominatur. Boum verò conſtantiam neque Iræ nimis neque Metui obnoxiam Aëri tranquillo acceptam referas: Calorem enim ex Irati oculis emicantem, & ſcintillas tantùm non erumpentes videmus: Tremunt & horreſcunt Cervi; & tranquilla eſt Boum Gravitas. Huo, ſi *Gaſſendus* permitteret, illa è *Stobæo* deſumpta referrem, τὸ μὲν πνεῦμα κίνησιν, ὁδὲ ἀὴρ ἠρεμίαν, τὸ δὲ θερμὸν τὴν φλογομένην θερμότητα τῷ σώματι, τὸ δὲ ἀκατονόμαστον τὴν ἐν ἡμῖν ἐμπνεῖ αἴσθησιν. Deinde in Hominibus etiam aliquod horum trium dominari docet v. 16. Quidam enim ad Iram, Alii ad metum proclives, dum alii manſueti ſint ac mites: Et quoniam hæc tria commiſceri tanta varietate ob graduum varietatem poſſunt, inde morum diverſitates innumeras ſequi. Philoſophia autem vitioſam naturam emendari aliquatenùs, ſed ita ut veſtigia quædam τῆς κακίας remaneant; (quippe Homines doctrina exculti & maximè politi ſunt quibuſdam pravis affectionibus obnoxii) id quod non impediet quò minùs quis jucundè vivat.

289. *Eſt etiam.*] *Eſt etenim*, Faber, quippe eorum rationem affert, quæ v. 287. ſcripſerat,

Ne Calor, ac ventus ſeorſum, ſeorſumque poteſtas
Aëris, &c.

Conjecturam non improbo, ſed inepta ratio quam adducit.

290. *Acribus.*] Virgilius, 12. Æneid.

totoque ardentis ab ore
Scintillæ abſiſtunt oculis micat acribus *ignis.*

Gliſanius tamen, *Acrius*, v. 295. *Acria corda.*

Nec

Digitized by Google

Nec gelidi torpet telis perfixa pavoris:
Inter utrosque sita'st, Cervos, sævosque Leones.
Sic Hominum genus est, quamvis Doctrina politos
Constituat pariter quosdam, tamen illa relinquit
Naturæ cujusque Animæ vestigia prima.
Neq; radicitùs evelli mala posse putandum 'st,
Quin proclivius Hic iras decurrat ad acreis;
Ille metu citiùs paullò tentetur: at Ille
Tertius accipiat quædam clementiùs æquo.
Inque aliis rebus multis differre necesse 'st
Naturas hominum varias, moresque sequaceis:
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere causas,
Nec reperire figurarum tot nomina, quot sunt
Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
Illud in his rebus videor firmare posse,
Usque adeo Naturarum vestigia linqui
Parvola, quæ nequeat Ratio depellere dictis:
Ut nihil impediat dignam Diis degere vitam.
Hæc igitur Natura tenetur Corpore ab omni,
Ipsaque corporis est custos, & causa salutis;
Nam communibus inter se radicibus hærent:
Nec sine pernicie divelli posse videntur.
Quod genus è Turis glebis evellere Odorem
Haud facile 'st, quin intereat natura quoque ejus.

neque torpent unquam gelidis Pavoris spiculis transfixi: Animorum Boum natura media est inter utrosque, Cervos, viz. & rabidos Leones. Ex iisdem Principiis Animi Hominum componuntur, quamvis Humaniores literæ & Philosophia quosdam excolant, & politos reddant, relinquunt tamen prima vestigia naturæ cujusque Animæ, neque credendum est Vitia quæ ex ipsis Animi principiis oriuntur, radicitùs extirpari posse, quin Hic ad Iram sit proclivior, Ille ad metum pronior, Tertius verò mitis sit, & forsan lenior quàm par est: In multis aliis rebus necesse est varias naturas Hominum, & mores, qui istam naturam sequuntur, plurimum differre: Quorum obscuras & latentes causas ego nunc explicare non possum, nec invenire tot voces, quibus exprimam istas figuras, (quot sunt diversæ seminum figuræ) è quibus oritur hæc morum diversitas. Hoc verò liquidò affirmare & probare possum, tam parva & tantillæ efficaciæ vestigia naturarum, quæ Philosophia & Humaniores literæ præceptis suis delere non possunt, relinqui; ut nihil obstet quò minùs vitam Diis dignam Homines agerent. Hæc autem Animi & Animæ natura à toto Corpore continetur, ipsa vicissim est conservatrix Corporis, & salutis illius causa (facit ut vivat & vigeat): nam communibus radicibus ita inter se hærent, ut sine utriusque interitu separari nequeant. Quemadmodum à gleba Thuris Odorem separare non potes, quin & Thus & Odor simul pereant:

NOTÆ.

320. *Videor.*] Rectè, *Faber*, nec *Video* pati possumus.

321. *Naturarum.*] Quibusdam placet *Naturâ*. Et pro *Dictis* in sequenti versu *Doctis* scribitur.

323. *Dignam Diis.*] Ita vim & efficaciam suæ Philosophiæ deprædicat Poeta, imitatus Epicuri jactantiam, ζῆσαι δὲ ὡς θεὸς ἐν ἀνθρώποις, &, οὐδὲν γὰρ ἔοικε θνητῷ ζῶν ἄνθρωπος ἐν ἀθανάτοις ἀγαθοῖς.

324. *Hæc igitur Natura*, &c.] Animam ex Aura, Calore, Aëre, & quarto innominato formatam, v. 14. ita Corpori conjungit, & immiscet, ut neque Corpus sine Anima incolume, neque Anima sine Corpore integra maneret: Epicuræi censuerunt Animam à Corpore contineri, (*Epicurus* apud *Laertium* utitur verbo συγκρίνεσθαι, apud *Empiricum* διακρατεῖσθαι) Corpus etiam mutuò ab Anima teneri, ne prorueret in exsolutionem. Nempe voluerunt Animal esse quasi Telam, in qua stamen esset Corpus, subtegmen verò Anima, adeo ut utrumque mutuò intertextum opus constans evaderet, altero verò dissoluto, alterum, atque ideo utrumque simul, exsolveretur. Exemplum velis? en Thuris glebam, Odorem ab isto Thure separa, & nec Odor neque Thus integrum manebit, & idem de Animo & Corpore sentiendum.

329. *Haud facile est.*] Ita alibi hujusmodi μείωσιν usurparet, nam *Haud facile* significat planè ἀδύνατον. **Faber.**

Digitized by Google

Sic Animum & Animam ex omnibus membris extrahere non potes, quin utriusque, & Corporis & Animæ, dissolutio sequatur; Principiis ita inter se implexis à prima origine formantur, & consorti vita donantur, nec aut Corpus ab Anima separatum, nec Anima à Corpore separata per se agere aliquid, aut sentire potest sine alterius ope & auxilio; sed sensus nobis per viscera excitatur ex communi utriusque conjunctim agentis motu. Præterea Corpus nunquam per se (sine Anima) generatur, neque crescit sine Anima, neque post separationem Animæ videtur durare; Non enim, ut Aqua sæpe dimittit calorem, qui ab Igne excitatur, non tamen ipsa Aqua eam ob causam destruitur, sed integra manet, & incolumis; non, inquam, ita membra Corporis ab Anima relicta illius Animæ separationem ferre possunt; sed disjunctis suis partibus pereunt, & cum Anima putrescunt. Imò ex prima utriusque origine Corpus & Anima ita inter se conjunguntur, mutuò hærent, implicantur, & vitales motus conjunctim exercent, ut dum Infantes in Matrum utero jacent, Anima à Corpore separari non potest sine utriusque damno & interitu; Et hinc discas naturam Eorum (res ipsas Animum & Corpus) conjunctam & unitam esse, quoniam cum separantur, pereunt. Quod reliquum est, siquis neget Corpus sentire,

Sic Animi, atque Animæ naturam corpore toto
Extrahere haud facile'st, quin omnia dissolvantur:
Implexis ita principiis ab origine prima
Inter se fiunt consorti prædita vita:
Nec sine vi quicquam alterius sibi posse videtur
Corporis, atque Animi seorsum sentire potestas:
Sed communibus inter eos conflatur utrinque
Motibus accensus nobis per viscera Sensus.
Præterea, Corpus per se nec gignitur unquam,
Nec crescit, nec post mortem durare videtur.
Non enim ut Humor aquæ dimittit sæpe vaporem,
Qui datus est, neque ab hac causa convellitur ipse,
Sed manet incolumis: non, inquam, sic Animai
Discidium possunt artus perferre relicti:
Sed penitùs pereunt convolsi, conque putrescunt.
Ex ineunte ævo sic Corporis atque Animai
Mutua vitaleis discunt contagia motus,
Maternis etiam in membris, alvoque repósta;
Discidium ut nequeat fieri sine peste, maloque:
Ut videas, quoniam conjuncta 'st causa salutis,
Conjunctam quoq; naturam consistere eorum.
Quod supereſt, si quis Corpus sentire renutat:
Atque

NOTÆ.

333. *Consorti vita.*] Notandum passivè sumi, non temerè alibi: Tamen auctor Ceiridis, seu ille Virgilius est, seu quis Alius,

Si me jam summa sapientia pangeret arce,
Quatuor antiquis quæ Hæredibus est data consors.

Faber.

334. *Nec sine vi quicquam alterius sibi.*] Alii legunt,

Nec sibi quæque sine alterius vi ——

335. *Sentire.*] Codd. *Constare*, quibus minimè credendum.

337. *Accensus.*] Sic lib. II. v. 942.

—— *Quibus omni-tuentes*
Accensi sensus Animantem quamque tuentur.

338. *Præterea, Corpus*, &c.] Istam Animæ & Corporis adunationem, v. 13. iterum demonstrat. Corpus neque generatur, neque crescit sine Anima, & cùm Anima avolet, distrahuntur illius particulæ, resolvuntur vitalia vincula, putrescunt membra, denique perit Corpus. Quid interim de Anima existimandum? nempe illa dispergitur in tenues auras, & evanescit: Cùm verò neutrum sine altero maneat integrum & incolume, credendum est, eorum substantias conjunctas esse, atque intimè unitas.

340. *Vaporem.*] Nonnulli Codd. *Saporem*, improbè: neque *ab hac causa* in *ab ea causa* mutandum.

351. *Quod supereſt, si quis Corpus*, &c.] Modò asseruerat Poeta, neque Corpus ab Anima separatum, neque Animam à Corpore separatam per se aliquid agere, aut sentire posse, sed sensum per viscera excitari ex communi Utriusque conjunctim agentis motu

Digitized by Google

Atque Animam credit permistam Corpore toto
Suscipere hunc motum, quem Sensum nominitamus:
Vel manifestas res contra, verasque repugnat.
Quid sit enim Corpus sentire quis afferet unquam,
Si non ipsa palam quod res dedit ac docuit nos?
At dimissa Anima corpus caret undique sensu,
Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo:
Multaque præterea perdit, cum expellitur ævo:
Dicere porro Oculos nullam rem cernere posse:
Sed

& credat Animam toto Corpore permistam solam suscipere motum hunc quem sensum appellamus: Ille profectò veræ certæque Experientiæ contradicit: Etenim quis unquam docebit quid sit Corpus habere sensum, si Experientia & res ipsa illud non jamjam docuit, & monstravit nobis? At separata, inquies, Anima Corpus omnis sensus expers facet, Concedo, quoniam id perdit quod sibi dum vixit non fuit proprium, (quod sibi soli non competebat) & insuper observandum est Corpus multa perdere (sensus Corporis debiliores fieri & paullatim interire,) cùm Anima senectute expellitur, vel ipsum Corpus senio expugnatur. Deinde affirmare Oculos rem nullam videre posse,

NOTÆ.

motu: Deinde Philosophos aggreditur qui solam Animam istius motus quem sensum vocamus capacem affirmabant; Istos autem ad Experientiam provocat, Concedatur enim Corpus sentire, non magis istius sensus conscii essemus, quàm jam nunc sumus; ideo Corpus sentire confitendum est: Dicat autem aliquis, Si Corpus sentiat, unde dimissa Anima vim istam & facultatem sentiendi non retineat? Quia nempe non Corpori soli, sed Corpori Animæ conjuncto vis ista & facultas competit. Hæc omnia v. 9. Similiter *Epicurus* apud Laertium, lib. X. ἐ μὴν (Anima) ἐιλήφει ἂν ταύτην (sentiendi facultatem) εἰ μὴ ὑπὸ τῦ λοιπῦ ἀθροισμοῦ ἐγεγάζετό πως· τὸ δὲ λοιπὸν ἄθροισμα παρασκευάσαν ἐκείνην τὴν αἰτίαν ταύτην, μεῖλήφε ἡ αὐτὸ τοιῦτο συμπλώματος παρ' ἐκείνης διὸ ἀπαλλαγείσης τῆς ψυχῆς ἒκ ἔχει τὴν ἄισθησιν, ἐ γὰρ αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ ἐκέκτητο τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἑτέρῳ ἅμα συγγεγενημένῳ αὐτῦ αὐτὴν ἡ Φύσις παρεσκεύαζεν. Renutat) ita Lambinus, dum Alii *refutat* præferunt.

355. *Quid sit enim Corpus sentire quis afferet.*] Alii *Asseret*: Sed Faber, *quod asserat*: Et hoc modo explicat: *Quid sit enim* quod adserat (id est probet) *Corpus nostrum sensu præditum esse, & verè sentire, nisi illud quod res ipsa docet?* Explicat autem quod dixerat

Vel manifestas res contra, verasque repugnat.

neque enim petit Poeta *quid sit sensus?* (quod faceret tamen si recepta Lectio sequenda foret) sed ait Hominem quemque sentire Corpus suum sensu præditum esse, itaque tanta argumentorum mole nihil esse opus. Præterea, hoc addam quoque, neminem, qui quidem sani Capitis fuerit, sic unquam locutum, *Quis Homo id asseret nisi Experientia?* ridiculum est ac delirum, & tamen ita loqueretur *Lucretius* nisi mendum vidissemus: *Quis id asseret nisi quod res*, &c. Hæc *Faber*, qui rarò quidem errat, nisi cum insigniter fallatur. Quid enim his verbis inculentius, *Quis unquam asseret quid sit Corpus sentire, nisi id sit quod res ipsa palam dedit, ac docuit nos?*

258. *Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo.*] Hunc versum rejicit Lambinus, & sequentem, *Multaque præterea*, &c. retinet, quem *Faber* & Alii sequuntur: *Gifanius* ejusque sequaces una cum *Gassendo* parenthesi includunt. Ego verò retinendum censeo, nec affirmare dubitem illum potiori jure hunc locum possidere, quàm *Multaque præterea*, quem Codex Vaticanus non agnoscit. Rationem petis? En validam ex ipsis Epicuri verbis ductam: Διὸ ἀπαλλαγείσης τῆς ψυχῆς ὐκ ἔχει τὴν ἄισθησιν, ἐ γὰρ αὐτὸ (Corpus) ἐν ἑαυτῷ ἐκέκτητο τὴν ἄισθησιν. Laertius lib. X. Ubi eidem objectioni idem respondet *Epicurus*, quod hoc versu Lucretius amplectitur.

360. *Dicere porro oculos rem*, &c.] Quia fuerunt, qui existimarent non debere totum Compositum, putà Animal, dici sentire, sed Animam per se & solam id munus ita exsequi, ut Organa nihil cooperarentur. Sed essent quasi meræ fores per quas recluso Anima intus existens externa perciperet;

Digitized by Google

Sed Animam per illos quasi per fores reclusas spectare, planè ineptire est; cum ipse Oculorum sensus tali affirmationi contradicat: sensus enim trahit, & ad acies ipsas detrudit, præsertim cum res fulgidas sæpe intueri non possumus, quia oculi nostri objectorum splendidorum luce occæcantur. Quod quidem in foribus nunquam contingit, nunquam enim fores reclusæ, per quas nos spectamus, vim ullam aut dolorem patiuntur. Præterea, si Oculi nostri nobis essent pro foribus, evulsis oculis clarius meliusque objecta Animus videret, quoniam tum postes ipsi foresque quæ visum impediunt, removerentur. In his rebus nequaquam sumere possis illud, quod Divina Democriti Opinio statuit, viz. singula Animi primordia singulis primordiis Corporis applicita alternatim variare, & membra Animalis connectere. Nam cum Primordia Animæ sunt multò minora mole quàm ea è quibus Corpus & viscera nostra componuntur, tum etiam pauciora sunt numero, & rara per artus (intervallis quibusdam disjuncta) collocantur; ita ut hoc tantùm affirmare possis, Primordia Animæ tantum spatii in Corpore occupare, quàtum id est cui objecta adposita possunt sensiferos motus in Corpore excitare.

Sed per eos Animum ut foribus spectare reclusis,
Desipere 'st, contra cùm sensus dicat eorum:
Sensus enim trahit, atque acies detrudit ad ipsas.
Fulgida præsertim cùm cernere sæpe nequimus,
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur: 365
Quod foribus non fit: neque enim, quà cernimus ipsi,
Ostia suscipiunt ullum reclusa laborem.
Præterea, si pro Foribus sunt lumina nostra,
Jam magis exemptis Oculis debere videtur
Cernere res Animus sublatis postibus ipsis. 370
Illud in his rebus nequaquam sumere possis,
Democriti quod sancta viri sententia ponit,
Corporis atque Animi primordia singula primis
Adposita alternis variare, ac nectere membra.
Nam cùm multò sunt Animai elemẽta minora, 375
Quàm quibus è Corpus nobis & Viscera constant,
Tum numero quoque concedunt, & rara per artus
Dissita sunt, duntaxat ut hoc promittere possis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora sensiferos motus in Corpore, tanta 380
Intervalla tenere exordia prima Animai.

NOTÆ.

Inter quos emicuit *Epicharmus* dicens, νῶϛ ὁρᾷ, νῶϛ ἀκούει, v. 11. subjungit Lucretius, & duobus argumentis demonstrat futilem istius opinionis vanitatem; Nempe si Oculi essent tantùm fores, unde vim aliquam aut laborem à fulgidis objectis sentiunt? Deinde Oculos, (fores istas) evellas, meliùs externa perciperet Anima, dum liberior daretur prospectus.

362. *Desipere est.*] Ita rectè *Lambinus* contra Codd. qui exhibent *Difficile est.*

363. *Sensus enim*, &c.] Omnes, si unum *Fayum* excipias, (quanquam quis iste?) Interpretes hunc versum rejiciunt.

370. *Postibus ipsis.*] *Foribus:* Sic lib. IV. v. 275.

Primus item citra postes *qui cernitur Aër.*

seu *Fores cum Postibus*, ut explicat *Lactantius*, lib. de opificio Dei: Cap. VIII.

371. *Illud in eis rebus*, &c.] Olim declaravit Lucretius Animam esse mole parvam, totamque illius substantiam exiguo loco posse excipi, si seorsum conglomeretur; id jam longè uberiùs edisserit, v. 26. adversus *Democritum*, qui quot essent partes Corporis, totidem partes Animæ illis applicitas ponebat. Inde enim sequeretur nos omnia sentire quæ parti alicui Corporis applicarentur; nam cùm Corporis particula, & Animæ pars illi appositа moveatur, quidni sensus oriretur? At plurima sunt, ut ex allatis exemplis constat, quæ Corpori nostro applicita nequaquam percipimus; Fruſtra igitur singulas partes Animæ singulis partibus Corporis aliquis conjungat.

372. *Democriti quod sancta viri.*] *Sancta sententia viri Democriti*, pro ipso Democrito, commodè & eleganter dici non posse *Faber* existimat, ideoque legit, ut & in v. 601. lib. V.

Democriti quod sancta sibi sententia sumit.

ut in lib. I.

—— *Id quod Anaxagoras* sibi sumit.

374. *Nectere.*] Ita omnes libri, *Fayus* tamen *Vertere.*

378. *Promittere.*] Affirmare; *Horatius*, Sat. IV. lib. I.

——— *Siquid* promittere *de me*
Possum aliud, verè promitto: ———

Nam

Digitized by Google

Nam neque Pulveris interdum ſentimus adhæſum
Corpore, nec membris incuſſam inſidere Cretam,
Nec Nebulam noctu, nec Aranei tenuia fila
Obvia ſentimus, quando obretimur euntes:
Nec ſupra caput ejuſdem cecidiſſe vietam
Veſtem, nec Plumas avium, Pappoſque volanteis,
Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim:
Nec repentis itum cujuſviſcunque Animantis
Sentimus, nec priva pedum veſtigia quæque,
Corpore quæ in noſtro Culices, & cætera ponunt.
Uſque adeo priùs eſt in nobis multa ciendum
Semina, corporibus noſtris immiſta per artus,
Quàm primordia ſentiſcant concuſſa Animaï,
Et quàm intervallis tantis tuditantia poſſint
Concurſare, coire, & diſſultare viciſſim.
Et magis eſt Animus vitaï clauſtra coërcens,
Et dominantior ad vitam, quàm vis Animaï.
Nam ſine Mente, Animoque nequit reſidere per artus
Temporis exiguam partem pars ulla Animaï:
Sed comes inſequitur facilè, & diſcedit in auras;
Et gelidos artus in lethi frigore linquit.
At manet in vita, cui Mens Animuſque remanſit,
Quamvis eſt circum-cæſis lacer undiq; membris:

Plerumque enim non ſentimus in corpore adhærentem pulverem, nec cretam in membra noſtra decidentem, nec nebulam noctu, nec tenuia fila Araneæ obvia ſentimus, cum progredientes illis implicamur; neque Araneæ veſtem flaccidam & putrem in Capita noſtra prolapſam, nec plumas Avium, neque pappos volantes, qui præ nimia lævitate ægrè plerumque decidunt: neque percipimus inceſſum cujuſviſcunque Animalis repentis, neque ſingula pedum veſtigia, quæ Culices, & alia ejuſmodi Animalia in Corpore noſtro ponunt: Tam certò conſtat, multa primordia, è quibus Membra Corporum noſtrorum componuntur, movenda eſſe, antequam Semina Animæ excitata ſentire poſſint, & antequam percutientia ſeſe invicem per ſpatia tam diſſita concurrere poſſunt, convenire, & viciſſim diſſilire. Cæterum Animus *Vitæ munimenta præcipuè tuetur, & magis valet ad conſervandam ſalutem Animalis quàm* Anima: *Nam ſine Mente & Animo nulla particula Animæ poteſt vel exiguum tempus manere in membris noſtris, ſed una cum eo avolat, & in auras evaneſcit; Et gelidos artus in mortis frigore relinquit. At verò ille, cui mens & Animus eſt relictus, manet in vita, (vivit) quamvis laceratus ſit cunctis membris ex omni ferè parte amputatis:*

NOTÆ.

382. *Adhæſum.*] lib. IV.
——— *Locis quia non potis eſt adfigere*
adhæſum.
Et lib. VI.
Suſpenſæ cum concipiunt humoris adhæſum.

383. *Inſidere.*] Alii *Sidere:* & in ſequenti verſu *nebulam noctis.*

387. *Pappoſque.*] Carduorum flores: *Feſtus*, qui hunc verſum laudat.

390. *Priva.*] *Singula*, Lucilius, Sat. lib. I.
Ad cænam adducam, & primùm his abdomina Thynni
Advenientibus priva *dabo.*
Lucretius, lib. III.
Quòd ſi fortè Animas *extrinſecus inſinuari Vermibus, & privas in Corpora quæque venire*
Credis: Nonius.

392. *Prius eſt in nobis multa ciendum.*] Ita paſſim *Lucretius:* Alii verò, *Prius in nobis ſunt multa cienda.*

395. *Et quàm intervallis tantis.*] Gifanius: *Et quantis intervallis*, ex v. 567. Lambinus magis probat, *Et quàm ſis intervallis:* id eſt, *Et quàm ſuis.*

397. *Et magis eſt Animus*, &c.] v. 137. Animum in quo Ratio & vis ſentiendi ſita eſt, in Pectore poſuit; Animam verò, in qua loco - motiva facultas ſita eſt, toti Corpori adjunxit; jam v. 21. iſti Animo præcipuas in vita conſervanda partes attribuit: nec abſurdum hoc, quicquid Alii ſentiant, aut Philoſophiæ Epicuræ diſſonum: Animus v. 274. qui magnam partem conſtat ex quarto illo Epicuri innominato, quod ſolum ſentiendi facultatem largitur, ita Animali conjungitur, ut nulla res magis ſubſit, imò eſt totius Animalis, & ipſius Animæ fundamentum: Subſtracto autem fundamento tota moles corruat neceſſe eſt. Animum & Animam Oculo rectè compares, ubi Animus Pupillæ vicem ſuſtineat, Anima reliqui Orbis; Pupillam laceres Cœcitas inſequitur; Alias Oculi partes, manet videndi poteſtas.

Truncus,

Digitized by Google

Truncus, recisis artubus, atque adeò remota Anima, quæ in istis artubus residebat, vivit, & vitales ætherias auras suscipit. Si autem Truncus iste non tota Anima, magna tamen parte Animæ privatur; nihilominùs in vita manet, & moratur. Ut oculo ex omni ferè parte lacerato, si Pupilla remansit integra & illæsa, vivida etiam videndi potestas manet: Dum non totum Orbem Oculi corrumpas, sed circumcidas pupillam, eamque solùm integram & illæsam relinquas; Id fieri potest sine pernicie illorum; (Orbis & Pupillæ Oculi:) At si vel minima pars mediæ partis (pupillæ) Oculi perforetur, quamvis reliquus Orbis Oculi integer maneat & illæsus, Lumen subitò occidit (perit sentiendi Potestas) & Tenebræ insequuntur. Hoc fœdere Anima atque Animus semper vincti sunt. Nunc age, ut scire queas Animos

Truncus, ademta Anima circum, membrisque remotis,
Vivit, & ætherias vitaleis succipit auras:
Si non omnimodis, at magna parte Animai
Privatus, tamen in vita cunctatur, & hæret.
Ut lacerato Oculo circum si Pupula mansit
Incolumis, stat cernendi vivata potestas;
Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem,
Sed circumcidas aciem, solamque relinquas:
Id quoque enim sine pernicie confiet eorum,
At si tantula pars Oculi media illa peresa 'st,
Incolumis quamvis alioqui splendidus orbis,
Occidit extemplo lumen, tenebræque sequuntur:
HocAnima atq; Animus vincti sunt fœdere semper.
Nunc age, nativos animantibus, & mortaleis
Esse Animos, Animasque leveis ut noscere possis;
Conquisita diu, dulcique reperta labore
Digna tua pergam disponere carmina vita.
Tu fac utrumque uno subjungas nomen eorum,
Atque Animam, verbi causa, cùm dicere pergam,
Mortalem esse docens; Animum quoque dicere credas:
Quatinus est unum inter se, conjunctaq; res est.
Principiò, quoniam tenuem constare minutis Corporibus

leveisque Animas Animalium (generari & interire) nativos & mortales esse, pergam disponere Carmina vita, O Memmi, tua digna, diu conquisita, & dulci labore reperta: Interim utrumque nomen Animum, *viz.* & Animam *uni eidemque rei applicare memento; &, verbi causa, cum dixero Animam mortalem esse, existima me Animum quoque dicere mortalem; Quoniam Animus & Anima ita conjunguntur, ut unam tantùm rem constituant. Principiò, quoniam docui Animam tenuem componi*

NOTÆ.

410. *Vivata.*] Infra, v. 559. Vivatus & Vividus à Poetis dicuntur, à vi magna. *Festus.*

411. *Dummodo ne totum*, &c.] *Gifanius*, & qui illum sequuntur hos versus ita legunt ex Codd.

Dummodo ne totum corrumpas Luminis orbem,
Et circumcidas Aciem solamque relinquas,
Id quoq; enim sine pernicie non fiet *eorum.*

Ait Poeta Acie non læsa visum manere, non tamen si Oculum ita undecùnque corrumpas, & circumcidas, ut præter aciem seu Pupillam nihil relinquas. Hæc *Gifanius*, cui nemo credet qui versum sequentem legit,

At si tantula pars oculi.

& comparationem accuratiùs perpendit.

417. *Vincti.*] Quidam Codd. *Juncti.*

418. *Nunc age, Nativos*, &c.] Animas mortales esse probaturus profitetur, v. 8. Se in hac disputatione non indiligentem fore, quoniam verò Ipse Animum ab Anima distinxerit, & *Stoici* maximè distinguunt, ne vim rationum non rectè perciperet *Memmius*, monet, omnia sua argumenta æquè contra Animum ac Animam, è quibus una tantùm res constituitur, militare.

421. *Tua vita.*] Te, neque aliter boni scriptores Latinitatis: *Faber*: Aliquando tamen legi *Tuo vate.*

422. *Tu fac utrumque uno.*] Sic MSS. Codd. non *Tu face*, jam quod sequitur *Uno subjungas*, si Scriptura emendata est, positum pro *sub Uno jungas*; vel *Uno* dictum pro *Uni*, vel legendum *Uni*. Lambinus.

426. *Principiò, quoniam.*] Primum argumentum, quo probat Animam (quo nomine etiam Animum comprehendit) mortalem esse ducit, v. 20. ex illius subtilitate & tenuitate olim demonstrata, & hic loci ulteriùs confirmata: Est enim quid Corporeum longè

Digitized by Google

Corporibus docui, multòque minoribus esse
Principiis factam, quàm liquidus humor Aquaï 'st.
Aut Nebula, aut Fumus: Nam longè mobilitate
Præstat, & à tenui causa magis icta movetur;
Quippe ubi Imaginibus Fumi, Nebulæq; movetur:
Quod genus in somnis sopiti ubi cernimus alta
Exhalare vapore altaria, ferreque Fumum:
Nam procul hæc dubio nobis Simulacra geruntur:
Nunc igitur quoniam quassatis undique vasis
Diffluere Humorem, & Laticem discedere cernis:
Et Nebula ac Fumus quoniam discedit in auras:
Crede Animam quoque diffundi, multòque perire
Ociùs, & citiùs dissolvi corpora prima,
Cùm semel omnibus è membris ablata recessit.
Quippe etenim Corpus, quod vas quasi constitit ejus,
Cùm cohibere nequit conquassatum ex aliqua re,
Ac rarefactum detracto sanguine venis,
Aëre quî credas posse hanc cohiberier ullo?
Corpore qui nostro rarus magis am cohibessit?
Præterea, gigni pariter cum Corpore, & una
Crescere sentimus, pariterque senescere Mentem.
Nam velut infirmi Pueri, teneroque vagantur
Corpore; sic Animi sequitur sententia tenuis.
Inde ubi robustis adolevit viribus ætas:
Consilium quoque majus, & auctior est Animi vis:

ex Seminibus parvis, & fieri è Principiis multò minoribus quàm Aqua liquida, aut Nebula, aut Fumus, quoniam magis mobilis est, & percussa à re quæ est magis tenuis quàm Aqua, aut Fumus, aut Nebula, movetur; quippe quæ simulachris Fumi & Nebulæ movetur: Ut cum somno sopiti videmus alta altaria vapore exhalare, & fumum in altum ferre; nam proculdubio istarum rerum phantasmata per simulachra in nobis excitantur. Nunc cum videas Aquam fracto vase diffluere, & cum Nebula & fumus per Aëra dissipatur, & in auras abit, crede quoque Animam dissipari, multò ocyùs interire, ejusque Principia citiùs disjungi, cum ex omnibus membris ablata semel recesserit. Quippe cum Corpus, quod est veluti ejus Vas aliquo impetu aut ictu labefactatum, aut Venis detracto sanguine rarefactum cohibere, & retinere non potest, quomodo putandum est illam cohiberi & retineri posse ab ullo Aëre? quomodo Aër Corpore nostro rarior illam cohiberet? Præterea sentimus Animum pariter cum Corpore gigni, unà cum isto crescere, unà etiam senescere. Nam ut Pueri tenero & imbelli corpore vagantur, sic etiam eorum Animi sunt debiles & infirmi: postea verò cum ætas robustis viribus adoleverit, firmius est ingenium, & Animi vis major:

NOTÆ.

longè tenuius, mobilius & dissolutioni magis obnoxium, non modò quàm Aqua, verùm etiam quàm Nebula, aut Fumus, quippe cùm percellatur rebus fumo nebulaque tenuioribus, (ut puta illorum simulachris, ex quorum per somnium appulsu res ejusmodi cogitamus) ac ideò necesse sit illam dissipari quàm ista faciliùs: Frustra autem aliquis dicat illam à Corpore solutam in Aëre integram manere posse, quid enim tenuis Aër illam conservet incolumem, quæ per meatus crassi Corporis sæpe effluit?

431. *Imaginibus.*] Simulacris, *Epicurus* enim neque quicquam cerni, neque etiam cogitari, aut somniari posse voluit sine Imaginibus.

434. *Genuntur.*] An *Geruntur* legi debeat, litigent *Gifanius* & *Lambinus*: meliùs forsan Ille qui *Feruntur* legit.

440. *Omnibus è membris.*] Alii Codd. *Ex Hominis membris*: Gifanius, *Ex omnibus membris*: Omnibus autem *Terentius* & *Plautus* sæpè corripiunt.

445. *Am cohibessit.*] *Am*, i. e. *Eam*: Ita Veteres: *Cohibessit*, Cohibuerit. Similiter *Servassit*, *Negassit*, *Supplicassit*, Apud Plautum. Alii verò, *Hanc cohibessit*.

446. *Præterea, pariter gigni*, &c.] Secundò, v. 14. Hoc modo disputat, Quod cùm Corpore gignitur, adolescit, senescit, & deficit, id mortale est: At hæc omnia de Animo dicenda; Pueri enim æquè Mentem ac Corpus debiles incedunt, Adolescenti cum firmioribus viribus accrescit firmius judicium, dum Senis Mens & Corpus pariter vacillant.

Post

Digitized by Google

Deinde cùm Corpus longo & potenti Annorum impetu labefactum sit, & fractis viribus membra debilitantur, Judicium sit infirmius, Lingua & Animus delirat, Omnes facultates illius deficiunt, & simul abeunt. Ergo pariter tota Animi substantia dissolvi debet, sicut Fumus in Auras dissipatur, quandoquidem pariter cum Corpore gigni, una cum isto crescere videmus, & senectute fracta, uti demonstravi, deficit. His adde, quòd ut videamus ipsum Corpus magnis morbis & acutis doloribus affici, sic videmus Animum acribus Curis, Luctu, & Timore pariter affici, quamobrem debet quoque esse Morti pariter obnoxius. Imò, in Morbis Corporis Animus sæpe insanit, desipit enim, & delira profert; Interdum lethargo oppressa in gravem & æternum soporem decidit, clausis oculis & Capite nutante: Inde fit, quòd neque potest audire voces, neque agnoscere vultus illorum, qui circumstant genas & ora lachrymis rorantes (lachrymantes) illumque ad vitam revocare conantur. Fatendum igitur est Animum quoque dissolvi, quoniam Morbi contagia & vis in eum penetrant, Nam & Dolor & Morbus est Causa Mortis, uti multorum Hominum interitus nos satis superque olim docuerit.

Post ubi jam validis quassatu 'st viribus ævi
Corpus; & obtusis ceciderunt viribus artus:
Claudicat Ingenium, delirat Linguaque, Mensque,
Omnia deficiunt, atque uno tempore desunt. 455
Ergo dissolvi quoque convenit omnem Animai
Naturam, ceu fumus in altas aëris auras:
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videmus
Crescere, & (ut docui) simul ævo fessa fatiscit.
Huc accedit, uti videamus Corpus ut ipsum 460
Suscipere immaneis morbos, durumque dolorem;
Sic Animum curas acreis, luctumque, metumque,
Quare participem lethi quoque convenit esse:
Quinetiam Morbis in Corporis avius errat
Sæpe animus, dementit enim; deliraque fatur: 465
Interdumque gravi Lethargo fertur in altum,
Æternumque soporem, oculis, nutuque cadenti:
Unde neque exaudit voces, neque noscere vultus
Illorum potis est, ad vitam qui revocantes
Circumstant lachrymis rorantes ora, genasque. 470
Quare Animum quoque dissolvi fateare necesse 'st,
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi:
Nam Dolor, ac Morbus lethi fabricator uterque 'st,
Multorum exitio perdocti quod sumus antè.

NOTÆ.

454. *Linguaque Mensque.*] Alii, *Lingua Animusque:* nescio quis legit *Lingua, madet Mens.* ut v. 478.

457. *Ceu fumus.*] *Ceu Fumum* Gifanius. Quanquam non video quid ibi agat *Fumus:* Qui argumentum perpendit, fatebitur *Lucretium* scripsisse *cum Corpore:* nam, v. 456.

——*Gigni pariter* cum Corpore, *& una*
Crescere sentimus——

458. *Pariterque videmus.*] Alii legunt
——*Pariterque* videtur.

Crescere, &, ut docui, simul ævo fessa fatisci. non tanti est, priorem tamen lectionem libenter præferam.

460. *Huc accedit,* &c.] Tertiò, v. 15. Cùm Corpus morbo tentetur; Mæror, Timor, &c. Animum occupant; At morbo icto Corpus corrumpitur, par igitur est ut Animus mærore corrumpatur. Imò Morbis, quorum sedes in ipso Corpore esse omnes confitentur, Mens aliquando attingitur, Sic insani Animus delirat, Lethargici sopitur; Cùm verò vis Morbi & Dolor ad Animum usque penetrent, mortem etiam insequi maximè credendum.

461. *Durumque dolorem.*] *Durumque laborem*, Alii: quam lectionem non rejicerem cùm v. 367.

Ostia suscipiunt ullum recluſa laborem:
Dolorem verò defendi potest, è v. 473.

Nam Dolor, *& morbus lethi fabricator*
uterque est.

quamvis aliqui legunt *Pavor.*

465. *Dementit.*] Alii *Dementia.* Verbum tamen *Dementire* mihi suspectum est, quod à nemine alio, quod sciam, usurpatum est, nisi fortè à Lactantio, lib. IV. ubi fortasse pro *Dementire* legendum est *Dementare:* Usitatius enim est *Dementare*, eoque utuntur Apuleius, & Tertullianus; *Lambinus.*

467. *Oculis, nutuque cadenti.*] Ut *Sonitu sonanti*, & *Ludo jocanti.* Alii, *Vultuque cadenti:* Utrumvis eligas, nullibi verò invenies Lethargum venustiùs depictum.

Denique

Digitized by Google

Denique cur, hominem cùm Vini vis penetravit
Acris, & in venas diſceſſit diditus ardor,
Conſequitur gravitas Membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardeſcit Lingua? madet Mens?
Nant oculi? Clamor, Singultus, Jurgia gliſcunt?
Et jam cætera de genere hoc quæcunque ſequuntur?
Cur ea ſunt, niſi quòd vehemens violentia Vini
Conturbare Animam conſuevit Corpore in ipſo?
At quæcunque queunt conturbari, inque pediri,
Significant, (paullò ſi durior inſinuârit
Cauſa) fore ut pereant, ævo privata futuro.
Quinetiam, ſubita vi morbi ſæpe coactus
Ante oculos aliquis noſtros, ut fulminis ictu,
Concidit, & ſpumas agit, ingemit, & tremit artus,
Deſipit, extentat nervos, torquetur, anhelat,
Inconſtanter & in jactando membra fatigat:
Nimirum, quia vis Morbi diſtracta per artus
Turbat agens Animum, ſpumans ut in æquore ſalſo
Ventorum validis ferveſcit viribus Unda.
Exprimitur porro Gemitus, quia membra dolore
Afficiuntur; & omnino quòd ſemina vocis
Ejiciuntur, & ore foras glomerata feruntur,

Denique quare, cùm acris vis Vini penetraverit, & calentes illius ſpiritus in venas diſpergantur, torpent Hominis membra? cur Crura officium ſuum non faciunt? Lingua non promptè verba promit? Mens madet? Oculi natant? Clamor, Singultus, rixæ oriuntur, cætera deniq; quæ ſolent Ebrietatem conſequi? Quare, inquam, illa ita ſunt (ebrietatem conſequuntur) niſi quoniam acris vis vini in ipſo Corpore conturbat Mentem? At verò quæcunque conturbari poſſunt & impediri, indicant (ſi vis paullò major & vehementior ſubierit) futurum eſſe ut pereant ævo futuro ſpoliata. Imò nonnunquàm Aliquis ſubita vi Morbi ante oculos noſtros tanquam fulmine proſtratus cadit, ſpumas agit, gemit, totos artus contremiſcit, delirat, extendit nervos, contorquetur, ægrè reſpirat, membraque ſua jugiter & perpetuò jactando fatigat: ſcilicet, quia vis morbi per artus diſperſa conturbat agitatque mentem, ut in mari ſpumans undæ valido procellæ impetu ferveſcit. Gemitus verò exprimitur, quia membra dolore afficiuntur, & quòd ſemina iſta (Atomi) quæ vocem conſtituunt, ex imo pectore ejiciuntur, & foras per os, qua parte emitti ſolent, cum impetu feruntur.

NOTÆ.

475. *Denique cur Hominem*, &c.] Quartò, v. 11. Ebrium in ſcenam producit, delirantem, clamantem, Cœlum denique cum Terra miſcentem; Cujus, ut neque Manus neque Pes, ita nec Aures nec Oculi, neque Mens ipſa officium ſuum faciunt: Unde verò hæc omnia, niſi quòd ſpiritus vini agiles & impetuoſi per Corpus omne diffuſi turbant, agitant, & diſtrahunt Animum: At quicquid imbelli vi turbari disjicique poſſit, idem vehementiori impetu corrumperetur.

482. *Corpore in ipſo.*] Tota argumenti vis in his duabus vocibus ſita eſt, iis opponet τὸ *ævo futuro*, v. 485. & τὸ *Aëre aperto*, v. 507. *Faber.*

486. *Quinetiam ſubita vi Morbi*, &c.] Quintò, v. 23. Poſt Ebrium, Spectaculum non illepidum, Comitiali morbo proſtratum, horrendum quidem, & quod nemo libenter ſpectaret, oculis noſtris exhibet, attamen Venuſtas verſuum *Lucretii* facit ut aliqua jucunditate contemplemur; ita enim diſtendit miſerum, ita ſua membra jactantem depingit, ut quamvis ingenio malè collocato irascamur, Artifici tamen ignoſcere debemus: Comitiali morbo affectus deſipit & delirat; Deſipientia verò iſta diſſolutionem ſubſtantiæ Animi, ſaltem conturbationem indicat, Quod verò in ipſo Corpore diſſipari poſſit, quis arbitretur in aperto Aëre (Anima Corpore exſoluta in Aëre degat neceſſe eſt) integrum manere? Idem enim diceret Aquam in Vaſe undique conquaſſato manere poſſe, quæ Vaſe perforato diffunderetur.

490. *Inconſtanter.*] Al. *Incunctanter.*

492. *Spumans ut in*, &c.] Alii, *Spumans velut*: Alii, *Spumantes æquore ſalſo Ventorum ut*, &c. Gifanius, *Spumantes ut in æquore ſalſo*, & literam *ſ* in *Spumantes* abradit: En litem Grammaticis dignam!

Quà

Digitized by Google

Delirat verò Iſte Homo vi morbi proſtratus, quia Animus & Anima conturbantur, &, uti modò docui, Semina illorum vi illius malignæ materiæ, in qua ſitus eſt hic morbus, diſtrahuntur: Deinde cum materia iſta morbifica è venis receſſerit, & ater corrupti Corporis humor in propria ſua vaſa redierit, tum primùm vacillans & debilis à Terra ſurgit, & paullatim ſenſus omnes, Animamque recipit. Cum verò hæc Anima in ipſo Corpore tantis morbis jactetur, miſerumque in modum diſtracta ſit, cur putes illam à Corpore ſolutam in aperto Aëre inter vehementes procellas vivere poſſe, & integram manere? Et quoniam videmus Animum, ut ægrotum Corpus, ſanari poſſe, & medicamentorum vi alterari, inde quoque colligere poſſumus Animum iſtum mortalem eſſe. Quicunque enim conatur alterare Animum, aut aliquam aliam rem, vel partes ulliquæ adjiciat, vel aliquas auferat, vel ordinem & ſitum illorum mutet neceſſe eſt. At verò quodcunque Immortale eſt nunquam patietur, ut ſibi aliquæ partes addantur, aliquæ detrahantur, aut ut ſuarum partium ſitus & ordo commutetur: Quodcunque enim alteratur, priſtinamque conditionem amittit, deſinit eſſe id quod ante fuit, & prorſus interit. Ergo Animus ſive ægreſcit, ſive à medicamentis alteratur, ſe, uti probavi, docet mortalem eſſe: tam apertè vanæ aliorum doctrinæ repugnat Experientia, omne effugium elabi conanti præcludit; falſumque evertit refutatio, que in utramque partem valente.

Quà quaſi conſuerunt, & ſunt minuta viai.
Deſipientia fit, quia vis Animi, atque Animai.
Conturbatur, & (ut docui) diviſa ſeorſum
Diſjectatur, eodem illo diſtracta veneno.
Inde, ubi jam Morbi ſe flexit cauſa, reditque
In latebras ater corrupti Corporis humor,
Tum quaſi talipedans primùm conſurgit; & omneis
Paullatim redit in ſenſus, animamque receptat.
Hæc igitur tantis ubi morbis Corpore in ipſo
Jactetur, miſeriſque modis diſtracta laboret:
Cur eandem credis ſine Corpore in Aëre aperto
Cum validis ventis ætatem degere poſſe?
Et quoniam Mentem ſanari, Corpus ut ægrum,
Cernimus, & flecti medicina poſſe videmus;
Id quoque præſagit mortalem vivere Mentem:
Addere enim parteis, aut ordine trajicere æquũ'ſt,
Aut aliud prorſum de ſumma detrahere illum,
Commutare Animum quicunque adoritur, & infit;
Aut Aliam quamvis naturam flectere quærit:
At neque transferri ſibi parteis, nec tribui vult,
Immortale quod eſt quicquam, neq; defluere hilum.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius quod fuit ante.
Ergo Animus ſive ægreſcit, mortalia ſigna
Mittit (uti docui) ſeu flectitur à medicina:
Uſque adeo falſæ rationi vera videtur
Res occurrere, & effugium præcludere eunti:
Ancipitique refutatu convincere falſum.

NOTÆ.

497. *Quà quaſi conſuerunt.*] Qui Elegantiam hujus verſus cum *Gifanio* admirantur, iſti ſibi habeant. Id novi, iſtum cum omni ſua venuſtate abeſſe poſſe.

503. *Tum quaſi talipedans.*] *Talipedare* eſt vacillare pedibus; & quaſi talis inſiſtere, *Feſtus*. Omnes verò Codd. *Vacillans.*

507. *Aëre aperto.*] In ſupremis Ætheris Auris, *Fayus*: ubi, viz. nulli flant Venti, nullæ læviunt procellæ. *Acutè!*

509. *Et quoniam Mentem*, &c.] Sextò v. 16. Animum hunc delirantem & deſipientem Medicinæ ope reſtitui poſſe, & in priſtinam ſanitatem reduci cernimus; Ideo fit aliqua in Animo mutatio, Ergo adduntur novæ partes, detrahuntur aliquæ, aut alio ordine particulæ Animi collocantur; Omnis enim alteratio fit vel adjectione, vel detractione, vel trajectione particularum. At quod novas partes recipit, quod aliquas amittit, id etiam, cujus partium ſitus & ordo mutatur, mortale ſit neceſſe eſt. v. Sive igitur ægreſcit Animus, ut argumenta ſuperiùs allata probant; ſive convaleſcit, ſuam mortalitatem conſtetur.

511. *Mentem.*] Alii, *Vitam.*

Denique

Digitized by Google

Denique sæpe hominem paullatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere sensum:
In pedibus primùm Digitos livescere, & Ungueis,
Inde Pedes, & Crura mori: Post inde per artus
Ire alios tractim gelidi vestigia lethi:
Scinditur atqui Animæ quoniã natura, nec uno
Tempore sincera exittit, mortalis habenda 'st.
Quòd si fortè putas ipsam se posse per artus
Introrsum trahere, & parteis conducere in unum,
Atque ideo cunctis sensum deducere membris:
At locus ille tamen, quò copia tanta Animaï
Cogitur, in sensu debet majore videri.
Qui quoniam nusquam 'st, nimirum, (ut diximus ante)
Dilaniata foras dispergitur; interit ergo.
Quin etiam, si jam libeat concedere falsum,
Et dare, posse Animam glomerari in Corpore eorum,
Lumina qui linquunt moribundi particulatim:
Mortalem tamen esse Animam fateare necesse 'st.
Nec refert, utrum pereat dispersa per auras,
An contractis in se partibus obbrutescat:
Quando Hominem totum magis, ac magis undique sensus
Deficit, & vitæ minus, & minus undique restat.
Et quoniam Mens est Hominis pars una, locoque

Deinde frequenter videmus Hominem paulatim interire, sensumque vitalem membratim perdere: Primùm videmus digitos ungueſque pedum nigrescere, deinde Pedes, & Crura mori, deinde frigidæ mortis vestigia per alias partes Corporis sensim serpere sentimus. Quoniam verò Anima discerpitur, nec eodem tempore tota sincera, integra, & incorrupta invenitur, credendum est eam mortalem esse. Si verò forsan existimes istam Animam posse se per membra introrsum trahere, & partes suas per Corpus distentas in unum locum conducere, atque ita cunctis membris sensum deducere, locus ille quò tanta Animæ copia coacervatur, debet videri majori sensu præditus: Cum verò nullus talis locus inveniri potest, dispersa, ut modò docui, è Corpore ejicitur, ideoque interit. Imo si jam quod falsum tanquam verum admittamus, & concedamus Animos eorum, qui membratim moriuntur, in unum aliquem locum contrahi & coacervari posse, necesse tamen est ut fatearis Animos istos mortales esse. Nec refert utrum per Aëra dispersi pereant, an contractis in se partibus torpescant, & sensum amittant: Siquidem sensus Hominem magis ac magis (paulatim) destituit, & minus Vitæ in illo supereſt. Et quoniam Animus est una pars Hominis,

NOTÆ.

525. *Denique sæpe Hominem*, &c.] Septimò, v. 22. Homines sæpe membratim moriuntur, & sensim exspirant, ideo etiam Anima sensim perit, quis enim dicat Animam, vividam, viz. rem & sentientem, in mortuis & sensus expertibus Corporis membris residere: Quòd si existimes Animam introrsum se recipere è membris moribundis recedentem, cur in istis partibus ubi conglomeratur Anima non vividior apparet sensus? An Anima ita constipata & in Angustias redacta vim sentiendi amitteret? cave ne id fatearis, illud enim quod ita contractum interiret, æquè mortale est ac quod per Aëra dispersum & distractum volitat.

525. *Cernimus ire.*] Alii *Cernis obire.* Sic v. 532. *Quòd si fortè putas*, & v. 542. *Fateare necesse est.* Versu sequenti Quidam legunt *Dispergere.*

544. *Obbrutescat.*] Ita hunc versum legit *Nonius* in voce *Brutum*, Brutum autem Hebes & obtusum.

547. *Et Quoniam Mens est*, &c.] Octavò, v. 10. Animus est pars Hominis, ut superiùs, v. 94. probatum est, certoque loco continetur, perinde ac Nares, & Oculi; At Oculos effodias, & abscindas Nares, nec Illi Colores, neque istæ Odores percipient. Idem igitur de Anima separata dicendum est, dum illa non sit minùs quàm cæteræ partes Corpori conjuncta.

Digitized by Google

Fixa manet certo, velut Aures, atque Oculi sunt,
Atque alii sensus, qui vitam cunque gubernant:
Et veluti Manus, atque Oculus, Naresve seorsum
Secreta à nobis nequeant sentire, neque esse:
Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali.
Sic Animus per se non quit sine corpore, & ipso
Esse Homine, illius quasi quod Vas esse videtur:
Sive aliud quidvis potis es conjunctius eij
Fingere, quandoquidem connexus corpori adhæret.
Denique Corporis, atque Animi vivata potestas
Inter se conjuncta valent, vitaque fruuntur.
Nec sine Corpore enim vitaleis edere motus
Sola potest Animi per se natura, nec autem
Cassum Anima Corpus durare, & sensibus uti:
Scilicet, avolsus radicitùs ut nequit ullam
Dispicere ipse Oculus rem seorsum Corpore toto:
Sic Anima atque Animus per se nil posse videntur:
Nimirum, quia per venas & viscera mistim
Per nervos, atque ossa tenentur corpore ab omni.
Nec magnis intervallis Primordia possunt
Libera dissultare, ideo conclusa moventur
Sensiferos motus; quos extra corpus in auras

& in certo loco situs est, ut Aures, Oculi, & alii omnes sensus qui regunt & tuentur Animal; Et ut Manus, Oculus, & Nares ab Homine separata nec sentire possunt, neque esse: Sed tamen in parvo tali tempore linquuntur: Sic Animus non potest existere separatus à Corpore Hominis, quod est tanquam ejus Vas, vel quodcunque aliud excogitare potes illi magis conjunctum, siquidem unitus corpori adhæret. Denique Corpus & Anima dum unita sunt, vigent, & vita fruuntur, Anima enim à Corpore separata & per se existens vitales motus edere non potest, neque Corpus Anima destitutum potest diu existere, & sentire: ut Oculus sua sede evulsus & à Corpore separatus rem ullam videre nequit: Sic Anima separata videtur nihil posse; nimirum quia per venas, ossa, viscera, & nervos dispersa à toto Corpore continetur. Neque illius Semina magnis intervallis dissita, & à nullo solido Corpore cohibita concurrere, & mutuò ferire possunt, ideò conclusa moventur motus sensiferos, quos in tenuem Aëra post mortem è Corpore

NOTÆ.

552. *Sed tamen in parvo*, &c.] Quidam legit, *Sed tamen in parvo liquuntur tempore tali:* Sed utraque Lectio *Lambino* displicet. *Fayus* vulgatam lectionem tuetur, & dicit Poetam hoc velle, Pedes, Oculi, Manus, &c. nihil sentiunt, etiamsi vel minimo tempore separata sint à Corpore. Rejicit *Gassendus*, & profectò hunc versum nescio quis inseruit, ut commoda interpretatione voces istas *neque esse* in præcedenti versu illustraret; Nec dubito illum scripsisse

Sed tamen in parvo liquuntur *tempore* tabi.

557. *Denique Corporis atque Animi*, &c.] Nonum argumentum, v. 22. continetur: Dum Corpus & Anima conjunguntur, vivit Animal, & sentit; Abeat Anima, insensile fit Corpus, pariter Anima à Corpore soluta fit insensilis: Animam dicas Oculum Corporis, at quis in effosso Oculo visum quærat? Præterea si Animæ Semina non cohiberentur venis & nervis, nunquam istis motibus, è quibus sensus oritur, affici possint; Omnes enim isti motus certum spatium, & limites definitos postulant. Si verò dicas Animam à Corpore solutam ritè ab Aëre cohiberi posse, perinde est ac si affirmares Aërem esse Animalem, quod absurdissimum simul & falsissimum videtur. Καὶ μὴν καὶ λυομένου τοῦ ὅλου ἀθρόισματος, καὶ ψυχὴ διασπείρεται, καὶ οὐκέτι ἔχει τὰς αὐτὰς δυνάμεις, οὐδὲ κινεῖται, ὥς τε οὐδ' αἴσθησιν κέκτηται. Οὐ γὰρ οἷόν τε νοεῖν αὐτὸ αἰσθανόμενον μὴ ἐν τούτῳ τῷ συστήματι ταῖς κινήσεσι ταύταις χρώμενον, ὅταν τὰ στεγάζοντα, καὶ περιέχοντα μὴ τοιαῦτα ᾖ, ἐν οἷς νῦν οὖσα ἔχει τὰς κινήσεις. Epicurus ad Herodotum.

561. *Cassum.*] *Cassum*, Veteres *Inane* posuerunt, & arbitrandum est ejus verbi proprietatem magis ab Aranearum *Cassibus* dictam, quòd sint levis ac nullius ponderis; non ut quibusdam videtur, quasi *quassum:* Plaut. Aul. *Virginem habeo grandem, dote* cassam, *atque illocabilem.* Nonius.

568. *Moventur Sensiferos motus.*] Ut ab Horatio dictum est,

Motus moveri gaudet Ionicos
Matura Virgo. Faber.

Aëris

Digitized by Google

Aëris haud possunt post mortem ejecta moveri:
Propterea quia non simili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit Aër, si cohibere
Sese Anima, atque in eo poterit concludere motus,
Quos ante in Nervis, & in ipso Corpore agebat.
Quare etiam atq; etiam resoluto Corporis omni
Tegmine, & ejectis extra vitalibus auris,
Dissolvi sensus Animi fateare necesse 'st,
Atque Animam, quoniam conjuncta est causa duobus.
Denique cùm Corpus nequeat perferre Animaï
Discidium, quin id tetro tabescat odore:
Quid dubitas, quin ex imo, penitusque coorta
Emanârit, uti Fumus, diffusa Animæ vis?
Atque ideo tanta mutatum putre ruina
Conciderit Corpus penitus, quia mota loco sunt
Fundamenta foras animæ; manantq; per artus,
Perque viarum omnes flexus, in corpore qui sunt,
Atque foramina? Multimodis ut noscere possis
Dispertitam Animæ naturam exisse per artus:
Et priùs esse sibi distractam Corpore in ipso,
Quàm prolapsa foras enaret in Aëris Auras?
Quinetiam, fineis dum vitæ vertitur intra,
Sæpe aliqua tamen è causa labefacta videtur
Ire Anima, & toto solvi de corpore membra:
Et quasi supremo languescere tempore voltus,
Molliaque exangui cadere omnia Corpore membra:

ejecta moveri non possunt; quoniam tum non cohiberentur eo modo quo in Corpore cohibentur. Aër enim esset Corpus Animatum, si Anima sese cohibere possit, atque in illo concludere istos motus, quos in nervis & in ipso Corpore conjuncta Corpori peragebat. Quapropter omni tegmine Corporis resoluto, & vitalibus auris extra ejectis, necesse est ut fateare & Animum & Animam, unam enim constituunt substantiam, dissolvi. Denique cùm Corpus non potest pati separationem Animæ, quin putrescat, fœteat, & corrumpatur; Quid dubitas quin Anima ex intimis Animalis partibus excita veluti fumus dispersa è Corpore effluxit? Atque Corpus putre hoc modo labefactatum tanta ruina corruit, quia Animæ fundamenta (semina Animæ intimè sita) suis sedibus ejecta per artus, & per omnes poros, & meatus Corporis emanant. Et hinc multa demonstrant Animæ particulas à se invicem separatas per artus exire, imò in ipso Corpore distractas fuisse, antequam in tenuem Aëra emanavit. Imò dum adhuc vivit Animal, Anima ab aliqua causa labefactata videtur exire, & omnia Corporis membra dissolvi; Vultus quasi supremo tempore languescere, omniaque membra mollia cadere exangui Corpore;

NOTÆ.

572. *Atque Animans.*] Aliis placet *Æque Animis*. In sequenti versu *In eo* (viz. Aëre) rectè legit *Faber*: id enim tum versus proximè superiores, tum versus proximè inferior, *Quos ante in nervis*, &c. omninò probant.

578. *Atque Animam.*] Quidam *Animæ*.

579. *Denique cum Corpus*, &c.] Decimum argumentum, v. 12. inclusum est. Subducta Anima, quæ in partibus intimis sita est veluti totius Animalis fundamentum, Corpus collabascens putrescit, & in pulverem abit: Unde verò ista tanta Corporis ruina, nisi quòd Anima quæ membra omnia fulcire & continere videbatur, per poros & meatus Corporis emanârit? quæ verò sic minutim divisa fuit in ipso sui egressu, comparata ad dispersionem videtur.

580. *Quin id.*] improbè *Quin vi.*

589. *Prius esse sibi.*] Gifanius *Isse sibi*, ut mox *Ire Anima*, v. 593. non sequor.

591. *Quinetiam fines vitæ*, &c.] Undecimum, v. 14. In vulgò vocato Animi deliquio Animæ Animique vis sic fracta est, ut paullò graviore causa incidente planè dissolvenda arguatur: Cùm verò ita labefactari possit Animus dum Corpus illum tegit & tuetur, quis credat tenuem istam substantiam suo tegmine exutam procellarum & aliarum rerum jugiter incurrentium impetus perferre posse?

594. *Et quasi supremo.*] Hunc & sequentem versum multi rejiciunt, nec Ego quidem illos injuriarum postulo.

Digitized by Google

quod accidit, cùm aliquis deliquium Animæ patiatur, ubi jam vita in dubio est, & id agunt omnes Animalis vires ut ultimum vitæ nexum integrum retinerent. Tum enim Animus & Anima tota conquassantur, & cum ipso Corpore ita labefactantur, ut Causa paullò gravior & vehementior dissolvere valeret : Quid deinde dubitas quin è Corpore ejecta imbecillis, sublato tegmine, in aperto aëre, non modò non in æternum integra manere, sed ne per minimum quidem temporis spatium posset consistere ? Nemo quidem moriens experitur Animam suam è toto Corpore integram exire, priùs ad jugulum, & deinde ad os ascendere ut tota simul & integra exiret, sed in certa parte corporis sitam ibi deficere & interire ; ut unumquemque sensuum aliorum in propria sua sede debilitari sentit, & extingui. Quòd si mens nostra foret immortalis, non jam cùm mors venerit quereretur se dissolvi, sed potiùs gauderet ire foras, Corpusque quo vestitur relinquere, ut serpens exuvias suas aut annosus Cervus sua Cornua gestit relinquere.

Quod genus est, Animo malè factum cum perhibetur,
Aut Animam liquisse, ubi jam trepidatur, & omnes
Extremum cupiunt vires reprendere vinclum.
Conquassatur enim tum Mens, Animæque potestas
Omnis: & hæc ipso cum Corpore conlabefiunt: 600
Ut gravior paullo possit dissolvere causa.
Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
Imbecilla foras, in aperto, tegmine dempto,
Non modò non omnem possit durare per ævum,
Sed minimum quodvis nequeat consistere tempus ? 605
Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur
Ire foras Animam incolumem de Corpore toto,
Nec priùs ad jugulum, & superas succedere fauceis :
Verùm deficere in certa regione locatam :
Ut sensus alios in parti quemque sua scit 610
Dissolvi : Quòd si immortalis nostra foret Mens :
Non jam se moriens dissolvi conquereretur :
Sed magis ire foras, vestemq; relinquere, ut Anguis,
Gauderet, prælonga senex aut cornua Cervus.

N O T Æ.

596. *Animo malè factum.*] Nam apud Plautum & Terentium *Animo malè est* significat *Animi deliquium patior*. Quidam amant *Quod genus, esse Animo ;* sed τὸ *Est* damnari non debet. *Faber.*

597. *Ubi jam trepidatur.*] Ab astantibus, *Omnes* Astantes, tota familia, Amici, *Fayus :* judicet Lector.

600. *Conlabefiunt.*] *Conlabascunt* Gifanius, viz. existimavit ille Poëtam (O rem ingeniosam) cùm infirmum aliquod describserit, infirmos & vacillantes versus de industria fecisse.

602. *Prodita.*] Ex interiore loco procedens ; *Festus.*

604. *Non modò non omnem possit.*] Alii, *Non modò non* omne incolumis.

606. *Nec sibi enim quisquam*, &c.] Duodecimum, v. 9. Et nequid intentatum relinquat, ad morientes provocat : Quis autem morientium experitur Animam suam ab extremis partibus surgentem per os suum integram exire, & non potiùs in singulis partibus, ut quemlibet sensum in suo organo, deficere ? Nec dubitandum est Morientes Animarum dissolutionis conscios esse, aliàs quid quererentur ? Læti profectò deponerent exuvias, ut Anguis Pellem, vel Cervus prælonga Cornua.

608. *Succedere.*] *Sursum cedere & ascendere*, lib. II. v. 204.

——*Per auras*
Aëris expressæ sursum succedere.

Alii, *Accedere.*

613. *Ut Anguis.*] Virgilius,

Qualis ubi in lucem Coluber *mala gramina pastus,*
Frigida sub Terra tumidum quem Bruma tegebat,
Nunc positis novus Exuviis, nitidusque juventa,
Lubrica convolvit sublato pectora tergo
Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.

De Cervis verò *Plinius*, Nat. Hist. lib. VIII. C. 32. *Cornua mares habent, solique Animalium omnibus Annis statò Veris tempore amittunt.*

Denique

Digitized by Google

Denique cur Animi nunquam mens consilium-
que
Gignitur in Capite, aut Pedibus, Manibusve; sed unis
Sedibus, & certis regionibus omnis inhæret:
Si non certa loca ad nascendum reddita cuique
Sunt: & ubi quicquid possit durare creatum:
Atque ita multimodis pro totis artubus esse,
Membrorū ut nunquam existat præposterus ordo?
Usque adeo sequitur res rem, neq; Flamma creari in
Fluminibus solita 'st, neque in Igni gignier Algor.
Præterea, si immortalis natura Animai 'st,
Et sentire potest secreta à Corpore nostro:
Quinque (ut opinor) eam faciendum 'st Sensibus auctam:
Nec ratione alia nosmet proponere nobis
Possumus infernas Animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, & Scriptorum sæcla priora
Sic Animas introduxerunt sensibus auctas.
At neq; seorsum Oculi, neq; Nares, nec Manus ipsa
Esse potest Anima, neq; seorsum Lingua, nec Aures
Absque anima per se possunt sentire, nec esse.
Et

Deinde cur Ratio Animi & consilium (Animus ipse) nunquam producitur in Capite, Pedibus, aut Manibus (cur non Caput, Pedes, aut Manus sint Animi sedes) sed tota Ratio certis quibusdam sedibus & partibus Corporis collocatur, si non certa quædam essent assignata loca, ubi res quælibet produci possit, & producta ætatem agere, istaque certa loca omnium variorum artuum ita vicem sustinerent, ut nullus accidat in Corpore præposterus membrorum ordo? Tam certò Res rem sequitur, neque Ignis in Aqua, neque Glacies in Igne produci solet. Præterea si Anima sit immortalis, & à Corpore nostro separata sentire potest, debemus illam donare, uti existimo, quinque sensibus, nec possumus concipere Animas apud Inferos nisi his quinque sensibus instructas ætatem agere; Pictores igitur & Veteres Scriptores nobis exhibuerunt Animas his quinque sensibus præditas. At neque Oculi, neque Nares, neque Manus, neque Lingua, neque Aures (quinque sensuum Organa & Instrumenta) separatæ Animæ inesse possunt.

NOTÆ.

615. *Denique cur Animi nunquam mens*, &c.] Decimum tertium, v. 9. Olim docuit Pectus esse Animi sedem, & jam inde concludit illam ita pectori esse alligatam, ut extra istud degere non possit: Animum in Aëre existentem quæras, & Flammam in Aqua, Gelu in Ignibus expectes.

617. *Omnis inhæret.*] Codd. *Omnibus hæret*, & Gifanius, *Omnis hæret.*

620. *Atque ita multimodis.*] Hunc cum sequenti versu *Lambinus*, *Gassendus*, Alii rejiciunt: *Gifanius* retinet, Illum sequitur *Fayus*, & dicit *Lambinum* delere hos versus sine ratione, namque rectè conferunt ad rem, ut patet ex ipsorum interpretatione nostra: En bellam interpretationem! *Et ita fieri, ut nunquam ordo artuum sit, perversus variis modis secundum varia omnia membra.* Aliam appposui, quæ mihi ipsi non placet. Codd. exhibent *Par totis: Pro totis: In totis: De totis.*

624. *Præterea si Immortalis*, &c.] Decimum quartum, v. 10. Animam separatam & immortalem concipe, substantiam sentientem concipies: Ergo quinque sensibus ornatam; At unde sensus, cùm Sensuum organa Oculi, Nares, Manus, Lingua, Aures, in derelicto Corpore putrescant?

633. *Absque Anima per se possunt*, &c.] Codd. *Auditum per se possunt*: Auditum, i.e. Sonum, seu rem auditam: *Gifanius. Salmasius* in Epictetum, & Simplicium, p. 324. Ex optimo & vetustissimo Codice illustrissimi Vossii hos versus ita legit,

At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsa
Esse potest Anima, neque seorsum Lingua, neque Auris
Auditum *per se possunt sentire, neque esse.*

Auris Auditum dixit pro Auditu. Quid sibi velit Magnus ille vir Alii conjiciant. Aliquid è textu Lucretiano excidisse existimavit *Lambinus*, cùm videret argumentum non planè explicatum fuisse. Atque ideo subjungit,

Nec sensus ipsi seorsum consistere possunt
Naribus, atque manu, atque oculis, atque auribus, atque
Lingua, nec possunt per se sentire, neque esse.

Digitized by Google

Et quoniam ſentimus in toto Corpore ineſſe vitalem ſenſum, & totum Corpus eſſe Animatum, Si vis aliqua ſubito ictu irruens Corpus iſtud medium diviſerit, & ſeparaverit utramque partem, procul dubio, Anima etiam diſciſſa & diviſa, una cum Corpore diſpergetur: At quod ſcinditur & in ullas partes dividitur, illud profectò negat ſe immortalem naturam habere. Fertur, Currus armatos falcibus multo varioque ſanguine fumantes frequenter artus Militum tam citò abſcindere, ut pars illa, quæ à reliquo Corpore abſciſſa in terram decidit, tremere videatur; Cùm tamen Animus Hominis dolorem à vulnere inopinato & tanta celeritate inflicto ſentire non poſſit: Et pariter quia Animus ſit pugnæ potiſſimum intentus, cum reliquo Corpore in pugnam &

Et quoniam toto ſentimus Corpore ineſſe
Vitalem ſenſum, & totum eſſe animale videmus,
Si ſubitò medium celeri præciderit ictu
Vis aliqua, ut ſeorſum partem ſecernat utramque:
Diſpertita proculdubio quoque vis Animai,
Et diſciſſa ſimul cum Corpore disjicietur:
At quod ſcinditur, & parteis diſcedit in ullas,
Scilicet æternam ſibi naturam abnuit eſſe.
Falciferos memorant currus abſcindere membra
Sæpe ita deſubitò permiſta cæde calenteis,
Ut tremere in terra videatur ab artibus id quod
Decidit abſciſſum: Cùm Mens tamen, atque hominis vis
Mobilitate mali non quit ſentire dolorem:
Et ſimul in pugnæ ſtudio quòd dedita Mens eſt,
Corpore cum reliquo pugnam, cædeiſque petiſſit:
Nec tenet, amiſſam lævam cum tegmine ſæpe
Inter equos abſtraxe rotas, falceiſque rapaceis:
Nec cecidiſſe alius dextram, cùm ſcandit, & inſtat.
Inde alius conatur adempto ſurgere crure,
Cùm digitos agitat propter moribundus humi pes:
Et caput abſciſſum calido, viventeque trunco,

cædem ruit, neque ſæpe novit falces rapaces rotaſque inter equos abſtraxiſſe ſiniſtram una cum clypeo abſciſſam: Nec Alius ſentit dextram ſuam ereptam cum aſcendat muros, & Hoſtem urgeat: Inde etiam Alius abſciſſo crure ſurgere conatur, cum pes moribundus juxta humi jacens digitos movet: Et Caput amputatum, vivente adhuc & calente Trunco,

NOTÆ.

At quid tres novi verſus fingendi ſunt, ut unum prorſus inutilem retineamus? Dele iſtum

Abſque Anima per ſe poſſunt ſentire nec eſſe:

in præcedenti verſu lege

Eſſe poteſt Animæ, &c.

atque argumentum erit integrum, & ſatis explicatum.

634. *Et quoniam toto ſentimus*, &c.] Decimum quintum, v. 36. Quoniam Anima per totum Corpus fuſa ſit, ſcindi mediam neceſſe eſt, ſi Corpus medium raptim ſcindatur: Si, exempli cauſa, falcifero curru præcidatur militis membrum, Animam unà ſectam arguit partis reſectæ motio, quam fuſè & ornatè deſcribit Poeta, quæ etiam clariùs in partibus ſectæ Serpentis obſervatur: Fatendum eſt igitur plures Animas eſſe in Uno Animali, Homine, viz. aut Serpente, & aciem ferri, temerè licet impacti, membra iſtius Animalis tam accuratè partiri, ut ſingulis Animabus ſuæ ſedes relinquerentur. Quæ tamen nemo ſanus dixerit: Vel concedendum eſt, Unam Animam per totum corpus Animalis fuſam in multas partes diſciſſam, & proinde mortalem eſſe.

643. *Deſubito.*] Sic lib. II. v. 265.

Vim cupidam tam de-ſubitò, *quàm mens avet ipſa.*

de Curribus falciferis iterum *Lucretius*, lib. V. v. 1300.

647. *In pugnæ ſtudio dedita.*] Lib. IV. v. 813.

Præterquam quibus *eſt* in rebus deditus *ipſe.*

Et Catullus,

——In mala
Deditus *Vir* adultera.

648. *Petiſſit.*] Antiqui *Petiſſere* dicebant pro *Petere*, ea quidem forma verbi qua ſunt *Laceſſere*, & *Inceſſere*, ſed ut mihi videtur, tum ſignificabant *ſæpiùs petere*, ut *Petiſſant* ſæpiùs petant. *Feſtus.* Cicero: *Qui hanc laudem* petiſſunt *nullum fugiunt dolorem.*

650. *Abſtraxe.*] Sic lib. I. v. 986. *Confluxet.*

Servat

Digitized by Google

Servat humi voltum vitalem, oculoſque patenteis,
Donec relliquias Animai reddidit omneis.
Quin etiam tibi ſi lingua vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore, utrinque
Sit libitum in multas parteis diſcindere ferro;
Omnia jam ſeorſum cernes amciſa recenti
Volnere tortari, & terram conſpergere tabo,
Ipſam ſeque retrò partem petere ore priorem,
Volneris ardenti ut morſu premat icta dolore.
Omnibus eſſe igitur totas dicemus in illis
Particulis Animas? At ea ratione ſequetur,
Unam animantem Animas habuiſſe in Corpore multas.
Ergo diviſa 'ſt ea, quæ fuit una ſimul cum
Corpore, quapropter Mortale utrumq; putandũ 'ſt,
In multas quoniam parteis diſcinditur æquè.
Præterea, ſi immortalis natura Animai
Conſtat, & in Corpus naſcentibus inſinuatur:
Cur ſuper anteactam ætatem meminiſſe nequimus?
Nec veſtigia geſtarum rerum ulla tenemus?
Nam ſi tantopere'ſt Animi mutata poteſtas,
Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum:
Non (ut opinor) id ab letho jam longiter errat.
Quapropter fateare neceſſe 'ſt, quæ fuit ante,
Interiiſſe: Et quæ nunc eſt, nunc eſſe creatam.
Præterea, ſi jam perfecto corpore nobis

vitalem vultum oculoſque patentes humi ſervat, donec omnes Animæ reliquias amiſerit. Imò ſi tibi libeat longam ſerpentem vibranti lingua minantem in multas partes dividere, videbis ſingulas partes recenti ictu ſeparatas tortari, & terram ſanie aſpergere; & ipſam Serpentem vehementi dolore Vulneris afflictam, caput ſuum retrò torquere, ut dentibus apprehendat partem olim reliquo Corpori conjunctam. Dicemus igitur totas eſſe, atque integras Animas in ſingulis iſtis particulis? at inde ſequeretur, Unum ſingulare Animal in ſuo corpore multas Animas continere: Anima igitur iſta quæ una eſt uni Corpori conjuncta unà cum Corpore dividitur: Utrumque igitur æquè mortale exiſtimandum eſt, quoniam Utrumque æquè dividitur in multas partes. Præterea, ſi Anima noſtra ſit immortalis, & in Corpus hominis naſcentis infundatur, quam ob cauſam vitæ anteactæ memores non ſimus? cur nulla geſtarum rerum veſtigia tenemus? Si enim Anima tantoperè labefactata ſit, ut omnis memoria rerum anteactarum penitùs evanuerit, illa, uti exiſtimo, à morte non longè abeſt: Quapropter neceſſe eſt ut fateare, illam Animum quæ ante fuit, periiſſe, illam verò quæ nunc eſt, nunc creatam eſſe. Præterea, ſi jam perfecto & abſoluto noſtro Corpore

NOTÆ.

658. *Caudam procero corpore.*] Caudam longam & proceram: *Lambinus:* Alii tamen legunt,

——*Minacem*

Serpentem, & Cauda procero corpore.

660. *Amciſa.*] *Am* olim ex ἀμφὶ pro *circum* dicebant, Exempla innumera in vocibus compoſitis: *Faber.*

670. *Præterea, ſi immortalis*, &c.] Decimum ſextum, v. 9. Si Anima ſit immortalis, ſi ante perfectum Corpus integra exiſtens (ea erat Pythagoræ & Platonis ſententia) in Corpus tandem infundatur: Cur nemo (uno Pythagora excepto) anteactæ vitæ recordetur? Quòd ſi Anima iſto in Corpus ingreſſu omnem recordationem amiſerit, quidni res tantoperè vitiata, ſit ulteriori corruptioni, morti obnoxia?

674. *Mutata.*] Al. *Vitiata:* Et in ſequenti verſu,

Omnium ut actarum, &c.

675. *Retinentia.*] Vox μονήρης, neque enim alibi quàm apud *Lucretium* invenitur. *Faber:* Infra, v. 863. *Repetentia*, eaque voce Arnobius, in lib. 2. utitur.

676. *Longiter.*] Ita *Chariſius*, Inſtit. Gram. lib. II. pag. 183.

679. *Præterea, ſi jam perfecto*, &c.] Decimum ſeptimum, v. 18. Si Anima inferretur in Corpus perfectum, id ſic deberet fieri ut in ipſo degeret, quaſi Avis in cavea, non ut videretur cum eo creſcere, atque ita contexi, ut inde exire non potis ſit incolumis, proderet ſe ortui atque interitui obnoxiam.

Digitized by Google

Anima tum ſolet infundi, cum naſcimur, & ingredimur in vitam, tum profectò non unà cum Corpore in membris in ipſo ſanguine creviſſe, ſed potiùs per ſe velut in Cavea vivere videretur, ita tamen ut totum Corpus ſenſu aſpergat. Omninò igitur credendum eſt Animas (naſci & mori) non eſſe originis expertes, neque à Mortis lege ſolutas. Præterea non credendum eſt, Animas in Corpora noſtra extrinſecùs infuſas omnibus Corporum partibus tam accuratè conjungi potuiſſe, ipſa tamen Experientia demonſtrat illas eſſe ita conjunctas: Namque ita unitæ ſunt Venis, Viſceribus, Nervis, & Oſſibus, ut Dentes ipſi fiant ſenſus participes; ut dolor Dentium, frigidæ aquæ ſtringor, & lapis aſper ſubitò de pane expreſſus ſatis oſtendunt. Inſuper, dum Animæ ſint ita omnibus partibus Corporis intextæ, vix credibile eſt illas exire poſſe integras, & ſeſe ſalvas exolvere è Nervis omnibus, Oſſibus, & Articulis. Si verò exiſtimes Animam extrinſecùs infuſam per omnia Corporis noſtri membra diffundi, exinde ſequetur eam mortalem eſſe & perire, quod enim diffunditur per aliquod Corpus, diſſolvitur, atque ideo perit; nam diſpergitur per omnes meatus Corporis: Ut Cibus, cum per omnes artus diſtribuitur, propriam ſuam naturam amittit, & aliam ſubſtantiam à ſe prorſus diverſam conſtituit; Sic Anima quamvis integra in

Inferri ſolita 'ſt Animi vivata poteſtas,
Tum cùm gignimur, & vitæ cùm limen inimus:
Haud ita conveniebat, uti cum Corpore, & unà
Cum membris videatur in ipſo ſanguine crêſſe:
Sed velut in cavea, per ſe ſibi vivere ſolam
Convenit, ut ſenſu Corpus tamè affluat Omne.
Quare etiam atque etiam nec originis eſſe putandum 'ſt
Experteis Animas, nec lethi lege ſolutas.
Nam neq; tantopere adnecti potuiſſe putandum 'ſt
Corporibus noſtris extrinſecus inſinuatas:
Quod fieri totum contrà manifeſta docet res.
Namq; ita connexa' ſt per Venas, Viſcera, Nervos,
Oſſaque, uti Dentes quoque ſenſu participentur:
Morbus ut indicat, & gelidai ſtringor aquai,
Et lapis oppreſſus ſub dente è frugibus aſper:
Nec tam contextæ cùm ſint, exire videntur
Incolumes poſſe, & ſalvas exſolvere ſeſe
Omnibus è Nervis, atque Oſſibus, Articuliſque.
Quòd ſi fortè putas extrinſecus inſinuatam
Permanare Animam nobis per membra ſolere,
Tantò quæque magis cum corpore fuſa peribit;
Quod permanat enim, diſſolvitur: Interit ergo.
Diſpertitur enim per caulas Corporis omneis:
Ut cibus in mébra atq; artus cùm diditur omneis,
Diſperit, atque aliam naturam ſufficit ex ſe:
Sic Anima atque Animus quamvis integra recens in

NOTÆ.

681. *Limen inimus.*] Alii *Lumen adimus.*

685. *Convenit*, &c.] Hunc verſum delet *Lambinus*, *Gaſſendus*, Alii: Plures retinent. Sine illo quidem argumentum eſt ſatis explicatum, & forſan *affluat omne corpus ſenſu* Latium non agnoſcit.

693. *Stringor Aquaï.*] Frigus Aquæ quo dentes perſtringuntur, cum aqua frigida bibatur.

694. *Et Lapis oppreſſus*, &c.] Omnes Codd. *Oppreſſus ſubitis è frugibus:* Unde Quidam *ſubitò de frugibus:* Faber, *Subitis offractibus.* Legi tamen poteſt,

Et lapis expreſſus *ſubito de frugibus aſper.*

698. *Quòd ſi fortè putas*, &c.] Decimum octavum, v. 15. Formetur igitur extra Corpus, ut iſti volunt, Anima, & demum infundatur; dum per varios flexus & meatus Corporis diffuſa ſit, neceſſe eſt ut mutetur, ſitus & ordo partium mutetur, tota denique ſubſtantia diſtrahatur. Quælibet enim res tot fiſtulas, tot meatus & foramina quot in corpore ſunt, permanet, eamque multis modis diſtractam ſenties; Alimentum conſidera, dum per venas, alioſque ductus ad ſingula Corporis membra defertur, depoſita priori forma aliam prorſus diverſam induit. Credendum ideo Animam quoque parem mutationem ſubituram eſſe, & proinde mortalem.

700. *Tanto quæque.*] *Tanto nempe*, Faber.

Corpus

Digitized by Google

Corpus eunt, tamen in manandò dissolvuntur;
Dum quasi per caulas omneis diduntur in artus
Particulæ, quibus hæc Animi natura creatur:
Quæ nunc in nostro dominatur Corpore nata
Ex illa, quæ tunc peritat partita per artus.
Quapropter neque natali privata videtur
Esse die natura Animæ, neque funeris expers.
Semina præterea linquuntur, necne, Animaï
Corpore in exanimo? quòd si linquūtur, & insunt,
Haud erit, ut meritò immortalis possit haberi;
Partibus amissis quoniam libata recessit.
Sin ita sinceris membris ablata profugit,
Ut nullas parteis in Corpore liquerit ex se:
Unde cadavera rancenti jam viscere vermeis
Expirant? atque unde animantum copia tanta
Exos, & exsanguis tumidos perfluctuat artus?
Quòd si fortè Animas extrinsecus insinuari
Vermibus, & privas in corpora posse venire
Credis, nec reputas cur millia multa Animarum
Conveniant, unde una recesserit: Hoc tamen est ut
Quærendum videatur, & in discrimen agendum:
Utrùm tandem Animæ venentur semina quæque
Vermiculorum, ipsæque sibi fabricentur ubi sint:
An jam corporibus perfectis insinuentur.
At neque, cur faciant ipsæ, quareve laborent,
Dicere suppeditat, neq; enim, sine corpore cùm sint,
Sollicitæ volitant morbis, algoque, fameque.
Corpus enim magis his vitiis adfine laborat:

Corpus ingressa est dum per omnes meatus Corporis diffunditur, dissolvitur; quoniam per omnes istos meatus ad singula membra deferuntur Particulæ è quibus componitur hæc Anima, quæ nunc in Corpore nostro dominatur, nata ex illa Anima quæ tunc periit, cum per singulos artus fuerit distributa: Quapropter Anima (nascitur & moritur) neque Originis neque mortis expers est. Præterea, in exanimi Corpore quædam particulæ Animæ remanent, necne? Si remanent in Cadavere, non dicendum est Animam esse immortalem, cum amissis quibusdam & in Cadavere relictis partibus deminuta exierit: Si verò cum omnibus suis partibus adeo integra recesserit, ut nullas particulas in Cadavere reliquerit, unde Cadavera vermiculos è visceribus jam putridis effundunt, unde tanta multitudo Animalium quæ nec ossa, nec sanguinem habent per membra tumescentia repunt, & volvuntur? Quod si forsan existimes Animas extra formatas in Vermiculos infundi, & singulas singulis corporibus conjungi, nec consideres quam ob causam multa Animarum millia illuc convenirent, unde una tantùm recesserit: Illud tamen inquirendum & discutiendum videtur, utrum Animæ singula semina Vermiculorum inquirant, & ipsæ sibi ædificent domicilia ubi vivant; vel infundantur in Corpora jam perfecta & absoluta. Nulla verò est ratio cur ipsæ sibi ædificent domicilia, & laborent, non enim, cum sine Corpore, morbis, fame, aut frigore afficiuntur: His enim malis Corpus solum propriè afficitur,

NOTÆ.

710. *Peritat.*] Al. Periit.

713. *Semina præterea linquuntur,* &c.] Decimum nonum, v. 28. Si Anima discedens è Corpore quasdam sui particulas in eo relinquat, dissolubilem arguunt delibatæ particulæ; Si non relinquat, reddi causa nequeat quamobrem tot Vermes gignantur in Cadavere; cùm dicere quidem tot Animas eò confluere extrinsecùs unde una excesserit, perabsurdum sit, ac magis adhuc, dicere unamquamque aut deligere Semina, ex quibus fabricetur sibi Corpus proprium, ut ea patiatur incommoda, quæ sine Corpore esse nequeunt, aut subire in Corpus jam elaboratum, cum quo connecti intimè, & consentire non valeat.

717. *Sinceris membris.*] *Sincera ex membris*, Faber: Non enim id agitur nunc, *utrum cum Anima abit, integra manent membra* (quis enim ea de re unquam dubitet?) *sed utrum Anima, cum abiit, deminuta sui parte, & libata recedat.*

732. *Algoque.*] Ita *Nonius*, contra quem Alii pro *Algu* pugnant.

733. *Adfine vitiis.*] *Cicero*, Affinis *facinori, & turpitudini: Noxæ* affinis: *Livius.*

Digitized by Google

Animusque illius contagione multa incommoda patitur: Sed concedatur utile esse istis Animabus ædificare Corpus quod incolerent, via tamen nulla videtur, qua id possint facere. Animæ igitur sibi Corpora non fabricantur; nec in Corpora jam perfecta & absoluta infunduntur, tum enim non tam accuratè essent singulis partibus unitæ, neque ita Corpus & Anima consentirent, & motus vitales sibi invicem mutuò impertirent. Denique cur sæva feritas omni Leonis proli insit, cur Astutia Vulpibus à parentibus datur, cur fuga Cervis, & cur pavor à Parentibus derivatus eos in fugam conjicit? Cur, inquam, hæ, similesve affectiones omnibus Animalibus à tenera ætate competunt, & innatæ videntur, si non quia certa Anima ex certo semine nascitur, & una cum toto Corpore crescit? Si verò Anima esset immortalis, & ab uno in aliud Corpus transire soleret, tum ejusdem generis Animalia haberent diversos mores; Canis Hyrcanus sæpe fugeret Cervi cornigeri impetum, & Accipiter Columbam per Aëra delapsam timeret, & evitare conaretur: Homines sine ratione viverent, Bruta verò saperent. Illud enim falsum & absurdum est quod dicunt, Animam immortalem mutato Corpore mutari,

Et mala multa Animus contage fungitur ejus.
Sed tamen his esto quamvis facere utile Corpus,
Cùm subeant: At qua possint, via nulla videtur.
Haud igitur faciunt Animæ sibi corpora, & artus.
Nec tamen est ut jam perfectis insinuentur
Corporibus: Neque enim poterunt subtiliter esse.
Connexæ; neque consensu contagia fient.
Denique cur acris violentia triste Leonum
Seminium sequitur: Dolu' Volpibus, & fuga Cervis
A patribus datur, & patrius pavor incitat artus?
Et jam cætera de genere hoc, cur omnia membris
Ex ineunte ævo ingeneratscunt, inq; genuntur,
Si non certa suo quia semine seminioque
Vis Animi pariter crescit cum corpore toto?
Quòd si immortalis foret, & mutare soleret
Corpora, permistis animantes moribus essent:
Effugeret Canis Hyrcano de semine sæpe
Cornigeri incursum Cervi, tremeretque per auras
Aëris Accipiter fugiens veniente Columba:
Desiperent Homines, saperent fera sæcla Ferarum.
Illud enim falsa fertur ratione, quod aiunt,
Immortalem Animam mutato Corpore flecti:

NOTÆ.

734. *Contage.*] Seu *Contagi*, perinde est: Sic lib. IV. v. 336. *Quæ* contage *sua pallori-bus omnia pingunt.*

735. *Quamvis utile.*] Quantumvis utile.

736. *Cum subeant.*] *Quod subeant:* Faber, rectè: olim enim ita scriptum, inde *Quom*, & tandem *Cum.*

741. *Denique cur acris violentia*, &c.] Vigesimum, v. 29. Si Animæ istæ immortales toties hactenus commutàssent Animalium Corpora (Pythagoram & Platonem urget) deberet sensim esse immutata Animalium indoles; Sicque jam Leo effet non ferox, Cervus non timidus, Vulpes non dolosa, jam Canis Cervum fugeret, Accipiter Columbam; Bruta saperent, & Homines desiperent; quippe Anima Columbæ Accipitri, Anima Bruti Homini, & vice versa, sæpe jungeretur. Siquis verò dicat Animarum indolem una cum Corporibus mutari, easque cujuscunque generis sint, induere eos mores, qui istis Corporibus conveniant, nihil ampliùs requirimus. Quicquid enim mutari potest, illud mortale est, cùm in omni mutatione sit partium trajectio, atque ideò dissolutio. Sin verò affirmet Animas, exempli causa, Humanas immigrare solùm in Humana Corpora, cur illa Anima, quæ modò in Homine adulto sapiens vixit, in Puerum infusa desipit? An in tenero Corpore teneratscit Animus? tum mutatur; Et nemo sanus asseret rem tantoperè mutatam immortalem esse.

742. *Seminium triste.*] Crudele, noxium; Virgilius, Ecl. III.

Triste *lupus stabulis, maturis frugibus imbres.*

745. *Inque genuntur.*] Ita *Lambinus:* Codd. tamen *Ingenioque*, *Ingeneratscunt* habet aliquid latius, & quod ad speciem magis pertinet; At *Ingenuntur* ad singularia, seu individua, ut vocant, *Faber.*

747. *Corpore toto.*] Rectiùs ille qui legit *Corpore quoque*, ut v. 765, & v. 770.

Quod

Digitized by Google

Quod mutatur enim, diſſolvitur: Interit ergo.
Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant.
Quare diſſolvi quoque debent poſſe per artus,
Denique ut intereant unà cum Corpore cunctæ.
Sin Animas hominum dicent in Corpora ſemper
Ire humana, tamen quæram cur è ſapienti
Stulta queat fieri, nec prudens ſit puer ullus?
Nec tam doctus equæ pullus, quàm fortis equi vis?
Si non certa ſuo quia ſemine, ſeminioque
Vis Animi pariter creſcit cum Corpore toto.
Scilicet in tenero teneraſcere Corpore Mentem
Confugient; quod ſi jam fit, fateare neceſſe 'ſt,
Mortalem eſſe Animam, quoniam mutata per artus
Tantopere amittit vitam, ſenſumque priorem.
Quove modo poterit pariter cum Corpore quoque
Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis Animi, niſi erit conſors in origine prima?
Quidve foras ſibi vult membris exire ſenectis?
An metuit concluſa manere in Corpore putri?
Et domus ætatis ſpatio ne feſſa vetuſto
Obruat? At non ſunt Immortali ulla pericla.

nam quod mutatur, diſſolvitur, & proinde perit: partes enim tranſponuntur, & ſitum mutant, quare debent quoque diſſolvi poſſe per artus, denique ut intereant unà cum Corpore cunctæ: Sin autem dicant Animas Humanas ſemper migrare in Corpora Humana: tum inquiram, quare Anima modò ſapiens repentè ſit ſtulta, & quare nullus puer ſit prudens? & quare Pullus Equæ non ſit tam doctus quàm fortis Equus? Si non quia certa Anima ex certo ſemine naſcatur, & pariter creſcat cum unoquoque Corpore. Forſan verò dicent mentem teneram fieri in tenero Corpore, Si verò id fit, neceſſe eſt ut fateare Animam mortalem eſſe, quoniam dum in Corpus infunditur mutata virtutem & ſenſum, quo ante fruebatur, amittit: Aut quo denique modo cuperet Anima unà cum Corpore adoleſcere, & ad ſummum ætatis florem pervenire, niſi unà cum Corpore naſceretur? At quam ob cauſam è membris ſenio confectis exire cupit & properat? An metuit, ne in putri Corpore incluſa jaceret, ne Domicilium quod incolit longa ætate dehiſcens obrueret? At quod Immortale eſt, eſt omnis periculi immune.

NOTÆ.

758. *Quare diſſolvi quoque*, &c.] Deletis duobus hiſce verſibus, integra foret ſententia, & argumentum ſatis explicatum.

767. *Confugient.*] Al. *Confingent*) Lambinus *Non fugient*, id eſt, non poterunt negare. Hoc enim ſignificat *Lucretius*, non poterunt negare mentem eſſe teneram in tenero Corpore, verbi cauſa, mentem pueri bimuli, aut trimuli, non poterunt negare eſſe teneram & imbecillam: Quod ſi verum ſit, mentem modò robuſtam in tenero Corpore teneram fieri, Ergò mortalis eſt. Et hæc ſuadent, ut malim *Non fugient*, Ferri tamen poteſt *Confugient*: Cùm enim Alii dicant, v. 755. *Animum mutato Corpore fleti*; Cur non Alii, ut vim argumentorum evitarent, *Animum in tenero Corpore teneraſcere* docerent? Et iſta voce *Scilicet* ſæpe utitur Poeta cùm Adverſario effugium velit præcludere.

770. *Quove modo poterit*, &c.] Poſt pugnam ſummis viribus magnaque Animi intentione depugnatam, & fugatos, uti opinatur, adverſarios, argumenta quædam levis armaturæ tanquam ad prædam colligendam emittit. Primum autem, v. 7. inquirit unde Anima adultum Corpus tam impotenter deperiret, & votis ſuis omnibus optaret? Unde etiam membra Senio confecta fugeret, & exire properaret? Immortalis enim ſit, & nunquam teneri Corporis imbecillitatem, aut ſeneſcentis ruinam metuet.

772. *Vis Animi*, &c.] Hunc verſum quidam Codd. non agnoſcunt.

773. *Membris ſenectis.*] Sic lib. V. v. 884.

Sic ubi equum validæ vires ætate ſenecta
Membraque deficiunt———

& v. 894.

———*Neque proficiunt ætate* ſenecta.

Saluſtius,

Omnes quibus ſenecto *Corpore Animus militaris erat.*

776. *Non ſunt Immortali.*] Al. *Non ſunt jam Immortali.*

Denique

Digitized by Google

Deinde ridiculum prorsus videtur dicere, Animas præsto esse ad coitus, partus ferarum observare, & cum Immortales sint catervatim expectare mortalia membra, & vehementer inter se contendere, quæ prima ingrederetur: Nisi fortè istæ Animæ hæc inter se fœdera inierint, ut quæ prima advolaverit, prima etiam ingredederetur, ideoque inter se minimè certarent. Denique in Aëre Arbor, in profundo mari Nubes non possunt esse, Pisces in Agris vivere nequeunt: Nec sanguis in ligno, nec succus in saxis esse potest. Certum & definitum est ubi unaquæque res crescat, & existat: Sic Anima non potest sine Corpore sola oriri, neque à nervis & sanguine separata existere. Hoc enim si possit, Anima potius in Capite, Humeris, aut imis calcibus, imò in quavis parte Corporis oriri videretur, & tandem per totum Hominem diffundi: Quoniam verò certum & definitum sit in nostro Corpore

Denique connubia ad Veneris, partusq; ferarum
Esse Animas præsto, deridiculum esse videtur:
Et spectare immortaleis mortalia membra
Innumero numero, certareq; præproperanter
Inter se quæ prima, potissimaque insinuetur:
Si non fortè ita sunt Animarum fœdera pacta,
Ut, quæ prima volans advenerit, insinuetur
Prima, neque inter se contendant viribus hilum.
Denique in æthere non Arbor, non æquore in alto
Nubes esse queunt, nec Pisces vivere in arvis,
Nec Cruor in lignis, nec saxis Succus inesse.
Certum ac dispositum 'st, ubi quicquid crescat, & insit:
Sic Animi natura nequit sine Corpore oriri
Sola, neque à nervis, & sanguine longiùs esse.
Hoc si posset enim, multò priùs ipsa Animi vis
In Capite, aut Humeris, aut imis Calcibus esse
Posset, & innasci quavis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vase maneret.
Quod quoniam in nostro quoque constat Corpore certum

NOTÆ.

777. *Denique connubia ad Veneris*, &c.] Secundum, v. 8. docet ridiculum esse credere Animarum quasi examen circumstare ad coitus, partusque Animalium, & de insinuatione in Corpus inter se mutuò contendere, nisi fortè conventum sit, ut primò advenientis sit conditio potior.

785. *Denique in æthere non arbor*, &c.] Tertium, v. 16. observat, quòd ut certa nascendi, crescendi, existendique regio definita sit rebus cæteris, ita quoque Animo ipsi, ac proinde non magis possit extra Corpus, in quo nascitur, crescit & existit, degere, quàm Pisces extra Aquam, quàm Arbor in Aëre, aut in Mari Nubes. Quòd verò cum toto Corpore nascatur, crescat, & existat Anima, minimè dubitandum est, quippe aliàs Anima modò in Capite, modò in Humeris, imò Calcibus formari, & inde per totum Corpus sensim diffundi sentiremus.

790. *Longiùs.*] Al. *Longiter.*

794. *Tandem in eodem Homine, atque in eodem vase maneret.*] Hunc versum negligunt Interpretes, *Faber* legit,

Tandem in toto Homine, Aqua ut in toto *Vase mancret.*

Est quidem in illo versu Anapæstus, sed ejus libertatis tot exempla sunt apud *Lucretium*, *Virgilium*, cæterosque Poetas, præsertim vetustiores, ut iis proferendis supersedendum existimem. Ratio autem ita legendum suadet, cogit: Nam ex falsa suppositione, *Anima primò in Capite, Humeris, aut imis Calcibus esset, tandem in toto Homine, uti Aqua in toto Vase maneret.* Quemadmodum Aqua quæ infunditur primò partem infimam Vasis, mox mediam, denique totum Vas impleret. Hæc *Faber*: Quæ ingeniosè quidem excogitata à veterum Codd. scriptura quàm maximè absunt: & rejiciendus potiùs est iste versus, qui nihil profectò hic loci agit, quàm talis Emendatio admittenda. Aliquis tamen legit,

Tandem in eodem Homine, atque in eodem vase manere,

viz. *Soleret manere in eodem Vase*, id est, in Capite, Humeris, aut Calcibus: Omnia displicent.

Dispo-

Digitized by Google

Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit
Seorsum Anima, atque Animus: Tanto magis inficiandum
Totum posse extra Corpus durare, genique.
Quare, corpus ubi interiit, periisse necesse 'st
Confiteare animam distractam in Corpore toto. 800
Quippe etenim Mortale Æterno jungere, & unà
Consentire putare, & fungi mutua posse,
Desipere 'st: quid enim diversius esse putandum 'st,
Aut magis inter se disjunctum, discrepitansque,
Quàm, Mortale quod est, Immortali, atque perenni 805
Junctum, in concilio fævas tolerare procellas?
Præterea, quæcunque manent Æterna, necesse 'st,
Aut quia sunt Solido cum corpore respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quicquam, quod queat arctas
Dissociare intus parteis; ut Materiai 810
Corpora sunt, quorum naturam ostendimus antè;
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia, sicut Inane 'st;
Quod manet intactum, neq; ab ictu fungitur hilū:
Aut ideo, quia nulla loci sit copia circum, 815
Quò quasi res possint discedere, dissoluique:
Sicut Summarum Summa 'st æterna, neque extra
Quis locus est, quò diffugiat: neque corpora sunt, quæ
Possint incidere, & valida dissolvere plaga:
At neq; (uti docui) Solido cum corpore Mentis 820
Natura 'st, quoniam admistum 'st in rebus Inane,
Nec tamen est ut Inane: neq; autē corpora desunt,

ubi seorsum Anima & Animus oriri & crescerè possit, eò vehementiùs negandum est Totum (Animam & Animum) produci posse atque existere extra Corpus: Quapropter confitendum est, ubi Corpus periit, Animam etiam perire per totum Corpus diffusam, & unà cum illo dissipatam. Præterea, affirmare Rem mortalem Immortali connecti, mutuò agere, mutuoque pati posse, est planè ineptire; Quid enim absurdius quid ineptius dici aut excogitari potest, quàm rem mortalem immortali & æternæ rei unitam esse multis incommodis obnoxiam? Præterea, quodcunque æternum & immortale est, necesse est ut vel perfectè solidum sit, ita ut nulla vis frangere, nulla inter partes ejus se insinuare & earum unionem dissolvere valeret; Qualia sunt Prima Materiæ Corpora (Atomi) quorum naturam superiùs docuimus: Aut ideo æternum est quia est Intactile, & ictui non obnoxium; Quale est Inane: Aut ideo æternum quia nullum est ex ulla parte spatium in quod partes illius solutæ dispergi possunt, quam ob causam Universum (τὸ πᾶν) Immortale est; extra quod nullum est spatium quò partes solutæ fugiant, neque ulla sunt Corpora quæ in illud incidere, suoque violento impetu diffringere valerent. At verò, ut superiùs docui, Animus non est res perfectè solida, quoniam in omnibus rebus compositis Inane est admixtum. Neque Inane est; Neque desunt Corpora

NOTÆ.

801. *Quippe etenim mortale*, &c.] Quintum, v. 6. asserit summam esse dementiam putare res adeò diversas ac sunt Immortale & Mortale conjungi posse, & Rem Mortalem (Corpus) quæ cùm separata sit à Re ista immortali (Anima) nullis incommodis aut malis objiciatur, unitam Immortali tot doloribus & molestiis, quot Homines quotidiè experiuntur, affici.

807. *Præterea, quæcunque manent*, &c.] Sextum, v. 23. ita se habet. Nihil est æternum & immortale, nisi aut ob soliditatem, ut Atomus; aut quia plagæ est expers, ut Inane; aut quia nullus est locus ex quo Corpora advenientia diffringant, aut in quem partes illius solutæ excedant, ut (τὸ πᾶν) Universum. Anima verò tale Nihil est: Nam res est compositа è seminibus, atque ideo non perfectè solida: Non est Inane, quia afficit Corpus, & ab illo vicissim afficitur: Animam verò τὸ πᾶν Universum esse nemo dixit: Anima igitur est mortalis.

814. *Neque ab ictu fungitur hilum.*] Ita Lambinus; nec *frangitur* admittendum.

818. *Quò diffugiat.*] viz. summa summarum: Alii *Diffugiant*: viz. partes summæ summarum.

Ex

Digitized by Google

quæ ex Infinito advenientia ſuo impetu periculum Animo inferre, ejuſque ſubſtantiam diſtringere, aut diſſipare poſſint: Neque deeſt ſpatium quò Animæ partes diſpergi poſſint; aut quo alia qualibet vi pulſa interire poteſt: Animæ igitur janua mortis minimè præcluſa eſt (Anima eſt mortalis) Quòd ſi ideo magis dicenda eſt immortalis, quòd ab rebus perniciosis defenditur, aut quia res illius ſaluti inimicæ ad illam uſque non pertingunt, vel quia quæ ad illam uſque pertingunt, aliqua ratione recedere coguntur, priuſquam aliquid mali & cladis, quod ſentire poſſumus, inferant. Nimirum hæc omnia ſunt falſiſſima: Ut enim mittam Animum cum Corpore ægreſcere, ſæpe ſollicita eſt de rebus futuris, tum metu malè afficitur, & curis fatigatur: Criminumque olim commiſſorum recordatio illum pungit & lacerat. Adde quòd aliquando delirat Animus, nonnunquam omnium rerum obliviſcitur, & aliquando Lethargo immerſus jacet & ſopitus. Nihil ergo Mors eſt, neque ad nos omnino pertinet, cum Anima ſit Mortalis: Et ſicut olim nihil ægri ſenſimus, cum Africæ populi undique Romanos

Ex infinito quæ poſſint fortè coorta
Proruere hanc Mentis violento turbine molem,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli:
Nec porro natura Loci, ſpatiumque Profundi
Deficit, exſpergi quò poſſit vis Animai,
Aut alia quavis poſſit vi pulſa perire:
Haud igitur lethi præcluſa 'ſt janua Menti.
Quòd ſi fortè ideo magis Immortalis habenda 'ſt,
Quòd lethalibus ab rebus munita tenetur;
Aut quia non veniunt omnino aliena ſalutis:
Aut quia quæ veniunt, aliqua ratione recedunt
Pulſa priùs, quàm, quid noceant, ſentire queamus:
Scilicet à vera longè ratione remotum 'ſt.
Præter enim quàm quòd morbis tum Corporis ægrit,
Advenit id, quod eam de rebus ſæpe futuris
Macerat, inque metu malè habet, curiſque fatigat:
Præteritiſque admiſſa annis peccata remordent.
Adde furorem Animi proprium, atque oblivia rerum,
Adde quòd in nigras Lethargi mergitur undas.
Nil igitur Mors eſt, ad nos neque pertinet hilum,
Quandoquidem natura Animi mortalis habetur:
Et velut anteacto nil tempore ſenſimus ægri,
Ad confligendum venientibus undiq; Pœnis;
Omnia

NOTÆ.

824. *Proruere.*] Codd. *Corruere.* Lambinus *Proruere*, quoniam *Corruere* non uſurpatur ἐνεργηλικῶς: Alii Lambino non credunt, dum verò eadem ſit ſententia, de ſyllaba litigent Grammatici.

830. *Quòd ſi fortè ideo*, &c.] Septimum, v. 12. continetur. Si quis verò dicat Animum vel eſſe adverſus contraria munitum, vel quæ contraria adveniunt ad ipſum uſque non pertingere; vel ſi pertingant priuſquam noceant repelli, id refutent Corporis morbi quibus ipſe etiam Animus laborat: Adde Curas, Metus pœnarum poſt mortem, Conſcientiam quæ Impios fatigat, Inſaniam denique & Lethargum, & fateberis Animum à Rebus perniciosis munitum non eſſe, at ab illis miſerè oppreſſum.

831. *Quod lethalibus.*] Alii *Vitalibus*, ineptè: Ut & *Plena ſalutis* in ſequenti verſu.

836. *Præter enim quàm quòd Morbis tum Corporis ægrit:*] Ita Lambinus, aliquando legebat,

Præter enim quòd tum Morbi eſt, cùm Corpori ægrè eſt.

Alii,

Præter enim quàm quòd Morbi eſt cùm Corpu' ægrotat:

839. *Præteritiſque admiſſa Annis.*] Rejice verò

Præteritiſque admiſſa malis,

Et

Præteritiſque, malè admiſſis.

842. *Nil igitur Mors eſt*, &c.] Quid verò ſi Anima mortalis, ſi aliquando nata, olim etiam peritura foret, quid inde lucri? Reſpondet Lucretius, v. 13. Mortem ipſam, & pœnas poſt mortem, quas Vulgus Hominum tantoperè timet, nos Toti mortales non ampliùs metuemus. Ut enim Nos nondum natos Pugnæ, Tumultus, Punica denique bella

Digitized by Google

Omnia cùm belli trepido concussa tumultu
Horrida contremuere sub altis ætheris auris:
In dubioque fuit sub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis esset, terraque marique:
Sic ubi non erimus, cùm Corporis, atq; Animai
Discidium fuerit, quibus è sumus uniter apti,
Scilicet haud Nobis quicquam, qui non erimus tum,
Accidere omnino poterit, sensumque movere:
Non si terra mari miscebitur, & mare cœlo.
Et si jam nostro sentit de Corpore, postquàm
Distracta 'st Animi natura, Animæque potestas:
Nil tamen hoc ad Nos, qui cœtu, conjugioque
Corporis, atque Animæ consistimus uniter apti.
Nec, si materiam nostram conlegerit ætas
Post obitum, rursumque redegerit, ut sita nunc est;
Atque iterum Nobis fuerint data lumina vitæ,
Pertineat quicquã tamen ad Nos id quoque factum,
Interrupta semel cùm sit repetentia nostra.
Et nunc nil ad Nos de nobis attinet, antè
Qui fuimus, nec jam de illis Nos afficit angor,
Quos

lacesserent: cùm totus orbis trepido belli tumultu jactatus sub cœlo tremuit; & in dubio fuit utrius populi imperio Terra, Mare, omnes denique Humanæ res subjicerentur: Sic quando non erimus, cùm Corporis & Animæ, è quibus conjunctis compositi sumus, fuerit separatio, nihil, inquam, nobis, qui tum non erimus, poterit accidere, & sensum afficere, Nihil profectò, si Terra Mari miscebitur, & Cœlo Mare. Imò si Anima nostra, postquam à Corpore separetur, sentiat, Hoc tamen nihil ad Nos, qui è Corpore atque Anima conjunctis sumus compositi. Nec si post mortem particulæ omnes aliquando collectæ, & in eundem ordinem, in quo nunc sunt, redactæ fuerint, & vita nobis iterum concederetur, id quidem ad nos omninò pertinet; cùm Recordatio nostra semel fuerit interrupta. Et nunc quidem non soliciti sumus de iis qui olim fuimus; neque Anxii de iis

NOTÆ.

bella non turbârunt, sic etiam mortuos, quoniam Anima æquè ac Corpus interit, Bella, Tumultus nulla solicitudine afficient. M. Tull. lib. I. Tuscul. Quæst. *Qui enim satis viderit id quod est luce clarius, Animo & Corpore consumpto, totoque Animante deleto & facto interitu universo, id Animal quod fuerit factum esse nihil; is planè perspiciet, inter Hippocentaurum, qui nunquam fuerit, & Regem Agamemnonem, qui fuit, nihil interesse: Nec pluris nunc facere M. Camillum hoc civile bellum quàm illo vivo Ego fecerim Romam captam.* Συνέθιζε δὲ σεαυτὸν ἐν τῷ νομίζειν μηδὲν πρὸς ἡμᾶς εἶναι τὸν θάνατον, ἐπεὶ πᾶν ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἐν τῇ αἰσθήσει, στέρησις δὲ ἔστιν αἰσθήσεως ὁ θάνατος, ὅθεν γνῶσις ὀρθὴ μηδὲν εἶναι πρὸς ἡμᾶς τὸν θάνατον. Epicurus apud Laertium.

847. *Aurîs.*] Alii *Orîs*: sequentem versum rectè edidit *Lambinus*, licet Codd.

In dubioque fuere *utrorum* ad *regna*. Unde Gifanius,

In dubioque fueret *utrorum ad.*

851. *Uniter apti.*] Festus, *Comprehendere vinculo antiqui* Apere *dicebant*, unde *Aptus*, is qui *convenienter alicui junctus est.* Catullus, Ep. 38.

Aptis sarcinulis & expeditis.

855. *Et si jam nostro sentit*, &c.] Deinde, v. 19. hæc addit. Quin etiam licet supponatur, Animam secretam aliquid sentire, nihil hoc ad Nos spectat, qui non sola Anima, sed quidpiam ex Corpore & Anima compositum sumus. Imò supponatur, Nos eosdem, qui jam existimus, redituros; ob varios, viz. motus concursusque Atomorum quas ad idem Corpus rursus constituendum iterum cogi nihil repugnet: Nihil tamen seu Nos, qui jam sumus, seu qui tum erimus, attinebit. Quemadmodum viventes jam nihil soliciti sumus aut de iis qui olim fuerimus, aut de iis qui olim sumus futuri: Id nimirum, quia nobis dissolutis, ea sit extandi interruptio, post quam nulla memoria viget status ejus in quo fuerimus, ut neque jam ulla præsensio illius in quo futuri sumus.

859. *Materiam nostram.*] seu *Nostrî*, ut & in v. 866. legas, perinde est.

863. *Repetentia nostra.*] Optima Lambini

Digitized by Google

quos futura ætas è noſtra materia componet : Nam cum conſideres infinitum tempus præteritum, & quàm varii ſunt ſeminum motus, facilè etiam credes ſemina in eodem ordine, in quo nunc ſunt, ſæpe fuiſſe poſita, iſtius verò recordari non poſſumus. Morte enim vita fuit interrupta, motuſque omnes quibus jactata erant ſemina, erant à ſenſiferis motibus planè diverſi. Cui aliquid Mali venturum eſt, ille debet in illo tempore exiſtere, in quo Malum illud poſſit advenire : At quia Mors non permittit, ut ille cui hæc incommoda quibus nunc laboramus, antea fuerit, certi eſſe poſſumus, Nobis in morte nihil timendum eſſe : Illumque non poſſe eſſe miſerum, qui non eſt : Idemque plane eſſe ac ſi nunquam natus fuerit ille cui vitam mortalem ademit Mors immortalis. Proinde, cum videas Hominem ſortem ſuam miſeram exiſtimare, quod poſt mortem aut in terra putreſcet,

Quos de materia noſtra nova proferet ætas :
Nam cùm reſpicias immenſi temporis omne
Præteritum ſpatium, tum motus Materiaï
Multimodi quàm ſint ; facile hoc adcedere poſſis,
Semina ſæpe in eodem, ut nunc ſunt, ordine poſita :
Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
Inter enim jecta 'ſt vitaï pauſa, vagéque
Deerrârunt paſſim motus ab Senſibus omnes :
Debet enim, miſerè quoi fortè ægrèq; futurum 'ſt,
Ipſe quoque eſſe in eo tum tempore, cùm malè poſſit
Accidere : At quoniâ mors eximit im, prohibetque,
Illum, cui poſſint incommoda conciliari
Hæc eadè, in quibus & nunc Nos ſumus, antè fuiſſe;
Scire licet Nobis nihil eſſe in morte timendum :
Nec miſerum fieri, qui non eſt, poſſe : neque hilum
Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.
Proinde ubi ſe videas hominè miſerarier, ipſum,
Poſt mortem fore, ut aut putreſcat corpore pôſto ;
Aut

NOTÆ.

ni emendatio. Intelligit, contra quam Alii interpretantur ; abruptam eſſe συνέχειαν actionis, atque adeò nihil ad Nos, &c. Id ipſum eſt quod mox dicit,

Inter enim jecta eſt Vitaï pauſa, vageque
Deerrârunt paſſim motus ab ſenſibus omnes.

Aliæ explicationes à ſcopo abeunt. *Faber.* Lambinus tamen ipſe interpretatur *Repetentiam, ἀνάμνησιν*, recordationem, è ver. 871.

Nec tamen id quimus memori reprehendere Mente.

Gifanius, *Retinentia* : viz. Cum ſemel deſimus retineri, manere, eſſe : Alii *Repetentia* : id eſt, Vitæ curſus.

874. *Debet enim miſerè quoi*, &c.] v. 9. Idem Argumentum fuſiùs explicat. Is qui fortè Miſer futurus eſt, debet exiſtere in eo tempore quo mala & ægritudo premant ; At Mortuus deſinit eſſe, nec unquam à ſepulchro revertetur.

Veſtigia nulla retrorſum.

Ideo Mortuus nullo modo Miſer eſſe poteſt.

876. *Eximit im.*] id eſt : *Eum* : Plautus Epidico, *Ita non omnes poterunt è cruciatu eximere Epidicum.* Alii tamen è Codd. *Eximit, Eſſeque prohibet*, quibus ſi *Salmaſio* credimus nihil eſt aptius.

878. *In quibus & Nos nunc ſumus.*] Alii *Quibus ægri nunc ſumus.* Ineptè verò Gifanius cum ſuis Codd. *Quibus è nunc nos ſumus.*

881. *Differre.*] Lambinus, *Referre.*

882. *Mors immortalis.*] Ut apud Catullum,

Nox eſt perpetua una *dormienda.*

883. *Proinde ubi ſe videas*, &c.] v. 24. Increpat quoſdam Homines de ſepultura nimis ſolicitos, eamque ſolicitudinem ex opinione de Animi Immortalitate natam aſſerit : Quid enim Ille, qui nihil ſenſurum ſe poſt Mortem credit, Cadaver curaret ? Reſpexiſſe autem videtur ad tritum illud de *Diogene*, qui rogatus quemadmodum curari vellet, cùm mortuus foret, projici ſe inhumatum juſſit, & cauſantibus quòd à Feris & Volucribus laniaretur, apponi ad manum juſſit Baculum, quo poſſet illas abigere, & excipientibus quòd non poſſet, viz. ut Senſu ſic Motu privatus ; *Quid igitur*, inquit, *ſi ſenſu caruero, mea intererit quomodocunque mecum agatur ?*

883. *Miſerarier ipſum.*] Alii *Indignarier* : Iſtud ament quibus placet.

884. *Corpore poſto.*] Corpore humato, & in

Digitized by Google

Aut flammis interfiat, malisve ferarum:
Scire licet, non sincerum sonere, atque subesse
Cæcum aliquem cordi stimulũ, quamvis neget ipse
Credere se quemquã sibi Sensum in morte futurũ.
Non(ut opinor)enim dat, quod promittit; & inde
Nec radicitus è vita Se tollit, & eicit;
Sed facit esse Sui quiddam super insçius ipse.
Vivus enim Sibi cùm proponit quisque, futurum
Corpus uti volucres lacerent in morte feræque;
Ipse Sui miseret: neque enim Se vindicat hilum,
Nec removet satis à projecto corpore: & illud
Se fingit, sensuque suo contaminat adstans.
Hinc indignatur se Mortalem esse creatum,
Nec videt, in vera nullum fore morte alium Se;
Qui possit vivus sibi Se lugere peremptum,
Stansque jacentem, nec lacerari, urive dolore.
Nam si in morte malum'st malis morsuq; ferarum
Tractari, non invenio quî non sit acerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis;
Aut in melle situm suffocari, atque rigere
Frigore, cùm in summo gelidi cubat æquore saxi:
Urgerive superne obtritum pondere terræ.

absumetur ab Igne, aut à Feris devorabitur, inde colligere potes illum non rectè sapere & inani aliquo timore agi, quamvis ipse neget se credere aliquem sibi mortuo futurum esse sensum. Non enim, ut opinor, id verè credit quod se credere profitetur, neque se totum periisse, sed quiddam sui supereſſe stultus putat. Cum enim aliquis dum vivit secum cogitat futurum esse, ut Volucres & Feræ Cadaver suum lacerarent, & suam sortem miserã existimat, Se *non satis perpendit, neque distinguit à cadavere, fingit illud* Se *esse, suoque sensu adstans contaminat. Hinc indignatur se mortalem fuisse natum, neque considerat in vera morte nullum fore alium* Se; *qui vivus* Se *mortuum, Qui stans* Se *jacentem, lugere, aut qui lacerari, aut ullo dolore affici possit. Si verò Mortuo malum sit, dentibus Ferarum lacerari, non video cur non sit malum rogo imponi, & Flammis absumi, in Melle immergi, & frigore rigere cum plano marmori impositus jaceat, vel cum Terra ingesta sepultus opprimatur.*

At

NOTÆ.

in Terra condito, *Lambinus: Alii:* Ego verò, *Corpore posito*, ut à Volucribus lacereturq; Qui enim ponderè Terræ est obtritus, v. 906. Ille proculdubiò est in Terra conditus & humatus: Quid igitur timeret *putrescere Corpore posito*, qui *Pondere terræ opprimi* non timeat?

885. *Aut Flammis interfiat.*] Abeat vox ista *Flammis*, nisi forsan aliquis doleret se *Flammis absumi* posse, qui, v. 903. se *Ignibus* imponi patienter ferat: si alia vox occurreret, apponerem, interim lege, è v. 893. & v. 901. *Aut interfiat* morsu *malisve ferarum.*

885. *Interfiat.*] Lib. II. v. 1068. & lib. 5. v. 889. *Confieri.*

886. *Sincerum sonere.*] Lib. III. v. 157. *sonere* autem Veteres.

889. *Quod promittit, & inde.*] Alii, *Promittit abundè.*

890. *Eicit.*] Ejicit.

894. *Miseret.*] Democritum insimulavit Epicurus, quasi diceret post mortem in Corpore sensum fuisse. *Tull. Lib. I. Tusoul. quæst.* & eundem Philosophum Lucretius hic loci castigat.

894. *Se vindicat.*] Alii *dividit*, quæ vox veteris lectionis vestigiis, *neque enim se vidit*, magis inhistit.

895. *Removet satis.*] Feras, & Aves, *Fayus.* Lepidè: Cadaver, viz. Feras & Volucres abigeret: Tam bellum Interpretem Diogenes, satis scio, castigaret.

896. *Sensuque suo contaminat adstans.*] Id est, dum credit *se* post mortem Cadaver illud futurum, sensum suum in id quodammodo transfert. *Faber.*

903. *Ignibus Impositum*, &c.] Tres modos sepulturæ tangit, Qui cremabantur, Qui Terra obruebantur, Et qui in lapideis arcis cum melle condebantur, quos ait in gelidi æquore saxi cubare; Hæc breviter *Salmasius* ad Solinum, p. 850. Forsan verò *Lucretius* castigat *Heraclidem Ponticum*, & *Democritum*; de quibus *Varro.* Quare *Heraclides Ponticus* plus sapit, qui præcepit ut comburerent, quàm *Democritus*, qui ut in Melle servarent, quem si Vulgus secutus

Digitized by Google

At nunc familia nunquam iterum Te læta recipiet, non optima Uxor, nec dulces Liberi oscula præripere festinabunt, magnaq; Voluptate tuum Animum afficient: Non poteris Fortitudine & Virtute tua Tibi tuisque auxilio & præsidio esse: Miser! O Miser! inquiunt, unus malignus dies tot bona & Voluptates vitæ ademit: Non verò adjiciunt istarum rerum Desiderium Tibi non jam inesse: si istud benè considerarent, omnem metum deponerent, doloremque Animo ejicerent. Tu quidem, ut es morte sopitus, sic per omne futurum tempus jacebis omni ægritudine & dolore expers: At nos Te in Cineres redactum sine modo deflebimus, nullusque dies æternum nostrum dolorem sedabit. Igitur ab illo quærendum est, si mortem perpetuus sopor & quies sequatur, unde tantum mali in Morte esse potest, ut aliquis se æterno mœrore maceret?

At jam non domus accipiet te læta, neque uxor
Optima, nec dulces occurrent oscula nati
Præripere, & tacita pectus dulcedine tangent;
Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque
Præsidio: Miser! ô miser! aiunt, omnia ademit
Una dies infesta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addunt, Nec tibi earum
Jam desiderium insidet rerum insuper unà.
Quod benè si videant animo, dictisque sequantur:
Dissolvant animi magno se angore, metuque.
Tu quidem ut es letho sopitus, sic eris ævi
Quod superest, cunctis privatu' doloribus ægris:
At nos horrifico cinefactum te propè busto
Insatiabiliter deflebimus, æternumque
Nulla dies nobis mœrorem è pectore demet.
Illud ab hoc igitur quærendum 'st, quid sit amari
Tantopere, ad somnum si res redit, atque quietem,
Cur quisquam æterno possit tabescere luctu?

NOTÆ.

esset, peream si centum denariis calicem Mulsi emere possimus. Indigna enim Philosophis tam putida sepulchri cura; Fortiùs & Sapientiùs ipse Petronius: At enim fluctibus obruto non contingit Sepultura, tanquam intersit periturum Corpus quæ ratio consumat, Ignis, an Fluctus, an Mora; Quicquid feceris hæc omnia eodem ventura sunt; Feræ tamen Corpus lacerabunt: Tanquam meliùs Ignis accipiat.

907. *At jam non Domus accipiet*, &c.] Quoniam vulgò habetur Malum privari istis rebus, quibus in vita fruimur, & actionibus quibus fungimur, vanam hanc Opinionem deridet Lucretius, v. 18. dum vulgaria refert lamenta, quibus mortuos Amici prosequi solent, quasi Illi hæc, quæ moriendo demiserunt, desiderent. Mortuus jacet sensus & cupiditatis expers, nihil optat, petit, aut indiget, quid igitur deflendus? *Socrates* in Dialogo qui apud Plat. *Axiochus* inscribitur, Ἤκουσα δὲ ποτὲ καὶ τοῦ προδίκου λέγοντος, ὅτι ὁ θάνατος οὐ περὶ τοὺς ζῶντας ἐστὶν, οὐ περὶ τοὺς μετηλλακότας· ὅτι περὶ μὲν τοὺς ζῶντας οὐκ ἔστιν, οἱ δὲ ἀποθανόντες οὐκ εἰσὶν, ὥστε οὐ περί σε νῦν ἔστιν, (οὐ γὰρ τέθνηκας) οὔτε, εἴτι πάθοις, ἔσται περί σε, σὺ γὰρ οὐκ ἔσῃ. Μάταιος οὖν ἡ λύπη περὶ τοῦ μὴ ὄντος, μήτε ἐσομένου περὶ Αξίοχον, Αξίοχον ὀδύρεσθαι, καὶ ὅμοιον, ὡς εἰ περὶ τῆς Σκύλλης, ἢ τοῦ Κενταύρου τὶς ὀδύροιτο, τῶν μήτε ὄντων, μήτε ὕστερον περὶ τὴν τελευτὴν ἐσομένων. Τὸ γὰρ φοβερὸν τοῖς οὖσιν, τοῖς δὲ οὐκ οὖσι πῶς εἴν εἴη;

907. *At jam non Domus.*] Vetus Gronovii Codex, *Vim non jam domus*, unde *Salmasius* conjicit legendum *Quin*, seu potiùs *Im* pro *Eum*; ut *Is Tu*, *Is Ipse*, id est, Qualis hic es, non talem accipiet ibi domus læta. Tandem verò dicit optimè legi, *I, non jam Domus*. Frustra hæc omnia, & nihil profectò putidius *Salmasio* cùm *Lucretium* interpretetur.

910. *Non poteris factis tibi*, &c.] Alii,

Non poteris factis florentibus esse cuiquam:

Gifanius verò,

Non poteris factis florentibus esse tuis

Quos versus amat! In sequenti versu quidam *Misero miserè*.

914. *Desiderium insidet rerum insuper.*] Alii,

Desiderium rerum super insidet.

922. *Ab hoc.*] Gifanius, *Ob Hoc*: & forsan meliùs.

Hoc

Digitized by Google

Hoc etiam faciunt, ubi discubuere, tenentq; 925
Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicant, Brevis hic est fructus homullis:
Jam fuerit, neque post unquam revocare licebit.
Tanquam in morte mali cumprimis hoc sit eorum
Quòd sitis exurat Miseros, atq; arida torreat, 930
Aut aliæ cujus desiderium insideat rei.
Nec sibi enim quisquam tumSe, Vitamq; requirit,
Cum pariter Mens & Corpus sopita quiescunt:
(Nam licet æternum per nos sic esse soporem.)
Nec desiderium nostri nos adtigit ullum: 935
Et tamen haudquaquam nostros tunc illa per artus
Longè ab sensiferis Primordia motibus errant:
Quin conreptus homo ex somno se conligit ipse.
Multò igitur mortem minùs adNos esse putandū,
Si minùs esse potest, quàm quod nihil esse videmus. 940
Major enim turbæ disjectus Materiai
Consequitur letho, nec quisquam expergitus exstat,
Frigida quem semel est vitai pausa secuta.

Imò Homines cùm Genio indulgent, cùm discumbunt, manu tenent pocula, & Capita coronis velant, seriò & ex Animo dicunt, Hæc est brevis vitæ Hominum voluptas, jam frui licet, posthac nunquam fas erit revocare, tanquam hoc maximum timerent in Morte malum quòd miseros sitis arida aliquid exureret & torreret, aut aliùs cujusvis rei desiderium sibi adhæreret: Nemo enim, cum Mens & Corpus somno pariter sopita jacent de se suaque vita solicitus est, (licet enim æternus foret sopor minimè soliciti essemus dum somno sopiti sumus) neque ullum alicujus rei desiderium nos afficit: tum tamen Semina Animæ in Corpore agitantur motibus non longè diversis ab iis qui sensum faciunt: Imò Homo è Somno excitatus subitò vires suas sensusque recolligit. Credendum igitur est Mortem multò minùs *ad nos esse, si potest esse* minùs *quàm id quod* nihil *esse certi sumus: In morte enim major est Dissipatio Principiorum quàm in Somno, nec quisquam expergiscitur, cujus Vita frigida morte semel interrupta est.*

NOTÆ.

925. *Hoc etiam faciunt ubi*, &c.] Stolidi quidem isti qui Mortuos insatiabiliter lugent, Stolidiores verò, qui commessationibus indulgentes etiam inter pocula mortis memoriam refricant, quasi siti inexpleta conficiendi essent, aut alicujus aliùs rei desiderio vexarentur, postquam è vita migraverint. Somno sopiti nihil cupiunt, nec re aliqua indigent, quid igitur stulti timeant desiderium in Morte quæ magis disjicit Animæ Principia quàm somnus, & eorum motus à sensu reddit magis alienos?

927. *Brevis hic est fructus Homullis.*] *Homulli*, Faber: Quia nisi *Homulli* legatur, tum Solæcismus in oculos involabit. [*Jam fuerit*] alioqui scribendum erat [*Jam fuerint*] Homulli, viz. Totius enim loci hæc sententia: Benè & volupe faciamus, Genium memorem brevis ævi nunc placandi tempus est, seu Corollas ille, seu Vina, Sermonesve suaves, & molliculas Escas, seu quid etiam est jucundius, malit: Si nescis, hæc vera vitæ gaudia sunt, sed Eheu! quàm citò prætervolant! Manum itaque injice, *Brevis hic est fructus Homulli*, Horæ momento *fuerit* (id est, *perierit*, ut, *fuit Ilium*) *neque post unquam revocare licebit.*

930. *Torreat.*] *Terra*, Lambinus, frustra: In sequenti versu Alii legunt *Res*, ita enim Veteres.

934. *Nam licet æternum*, &c.] Hunc versum sequenti subjicit *Salmasius*, & cùm in Cod. Gronovii invenerit *Praemo* pro *Soporem*, legit,

Nam licet æternum per nos sic esse Suprema,

Per nos, inquit, licet sic esse suprema, mortem nempe ipsam, ut est ille Somnus: Vel etiam fortasse

Sic esse Supremo.

Supremo nempe sopore vel somno, sic licet esse per nos æternum, ut & isto quotidiano quo requiescimus. Ita laborant illi, quibus nihil placet præter difficiles nugas.

942. *Expergitus.*] Ab alio excitatus, quem solemus dicere expergefactum: *Festus*: Expergo pro Expergefacio, *Nonius* & Aulus Gellius, lib. VI. C. 10. *tum vel maximè juvenis Animos ista re* expergebat.

Digitized by Google

Denique ſi Rerum Natura repentè vocem emitteret, & Noſtrum aliquem ita objurgaret. Quid Tibi, O Mortalis, vis? quid inſano luctui indulges? quid gemis mortem? & Te moriturum eſſe doles? Nam ſi Vita qua uſus fuiſti Tibi jucunda fuerit, ſi non omnia illius bona in Te, veluti in Vas pertuſum infuſa, perfluxerunt, & Te nulla Voluptate afficientia perierunt, Cur, o Fatue, non recedis, ut Conviva Vita ſaturatus, & lubenti Animo altam ſecuramque quietem capis? Sin ea, quæcunque accepiſti, bona profuſa perierunt, & Vita jam Tibi ingrata ſit, cur quæris addere, quod iterum Tibi malè pereat, & ſine aliqua jucunditate effluat? Quare non potiùs Vitæ ſimul & Laboris finem facis? Nulla enim alia bona excogitare aut invenire poſſum, quæ Tibi grata ſorent, Omnia ſunt ſemper eadem: Si Corpus & Membra tua non languent Senio confecta, Omnia tamen erunt ſemper eadem, ſi multas ætates vivendo ſuperes, & magis ſi nunquam moriturus ſis. Quid

Denique ſi vocem rerum Natura repente
Mittat, & hoc aliquoi noſtrũ ſic increpet ipſa: 945
Quid tibi tantopere'ſt, Mortalis, quòd nimis ægris
Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fles?
Nam ſi grata fuit tibi vita anteacta, priorque,
Et non omnia pertuſum congeſta quaſi in vas
Commoda perfluxere, atq; ingrata interiere: 950
Cur non, ut plenus vitæ Conviva, recedis?
Æquo animoque capis ſecuram, Stulte, quietem?
Sin ea, quæ fructus cumque es, periere profuſa,
Vitaque in offenſu'ſt; cur amplius addere quæris,
Rurſum quod pereat malè, & ingratum occidat
omne: 955
Nec potiùs vitæ finem facis, atque laboris?
Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque
Quod placeat, nihil eſt: eadem ſunt omnia ſemper.
Si tibi non annis Corpus jam marcet, & artus
Confecti languent: eadem tamen omnia re-
ſtant, 960
Omnia ſi pergas vivendo vincere ſæcla:
Atque etiam potiùs, ſi nunquam ſis moriturus.
Quid reſpondeamus, niſi juſtam intendere litem
Naturam? & veram verbis exponere cauſam?
At qui obitum lamentetur miſer ampliùs
æquo, 965
Non meritò inclamet magis, & voce increpet acri?
Aufer ab hinc lacrymas, Barathro, & compeſce
querelas.
Grandior

huic objurgationi reſpondeamus, niſi Naturam juſtam litem nobis intendere, jureque increpare? Illum verò qui Obitum ampliùs æquo lamentetur, nonne meritò acriùs objurget, & voce vehementi increpet? Stulte, aufer abhinc Lachrymas, & Queſtus tuos reprime.

NOTÆ.

944. *Denique ſi vocem rerum Natura*, &c.] Ut magis valeret contra timorem mortis diſputatio, Naturam inducit loquentem, ſuaque argumenta Perſonæ autoritate ſuſtentat, V. 21. Si rebus adverſis uſus fuiſti, (Naturam audis) recede Miſer, & quietem tandem diſce pati: Si proſperis, tum Bonis illis, quæ tam benignè contuli, contentus abi: Nova ne expectes, ut Temporum ſic etiam rerum omnium converſio, iiſdem ſemper eadem ſuccedunt: ſi vires tuas Senectus nondum confecerit, bona omnia quæ Tibi proponere poſſum percepiſti: Si ſenex ſis, quid eſt quòd moraris emori?

962. *Atque etiam potiùs.*] Hunc verſum quidam improbè rejiciunt.

965. *At qui obitum*, &c.] Modò Natura mitius egit cum Vitæ cupidis, jam omnes immodeſtè appetentes, & præſertim Senes, v. 26. acriùs caſtigat: Singulis hominibus, ut in Scena, ſuæ ſunt partes, nec immodeſtiùs Perſona, quæ nihil agat, quàm Senex in hac vita moratur. Abi Fatue, Aliis concede locum, nihil habes quod ampliùs agas, ideoque agas Animam. Quid horres? Quies alta & ſopor æterna Te manent; Quid Sedes infernas, & pœnas poſt Mortem? Fabulas times: Poetarum figmenta iſta nihil quidem veri in ſe continent, & jam vivi patiuntur Homines mala, quæ futura ineptè metuunt.

967. *Barathro.*] Qui Barathro dignus eſt, videndus eſt Ariſtophanis Scholiaſtes in duobus locis. *Faber.* Apud Ammonium Moſchopulum, & alios Grammaticos invenies, Βάραθρον· ὄρυγμά τι εἰς ὃ τὺς κακούργους ἐνέβαλον ἀπὸ τύτυ λέγεται καὶ ἀνθρωπος· Βάραθρος·

Digitized by Google

Grandior hic verò ſi jam, Seniorque queratur:
Omnia perfructus vitaï præmia, marces?
Sed quia ſemper aves, quod abeſt, præſentia temnis,
Imperfecta tibi elapſa 'ſt, ingrataque vita,
Et nec-opinanti Mors ad caput adſtitit antè
Quàm ſatur, ac plenus poſſis diſcedere rerum.
Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte,
Æquo animoque, agedum, jam aliis concede: neceſſe 'ſt.
Jure (ut opinor) agat, jure increpet, incilietque,
Cedit enim rerum novitate extruſa vetuſtas;
Semper & ex aliis aliud reparare neceſſe 'ſt:
Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
Materies opus eſt, ut creſcant poſtera ſæcla:
Quæ tamen omnia Te vita perfuncta ſequentur.
Nec minùs ergo ante hæc, quàm nunc, cecidere, cadentque:
Sic alid ex alio nunquam deſiſtet oriri,
Vitaque mancupio nulli datur, omnibus uſu.
Reſpice item quàm nihil ad Nos anteacta vetuſtas
Temporis æterni fuerit, quàm naſcimur antè.
Hoc igitur ſpeculum nobis Natura futuri
Temporis exponit poſt mortem denique noſtram:
Num quid ibi horribile apparet? num triſte videtur
Quicquam? nonne omni ſomno ſecurius exſtat?

At ſi ætate provectus & ſenex queratur, Quid Tu qui uſus es omnibus vitæ Bonis tandem doles? Sed quia ſemper deſideras abſentes voluptates, præſentes contemnis; Vita nondum omnes jucunditates quas cupiebas Tibi afferens Te fugit, & inopinanti Tibi Mors ad Tuum caput adſtitit antequàm expletus & ſaturatus Voluptatibus æquo Animo è vita excedas: Jam verò mitte omnia quæ ætati tuæ non conveniunt, Agedum, jam lubenti Animo Aliis cede; neceſſe eſt. Jure, ut opinor, Rerum Natura *cum illo agat, jure increpet, & objurget: Veteres enim res novis ſupervenientibus cedant neceſſe eſt, & aliæ res ex aliis reparari debent: Nec quidquam Tui ad Inferos deſcendit, Opus enim materiæ eſt è qua res futuræ fiant & augeantur; Quæ tamen omnes res vita peractæ brevi Te ſequentur, olim ante Te pericrunt, & poſt Te peribunt: Atque ita res alia nunquam ceſſat oriri ex alia, Vitaque nulli datur mancipio, uſu omnibus. Conſidera quàm nihil ad Nos fuit Tempus illud æternum, quod ante Nos natos effluxit, & in hoc intueri potes quàm nihil ad Nos tempus poſt mortem noſtram futurum. An quid poſt Mortem horribile apparet? Num triſte aliquid videtur? nonne omni ſomno major altiorque quies?*

NOTÆ.

θρᾶξ, ὁ ὀλέθρος ἄξιος. Alii tamen *Barde*, id eſt, Stulte, Fatue, Alii *Baro*: qua voce utitur *Tullius*, *de Divinat.* lib. II. & *Perſius*, Sat. 5. *Heinſius* autem ad tertiam Elegiam tertii lib. Amorum Ovidii,

Aufer, abi, *hinc lachrymas*, Balatro, & *compeſce*, &c.

Balatronem autem videntur Veteres ſumſiſſe pro Homine nihili & nugaci, quo ſignificatu etiam apud Varronem occurrit, lib. II. de *Re ruſtica*: vid. etiam Feſtum in *Balatrones*.

976. *Incilietque.*] Increpet, *Probris incilians*: Attius. *Siquis hac me oratione inciliet, quid reſpondeam?* Pacuvius, atque Alii.

979. *Decidit.*] Quidam agnoſcunt *Deditur*, & v. 982.

Quàm Tu pro *Quàm nunc*, legunt: Gifanius,

Nec minùs ergo ante hæc quàm quæ cecidere cadentque.

984. *Vitaque Mancupio.*] Ea *Mancipio* accepiſſe dicimur, quorum dominium eſt nobis acquiſitum. *Quis tibi hanc dedit* mancipio, *aut unde emiſti?* Plautus, & appoſitè Arnobius, *uſu fructu illis eſt Vita non* mancipio *tradita.*

989. *Ibi.*] In tempore præterito, *Lambinus*: Alii, in tempore poſt mortem futuro.

Digitized by Google

Atq; ea nimirum, quæcunq; Acherunte profundo
Prodita sunt esse, invita sunt omnia nobis.
Nec miser impendens magnum timet aëre saxum
Tantalus, ut fama'st, cassa formidine torpens:
Sed magis in vita Divûm metus urget inanis
Mortaleis, casumq; timent, quemcunq; ferat Fors.
Nec Tityon Volucres ineunt Acherunte jacentem,
Nec, quod sub magno scrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem poterunt reperire profectò,
Quamlibet immani projectu Corporis exstet,
Qui non sola novem dispensis jugera membris
Obtineat, sed qui Terraï totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem,
Nec præbere cibum proprio de corpore semper:
Sed Tityos nobis Hic est, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atq; exest anxius angor;
Aut alia quavis scindunt cuppedine curæ.
Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est,
Qui petere à populo fasceis, sævasque secureis
Imbibit; & semper victus, tristisque recedit:
Nam petere imperium, quod inane 'st, nec datur unquam,

Ea etiam omnia quæ dicuntur apud Inferos cruciare, Nobis hanc vitam degentibus contingunt. Nec, ut Poetæ narrant, infœlix Tantalus metuit ingens saxum in Aëre pendens, vano metu torpens: Sed potiùs in hac vita inanis & ineptus Deorum timor Homines premit, & casum, quemcunque Fortuna ferat, metuunt: Nec Vultures fodiunt Tityum Acherunte jacentem, nec profectò invenire possunt aliquid quod per omne ævum in ingenti illius pectore lacerarent, licet maxima foret illius Corporis moles, imò tanta, ut non solùm novem jugera extensis suis membris occuparet, sed totius Terræ orbem. Nec tamen æternum dolorem ferre poterit, nec suo de Corpore alimentum istis volucribus in perpetuum præbere; Sed Ille est Tityus, quem prostratum Amore volucres lacerant, & acris penetransque anxietas exedit, aut alia quacunque cupiditate curæ scindunt. Ille etiam Sisyphus ante oculos nostros in hac vita versatur, qui sibi penitùs induxit in animum Fasces, sævasque Secures (potestatem & imperium) à Populo petere, rejectus tamen semper recedit, & tristis: nam petere imperium quod frustrà petitur, nec unquam datur,

NOTÆ.

991. *Atque ea nimirum quæcunque*, &c.] Ut Mortis metum Hominum Animis penitùs evelleret, v. 46. Poetarum fabulas de Tantalo, v. 6. de Tityo, v. 11. de Sisypho, v. 8. de filiabus Danai, v. 8. de Cerbero, Furiis, & lacu Sulphuris, v. 13. commodè explicat & illustrat: Quippe istæ fabulæ narrantur de vivis, Superstitiosus est Tantalus; Tityus verò ille qui fœda Libidine captus, & victus ducitur: Sisyphus repræsentat illum qui Imperia & Magistratus impotenter ambit, nec unquam est voti compos. Filiæ Danai sunt Cupidi, & insatiabiliter Avari. Cerberum autem, Furias, & id genus reliqua inter Carnifices requiras; seu potiùs in ipsa, maximo isto Tortore, Impiorum Conscientia.

993. *Impendens Aëre Saxum.*] Ista, ut quibusdam Poetis placuit, apud Inferos Tantali pœna, Eurip. in Oreste,

Κορυφῆς ὑπερτέλλοντα δειμαίνων πέτρον
Ἄερι πότᾶται, καὶ τίνει ταύτην δίκην.

996. *Casumque.*] Lusus quidem & Scomma in ista voce, & *Casus* Saxum impendens & Casurum respicit: iste lusus forsan puerilis, sed maximi viri ingenio nonnunquam abutuntur.

1001. *Qui non sola novem*, &c.] Nota Tityi moles,

Viscera præbebat Tityus lanianda, novemq;
Jugeribus distractus erat: Ovidius.
Per tota novem cui jugera Corpus
Porrigitur: Virgilius:

1001. *Dispensis.*] Alii *Dispersis*, imperitè.

1007. *Cuppedine.*] Gifanius, *Torpedine*, è Codd. Quibus etiam Ego crederem, si bonus ille Vir acutam aliquam *torpedinem*, qua *Curæ scindant* demonstraret.

1009. *Fasces sævasque secures.*] Honores & Magistratus, propriè Consulatum.

1010. *Imbibit.*] Sic lib. VI. v. 71.
Ut ex ira pœnas petere imbibat *acres.*
M. Tullius, *Quòd si facere nolit, atque* imbiberit *ejusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere:* Et *Combibere* eodem sensu utitur Arnobius.

Atque

Digitized by Google

Atque in eo ſemper durum ſufferre laborem,
Hoc eſt adverſo nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à ſummo jam vertice rurſum
Volvitur, & plani raptim petit æquora campi.
Deinde animi ingratam naturam paſcere ſemper,
Atque explere bonis rebus, ſatiareque nunquam,
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Cùm redeunt: fœtuſque ferunt, varioſque lepores,
Nec tamen explemur Vitæi fructibus unquam;
Hoc (ut opinor) id eſt, ævo florente puellas
Quod memorant, laticem pertuſum congerere in vas:
Quod tamen expleri nulla ratione poteſtur.
Cerberus & Furiæ jam verò, & lucis egenus
Tartarus, horriferos eructans faucibus æſtus,
Hæc neq; ſunt uſquam, neq; poſſunt eſſe profectò.
Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Eſt inſignibus inſignis, ſceleriſque luela
Carcer, & horribilis de ſaxo Jactu' deorſum,
Verbera, Carnifices, Robur, Pix, Lamina, Tædæ:
Quæ tamen & ſi abſunt, at Mens ſibi conſcia facti
Præmetuens, adhibet ſtimulos, torretq; flagellis;
Nec videt interea, qui terminus eſſe malorum
Poſſit, nec quæ ſit pœnarum denique finis:
Atque eadem metuit magis hæc ne in morte graveſcant:
Hinc Acheruſia fit Stultorum denique vita.
Hoc etiam tibi Tute interdum dicere poſſis:
Lumina

& in eo petendo improbum laborem ſemper ſuſtinere, id profectò eſt conari Saxum volvere adverſo monte, quod tamen Saxum à ſummo montis cacumine rurſum volvitur, & planum Campum, aut ſubjectam vallem pernici celeritate petit. Deinde ſemper paſcere ingratum Animum, illum verò bonis rebus nunquam explere & ſatiare, quod tamen quotannis fit, cum redeuntes Anni Varias delicias fructuſque referunt, Vitæ autem Deliciis nunquam explemur: Hoc, uti exiſtimo, id eſt, quod Poetæ canunt, quaſdam, viz. floventi ætate virgines Aquam fundere in vas perforatum, quod tamen nullo modo repleri poteſt. Jam verò Cerberus, & Furiæ, & Tartarus tenebricoſus faucibus ſuis horrendas flammas eructans nuſquam ſunt, neque profectò eſſe poſſunt; Sed in hac vita Metus pœnarum pro ſceleribus inſignibus eſt inſignis Criminis præmium Carcer, Horribilis de Saxo Jactus, Verbera, Carnifices, Robur, Pix, Lamina, Tedæ: Quæ tamen ſi abſint, at Mens ſceleris ſibi conſcia hæc omnia metuit quoniam meruit, & inde cruciatus ſibi adhibet, & flagellis ſe urit: Nec interea videt qui finis pœnarum eſſe poſſit, quis terminus Malorum, imò metuit ne poſt mortem hæc mala augeantur, & pœnæ fierent graviores, & inde denique fit, ut Stolidorum Vita non minùs moleſta ſit, quàm eorum conditio quos apud Inferos cruciari Poetæ fingunt. Tu ipſe etiam (quicunque es) hoc Tibi ipſi potes dicere;

NOTÆ.

1023. *Poteſtur.*] Plautus, *Demum igitur, cum Senex ſis, tunc in otium Te colloces, dum* poteſtur.
Pacuvius apud Nonium, *Siqua* poteſtur *inveſtigari via*,
& Ennius apud Diomedem, *Nec retrahi* poteſtur *imperiis.*

1028. *Sceleriſque luela.*] A fugio & caveo, *fugela, cautela*, ita *luela* à luo. Alii legunt *Numella*: *Nuncella* autem eſt machinæ genus ligneum, ad cruciandos noxios comparatum, quo & Collum & Pedes immittunt: *Nonius.* Eſt genus vinculi quo quadrupedes ligantur: *Feſtus.* Plautus in Aſin. *Nervos, Catenas, Carcerem*, Numellas, *Pedicas, Boias.*

1029. *De Saxo jactus deorſum.*] Saxum Tarpeium; Horat. Sat. 6. lib. I.

——*Audes*
Dejicere è ſaxo *Cives aut tradere Cadmo?*

1030. *Robur, Pix, Lamina, Tædæ.*] Varia Tormentorum genera; *De Robore præcipitati ſunt*: Val. Maximus, lib. VI. Cap. 3. *Atræ Pix te agitet apud Caxnificem, & Capiti tuo illuceat.* Plautus in Capt. *Laminas* autem ardentes, & *Tædas* quis neſcit?

1037. *Hoc etiam tibi Tute*, &c.] Demum, v. 29. Vulgus Hominum, Numerum iſtum,

Digitized by Google

Bonus Ancus morti succubuit, qui tamen Te, o querule, multò melior fuit; multi etiam Reges atque Imperatores, qui potentibus populis imperaverunt, idem fatum subierunt. Ille etiam ipse Xerxes, qui olim per mare magnum viam sibi stravit, dedit que Legionibus suis ire iter super altum mare, pedibusque incedere super salsas Oceani abyssos, & fluctibus illudens murmura & iras Ponti sprevit, ademto Lumine Animam è moribundo Corpore effudit; Scipio ipse Belli fulmen, & quem horruit Carthago, Ossa sua humo reddidit, perinde ac vilissimus fuisset Servus: Adjunge Scientiarum & Versuum inventores, adde Poetas Musarum comites, alii, sopitus jacet.

Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit,
Qui melior multis, quàm, Tu, fuit Improbe, rebus.
Inde alii multi reges, rerumque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitârunt.
Ille quoque Ipse, viam qui quondam per mare magnum
Stravit, iterque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus salsas docuit super ire lacunas:
Et contemsit, aquis insultans, murmura ponti,
Lumine ademto, animâ moribundo corpore fudit.
Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
Ossa dedit terræ, proinde ac famul infimus esset.
Adde repertores doctrinarum, atque leporum,
Adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus
Sceptra potitus, eadem aliis sopitu' quiete'st:
Deniqué Democritum postquam matura vetustas
Admonuit

quorum primus & princeps Homerus eodem somno Mortis, quo alii, sopitus jacet. Denique postquam Democritus senserat

NOTÆ.

ut loquitur *Horatius*, & fruges consumere natum increpat. Quid enim isti Sibi Aliisque prorsus inutiles indignarentur se iisdem legibus Necessitatis subjici, quibus maximi Imperatores, Conditores Legum atque Urbium, Scientiarum Authores, & Ingenio Artibusque illustres viri jam tenentur, & olim tenebantur: deterior debet esse eorum Conditio, & tamen de æqua queruntur Immodesti! *Ancus Martius*, quartus Romanorum Rex, v. 5. *Xerxes* ille Persarum imperator, v. 5. *Scipio Africanus*, v. 2. olim obierunt. Poetæ omnes, & eorum Pater *Homerus*, v. 3. *Democritus* denique, v. 3. Atque Epicurus reliquis omnibus præstantior Philosophus interiit, v. 3. Abi igitur Tu, quicunque es, nec deplora istam sortem, quam tales tantique Viri, præcipuè *Democritus* & *Epicurus* læti subierunt.

1038. *Lumina sis oculis.*] Viz. *Suis oculis*; nam *Sis*, *Sos*, *Sas*, pro *Suis*, *Suos*, *Suas*, Veteres. Ennius:

Virgines nam sibi quisque domi Romanus habet Sas: Nævius.
Sis *Pœni contremiscunt artubus.*

Frustra igitur quidam legunt, *Lumina sic etiam solis.*

1038. *Bonus Ancus.*] De quo Livius: *Avitæ gloriæ memor, medium erat in eo ingenium, & Numæ & Romuli memor, cuilibet superiorum Regum belli pacisque & artibus & gloria par.*

1042. *Ille quoque Ipse.*] Xerxes, qui Hellesponto juncto (Tullii verbis, in lib. II. de Fin. utor) Mare ambulavit.

1045. *Atque insultans.*] Ita rectè *Lambinus: Insultare solo*, Virgilius. *Insultare busto*, Horatius. *Gifanius* verò *Equis insultans*, cui favet *Salmasius*; Quasi id ageret *Lucretius*, ut sciremus Xerxem Hellesponto juncto tam Equites quàm Pedites trajecisse.

1048. *Famul.*] Oscorum vox pro *Famulus*: Ennius,

Mortalem summum Fortuna repente Reddit, ut ex summo Regno famul infimus esset.

Idem *Debil* Homo pro *Debilis*: Varro, *Facul & Difficul*, *Quod utrum sit magnum, an parvum, Facul*, an *Difficul.*

1050. *Unus Homerus.*] Alii *Avus*, imperitè.

1052. *Denique Democritum*, &c.] *Hermippus* apud Laertium hunc locum explicat, Democritus cum jam Senio confectus, & propinquus morti videretur, mœrentem Sororem, quòd illo ἐν τῇ τῶν θεσμοφορίων ἑορτῇ morituro, ipsa Deæ vota exsolvere nequiret, bono Animo esse jussit, panesque calidos sibi quotidiè afferre; Eos igitur cùm naribus admovisset, vivum se donec ea celebritas transiret, servavit: ubi verò

Digitized by Google

Admonuit memorem motus langueſcere Mentis,
Sponte ſua letho caput obvius obtulit ipſe.
Ipſe Epicurus obît decurſo lumine vitæ,
Qui genus humanum ingenio ſuperavit, & omneis
Præſtinxit, ſtellas exortus uti ætherius Sol.
Tu verò dubitabis, & indignabere obire,
Mortua quoi vita eſt prope jam vivo, atq; videnti?
Qui ſomno partem majorem conteris ævi?
Et vigilans ſtertis, nec ſomnia cernere ceſſas,
Sollicitamque geris caſſa formidine mentem?
Nec reperire potes, quid ſit tibi ſæpe mali, cùm
Ebrius urgeris multis Miſer undique curis,
Atque animi incerto fluitans errore vagaris?
Si poſſent Homines, proinde ac ſentire videntur,
Pondus ineſſe Animo quod ſe gravitate fatiget,
Et quibus id fiat cauſis cognoſcere, & unde
Tanta mali tanquam moles in pectore conſtet;
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus.
Quid ſibi quiſq; velit, neſcire, & quærere ſemper,
Commutare locum, quaſi onus deponere poſſit.
Exit ſæpe foras magnis ex ædibus Ille,
Eſſe domi quem pertæſum 'ſt, ſubitoque revertit:

vires mentis ſuæ prælonga Senectute debilitari & languidas fieri, ſe morti ſponte ſua & libenter obtulit. Ipſe Epicurus abſoluto vitæ ſuæ curſu quieſcit. Ille Epicurus, qui genus Humanum ingenio ſuperavit, & omnes alios luce ſua obſcuravit, ut ſplendidus Sol exortus ſtellas ſuis radiis obſcurat. Tu verò dubitabis, Tu mori indignabere, Cui vita jam vivo & videnti tantum non mors eſt, (qui dum vivis tantum non mortuus es) qui maximam Vitæ tuæ partem in ſomno ignavè conſumis, qui dum vigilas dormis, vanis inſomniis ſemper illuſus, mentemque circumfers inani metu agitatam, & concuſſam? Nec dignoſcere queas quo malo læſus es, cum miſer atque Ebrius multa undique ſollicitudine urgeris, incertoque Mentis errore agitatus huc & illuc fluctuas? Quòd ſi revera ſentirent Homines, ut videntur ſentire, ipſi Animo inceſſe pondus quod ſe fatiget gravitate, & noviſſent è quibus cauſis id fiat, & unde tanta moles (audaci translatione utor) mali in ſuo pectore conſtaret, non talem agerent vitam qualem eos plerumque agere noſ ſentimus: Quilibet non neſcire quid ſibi vellet, non ſemper veluti dubius & incertus vagaretur, aut ſedes commutaret, quaſi onus quo premitur, dejicere potuerit. Ille quem tædet eſſe domi, ſplendidas domos relinquit, & peregrè proficiſcitur, ſubitò autem redit,

NOTÆ.

verò dies illi tranſierunt (tres autem erant) ἀλυπότατα τὸν βίον προήκατο. Diogenes Laertius, lib. IX. in vita Democriti.

1055. *Ipſe Epicurus.*] Quidam huc retrahunt præcedens *Ipſe*, ita ut ſit *Ipſe Ipſe Epicurus*, & pro *Lumine* legunt *Limite*.

1057. *Præſtinxit.*] Hanc vocem multis contra Barbaros, ut loquitur, defendit *Lambinus*, è contra *Salmaſius*, *Lego è ſcriptis* Reſtinxit, *ubi perperam Lambinus* Præſtinxit, contra fidem Librorum, & Latinè Loquentium uſum; Epicurus omnes ingenio ſuo ſuperavit, & *extinxit*, *ſive reſtinxit*, *ut Sol adventu ſuo ſtellas reſtinguit*, *cum lumen ſuum illis adimit*: Sic l. V.

Præclarumque velit Solis reſtinguere *lumen.*

Tertullianus, *Reaccenduntur Stellarum radii*, *quos matutina Succenſio* extinxerat. Attamen poſt tanta certamina, tam *Reſtinxit*, quàm *Præſtinxit*, ſine ullo incommodo legamus.

1066. *Si poſſent Homines*, &c.] Mortis timorem, fontem & originem omnis ægritudinis ſupra docuit *Lucretius*: idem jam agit, v. 23. Nec aliunde Tumultus & Inſtabilitas in vita Hominum: Modò in Villam tendunt, modò in Urbem revertuntur; Hæc jam appetunt, deinde eadem fugiunt, in omni conditione Cura atque Ægritudo, quippe hunc metum, omneſque cupiditates ex illa natas ſecum ferunt; Veram autem Philoſophiam, *Epicuri*, viz. Sapientiam ſequantur, Animum mortalem eſſe diſcant Homines, & deponet quiſque ſarcinam, quam gravem ſentit.

1068. *Et quibus id fiat cauſis cognoſcere.*] Alii,

E quibus id fiat cauſis quoque noſcere.

Digitized by Google

quia experitur vitam non minùs moleſtam eſſe foris quàm domi. Alter incitatis equis ad Villam ſuam ex urbe tendit, nec minùs properat quàm ſi tectis ardentibus auxilium ferre feſtinaret: vix verò ingreſſus Villam ſtatim præ tædio oſcitat, aut ſe dat ſomno, & villæ æquè ac Urbis oblivi ſci cupit; Aut, non minori celeritate quàm ab illa recedebat, repetit & revi ſit Urbem. Hoc modo unuſquiſque ſtudet ſeipſum fugere: at quod, aliter enim fieri non poteſt, evitare non valet, ingratis adhæret, & vexat. Quoniam iſte qui æger eſt non novit Morbi cauſam, quam tamen benè ſi perſpiceret, jam unuſquiſque relictis aliis ſtudiis & occupationibus, Naturam rerum penetrare, eamque cognoſcere conaretur; inquiritur enim non de brevis temporis, viz. de unius Horæ, ſed de æterni ſtatu, in quo, viz. tranſigenda eſt ætas omnis Hominum, quæcunque eſt poſt mortem. Denique quæ tanta mala Vitæ cupiditas cogit nos tantopere trepidare in dubiis periculis? Certus vitæ terminus omnibus Hominibus ſtatuitur; nec mors evitari poteſt, quin moriendum neceſſe eſt. Præterea in iiſdem Voluptatibus hæremus ſemper & verſamur, nec longa ætate ullæ novæ procuduntur deliciæ; verùm dum illud quod cupimus abeſt, id aliis omnibus quæ adſunt præſtare videtur, deinde ubi illud conſecuti ſumus, aliud deſideramus: Et idem impotens deſiderium urget Homines vitæ appetentes; Neſcimus omnes quam fortunam, quid infortunii futura ætas ferat, & qui finis nos maneat.

Quippe foris nihilo meliùs qui ſentiat eſſe. 1075
Currit agens mannos ad villã Hic præcipitanter,
Auxilium tectis quaſi ferre ardentibus inſtans;
Oſcitat extemplo, tetigit cùm limina villæ:
Aut abit in ſomnum gravis, atque oblivia quærit,
Aut etiam properans urbem petit, atq; reviſit. 1080
Hoc ſe quiſq; modo fugit? At; quem ſcilicet, ut ſit,
Effugere haud potis eſt, ingratis hæret, & angit,
Propterea, morbi quia cauſam non tenet æger:
Quam benè ſi videat: jam, rebus quiſque relictis
Naturam primùm ſtudeat cognoſcere rerum, 1085
Temporis æterni quoniam, non unius horæ
Ambigitur ſtatus, in quo ſit mortalibus omnis
Ætas poſt mortem, quæ reſtat cumque, manenda.
Denique tantopere in dubiis trepidare periclis
Quæ mala nos ſubigit vitaï tanta cupido? 1090
Certæquidem finis vitæ mortalibus adſtat,
Nec devitari lethum pote, quin obeamus.
Præterea, verſamur ibidem, atque inſumus uſque:
Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
Sed dum abeſt, quod avemus, id exſuperare videtur 1095
Cætera: poſt aliud, cùm contigit illud, avemus;
Et ſitis æqua tenet vitaï ſemper hianteis:
Poſteraque in dubio'ſt fortunam quam vehat ætas,
Quidve ferat nobis caſus, quive exitus inſtet.

Notæ.

1078. *Oſcitat extemplo.*] Oſcitatio quippe Hominis eſt faſtidientis quæ adſunt, & quæ abſunt deſiderantis.

1082. *Ingratis.*] Præter voluntatem: *Ingratiis*: Voſſius: Sic Plautus in Caſina,

Vobis invitis, atque animorum ingratiis:

& in Mercatore,

Tuis ingratiis:

infra, lib. VI. v. 215.

——*Cadant* ingratis *illa neceſſe eſt*
Semina, quæ faciunt fulgorem:

1084. *Rebus relictis.*] Idem valet ac *rebus omnibus aliis relictis*: Sic Plautus,

Ego relictis rebus *Epidicum operam quærendo dabo:*

Terentius,

Herus me, relictis *rebus, juſſit Pamphilum Hodiè obſervare:*

1089. *Denique tantoperè in dubiis.*] Demum, v. 4. Stultè id fugimus, quod evitare non poſſumus; Imò ſi multas ætates viveremus, eadem tamen nos teneret Cupiditas Vitæ, v. 7. quæ nullam novam voluptatem afferret, quæ incerta ſemper, & malis obnoxia: & v. 8. Mors erit æquè Immortalis & æterna, ſi hodiè, ac ſi cras occupet.

1091. *Certa quidem.*] Rectiùs quàm *Certè equidem.*

1098. *Vehat.*] Alii, *Ferat.*

Nec

Digitized by Google

Nec prorſum, vitam ducendo, deminis hilum
Tempore de mortis, nec delibrare valemus,
Quò minùs eſſe diu poſſimus morte peremti.
Proinde licet quot vis vivendo condere ſæcla,
Mors æterna tamen nihilominùs illa manebit:
Nec minùs Ille diu jam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitaï fecit, & ille
Menſibus atque annis qui multis occidit antè.

multis annis & menſibus occubuit.

Nec longam ætatem vivendo brevius reddimus tempus Mortis, nec ab illo ſpatium ita detrahere poſſumus, ut non tandem ſimus diu mortui. Licet igitur per plurima ſæcula vitam tuam producas, illa tamen Mors erit nihilominùs æterna; Nec ille qui Hodiè moritur jam non exiſtet minus diu, quàm ille qui antè

NOTÆ.

1101. *Delibrare.*] Rectius *Delibare*, Faber.

1102. *Morte peremti.*] Virgilius,
——— *Indigna morte peremti.*
Et
——— *Cæde peremtis:*

Monendus es, Lector, has Notas duas ſequentes ad p. 179, *&* p. 182. *hujus Libri referre.*

943. *Pauſa.*] Virgilius inſeruit operi ſuo & Græca verba, ſed hac licentia largiùs uſi ſunt Veteres, quippe illi dixerunt, *Pauſam*, *Machæram*, *Aſotiam*, & *Malacen.* Macrobius.

1000. *Projectu.*] Ad hæc verba Virgilii,
——— Projectaque *ſaxa Pachini*
Radimus: ———

Projecta, ſi ſecundum conſuetudinem dicatur, intelligitur *Abjecta*: Si ſecundum Veteres, *Projecta*, porro jacta, ut alibi ait,
——— Projecto *dum pede lævo*
Aptat ſe pugnæ ——— Macrobius, Satur. lib. VI. Cap. 4. Fruſtra verò hæc, nec ad Veteres fugiendum; Livius, lib. XXII. Cap. 20. *Nec Continentis modò* projectas *oras prætervecta.*

Cùm de Materia, ejuſque motibus, (ſi modò opiniones quæ Providentiam impugnent excipias) diſputet Lucretius, quis Philoſophorum prudentiùs aut rei ipſi accommodatiùs? De rebus verò à Senſu remotis, de Anima, ejuſque facultatibus diſſerente nemo vanior aut ineptior: Qualem verò ſibi Animam effingit? En ipſa adeſt; Subſtantia Corporea tenuis, compoſita è minutis & volubilibus particulis Auræ, Aëris, & Caloris, quæ ita per totum Corpus ſitæ ſunt, ut parvis intervallis ſint à ſe invicem diſjunctæ: His tribus addas quartum Neſcio quid innominatum perſubtile, & maximè mobile, quod in pectore ſitum ſit ſenſus principium, & Imagines ab omnibus rebus venientes percipiat, & tum perfecta & conſummata erit *Epicuri* Anima. Breviter, Concipe Araneum in pyxide, per totam iſtius pyxidis cavitatem telam texat, mediamque ipſe incolat: advolent deinde Muſcæ, & fila moveant, quo motu excitatus Araneus filamenta tractet, Muſcas irretiat, & captas devoret: Hæc concipe & habebis Imaginem Epicuræ Animæ captantis εἴδωλα, qua nulla unquam fuerit ſimilior. Hæc verò digna ſunt Philoſopho commenta!

Animam non eſſe Corporis Harmoniam, à v. 94. ad v. 136. ſatis probatum. Inde uſque ad v. 162. fruſtra Animum, Dominum, viz. vili ſervo Animæ conjungit: vehementi metu concuſſo Animo, laborat Anima, fateor, ſic tremente Citharædo debitos ſonos Cithara non reddit. Pari ſucceſſu uſque ad v. 177. Animum corporeum eſſe evincere conatur, quod enim argumentis confirmare debuit, id tanquam certum ſibi ſumit; Pertinaciter enim affirmamus Contactum poſſe eſſe ſine Corpore.

Dum verò Animam Corpoream eſſe nondum probaverit, quid de illius ſubtilitate uſque ad v. 231. inquiramus? Fatendum

Digitized by Google

dum tamen Poetam evidenter demonſtraſſe Animæ particulas (ſi modò Corporea foret) debere eſſe ſubtiles & volubiles: Nec de Compoſitione Animæ uſque ad v. 323. litigemus, nam ex Aëris, Auræ, & Caloris Seminibùs non minùs aptè componat Animum quàm ex alicujus aliús materiæ particulis: Quòd verò, v. 280. tribus hiſce rebus quartum aliquod innominatum addat, ideo confitetur nullum genus Corporis concipi, aut excogitari poſſe, quod ſenſus ſit principium.

Prudenter autem tenuis Animi ſalutem denſo validoque Corpori commendat uſque ad v. 350. & uſque ad v. 370. Corpori etiam facultatem ſentiendi largitur: Quid autem ſtultius? quid à communi ſenſu remotius? Quid denique ipſius Placitis minùs accommodatum? Unde enim Corpus ſit ſenſus particeps cui nihil quartæ iſtius innominatæ rei immiſcetur? Deinde ad v. 396. contra Democritum fœliciter diſputet, nec repugno, non enim inquiro utra Sententia potior ſit, dum utraque eſt abſurda: Et ut modò Animum Corpori conſervandum credidit, ſic ad v. 417. Corporis cuſtodiam viciſſim Animo commendet: Iſtam tutelam non invideo: Argumenta verò quibus ipſum Animum expugnat, conſideremus.

Primum, à v. 425. ad v. 445. Tenuem & ſubtilem Corpoream Subſtantiam, qualem Animum ſupponit eſſe, diſtrahit & diſpergit: Atque id fiat per me licet, Corporeus ſit Animus, & quamvis craſſus, & è particulis implexis conjunctus ſit, eum tamen diſſolubilem fatebor.

Secundum, à v. 445. ad v. 459. Tertium, à v. 460. ad v. 464, & Quartum, à v. 464. ad v. 473. Nihil efficiunt: Animum enim unà cum Corpore naſci, adoleſcere, & ſeneſcere minimè ſentimus; Corpus naſci, adoleſcere, atque ſeneſcere ſentimus, in Animo neque decrementum neque incrementum experimur; At verò in Infante non viget Animus, in Sene deficit: Quo argumento? nempe ineptus eſt Puer, & Senex deſipit. Similiter Artificem peritiſſimum in Machina colloces, Aliæ verò partes iſtius Machinæ nimis rigeſcant, Aliæ ſint æquo flaccidiores, deterantur aliæ, aliæ autem nimis turgeſcant; & deinde ſtultè expectabis ordinatos motus, licet maximè elaboret peritiſſimus ille Artifex. Deinde curas, luctumque ſuſcipit Animus: Ergo eſt diſſolubilis: Quia, viz. (alia non jam occurrit ratio) Luctus *Penetrans* & Curæ *Edaces* alibi appellantur. Digna mortali & Corporeo Animo iſta ratiocinatio! Quarto autem argumento eadem reſponſio, quæ ſecundo, ſatisfacit.

Tribus ſequentibus argumentis, à v. 475. ad v. 524. Medici reſpondeant, quanquam nil opus eſt reſponſo: Crura vacillent, tardeſcat Lingua, & natent Oculi, quid hæc ad Animum? Jurgia denique gliſcant; Neque id quidem mirum, quemadmodum quantumlibet alioquin peritus fuerit Citharиſtes, non poterit tamen non diſſonantes cantilenas exprimere, ſi perturbatè intenderis, ac diſtenderis chordas Citharæ, quæ harmonicè ante pulſabatur. Similiter in morbo Epileptico ater ille Humor organa deturbat, atque inde iſti motus incompoſiti. Cùm verò Organa tantum afficiat, & debilitet Morbus, quid aliud reſtituat Medicina? Septimum, à v. 525. ad v. 546. aſſerit Animam Hominis membratim morientis ſenſim deficere atque interire: Quaſi frigeſcere non poſſint Artus niſi Anima etiam frigeſcat: Hoc verò argumentum ſupponit Animam Corpoream eſſe & per totum Corpus diffuſam, quod nondum probavit, & certò ſcio nemo unquam demonſtrabit.

Octavum, à v. 547. ad v. 556. nihil agit, Neque enim ab alio intelligendi aut ratiocinandi vim habet Anima, quemadmodùm Auris audiendi, aut Oculus videndi mutuatur, verùm à ſeipſa id habet, ac idcircò mirum non eſt, ſi ſejuncta à Corpore Auris non audiat, neque ſejunctus Oculus videat, ſecreta autem à Corpore Mens intelligat ac ratiocinetur.

Nono, à v. 557. ad v. 578. hoc modo reſpondendum: Ut dum videmus Militem gladio, aliiſque armis pugnantem, non dicimus tamen illum Armis deſtitutum non poſſe plagam ullam inferre, cùm manus adhuc ſuppetant quibus infligere ictus poſſit; ſic cùm Anima membris undique, ut panoplia quadam induatur, organiſque adeò corporeis varias functiones obeat, dicendum tamen non eſt, ubi iſtum omnem quaſi militarem apparatum exuerit, nullam ipſi neque intelligendi neque ſentiendi ſupereſſe functionem.

Decimi argumenti, à v. 579. ad v. 590. vires nemo agnoſcet, niſi qui ſenſerit Animum eſſe quaſi fundamentum totius Animalis, & Corpus Animo tanquam Sale aliquo condiri, ne fœteat & putreſcat.

Undecimum,

Digitized by Google

Undecimum, à v. 591. ad v. 605. nihil aliud eſt quàm in verbo luſus; ideo enim vim aliquam videtur habere, quia iſta ſpirituum defectio appellatur *Animi* deliquium.

Duo ſequentia, à v. 606. ad v. 623. negant Animam exire poſſe integram, niſi per fauces expiretur, nec abſurdè quidem, ſi Corporeus foret Animus: Addunt inſuper Animam futuram diſſolutionem metuentem ægrè atque invitò exire; Reſpondet apud Ciceronem Cato, *Quid quòd ſapientiſſimus quiſque æquiſſimo Animo moritur, ſtultiſſimus iniquiſſimo? Nonne vobis videtur Animus is, qui plus cernat & longius, videre ſe ad meliora proficiſci; Ille autem cujus obtuſior acies, non videre? Equidem efferor ſtudio patres veſtros, quos colui & dilexi, videndi; neque verò eos ſolum convenire aveo, ſed illos etiam, de quibus audivi, & legi, & ipſe conſcripſi. Quò quidem me proficiſcentem, haud ſcio quis facilè retraxerit; Quòd ſi quis Deus mihi largiatur ut ex hac ætate repueraſcam, & in cunis vagiam, valdè recuſem; nec verò velim, quaſi decurſo ſpatio à Calce ad Carceres revocari.* Demum affirmant Animum, quoniam in Pectore Hominis ſemper ſitus eſt (ſi *Epicurum*, viz. audiamus) extra pectus non poſſe integrum manere, quaſi Aves in nido natæ extra illum verſari nequeant.

Decimum quintum, à v. 624. ad v. 633. ejuſdem eſt cum reliquis farinæ, & Vulgus ſapit: Nec Decimum ſextum, à v. 634. ad v. 669. tam fuſè explicâſſet Poeta, ſi motum Animalem, eaque inſtrumenta quæ iſti perficiendo inſerviunt perſpexiſſet. Sequenti à v. 670. ad v. 678. Plato & Pythagoras reſpondeant, iſtos enim ſolos premit, & alia jam ago: Decimum ſeptimum & octavum, à v. 679. ad v. 712. ſupponunt Animum Corporeum per totum Corpus diffundi, & cunctis illius partibus alligari, quo nihil falſius, aut abſurdius: in Capite, tanquam Princeps in Solio reſidet, ibique dominatur.

Quàm futilis ſit iſta, à v. 713. ad v. 740. de Vermibus obſervatio Omnes ſentiunt, qui Vermes in Terra, Planta, Caſeo, rebus profectò nunquam Animatis genitos viderunt.

Qui Animarum tranſmigrationem defendunt, iſti effugiant nodos quos nectit Poeta, à v. 741. ad v. 769. Et deinde à v. 770. ad v. 776. Abſurdus foret Animus, niſi cuperet Corpus vividum & vigens, fugeretque ſenio confectum. De ſequentibus à v. 777. ad v. 784. Iſti videant, ſi qui ſint, qui Pythagoricas nugas aliquid eſſe putent: Quoniam verò Vigeſimum quartum, à v. 785. ad v. 800. idem eſt cum Decimo quarto, ideo non alia hic quàm illic adhibenda eſt reſponſio.

A v. 801. ad v. 806. Rem immortalem rei mortali conjungere Præſtantiſſimis Philoſophis nondum viſum fuit incongruum, aut abſurdum; Deinde contra, à v. 807. ad v. 829. quartum genus rerum conſtituo, incorporeas, viz. ſubſtantias immortales: idque impudenter negabit Epicurus, cùm Deos ſuos æternos & indiſſolubiles conſtituerit. Demum, à v. 830. ad v. 841. Luctu penetranti affici, & curis edacibus vexari Animum, & Corpore morbis quibuſdam correpto illum debitas functiones exercere non poſſe confitemur, at verò Animum inde fieri mortalem pertinaciter negamus.

Jam verò copioſiùs oſtenderem fruſtra hæc omnia argumenta congerere & explicare *Lucretium*, Mortis enim metum non tollunt: Quippe iis qui bonis proſperiſque rebus utuntur, quid calamitoſius iſta morte quæ ſit στέρησις αἰσθήσεως? & Miſeris talem mortem proponere qua extinguantur penitùs, ſicque miſeriarum ſit finis, perinde eſt ac ſi jactato tempeſtatum ſævitia proponatur naufragium, quo ſubmerſus ſuffocatuſque procellam deinceps ſenſurus non ſit: Hoc eſt egregium, quod præſtant *Epicuri* dogmata, ſolatium; Quod tamen, quale eſt, Bonis omnibus & Piis inviſum ac ingratum, & impios ſolos, quos nulla Philoſophia curare debuit, juvabit.

FINIS LIBRI TERTII.

A. Monasterii Hui

LIBRI

Digitized by Google

LIBRI QUARTI

ARGUMENTUM.

I. QUA *suprà libro primo usus est comparatione* Lucretius, *ut* Memmii *sui animum tantisper à contentione relaxaret; eadem hunc librum quartum à v.* 1. *ad v.* 26. *auspicatur, ut auditorem sibi docilem reddat, & attentum. II. Libri hujus proponit argumentum, quod ex industria cum superioribus connectit. Cùm enim primo & secundo Libro abundè docuerit, quæ & qualia sint rerum* Primordia, *quibus figuris distincta, quo motu ferantur, ac cæteras res procreent, Libro verò tertio* Animæ *atque* Animi *naturam fusiùs explicaverit, meritò sanè à v.* 26. *ad v.* 46. *hanc aliam subnectit disputationem de sensatione tam vigilantium quàm dormientium. Quam disputationem ut ex ordine absolvat, à* Simulachris *exorditur, quibus omnem sensationem fieri contendit. Docet itaque III. à rerum superficie tenuia quædam & subtilissima* Simulachra *mitti quæ passim per Aëra volitant, sigillatim tamen sub visum non cadunt, nisi à speculis aut Aqua repulsa in oculos incurrant, à v.* 46. *ad v.* 108. *IV. Subtilitatem horum* Simulachrorum *demonstrat, & subinde exiguitatem* Primordiorum *confirmat, ad v.* 129. *V. Simulachrorum duplex distinguit genus, alterum eorum, quæ sponte sua generantur in Aëre, qualia nonnunquam videmus fieri in nubibus, quæ modò Gigantum, modò Montium aut Belluarum imagines imitantur, alterum eorum quæ à rerum superficie avolant, quasi tenues rerum Exuviæ: & deinde à Rerum superficie has Exuvias perpetuò oriri docet, & ea motus celeritate per Aëra ferri, ut Luminis solaris jactum facilè superarent, à v.* 129. *ad v.* 217. *VI. Quia* Visus *Omnium sensuum primus habetur, ab eo exorditur, quem ex* Simulachrorum *seu* Imaginum *incursu fieri docet: Interim autem explicat ea omnia quæ ad* Visus *causas spectant, variaque de* Visu *problemata proponit, quæ ritè solvit & explicat, à v.* 217. *ad v.* 471. *VII. Ne verò aliquis ex problematis modò explicatis sensus fallaciæ arguat, illorum dignitatem copiosè adstruit, à v.* 471. *ad v.* 524. *Et subinde* Scepticos, *præcipuè à v.* 471. *ad v.* 479. *refutat: & demum asserit omnem Veritatem fidei sensuum inniti. VIII. His ita de* Visu *disputatis, cæteros sensus aggreditur, ac primùm docet* Vocem *ac* sonum *coporeas esse Imagines, quæ aurem pariter feriant & auditum faciant, Vocis naturam atque formatu-*

Digitized by Google

ARGUMENTUM.

formaturam explicat. Cur eadem vox percipiatur à multis, rationem reddit; Quid sit Echo, *quomodo fiat, à v.* 524. *ad v.* 619. *IX. Deinde de* Sapore, & Gustu, *de* Odore, & Olfactu *docet; Quid nempe sit* Sapor, *quid* Odor, & *cur non ab omnibus sentiantur. Cur* Cibus *idem aliis dulcis, Aliis amarus fiat; Cur* Odor *alius aliis sit magis aptus, &* Vox *aliis terrorem incutiat, quæ alios juvet, saltem non terreat, à v.* 619. *ad v.* 726. *X. de* Imaginatione *atque* Cogitatione *agit, quas per tenuissima rerum* Simulachra *seu imagines quæ in mentem incurrant, fieri pariter ait, inde varia de cogitationibus problemata proponit & explicat, Cur, v. g. videamur in Somnis videre illos, qui jam mortui sunt: Cur* Simulachra *rerum seu Imagines videantur nobis morari dum cogitamus ea. Cur subitò quisque cogitat quæ lubuerit: Cur in Somnis cernimus moveri, à v.* 726. *ad v.* 820. *XI. à v.* 821. *ad v.* 905. *Docet* Linguam, Oculos, Aures, Nares, *omnia denique sensationis Organa priùs nata esse quàm eorum usum, secùs verò in artificiosis rebus quæ pendent ex præviſa indigentia: XII. De* Somno, *ac* Insomniis *agit, imprimisque docet qua ratione fiat Somnus in nobis, & in cæteris Animantibus: Somniorum varias assignat causas, & demum ad res Venereas delapsus à v.* 1050. *usque ad finem libri de* Amore, Sterilitate, Fœcunditate, *&c. liberiùs forsan & apertiùs quàm par erat, (sed Philosophi in hisce rebus sibi maximè indulgent) disputat.*

T. LUCRE-

Digitized by Google

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER QUARTUS.

INTERPRETATIO.

Peragro aviæ ſedes Muſarum nullius olim pedibus calcatas, placet adire fontes illibatos, & inde Aquas haurire; placet novos flores legere, & ex iis locis nobilem mihi Coronam decerpere, è quibus Muſæ nullius unquam caput ornârunt. Primùm quod de rebus maximi momenti cano, animoſque Hominum arctis Religionis vinculis eximo; deinde quòd de rebus tam obſcuris tam lucida ſcribo Carmina, Muſæo lepore cuncta contingens; Neque hoc temerè videtur fieri, verùm ut Medici, cum amara abſynthia Pueris conantur dare, poculi oras dulci flavoque melle circumlinunt, ut incauti Pueri ludificentur labrorum tenus, at interim amarum abſynthii ſuccum epotent, atque ita decepti non damnum aliquod hac fraude patiantur, ſed ut hauſto medicamine recreati convaleſcant: Sic Ego, quoniam hæc noſtra Philoſophia videtur horrida & triſtis illis omnibus, quibus nondum fuerit perſpecta, Vulguſque Hominum eam maximè

A Via Pieridum peragro loca nullius antè
Trita ſolo, juvat integros accedere fonteis:
Atque haurire: juvatque novos decerpere flores,
Inſignemque Meo capiti petere inde coronam,
Unde priùs Nulli velârint tempora Muſæ.
Primùm quòd magnis doceo de rebus, & arctis
Relligionum animos nodis exſolvere pergo;
Deinde, quòd obſcura de re tam lucida pango
Carmina, muſæo contingens cuncta lepore:
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur.
Nam veluti Pueris abſynthia tetra Medentes,
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circùm
Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
Ut Puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Abſynthî laticem, deceptaque non capiatur;
Sed potiùs tali tactu recreata valeſcat.
SicEgo nunc, quoniam hæcRatio plerumq; videtur
Triſtior eſſe, quibus non eſt tractata, retroque
Volgus abhorret ab Hac; volui tibi ſuaviloquenti

amarum abſynthii ſuccum epotent, atque ita decepti non damnum aliquod hac fraude patiantur, ſed ut hauſto medicamine recreati convaleſcant: Sic Ego, quoniam hæc noſtra Philoſophia videtur horrida & triſtis illis omnibus, quibus nondum fuerit perſpecta, Vulguſque Hominum eam maximè

NOTÆ.

1. *Avia Pieridum.*] Iſtos 25. verſus quibus attentum ſibi Memmium ſuum, aut alium quemvis Lectorem reddere conatur, vid. lib. I. v. 925.

2. *Integros.*] Terentius, Prol. Adel.
Plautus hunc locum
Reliquit integrum.

9. *Lepore.*] Quidam Codd. *Liquore*, imperitè: lib. I. v. 29.
Quò magis æternum da dictis, Diva, leporem.

17. *Tactu.*] Alii pro *Pacto* contendunt, *Tractu*, id eſt *Hauſtu*, Giſanius: Non tanti.

Carmine

Digitized by Google

Carmine Pierio rationem exponere noſtram,
Et quaſi Muſeo dulci contingere melle;
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Verſibus in noſtris poſſem, dum perſpicis omnem
Naturam rerum; ac perſentis utilitatem.
Sed quoniam docui, cunctarum Exordia rerum
Qualia ſint, & quàm variis diſtantia formis
Sponte ſua volitent æterno percita motu:
Quoque modo poſſint res ex his quæque creari:
Atque Animi quoniam docui natura quid eſſet,
Et quibus è rebus cum Corpore compta vigeret;
Quove modo diſtracta rediret in Ordia prima:
Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Attinet, eſſe ea, quæ rerum Simulacra vocamus:
Quæ quaſi Membranæ ſummo de corpore rerum
Dereptæ volitant ultro citroque per auras:
Atque eadem nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificant, atque in ſomnis, cùm ſæpe figuras
Contuimur miras, ſimulacraque luce carentum;
Quæ nos horrificè languenteis ſæpe ſopore
Excierunt: Ne fortè Animas Acherunte reamur
Effugere,

averſatur; dulci Carmine Tibi (Lector) *noſtra dogmata explicare, illaque ſuavi Muſarum melle quaſi circumlinere volui; ſi forſan tali commento in meis libris mentem tuam detinere poſſim, donec totam Naturam rerum penitùs habeas perſpectam, iſtiuſque cognitionis utilitatem percipias. Quoniam verò docui qualia ſunt Rerum cunctarum principia, & quàm variis figuris à ſe invicem diſtincta æterno motu agitata ſponte ſua volitant, & quo modo res omnes ex illis fieri & componi poſſunt: Quoniam etiam docui qualis ſit Animi natura, è quibus Principiis compoſita, & quo modo Corpori conjuncta vigeat, & quo modo à Corpore ſeparata in ſua Principia redeat & diſſipetur: Nunc incipiam demonſtrare (& hæc pars operis reliquis partibus mirè convenit) eſſe Ea, quæ appellamus* Idola *rerum, quæ veluti pelliculæ de ſummo Corpore detractæ huc & illuc per Aëra vagantur: Quæ aliquando in nos vigilantes incurſantia Animos noſtros terrent, aliquando in nos ſomno ſopitos, cum formas horrendas intueri videamur, & Mortuorum* Idola, *quæ nos ſomno ſopitos maximè cum horrore ſæpe excitant: Ne fortè credamus Animas è Tartaro*

NOTÆ.

25. *Perſentis.*] Ut in præcedenti verſu *Perſpicis: Præſentis* Lambini admitti non debet.

26. *Sed quoniam docui*, &c.] V. 7. breviter recenſet ea quæ in præcedentibus libris diſputaverat, Primo & Secundo libro *Atomorum* Naturam, Affectiones, Motus denique & Concilia abſolverat, in tertio Principia Animæ Animamque ipſam tam Corpori conjunctam, quàm à Corpore ſeparatam conſideraverat; & deinde, v. 13. hujus libri quarti argumentum complectitur, viz. aget de Simulachris, quæ veluti membranæ corticeſque Corporum à rerum ſuperficie perpetuò fluunt, nobiſque illarum ſpecies & figuras deferunt; Si ſincera integraque adveniant, tum res veras percipimus; Si mutilata, inverſa, aut cum aliis conjuncta, inde Centaurorum, & aliorum id genus monſtrorum phantaſmata; aliquando etiam (namque Animæ cum Corporibus intereunt) Mortuorum ſpectra.

31. *Cum Corpore compta.*] *Cópta*, ſeu *Coapta*. Faber: Ut & lib. III. v. 260.

——*Quibuſque*
Cópta modis vigeat——

32. *Ordia prima.*] Primordia.

34. *Rerum Simulachra.*] Intelligit ſpecies rerum, quas vulgò intentionales vocant, εἴδωλα, τύπους, ὑμένας, membranulas, effluvia ex ſuperficie corporea, quæ ex omnibus omninò rebus perpetuò emanant, & Animos impellunt. Latinis *Spectra: Figuræ, Imagines, Effigies: Quarum incurſu*, ut inquit Cicero ex Epicuro, 1. de Fin. *non modò videmus, ſed etiam cogitamus.*

40. *Horrificè.*] Lib. II. v. 609.

Quo nunc inſigni per magnas prædita terras
Horrificè *fertur divinæ Matris imago.*

41. *Ne fortè Animas.*] Huc tendit *Lucretius*, nam ex inſtituto *Epicuri* τὰ φυσικὰ

Digitized by Google

Effugere, aut Umbras inter vivos volitare:
Neve aliquid noſtri poſt mortem poſſe relinqui,
Cùm Corpus ſimul, atque Animi natura peremta,
In ſua diſceſſum dederunt Primordia quæque. 45
Dico igitur, rerum Effigias, tenueiſque figuras
Mittier ab rebus ſummo de corpore earum;
Quæ quaſi Membrana, vel Cortex nominitanda'ſt,
Quòd ſpeciem, ac formam ſimilem gerit ejus Imago,
Quoiuſcunque cluet de corpore fuſa vagari. 50
Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere corde;
Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ, partim diffuſa ſolutè,
Robora ſeu Fumum mittunt, igneſque Vaporem:
Et partim contexta magis, condenſaq; ut olim 55
Cùm veteres ponunt tunicas æſtate Cicadæ;
Et Vituli cùm membranas de corpore ſummo
Naſcentes mittunt, & item cùm lubrica Serpens
Exuit in ſpinis veſtem: Nam ſæpe videmus
Illorum ſpoliis vepreis volitantibus auctas. 60
Hæc quoniam fiunt, tenuis quoque debet Imago
Ab rebus mitti ſummo de corpore earum.
Nam, cur illa cadant magis, ab rebuſque recedant,
Quàm quæ tenuia ſunt, hiſcendi'ſt nulla poteſtas.
Præſertim cùm ſint in ſummis corpora rebus 65

evolare, aut Umbras inter Vivos volitare: Ne etiam credamus aliquid noſtri relinqui poſſe poſt mortem, cum & Corpus & Anima conſumta in ſua Primordia redierunt. Dico igitur Simulachra, tenueſque figuras rerum mitti à ſummo rerum Corpore (Superficie) quæ Membrana vel Cortex iſtarum rerum benè dici poſſit, quòd formam fert ejus rei à qua emiſſa volitat. Hoc autem, quamvis rudis Tibi ſit animus & minùs attentus, ex his quæ dicturus ſum facilè percipies. Primò quoniam multæ res (ad ſenſum provoco) Corpora è ſe emittunt, partim rara, nec compacta, ſic Ligna mittunt Fumum, & Ignis Vaporem: partim denſa magis & compacta, ut cum Cicadæ veteres tunicas in æſtate deponunt, & cum Vituli naſcentes pelliculas de ſummo Corpore deponunt, & cum Serpens lubrica tunicam in vepribus exuit, ſæpe enim videmus vepres tenuibus illorum exuviis ornatos. Quoniam verò certum eſt hæc Corpora emiſſa eſſe, tenue quoque & ſubtile Simulachrum à ſummo rerum Corpore (ſuperficie) mitti debet, cur enim illa quæ denſa ſunt & compacta potiùs à Corpore recederent, quàm ea quæ ſunt tenuia & ſubtilia, nulla omninò ratio reddi poteſt: Præcipuè cum in rerum ſuperficie

NOTÆ.

perluſtranda exiſtimabat, ideo tantùm, ut Hominum Animi Religionis vinculis expediri poſſint faciliùs: *Faber.*

46. *Dico igitur rerum effigias.*] Quæ, v. 34. *Simulachra*, jam *Effigias rerum, tenues Figuras, Membranam*, & Corticem appellat; Eaque mitti à rerum ſuperficie, v. 5. aſſerit: & deinde, v. 19. hoc modo probat. Res multæ (idque ipſi Oculi agnoſcunt) è ſe mittunt Corpora, quædam rara & tenuia, Sic Lignum Fumum, Calorem Ignis; quædam ſpiſſa magis & compacta, ſic Cicadæ & Serpentes pelles ſuas; Quis autem tenuia quædam *Simulachra* avolare à rerum ſuperficie dubitet, cùm videat ſpiſſa magis & ſolida deponi? Præſertim cùm ſint minuta Corpuſcula in rerum ſuperficie, ſeu prima fronte collocata, quæ facilè ſeſe expedire poſſunt, & avolare. Epicurus ipſe, ἢ μὲν ἢ τύποι ὁμοιοχήμονες τοῖς ϛερεμνίοις εἰσὶ, λεπτότησιν ἀπέχοντες μακρὰν τῶν Φαινομένων, τὰς δὲ τὰς τύπας εἴδωλα προσαγορέυομεν. *Effigias* verò, ut apud Plautum, *Hæc eſt Veneris* Effigia.

47. *Summo de Corpore.*] Rectè, ſi unquam aliàs, Lambinus Gifanium cum ſuo *Cortice* è Codd. deſumpto caſtigat. *Effigies*, viz. *de rerum Cortice*, nominanda eſt *Cortex:* Quid ineptius? Epicurus autem hæc *Simulachra* excitat ἀπὸ τῆς σωμάτων ἐπιπολῆς. Vid. etiam v. 35. & v. 62.

56. *Veteres.*] *Teretes*, Alii: Et pro *Æſtate*, *Ætate*, fruſtra.

61. *Hæc quoniam.*] *Quæ quoniam.*

64. *Hiſcendi eſt nulla poteſtas.*] Ne Hiſcere quidem licet, nulla omnino ratio reddi poteſt: Ita ex optimis Codd. *Lambinus*, & vani iſti qui *Oſtendi* præferunt.

Multa

Digitized by Google

Multa minuta, jaci quæ possint ordine eodem
Quo fuerint, veterem & formæ servare figuram;
Et multò citiùs, quantò minùs erdopediri
Pauca queunt, & sunt in prima fronte locata.
Nam certè jaci, atque emergere multa videmus,
Non solùm ex alto, penitusque, ut diximus ante,
Verùm de summis ipsum quoque sæpe colorem:
Et volgò faciunt id lutea, russaque Vela,
Et ferrugina, cùm magnis intenta Theatris
Per malos volgata, trabeisque trementia flutant:
Namque ibi consessum Caveai subter, & omnem
Scenai speciem, Patrum, Matrumque, Deorũque,
Inficiunt, coguntque suo fluitare colore:
Et quantò circum magè sunt inclusa Theatri
Mœnia, tam magis hæc intus perfusa lepore
Omnia conrident conrepta luce diei.
Ergo Lintea de summo cùm corpore fucum
Mittunt, Effigias quoque debent mittere tenueis
Res quæque, ex summo quoniam jaculantur utræque.

multa sunt minuta Corpora, quæ emitti possunt eo ordine quo in Corpore sita erant, & formam figuramque rei retinere; imò tantò citiùs mitti possunt quantò pauca Corpora & ea quæ sunt in superficie rei locata minùs impediri possunt, quàm ea quæ plura sunt, & interius locata. Nam profectò videmus multas res non solùm ex interioribus partibus Corporis, ut modò docuimus, emergere, sed de superficiebus ipsum Colorem emitti. Et Vela lutei, russi, aut ferruginei coloris id sæpe faciunt, cum spatiosis Theatris intenta per malos & trabes dispansa fluitant: namque totum in Cavea consessum, Scenam omnem, Patres, Matronas, atque Deos tinguntˌ suoque colore fluitare cogunt: Et quantò magis Theatra sunt hujusmodi Velis obducta, tantò magis venusto colore, qui seipsum luci adjungit, omnia lepidè perfunduntur. Igitur cum Vela de superficie sua colorem mittant, quælibet res debent tenuia Simulachra mittere, quoniam à superficie utraque mittuntur.

NOTÆ.

67. *Veterem & formæ,*] Alii *Solitam*, Quidam & *consimilem*, seu & *conformem*: Gifanius,

Et con *formæ servare figuram*:

viz. *conservare*: *Forma* autem secundum Epicurum est id, quod in Corporis superficie continenter remanet, ipsa Imagine tanquam Spolio continenter avolante: Aliquid, viz. Coloris Solido inhæret, aliquid derasum transfertur, quod sit Simulachrum.

69. *Pauca queunt.*] Ait Poeta, *Summis in rebus multa minuta Corpora esse quæ jaci possint*, &c. Et reverà longè plurima esse ea debent, alioquoi unde tandem perenne illud Specierum effluvium? Vides eam esse *Lucretii* sententiam, Corpora *multa* minuta esse in summis rebus, quæ quanquam sint *multa*, tamen tantò citiùs jaciuntur, quantò minùs impediri possunt *Pauca*: Id autem dicere, non modò inconstantis Hominis est, sed ejus etiam, qui rei Physicæ imperitissimus sit: Itaque non *Pauca* legi, sed *Parva* necesse est; Pergit enim, & ut probet *multa* Corpora profundi ex rebus, hos versus subjicit:

Nam certè jaci, atque emergere multa *videmus*

Non solùm ex alto, penitusque, ut diximus antè,

Verum de Summis, &c. Faber.

Pro *& sunt*, Gifanius *ut sunt.*

70. *Nam certè jaci*, &c.] V. 15. confirmat quod superiori argumento assumserat, idque probat experimento, quo constat *Colores* ita delibrari à summis Corporibus, ut *Imaginum* quoque direptionem arguant: Quippe Vela Theatris intenta totum scenæ apparatum, Populumque spectantem suo Colore perfundunt:

Nam jacier certè, *atque emergere*: Gassendus:

Alii, *Nam certè jaci* ac tergeri: vel

Nam detergeri *atque emergere*:

75. *Volgata.*] Volitantia, Sic lib. II. v. 163. & 364. *Pervolgant*; & jam infra, v. 208, & lib. V. v. 1161.

77. *Deorum.*] Nam ibi Deorum Simulachra, quippe Ludi id genus Religionis pars erant.

Digitized by Google

Sunt igitur certæ rerum imagines, quæ tenues subtileſque per Aëra volitant, quæ tamen ſigillatim, & ſeparatæ videri nequeunt; Præterea, omnis Odor, Fumus, Vapor, atque aliæ ejuſdem generis res idcirco raræ & diſperſæ è rebus emergunt, quia dum in partibus interioribus natæ ex alto veniunt, nec viæ ſunt rectæ per quæ egredi conantur, per obliquos & tortuoſos meatus aſcendentes diſcerpuntur: è contra verò cum ſummi coloris tenuis membrana mittitur, nihil eſt quod eam poſſit ſcindere, quoniam eſt in rei ſuperficie locata. Poſtremò, ut illa omnia Simulachra quæ in Speculis, in Aqua, omnique re plana & polita apparent nobis ſint è miſſis imaginibus compoſita neceſſe eſt, quoniam formam rerum & figuram referunt: Nam cur illa Corpora quæ ſub ſenſum cadunt potiùs à rebus mitterentur, quæ tamen plurima nos videmus mitti, quàm illa quæ tenuia & ſubtilia ſunt, nulla profectò ratio reddi poteſt.

Sunt igitur, jam formarum veſtigia certa,
Quæ vulgò volitant ſubtili prædita filo,
Nec ſingillatim poſſunt ſecreta videri.
Præterea, omnis Odos, Fumus, Vapor, atque aliæ res
Conſimiles, ideo diffuſæ rebus abundant,
Ex alto quia dum veniunt intrinſecus ortæ,
Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
Oſtia ſunt, qua contendunt exire coortæ.
At contrà, tenuis ſummi membrana Coloris
Cum jacitur, nihil eſt, quod eam diſcerpere poſſit,
In promptu quoniam'ſt in prima fronte locata.
Poſtremò, in Speculis, in Aqua, Splendoreque in omni
Quæcunque apparent nobis Simulachra neceſſe'ſt,
Quandoquidem ſimili ſpecie ſunt prædita rerum,
Eſſe in imaginibus miſſis conſiſtere eorum:
Nam cur illa cadant magis, ab rebuſque recedant
Corpora res multæ quæ mittunt Corpore aperto,
Quàm quæ tenuia ſunt, hiſcendi'ſt nulla poteſtas.

NOTÆ.

85. *Sunt igitur*, &c.] His 3. v. conoludit ex diſputatis & probatis hactenus eſſe iſta, de quibus agitur, rerum Simulachra: Pro *certa* quidam legunt *cæca*, quos Ego non ſequor.

88. *Præterea, Omnis odos*, &c.] Suprà, v. 66. docuit, *Simulachra jaci ordine eodem Quo fuerint, veterem & formæ ſervare figuram.*

V. 8. oſtendit ſe non ineptè illud docuiſſe, ideo enim eundem ordinem ſervant, quoniam avolant à Corporis ſuperficie, unde omnes *Simulachrorum* partes æquè facilè ſe expediunt, inde per nullos meatus, & viarum anfractus feruntur, ut Odor, Fumus, Vapor, & id genus alia quæ è rerum partibus interioribus fluunt, & eam ob cauſam confuſa volitant, & diſperſa.

96. *Poſtremò, in Speculis*, &c.] Denique probat, v. 13. dari Imagines è rerum Superficie dereptas; *Simulachra* quæ à nobis cernuntur in Speculis, in Aqua, & in re qualibet plana & lævigata, ſimillima ſunt iis rebus quarum ſunt *Simulachra*: Ergo neceſſe eſt iſta *Simulachra* ex Imaginibus ab ipſis rebus dereptis componi; Nam nulla alia cauſa reddi poteſt tam exactæ ſimilitudinis, niſi cortex ſummus ille, qui toti rei dudum hærens, quaſi membrana ſeparatur, & appellit in Speculum, aut Aquam: Notabis autem ſingulas rerum imagines, quæ in ſpeculis aut in Aqua cernuntur non unas eſſe, ſed multas, quæ jugi repulſu ad Oculos rejectæ non plures, ſed quaſi una Imago videantur. Sanè Experientia monſtrat Imagines ex ipſis uſque Corporibus in Specula tranſmitti, quando illis præſentibus appellunt in Speculum, re quapiam interpoſita à progreſſu in Speculum arcentur, ac ſi moveantur Corpora, moventur & ipſæ, ſi invertantur, invertuntur; ſi diſcedant, abeunt; ſi abſint, ſunt nullæ.

99. *Eſſe eorum.*] Τὸ εἶναι, ἡ ἰδέα.

102. *Hiſcendi.*] Ita ſuprà, v. 64. idem ac v. 128.

——Dicere nemo eſt
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.

Sunt

Digitized by Google

Sunt igitur tenues formarum, consimilesque
Effigiæ, singillatim quas cernere nemo
Cùm possit; tamen assiduo, crebroque repulsu
Rejectæ, reddunt Speculorum ex æquore visum:
Nec ratione alia servari posse videntur
Tantopere, ut similes reddantur quoique figuræ:
Nunc age, quàm tenui natura constet Imago,
Percipe: & imprimis quoniam Primordia tantum
Sunt infra nostros sensus, tantòque minora,
Quàm quæ primùm oculi cœptant non posse tueri.
Nunc tamen id quoque uti confirmem, Exordia rerum
Cunctarum quàm sint subtilia, percipe paucis.
Primùm Animalia sunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nulla ut possit ratione videri.
Horũ Intestinum quodvis quale esse putandũ 'st?
Quid? Cordis globus aut Oculi? quid? Membra? quid? Artus?
Quantula sunt? quid? præterea Primordia quæque,
Unde Anima, atque Animi constet natura necessum 'st,
Nonne vides, quàm sint subtilia, quàmq; minuta?
Præterea, quæcunque suo de corpore odorem
Exspirant

Sunt igitur tenues rerum imagines rebus ipsis similes, quæ cum nemo singillatim queat videre, tamen à lævi & æquabili speculo jugiter rejectæ oculos movent, & sub visum cadunt: Nec alia ratione videtur fieri posse ut Simulachra à speculis rejecta essent rebus ipsis tam similia, earumque formam & figuram ostenderent. Nunc verò disce quàm tenuia & subtilia sint ista Simulachra, & imprimis quoniam rerum Semina (Atomi) sunt infra nostros sensus, atque tantò minora quàm Corpora illa, quæ propter exiguitatem primùm aciem oculorum fugiunt: Ut verò obiter demonstrarem subtilitatem & exiguitatem Atomorum, hæc breviter: Primùm sunt quædam Animalia tam minuta, ut eorum tertia pars nullo modo videri possit: Quàm minutum putandum est quodvis horum Animalium Intestinum? Cordis globus, aut Oculi, membra atque artus quàm minuta sunt? Nonne etiam intelligis quàm subtilia & minuta debent esse singula illa Semina è quibus illorum Animalium Anima componatur? Præterea, quæcunque Corpora gravem odorem exspirant,

NOTÆ.

109. *Nunc age, quàm tenui*, &c.] Harum Imaginum affectiones explicaturus, primò, v. 13. docet summam tenuitatem, talem quidem quæ vix concipi possit, illis convenire: Res ut declaretur, cogita duntaxat Nihil esse aliud Imagines quàm Atomorum tenuissimas, pellicularum instar, contexturas: At quanta sit Atomorum subtilitas, quarum innumeræ Myriades necessariæ sunt minutissimo Animalculo, *Acari*, v. g. membrulove etiam ejus compingendo? Id nempe satis est ut intelligas, Si Imago constiterit ex ejusmodi Atomis quæ non κατὰ βάθος, quod est *Epicuri* verbum, cohæresçant, esse debere Imaginem multis myriadum myriadibus ipsa unius *Acari* particulæve ejus crassitudine tenuiorem. Epicurus ipse, ἢ μὲν ἢ τύποι ὁμοιοσχήμονες τοῖς στερεμνίοις εἰσὶ, λεπτότητι ἀπέχοντες μακρὰν τῶν φαινομένων, τὰς δὲ τοὺς τύπους εἴδωλα προσαγορέυομεν: & alibi, ὅτε τὰ εἴδωλα τοῖς λεπτότησιν ἀνυπερβλήτοις κέχρηται, ἐδὲν ἀνίλιμβάνει τῶν φαινομένων.

112. *Quàm quæ primùm Oculi.*] Summum cacumen concretorum: *Faber.* Vid. lib. I. v. 593.

122. *Præterea, quæcunque suo*, &c.] Horum 8. v. sensus est. Cùm tanta Corpusculorum copia ex hisce Herbis graveolentibus exhaletur, ut vicinum Aërem compleat, dici non potest quantula sit pars quæ ex superficie deripitur, ac proinde cùm Imago sit ex iis duntaxat quæ ex superficie dimanant, & cum Visus sensorio habent Analogiam, excedere fidem quantæ tenuitatis esse Imago debeat, & maximè, cùm post multum tempus nihil quod sensibile sit exhalatum deprehendatur; Mira sanè tenuitas Vaporis odoriferi, ac proinde Corpusculorum ex quibus Vapor totus constat, cum v. g.

Digitized by Google

qualia sunt Panaces, amara Absynthia, graveolentes Abrotoni & amara Centaurea, si Horum Corporum unumquodvis leviter motitabis, facilè cognosces multa rerum Simulachra multis modis vagari, nulla vi, & sensu cassa: quorum Simulachrorum quantilla pars Imago sit nemo potest dicere, aut illius subtilitatem dictis explicare: Ne verò forsan credas ea tantùm Simulachra, quæ à rebus ipsis emittuntur per Aëra vagari, sunt etiam quædam Simulachra, quæ sponte sua gignuntur, & in hoc nostro inferiori Cœlo, qui Aër dicitur, coalescunt; Quæ quidem multis modis mirè formata in altum feruntur, & cùm tenuia sint & minùs compacta formam suam subinde mutant, & cujuslibet figuræ speciem induunt; Ut aliquando videmus Nubes facilè in alto concrescere, & per Aërem delatas serenam Cœli faciem sua nigredine deturpare; Sæpe enim videmus species Gigantum

Exspirant acrem, Panaces, Absinthia tetra,
Abrotonique graves, & tristia Centaurea:
Horum unumquodvis leviter si fortè ciebis, 125
Quamprimum noscas rerum Simulacra vagare
Multa modis multis, nulla vi, cassaque sensu.
Quorum quantula pars sit Imago, dicere nemo'st
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.
Sed ne fortè putes ea demum sola vagare, 130
Quæcunque ab rebus rerum Simulacra recedunt:
Sunt etiam, quæ sponte sua gignuntur, & ipsa
Constituuntur in hoc cœlo, qui dicitur aër;
Quæ multis formata modis sublimè feruntur,
Nec speciem mutare suam liquentia cessant: 135
Et quoiusque modi formarum vertere in ora.
Ut nubeis facilè interdum concrescere in alto
Cernimus, & mundi speciem violare serenam,
Aëra mulcenteis motu: Nam sæpe Gigantum
Ora

NOTÆ.

ex pomo per aliquot menses continuos emanat; & Pomum tamen nihilo factum minutius observetur. Cogita porrò quàm crassus sit iste Vapor respectu Imaginis, & agnosces *Imagines*, quæ per plures annos funduntur, si compositæ fuerint, non effecturas tantam molem; quanta est Vaporis uno momento temporis effluentis.

125. *Ciebis.*] Alii *Movebis*: Vossius verò ad Catullum, p. 270. *Revolvas*: & in sequenti versu è veteris scripturæ vestigiis, *Quin potis es noscas.*

127. *Cassaque sensu.*] Alii interpretantur, *Privata sensu*, ut *Aër lumine cassus*; *Cassum Anima Corpus*, &c. quasi id ageret *Lucretius*, ne hæc Simulachra sensum non habere nesciamus: At verò *Nulla vi, Cassaque sensu* melius interpreteris, Quæ vi tam debili feruntur, ut Organa movere, sensumque excitare non possint.

130. *Sed ne fortè putes*, &c.] Post expositum familiarem illum, ac præcipuum modum generationis Imaginum, quas ἀποφάσεις & ἀπόῤῥοιας vocat *Epicurus*, quia fiunt continua quadam direptione avolationeque tenuium quasi membranularum ab extimis Corporibus; v. 14. explicat aliud Genus Imaginum, quas συγκάσεις vocat *Epicurus*, quia sunt quasi quædam coagmentationes sponte sua in medio Aëre natæ, tanquam nubes, neque è rebus ipsis reverà profluunt. Inde Gigantes, Montes, Urbes, & id genus alia inter nubes sæpe videmus, & stulti admirantur; Diodorus Siculus spectra commemorat formari sponte solita in Africæ regionibus, quæ sunt ultra Syrtes & Cyrenen sitæ: περὶ γὰρ τινὰς καιρὸς καὶ μάλιστα κατὰ τὰς νηνεμίας, Συγκάσεις ἐρῶνται καλὰ τὸν Αέρα παντοίων ζώων ἰδέας ἐμφαίνουσι: τούτων δὲ αἱ μὲν ἠρεμοῦσιν, αἱ δὲ κίνησιν λαμβάνουσι, καὶ ποτὲ μὲν ὑποφέυγουσι, ποτὲ δὲ διώκουσι, &c. Epicuri voce Συγκάσεις utitur *Diodorus*, ipse Epicuræus. Similia habet *Pomponius Mela* de Mauritania quæ retrò Atlantem, Similia *Plinius* de Scythiæ regionibus quæ infra Imaum: Nota etiam sunt, quæ de *Morgana*, seu celebri illo Rheginorum spectaculo prodidit Kircherus: & in omni ferè regione istiusmodi Spectra plurimi vident, saltem putant se vidisse.

139. *Aëra mulcentes motu.*] Alii, *Aëre mulcentes motum*: Gifanius, *Aëra mulgentes motum*:

Digitized by Google

Ora volare videntur, & umbram ducere latè:
Interdum magni montes, avolsaque saxa
Montibus anteire, & solem succedere præter:
Inde alios trahere, atque inducere bellua nimbos.
Nunc ea quàm facili, & celeri ratione genantur,
Perpetuòque fluant ab rebus, lapsaque cedant.
Semper enim sumum quidquid de rebus abundat,
Quòd jaculentur: & hoc alias cùm pervenit in res,
Transit, ut in primis Vestem: Sed in aspera Saxa,
Aut in materiem ut Ligni pervenit; ibi jam
Scinditur, ut nullum Simulacrum reddere possit.
At cùm, splendida quæ constant, oppôsta fuerunt,
Densaque, ut in primis Speculum 'st: Nihil accidit horum,
Nam neque uti vestem possit transire, neque ante
Scindi, quàm meminit lævor præstare salutem.
Quapropter fit, ut hinc nobis Simulacra genantur,
Et quamvis subitò, quovis in tempore, quamque
Rem contra Speculum ponas, apparet Imago:

per altum ferri, & latam umbram explicare; Aliquando magni montes, aut Saxa montibus avulsa præcedere solem, aut subire; & post hæc ferarum monstra in nubibus vagari & tenebras facere videntur. Nunc autem percipe quàm facili celerique ratione ista Simulachra generantur, jugique fluore à rebus avolantia recedant. Semper enim præsto est aliquod extremum in rerum superficie quod istæ res emittant: Et hoc ita emissum cum pervenit in alias res, ut cum in vestem, v. gr. pervenerit, illas permeat: sed ubi in aspera Saxa, lignumve pervenerit ibi frangitur & discerpitur, ita ut rei ipsius è qua emittitur imaginem reddere nequeat, At cum polita densaque Corpora illi opposita sunt in quæ incidat, quale Corpus Speculum præcipuè est, tum nihil horum accidit, (neque permeat, neque frangitar) non enim potest permeare ista Corpora tanquam Vestem, neve frangitur & discerpitur priusquam lævе Speculum integrum reddit & illæsum; & inde fit quòd Imagines ad nostros oculos ferantur: & repentè licet, quovis etium temporis momento rem aliquam ponas contra Speculum, illius rei Imago apparet;

NOTÆ.

tum: id est, impellentes, vel agitantes: Sic Ennius,

Mulserat *huc navem compulsam fluctibus Pontus.*

Cicero in Arati Phænomen.

At propter se Aquila ardenti cum Corpore portat
Igniferum mulgens *tremebundis Aëra pennis.*

Alii: Aëra *mulcantes* motu: *Mulcare* autem verberare, & pene mutilare est, modò autem dixit,

Cœli faciem violare *Serenam.*

Decem hi versus sunt in Codd. miserè turbati, in aliquem saltem ordinem redegit *Lambinus*, forsan non in optimum. Versum igitur 143.

Inde alios trahere atque inducere bellua *nimbos,*

loco suo motum versui 138.

Mundi speciem violare serenam,

subjungas, & cum Gassendo legas:

Inde alios trahere, atque inducere Nubila *nimbos.* Nihil tamen muto.

144. *Nunc ea quàm facili & celeri*, &c.] Perpetuo & jugi fluore & omni temporis momento Simulachra à rebus mitti, v. 18. probat argumento à *Speculis* ducto; Profer Speculum, cujuslibet rei objectæ Imago subitò apparet, quod tamen non fieret, nisi istius rei Imago ab ipso Corpore fluens ab istoSpeculo rejiceretur: Si inquiras cur aliæ res non repellant Imagines? Respondet, alias esse raras, quas *Simulachra* permeant; alias porosas aut asperas esse quibus scinduntur Imagines & dissipantur; In lævе verò, & æquabile Corpus impingant, quale est Speculum, subitò ad Oculos reflectuntur. *Epicurus* apud Laertium, ἡ γένεσις τῶν εἰδώλων ἅμα τῷ νοήματι συμβαίνει, ἡ γὰρ ῥεῦσις ἀπὸ τῆς σωμάτων ἐπιπολῆς συνεχὴς συμβαίνει, σώζουσα τὴν ἐπὶ τὰ στερεμνία θέσιν, ἡ τάξιν τῶν Ατόμων ἐπὶ πολὺν χρόνον, εἰ ἡ ἐνίοτε συγχεομένη ὑπάρχει.

152. *Nihil accidit horum.*] Gifanius, *Nihil occidit*, viz. Nihil Simulachrorum tum perit; Hæc quidem ferri potest lectio, sed altera probabilior.

Digitized by Google

unde manifestum est tenues rerum texturas, & veluti Cortices jugi fluore avolare: Brevi ergo temporis spatio multa Simulachra generantur, & meritò dicitur illa celeri ratione nasci. Et ut Sol debet brevi temporis spatio multam lucem emittere, ut Cœlum omne sit illa perpetuò repletum; Sic etiam necesse est ut Rerum multa Simulachra in puncto temporis à rebus in omnes undique partes jaciantur, quocunque enim Speculum obvertimus, in illo apparent res ea forma eoque colore quo revera sunt. Præterea, cum Cœli facies modò fuerit maximè serena, subitò fœdis densisque tenebris ex omni parte obducitur, ita ut putes omnes tenebras Inferos reliquisse, & spatiosa Cœli loca replevisse, tam atra & horrenda nox è coactis nubibus coorta impendet desuper, & terret. At istarum nubium quantilla pars Imago sit, nemo potest dicere, aut illius exiguitatem verbis explicare. Nunc autem age, quanta celeritate Simulachra hæc moventur,

Perpetuò fluere ut noscas è corpore summo
Texturas rerum tenueis, tenueisque figuras.
Ergo multa brevi spatio Simulacra genuntur,
Ut meritò celer his rebus dicatur origo.
Et quasi multa brevi spatio summittere debet
Lumina Sol, ut perpetuò sint omnia plena:
Sic à rebus item simili ratione necesse 'st
Temporis in puncto rerum Simulacra ferantur
Multa modis multis in cunctas undique parteis:
Quandoquidem Speculum queiscunque obvertimus oris,
Res ibi respondent simili forma, atque colore.
Præterea, modò quom fuerit liquidissima cœli
Tempestas, perquàm subitò fit turbida fœdè
Undique, uti tenebras omneis Acherunta rearis
Liquisse, & magnas cœli complèsse cavernas.
Usque adeò tetra nimborum nocte coorta,
Impendent atræ formidinis ora superne.
Quorum quantula pars sit Imago, dicere nemo
'st,
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.
Nunc age, quàm celeri motu Simulacra ferantur,

NOTÆ.

158. *Perpetuò fluere.*] Ea enim est *Epicuri* sententia, Imaginem, quæ in Speculo cernitur non esse quid unum constans, certum, stabile, & idem, sed alias atque alias Imagines, alteram in alterius locum, deinceps & sine ulla interruptione succedentes.

159. *Texturas.*] Meursius, *Exturas rerum.*

162. *Et quasi multa brevi*, &c.] Perpetuum jugemque Imaginum fluorem, v. 7. illustrat & confirmat; Ut Luce plena sint omnia, radii à Sole perpetuò mittendi sunt, pari ratione Simulachra à rebus avolent necesse est, quocunque enim obvertas Speculum, apparet rei oppositæ Imago, nec, quamdiu res situm suum servat, ista disparet Imago.

167. *Queiscunque obvertimus Oris.*] Alii,

——— Quocunque *obvertimus*, illuc
Res tibi respondent; Alii;
——— *Speculum* quoicunque *obvertimus*
Æris.

Lambinus maluit,

Quoicunque *obvertimus* oræ.

Alius verò nescio quis legit,

Quocunque *obvertimus*, omneis
Res tibi *respondent.*

169. *Præterea, modò cùm fuerit*, &c.] Aliud, sed id minùs validum argumentum, v. 8. sequentes continent; Serenum Cœlum videmus subitò densis nubibus obductum; Istæ verò Nubes è Terra aut è Mari surgunt, spissæ sunt graviaque Corpora: Quid igitur tenues levesque Imagines moretur?

169. Hos versus iniquo loco dispositos esse existimat *Nardius*, & superiùs collocari debere, quà de Imaginum exilitate agitur; sed quis iste *Nardius?*

172. *Cœli complêsse cavernas.*] Varro,

Nubes-Aquaï frigido velo leves
Cœli cavernas *aureas subduxerant.*

Cicero in Arato,

Dicitur & latè Cœli lustrare cavernas.

177. *Nunc age quàm celeri*, &c.] V. 7. monet *Lucretius*, se de Imaginum harum mobilitate breviter disputaturum; nec profectò longa disputatione opus, cùm Simulachra vagari ea motus celeritate, qua nulla major potest concipi, Specula demonstrant.

Et

Digitized by Google

Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita ſit, longo ut ſpatio brevis hora teratur,
In quemcunq; locum diverſo numine tendunt, 180
Suavidicis potiùs, quàm multis verſibus edam:
Parvus ut eſt Cycni melior canor, ille Gruum quàm
Clamor, in ætheriis diſperſus nubibus Auſtri.
Principio, perſæpe leveis res, atque minutis
Corporibus factas, celereis licet eſſe videre. 185
In quo jam genere 'ſt Solis lux, & vapor ejus,
Propterea quia ſunt è primis facta minutis:
Quæ quaſi truduntur, perque Aëris intervallum
Non dubitant tranſire, ſequenti concita plaga.
Suppeditatur enim confeſtim lumine lumen, 190
Et quaſi protelo ſtimulatur fulgure fulgur.
Quapropter Simulacra pari ratione neceſſe 'ſt
Immemorabile per ſpatium tranſcurrere poſſe
Temporis in puncto: primùm quòd parvola cauſa
Eſt procul à tergo quæ provehat, atque propel-
lat: 195
Deinde, quòd uſque adeo textura prædita rara
Mittuntur, facilè ut quaſvis penetrare queant res,
Et quaſi permanare per Aëris intervallum.
Præterea, ſi, quæ penitus Corpuſcula rerum

& quàm celer ſit eorum tranſitus cum Aëra pervolant, ita ut immenſum Loci ſpatium brevi temporis ſpatio emetiantur in quemcunque locum vario motu ſingula ferantur; ſuavibus potiùs quàm multis verſibus explicabo; ut parvus breviſque Oloris cantus gratior eſt quàm iſte Gruum magnus ſtrepitus, qui longè per Aëra diffunditur. Primò, ſæpe videmus leves res, & factas è minutis Corporibus celeri motu ferri: Cujus generis ſunt Lux Solis, atque ejus Calor; quia componuntur è minutis Seminibus, quæ quaſi protruduntur, & per interjacentem Aëra tranſeunt ab alio Calore & Luce à tergo inſequente propulſa: Nam jugi fluore Lux Lucem ſequitur, & perpetuo continuatoque impulſu ſplendor à ſplendore protruditur. Quapropter pari ratione neceſſe eſt Simulachra *momento temporis immenſum, & quod vix concipi poteſt ſpatium pertranſire poſſe, primò, quia eſt ſufficiens vis quæ iſta minuta à tergo provehat, & protrudat, deinde quoniam tam tenuia & ſubtilia ſunt, ut res quaſvis facilè penetrare queant, & interjacentem Aërem quaſi permanare: Præterea, ſi illa Corpuſcula rerum quæ ex interioribus rerum partibus*

NOTÆ.

180. *In quemcunque locum.*] *In quem quæque*, Alii, meliùs: & pro *Numine* legunt *Momine*.

184. *Principio, perſæpe leves*, &c.] V. 15. Celeritatem trajectionis Imaginum explicat, Comparatione facta inter motum Simulachrorum & Radiorum Solarium à Cœlo ad Terram tempore imperceptibili pertingentium. Unde enim iſta Radiorum Solarium celeritas? nempe exigua ſunt Corpora & ſubtilia, facilè emittuntur è Corpore Solari, ab aliis radiis perpetuò inſequentibus protruduntur, & res tam ſubtiles Aër interjacens non impedit; Si verò hæc faciunt ut Radii Solares celerrimè ferantur, Eadem etiam efficient, ut Simulachrorum trajectio ſit celerrima.

189. *Non dubitant.*] Properant, ſeu non ceſſant, ſic lib. VI. v. 1190.
A pedibuſque minutatim ſuccedere frigus
Non dubitabat.

191. *Et quaſi Protelo.*] Lib. II. v. 531.
Ex Infinito rerum Summam uſque tenere,
Undique Protelo *plagarum continuato.*

194. *Quòd parvola Cauſa.*] Faber,
——— *Primùm quòd* Plurima *Cauſa*
Eſt, procul à tergo quæ provehat, ———
Videbit Lector ipſe (quid enim pluribus opus eſt?) quanta hic abſurditas antea lateret, *Monſtrum horrendum, ingens*, &c. Et tamen hoc illud eſt quod omnes legebant, quod omnes probabant: Nos, niſi fallimur, ſaniùs: Hæc quidem Ille, ſatis arroganter: Non opus autem iſta emendatione, ſi *Parvola* non voci *Cauſa*, ſed *Simulachra* jungas, vid. v. 66.

199. *Præterea, ſi quæ penitus*, &c.] Modò probavit Imagines pari celeritate cum Solis radiis ferri, jam majorem, v. 11, illis attribuit; Quippe ſubtiliores ſunt Imagines, &, quod ad illarum celeritatem vehementer facit, fluunt à rerum Superficie, & ſeſe facilè expediunt, dum Calor & Lux ab interioribus Solis partibus mittuntur. Quidam legunt,
———*Quæ penitus Corpuſcula rerum*
Ex altoque foras *mittuntur:* ———
& forſan rectiùs.

Digitized by Google

è cœlo in Terras mittuntur, qualia sunt Lux & Calor Solis, momento temporis per totum Cœli spatium se diffundunt, si per Terras, Cœlumque quod supra est, volent, & illud impleant propter celeritatem motus qua feruntur: Quid? nonne manifestum est illa Corpora quæ in promptu sunt in rerum Superficie collocata, & quæ cum jaciuntur nulla res impedit quin liberè avolent, debere celeriùs moveri, & majus loci spatium pertransire eodem tempore quo Solis radii Cœlum percurrunt? Hinc etiam sumas egregium specimen celeritatis istius motus quo Imagines *feruntur, quod simul ac Aqua sub dio collocetur, extemplo, Cœlo stellis fulgente, stellarum fulgentium Imagines in ista Aqua intuemur; Nonne igitur jam vides quàm brevi temporis spatio Imagines à summo Cœlo ad Terras descendunt? Omnino igitur fatendum est à rebus mitti ista Corpora quæ in oculos incurrunt, & lacessunt visum;*

Ex alto in terras mittuntur, Solis uti lux,
Ac vapor, hæc puncto cernuntur lapsa diei
Per totum cœli spatium diffundere sese:
Perque volare mare, ac terras, cœlumque rigare
Quod supera 'st: Ubi tam volucri hæc levitate feruntur.
Quid? quæ sunt igitur jam prima in fronte parata
Cùm jaciuntur, & emissum res nulla moratur,
Nonne vides citiùs debere, & longiùs ire:
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo Solis pervolgant lumina cœlum?
Hoc etiam in primis specimen verum esse videtur,
Quàm celeri motu rerum Simulacra ferantur,
Quòd simul ac primùm sub divo splendor Aquaï
Ponitur, extemplo, cœlo stellante, serena
Sidera respondent in Aqua radiantia mundi.
Jamne vides igitur, quàm puncto tempore imago
Ætheris ex oris ad terrarum accidat oras?
Quare etiam atque etiam mitti hæc fateare necesse 'st
Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacessant:

NOTÆ.

203. *Cœlumque rigare.*] Per Cœlum diffundi, & illud complere: Sic lib. V. v. 593.

Tantulus ille queat tantum Sol mittere lumen
Quod Maria, ac Terras omnes, Cœlumque rigando
Compleat, *& calido perfundat cuncta vapore.*

Sic Atomorum trajectiones Epicurus ad Pythoclem vocat ἐπαφὰς δόσεις.

206. *Emissum.*] Emissionem, ejaculationem, ἀποῤῥοήν.

208. *Multiplexque.*] Alii, *Multiplicisque.*

209. *Pervolgant.*] Sic alibi, & lib. IV. v. 75. & lib. V. v. 428. *Volgata.*

210. *Hoc etiam in primis Specimen*, &c.] Sibi in subsidium vocat Experientiam, v. 7. Omnis visio per Imagines, at Speculum vel Aquam sub dio ponas, & momento temporis omnium Stellarum Imagines à Speculo illo aut Aqua resilientes in Oculos incurrunt: Quanta igitur trajectionis istarum Imaginum celeritas?

216. *Ad Terrarum accidat.*] Alii, *In Terrarum incidat.*

217. *Quare etiam atque etiam*, &c.] Hic autem fluor Imaginum ad Oculos admittendus est, quoniam, v. 14. ad omnes alios Sensus è rebus effluxus quidam allabuntur. Eodem argumento usus est *Epicurus* teste Macrobio, Sat. lib. VII. cap. 14. *In propatulo est quòd decepit Epicurum, à vero enim lapsus est, aliorum quatuor sensuum secutus exemplum: quia in audiendo, gustando, & odorando, atque tangendo nihil è nobis emittimus, sed extrinsecus accipimus quod sensum moveat, quippe & Vox ad Aures ultrò venit, & Auræ in Nares influunt, & Palato ingeritur quod gignat saporem, & Corpori nostro applicantur tactu sentienda; Hinc putavit & ex Oculis nostris nihil foras proficisci, sed Imagines rerum in Oculos ultrò meare.*

Perpe-

Digitized by Google

Perpetuòque fluunt certis ab rebus Odores:
Frigus ut à fluviis, Calor à sole, Æstus ab undis
Æquoris, exesor mœrorum litora circùm.
Nec variæ cessant Voces volitare per auras:
Denique in os salsi venit humor sæpe Saporis,
Cùm mare versamur propter: Dilutaque contra
Cùm tuimur misceri absinthia, tangit amaror.
Usque adeo omnibus ab rebus res quæq; fluenter
Fertur: & in cunctas dimittitur undique partes,
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:
Perpetuò quoniam sentimus, & omnia semper
Cernere, Odorari licet, & sentire Sonorem.

Præterea, quoniam manibus tractata figura
In tenebris quædam, cognoscitur esse eadem, quæ
Cernitur in luce, & claro candore; necesse 'st
Consimili causa Tactum, Visumque moveri.
Nunc igitur, si Quadratum tentamus, & id nos
Commovet in tenebris; in luci quæ poterit res
Accidere ad speciem, Quadrata nisi ejus imago?
Esse in Imaginibus quapropter causa videtur
Cernendi, neque posse sine his res ulla videri.

A quibusdam rebus Odores perpetuò fluunt, Frigus insuper à Fluviis, Calor à Sole, Æstus, (Salsus Vapor) ab Æquore, qui exedit mœnia juxta oras maritimas posita. Variæ etiam voces perpetuò volitant per Auras, denique cum juxta mare ambulemus salsus sapor in ora nostra sæpè venit, & cum videamus tetra Absynthia conteri & misceri, Sapor Amarus linguam afficit, ita Res aliquæ ab omnibus rebus perpetuò fluunt, & in omnes undique partes dimittuntur: nec ullo temporis momento cessant à fluendo, siquidem perpetuò sentimus, & semper possumus videre rem quamlibet, Odores etiam & Sonos sentire. Præterea, cum Figura aliqua in tenebris (nocte) manibus contacta cognoscitur eadem esse quæ in clara die luce cernitur, necesse est Tactum & Visum pari causa moveri: Nunc igitur si Figuram quadratam manibus tractamus, & illa nos in tenebris movet, facitque ut sentiamus quadratam esse, quænam res potest in luce illam figuram nostris oculis repræsentare, præter quadratam ejus Imaginem? Causa igitur videndi Simulachra sunt, neque sine illis potest ulla res videri.

NOTÆ.

219. *Odores.*] Vulg. *Obortu*, imperitè. *Obortu* verò in ultima editione rejicit Lambinus, & ridiculus est *Fayus*, dum Calumnias *Parei* impudenter recitat.

222. *Per Auras.*] Rectiùs quàm *per Aures*, ut patet ex v. 230.

225. *Tangit Amaror.*] Virgilius, Georg. lib. II. v. 246.

At Sapor indicium faciet manifestus, & Ora
Tristia tentantum sensu torquebit Amaror.

Vid. A. Gellii Noct. Att. lib. I. C. 21.

230. *Sentire Sonorem.*] Rectè quidem, & id ipsum agnovit Lambinus, qui aliquando legit *Exaudire Sonorem*: Gifanius tamen *sentire sonare*.

231. *Præterea, quoniam*, &c.] Aliud, v. 9. continetur argumentum. Corpus aliquod, quadratum, v. g. manu in Tenebris tractemus, Illud Corpus quadratum esse cognoscimus, unde verò nisi ex figura ejus quadrata? Idem Corpus in Luce nostris Oculis usurpemus, cognoscimus quadratum, unde verò nisi ex Imagine quadrata?

236. *In luci.*] Luce: *Accidere ad Speciem*, interpretor *ad Oculos pervenire*: & rectè quidem, cùm *Species*, v. 243. Oculos significet.

238. *Esse in Imaginibus*, &c.] Hanc Epicuri sententiam ita explicat A. Gellius, Noct. Att. lib. V. C. 16. *Epicurus autem affluere semper ex omnibus Corporibus Simulachra quædam Corporum ipsorum, eaque se in Oculos inferre, atque ita fieri sensum videndi putat.* Macrobius autem, Sat. lib. VII. C. 14. *Censet Epicurus ab omnibus Corporibus jugi fluore quædam Simulachra manare, nec unquam tantulam moram intervenire, quin ultrò ferantur inani figura cohærentes Corporum Exuviæ, quarum receptacula in nostris Oculis sunt, & ideo ad deputatam sibi à natura sedem proprii sensus recurrunt.* Epicurus ipse apud Laertium docet Simulachra ἐπεισιέναι: Et apud Plutarchum, εἰδώλων εἴσκρισις Simulachrorum insinuatio, & apud Ciceronem, εἰδώλων ἐμπλώσεις occurrunt.

Nunc

Digitized by Google

Nunc illa quæ dico rerum Simulachra à rebus missa in omnes undique partes feruntur: At verò quoniam solis oculis videre possumus, Inde fit ut quoquoversum oculos vertimus, Res eo modo quo figuratæ & coloratæ sunt in illos incurrant. Imago etiam efficit ut sentiamus & cognoscamus quantum res visa à Nobis distat: Nam cum à re mittitur Imago, extemplo protrudit & propellit Aërem omnem qui jacet inter se & Oculos. Omnis autem iste Aër per Oculos nostros perlabitur, pupillas quasi perterget, atque ita transit: Inde fit ut videamus quantum à nobis distant singulæ res visæ, & quantò plus Aëris propellitur ante Imaginem, & quantò longior Aëris tractus nostros Oculos perterget, tantò remotior res quæque visa à nobis videtur. Hæc autem quàm celerrimè (uno eodemque momento) fiunt, Ita ut simul sentiamus qualis sit illa res quæ videtur, & quàm procul distat. Minimè autem mirari debes,

Nunc ea, quæ dico, rerum Simulacra feruntur
Undique, & in cunctas jaciuntur dicta parteis;
Verùm, nos oculis quia solis cernere quimus,
Propterea fit, uti, speciem quò vertimus, omnes
Res ibi eam contra feriant forma, atque colore.
Et quantùm quæque à nobis res absit, Imago
Efficit ut videamus, & internoscere curat.
Nam cùm mittitur, extemplo protrudit, agitque
Aëra, qui inter se cumque 'st, oculosque locatus;
Isque ita per nostras acies perlabitur omnis:
Et quasi perterget pupillas, atque ita transit.
Propterea fit, uti videamus quàm procul absit
Res quæque: & quantò plus aëris antè agitatur,
Et nostros oculos perterget longior aura,
Tam procul esse magis res quæque remota videtur:
Scilicet hæc summè celeri ratione geruntur,
Quale sit ut videamus: Et unà quàm procul absit.
Illud in his rebus minimè mirabile habendum 'st,

NOTÆ.

240. *Nunc ea quæ dico*, &c.] V. 5. docet Imagines à Corporum superficie perpetuò fluentes ubique adesse, nosque circumstare, ita ut per ipsas videre nihil nos prohibeat, si Oculos modo converterimus illis percipiendis solos destinatos. Δεῖ δὲ μὴ νομίζειν ἐπεισιόντ@ τινὸς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν τὰς μορφὰς ὁρᾶν ἡμᾶς, μὴ διανοεῖσθαι· ἀ γὰρ ἂν ἀποσφραγίσαιλο τὰ ἔξω τὴν ἑαυτῶν φύσιν τῷ τε χρώματ@, μὴ τῆς μορφῆς, διὰ τῦ ἀέρ@ τῦ μεταξὺ ἡμῶν τε κακείνων· ὥδε διὰ τῶν ἀκλίνων, ἢ οἵων δήποτε ῥευμάτων ἀφ' ἡμῶν πρὸς ἐκεῖνα παραγινομένων, ἅτως, ὡς τύπων τινῶν ἐπεισιόντων ἡμῖν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ὁμοχρόων τε, μὴ ὁμοιομόρφων, κατὰ τὸ ἐναίρμοστον μέγεθ@ εἰς τὴν ὄψιν, ἢ τὴν διάνοιαν, ὡκέως ταῖς φοραῖς χρωμένων. Epicurus, ad Herodotum.

245. *Et quantum quæque à nobis*, &c.] Multa sunt, eaque Insignia de Visu problemata, quorum nonnulla proponit & explicat Lucretius: Primò certum est, Nos non tantùm Colores formasque Rerum cernere, sed unà simul intelligere quantùm Res visæ à nobis distant. Qua autem ratione id efficiant Imagines à Rerum superficie fluentes? Respondet Poeta, v. 12. Imago in Oculum contendens protrudit Aërem ante se, prolixiorem quidem dum eminùs appellit, compendiosiorem dum cominùs: Quò longior autem aut brevior sit iste Aëris tractus qui ab Imagine protrusus Oculum perlabitur, eò longius breviusve Intervallum inter rem objectam & Oculum intercipi sentitur.

246. *Curat.*] Efficit: Sic infrà, v. 821. *Quod ne miremur Sopor atque Oblivia* curant.

249. *Omnis.*] Ita necessariò legendum ut edidit *Gifanius* etiam confitente *Fabro*, acri nimis & nonnunquam iniquo *Gifanii* Censore: Lambinus, *Omnes*.

256. *Quale sit.*] Nisi malles, *Quali' sit.*

257. *Illud in his rebus*, &c.] Inquirat verò aliquis, cur res ipsæ cernantur cùm Imagines quæ oculos feriunt singulæ videri non possunt? Respondet pro more suo *Lucretius*, & v. 13. à pari confirmat illud esse minimè mirabile. Singulas partes Venti aut Frigoris non sentimus, ipsum verò Universum Ventum seu Frigus sentimus: Imagines autem singulis partibus Frigoris aut Venti, Res verò ipsas Universo Frigori aut Vento pares existima, & rem declaratam habebis: Idem de Tactu duri Lapidis dicendum.

Cur

Digitized by Google

Cur ea, quæ feriant oculos Simulacra, videri
Singula cùm nequeant, res ipſæ perſpiciantur:
Ventus enim quoque paullatim cùm verberat, & cùm
Acre ferit Frigus, non privam quamque ſolemus
Particulam Venti ſentire, & Frigoris ejus;
Sed magis univerſum: fierique perinde videmus
Corpore tum plagas in noſtro, tanquam aliquæ res
Verberet, atque ſui det ſenſum corporis extra.
Præterea, Lapidem digito cùm tundimus, ipſum
Tangimus extremum Saxi, ſummumque colorem.
Nec ſentimus eum tactu, verùm magis ipſam
Duritiem penitùs Saxi ſentimus in alto.
Nunc age, cur ultra Speculum videatur Imago
Percipe, nam certè penitus remmota videtur.
Quod genus illa, foris quæ verè tranſpiciuntur,
Janua cùm per ſe tranſpectum præbet apertum,
Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.
Is quoq; enim duplici, geminoq; fit Aere Viſus.
Primus enim eſt, citra poſteis qui cernitur Aër.
Inde fores ipſæ dextra, lævaque ſequuntur.
Poſt extraria lux oculos perterget, & Aër
Alter, & illa, foris quæ verè tranſpiciuntur.
Sic ubi ſe primùm Speculi projecit Imago,
Dum venit ad noſtras acies, protrudit, agitque

Cur cùm ea Simulachra *quæ Oculos feriant nequeant ſingula videri, Res ipſæ tamen cernantur. Nam cum Ventus lenis flat, ejuſque frigus vehemens ferit, non tamen ſingulas Venti illius frigidi particulas ſentimus: Sed totam particularum congeriem potiùs ſentimus, & tum percipimus quaſi rem aliquam nobis ictus infligere, ſenſumque ſui Corporis quod extra nos eſt in nobis excitare. Præterea, cum lapidem digito tundimus, ſummam extremamque ſuperficiem iſtius Lapidis tangimus, nec tamen ſuperficiem iſtam tactu ſentimus, ſed potiùs ipſam duritiem lapidis quæ per totum Lapidis Corpus diffuſa eſt, & in intimis partibus ſita. Nunc age, rationem audi, cur Imago videatur ultra Speculum; nam certè longè ultra Speculum videtur: Quod genus illæ res ſunt quæ foris (extra januam) cernuntur, cum Janua aperta liberum proſpectum præbet, & permittit ut multæ res foris ex ædibus videantur. Viſus enim iſte fit duplici Aere; Primus enim eſt Aër qui citra januam videtur, poſt hunc valvæ dextra lævaque poſitæ ſequuntur. Poſt iſtas Lux extra januam & Aër alter permulcet Oculos, & tandem res illæ quæ ultra januam cernuntur; Sic ubi primùm Speculi Imago ſe projecit, dum ad noſtros oculos venit, protrudit*

NOTÆ.

261. *Privam.*] Lambinus legit *Primam*, & defendere conatur, ſed fruſtra! *Privam* enim rectiùs opponitur voci *Univerſum*, v. 263. & Lib. III. v. 390.

Sentimus nec priva *pedum veſtigia* quæque.

264. *Aliquæ res.*] Ex antiqua Latinitate; Alii *Aliqua*.

270. *Nunc age, cur ultra Speculum.*] Rerum Imagines à Speculi Superficie repulſæ non videntur in iſta Superficie, ſed intus quaſi, & in profundo: Hoc verò, v. 23. explicat Poeta: Quantum Res viſæ diſtant ab Oculo cognoſcitur per appulſum Aëris ab Imagine ad Oculum protruſi: Ubi igitur duplex Aër protruditur, Intervallum quoque magis extendi & duplicari neceſſe eſt: Imago autem Speculi (Speculum enim ipſum unà cum re cujus Imago reflectitur videmus) unum Aëra propellit; Imago repulſa alterum, ideoque non in Superficie Speculi, ſed intùs quaſi, & in profundo hæc Imago apparet. Hanc explicationem illuſtrat allato exemplo rerum, quæ directè & procul cernuntur ex loco intra ædificium: Simulachris Aërem protrudentibus, tum per extraria ad Limen uſque Spatia, tum per interiora à Limine ad Oculum uſque.

271. *Remmota.*] ſeu *Remota* legas, perinde eſt; *Semota* verò rejice.

278. *Extraria Lux.*] Externa, ſeu Extranea. Terentius:

Nam hanc conditionem ſi cui tulero Extrario.

Et Scriptor ad Herennium:

Aſſumtiva pars eſt, cum per Se defenſio infirma eſt, ſed aſſumta extraria *re, comprobatur.*

Aëra,

Digitized by Google

& propellit Aëra qui inter se & Oculos jacet, & facit ut priùs sentire possimus omnem istum Aëra, quàm Speculum ipsum : Sed quando ipsum quoque Speculum sensimus, continuò Imago ista quæ à nobis mittitur illud Speculum attingit, & ad nostros Oculos remissa redit, & ante se aliumAëra protrudit, & facit ut istum alium Aëra sentiamus priùs quàm Se : & ob hanc causam esse tam procul ultra Speculum videtur. Quapropter ista observatio de rebus, quarum Imagines ab æquabili Speculo remittuntur per duplicem Aëra, minimè admirabilis habenda est, quoniam per duplicem istum Aërem commodè explicari potest. Insuper, fit ut illa pars Corporis, quæ nobis dextera est, in Speculis cernatur in læva, quoniam Imago lævi planoque Speculo illisa non repellitur immutata, sed ita retrorsum invertitur, ut siquis Larvam luteam, dum uda & mollis est, columnæ aut trabi allidat, atque ista Larva si rectam figuram fronte continuò servet, & seipsam retrò elisam exprimat,

Aëra, qui inter se cunque 'st oculosque locatus :
Et facit, ut priùs Hunc omnem sentire queamus,
Quàm Speculum : Sed ubi Speculum quoque sensimus ipsum
Continuò à nobis in id hæc, quæ fertur, Imago
Pervenit, & nostros oculos rejecta revisit :
Atque alium præ se popellens Aëra volvit,
Et facit, ut priùs hunc, quàm se, videamus : eoque
Distare à Speculo tantùm remmota videtur.
Quare etiâ atq; etiam minimè mirarier est par
Illis, quæ reddunt Speculorum ex æquore visum,
Aëribus binis, quoniam res confit utroque.
Nunc ea, quæ nobis membrorũ dextera pars est,
In Speculis fit ut in læva videatur, eò quòd
Planitiem ad Speculi veniens cùm offendit Imago,
Non convertitur incolumis ; sed recta retrorsum
Sic eliditur, ut siquis priùs arida quàm sit
Cretea persona, adlidat pilæve, trabive :
Atque ea continuò rectam si fronte figuram
Servet, & elisam retro sese exprimat ipsa :

NOTÆ.

289. *Tantùm remmota.*] V. 271. *Penitùs remmota :* tantùm enim ultra Speculum Imago apparet, quantum à nobis distat ipsum Speculum.

290. *Quare etiam atque etiam*, &c.] Hos tres versus delendos censet Lambinus, nec sanè video cur unquam Censuræ pudeat, nam hic loci otiosi sunt, & nihil agunt.

293. *Nunc ea quæ nobis*, &c.] Opinioni Epicuri repugnat, quòd in Speculis Imago adversa contemplatorem suum respicit, cùm debeat, siquidem à nobis orta recto meatu proficiscitur, posteram sui partem, cùm discedit, ostendere, ut læva lævam, dextra dextram respiciat ; nam & Histrio personam sibi detractam ex ea parte videt, qua induit, viz. non faciem sed posteriorem cavernam. Hæc *Macrobius*, Saturnal. lib. VII. C. 14. Huic difficultati ut satisfaciat Poeta, illo exemplo, quo Adversarii utuntur, suam sententiam tuetur. Personam (larvam) fictilem, non induratam quidem, sed madidam adhuc, ad trabem aut columnam aliquam allidas, ita ut retrorsum invertatur, & Facies Cavernam impleat, tum enim in Persona videbis id factum quod jam in Speculo miraris. Imagines autem, utpote res tenuissimas, ad Speculum allisas ita retrorsum inverti posse non est dubitandum.

294. *Fit ut in læva.*] *Fit uti læva*, Muretus.

298. *Cretea Persona.*] Nam è gypso aut luto figulari fiebat ; ideo *Cerea Persona* rejicitur : Lambinus verò amat *Cressam*, seu *Cretam Personam*. Vetusti Codd. quos *Heinsius* vidit, constanter exhibent, *Cretea Persona*. In Catalectis Petronianis,

Dum fumit creteam *faciem Sertoria*, *cretam*
Perdidit illa simul, perdidit & faciem :

298. *Pilæve.*] Apuleius, *Pila*, media quæ Stabuli trabes sustinebat. Virgilius, Æn. 9. v. 710.

Qualis in Euboïco Baiarum littore quondam
Saxea Pila *cadit :* ———

299. *Rectam si fronte.*] Quidam legendum censent, *Rectam si fortè.*

Fiet

Digitized by Google

Fiet ut, antè oculus fuerit qui dexter, hic idem
Nunc sit lævus, & è lævo sit mutua dexter.
Fit quoque de Speculo in Speculum ut tradatur Imago:
Quinque etiam, sexve ut fieri Simulacra suërint.
Nam quæcunq; retro parte interiore latebunt:
Inde tamen, quamvis tortè, penitusque remota,
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc Speculis videantur in ædibus esse.
Usque adeo è Speculo in Speculum tralucet imago,
Et cùm læva data'st, fit rursum dextra fiat:
Inde retrorsum reddit se, & convertit eodem:
Quinetiam, quæcunque latuscula sunt Speculorum
Adsimili lateris flexura prædita nostri:
Dextera ea propter nobis Simulacra remittunt,
Aut quia de Speculo in Speculum transfertur Imago,
Inde ad nos elisa bis advolat; aut etiam quòd
Circumagitur, cùm venit Imago, propterea quòd
Flexa figura docet Speculi convertier ad nos.
Indugredi porro pariter Simulacra, pedemque Ponere

fiet ut iste Oculus qui antè fuit dexter, nunc sit sinister, & vicissim iste qui fuit sinister sit dexter: Fit quoque ut Imago de Speculo in Speculum tradatur, ita ut quinquies aut sexies eadem Imago repræsentari possit: Nam quæcunque in interioribus ædium partibus collocata latent, licet longè & penitus à nostris oculis removeantur, tamen per plura Specula hic & illic ritè disposita è latebris suis veluti educta in ædibus esse cernuntur. Usque adeo è Speculo in Speculum Imago traditur, & cum ab uno Speculo alteri sinistra tradatur, ab illo rursum fit dextra; Inde iterum retrorsum Se reddit, & eodem convertit (sit læva ut priùs:) Quinetiam quæcunque Latera Speculorum prædita sunt flexura simili nostri lateris, nobis reddunt Imagines dextras, quoniam Imago traditur à Speculo in Speculum, & inde venit ad nos bis elisa, aut quoniam Imago, cum ad nos redit circumagitur; nam flexa figura Speculi demonstrat Imaginem ad nos converti. Porro putes Simulachra cum movemus pariter movere

NOTÆ.

302. *Mutua.*] Mutuò: Sic infrà, v. 946.
——*Nec motu* mutua *fungi.*

303. *Fit quoque de Speculo*, &c.] Imaginum elisionem atque inversionem ulteriùs, v. 9. confirmat, nam ex interiori ædium parte per Specula ritè disposita veluti educitur Imago, & in quamlibet partem transfertur; Illa autem Imago quæ sinistram partem dextræ objecti parti in primo Speculo oppositam exhibebat, in secundo Speculo convertitur, & dextras partes dextris objecti partibus adversas refert.

304. *Quinque etiam sexve ut fieri.*] In quibusdam Codd.
Quinque etiam sex ut fieri: Horatius, Ep. 1. lib. I.
Si quadringentis sex Septem *millia desunt.*

311. *Inde retrorsum reddit Se.*] Gifanius, qui integros versus non amat, omittit *Se*, Quidam tamen Codd.
Inde retroversum redit, &c.

312. *Quinetiam quæcunque latuscula*, &c.] 7. v. Subjungit de Speculis quorum sunt latuscula (facieculæ) varia, instar, viz. Speculorum plurium ad dextram lævamque sic oppositorum, ut ex reflexione unius in aliud, & porro in Oculum situs restituatur, aut potiùs quorum latera sint partes, regionesve ejusdem Speculi concavi, è quo reflexa, & post factam radiorum decussationem, spectata Imago eo exhibeatur situ, ut dextra ad dextram, sinistra ad sinistram sit; tametsi aliunde pars superior inferior, & inferior superior evadit. *Gassendus.*

313. *Adsimili lateris*, &c.] Hoc est, exhibeant partes Imaginis respondentes iisdem nostris partibus, nempe dextras dextris, lævas lævis, *Fayus.* Imperitè. Ista enim *flexura adsimilis lateris nostri* ad ipsum Speculum pertinet, & idem significat quod *Flexa Figura Speculi*, v. 318.

319. *Indugredi pariter*, &c.] His v. 6. docet Imagines in Speculis videri nobiscum incedere, nostrumque gestum imitari, quoniam qua de parte Speculi recedamus, statim ex ea Imago nequeat reverti, nam quæcunque

Digitized by Google

geſtumque noſtrum imitari, quia cum ab aliqua parte Speculi recedas Imagines non poſſunt remitti ab iſta parte, Lex enim naturæ ſtatuit ut omnis Reflexio fiat ad æquales angulos. Porro Oculi Splendida objecta fugiunt, nec intueri audent: Imò ſi pertinaciter intendas Oculum in Solem, inde Cæcitas, quia Solis magna eſt vis, & illius Imagines per purum Aëra, qui minimè impedit, cum impetu feruntur, Oculos feriunt, illoſque lacerant. Præterea, omnis vehemens Splendor ſæpe urit Oculos, quia continet multa Ignis Semina, quæ incurrentia in Oculos, eoſque penetrantia dolorem excitant. Præterea, omnia objecta quæ Ictherici vident, videntur eſſe viridi pallore tincta, quia multa Semina viridis iſtius Palloris fluunt de eorum Corpore, & venientibus Rerum Imaginibus fiunt obvia, multa etiam in ipſis Eorum Oculis cum iſtis Imaginibus miſcentur, quæ omnia objecta viſa inficiunt, & ſuo pallido colore tingunt. Nos autem in tenebris poſiti videmus illa quæ in Luce poſita ſunt,

Ponere nobiſcum credas, geſtumque imitari:
Propterea, quia de Speculi qua parte recedas,
Continuò nequeunt illinc Simulacra reverti:
Omnia quandoquidem cogit natura referri,
Ac reſilire ab rebus ad æquos reddita flexus.
Splendida porro oculi fugitant, vitantque tueri:
Sol etiam cæcat, contra ſi tendere pergas,
Propterea, quia vis magna 'ſt ipſius: & altè
Aëra per purum graviter Simulacra feruntur,
Et feriunt oculos turbantia compoſituras.
Præterea, Splendor, quicunque 'ſt acer, adurit
Sæpe oculos, ideo quòd ſemina poſſidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt inſinuando.
Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
Arquati, quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt Simulacris obvia rerum,
Multaque ſunt oculis in eorum denique miſta,
Quæ contage ſua palloribus omnia pingunt.
E tenebris autem quæ ſunt in luce tuemur,
Propterea,

Notæ.

que ab rebus Simulachra mittuntur, ea ad æquos & pares angulos referuntur; Itaque appoſitè id refert ad variatas Speculi partes, ex quibus aliis ac aliis neceſſarium eſt reflexionem in oculum fieri, ac proinde Imaginem progredi videri.

322. *Nequeunt illinc.*] Lambinus *Nequeunt illuc*, quæ lectio admitti non poteſt, *Remitti* Gaſſendus pro *Reverti*.

325. *Splendida porro*, &c.] Splendida objecta Oculi pati non poſſunt, & Sol excæcat, quoniam, v. 8. Splendidum objectum emittit multa Ignis ſemina quæ oculos adurunt, vel eſt Senſibile exuperans ſenſorium, atque ideo corrumpit, quòd ipſius texturam ſolvens debitam in eo temperiem commenſurationemque pervertat, ac deſtruat, adeo ut aliis ſenſibilibus deinceps excipiendis incapax evadat. *Laberius*, apud Gellium, lib. X. Cap. 17.

Democritus Abderites Phyſicus Philoſophus Clypeum conſtituit contra exortum Hyperionis;
Oculos effodere ut poſſit ſplendore æreo,
Ita radiis Solis aciem effodit Luminis.

326. *Tendere.*] Oculos, viz. Alii *Intendere*, & Gifanius *Cernere*.

333. *Lurida præterea*, &c.] Ictericis omnia objecta apparent Lurida, quia, viz. v. 5. lurida multa ſemina ab Ictericis fluunt, & venientia rerum Simulachra tingunt, ſaltem in oculos intrantia inficiunt.

334. *Arquati.*] Ictherici, quorum color & oculi virent quaſi in *Arqui*, quem Poetæ Irim vocant, ſimilitudinem: Lucretius, lib. VI.

Tum color in nigris extabat nubibus Arqui.

Nonius.

338. *E tenebris autem.*] Deinde ex tenebris ea videntur quæ ſunt in luce, non item in luce quæ in tenebris: Id nempe fit, v. 16. propter protruſionem diverſi Aëris, nam cùm lucidus Aër tenebroſum ſequitur, purgat meatus oculi, ita ut rerum Simulachra intrare poſſint, Aër enim

Digitized by Google

Propterea, quia cùm proprior caliginis Aër
Ater init oculos prior, & possedit apertos:
Insequitur candens confestim lucidus Aër,
Qui quasi purgat eos, ac nigras discutit umbras
Aëris illius: Nam multis partibus hic est
Mobilior, multisque minutior, & mage pollens.
Qui simul atque vias oculorum luce replevit,
Atque patefecit quas ante obsederat ater:
Continuò rerum Simulacra adaperta sequuntur
Quæ sita sunt in luce, laceſſuntque, ut videamus.
Quod contra facere in tenebris à luce nequimus,
Propterea, quia posterior caliginis Aër
Crassior insequitur, qui cuncta foramina complet:
Obsiditque vias oculorum, ne Simulacra
Possint ullarum rerum conjecta moveri.
Quadratasque procul turreis cùm cernimus urbis:
Propterea fit uti videantur sæpe rotundæ,
Angulus obtusus quia longè cernitur omnis,
Sive etiam potiùs non cernitur; ac perit ejus
Plaga, nec ad nostras acies perlabitur ictus:
Aëra per multum quia dum Simulacra feruntur,
Cogit hebescere eum crebris offensibus Aër.
Hinc, ubi suffugit sensum simul angulus omnis,
Fit, quasi tornata ut saxorum structa tuantur:
Non tamen ut coram quæ sunt, verèque rotunda,
Sed quasi adumbratim paullum simulata videntur.

quia cùm tenebrosus Aër qui proprior est nostris Oculis prior Oculos ingressus est, & apertos occupavit, statim lucidus Aër à tergo sequitur, ingreditur Oculos, eos quasi purgat, dissipatque tenebras prioris Aëris. Hic enim lucidus Aër est altero Aëre multò mobilior, multò minutior, & vi majori pollet; Qui lucidus Aër cum meatus Oculorum luce implevit, & aperuit quos tenebrosus Aër occupaverat, statim Imagines rerum quæ in luce sitæ sunt sequuntur, feriunt Oculos, & faciunt ut videamus. At verò è contra nos in luce positi non possumus videre Objecta quæ in tenebris sunt; Quia Aër qui est tenebrosus & crassior priori lucido Aëre istum lucidum Aërem sequitur, omnia foramina & meatus Oculorum occupat & implet, ut advenientes rerum Imagines illos attingere, aut in eos ingredi nequeant. Denique cum procul videamus quadratas alicujus Urbis turres, ideo fit ut Turres istæ appareant rotundæ, quia omnis Angulus, qui è longinquo cernitur, apparet obtusus, seu potiùs non omnino apparet; non enim sentimus illius ictum, neque ad nostros Oculos unquam venit; quia dum Imagines feruntur per longum Aëris tractum, Aër crebrò in illas offendens obtusiorem reddit: Hinc fit, ut cum nullus Angulus Oculos pertingit, tota Moles visa appareat rotunda; non tamen ita rotunda ut illa quæ cominùs visa & verè rotunda sunt, sed quandam imperfectæ rotunditatis similitudinem præ se fert.

Notæ.

enim lucidus est tenuior, mobilior saltem, & majori vi pollens; Cùm verò tenebrosus Aër lucidum subsequatur, tum meatus Oculi ab isto inerti Aëre ita implentur, ut advenientibus rerum Simulachris excipiendis incapax evadat.

340. *Ater init.*] Sive *Init*, & *Possidit*, & v. 346. *Obsiderat*, ut *Obsiditque vias*, v. 352. perinde est: omnino autem legendum *è luce*, non *à luce*, v. 349. & v. 353. *Conjecta*, non *Contecta*, ut Lambinus contendit, quoniam vox *adaperta*, in v. 347. legitur.

354. *Quadratasque procul*, &c.] Turres quadratæ nobis procul aspicientibus apparent Rotundæ, quia, viz. v. 11. Turris quadratæ imago dum procul ad nos per Aëra advolat, sæpius percutitur Aëre occurſante, quo fit ut anguli illius deterantur, saltem ità obtundantur, ut cùm ad nos pervenit quasi tornata, & rotunda sub forma ferit Oculos nostros, licet ista rotunditas non sit adeo distincta ac si Turris ipsa rotunda foret, & cominùs spectaretur.

362. *Saxorum structa.*] Ut *strata viarum*, & *clausa domorum*: *Tornata* verò rotunda, *Tornare* rotundum efficere; Cicero in Timæo, *Atque ita tornavit, ut nihil effici possit rotundius.*

Digitized by Google

Item Umbra noſtra videtur unà cum nobis moveri, ſequi veſtigia, atque imitari geſtum; (ſi modò credere potes Aëra luce privatum ambulare poſſe, & ſequi motus & geſtus Hominum; Id enim quod nos ſolemus appellare Umbram nihil aliud poteſt eſſe quàm Aër luce privatus, nimirum quia, dum nos ambulamus, certæ partes Terræ, à quibus, viz. Nos ambulantes prohibemus radios Solis, non luce illuſtrantur, illuſtrantur verò ſimul ac iſtas reliquimus, inde fit ut eadem Umbra Corpus è regione uſque ſequi & comitari videatur; Novi enim Radii à Sole perpetuò mittuntur, & priora modò miſſa evaneſcunt, eo modo quo lanæ fila per Ignem tracta: Et hinc fit ut Terra facilè luce privetur, facilè item rurſus illuſtretur, nigraſque tenebras ſibi abluat: Nec tamen in hoc caſu concedimus Oculos vel minimum falli, Oculorum enim officium eſt Umbram

Umbra videtur item nobis in Sole moveri, 365
Et veſtigia noſtra ſequi, geſtumque imitari,
(Aëra ſi credas privatum lumine poſſe
Indugredi, motus hominum, geſtuſq; ſequentem.
Nam nihil eſſe poteſt aliud niſi lumine caſſus
Aër, id, quod nos Umbram perhibere ſuemus.) 370
Nimirum, quia Terra locis ex ordine certis
Lumine privatur Solis, quacunque meantes
Officimus: repletur item, quod liquimus ejus.
Propterea fit, uti videatur, quæ fuit Umbra
Corporis, è regione eadem nos uſque ſecuta. 375
Semper enim nova ſe radiorum lumina fundunt,
Primaq; diſpereunt, quaſi in ignem Lana trahatur.
Propterea facilè & ſpoliatur lumine Terra:
Et repletur item, nigraſque ſibi abluit Umbras.
Nec tamen hìc Oculos falli concedimus hilum: 380
Nam, quocunque loco ſit Lux, atque Umbra, tueri
Illorum eſt, eadem verò ſint lumina, necne:
Umbraque, quæ fuit hìc, eadem num tranſeat illuc:
An potiùs fiat, paullo quod diximus antè:
Hoc Animi demum Ratio diſcernere debet: 385
Nec poſſunt Oculi naturam noſcere rerum.
Proinde Animi vitium hoc Oculis adfingere noli.
Qua vehimur Navi, fertur, cùm ſtare videtur:

Lucemque intueri, quocunque loco ſint; eadem verò ſit Lux, necne, & an Umbra quæ fuit hìc eadem illuc tranſeat, vel an potiùs illud accidat quod modò docuimus, Ratio Animi diſcernere debet, & definire; nec poſſunt Oculi rerum Naturam noſcere, Ideoque Hunc Animi errorem aut defectum ne Oculis affingas. Navis illa qua navigamus movetur dum videtur ſtare,

NOTÆ.

365. *Umbra videtur item*, &c.] Non ſolùm Imago in Speculis, ſed Umbra Corporis videtur nobiſcum incedere, & geſtum imitari; quoniam, viz. v. 15. Umbra nihil aliud eſt niſi Aër lumine privatus à Corpore aliquo denſo Soli obverſo, ideoque ut Corpus iſtud denſum moveatur, ut ſeſe erigat, aut inclinet, Umbram etiam variari neceſſe eſt, quoniam ab iſto Corpore movente, erecto, inclinato, &c. alius aliuſque Aër alio alioque modo lumine privatur.

377. *Quaſi in Ignem Lana trahatur.*] Proverbium Græcum, quo uſus eſt Plato, ξαίνειν εἰς πῦρ, de re inutili ἀνηνύτῳ, & quæ abſolvi non poſſit: *Faber*: Et hæc optimè conveniunt menti Poetæ, & perpetuum iſtum radiorum Solis interitum ſatis aptè exprimunt: *Scaliger* autem Obſer. ad Tibullum legit,

——*Quaſi* Carmine *lana trahatur.*

Carmen autem eſt inſtrumentum lanificum.

380. *Nec tamen hic Oculos*, &c.] Abſoluta de Viſu & Viſione diſputatione, à duobus problematis ultimò propoſitis occaſionem arripit defendendi certitudinem ſenſuum, quam non tantùm iſta problemata, ſed alia etiam, quæ uſque ad v. 470. enumerat, labefactare videantur; Quæ omnia explicare non opus eſt, dum plana ſint & familiaria: Senſus verò certos eſſe ideo arguit, quia accipiunt rerum Imagines quales ſibi deferuntur; non cognoſcunt naturas rerum, non judicant, neque aliquid pronunciant, ideo nullus in iis error, omnes autem errores ex opinatu Animi naſcuntur.

Quæ

Digitized by Google

Quæ manet in ſtatione, ea præter creditur ire:
Et fugere ad puppim colles, campiq; videntur,
Quos agimus præter navim, veliſque volamus.
Sidera ceſſare ætheriis adfixa cavernis
Cuncta videntur: at adſiduo in ſunt omnia motu:
Quandoquidem longos obitus exorta reviſunt,
Cùm permenſa ſuo ſunt cœlum corpore claro:
Solque pari ratione manere, & Luna videtur
In ſtatione, ea quæ ferri res indicat ipſa.
Exſtanteſque procul medio de gurgite Montes,
Claſſibus inter quos liber patet exitus, îdem
Apparent, & longè divolſi licet, ingens
Inſula conjunctis tamen ex his una videtur.
Atria verſari, & circumcurſare columnæ
Uſque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipſi
Deſierunt verti, vix ut jam credere poſſint,
Non ſupra ſeſe ruere omnia tecta minari.
Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere altè
Cùm cœptat Natura, ſupraque extollere monteis;
Quos tibi tum ſupra Sol monteis eſſe videtur,
Cominus ipſe ſuo contingens fervidus igni,
Vix abſunt nobis miſſus bis mille ſagittæ;
Vix etiam curſus quingentos ſæpe veruti:
Inter eos, Solemque jacent immania ponti
Æquora, ſubſtrata ætheriis ingentibus oris:
Interjectaque ſunt terrarum millia multa,
Quæ variæ retinent gentes, & fæcla ferarum.
At conlectus aquæ digitum non altior unum,
Qui lapides inter ſiſtit per ſtrata viarum,
Deſpectum præbet ſub terras impete tanto,
A terris quantum cœli patet altus hiatus:
Nubila deſpicere, & cœlum ut videare videre, &

Illa verò navis quæ in ſtatione manet, creditur moveri, illique Montes & Campi præter quos remis agimur veliſque ferimur à puppi recedere videntur & fugere. Cuncta ſidera videntur in Cœlo quieſcere, at Omnia motu aſſiduo feruntur: Oriuntur enim, & poſtquam lucido ſuo Corpore magnum Cœli ſpatium permenſa ſunt, Occaſus longè diſtantes attingunt. Similiter etiam Sol & Luna videntur manere in ſtatione, cum tamen motu celeri ferri res ipſa indicat. Montes denique procul medio de æquore extantes inter quos numeroſæ Claſſes liberè feruntur, apparent iidem, quamvis ſint longè disjuncti, tamen ex iis conjunctis una Inſula fieri videtur. Deinde ſæpe accidit, ut Parietes domorum circumagi, & Columnæ circumcurſare uſque adeo videantur Pueris, cum ipſi Pueri deſierunt verti, ut vix poſſint credere omnia Tecta non minari ruinam, & caſura eſſe. Quando etiam Natura incipit altè erigere rubrum jubar tremulis ignibus, (cum Sol oritur) & ſupra montes evehere, Iſti montes ſupra quos Sol extare videtur illis propinquus, ſuoque fervido corpore tantum non contingens, vix diſtant à nobis bis mille jactus Sagittæ, vix aliquando quingentos jactus veruti: Attamen revera inter eos & Solem jacet immenſus Oceanus, vaſto & infinito penè Cœlo ſubſtratus: Interjacent etiam longi multique Terrarum tractus, quos variæ Hominum gentes, & feræ poſſident. Aquæ etiam collectio quæ in publicis viis inter lapides ſtat, licet unum tantùm digitum ſit alta, præbet tamen deſpectum ſub Terris tantæ profunditatis quanta eſt inter ſummum Cœlum & Terram diſtantia; ita ut videaris nubes deſpicere,

NOTÆ.

389. *In ſtatione.*] Portu: Virgilius,
——— Statio *malefida carinis.*

399. *Idem Apparent, & longè divolſi licet.*] Quidam Codd. non agnoſcunt, & *Lambinus* rejicit.

406. *Jubar.*] Varro, Feſtus, Servius, ad 4. Æn.
It portis jubare *exorto delecta juventus:*
docent *Jubar* Luciferum eſſe; Hos ſequitur Lambinus, at nihil certius quàm unam eandemque rem in hoc verſu *Jubar*, & v. 408. Solem appellari.

411. *Veruti.*] Verutum eſt telum breve & acutum, *Saluſt.* lib. Hiſt. III. *Saxaque ingentia, & Axe vinctæ trabes per pronum incitabantur, Axibuſque eminebant in modum Ericii militaris* Veruti *binum pedum.* Nonius.

Digitized by Google

Cœlum sub terras, & Corpora in mirando isto Cœlo abdita spectare. Denique cum in medio flumine fortis alicujus Equus hæsit, & despexit ille in rapidas fluminis istius undas, Impetus aliquis videtur ferre transversum Corpus Equi stantis, & magna vi in flumen adversum contrudere; & quocunque oculos transfert, omnia videntur pari modo fluere & moveri. Denique Porticus quamvis sit in omni parte ejusdem dimensionis, & in longum extenditur æqualibus Columnis sustentata, cum tamen ab una extrema parte tota Porticus videtur, paulatim trahit fastigia angusti Coni (in Conum contrahitur) summa Tecta pavimento, dexteraque partes lævis conjungens, donec tandem in obscurum (tenue vel angustum) Coni fastigium conduxit. Nautis in Pelago Sol videtur oriri ex undis, in undas etiam descendere, & in illis lumen condere, quippe illi nihil præter Aquam & Cœlum vident, Ne temerè credas Sensum undique labefactari, aut fallaciæ argui. Illis qui Maris ignari sunt Naves in portu apparent mutilæ & fractis aplustris contra undas niti: nam illa Remorum pars quæ est supra Mare recta est, pars etiam gubernaculi quæ est supra Aquam Maris recta apparet, omnes verò partes quæ sunt infra maris superficiem videntur refractæ, sursum etiam flecti, & tantùm non ad ipsam Maris superficiem ascendentes in illa fluitare.

Corpora mirando sub terras abdita cœlo.
Denique, ubi in medio nobis equus acer obhæsit
Flumine, & in rapidas amnis despeximus undas;
Stantis equi corpus transversum ferre videtur
Vis, & in adversũ flumen contrudere raptim: 425
Et, quocunque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere adsimili nobis ratione videntur.
Porticus æquali quamvis est denique ductu,
Stansq; in perpetuum paribus suffulta columnis;
Longa tamen parte ab sumã cùm tota videtur, 430
Paullatim trahit angusti fastigia coni,
Tecta solo jungens, atque omnia dextera lævis:
Donicum in obscurum coni conduxit acumen.
In pelago nautis ex undis ortus, in undis
Sol fit uti videatur obire, & condere lumen: 435
Quippe ubi nil aliud nisi aquam, cœlumq; tuentur,
Ne leviter credas labefactari undique sensus.
At maris ignaris in portu clauda videntur
Navigia, aplustris fractis, obnitier undis.
Nam quæcunq; supra rorem salis edita pars est 440
Remorum, recta 'st; & recta supernè Guberna:
Quæ demersa liquore obeunt, refracta videntur
Omnia converti, sursumque supina reverti:
Et reflexa prope in summo fluitare liquore.

NOTÆ.

421. *Corpora mirando*, &c.] Huic versui iniquus est *Lambinus*, & rejicit, emendat *Faber*, legitque,

Corpora mirando sub Terræ abdita pacto.

quippe quid sit istud *mirandum sub Terræ Cœlum*, Ipse non intellexit, nec alios unquam intellexisse putat: Quasi verò istud Cœlum in collectione Aquæ apparens non admirabile & sub terras videatur, cùm tam profundus sit & admirabilis in istud Cœlum despectus. Alii verò,

Corpora mirandi *sub terras abdita* Cœli.

429. *Stansque in perpetuum.*] In longum extensa: Servius, ad Æneid. 7.

Perpetuis *soliti patres considere mensis.*

Perpetuis mensis, Longis, ad ordinem exæquatis sedentum.

430. *Longa.*] Alii, *Longè*, id est *procul*.

433. *Donicum in obscurum*, &c.] Nam cùm Tectum descendere, Pavimentum surgere, & Parietes concurrere videantur, in acutum Conum prospectus desinat necesse est.

438. *In Portu.*] Legendum *in Ponto*, Quid enim Navigia *in Portu* obnitantur undis?

438. *Clauda.*] Remos enim Navigiorum crura pedesque existimes quibus per fluctus incedunt: Ideo cùm hi Remi fracti appareant Navigia dicantur clauda.

439. *Aplustris.*] Aplustra, propriè Navis ornamenta, Hoc autem loco omnes navigii partes, quæ aquis extant, significant, ut sequentia demonstrant.

440. *Rorem salis.*] Aqua Maris: Virgilius,

——— *Spumas* Salis *ære ruebant.*

Raraque

Digitized by Google

Raraque per cœlum cùm venti nubila portant
Tempore nocturno, tum ſplendida Signa videntur.
Labier adverſum nubeis, atque ire ſupernè
Longe aliam in partem, quàm quo ratione feruntur.
At ſi fortè oculo manus uni ſubdita ſubter
Preſſit eum, quodam ſenſu fit, uti videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo;
Bina Lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædeis geminare Supellex:
Et duplices Hominum facies, & corpora bina.
Deniq; cùm ſuavi devinxit membra ſopore
Somnus, & in ſumma corpus jacet omne quiete:
Tum vigilare tamen nobis, & membra movere
Noſtra videmur, & in noctis caligine cæca
Cernere cenſemus Solem, lumenque diurnum:
Concluſoque loco Cœlum, Mare, Flumina, Monteis
Mutare, & campos pedibus tranſire videmur:
Et ſonitus audire, ſevera ſilentia noctis
Undique cùm conſtent, & reddere dicta tacentes.
Cætera de genere hoc mirando multa videmus,

Cum etiam Venti nocturno tempore tenues nubes per Cœlum agunt, tum Luna ſtellæque ſplendidæ videntur moveri adverſus Nubes, & ſupra illas ferri in aliam longè partem quàm quò revera feruntur à natura. At ſi fortè manus una unius oculi inferiori parti applicita illum preſſit, tum omnia quæcunque videmus objecta bina apparebunt, Lucerna igne micans gemina apparebit, per totam domum ſingulæ partes ſupellectilis binæ, & quilibet Homo videbitur duplici facie & gemino Corpore inſtructus. Denique cum Somnus placido ſopore devinxit membra, & totum Corpus in ſumma quiete jacet, tum tamen videmur nobis vigilare, membra noſtra movere, & in ſpiſſis noctis tenebris Solem videre, & diei lumen: Et licet in cubiculo parvo incluſi jaceamus, videmur tamen Cœlum, Mare, Flumina, montes peragrando mutare, & campos pedibus tranſire, Sonos inſuper audire, cum quieta noctis ſilentia ex omni parte cingunt; loqui denique, cum omninò taceamus. Multa alia ejuſdem generis ſentimus & admiramur,

NOTÆ.

448. *Quàm quò ratione.*] Quidam Codd. *Ac vera ratione.*

450. *Preſſit eum, quodam.*] *Preſſit, cum quodam:* Gifanius, & v. 452. pro *florentia* alii legunt *flagrantia*, quos non ſequor.

460. *Concluſoque loco.*] Alii, *Concluſique loco.*

461. *Mutare.*] Notandum ab Interpretibus fuerat: Iſtud *Mutare* imitatio Græci ſermonis, eſt, γῆν ἀμείβειν, item ἄλλην ἄλλοτε ἀμείβων, Plato, Plutarchus, Lucianus, &c. item apud Herodotum in Terpſichore, τὰς θύρας ἀμείβειν: *Faber.* Vid. *Fayi* interpretationem, & ride.

462. *Severa ſilentia.*] Non erat cur locum hunc mutari vellet *Lambinus;* Nec enim eſt ut quidquam Homini Poetæ placeat magis quàm ſeverum illud noctis ſilentium: *Faber.* Lambinus, *Sonora*, quod putidum eſt, aut *Serena.*

464. *Cætera de genere*, &c.] Fallimur in iis rebus circa quas ſenſus verſantur, id certum eſt, inde verò fallaces ſenſus quis arguat? cùm iſti, v. 7. rerum Imagines accipiunt, quales ſibi deferuntur; non cognoſcunt naturas rerum, non judicant, neque aliquid pronunciant, ideo nullus in illis error, omnes autem errores ex opinatu Animi naſcuntur: Repræſentant ſenſus, judicat Ratio, ſæpe autem temerè & inconſideratè. Hæc Ipſe *Epicurus* ad Herodotum: Καὶ πᾶσα μὲν φαντασία ἤτε διανοίας, ἔιτε αἰσθήσει καλλαμβανομένη, ἀ μὲν τοὶ διαλαμβανομένη, ἐξὶν ἀληθὴς· τὸ δὲ ψεῦδος, ἢ τὸ διημαρτημένον ἐν τῷ προσδοξαζομένῳ αἰεί ἐξιν· κατὰ τὴν κίνησιν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς συνημμένην μέν τινι φαντασικῇ ἐπιβολῇ, διαλῆψιν δὲ ἔχουσαν, καθ' ἣν τὸ ψεῦδος γίνεται, &c. Et appoſitè Cicero, in Lucullo, *Timagoras Epicurus negat ſibi unquam, cum oculos torſiſſet,* (vid. v. 450.) *duas ex lucerna flammulas eſſe viſas, Opinionis enim eſt mendacium, non Oculorum.*

Digitized by Google

quæ ſenſuum certitudinem tollere, eoſque fallaciæ convincere conantur. Fruſtra verò: nam in maxima parte harum rerum decipimur, quia illis applicamus Animi opinionem, atque ideo ſumimus proviſis ea quæ non ſunt viſa ſenſibus. Nihil autem magis egregium eſt quàm diſtinguere res apertas (eas quæ ſenſibus apparent) à dubiis quas Animus protinus ab ſe addit (ab opinionibus Animi.) Denique Siquis credit nihil Sciri poſſe, neſcit quoque an id ipſum Sciri poſſit, dum fatetur ſe nihil Scire: non ampliùs igitur diſputabo contra eum, qui ipſe capite ſuo retrò inſtituit veſtigia. Tamen ut concedam illum hoc ſcire, id tamen inquiram, unde (cùm nihil antè in rebus viderit unde cognitionem iſtam hauriat) ſciverit quid ſit ſcire, & quid ſit neſcire, & quæ res notitiam veri & falſi creavit, quæ etiam res docuit Certum à dubio differre? Inveniet autem à Senſibus Veri notitiam primùm ortam eſſe,

Quæ violare fidem quaſi ſenſibus omnia quæ-
runt; 465
Nequicquam: quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus Animi, quos addimus ipſi,
Pro viſis ut ſint, quæ non ſunt ſenſibu' viſa.
Nam nihil egregius, quàm res ſecernere apertas
A dubiis, Animus quas ab ſe protinus addit. 470
Denique, nil Sciri ſiquis putat, id quoque
neſcit,
An Sciri poſſit, qui ſe nil Scire fatetur:
Hunc igitur contra mittam contendere cauſam,
Qui capite ipſe ſuo inſtituit veſtigia retrò.
Et tamen hoc quoque uti concedam, ſcire, at
id ipſum 475
Quæram, (quom in rebus veri nil viderit antè,)
Unde ſciat, quid ſit Scire, & Neſcire viciſſim:
Notitiam veri quæ res, falſique creârit;
Et dubium certo quæ res differre probârit?
Invenies primis ab Senſibus eſſe creatam 480
Notitiam

NOTÆ.

467. *Quos addimus ipſi.*] Opinatum ita exprimit *Epicurus* ad Herodotum: κίνησις ἐν ἡμῖν αὐτοῖς συνημμένη μέν τινι φανταστικῇ ἐπιβολῇ διάλημψιν δὲ ἴχνεσα.

469. *Nam nihil egregius.*] Alii Codd. *Nam nihil ægrius eſt*, & rectè: Hos duos verſus rejiciunt Interpretes; impróbè: v. 467. docuit, *Nos addere opinatus Animi*, Igitur in v. 470. pro *Abdit* legatur *Addit*, & tum omnia plana erunt & facilia: Fallimur in omnibus iſtis exemplis quæ modò enumeravit, idque etiam admoniti, difficile enim profectò eſt non addere opinionem Animi rebus à ſenſu delatis.

471. *Denique nil ſciri*, &c.] V. 9. Academicos novos quorum princeps fuit *Arceſilas*, aggreditur, & Veteres qui Socratem ſequuti ſunt: Siquis enim dixerit *nihil ſciri poſſe*, id etiam ipſum *Nihil ſciri poſſe* neſciat neceſſe eſt, alioquin aliquid ſciret. Inde *Metrodorus Chius* apud Ciceronem in Lucullo, *Nego ſcire nos, ſciamuſne aliquid, an nihil ſciamus, ne id ipſum quidem neſcire, aut ſcire nos, nec omnino ſit aliquid, aut nihil ſit*: Sed cum iſtiuſmodi Hominibus non eſt diſputandum, qui quid ſit Verum, quid Falſum, quid Certum, quid Incertum, quid ſit Scire, quid Neſcire, pariter ignorant, & ſe ignorare gloriantur.

472. *Qui.*] Alii, *Quo*, & Gaſſendus, *Quom.*

473. *Hunc igitur*, &c.] Hos duos verſus omnes Codd. agnoſcunt, ſuſpectos tamen habet *Lambinus*, tandem verò legit,

Hunc igitur contra quidnam *contendere*
curem:

Alia eſt *Fabri* ſententia, qui hæc habet: Locus eſt luculentiſſimus; Qui manibus ingrediuntur prono in terram capite, quod Hiſtrionum pueri vulgò faciunt, non niſi retrò incedere poſſunt; quod facilè ad explicandam *Lucretii* ſententiam transferre poſſis. Transferamus igitur, & hæc ſit ſententia: Non eſt diſputandum cum illo qui omnia pervertit, quod novos Academicos feciſſe certum eſt.

480. *Invenies primis ab ſenſibus*, &c.] Jam tandem, v. 22. ſenſus eſſe Criteria Veritatis demon-

Digitized by Google

Notitiam veri, neque Sensus posse refelli:
Nam majore fide debet reperirier illud,
Sponte sua veris quod possit vincere falsa.
Quid majore fide porro, quàm sensus haberi
Debet? An ab sensu falso Ratio orta valebit
Dicere eos contra, quæ tota ab Sensibus orta 'st?
Qui nisi sint veri, Ratio quoque falsa sit omnis.
An poterunt Oculos Aures reprehendere? an Aureis
Tactus? an hunc porro Tactum Sapor arguet oris?
An confutabunt Nares, Oculive revincent?
Non (ut opinor) ita 'st: Nam seorsum quoique potestas
Divisa 'st: sua vis quoique 'st: ideoque necesse 'st,
Quod molle, aut durum est, gelidum, fervensve, seorsum
Id molle, aut durum, gelidum, fervensve videri;
Et seorsum varios rerum sentire Colores,
Et quæcumque coloribu' sunt conjuncta, necesse 'st.
Seorsus item Sapor oris habet vim, seorsus Odores
Nascuntur, seorsum Sonitus: ideoque necesse 'st,
Non possint alios alii convincere Sensus.
Nec porro poterunt ipsi reprendere sese,
Æqua fides quoniam debebit semper haberi.
Proinde, quod in quoque 'st his visum tempore, verum 'st.
Et, si non poterit ratio dissolvere causam, Cur

neque Sensus refutari posse: Nam majori certitudine præditum existimandum est id quod per se & sua vi potest falsum vero oppositio convincere. Quid etiam est quod majorem fidem quàm Sensus postulat? An Ratio à falso Sensu orta, cùm tota ab illis Sensibus pendeat, potest refutare illos sensus, qui Sensus nisi veri sint, omnis Ratio quoque falsa sit necesse est? An poterunt Aures reprehendere Oculos? An Tactus Aures? An Gustus denique refutabit Tactum? vel an Visus & Olfactus erroris arguent? Non, uti puto, ita fiet: nam singulis Sensibus sua propria vis & potestas distribuitur; atque ideò necesse est ut quod molle aut durum est, quod gelidum aut calidum est id ab uno tantùm sensu molle aut durum, gelidum aut calidum sentiatur: Necesse est etiam ut unus tantùm Sensus percipiat varios colores, & ea quæ sunt Coloribus conjuncta: Unicus etiam Gustus Sapores sentit, unicus Olfactus Odores, unicus Auditus sonos, ideoque necesse est ut alii Sensus non possint alios refutare: Neque iidem Sensus possunt seipsos reprehendere, quoniam eidem Sensui æqua fides est semper adhibenda: Ideoque id verum est quod his Sensibus quolibet tempore visum est. Et si forsan Animus nequeat reddere rationem,

NOTÆ.

demonstrat. Id enim Veritatis Criterion sit necesse est, quod falsum corrigere & refutare possit: Illud verò faciunt Sensus. Ipsos autem Sensus quid corrigat, aut refellat? An Ratio? Ratio autem à Sensibus tota pendet. An alii Sensus alios convincent? Hoc minimè dicendum, Nam singuli Sensus circa propria sua Objecta versantur, Nec quid alii Sensus agunt, curant, aut cognoscunt: An iidem igitur Sensus seipsos emendent? Id fieri non potest, quoniam Sensibus æqua fides est semper adhibenda. Simplici igitur Sensuum repræsentationi (id est *primis sensibus*) fidendum. *Epicurus* docuit Κριτήρια ἀληθείας εἶναι τὰς αἰσθήσεις, διὸ εἶναι τὸ δυνάμενον αὐτὰς διελέγξαι.

481. *Neque Sensus.*] *Sensibus*, Gifanius: imperitè.

487. *Ratio quoque falsa sit omnis.*] Πᾶς γὰρ λόγος ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ἤρηται, πᾶσα δὲ αἴσθησις ἄλογος: Epicurus.

488. *An poterunt Aures*, &c.] Οὔτε ἡ ὁμοιογενὴς αἴσθησις ὁμοιογενῆ διελέγξαι δύναται διὰ τὴν ἰσοσθένειαν, οὔτε ἡ ἀνομοιογενὴς τὴν ἀνομοιογενῆ, διὰ γὰρ τῶν αὐτῶν κριτικαί. Epicurus.

503. *Et, si non poterit*, &c.] Cùm verò sæpe fallimur, cùm, v. g. Turris quadrata eminus visa appareat rotunda, quid agendum est? Respondet Lucretius, v. 13. Satiùs esse negligere ista Problemata, aut quamcunque causam assignare, quàm Sensibus

Digitized by Google

cur ea Corpora, quæ cominùs visa quadrata videntur, eminùs visa rotunda appareant, Meliùs tamen ille, qui hanc difficultatem non valet explicare, falsas causas utriusque figuræ assignaret, quàm manifesta & aperta è suis manibus emitteret, fidem primam violaret, & convelleret omnia ista fundamenta quibus Vita Salusque Hominum immittitur; Non enim tantùm Ratio omnis corruat necesse est, sed ipsa etiam Vita collabatur, nisi audeas credere Sensibus, & ab illis monitus præcipitia fugere, & alia ejusdem generis noxia vitare, eaque sequi quæ sunt his contraria (innoxia:) Omnia igitur Argumenta quæ contra Sensuum certitudinem colligere & explicare potes, vana sunt & futilia. Denique sicut in Fabrica si prima Regula prava sit, si Normæ Angulus non sit rectus, si sit aliquis in Libella defectus, necesse est ut tota moles mendosa fiat & curvata; ut tecta prava sint, cubantia, prona, supina & absurda; ita ut quædam ruitura videantur, & ruant; cum omnia primis judiciis fallacibus sint prodita, ad falsas & mendaces regulas constructa. Pari modo necesse est ut Ratio rerum falsa sit, quæ à Sensibus falsis oritur. Jam verò explicare quo modo alii Sensus

Cur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procul sint
Visa rotunda; tamen præstat rationis egentem
Reddere mendosè causas utriusque figuræ,
Quàm manibus manifesta suis emittere quæquam;
Et violare fidem primam, & convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur Vita, Salusque.
Non modò enim Ratio ruat omnis, Vita quoque ipsa
Concidat extemplo, nisi oredere sensibus ausis,
Præcipiteisque locos vitare, & cætera, quæ sint
In genere hoc fugienda; sequi, contraria quæ sint.
Illa tibi est igitur verborum copia cassa
Omnis quæ contra sensus instructa, parata'st.
Denique ut in Fabrica, si prava'st Regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit,
Et Libella aliqua si ex parti claudicat hilum;
Omnia mendosè fieri, atque obstipa necessum'st,
Prava, cubantia, prona, supina, atque absona tecta;
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantque,
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.
Sic igitur Ratio tibi rerum prava necesse'st,
Falsaque sit, falsis quæcunque ab Sensibus orta'st.
Nunc alii Sensus quo pacto quisq; suam rem
Sentiat,

NOTÆ.

fibus diffidere, quibus tota Vita & Salus innitatur, nam sine illis Salubria eligere, aut Noxia, Præcipitia, v. g. Flammas, & ejusmodi alia vitare non possumus: Hic verò tangit *Scepticos*, de quorum Principe Pyrrhone Diogenes Laertius. Μηδὲν ἐκτραπόμενον, μηδὲν φυλαττόμενον ἦν, ἅπαντα ὑφισάμενον, ἀμάξας, εἰ τύχοι, καὶ κρημνούς, καὶ κύνας, καὶ ὅσα τοιαῦτα, μηδὲν ταῖς αἰσθήσεσιν ἐπιτρέπων.

516. *Denique ut in fabrica*, &c.] Longam hanc disputationem, v. 9. concludit: Sensus ij sunt, ad quorum fidem res omnes exigimus; Ideoque si isti fallaces sint, de omni Certitudine & Scientia erit actum. Nec minùs nos erraremus quàm Faber ille, qui fallaci Regula, Norma, & Libella utitur.

519. *Obstipa.*] Curvata, obliqua, inflexa, Cicero in Arati Phænomen.

Obstipum *caput*, & *tereti cervice reflexum*,

Horatius, Sat. 5. lib. II.

——*Davus sis Comicus, atque*
Stes capite obstipo: ——

525. *Nunc alii Sensus*, &c.] Hactenus de *Visu*, & *Simulachris*, Jam usque ad v. 618. de Voce & Auditu; Primo autem, v. 14. docet quid sit *audire*: Audimus verò cùm Vox Aures attingit, suoque Corpore movet & impellit Sensum Voci isti percipiendæ destinatum. Quòd autem Vox Corporea sit, id verò est manifestum, radit enim fauces, facit asperas & lædit, ideoque tangat necesse est, at quod tangit, aut

Digitized by Google

Sentiat, haud quaquam ratio ſcrupoſa relicta 'ſt.
Principio, auditur Sonus, & Vox omnis, in Aureis
Inſinuata ſuo pepulere ubi corpore ſenſum.
Corpoream quoque enim Vocem conſtare fatendum 'ſt,
Et Sonitum, quoniam poſſunt impellere Senſus.
Præterradit enim Vox fauceis ſæpe, facitque
Aſperiora foras gradiens arteria Clamor.
Quippe, per anguſtum turba majore coorta
Ire foras ubi cœperunt primordia Vocum,
Scilicet expletis quoque janua raditur oris
Rauca viis, & iter lædit qua Vox it in auras.
Haud igitur dubium, quin Voces, Verbaque conſtent
Corporeis è principiis, ut lædere poſſint.
Nec te fallit item, quid corporis auferat, & quid
Detrahat ex Hominum nervis, ac viribus ipſis
Perpetuus Sermo nigrai noctis ad umbram,
Auroræ perductus ab exoriente nitore;
Præſertim ſi cùm ſummo'ſt clamore profuſus:
Ergo corpoream Vocem conſtare neceſſe 'ſt,
Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.
Aſperitas autem Vocis fit ab aſperitate
Principiorum, & item lævor lævore creatur.

quiſque ſuum objectum ſentiat non erit opus difficile. Primò omnis Vox & Sonus auditur, quando in Aures inſinuata Senſum Auditus pulſarunt ſuo corpore: Fatendum enim eſt Vocem eſſe Corpoream, ut & Sonum, quoniam impellere poſſunt & movere Senſus: Nam Vox ſæpe radit fauces, & clamor foras egrediens aſperat Os, & raucitatem facit: Quippe cum Vocum Semina confertim magnaque turba foras egredi per anguſtum cœperunt, Janua rauca oris ab iſtis Seminibus anguſtas vias nimis implentibus raditur, & vox lædit iſtum meatum quò foras egreditur. Minimè igitur dubitandum eſt Voces & Verba è Principiis corporeis conſtare, cùm poſſint lædere. Nec omninò te latet, quantum Corporis auferat, quantum è Nervis ipſis Hominum detrahat, ac vires diminuat perpetuus Sermo, ab exoriente Auroræ nitore uſque ad umbram nigræ noctis perductus, præſertim ſi cum magno clamore ſit prolatus: Ergo neceſſe eſt ut Vox ſit Corporea, quoniam ille qui multa loquitur aliquam partem ſui Corporis amittit. Vocis autem aſperitas oritur ab aſperitate Principiorum, lævor autem à lævore Seminum;

NOTÆ.

aut tangitur, eſt Corpus. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ ἀκούειν γίνεται ῥεύματός τινος φερομένου ἀπὸ τῆς φωνοῦντος, ἢ ἠχοῦντος, ἢ ψοφοῦντος, ἢ ὅπως δήποτε ἀκουστικὸν πάθος παρασκευάζοντος. Epicurus ad Herodotum.

526. *Scruposa.*] *Scrupi* dicuntur aſpera ſaxa, & difficilia attrectatu, unde rem aliquam *Scrupuloſam* dicimus, quæ in ſe habet aliquid aſperi. *Feſtus.*

535. *Scilicet expletis.*] *Expletis oris*, id eſt, *locis*, Lambinus, qui verſum ſequentem rejicit: Retineri autem poteſt, dum ad rem facit, & commodam interpretationem patitur.

539. *Nec Te fallit item.*] Priori argumento aliud, v. 7. ſubjungit ab experientia ductum: Aliquis magna contentione loquatur, debilis fiet & languidus. Non autem dubitabit Vocem Corpoream eſſe, cùm magnam Corporis ſui partem, dum loquitur, detractam ſenſerit.

546. *Aſperitas autem vocis*, &c.] Jam aliud quoque argumentum, v. 7. deſumitur ex ipſa voluptate & moleſtia, qua nos Sonus, prout concinnus, inconcinnuſque eſt, afficit: Siquidem cenſet *Epicurus*, quæ Corpuſcula ſubingrediuntur aurem, organumque afficiunt, certa ratione configurari, & omnem ſuavitatem aut acerbitatem Soni, non aliunde eſſe, quàm ex eo quòd hujuſmodi Corpuſcula in organum ſubeuntia ipſum deliniant, exaſperentve, pro conditione lævitatis, aut aſperitatis qua configurantur.

Digitized by Google

Nec Vocis Principia unius & ejusdem figuræ intrant Aures, cum Tuba sub depresso murmure graviter mugit, aut Retrocita Cornua raucum bombum reboant; & cum Olores ex gelidis vallibus Heliconis orti (dulce canentes) flebilem querelam lugubri voce tollunt. Hæ igitur vôces cum ex intimis nostri corporis partibus exprimimus, foràsque emittimus rectò ore, Lingua mobilis verborum perita formatrix articulatas facit, & aliqua ex parte formatura Labrorum figurat. Et cum intervallum non magnum est unde vox profecta ad aures nostras perveniat, necesse est Verba quoque ipsa clarè exaudiri, & discerni articulatim: Vox enim ista servat formaturam & figuram istam qua à Labris & Lingua donabatur. Si verò Intervallum sit æquo longius,

Nec simili penetrant Aureis primordia forma,
Quom Tuba depresso graviter sub murmure mugit,
Aut reboant raucum Retrocita cornua bombũ:
Vallibus & Cycni gelidis orti ex Heliconis
Cùm liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Hasce igitur penitus Voces cùm corpore nostro
Exprimimus, rectoque foras emittimus ore,
Mobilis articulat verborum dædala lingua;
Formaturaque labrorum pro parte figurat.
Atque ubi non longum spatium 'st, unde illa profecta
Perveniat vox quæque, necesse 'st Verba quoq; ipsa
Planè exaudiri, discernique articulatim.
Servat enim formaturam, servatque figuram.
At si interpositum spatium sit longius æquo,

NOTÆ.

550. *Et reboant*, &c.] *Retrocita Cornua*, Alii *Barbara*: Hunc versum Lucretio abjudicat *Lambinus*, sed Lucretius, si viveret, ad alios Judices provocaret: Interpres, viz. non viderat, neque multi vident quid tandem illud sit *Retrocita barbara*, vel *Cornua*: At Ego videor firmare posse intelligi illud instrumentum Musicum, Syriacæ, opinor, originis, quod *Sacbute*, vel *Saque-bout* vocamus, à veteri voce Gallica *Saquer* quod trahere est, & *bouter* quod pulsare significat. Qui instrumentum illud Musicum nôrunt, facilè intelligent cur *Retrocita* dicatur à Lucretio. *Faber*. Vossius ad Catullum, p. 227. dicit *Retrocita* vulgò ineptè legi, scribit autem,

Et reboat raucum Berecynthia barbara *bombum;*

Berecynthia barbara, id est, Tibia Phrygia, Αὐλὸς βερεκύντιος, ut habet Hesychius, in βερεκύνται, &c.

551. *Vallibus & Cycni*, &c.] Mirifica, sicubi alias, circa hunc locum variantium lectionum multitudo est, nam in quibusdam legitur,

Vallibus & validis ne tortis ex Heliconis; in Aliis,

Vallibus & Cycni nece detorti ex Heliconis; in Aliis,

Et gelida Cycni nece torti ex antro Heliconis.

Lambinus,

Vallibus & Cycni gelidis orti ex Heliconis.

loco *Orti* Faber substituit *córti*.

Vossius tandem ad Catullum legit,

Et validis *Cycni* torrentibus *ex Heliconis*:

Ex Helicone nempe, tum alii torrentes, tum ipse Helicon amnis profluit. Breviter, *Nece torti*, vel *nece detorti* omnino rejiciendum; Iftarum enim vocum sententia, siqua esset, in sequenti versu continetur. Sed *Fabrum* aut *Vossium* sequaris, perinde est.

553. *Hæ igitur penitùs voces.*] Vocem hanc Corpoream, v. 4. Lingua & Labra formant & figurant, & inde Verba. Cicero, lib. II. de Nat. Deorum: *Deinde in ore fita lingua est finita dentibus, ea vocem immoderatè profusam fingit & terminat, sonosque vocis distinctos & pressos efficit, cùm & ad dentes & ad aliæ partes pellit oris. Itaque Plectri simílem linguam nostri solent dicere, chordarum dentes, Nares cornibus iis, quæ ad nervos resonant in cantibus.*

557. *Ac ubi non longum*, &c.] Varia subjungit Problemata, primum, v. 10. Voces longiùs progrediendo hebetantur, & ex distinctis confusæ fiunt, nempe quia illæ moleculæ, seu singulares vocules crebro Aëris offensu laceratæ amittunt illam figuram, & conformationem quam à Lingua & Labris acceperant.

Aëra

Digitized by Google

Aëra per multum confundi Verba neceſſe 'ſt,
Et conturbari Vocem, dum tranſvolat auras.
Ergo ſit, Sonitum ut poſſis audire, neque hilum illa
Internoſcere Verborum ſententia quæ ſit, 565
Uſqueadeo confuſa venit Vox, inque pedita.
Præterea, Edictum ſæpe unum perciet aureis
Omnibus in populo emiſſum præconis ab ore:
In multas igitur Voces Vox una repente
Diffugit, in privas quoniam ſe dividit aureis, 570
Obſignans formam verbis, clarumque ſonorem.
At quæ pars Vocum non aureis accidit ipſas,
Præterlata perit fruſtra diffuſa per auras:
Pars ſolidis adliſa locis, rejecta ſonorem
Reddit, & interdum fruſtratur imagine Verbi. 575
Quæ benè cùm videas, rationem reddere poſſis
Tute tibi atque aliis, quo pacto per loca ſola
Saxa pareis formas Verborum ex ordine reddant,
Palanteis comites cùm monteis inter opacos
Quærimus, & magna diſperſos voce ciemus. 580
Sex etiam, aut ſeptem loca vidi reddere Voces
Unam cùm jaceres: Ita colles collibus ipſis
Verba repulſantes iterabant dicta referre.

neceſſe eſt ut verba multum Aëra permeantia confundantur, & figura ipſius vocis mutetur, dum Auras pervolet: & inde fit quòd Sonum tantùm audias, quænam verò verborum ſit ſententia noviſſe non potes, tam conturbata venit Vox, & crebris Aëris offenſibus impedita. Præterea, ſæpe unum Edictum ab ore Præconis in magna plebis multitudine in iſſum omnium aures percellit; Vox igitur una ſubitò in multas diſpergitur, quoniam in ſingulas aures ſe dividit, Verba etiam defert figurata, & liquidò ſonantia. Pars verò vocum, quæ in aures non incidit, præterlata perit, fruſtra per Aërem diſperſa, Pars verò in res duras impingens rejecta ſonum reddit, & nos Verbi imagine fruſtratur. Quæ eum perſpecta habeas, Tu Tibi ipſi atque Aliis poſſis reddere rationem quo pacto per deſerta loca Rupes & Cavernæ verba noſtra diſtinctè reddunt, dum quærimus noſtros ſocios inter montes opacos errantes, & magna voce diſperſos vocamus. Novi etiam quædam loca ſex aut ſeptem verba reddere, cum unum tantùm ipſe pronuntiares; Ita montes verba repellentes iterabant aliis montibus dicta quæ referant.

NOTÆ.

564. *Neque hilum.*] Rectè Lambinus, quamvis tam *Illa* quàm *Illam* recipi poteſt.

567. *Præterea, Edictum*, &c.] Deinde, v. 5. loquatur aliquis, Innumeræ aures adſtantes verba percipient: Unde verò hoc? concipiendum eſt unam eſſe quaſi totalem, ſive mavis, generalem vocem, quæ ab ore emittitur, ſed quæ diſſiliat tamen in voculas innumeras, inter ſe conſimiles; Ideo cùm emittitur Vox, Corporum erumpentium formatura ita comprimitur, eliditur, ac veluti conteritur, ut abeat in fruſtula, ſeu in parvas moleculas, omnino conſimiles, & conſimiliter formatas, quæ & confeſtim diſſiliant per Aëra, ſeu per circumfuſum ſpatium, & ſimilitudinem eam conſervent uſque dum ad Aures perveniant. Quo fit ut eadem Vox à multis audiri dicatur.

572. *At quæ pars*, &c.] Quæcunque partes Vocis aures attingunt, illæ audiuntur; aliæ partes per Aëra diffuſæ evaneſcunt; Aliæ in Corpora ſolida, & utcunque lævigata (quippe & poroſa nimis prætermittunt, & ſcabroſa nimis concidunt atque diſſipant) incidentes, & inde repercuſſæ efficiunt, ut eandem vocem iteratò audiamus; Inde *Echo:* Inde etiam nocturni ſonitus, quos, ad v. 589. Superſtitioſum Vulgus agreſtibus Numinibus acceptos refert.

575. *Imagine verbi.*] Virgilius,

——— *Aut ubi concava pulſu*
Saxa ſonant, Vociſque offenſa *reſultat*
Imago.

Horatius ad Auguſtum,

—— *Cujus recinet jocoſa*
Nomen Imago
Aut in umbroſis Heliconis oris,
Aut ſuper Pindo, gelidove in Hæmo?

577. *Per loca ſola.*] Deſerta, ut v. 596. *Plautus* in Rudente,

Neque magis ſolæ *terræ ſunt, quàm hæc loca.*

583. *Iterabant dicta referre.*] Codd. *Iterabant dicta referri: Fabro* autem ingratum eſt illud *Iterabant*, ideoque legit *Tradebant.*

Hæc

Digitized by Google

Vicini fabulantur Satyros capripedes & Nymphas hæc loca incolere, & dicunt Faunos esse, quorum nocturno strepitu, jocosoque ludo affirmant taciti noctis silentia frequenter rumpi; Chordarum etiam sonos fieri, & suaves querelas, quas Tibia pulsata digitis canentium fundit: Et Agricolas undique per agros sentire cum Pan quatiens pineam coronam qua Caput semiferum tegitur hiantes calamos unco labro sæpe percurrit, ut Fistula semper carmen sylvestre funderet; Multas ejusmodi monstrosas & portentosas fabulas narrant, & ne fortè desertas à Divis sedes incolere putentur, ideo portentosas hujusmodi fabulas effingunt: Vel aliqua alia nescio qua ratione ad illas fingendas impelluntur; Humanum enim genus plus æquo fabulis delectatur. Deinde, non est mirandum quam ob causam per ea loca, per quæ Oculi rem aliquam nequeunt cernere, Voces venirent, & Aures lacesserent;

Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque tenere
Finitimi fingunt, & Faunos esse loquuntur; 585
Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti
Adfirmant volgò taciturna silentia rumpi,
Chordarumque sonos fieri, dulceisque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum:
Et genus Agricolûm latè sentiscere, cùm Pan 590
Pinea semiferi capitis velamina quassans,
Unco sæpe labro calamos percurrit hianteis,
Fistula silvestrem ne cessèt fundere musam.
Cætera de genere hoc monstra, ac portenta loquuntur,
Ne loca deserta ab Divis quoque fortè putentur 595
Sola tenere: Ideo jactant miracula dictis.
Aut aliqua ratione alia ducuntur, ut omne
Humanum genus est avidum nimis auricularum.
Quod superest, non est mirandum, qua ratione
Quæ loca per nequeunt Oculi res cernere apertas, 600
Hæc loca per Voces veniant, Aureisque lacessant.

NOTÆ.

584. *Capripedes.*] Satyri nempè caprinis pedibus incedebant: Horat. Od. 19. lib. II.

Nymphasque discentes, & aures
Capripedum *Satyrorum acutas.*

590. *Et Genus Agricolûm*, &c.] Caprasius apud Theocritum,

Οὐ θέμις ὦ ποιμὰν, τὸ μεσαμβρινὸν, οὐ θέμις ἄμμιν
Συρίσδεν, τὸν Πᾶνα δεδοίκαμες, ἢ γὰρ ἀπ' ἄγρας
Ταύϊκα κεκμακὼς ἀμπάυεται· ἐντί γε πικρός,
Καὶ οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται.

592. *Percurrit.*] Quod necesse est, si fistula composita utaris, qualis est,

Fistula comparibus septem compacta cicutis. Faber.

Lib. V. v. 1406.

Et supera calamos unco percurrere *labro.*

596. *Sola tenere.*] Ita omnino legendum; Agricolæ enim suum cum Divis commercium jactant.

598. *Avidum nimis Auricularum.*] Id est, omnes Homines portenta & miracula libenter narrant, eaque à multis audiri jucundissimum illis est. *Faber.*

599. *Quod superest non est*, &c.] Igitur Voces accipimus ab illo qui loquitur expressas & formatas, æquè ac Simulachra à Rerum superficie fluentia; Cur igitur audimus aliquem quem videre nequeamus? Respondet Lucretius, v. 20. Voces formatæ obliquos meatus, & tortuosa Corporum foramina integræ transeunt, in quibus franguntur, ut suprà docuit, Imagines: Seu potiùs hoc fit, quia Vox in Voculas dissiliat, quæ sursum, deorsum, prorsum, retrorsum, dextrorsum, lævorsum, & in omnem obliquitatem, ut scintillulæ à scintilla dissultantes, abeunt; sicque in Aures etiam alibi, quàm in directum constitutas incidant; tale verò quid ipsis Imaginibus non contingat: Vox autem hujusmodi meatus penetrans debilior fit, atque indistinctior.

Con-

Digitized by Google

Conloquimur clauſis foribus: quod ſæpe videmus.
Nimirum, quia Vox per flexa foramina rerum
Incolumis tranſire poteſt, Simulacra renutant;
Perſcinduntur enim, niſi recta foramina tranant:
Qualia ſunt vitri, ſpecies quæ travolat omnis.
Præterea, parteis in cunctas dividitur Vox,
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur; ubi una
Diſſiluit ſemel in multas exorta, quaſi ignis
Sæpe ſolet ſcintilla ſuos ſe ſpargere in igneis,
Ergo replentur loca Vocibus, abdita retrò
Omnia quæ circùm fuerint, ſonituque cientur.
At Simulacra viis directis omnia tendunt,
Ut ſunt miſſa ſemel, quapropter cernere nemo
Se ſupra potis eſt; at Voces accipere extra.
Et tamen ipſa quoque hæc, dum tranſit clauſa viarum,
Vox obtunditur, atque aureis confuſa penetrat:
EtSonitum potiùs, quàm Verba, audire videmur.
Hæc, queis ſentimus ſuccum, lingua atque palatum,
Pluſculũ habent in ſe rationis, pluſque operaï.
Principio, ſuccum ſentimus in ore, cibum cùm
Mandendo exprimimus: ceu plenam ſpongiam aquaï
Si

ut cùm clauſis foribus, quod tamen ſæpe facimus, colloquamur. Quoniam, viz. Vox poteſt tranſire per curvos & tortuoſos meatus integra atque immutata; Simulachra verò non poſſunt: Scinduntur enim & lacerantur niſi tranſeant per rectos meatus, quales ſunt Vitri quos Simulachra integra permanant. Præterea, in cunctas undique partes diſpergitur Vox, nam aliæ Voces gignuntur ex aliis, quamprimùm illa, quæ in primo exortu erat una Vox, in multas diſſiluit, ut Scintilla Ignis ſæpe ſolet in multas ſcintillas diſſilire: Hanc ob cauſam omnia loca quæ circum, imò quæ ponè loquentem ſunt, vocibus implentur, & cientur ſono: At Simulachra rerum poſtquam à ſuperficie Corporum avolârunt rectis lineis feruntur, & hanc ob cauſam nemo poteſt cernere ea quæ ſupra Caput ſuum poſita ſunt; poteſt verò Voces audire foris prolatas: Et tamen hæc quoque ipſa Vox, dum clauſas fores permanat, hebetior fit, conturbata & confuſa attingit Aures, & videmur Sonitum potiùs quàm verba audire. Jam verò Lingua & Palatum quibus ſaporem ſentimus, non tam facilè explicari poſſunt quàm quæ ſunt hactenus diſputata. Principio, Saporem in Ore ſentimus, cùm dentibus cibum comminuendo Succum ex illo exprimimus, ut ſiquis ſpongiam Aquæ

NOTÆ.

602. *Conloquimur*, &c.] Hunc verſum Rejicit *Lambinus*: Alii legunt *Cum loquimur*, &c. Giſanius verò, è Codd.

Conloquium *clauſis foribus* quoque *ſæpe* tenemus.

Verſum ſubditivum eſſe affirmat *Faber*, ſed omnes Codd. agnoſcunt: & *Cum loquimur*, rectiùs legendum.

606. *Travolat*,] Sive *Quà trameat*, ſive *quà traviat* (nam Viare apud Plautum) legas, perinde eſt.

619. *Hæc queis ſentimus*, &c.] *Nec queis ſentimus*, cum Fabro legas, non enim plura ſunt & difficiliora explicatu de Guſtu, quàm de Viſu & Auditu, problemata: Guſtamus enim, v. 18. cùm Succus è re ſapida, tanquam Aqua è ſpongia, expreſſus in Organum, Palatum, Linguamve, penetret. Qui Succus ſi conſtet ex Corpuſculis ea ratione configuratis, ut in Organum Guſtatus effuſa, poruloſque ejus ſubeuntia appoſitè ipſis iiſdem particulis accommodentur, ſicque ipſum deliniant, demulceant, & leniter placideque afficiant, Suavis videtur; Si verò Corpuſcula ea ratione configurentur, ut in porulos Organi ſubeuntia, haud debitam habeant cum ipſis commenſurationem, unde & particulas ejuſdem compungant, concidant, diſcerpant, aut aſperiter moveant, Inſuavis videtur, ſive Amarus, Salſus, Acidus, Acerbus, Acris, Acutus, Auſterus, &c. Hanc opinionem, ut multas alias è *Democrito* ſumſit Epicurus, ille enim ſingulis ſaporibus ſuam figuram tribuit. Δημόκριτος δὲ χῆμα περιτιθεὶς εἰκότως, Γλυκὺν μὲν τὸν σφόγγυλον, καὶ εὐμεγέθη ποιεῖ, Στρυφνὸν δὲ τὸν μεγαλόχημον, Τραχὺν δὲ τὸν πολυγώνιον καὶ ἀσφαιρεῖ· Δριμὺν

Digitized by Google

plenam manu premere, & illam exsiccare conaretur; Succus autem iste quem exprimimus per omnes poros Palati, & per tortuosos ductus linguæ spongiosæ distribuitur; Et cum fluentis succi Corpora lævia sint, Palatum leniter mulcent, totamq; madidâ linguam jucundè, & dulcedine quadam tangunt: tantò verò magis pungunt lacerantque sensum quantò magis aspera sunt succi expressi corpora. Deinde Voluptatem à Sapore percipimus usque quo Palatum pertingit; Cum verò per guttur descenderit, tum nulla sentitur Voluptas, dum per membra distribuitur: Nec omnino refert quo alimento nutriatur Corpus, si modò id quod sumis, possis per membra concoctum distribuere, Humidumque Stomachi tenorem conservare. Nunc verò docebo, & planum faciam cur diversa Alimenta diversis Animalibus conveniant, cur id, quod aliis injucundum & amarum est, aliis dulcissimum videatur.

Si quis fortè manu premere, exsiccareque cœpit;
Inde, quod exprimimus, per caulas omne palati
Diditur, & raræ perplexa foramina linguæ. 625
Hæc ubi lævia sunt manantis corpora Succi,
Suaviter attingunt, & suaviter omnia tractant
Humida linguaï circum sudantia templa.
At contrà pungunt sensum, lacerantque coorta,
Quantò quæque magis sunt asperitate repleta. 630
Deinde voluptas est è succo in fine palati,
Cùm verò deorsùm per fauceis præcipitavit;
Nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus:
Nec refert quicquam, quo victu corpus alatur,
Dummodo, quod capias, concoctum didere possis 635
Artubus, & stomachi humectum servare tenorem.
Nunc aliis alius cur sit Cibus, ut videamus,
Expediam; quareve, aliis quod triste, & amarum 'st,
Hoc tamen esse aliis possit prædulce videri.

NOTÆ.

Δριμὺν δὲ τὸν περιφερῆ, καὶ λεπτὸν, καὶ γωνοειδῆ, καὶ καμπύλον. Ἁλμυρὸν δὲ τὸν γωνοειδῆ καὶ σκόλιον, καὶ ἰσοσκελῆ· πικρὸν δὲ τὸν περιφερῆ, καὶ λεῖαν ἔχοντα σκολιότητα, μέγεθος δὲ μικρόν. Λιπαρὸν δὲ τὸν λεπτὸν, καὶ ῥόγχυλον, καὶ μικρόν. Theophrastus, de Causis Plant. lib. VI. Cap. 2.

628. *Linguæ sudantia templa.*] Satis audax Metaphora videri queat *Templum Linguæ* pro palato; Sed omnis locus extensus & patens in veteri Latio *Templum* dicebatur: Deinde τὸ ὑπερῷον, seu ὑπερῶα, qua voce Græci *Palatum* significant, ut & ὑπερῶος non minoris audaciæ videri debent, quanquam non aliter Pedestres scriptores loquebantur. *Faber.*

631. *In fine Palati.*] Voculam *In* delet Palmerius. *Fine Palati*, id est quousque Palatum pertingit: Sic Salustius,

Fine inguinum ingrediuntur Mure. Apuleius:

Paulisper fine inguinum lacinia remota.

634. *Nec refert quicquam*, &c.] His versibus adjungas illud Epicuri ad Menœceum: Τὸ συνεθίζειν ἐν ἐν ταῖς ἁπλαῖς, καὶ ἐ πολυτελέσι διαίτοις, καὶ ὑγιείας ἐστὶ συμπληρωτικὸν, καὶ πρὸς ἀναγκαίας τὸ βίε χρήσεις ἄοκνον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον.

637. *Nunc aliis alius*, &c.] Jam, v. 40. causam explicat, cur idem Cibus sit uni non modò jucundus, sed etiam salubris, qui alii erit non modò ingratus, verùm etiam noxius: Organum Gustatus in sui textura, sive Atomorum, Spatiorumque inter ipsas interceptorum configuratione, in variis seu Hominibus, seu Animalibus differt, perinde ac differunt partes cæteræ, speciatimque ipsæ externæ: Differentes autem meatus differentia succi corpuscula (Et omnis res, è qua Succus exprimitur, continet semina diversimodè figurata) admittant necesse est; nec omnia omnibus conveniunt: Inde quod alteri Animali Alimentum, alteri Venenum; quod Huic gratum, illi insuave. Imò quotiescunque vel per ætatem, vel occasione morbi, Organi temperies, seu textura immutatur, eadem res apparet mutati Saporis, in qua mutatum tamen nihil est: Ita qui febre laborat, Amara judicat ea quæ Sanus dulcia: quòd propter mutatam Organi texturam ea Corpuscula quæ priùs accommodabantur, nunc non congruant, Organumque proinde lacerent & discerpant.

Tanta-

Digitized by Google

Tantaq; in his rebus distantia, differitasque'st,
Ut quod alis Cibus est, aliis fuat acre venenum.
Est utique, ut Serpens hominis contacta salivis
Disperit, ac sese mandendo conficit ipsa.
Præterea, nobis Veratrum est acre venenum,
At Capris adipes, & Coturnicibus auget.
Ut, quibus id fiat rebus, cognoscere possis,
Principiò meminisse decet, quæ diximus antè,
Semina multimodis in rebus mista teneri.
Porro omnes, quæcunque cibum capiunt Animantes,
Ut sunt dissimiles extrinsecùs, & generatim
Extima membrorum circumcæsura coërcet,
Proinde ac Seminibus distant variantque figura.
Semina cùm porro distent, differre necesse 'st
Intervalla, Viasque, Foramina quæ perhibemus,
Omnibus in membris, & in ore, ipsoq; palato.
Esse minora igitur quædam, majoraque debent,
Esse triquetra aliis, aliis quadrata necesse 'st:
Multa rotunda, modis multis multangula quædã.
NamqueFigurarum ut ratio, motusque reposcunt,
Proinde Foraminibus debent differre figuræ:
Et variare viæ proinde ac textura coërcet.
Ergo ubi quod suave 'st aliis, aliis fit amarum:
Illis, queis suave 'st, lævissima corpora debent
Contrectabiliter caulas intrare palati.
At contrà, quibus est eadem res intùs acerba:
Aspera nimirum penetrant, hamataque fauceis.
Nunc facile ex his est rebus cognoscere quæque.
Quippe, ubi quoi Febris, bili superante, coorta'st,

Imò in hisce rebus discrepantia & differentia tanta est, ut illud idem quod aliis salubre Alimentum sit, sit perniciosum Venenum aliis: Sæpe enim Serpens contacta Hominis saliva perit, imò nonnunquam seipsam suo morsu interficit. Præterea, Helleborum est pernicioſum Venenum Homini, Idem verò Capræ & Coturnices pingues facit; ut verò cognoscas qua ratione id fiat, debes revocare in memoriam ea quæ suprà docuimus, viz. Semina diversi generis in rebus omnibus mista contineri: Porro omnia Animalia, quæcunque alimentum capiunt, ut sunt extrinsecùs dissimilia, & pro diversis generibus diversa habent externa Corporum lineamenta; sic ex Seminibus constant diversimodè figuratis: Cum autem Semina sint diversimodè figurata, necesse etiam est ut Intervalla (Pori) & meatus (quæ ego foramina appello) in omnibus membris, in ipso Ore & Palato sint diversa. Quidam igitur meatus debent minores esse, quidam majores, aliis Animalibus triangulares, aliis quadrati, multi rotundi, multi etiam multis modis multanguli: Nam ut Seminum figuræ & motus postulant, sic meatuum figuræ variæ & diversæ esse debent; & foramina differre proinde ac Corpusculorum textura facit differre. Ergo cum id quod aliis dulce est Aliis amarum fit, Illis quibus dulce est, lævia & rotunda Semina debent leniter ingredi meatus Palati, è contra verò illis quibus Amarum fit, aspera & hamata Semina penetrant fauces & lacerant. Ex his quæ jam disputavimus alia problemata facilè explicari possunt. Quippe cum aliquis, bile nimis effervescente, febre correptus est,

NOTÆ.

640. *Differitasque est.*] *Differentia*, Nonius. Usus hac voce est *Arnobius*, qui *Lucretium* libenter imitatur.

650. *Et generatim.*] *Variatim* legendum esse multis contendit *Faber*. Nam *Variantque figura*, v. 652. & *Variare viæ*, v. 661. vocem istam confirmant. Denique non agitur nunc de differentiis secundum unumquodque *genus* Animalium, quatenus, viz. Species à Specie differt; Nam in Specie humana quot sunt singularia seu individua, tot sunt varii Gustatus, Ergo, &c. Et profectò aliquid dixisset *Faber*, nisi Poeta instituisset hisce versibus docere, quam ob causam una eademque res alteri Generi Animalium salubris, alteri foret noxia; *Generatim* igitur legendum.

651. *Circumcæsura.*] Alii, *Circum textura:* Sed *Circumcæsura* utitur Arnobius, & Lucretius ipse, Lib. III. v. 220.

Extima membrorum circumcæsura *tamen se.*

Aut

Digitized by Google

Aut alia ratione aliqua 'ſt vis excita morbi,
Perturbatur ibi totum jam Corpus, & omnes
Commutantur ibi poſituræ Principiorum:
Fit, priùs ad ſenſum ut quæ corpora conveniebant,
Nunc non conveniant, & cætera ſint magis apta,
Quæ penetrata queunt ſenſum progignere acerbũ.
Utraque enim ſunt in mellis commiſta ſapore,
Id quod jam ſuperà tibi ſæpe oſtendimus antè.
Nunc age, quo pacto Nareis adjectus odoris
Tangat, agam. Primùm res multas eſſe neceſſe 'ſt,
Unde fluens volvat varius ſe fluctus Odorum.
Nam fluere, & mitti volgò, ſpargique putandum 'ſt.
Verùm aliis alius magis eſt Animantibus aptus,
Diſſimileis propter formas, ideoque per auras
Mellis Apes quamvis longè ducuntur odore:
Volturiique cadaveribus: tum fiſſa ferarum
Ungula quò tulerit greſſum, promiſſa Canũ vis
Ducit: & humanum longè præſentit odorem
Romulidarum arcis ſervator, candidus Anſer.
Sic aliis alius nidor datus ad ſua quemque
Pabula ducit, & à tetro reſilire veneno
Cogit; eoque modo ſervantur ſæcla ferarum.

aut aliqua alia ratione violentus iſte morbus excitatur, totum illius Corpus perturbatur, totuſque ordo & diſpoſitio Seminum mutatur, & inde fit ut illa Corpora quæ olim potuerunt ingredi meatus Linguæ & Palati, jam non poſſint; & Alia liberè pervadant, quæ inſinuata acerbum ſenſum excitare valeant; Nam Semina utriuſque generis, quod ſuprà ſæpe docui, in Melle commixta continentur. Nunc age, quo pacto Odores advenientes Nares afficiant, docebo. Primùm, neceſſe eſt res multas eſſe è quibus varius fluctus Odorum fluens ſe volvat; Credendum enim eſt Odores paſſim & perpetuò fluere, mitti, ſpargique à rebus, alius verò Odor magis convenit quibuſdam Animalibus quàm aliis propter diſſimiles figuras Seminum è quibus conſtat: Et hanc ob cauſam Apes mellis quantumvis remoti, & Vultures Cadaverum odore attrahuntur: tum promiſſa canum vis ducit eos quocunque bifida ferarum ungula greſſum tulerit, & Candidus Anſer Romani Capitolii ſervator Hominum odorem longè præſentit. Sic Odor diverſus diverſis Animalibus conveniens unumquodque ducit ad ſua Alimenta, efficitque ut à pernicioſo veneno recedat, & inde Genera Animalium conſervantur.

NOTÆ.

677. *Nunc age, quo pacto*, &c.] Guſtum & Saporem Odor & Odoratus ſequitur, & v. 24. Ut Simulachra à rebus fluunt, ut Sonus ejicitur, ut exprimuntur Succi, ſic Odores emittuntur: Quòd verò Omnia Animalia hos Odores perpetuò emiſſos non æquè ſentiant, efficit varietas & diſſimilitudo figurarum (vid. lib. II. v. 414.) quæ omnium Animalium Organa non pariter movent & afficiunt: ſic Apes Mellis, Vultures Cadaverum, Ferarum Canes, & Anſer Hominis Odorem longè ſentiunt, dum nares Hominis iſti Odores vel non omnino, vel languidè laceſſunt: ἡ ὀσμὴ οὐκ ἂν πότε πάθος οὐθὲν ἐργάζεται, εἰ μὴ ὄγκοι τινὲς ἦσαν ἀπὸ τοῦ πράγματος, ἀποφερόμενοι σύμμετροι πρὸς τὸ τοῦτο τὸ αἰσθητήριον κινεῖν, οἱ μὲν τοῖοι τεταραγμένως, καὶ ἀλλοτρίως, οἱ δὲ τοῖοι ἀταράχως καὶ οἰκείως ἔχοντες: Epicurus ad Herodotum.

679. *Volvat ſe.*] Meliùs quàm *Se ſolvat.*

685. *Promiſſa Canum vis.*] Id eſt *Immiſſa*: Inde ἐπακτῆρες pro Venatoribus, apud *Callimachum*, & ἐπάγειν, apud Plutarchum in Apophthegm. pro *Venatum ducere*, ſeu *promittere*. *Faber:* Lambinus, *longè & porrò tenus miſſa*, vel *è longinquo loco odores ſentiens:* At Venatores meliùs quàm Grammatici intelligunt, our Canis Venatici vis dicatur *Promiſſa*. Alii *Permiſſa*: ut v. 692. *Permitti.*

687. *Romulidarum*, &c.] Nota Hiſtoria eſt, Capitolium ab Anſeribus ſervatum, aſcendentibus Gallis.

Hic

Digitized by Google

Hic Odor ipse igitur, nareis quicunque lacessit,
Est alio ut possit permitti longiùs alter.
Sed tamen haud quisquâ tam longè fertur eorum,
Quàm Sonitus, quàm Vox, mitto jam dicere, quàm res,
Quæ feriunt Oculorum acies, visumque lacessunt.
Errabundus enim tardè venit, ac perit antè,
Paullatim facilis distractus in Aëris auras:
Ex alto primùm quia vix emittitur ex re.
Nam penitùs fluere, atque recedere rebus odores
Significat, quòd fracta magis redolere videntur
Omnia, quòd contrita, quòd igni conlabefacta.
Deinde videre licet majoribus esse creatum
Principiis Voci: Quoniam per saxea septa
Non penetrat, quà Vox volgò, Sonitusque feruntur.
Quare etiam quod olet, non tam facilè esse videbis
Investigare, in qua sit regione locatum.
Refrigescit enim cunctando plaga per auras:
Nec calida ad sensum decurrit nuntia rerum.
Errant sæpe Canes itaque, & vestigia quærunt.

Ex Odoribus verò qui nares feriunt alius potest alio longiùs emitti, nullus tamen eorum tam longè mittitur quàm sonus, quàm Vox, ne dicam quàm Imagines quæ Oculos feriunt, & visum lacessunt. Vagus enim per Aëra tardè fertur, non directa linea progreditur, & facilè per auras dispersus paullatim perit antequam longum iter perficiat: Præcipuè quia difficulter ex interioribus Corporis partibus Odor emittitur, nam manifestum est Odores ex interioribus partibus Corporis emitti, quoniam Res Odoræ quæ franguntur, conteruntur, aut Igne dissipantur, magis redolent. Deinde certus esse possis, Odorem constare è majoribus Seminibus quàm Vocem, quoniam non penètrat muros lapideos, per quos Vox & Sonus frequenter feruntur: Quæ etiam ob causas senties non ita facilè esse investigare, in quo loco id quod olet locatum sit, dum enim Odor tardè fertur per Aëra, languidior fit illius ictus, nec ea qua debet vi, ut demonstret ubi res sit, ad sensum venit: Et hanc ob Causam Canes sæpe errant, & vagi quærunt Ferarum vestigia quæ Odor non satis prodit.

NOTÆ.

691. *Hic odor ipse*, &c.] V. 19. de motu odoris differit, eumque tardiùs moveri per Aërem quàm Sonum, distrahi quoque & dissipari faciliùs, & longè minùs per Aërem diffundi affirmat: Quoniam ex intimis Corporis odori partibus, seu Subjecti profunditate effluit, (nam Res odoræ dum franguntur, conteruntur, &c. magis redolent) majori etiam est principiorum illius moles, dum illi meatus quos Vox penetrat Odorem non admittunt, ideoque necesse est ut Odor tardiùs feratur, & faciliùs ab occurrante Aëre dissipetur. Huc etiam referri potest causa, cur, cùm facilè judicare liceat qua ex parte Sonus adveniat, non perinde tamen dignoscamus ad quam nobis partem sit situm Corpus quod Odorem diffundit.

692. *Est alio*, &c.] *Est* Illo *ut possit permitti longiùs* Ille. Ubi enim de duobus agitur, non potest dici, *Alter est major Alio*. Faber.

699. *Atque recedere.*] Ita Codd. *Lambinus* tamen mavult, *Ac decedere*, seu *atque excedere*.

701. *Igni conlabefacta.*] Sic lib. I. Conlabefactatus *rigor Auri solvitur æstu*: Gifanius verò, *Concalefacta*.

703. *Voci.*] Id est, majoribus principiis quàm sunt Vocis Principia.

707. *Refrigescit.*] Sequenti versu *Plaga* dicitur *calida*, ideoque dum cunctatur, *refrigescit*: Constat autem intensissimum frigus obstare effusioni liberiori Odorum. In omnibus vetustis Exemplaribus Versus Lucretii sic leguntur,

Refrigescit enim cunctando plaga per Auras,
Nec calida ad sensum decurrunt *nuntia rerum.*

Recedes à sensu *Lucretii* & rei veritate, si *Nuntia* construas cum *Plaga*: Vossius ad Catullum, p. 173.

Digitized by Google

Hoc tamen evenit non ſolùm in Odoribus, & Saporibus, ſed Rerum Formæ etiam, & Colores non ita omnium oculis conveniunt, ut alia objecta non ſint aliis viſu magis acria. Quinetiam Gallum, Alis noctem explaudentibus, conſuetum ſonora voce Auroram vocare, furioſi Leones non poſſunt contra ſtare, & intueri, ſed ſtatim, & ad primum aſpectum fugiunt: Nimirum, quia in Galli corpore quædam Semina ſunt, quæ cum ſint in oculos Leonum injecta pupillas Oculorum fodiunt & lacerant; & tam acutum dolorem excitant, ut fortes licet ſint & vulnerum patientes Leones, perferre nequeant: Cum tamen hæc ipſa Semina noſtros oculos non omninò lædunt, vel quia illis penetrantibus liber ex Oculis exitus datur, ita ut dum redeunt nulla ex parte pungant oculos aut lædant. Nunc age, audi quæ res moveant animum, & unde veniunt in mentem, quæ veniunt, breviter declaratum accipe. Primùm dico, multa tenuia rerum Simulachra huc & illuc, denique in omnes undique partes vagari, quæ cum ſibi invicem in Aëre occurrunt, facilè inter ſe junguntur, ut Araneæ telæ & tenuiſſima Auri ramenta: Hæc enim Simulachra ſunt textu multò magis tenuia,

Nec tamen hoc ſolis in Odoribus, atque Saporum
In genere eſt: Sed item Species rerum, atque Colores
Non ita conveniunt ad ſenſus omnibus omnes,
Ut non ſint aliis quædam magis acria viſu.
Quinetiam Gallum, noctem explaudentibus alis
Auroram clara conſuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contrà conſtare Leones,
Inque tueri: Ita continuò meminere fugai:
Nimirum, quia ſunt Gallorum in corpore quædam
Semina, quæ, cùm ſunt oculis immiſſa Leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contrà durare feroces;
Cùm tamen hæc noſtras acies nil lædere poſſint:
Aut quia non penetrant, aut quòd penetrantibus illis
Exitus ex Oculis liber datur, in remeando
Lædere ne poſſint ex ulla lumina parte.
Nunc age, quæ moveant Animum res, accipe, & unde,
Quæ veniunt, veniant in Mentem, percipe paucis.
Principiò hoc dico, rerum Simulacra vagari
Multa modis multis in cunctas undique parteis
Tenuia, quæ facilè inter ſe junguntur in auris,
Obvia cùm veniunt, ut aranea, bracteaque auri.
Quippe etenim multò magis hæc ſunt tenuia textu,

Quàm

NOTÆ.

710. *Nec tamen hoc*, &c.] Quòd iidem Odores & Sapores ſint aliis ingrati, aliis jucundi, minimè dubitandum; nec ipſæ rerum Imagines omnium oculis pariter conveniunt: Galli aſpectu terretur Leo, (Gallinaceorum criſtæ Leones maximè terrent: Plinius, Nat. Hiſt. Lib. VIII. Cap. 16.) nam Imago Galli è Seminibus conſtat quæ fodiunt & lacerant Oculos Leonis, ut contrà tendere non audeat.

714. *Noctem explaudentibus alis.*] Noctem cum ſonitu, & veluti plauſu excutientibus atque exturbantibus; *Lambinus*. Hæc verò verba cum verſu proximo otioſa ſunt; Nihil enim *Lucretius* de cantu Galli, quod alii Interpretes temerè exiſtimârunt.

726. *Nunc age, quæ*, &c.] De Senſibus ſatis diſputatum: Cùm verò ſopitis ſenſibus plura imaginemur, non indigna eſt Philoſopho de Imaginatione quæſtio; eam autem explicat Poeta uſque ad v. 820. Aſſerit igitur tenuiſſimas Imagines partim ab ipſis rebus fluentes, partim ſponte in Aëre formatas, & partim ex variis variè miſtas undique vagari; has verò in Animum penetrare laceſſendoque ipſum efficere ut intelligat ſeu imaginetur: Inde de Centauris, Scyllis, aliiſque monſtris quæ nemo unquam ſenſibus uſurpavit, de mortuis etiam cogitamus, v. 27. *Cicero*, Ep. Fam. Lib. XV. ſcribens ad Caſſium qui recens ſe Epicuræis addixerat; *Fit neſcio quid*, inquit, *ut eorum adeſſe videaris cùm ſcribo aliquid ad te, neque id κατ' εἰδώλων φαντασίας, ut*

Digitized by Google

Quàm quæ percipiunt Oculos, viſumq; laceſſunt:
Corporis hæc quoniam penetrant per rara, cientq;
Tenuem Animi naturam intùs, ſenſumque laceſſunt.
Centauros itaq; & Scyllarũ membra videmus,
Cerbereaſque canum facies, ſimulacraque eorum,
Quorum morte obita tellus amplectitur oſſa:
Omne genus quoniam paſſim ſimulacra feruntur,
Partim ſponte ſua quæ fiunt Aëre in ipſo:
Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt:
Et quæ conſiſtunt ex horum facta figuris.
Nam certè ex vivo Centauri non fit imago:
Nulla fuit quoniam talis natura animalis.
Verùm ubi equi atque hominis caſu convènit imago,
Hæreſcit facilè extemplo, quod diximus antè,
Propter ſubtilem naturam, & tenuia texta.
Cætera de genere hoc eâdem ratione creantur.
Quæ cùm mobiliter ſumma levitate feruntur,
Ut priùs oſtendi, facilè uno commovet ictu
Quælibet una animum nobis ſubtilis imago.
Tenuis enim mens eſt, & mirè mobilis ipſa.
Hæc fieri (ut memoro) facilè hinc cognoſcere poſſis,
Quatinùs hoc ſimile eſt oculis, quod mente videmus,
Atque oculis ſimili fieri ratione neceſſe 'ſt:
Nunc igitur quoniam docui me fortè Leones

quàm quæ Oculos afficiunt, & Viſum movent: Quoniam hæc per poros & meatus Corporis tranſeunt, tenuemque Animum intùs latentem movent, & mentem laceſſunt. Inde fit quòd imaginemur Centauros, & Scyllæ, Cerberos, & eorum Imagines, quos jam diu Sepultos Terra continet: Quoniam Simulachra omne genus ubique volitant, quæ partim ſponte ſua in ipſo Aëre concreſcunt, partim è variis rebus emittuntur, partim fiunt ex iſtis Simulachris ita emiſſis inter ſe commixtis: Nam proculdubio Imago Centauri nunquam fluxit ex vivo Centauro, quoniam nunquam tale Animal extitit: Sed cum fortè Equi Imago Hominis Imagini facta ſit obvia, facilè & ſubitò (ut modò docuimus) adhæret, quoniam ſubtilis tenuiſque eſt, & ideo facilè implicari poſſit: Alia monſtroſa ejuſmodi Simulachra eodem modo fiunt, quæ cum leviſſima, atque ideo maximè mobilia ſunt, ut modò docui, quodlibet unum ſubtile Simulachrum uno ictu noſtrum animum facilè movet, nam Mens noſtra tenuis eſt, & mirè mobilis. Hæc verò fieri eo modo quo docui, facilè hinc poſſis cognoſcere, quoniam illud quod Mente cernimus ſimile eſt illi quod Oculis videmus, ideo neceſſe eſt ut eodem modo & ab iiſdem rebus moveatur Mens, quibus Oculus movetur: Cum verò ſuprà oſtendi me Leones, v. gr.

NOTÆ.

ut dicunt tui Amici novi, qui putant etiam τὰς διανοητικὰς φαντασίας ſpectris Catianis excitari.

733. *Percipiunt.*] Penetrant, ut ægritudo me *percipit*: Lib. V.
Eſt etiam quoque uti non magno Solis ab Igne
Aëra percipiat *calidis fervoribus Ardor.*
Alii *Percutiunt.*

735. *Senſumque laceſſunt.*] *Mentemque laceſſunt*: Faber, rectè: Sic v. 752.
Tenuis enim Mens *eſt*, &c.
Et v. 762.
Mens *animi vigilat*, &c.

738. *Quorum morte obita tellus, &c.*] Lib. I. v. 136.
Cernere uti videamur eos audireque coram,
Morte obita *quorum Tellus amplectitur Oſſa.*

742. *Conſiſtunt.*] Quidam Codd. *Conſiunt*, Lambinus,
Partim *quæ* conſtant *ex* harum *facta figuris.*

745. *Convènit.*] Alii *Concurrit*, & in ſequenti verſu *Accreſcit*, pro *Hæreſcit.*

753. *Hæc fieri ut memoro.*] Id totum de quo jam quæritur per Simulachra effici demonſtrat, v. 8. Res enim illa, v. gr. Leo, quem cogitamus, prorſus ſimilis eſt Leoni iſti quem oculis uſurpamus: At dum Viſus per Simulachra fiat, per Simulachra itidem, quæ par Viſui eſt, Imaginatio.

Digitized by Google

videre per Simulachra quæ Oculos movent & laceſſunt, certus eſſe poſſim Mentem pariter moveri per Alia Leonum Simulachra quæ non minùs percipit quàm Oculi ſua Simulachra cernunt, tantùm percipit Simulachra tenuiora quàm Oculi. Nec aliam ob cauſam cum Somnus Corpus noſtrum occupavit, Mens noſtra vigilat, niſi quòd illa eadem Simulachra, quæ cum vigilamus noſtros Senſus movere ſolent, tum Animos afficiunt. Uſque adeò verò afficiunt, ut videamur eum cernere, qui jam diu morte Sopitus, & terra Sepultus jacuit. Hoc autem aliter fieri non poteſt, quoniam omnes Corporis ſenſus ſomno veluti obſtructi & oppleti quieſcunt, nec falſum vero oppoſito refutare poſſunt: Præterea, Memoria jacet Sopita, neque diſſentit, docetque illum jampridem mortuum fuiſſe quem Mens putat ſe vivum videre: Inſuper, non eſt mirandum Simulachra moveri, brachia, & reliqua

Cernere per ſimulacra, oculos quæcunque laceſſunt:
Scire licet mentem ſimili ratione moveri
Per ſimulacra Leonum cætera, quæ videt æquè,
Nec minùs, atque oculi: niſi quòd mage tenuia cernit.
Nec ratione alia, cùm ſomnus membra profudit,
Mens animi vigilat, niſi quòd ſimulacra laceſſunt,
Hæc eadem noſtros animos, quæ, quom vigilamus:
Uſque adeo, certè ut videamur cernere eum, quem
Reddita vitaï jam mors, & terra potita 'ſt.
Hoc ideo fieri cogit Natura, quòd omnes
Corporis offecti ſenſus per membra quieſcunt,
Nec poſſunt falſum veris convincere rebus.
Præterea, Meminiſſe jacet, languetque ſopore,
Nec diſſentit, eum mortis, lethique potitum
Jampridem, quem Mens vivum ſe cernere credit.
Quod ſupereſt, non eſt mirum, Simulacra moveri,
Brachiaque in numerũ jactare, & cætera membra.
Nam fit, ut in ſomnis facere hoc videatur Imago.
Quippe, ubi prima perit, alioque eſt altera nata
Endo ſtatu, prior hæc geſtum mutáſſe videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandum 'ſt.
Multaque

membra in numerum jactare, nam Simulachra in ſomnis hæc facere videntur. Quippe cum primum Simulachrum evaneſcit, & aliud alio in ſtatu ortum eſt, prius illud Simulachrum videtur ſuum geſtum mutaviſſe: Momento autem temporis id fieri (alia Simulachra evaneſcere, & alia oriri) putandum eſt.

NOTÆ.

761. *Nec ratione alia.*] Rarò Vigilantes, aut Sopitos Mortuorum Imagines laceſſunt: Nempe quoniam, v. 11. Imagines quaquaverſum oberrantes ſic in dormientem incurrunt, ut in Animum ejus penetrantes ipſum pervellant, & earum rerum quarum Imagines ſunt imaginationem creent. Iſtos verò jam diu mortuos coràm adeſſe falsò credimus, quoniam Senſus, quibus ſolis Verum à Falſo diſtinguimus, ſopiti officium ſuum facere non poſſunt; Torpet etiam Memoria, & illum qui videtur adeſſe coràm, mortuum fuiſſe non ampliùs meminimus.

765. *Reddita Vitaï*, &c.] Id eſt, Cui mors cum Vita commutata eſt, *Lambinus*. *Reddita vita*: Salmaſius à *Reddire*: apud Plautum *Reddibo* legitur. *Faber*, denique *Reddita vitaï jam* Pauſa. *Pauſa vitæ*, Mors: ita ſæpe Lucretius.

770. *Diſſentit.*] Quid ſi *Diſcernit?*

770. *Lethique potitum.*] Ita ſæpe Plautus, *Potitus hoſtium*, id eſt, in poteſtatem Hoſtium redactus.

772. *Quod ſupereſt*, &c.] Sed hæc Simulachra quæ per Somnum apparent, huc & illuc diſcurrunt, vagantur, ſaltant: Quoniam, v. 6. dum aliquamdiu in eadem cogitatione perſeveramus, non eadem conſiſtente Imagine nos utimur, ſed pluribus continuo fluxu ſibi ſuccedentibus, quæ ſi eodem ſitu maneant res immota videbitur, ſi variato, tum res neceſſariò videbitur mota.

777. *Scilicet id fieri*, &c.] Huic verſui Codd. ſubjungunt,

Tanta

Digitized by Google

Multaque in his rebus quæruntur, multaque nobis
Clarandum 'ſt, planè ſi res exponere avemus.
Quæritur in primis, quare, quod quoique libido
Venerit, extemplo Mens cogitet ejus idipſum,
Anne voluntatem noſtram Simulacra tuentur?
Et ſimulac volumus, nobis occurrit Imago?
Si Mare, ſi Terram cordi 'ſt, ſi denique Cœlum,
Conventus hominum, Pompam, Convivia, Pugnas,
Omnia ſub verbone creat Natura, paratque?
Quom præſertim aliis eadem in regione, locoque
Longè diſſimileis Animus res cogitet omnis?
Quid porro, in numerum procedere quom Simulacra
Cernimus in ſomnis, & mollia membra movere,
Mollia mobiliter quom alternis brachia mittunt?
Et repetunt oculis geſtum pede convenienti?
Scilicet arte madent Simulacra & docta vagantur,
Nocturno facere ut poſſint in tempore ludos?
An magis illud erit verũ, quia tempore in uno
Cùm ſentimus id: ut cùm vox emittitur una:

De hiſce rebus multæ ſunt quæſtiones, longaque diſputatione opus eſt, ſi penitùs excutere cupiamus & explicare. Primùm quæritur, quom ob cauſam quàm primùm placuit alicui rem aliquam cogitare extemplo Mens illius eam ipſam cogitet: An Simulachra Voluntatem noſtram obſervant? Et accurrit nobis Imago ſimul ac Volumus? Si placuit cogitare Terram, vel Cœlum, Conventus Hominum, Pompam, Convivia, pugnas, an Natura harum omnium rerum Simulachra ad nutum noſtrum creat & parata habet? Præſertim cum Aliorum Animi qui in eadem regione & loco nobiſcum ſunt, res longè diſſimiles cogitarent? Quid porro, cum in Somnis videmus Simulachra procedere in numerum, & mollia membra movere, cum molles lacertos alternatim huc & illuc mittunt, & pedum motus pares motui brachiorum fingunt; Scilicet arte aliqua imbuta ſunt, & docta volitant Simulachra, ut noctu ludos exercere poſſint? An illud magis erit verum, quia in uno tempore cum ſentimus hos ludos Simulachrorum, ut cum Vox una emittitur,

NOTÆ.

Tanta eſt mobilitas, & rerum copia tanta,
Tantaque ſenſibili quovis eſt tempore in uno
Copia particularum, ut poſſit ſuppeditare. Rejiciunt Interpretes, nec repugno, quamvis Sententia probabilis, & huic loco conſentanea elici ex iis poſſit.

778. *Multaque in his rebus quæruntur.*] Seu *Quærendum.* Uſque ad v. 820. Difficultates quaſdam proponit, & explicat: Primam, v. 9. complectitur, Cùm per Simulachra Mens percipiat, unde re, quacunque libet, eogitamus? Voluntatem enim noſtram obſervare, & ad nutum accurrere Imagines, id quidem ridiculum videtur. Deinde, v. 6. Cùm Simulachra aptè, numerosè, & decorè ſaltare videantur, an ea credemus hos motus didiciſſe? Iſta profectò eſſet digna Philoſopho cogitatio. Reſpondet *Lucretius*, v. 21. Præſtò adeſſe omne genus Simulachra, ſed cùm tenuiſſima ſint, Animum percipere non poſſe, niſi ſe contendat, nam negligentem Animum æquè ac negligentem Oculum fugiunt tenuia. Deinde in ſingulis iis, quæ nos putamus, temporis momentis multa ſunt momenta, ita ut plurima Simulachra, quæ ſunt maximè mobilia, quolibet momento Temporis accurrant, & inter illa Imago iſtius rei de qua cogitare placuit. Hæc quidem mihi videtur hujus loci Sententia.

779. *Exponere.*] Seu *Expandere* legas, perinde eſt.

792. *Repetunt Oculis.*] Abeat Vox *Oculis*, & ſuccedat *Ollis*, Brachiis, viz. meliori jure.

793. *Arte madent.*] Ita Codd. & rectè: Alii tamen, *Valent.*

796. *Cùm ſentimus id*, &c.] Alii, Conſentimus, id eſt, *cùm Vox emittitur una:* ejiciunt Interpretes meliores, nec Ego revoco.

Digitized by Google

multa tempora latent, quæ Ratio discernit esse in isto uno tempore, & inde fit ut quovis in tempore quælibet Simulachra in quibuslibet locis præsto & parata adsint? Tanta est illorum mobilitas, & tanta ubique Copia. Et quoniam hæc Simulachra tenuia sunt, Animus non potest videre illa, nisi (attendat) se contendat, ideoque omnia Simulachra, ad quæ percipienda ipse seipsum contendendo non parat, inobservata pereunt. Animus autem seipsum parat, & sperat futurum ut videat, quod rem quamque consequitur, Ideoque cernit. Nonne etiam observas Oculos, cum res tenues & subtiles cernere conantur, sese contendendo ad eas cernendas parare, nec fieri posse ut sine ista contentione acutè cernamus? Observare etiam potes, quòd nisi animum advertas, res quæ menti manifestè obversantur proinde esse ac si à Mente tua semper fuerint longè remotæ. Cur igitur mirari debemus ista inobservata ab Animo perire, ad quæ observanda ipse Animus non se contendit? Deinde à parvis signis maxima adopinamur, & eo modo nosmetipsos in errores præcipitamus. Accidit etiam ut nonnunquam Simulachrum diversi generis adveniat, ita ut quæ modò fuit fœmina, repentè vir fieri videatur, aut res alia diversæ planè faciei & diversæ ætatis (Senex juvenem) sequatur. Hæc verò mirari non debemus, quia somno sopiti tum sumus, & maximam partem obliviscimur. At summa contentione Animi memento vitare istum

Tempora multa latent, ratio quæ comperit esse:
Propterea fit, uti quovis in tempore quæque
Præsto sint Simulacra locis in queisque parata?
Tanta est mobilitas, & eorum copia tanta.
Et quia tenuia sunt, nisi se contendit, acutè
Cernere non potis est Animus; proinde omnia, quæ sunt
Præterea, pereunt, nisi sic sese ipse paravit.
Ipse parat sese porro, sperat que futurum,
Ut videat, quod consequitur rem quamque: fit ergo.
Nonne vides, Oculos etiam, quom, tenuia quæ sint,
Cernere cœperunt, contendere se, atque parare,
Nec sine eo fieri posse, ut cernamus acutè?
Et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
Si non advertas Animum, proinde esse, quasi omni
Tempore semotæ fuerint, longèque remotæ.
Cur igitur mirum est, Animus si cætera perdit,
Præter quàm quibus est in rebus deditus ipse?
Deinde adopinamur de signis maxima parvis:
Ac nos in fraudé induimus, frustramur & ipsi.
Fit quoque ut interdum non suppediteturImago
Ejusdem generis, sed Fœmina quæ fuit antè,
In manibus Vir tum factus videatur adesse:
Aut alia ex alia facies, ætasque sequatur:
Quod ne miremur, Sopor, atque Oblivia curant.
Illud in his rebus vitium vehementer, & istum Effugere

NOTÆ.

813. *In rebus deditus.*] Sic lib. III. v.648. *Et simul in pugnæ studio quod dedita Mens est.*

815. *Frustramur & ipsi.*] Codex Vossii, *Frustraminis. In fraudem induimus nos*) Cicero: *Antiochus in id ipsum quod timebat se induebat:* Plautus,

Cur vos induitis in eas captiones, quas nunquam explicetis?

816. *Fit quoque ut interdum*, &c.] Tertia, (si sit alia à præcedentibus) difficultas, v.5. continetur: Eadem, viz. Imago modò Mas, modò Fœmina, modò Puer, & subitò Senex per somnum apparet; Sed ista eo modo quo reliquæ explicari potest: Saltem in explicandis Somniis quorum maximam partem obliti sumus frustra moramur.

821. *Illud in his rebus vitium*, &c.] Gifanius,

Illud in his rebus vitium vehementer inesto, *Effugere* illorumque errorem præmeditemur.

Alii,

Illud in his rebus vitium vehementer vise *Effugere, errorem vitareq;* præmetuenter.

Faber,

Illud

Digitized by Google

Effugere errorem, vitareque præmeditator,
Lumina non facias Oculorum clara creata,
Proſpicere ut poſſimus: &, ut proferre viaï
Proceros paſſus, ideo faſtigia poſſe
Surarum, ac Feminum pedibus fundata plicari:
Brachia tum porro validis ex apta lacertis
Eſſe, Manuſque datas utraque à parte miniſtras,
Ut facere ad vitam poſſimus, quæ foret uſus.
Cætera de genere hoc inter quæcunque pretantur:
Omnia perverſa præpoſtera ſunt ratione.
Nil adeo quoniam natum 'ſt in Corpore, ut uti
Poſſemus, ſed quod natum 'ſt, id procreat uſum;
Nec fuit ante Videre Oculorum lumina nata:
Nec dictis Orare priùs, quàm Lingua creata 'ſt:
Sed potiùs longè Linguæ præceſſit origo
Sermonem, multòque creatæ ſunt priùs Aures,
Quàm Sonus eſt auditus: & omni denique membra
Antè fuere (ut opinor) eorum quàm foret uſus.
Haud igitur potuere utendi creſcere cauſa.
At contrà conferre manu certamina pugnæ,
Et lacerare artus, fœdareque membra cruore,

Errorem qui apud multos obtinuit, neque credas ſplendidos Oculorum orbes ideo factos eſſe ut videamus, aut longas tibias erectas fuiſſe, & femora iis innixa pedibus fundari ut poſſimus ambulare, deinde Brachia è validis lacertis formata, & manus agiles & miniſtras ab utraque parte eſſe datas, ut ea faciamus quæ ad vitam ſunt utilia: Et quodcunque dicunt de aliis quibuſcunque partibus Corporis (nempe illas propter uſum fieri) futile & ineptum eſt, & veræ Philoſophiæ adverſatur. Quoniam nulla pars Corporis ideo facta eſt, ut illa poſſemus uti, ſed poſtquam facta fuit ſuum uſum invenit: Nam Videre non fuit ante factos lucidos Oculorum orbes, nec Loqui antequam lingua facta eſt; Sed potiùs Lingua diu extitit ante Sermonem: Aures etiam creatæ ſunt multò priùs quàm Sonus auditus eſt; breviter, omnia membra, ut puto, fuerunt antequam fuit eorum Uſus: Ideoque non fuerunt facta propter uſum. At è contrà, pugnare, artus lacerare, & cruore membra fœdare,

NOTÆ.

Illud in his rebus vitium vitare memento, *Effugere* illorumque errorem præmetuenter.

Id eſt cautè, ſedulò, conſideratè.

Neſcio quis,

Illud in his rebus vitium vehementer nôſſe Et fugere errorem, vitareque præmetuenter:

Subauditur χρῆ, oportet: Nardius denique, *Effugere errorem* illorum, qui hæc præmeditentur.

Sed de his litigent Grammatici; Præcedenti diſputationi ſubjicit, v. 35. aliam Epicuri opinionem, quam, niſi Providentiam admitteret, explicare & defendere fuit neceſſe. Hæc autem eſt, Nihil in procreandis Animalibus Providentiæ ratio molita eſt, nam neque Oculi facti ſunt ad videndum, neque Aures ad audiendum, neque Lingua ad loquendum, neque Pedes ad ambulandum, quoniam priùs hæc nata ſunt quàm eſſet Loqui, Videre, Audire, Ambulare: Uno verbo, docuit *Epicurus*, non membra facta ex deſtinatione ad Uſum, ſed membris caſu genitis, oblatum Uſum arreptum fuiſſe: Nam ut quidpiam ob Uſum fiat aliquem præcognoſci debet Uſus, aut præexiſtere aliquid ex quo is Uſus neceſſarius commoduſvè ſignificetur. Nempe niſi Uſus quidam præfuiſſet pugnandi, indormiendi, ſitim reſtinguendi, futurum non fuit ut Arma, Cubilia, Pocula excogitentur. Oculus verò Videndi cauſa non potuit fieri, cùm nihil eſſet Viſum, & ignoraretur quidnam Viſio foret; Neque Auris Auditus cauſa, cùm & nihil foret Auditum, & neſciretur quid eſſet Auditio: Atque ita de aliis.

829. *Quæ foret.*] Rectiùs quàm *quæ ferat.*

834. *Videre.*] Uſus videndi, ut Rectè *Lactantius*, lib. III. de Opif. Dei, Cap. 6.

Digitized by Google

fuit multò antè quàm Tela fulgentia facta erant, & mittebantur: Et Natura effecit ut istum imminentem vitare conaremur, antequam Manus sinistra docta fuit Clypeum ictui objicere: Longè etiam vetustius est dare Somno fatigatum Corpus, quàm mollia Lecti strata substernere. Prius sedare sitim, quàm Pocula extiterunt: Hæc igitur credi possunt facta propter Usum, quæ apta fore ad hunc vel illum usum judicavit Hominum solertia: Omnia verò quæ ante suum usum facta fuerunt, se ad aliquem usum applicari posse post exortum suum docuerunt: Inter quæ Sensus & membra præcipuè numeranda sunt; Igitur omnino non credendum est illa propter Usum fuisse facta. Item non est mirandum quòd ipsa Natura Corporis cujusque Animantis quærit cibum, nam suprà ostendi, multa Corpora modis multis fluere & recedere à rebus, plurima verò Corpora debent fluere ex iis Animalibus quæ sunt motu exercita; Multa quidem ex interioribus partibus expressa per sudorem effluunt; Multa exhalantur per Os cum fessa & fatigata anhelant: Hinc fit quòd Corpus rarescit, (minùs cohærent partes) tota Natura Animalis debilior fit, istamque debilitatem Dolor sequitur; Sumitur igitur Cibus ut membra labantia fulciret, ut vires resarciret, & oppleret famem

Antè fuit multò, quàm lucida tela volarent.
Et volnus vitare priùs natura coegit,
Quàm daret objectum parmæ læva per artem.
Scilicet & fessum corpus mandare quieti,
Multò antiquius est, quàm lecti mollia strata.
Et sedare sitim priùs est, quàm pocula, natum.
Hæc igitur possent utendi cognita causa
Credier, ex usu quæ sunt vitaque reperta.
Illa quidem seorsum sunt omnia, quæ priùs ipsa
Nata, dedere suæ post notitiam utilitatis.
Quo genere in primis Sensus, & Membra videmus.
Quare etiam atque etiam procul est ut credere possis,
Utilitatis ob officium potuisse creari.
Illud item non est mirandum, Corporis ipsa
Quòd natura Cibum quærit quoiusque animantis.
Quippe etenim fluere, atque recedere corpora rebus
Multa modis multis docui, sed plurima debent
Ex animalibus iis, quæ sunt exercita motu;
Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur,
Multa per os exhalantur, quom languida anhelant:
His igitur rebus rarescit Corpus; & omnis
Subruitur natura, dolor quam consequitur rem:
Propterea capitur Cibus, ut suffulciat artus,
Et recreet vireis interdatus, atque patentem

NOTÆ.

845. *Quam daret objectum*, &c.] Nihil fortasse est quamobrem hic aliud quàm quod prima fronte apparet, quæratur, sed nec abs re tamen fuerit dicere, Clypeatos olim, & præcipuè Peltastas discurrere per hostilia castra solitos, eo tantùm fine, ut obvios protruderent, quò cæteræ copiæ disturbatos jam & perculsos aggrederentur. *Faber.*

850. *Vitaque.*] Ita hoc loco usurpat *Vitam*, ut Græci τὸν βίον, non ζωὴν, pro Experientia, viz. & πράξει τῶν ἐν τῷ βίῳ. *Faber.*

856. *Illud item non est*, &c.] Circa Famem & Sitim siquis difficultatem moveat, illam, v. 19. facilè expediet *Lucretius*; E rebus omnibus multa Corpora emittuntur, ex Animalibus plurima, multa per poros Corporis, multa per Os effluunt; Subductis autem hisce partibus, cæteræ minùs cohæreant, ideoque totum Corpus languidius fiat necesse est; Ut hæc intervalla repleantur, Cibus sumitur, pariterque Potus, inde iterum Corpus fit integrum, & vires reficiuntur; Potus insuper reprimit Calorem istum qui Stomachum & Viscera nimiùm torreret.

859. *Sed Plurima.*] Faber *Pluria*: Nihil muto.

866. *Atque patentem*, &c.] Hæc & quæ sequuntur venustissima, ubi enim Fames patulis suis faucibus hians convenientiùs quàm in exsiccatis penè venis hospitetur? & quid accommodatius dici possit quàm anhelam sitim de Corpore nostro infuso Humore ablui?

Per

Digitized by Google

Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
Humor item discedit in omnia quæ loca cunque
Poscunt Humorem, glomerataque multa vaporis
Corpora quæ stomacho præbent incendia nostro,
Dissupat advenies liquor, ac restinguit, ut ignem:
Urere ne possit calor amplius aridus artus.
Sic igitur tibi anhela sitis de corpore nostro
Abluitur, sic expletur jejuna cupido.
Nunc quî fiat, uti Passus proferre queamus,
Cùm volumus, varieq; datum sit membra movere:
Et quæ res tantum hoc oneris protrudere nostri
Corporis insuerit, dicam: tu percipe dicta.
Dico Animo nostro primùm simulacra meandi
Accidere, atque Animum pulsare, ut diximus antè.
Inde Voluntas fit: neque enim facere incipit ullam
Rem quisquam, quam Mens providit, quid velit, antè.
At, quod providet, illius rei constat Imago.
Ergo Animus cùm sese ita commovet, ut velit ire,
Inque gredi, ferit extemplo, quæ in Corpore toto
Per membra, atque artus, Animai dissita vis est:
Et facile 'st factu, quoniam conjuncta tenetur.
Inde ea proporro Corpus ferit, atque ita tota
Paullatim moles protruditur, atque movetur.
Præterea, tum rarescit quoque Corpus, & Aër,

per venas omnes & membra hiantem: Potus item discedit in omnia ista loca quæ potum poscunt, Liquorque adveniens dissipat calidarum particularum congeriem, quæ Stomachum nostrum torrent & accendunt, easque particulas, ut ignem, extinguit, ne aridus Calor nostros artus ampliùs torrere valeat. Hoc modo anhela sitis de Corpore nostro abluitur, (sedatur sitis) hoc etiam modo Fames expletur. Nunc verò docebo qui fiat ut ambulare & progredi possimus, & huc & illuc Membra nostra pro libitu movere, dicam insuper quæ res ponderosam nostri corporis molem solet protrudere: Tu verò dictis meis Te attentum præbe. Dico igitur primò Imagines progrediendi ad Animum nostrum advenire, eumque pulsare ut suprà docui, Inde Voluntas fit, nemo enim incipit facere ullam rem antequam Animus providit quid velit, ac necesse est ut sit Imago illius rei quam providet. Igitur cum Animus ita se movet, ut velit progredi, statim pulsat Animam quæ per totum Corpus diffusa est, facilè autem potest istam Animam pulsare quia isti unita jungitur: Ista verò Anima deinceps Corpus pulsat, atque ita paullatim tota moles Corporis protruditur & movetur. Præterea, Corpus tum rarescit, & Aër,

NOTÆ.

875. *Nunc qui fiat uti*, &c.] De motu Voluntario Animalium, v. 30. breviter inquirit, & hoc modo explicat: Simulachra quædam quibus Voluntas movendi in Animo excitari potest, pulsant Animum: Inde Vult Animus, & ut perficiat quod voluit, Animam sibi conjunctam & per totum Corpus diffusam (vid. lib. II. v. 260.) excitat; & inde protruditur tota moles: Quoniam verò tanto oneri movendo Anima tenuis illa & subtilis substantia impar videretur, Aër externus venit in subsidium, qui Corporis rarescentis (nam Corpora motu exercita rarescunt) poros & meatus subeuns onus pariter propellit, atque ita Corpus ab Anima intùs laborante, & Aëre externo subeunte, ut Navis velis & remis promovetur. Tenuia quidem hæc sunt instrumenta, sed & Ventus tenuis qui magnam navim protrudit, Manus debilis at Navim regit, & Gubernaculum contorquet, & Machinæ quædam vi non magna agitatæ immensa pondera sustollunt.

876. *Varièque.*] Meliùs quàm *Vareque*, quod quidam Codd. exhibent.

883. *At, quod providet*, &c.] At id quod Mens prævidet, illius rei, quam quis facere instituit, est Imago: *Lambinus.* Aliam sententiam, & quam veriorem existimo, sequutus sum.

890. *Tum rarescit.*] Animalium, quæ sunt motu exercita rarescit Corpus: vid. v. 860.

Digitized by Google

Hoc enim debet facere cum ſemper mobilis exiſtat, copioſius apertos meatus ingreditur, & ad ſingulas minutas partes corporis diſpergitur, atque ita fit ut duabus hiſce rebus (Anima & Aëre) Corpus, ut Navis remis atque velis feratur. Nec verò mirandum eſt tam tenuia Corpora tantam molem movere, & noſtri Corporis pondus protrudere valere; Nam ventus qui eſt tenue & ſubtile Corpus magno impetu ingentem navim protrudit: Una etiam Manus regit iſtam navim magno licet impetu protruſam; & unum Gubernaculum quocunque libet Gubernatori dirigit: Denique Machina minima vi acta per Trochleas & Tympana movet, & in altum tollit res magni ponderis. Nunc quibus modis gratiſſimus ille Somnus quietem in membra inducit, metus, curas, omnemque ſolicitudinem à pectore removet;

Scilicet ut debet qui ſemper mobilis exſtat,
Per pateſacta venit, penetratque foramina largus;
Et diſpergitur ad parteis ita quaſque minutas
Corporis: hinc igitur rebus fit utrinque duabus,
Corpus uti, utNavis velis, ventoque, feratur. 895
Nec tamen illud in his rebus mirabile conſtat,
Tantula quòd tantum Corpus Corpuſcula poſſint
Contorquere, & onus totum convertere noſtrum.
Quippe etenim Ventus ſubtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine Navim: 900
Et manus una regit quantovis impete euntem:
Atque Gubernaclum contorquet quolibet unum.
Multaq; per trochleas, & tympana pondere magno
Commovet, atque levi ſuſtollit Machina niſu.
Nunc quibus ille modis Somnus per membra quietem 905
Inriget, atque Animi curas è pectore ſolvat:
Suavidicis

NOTÆ.

894. *Hinc igitur.*] *His igitur:* Faber: Et verſu ſequenti pro *Velis Ventoque*, optimè conjecit *Gaſſendus* legendum, *Remis Ventoque*, alioqui *Velis* & *Vento* una eademque res ſignificaretur. *Giſanius* verò,

Corporis ut hæc navis velis ventoque feratur:

ineptè.

902. *Quolibet Unum.*] Rectiùs forſan quàm *Una*, viz. Manus, vel *Unus* Navis Rector.

903. *Trochleas.*] Vulgò *Poulie: Tympanum* autem eſt rota è ſolidis tabulis facta.

905. *Nunc quibus Ille modis*, &c.] Animal omnibus Senſuum operationibus perfunctum in cubili collocat *Lucretius*, non tamen deſerit, ſed dormit, contemplatur de *Somno*, uſque ad v. 958. & de *Inſomniis* quibus agitatur, uſque ad v. 1030. diſputans: Somnus autem fit, cum ita labefactatur Anima, ut Artus ſuffulcire non valeat, (Anima enim eſt Corporis fundamentum) inde membrorum languor, & ſenſuum remiſſio: Quòd autem perturbatur Anima, illud quidem manifeſtum eſt; Nam Corpus ab Aëre externo & ab Aëre inſpirato perpetuò labefactatur: Aër enim iſte non tantùm Corporis ſuperficiem radit, ſed poros & meatus pervadens ad partes intimas admittitur, eaſque verberat. Inde prima Corpora disjunguntur, eamque disjunctionem ipſius Animæ diſſolutio ſequatur neceſſe eſt, ita ut pars ejiciatur, pars (ut Plinii verbis utar) in mediam ſeſe recedat; reliqua verò pars diſtracta nimis per membra diſpergatur. Hinc denique intelligi poteſt, cur Cibum aut laſſitudinem graviſſimus Somnus ſequatur: Nam Cibus obturat nimis atque infarcit iſtos meatus, per quos Anima debet liberè ferri, inde major diſperſio aut conſtipatio Animæ; Laſſitudine verò debilior fit Corpus, atque inde eadem ſequuntur. Ὑπνός τε γίνεται πονεμένων τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν τῶν κατ' ὅλην τὴν σύγκρισιν παρεσπαρμένων, ἢ ἐγκατεχομένων, ἢ διαφορεμένων, ἥτε ἢ συμπιπτόντων τινῶν τοῖς ἐσπαρμένοις, τὰ μὲν ἐξωθούντων, τὰ δὲ συνταραττόντων. Epicurus ad Herodotum.

905. *Ille Somnus.*] Non temerè ponitur *Ille*, ἐξοχὴν enim ſignificat, ut alibi; à quo, viz. tot & tanta in humanum genus promanant bona.

906. *Inriget.*] Virgilius,

——— *Placidam per membra quietem*
Inrigat. ———

nunquam Vox venuſtior: Latini enim propriè *Rigua* appellant id genus rigationis quæ rivo fit & ſulco, hinc *Rigua Nili* Plinio ſunt Rivi, & διώρυγες è Nilo ductæ, & *Rigua aquæ dulcis* apud eundem derivationes ex Aqua dulci: Qui autem intelligit quomodo

Digitized by Google

Suavidicis potiùs, quàm multis versibus, edam,
Parvus ut est Cycni melior canor, ille Gruum quàm
Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austri.
Tu mihi da tenueis aureis, animumque sagacem,
Ne fieri negites, quæ dicam posse; retroque
Vera repulsanti discedas pectore dicta:
Tutemet in culpa quom sis ne cernere possis.
Principiò Somnus fit, ubi est distracta per artus
Vis Animæ, partimque foras ejecta recessit:
Et partim contrusa magis concessit in altum.
Dissolvuntur enim tum demum Membra, fluuntque.
Nam dubium non est, Animai quin opera sit
Sensus hic in nobis, quem cùm Sopor impedit esse,
Tum nobis Animam perturbatam esse putandum 'st,
Ejectamque foras, non omnem; namque jaceret
Æterno Corpus perfusum frigore lethi:
Quippe ubi nulla latens Animai pars remaneret
In membris, cinere ut multa latet obrutus Ignis,
Unde reconflari Sensus per membra repente
Possit ut ex igni cæco consurgere Flamma.
Sed quibus hæc rebus novitas confletur & unde
Perturbari Anima, & Corpus languescere possit,
Expediam: tu fac ne ventis verba profundam.
Principiò, externa Corpus de parte necessum 'st,
Aëriis quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque ejus crebro pulsarier ictu.
Proptereaque fere res omnes, aut Corio sunt,
Aut Seta, aut Conchis, aut Callo, aut Cortice tectæ.

docebo suavi potiùs quàm longo Carmine, ut parvus breviſque Oloris cantus gratior est, quàm iste Gruum magnus strepitus, qui longè latèque per Aëra diffunditur. Tu, O Memmi, acutas (attentas) aures mihi præbe, & Animum sagacem, ne neges ea fieri posse, quæ ego affirmo facta, Tuoque Animo vera mea dicta rejiciente dogmata nostræ Philosophiæ tanquam falsa averseris, cum tua tantùm culpa sit quòd ista non intelligas, & habeas perspecta. Primò, fit Somnus, cum Anima per artus distracta est, & partim è Corpore ejecta efflluxit, partim in interiores Corporis recessus contrusa se recepit; nam tum demum Membra dissolvuntur, & languent. Nam non dubitandum est, quin Animæ opera in nobis sit hic Sensus, quem Sensum esse cum Somnus impediat, tum putandum est nostram Animam perturbatam, & foras ejectam esse, non verò totam Animam, tum enim Corpus jaceret æterno Mortis frigore perfusum (mortuum foret Animal:) quoniam nulla latens pars Animæ remaneret in membris, ut Ignis latet plurimæ Cineri suppositus, è qua subitò per membra Sensus reaccendi possit, ut Flamma ex Igni isto Cineri suppositò consurgere. At quibus rebus hæc mutatio fiat, unde ista Animæ perturbatio, & iste languor Corporis oriatur, Ego explicabo, Tu interim effice ne verba mea inaniter profundam. Primùm, necesse est ut exterior pars Corporis, quoniam ab Aëre circumambiente tangitur, tundatur, & crebrò Aëris istius ictu pulsetur. Et hanc ob causam omnes fere res tectæ sunt Corio, aut Setis, aut Concha, aut Callo, aut Cortice:

NOTÆ.

quomodo Quies Artus omnes & Venas permanat, hæc etiam intelliget.

910. *Tenues Aures.*] Alii, *Teneras* interpretantur, Ego verò *Acutas*: Lucretius, lib. I. v. 45. Vacuas Aures.

912. *Discedas.*] Meliùs quàm *Discedant.*

925. *Reconflari.*] Ita suprà, *Accensi Sensus*, & *Accendunt Sensus.*

926. *Cæco.*] Ita Codd. & rectè. Vulg. *Tecto.*

932. *Tundier.*] Rectè, ut v. 955. *Contusa.* Alii, *Trudier.*

933. *Propterea que.*] Id est, ut res sint ab injuria Aëris externi tutiores, & munitiores.

934. *Aut Seta.*] Gifanius, *Aut etiam*; Alii, *Aut cute concluſæ.*

Interiorem

Digitized by Google

Idem etium Aër cùm ducitur & reflatur ab Animalibus ſpirantibus tundit & pulſat interiorem partem Corporis; Quapropter cum Corpus ex utraque parte (interiori atque exteriori) pulſatur, & cum per poros uſque ad primas partes, & prima Corporis noſtri elementa penetrent, ictus atque illa percutiant, paullatim per omnia noſtra membra fit ruina; Nam Seminum Corporis atque Animi diſpoſitio & ordo ita perturbatur, ut inde foras ejiciatur pars Animæ, alia verò pars introrſum recedat; Pars autem per membra noſtra ita diſtracta, ut nullus maneat inter particulas connexus, nec in motus mutuos conſentire poſſint; Natura enim vias per quas ferri debent particulæ opplet & obturat: Nullus igitur manet Senſus, quoniam nulli ſunt motus, qui ſunt ad Senſum neceſſarii. Et quoniam non eſt aliquid quod Membra quaſi ſuſtineret, Corpus fit debile, omnia membra languent, Brachia, & Palpebræ cadunt, nec Poplites: Corporis pondus ampliùs ſuffulciunt. Deinde Somnus ſequitur Cibum, quoniam Illa quæ Aër facit, Cibus, cum in Venas omnes diſtribuitur, efficit; Et ille Somnus eſt multò graviſſimus, quem capis cùm ſatur es vel laſſus, quoniam tum plurima Corpora magno iſto labore, quem laſſus peregit, agitata ſe invicem perturbant; & inde fit ut Anima in partes interiores longiùs recedat, ut major illius pars foras ejiciatur, & ut particulæ Animæ quæ intus manent ſint à ſe invicem diviſæ magis & diſtractæ.

Interiorem etiam partem ſpirantibus Aër
Verberat hic idem cùm ducitur, atque reflatur.
Quare utrinque ſecùs quom Corpus vapulet, & quom
Perveniant plagæ per parva foramina nobis
Corporis ad primas parteis, elementaque prima;
Fit quaſi paullatim nobis per membra ruina.
Conturbantur enim poſituræ principiorum
Corporis, atque Animi, ſic, ut pars inde Animai
Ejiciatur & introrſum pars abdita cedat;
Pars etiam diſtracta per artus, non queat eſſe
Conjuncta inter ſe, nec motu mutua fungi:
Inter enim ſepit aditus Natura, viaſque.
Ergo Senſus abit mutatis motibus altè.
Et quoniam non eſt quaſi quod ſuffulciat artus,
Debile fit Corpus, langueſcunt omnia membra:
Brachia, Palpebræque cadunt, Popliteſque procumbunt.
Deinde cibum ſequitur Somnus, quia quæ facit Aër,
Hæc eadem Cibus, in venas dum diditur omneis,
Efficit: & multò Sopor ille graviſſimus exſtat,
Quem ſatur, aut laſſus capias, quia plurima tum ſe
Corpora conturbant magno contuſa labore.
Fit ratione eadem conjectus porro Animai
Altior, atque foras ejectus largior ejus,
Et diviſior inter ſe, ac diſtractior intus.

NOTÆ.

945. *Motu mutua fungi.*] Sic lib. II. v. 75.

——— *Inter ſe Mortales* mutua *vivunt.*

946. *Aditus.*] Gifanius *Coitus:* Sed illius Codicibus *Lambini* conjecturam libenter præfero.

947. *Altè.*] Penitùs: Qui aliter ſentit, Idem cum Fayo *Altè*, Intus, ſeu Intrinſecùs, ineptè interpretetur.

950. *Procumbunt.*] Gifanius, *Procubant*, ut luxatus verſus luxatis poplitibus conveniat; putidè. *Cubant pro*, Turnebus. Alii autem legunt,

——— *Popliteſque cubanti*,

& ſubjungunt,

Sæpe etiam ſummittuntur, vireſque reſolvunt.

Alii,

Sæpe tama *ſummittuntur, vireſque reſolvunt.*

Dicitur autem *Tama*, cùm labore viæ Sanguis in crura deſcendit, & tumorem facit: Feſtus. *Lambinum* verò ſequor, qui legit *procumbunt*, & verſum *Sæpe*, &c. rejicit.

954. *Quia plurima*, &c.] De Somno ſaturi jam actum eſt, at quatuor Verſus, qui deinceps ſequuntur, docent, cur graviſſimus ſit ille Somnus quem Laſſus capiat; atque inde facilè intelligi poteſt quid velint voces *Magnus Labor*, v. 955. ab Interpretibus nondum ſatis explicatæ.

Et

Digitized by Google

Et quoi quiſque fere ſtudio devinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multùm ſumus antè morati,
Atque in qua ratione fuit contenta magis Mens,
In Somnis eadem plerumque videmur obire:
Cauſidici cauſas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, ac prœlia obire:
Nautæ contractũ cum ventis cernere bellum:
Nos agere hoc autem, & Naturam quærere rerum
Semper, & inventam patriis exponere chartis.
Cætera ſic ſtudia, atque artes plerumque videntur
In Somnis animos Hominum fruſtrata tenere.
Et, quicunque dies multos ex ordine ludis
Aſſiduas dederunt operas, plerumque videmus,
Quom jam deſtiterint ea Senſibus uſurpare,
Reliquas tamen eſſe vias in Mente patenteis,
Qua poſſint eadem rerum Simulacra venire.
Permultos itaque illa dies eadem obverſantur
Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
Cernere ſaltanteis, & mollia membra moventeis:
Et citharæ liquidum carmen, chordaſque loquenteis
Auribus accipere, & conſeſſum cernere eundem,
Scenaique ſimul varios ſplendere decores.
Uſque adeo magni refert ſtudium, atque voluntas,
Et quibus in rebus conſuerint eſſe operati
Non Homines ſolùm, ſed verò Animalia cuncta.
Quippe videbis Equos forteis, cùm membra jacebunt,
In Somnis ſudare tamen, ſpirareque ſæpe,

Plerumque etiam accidit, ut cui ſtudio quiſque deditus ſit, aut in quibus rebus multùm antè (dum vigilavimus) verſati ſumus, & in qua meditatione Animus fuit magis attentus, frequenter videamur obire eadem in Somno. Cauſidici videntur Cauſas agere, Legeſq; interpretari, Imperatores pugnare & certamina committere, Nautæ cum ventis & procellis certare, Ego autem videor agere quod nunc ago, Diſputare, rerum Naturam perpetuò quærere, & inventam Latinis carminibus explicare. Similiter cætera ſtudia & artes quibus Homines dediti ſunt, illorum Animos dum dormiunt ſpecie inani plerumque detinent. Quicunque etiam multos dies continuos in ludis ſpectandis occupati fuerunt, ſæpe videmus poſtquam deſierunt illa ſuis Senſibus percipere, retinere patulos quoſdam in Animo meatus, per quos eadem rerum Simulachra ingredi poſſunt: Et hanc ob rationem illa eadem ante oculos per multos dies obverſantur, adeò ut Illi, etiam dum vigilant, videantur ſibi videre ſaltantes, & agiles artus moventes, audire inſuper ſuaves cantus, & reſonantes Lyræ chordas: Eundem conſeſſum videre, & ſplendentia varia Theatri ornamenta. In hiſce rebus tanti momenti eſt Studium & Conſuetudo, tanti etiam refert quibus in ſtudiis verſantur non tantùm Homines, ſed cuncta Animalia; Nam ſæpe videbis fortes Equos, cum quieſcant membra, in Somnis tamen ſudare, anhelare,

NOTÆ.

959. *Et quoi quiſque*, &c.] Jam de Inſomniis; Cenſet autem Epicurus, ut ſuprà declaratum eſt, Animos dormientium externis & adventitiis Simulachris pulſari; Inde Inſomnia: Quòd verò ea ſomniemus maximè quibus per vigiliam ſtudioſè incubuerimus, cùm omne genus Simulachra præſtò adſint, id fit, quia iſti meatus, per quos toties intrârunt Simulachra, patent; & faciliùs admittunt Imagines quæ ad iſta Studia, quàm quæ ad res alias pertinent. Et non tantùm Hominum ſed aliorum Animalium Inſomnia hoc modo explicari poſſunt. Alia autem Inſomnia magis terrent quàm alia: Nec id quidem mirum, ea enim terreant neceſſe eſt, & acriùs laceſſant, quorum Simulachra è Seminibus aſperis compacta ſunt, & pungunt mentes in quas incidunt.

963. *Componere leges.*] Sunt qui legunt, *Lites.*

965. *Contractum cernere bellum.*] Gifanius, *Degere bellum:* At Plautus, *Certamen cernere.*

973. *Reliquæ tamen.*] His verbis vocularn *At* præponit Gifanius, cui nullus placet verſus, niſi vitioſus.

Et

Digitized by Google

& quasi Carceribus patefactis summis viribus de palma certare : Canes Venatorum cùm Somno vinctli jaceant, subitò crura sua movent, latratus emittunt, & crebrò attrahunt Aërem quasi odorantes Ferarum vestigia ; Imò è somno excitati sæpe persequuntur inania Simulachra Cervorum quasi cernerent fugientia, donec dissipatis tandem erroribus ad sese redeant, (inani specie se detineri sentiunt.) Verùm blandi catuli qui domi mollem vitam agunt, sæpe festinant levem volucremque Somnum discutere ex Oculis, & de terra sua Corpora attollere, quasi cernerent ignotos aliquos Homines domum ingressos. Et quò magis asperæ sunt Simulachrorum Seminu, eò acriùs lacessant in Somnis, & terreant necesse est : Sic variæ Aves sibi fuga consulunt, aliisque suis per Divorum lucos noctu cum strepitu feruntur, si forsan Accipitres volantes, impetum facientes, aut persequentes in Somnis videant. Deinde, Hominum mentes quot & quanta in Somnis vehementer agunt ! Expugnant, Reges, capiuntur, miscent prælia, clamores tollunt quasi lethale vulnus accepissent ; Multi dimicant, & quasi vulnerati præ dolore gemunt, & quasi à Panthera aut sævo Leone lacerarentur, magnis clamoribus complent omnia.

Et quasi de palma summas contendere vireis,
(Tunc quasi Carceribus patefactis sæpe quiete :)
Venantumque Canes in molli sæpe quiete
Jactant crura tamen subitò, voceſque repente
Mittunt, & crebras reducunt naribus auras,
Ut vestigia si teneant inventa ferarum.
Expergefactique sequuntur inania sæpe
Cervorum simulacra, fugæ quasi dedita cernant ;
Donec discussis redeant erroribus ad se :
At consueta domi Catulorum blanda propago
(Degere, sæpe levem ex oculis, volucremq; saporem)
Discutere, & corpus de terra conripere instant,
Proinde quasi ignotas facies, atque ora tuantur.
Et quàm quæque magis sunt aspera semina eorum,
Tam magis in Somnis eadem sævire necessum 'st.
At variæ fugiunt Volucres, pennisque repente
Sollicitant Divûm nocturno tempore lucos,
Accipitres somno in leni si prœlia, pugnasque
Edere sunt persectantes, viscæque volantes.
Porro Hominum mentes magnis quæ motibus edunt ?
Magna etenim sæpe in Somnis faciuntque, geruntque.
Reges expugnant, capiuntur, prœlia miscent ;
Tollunt clamores, quasi si jugulentur ibidem :
Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt ;
Et quasi pantheræ morsu sævique leonis
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.

NOTÆ.

987. *Tunc quasi Carceribus*, &c.] Hunc versum rejiciunt Interpretes, retineri tamen posse judicat Lambinus, si legatur, è lib. II.

Tunc quasi Carceribus patefactis tempore puncto,
è quo loco forsan in locum alienum delatus est.

994. *Erroribus.*] Ità *Turnebus*, & rectè quidem ; Valeant autem Codd. *Gifanii* cum suis *Terroribus*, quid enim terreat Canes vestigia feræ, Leporis forsan, persequentes ?

996. *Degere*, &c.] Hunc versum postulante sententia inseruit *Lambinus*.

999. *Semina eorum.*] Viz. Canum, Lambinus : Sed fallitur Interpres, nam tota de Canibus disputatio absoluta est, & jam agitur de Insomniis terrificis, quæ excitantur à Simulachris fluentibus è rebus quæ ex asperis Seminibus componuntur : Rectiùs igitur legendum, *Seminiorum :* Seu potiùs, *Semina rerum.*

1002. *Sollicitant*, &c.] Agnosce Scomma Lucretio dignum, Divi, viz. hospites suas Aves ab Imagine Accipitris tueri non valent.

1004. *Visæque volantes.*] Dicebant veteres, *Hæc Accipitris :* Faber.

Multi

Digitized by Google

Multi de magnis per Somnum rebu' loquuntur,
Indicioque sui facti persæpe fuere:
Multi mortem obeunt, multi de montibus altis
Se quasi præcipitent ad terram corpore toto
Exterrentur, & ex Somno, quasi mentibu' capti,
Vix ad se redeunt permoti corporis æstu.
Flumen item sitiens, aut fontem propter amœnum
Adsidet, & totum prope faucibus occupat amnem.
Pusi sæpe lacum propter, se, ac dolia curta,
Somno devincti credunt extollere vestem,
Totius humorem saccatum ut corpori' fundant:
Cùm Babylonica magnifico splendore rigantur.
Tum, quibus ætatis freta primitus insinuantur,
Semé ubi ipsa dies membris matura creavit;
Conveniunt Simulacra foris è corpore quoque,
Nuntia præclari voltus, pulchrique coloris:
Qui ciet inritans loca turgida semine multo,
Ut, quasi transactis sæpe omnibu' rebu' profundant
Fluminis ingenteis fluctus, vestemque cruentent.

Multi in Somnis sæpe de negotiis magni momenti garriunt, & sæpe consilia sua & facinora prodiderunt. Multi sibi videntur mortem obire, de altis montibus multi se quasi ad terram toto corpore præcipites mittunt; Perterrentur, ita ut è Somno excitati mentibus capti videantur, & vix ad se rideant, Animo ab agitato Corpore tantoperè concusso. Item sitiens juxta flumen aut fontem amœnum sedet, & totum propè amnem ore suo haurit. Pueri etiam somno sepulti credunt se juxta lacum aut curta dolia vestes suas attollere, ut saccatum humorem totiùs Corporis effundant, cum tamen purpurea strata Babylonica isto Humore conspergantur. Præterea, Illis quibus prima adolescentia efferveseit, cum matura rebus Veneris ætas Semen in membris coxit; Simulachra quædam è Corpore aliquo formoso fluentia, & speciem pulchri & venusti vultus præ se ferentia adveniunt, & receptacula multo Semine turgida ita irritant, ut sæpe, quasi Res ipsa peracta fuisset, ingentes Seminis fluctus profundant, & vestem contaminent.

NOTÆ.

1020. *Pusi.*] *Pusi, Puri, Pueri*, legi potest, eadem enim omnium significatio: *Faber.*

1020. *Dolia curta.*] In urbe populosissima, siqua unquam fuit, (Romam dico) dolia in angulis platearum erant, in quæ peregrini homines, vel Cives qui de faciendo domi lotio (sic enim loqui solent Latini) antequam in publicum prodirent, non cogitârant, vesicam exonerare soliti fuerunt; Unicè ad hunc locum facit quod apud *Macrobium* legere est, lib. II. cap. 12. Saturnal. *Inde ad Comitium vadunt, ne litem suam faciant;* dum eunt, *nulla est in* angiporto amphora, *quam non impleant, quippe qui Vesicam plenam vini habeant. Curta* autem, semifracta, ad eos usus satis apta: Cæterum Dolia illa erant lateritia, vel figlini operis, non lignea. *Faber.*

1022. *Humorem saccatum.*] Honestè positum pro *Lotio*, iisdem vocibus utitur Arnobius: Notum quid sit *Saccus & Saccatus*, cùm de Vino & laticibus percolandis agitur: Martialis,

Cæcuba saccentur, *quæque annus coxit Opimi.*

1023. *Cùm Babylonica magnifico splendore.*] Babylonica strata magnifica & splendida, ut apud Virg.

——— *Equos splendore nivali.*

1024. *Tum quibus ætatis*, &c.] Ubi Quidam *Lucretii* immodestiam, ibi Ego illius Artem agnosco & suspicio: Neque profectò Ille unquam aliquid de hujusmodi Insomniis, nisi ad connectendam sequentem de Libidine & Amore disputationem necessaria fuisset istorum explicatio.

1024. *Ætatis freta.*] Ætatis æstus, & fervor, Adolescentia scilicet. *Faber.*

1026. *E corpore quoque.*] *Quoique*, Gifanius.

1029. *Transactis omnibus rebus.*] Quasi τὴν Ἀφροδίτην τελέσαντες, uti optimum Scriptorem, & harum rerum peritum loqui soleimus. *Faber.* Theocritus, Idyll. 2.

Ἐταράχθη τὰ μέγιστα ———

1030. *Fluminis.*] Alii, *Seminis.*

Sollicitatur

Digitized by Google

Semen autem illud, de quo modò mentionem fecimus, in nobis sollicitatur, cum primùm matura ætas robustos artus effecit, Aliud enim res alias agitat & irritat: Sola verò Imago Humana Humanum Semen elicit ex Homine, quod simul ac è propriis suis receptaculis ejicitur, per membra & artus è toto Corpore defluit; & in certos quosdam nervorum meatus receptum continuò irritat partes genitales Corporis, Partes verò istæ Semine irritatæ tument, & inde oritur Voluntas ejiciendi illud Semen in illam partem in quam fertur Libido: & Mens tendit in illud Corpus à quo Vulnus Amoris accepit; Nam plerumque omnes cadunt in Vulnus, & Sanguis cum impetu erumpit in illam partem unde percutimur, & ruber liquor aspergit Percussorem cominus adstantem. Similiter qui telis Veneris transfigitur, sive Puer mollis & delicatus illum jaculatur, sive Mulier è toto Corpore Amorem jactans, in id tendit à quo percutitur, & coire cupit, & Semen de omni parte sui corporis deductum in istud Corpus à quo ictum accepit ejicere: Nam vehemens Cupido præsagit voluptatem futuram esse: Hæc nobis Venus *est, Hinc* Amor;

Sollicitatur id in nobis, quod diximus antè,
Semen; adulta ætas cùm primùm roborat artus.
Namque alias aliud res commovet, atque lacessit:
Ex homine humanū Semen ciet una Hominis vis.
Quod simulatque suis ejectum sedibus exit,
Per membra, atque artus decedit corpore toto
In loca conveniens nervorum certa; cietque
Continuò parteis genitaleis corporis ipsas:
Inritata tument loca Semine, fitque voluntas
Ejicere id, quò se contendit dira libido;
Idque petit corpus mens, unde 'st saucia amore;
'Namque omnes plerumque cadunt in volnus, & illam
'Emicat in partem sanguis, unde icimur ictu,
'Et si comminus est, hostem ruber occupat humor.
Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum,
Sive Puer membris muliebribus hunc jaculatur,
Seu Mulier toto jactans è corpore amorem,
Unde feritur, eo tendit, gestitque coire,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum:
Namque voluptatem præsagit multa cupido.
Hæc Venus est nobis, hinc autem 'st nomen Amoris:

Notæ.

1031. *Sollicitatur id in nobis*, &c.] Tota Libido, tam quæ ad Animum, tam quæ ad Corpus spectat, v. 18. explicatur: Formosa, viz. Simulachra Animum commovent; Ille verò semen ex omnibus membris in partes Genitales deducit, quæ partes tument, & deinde res ipsa peragitur. Præter hæc nec Venerem nec Cupidinem expectes.

1034. *Una Hominis vis.*] Sive Imago formosi Corporis commovens Animum, sive Animus ipse semen è toto Corpore deducens.

1036. *Corpore toto.*] *Toto* inquit, quod non temerè; Hinc itaque sæpissimè fit ut mutilati parte aliqua Corporis mutilatos etiam gignant, quod certissimis exemplis probari possit: *Faber.* Hoc quidem verum, sed aliud agebat *Lucretius*, quod alii conjiciant melius quàm Ego exprimam.

1040. *Dira libido.*] Huic quidam subjiciunt,

Incitat irritans loca turgida semine multo,
frustrà.

1042. *Namque omnes plerumque*, &c.] Hunc & duos sequentes versus rejiciunt Interpretes, qui tamen ad rem facere, & non indigni *Lucretio* videntur.

1047. *Membris muliebribus.*] *Mollicellis, delicatis, quæ meram spirant Cyprin.* Faber. Quænam verò sint *Membra pueri muliebria*, inquirant qui nescíunt; Certè Puer mollicellus & delicatus æquè ac *Mulier toto Corpore* amorem jactaret. Sed rectè *Faber.*

1052. *Hinc autem est Nomen Amoris.*] Levis est mutatio, tamen necessaria: Leg. *Numen.*

Hinc

Digitized by Google

Hinc illæ primum Veneris dulcedinis in cor
Stillavit gutta, & succeſſit fervida cura.
Nam ſi abeſt quod ames, præſto Simulacra tamen ſunt
Illius, & nomen dulce obverſatur ad aureis.
Sed fugitare decet Simulacra, & pabula amoris
Abſterrere ſibi, atque aliò convertere mentem:
Et jacere humorem conlectum in corpora quæque:
Nec retinere ſemel converſum unius amore:
Et ſervare ſibi curam, certumque dolorem.
Ulcus enim viveſcit, & inveteraſcit alendo,
Inque dies gliſcit furor, atque ærumna graveſcit,

Hinc gutta illius dulcedinis Veneris in Cor ſtillavit, & cura fervida ſequitur; Nam ſi id quod amas abſit, præſto tamen adſunt Simulachra illius, & nomen dulce ad aures obverſatur. Sed omnibus utile erit fugare Simulachra, & à ſe longè depellere omnia quæ nutriunt Amorem, & mentes ſuas aliò convertere: Collectum ſemen in quæque Corpora jacere, nec fovere amorem Unius ſemel conceptum, & ſibi ſervare certam curam, & certum dolorem; Fervida enim iſta cura viget, & inveteraſcit dum alitur, indies major fit furor, & gravior ærumna,

Notæ.

1054. *Fervida Cura.*] Eam lectionem certè quilibet probabit qui ex Animi ſententia dixit —— *Nunc ſcio quid ſit Amor.* Cura illa, de Amore dico, fervida eſt, coquit, urit ille Nitor, μαλερὸν βέλος, πυρόεντα βέλεμνα, πυρὶ πάντα βέβηκεν. Faber: Probabit etiam ille, qui obſervat *Lucretium* ortum Cupidinis, atque incrementum explicare; Primùm Veneris gutta in Cor ſtillat, deinde vehemens cupido, quæ per Simulachra jugiter advenientia, imò per fabulas nutritur.

1057. *Sed fugitare decet.*] In toto Latio, quantum quantum eſt, nihil, ut opinor, quidquam leges, quod æquè legi oporteat atque eos verſus qui hunc ſequuntur. Nam multis argumentis probat Poeta, certiſſimam Homini peſtem ab re Venerea eſſe, atque adeo cane pejus & angue vitari oportere nugivendulas iſtas mulierculas, quæ ſuos amatores offrænatos ductitant: Denique rem, famam, ſanam Mentis Corporiſque valetudinem ea via defluere oſtendit. Sed *Lucretius* quo fine ſcripſit? An ut Lenonimas operas præberet, & ex peſſimo omnium mercimoniò rem faceret auctiorem? Hoc quidem multis temporibus alii Poetæ fecerunt, quibus profuit, & nunc fortaſſe nonnullis prodeſt. Sed vitæ integritas, gravitaſque morum, ac tot ſaluberrima præcepta hìc illìc per totum opus ſparſa hujuſmodi ſuſpicionem longè à *Lucretio* amoliuntur. Hæc de conſilio Poetæ *Faber*, nec falſò: Nihil de dictione, quæ tamen eſt puriſſima, nec *Lucretium* in ulla parte totius operis quàm in hac magis diligentem invenies, ita verò ſimplex & ſignificans, ut interpretationem non admittat. Quippe in iis vocibus quæ parùm verecundæ ſunt, Latium, ſaltem quod ego ſcio, non eſt copioſum, *Latina* quidem habet & *Romana* verba (vid. Martialis lib. XI. Ep. 20.) ſed ea tamen parcè invenit, & parciùs utitur.

1058. *Abſterrere ſibi.*] Infrà,

Nec divina ſatum genitalem numina cuiquam
Abſterrent. ——

Alii tamen conjiciunt legendum,

Abſtergere ſibi.

1060. *Converſum unius amore.*] Revocandam arbitror quorundam Codicum lectionem, quæ talis eſt,

Nec retinere ſemel conceptum *unius* amorem.

Id verius quàm ſi Tripode ex *Phœbi: Faber.*

1062. *Ulcus.*] Vid. Mart. Ep. 60. lib. XI. *Inveteraſcit*) Terentius, Prol. Hecyr.

Novas qui exactas feci ut inveteraſcerent.

Donatus, *Inveteraſcerent*, in conſuetudinem venirent: Et Cicero, IV. Tuſcul. *Inveteratio* autem, ut in Corporibus, ægriùs depellitur quàm Perturbatio.

Digitized by Google

Si non conturbent prima vulnera novis vulneribus, (si veterem amorem non novo quodam amore deleant) vagique volgivaga Venere recentia vulnera quàm primùm sanent; aut aliò impetum Libidinis convertant. Neque ille caret Voluptate Veneris qui Amorem vitat, sed fruitur illius commodis malorum expers: Nam qui mentem sani sunt nec cura agitati, sinceram magis certamque Voluptatem percipiunt, quàm qui perditè amant, in ipso enim tempore potiundi qui vehementer amant erroribus incertis fluctuant: Nec certò sciunt quid primùm manibus aut oculis fruantur. Quod cupiverunt arctè premunt, Corpori dolorem inferunt, mordent labella, & adfigunt oscula, quia Voluptas non est sincera, & subsunt aliqui stimuli, qui instigant lædere id ipsum quodcunque est, à quo rabies ista excitatur: (Sed Venus facit ut amatorius hic furor minùs lædat, & blanda Voluptas admista acres morsus cohibet.) Nam sperant Amantes ardorem suum restingui posse ab eodem corpore à quo accendebatur, quod tamen factu est impossibile; & hæc una res est, qua quò magis fruimur, eò magis viget dira cupido in pectore. Nam Cibus & Potus in Stomachum descendunt, & quoniam certa loca implere possunt, ideo Cibi & Potus cupido facilè expletur: At ex facie formosi Hominis nihil profluit quod sibi assumat Corpus, præter Simulachra tenuia & inania:

Si non prima novis conturbes volnera plagis,
Volgivagaque vagus Venere ante recentia cures,
Aut aliò possis Animi traducere motus.
Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem:
Sed potius, quæ sunt sine pœna, commoda sumit.
Nam certa, & pura est sanis magis inde voluptas,
Quàm miseris, etenim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor Amantum:
Nec constat quid primùm oculis, manibusque fruantur.
Quod petiere premunt arctè, faciuntque dolorem
Corporis, & denteis inlidunt sæpe labellis,
Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas:
Et stimuli subsunt, qui instigant lædere idipsum,
Quodcunq; est, rabies unde illæ germina surgunt.
Sed leviter pœnas frangit Venus inter Amorem,
Blandaque refrænat morsus admista voluptas.
Namque in eo spes est, unde 'st ardoris origo,
Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam;
Quod fieri contra coram natura repugnat:
Unaque res hæc est, quoius quàm pluria habemus,
Tam magis ardescit dira cuppedine pectus.
Nam Cibus, atque Humor membris adsumitur intus,
Quæ quoniam certas possunt obsidere parteis,
Hoc facilè expletur laticum, frugumque cupido;
Ex hominis verò facie, pulchroque colore,
Nil datur in corpus præter Simulacra fruendum
'Tenuia, quæ vento spes raptat sæpe misella.

NOTÆ.

1064. *Conturbes.*] Quo modo Catullus ad Lesbiam,

Dein cum millia fecerimus,
Conturbabimus *illa*, &c.

1077. *Rabies illæ.*] *Illius rabiei.* Ita enim Veteres. V. 1053. *illæ* dulcedinis.

1082. *Coram.*] MS. *Totum.*

1090. *Quæ vento raptat spes sæpe misella.*] Rejicit *Lambinus.* Gifanius, *Quæ vento captat spes sæpe misella. Vento* pro *frustra*, id est, quæ non tam sibi quàm Vento, ut ea ille differat, captat: Ita mox, *frustraque laborat.* Hunc verò locum sex septemve dies in Animo versans *Faber* tandem ad veram lectionem pervenit,

Tenuia, quæ Venti suevit raptare procella.

At versum, Lector, vel ita emendatum rejice.

Ut

Digitized by Google

Ut bibere in ſomnis Sitiens quom quærit, & humor
Non datur, ardorem in membris qui ſtinguere poſſit:
Sed laticum Simulacra petit, fruſtraque laborat:
In medioque ſitit torrenti flumine potans.
Sic in amore Venus Simulacris ludit Amanteis,
Nec ſatiare queunt ſpectando corpora coram:
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Poſſunt, errantes incerti corpore toto.
Denique quom membris conlatis flore fruuntur
Ætatis, quom jam præſagit gaudia corpus,
Atque in eo eſt Venus, ut muliebria conſerat arva;
Adfigunt avidè corpus, juguntque ſalivas
Oris, & inſpirant preſſantes dentibus ora,
Nequicquam: Quoniam nihil inde abradere poſſunt,
Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto.
Nam facere interdum id velle, & certare videntur:
Uſque adeo cupidè Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liqueſcunt.
Tandem ubi ſe rupit nervis conlecta cupido,
Parva fit ardoris violenti pauſa parumper;
Inde redit rabies eadem, & furor ille reviſit,
Quom ſibi quod cupiant ipſi, contingere quærunt:
Nec reperire malum id poſſunt quæ machina vincat:
Uſque adeo incerti tabeſcunt volnere cæco.
Adde quòd abſumunt vireis, pereuntque labore.
Adde quòd alterius ſub nutu degitur ætas.
Labitur interea Res, & Vadimonia fiunt,

Ut cùm Sitiens in ſomnis bibere conatur, nullus tamen liquor eſt qui ardentem ſitim poſſit extinguere, Simulachra tantùm Potus petit, & fruſtrà laborat, & dum videtur ſibi è medio flumine haurire; ſemper ſitit. Sic in Amore Venus ludit Amantes Simulachris, neque illi poſſunt cupidinem ſuam ſatiare ſpectando Corpora amata, nec quicquam mollibus membris abradere; dum manibus ſuis totum corpus avidi percurrunt. Deinde cum collatis membris flore ætatis fruuntur, cum Corpus gaudia jam præſagit, & Venus in eo eſt ut (res ipſa peragatur) arva muliebria conſerat, Corpus avidè adfigunt, humida labella jungunt, & dentibus labella mutuò mordentes inſpirant; Fruſtra verò hæc omnia; quoniam nihil poſſunt à Corpore abradere, nec penetrare; & toto ſuo Corpore in amatum Corpus abire, hoc enim velle, & aliquando conari videntur, tam cupidè hærent compagibus Veneris, dum Membra vi Voluptatis labefacta liqueſcunt. Tandem cum collectum Semen nervis fuit ejectum, tum parva fit pauſa violenti ardoris; deinde ſtatim redit idem furor, & rabies eadem; dum conantur re illa frui quam cupiant, nec aliquod iſtius mali remedium invenire poſſunt; uſque adeo incerti cæco vulnere tabeſcunt. Adde quod vires abſumunt, & labore pereunt; adde quòd ad nutum alterius vivunt; Interea res familiaris decreſcit, contrabitur æs alienum;

NOTÆ:

1099. *Flore fruuntur.*] Gifanius, *Flore utuntur.* Palmerius, *Flore Luuntur*, id eſt, λούσαι, Flos autem eſt,

Id quòd ſponte ſua ſolet remitti,
Cum Mens eſt pathicæ memor puellæ.

Luuntur quàm hìc propriè, nemo ignorat, qui hoc ſciat modo, cùm perficiunt, ſolvi: Vid. v. 1108. De qua conjectura ita *Faber*: Vides, præclara ingenia non amant quæ in medio poſita ſunt; Quid enim facilius, Latiniuſvè quàm *frui ætatula*, *flore ætatis frui*? Quare Palmerio alius comes quærendus eſt, Ego ſolus eo. Lambinus, *Flore juvantur.*

1115. *Adde quòd abſumunt*, &c.] V. 28: recenſet Incommoda Amoris, quæ res damnoſa eſt, & miſera ſervitus; ſuſpicionibus obnoxia, & cujus, niſi prorſus inſanias, pœniteat neceſſe eſt:

Digitized by Google

Amicos, Clientes negligunt, bonaque fama indies diminuitur. Unguenta, & pulchri calcei Sicyonii in pedibus splendent, ingentes Smaragdi viridi colore lucentes Auro includuntur, thalassina vestis quotidiè teritur, & exercita potat Sudorem Veneris, Ornamenta quæ patres sua virtute comparárunt, in Anademata, aut Mitras mutantur, aliquando fiunt pretium Pallæ, aut Melitensis aut Cei vestimenti. Convivia pretiosis dapibus & toris instructa, Ludi, Crebra pocula, Unguenta, Coronæ, Serta comparantur: Frustra verò hæc omnia, quoniam de medio Voluptatis fonte (de re ipsa quam amamus) aliquid amari oritur, quod in ipsa Voluptate displiceat & vexet: Aut quoniam conscius ipse Animus

Languent officia, atque ægrotat fama vacillans;
Unguenta, & pulchra in pedibus Sicyonia rident:
Scilicet & grandes viridi cum luce smaragdi
Auro includuntur, teriturque thalassina vestis
Assiduè, & Veneris sudorem exercita potat:
Et benè parta patrum fiunt Anademata, Mitræ:
Interdum in pallam, ac Melitensia, Ceaque vertunt.
Eximia veste & victu Convivia, Ludi,
Pocula crebra, Unguenta, Coronæ, Serta parantur;
Nequicquam: Quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat:
Aut quòd conscius ipse Animus se fortè remordet,
Desidiosè agere ætatem, lustrisque perire:
Aut quòd in ambiguo Verbum jaculata reliquit:
Quod cupido adfixum cordi vivescit, ut Ignis:
Aut nimium jactare oculos, aliumve tueri
Quòd putat, in voltuque videt vestigia risûs.
Atque in Amore mala hæc proprio, summèque secundo
Inveniuntur, in adverso verò, atque inopi sunt,

propter vitam inertissimè transactam seipsum castiget, aut quoniam Mulier amata in ambiguo verbum jaculata fuit, quod Amatoris cordi adfixum vivescit tanquam Ignis: Aut quoniam Amator putat illam putres oculos nimium jactare, & lasciviis spectare alium, & Risus vestigia, seu reliquias, in vultu videt. Atque hæc omnia incommoda sunt in Amore illo, qui est maximè secundus, in adverso autem innumerabilia sunt

NOTÆ.

1118. *Officia.*] Ovidius, Remed. Amoris, v. 627.

Nec quæ ferre solet spatiantem porticus illam,
Te ferat, Officium *neve colatur idem.*

1119. *Unguenta*, &c.] Unguenta locum hìc habere nequeunt, fortasse itaque legendum *Unioque*, &c. Nam & calceis additos Uniones & Margaritas fuisse, notum est. Fortasse *Fibulaque*, nam & fibulis gemmeis nonnunquam utebantur Luxuriosi nepotes: Sed & multa alia possunt substitui, *Faber*: Et ipse alibi substituit *Tyrrhena*; nam noti sunt Tyrrheni calcei, ut & Sicyonii. Utrique enim & splendidorum hominum erant, & delicatiorum. Tullius, de Oratore, lib. I. *Si mihi* calceos Sicyonios *attulisses, non uterer, quamvis essent habiles, & apti ad pedem, quia non essent viriles:* Vid. denique Julium Pollucem.

1121. *Thalassina vestis.*] Cærulei quidem coloris, sed qui viridantis aliquid habet.

1123. *Anademata.*] Redimicula, Fasciolæ, Catenulæ, &c.

1124. *Melitensia, Ceaque.*] Hesychius, Μελίτεα, ὀθόνιά τινα διάφορα ἐκ Μελίτης τῆς νήσου: Cicero, Verrina secunda, meminit multoties *Melitensium Vestium*, & Verrina quarta, Melitam oppidum Verri ait *textrinum per triennium ad muliebrem vestem conficiendam fuisse*, & inter Melitenses artifices commendat imprimis Diodorum, τὰς ὀθόνια ποιοῦντας τῇ τε λεπτότητι καὶ τῇ μαλακότητι διαπρεπῆ. *Bochartus.* Plinius, lib. IV. de Ceo insula, *Ex hac profectam delicatiorem fœminis vestem auctor est Varro.*

1128. *In ipsis floribus angat.*] Tum maximè cùm Amor suas delicias & nectar amantibus propinat.

1135. *Amore proprio.*] Amor proprius est, cùm quis à muliercula ita amatur, ut omnes alios illa abs se segreget, cui opponit Lucretius, *Amorem adversum & inopem*, id est, in quo multa tibi adversa sunt, & quo Amicam habes non satis morigeram.

Prendere

Digitized by Google

Prendere quæ poſſis oculorum lumine aperto,
Innumerabilia : ut meliùs vigilare ſit ante,
Qua docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur, 1140
Non ita difficile eſt quàm captum retibus ipſis
Exire : & validos Veneris perrumpere nodos.
Et tamen implicitus quoque poſſis, inque peditus
Effugere inteſtum, niſi Tute tibi obvius obſtes :
Et prætermittas Animi vitia omnia primùm; 1145
Tum quæ Corpori' ſunt ejus, quam percupis, ac vis.
Nam hoc faciunt Homines plerumque cupidine cæci :
Et tribuunt ea, quæ non ſunt his commoda verè.
Multimodis igitur pravas, turpeiſque videmus
Eſſe in deliciis, ſumoque in honore vigere. 1150
'Atque alios alii inrident, Veneremque ſuadent
'Ut placent, quoniam fœdo adflictantur amore :
'Nec ſua reſpiciunt miſeri mala maxima ſæpe.
Nigra, μελίχρως eſt : Immunda & Fœtida, ἄκοσμος
Cæſia, παλλάδιον· Nervoſa, & Lignea, δορκάς· 1155
Parvola, Pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum ſal :
Magna, atque Immanis, κατάπληξις, plenaque honoris :
Balba, loqui non quit, τραυλίζει· Muta, pudens eſt.
At Flagrans, Odioſa, Loquacula, λαμπάδιον fit.
Ἰσχνὸν ἐρωμένιον tum fit, quom vivere non quit 1160

mala quæ in omnium oculos incurrunt, ita ut multò prudentius ſit antè vigilare ratione qua docui, & cavere ne irretitus ſis : Nam facilius eſt cavere à retibus quàm cum captus ſis teipſum extricare, & valida Cupidinis vincula perrumpere. Tamen cum captus ſis, & perditè amas, potes effugere malum, niſi Tute tibi obſis; & primùm non conſideres omnia Vitia Animi, neque Vitia Corporis illius quam miſerè amas. Nam Homines Amore cæci illa omnia plerumque negligunt, imò eas dotes Amiculis ſuis tribuunt quæ illis non re verâ competunt, ideoque invenuſtas multas & deformes videmus eſſe in deliciis, & perditè amari. Atque alii irrident alios, ſuadentque ut Venerem placent quando aliquid invenuſtum amant, neque Miſeri reſpiciunt ſua mala quæ ſunt plerumque maxima. *Quæ Nigra eſt, fuſca dicitur, Immunda & fœtida, Negligens : Cæſia, parva Pallas (cui cæſij erant Oculi, γλαυκῶπις,) Nervoſa & exſucca, Capra appellatur. Parvula & Pygmæi generis, Gratiarum una eſt, tota merum Sal, (politula & elegans) Ingens & immanis, Admiranda, & plena Majeſtatis. Balba & quæ vix verba proferre poteſt, τραυλίζει; quæ prorſus muta eſt, Pudens dicitur : At inquieta, importuna, loquacula, parva lampas appellatur : Illa gracilis Amicula dicitur, quæ macie confecta riget,*

NOTÆ.

1137. *Lumine aperto.*] In adverſo Amore tot tantæque ſunt calamitates, ut nemo non illas facilè pervideat. Alii tamen legunt *operto*, id eſt, *cæco*, Quilibet, viz. vel cæcus videat.

1140. *Ne laciamur.*] Lacio, in fraudem induco, *Feſtus*, & infrà *Lucretius*, *Quæ* lacere in *fraudem poſſit.*

1143. *Et tamen implicitus*, &c.] Sed Miſer jam capitur & adſtringitur, quis expediet? Id agit Poeta, v. 43. meliùs *Chryſippo & Crantore.*

1151. *Atque alios alii*, &c.] Hos tres verſus deleri vult Lambinus, Ego nolim; ſunt enim Lucretiani, & optimi ſenſus : Amatores quidam ſuadent amico ſuo qui deformem puellam amat, ut Venerem ſibi propitiam faciat, à qua hujuſmodi amor immiſſus eſt, cùm interim ipſi minùs amabilem, minùs venuſtam ament. *Faber.*

1156. Χαρίτων ἴα.] Sive μία, legas, nihil intereſt.

1158. Τραυλίζει.] Leviſſimum oris vitium, τραύλισμος.

1159. Λαμπάδιον.] Quia faces è picea, &c. crepitant.

Digitized by Google

tabidam puellam, macilentam appellant. Turgida & mammosa, dicitur ea ipsa Ceres quam amavit Bacchus; finis naribus inhonesta, Silene & Satyra; Labiis verò prominentibus invenusta, Oſculum vocatur. Alia ejuſdem generis infinita, ſi foret ſat otii, enumerare poſſim: Attamen ſit formoſiſſima, ex omnibus ſuis membris Amorem jactet, nempe aliæ quoque ſunt formæ non deteriores, nempe olim ſine illa viximus, Nempe facit eadem quæ turpis, & ſcimus illam fœda multa & obſcœna facere: Nempe ſe fœtidam & immundam odoribus ſuffire cogitur, & ipſæ famulæ longè illam fugiunt, & furtim cachinnant. At Amator excluſus ſæpe floribus & coronis limina lachrymans operit, poſtes ſuperbos pretioſo unguento unguit, & foribus oſcula miſer figit; quem tamen jam admiſſum ſi una modò vel minima res (v. g. factor) offenderit, tum ſubitò honeſtas cauſas abeundi quærit, obliviſcitur illius querelæ quam diu fuerat meditatus, & qua ſortem ſuam apud Amicam deplorare inſtituerat, & ſeſe damnat ſtultitiæ, quòd ſentiat ſe plus illi tribuere quàm ulli mortali tribuiſſe par erat. Hoc etiam nugivendulæ iſtæ mulierculæ probè norunt, ideoque maximè cavent ne iſti Amatores

Præ macie: ῥαδινὴ verò eſt, jam Mortua tuſſi.
At Gemina & Mammoſa, Ceres eſt ipſa ab Iaccho.
Simula, σιλανὴ, ac Satyra 'ſt, Labioſa, φίλημα.
Cætera de genere hoc longum 'ſt ſi dicere coner.
Sed tamen eſto jam quantovis oris honore,
Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur:
Nempe aliæ quoque ſunt, nempe hac ſine vixi-
mus antè;
Nempe eadem facit, & ſcimus facere omnia turpi:
Et miſeram tetris ſe ſuffit odoribus ipſa,
Quam famulæ longè fugitant, furtimque ca-
chinnant.
At lacrymans excluſus Amator limina ſæpe
Floribus & Sertis operit, poſteiſque ſuperbos
Unguit Amaracino, & foribus miſer oſcula figit.
Quem ſi jam admiſſum, venientem offenderit aura
Una modò, cauſas abeundi quærat honeſtas:
Et meditata diu cadat altè ſumpta querela:
Stultitiæque ibi ſe damnet, tribuiſſe quòd illi
Plus videat, quàm mortali concedere par eſt.
Nec Veneres noſtras hoc fallit: quò magis ipſæ
Omnia ſummopere hos vitæ poſtſcenia ce-
lant.

NOTÆ.

1161. Ῥαδινὴ *verò eſt, jam mortua tuſſi.*] Quia tuſſis poſtquam in ἕξιν abit, corpora tenuat, ideo ut hoc vitium verbis minuerent, puellas ejuſmodi ῥαδινὰς vocabant: à Theocrito Cypariſſi ῥαδιναὶ dicuntur, ubi ἐπιμήκεις & λεπλὰς ait ſignificari Scholiaſtes.

1162. *Ceres ipſa ab Iaccho.*] Ab Iaccho Ceres, Muſa ut prædicat Lucretii, Mammoſa: *Arnobius*, lib. III. contra gentes. *Ceres ab Iaccho*, id eſt, Ceres ἡ τῦ Ἰάκχυ, quam, viz. amavit Bacchus.

1163. *Simula*, σιλανὴ.] Quia ferè ſimi pingebantur Sileni, Bacchi comites, ut & Satyri: Sileni ſeniores, & Satyrorum Magiſtri.

1163. *Labioſa*, φίλημα.] Inter blanditias erat, *meum Oſculum*, *meum ſuavium*, φίλημα, φιλημάτιον, & habent labioſæ qui oſculentur.

1168. *Nempe eadem facit*, &c.] Eadem facit Turpi, id eſt: *Eadem ac turpis*, ſic ſuprà, lib. III.

——— Eadem *aliis ſopitu' quiete eſt:*

Hæc antè oculos Ovidius, cùm ſcripſerit Rem. Amor. v. 437.

Quid, qui clam latuit reddente, &c.

1174. *Quem ſi jam admiſſum venientem.*] Alii, *Veniens*, & rectius; Faber conjicit, *vel Venti*, id eſt, vel leviſſima res, folium, pluma, muſca, &c.

1180. *Vitæ poſtſcenia.*] Metaphora à Theatro, *Poſtſcenium* autem locus poſt ſcenam, ubi multa fiebant quæ à Spectatoribus non cernebantur. Per *vitæ Poſtſcenia* ſignificat *Lucretius*, omnia quæ meretrices domi faciunt cùm ſolæ ſint, quæ ſuis amantibus occulta eſſe volunt.

Quos

Digitized by Google

Quos retinere volunt, adſtrictoſque eſſe in amore:
Nequicquam: Quoniam tu animo tamen omnia poſſis
Protrahere in lucem, atq; omneis anquirere niſus.
Et ſi bello animo 'ſt, & non odioſa viciſſim,
Prætermittet te humanis concedere rebus. 1185
Nec mulier ſemper ficto ſuſpirat amore:
Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit.
Et tenet adſuctis humectans oſcula labris.
Nam facit ex animo ſæpe, & communia quærens
Gaudia, ſollicitat ſpatium decurrere amoris: 1190
Nec ratione alia Volucres, Armenta, Feræque,
Et Pecudes, & Equæ maribus ſubſidere poſſent,
Si non, ipſa quòd illorum ſubat, ardet abundans,
Natura, & venerem ſalientum læta retractat.
Nonne vides etiã, quos mutua ſæpe voluptas 1195
Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
In triviis non ſæpe Canes diſcedere aventes,
Divorſi cupidè ſummis ex viribu' tendunt,
Cùm interea validis Veneris compagibus hærent?
Quod facerent nunquam, niſi mutua gaudia nôſſent: 1200
Quæ lacere in fraudem poſſent, vinctoſque tenere.
Quare etiam atque etiam (ut dico) eſt communi' voluptas.
Et commiſcendo cùm Semen fortè virile
Fœmina

quos retinere cupiunt immunditias ſuas obſervent. Fruſtra verò hæc cautio, quoniam Ratione detegere potes atq; omnia latibula explorare: Imò ipſæ ſi ingenuæ ſint indoli, & non abſurdè ſuſpicaces & moroſæ, vitia iſta quæ humana poſtulat conditio, non magnoperè celabunt. Nec ſemper ficto Amore ſuſpirat Mulier, quæ complexa jungit Corpus cum Viri corpore, & tenet humectans oſcula adſuctis labris: Nam ſæpe facit ex animo, & quærens communem cum Viro voluptatem, ardet rem veneream perficere; Nec profectò Volucres, Armenta, Feræ, Pecudes & Equæ Marium in venerem ruentium impetus tolerarent, niſi illarum etiam Libido ardeſceret, & non minùs quàm ſalientes Mares voluptate fruerentur. Nonne etiam ſæpe obſervas ut illi in vinculis communibus cruciantur quos mutua voluptas vinxit? Ut quum Canes in Triviis aventes diſcedere ſummis viribus diverſi cupidè tendunt, cùm interea hæreant validis Veneris compagibus adſtricti? Quod tamen nunquam facerent, niſi noviſſent mutua gaudia, quæ illos in fraudem induere, & vinctos retinere valeant. Non eſt dubitandum igitur, quin (ut modò dixi) Voluptas ſit mutua & communis tam Fœminæ quàm Mari. Et cum inter commiſcendum Fœmina fortè vi ſubita attraxit

NOTÆ.

1184. *Et ſi bello*, &c.] Horum verſuum hæc ſententia eſt, Quin etiam niſi plànè difficilis eſt & moroſa, ſatis multa apud illam videbis, quæ efficient ut magno niſu opus non ſit ad deprehendenda Corporis vitia; Sed iſta ſinet ut pervideas, ſperans Te non ita illis offenſum iri, quippe quæ non unius mulieris propria ſint, ſed communia omnium, *Faber. Prætermittet* autem ut ſuprà, v. 1144.

Et prætermittas *animi vitia omnia primùm.*

1186. *Nec mulier ſemper*, &c.] De Meretriculis, quæ tantùm propter quæſtum faciunt, & prohibent conceptum, ſatis: Jam dicturus cur Liberi ſint modò Patribus, modò Matribus, modò utrique Parenti ſimiles, aliquando verò Avos & Proavos referant; Præmittit v. 17. quibus docet quaſdam fœminas ex Animo facere, propter voluptatem quam non minùs quàm Mares percipiunt, Communia enim ſunt Veneris gaudia, quod Brutorum Animalium conjunctiones abundè probant.

1193. *Si non, ipſa quod illorum ſubat, ardet.*] Subat, atque ardet: Alii, *ſubitò ardet*: Subare autem quadrupedes Fœminæ dicuntur, cùm libidine flagrantes Marem appetunt, & maximè ſues. *Feſtus.*

1197. *In Triviis non.*] Meliùs cum Gifanio, *In Triviis quum.*

1201. *Quæ lacere.*] Ita ſuprà, v. 1140.

Plagas in Amoris ne laciamur.

1203. *Et commiſcendo*, &c.] Cùm Semina inter ſe permiſta coaleſcant, ſi Virile

Digitized by Google

Semen virile, & illud corripuit, tum liberi materno Semine prævalente orti fiunt similes matribus : Ut patrio Semine prævalente orti fiunt Patribus similes, sed quos utriusque Parentis vultum pariter referre vides, nascuntur tam de Matris quàm Patris semine, cum mutuus ardor conspirans commisit obvia semina Veneris stimulis per artus excita, & neutrum superavit alterum. Fit etiam ut aliquando Liberi sint similes Avis, aut vultus Proavorum referant, quoniam Parentes sæpe celant in suo corpore multa Semina, quæ à stirpe profecta Patres tradunt Patribus : Ex iis verò Seminibus varias & differentes figuras, prout ipsa Seminum natura postulat, producit Venus, exprimitque Avorum & Proavorum Vultum, Vocem, aut Comam, illa enim omnia fiunt è certo Semine non minùs quàm Facies, Corpora, & quælibet membra Corporis. Fœminæ autem partim è Patris semine, & Mares partim è Matris semine nascuntur ; Omnis enim partus fit è semine utriusque Parentis : Utri verò Parenti partus sit magis similis, Illius Seminis habet majorem partem, quod videre licet, sive Mas, sive Fœmina sit partus. Neque Dei unquam efficiunt, ut aliquis suam operam

Fœmina commulxit subita vi, conripuitque ;
Tum similes Matrum materno semine fiunt : 1205
Ut Patribus patrio : sed quos utriusque figuræ
Esse vides juxtim, miscenteis volta Parentum :
Corpore de Patrio, & Materno sanguine crescunt,
Semina quom Veneris stimulis excita per artus
Obvia conflixit conspirans mutuus ardor : 1210
Et neque utrum superavit eorum, nec superatum 'st.
Fit quoque, ut interdum similes exsistere Avorum
Possint, & referant Proavorum sæpe figuras,
Propterea, quia multa modis primordia multis
Mista suo celant in corpore sæpe Parentes, 1215
Quæ Patribus Patres tradunt à stirpe profecta.
Inde Venus varia producit sorte figuras :
Majorumque refert voltus, vocesque, comasque.
Quandoquidem nihilo minùs hæc de semine certo
Fiunt, quàm Facies, & Corpora, Membraque nobis. 1220
Et Muliebre oritur patrio de semine sæclum :
Maternoque mares exsistunt corpore creti.
Semper enim partus duplici de semine constat :
Atque, utri simile est magis id, quodcunque creatur,
Ejus habet plus parte æqua, quod cernere possis, 1225
Sive Virûm suboles, sive 'st Muliebris origo.
Nec divina satum genitalem Numina quoiquam Abster-

NOTÆ.

superaverit, Patri similis provenit, sive Mas, sive Fœmina ; Si Muliebre prævaluerit, progenies cujusque Sexus ad imaginem maternam respondet. Hincque plerumque fieri solet, ut unius tantùm lineamenta prætendant : si verò æqua fuerit ex pari Semine permistio, figuræ quoque miscentur, ut Soboles illa communis aut neutrum referre videatur, quia totum ex altero non habet ; aut utrumque, quia partem de singulis muata est : Quòd autem Nati Avos aut Proavos aliquando referant, id fit, quia Semen contexitur è Moleculis pluribus, quæ non semper exsolutæ omnes ad Atomos usque, nec proximè ipsas in generatione prima proximave aliqua, sese deinceps, in aliqua consequentium sic explicant, ut quod potuissent in proxima, id agant solùm in remota. Hæc, v. 24. Salmasius, Ep. 51. legit, *Et commiscendo cùm* semine, *forte virilis Fœmina* vim vicit, *subita vi corripuitque.*

1207. *Volta.*] Vultus : Ita Veteres : *Nonius.*

1223. *Duplici de semine.*] Quoniam Semen *Per membra atq; artus decedit Corpore toto.* v. 1036.

1227. *Nec Divina satum*, &c.] Causæ sterilitatis quas attulit ex temperie Seminis, v. 31. probæ quidem & veræ : quas è motibus nequi-

Digitized by Google

Abſterrent, pater à natis ne dulcibus unquam
Appelletur, & ut ſterili Venere exigat ævum;
Quod plerique putant: Et multo ſanguine mœſti
Conſpergunt aras, adolentque altaria donis,
Ut gravidas reddant uxores ſemine largo:
Nequicquam Divûm numen, ſorteiſque fatigant.
Nam ſteriles nimium craſſo ſunt ſemine partim:
Et liquido præter juſtum, tenuique viciſſim.
Tenue, locis quia non potis eſt adfigere adhæſum,
Liquitur extemplo, & revocatum cedit ab ortu:
Craſſius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur; aut non tam prolixo provolat ictu,
Aut penetrare locos æquè nequit; aut penetratum,
Ægrè admiſcetur muliebri Semine Semen.
Nam multùm harmoniæ Veneris differre videntur.
Atque alias alii complent magis, ex aliiſque
Suſcipiunt aliæ pondus magis, inque graveſcunt.
Et multæ ſteriles Hymenæis antè fuerunt
Pluribus, & nactæ poſt ſunt tamen, unde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci:
Et, quibus antè domi fœcundæ ſæpe nequiſſent
Uxores parere, inventa 'ſt illis quoque compar
Natura, ut poſſent natis munire ſenectam.
Uſque adeo magni refert, ut Semina poſſint
Seminibus commiſceri genitaliter apta,
Craſſaque conveniant liquidis, & liquida craſſis,
Quæ quoi juncta viro ſit fœmina per Veneris res.
Atque adeo refert, quo victu vita colatur.
Namque aliis rebus concreſcunt Semina membris,
Atque aliis extenuantur, tabentque viciſſim.
Et quibus ipſa modis tractetur blanda Voluptas,

Veneri fruſtra det, & nunquam à natis dulcibus Pater appelletur, quod tamen illos efficere, multi putant; ideoque multa immolant ſacrificia, multiſq; donis aras cumulant, ut largo ſemine injecto gravidas uxores ſuas reddant: Nequicquam verò Hi ſtupidi Deos & Oracula ſollicitant, nam ſunt infœcundi, aliquando quia Semen eſt nimis craſſum, aliquando quia nimis tenue & liquidum eſt: Tenue autem Semen, quia locis muliebribus adfigi iiſque adhærere non poteſt ſubitò liquitur, atque effluit: Craſſum verò Semen quia nimis concretum ejicitur, non tam longè fertur quàm par eſt, aut quia minùs penetrat meatus muliebres, aut poſtquam penetraverit ægrè muliebri Semine miſcetur: Nam omnium Semina non conveniunt cum Seminibus omnium, & Alii Mares aliàs Fœminas magis complent, & aliæ Fœminæ ab aliis Maribus magis gravidæ fiunt: Multæ etiam multos expertæ Viros infœcundæ vixerunt, demum tamen Marem adeptæ ſunt è quo multos liberos ſuſceperunt. Illi denique quorum Uxores multos annos ſteriles nullo partu auxerunt familiam, tandem compares Fœminam adepti liberos procrearunt Senectutis decus & tutelam: Tanti profectò refert ut Semina ad generationem apta Seminibus paribus commiſceantur, ut craſſa conveniant liquidis, & craſſis liquida: Magni etiam refert quo victu utamur, nam aliud genus Alimenti producit Semen, aliud diminuit. Permagni etiam refert quibus modis ipſa blanda Voluptas tractetur,

NOTÆ.

nequioribus, v. 15. illæ non abſurdæ, ſed parùm pudicæ: A Diis autem Viro vel Fœminæ ſterilitatem immitti negat, neque id mirum, ſi è thalamis excludat iſtos Deos, quos in intermundiis collocavit.

1240. *Locos.*] Sic τόποι, apud Ariſtot. Hiſt. An. lib. VII. cap. 3. Cicero item ſimpliciter *Locos*, Varro, *Locos muliebres.*

1242. *Harmoniæ Veneris.*] Intellige temperamenti convenientiam.

1248. *Fœcundæ.*] Fœcundæ licet ſint, & alio viro fieri poſſunt gravidæ.

1253. *Liquida craſſis.*] Huic verſui ſubjungit Lambinus, & rectè quidem è Codd. *Quæ quoi juncta viro ſit Fœmina per Veneris res.*

Digitized by Google

nam Uxores plerumque putantur concipere ferarum more, & ritu quadrupedum, quia sic pectoribus positis & sublatis lumbis illarum loca sumere possunt Semina. Neque opus est ut Uxores mollibus motibus utantur: Nam Fœmina prohibet se concipere si ipsa læta clunibus retractet Viri venerem, atque omni exossato pectore ciet fluctus: Nam recta regione & via Sulci ejicit Vomerem, Seminisque ictum locis avertit. Scorta verò sua causa istiusmodi motibus utuntur, ut prohiberent conceptum, & simul ut ipsa Voluptas major esset Viris & gratior; de quibus Uxores non debent esse sollicitæ. Neque Numen aliquod aut Cupidinis sagittæ, quod vulgò putant, efficiunt ut fœmina minùs formosa aliquando ametur: Nam interdum ipsa Fœmina obsequio suo & munditie facit ut Vir libenter cum illa vitam degeret: Denique Consuetudo conciliat amorem, nam quod crebro ictu, etsi levi, tunditur,

Id quoque permagni refert: Nam more Ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere Uxores, quia sic loca sumere possunt
Pectoribus positis, sublatis Semina lumbis.
Nec molles opu' sunt motus Uxoribus hilum.
Nam Mulier prohibet se concipere, atque repugnat,
Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet:
Atque exossato ciet omni pectore fluctus.
Eicit enim Sulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis avertit Seminis ictum.
Idque sua causa consuerunt Scorta moveri,
Ne complerentur crebrò, gravidæque jacerent,
Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset:
Conjugibus quod nil nostris opus esse videtur.
Nec divinitus est interdum, Veneriseque sagittis
Deteriore fit ut forma Muliercula ametur.
Nam facit ipsa suis interdum Fœmina factis,
Morigerisque modis, & mundo corpori' cultu,
Ut facilè insuescat secum Vir degere vitam.
Quod superest, Consuetudo concinnat amorem.
Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur

NOTÆ.

1265. *Clunibus ipsa.*] Res turpicula est, inquit *Faber*, atque adeo paucis attingenda: Audi itaque Donatum ad Eunuchum Terentii, Act. 3. Sc. 1. ubi inter cætera hæc scribit: A parte ergo sui meretrices *Scorta* dicuntur, vel ἀπὸ τῦ σκαίρειν, quod Græcè *palpitare* intelligitur, quod illæ faciunt saltando assiduè, vel potiùs *Crissando*, ut Lucretius ait, lib. IV. ob eam causam, ut concinniorem Venerem exhibeant viris, & sibi abigant conceptum: Leg. igitur, *Crissans ipsa viri:* Dubitari enim non potest quin hunc Lucretii locum ante oculos haberet Donatus, cùm cætera quæ profert hìc legantur: Ut,

Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat:

Et,

Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset:

Hæc quidem *Donatus*, nisi quòd Faber, *lib.* IV. ex suo addidit: Voce autem *Crissare* & versu sequenti nihil unquam nequius: Explicet Martialis, lib. X. Ep. 68. & Schioppius ad Priapeia, Ep. 18.

1268. *Seminis ictum.*] *Semini' jactum:* Faber: Id enim convenientiùs dicitur, cùm

In eo est Venus, ut muliebria conserat arva.

1269. *Idque sua causa.*] *Sicque sua causa*, vel *Atque*, Lambinus, *Hacque ipsa causa*, Faber.

1273. *Nec divinitùs est interdum.*] Demum cùm Amor à Simulachris excitetur, & Simulachra è formosis corporibus profluentia eum potissimum concilient; unde deformes sæpe sint in honore & deliciis, v. 10.? Cave ne divinitùs hoc fieri dixeris, nam Dii id non magis curant quàm Manes sepulti; in obsequio autem est Venustas,

Digitized by Google

Vincitur in longo ſpatio tamen, atque labaſcit. 1280
Nonne vides, etiam guttas in ſaxa cadenteis
Humoris longo in ſpatio pertundere ſaxa?

in longo temporis ſpatio diſſolvitur: Nonne etiam vides guttas Aquæ cadentes in ſaxa in longo ſpatio iſta ſaxa pertundere?

NOTÆ,

nuſtas, & à Munditie ſæpe veniunt Sagittæ: Saltem Conſuetudo conciliat Amorem. Et hæc quidem de Amore *Lucretius*, in quibus explicandis ſi paullò brevior fui, prudens ſciensque feci, qui viderem ita comparatum eſſe totum illud negotium, ut ad illius intelligentiam nemo interprete opus habeat. *Faber:* Illud Epicuri adjiciam, ἡ συνηθεία ὤνησε μὲν ἀδέποτε, ἀγαπητὸν δ', εἰ μὴ ἔβλαψε.

IN hoc libro admodùm pauca ſunt quæ approbet Philoſophus; nulla enim in univerſa Philoſophia futilior quàm illa de Simulachris & Imaginibus opinio: Nam credamus tenues exuvias & membranulas à rerum ſuperficie continuò direptas, dum undique volitant, ſe mutuò intercidant & dilacerent neceſſe eſt; Ita denique miſceantur, ut nihil præter Centauros, Scyllas, & ejuſmodi monſtra videremus, aut imaginaremur.

Dicendum tamen *Lucretium* de iſtis Imaginibus & Simulachris uſque ad v. 471. acutè & decorè diſputâſſe, & benè ornâſſe fabulam.

Deinde, ad v. 524. Poeta tractat Scepticos eo quo debuit, faſtu, & ſeveritate; Spernenda enim profectò & reprimenda iſta Animalia: Neque Ego iſtam erga *Senſus* indulgentiam improbarem, niſi illis conceſſerat provinciam majorem quàm commodè adminiſtrare poſſunt: Senſus minimè fallaces agnoſco, Ideone verò oculo meo magnitudinem Solis, Lunæ, & Aſtrorum emetiar? Ne quid acerbius dicam, hæc eſt nimis ruſtica opinio.

Sonum, Saporem, Odorem, Corporea eſſe, omnemque ſenſationem corporibus peragi, ad v. 725. agnoſcent omnes, qui qualitatibus, & aliis ægri Ariſtotelis inſomniis non detinentur.

De Imaginatione verò, uſque ad v. 820. cùm nulla ſint Simulachra, non eſt ut fuſiùs agamus. Et Ridenda prorſus vaniſſima iſta opinio, quæ uſque ad v. 855. docet membra noſtra tam artificioſè & ſubtiliter compoſita, non ideò fuiſſe facta ut utamur, ſed jam facta oblatum ſibi uſum arripuiſſe.

De Fame & Siti, uſque ad v. 874. protulit quæ ferri poſſunt: De motu verò Animalium, ad v. 904. inepta omnia. Denique cùm Somnus *Lucretii* diſperſionem Animæ conſequatur, quidni Nos immortali Anima donati æternùm vigilemus? De Inſomniis, ad v. 1031. meræ nugæ: Reliqua verò nocte & tenebris tegenda.

FINIS LIBRI QUARTI.

LIBRI

LIBRI QUINTI
ARGUMENTUM.

I. LAUDES *Epicuri, cui propter inventam atque explicatam Philosophiam plus debent Homines, quàm Cereri, Baccho, Herculi, aliisque Divis, quos grati venerantur, ad v. 56. II. Deinde, ad v. 92. proponit totius Libri argumentum, cujus partes postea explicat: Et III. ad v. 157. Terram, Mare, Cœlum, Solem, Sidera, Mortalia docet, nec, quod Stoici putârunt, Animata, Dei ipsius partes, aut Sedem & Domicilium Deorum esse, quod Vulgus existimat, asserit. IV. Nequis Mundum à Diis fuisse factum, atque ideo immortalem credat, ad v. 236. varias rationes congerit tam à Natura Deorum, quàm à vitiis hujus mundi ductas, quibus probare conatur hanc compagem non fuisse à Diis constitutam: V. ad v. 417. Quatuor Elementa, Terram, Aquam, Aëra, & Ignem, è quibus Mundus constat, nasci & interire, & proinde Mundum ipsum aliquando incepisse, aliquando etiam periturum arguit; variisque aliis argumentis confirmat hanc compagem nec ab æterno extitisse, neque futuram esse immortalem. VI. ad v. 509. agit de primo Mundi exortu, & singulis ejus partibus, prout graviores aut leviores sunt, sedes suas & locos assignat. VII. ad v. 613. Multa de Cœli & Siderum motibus proponit, at nihil certi decernit: Deinde docet cur Terra, cur tota compages, quod Corpus grave est, nulli fundamento innixa pendeat: Solem denique, Lunam, Sidera metitur, atque illa nec majora nec minora esse, quàm nobis apparent, pronunciat. VIII. ad v. 770. Varias utriusque Solstitii, Æstivi & Hyemalis, causas reddit, quo modo Nox fiat, Cur Aurora Solem præcedat, cur Dies & Noctes vicissim sese superent, cur Luna vultum & figuram variet, cur denique Sol ac Luna Eclipsin patiantur, disputat. IX. Deinde à Cœlo descendens Herbarum, Arborum, Avium, Brutorum, Hominum origines describit, ad v. 835. X. Monstra quoque, mutila quædam atque imperfecta Animalia nasci concedit, sed Chimæras, Centauros, Scyllas, reliquaq; Poetarum portenta suaviter deridet, ad v. 922. XI. Demum, ad v. 1090. Primorum Hominum Vires, rudem Vitam, Cultum, Victum, Ingenium, Mores, Domicilia, Matrimonia describit, & docet unde Sermo, Voces, & rerum Nomina. XII. Tandem post Ignem in Terras à Fulmine delatum cultior Vita, & Victus mollior, Pacta & Fœdera inierunt Homines, Agros partiti sunt, & pulcherrimi aut fortissimi* Reges *constituuntur, at brevi orta Seditione* Respublica *emersit, ad v. 1160. XIII. ad v. 1240. disputat de Deorum Metu, & de ortu Religionis, quam divinæ Naturæ & causarum Naturalium ignorantiæ acceptam refert. XIV. Quæ sequuntur Metallorum ortum, primas bellandi Artes, Artis Textrinæ, Agriculturæ, Musices, & aliarum Artium ortum atque progressum continent.*

T. LUCRE-

Digitized by Google

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER QUINTUS.

QUIS potis est dignum pollenti pectore carmen
Condere, pro rerum majestate, hisque repertis?
Quisve valet verbis tantùm, qui fundere laudes
Pro meritis Ejus possit, qui talia nobis
Pectore parta suo, quæsitaque præmia liquit? 5
Nemo (ut opinor) erit mortali corpore cretus.
Nam si, ut ipsa petit majestas cognita rerum,
Dicendum'st: Deus ille fuit, Deus, incluteMemmi,
Qui Princeps vitæ rationem invénit eam, quæ
Nunc appellatur SAPIENTIA: quique per artem 10
Fluctibus è tantis vitam, tantisque tenebris, In

INTERPRETATIO.

Quis tam excellenti ingenio præditus est, ut Encomium componere valeat, quod hæc admiranda Epicuri *inventa merentur? Quis Carminis tam peritus artifex ut fingat laudes pares meritis illius, qui nobis reliquit tot tantaque munera ingenio suo acquisita? Nemo, ut puto, mortalium hoc potest efficere. Nam si dicendum est, ut dignitas rerum ab illo explicatarum postulat, Ille Deus fuit, Deus inquam, O præclare Memmi, qui primus invenit eam Vitæ rationem, quæ nunc appellatur* Sapientia, *quique per Philosophiam à se institutam Vitam tantis fluctibus jactatam, tantaque caligine involutam,*

NOTÆ.

3. *Qui fundere laudes.*] MSS. Codd. constanter habent *Fingere*, vel *Fundere*: Gifanius tamen legit, *Pingere*. Faber. *Quis*, id est, *queis fingere*. Horatius,

——— *Operosa parvus*
Carmina fingo.

8. *Deus ille fuit*, &c.] Errat Lactantius, qui, lib. III. Cap. 14. de falsa Sapientia, existimaverit hæc de *Epicuro* scripta non fuisse, sed de *Pythagora*, aut *Thalete*: Id certè refellit versus ille,

Cujus ego ingressus vestigia ———

qui mox occurret. Hunc autem locum prorsus respiciebat *Cicero*, cùm in I. Tuscul. scripsit, *Quæ quidem cogitans soleo sæpe mirari nonnullorum insolentiam Philosophorum, qui Naturæ cognitionem admirantur, ejusque* Inventori & Principi *gratias exultante agunt, eumque* venerantur ut Deum; *liberatos enim se per eum dicunt* gravissimis Dominis. *Faber.* Vid. v. 88.

Et dominos acres adscisc unt.

Verùm Gratus Poeta agnoscit per quem profecerat, & si revera metu, terroribus, superstitione homines Epicurus liberasset, cæteris Divis jure præferendus videretur.

10. *Sapientia.*] Nomen hoc ab Aliis Philosophis relictum suæ Doctrinæ tribuerunt Epicuræi, viri quidem non semper nimis modesti: Authorem quæris? Adest Horatius nitidus istius gregis Porcus;

Porcus

Digitized by Google

in tam tranquillum, & in tam claram lucem transtulit : Compara enim aliorum inventa propter quæ Divi habentur, Ceres fertur fruges, Bacchus vinum hominibus monstrasse, cum tamen sine Frugibus & Vino, uti fertur aliquas gentes jam vivere, commodè vitam sustinere possint ; At sine puro (à metu & cupiditate benè purgato) pectore commodè vivere nefas est : quapropter potiori jure hic Epicurus *nobis videtur esse Deus, cujus præcepta per multas gentes diffusa faciunt ut Homines tranquillam agant sine metu & terrore vitam. Si verò credes egregia Herculis gesta plus utilitatis & beneficii quàm* Epicuri *præcepta Hominibus afferre, magis magisque à vero aberrabis. Quid enim ingens ille Nemæus Leo, quid horrendus (setosus) Arcadius Aper hominibus hujus ætatis nocuisset ? Denique quid Taurus Cretæ, quid Lernæa pestis Hydra Serpentibus venenatis cincta in nos commisisset ? Quid tricorporis Geryonis triplex robur ? Et Diomedis Equi naribus suis ignem efflantes in Thracia, regionibus Bistoniis, & circa montem Ismarum, quid damni nobis intulissent ? Arcadiæ volucres lacum Stymphala colentes, & uncis unguibus horrendæ, & ingens ille Serpens custos Hesperidum hortorum aureis pomis fulgentium, immitis, & atroci aspectu, & mole corporis immanis, & truncum arboris amplexus, quo inquam damno Mortales ille affecisset, cum remotus jacuerit juxta Littus Atlantæum, & inhospitale æquor, quæ loca neque Romanus aliquis, neque Barbarus penetrare audet ?*

In tam tranquillo, & tam clara luce locavit.
Confer enim Divina aliorum antiqua reperta.
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus instituisse ;
Cùm tamen his posset sine rebus Vita manere :
Ut fama 'st aliquas etiam nunc vivere genteis.
At benè non poterat sine puro pectore vivi.
Quò magis hic meritò nobis Deus esse videtur,
Ex quo nunc etiam per magnas didita genteis
Dulcia permulcent animos solatia vitæ.
Herculis antistare autem si facta putabis,
Longiùs à vera multò ratione ferere ;
Quid Nemæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille Leonis obesset, & horrens Arcadius Sus ?
Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque pestis
Hydra venenatis posset vallata colubris :
Quidve tripectora tergemini vis Geryonaï ?
Et Diomedis equi spirantes naribus ignem
Thracen, Bistoniasque plagas, atque Ismara propter,
Tantopere officerent nobis ? Uncisque timendæ
Unguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes ?
Aureaque Hesperidum servans fulgentia mala
Asper, acerba tuens, immani corpore Serpens,
Arboris amplexus stirpem : quid deniq; obesset,
Propter Atlantæum littus, pelageque sevèra,
Quò neque noster adit quisquam, neque Barbarus audet ?

NOTÆ.

Parcis Deorum cultor & infrequens
Insanientis dum Sapientiæ
Consultus Erro. ——

12. *In tam tranquillo.*] Tale aliquid apud *Lucilium, Quoque Te* in tranquillum *ex sævis transfert tempestatibus.* Sed & idem legas apud *Terentium.*

17. *Ut Fama est.*] Vid. Diodorum Siculum, lib. III. Id hodieque verum est, nam vix Sexta Orbis pars triticum novit.

28. *Tripectora.*] Virgilius & Horatius dicunt, Geryonem *Tergeminum*, & *Ter amplum.*

36. *Pelageque sevèra.*] Lib. VI. v. 619.

At Pelage *multa*, & *latè substrata videbimus.*

Eadem voce utitur Manilius, lib. II. v. 90.

Atque hæc Seditio Pelage *nunc, fidere Lunæ*
Mota tenet : ——

Severa autem Pelage, Non navigabilia, aut navigantibus infesta : Sic Virgilius,

—— *Amnemque severum*
Cocyti metuet. ——

Cætera

Digitized by Google

Cætera de genere hoc quæ ſunt portenta peremta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor: Ita ad ſatiatem terra Ferarum
Nunc etiam ſcatit, & trepido terrore repleta 'ſt
Per nemora ac monteis magnos, ſylvaſque profundas:
Quæ loca vitandi plerumque eſt noſtra poteſtas.
At niſi purgatum 'ſt pectus, quæ prœlia nobis,
Atque pericula tunc ingratîs inſinuandum?
Quantæ conſcindunt hominem Cuppedinis acres
Sollicitum curæ? Quantique perinde timores?
Quidve Superbia, Spurcities, Petulantia, quantas
Efficiunt cladeis? Quid Luxus, Deſidieſque?
Hæc igitur qui cuncta ſubegerit, ex animoq;
Expulerit dictis, non armis; nonne decebit,
Hunc Hominem numero Divûm dignarier eſſe?
Cùm bene præſertim multa, ac divinitus ipſis
Immortalibu' de Divis dare dicta ſuerit;
Atque omnem rerum Naturam pandere dictis.
Quoius ego ingreſſus veſtigia, nunc rationes
Perſequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere ſint, in eo quàm ſit durare neceſſum:
Nec validas ævi valeant reſcindere leges.
Quo genere in primis Animi natura reperta 'ſt,
Nativo primo conſiſtere corpore creta:
Nec poſſe incolumis magnum durare per ævum:
Sed Simulacra ſolere in ſomnis fallere mentem,
Cernere cùm videamur eum, quem vita reliquit.

Reliqua ejuſdem generis monſtra quæ ille Hercules occidit, ſi non occidiſſet, ſi jam viverent, quid nocerent? Nil, uti puto; Namque etiam nunc Terra feris abundat, & plena eſt monſtrorum quæ trepidum terrorem incutiunt per nemora, magnos Montes, & denſas Sylvas: Quæ tamen loca commodè vitare poſſumus: At niſi Animi noſtri ſint purgati, quot tumultibus agitaremur, quæ pericula nos miſeros manerent? quàm acerbæ ſollicitudines à Cupiditate ortæ anxium hominem lacerarent? Quanti ſimiliter timores? Quantas calamitates afferrent Superbia, Spurcities, Laſcivia? Quantas Luxuria & Deſidia? Igitur qui hæc cuncta ſubegit, & præceptis non armis ex Animo expulit, nonne æquum eſt ut hunc Hominem inter Divos numeremus? Præcipuè cùm idem Vir multa de Diis ipſis immortalibus præclarè docuit, totamque naturam rerum optimè explicavit. Ego verò illum ducem ſequutus, Philoſophor, & doceo quàm neceſſum eſt omnes res creatas exiſtere ea conditione qua primùm factæ ſunt, neque poſſe (validas ævi leges reſcindere) durare ultra ſpatium à Natura fixum & conſtitutum: Inter res creatas inveni & demonſtravi Animas mortales eſſe, naſci & interire, neque in æternum integras manere poſſe, ſed Simulachra in Somnis ſolere mentem fallere, ita ut videamur cernere eum, quem olim reliquit Vita.

NOTÆ.

40. *Ita ad Satiatem.*] Ad Satietatem, πρὸς κόρον: Id eſt, valdè aut abundè: Et verſu ſequenti, *Scatit:* Sic infrà,

Largiſſuum fontem Scatere, *atque erumpere flumen.*

45. *Atque pericula tunc.*] Gifanius, *Atque pericula eſt: Prælia inſinuandum nobis*, id eſt, Prælia ſunt nobis ſubeunda.

48. *Spurcities.*] Spurcus, ἀσυρὴς: Qui ut interpretatur Polybius, lib. XVII. ὁλοχερῶς ἰὸς ἀσέλγειαν ἐξώκειλε. Vid. Caſaubonum ad Theophraſti characteres, p. 180.

56. *Cujus ego ingreſſus*, &c.] V. 36. habes libri argumentum: Probabit enim Poeta Mundum aliquando incepiſſe, aliquando etiam peritnrum: Deinde Mundi & Animalium originem deſcribet, docebit quæ Animalia naſci potuerunt, quæ finxit Poetarum vanitas & Vulgi ſuperſtitio: Quomodo Nomina rebus impoſita, & mutua per voces commercia, unde Religio & Metus Deorum dicet. Denique Solis, Lunæ, Siderum curſus explicabit: Eaque Sola vi Naturæ, nulla verò Providentia volvi demonſtrabit. Niſi enim motus cœleſtes explicet, haud facilè tollet omnem de Providentia opinionem: Nam Religio, ut primo libro obſervat, *Caput è Cœli regionibus oſtendit.*

56. *Nunc Rationes.*] Alii, *dum rationes*, & forſan meliùs.

Quod

Digitized by Google

Deinde inſtituti mei ratio, atque Epicuri doctrinæ ordo poſtulat, ut docerem Mundum Mortalem, aliquando incepiſſe, aliquando periturum eſſe: Et ut demonſtrarem quibus modis Semina caſu & temerè convenientia Cœlum, Terram, Mare, Sidera, Solem, & Lunæ orbem conſtruxerunt: Ut docerem inſuper, quæ Animalia è Terra orta ſunt, & quæ nunquam extiterunt, licet ab aliquibus credantur extitiſſe: Quo etium modo Homines linguæ ſonos variante rerum nomina invenerunt, & cæperunt confabulari. Quo denique modo Hominum mentes invaſit ille Deorum metus, qui per orbem terrarum conſervat Fana, Lacus, Lucos, Aras, & Imagines Deorum. Præterea docebo, qua vi Solis Lunæque curſus regens Natura dirigat; Ne fortè credamus iſta Sidera ſponte ſua inter Cœlum & Terram perpetuò ſe volvere, eo tantùm fine, ut Fruges atque Animalia creſcere faciant; Ne etiam putemus ab imperante & dirigente aliquo Deo circumferri: Nam qui benè didicerunt Deos ſummo in otio vitam ſuam agere, ſi forſan admirentur qua ratione res ſingulæ fieri poſſunt, præcipuè quæ ſupra caput in locis cæleſtibus cernuntur, in Antiquas Religiones iterum relabuntur, acerbis Dominis ſe ſubjiciunt, quos infœlices exiſtimant poſſe omnia perficere, quia ignorant quid poſſit eſſe, quid non poſſit,

Quod ſupereſt, nunc me huc Rationis detulit ordo,
Ut mihi, mortali conſiſtere corpore Mundum,
Nativumque ſimul, ratio reddunda ſit, eſſe.
Et quibus ille modis congreſſus Materiai
Fundârit Terram, Cœlum, Mare, Sidera, Solem,
Lunaïque globum; tum quæ tellure Animantes
Exſtiterint: Et quæ nullo ſint tempore natæ.
Quove modo genus Humanum variante loquela
Cœperit inter ſe veſci per nomina rerum:
Et quibus ille modis Divûm metus inſinuârit
Pectora, terrarum qui in orbi ſancta tuetur
Fana, Lacus, Lucos, Aras, Simulacraque Divûm.
Præterea, Solis curſus, Lunæque meatus
Expediam, qua vi flectat Natura gubernans:
Ne fortè hìc inter Cœlum, Terramque reamur
Libera ſponte ſua curſus luſtrare perennes,
Morigera ad fruges augendas, atque animantes:
Neve aliqua Divûm volvi ratione putemus.
Nam, benè qui didicere Deos ſecurû agere ævum,
Si tamen interea mirantur qua ratione
Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis,
Quæ ſupera caput ætheriis cernuntur in oris;
Rurſùs in antiquas referuntur Religiones,
Et Dominos acreis adſciſcunt, omnia poſſe
Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe,

NOTÆ.

71. *Et quæ nullo*, &c.] Intellige Chimæras, Centauros, Scyllas, Hermaphroditum, &c.

73. *Inter ſe veſci per nomina.*] Uti rerum nominibus, & ſermones miſcere: Ita legit & interpretatur hunc verſum *Nonius*, in voce *Veſci*.

78. *Natura gubernans.*] Per *Naturam* nihil intelligit Lucretius præter Atomorum in hanc mundi compagem temerè conjectarum vim & motum.

82. *Neve aliqua Divûm.*] Epicurus: ἡ θεῖα δύναμις πρὸς ταῦτα μὴ προσαγέσθω, ἀλλὰ ἀλειτούργητος καὶ διαλῃρείσθω, ἡ ἐν τῇ πάσῃ μακαριότητι: ὡς εἰ μὴ τοῦτο πραχθήσεται, ἅπαντα περὶ τῶν μετεώρων αἰτιολογία μάταια ἔσται.

84. *Si tamen interea mirantur.*] Inde Horatius Epicuræus,

Nil admirari *propè res eſt una, Numici,*
Solaque quæ poſſit facere & ſervare beatum:
Hunc Solem, & Stellas, & decedentia certis
Tempora momentis, ſunt qui formidine nulla
Imbuti ſpectent: ———

Iſtum Horatii locum è Lucretio interpretare, & prudentiùs facies quàm alii Interpretes.

88. *Dominos acres.*] Lib. II. *Dominos ſuperbos:* Eadem Velleius apud Ciceronem, lib. de Nat. Deor. I. *Dum Deum rerum Authorem facitis, impoſuiſtis in cervicibus noſtris* ſempiternum Dominum, *quem dies & noctes timeremus; Quis enim non timeat omnia providentem, & cogitantem, & aninadvertentem & omnia ad Se pertinere putantem, curioſum & plenum negotii Deum?*

Quid

Digitized by Google

Quid nequeat; finita poteſtas denique quoique
Quanam ſit ratione, atque altè terminus hærens.
Quod ſupereſt, ne Te in promiſſis plura moremur,
Principiò, Maria ac Terras, Cœlumque tuere:
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Treis ſpecies tam diſſimileis, tria talia texta,
Una dies dabit exitio: multoſque per annos
Suſtentata ruet moles & machina Mundi.
Nec me animi fallit, quàm res nova, miraque menti
Accidat, Exitium Cœli Terræque futurum:
Et quàm difficile id mihi ſit pervincere dictis:
Ut fit, ubi inſolitam rem adportes auribus antè,
Nec tamen hanc poſſis Oculorum ſubdere viſu,
Nec jacere indu Manus, via quà munita fidei
Proxima fert humanũ in pectus, templaq; mentis:
Sed tamen effabor: dictis dabit ipſa fidem res
Forſitan, & graviter terrarum motibus orbis
Omnia conquaſſari in parvo tempore cernes:
Quod procul à nobis flectat Fortuna gubernans:
Et Ratio potiùs, quàm Res perſuadeat ipſa,
Succidere horriſono poſſe omnia victa fragore.
Qua priùs aggrediar quàm de re fundere fata
Sanctiùs, & multò certa ratione magis quàm
Pythia, quæ tripode è Phœbi, lauroque profatur:
Multa tibi expediam doctis ſolatia dictis:

inſuper quo modo cuique rei Poteſtas finita eſt, itemque Poteſtatis terminus in rei unius cujuſque Natura fixus & penitus impactus. Quod ſupereſt, ne Te promiſſis diutius morer, Primùm aſpice Mare, Terræ, Cœlum; Triplicem horum naturam, tria Corpora, O Memmi, tres ſpecies rerum tam diſſimiles, tria talia (tam admiranda) texta Una dies diruet, & compages hujus Mundi, quæ per multos annos integra duravit, diſſolvetur. Non quidem neſcius ſum id quod jam aſſero, Mundum, viz. aliquando ruiturum eſſe, Tibi novum, abſurdum, & prorſus incredibile videri, & quàm difficile ſit mihi id ita demonſtrare ut Te perſuaſum fatearis: Hoc enim plerumque fit cùm proponas auribus rem novam, quam tamen oculis videre non potes, neque manu tractare quà (per manus, viz. & oculos) certa rerum notitia in hominum pectora, ubi mentes habitant, proximè de-

Relligione

fertur. Dicam tamen, & forſan ipſa res probabit mea dicta, & forſan brevi tempore videbis omnia Terræ motibus divulſa confundi. Quod Fortuna rerum domina à Nobis procul avertat. Et Ratio potiùs quàm res ipſa Nos edoceat totam Mundi compagem diſſolutam horrendo fragore conquaſſari poſſe. De qua re antequam incipiam fundere Oracula ſanctiùs & multò certiùs quàm Pythia, quæ ex Tripode & Lauro Phœbi edit Oracula, multa quæ Philoſophia ſubminiſtrat digna & utilia cognitu Te docebo:

NOTÆ.

92. *Quod ſupereſt*, &c.] Tandem, v. 19. Rem ipſam aggreditur, præclaram quidem illam, ſed difficilem; & quam vix perſuadebit. Non facilè credimus quod nolumus; Quis autem velit videre Mundi ruinam, quam ſine ſua pernicie experiri non poteſt? Ipſe Poeta talis tantique caſus miſereri videtur.

——— *Tria talia texta*
Una dies dabit Exitio ——— v. 95.

certè timet, v. 108.

Quod procul à nobis flectat Fortuna gubernans.

101. *Ante.*] Viz. *ante inſolitam.*

102. *Viſu.*] Viſui, Oculis. Veteres autem *Viſu*: Sic Terentius, *Veſtitu nimio indulges.*

103. *Via qua munita fidei proxima*, &c.] Ea enim maximè credimus, quæ cernimus, aut tangimus.

111. *Qua priùs aggrediar*, &c.] Quoniam verò *Stoicorum* Vanitas, aliorum Ignorantia, & Vulgi ſuperſtitio multa præjudicia huic Opinioni oppoſuerant, illa omnia amolitur *Lucretius*; & primò, v. 36. Stoicos refutat. Quippe iſti Homines Solem, Lunam, Mare, Terras, totum denique Mundum Spiritu intus infuſo Animatum Deum eſſe voluerunt. *Manilius*,

Hoc opus immenſi conſtructum corpore mundi,
Membraq; Naturæ diverſa condita forma,
Aëris, atque Ignis, Terræ, Pelagique jacentis
Vis Animæ divina regit, ſacroque meatu
Conſpirat Deus, & tacita ratione gubernat

Digitized by Google

Ne forsan religione refrænatus credas Terram, Solem, Cœlum, Mare, Sidera, Lunam, tanquam Dei unius immensi membra immortalia debere esse & æterna; ideoque putes æquum esse ut non minùs quàm Gigantes pro atroci impietate pœnas luerent omnes illi, qui argumentis suis Mundi Mœnia diffringere, & splendentem Cœli Solem extinguere conantur, asserentes ea Mortalia esse, quæ reverà sunt æterna. Hæc verò omnia (Mare, Terra, Cœlum, &c.) tam longè distant à divino Numine, tam indigna sunt ut inter Deos habeantur, ut ex iis potiùs cognoscere possimus quid sit vitali motu & sensu destitutum, (sunt inertia planè corpora & insensibia.) Nulla enim suadet ratio Animam & Animum posse cum quolibet corpore conjungi, sicut in Aëre Arbor, in salso Mari Nubes non possunt esse, Pisces in Agris vivere nequeunt: Nec Sanguis in Ligno, nec Succus in Saxis potest esse: Certum & definitum est ubi unaquæque res crescat & existat. Sic Anima non potest sine Corpore sola oriri, neque à Nervis & sanguine separata, vel sine Nervis & sanguine existere: Hoc enim si posset, Anima potiùs in Capite, Humeris, aut imis calcibus, imò in quavis parte corporis oriri videretur, & tandem per totum Hominem diffundi. Quoniam verò certa & definita sint loca in nostro Corpore ubi seorsum Anima & Animus oriri possit & crescere,

Relligione refrænatus ne fortè rearis, 115
Terras, & Solem, Cœlum, Mare, Sidera, Lunam,
Corpore divino debere æterna manere:
Proptereaque putes ritu par esse Gigantum,
Pendere eos pœnas immani pro scelere omneis,
Qui ratione sua disturbent mœnia Mundi, 120
Præclarumque velint cœli restinguere Solem,
Immortalia mortali sermone notantes.
Quæ procul usque adeo divino ab numine distet,
Inque deûm numero sic sunt indigna videri,
Notitiam potiùs præbere ut posse putentur, 125
Quid sit vitali motu, sensuque remotum.
Quippe etenim non est cum quovis corpore ut esse
Posse Animi natura putetur, Consiliumque.
Sicut in æthere non Arbor, nec in æquore salso
Nubes esse queunt, neq; Pisces vivere in arvis; 130
Nec Cruor in lignis, nec saxis Succus inesse:
Certum, ac dispositum 'st, ubi quicquid crescat,
& insit.
Sic Animi natura nequit sine Corpore oriri
Sola, neque à nervis, & sanguine longiter esse.
Hoc si posset enim, multò priùs ipsa Animi vis 135
In Capite, aut Humeris, aut imis Calcibus esse
Posset, & innasci quavis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vase
maneret.
Quod quoniâ nostro quoq; constat Corpore certũ,
Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere
possit 140

NOTÆ.

Hos autem contemnit Poeta, & indignatur; injuriarum forsan memor, nec nugarum patiens.

120. *Disturbent mœnia Mundi.*] Id est, probant Mundum interiturum. Ita Virgilius, *Ingentes erigit alnos*, id est, describit quo pacto ex Heliadibus Alni surrexerint: Inde apud Aristotelem, οἱ γενῶντες τὸν κόσμον (*generantes Mundum*) qui probant Mundum genitum esse; & illud Platonis notandum, qui τὰς ῥέουσας (fluentes) alicubi vocat eos è Philosophis, qui omnia in perpetuo fluxu esse dicerent. *Faber.*

124. *Sic sunt indigna.*] Alli, *Quæ sunt indigna.*

129. *Sicut in*, &c.] Sequentes 13. v. invenies, lib. III. v. 786, ubi etiam legitur: *Non æquore in alto.*

135. *Hoc si posset enim.*] Quatuor hos versus huc cum aliis temerè translatos conjicit *Faber*: Sed ad rem æquè ac reliqui faciunt. Nam si in ipso nostro Corpore Nervis, Venis, & Sanguine instructo, certa & definita loca sint, ubi Anima & Animus seorsum nascantur & existant; frustra Animam & Animum in Cœlo, Mari, Terra, aliisque Corporibus, nullis omnino organis donatis, Aliquis requirat.

Seorsum

Digitized by Google

Seorsum Anima, atque Animus: tantò magis inficiandum,
Totum posse extra Corpus, formamque animalem
Putribus in glebis Terrarum, aut Solis in igni,
Aut in Aqua durare, aut altis Ætheris oris.
Haud igitur constant divino prædita sensu,
Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.
Illud item non est ut possis credere, sedes
Esse Deûm sanctas in mundi partibus ullis.
Tenuis enim natura Deûm, longèque remota
Sensibus à nostris, animi vix mente videtur.
Quæ quoniam manuum tactum suffugit, & ictum,
Tactile nil nobis quod sit, contingere debet.
Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipsum.
Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
Dissimiles debent, tenues de corpore eorum.
Quæ tibi posteriùs largo sermone probabo.
Dicere porro, Hominum causa voluisse parare
Præclaram mundi naturam, proptereaque
Id laudabile opus Divûm laudare decere,
Æternumque putare, atq; immortale futurum,
Nec fas esse, Deûm quod sit ratione vetusta
Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
Sollicitare suis ullum de sedibus unquam,

eò vehementiùs negandum est, Totum (Animam & Animum) posse esse extra Corpus, aut in putribus glebis terrarum, in Igne Solis, in Aqua, aut in alto Aëre & Cælo existere. Hæc igitur (Mare, Cœlum, &c.) minimè credenda sunt divino sensu prædita, cum nec Anima nec Vita donari possunt. Insuper nulla ratio suadet Sanctas esse Deorum sedes in ullis Mundi partibus (Cœlo, viz. aut Sole) & Numina illas Mundi partes habitare: Nam Deorum Natura est valdè tenuis & longè infra nostros sensus, ita ut sensibus nostris percipi non possit, imò vix ipsa mente percipiatur: Quæ quidem Deorum natura quoniam infra sensus nostros est, neque usu nibus nostris tractari aut palpari potest, nihil debet contingere quod est nobis tactile, nam id quod tangi non potest, non potest tangere: Igitur Sedes Deorum debent esse dissimiles nostris Sedibus, & ea tenuitate qua sunt ipsa Deorum Corpora. Quæ omnia longa disputatione infrà explicabo. Dicere autem Deos voluisse præclarum hunc Mundum fabricare Hominum Causa, ideoque nos debere honorificè sentire de laudabili isto Deorum opere, & credere illud immortale & æternum fore, & non fas esse id, quod olim Dei Hominum causa æternum esse voluerunt, conari probare aliquando ruiturum,

NOTÆ.

145. *Haud igitur constant.*] Velleius apud Ciceronem, lib. I. de Nat. Deor. *Qui Mundum ipsum Animantem sapientemque esse dixerunt, nullo modo Animi naturam intelligentes, viderunt, in quam naturam cadere possit.*

147. *Illud item non est.*] Cùm verò Dii sint immortales & æterni, pares sedes habeant necesse est, inde Deos in Cœlis, atque ideo nunquam ruituris, omnes collocant. Respondet Poeta, v. 10. Illud omne esse sive Poetarum, sive Vulgi figmentum; Nam tenuior est Deorum Natura quàm ut tangat tam crassa Corpora, ideoque ista Deos habitare minimè putandum.

155. *Tenues de corpore eorum.*] Quæ tenuitatis differentia est nos inter & Deos ipsos, eadem inter sedes Deorum & nostras est; Itaque *tenues de corpore eorum* significabit, tenues esse, quasi ex iisdem corpusculis constent, quibus & Dii constant. *Faber.* Lambinus legit, *Tenues pro corpore eorum.*

157. *Dicere porro hominum, &c.*] At Dii hunc Mundum fabricârunt, & æternum esse voluerunt. Resp. *Lucretius*, v. 25. Sui an Hominum causa fabricârunt? Sui siquis dixerit, idem dicat, Quid Deo cultus Hominis confert beato, & nulla re indigente. Quid autem erat quòd concupisceret Deus Mundum signis & luminibus tanquam Ædilis ornare? Si ut Deus meliùs habitaret, antea, viz. tempore infinito in tenebris tanquam in gurgustio habitaverat? post autem, varietatène eum delectari putamus, quia Cœlum & Terras exornatas videmus? Quæ ista potest esse oblectatio Deo? quæ si esset, non ea tam diu careret potuisset. Hominum causa qui dicit, idem explicet, quomodo nobis non existentibus inuave foret non esse.

Digitized by Google

Argumentis disturbare, Summamque rerum (Mundum) ab fundo evertere. Hæc verò & ejusmodi alia qui dicit, O Memmi, delirat. Quid enim commodi nostra gratia Immortalibus atque beatis Diis conferre possit, ut nostri causa aliquid facere conarentur? Illosque Deos qui per tot anteacta secula quietam agebant vitam, quid impelleret, ut priorem vivendi rationem mutare cuperent? Nam ille solitam debet affectare novam conditionem cui vetus displicet, at in illo qui tempore anteacto vitam agebat felicem nullis malis nullaque ægritudine vexatam, quid excitaret istam mutandi cupiditatem? An, viz. Deorum vita in mœrore & tenebris jaceret usque dum splendidæ hæ pulcherrimæq; res nascerentur? Aut quid mali fuisset nobis nunquam fuisse natis? Nam quicunque natus est debet velle manere in vita, quamdiu blanda voluptas eum retinebit; Qui verò vitæ delicias nunquam gustavit, nec unquam extitit, quid illi obfuit nunquam extitisse? Deinde quodnam exemplare aut Imaginem habuerunt Dei ad quam res omnes effingerent? Unde Humani generis notities illis insita, ut scirent & intelligerent quid vellent facere? Quo etiam modo sit vis Principiorum cognita, unde noverint Semina ista permutato inter se ordine & situ varias res posse constituere, nisi ipsa Natura, constituendo & componendo res, docuisset quid Semina valerent? Namque rerum Primordia ab æterno proprio suo pondere & aliorum ictibus agitari solebant, & moveri, omnibus modis convenire, & pertentare omnia

Nec verbis vexare, & ab imo evertere summam:
Cætera de genere hoc adfingere, & addere, Memmi,
Desipere'st; quid enim Immortalibus, atque Beatis
Gratia nostra queat largirier emolumenti,
Ut nostra quicquam causa gerere adgrediantur?
Quidve novi potuit tantò post ante quietos
Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?
Nam gaudere novis rebus debere videtur,
Cui veteres obsunt; sed, cui nil accidit ægri
Tempore in anteacto, cùm pulchrè degeret ævum,
Quid potuit novitatis amorem accendere tali?
An, credo, in tenebris vita, ac mœrore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo?
Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
Natus enim debet, quicunque'st, velle manere
In vita donec retinebit blanda voluptas.
Qui nunquam verò vitæ gustavit amorem,
Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum?
Exemplum porro gignundis rebus, & ipsa
Notities Hominum, Divis unde insita primùm?
Quid vellent facere ut scirent, animoque viderent?
Quove modo'st unquam vis cognita Principiorum,
Quidnam inter sese permutato ordine possent,
Si non ipsa dedit specimen Natura creandi?
Namque ita multa modis multis Primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,
Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,

NOTÆ.

164. *Summam.*] Mundum, viz. Mundum autem dixit *Summam* ex eorum Philosophorum sententia, qui *Unicum* agnoscebant. Lambinus legit, *Fundo.*

174. *Amorem accendere tali.*] Alii, *amore tali: Tali.* Tali ὄντι, seu Deo vel Homini. *Faber.*

181. *Nec fuit in numero.*] Rerum creatarum: *Esse creatum:* Alii, *Esse creato,* ut, v. 177. *Esse creatis.*

182. *Exemplum porro,* &c.] Tota omnium rerum notities à Simulachris rerum incurrentibus derivatur, Dii etiam nihil inconsideratè faciunt, quicquid agere constituunt, illud prævident: At nullæ Imagines rerum in Mentem Divinam cadere potuerunt, cùm res ipsæ nondum extiterint; ideo ineptè aliquis dicat Deos Cœlum, Terram, Animalia, Omnia creâsse.

187. *Creandi.*] Lambinus, *Creando:* meliùs.

188. *Multa modis multis.*] *Multimodis multis:* Gifanius.

Quæcunque

Digitized by Google

Quæcunque inter se possint congressa creare,
Ut non sit mirum si in taleis disposituras
Deciderunt quoque, & in taleis venere meatus,
Qualibus hæc rerum genitur nunc Summa novando. 195
Quòd si jam rerum ignorem Primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis Cœli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse paratam
Naturam rerum, tanta stat prædita culpa. 200
Principiò, quantum Cœli tegit impetus ingens,
Inde avidam partem Monteis, Sylvæque ferarum
Possedere, tenent Rupes, vastæque Paludes,
Et Mare, quod latè Terrarum distinet oras.
Inde duas porro propè parteis fervidus Ardor, 205
Assiduusque Geli casus mortalibus aufert.
Quod superest arvi, tamen id Natura sua vi
Sentibus obducat, ni vis Humana resistat,
Vitaï causa valido consueta bidenti
Ingemere, & terrã pressis proscindere aratris. 210
Si non fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque solum subigentes cimus ad ortus:
Sponte sua nequeant liquidas existere in auras.
Et tamen interdum magno quæsita labore,
Cùm jam per terras frondent, atque omnia florent; 215
Aut nimiis torret fervoribus ætherius Sol,

quæcunque hisce cætibus facere & componere valerent, ut mirandum non sit, si in talem ordinem aliquando deciderunt, & obtinuerunt eos motus, quibus administratur hic Mundus, & perpetuò renovatus conservatur. Si verò nescirem rerum Origines, tamen ex ipsis Cœli rationibus multisque aliis rebus probare possim, Mundum non fuisse à Diis factum, tot tantisque vitiis laborat. Principiò, Orbis quem rapidus Cœli ambitus tegit magnam partem montes occupant & Sylvæ ferarum domus, Rupes etiam, vastæ Paludes, & Mare quod varias Terræ regiones latè separat. Præterea, duas fere totius orbis partes nimius Calor (sub Zona torrida) & continuum frigus (sub Zonis frigidis) aufert mortalibus. Id Terræ quod supereſt Sentes solos produceret, nisi Homines domarent soliti victus quærendi causa bidenti valido ingemere, & depressis Aratris terram proscindere; Nisi nos, inquam, Homines fœcundas glebas Vomere vertentes, Terramque subigentes excitemus ad exerendam vim frugibus producendis aptam, profectò nunquam sponte sua nascerentur. Interdum tamen fruges labore magno quæsitas, cum jam floreant per Terras, & lætæ messis spem faciant, vel nimio calore Sol urit,

NOTÆ.

195. *Genitur.*] Codd. *Geritur*, Nec melior quidem hæc vox *Genitur* Lambini.

196. *Quòd si jam rerum*, &c.] Sequuntur, v. 27. argumenta è vitiosa hujus Mundi constitutione ducta; Quippe Sapientissimi Artificis opus fuisset absolutum, non horridum Montibus, Sylvis, Paludibus, &c. Aliæ partes non rigerent perpetuo gelu, neque alias nimii Calores torrerent: Deinde Fruges potiùs quàm Spinas, Sentes, & cætera inutilia produceret: Denique nullis procellis vexaretur, non aleret Feras Humano Generi infestas, neque varii Morbi varias Anni tempestates sequerentur, & Funera præcipitarent: Sed omnia fuissent optimè dispositа & ornata; Quieti atque usibus Humani generis accommoda, & Deo digna.

202. *Avidam partem.*] Magnam, ingentem, Interpretes, Quia, viz. Avidi magna omnia desiderant, vel quia avidè occupata est; Quis feret hæc? *Avidam*, Bibulam, Nardius, nam Terra est Humoris avidissima: Ineptè. Nec porrò Interpretes prætendant,

Avido *complexu quem tenet Æther*,

lib. II. v. 1065. non attinet. Meliùs igitur cum vulg. legatur, Aliam, sed potiùs *Habitant*: Neque insolentiùs *Montes habitant*, quàm *Sylvæ possident*.

206. *Geli.*] Veteres tam *Gelus*, quàm *Gelu*.

Digitized by Google

aut ſubiti imbres, & gelidæ pruinæ enecant; aut Procellæ turbine violento jactant, & proſternunt. Præterea, cur Natura terra marique nutrit & auget horrendas feras Humano generi infeſtas? Quare variæ tempeſtates Anni varios afferunt Morbos, quare tam frequentia ſunt immatura funera? Deinde Puer, ut Naufragus à ſævis undis projectus, nudus humi jacet, Infans, omni vitæ auxilio indigus, cùm primùm ex utero Matris illum in oras luminis profundit natura, lugubri vagitu locum complet, ut par eſt, cui tot mala ſunt in vita ſubeunda. At Pecudum, Pecorum, & Ferarum varia genera creſcunt, non eſt iis opus crepitaculis, neque ulli eorum blanda & dimidiata verba almæ nutricis adhibenda ſunt: Neque diverſas veſtes pro diverſa Anni tempeſtate quærunt: Denique non Armis opus eſt, non altis Mœnibus quibus ſe ſuaque defendant, quoniam Tellus & Natura rerum formatrix ſponte omnibus

Aut ſubiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ,
Flabraque ventorum violento turbine vexant.
Præterea genus horriferum Natura Ferarum,
Humanæ genti infeſtum, terraque marique,
Cur alit, atque auget? Cur Anni tempora morbos
Apportant? Quare Mors immatura vagatur?
Tum porro Puer, ut ſævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitali auxilio, cùm primùm in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profudit:
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum 'ſt,
Cui tantum in vita reſtet tranſire malorum.
At variæ creſcunt Pecudes, Armenta, Feræque:
Nec crepitacula eis opu' ſunt, nec cuiquam adhibenda 'ſt
Almæ nutricis blanda atque infracta loquela:
Nec varias quærunt Veſteis pro tempore Cœli.
Denique non Armis opus eſt, non Mœnibus altis,
Queis ſua tutentur, quando omnibus omnia largè
Tellus ipſa parit, naturaque dædala rerum.
Principiò, quoniam Terrai corpus, & Humor,
Aurarumque leves animæ, calidique Vapores,
E quibus hæc rerum conſiſtere Summa videtur,
Omnia nativo ac mortali corpore conſtant:
Debet tota eadem Mundi natura putari.
Quippe etenim quorum parteis, & membra videmus
Corpore nativo & mortalibus eſſe figuris;
Hæc eadem ferme mortalia cernimus eſſe,

omnia abundè ſubminiſtrat. Principiò, quoniam Terra, Aqua, Aër, Ignis, è quibus hic Mundus componi videtur, Mortalia ſunt & nativa, aliquando naſcuntur, aliquando intereunt, totus etiam Mundus mortalis eſt habendus. Nam quorum partes & membra videmus mortalia & nativa, illa ipſa quoque cernimus mortalia

NOTÆ.

222. *Apportant.*] *Important*, Lambinus, infrà, v. 370.

Aut aliam quamvis cladem importare *pericli.*

223. *Tum porrò Puer*, &c.] V. 13. aliud habes argumentum; Si Dii Mundum feciſſent, Melior foret Hominum, quàm Aliorum Animalium conditio, at longè deterior, & ſi rem ipſam attendas, Brutis Parens videtur Natura, Hominibus Noverca.

225. *Vitali auxilio.*] Ita Muretus, dum Codd. *Vitaï.*

230. *Nec crepitacula eis opus ſunt.*] Codd. *Nec crepitacula eis opus eſt*, & rectiùs: Plautus,

Puero opus eſt cibum.

236. *Principiò, quoniam*, &c.] Depulſis iis præjudiciis quæ Stoicorum vanitas, aut Vulgi ſuperſtitio opinioni ſuæ oppoſuerat, v. 12. hoc modo diſputat; Cùm ea ſit Natura Totius quæ Partium, & obſervemus Mundi partes, Terram, viz. Aquam, Aërem & Ignem ſubinde mutari, aliquando diminui, & deinde refici; dicendum eſt totam compagem eſſe pariter Mortalem.

240. *Debet tota eadem.*] Gifanius, *Debet eodem omnis*, viz. æquè nativo & mortali corpore conſtare.

243. *Hæc eadem ferme.*] Debuit planè & diſertè concludere, ſed ita alibi locutus eſt: Donatus, *ferme* pro *facilè*: Terent. Andr. Act. 3. Sc. 1.

Et

Digitized by Google

Et nativa simul. Quapropter maxima Mundi
Cùm videam membra, ac parteis consumta regigni,
Scire licet, Cœli quoque idem Terræque fuisse
Principiale aliquod tempus, clademque futuram.
Illud in his rebus ne me arripuisse rearis,
Memmi, quòd Terrã, atque Ignem mortalia sumpsi
Esse: neque Humorem dubitavi, Auraſque perire:
Atque eadem gigni, rursusque augescere dixi:
Principiò, pars Terraï nonnulla perusta
Solibus assiduis, multa pulsata pedum vi
Pulveris exhalat nebulam, nubeisque volantei,
Quas validi toto dispergunt aëre venti:
Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
Imbribus, & ripas radentia flumina rodunt.
Præterea, pro parte sua quodcunque alid auget,
Roditur: & quoniam dubio procul esse videtur
Omniparens, eadem rerũ cõmune sepulcrum:
Ergo Terra tibi limatur, & aucta recrescit.
Quod supereſt, Humore novo mare, flumina, fonteis
Semper abundare, & latices manare perenneis,
Nil opus est verbis, magnus decursus aquarum
Undiq; declarat: sed primùm quicquid Aquaï
Tollitur, in summaq; fit, ut nihil Humor abundet,
Partim quòd validi verrentes æquora venti
Deminuunt, radiisque retexens ætherius Sol:

& nativa: Quapropter cùm videam præcipuas partes & maxima Mundi membra semel consumta refici, concludere licet Cœlum Terramque (totum Mundum (aliquando incepisse, & aliquando interitura fore. Ne verò, O Memmi, putes me quod probare non possum temerè arripuisse, cum supposuerim Terram & Ignem Mortalia esse, neque dubitaverim Aquam & Aërem aliquando interire, aliquando nasci, & augeri: accipe argumenta. Principiò, nonnulla pars Terræ continuo calore Solis perusta, & multorum Hominum pedibus pulsata nebulam Pulveris nubesque volantes exhalat, quas nubes Pulveris validi Venti toto Aëre dispergunt: Pars etiam Terræ pluvia madefactæ in Aquam vertitur, & præterfluentia flumina partes riparum suarum auferunt. Præterea, quodcunque aliquibus sui partibus auget aliud, id ipsum consumitur, quoniam verò Terra res omnes producit & alit, & res omnes intereuntes eadem recipit, necesse est, ut Terra pereat & nascatur, ut aliquando minus, aliquando majus sit illius Corpus. Deindè Mare, Flumina, Fontes novo Humore semper abundare, Aquaſque perennes fluere non opus est argumentis quibus confirmarem: Nam magni fluvii undique in Mare decurrentes id demonstrant: sed primò, Aliquid Aquæ consumitur, & fit ut tota moles Aquæ nimia non sit, partim quoniam validi Venti verrentes æquora diminuant Aquas, & ætherius Sol radiis suis attenuat & elevat;

NOTÆ.

248. *Illud in his rebus*, &c.] Quòd verò præcipuæ partes, & maxima Mundi membra, Terra, Aqua, Aër, Ignis gignuntur, & intereunt; v. 59. fusiùs demonstrat: Multæ Terræ particulæ in altum feruntur, & Aëra componunt; Multas auferunt flumina, & in Mare volvunt, v. 14. Aqua item nova indies nascitur, at pars illius vi Solis in Aërem mutatur, pars in meatibus subterraneis Terræ formam induit, v. 12. Aërem, qui recipit omnes particulas è rebus omnibus perpetuò fluentes, & res illas omnes reficit, nemo dixerit æternum, aut immortalem, v. 8. De Igne denique idem concludendum, cùm Radii Solis, qui unicus est Lucis & Ignis fons, quolibet momento emissi pereunt: Ideoque quòd Sol ipse reparetur, æquè ac Lychni & Tedæ, omninò confitendum, v. 25.

248. *Arripuisse.*] Arripere, assumere non datum aut concessum ab altero: Tullius, lib. I. de Nat. Deor. *Arripere mihi videmini, quasi vestro jure, rem nullo modo probabilem.*

258. *Alid auget.*] Alii, *Alit*, *Auget.*

261. *Limatur.*] *Libatur*, melius.

265. *Sed primùm quicquid.*] Quidque, ut sæpe aliàs, & v. 285. item, v. 305. *Nam* primùm quicquid *fulgoris disperit eis.*

268. *Retexens.*] Ἀναλύων, καλαλύων, resolvens.

Digitized by Google

partim quoniam per subterraneos meatus distribuitur, per istos enim meatus Aquæ marinæ rivuli feruntur, qui ad fontem Amnium convenientes erumpunt, & inde super terras fluunt dulci agmine qua via semel secta undas liquido pede detulit (ubicunque egeritur humus, & fit fossa.) Nunc de Aëre dicendum est, qui singulis horis infinitis penè modis toto suo Corpore mutatur. Nam quodcunque de rebus fluit in magnum Aëris mare fertur, qui Aër nisi vicissim rebus Corpora retribuat, & reficiat fluentes, Omnes res jam jam resolutæ fuissent, & in Aërem mutatæ. Aër igitur jugiter oritur de rebus aliis, & in res alias redit, certum enim est res omnes in perpetuo fluore esse, particulas emittere, & diminui. Item ætherius Sol largus liquidi luminis fons, assiduè nova luce perfundit Cœlum, & lucem nova luce confestim reficit: Nam ea Lux quæ primò emittitur, quàm primùm attigerit partem in quam destinatur, perit: Id autem ita esse hinc potes cognoscere, quòd simul ac Nubes subeant Solem, & radios lucis quasi interrumpunt, statim pars omnis radiorum quæ est infra Nubes perit, & quacunque Nubes feruntur, Terra inumbratur: Atque hæc probant res nova luce semper indigere, & lucem primò emissam perire: Nec alia ratione Res in luce videri posse, nisi Sol ipse fons lucis novos radios perpetuò emittat. Quinetiam nocturna lumina, quæ sunt terrestria, Pendentes, viz. Lychni, Tedæ coruscis fulgoribus micantes, multoque fumo pingues, pari ratione ministerio Ignis novam lucem perpetuò suppeditare properant, instant tremere ignibus, (tremulos radios jugiter emittunt)

Partim quòd subter per terras diditur omneis.
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies Humoris, & ad caput amnibus omnis
Convenit; inde super terras fluit agmine dulci,
Qua via secta semel liquido pede detulit undas.
Aëra nunc igitur dicam qui corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas.
Semper enim quodcunque fluit de rebus, id omne
Aëris in magnum fertur mare: qui nisi contrà
Corpora retribuat rebus, recreetque fluenteis,
Omnia jam resoluta forent, & in Aëra versa.
Haud igitur cessat gigni de rebus, & in res
Recidere assiduè, quoniam fluere omnia constat.
Largus item liquidi fons luminis, ætherius Sol
Inrigat assiduè cœlum candore recenti,
Suppeditatque novo confestim lumine lumen.
Nam primum quicquid fulgoris disperit eij,
Quòcunq; accidit: id licet hinc cognoscere possis,
Quòd simul ac primùm nubes succedere Soli
Cœpere, & radios inter quasi rumpere lucis,
Extemplo inferior pars horum disperit omnis;
Terraque inumbratur, qua nimbi cunque feruntur,
Ut noscas splendore novo res semper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire;
Nec ratione alia res posse in sole videri,
Perpetuò ni suppeditet lucis caput ipsum.
Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt,
Lumina, pendentes Lychni, claræque coruscis
Fulguribus, pingues multa caligine Tedæ,
Consimili properant ratione, ardore ministro,
Suppeditare novũ lumen, tremere ignibus instant;

NOTÆ.

272. *Agmine dulci.*] *Agmen*, pro *actu*, & *ductu* quodam ponere non inelegans est. Ut *Leni fluit* agmine *Tibris*. Macrobius, Satur. VI, cap. 4.

281. *Fluere omnia constat.*] Suprà, lib. IV. *Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi.*

283. *Inrigat.*] Sol enim *Fons* luminis. Vid. v. 661. & lib. IV. v. 375.

287. *Succedere Soli.*] Virg. Georg. 3. *Aut tecto assuetus coluber* succedere, *& umbræ.* Idem, lib. IV. ——— *Atque alto* succedere *Cœlo.*

299. *Tremere ignibus.*] Tremulos radios spargunt Lychni, & Tedæ.

Instant,

Digitized by Google

Inſtant, nec loca lux inter quaſi rupta relinquit :
Uſque adeo properanter ab omnibus ignibus ejus
Exitium celeri toleratur origine flammæ.
Sic igitur, Solem, Lunam, Stellaſque putandum
Ex alio, atque alio lucem jactare ſubortu,
Et primum quicquid flammæ perdere ſemper :
Inviolabilia hæc ne credas fortè vigere.
Denique non Lapides quoq; vinci cernis ab ævo?
Non altas Turreis ruere, & putreſcere Saxa?
Non delubra Deûm, Simulacraque feſſa fatiſci?
Nec ſanctum numen fati protollere fineis
Poſſe? Neque adverſus naturæ fœdera niti?
Denique non Monumenta virûm dilapſa videmus
Cedere proporro, ſubitoque ſeneſcere caſu?
Non ruere avolſos Silices à montibus altis,
Nec validas ævi vireis perferre, patique
Finiti? Neque enim caderent avolſa repente,
Ex infinito quæ tempore pertoleraſſent
Omnia tormenta ætatis privata fragore.
Denique jam tuere Hoc circum, ſupraque, quod omnem
Continet amplexu terram; quod procreat ex ſe
Omnia (quod quidam memorant) recipitque peremta:
Totum nativum mortali corpore conſtat.
Nam quodcunque alias ex ſe res auget, alitque,

nec lux quaſi interrupta relinquit loca (& continuata luce ædes illuſtrantur: (tanta celeritate lux iſta tedarum quolibet momento evaneſcens, ab omnibus illarum ignibus nova luce inſtauratur: Pariter credendum eſt, Solem, Lunam, & Stellas lucem novam perpetuò ſuborientem emittere, & ſemper perdere primam quamque lucem quam emittunt, ne forſan credas illa integra ſemper vigere, & æterna. Denique nonne vides Lapides ab ævo vinci? Nonne altas turres ruere, ſaxa etiam putreſcere? Deorum templa, imò ipſa Simulachra tandem corrumpi, & collabi? Nec Deos ipſos templa ſua & Simulachra diutiùs conſervare poſſe quàm leges Naturæ patiuntur & permittunt? Denique nonne videmus Hominum monumenta labi, ſubito caſu tanquam Senio confecta ruere? Nonne etiam videmus Saxa montibus altis avulſa cadere, neque validas vires ævi Finiti pati poſſe? Profectò enim iſta jam non repente avulſa ruerent, ſi ab æterno omnes ævi vires impetuſque infracta ſuſtinuiſſent. Denique intuere hoc (Cœlum) quod circum ſupraque omnem Terram complectitur, quod ex ſe procreat omnia (uti quidam docent) & eadem peremta recipit, nam id totum nativum prorſus, & mortale eſt: Quodcunque enim ex ſe nutrit augetque alias res, id ipſum

NOTÆ.

307. *Denique non Lapides*, &c.] Superiora argumenta confirmat, v. 12. Quæ Solidiſſima videmus, ſentiunt vires temporis, & putreſcunt. Turres, Templa, Deorum Simulachra (Nec illa Numen ipſum ſuſtentare poteſt) quis non videt quotidie labantia? Saxa denique, quæ integra vidimus brevi tempore labefacta ſunt, & montibus avulſa cadunt: Quis autem dicat illa ab æterno extitiſſe, quæ temporis ſiniti vires perferre nequeant?

309. *Feſſa fatiſci.*] Faber, *Fiſſa fatiſci.*

310. *Protollere fines.*] Proferre: Plautus, *Neque viri Vitam ſinet in craſtinum* protolli.

313. *Cedere proporro*, &c.] Giſanius, Quærere *pro porro* ſibi cunque *ſeneſcere* credas, id eſt, ut credas ea aliquando ſibi quærere Senectutem: Sed melior vulgata lectio. *Faber* autem rejicit. *Denique non monumenta*, &c. & legit,

Omniaque *ut porro*, *ſubitoque ſeneſcere* credas,
Non ruere avulſos, &c.

Sed huic etiam conjecturæ vulgatam lectionem libenter præferam.

319. *Denique jam tuere*, &c.] V. 6. Illos refutat, qui omnia è Cœlo oriri, & in Cœlum iterum reſolvi ſentiunt, & tamen Cœlum ipſum immortale & æternum aſſerunt; Nam quod in alias res vertitur, & quod ex iis rebus ſolutis reparatur & reficitur, id Nativum prorſus & Mortale.

Digitized by Google

debet deminui, & reſici iterum cum iſtas res diſſolutas recipit. Deinde ſi nullus fuerit dies natalis Terrarum & Cœli, ſed ab æterno extiterint; cur non varii Poetæ Carmine explicarunt varias res geſtas ante bellum Thebanum, & Trojæ excidium? Quò tot & tanta Hominum facinora ceciderunt? Nec uſquam inſita æternis famæ monumentis vigent? Verùm, ut puto, Mundus non eſt admodum vetuſtus, neque multis abhinc annorum millibus incœpit eſſe: Atque hanc ob cauſam multæ artes etiam hodiè inveniuntur, perficiuntur multæ; hodiè multa navibus ſunt addita, nuper ab Organicis Muſica reperta eſt. Denique hæc Philoſophia, quam nunc doceo nuper inventa eſt, & Ipſe primus ſum qui nunc illam Latino carmine & ſermone explicem.

Deminui dèbet, recreari cùm recipit res.
Præterea, ſi nulla fuit genitalis origo
Terraï & Cœli, ſemperque æterna fuere:
Cur ſupera bellum Thebanum, & funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinere Poëtæ?
Quò tot facta virûm toties cecidere? Nec uſquam
Æternis famæ monumentis inſita florent?
Verùm (ut opinor) habet novitatem Summa, recenſque
Natura 'ſt Mundi, neque pridem exordia cepit.
Quare etiam quædam nunc Artes expoliuntur,
Nunc etiam augeſcunt; nunc addita Navigiis ſunt
Multa: Modò Organici melicos peperere ſonores.
Denique Natura hæc rerum, Ratioque reperta 'ſt
Nuper, & hanc Primus cum primis Ipſe repertus
Nunc ego ſum, in patrias qui poſſim vertere voces.
Quòd ſi fortè fuiſſe antehac eadem omnia credis:
Sed periiſſe hominum torrenti ſæcla vapore,
Aut cecidiſſe urbeis magno vexamine Mundi,
Aut ex imbribus aſſiduis exîſſe rapaceis
Per terras Amneis, atque oppida cooperuiſſe:

Quòd ſi fortè credas eadem (eaſdem artes) quæ nunc vigent olim fuiſſe, Sed Homines Igne periiſſe, Urbes Terræ motibus everſas cecidiſſe, vel rapidos Amnes aſſiduis imbribus auctos Terras inundaſſe, & oppida obruiſſe,

NOTÆ.

325. *Præterea, ſi nulla fuit*, &c.] Mundi novitas, v. 14. probatur, tum ex eo, quòd Hiſtoriæ omnium antiquiſſimæ Thebano aut Trojano bello ſuperiores non ſint, ut eſſe deberent, ſi Mundus foret, non dico æternus, ſed multò vetuſtior; tum ex eo quòd Artes omnes recens adinventas habemus, ſiquidem Authores omnium memorantur; cùm, ſi Mundus nunquam cœpiſſet, deberent Artes, ac potiſſimùm, Vitæ utiles ſemper extitiſſe. Macrobius, in Somn. Scip. Lib. II. Cap. 10. *Quis non hinc exiſtimet Mundum quandoque cœpiſſe, nec longam retrò hujus ætatem, cum adhinc ultra duo retrò annorum millia de excellenti rerum geſtarum memoria nec Græca quidem extet Hiſtoria. Nam ſupra* Ninum, *à quo Semiramis ſecundum quoſdam creditur procreata, nihil præclarum in libros relatum eſt. Si enim ab initio, imò ante initium fuit Mundus, ut Philoſophi volunt, cur per innumerabilium ſeriem ſæculorum non fuerat cultus, quo nunc utimur, inventus? Non literarum uſus, quo ſolo memoriæ fulcitur æternitas? Cur denique multarum rerum experientia ad uliquas Gentes recenti ætate pervenit? Ut ecce Galli vitem, vel cultum oleæ Roma jam adoleſcente didicerunt; aliæ verò Gentes adhuc multa neſciunt, quæ nobis inventa placuerunt: Hæc omnia videntur æternitati rerum repugnare, dum opinari nos faciunt certo Mundi principio ſingula quæque cœpiſſe.*

336. *Natura hæc rerum.*] Phyſicam intelligit, planè eadem ratione Horatius, qui interdum audacior eſt, de Pythagora dixit, Naturæ *non ſordidus Author*. Faber.

339. *Quòd ſi fortè*, &c.] His argumentis nonnulli Philoſophi hoc modo reſpondent; Olim Artes iſtæ viguerunt, quæ nunc florent, ſed aliquando Ignis, aliquando Aqua delevit, vel Terræ motus hauſit humanum genus: Inde jam novæ videntur nobis & recentes. Hoc reſponſum retorquet Poeta, v. 13. Nam Orbem aliquando Ignibus peruſtum, aliquando Aquis obrutum, aut Terræ motibus diruptum nemo ſanus æternum dixerit: Ideo enim Hominem dicimus Mortalem, quoniam illis Morbis tentatur, qui in alios vehementiùs incidentes eos abſtulerunt.

Tantò

Digitized by Google

Tantò quippe magis victus fateare neceſſe 'ſt,
Exitium quoque Terrai, Cœlique futurum.
Nam cùm res tantis morbis tantiſque periclis
Tentarentur, ibi ſi triſtior incubuiſſet
Cauſa; darent latè cladem, magnaſque ruinas:
Nec ratione alia mortales eſſe videmur
Inter nos, niſi quòd morbis ægriſcimus iſdem,
Atque illi, quos à vita natura removit.
Præterea, quæcunq; manent æterna, neceſſe 'ſt,
Aut quia ſunt ſolido cum corpore, reſpuere ictus,
Nec penetrare pati ſibi quicquam, quod queat arctas
Diſſociare intus parteis, ut Materiai
Corpora ſunt, quorum naturam oſtendimus antè:
Aut ideo durare ætatem poſſe per omnem.
Plagarum quia ſunt expertia, ſicut Inane 'ſt,
Quod manet intactum, neq; ab ictu fungitur hilū:
Aut etiam, quia nulla loci ſit copia circùm,
Quò quaſi res poſſunt diſcedere, diſſolvique.
Sicut Summarum Summa 'ſt æterna, neque extra
Quis locus eſt, quò diſſiliant: Neque corpora ſunt, quæ
Poſſint incidere, & valida diſſolvere plaga.
At neque (uti docui) ſolido cum corpore Mundi
Natura 'ſt, quoniam admiſtum 'ſt in rebus Inane:
Nec tamen eſt ut Inane: neque autem Corpora deſunt,
Ex Infinito quæ poſſint fortè coorta
Proruere hanc rerum violento turbine Summam,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli.
Nec porro natura loci, ſpatiumque profundi
Deficit, exſpergi quo poſſint mœnia Mundi,
Aut alia quavis poſſint vi pulſa perire.
Haud igitur lethi præcluſa 'ſt janua Cœlo,
Nec Soli, Terræque, nec altis Æquoris undis:
Sed patet immani, & vaſto reſpectat hiatu.

tantò magis neceſſe eſt ut credas Terram & Cœlum aliquando interitura. Nam cùm res tantis morbis tantiſque periculis afligerentur, ſi vis vehementior impetum feciſſet, diſſolutæ penitus corruiſſent: Nec alia ratione conjicimus nos Mortales eſſe, niſi quòd iiſdem Morbis tentamur quibus illi obnoxii erant quos Mors rapuit. Præterea, quodcunque æternum & immortale eſt, neceſſe eſt ut vel perfectè Solidum ſit, ita ut nulla vis frangere, nulla inter partes ejus ſe inſinuare, & earum unionem diſſolvere valeret; Qualia ſunt prima Materiæ Corpora (Atomi) quorum naturam ſuprà docuimus: Aut ideo æternum eſt, quia eſt Intactile, & ictui non obnoxium; Quale eſt Inane: Aut ideo æternum quia nullum eſt ex ulla parte ſpatium, in quod partes illius ſolutæ diſpergi poſſunt; quam ob cauſam Univerſum (τὸ πᾶν) immortale eſt; extra quod nullum eſt ſpatium quo partes ſolutæ fugiant, neque ulla ſunt Corpora quæ in illud incidere, ſuoque violento impetu diffringere valerent. At verò ut ſuperiùs docui, Mundus non eſt res perfectè Solida, quoniam in omnibus rebus compoſitis Inane eſt admixtum. Neque Inane eſt: Neque deſunt Corpora quæ ex Infinito adve-

nientia, periculum huic Mundo inferre, ejuſque compagem diffringere aut diſſipare valerent: Neque deeſt ſpatium quo Mundi partes diſſolutæ diſpergi poſſint, aut alia qualibet vi pulſæ interire. Igitur lethi janua non præcluſa eſt Cœlo, neque Soli, neque Terræ, neque Mari, ſed immani & vaſto hiatu patens illis obverſa eſt;

NOTÆ.

352. *Præterea, quæcunque*, &c.] Nihil æternum aut immortale agnoſcit *Epicurus*, præter Corpora perfectè Solida, Inane, & τὸ πᾶν, Univerſum: At Mundus non eſt Corpus perfectè Solidum, nec Inane, neque, cùm Infiniti ſint Mundi, hæc compages poteſt dici Univerſum: V. 24. Videſis etiam Libri III. verſum 808.

Quare

Digitized by Google

(*Igitur Mortalia sunt Mare, Terra, Cœlum, &c.*) *Insuper fateare necesse est hæc eadem non ab æterno extitisse, nam quæcunque Mortalia sunt, & aliquando interibunt, non potuissent infiniti temporis validas vires ab æterno sustinuisse. Denique, eum maxima Mundi hujus membra sint sibi invicem contraria, belloque impio se mutuo infesta petunt, nonne vides aliquem finem longo illorum certamini imponi posse? Vel cum Sol & Ignis epotis omnibus humoribus superaverint, quod certant facere, sed nondum quæ conantur possunt perficere, tantum Humoris Amnes assiduè suppeditant, & Aquis è vasto Oceano erumpentibus diluvium minantur: Fruſtra, quoniam venti validi verrentes æquora, & ætherius Sol radiis suis attenuans, & elevans, diminuunt Aquas; & confidunt se posse siccare omnia, priusquam Humor incœptum suum perficiat, & diluvium inducat: Ita æquis viribus certatim magnis de rebus pugnant:*

Quare etiam Nativa neceſſum 'ſt confiteare
Hæc eadem: neq; enim, mortali corpore quæ ſunt,
Ex infinito jam tempore adhuc potuiſſent
Immenſi validas ævi contemnere vireis.
Denique tantopere inter ſe cùm maxima Mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello;
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Poſſe dari finem? Vel cùm Sol, & Vapor omnis
Omnibus epotis humoribus exſuperârint,
Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur:
Tantum ſuppeditant Amnes, ultròque minantur
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti;
Nequicquam: Quoniam verrentes æquora venti
Deminuunt, radiiſque retexens ætherius Sol;
Et ſiccare priùs confidunt omnia poſſe,
Quàm liquor incœpti poſſit contingere finem.
Tantum ſpirantes æquo certamine bellum
Magnis de rebus inter ſe cernere certant:
Cùm ſemel in terra fuerit ſuperantior Ignis,
Et ſemel (ut fama 'ſt) Humor regnârit in arvis.
Ignis enim ſuperavit, & ambens multa peruſſit,
Avia cùm Phaëthonta rapax vis Solis equorum
Æthere raptavit toto, terraſque per omneis.
At pater Omnipotens ira tum percitus acri
Magnanimum Phaëthonta repenti fulminis ictu
Deturbavit equis in terram; Solque cadenti
Obvius æternam ſuccepit lampada mundi;
Diſjectoſque redegit equos, junxitque trementeis:

Semel autem ſuperavit Ignis, & vaſtavit Terram, & ſemel, ut fama eſt, Humor orbem Terrarum obruit: Ignis ſuperavit, cùm violenti Equi Solis rectò tramite exilientes raptârunt Phaëthonta per totum Cœlum, & Terras omnes illi Cœlo ſubſtratas. At Jupiter ira vehementi tum commotus repenti ictu fulminis è curru in Terram dejecit Magnanimum Phaëthontem: Et Phœbus cadenti Phaëthonti obvius æternam Mundi lampada (Solem) ſuſcepit, diſperſos & vagâtes Equos reduxit, & trementes, & fulmine territos currui iterum ſubjunxit:

NOTÆ.

377. *Quare etiam nativa*, &c.] Ex eo quòd finem habiturus eſt Mundus, concludit, v. 4. Initium habuiſſe: Nam quod aliquando peribit, olim periiſſet.

381. *Denique tantopere*, &c.] Aliud demum argumentum deducit, v. 36. à pugna continua (Elementorum) præcipuarum Mundi partium. Cùm enim Ignis cum Aqua committatur, & modò Incendia, modò Eluviones ſuperent, quidni tandem cum totius Mundi ruina hæc concertatio terminetur? Quòd verò magna Incendia & Diluvia contigerint, de Phaëthonte & Deucalione fabulæ demonſtrant, nam Igne vaſtata, & Aquis obruta erat Terra, licet Poetæ ineptè finxerunt Incendium iſtud & Diluvium interventu Deorum erupiſſe, & ceſſâſſe.

382. *Pio nequaquam.*] Impio, quia Bellum hoc eſt civile & inteſtinum.

388. *Diluviare.*] Diluvio obruere.

396. *Regnârit.*] *Superârit*, & verſu 399. *Terraſque peruſſit*, Gaſſendus.

397. *Ambens.*] Ambedens ab *Ambedo*: Sic *Ambeſſe* pro *Ambedere*. Alii, *Ambiens*.

Inde

Digitized by Google

Inde ſuum per iter recreavit cuncta gubernans.
Scilicet, ut veteres Graiûm cecinere Poetæ:
Quod procul à vera 'ſt animi ratione repulſum.
Ignis enim ſuperare poteſt, ubi Materiaï
Ex infinito ſunt corpora plura coorta;
Inde cadunt vires aliqua ratione reviſtæ,
Aut pereunt res exuſtæ torrentibus auris:
Humor item quondam cœpit ſuperare coortus,
Ut fama 'ſt hominum, multas quando obruit urbeis:
Inde ubi vis aliqua ratione averſa receſſit,
Ex Infinito fuerat quæcunque coorta,
Conſtiterunt Imbres, & Flumina vim minuerunt.
Sed quibus ille modis conjectus Materiaï
Fundârit Cœlum ac Terram, Pontique profunda,
Soliſque & Lunæ curſus, ex ordine ponam.
Nam certè neque conſilio Primordia rerum
Ordine ſe quæque, atque ſagaci mente locârunt;
Nec quos quæq; darent motus pepigere profecto:
Sed quia multa modis multis Primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibuſque ſuis conſuerunt concita ferri,
Omnimodiſque coire, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter ſe poſſent congreſſa creare;
Propterea fit, uti magnum volgata per ævum
Omnigenos cœtus, & motus experiundo,

Et per antiquum tramitem currum agens recreavit omnia, & refecit. Scilicet, hæc canunt Veteres Græci Poetæ, quæ abſurda planè ſunt, & futilia commenta: Nam Ignis poteſt ſuperare, quando ſunt plurima Igneæ materiæ corpuſcula ex Infinito in hunc Mundum delata; Tum autem illius materiæ vires aliqua ratione repreſſæ debilitari debent, aut nimio calore res peruſtæ interibunt. Humor item, uti fertur, aliquando ſuperior evaſit, quando multas urbes obruit: Deinde verò cum iſta Humoris materia quæ ex Infinito in hunc Mundum defluxit, aliqua ratione vel impedita, vel averſa fuit, ceſſarunt Imbres, & decreverunt flumina. Sed quibus modis rerum Semina temerè conjecta conſtituerunt Cœlum, Terram, Mare, Solem, Lunam, ordine exponam: Nam profectò Semina rerum nulla providentia aut ſagacitate mentis ſe in ſuo ordine collocârunt, neque inter ea convenit quibus motibus quæque uterentur, ſed quia Infinita rerum Semina ab æterno aliorum ictibus vel ſuo pondere agitari ſolebant & moveri, omnibus modis convenire, & pertentare omnia, quæcunque hiſce cœtibus facere valerent; Inde fit, ut per Tempus infinitum volitantia, & motus cœtuſque omnigenos experiundo,

NOTÆ.

407. *A vera eſt animi.*] Meliùs, *Vera nimis eſt.*

413. *Ut fama eſt Hominum*, &c.] Giſanius,

Ut fama eſt, Hominum multos quando obruit *Undis.*

Voſſius, *Hominum multas*, id eſt Crimina Hominum, ſive impios Homines: At quid hic loci *Lucretius* cum criminibus Hominum? profectò Epicuræus nunquam credidit iſtas Aquas ad eluenda Hominum peccata fuiſſe Terrarum Orbi immiſſas.

417. *Sed quibus ille modis*, &c.] Nativi hujus Mundi exordium explicaturus, Deos, omnemque Providentiam longè removet; & totum opus Materiæ permittit, v. 16. Inde *Chaos*, rudis & indigeſta Particularum congeries, quæ huc & illuc agitatæ, tandem pares cum paribus convenerunt, inde Mare, Cœlum, Terra, Sol, Sidera, & quæcunque hic Mundus continet. v. 17. *Plutarchus* ex *Epicuro* de Placit. Phil. lib. I. cap. 4. Ὁ τοίνυν κόσμος συνέστη περικεκλασμένῳ χημάτι ἐχημοειδισμένος τὸν τρόπον τοῦτον, τῶν Ἀτόμων σωμάτων, ἀπρονοήτων, καὶ τυχαίαν ἐχόντων κίνησιν, συνεχῶς τε, καὶ τάχιστα κινουμένων, εἰς τὸ αὐτὸ πολλὰ σώματα συνηθροίσθη, καὶ διὰ τοῦτο ποικιλίαν ἔσχε τῶν χημάτων, καὶ μεγεθῶν.

419. *Soliſque & Lunæ.*] Alii, *Solis Lunaï.*

Tandem

Digitized by Google

tandem illa Semina convenirent, quæ subitò conjuncta sæpe fiant magnarum rerum, Terræ, viz. Maris, Cœli, atque Animalium, exordia. Tum temporis Solis currus multa luce coruscus per altum æthera agitatus, nec Sidera immensi Cœli, nec Mare, neque Cœlum, nec Terra, nec Aër, nec res ulla similis nostris rebus videri potuit; sed rudis quædam & informis particularum temerè agitatarum congeries: Deinde variæ partes in diversa loca secedere cœperunt, pares res cum paribus jungi, & Mundum discludere; partes illius dividere, in ordinem redigere, & disponere membra ex hac confusa Seminum congerie: Nam Seminum discordia è dissimilitudine formarum & figurarum varietate orta ita conturbabat Intervalla, Vias, Connexus, Pondera, Plagas, Concursus, Motus, ut convenientes motus mutuò dare & mutuò accipere non potuerint, & necessariò fiat partium separatio. Inde magnum Cœlum (Aër) à Terra secernitur, segregato & collecto omni Humore latum Mare extensum est, & puri ignes ætheris ab aliis rebus separati proprium locum sortiti sunt. Quippe primùm Singula Terræ corpuscula,

Tandem ea conveniant, quæ ut convenère repente
Magnarum rerum fiant exordia sæpe,
Terrai, Maris, & Cœli, generisque Animantum.
Hic neque tum Solis rota cerni lumine largo
Altivolans poterat, neque magni Sidera mundi,
Nec Mare, nec Cœlum, nec denique Terra, neque Aër,
Nec similis nostris rebus res ulla videri:
Sed nova tempestas quædam, molesque coorta.
Diffugere inde loci partes cœpère, paresque
Cum paribus jungi res, & discludere Mundum,
Membráque dividere, & magnas disponere parteis
Omnigenis è Principiis, discordia quorum
Intervalla, Vias, Connexus, Pondera, Plagas,
Concursus, Motus turbabat, prœlia miscens,
Propter dissimileis formas variasque figuras;
Quòd non omnia sic poterant conjuncta manere,
Nec motus inter sese dare convenienteis:
Hoc est à Terris altum secernere Cœlum,
Et seorsum Mare uti secreto humore pateret,
Seorsus item puri, secretique ætheris Ignes.
Quippe etenim primùm Terrai corpora quæque,
Propterea

NOTÆ.

430. *Tandem ea conveniant, quæ ut convenère repente.*] Alii, *Tandem conveniunt* ea *quæ* conjuncta, &c. Et meliùs. V. lib. II. v. 1169. In sequenti versu pro *sæpè* Faber legit, *nempe*. Ut & lib. II. v. 1060. At profectò vox *repente* modum tantùm conjunctionis exprimit, ideoque illa, quam jactat *Faber*, emendatio nulla est, Vid. lib. II. v. 1060.

438. *Inde loci.*] Id est, *Postea*. Infrà, v. 749.

Inde loci *sequitur Calor.*

Et v. 789.

Inde loci *Mortalia sæcla creavit.*

439. *Discludere.*] Discernere, Distinguere, &c. At *Discluses* & *Discludere*, lib. III. v. 172. & lib. VI. v. 239. *Diruptis* sonat, & *Perrumpere*. Macrobius, Sat. lib. VI. cap. 2. his comparat illa Virgilii in Sileno,

Namque canebat uti magnum per Inane coacta
Semina Terrarumque, Animæque, Marisque fuissent,
Et liquidi simul Ignis; ut his exordia primis
Omnia, & ipse tener Mundi concreverit Orbis:
Tum durare Solum, & discludere Nerea ponto
Cœperit, &c.

447. *Hoc est à Terris.*] Explicatio illarum vocum, *dare motus convenientes*, id est, inquit, separare Cœlum à Terra, &c. *Faber*. Alia verò, quam posui, interpretatio non est inepta; & *Cœlum* rectè Aërem interpretor.

450. *Quippe etenim.*] Cùm rudis & indigesta corpusculorum congeries in ordinem redigatur per motum, omnisque motus à gravitate

Propterea quòd erant gravia, & perplexa coibant,
In medioque imas capiebant omnia ſedes:
Quæ quantò magis inter ſe perplexa coibant,
Tam magis expreſſere ea, quæ Mare, Sidera, Solem,
Lunamq; efficerent, & magni mœnia Mundi.
Omnia enim magis hæc è lævibus atque rotundis
Seminibus, multòque minoribu' ſunt Elementis,
Quàm Tellus: ideo per rara foramina terræ
Partibus erumpens primus ſe ſuſtulit Æther
Signifer, & multos ſecum levis abſtulit Igneis:
Non alia longè ratione, ac ſæpe videmus,
Aurea cùm primùm gemmanteis rore per herbas
Matutina rubent radiati lumina Solis,
Exhalantq; Lacus nebulam, Fluviique perennes:
Ipſa quoque interdum Tellus fumare videtur:
Omnia quæ ſurſum cùm conciliantur in alto,
Corpore concreto ſubtexunt nubila Cœlum:
Sic igitur tum ſe levis, ac diffuſilis Æther
Corpore concreto circumdatus undique ſepſit,
Et latè diffuſus in omneis undique parteis,
Omnia ſic avido complexu cætera ſepſit.

quia gravia erant, & implicata convenerunt; imaſque Sedes in medio capiebant. Quæ corpuſcula quantò magis preſſè & arctè unita ſunt, tantò magis expreſſerunt ea Corpuſcula quæ efficerent Mare, Sidera, Solem, Lunam, & immenſum Cœlum. Nam hæc omnia conſtant è Principiis lævioribus, magis rotundis, & minoribus, quàm Terra: Ideo per patentes meatus Terræ Cœlum Stelliferum primùm eruppens in altum aſcendit; & multos Ignes ſecum leve abſtulit. Pari penè modo ac ſæpe videmus, cùm primùm matutina aurea lumina radiati Solis rubent per Herbas rore gemmantes (Sol oritur) & lacus & fluvii perennes exhalant nebulam: Ipſa quoque Terra fumare (fumos emittere) videtur: Quæ omnia (Nebulæ, viz. & Fumi) cum in altum ſublata condenſantur, Nubes fiunt, & concreto corpore ſubtexunt Cœlum. Sic levis & diffuſilis æther in ſpiſſum corpus ex omni parte condenſatus ſeipſum continuit, & longè latèque in omnes partes diffuſus, ingenti ambitu reliqua omnia complexus eſt.

NOTÆ.

gravitate oriatur, rectè inquirit Poeta quid Atomi graviſſimæ agunt: Exiſtimavit autem Epicurus coacervatas confuſaſque Atomos irrequieto & ingenito ſuo motu ita ſeſe convolviſſe, revolviſſe, ſuſque deque exagitâſſe, ut poſtremò craſſiores omnes verſus Medium confluxerint, & tenuiores extruſione facta à craſſioribus verſus circumferentiam avolârint. Porro ex craſſioribus quidem illis conflatum fuiſſe Terræ corpus, quod Semina Aquæ in ſe contineret, ut quæ non potuiſſent perinde avolare cum cæteris: At è cæteris, quòd varii in ipſis tenuitatis gradus forent, quaſdam reſtitiſſe non longè à Terra, conſtituiſſe Aërem, reliquas altiùs emerſiſſe, & conſtituiſſe ætherem, & extruſa ſimul Corpuſcula ignea coiiſſe in eas moles, quæ in illo adhuc collucent, & appellantur Sidera. Corpora denique illa minora rotunda, lævia fuiſſe, ad eum motum in circumferentiam per eliſionem, ſeu expreſſionem à craſſioribus factam ſic determinata, ut cùm ex maſſa tamen non exirent viis parallelis, neque juxtim inciderent, idcirco in ipſo progreſſu ſibi variè occurſitârint, impetumque acceptum mutuò refregerint, quo uſque impetu denique ceſſante, quæ promotiores, ſive à medio remotiores extiterunt, effectæ ſunt ſibi invicem implicitæ, ſeſeque mutuò continentes, comprimentes, atque idcirco ſpeciem quandam Mœniorum Mundi creantes; & quæ deinceps eò appulerunt, ita ſunt ab illis reflexæ, ut ab aliis ſubinde occurſantibus tota illa ætherea atque cœleſtis regio fuerit exinde concinnata. Licebit id fortè intelligere ea comparatione, qua Lucretius rem explicat, dum id potuiſſe fieri oſtendit, ut quando Vapores & Halitus ex Aqua Terraque prodeuntes, & ſublimè elati ita ſurſum addenſantur, concreſcuntque in nubila, ut illic fiat quaſi Laquear, ſub quo Aër qui reſtat nobis aſpectabilis contineatur. Hæc, v. 21. vide etiam *Plutarchum*, Cap. 4. lib. I. de Placit. Phil.

452. *In medioque imas.*] Turnebus, *In medio, atque imas.*

460. *Signifer.*] Alii: *Ignifer.*

465. *Ipſa quoque.*] Alii: *Ipſaque ut.*

Hunc

Digitized by Google

Hunc ætherem surgentem Principia, quæ constituunt, Solem & Lunam (quorum globi inter Ætherem & Terram in Auris volvuntur) secuta sunt; Quæ Principia neque Terra retinuit, neque maximus Æther recepit, quoniam neque erant tam gravia ut ad imum subsiderent, neque tam levia ut ad extremas Mundi oras ascenderent. Tamen inter Terram & Ætherem ita sita sunt, ut duos globos perpetuò volvant, & sint Mundi universi partes: Ut in nostris corporibus quædam sunt membra quæ quiescunt, cum tamen sint alia quæ continuò moventur. Segregatis igitur his rebus (Ætherе, viz. Sole, Luna, &c.) Terræ ista pars qua nunc magnum Mare extenditur, subsedit altiùs, & cavernas recipiendo Humori salso idoneas excavavit. Posthac quò magis Cœli calor & radii Solis crebris ictibus undique trudebant versus Centrum particulas Terræ ad extremas oras multis poris & meatibus hiantis, ut pulsis versus Medium particulis fiat Corpus densius & magis compactum, eò magis salsus liquor de Corpore ejus expressus fluendo Mare extendebat: atque eò magis multa Ignis & Aëris corpuscula terrenis particulis exsoluta evolabant, & longè à Terris fulgens altumque Cœlum constituerunt. Plani Campi subsidebant, eminebant Montes alti,

Hunc exordia sunt Solis Lunæque secuta:
Inter utrosque globi quorum vertuntur in auris:
Quæ neque Terra sibi adscivit neque maximus Æther:
Quòd nec tam fuerint gravia, ut depressa sederent:
Nec levia, ut possent per summas labier oras:
Et tamen inter utrosque ita sunt, ut corpora viva
Versent, & partes ut Mundi totius extent.
Quod genus in nobis quædam licet in statione
Membra manere, tamen cum sint ea quæ moveantur.
His igitur rebus retractis, Terra repente,
Maxima, quà nunc se Ponti plaga cærula tendit,
Succidit, & salso suffudit gurgite fossas:
Inque dies quantò circum magis Ætheris æstus,
Et radii Solis cogebant undique Terram,
Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
In medio ut propulsa suo condensa coiret:
Tam magis expressus salsus de corpore Sudor
Augebat Mare manando, camposque natanteis:
Et tantò magis illa foras elapsa volabant
Corpora multa Vaporis, & Aëris, altaque Cœli
Densebant procul à terris fulgentia templa:
Sidebant Campi, crescebant Montibus altis

NOTÆ.

472. *Hunc exordia*, &c.] Ita Terram totius Mundi fundamentum, ita Ætherem, Mundi mœnia (cæteros Planetas negligit) constituit, Solem autem Lunamque mediæ inter Ætherem & Aërem naturæ, quorum nempe Principia erant Aëriis leviora, graviora Ætheriis, in ipsis Ætheris Aërisque confiniis collocat, ubi perpetuò, ut Pulmones & Corda in Animalibus, moventur, v. 9.

473. *Inter utrosque globi.*] Hunc versum delet *Lambinus*, parenthesi includit *Gifanius*: Faber legit, *Astrorumque globi*: quam emendationem exeute, & nulla videbitur. Astrorum enim ortum, v. 460. docuit,

——— Se sustulit Æther
Signifer, & multos secum levis abstulit Ignes.

Deinde, v. 477. in quo *Corpora bina* non *Viva* legendum, totam istam de Astris fabulam evertit: Dele igitur versum, qui è v. 477. natus videatur.

481. *His igitur rebus*, &c.] Sed Opus nondum perfectum est, nullibi enim, Aqua, Aër, Ignis: Fœculenta igitur ista congeries, quæ in imum confluxit, Solis radiis ætherisque æstu ex omni parte pressa se contraxit: Inde Mare tanquam Sudor emanavit, leviores autem particulæ altiùs evectæ Elementum Ignis & Aëris constituerunt: Cùm verò hujus congeriei particulæ quædam duræ magis essent rigidæque, omnes non pariter subsidebant, inde cava loca Mari recipiendo idonea, inde etiam Fluviorum alvei, inde denique plani Campi, & montium altitudo, v. 18.

483. *Salso suffudit gurgite fossas.*] *Subtus perfudit, & complevit*, Lambinus, Alii legunt, *Suffodit*: Nam Plutarchus ex Epicuro, *καὶ αὐτὸ τὸ ὕδωρ ἐπιῤῥᾶν ἐκόιλανε τὰς ὑπεκκειμένας τόπους.*

Ascensus:

Digitized by Google

Aſcenſus: neque enim poterant ſubſidere Saxa,
Nec pariter tantundem omnes ſuccumbere partes.
Sic igitur Terræ concreto corpore pondus
Conſtitit, atque omnis Mundi quaſi Limus in imum
Confluxit gravis, & ſubſedit funditus, ut Fæx.
Inde Mare, inde Aër, inde Æther ignifer ipſe.
Corporibus liquidis ſunt omnia pura relicta;
Et leviora aliis alia: & liquidiſſimus Æther,
Atque leviſſimus Aërias ſuper influit auras;
Nec liquidum corpus turbantibus Aëris auris
Commiſcet: ſinit hæc violentis omnia verti
Turbinibus: ſinit incertis turbare procellis:
Ipſe ſuos Igneis certo fert impete labens.
Nam modicè fluere, atque uno poſſe Æthera niſu,
Significat Ponti Mare, certo quod fluit æſtu,
Unum labendi conſervans uſque tenorem.
Motibus Aſtrorum nunc quæ ſit cauſa, canamus.
Principiò, magnus Cœli ſi vertitur orbis:
Ex utraque Polum parti premere Aëra nobis
Dicendum'ſt, extraq; tenere, & claudere utrinque;
Inde Alium ſupera fluere, atque intendere eôdem,

nam Saxa, rigidæque Terræ partes non potuerunt æquè ſubſidere ac molliores. Hoc modo compactum fuit grave Terræ corpus, veluti gravis Limus in imum locum confluxit, & ut Fæx totius Mundi penitus ſubſedit. Inde Mare, inde Aër, inde Cœlum ignibus repletum. Pura omnia Corpuſcula (quæ à Limo & Fæce longè aberant) Corpora fluida compoſuerunt. Alia autem aliis erant leviora, & Æther fluidiſſimus atque leviſſimus ſupra Aërem aſcendens illi incumbit, nec purum, liquidumque corpus cum tumultuante & turbido Aëre commiſcet, ſinit iſta omnia violentibus Ventis agitari, incertis procellis permiſceri, Ipſe verò certo motu volvitur, omneſque ſuos Ignes circumfert. Namque Æthera uno certoque motu poſſe fluere demonſtrat Mare, quod certo æſtu fluit, unum fluendi tenorem perpetuò conſervans. Nunc canamus, quæ ſit cauſa motibus Aſtrorum; Primò, ſi magnus Cœli orbis volvatur, tum dicendum eſt Aëra exteriorem Cœli ſuperficiem circumdare, & utrumque Cœli Polum (tam Septentrionalem, quàm Auſtralem) premere: Aliam verò iſtius Aëris partem ſupra fluere, & eò tendere,

NOTÆ.

499. *Inde Mare, inde Aër*, &c.] Motus Aſtrorum ut rectiùs explicet, v. 11. præmittit, quibus docet Ætherem leviſſimum & liquidiſſimum ſuper inconſtantem & turbulentum Aërem evectum procellarum omnium eſſe expertem, & conſtanti æquabilique motu fluere, neque enim iſte motus Ætheris incredibilis, cùm perennis neque unquam recurrens ſit Ponti Euxini in Propontidem fluxus.

500. *Omnia pura.*] Terra enim Limus & Fæx totius Mundi penitus ſubſedit.

505. *Turbare.*] Παθητικῶς: *Faber.*

508. *Ponti Mare.*] Ita rectè Lambinus, qui aliquando ſcripſit, *Tantum Mare.* Non autem fluxus refluxuſque Oceani, quod ridiculè *Fayus* exiſtimavit, (unde enim iſte Oceani motus ſimilis fit *uni* Ætheris *niſui*?) ſed Maris Euxini curſus intelligendus eſt: *Ponto*, Giſanius, id eſt, *in Ponto*, abſurdè: Sed *Ponto* in Libris invenit: Ita verò, quaſi *Ponto* vel *Pontũ* pro *Ponti* Codices nunquam exhiberent.

510. *Motibus Aſtrorum*, &c.] Phyſicorum munere ſe probè fungi exiſtimant Epicuræi, ſi poſſibiles quaſdam Motuum cœleſtium cauſas aſſignent: Id jam agit *Lucretius*, v. 25. Nam ſi totum Cœlum moveatur, tum poteſt eſſe Aër duplex, alter qui ſuperne premat, Cœlumque in Occaſum urgeat, alter qui infernè quaſi ſubtervehat: Si quieſcat Orbis tum rapidæ quædam Ætheris particulæ exitum in Inane Spatium quærentes, nec valida Mundi mœnia perfringere valentes circumverſantur, & ſecum Aſtra rapiunt: Vel Aër aliquis externus irruit & verſat, vel tandem ipſa prorepunt Aſtra, prout Corporibus Igni ſuo alendo idoneis per Cœlum ducuntur.

513. *Extraque tenere.*] Alii: *Et utrumque tenere.*

Digitized by Google

quò fulgentia æterni Mundi Sidera volvenda sunt: Aliam autem subter fluere, quæ Cœli orbem ab Aëre supra fluente devolutum subvehat: eodem planè modo quo videmus fluvios rotas atque Haustra versare. Potest quoque fieri ut totus Cœli Orbis quiesceret, interim tamen Astra fulgentia volvantur. Sive quoniam rapidæ Particulæ Ætheris inclusæ sunt, & quærentes viam quà exeant, circumferuntur, & per immensa Cœli spatia stellas volvunt: Sive quoniam Aër extrinsecus fluens movet & versat, sive quoniam ipsi possunt eò tendere quò proprium cuique alimentum vocat, atque trahit Corpora flammis nutriendis apta per Cœlum passim depascentes. Nam difficile asserere hanc vel illam Causam veram certamque, esse causam horum motuum in hoc Mundo, Sed quid possit fieri per Universum (τὸ πᾶν) in diversis Mundis diverso modo formatis, id doceo, & Astrorum motibus assigno plures causas, quæ per Universum esse possunt, è quibus tamen causis una necesse est ut sit Causa vera & certa quæ Astra moveat & verset, sed quænam ex illis sit ista Causa definire non est Illius Philosophi, qui cautè philosophatur. Et ut Terra in media Mundi regione quiesceret,

Quò volvenda micant æterni Sidera mundi:
Aſt Alium ſubter, contrà qui ſubvehat Orbem:
Ut fluvios verſare Rotas, atque Hauſtra videmus.
Eſt etiam quoque, uti poſſit Cœlum omne manere
In ſtatione, tamen cùm lucida ſigna ferantur:
Sive quòd incluſi rapidi ſunt Ætheris æſtus,
Quærenteſque viam circumverſantur, & Ignes
Paſſim per Cœli volvunt ſe immania templa:
Sive aliunde fluens alicunde extrinſecus Aër
Verſat agens igneis: ſive Ipſi ſerpere poſſunt,
Quò cujuſque cibus vocat, atque invitat eunteis;
Flammea per cœlum paſcenteis corpora paſſim.
Nam quid in hoc Mundo ſit eorum, ponere certum
Difficile 'ſt: ſed quid poſſit, fiatque per Omne
In variis Mundis varia ratione creatis,
Id doceo: plureiſque ſequor diſponere cauſas
Motibus aſtrorum, quæ poſſint eſſe per Omne.
E quibus una tamen ſit & hæc quoque cauſa neceſſe 'ſt,
Quæ vegeat motum ſignis: ſed quæ ſit earum
Præcipere, haud quaquam 'ſt pedetentim progredientis,
Terraq; ut in media Mundi regione quieſcat,
Evaneſcere

NOTÆ.

515. *Æterni.*] Cœlum *Epicurus* non dixerit *æternum*: *Faber* autem legit, *Alterni*, Mundum verò ſeu Cœlum *Alternum* dixit, quòd *alternis* dierum noctiumque vicibus modò Sol modò Stellæ prodeant, & Cœlum vertatur.

517. *Hauſtra.*] Rotarum Cadi, ab hauriendo: Nonius.

522. *Immania templa.*] Virgilius,
Poſuitque immania *templa.*
Alii tamen *Inania. Volvunt ſe*: Iſtud *Se* delendum.

526. *Paſcentes corpora flammea.*] Ut lib. II.
——— Depaſcimus *aurea dicta.*
Alii autem: *Paſcentes corpora ſua flammea.*

533. *Quæ vegeat motum Signis.*] Alii: *Quæ vegeat motu in ſignis. Veget* autem *Vegetat*, erigit, excitat: Ennius,
——*Æquora ſalſa* veges *ingentibus ventis.*

535. *Terraque ut in media, &c.*] Meritò autem aliquis inquirat, cùm Telluris grave pondus toties memorat *Lucretius*, cur in medio Aëre quieſcat, cur non perrumpat, & in infinitum Inane præceps deſcendat. Reſpondet Poeta, v. 16. quòd quamvis Telluri Aër Solus circumfuſus eſſe contingat, quia tamen tàm Aër quàm Terra cognatione vincta tenentur, ejuſdemque Totius partes ab ipſa ſui origine ſunt, ideo Aëri terra non eſt oneri, ſed quaſi omni gravitate compreſſioneque depoſita illi inſidet: Secùs autem foret ſi Terra hæc ex alio Mundo adveheretur, ſic enim ſuo pondere Aërem iſtum premeret, quemadmodum minimum pondus noſtris corporibus ſentitur ſi extrinſecùs apponatur, cùm tamen nec caput, nec cætera membra ſibi mutuò ſint gravia, quòd ſibi mutuò congenea ſint, communique jure vinciantur. Epicurus ad Herodotum dixit,

τὴν

Digitized by Google

Evaneſcere paullatim, & decreſcere pondus
Convenit: atque aliam naturam ſubter habere
Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
Partibus Aëriis Mundi, quibus inſita ſidit.
Propterea non eſt oneri, neq; deprimit auras:
Et ſua cuique Homini nullo ſunt pondere Membra:
Nec Caput eſt oneri Collo, nec denique totum
Corporis in Pedibus pondus ſentimus ineſſe.
At quæcunque foris veniunt impôſtaque nobis
Pondera ſunt, lædunt permultò ſæpe minora:
Uſqueadeo magni refert, cui quæ adjaceat res.
Sic igitur Tellus non eſt aliena repente
Adlata, atque auris aliunde objecta alienis:
Sed pariter prima concepta ab origine Mundi:
Certaque pars ejus, quaſi nobis Membra, videtur.

Præterea grandi tonitru concuſſa repente
Terra, ſupra ſe quæ ſunt, concutit omnia motu:
Quod facere haud ulla poſſet ratione, niſi eſſet
Partibus aëriis mundi, cœloque revincta.
Nam communibus inter ſe radicibus hærent
Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
Nonne vides etiam, quàm magno pondere nobis
Suſtineat corpus tenuiſſima vis Animai,
Propterea quia tam conjuncta, atq; uniter apta'ſt?
Denique jam ſaltu pernici tollere Corpus
Quis potis eſt, niſi vis Animæ, quæ membra gubernat?

æquum erat ut illius pondus paullatim decreſceret, & diminueretur; ut verò id fiat, neceſſe eſt ut habeat aliam naturam (Corpoream tamen) ſibi ſubjectam, à prima ſua origine conjunctam & unitam Mundi partibus Aëriis, quibus incumbit. Ob hanc cauſam non eſt oneri partibus iſtis Aëriis, neque eas premit: Ut cuilibet Homini ſua Membra non ſunt oneroſa, nec Caput premit Collum, nec pedes ſentiunt totius Corporis pondus ſibi incumbens: at quæcunque pondera nobis extrinſecùs applicita imponuntur, lædunt, quamvis ſæpe levia ſint, neque magni ponderis: tanti refert quæ res cui rei adjungatur. Ita igitur Tellus non aliena (alio loco & non ſimul cum Auris quibus inſidet formata) repente allata eſt, & auris alienis aliunde adjuncta, ſed ab ipſa prima origine Mundi unà cum Auris facta eſt, & certa pars Mundi extitit, ut Membra noſtra unà cum Corpore conſtituta, & certæ partes videntur eſſe. Præterea, Terra gravi Tonitru repente concuſſa, omnia quæ ſupra ſe ſunt, concutit, & tremere facit, quod tamen nullo modo poſſit, niſi partibus Aëriis Mundi, & Cœlo eſſet conjuncta: nam communibus radicibus inter ſe hærent à prima origine conjuncta atque unita. Nonne etiam vides quàm ponderoſum Corpus ſuſtineat Anima, quæ tenuiſſima eſt res, quoniam tam arctè conjuncta eſt, & à prima Origine Corpori unita? Denique quid præter Animam, quæ regit & gubernat Artus poteſt agili ſaltu Corpus tollere?

NOTÆ.

τὴν γῆν τῷ Ἀέρι ἐπεχεῖσθαι ὡς συγγενῆ. Hanc verò Telluris cum Aëre connexionem probat, v. 6. quia Fulmine, quod violentos in Aëre motus excitat, concuſſa tremit: Deinde, ne quis miretur Aërem, qui fit res adeo tenuis, ſuſtinere molem tantopere craſſam, ſubjungit, v. 8. tenuiſſimam rem, Animam, viz. noſtram, ſuſtinere Corpus ponderoſum, imò ſaltu in altum tollere valere.

539. *Inſita ſidit.*] Optimè *Lambinus*, ſed non ita Gifanius, qui *Vivit*.

546. *Cui quæ adjaceat res.*] Gifanius: *Quid quæ adjaceat res.*

561. *Quis potis eſt.*] Ita ſcripſerunt Scioli, quia dubitaverunt an dici latinè poſſit *Nullum Animal potis eſt efficere.* Idque eò accidit quia Ennium, Plautum, Terentium, alios non legerant, quin nec *Lucretii* latinitatem unquam obſervârunt: Ipſe enim alicubi,

Conjunctum eſt id, quod nunquam ſine perniciali
Diſcidio potis eſt *ſejungi.*

in lib. IV.

Tenue locis quia non potis eſt *adfigere adhæſum.*

lib. V.

Corpus non potis eſt *cerni* ——

ideo leg.

Quid potis eſt. Faber.

Digitized by Google

Nonne igitur jam vides quantum valere poteſt tenuis res quando gravi cum corpore conjuncta eſt, ut Aër Terræ conjungitur, & noſtro Corpori Anima; Orbis autem Solis nec multò major, nec multò minor eſſe poteſt, quàm noſtris oculis apparet: Nam è quocunque Intervallo Ignes poſſunt radios lucis jaculari, noſtraque corpora ſuo calore attingere; Id intervallum nihil detrahit de corpore Ignium, neque facit ut minores noſtris oculis videantur, quàm revera ſunt: Proinde, quoniam Calor, & emiſſi radii Solis noſtros oculos attingunt, & Terra hæc ejus ſplendore illuſtratur, Hinc colligere debemus formam figuramque Solis, in Cælo nobis apparere eandem quæ eſt, ita ut errares ſi majorem vel minorem exiſtimares. Luna etiam ſive alieno lumine fulget, ſive ſuo de corpore propriam lucem jactet, utcunque id ſit, illam habet figuram, illamque dimenſionem quam noſtris oculis cernimus habere: Nam omnia quæ è longinquo per multum Aëra videmus, priùs videntur ſpecie confuſa, quàm extremos eorum ductus & lineamenta oculis uſurpare poſſumus; Quapropter quoniam Luna, non ſpecie confuſa videtur, ſed certam claramque figuram, ut eſt extremis oris notata (totius ſui corporis) exhibet; quantacunque revera ſit, tanta in Cælo nobis appareat neceſſe eſt: Poſtremò, quaſcunque ſtellas in Cælo vides,

Jamne vides quantùm tenuis natura valere
Poſſit, ubi eſt conjuncta gravi cum corpore, ut Aër
Conjunctus terris, & nobis eſt Animi vis?
Nec nimio Solis major rota, nec minor ardor
Eſſe poteſt, noſtris quàm ſenſibus eſſe videtur.
Nam quibus è ſpatiis cunque Ignes lumina poſſunt
Adjicere, & calidum membris adflare vaporem,
Illa ipſa intervalla nihil de corpore limant
Flammarum, nihilo ad ſpeciem 'ſt contractior
Ignis.
Proinde calor quoniam Solis, lumenque profuſum
Perveniunt noſtros ad ſenſus, & loca tingunt:
Forma quoque hinc Solis debet filumque videri,
Nil adeo ut poſſis plùs, aut minùs addere verè.
Lunaque ſive notho fertur loca lumine luſtrans,
Sive ſuam proprio jactat de corpore lucem,
Quicquid id eſt, nihilò fertur majore figura,
Quàm, noſtris oculis quam cernimus, eſſe videtur.
Nam priùs omnia, quæ longè remmota tuemur
Aëra per multum ſpecie confuſa videntur,
Quàm minimum filû: quapropter Luna neceſſe'ſt,
Quandoquidem claram ſpeciem, certamq; figuram
Præbet, ut eſt oris extremis cunque notata,
Quanta hæc cunq; ſuat, tanta hinc videatur in alto.
Poſtremò, quoſcunque vides hinc ætheris
Igneis,

NOTÆ.

565. *Nec nimio Solis major rota*, &c.] De Magnitudine Solis & Siderum Epicurus in Epiſtola ad Pythoclem, *Magnitudo Solis, & reliquorum Siderum, quod ad nos quidem attinet tanta eſt, quanta & apparet; quod ad ipſum verò rem ſpectat, aut paullò major, aut paullò minor, aut præciſè tanta, quanta videtur, eſt: ut Oculi aut nihil aut non multum mentiantur.* Idem aſſerit Poeta, v. 10. argumentum à ſenſu deſumens: Donec Lumen Calorque Ignis à nobis ſentiantur, dum ab Igne recedimus, Ignis nihilo contractior apparet, quàm dum propè ſumus. At Lumen Caloremque Solis ſentimus, ideo eadem eſt illius quæ apparet magnitudo. Deinde, v. 10. Luna addit, nos extremam illius oram, ac ſummam faciem diſtinctè cernere: at confuſè cerneretur, ſi tam longè diſtaret ut aliquid illius magnitudinis longinquitate detereretur. Demum, v. 7. de Sideribus ſubjungit, ea non multò minora neque multò majora eſſe, vel tanta eſſe quanta videantur, quia iſta varietate exhibentur & Ignes qui apud nos ex intervallo interdiu noctuque ſpectantur. Hæc ipſe *Epicurus* ad Pythoclem.

569. *Illa intervalla.*] *Nil Viſus interualla*, Gifanius.

572. *Et loca tingunt.*] Alii, *& loca fulgent.* Et verſu ſequenti, *Filumque*, Lambinus: vid. v. 581. dum Vulg. *Sublime*: & Gifanius, *Illimque*, id eſt, *Illincque*. Fruſtra. *Sublime* autem poteſt, cùm verſu 584. legimus,

Tanta hinc videatur in alto.

(Quando-

Digitized by Google

(Quandoquidem, quoſcunque in terris cernimus igneis.
Dum tremor eſt clarus, dum cernitur ardor eorũ;
Perparvum quiddam interdum mutare videntur
Alterutram in partem filum, cùm longiùs abſint,)
Scire licet, perquàm pauxillo poſſe minores
Eſſe, vel exigua majores parte, brevique.
Illud item non eſt mirandum, qua ratione
Tantulus ille queat tantum Sol mittere lumen,
Quod maria, ac terras omneis cœlumque rigando
Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.
Nam licet hinc Mundi patefactum totius unum
Largifluum fontem ſcatere, atq; erumpere flumen
Ex omni Mundo, quò ſic Elementa vaporis
Undique conveniunt, & ſic conjectus eorum
Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor;
Nonne vides etiam, quàm latè parvus aquaï
Prata riget Fons interdum, campiſque redundet?
Eſt etiam quoque, uti non magno Solis ab igni
Aëra percipiat calidis fervoribus ardor.
Opportunus ita'ſt ſi fortè, & idoneus Aër,
Ut queat accendi parvis ardoribus ictus:
Quod genus interdum ſegetes ſtipulamq; videmus
Accipere ex una ſcintilla incendia paſſim,
Forſitan & roſea Sol altè lampade lucens
Poſſideat multum cæcis fervoribus ignem
Circum ſe, nullo qui ſit fulgore notatus,
Æſtiferum ut tantùm radiorum exaugeat ictum.

(*Quoniam omnes Ignes quos in Terris cernimus, dum illorum Lux clara non obſcura & confuſa appareat, figuram ſuam & dimenſionem paullulum mutare videntur, alterutram in partem (modò contrahunt, modò ampliant) cum è longinquo ſpectantur) ſcire licet eas vel paullulum majores vel paullulum minores eſſe quàm noſtris oculis apparent. Item non eſt mirandum, qua ratione tam parvus ille Sol tantum lumen poſſit emittere, quod per Maria, omnes terras, Cœlumque ipſum diffuſum ſit, & omnia calore attingat: Nam fieri poteſt ut ex hoc Sole, tanquam ex uno fonte, totius Mundi lumen effluat, ut omnia Caloris Semina itu ad hunc Solem conveniant, ut ex illo, tanquam ex uno fonte omnis totius Mundi Calor emanet. Nonne etiam vides quàm parvus Aquæ fons prata aliquando riget, & inundet agros? Fieri etiam poteſt, ut immenſus Calor per Aëra excitetur à Sole quoad molem parvo, ſi forſan ea ſit Aëris temperies & conditio, ut à parva debilique flamma accendi poſſit, ut interdum videmus ſegetes & ſtipulam per latos agros una ſcintilla accendi: Fieri denique poteſt, ut Sol ille qui in Cælo fulgidam oſtendit lampada, habeat circum ſe multos ignes qui non fulgent, qui tamen fervidum Radiorum fulgentium calorem augere poſſunt.*

NOTÆ.

588. *Mutare videntur.*] Palmerius, *Mutare videtur*, id eſt, *mutari Filum:* Hac obſervatione potuimus carere.

592. *Illud item non eſt*, &c.] Sed tantus ille Calor & Lumen per univerſum, quaquà patet, Æthera diffuſum è tantulo & quaſi pedali Sole emanare vix poſſe videatur. Huic difficultati ut ſatisfaciat *Lucretius*, docet, v. 11. Solem concipi poſſe ut fontem perennem Lucis & Caloris, quòd in ipſum ex toto Mundo Semina Lucis & Caloris confluant tanquam in Scaturiginem, ita ut non Unius Solis, ſed totius Mundi Lumen & Calorem ſentiamus. Deinde ſubjungit, v. 10. fortè Aërem vicinum Soli ab illo accendi, multaſque Igneas particulas nobis quidem inconſpicuas circa Solem eſſe, & inde tantus Calor, Lumenque tam longè & latè profuſum.

597. *Erumpere flumen.*] Alii, *Lumen*, fortaſſe meliùs: Aliàs de Solis Lumine, de quo, v. 593. objectionem inſtituit, nihil dixiſſe videatur.

604. *Percipiat.*] Sic lib. IV.
Quàm quæ percipiunt *Oculos, viſumque laceſſunt.*

608. *Accipere.*] Sic lib. VI. v. 40.
——— *Aridior porro ſi nubes* accipit *Ignem.*
Gifanius tamen, *Accendere.*

Digitized by Google

Nec ratio Solis simplex, nec certa patescit,
Quo pacto æstivis è partibus Ægocerotis
Brumaleis adeat flexus, atque inde revertens
Canceris ut vertat metas se ad Solstitialeis:
Lunaque mensibus id spatium videatur obire,
Annua Sol in quo consumit tempora cursu:
Non, inquam, simplex his rebus reddita causa 'st.
Nam fieri vel cum primis id posse videtur,
Democriti quod sancta viri sententia ponit:
Quantò quæque magis sint terram Sidera propter,
Tantò posse minùs cum cœli turbine ferri.
Evanescere enim rapidas illius, & acreis
Imminui subter vireis, ideoque relinqui
Paullatim Solem cum posterioribu' Signis,
Inferior multò quòd sit, quàm fervida Signa:
Et magis hoc Lunam: & quantò demissior ejus
Cursus abest procul à Cœlo, terrisque propinquat,
Tantò posse minùs cum Signis tendere cursũ.
Flaccidiore etiam quantò jam turbine fertur
Inferior quàm Sol, tantò magis omnia Signa
Hanc adipiscuntur, circum, præterque feruntur.
Propterea fit, ut Hæc ad Signum quodque reverti
Mobiliùs videatur, ad Hanc quia Signa revisunt.
Fit quoque ut è mundi transversis partibus Aër
Alternis certo fluere alter tempore possit,
Qui queat æstivis Solem detrudere Signis
Brumaleis usque ad flexus, gelidumque rigorem:

Una deniq; & certa causa assignari non potest, cur Sol è partibus æstivis Brumales flexus Capricorni adeat (ad Tropicum Capricorni tendat) & inde rediret ad Cancrum, & cur Luna singulis mensibus illud spatium percurrat, in quo percurrendo Annum (duodecim menses) consumit Sol: Una inquam & certa causa non potest assignari. Nam primò id videtur posse fieri quod Democritus egregius Philosophus affirmat, viz. quòd quantò magis vicina sunt Terræ Sidera, tantò minùs Cœli motu possunt circumferri. Nam rapida vis motus supremi Cœli priusquam attingit inferiores orbes paullatim imminuitur, ideoque paullatim relinquitur Sol cum Signis sequentibus, quoniam multò inferior est quàm summa Cœli Signa: Luna autem quantò longiùs à Cœlo & Terris propiùs volvitur tantò minùs Signorum celeritatem æquare posse videatur, & quantò minùs celeri motu quàm Sol fertur, quoniam inferior est, & longiùs à Summo Cœlo distat, tantò magis omnia Signa illam assequuntur, circum etiam, & præter illam feruntur: Et inde fit, ut Luna sæpius & citius ad unumquodque Signum reverti videatur, cum reverà singula Signa illam revisant. Potest etiam fieri, ut ex oppositis Mundi partibus Aër certo tempore alternatim fluat, qui Aër queat Solem detrudere æstivis Signis, usque ad Hyemalem Capricornum æterno gelu & frigore rigentem,

NOTÆ.

613. *Nec ratio Solis*, &c.] Annuum Solis, & Menstruum Lunæ cursum per duodecim Signa Zodiaci ut explicet, primò, v. 23. proponit sententiam Democriti, qui docuit inferiora Sidera à summo Cœlo rapi & circumferri, celeriùs aut tardiùs pro rata uniuscujusque Sideris è summo isto Cœlo distantia. Sol igitur celeriùs quàm Luna, ideoque illum rariùs quàm illam Signa assequuntur & prætereunt: Neque mirum si Luna uno Mense Signa omnia, in quibus duodecim terit Sol, percurrere videatur. Deinde, v. 13. Duos Aëres Lunæ Solique infervientes introducit, quorum altero à Cancro ad Capricornum detruduntur, altero à Capricorno ad Cancrum ſtato tempore ſubvehuntur: Et ne illud incredibile videatur, jubet Nubes ſpectare quas diverſi Venti in partes diverſas protrudunt.

615. *Flexus.*] Mox vocat, *Metas*: viz. de Curſu Siderum agens vocibus utitur certamini Curuli accommodatis.

616. *Canceris.*] Ita olim dicebatur, nunc *Cancri*: Apud S. Cyprianum, p. 234. *veluti Cancere infecta*, legimus.

635. *Ad hanc quia Signa revisunt.*] Alii, *recurrunt*: Sed, *Visere ad*, & *Revisere ad*, Optimi Authores, & Ipse *Lucretius*, lib. II, & VI.

Et

Digitized by Google

Et qui rejiciat gelidis à Frigoris umbris
Æſtiferas uſque in parteis, & fervida Signa.
Et ratione pari Lunam, Stellaſque putandum 'ſt,
Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
Aeribus poſſe alternis à partibus ire.
Nonne vides etiam diverſis nubila ventis
Diverſas ire in parteis, inferna ſupernis?
Qui minùs illa queant per magnos ætheris orbeis
Æſtibus inter ſe diverſis Sidera ferri?
At nox obruit ingenti caligine terras,
Aut ubi de longo curſu Sol extima cœli
Impulit, atque ſuos efflavit languidus igneis
Concuſſos itere, & labefactos aëre multo:
Aut quia ſub terras curſum convertere cogit
Vis eadem, ſupera terras quæ pertulit orbem.
Tempore item certo roſeam Matuta per oras
Ætheris Auroram defert, & lumina pandit,
Aut quia Sol idem ſub terras ille revertens
Anticipat cœlum radiis accendere tentans:
Aut quia conveniunt ignes, & ſemina multa
Confluere ardoris conſuerunt tempore certo,
Quæ faciunt Solis nova ſemper lumina gigni.
Quod genus Idæis fama 'ſt è montibus altis
Diſperſos

ex altera verò parte queat rejicere ab Hibernis Signis, & ad æſtiva evehere: Et pari ratione credendum eſt, Lunam & Stellas quæ magnos Annos in magnis Orbibus peragunt, ab Aëribus iſtis alternatim fluentibus in partes Cœli diverſas ferri. Nonne etiam vides Nubila diverſis ventis in partes Mundi diverſas ire, & inferiora ſuperioribus contraria moveri? Quid igitur impedit quin per magnos Cœli orbes Sidera ipſa Æſtibus (flatibus aëriis) inter ſe diverſis ferantur? At denſis tenebris Nox Terram obruit, vel quando Sol poſt longum curſum extremas Cœli oras attigit, & fatigatus efflavit ſuos Ignes itinere concuſſos, & labefactos multo iſto Aëre quem percurrit, aut quia eadem vis quæ orbem Solis ſupra Terras volvit, cogit eum convertere curſum ſuum ſub Terras. Certo item tempore Matuta defert roſeam Auroram per oras Cœli, diemque aperit, vel quoniam illo idem Sol ſub Terras revertens radiis, antequam Ipſe appareat, præmiſſis Cœlum accendere conatur: Aut quia Ignes conveniunt, & Semina multa flammæ certo tempore conſuerunt confluere, quæ novi Solis corpus quotidiè conficiunt, uti fertur ex altis Idæis montibus

NOTÆ.

643. *Magnos Annos.*] Stellarum Periodos, & Saturni, Jovis, Martiſque revolutiones reſpicere videtur.

649. *At nox obruit*, &c.] Diem ſequitur Nox, quia, v. 6. Sol longo curſu languidus, occaſurus enim langueſcere videtur, extinguitur, vel quia eadem vi qua ſupra Terras diurno tempore volvebatur, ſubter Terras nocturno fertur. Epicurus in Epiſtola ad Pythoclem Ortum & Occaſum Solis & Lunæ, κατ' ἐμφάνειάν τε ὑπὲρ γῆς, καὶ πάλιν ἐπίκρυψιν, vel κατ' ἄναψιν, καὶ καλὰ σβέσιν poſſe fieri contendit.

650. *Extima.*] Sive *Ultima* legas, perinde eſt.

655. *Tempore item certo*, &c.] Ante Solis exortum Splendor quidam, qui Aurora dicitur, illuſtrat Cœlos, quoniam Sol ſub Terras ab Occaſu in Ortum revertens antequam Ipſe appareat, effundat radios, vel quia diſperſa heſterno itinere Ignis Semina ibi confluunt, & priùs quàm formârunt aut accenderunt Solis globum, debili luce Æthera illuſtrant. Poſteriorem cauſam fabula, quæ apud Pomponium Melam, Lib. V. Cap. 6. & Diodorum Siculum, lib. XVII. legatur, confirmat; & ſi conſtantia illius confluxus cuiquam incredibilis videatur, is conſideret non minorem in multis aliis rebus conſtantiam deprehendi.

655. *Matuta.*] Ino, ſeu Leucothea apud Græcos.

662. *Quod genus Idæis*, &c.] Diodorus Siculus, lib. XVII. p. 491. Ἴδιον δέ τι καὶ παράδοξον συμβαίνει γίνεσθαι περὶ τοῦτο τὸ ὄρος, κατὰ γὰρ τὴν τῆς Κυνὸς ἐπιτολὴν ἐπ' ἄκρας

Digitized by Google

oriente Sole videri Ignes primùm dispersos, deinde in unum quasi globum convenire, & Orbem Solis conficere. Neque tamen mirandum est, quòd hæc Ignis Semina possunt tam certo tempore convenire, & Solis corpus reparare, nam multa videmus quæ in omnibus rebus fiunt certo tempore, Arbusta florescunt certo tempore, & certo tempore dimittunt florem: Nec minùs certo tempore dentes ætate imperante decidunt, impuber Puer pubescit, & malæ illius molli lanugine vestiuntur. Postremò, Fulmina, Nix, Imbres, Nubila, Venti, fiunt in partibus Anni non nimis incertis (fere certis.) Nam Secundum leges in prima rerum Origine constitutas jam ordine certo res omnes fiunt & sequuntur. Potest etiam fieri ut crescant Dies & diminuantur Noctes,

Dispersos igneis orienti lumine cerni:
Inde coire globum quasi in unum, & conficere orbem.
Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
Esse, quòd hæc Ignis tam certo tempore possint
Semina confluere, & Solis reparare nitorem.
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus, florescunt tempore certo
Arbusta, & certo dimittunt tempore florem.
Nec minùs in certo denteis cadere imperat ætas
Tempore, & impubem molli pubescere veste,
Et pariter mollem malis demittere barbam.
Fulmina postremò, Nix, Imbres, Nubila, Venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni.
'Namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima,
Atque uti res mundi cecidere ab origine prima,
Consequa natura'st jam rerum ex ordine certo.
Crescere itemque Dies licet, & tabescere Nocteis.

Et

NOTÆ.

ἄκρας τῆς κορυφῆς διὰ τὴν νηνεμίαν τοῦ περιέχοντος Ἀέρος ὑπερπετῆ γίνεσθαι τὴν ἄκραν τῆς τῶν ἀνέμων πνοῆς· ὁρᾶσθαι δὲ τὸν ἥλιον ἔτι τῆς νυκτὸς οὔσης ἀνατέλλοντα τὰς ἀκτίνας οὐκ ἐν κυκλοτερεῖ σχήματι τετραμμένον, ἀλλὰ τὴν φλόγα κατὰ πολλοὺς τόπους ἔχοντα διεσπαρμένην, ὥστε δοκεῖν πυρὰ πλείω θιγγάνειν τοῦ τῆς γῆς ὁρίζοντος. Μετ' ὀλίγον δὲ συνάγεται ταῦτα πρὸς ἓν μέγεθος, ἕως ἂν γένηται τρίπλεθρον διάστημα, καὶ τότε τῆς ἡμέρας ἐπιλαβούσης, τὸ φαινόμενον τοῦ ἡλίου μέγεθος πληρωθὲν τὴν τῆς ἡμέρας διάθεσιν κατασκευάζει.

670. *Dimittunt florem.*] V. 757.
Sol dimittit *languidus Ignes.*

672. *Veste.*] Virgilius, Æneid. 8.
Aurea Cæsaries illis, atque aurea Vestis.
Hoc est, Barba, unde è contra *Investes* dicimus *imberbes:* Unde est,
Tunc mihi prima genas vestibat *flore juventas*
Servius.

675. *Non nimis incertis.*] Faber, *Non minùs hæc certis.*

676. *Namque ubi sic fuerunt.*] Hunc versum delet *Faber*, & in sequenti legit, *Namque uti res Mundi*, &c. retineri verò potest iste versus, si legatur, *Namque uti sanxerunt.* Sic lib. I. v. 581.
Et quid quæque ferant per fœdera Naturaï,
Quid porro nequeat, sancitum *quandoquidem extat.*
Ita igitur conjicio legendum, nec pudet conjecturæ.

678. *Consequa natura est rerum.*] E Vetusto Cod. Gronovius,
Consequiæ quoque rerum sunt ex ordine certo.

679. *Crescere itemque dies*, &c.] Dies noctesque Anni decursu sic increscere & decrescere, ut prolixitatis ac brevitatis utriusque vices exquisitè per Hyemem Æstatemque alternentur, Res mira semper visa est; Id verò fit, quoniam circuitiones Solis supra ac infra Terram nunc celeriùs, nunc tradiùs fiunt, quatenus ipsæ locorum seu viarum, quibus Sol incedit, longitudines sunt alternæ, v. 16. In quibus describit Poeta inæqualia Arcuum diurnorum nocturnorumque segmenta in positu Sphæræ obliquo, Æquatorem tamen ab hac lege excipit, qui in quavis etiam obliquitate in duas æquas partes ab Horizonte dividitur; ex quo fit ut Sol bis in ipso intra Annum constitutus duo ubivis gentium faciat Æquinoctia: Hinc Signum illud in quo nodum Æquinoctialem esse dixit intelligendum duplex est, *Aries*, viz. & *Libra*, in cujus utriusque initio mutua fit Signiferi, Æquatorisque intersectio. Deinde subjungit, v. 5. Id fieri posse, quòd certa sunt per Ætherem loca,

Digitized by Google

Et minuí Luces, cùm ſumant augmina Noctes:
Aut quia Sol idem ſub terras, atque ſuperne,
Imparibus currens anfractibus ætheris oras
Partit: Et in parteis non æquas dividit orbem:
Et quod ab alterutra detraxit parte, reponit
Ejùs in adverſa tantò plus parte relatus,
Donicum ad id ſignum cœli pervênit, ubi anni
Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras.
Nam medio curſu flatus Aquilonis, & Auſtri,
Diſtinet æquato cœlum diſcrimine metas,
Propter Signiferi poſituram totius orbis;
Annua Sol in quo contundit tempora ſerpens,
Obliquo terras, & cœlum lumine luſtrans:
Ut ratio declarat Eorum, qui loca cœli
Omnia diſpoſitis ſignis ornata notârunt:
Aut quia craſſior eſt certis in partibus Aër,
Sub terris ideo tremulum jubar hæſitat ignis,
Nec penetrare poteſt facilè atque emergere ad ortus.
Propterea noctes hiberno tempore longæ
Ceſſant, dum veniat radiatum inſigne diei:
Aut etiam, quia ſic alternis partibus anni
Tardiùs & citiùs conſuerunt confluere ignes,
Qui faciant Solem certa de ſurgere parte.
Luna poteſt Solis radiis percuſſa nitere,

ut Dies etiam contractiores fiant cum Noctes extendantur, vel quoniam Sol idem ſub Terras & ſupra Terras curſum ſuum peragens imparibus anfractibus Cœli orbem partitur, & dividit in partes inæquales, & quod ab alterutra parte Cœli detraxit cum defertur in adverſam partem tantò plus illi addit, donec attigit Cœli illud Signum (Arietem vel Libram) ubi anni Nodus noctes dieſque æquales facit: Nam Septentrionem & Meridiem verſus Cœlum metas (Solſtitium & Brumam, ſeu circulum Cancri & circulum Capricorni) æquali ſpatio diſtinet, propter poſituram Zodiaci, in quo Sol annuum ſuum curſum perficit, obliquis radiis Cœlum & Terras luſtrans, ut illi (Aſtronomiæ periti) docent qui omnes Cœli partes diſpoſitis Signis ornatas deſcripſerunt. Aut quia in certis partibus Aër craſſior eſt, ideo tremulum jubar Ignis (Sol) hæret ſub Terris, ægrè enim penetrat Denſum iſtum Aërem, & ad ortum emergit: Et hanc ob cauſam Noctes hiberno tempore tardæ manent, donec radiatum Inſigne diei (Sol) veniat. Aut denique, quia partibus alternis Anni Ignes, qui faciant Solem de certa parte Cœli oriri tardiùs & citiùs conſuerunt convenire. Luna poteſt ſplendeſcere radiis Solis illuſtrata,

NOTÆ.

loca, quæ poſſint à Sole ob factam majorem minoremque reſiſtentiam velociùs ſegniùſve percurri. Demum, v. 3. quia alternis Anni partibus tardiùs aut citiùs conveniant iſti Ignes qui faciunt, vel accendunt Solem.

680. *Cum ſumant augmina.*] Lib. II. ——— *Augmina ſumunt*, Augentur.

682. *Anfractibus.*] Vlis ſinuoſis & flexuoſis.

687. *Nodus Anni.*] Propter interſectionem Zodiaci & Æquatoris.

696. *Hæſitat.*] Tardiùs ſeſe expedit, *Faber.*

703. *Luna poteſt Solis radiis*, &c.] Quod ad Lunam attinet, ſi lucem à Sole accipiat, ſi globoſæ ſit figuræ, & ſub Sole curſum ſuum peragat, tum varium illius multiplicemque vultum rectè illi explicant, qui varia Solis illuſtratione prout ad Solem accedit, vel recedit à Sole, Phaſes Lunæ variari exiſtimant, v. 11. Si verò Lucem aliunde non accipiat, tum concipi poteſt aliud corpus opacum quidem, & caſſum omni lumine, quod unà cum Luna fertur, & illius radios avertit, v. 5. Vel intelligere poſſumus Lunæ globum ex dimidia tantùm parte lucidum, qui, ſi circa ſuum centrum volvatur, varias quas videmus phaſes exhibebit, v. 9. Quibus hæc omnia diſplicent, Iſti habeant Lunas quotidiè naſcentes & intereuntes: Id enim certo tempore fieri poſſe multa alia demonſtrant. v. 20.

Digitized by Google

& in dies majus lumen noſtris oculis videndum obvertere prout à Sole recedit, donec Soli tandem oppoſita totum orbem exhibeat luce illuſtratum, atque oriens vidit illius occaſum: Deinde paullatim debet lumen ſuum quaſi retrò condere (avertere) prout ex alia parte per Signorum orbem ad Solem propiùs accedit: Hoc autem dicunt, qui opinantur Lunam eſſe Pilæ ſimilem, & ſub Sole ferri, & profectò rem ipſam attingere, & verum dicere videntur. Poteſt etiam fieri ut proprio lumine ſplendeſcat, & tamen varias (Phaſes exhibeat) ſplendoris formas reddat: nam poteſt fieri ut aliud Corpus unà cum Luna volvatur, omni modo illi occurrens, ejuſque lucem impediens, & avertens, quod tamen Corpus cerni non poteſt, quia opacum eſt, & nullo lumine donatur. Poteſt etiam Globus ipſius Lunæ circa ſuum centrum volvi, ut ſi fortè Pila ex dimidia parte lumine candenti tincta circa ſuum centrum verſetur, & dum volvitur varias ſplendoris formas reddere; donec totam iſtam partem quæ ignita eſt noſtris oculis obvertit, deinde paullatim retrò contorquet, & avertit lucidam globi partem: Ut Babylonii qui contra Græcos Aſtrologos diſputant contendunt; Quaſi utriuſque artis ſententia non poſſit eſſe vera, aut aliqua ſuaderet ratio cur altera ſententia alteri præferatur: Denique cur non poteſt nova Luna ſemper creari certo formarum ordine, & certis figuris donata, cur unaquæque Luna ita quotidiè creata, quotidiè etiam non pereat,

Inque dies majus lumen convertere nobis
Ad ſpeciem, quantum Solis ſecedit ab orbe,
Donicum eum contra pleno benè lumine fulſit,
Atque oriens obitus ejus ſuper edita vidit:
Inde minutatim retrò quaſi condere lumen
Debet item, quantò propiùs jam Solis ad ignem
Labitur ex alia Signorum parte per orbem:
Ut faciunt, Lunam qui fingunt eſſe pilai
Conſimilem, curſuſque viam ſub Sole tenere:
Propterea fit uti videantur dicere verum.
Eſt etiam quoque uti proprio cum lumine poſſit
Volvier, & varias ſplendoris reddere formas.
Corpus enim licet eſſe aliud, quod fertur, & unà
Labitur omnimodis occurſans officienſque,
Nec potis eſt cerni, quia caſſum lumine fertur.
Verſarique poteſt, globus ut, ſi fortè, pilai
Dimidia ex parti candenti lumine tinctus:
Verſandoque globum varianteis edere formas,
Donicum eam partem, quæcunq; eſt ignibus aucta,
Ad ſpeciem vertit nobis, oculoſque patenteis:
Inde minutatim retrò contorquet, & aufert
Luciferam partem glomeraminis, atque pilai:
Ut Babylonica Chaldæûm doctrina refutans
Aſtrologorum artem contrà convincere tendit:
Proinde quaſi fieri nequeat quod pugnat uterque,
Aut minùs hoc illo ſit cur amplectier auſis.
Denique, cur nequeat ſemper nova Luna creari
Ordine formarum certo, certiſque figuris:
Inque dies privos aboleſcere quæque creata,

NOTÆ.

714. *Eſt etiam quoque uti.*] Hæc dicitur Anaximandri opinio, quæ tamen ab illius ſententia maximè diſtat; nam ſi forſan Lunam dixerit ἴδιον ἔχειν φῶς· *Plut. de Placit. Phil.* lib. II. cap. 26, & 28. (ἔφασκεν τε σελήνην ψευδοειδῆ, ἢ ἀπὸ ἡλίου φωτίζεσθαι: Laertius) aliud tamen Corpus quod unà feratur, quod omnibus modis occurrat & officiat, nè quidem in ſomnis vidit. Plutar. de Pl. Phil. lib. II. cap. 26.

719. *Verſarique poteſt.*] Ita docuit Beroſus ſub Antiocho Sotere Aſtronomia clarus.

726. *Ut Babylonica.*] Per Babylonicam Chaldæûm doctrinam intelligit Chaldæos, qui Beroſi Hypotheſin contra *vulgarem Aſtrologiam* tuebantur. *Chaldæi* enim hoc loco Sectæ nomen eſt, non Gentis: παρὰ δὲ Βαβηλωνίοις, ἢ Ασσυρίοις Χαλδαῖοι, Γυμνοσοφισταὶ παρὰ Ινδοῖς: Laertius: Idem Cicero, in II. de Divinat.

732. *Aboleſcere.*] *Aboriſci*, Gifanius, Qui tamen fatetur ſe vocem iſtam nunquam legiſſe. Gaſſendus, *Aboriri.*

Atque

Digitized by Google

Atque alia illius reparari in parte, locoque,
Difficile 'ſt ratione docere, & vincere verbis:
Ordine cùm videas tam certo multa creari.
It Ver, & Venus, & Veneris prænuntius antè
Pinnatus graditur Zephyrus veſtigia propter:
Flora quibus mater præſpergens ante viaï
Cuncta coloribus egregiis, & odoribus opplet.
Inde loci ſequitur Calor aridus, & comes una,
Pulverulenta Ceres, & Eteſia flabra Aquilonum.
Inde Autumnus adit: Graditur ſimul EuiusEuan:
Inde aliæ tempeſtates, ventique ſequuntur,
Altitonans Vulturnus, & Auſter fulmine pollens:
Tandem Bruma niveis adfert, pigrumque rigorem
Reddit, Hyems ſequitur, crepitans ac dentibus Algus.
Quò minùs eſt mirum, ſi certo tempore Luna
Gignitur, & certo deletur tempore rurſus:
Cùm fieri poſſint tam certo tempore multa.
Solis item quoque defectus, Lunæq; latebras,
Pluribus è cauſis fieri tibi poſſe putandum 'ſt.
Nam cur Luna queat Terram ſecludere Solis
Lumine, & à terris altum caput obſtruere eij,
Objiciens cæcum radiis ardentibus orbem:
Tempore eodem aliud facere id non poſſe putetur
Corpus, quod caſſum labatur lumine ſemper?
Solque ſuos etiam dimittere languidus igneis
Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen,
Cùm loca præteriit flammis infeſta per auras:

atque alia illius locum ſubeat, & in eadem parte Cœli appareat, difficile eſt rationem reddere, & verbis docere, cum videas tam multa certo ordine creari. It Ver, & Venus, & Veneris prænuntius Zephyrus pennatus graditur juxta ejus veſtigia, quibus Flora mater ſua dona præſpergens omnem viam coloribus & odoribus egregiis (floribus egregii coloris, & odoris) replet. Deinde Calor aridus (Æſtas) ſequitur, & unà venit pulverulenta Ceres, ventique Eteſii ab Aquilone ſpirantes. Deinde Autumnus ſequitur, & illius comes Bacchus: Inde aliæ tempeſtates & venti ſequuntur, Altitonans Vulturnus, & Auſter pollens fulmine: Tandem Bruma nives affert, pigrumque frigus, ſequitur demum Hyems, & Algus crepitans dentibus. Hinc ideo minùs eſt mirandum ſi certo tempore gignatur Luna, certo etiam tempore deleatur, cùm tam multa certo tempore poſſint fieri. Putandum quoque eſt Solis Lunæque defectus (eclipſin) è cauſis pluribus fieri poſſe: Nam cur poſſit Luna Terram luce Solis privare, & Soli objicere Corpus ſuum ſupra Terras elatum opponens radiis illius ſplendentibus opacum globum, eodem autem tempore aliud Corpus, quod nullo unquam lumine illuſtratum volvitur, putetur facere id non poſſe; Cur etiam non poteſt Sol languidus ſuos Ignes certo tempore dimittere, lucemque reproducere, cum præteriit regiones quaſdam Aëris flammis inimicas,

NOTÆ.

734. *Difficile eſt.*] Faber, *Id facilè:* Quem ſequatur ille qui conjecturam certitudini præfert.

746. *Crepitans ac dentibus Algus.*] Vulgatæ lectionis, *Accentibus Algi*, non meminiſſem, niſi eam *Fayus*, acutus & bellus Homo, huic, qua nulla eſt verior aut venuſtior, prætuliſſet.

750. *Solis item quoque*, &c.] Demum fit Solis defectus, cùm Luna aut aliud opacum corpus ſubjectum Soli radios illius excipit, & ab ulteriori ad Terram progreſſu prohibet. Luna item deficit, cùm incidit in umbram Terræ, aut alterius alicujus opaci corporis, quod è regione Solis interpoſitum interjectumque ſit: Aut denique Sol & Luna, cùm loca quædam Cœli ſuis ignibus infeſta & inimica percurrant, languent; & quaſi Deliquium patiuntur, v. 20.

759. *Flammis infeſta.*] V. 769.

Luminibus propriis inimica.——

Lambinus autem, Flammis immoderatis oppleta vel occupata, & quodammodò infeſtata & vexata. Huic verò Interpreti ne credas.

Quæ

Digitized by Google

quæ labefactant Ignes & extinguunt? Et cur vicissim possit Terra Lunam lumine privare, & ipsa inter Solem Lunamque (supra verò Solem) interjecta Solis radios intercludere, dum Luna menstruum suum cursum peragens rigidam Terræ umbram. quæ est conicæ figuræ perlabitur, tempore autem eodem non possit aliud Corpus supra Solis globum volvi, & Lunæ supponi quod effusos Solis radios intercipiat? Et tamen si Luna propria luce splendeat, cur non possit certa Mundi parte deficere, dum pertransit loca propria suæ luci infesta? Quod superest, quoniam docui qua ratione quidque per immensum cæruleum Cœlum fieri possit, ita ut scire possemus quæ vis & causa varios Solis Lunæque cursus cieret & dirigeret, quo etiam modo Eclipsin pati solent, & improviso Terræ tenebris obducere, cum quasi connivent, quo denique modo rursum aperto lumine omnia loca clara luce splendentia illustrant: Nunc redeo ad Mundi novitatem, & mollia Terræ Arva, explicaturus quid primùm produxit, & incertis ventis committere audebat. Primò, viridis herbas circum colles produxit Tellus, & per omnes campos florida prata viridanti colore fulserunt: Deinde variæ arbores surgebant, & illis in altum

Quæ faciunt igneis interstingui atque perire?
Et cur Terra queat Lunam spoliare vicissim
Lumine, & oppressum Solem super ipsa tenere,
Menstrua dum rigidas Coni perlabitur umbras:
Tempore eodem aliud nequeat succurrere Lunæ
Corpus, vel supera Solis perlabier orbem,
Quod radios interrumpat, lumenque profusum?
Et tamen ipsa suo si fulgit Luna nitore,
Cur nequeat certa mundi langueſcere parte,
Dum loca luminibus propriis inimica pererrat?
Quod superest, quoniam magni per cærula Mundi
Qua fieri quicquid posset ratione, resolvi:
Solis uti varios cursus, Lunæque meatus
Noscere possemus, quæ vis, & causa cieret:
Quove modo soleant offecto lumine obire,
Et nec opinanteis tenebris obducere terras:
Cùm quasi connivent, & aperto lumine rursum
Omnia convisunt clara loca candida luce.
Nunc redeo ad Mundi novitatem, & mollia terræ
Arva, novo fœtu quid primùm in luminis oras
Tollere, & incertis tentârit credere ventis.
Principiò, genus Herbarum, viridemque nitorem
Terra dedit circum colleis; campoſque per omneis
Florida fulserunt viridanti prata colore:
Arboribusque datum'ſt variis exinde per auras

NOTÆ.

762. *Oppressum Solem Super ipsa tenere.*] Lambinus. *Oppressum sub Solem ipsa*, &c. Sed ridiculè facit, qui istud *Super* de *Luna* intelligit, imò ad *Terram* referri debet, quod Ratio, & versus sequentes probant. Ita rectè *Faber*: *Fayus* autem, *Retinere Solem absconditum supra seipsam*: Oedipum quæras, Ego Davus sum.

764. *Sucurrere.*] Succedere in locum Lunæ: *Fayus*: Digna *Fayo* sententia. *Succurrere* autem, *Subter ire.*

770. *Quod superest, quoniam*, &c.] Explicatis suo more Solis, Lunæ, & Astrorum motibus, à Cœlis ad Terras, v. 11. descendit, Rerum ortum & originem è Tellure rerum omnium parente enarraturus.

774. *Offecto.*] Obducto & obstructo, & per alicujus Corporis interpositionem ad tempus excluso. *Lambinus.*

776. *Cum quasi connivent.*] Solem & Lunam tanquam duos hujus Mundi oculos concipe.

781. *Principiò, genus herbarum*, &c.] Ita, v. 18. ortum Rerum è recenti Tellure enarrat Lucretius, ut ipsam originem spectasse videatur: Nam primùm Herbæ, deinde Arbores, postea Animalia minùs perfecta, & demum perfectiora. Quippe cùm Mures, Ranas, & ejusmodi Animalia sponte nasci hodiè, cùm totus Mundus consenuit, videamus, quid à recenti Tellure, & adulto Æthere sperare non licet?

Crescendi

Digitized by Google

Crescendi magnum immissis certamen habenis. 785
Ut Pluma atque Pili primùm Setæque creantur
Quadrupedum in membris, & corpore pennipotentum:
Sic nova tum Tellus herbas virgultaque primùm
Sustulit: inde loci Mortalia sæcla creavit
Multa modis multis varia ratione coorta. 790
Nam neque de Cœlo cecidisse Animalia possunt,
Nec terrestria de salsis exisse lacunis.
Linquitur ut meritò maternum nomen adepta
Terra sit, è terra quoniam sunt cuncta creata.
Multaque nunc etiam existunt animalia Terris, 795
Imbribus, & calido Solis concreta vapore.
Quò minùs est mirum, si tum sunt plura coorta,
Et majora nova Tellure, atque Æthere adulto.
Principiò, genus Alituum, variæque Volucres
Ova relinquebant exclusæ tempore verno: 800
Folliculos ut nunc teretes æstate Cicadæ
Linquunt, sponte sua victum, vitamque petentes.
Tum tibi Terra dedit primùm Mortalia sæcla:
Multus enim Calor, atque Humor superabat in arvis.
Hinc ubi quæque loci regio opportuna dabatur, 805
Crescebant Uteri terræ radicibus apti;
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum fugiens humorem, auraſque petissens,
Convertebat ibi Natura foramina terræ,

crescere, & ramos per auras longè latèque extendere indulsit Natura; Ut in membris quadrupedum pili & setæ, & in corporibus Avium plumæ primùm nascuntur: Sic tum nova Tellus herbas arboresque primùm produxit, deinde Animalium multa genera diversa ratione, diversisque modis exorta: neque enim quis putet Animalia è Cœlo cecidisse, aut Terrestria in Mari produci: Restat igitur ut Terra jure meritòque dicatur Animalium Mater, quoniam ex illa cuncta sunt creata: Imò hodierno die multa Animalia è Terra nascuntur imbribus Solisque calore animata & perfecta: Minùs ideo mirandum est si tum temporis plura coorta fuerint, & majora, cum nova fuit Tellus, & magis vigebat Æther. Primò, Aves Vere exclusæ Ova sua relinquebant, ut nunc Cicadæ rotundas graciliseque tunicas æstate relinquunt, alimentum quo Vita sustentetur ipsæ per campos quæsituræ.

Tunc primùm Terra produxit Animalia, plurimus enim calor, & plurimus humor in arvis abundabat. Hinc ubicunque idoneus erat locus, Uteri crescebant filamentis quibusdam Terræ adnexi, quos Uteros cum Infantes jam maturi perraperant, humorem in istis uteris contentum fugientes, & Auras petentes, Natura meatus quosdam Terræ opportunè in istis locis patefecit,

NOTÆ.

785. *Magnum immissis certamen habenis.*] Arboribus datum, à Natura, viz. ut certatim sine ulla mora, ullove impedimento crescerent; Allegoria est ducta ab Equis quibus Habenæ ab Aurigis inter currendum laxantur. *Lambinus.*

799. *Principiò, genus Alituum*, &c.] Primùm Volucres Ovis excluduntur, verno quidem tempore, id enim tempus maximè opportunum, sed Plumis, Pennis, iis denique viribus instructæ, ut sponte sua victum quæritarent. Deinde è quibusdam Folliculis, quos Uteros appellemus, Terræ adhærentibus Alia Animalia, atque ipsi Homines eruperunt, quibus alendis idoneus Liquor lacti simillimus è matris Terræ venis commodè in ora singulorum fluxit, nam parienti Telluri non minùs quàm Fœminis Lac rectè attribui videatur: Ita Tellus Alimentum dedit, Temperies Aëris fecit ut vestimentis non esset opus, & molle Cubile præbebat Terra multo gramine abundans, v. 17.

806. *Uteri Terræ radicibus apti.*] Συναφθέντες. Olim *Censorinus*, Cap. 2. ut Hodiè, *Fayus*, vocem *Radicibus* voci *Terræ* adjunxit: sed fallitur. Vide omnino Diodorum Siculum, lib. I. magnum enim operæ pretium fuerit: *Faber.*

808. *Fugiens Humorem.*] In quo, viz. Infantes in istis uteris inclusi natabant.

809. *Ibi.*] *Ibus* pro *iis*, Lambinus. *Ibi* Faber: *Tum* mihi videtur respicere vocem *Ubi*, v. 805.

Et

Digitized by Google

& coëgit Terram patulis suis venis effundere liquorem lactis similem, ut nunc unaquæque Fœmina cum peperit dulci lacte repletur, quoniam omnis liquor lacteus per totum corpus diffusus tum temporis in mammas derivatur. Terra præbebat cibum Infantibus, Calor Vestem & molle gramen idoneum cubile: In novo autem Mundo, nec æstus nimii, nec venti vehementes, aut procellæ; Cuncta enim paullatim crescunt, & vires sumunt: Jure igitur meritoque Terra mater Animalium dicatur, quoniam ipsa edidit humanum genus, omnia etiam Animalia, quæ per Magnos montes sæviunt, diversa genera Avium, quæ per Aëra vagantur. Sed quia debet habere aliquem pariendi finem, cessavit tandem longa ætate sterilis, namque ætas mutat naturam totius Mundi, non eadem semper manet rerum conditio, nulla res manet sui similis, mutantur omnia, Natura commutat cuncta, & cogit vertere; Namque aliud putrescit, & senio confectum languet, viget interim aliud, & ætate floret; Similiter ætas mutat Naturam totius Mundi, nunc alius, & deinde alius est Terræ status, ita ut jam nequeat facere quod olim potuit, jam etiam producat, quod olim non produxit. Tum etiam Terra conata est producere multa

Et succum venis cogebat fundere apertis
Consimilem Lactis: sicut nunc Fœmina quæque
Cùm peperit, dulci repletur Lacte, quòd omnis
Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
Terra cibum Pueris, vestem Vapor, Herba cubile
Præbebat multa & molli lanugine abundans.
At novitas Mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æstus, nec magnis viribus auras.
Omnia enim pariter crescunt, & robora sumunt.
Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
Terra tenet meritò, quoniam genus ipsa creavit
Humanum, atque Animal prope certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur montibu' passim,
Aëriasque simul Volucreis variantibu' formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Destitit, ut Mulier spatio defessa vetusto,
Mutat enim mundi naturam totius ætas,
Ex alioque alius status excipere omnia debet,
Nec manet ulla sui similis res: omnia migrant,
Omnia commutat Natura, & vertere cogit.
Namque aliud putrescit, & ævo debile languet:
Porro aliud concrescit, & è contemtibus exit.
Sic igitur Mundi naturam totius ætas
Mutat, & ex alio Terram status excipit alter,
Quod potuit, nequeat: possit, quod non tulit antè.
Multaque tum Tellus etiam portenta creare
Conata'st,

NOTÆ.

813. *Impetus Alimenti.*] Nil meliùs poterat, sentiri potest, non explicari.

816. *At Novitas Mundi*, &c.] Quomodo autem Vim frigoris aut caloris ferre, aut vivere potuerunt, aut omnino nasci, cùm Sol exureret, Frigus astringeret? Quia in Principio Mundi non erat Hyems & Æstas, sed perpetua Temperies, & Ver æquabile, v. 3. Ab omni igitur retrò ætate Tellus Mater jure dicta est, cùm Volucres, Feras, ipsum denique Hominem produxit.

818. *Omnia enim pariter*, &c.] Ita quoque Æstas & Hyems, ista enim hujus versus sententia.

824. *Sed quia finem aliquam*, &c.] Cur verò nihil horum fieri etiamnum videmus? Quoniam, v. 11. Temporis conditio mutatur, Terra desiit parere: Et quid mirum si Mundus jam Senex modò calore, modò frigore nimio, & aliis longæ ætatis incommodis vexatus, sterilis tandem fiat & effœtus?

835. *Multaque tum Tellus*, &c.] Quoniam fortuitò nata erant Animalia, putandum est in principio Mundi alia quædam innumerabilia Animalia miranda specie & magnitudine fuisse nata, sed ea permanere non potuisse, quòd imperfecta erant, & quòd illa sumendi cibi facultas, aut coeundi, generandique ratio defecit, v. 20. Nam quæcunque videmus Animalium genera, aut suis virtutibus aut Hominum cura conservantur;

Digitized by Google

Conata'ſt, mira facie, membriſque coorta;
(Androgynum inter utrum, nec utrumque
& utrinque remotum)
Orba pedum partim, manuum viduata viciſſim,
Multa ſine ore etiam, ſine voltu cæca reperta,
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæſu:
Nec facere ut poſſent quicquam; nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec ſumere quod foret uſus.
Cætera de genere hoc monſtra, ac portenta creabat:
Nequicquam: quoniam Natura abſterruit auctum:
Nec potuere cupitum ætatis tangere florem,
Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Ut propagando poſſint producere ſæcla.
Pabula primùm ut ſint, genitalia deinde per artus
Semina quà poſſint membris manare remiſſis:
Fœminaque ut maribus conjungi poſſit, habendum
Mutua queis nectant inter ſe gaudia, utriſque.
Multaque tum interiiſſe Animantum ſæcla neceſſe 'ſt.
Nec potuiſſe propagando procudere prolem.
Nam quæcunque vides veſci vitalibus auris,
Aut Dolus, aut Virtus, aut denique Mobilitas eſt
Ex ineunte ævo genus id tutata reſervans.
Multaque ſunt, nobis ex Utilitate ſua quæ
Commendata manent tutelæ tradita noſtræ,
Principiò, genus acre Leonum, ſævaque ſæcla
Tutata'ſt Virtus, Vulpeis Dolus, & Fuga Cervos.

Monſtra, mira facie miriſque membris nata, (Androgynum, qui eſt inter utrumque ſexum, nec tamen uterque eſt, & ab utroque alienus.) Partim ſine pedibus, partim ſine manibus, ſine ore multa, multa etiam cæca & ſine oculis reperta, alia denique ita agglutinatis & ſibi invicem adhærentibus membris, ut nihil potuiſſent facere, in nullum locum progredi, non malum aut pericula vitare, neque ſumere quod ſibi foret utile ad vitam. Alia ejuſmodi monſtra & portenta Terra produxit fruſtra, Natura enim non paſſa eſt illa creſcere & nutriri, adoleſcere non potuerunt, neque optatum ætatis florem aſſequi, nec cibum invenire, nec procreandi cauſa conjungi: Nam videmus multa requiri, multa etiam debere concurrere, ut Animalia genus ſuum propagarent; Primùm requiritur ut ſint pabula idonea, deinde ut ſint meatus vaſaque per quæ genitalia Semina è membris defluentia ferantur: & ut Fœmina Mari conjungi poſſit, debet uterque iis membris inſtructus eſſe quæ mutuæ voluptati inſerviant. Neceſſe eſt igitur tum temporis multa Animalium genera interiiſſe, nec propagando prolem producere potuiſſe. Nam quæcunque hodiè vigent genera Animalium, aut Dolus, aut Virtus, aut denique mobilitas, (pedum pernicitas) ab ipſa Mundi origine ſervavit & defendit: Multaque ſunt quæ, quia nobis commoda & utilia, nos tutamur & fovemus: Primò, Virtus tutata eſt Leones, & alia ferarum genera, Dolus Vulpes, Fuga Cervos,

NOTÆ.

vantur; Leones defendunt Vires, Dolus Vulpes, Cervos Fuga, &c. Quæ noſtris commodis inſerviunt, Canes, Boves, Equos, &c. Nos ipſi defendimus & tuemur: Sed quid imperfecta, & quæ nulli uſui forent aleremus?

837. *Androgynum*, &c.] Quid de varia Spurii verſus lectione inquiramus, cùm totus deleri debeat? Menebo tamen Heinſium ad Claudiani Phœnicem legere,

Androgynen inter neutra, atque ab utroque remotum.

Quicunque hunc verſum inſerui, Androgynon Platonis (in Sympoſio) videtur reſpexiſſe.

839. *Multa ſine ore.*] Alii, *Muta:* & venuſtiùs.

844. *Abſterruit.*] Nonius, in voce *Deſuevi. Paraſitos amovi, Lenonem ædibus* abſterrui.

850. *Quà.*] Alii, *Quæ.* Et verſu ſequenti,

habere

Mutua queis nectant inter ſe gaudia uterque.

856. *Mobilitas.*] V. 861. *Fuga:* & quis ferat Barthii *Nobilitas?*

At

Digitized by Google

at Vigiles Hominique fidi Canes, Omne denique jumentum, Oves lanigeræ, & cornuti Boves curæ Hominum, ô Memmi, committuntur, & ab illis foventur. Nam cupidè feras fugerunt, pacemque & larga pabula sine suo labore parta affectabant: Eaque pabulo Nos Homines donamus quia nobis præstant commoda. At quæ Animalia ita formavit Natura, ut sponte sua non possent vivere, neque nobis essent aliquo modo commoda & utilia, quare nos alremus aut genus eorum conservaremus? Scilicet istiusmodi Animalia, cum duro & iniquo fato nata se tueri non potuerunt, ab aliis rapiebantur, donec totum tandem eorum genus periit. Sed neque Centauri unquam extiterunt, nec unquam potest esse Animal compositum è corporibus diversi generis, & duabus naturis, quæ sibi invicem non conveniant, id autem verum esse licet minùs diligenter inspicias, hinc potes colligere: Principiò, Equus tribus circiter exactis annis fortis

At levisomna Canum fido cum pectore corda,
Et genus omne, quod est Veterino semine partum,
Lanigeræque simul pecudes, & Bucera sæcla,
Omnia sunt Hominum tutelæ tradita, Memmi.
Nam cupidè fugere Feras, pacemque secutæ
Sunt, & larga suo sine pabula parta labore:
Quæ damus Utilitatis eorum præmia causa.
At, queis nil horum tribuit Natura, neç ipsa
Sponte sua possent ut vivere, nec dare nobis
Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
Præsidio nostro pasci genus, esseque tutum?
Scilicet hæc aliis prædæ, lucroque jacebant
Indupedita suis fatalibus omnia vinclis,
Donicum ad interitum genus id natura redegit.
Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
Esse queat duplici natura, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta potestas,
Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
Principiò, circum tribus actis impiger annis

NOTÆ.

863. *Veterino semine partum.*] Veterina Animalia dicuntur omnia quæ *Vehere* quid possint.

871. *Quare.*] Propter quam rem, seu propter quam utilitatem, nam *Quare* hìc non interrogat, sed enuntiando referendi vim habet. *Lambinus*, cui nimium nè credas.

876. *Sed neque Centauri*, &c.] At Natura rudis licet & imperita, non ea protulit Animalia, de quibus Poetæ tam splendidè mentiuntur. Thessalia nullos unquam vidit Centauros, neque enim Equus & Homo conjungi possunt, cùm non eadem ætate, eodem alimento, neque iisdem moribus uterentur, v. 14. Idem de Scyllis, & ejusmodi monstris dicendum, v. 9. Qui autem Chimæram extitisse credidit, non consideravit Leonis, æquè ac cujuslibet Animalis viscera torreri Igne & consumi posse, v. 7. Qui denique mira & monstrosa istiusmodi Animalia è recenti Terra produci posse statuat, credat insuper aurea, lacteaque flumina, & reliqua otiosorum Poetarum commenta, v. 19. Perpendat tamen multa Herbarum & Arborum semina hodiè (ut olim omnium Animalium Primordia) in Terra contineri; At nunquam nascuntur complexæ Arbores, neque Herbæ Herbis conjunguntur, v. 9.

879. *Hinc illinc par vis*, &c.] Turnebus, nec incommodè: Alii aliter: *Faber* autem spretis aliorum conjecturis, hæc habet, Lege,

Hinc illinc par vis ut partibus *esse potis sit.*

Sensu tam necessario, ut aliter scribere potuisse *Lucretium* nemo suspicari possit: Rem tribus verbis exponam, *Nullum Animal ita ex duplici & diversa natura constare potest* (e. g. Equi & Hominis) *ut hinc & illinc* (à natura Hominis & Equi) *par vis esse partibus possit*, id est, duæ illæ partes *componentes* nunquam parem vim haberent, cùm Species Animantum aliæ aliis citiùs crescant, citiùs minuantur: Quæ ea ipsa est ratio quam affert *Lucretius* in illis versibus, qui hunc sequuntur. Denique nescio quis legit:

Hinc pars ut non sit, pars illinc esse potis sit.

Floret

Floret Equus, Puer haudquaquam: quin sæpe etiam num
Ubera mammarum in somnis lactantia quærit.
Post ubi Equum validæ vires ætate senecta,
Membraque deficiunt fugienti languida vita:
Tum demum Pueris ævo florente juventas
Occipit, & molli vestit lanugine malas:
Ne forte ex Homine, & Veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, nec esse:
Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,
Inter se quorum discordia membra videmus:
Quæ neque floreſcunt pariter, neq; robora sumunt
Corporibus, neque projiciunt ætate senecta:
Nec simili Venere ardescunt, nec moribus unis
Conveniunt, nec sunt eadem jucunda per artus.
Quippe videre licet pingueſcere sæpe Cicuta
Barbigeras pecudes, Homini quæ'st acre Venenũ.
Flamma quidem verò cum corpora fulva leonum
Tam soleat torrere, atque urere, quàm genus omne
Viſceris, in terris quodcunque & sanguinis extet:
Quî fieri potuit, triplici cum corpore ut una
Prima Leo, postrema Draco, media ipsa Chimæra
Ore foras acrem efflaret de corpore flammam?
Quare etiam Tellure nova, Cœloq; recenti
Talia qui fingit potuisse animalia gigni,
Nixus in hoc uno novitatis nomine inani;
Multa licet simili ratione effutiat ore:
Aurea tum dicat per terras Flumina volgò

& maturus viget, non ita Puer, imò ista plerumque ætate mammas matris lactantes in Somnis quærit. Deinde cum validæ vires senio confectæ Equum destituunt, membraque langueſcunt fugiente vita; tum Juventas ævo florente occipit Pueris, eorumque genas vestit molli lanugine. Ne igitur unquam credas Centauros componi posse ex Homine & Equo, aut Scyllas unquam extitisse rapacibus Canibus semimarinis corporibus succinctas, aut alia ejusmodi monstra quorum membra videmus inter se discordia, quæ neque simul adoleſcunt, neq; simul senio debilitantur, neq; simili Venere ardent, nec eosdem habent mores, nec eodem alimento nutriuntur, quippe sæpe videmus capras pingueſcere cicuta, quæ est venenum Homini maximè noxium. Cum autem Flamma soleat torrere & urere fulva corpora Leonum, non minùs quàm quodlibe Viſcus cujuslibet aliũ Animalis: quomodo fieri potuit ut una Chimæra triplici corpore composita, nempe cujus prima pars sit Leo, postrema Draco, media verò Capra, vehementem flammam suo ore emitteret? Quapropter qui fingit talia Animalia gigni potuisse cum jam Tellus nova erat, & recens Cœlum, uno hoc vano argumento ductus, quia tum Mundus novus erat & recens, multa alia absurda pariter effingat, dicat Aurea flumina per Terras tum passim fluxisse,

NOTÆ.

883. *Ubera lactantia.*] *Voſſius* ad Catullum, p. 234. *Lætantia*, quia Pueros lætos reddunt; Sic lib. II.

——— Lætantia *loca Aquarum.*

891. *Scyllas.*] Duæ enim fuerunt, hæc Nisi, illa Glauci: *Faber:* Ideo & *Semimarinis Canibus succincta* Nisi Scylla. At Ovidius, Metam. lib. VIII. v. 148.

——— *At aura cadentem*
Sustinuisse levis, ne tangeret æquora, visa est;
Pluma fuit: plumis in Avem mutata vocatur
Ciris; & à tonso est hoc nomen adepta capillo.

Pro *rapidis canibus*, leg. *rabidis canibus.*

892. *Discordia.*] Legi potest *Dissortia.* Sic Ovidius, lib. VIII. v. 133. de Minotauro,

Dissortemque *utero fœtum tulit.* ——

Et in prima Epistola Sabini,

——— *Nec in uno Corpore* dissors *Parthenope.* ———

899. *Flamma quidem verò.*] Alii, *Ignes flamma quidem.*

Digitized by Google

& arbores gemmis florere solitas, aut Homines tantos & tam robustos fuisse natos ut pedes trans Maria alta potuissent ponere, & manibus totum circa se movere Cœlum, Nam licet eo tempore quo primùm Tellus produxit Animalia, in Terra erant multa rerum multarum semina, inde tamen concludere non debemus produci potuisse pecudes inter se mixtas, aut Animalia è diversis corporibus composita: Quoniam Illa, quorum magnus numerus è terra nunc oritur, Herbæ, viz. Fruges atque Arbores, nunquam commiscentur, atque inter se composita producuntur: Sic res quæque suo more crescit, omnesque res certo Naturæ fœdere servant discrimina: Illud autem genus Humanum multò erat durius, ut par erat, utpote à dura tellure productum, è majoribus & magis solidis ossibus intus fundatum, & magis validis nervis Membra illius erant connexa, & quod neque frigore nec calore nec alimenti novitate, nec ullo corporis languore facilè afficeretur:

Fluxisse, & Gemmis florere Arbusta suëssse: 910
Aut Hominem tanto membrorum esse impete natum,
Trans maria alta pedum nisus ut ponere posset;
Et manibus totum circum se vertere cœlum.
Nam quòd multa fuere in terris semina rerum,
Tempore quo primùm Tellus Animalia fudit: 915
Nil tamen est signi, mistas potuisse creari
Inter se pecudes, compactaq; membra animantũ:
Propterea quia quæ de terris nunc quoq; abundant
Herbarum genera, ac Fruges, Arbustaque læta,
Non tamen inter se possint complexa creari. 920
Res sic quæque suo ritu procedit: & omnes
Fœdere naturæ certo discrimina servant.
Et genus humanum multò fuit illud in arvis
Durius, ut decuit, Telhus quod dura creâsset:
Et majoribus & solidis magis ossibus intùs 925
Fundatum, & validis aptum per viscera nervis;
Nec facilè ex æstu, nec frigore quod caperetur:
Nec novitate cibi nec labi corporis ulla.
Multaque per cœlum Solis volventia lustra,
Volgivago vitam tractabant more ferarum. 930
Nec robustus erat curvi Moderator aratri
Quisquam, nec scibat ferro molirier arva;
Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
Quod Sol, atque Imbres dederant, quod Terra creârat 935
Sponte sua, satis id placabat pectora donum;
Glandiferas inter curabant corpora quercus

Longævum insuper erat, multosque per annos tanquam feræ, nullis artibus instructi Homines vagabantur. Nondum erat robustus Arator, nec quisquam erat qui agros coleret, & ferro domaret arva: nemo qui virgulta tenera plantare, putresque ramos ab altis arboribus falce amputare noverit. Quod Sol & Imbres dabant, & quod sponte sua Tellus edidit, illo vivebant contenti. Plerumque inter quercus glandiferas curabant corpora, (sese glandibus alebant)

NOTÆ.

912. *Pedum nisus ponere.*] Alii, *Pandere.*

923. *Et Genus Humanum*, &c.] Hominum è Terra natorum Vitam, Habitum, Ingenium, Mores fusè describit, & primò quidem, v. 20. docet primos Homines validiori, quàm nunc, constitisse corpore, ob innatam duritiem, quam è dura Terra geniti contraxerant, inde minùs obnoxii morbis erant, & longævi. Nemo autem Agros coluit: Sed Glandibus, Pomis Sylvestribus, & aliis ejusmodi fructibus placabant famem: Ad sedandam sitim fluvii fontesque suo murmure vocabant. v. 8. Nulla illis vestimenta, nullæ domus, Procellarum, Frigorisque vim defendebant Sylvæ, Frutices, & Antra, v. 5. Nullæ Leges: nullum commune Bonum: vivebant rapto, & promiscua Venere (nam vi, blanditiis, aut pretio. Glandibus, viz. Pyris, Pomisve Mares sibi Fœminas conciliârunt) utebantur. v. 8.

928. *Labi.*] Labe: Sic *Parti*, *Tabi*, *Igni*, &c.

930. *Tractabant.*] Alii, *Tolerabant.*

932. *Molirier.*] Aliis non displicet, *Mollirier.*

Plerumque,

Digitized by Google

Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta Pœniceo fieri matura colore,
Plurima tum Tellus etiam majora ferebat:
Multaque præterea novitas tum florida mundi
Pabula dia tulit, miseris mortalibus ampla.
At sedare sitim Fluvii Fonteſque vocabant:
Ut nunc montibus è magnis decursus aquai
Claricitat latè sitientia sæcla Ferarum.
Denique noctivagi silvestria templa tenebant
Nympharum, quibus exibant humore fluenta
Lubrica, proluvie larga lavere humida saxa,
Humida saxa super viridi stillantia musco:
Et partim plano scatere atq; erumpere campo.
Necdum res Igni scibant tractare, nec uti
Pellibus, & Spoliis corpus vestire ferarum:
Sed Nemora, atque cavos Monteis, Sylvasque colebant,
Et frutices inter condebant squalida membra,
Verbera ventorum vitare imbreisque coacti.
Nec commune bonum poterant spectare, nec ullis
Moribus inter se scibant, nec legibus uti.
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat,
Sponte sua sibi quisque valere & vivere doctus.
Et Venus in sylvis jungebat corpora amantum.
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
Vel violenta Viri vis, atque impensa libido:
Vel pretium, Glandes, atq; Arbuta, vel Pira lecta.
Et manuum mira freti virtute, pedumque,
Confecta-

illaque poma Sylvestria, quæ nunc cernis hyberno tempore rubenti colore splendida matureſcere, tum plura & majora è Terra naſcebantur. Præterea, Mundus tum novus, vegetus, & vigens, alia edidit alimenta quæ uſibus & neceſſitati miſerorum mortalium apta erant & ſufficientia: At fluvii & fontes invitabant ſedare ſitim, ut nunc Aquæ è Magnis montibus cum ſonitu decurrentes feras ſitientes invitant. Denique noctu vagantes Antra, quæ nos templa ſylveſtria Nympharum dicimus, intrârunt, è quibus Antris manabant Aquæ, largoque humore ſaxa, humida inquam ſaxa per quæ muſco viridi cooperta diſtillabant Aquæ guttæ, madefacere, partim verò per planos campos decurrere properabant. Nondum noverunt uſum Ignis, neque uti pellibus, ſpoliiſque ferarum veſtire ſua corpora, ſed Sylvas, cavos montes, & nemora habitabant, nudaque ſua membra inter dumos & arbuſta abſcondebant, coacti vitare vim acrem ventorum, & imbrium. Nulla erat Res publica, nullum commune bonum, neque inſtitutis ullis aut legibus tenebantur, quod prædæ cuique objecit fortuna, illud quiſque rapiebat, ſuæ vitæ ſuæque ſaluti conſulere à Natura edoctus. In Sylvis etiam Venus jungebat Amantum corpora (rem Veneris peragebant) namque vel mutua cupido fœminas conciliabat, vel violenta vis & impetus Maris cogebat, vel pretium aliquod, glandes, viz. poma ſylveſtria, aut lecta pira, pellexit. Lacertis etiam validis pedibuſque celeribus inſtructi

NOTÆ.

945. *Claricitat.*] Advocat, Invitat: Et hæc *Simeonis Boyſii* conjectura (Nam Quidam, *Clarè citat ad ſe*, vel, *clarior accitat*) eſt plauſu digniſſima. *Faber.*

946. *Noctivagi.*] Meliùs quàm *Nota vagis.*

962. *Impenſa.*] Vehemens, Magna: Sic *Impenſum Pretium*, Cæſar.

964. *Et manuum mira*, &c.] Hi denique robuſti immiteſque Homines per totos dies Feras Saxis, Stipitibus, & id genus Armis perſequebantur; Et multa cæde fatigati, vel cùm Nox advenerit, ſe frondibus foliiſque involventes humi dormiebant Securi; Securi, inquam, neque enim timuerunt (ea erat abſurda Stoicorum opinio,

Nam rudis ante illos, nullo diſcrimine, Vita
In ſpeciem converſa operum ratione carebat,
Et ſtupefacta novo pendebat lumine Mundi,
Tum velut amiſſis mœrens, tum lœta renatis
Sideribus ———

Manilius, lib. I. v. 66.)

ne adveniente Nocte Dies deinceps non rediret, ob jam perſpectam à prima origine Diei ac Noctis viciſſitudinem, v. 16. Hæc autem vita erat nonnullis incommodis obnoxia:

Digitized by Google

feræ sylvestres venabantur Saxis missilibus, magnisque & ponderosis clavis urgentes, multaque perimebant, paucæ verò vim eorum & impetum latebris vitabant. Et cùm nox advenerit, tanquam Setigeri Apri sylvestria sua membra nuda humi sternebant foliis & frondibus se circum involventes: Nec cùm Sol occiderit magno ululatu implebant Agros pavidi quærentes diem, & in tenebris miserè vagantes: Sed sine quietu expectabant, donec Sol rosea face lumina cœlo inferret (iterum oriretur:) Quod enim à prima origine solebant experiri, diem, viz. noctemq; sibi invicem succedere, cur unquam mirarentur id fieri posse, cur denique timerent ne perpetuæ tenebræ Terras æternùm obruerent detracto Solis lumine? Illud verò maximè angebat, quòd Feræ noctu invadentes funestum miseris somnum sæpe reddiderunt: Antrisque suis expulsi saxeas domos deserebant, cum spumans Aper aut sævus Leo irrumperet: Atque nocte intempesta pavidi relinquebant cubilia sua fronde instrata sævis Hospitibus (Leonibus & Apris) occupanda. Attamen tum temporis vix plures Homines quàm nunc linquebant dulcia lumina vitæ (perierunt.) Tum enim unusquisque hominum qui erat à feris ita deprehensus, ut effugere non potuit,

Consectabantur sylvestria sæcla Ferarum
Missilibus saxis, & magno pondere clavæ,
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris:
Setigerisque pares Suibus sylvestria membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
Circum se foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno, Solemque per agros
Quærebant pavidi, palantes noctis in umbris:
Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
Dum rosea face Sol inferret lumina cœlo.
A parvis quod enim consuerant cernere semper
Alterno tenebras, & lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri posset, mirarier unquam,
Nec diffidere, ne Terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine Solis.
Sed magis illud erat curæ, quòd sæcla Ferarum
Infestam miseris faciebant sæpe quietem:
Ejectique domo fugiebant saxea tecta
Setigeri Suis adventu, validique Leonis,
Atque intempesta cedebant nocte paventes
Hospitibus sævis instrata cubilia fronde.
Nec nimio tum plus, quàm nunc, mortalia sæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Unus enim tum quisque magis deprensus eorum

NOTÆ.

noxia: Dormientes feræ invadebant, & inde Mors cita, vel longa gravisque (nondum vires Herbarum noverunt) putrescentia vulnera sequuta est. Multos Fames abstulit, Plures noxiæ Herbæ, quas insciì legerant: Ne verò quis putet tot malis obrutum fuisse totum Humanum genus, & ad interitum redactum, consideret Feras tum Singulos lacerasse, noxiis Herbis aut Alimenti inopia paucos periisse; At quot Millia rapit una Acies, quot absorbet Mare, quot denique Luxuries enecat, & venenata Pocula! V. 29.

967. *Vitabant pauca latebris.*] Rarò fugiebant, & latebrarum præsidio periculum vitabant. *Lambinus.* Utra interpretatio melior sit, Lector judicet.

968. *Sylvestria.*] *Sylvestribus:* Gifanius.

973. *Sed taciti respectabant.*] Primi illi Homines, quos Horatius, *mutum & turpe pecus* (quippe Epicuri rationem sequebatur, dum id scribebat) genus, Hercule, mirificissimum erat, quippe qui in soporem dati, aliter longè suis oculis utebantur, ac nos hodiè utimur: Nos enim ubi semel cœpimus obdormire, nil oculis præter Somnum & Insomnia videmus. Illi somno gravati & oppressi perpetuò *respectabant*, reflexo capite, viz. Solem orientem. Scribe igitur,

——— *Sed taciti* expectabant. *Faber.*

At non magis *expectant*, quàm *respectant* dormientes: Mallem igitur, *Resupinabant.*

987. *Labentis lumina vitæ.*] Ut suprà,

——— Fugienti *languida vita.*

Ista est Mureti emendatio. Codd. *Lamentis.*

Pabula

Pabula viva feris præbebat dentibus hauſtus:
Et nemora ac monteis gemitu, ſylvaſque replebat,
Viva videns vivo ſepeliri viſcera buſto.
At quos effugium ſervârat, corpore adeſo,
Poſterius tremulas ſuper ulcera terra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus Orcum,
Donicum eos vita privârunt Vermina ſæva,
Experteis opis, ignaros quid volnera vellent.
At non multa Virûm ſub ſignis millia ducta
Una dies dabat exitio: nec turbida ponti
Æquora lædebant naves ad ſaxa, viroſque.
Sed temerè, incaſſùm Mare fluctibu' ſæpe coortis
Sævibat, leviterque minas ponebat inaneis,
Nec poterat quemquam placidi pellacia Ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum Pænuria deinde cibi, languentia letho
Membra dabat: contra nunc rerum Copia merſat.
Illi imprudentes ipſi ſibi ſæpe Venenum
Vergebant: nunc dant aliis ſollertiùs ipſi.
Inde Caſas poſtquam, ac Pelleis, Ignemque parârunt,
Et

illarum dentibus fractus & devoratus, viva illis præbebat alimenta, nemora, montes, ſylvaſque gemitu implebat, videns Viſcera ſua vivo ſepulchro viva condi. At qui fugerunt poſtquam morſu fuiſſent vulnerati, putrida ſua vulnera manu tremula tegentes clamoribus mortem vocabant: donec tandem ſævi vermes vita privabant illos omnis Medicinæ auxilii inopes, & ignaros quæ Remedia Vulnera poſcebant. At tum Una dies non dabat exitio multa Hominum millia ſub ſignis ducta (nondum erat bellum) nec tumidum turbidumque mare naves viroſque ad ſcopulos allidebat: Sed ſæpe Mare procellis agitatum fruſtra intumuit, & incaſſùm minabatur: Nec quenquam potuit doloſa fallacia tranquilli maris, cùm veluti ridcant Undæ, in pericula allicere, cùm nondum nota erat navis, nec aliqua navigandi Ars: Tum etiam temporis cibi penuria languebant nonnulli, & fame perierunt; nunc rerum copia & luxuries obruit, tum imprudentes (Herbarum enim ſuccos ignorabant) ſibi aliquando miſcebant venenum, nunc arte docti aliis ſolerter præbent. Deinde poſtquam ſibi Caſas exſtruerunt, pellibus veſtiti incedebant, & Ignem paraverunt,

NOTÆ.

995. *Vermina ſæva.*] Vide *Feſtum*, qui hac voce dolores ex vermibus membra interiùs rodentibus natos ſignificari ait: Forſan *Vermina* & Vermes ipſos ſignificabit. *Faber.*

1000. *Incaſsùm Mare Fluctibus.*] Codices, *Sed temerè, incaſsùm, fruſtra, Mare ſæpe coortum:*
Sic lib. II. v. 1059.
Multimodis, temerè, incaſsùm, fruſtraque:
Voſſius ad Catullum, pag. 230.
Sed temerè, incaſsùm, Fluſtro *Mare ſæpe coortum*
Sævibat ——
Fluſtrum autem *Tertullianus de pallio* interpretatur temperatum Maris motum, & medium inter tranquillum Mare, & quod decumanis aſſurgit fluctibus: (vid. Tertullianum de Pallio, Cap. 2. & Salmaſii notas) Sed Hæc Tertulliani Interpretatio Voſſii Conjecturam refutat, tum enim ſævit Mare, cùm decumanis fluctibus aſſurgit.

1001. *Minas ponebat.*] Alii, *Miſcebat.*

1003. *Ridentibus undis.*] Nihil enim blandius tranquillo Mari.

1008. *Vergebant.*] Infundebant, Plautus, in Curcul. Act. 1. Sc. 2. l. 12. *Invergere in me liquores tuos*
Sino ductim.
Virgilius, Æn. 6. v. 244.
—— *Frontique invergit vina Sacerdos*,
Vergere autem, eſt converſa in ſiniſtram partem Manu ita fundere ut patera convertatur, quod in infernis ſacris fit. *Servius.* Ideo huic loco vox iſta mirè convenit.

1009. *Inde caſas poſtquam*, &c.] Hactenùs Homines efferos, per ſylvas vagantes, & rapto viventes vidimus: Alii jam in Scenam prodeunt, Manſueti, Mites, & civilis vitæ ſtudioſi: Non enim manebat iſta, quæ in novo Mundo fuit, Aeris temperies, ſed modò durum frigus, modò nimius calor,

Digitized by Google

& Fœmina Mari conjuncta cum eo vitam transigebat, cum casta erant connubia, privata, nec ampliùs volgivaga Venus, & natam ex se prolem agnoscebant, tum Humanum genus olim durum cœpit molescere, nam Ignis effecit ut Corpora alsia frigus sub dio minùs valerent pati: Venus deinde & connubia diminuerunt vires, & Pueri blanditiis suis ferociam Parentum emolliebant: Tunc qui casas vicinas possidebant cœperunt inter se jungere amicitiam, & à vi & injuriis abstinere; Pueros etiam & mulieres misericordiæ mutuò commendárunt, cum nutu, gestu, voceque inarticulata significarunt, æquum justumq; esse infirmorum omnium misereri: Licet verò inter omnes mutua non potuerunt esse Fœdera, bona tamen magnaque pars hominum amicitiam piè colebant, aliàs tum totum genus Humanum fuisset peremptum, neque in hodiernum diem durasset illius propago. At Natura coëgit varios linguæ sonos mittere, (vocem articulare) & Utilitas verba docuit, & rebus nomina imposuit: Non aliter ac jam ipsa

Et Mulier conjuncta Viro concessit in unum:
Castaque privatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, Prolemque ex se videre creatam:
Tum genus Humanum primùm mollescere cœpit.
Ignis enim curavit, ut alsia corpora frigus
Non ita jam possent cœli sub tegmine ferre:
Et Venus imminuit vireis, Puerique parentum
Blanditiis facilè ingenium fregère superbum.
Tunc & amicitiam cœperunt jungere habentes
Finitima inter se nec lædere, nec violare:
Et pueros commendárunt, muliebreque sæclum
Vocibus, & gestu, cùm balbè significarent,
Imbecillorum esse æquum misererier omnium.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni:
Sed bona, magnaque pars servabant fœdera casti:
Aut genus Humanum jam tum foret omne peremptum,
Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.
At varios linguæ Sonitus Natura subegit
Mittere, & Utilitas expressit nomina rerum:
Non alia longè ratione, atque ipsa videtur

NOTÆ.

Procellæ & Tempestates affligebant: Inde paullatim fractæ istorum vires; Inde domos struxerunt, quibus sese continentes privata Venere utebantur, & Natorum blanditiis assueti mansuetudinem induebant. Deinde Pellibus contra Cœli inclementiam usi, & post repertum Ignem ita erant emolliti, ut Fœdera & Amicitiam inire, à vi & injuriis abstinere necessarium foret, si ipsi salvi esse vellent; Ita tandem concordia conservatum est humanum genus. V. 18.

1014. *Alsia Corpora.*] Sunt autem *Alsii* & *Alsiosi*, qui frigus ferre non possunt, Varro, lib. II. de Re rustica, cap. 3. de Capris. *Stabulantur pecus meliùs, ad hibernos exortus si spectat, quòd est* Alsiosum. *Lambinus.*

1021. *Balbè.*] Quippe qui nondum expeditè loqui didicissent, Sermone minimè adhuc constituto. *Faber.*

1027. *At varios linguæ sonitus,* &c.] Sed quo modo Fœdera inter Homines (Mutum & turpe pecus) qui sentire forsan potuerunt, at quæ sentiebant effari nondum didicerant? Respondet *Lucretius*, Homines istos primos suæ facultatis fuisse conscios, & ut unaquæque res sibi objecta Dolorem, Gaudium, Metum, &c. excitabat, diversos sonos expressisse; id enim cogebat Natura, & idem faciunt Aves, Equi, Canes, omnia denique Animalia quæ respirant. Hoc verò modo *balbè* tantùm, v. 1021. significabant: Nondum institutæ erant commercia, neque nisi Rebus nomina imponerentur institui potuerunt: Igitur unusquisque Hominum Utile sibi aliisque fore sensit certa Rebus nomina assignare: Ita omnibus, qui eodem fœdere erant juncti, de iisdem vocabulis inter se convenit, & Rerum nomina expressit Utilitas. Quod verò dicat aliquis, (non tantùm Pythagoram, & Platonem, sed & sacram Mosis Historiam mihi videtur convellere) unum, viz. Hominem rebus omnibus nomina dedisse, illud ineptum prorsus & absurdum. Hæc, v. 63.

Protrahere

Digitized by Google

Protrahere ad geſtum Pueros infantia linguæ,
Cùm facit, ut digito, quæ ſint præſentia, monſtrent.
Sentit enim vim quiſque ſuam, quam poſſit abuti,
Cornua nata priùs vitulo quàm frontibus extent,
Illis iratus petit, atque infenſus inurget.
At catuli Pantherarum, ſcymnique Leonum
Unguibus, ac pedibus jã tum, morſuq; repugnant,
Vix dum cùm ipſis ſunt dentes ungueſque creati.
Alituum porro genus alis omne videmus
Fidere, & à pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare Aliquem tum nomina diſtribuiſſe
Rebus, & inde Homines didiciſſe vocabula prima,
Deſipere 'ſt: nam cur Hic poſſet cuncta notare
Vocibus, & varios ſonitus emittere linguæ,
Tempore eodem Alii facere id non quiſſe putétur?
Præterea, ſi non Alii quoque vocibus uſi
Inter ſe fuerant: unde inſita notities eſt
Utilitatis, & unde data 'ſt Huic prima poteſtas,
Quid vellet facere, ut ſcirent, animoque viderent?
Cogere item plureis Unus, victoſque domare
Non poterat, rerum ut perdiſcere nomina vellent:
Nec ratione docere ulla, ſuadereque ſurdis,
Quid facto eſſet opus, faciles neque enim paterentur,
Nec ratione ulla ſibi ferrent ampliùs aureis
Vocis inauditos ſonitus obtundere fruſtra.
Poſtremò, quid in hac mirabile tantopere eſt re,
Si genus Humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario ſenſu varias res voce notaret,

linguæ infantia (loquendi impotentia) pueros ad geſtum provocat, cùm cogit ut digito monſtrent res præſentes, & ſibi objectas. Nam unuſquiſque conſcius eſt illius facultatis quæ ſibi ineſt, & qua poſſit uti. Priuſquam Cornua nata frontibus Vitulorum extent, Illis Irati feriunt, & impetum faciunt: At Pantherarum & Leonum Catuli unguibus, pedibus & dentibus ſe defendunt, cùm Ungues & Dentes vix ſint ipſis nati: Denique videmus omnes Volucres, adhuc implumes alas ſuas movere, tremulumque ab iis petere auxilium. Proinde putare unum aliquem hominem rebus impoſuiſſe nomina, & inde prima vocabula accepiſſe Homines, id quidem abſurdum eſt: Cur enim Hic homo vocem articulare, & nomina rebus imponere poſſit, alii autem eodem tempore illud non potuiſſe crederentur? Præterea, ſi Alii quoque non uſi fuerunt vocibus inter ſe, unde iſti cognoverint vocum utilitatem? aut quo modo potuit ille qui primus rebus nomina imposuit efficere, ut alii ſcirent & intelligerent quid vellet? Ille enim Unus non potuit multos ſubigere, & ſubactos cogere ut rerum nomina vellent diſcere; neque ullo modo potuit docere, & demonſtrare hominibus non audientibus quid facto opus ſit: neque enim æquo Animo ferrent, neque ullo modo paterentur aures ſuas inſolito & non intellecto clamore & vocibus fruſtra obtundi. Poſtremò, Quid eſt quod miremur, ſi Homines quibus Vox & Lingua competit, res diverſas & à ſe diverſo modo perceptas diverſis nominibus notarent:

NOTÆ.

1030. *Infantia linguæ.*] Juvenalis, Sat. x.

Madidi Infantia *Naſi.*

Sed Infantiam linguæ rectè interpretari videor.

1037. *Vixdum cum ipſis.*] Gifanius, *Vix etiam, cum*, &c. Lambinus,

Vix dum etiam cum, vel *Vix dum eis cum.*

1039. *Tremulum auxiliatum.*] Propter tremulum Alarum motum.

1055. *Poſtremò, quid in hac*, &c.] Si enim nomina ipſa per ſeſe cognitionem aliquam τῶν Φύσεων afferrent, atque ex ſola pronuntiatione trium quatuorve Syllabarum ſingularis aliqua cognitio pararetur, ſanè mirandum foret; ſed cùm ab Uſu, Uſus autem à temeritate, fortuna, commoditate, interdum & à Popelli imperitia, &c. pendeat, nihil ſanè mirabile eſt, quod ait Lucretius. *Faber.*

Digitized by Google

Cùm ipsæ mutæ (orationis expertes) pecudes, cùm Feræ etiam diversas & dissimiles voces soleant emittere cùm metuunt, cùm dolent, & cùm voluptate afficiuntur: & hoc quidem frequens docet experientia. Cùm primùm lati molleſque ictus Canum Molossorum irritati fremunt, à duris dentibus diducti, eosque nudos relinquentes, minantur. Sonitu longè diverso ab eo quem emittunt, cùm ingenti latratu complent loca omnia. Verùm cùm Catulos suos lingua blandè lambere conantur, aut ubi eos pedibus molliter movent, & petentes morsu imitantur teneros haustus dentibus suspensis, diverso planè modo voce sua adulantur, ac cùm Soli in domibus relicti baubantur, (latrant) aut cùm inclinato & in terram demisso corpore ictus imminentes plorantes vitant. Denique nonne item videtur Hinnitus differre, cùm equus juventute vigens inter Equas furit stimulis allati Amoris ictus, vel cùm in pugnam ruiturus è patulis naribus hinnitum edit, & cùm alias propter causas artibus concussis hinnit? Postremò diversa Avium genera, Accipitres, Ossifragæ, & Mergi qui in Mari vivunt, omni alio tempore voces emittunt longè diversas ab illis quas edunt, cùm de victu certant, & pro præda pugnant. Pro diversa etiam Cœli temperie diversos edunt raucos sonos ut longæva gens Cornicum, & Corvorum turba, quando dicuntur Aquam & Imbres poscere, & interdum ventos & procellas vocare. Ergo, si varii affectus, & diversæ rerum perceptiones cogunt Animalia etiam muta nec voce Articulata prædita, varias & diversas voces emittere,

Cùm Pecudes mutæ, cùm denique fæcla Ferarum
Dissimileis soleant voces variasque ciere,
Cùm Metus, aut Dolor est, & cùm jam Gaudia gliscunt?
Quippe etenim id licet è rebus cognoscere apertis.
Inritata canum cùm primùm magna Molossûm
Mollia ricta fremunt duros nudantia denteis:
Longè alio sonitu rabie distracta minantur:
Et cùm jam latrant, & vocibus omnia complent,
At catulos blandè cùm lingua lambere tentant,
Aut ubi eos jactant pedibus, morsuque petentes,
Suspensis teneros imitantur dentibus haustus:
Longè alio pacto gannitu vocis adulant:
Et cùm deserti baubãtur in ædibus, aut cùm
Plorantes fugiunt summisso corpore plagas.
Denique non Hinnitus item differre videtur,
Inter equas ubi Equus florenti ætate juvencus
Pinnigeri sævit calcaribus ictus Amoris;
Et fremitũ patulis sub naribus edit ad arma:
Ac cùm sis aliàs concussis artubus hinnit?
Postremò, genus Alituum, variæque volucres,
Accipitres, atque Ossifragæ, Mergique marinis
Fluctibus in salsis victum vitamque petentes,
Longè alias alio jaciunt in tempore voces,
Et cùm de victu certant, prædaque repugnant:
Et partim mutant cum tempestatibus unà
Rauciſonos cantus, Cornicum ut fæcla vetusta,
Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur & imbreis
Poscere, & interdum ventos auraſq; vocare.
Ergo, si varii sensus Animalia cogunt,
Muta tamen cùm sint, varias emittere voces:

Notæ.

1063. *Ricta.*] Ut lib. IV. *Volta* pro *Vultus*: Et lib. VI. v. 1193. *Inhorrebat Rictum. Fremunt* autem rectè legitur, nec admittendum est Nonii *Tremunt*, rejiciendum verò, licet mille Codd. exhibeant, Gifanii *Premunt*.

1067. *Morsuque petentes.*] Alii, *Patente*. Certant etiam Grammatici utrùm *Lactant*, an *Jactant* legeretur. In sequenti versu pro *Teneros*, Faber, *Veros*. Negligo.

1075. *Ad arma.*] Alius forsan istarum vocum sensus, sed turpiculus.

1076. *Sis.*] Suis; ut lib. III. *Lumina* Sis *oculis etiam bonus Anci relinquit.*

1085. *Ventos auraſque vocare, & imbres poscere.*] Inde Virg. 1. Georg. *Tum Cornix plena pluviam* vocat *improba voce.*

Quantò

Quantò mortaleis magis æquum'ſt tum potuiſſe
Diſſimileis alia, atque alia res voce notare?
Illud in his rebus tacitus ne fortè requiras:
Fulmen detulit in terras mortalibus Ignem
Primitùs: Inde omnis Flammarum diditur ardor.
Multa videmus enim cœleſtibus incita flammis
Fulgere, cùm cœli donavit plaga vapores,
Et ramoſa tamen cùm ventis pulſa vacillans
Æſtuat in ramos incumbens arboris Arbor,
Exprimitur validis extritus viribus Ignis:
Et micat interdum flammai fervidus ardor,
Mutua dum inter ſe rami ſtirpeſque teruntur:
Quorum utrumque dediſſe poteſt mortalibus Ignem.
Inde Cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
Sol docuit, quoniam miteſcere multa videbant
Verberibus radiorum, atqua æſtu victa per agros.
Inque dies magis hi victum vitamque priorem
Commutare novis monſtrabant rebus, & igni,
Ingenio qui præſtabant, & corde vigebant.
Condere cœperunt urbeis, arcemque locare
Præſidium Reges ipſi ſibi, perfugiumque:
Et pecudes, & agros diviſere, atque dedere
Pro Facie cujuſque, & Viribus, Ingenioque.
Nam Facies multùm valuit, vireſque vigebant:
Poſteriùs Res inventa'ſt, Aurumque repertum,

quantò veriſimilius eſt Homines tum potuiſſe res diverſas diverſis vocibus notare? Ne verò de Igne nimis ſolicitus ſis, Fulmen primò ignem detulit in terras Hominibus, & inde accenſa eſt omnis iſta quæ per totum orbem diſtribuitur flamma: Nam multa videmus à flammis cœleſtibus accendi cùm regio aliqua Cœli multos ignes emiſit: Et cùm ramoſa Arbor huc & illuc validis ventis agitata in alterius Arboris ramos incumbens calorem colligit, vehementi iſta agitatione extritus Ignis exprimitur, interdum etiam fervida flamma ſplendet, dum rami ſtirpeſque arborum inter ſe mutuò teruntur: Quorum utrumque (Fulmen, viz. & iſtæ arbores attritæ) dediſſe poteſt ignem Hominibus. Deinde cibum coquere, & calore Ignis emollire alimentum Sol docuit, videbant enim multa per Agros (fructus, viz. & fruges) Solis radiis mitia & matura fieri. Et qui ingenio præſtabant & Sagaces erant nova quotidiè alimenta, novoſque præparandi modos Igne adjuti demonſtrabant. Reges ipſi cœperunt Urbes condere, & Arcem locare Sibi præſidium, & quò ſe recipiant cùm Alii invadant. Pecudes etiam, Agroſque partiti ſunt, ſingulisque portio aſſignata, prout Forma, Viribus, aut Ingenio præſtabant: Tum enim Forma & Vires in maximo honore erant. Poſtea Divitiæ Aurumque inventum eſt,

NOTÆ.

1090. *Illud in his rebus*, &c.] Suprà Ignis mentionem fecit, v. 1009. Jam verò, v. 17. docet Ignem vel Fulmine in Terras delatum, vel ex arboribus Vento jactatis ramiſque inter ſe contritis natum primò ſe Mortalibus exhibuiſſe; Illius autem miniſterio ad præparandos cibos Homines fuiſſe uſos, quoniam obſervaverant Solis calore mitiores fieri, & ſibi aptiores fructus: Inde alius Victus, alia vivendi Ratio, quam invenit ingenioſa Luxuries.

1098. *Et micat.*] Gifanius: *Emicat.*

1099. *Mutua.*] Ita, lib. II.

——— *Mortales* mutua *vivunt.*

1107. *Condere cœperunt Urbes*, &c.] Ut communi ſaluti meliùs conſultum foret, ſumma poteſtas defertur Uni, quem Forma, Ingenio, aut Viribus præſtantem, & planè Regem effecerat Natura: Ille Urbes, Ille Arces condidit, Sibi Subditiſque ſuis ab Hoſtium injuriis præſidium: Illius arbitrio agebantur omnia, & O fœlix Humanum Genus ſub tali Principe! Sed ſubitò corrupit Avaritia, evertit omnia Ambitio, & ita hodiè dominantur, ut ſi vivere velis, rerum publicarum adminiſtrationem fuge; Difficulter enim obtinetur imperium, & difficiliùs retinetur: Pro voluptatibus curas affert & moleſtias, inſtabile denique & infirmum eſt. Invidia & inſidiis undique petitum. Sed quid moneo? Semper rapuit, ſemperque rapiet Homines,

Ventoſo Gloria curru. Hæc, v. 28.

1111. *Viresqs vigebant.*] Faber, *Vigentes.*

Digitized by Google

quod Formæ & Viribus facilè Honorem abſtulit, nam illius qui Divitiis abundat factionem jam ſequuntur, & illi ſerviunt, qui forma & viribus ſunt conſpicui. Quòd ſiquis ſecundum rectæ Rationis præcepta vitam ſuam inſtitueret, Divitiæ grandes ſunt homini frugi vivere æquo Animo, nemo enim tam miſer quin parvo ſemper gaudeat. At Homines volunt ſe eſſe claros & potentes, ut ſtabili fundamento fortuna inniteretur, & opulenti poſſint vitam tranquillam agere; Fruſtra: Nam turbâ illorum qui ſummos honores attingere conantur reddidit Iter ad Honores periculoſum, & ſæpe Invidia tanquam Fulmen dejicit Homines à ſummo Honoris faſtigio in infimam viliſſimamque ſortem; Ita ut multò melius ſit modica fortuna contentum vivere, & quietum parere, quàm imperare, & regnum obtinere velle. Proinde, fruſtra, nihil enim moror, improbè laborent, luctantes per anguſtias Ambitionis (Summa enim & quæcunque aliis altiora ſunt Invidia ſeu Fulmine plerumque flagrant) dum alieno ex ore ſapiunt, & Honorem & Imperium cupiunt quòd ab aliis tanquam bona laudantur, potiùs quàm quòd ipſi ſentiunt: Hic nunc eſt, ſemper erit, ſemperque fuit mos Hominum. Ergò Regibus occiſis ſubverſa jacebat priſtina Majeſtas Soliorum, & ſuperba ſceptra, & Regii capitis ornamentum Diadema ipſius regis ſanguine fœdatum ſub pedibus vilis plebis jacebat ſine honore;

Quod facilè & Validis, & Pulchris demſit honorem.
Divitioris enim ſectam plerumque ſequuntur
Quamlibet & fortes, & pulchro corpore creti. 1115
Quòd ſiquis vera vitam ratione gubernet,
Divitiæ grandes homini ſunt, Vivere parcè
Æquo animo; neque enim 'ſt unquam pænuria Parvi:
At claros ſe homines voluere eſſe, atque potenteis,
Ut fundamento ſtabili fortuna maneret, 1120
Et placidam poſſent Opulenti degere vitam;
Nequicquam: Quoniam ad ſummum ſuccedere honorem
Certantes, iter infeſtum fecêre viaï.
Et tamen è ſummo quaſi Fulmen dejicit ictos
Invidia interdũ contemtim in Tartara tetra: 1125
Ut ſatiùs multò jam ſit parere quietum,
Quàm regere Imperio res velle, & Regna tenere.
Proinde, ſive incaſſùm defeſſi ſanguine ſudent
Anguſtum per iter luctantes Ambitionis:
Invidia quoniã ſeu Fulmine ſumma vaporant 1130
Plerumque, & quæ ſunt aliis magis edita cunque:
Quandoquidem ſapiunt alieno ex ore: petuntque
Res ex auditis potiùs, quàm ſenſibus ipſis:
Nec magis id nunc eſt, nec erit mox, quàm fuit antè.
Ergo Regibus occiſis ſubverſa jacebat 1135
Priſtina majeſtas ſoliorum, & ſceptra ſuperba;
Et capitis Summi præclarum Inſigne cruentum
Sub pedibus Volgi magnum lugebat honorem:

NOTÆ.

1116. *Quòd ſiquis vera*, &c.] Lege quæ ſequuntur, & fateberis Epicurum providum eſſe & continentem, ab omni Avaritia & Ambitione alienum, nam utraque curas affert & moleſtias, neutra promovet fœlicitatem: Hinc ipſius effatum, ἥδιστα πολυτελείας ἀπολαύσεσιν οἱ ἥκιστα ταύτης δεόμενοι.

1122. *Quoniam ad ſummum*, &c.] Diverſam ab Aliis, ſed veram interpretationem appoſuiſſe videor.

1128. *Sanguine ſudent.*] Valdè laborent. Interpretes, quibus credo, quoniam quid meliùs dici poſſit nondum inveni.

1130. *Invidia quoniam.*] Duos hoſce verſus, ſi Libri permitterent, delerem, certè ejectis iſtis integra foret ſententia, quæ illorum interventu luxata videatur.

1135. *Ergò, Regibus occiſis*, &c.] Deturbatis Regibus iterum Vis, Injuriæ, Tumultus, & ad priſtinam feritatem rediit Hominum vita, tandem placuit Magiſtratus creare, Leges conſtituere, & pœnis coërcere injurioſos: Prudenter hoc quidem, nam Metus vehementiſſima cauſa eſt, & Timore Homines maximè continentur. Ne verò quis putet ſe impunè fœdera violare poſſe, quoniam clam peccet, namGarrula eſt Conſcientia, & multi vel Morbo delirantes, vel in Somnis ſuorum ſcelerum indicium fecerunt.

Nam

Digitized by Google

Nam cupidè conculcatur nimis antè metutum.
Res itaque ad ſummam Fæcem Turbaſque redibat,
Imperium ſibi cùm, ac ſummatum quiſque petebat.
Inde Magiſtratum partim docuere creare,
Juraque conſtituère, ut vellent legibus uti:
Nam genus Humanum defeſſum vi colere ævum,
Ex inimicitiis languebat; quò magis ipſum
Sponte ſua cecidit ſub leges, arctaque jura:
Acriùs ex Ira quòd enim ſe quiſque parabat
Ulciſci, quàm nunc conceſſum'ſt Legibus æquis;
Hanc ob rem 'ſt Homines pertæſum vi colere ævum:
UndeMetus maculat pœnarum præmia vitæ.
Circumretit enim Vis atque Injuria quemque,
Atque, unde exorta 'ſt, ad eum plerumq; revertit;
Nec facile'ſt placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Etſi fallit enimDivûm genusHumanumque,
Perpetuò tamen id fore clam diffidere debet:
Quippe ubi ſe multi per Somnia ſæpe loquentes,
Aut Morbo delirantes procrâxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dediſſe.
Nunc quæ cauſa Deûm per magnas Numina genteis
Pervolgârit, & arârum compleverit urbeis,
Suſcipiendaque curârit ſollennia ſacra,

Quicquid enim olim maximè timebat Vulgus jam dejectum ſumma cum voluptate calcat. Imperium igitur ad infimam plebem vilemque turbam rediit, dum unuſquiſque regnum affectabat, & acquirere ſtudebat. Inde Magiſtratus inſtituere quidam, ingenio & virtute præſtantes alios docuerunt, & leges condiderunt, ſecundum quæ vitam ſuam agerent. Nam genus humanum omnia vi odio & inimicitiis agere tædebat, ideoque libentius ſeſe legibus ſubjecit, & jure uti conſtituit: Quòd enim unuſquiſque injuria laceſſitus & ira percitus acriorem vindictam ſumere, quàm nunc leges æquæ permittunt, parabat, ideo Homines tandem tædebat omnia agere vi, quippe inde natus Timor, perpetuuſque metus omnes vitæ voluptates contaminat & inficit. Vis enim & Injuria unumquemque circumretit, & in eum, à quo primùm exorta eſt, recidit, neque ille ſecuram tranquillamque vitam, facilè agat, qui communia pacis fœdera facinore ſcelereque ſuo violat: Nam licet Deos Hominesque lateat, timere tamen debet ne aliquando foret palam, nam multi ſæpe per ſomnia loquentes aut morbo delirantes facinora diu celata indicâſſe dicuntur & in medium protuliſſe. Nunc quæ cauſa Deos per totum Terrarum orbem agnoſci fecit, & urbes aris implevit, & ſolennia inſtituit ſacra quæ nunc ubique in uſu ſunt,

NOTÆ.

1139. *Metutum.*] Vox Antiquis nota.

1141. *Summatum.*] Summum gradum, aut ſummos honores.

1142. *Docuere.*] Forſan, *Didicere.*

1150. *Unde metus maculat.*] Apertior trium horum verſuum ſententia, ſi invertatur illorum ordo,

Circumretit enim vis atque injuria quemque,
Atque unde exorta eſt ad eum plerumque revertit,
Unde metus, &c.

1158. *Procrâxe.*] Verbum originis Græcæ, à προάζω, ἔπραγον, unde Poeta finxit τὸ procrago, *Faber:* Alii, *Protrâxe* pro Protraxiſſe.

1160. *Nunc quæ cauſa*, &c.] A primo Hominum ortu Religio, & Deorum metus; Unde verò iſta Numinum notities? à Simulachris quibuſdam, è Diis ipſis (quibus quaſi Corpus & quaſi Sanguinem attribuit Epicurus) profluentibus, an fortuitò natis incertum eſt. Ita autem Simulachra perpetuo in mentes Hominum tam vigilantium quàm dormientium incurſu efficiebant, ut conjicerent Homines extare alicubi ipſis conſimiles naturas, Intelligentiæ capaces, quippe Membra movere, & loqui Simulachra videbantur: Immortales etiam quoniam eadem ſemper Simulachrorum forma, & immenſa illorum Virtus, v. 4. Beatas denique, quoniam neque MetuMortis nec Periculis erant vexatæ, & nunquam laſſatæ æterno quaſi otio fruebantur. v. 4.

" Quæ

Digitized by Google

"Quæ nunc in magnis florent sacra rebu'lociſque:
Unde etiam nunc eſt Mortalibus inſitus Horror,
Qui delubra Deûm nova toto ſuſcitat orbi
Terrarum, & feſtis cogit celebrare diebus:
Non ita difficile'ſt rationem reddere verbis.
Quippe etenim jam tum Divûm Mortalia ſæcla
Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in ſomnis mirando corporis auctu.
His igitur ſenſum tribuebant, propterea quòd
Membra movere videbantur, voceſque ſuperbas
Mittere pro facie præclara, & viribus amplis:
Æternamque dabant vitam, quia ſemper eorum
Suppeditabatur facies, & forma manebat,
(Et manet omnino) & quòd tantis viribus auctos
Non temerè ulla vi convinci poſſe putabant.
Fortuniſque ideo longè præſtare putabant
Quòd mortis timor haud quemquã vexaret eorũ,
Et ſimul in ſomnis quia multa, & mira videbant
Efficere, & nullum capere ipſos inde laborem.
Præterea, Cœli rationes ordine certo,
Et varia annorum cernebant tempora verti;
Nec poterant quibus id fieret cognoſcere cauſis:
Ergo perfugium ſibi habebant omnia Divis
Tradere, & illorum nutu facere omnia flecti.
In Cœloque Deûm ſedes, & templa locârunt,
Per cœlum volvi quia Sol, & Luna videntur:
Luna, Dies, & Nox, & noctis Signa ſevera,
Noctivagæque faces cœli, Flammæque volantes,

& ſine quibus nullum facinus egregium ſuſcipitur: Unde etiam metus iſte Deorum, qui nunc nova templa per totum Orbem Terrarum extruit, feſtoſque dies inſtituit, Homines invaſit docere, & carmine explicare non adeo difficile videtur. Quippe tum Homines præclara Deorum Simulachra animo vigilante percipiebant, In ſomnis autem iſta Simulachra majora videbantur, & auguſtiora. His autem Senſum tribuebant, quoniam membra movere videbantur, voceſque minaces mittere auguſtæ formæ ampliſque viribus convenientes: Æternam inſuper illis attribuebant vitam, quia forma eorum ſemper exhibebatur, & eadem manebat; (& profectò manet) & quia putabant Deos tantis viribus eſſe auctos, ut nulla vi nulloque impetu diffringi poſſint: Ideo autem fœliciſſimos putabant, quòd metus Mortis eos non vexaret, & quoniam in Somnis videbant illos multa miraque efficere, minimè tamen delaſſari. Præterea, videbant Solem, Lunam, & Sidera, varia etiam annorum tempora ordine certo verti, quibus autem cauſis id fieret cognoſcere non potuerunt; Ideo ad Deos fugiebant, omniaque illorum numine flecti & gubernari crediderunt. Denique Deorum ſedes domoſque in Cœlis locaverunt, quoniam Sol & Luna videtur volvi per Cœlum, Luna, inquam, Dies, & Nox, & Stellæ, Meteora etiam ignita,

NOTÆ.

1163. *Quæ nunc in magnis*, &c.] Hic Verſus vel Spurius eſt, vel extra omnem medendi ſpem jacet, ſenſus enim illius eſſe debuerat,

Quæ nunc in cunctis fumant ariſq; fociſque. *Faber.* At ſanus videtur Verſus & integer.

1176. *Et manet omnino, & quod.*] Alii, *Et tamen omnino, quos:* Qui quid velint ipſi videant. Alii, *& manet omnino, quos:* Id eſt, Neceſſe ut maneat illorum forma quos, &c.

1182. *Præterea, Cœli rationes*, &c.] Si aliam Religionis originem requiras: En cauſarum naturalium ignorantiam! V. 11. Nam cùm Siderum converſiones, viciſſitudines Tempeſtatum, Grandinem, Nivem, Ventos denique, Fulmenque viderint Homines, neque quo modo hæc fierent explicare potuerunt, fugiebant ad Deum, nam conſtantes Siderum motus cui potiùs quàm ſapienti gubernatori attribuerent? Et ubi illius ſedem aptiùs quàm in Cœlo collocarent, unde Nix, Grando, Fulmen, &c?

1182. *Cœli rationes.*] *Ratos Cœli motus:* Sæpe Lucretius, & meliùs quàm, *Cœli regiones.*

1189. *Signa ſevera.*] Alii, *Serena.*

Nubila,

Digitized by Google

Nubila, Ros, Imbres, Nix, Venti, Fulmina, Grando,
Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.
O genus infelix humanum! talia Divis
Cùm tribuit facta, atque iras adjunxit acerbas:
Quantos tum gemitus Ipsi sibi, quantaque nobis
Volnera; quas lacrymas peperêre minoribu' nostris.
Nec Pietas ulla'st velatum sæpe videri
Vertier ad Lapidem, atq; omneis accedere ad aras;
Nec procumbere humi prostratum, & pandere palmas
Antè Deûm delubra, nec aras sanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota:
Sed magè pacata posse omnia mente tueri.
Nam cùm suspicimus magni cœlestia mundi
Templa super, stellisque micantibus æthera fixum,
Et venit in mentem Solis, Lunæque viarum,
Tunc aliis oppressa malis in pectore cura
Illa quoque expergefactum caput erigere infit,
Ecquæ fortè Deûm nobis immensa potestas
Sit vario motu quæ candida sidera verset.
Tentat enim dubiâ mentem rationis egestas,
Ecquænam fuerit Mundi genitalis origo:
Et simul, ecquæ sit finis, quoad mœnia Mundi,
Et tanti motus hunc possint ferre laborem:

Nubila, Ros, Imbres, Nix, Venti, Fulmina, Grando, rapidum denique Tonitru furens murmure horribili. O Infœlix humanum genus quando talia facta Diis attribuit, eosque Iræ capaces esse docuit! quantos tum sibi gemitus, quantas nobis miserias, quas denique Posteris nostris lachrymas, conciliarunt! Nec profectò Pietas est ulla velato capite ad Lapidem videri sæpe verti, accedere ad omnes aras, humi prostratum procumbere, manus pandere ante Deorum delubra, nec multo Animalium quadrupedum Sanguine aras spargere, nec vota votis nectere, sed potiùs profectò Pietas est intrepida & tranquilla mente posse spectare omnia: Nam cùm spectamus Cœlum latumque æthera stellis micantibus ornatum, & Solis Lunæque cursus contemplemur: Tunc illa cura, quæ aliis malis oppressa jacebat in pectore sopita, caput suum expergefactum attollere incipit, an, viz. fortè sint Dii immensa potestate præditi, qui Solem, Lunam & Sidera vario motu versent & gubernent. Cùm etiam rerum causas non habemus clarè perspectas, dubitamus an Mundus unquam incœpit esse, an aliquis etiam certus sit finis, quousque Mundi mœnia durare possint, & tanti motus laborem ferre:

NOTÆ.

1192. *Murmura magna minarum.* Per quæ Dii videntur Hominibus minari, & terrorem inferre.

1193. *O genus infelix Humanum!*] Opinio de Providentia, si Epicuro credimus, unica est causa Solicitudinis illius, quæ vitas Hominum affligit, atque hæc Sententia, v. 24. qui sequuntur, explicatur. Ab illa autem Opinione Vulgi vana & inepta Superstitio, quæ nulla est erga Deos Pietas: Qui verè Pius, seipsum respicit, explorat Naturæ vires, ut omnia intelligat, nihil admiretur; Inde enim fit ut Siderum motus, & alia Naturæ phænomena intrepidus spectaret, dum omnia fieri sine Deorum interventu noverit: Nam Pietatis Mater (Papicolam crederes Lucretium) Ignorantia. *Horat.* Ep. 6. lib. I.

Nil admirari propè res est una Numici,
Solaque quæ possit facere, & servare beatum:
Hunc Solem, & Stellas, & decedentia certis
Tempora momentis, sunt qui formidine nulla
Imbuti spectent:

Alius,

Felix qui potuit rerum cognoscere causas,
——Strepitumque Acheruntis avari
Subjecit pedibus.

1197. *Velatum sæpe videri,* &c.] Romani velato capite & circumacto dextrorsum Corpore Deos (Lapides) venerabantur: vid. *Plutarch.* ἰωμαϊκα, & Vitam Marcelli: & Interpretes *Minutii Fœlicis*, pag. 12.

1208. *Ecquæ fortè Deum nobis.*] Pro *Nobis* Faber substituit, *Endo polis*, In Cœlis. Sed ista audacior est conjectura, & *Tibi, Sibi, Vobis, Nobis*, &c. pro libitu inserebant veteres Poëtæ.

1213. *Et tanti motus hunc possint ferre.*] Alii, *Taciti:* Sed sive *Taciti* sive *Tanti* legas, perinde est; Rectè autem leges,

Hunc *tanti motus possint* sufferre *laborem.* Faber.

An

Digitized by Google

An æternitate à Diis donata perpetuo motu versuri possint, & immensi ævi vires sustinere illæsa & infracta. Præterea, Cujus Animus metu Deorum non percellitur? cujus artus non contrahuntur, quando horrendo ictu fulminis exusta Terra tremit, & fremens Tonitru percurrit Cœlum? Nonne Populi & Gentes, magnique Reges timore Deorum perculsi contremiscunt, Soliciti ne jam adsit grave tempus solvendi pœnas propter facta turpiter commissa vel superbè dicta. Cùm etiam vehemens impetus procellæ Classis Imperatorem cum validis suis Legionibus & Elephantis rapit per mare, nonne Ille votis omnibus Deos sibi propitios reddere conatur, multaque prece tranquillum mare & ventos secundos pavidus exposcit? Frustra: quoniam sæpe violenta procella fertur in Brevia perniciosa, & ad saxa alliditur, æquè ac si nullas preces fudisset: Vis aliqua occulta res humanas ita obterit, pulchros fasces sævasque secures (omnia imperii Insignia) calcare videtur, & ludibrio habere. Denique cùm tota Terra sub pedibus nostris tremit,

An Divinitus æterna donata salute,
Perpetuo possint ævi labentia tractu,
Immensi validas ævi contemnere vireis.
Præterea, cui non animus formidine Divûm
Contrahitur? cui non conrepunt membra pavore,
Fulminis horribili cùm plaga torrida Tellus
Contremit, & magnum percurrunt Murmura cœlum?
Non Populi, Gentesque tremunt? Regesque superbi
Conripiunt Divûm perculsi membra timore,
Ne quod ob admissum fœdè, dictumve superbè
Pœnarum grave sit solvendi tempus adactum?
Summa etiam cùm vis violenti per mare venti
Induperatorem classis super æquora verrit,
Cum validis pariterLegionibus,atqueElephantis:
Non Divûm pacem votis adit? ac prece quæsit
Ventorum pavidus paces, animasque secundas?
Nequicquam: quoniam violento turbine sæpe
Conreptus nihilo fertur minùs ad vada lethi:
Usqueadeo res humanas Vis abdita quædam
Obterit, & pulchros Fascis, sævasque Secureis
Proculcare, ac ludibrio sibi habere videtur.
Denique sub pedibus Tellus cùm tota vacillat,
Concussæque cadunt urbes, dubiæque minantur:
Quid mirum si se temnunt Mortalia fæcla?
Atque potestates magnas, mirasque relinquunt
In rebus vireis Divûm, quæ cuncta gubernent?
Quod superest, Æs, atque Aurum, Ferrumque repertu 'it,
Et

cùm urbes quassatæ cadunt, vel inclinata mœnia ruinam minantur: Quid mirum si Homines de seipsis non magnificè sentiant, sed existimant Infinitam esse quandam in Diis potentiam quæ omnia dirigat & gubernet? Quod superest, Æs, Aurum, Ferrum,

NOTÆ.

1217. *Præterea, cui non,* &c.] Alia denique Religionis causa est Timor, v. 23. Procellis, Terræ-motu, aliisque maximis malis, quæ nulla sua vi, nulla arte aut industria eluctari possunt, Homines attoniti Potestatum invisibilium opem & auxilium implorabant: Inde Preces & Vota, &

Primus in orbe Deos fecit timor.

At quid valent Vota? sævit Ventus, preces simul & vela rapit, nec magis audiunt Numina quàm Tempestas: Casu feruntur, rapiuntur omnia.

1218. *Conrepunt.*] Translatio mirabilis & audax, ideo quidam legendum censent, *Horrescunt.*

1237. *Se temnunt.*] Suæ, Viz. imbecillitatis conscii.

1240. *Quod superest, Æs,* &c.] Prima Metallorum Inventio & Usus, quo denique in honore & pretio singula erant, versibus 40. explicatur: Inventio ad Sylvarum exustionem, factamque exinde Metallorum colliquationem refertur, v. 18. Combustis enim (quo modo exortum fuit istud incendium nihil attinet) Sylvis, liquefacta quæ in Terræ venis dispersa jacebant Metalla in unam

Digitized by Google

Et ſimul Argenti pondus, Plumbique poteſtas:
Ignis ubi ingenteis ſylvas ardore cremârat
Montibus in magnis, ſeu cœli fulmine miſſo,
Sive quòd inter ſe bellum ſylveſtre gerentes,
Hoſtibus intulerant ignem formidinis ergo;
Sive quòd inducti Terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingueis, & paſcua reddere rura:
Sive Feras interficere, & diteſcere præda:
Nam Fovea, atque Igni priùs eſt venarier ortum,
Quàm ſepire Plagis ſaltum, Canibuſq; ciere.
Quicquid id eſt, quacunque è cauſa flammeus ardor
Horribili ſonitu ſylvas exederat altis
Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
Manabat venis ferventibus in loca terræ
Concava conveniens Argenti rivus & Auri,
Æris item & Plumbi; quæ cùm concreta videbant
Poſteriùs claro in terris ſplendere colore,
Tollebant nitido capti, levique lepore:
Et ſimili formata videbant eſſe figura,
Atque lacunarum fuerant veſtigia cuique,
Tum penetrabat eos, poſſe hæc liquefacta calore,
Quamlibet in formam, & faciem decurrere rerum,
Et prorſum quamvis in acuta ac tenuia poſſe
Mucronum duci faſtigia procudendo;
Ut ſibi tela parent, ſylvaſq; excidere poſſint,
Materiem lævare, dolare, ac radere tigna,

Argentum, & Plumbum tum inventa ſunt cùm in magnis montibus Ignis ingentes ſylvas combuſſerat, ſive ille Ignis ortus ſit è miſſo cœli fulmine, ſive quòd Homines in ſylvis pugnantes accendebant iſtum ignem quo terrerent Hoſtes; ſive quòd bonitate Terræ inducti pandere Agros fertiles & rura paſcua efficere, ſive feras interficere, & præda frui volebant: Nam fovea atque Igne venabantur, antequam ſylvam retibus circumdare, & ciere canibus noverunt. Quicquid verò id ſit cùm quacunque è cauſa ortus iſte Ignis ſylvas ab imis radicibus Horrendo ſonitu conſumſerat, & Tellurem percoxerat, rivus Argenti, Auri, Æris, & Plumbi è venis Terræ ferventibus ebulliit, & in cava Telluris loca confluxit: Quæ metalla ita in unam maſſam collecta cùm poſtea viderunt Homines claro colore in terris fulgere, tollebant lævore maſſæ, & nitido ſplendore capti; obſervantes inſuper illa eſſe formata ea figura qua cava erant loca in quibus jacebant: Inde conjiciebant poſſe hæc eadem metalla Igne reſoluta in quamlibet formam ſpeciemque rerum decurrere, & formando in acuta & tenuia prorſus mucronum faſtigia duci (acui) poſſe, ita ut ex iis ſibi facerent inſtrumenta, quibus ſylvas excidere, trabes lævare, dolare, & radere,

NOTÆ.

unam Maſſam confluebant; quam cùm lævem ſplendidamque Homines viderint, tollebant, experturi cui uſui res iſta tam lævis & nitida inſerviret. Cùm verò obſervaverint Maſſæ illius figuram conformem eſſe figuræ iſtius lacunæ ſeu foveæ in quam confluxerat, concludebant eadem Metalla Igne iterùm reſoluta in quamlibet formam duci, ita denique attenuari poſſe, ut Mucronem accipiant & Acumen. Inde è quolibet Metallo Inſtrumenta faciebant, quibus Sylvas exciderent, Tigna Trabeſque perforarent, &c. Quoniam verò Aurum & Argentum faciliùs obtundebantur, quia molliora; Ideo primis iſtis Hominibus Æs videbatur pretioſius, quòd utilius: Neque Naturam ſequuntur inficeti iſti Homines, qui Auro & Argento inutilibus Metallis ſtupent, Æs & Ferrum utiliora negligunt. v. 21.

1242. *Ignis ubi*, &c.] Idem narrat Poſidonius apud Strabonem, lib. III. de Mineris Turditaniæ ſive Andaluſiæ, Athenæus, lib. VI. cap. 4. Ariſtoteles de Mirabilibus Auſcul. & Diodorus Siculus.

1252. *Altis.*] Meliùs quàm *Altas*: Nam *Altæ* radices in Venas Metallorum deſcendunt.

1265. *Sylvaſque excidere.*] Quidam non abſurdè, *Quibus ſylvas cædere*: In ſequenti verſu ſive legas,

Materiem lævare, dolare, &c.

ſive,

Materiamque dolare, & lævia reddere, &c. perinde eſt.

Et

Digitized by Google

terebrare etiam, pertundere, & perforare possint: Atque ad hæc omnia præstanda Aurum & Argentum non minùs quàm durum Æs formabant: Frustra autem, nam obtundebatur Molle Aurum & Argentum, istiusmodi laboribus inidoneum; Tum Æs magis in pretio erat, Aurumque hebes & obtusum tanquam inutile metallum spernebatur; Nunc spernitur Æs, & in summum honorem successit Aurum: Usque adeo volubilis ætas rerum tempora commutat, quod fuit in pretio spernitur, & vilescit, aliud verò modò contemptum in summum honorem evehitur, indies magis magisque appetitur, illud laudibus celebrant Homines, & vehementer admirantur. Nunc, O Memmi, Tibi ipsi licet conjicere, neque explicatione opus, quo pacto Ferrum sit inventum: Antiqua Hominum Arma erant Manus, Ungues, Dentes, Lapides, frugmina Sylvarum Rami, & Flammæ atque Ignes postquam cognita sunt mortalibus: Posthac Ferrum atque Æs reperta; Ære autem priùs quàm Ferro utebantur, quoniam major fuit Æris copia, & Æs faciliùs efformatur; Ære colebant agros, Æreis

Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare.
Nec minùs Argento facere hæc Auroque parabant,
Quàm validi primùm violentis viribus Æris:
Nequicquam: Quoniam cedebat victa potestas,
Nec poterat pariter durum sufferre laborem.
Nam fuit in pretio magis Æs, Aurumque jacebat
Propter inutilitatem hebeti mucrone retusum,
Nunc jacet Æs, Aurum in summum successit honorem:
Sic volvenda ætas commutat tempora rerum,
Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore:
Porro aliud succedit, & è contemtibus exit,
Inque dies magis appetitur, floretque repertum
Laudibus, & miro'st mortaleis inter honore.
Nunc tibi quo pacto Ferri natura reperta
Sit, facile'st ipsum per te cognoscere, Memmi,
Arma antiqua, Manus, Ungues, Dentesq; fuerunt,
Et Lapides, & item sylvarum fragmina Rami,
Et Flammæ, atque Ignes postquam sunt cognita primùm:
Posterius Ferri vis est, Æriſque reperta:
Et prior Æris erat quàm Ferri cognitus usus:
Quò facilis magis est natura, & copia major.
Ære solum terræ tractabant, Æreque belli

NOTÆ.

1275. *Volvenda ætas.*] Virgilius, Æn. IX.

Volvenda Dies en attulit ultro.

Volvenda, *Volubilis.* Servius.

1280. *Nunc Tibi quo pacto*, &c.] Cùm Ferri non minùs quàm Æris, Argenti, Plumbique Venæ Sylvarum igneſcentium ardore colliqueſcere videantur; Unde ferè apud Veteres nulla Ferri, plurima autem Æris mentio? Quoniam, v. 16. Æs erat tractabilius Metallum, & major illius copia; Inde Arma primorum Hominum, & Agricolarum instrumenta Ærea; Demum succeſſit Ferrum, induratæ Telluri colendæ, & creſcenti indies Hominum feritati aptius Metallum.

1288. *Ære solum Terræ.*] Heſiodus, Ἔργων καὶ Ἡμερῶν, lib. I. v. 150.

Τοῖς δ' ἦν χάλκεα μὲν τεύχεα, χάλκεοι δέ τε οἶκοι,
Χαλκῷ εἰργάζοντο, μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος.

In Ærea ætate. Et Euſtathius, ad I. Il. v. 236. χαλκὸν δὲ τὴν σίδηρον λέγει, διὰ τὴν παλαι χρῆσιν τοῦ χαλκοῦ: &c. His adjungam pauca ex Athenæo, lib. VI. cap. 4. ἱστορεῖ τὰ αὐτὰ καὶ Φανίας, ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ τυράννων· ὡς χαλκῶν ὄντων τῶν παλαιῶν ἀναθημάτων, καὶ τριπόδων, καὶ λεβήτων, καὶ ἐγχειριδίων· ὧν ἐφ' ἑνὸς καὶ ἐπιγεγράφθαι φησίν,

Θάνσαί μ', ἐτεὸν γὰρ ἐν Ιλίῳ εὐρεῖ πύργῳ
Ἦν, ὅτε καλλικόμῳ μαρναίμεθ' ἀμφ' Ἑλένῃ,
Καὶ μ' Ἀντηνορίδης ἐφόρει κρείων Ελικάων, &c.

Miſcebant

Digitized by Google

Miſcebant fluctus, & volnera vaſta ſerebant,
Et pecus, atque agros adimebant: Nam facilè ollis
Omnia cedebant armatis nuda & inerma.
Inde minutatim proceſſit Ferreus enſis,
Verſaque in opprobrium ſpecies eſt Falcis ahenæ,
Et Ferro cœpere ſolum proſcindere terræ;
Exæquataque ſunt creperi certamina belli.
Et prius eſt reppertum in Equi conſcendere coſtas,
Et moderarier hunc frænis dextraque vigere;
Quàm bijugo curru belli tentare pericla:
Et Bijugo prius eſt, quàm bis conjungere Binos,
Et quàm falciferos inventum aſcendere Currus.
Inde boves Lucas turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni

armis pugnabant, & Vulnera inſligebant; pecus & agros adimebant, nam nuda & inerma omnia facilè illis qui armati erant cedebant (in poteſtatem venerunt.) Inde paullatim Enſis è Ferro conficitur, & Falx Ærea in contemtum abiit. Ferro Agros colere cœperunt, dubiique belli certamina Ferro erant exæquata (Armis ferreis pugnabant.) Prius etiam inventum erat in Equum aſcendere, illum loris ſiniſtra dirigente regere, dextra interim pugnare, quàm belli pericula curru bijugo tentare; Binos etiam Equos prius quàm quatuor jungere, aut Currum falciferum aſcendere, inventum. Deinde Carthaginenſes docuerunt Anguimanos Elephantos turrito Corpore horrendos prælia inire,

NOTÆ.

1289. *Serebant.*] Alii, *ferebant*, id eſt, *Inferebant.* At Tacitus, *Prælia ſerebant:* Livius, *Pugnam conſererent.* Plautus, *Pugnos in faciem ſerere.*

1295. *Creperi.*] Dubii, incerti; *Attius*, *Nunc in re* crepera *quid captas conſilii?*

1296. *Et prius eſt reppertum*, &c.] Alii, *Armatum.* Factam in ſuperiori verſu *Belli* mentionem excipiunt, v. 53. quibus efferæ iſtæ, quas bellicas vocamus, Artes primorum Hominum explicantur: Quod autem ſimplicius & facilius illud prius jure cenſeatur: Ideo ex Equis primùm pugnabant, Equus enim manſuetum Animal, deinde Equos curru jungebant binos, deinde quatuor, iſtoſque currus falcibus armabant: Deinde Feræ in Prælia eductæ, Elephantes ab Afris, à Parthis Leones, Tauri, denique Apri, &c. At quis credet? non ipſe *Lucretius:* quoniam verò in quibuſdam Hiſtoriis talia invenerat, ideò recenſet; falſa veris conjuugens. Quanquam non videantur prorſus incredibilia, nam quid non invenit ingenioſa feritas, aut quodnam genus auxilii rejiciunt deſperantes & oppreſſi Homines?

1297. *Dextraque vigere.*] Dextra pugnare, *Lambinus.* Gifanius *Vegere:* id eſt, incitare, impellere; Quaſi dextra equos Equites impellunt! *Faber* denique *Virgave viere: Vieo* autem eſt *Flecto*, unde *Vimen*, *Vietor*, & *Vietus:* Unde *Viere Equum*, eſt *Flectere Equum:* Uſus autem Virgæ in moderando Equo longè antiquior debet eſſe quàm Uſus frænorum. Quòd ſi *Armatum* (& quidni *Armatum?*) in priori verſu legatur, tota iſta Fabri emendatio concidet; Nam Equites Armatos Equos ſuos *Virga vientes* ſecuri rideamus.

1299. *Et Bijugo.*] *Bijugos*, Faber: & fœlicior hæc quidem conjectura: Id eſt, *Inventæ ſunt Bigæ ante Quadrigas.*

1301. *Inde Boves Lucas.*] Ut *Campas* pro *Campanus*, apud Plautum alicubi, ita *Lucas* pro *Lucanus:* Sic autem dicti ſunt Elephantes, quòd eos Romani primùm apud Lucanos viderint in bello adverſus Pyrrhum. *Faber.* Plinius, lib. VIII. cap. 6. *Elephantas Italia primùm vidit Pyrrhi Regis bello, & Boves Lucas appellavit in Lucanis viſos.* Varro tamen, lib. VI. de Ling. Lat. *Luca Bos Elephas, cur ita ſit dicta duobus modis inveni ſcriptum, nam in C. Ælii commentario à Libycis Lucas, & in Virginii commentario à Lucanis Lucas, ab eo quòd noſtri maximam quadrupedem quam ipſi habebant, vocarent Bovem, & in Lucanis Pyrrhi bello primùm vidiſſent apud Hoſtes Elephantos, id eſt, Quadrupedes cornutas (nam quos dentes multi dicunt ſunt cornua) Lucam Bovem appellaſſe: Ego arbitror potiùs Lucas à luce, quòd longè relucebant, propter inauratos regios clypeos quibus eorum tum ornatæ erant Turres.* Frigida interpretatio.

1301. *Turrito corpore.*] Elephantes dorſo Turres geſtabant.

1302. *Anguimanos.*] Proboſcis Elephanti *Manus* dicitur, ſed illa *Manus* inſtar Serpentis; Unde *Anguimani.*

Digitized by Google

Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit Discordia tristis,
Horribile humanis quod gentibus esset in armis:
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentârunt etiam Tauros in mœnere belli,
Expertique Sues sævos sunt mittere in hosteis;
Et validos Parthi præ se misere Leones
Cum ductoribus armatis, sæviſq; magistris,
Qui moderarier hos possent, vinclisque tenere;
Nequicquam: Quoniam permista cæde calentes
Turbabant sævi nullo discrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes undique cristas;
Nec poterant Equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, & frænis convertere in hosteis.
Inritata Leæ jaciebant corpora saltu
Undique, & advorsum venientibus ora petebant:
Et nec-opinanteis à tergo diripiebant,
Deplexæq; dabant in terrâ volnere vinctos:
Morsibus adfixæ validis, atque unguibus uncis.
Jactabantque Sues Tauri, pedibusque terebant;
Et latera, ac ventres hauribant subter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
At validis socios cædebant dentibus Apri,
"Tela infracta suo tinguentes sanguine sævi:
"In se fracta suo tinguentes sanguine tela:
Permistasque dabant equitum peditumque ruinas.
Nam transversa feros exibant dentis adactus
Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
Nequicquam: Quoniam à nervis succisa videres

& armatas Hostium turmas turbare. Sic effera Discordia aliud post aliud, quod in prælio foret horribile hominibus invenit, bellique Terrores indies adauxit. Tauris etiam in pugna usi sunt homines, sævosq; Apros in Hostes mittere conati sunt; & Parthi præ suis turmis validos Leones miserunt cum armatis ductoribus & sævis Magistris qui illos regerent, & cutenis retinerent; Frustra: Illi enim Sanguine gustato insanientes tum Suorum quàm Hostium turmas nullo discrimine turbabant, Terrificas capitum cristas undique quatientes: Neque Equites potuerunt Equos suos ferarum fremitu perterritos mulcere, & frænis in Hostem convertere; Leones jam pugna calentes in omnem partem immani saltu sua corpora jaciebant, omnesque obvios tam suos quàm Hostes rapiebant; Ex improviso alios à tergo adorti sunt, & deplexi illos gravi vulnere victos humi sternebant, validis dentibus, atque uncis unguibus adfixi: Tauri jactabant Apros, pedibusque conculcabant, Cornibusque suis latera & ventres Equorum subter hauriebant, feroceſque ad Terram proruebant. Apri autem validis dentibus suos socios occidebant) sævi tingentes tela infracta suo sanguine. In se fracta suo sanguine tingentes tela.) *Dabantque confusam Equitum Peditumque cladem, Namque Equi transverso saltu sævos dentium ictus declinare conabantur, aut arrecti calcibus auras verberabant; Frustra autem; quoniam sæpe videres illos nervis Crurum ab Apris succisis*

NOTÆ.

1307. *Mœnere.*] Alii, in *Munera*.

1314. *Terrificas*, &c.] Hunc Versum abesse hinc velim, neque enim facilè credidérim cristas Capitibus Leonum annexas, alibi legitur. lib. II. v. 632. sed suo loco, & una voce variat, *Faber*.

1320. *Deplexæque.*] Solutæ, à πλέκω, unde *Implico*, &c. Qui *Depexæ* legunt, id est, *Horridæ*, & locum hunc Terentii afferunt, adeo *depexum dabo*, Somniâ somniant. Hæc *Faber* è *Lambino*: Alii *Devexæ*, id est, pronæ & deorsum ruentes: Ego verò *Deplexæ*, alia prorsus significatione; *De* enim auget; Igitur *Deplexæ*, arctè amplexæ, seu implicitæ, postulante sententia interpretor; in versu sequenti, *adfixæ*, & in hoc versu vox *Vinctos* idem confirmat.

1326. *Tela infracta suo*, &c.] Posteriorem multi, utrumque versum *Lambinus* veruto conficit, nec crudelis Ille.

1329. *Exibant.*] Vitabant; Virgilius, *Corpore tela micabo, atque oculis vigilantibus exit.*

Concidere,

Digitized by Google

Concidere, atque gravi terram consternere casu.
Sic, quos antè domi domitos satis esse putabant,
Efferviscere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu: 1335
Nec poterant ullam partem reducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:
Ut nunc sæpe boves Lucæ ferro malè mactæ
Diffugiunt, fera facta suis cùm multa dedere.
Sic fuit, ut facerent: Sed vix adducor, ut antè 1340
Non quierint animo præsentire, atque videre,
Quàm comune malum fuerat, fœdumq; futurum.
Et magis id possis factum contendere in Omni,
In variis mundis varia ratione creatis,
Quàm certo atque uno terrarum quolibet Orbi. 1345
Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
Quàm dare quod gemerent hostes, ipsique perire,
Qui numero diffidebant, armisque vacabant.
Nexilis antè fuit vestis, quàm Textile tegmen:
Textile post ferrum 'st: quia ferro tela parantur: 1350
Nec ratione alia possunt tam lævia gigni
Insilia, ac fusi, & radii, scapique sonantes.

concidere, gravique casu Terram consternere: Ita istas Feras, quas domi manſuetas satisque domitas antè existimabant, in prælium eductas, Vulneribus, Clamore, Fuga, Terrore, Tumultu iterum feroces fieri & immites cernebant: neque potuerunt Homines Feras ruptis catenis effugientes iterum reducere, Omnes enim, cujuscumque generis erant, diffugiebant, ut hodiè frequenter Boves Lucæ ferro malè mactæ diffugiunt, postquam multa damna clademque suis magistris intulerunt. Hæ forsan erant primorum Hominum bellandi Artes, vix tamen credere possum quin isti præsentiebant, animoque suo prævidebant, quantas & quàm miserandas clades Feras tam sibi quàm Hostibus suis inferrent: Et prudentius affirmare possis Hæc aliquando fuisse facta in Universo, in variis Mundis varia ratione factis, quàm in aliquo uno & certo Terrarum orbe. Quicunque autem feris usi sunt, ideo non utebantur quia sperabant se illarum ope Hostes suos superare posse, sed quia damna Hostibus inferre, ipsique de sua salute desperantes perire voluerunt, quoniam erant numero inferiores, nec armis satis instructi. Vestis autem Nexilis fuit antè quàm Textilis: Textilis enim post ferrum inventum primò extitit, quia Textoria instrumenta ferro parantur, neque sine ferro possunt fieri lævia Insilia, Fusi, Radii, & sonantes Scapi.

NOTÆ.

1338. *Ut nunc sæpe boves Lucæ.*] Lucæ boves, Elephantes, quos in Spectaculis (si ulli Lucretii ætate in Spectaculis Elephantes) aliquando vulnerabant. Lambinus, *Boves Lectæ*: At Gifanius, è Codd. *Boves* Templis *ferro malè* cæsæ.

1338. *Malè mactæ.*] Ferro Cæsæ.

1347. *Quàm dare.*] *Dare*, facere aliquid novi, struere damnum, &c. Terent. Plaut. & modò Lucretius, *fera facta dederunt*: Faber.

1348. *Armisque vacabant.*] Inermes erant, Sic *Vita vacat*, Furius apud Donat. pro mortuus est. *Faber.*

1349. *Nexilis antè fuit Vestis*, &c.] Si molliores Artes respicias, prima de Vestibus cura; Nexilis autem Vestis, è pellibus, viz. ferinis quæ non erant consutæ, antè textilem; frustra enim textilem antè usum ferri, quo parantur instrumenta textoria, requiras: Neque denique Ars textoria primùm fœminis commissa, illam Viri exercebant, quippe magis solertes & ingenioſi: Deinde Agricolæ Viris mollitiem exprobrando effecerunt, ut mollioribus Artibus relictis magis duras excolerent. v. 11.

1350. *Tela parantur.*] Codd. & Gifanius, *Parantur*. *Tela* enim aliquando significat ipsum instrumentum textorium, cui accommodatur Tela.

1352. *Insilia.*] Hæc vox fugit Interpretes: Faber demum existimat *Insilia* esse eam Instrumenti textorii partem, quæ pulsu pedum quatitur, ut staminis pars modò attollatur modò deprimatur, ut fuso seu radio currenti liberè trameare liceat: Idque ab *insiliendo*. Quam conjecturam evertere videtur vox ista adjuncta *Lævia*. Vossius ad Catullum, p. 249. *Ensilia.*

1352. *Scapique sonantes.*] An significent Instrumenta Textoris, quorum pulsu Tela coarctatur & condensatur, vel Jugum circa quod stamina volvuntur, videant Grammatici.

Digitized by Google

Natura etiam coëgit Viros lanam facere antequâ Fœminæ, nam Viri Artes inveniunt & exercent solertiùs quàm Fœminæ; donec tandem rigidi Agricolæ mollitiem illis & segnitiem exprobrarunt, & effecerunt ut fœminis talia opera relinquerent, ipsi verò durum laborem sufferrent, & in duro opere membra sua & manus durarent. Ipsa verò Natura rerum creatrix Sationis & Insitionis exemplar dedit hominibus, quoniam maturæ baccæ & glandes ab arboribus cadentes multa nova virgulta, prout Anni tempestas patiebatur, subter produxerunt: Inde primùm placuit Hominibus feraces stirpes ramis inserere, & passim per Agros nova in Terram defodere virgulta: Deinde aliam atque aliam amœni Agri culturam tentabant, & experti sunt fructus agrestes & austeros cura sua & molli cultura agri dulces mitesque fieri; Indies etiam cogebant Sylvas in Montes ascendere, & inferiora loca, Valles & Planitiem frugibus colendis relinquere; ut haberent Prata, Lacus, Rivos, Segetes, & læta vineta collibus & campis, & ut cæruleus ordo Olivarum per tumulos, colles & campos extensus intercurrere posset, grataque varietate Agros distinguere & ornare: Ut nunc vides varia amœnitate ornata & distincta esse illa loca, quæ dulcibus pomis interfita, & arboribus frugiferis circum sata colunt Homines. Sonoras Volucrum voces ore suo

Et facere antè Viros lanam Natura coëgit,
Quàm Muliebre genus, nam longè præstat in arte,
Et sollertius est multò genus omne Virile:
Agricolæ donec vitio vertere severi,
Ut Muliebribus id manibus concedere vellent,
Atque ipsi potiùs durum sufferre laborem:
Atq; opere in duro durarent membra, manusque.
At specimen Sationis, & Insitionis origo
Ipsa fuit rerum primùm Natura creatrix.
Arboribus quoniam baccæ, glandesque caducæ
Tempestiva dabant pullorum examina subter.
Unde etiam libitum'st stirpeis committere ramis:
Et nova defodere in terram virgulta per agros:
Inde aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant, fructusque feros mansuescere terra
Cernebant indulgendo, blandeque colendo.
Inque dies magis in montem succedere sylvas
Cogebant, infraque locum concedere cultis:
Prata, Lacus, Rivos, Segetes, Vinetaque læta
Collibus, & campis ut haberent, atque olearum
Cærula distinguens inter plaga currere posset
Per tumulos, & convalleis, camposque profusa:
Ut nunc esse vides vario distincta lepore
Omnia, quæ pomis interfita dulcibus ornant:
Arbustisque tenent felicibus obsita circùm.
At liquidas avium voces imitarier ore

NOTÆ.

1353. *Lanam facere.*] Lanam carpere, texere, & nere.

1359. *Atque Opere in duro.*] Ostendit versus superior hunc Spurium esse, quod primus, opinor, moneo. *Faber.*

1360. *At specimen sationis,* &c.] Arbores plantare, ab ipsa Natura didicerunt, observabant enim baccas glandesque deciduas nova virgulta producere; Inde idem tentabant Homines, & unusquisque pro ingenio suo aliquid Agrorum Hortorumque culturæ addidit; & exinde tandem ista, quam videmus, Hortorum amœnitas, ista arborum florumque ornata disposition. v. 18.

1369. *Succedere.*] Sursum cedere, nam excitis, quæ campos valleisque occupabant arboribus, Sylvæ in montes sursum cedere videbantur.

1378. *At liquidas Avium.*] Ut aliæ Artes, sic etiam Musica primò rudis & inculta. Primùm enim in Avium imitatione constitit: Inde Fistula è Calamis (nam calami levi vento agitati sibila quædam & murmura emittunt) compacta: Qua Pastores mulcebant curas, aut in lætitiam effusi se alioisque maximè oblectabant. Jocis etiam, festivis sermonibus, & saltationi, incompositæ quidem, sed satis ridiculæ indulgebant: Inde Risus, Cachinni, & alia fœlicis otii delectamenta. Neque ista operosior qua nos utimur Musica nos majori voluptate, quàm rudis ista illos olim perfudit; Sed nova semper placent; & pristina fastidimus. v. 44.

Antè

Antè fuit multò, quàm lævia carmina Cantu
Concelebrare homines possent, aureisque juvare.
Et Zephyri cava per calamorum sibila primùm
Agrestеis docuere cavas inflare cicutas,
Inde minutatim dulceis didicere querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum,
Avia per nemora, ac sylvas saltusq; reperta,
Per loca pastorum deserta, atque otia dia:
Sic unum quicquid paullatim protrahit Ætas
In medium, Ratioque in luminis eruit oras.
Hæc animos ollis mulcebant atque juvabant
Cum satiate cibi: nam tum sunt omnia cordi.
Sæpe itaque inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucundè corpora habebant:
Præsertim cùm tempestas ridebat, & anni
Tempora pingebant viridanteis floribus herbas,
Tum Joca, tum Sermo, tum dulces esse Cachinni
Consuerant: agrestis enim tum Musa vigebat:
Tum caput, atq; humeros plexis redimire coronis,
Floribus, & foliis lascivia læta monebat:
Atque extra numerum procedere membra moventeis
Duriter, & duro terram pede pellere matrem:
Unde oriebantur Risus, dulcesque Cachinni,
Omnia quòd nova tum magis hæc, & mira vigebant.
Et vigilantibus hinc aderant solatia somni,
Ducere multimodis voces, & flectere cantus;
Et supera calamos unco percurrere labro:

priùs imitabantur quàm politos versus canere, & Aures delectare potuerunt Homines: Zephyri autem (placidi leneſque Venti) per ista sibila quæ cavos calamos agitantes excitabant, primùm docuerunt Rusticos cavos calamos inflare: Inde paullatim didicere dulces istos cantus quos Tibia digitis canentum pulsata fundit, Tibia inquam ista quam per Avia nemora, sylvas, & saltus repertam Pastores otio abundantes in locis desertis exercebant. Sic ætas unamquamque Artem paullatim protrahit in medium, & Ingenii solertia primùm invenit, deinde perficit. Hæc illorum Animos delectabant cùm Saturi erant, Saturi enim otio maximè indulgent. Sæpe itaque in tenera mollique herba inter se prostrati juxta rivum Aquæ, sub ramis altæ arboris corpora sua, licet Magnas opes non habebant, benè curabant, præsertim, cùm Ver erat, cùm dies serenus, Annique tempestas virides herbas floribus pingebat: Tum jocis, faceto sermone, grato innocuoque risu se delectabant, tum enim vigebat agrestis Musa: Tunc etiam ludibunda Lascivia monebat, Caput suum & Humeros floribus, foliis, plexis denique coronis redimire; incompositè etiam atque extra numerum saltare membra sua rusticè moventes, duroque pede matrem Terram pulsare: Inde risus dulcesque cachinni sequebantur, quòd nova hæc erant omnia, ideoque mira. Hinc Vigilantibus aderant Somni solatia, Voces ducere multimodis, & cantus flectere; uncoq; labro calamos supra percurrere. (Qui dormire nequibant Cantu se & Tibia oblectabant.)

NOTÆ.

1379. *Lævia carmina.*] Nam quod gratum sensibus, Illud læve Epicuro.

1381. *Et Zephyri*, &c.] Vid. Ovid. Metam. lib. I. v. 705.

1390. *Nam tum sunt omnia cordi.*] Faber, *Otia cordi:* venustè: Vossius ad Catullum, p. 167. *Omnia chordæ*, Post satietatem cibi nihil, inquit, hominibus æquè placet ac Musica, utpote quæ tunc sit τὰ πάντα· Nec est ut quisquam miretur Chordas dici Tibias, cùm vice versa Citharæ accipiantur quoque pro Tibiis.

1404. *Solatia.*] Solatium, viz. sumitur pro eo quod rei alicujus amissæ loco datur, unde damnum resarciri queat: *Faber.*

1405. *Ducere multimodis voces.*] Vocem variè fingere & figurare; seu voce variè figurata cantillare; *Flectere cantus.* Hinc *molles in cantu flexiones* apud Ciceronem. *Lambinus.*

Digitized by Google

Unde etiam Vigiles bodiè idem faciunt, variis etiam numeris utuntur, eorumque modos observant: Interim tamen non majorem exinde voluptatem percipiunt, quàm olim Agrestes Rusticique Homines è Terra orti percipiebant. Nam quod præsens est (nisi antè novimus aliquid suavius) maximè placet, & optimum videtur; Quæ verò res posteriùs inventa est melior plerumque facit ut in minori pretio sint priora, & ut pristina non sint æquè grata ac jucunda sensibus, ac antea fuerunt. Hinc fastidium Glandis, hinc non amplius utimur Cubilibus istis Frondibus & Herba humi stratis, Hinc etiam in contemptum abiit Vestis è Pellibus Ferarum facta; Quam tamen Vestem qui primus invenit & gessit, Omnes illi ob præclarum inventum adeò invidisse puto, ut illi mortem insidiis comparârint; Illumque discerptum multo sanguine istam vestem sparsisse, neque suo invento frui potuisse credo. Tunc igitur Pelles, nunc Aurum & Purpura Hominum vitam multis curis vexant, & fatigant bello, Quam ob causam Nos magis culpandos esse existimo: Namque tum quidem Homines è Terra natos neque pellibus tectos Frigus affligebat; at Nos sine damno aut molestia carere possumus Veste purpurea, Auro signisque ingentibus ornata; modò plebeiam crassam, sordidamque habeamus, quæ frigus possit defendere. Ergo Humanum genus incassum & frustra semper laborat, vanisque curis ætatem consumit; nimirum, quia non novit qui modus Habendi sit, quid satis Homini, & quousque crescat Voluptas vera:

Unde etiam Vigiles nunc hæc accepta tuentur,
Et numerûm servare genus didicere; neque hilo
Majorem interea capiunt dulcedini' fructum,
Quàm Sylvestre genus capiebat Terrigenarum. 1410
Nam quod adest præsto, nisi quid cognovimus antè
Suavius, in primis placet, & pollere videtur;
Posteriorque ferè melior res illa reperta
Perdit, & immutat sensus ad pristina quæque.
Sic odium cœpit Glandis: sic illa relicta 1415
Strata Cubilia sunt herbis, & frondibus aucta.
Pellis item cecidit, vestis contempta Ferina 'st,
Quam reor invidia tali tunc esse repertam;
Ut lethum insidiis, qui gessit primus, obiret:
Et tandem inter eos distractum, sanguine multo 1420
Dispersisse, neque in fructum convertere quîsse.
Tunc igitur Pelles, nunc Aurum, & Purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant.
Quò magis in nobis (ut opinor) culpa resîdit.
Frigus enim nudos sine Pellibus excruciabat 1425
Terrigenas: at nos nil lædit veste carere
Purpurea, atque Auro, signisque ingentibus apta;
Dum Plebeia tamen sit, quæ defendere possit:
Ergo hominum genus incassum, frustraq; laborat,
Semper & in curis consumit inanibus ævum; 1430
Nimirum, quia non cognovit, quæ sit habendi
Finis, & omnino quoad crescat vera voluptas.

NOTÆ.

1407. *Vigiles.*] Castrenses intelligo: *Faber.* Ego verò curis ægros; ut, v. 1404. *Vigilantibus.*

1418. *Quam reor invidia tali.*] Prima vestis ita cæteris iis Terrigenis placuit, ut Inventori suo mortis causa fuerit. *Faber.*

1420. *Distractum.*] Alii, *Distractam*, Vestem, viz. & in sequenti versu *Dispersisse*; & hæc lectio, quam Codd. Vet. exhibent, & *Heinsius* probat, admitti potuerit, si voces sequentes,

Neque in fructum convertere quisse,

commodè paterentur.

1422. *Tunc igitur Pelles*, &c.] Illa autem pro Pelle pugna & cædes excusari possit, nam antè vestes textiles inventas foliis pellibus defendebant frigus; At quis Homines excuset qui bellis & rapinis miscent omnia, ut auro clari, & insignes purpura fulgerent? Sed id agunt quoniam insana habendi cupidine aguntur, & ignorant veram voluptatem, quam Epicurus docuit, & quæ non tam delicias appetit, quàm necessariis contenta est. v. 13.

Idque

Digitized by Google

Idque minutatim vitam provexit in Altum,
Et belli magnos commovit funditus æstus.
At vigiles mundi magnum & versatile templum
Sol & Luna suo lustrantes lumine circùm
Perdocuere homines Annorum tempora verti:
Et certa ratione geri rem, atque ordine certo.
Jam validis septi degebant Turribus ævum,
Et divisa colebatur, discretaque tellus.
Tum Mare velivolum florebat navibu' pandis:
Auxilia, & socios jam pacto fœdere habebant:
Carminibus cùm res gestas cœpêre Poetæ
Tradere: nec multò priù' sunt Elementa reperta.
Propterea quid sit priùs actũ respicere ætas
Nostra nequit, nisi quà ratio vestigia monstrat.
Navigia, atque Agri culturas, Mœnia, Leges,
Arma, Vias, Vestes, & cætera de genere horum,
Præmia, delicias quoque vitæ funditus omneis,
Carmina, Picturas, & dædala signa polire,
Usus, & impigræ simul Experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredientes.
Sic unum quicquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Namq; alid ex alio clarescere corde vidēmus
Artibus, ad summum donec venêre cacumen.

Atque hæc Ignorantia vitam in Oceanum malorum evexit, & omnibus belli fluctibus objecit. (Hinc tumultus & contentio, omnia denique mala quæ Libidinem, Avaritiam, & Ambitionem sequuntur.) At Vigiles Sol & Luna magnum & versatile Mundi templum (Cœlum) suo lumine circum lustrantes docuerunt Homines tempora Annorum verti, certamque esse rationem, & certum ordinem tempestatum. Jam tandem Homines validis turribus muniti agebant vitam, & partita postisque limitibus divisa Tellus colebatur. Tum pandis navigiis Pelagus veliferum fervebat, Tum inita erant inter Gentes fœdera, & inde Socii, & mutua auxilia: Cùm Poetæ cœperunt res gestas carminibus celebrare, nec multò priùs sunt ipsæ Literæ inventæ. Et hanc ob causam Nos non possumus certò scire quid olim sit actum, conjicimus tantùm non historia sed ratione ducti. Naves, Agriculturas, Mœnia, Leges, Arma, Vias, Vestes, & reliqua ejusmodi quæ sunt ad Vitam commodè agendam utilia, Delicias quoque omnes Vitæ, Carmina, viz. Picturas, Artemque Statuariam, Usus & solertis Ingenii experientia docuit Homines pedetentim progredientes. Sic ætas unamquamque Artem paullatim protrahit in medium, & Ingenii solertia primùm invenit, deinde perficit. Sentimus enim Artes omnes non esse simul natas, alia ex alia clarescit, donec tandem omnes sint ad summum perfectionis cacumen perductæ.

NOTÆ.

1433. *Vitam provexit in altum.*] Metaphora à Navigantibus, versu sequenti habes, *æstus belli.*

1435. *At vigiles Mundi*, &c.] Quoniam diutina experientia certos fecisset Homines Anni tempestates certo ordine redire, neque casu fluere omnia, & turbari. (Nam Atomi primùm fortuitò convenientes ita motus sui legibus, & vi naturæ constituuntur; ut nisi aliqua causa extrinsecùs adveniens impediat, iisdem semper motibus ferentur) tandem certum stabileque vivendi genus amplexi sunt; Inde constitutæ Reipublicæ, institutæ etiam inter diversas gentes commercia: Tum Literæ inventæ, Nati tum Poetæ Historiarum Patres, denique inventæ sunt istæ artes, nam omnium Authorum nomina describuntur, quæ Vitæ nostræ aut Voluptati inserviunt, v. 22.

1440. *Discretaque.*] Alii, *Descriptaque.*

1441. *Tum Mare velivolum*, &c.] Gifanius, *Tum Mare* velivolis *florebat navibus* ponti. Vossius ad Catullum, p. 77. Hæc habet,

Tum Mare velivolum florebat propter odores.

Hæc est scriptura omnium, nisi fallor librorum; quam meritò docti se non intelligere fatentur: Sic enim, puto, scripserat *Lucretius;*

Tum Mare velivolum florebat Protei ad oras.

Proteus & ipse Deus marinus, utpote qui primus navigâsse creditur; *Oræ* verò *Protei*, sunt oræ in quibus regnabat Proteus, in quibus omnibus navigationem floruisse affirmat. Quibus hæc placent, Illis nihil unquam displiceat: *Lambinus* invenit in quibusdam Codd. *Navibus pandis*, & istis vocibus ego quidem contentus.

1455. *Videmus.*] Alii, *Videbant:* imperitè.

Digitized by Google

QUòd à v. 56. ad v. 417. Solem, Terram, Mare, totam denique Mundi compagem nec ab æterno fuisse, nec in æternum duraturam asserit, id quidem piis omnibus & sanis Philosophis commune: Quòd verò verisimilibus quibusdam, veris autem multis firmisque rationibus probat; Illud sanè Lucretio proprium videtur; Nec meliora unquam (semper excipio sacras scripturas) argumenta invenies. Ideoque magis mirandum est, tam præclarum ingenium inseruisse futiles istos versus, à v. 157. ad v. 236. quibus evincere conatur Mundum hunc à Deo non fuisse factum: fingit enim Deum parcum nimis seu potiùs Malevolum, qui nihil nostri causa, omnia verò sui emolumenti intuitu agat. Qualem siquis pingat *Epicurum*, illum dicacis impudentiæ Poeta postularet. Deinde supponit omnem Dei æquè ac Hominis notitiem à Simulachris dependere; At quis Iste Deus? non Ille quem percipit Mens humana, quem omnes Gentes agnoscunt, & venerantur: Demum quis ferat illum culpas, quas vocat, Mundi enumerantem, falsò omnes, & vanissimè effictas? Hæccine verò vitia in novo & recenti mundo? Id quidem negat ipse *Lucretius*, ideoque ineptè facit dum labes ruinasque ædificii longa ætate dehiscentis imputat Artifici.

A v. 417. ad v. 509. Mundi ortum describit, qua descriptione nulla est apud Physiologos aut magis verisimilis, aut magis venusta: Gravitate sua feruntur Atomi, concurrunt, inde resiliunt, & pro varia ponderis ictusque ratione in diversa loca discedunt, ibique coalescunt.

Quoniam verò, à v. 510. ad v. 770. non unam certamque causam Motuum cœlestium, Eclipseón, Diei & Noctis, &c. ea, qua Alii solent, pertinacia assignat, ideo quibusdam videtur *fluctuare*; Ego verò contendo istam, quam vocant, constantiam in Epicuræo Physiologo ridiculam fore, quippe omnia *Casu* fieri pronuntiat, neque quis facilè deprehendat unam certamque causam, cùm eadem phænomena pluribus modis explicari possint. Nec Ego quidem illi succenserem qui multas profert causas, dum inter eas vera certaque proponatur. De Solis, Lunæ, &c. magnitudine nihil addam, suprà enim monui istam opinionem plebeiam nimis esse, & rusticam.

Lege quæ sequuntur, & admirabilis ingenii tam vehementer delirantis miserere; Ea autem est omnium, qui negant Providentiam, Sors; ut in Ethicis vana doceant, in Physicis absurda; At verò *Primorum* Hominum indoles ea, quæ omnium barbararum gentium, & in *Terrigenis* Lucretii, Margaritas, Brasilios, plerosque Indiæ Occidentalis populos agnoscés.

FINIS LIBRI QUINTI.

LIBRI

LIBRI SEXTI

ARGUMENTUM.

PRimi 41. *Verſus continent Epicuri Athenienſis laudes, Sequitur ad v. 95. quam ab Epicuræo Philoſopho expectes, argumenti hujus libri explicatio: Et de Meteoris dicturo primùm occurrunt* Tonitru, Fulgur, Fulmen, *de quibus diligenter diſputat; & demum iſtos deridet qui neglectis cauſis naturalibus ipſum Jovem fulmina jaculari exiſtimant, ad v. 421. His ſubjungitur (Nam Preſter Fulmini affinis) v. 48. Preſteris brevis explicatio. Deinde, à v. 450. ad v. 533. multa de Nubibus & Pluvia; Pauca de Iride, de Nive, Vento, Grandine, Pruina, & Gelu. Si Terræ-motus cauſas velis cognoſcere, à v. 534. ad v. 606. habes fuſè explicatas. A v. 606. ad v. 638. de Mari Poeta diſſerit. Ad v. 710. de Ætna. Sequentes 30. v. Nilo deſtinantur. Deinde, à v. 740. ad v. 840. de Avernis, aliiſque Terræ tractibus, Hominibus, Cervis, Corvis, Equis, &c. noxiis diſputatur. Ad v. 905. de Puteis, variiſque admirandis Fontibus. Et ad v. 1087. Magnes diligenter explicatur. Poſtremò de Morbis & Peſte quædam, quibus ſubjungit elegantem deſcriptionem Peſtis illius, quæ tempore belli Peloponneſiaci Athenas vaſtavit, è Thucydide deſumtam.*

Digitized by Google

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER SEXTUS.

INTERPRETATIO.

Athenæ olim fama nobiles primæ dederunt Hominibus miseris & salubri victu destitutis fruges; & fecerunt institutis legibus ut vitam vi & injuriis olim oppressam tutò agerent Homines: Primæ etiam dulcia vitæ solatia dederunt, (fecerunt ut vitam ageremus tranquillam & beatam) eum produxerunt Hominem adeo insigniter sapientem, qui quondam rerum Naturam explicuit, veramque Vitæ rationem docuit; Cujus jam Mortui fama, quam propter egregia inventa merebatur, olim per gentes omnes diffusa adhuc vivit, & ad Cœlum tollitur. Cùm enim Hic Vir animadverterit, omnia quæ sunt ad Victum necessaria, omnia quibus Vita sustentatur jamjam esse in Hominum potestate; Homines divitiis, Honore, Fama abundare. Liberos etiam optimæ indolis & populi judicio probatos habere, at nihilominus anxietate turbari, semper queri, suamque sortem miserè lugere;

PRIMÆ frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ:
Et recreaverunt vitam, Legesque rogârunt:
Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Cùm genuere VIRUM tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit:
Cujus & extincti propter divina reperta
Divolgata vetus, jam ad cœlum Gloria fertur.
Nam cùm vidit Hic, ad victum quæ flagitat usus,
"Et per quæ possent vitam consistere tutam,
Omnia jam ferme Mortalibus esse parata:
Divitiis homines, & Honore, & Laude potentes
Affluere, atque bona Natorum excellere fama:
Nec minùs esse domi cuiquam tamen Anxia corda,
Atque animum infestis cogi servire querelis:

NOTÆ.

1. *Frugiferos.*] Alii, *Frugiparos*: Athenæ Tritici, Olei, &c. inventrices; Nil tritum magis.

4. *Et primæ.*] *At primæ*, Faber. Hoc sensu, Athenas quidem multa bona hominibus feciſſe, inventis frugibus, excultis artibus, humanitate, doctrina, legibus, atque aliis rebus pene infinitis; *At* multò etiam meliùs de Hominibus meritas esse, cum Epicurum protulerint. Ista observatione potuimus carere.

10. *Et per quæ*, &c.] Delet *Lambinus*, quoniam *Vitam tutam consistere* nullo modo dici potest: Et Exempla *Gifanii* ab hac significatione τῦ *consistere* prorsus aliena esse rectè affirmat. *Faber.* Vix tamen à me impetrare possum quin credam Lucretium scripsisse *consistere*: Ista enim vox *Epicuro* propria, qui ἡδονὴν καταστηματικὴν τῦ σώματος, & non solùm ἡδονὴν ἐν τῇ κινήσει agnovit. Vid. Epicuri Epist. ad Pythoclem.

14. *Cuiquam.*] Alii, *Quidquam.*

Intellexit,

Digitized by Google

Intellexit, ibi vitium Vas efficere ipſum,
Omniaque illius vitio corrumpier intùs,
Quæ conlata foris, & commoda cunque venirent,
Partim quòd fluxum, pertuſumque eſſe videbat,
Ut nulla poſſet ratione explerier unquam:
Partim quòd tetro quaſi conſpurcare ſapore
Omnia cernebat quæcunque receperat intùs.
Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem ſtatuit Cuppedinis atque Timoris,
Expoſuitque Bonum Summum, quò tendimus omnes,
Quid foret, atque viam monſtravit tramite prono,
Quà poſſemus ad id recto contendere curſu:
Quidve Mali foret in rebus mortalibu' paſſim,
Quod flueret Naturæ vi, varièque volaret,
Seu Caſu, ſeu Vi, quòd ſic Natura parâſſet:
Et quibus è portis occurri cuique deceret:

ſubitò intellexit Vas ipſum vitioſum eſſe, & illius vitio omnia quæ foris infundebantur commoda intùs corrumpi; partim quòd ſentiebat Vas illud perforatum & pertuſum eſſe, ita ut nulla unquam ratione impleri poſſit, partim quòd videbat tetro ſapore quaſi inficere & ingrata reddere omnia quæ infundebantur: Veridicis igitur dictis purgavit Hominum animos, quantum cuperent, quantum timerent docuit, demonſtravit quid ſit illud Summum Bonum ad quod omnes tendimus, rectam inſuper facilemque viam qua ad illud recto curſu contendere poſſemus; Quid denique mali foret in rebus mortalibus, quod vel caſu vel vi naturæ, prout Leges naturæ variè conſtituerant, accideret, impetumque faceret; & è quibus portis, & quo modo cuique malo deberet occurri;

NOTÆ.

16. *Vas.*] Animum ipſum avarum, aut metu ſuperſtitioſo, opinione de Providentia & pœnis poſt mortem, tanquam tetro ſapore imbutum.

18. *Quæ conlata foris.*] Faber, *Quæ congrata foris:* Id eſt, *Quæcunque grata & commoda hinc illinc convenirent*, &c. Amat autem *Tmeſes* Lucretius, ut infinita in omni genere exempla abunde fidem facere poſſunt.

19. *Fluxum, pertuſumque.*] Avarum vides.

24. *Finem Cuppedinis atque Timoris.*] Epicurus enim cupiditates neceſſitate & natura terminabat, Metumque Homines exſolvit (id verò non minùs ineptè quàm improbè dictum) dum Providentiam, Religionemque ſuſtulit.

29. *Quod flueret naturæ vi.*] Lambinus, Codd. enim, *Quod flueret naturali*: Gifanius, *Quod flueret naturaï*. Alii, *Quod flueret naturali viro atque veniret.* Faber denique: Sic proponit & partitur Poeta, *Quicquid mali eſt in rebus mortalibus, id omne vel à Caſu eſt*, vel à Natura profluit; & quantacunque malorum, cladium, calamitatumque agmina percenſeas, nuſquam referenda fuerint, quàm ad illa duo capita, Nam præter Caſum & *Naturam quò confugies alio? Quid erit tertium?* Nam Deus Epicuri pene nemo eſt. Hinc itaque jam intelligis clariſſimi Lambini emendationem ſtare haudquaquam poſſe. Dein quod perquam foret vitioſum, in hoc ipſo verſu diceret Lucretius, quod in ſequenti tantùm dici debuit.

Seu caſu, ſeu vi, quòd ſic Natura parâſſet.

Sed cur ea mala quæ naturalia ſunt *vi* fieri dicit? Nimirum Lex Naturæ, neceſſitas naturæ, fœdera naturæ *Vis* eſt, quam eluctari, quamque eludere non poſſis: itaque ſcribit, *Vi quòd ſic natura parâſſet:* quia nempe res noſtræ à Natura ita comparatæ fuerunt, ut multa humanæ conditioni annexa incommoda ſint. Quamobrem nec *Naturali*, neo *Naturæ vi*, nec Gifanium *Naturaï*, locum habere ullum in verſu priori poteſt. Legendum igitur, *Quod flueret permananter*, vel *permutatim.* Hæc quidem acutè *Faber*, ſi opus foret iſto acumine. Equonam Codice *Permananter*, vel *Permutatim* effingi poteſt? Igitur deleatur iſte verſus, & ſanè abeſſe poteſt, aut admittatur Lambini *Naturæ vi*, Lucretius enim ſolet alio verſu explicare quod in priori obſcuriùs dixerat, ita *Variè volaret* voce *Caſu* exponit, *Naturæ vi*, iſtis Vocibus *Vi quòd ſic Natura parâſſet.*

31. *Quibus è portis.*] Metaphora è re militari, è portis Urbium aut Caſtrorum, è quibus in hoſtem fit eruptio.

Et

Digitized by Google

& probavit Homines plerumque frustra volvere in pectore tristes curarum fluctus. Nam ut Pueri trepidant, & omnia metuunt in tenebris; sic nos in luce timemus ea, quæ interdum non sunt magis metuenda, quàm Pueri in tenebris metuunt, & imaginantur futura. Hos igitur terrores tenebrasque quæ mentem obsident, non radii Solis aut Diei splendor dissipabit, sed contemplatio vel cognitio Naturæ, & vera Philosophia. Eò igitur libentiùs inceptum opus carmine explicare pergam. Et quoniam docui Templa Mundi, Cœlum, Mortalia esse, & è corpore nativo (quod olim compingebatur, & quod aliquando dissolvetur) constare, & quæcunque in Cœlo fiunt, vel fient, necesse esse ea dissolvi; quæ restant docenda jam accipe: (Quandoquidem spes vincendi me impulit

Et genus Humanum frustra plerumque probavit
Volvere curarum tristeis in pectore fluctus.
Nam veluti Pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt, sic Nos in luce timemus
Interdum nihilò quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ Pueri in tenebris pavitant, finguntq; futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasq; necesse'st
Non radii Solis, nec lucida tela diei
Discutiant, sed Naturæ species, Ratioque:
Quò magis inceptum pergam pertexere dictis.
Et quoniam docui, Mundi mortalia templa
Esse, & nativo consistere corpore Cœlum:
Et quæcunque in eo fiunt, fientque, necesse
Esse ea dissolvi: Quæ restant percipe porro.
Quandoquidem semel insignem conscendere currum
Vincendi spes hortata'st, atque obvia cursu
Quæ fuerant, sunt placato conversa furore.
Cætera, quæ fieri in Terris, cœloque tuentur
Mortales, pavidis cùm pendent mentibu'sæpe
Efficiunt animos humileis formidine Divûm,
Depressosque premunt ad terram, propterea quòd
Ignorantia causarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, & concedere regnum: &

insignem currum conscendere, & quæ olim obstare cursui videbantur, jam posito odio favent & incitant) Reliqua quæ Homines vident in Terris Cœloque fieri, dum illa admirantur pavidi illorum causas ignorantes, reddunt animos suos metu Deorum humiles, & abjectos; ad terram deprimunt, quoniam ignorantia causarum cogit eos res omnes ad imperium Deorum conferre, & Diis omnium regimen concedere; & illa

NOTÆ.

34. *Nam veluti Pueri*, &c.] Vid. lib. II. v. 54.

42. *Et quoniam docui*, &c.] Hactenùs *Epicuri* laudes: sequitur, v. 53. Argumenti hujus libri explicatio; Quippe post descriptum Mundi ortum, & Cœlestes motus, de *Meteoris* aget, atque aliis Naturæ admirandis, quorum causas dum Homines non intelligunt, illa Diis attribuunt: Inde Religio, Numinum metus, timor, solicitudo, anxietas: Inde periit vera Pietas, & dominatur vana Superstitio.

44. *In eo fiunt, fientque, necesse esse ea dissolvi.*] Alii, *Fierique necesse est, Pleraque dissolvi:* Meræ Nugæ.

47. *Vincendi spes*, &c.] Gifanius, *Ventorum* (eorum quæ consequetur) *exhortantur spes.* Alii, *Votorum.* Alii,

Quandoquidem semel hàud segnis *conscendere currum*
Ventosum *spes hortata est, atque obvia cursu.*
Sive *cursui.*

Lambinus hos tres versus supposititios putavit, Vossius tandem ad Catullum, p. 191. scribit,

Quandoquidem semel insignem conscendere currum
Ventorum exhortat pellacia, & *omnia* rursum
Quæ fuerant, sunt placato conversa favore.

Currum, id est, *Navim*, *Rursum*, sive *Retro.* Forsan ita scripsit *Lucretius*, neque enim vox ista *Currenti*, v. 92. obstat, nam Horatii Mercator

Currit ad Indos,

Si tamen verior, non est luculentior quàm illa altera Lambini lectio.

Quorum

Digitized by Google

Quorum operum cauſas nulla ratione videre
Poſſunt hæc fieri Divino numine rentur.
Nam benè qui didicere Deos ſecurum agere ævũ:
Si tamen interea mirantur, qua ratione
Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis,
Quæ ſupera caput ætheriis cernuntur in oris,
Rurſus in antiquas referuntur Relligiones,
Et Dominos acreis aſciſcunt, omnia poſſe
Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe,
Quid nequeat; finita poteſtas denique cuique
Quanam ſit ratione, atq; altè terminus hærens.
Quò magis errantes tota regione feruntur.
Quæ niſi reſpuis ex animo, longèque remittis,
Diis indigna putando, alienaque pacis eorum,
Delibata Deûm per te tibi numina ſancta
Sæpe aderunt; non quòd violari ſumma Deûm
vis
Poſſit, ut ex ira pœnas petere imbibat acreis:
Sed quia Tute tibi placida cum pace quietos
Conſtitues magnos irarum volvere fluctus:
Nec delubra Deûm placido cum pectore adibis:
Nec, de corpore quæ ſancto Simulacra feruntur,
In menteis hominum Divinæ nuntia formæ,
Suſcipere hæc animi tranquilla pace valebis.
Inde videre licet, qualis jam vita ſequatur.
Quam quidem ut à nobis Ratio veriſſima longè
Rejiciat, quanquam ſunt à me multa profata,
Multa tamen reſtant, & ſunt ornanda politis
Verſibus, & ratio Cœli, ſpecieſque tenenda.
Sunt

quorum cauſas nulla ratione explicare poſſunt, à Deo fieri credunt. Nam qui ſatis edocti ſunt Deos tranquillam vitam agere, & æterno otio frui, ſi tamen interea mirentur qua ratione res quæque fieri poſſint, præſertim res illæ quæ in cœlis fieri cernuntur, in priſtinas Superſtitiones relabuntur, ſibique comparant acerbos dominos, quos omnia poſſe credunt miſeri, Ignari quid poſſit eſſe, quid non poſſit, qua etiam ratione cujuſque rei potentia finita eſt, & limites potentiæ cujuſque rei ſunt in ipſa rei natura fixi: quapropter magis errantes ineptiunt, aut delirant. Quæ omnia niſi ex animo reſpuis, longèque rejicis, dum de Diis indignas opinoines, & æternæ illorum tranquillitati parum convenientes foveas, Numina Deorum Sancta per Te delibata ſæpe aderunt Tibi: Non quòd ſumma Deorum poteſtas ita violari poſſit, ut iraſcatur, pœnaſque inſtigere gauderet, ſed quia Tute credes illos qui Summa Animi tranquillitate ſemper fruuntur Magnos irarum fluctus volvere. Nec cum pectore perturbatione omni metuque vacuo adibis Deorum templa, neque poteris animo imperturbato ſuſcipere iſta Simulachra quæ de Sancto Deorum Corpore feruntur in Hominum mentes, illiſque Deorum formam oſtendunt; Inde concipere licet quàm Miſera, quàm perturbata ſequatur vita: Quam quidem Vitam ut Ratio veriſſima à nobis longè repellat, quanquam multa jamjam docui, multa tamen reſtant, & politis carminibus ornanda ſunt, & Cœli phænomena explicanda.

NOTÆ.

66. *Tota regione.*] Alii, *Cæca ratione.*

67. *Longèque remittis, Diis indigna putando.*] Alii *Longèque renutas*, vel *remittis Diis indigna putare.* Ego verò, *Longèque remittis, Diis indigna putando.* Neque ea qua Alii interpretatione uſus ſum. Heinſius autem, *Putata.*

69. *Delibata.*] An *Delibrata* legi debeat, certent Lambinus & Giſanius, dum neutra Vox ferri poteſt. Lege autem *Deirata*, valdè irata, iſtamque emendationem illi qui ſequuntur verſus confirmant.

74. *Nec Delubra Deûm.*] Iſta enim erat vaniſſima Epicuri opinio, providentem & omnia curantem Deum terribilem fore & horrendum; Ita ut nunquam Dei imago in mentem venerit, quin metus, timor, anxietas ſequatur.

79. *Ratio veriſſima.*] Epicuri doctrina, quæ rationi conſentanea eſt, & veras rerum cauſas explicat.

80. *Profata.*] Alii, *Profecta.*

82. *Cœli ratio ſpecieſque.*] Ut ſæpe alibi, *Naturæ ſpecies, ratioque.* Alii aliam ſequuntur

Digitized by Google

Tempestates, & coruscantia fulmina sunt canenda, & docendum quæ sit illorum vis, & quæ sit motus in hanc vel illam Mundi regionem causa: Ne forsan trepides divisis Cœli partibus, superstitiosè inquirens è qua Cœli regione erupit Ignis, in quam tendit, quo pacto parietes in loca undique clausa penetrat, & facta clade exit. Quorum phænomenon causas ignorantes Homines omnia divino Numini attribuunt. O Calliope, Musa carminum artifex, Hominum Deorumque deliciæ, me dirige, viamque ostende mihi ad designatam metam properanti, ut Te duce coronam capiam insigni cum laude. Primùm, cæruleum Cælum concutitur Tonitru, ideò quòd ætheriæ Nubes per Altum volitantes adversis ventis impulsæ concurrunt; Nam de serena regione Cœli nunquam fit sonitus: Verùm in quacunque parte Cœli plures & densiores nubes sunt, ab ea parte major plerumque fit & terribilior Sonitus. Præterea, Nubes non possunt constare corpore tam denso quàm Lapides, ac Trabes, neque tam raro quàm Nebulæ levesque Vapores;

Sunt Tempestates, & Fulmina clara canenda,
Quid faciant, & qua de causa quæque ferantur,
Ne trepides cœli divisis partibus amens,
Unde volans Ignis pervenerit, aut in utram se
Verterit hinc partem: quo pacto per loca septa
Insinuârit, & hinc dominatus ut extulerit se:
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, ac fieri Divino numine rentur.
Tu mihi supremæ præscripta ad candida calcis
Currenti spatium præmonstra callida Musa,
Calliope, requies Hominum, Divûmque voluptas:
Te duce ut insignem capiam cum laude coronam.
Principio, Tonitru quatiuntur cærula cœli,
Propterea quia concurrunt sublime volantes
Ætheriæ Nubes contra pugnantibu' Ventis.
Nec fit enim sonitus cœli de parte serena,
Verùm ubicunq; magis denso sunt agmine Nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure sæpe.
Præterea, neque tam condenso corpore Nubes
Esse queunt, quàm sunt Lapides, ac Tigna: neque autem
Tam tenues, quàm sunt Nebulæ, Fumiq; volantes.

NOTÆ.

sequuntur lectionem, nempe, *Ratio superûm Cælique:* Supera autem, Meteora. Et è libro primo confirmant,

Quapropter bene cùm superis *de rebus habenda*
Nobis est ratio———

84. *Qua de causa quæque.*] Alii, *Qua de causa cunque.*

85. *Cœli divisis partibus.*] Hoc pertinet ad Etruscorum disciplinam, de qua Cicero, in lib. II. de Divinat. *Cœlum in xvi. partes diviserunt Etrusci, facile id quidem fuit quatuor quæ nos habemus duplicare, post idem iterum facere, ut ex eo dicerent fulmen qua ex parte venisset.*

91. *Præscripta ad candida calcis.*] Seneca, Epist. 19. docet eam quam nunc in Circo *Metam* dicunt Latini, *Calcem* antiquos appellâsse, quia, viz. finis curriculi sæpe *Calce* notaretur. Hinc verò licet colligere, *Lucretium* nunquam plures quàm sex libros fuisse meditatum, jam enim properat *ad præscripta candida supremæ calcis.*

95. *Principio, Tonitru,* &c.] De Meteoris disputaturus à Tonitru incipit, quod variè explicat, & primùm quidem, v. 12. fit iste sonus cùm Nubes adversis ventis impulsæ colliduntur; Hæc fuit Stoïcorum, Democriti, Aliorum opinio, & si hodiernos Philosophos audiamus, est veritati proxima: Siquis verò objiciat Nubes raras esse, ideoque ad tantum sonitum edendum maximè inidoneas; dicendum, quòd licet Lapidum aut Ligni densitatem non æquant, tamen non adeo raræ sunt, quin Nives & Grandinem cohiberent.

98. *Cœli de parte serena.*] Id enim negabant Epicuræi, ideoque Horatius insanientem istam Sapientiam relicturus, hæc habet, lib. I. Od. 34.

———*Namque Diespiter*
Igni corusco nubila dividens
Plerumque, per purum *tonantes*
Egit Equos, volucremque currum, &c.

103. *Tam Tenues,*] Leg. *Tam tenui:* ut v. 101. *Tam condenso.*

Nam

Digitized by Google

Nam aut cadere abrupto deberent pondere preſſæ,
Ut Lapides: aut, ut Fumus, conſtare nequirent,
Nec cohibere niveis gelidas, & grandinis imbreis.
Dant etiam ſonitum patuli ſuper æquora mundi,
Carbaſus ut quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum malos inter jactata, trabeiſque:
Interdum perſciſſa furit petulantibus Euris,
Et fragileis ſonitus chartarum commeditatur,
Id quoque enim genus in Tonitru cognoſcere poſſis,
Aut ubi ſuſpenſam veſtem, chartaſve volanteis
Verberibus venti verſant, planguntque per auras.
Fit quoque enim interdum, ut non tam concurrere Nubes
Frontibus adverſis poſſint, quàm de latere ire
Diverſo motu radentes corpori' tractum:
Aridus unde aureis terget ſonus ille diuque
Ducitur, exierit donec regionibus arctis.
Hoc etiam pacto Tonitru concuſſa videntur
Omnia ſæpe gravi tremere, & divolſa repentè
Maxima diſſiluiſſe capacis mœnia mundi,
Cùm ſubitò validi Venti conlecta procella
Nubibus intorſit ſeſe, concluſaque ibidem
Turbine verſanti magis ac magis undique Nubem

nam vel gravi ſuo ponderе depreſſæ decideront, ut Lapides, vel ut Fumus; ſubitò diſpergerentur, nec continere valerent frigidas nives, imbreſque grandinis: Nubes etiam Sonum edunt per lata Cæli ſpatia, ut Velum ſuper magna Theatra extenſum inter malos & trabes jactatum ſonum edit: Interdum vi Venti diſruptum ſonum edit, & imitatur fractarum Chartarum crepitantes ſonitus. Obſervare etiam potes talem eſſe Tonitrus ſonum qualem Veſtes ſuſpenſæ aut Chartæ volantes edunt, cùm à Vento verſantur, & per Auras agitantur. Interdum quoque fit, ut Nubes non tam frontibus adverſis concurrant, quàm de latere ferantur, diverſoque motu totum Corporis tractum mutuò radant, unde oritur Aridus ille ſonus, diuque continuatur donec tandem è locis anguſtis evaſit. Hanc quoque ob cauſam omnia vehementi Tonitru concuſſa tremere, & maxima capacis Mundi mœnia (Cœli) ſubitò divulſa videntur diſſilire, nempe cùm ſubitò validus ventus ſeſe nubibus involvit, ibique concluſus circumvolvitur, eoque turbine excavat Nubem,

NOTÆ.

104. *Nam aut cadere abrupto.*] Revocanda eſt vulgata lectio, *Nam cadere aut Bruto.* Bruto id eſt *gravi*, Unde & Horat.

Quo bruta *tellus & vaga flumina*,

& apud Donatum, *Corpus brutum*, quod magno molimine movetur.

107. *Dant etiam ſonitum*, &c.] V. 8. Alia Tonitrus explicatio: Una enim Nubes Vento agitata, aliquando vento perſciſſa ſonum edit; Nec diſplicebit hæc explicatio, ſi ſonitum quem Vela latis Theatris intenta, quem Chartæ diruptæ, aut ſuſpenſæ veſtes vento agitatæ dant, cum Tonitru compares.

109. *Malos inter.*] Nam ob loci nimiam amplitudinem trajectis malis vela intendebantur. *Carbaſina autem vela primus in Theatrum duxiſſe traditur Lentulus Spinter Apollinaribus ludis:* Plinius, lib. XIX. Cap. 1. vid. lib. IV. v. 73.

115. *Fit quoque enim interdum.*] Aliquando Tonitrus Murmur eſt Stridori ſimile, id verò fit cùm Nubes Nubis alterius latus radit; Inde enim oritur iſte Stridor quem, v. 118. vocat *Aridum Sonum*, v. 5.

117. *Corporis tractum.*] *Corporis tactum*, id eſt *Corpus*, Gifanius: ridiculè. *Corporis* autem *tractum* nihil elegantius; Nam nubes diverſo motu de latere euntes, totum Corporis tractum, ab altera uſque ad alteram extremitatem, radunt.

119. *Exierit.*] Mallem, *Exierunt*: Nubes, viz.

120. *Hoc etiam pacto*, &c.] V. 11. Ventus in Nube incluſus furit, Inde murmur; tandem facto impetu erumpit, Inde horrendus ille fragor: Qua ratione Plinius declaravit, *poſſe Spiritum nube cohibitum tonare; natura ſtrangulante ſonitum dum rixetur; edito fragore dum erumpat, ut in membrana Spiritu intenta.* Si ridere libet, vid. Ariſtophanis Nubes, Act. 1. Sc. 4.

124. *Intorſit ſeſe.*] Alii, *Infercit ſe.*

Cogit,

Digitized by Google

Cogit, uti fiat ſpiſſo cava corpore circum.
Poſt ubi commovit vis ejus & impetus acer,
Tum perterricrepo ſonitu dat miſſa fragorem.
Nec mirum, cùm plena animæ Veſicula parva
Sæpe ita dat pariter ſonitum diſploſa repentè.
Eſt etiam ratio, cùm Venti nubila perflant,
Cur ſonitus faciant: etenim ramoſa videmus
Nubila ſæpe modis multis, atque aſpera ferri.
Scilicet ut crebram ſylvam cùm flamina Cauri
Perflant, dant ſonitum frondes, ramique fragorem.
Fit quoque, ut interdum validi vis incita venti
Perſcindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid poſſit ibi flatus, manifeſta docet res.
Hîc, ubi lenior eſt, in terra cùm tamen alta
Arbuſta evolvens radicibus haurit ab imis.
Sunt etiam fluctus per nubila, qui quaſi murmur
Dant infringendo graviter: quod item fit in altis
Fluminibus, ubi è nube in nubem vis incidit ardens
Fulminis: hæc multo ſi fortè humore recepit
Ignem, continuò ut magno clamore trucidet:
Ut calidis candens ferrum è fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum properè demerſimus imbrem.

& condenſat illius latera: deinde u b i omnes ſimul collegit vires, exitumque quærit, tum horrendo cum fragore erumpit. Neque hoc quidem admirabile, cùm parva Veſica ſpiritu inflata, ſi repentè dirumpatur, haud abſimilem edit ſonum. Poteſt etiam fieri ut Venti, cùm perflant Nubes, faciant Sonitus; Nubes enim ramoſas aſperaſque in Cœlis ſæpiſſime videmus, nimirum, ut cùm Venti denſam ſylvam perflant, frondes dant ſonitum, & fragorem r a m i. Aliquando etiam poteſt fieri, ut vehementis venti vis perſcindat Nubem illam recto i m p e t u perrumpens: Quantum enim in Cœlis vis Venti valeat manifeſtum eſt, cùm in Terra, licet hic lenior ſit, magnas evertit arbores, illaſque haurit ab imis radicibus. Denique per Nubes ſunt fluctus, qui graviter infringendo quaſi murmur edunt, cujuſmodi licet obſervare in altis fluminibus, vaſtoque Mari, cùm æſtu frangitur. Fit quoque ut ignitum Fulmen è nube excuſſum in Nubem incidat: Hæc autem Nubes ſi multo humore abundans iſtum ignem recepit, protinus extinguit, atque inde oritur ingens fragor, ut cùm Ferrum è calidis fornacibus candens ſubitò in frigidam aquam demergimus, Stridor oritur.

NOTÆ.

127. *Commovit.*] Meliùs quàm *Contumuit.*

131. *Eſt etiam ratio*, &c.] Nubes quaſdam videmus quæ arborum ramoſarum inſtar habent partes eminentes, & huc illuc projectas; has ſi Venti perflare concipiantur, Tonitru ſequetur; quippe cùm Venti denſas ſylvas perflent, rami ab illo agitati fragorem edunt, v. 5.

132. *Ramoſa.*] Alibi hamata ſemina dixit *Ramoſa*, eadem ſignificatione.

134. *Flamina Cauri.*] Caurus nempe ventus ab occaſu æſtivo ſpirans.

136. *Fit quoque, ut interdum*, &c.] Nubes etiam rumpi poteſt, cùm Ventus ex adverſo in illam impingitur, atque inde Tonitru: v. 5. Ventos autem poſſe Nubes perrumpere nemo dubitabit, qui vidit everſas arbores & radicitùs evulſas.

141. *Sunt etiam fluctus*, &c.] Si hæc omnia diſpliceant, tandem concipias Aërem tanquam vaſtum Mare, in quo Nubila ſint fluctus; Illa demum collidas, & illum, quem in Mari æſtuoſo ſentis, in Aëre ſenties fragorem, v. 3.

144. *Fit quoque ubi*, &c.] Quidam Philoſophi docuerunt à Stellis in madidam nubem decidentibus, & cum humore colluctantibus Stridens Tonitru oriri; loco Stellarum Lucretius, v. 5. aſſumit Ignem fulmineum, qui è nube arida excuſſus in nubem humidam tanquam Ferrum candens demergatur.

146. *Ut magno clamore trucidet.*] Magno cum ſtridore extinguat.

148. *Stridit.*] Horatius, lib. II. Sat. 8. v. 77.

——— *Tum in lecto quoque videres*
Stridere ſecreta diviſos Aure ſuſurros.

Aridior

Digitized by Google

Aridior porrò si Nubes accipit ignem,
Uritur ingenti sonitu succensa repente:
Lauricomos ut si per monteis flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno.
Nec res ulla magis, quàm Phœbi Delphica Laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.
Denique sæpe Geli multus fragor, atque ruina
Grandinis, in magnis sonitum dat Nubibus altè.
Ventus enim cùm confercit, franguntur in arctum
Concreti montes nimborum, & grandine misti.
Fulgit item, Nubes ignis cùm semina multa
Excussere suo concursu, seu Lapidem si
Percutiat Lapis, aut Ferrum, nam tum quoque lumen
Exsilit, & claras scintillas dissupat ignis.
Sed Tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
Fulgere quàm cernant oculi, quia semper ad aureis
Tardiùs adveniunt, quàm visum quæ moveant res.
Id licet hinc etiam cognoscere: cædere siquem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Ante fit ut cernas ictum, quàm plaga per aureis
Det sonitum: sic Fulgorem quoque cernimus antè
Quàm Tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni,

Deinde si Nubes paullò aridior flammam concipit, continuò ex omni parte incensa ingenti cum sonitu crematur. Ut si vehemens flamma per colles Lauro consitos ventorum turbine feratur, & magno impetu omnia devastet; Neque res ulla magis, quàm Laurus Apollinis Delphica, terribili sonitu crematur crepitante flamma. Denique sæpe multum Gelu Grandoque decidens dat sonitum in Magnis nubibus: Nam cùm Ventus constipavit, & in loca angusta impulit, tum montes nimborum concreti, & misti grandine franguntur. Fulgurat verò, cùm Nubes concurrentes multa Ignis semina suo conflictu excussérunt, ut cùm Silex, vel Ferrum Silicem percutiat, tum enim lux nascitur, Igniſque lucidas scintillas dispergit. Fit verò ut Tonitrum auribus accipiamus postquàm Fulgur oculis percepimus; quoniam res istæ quæ aures movent non tam celeri motu feruntur, quàm quæ oculos movent: Hoc autem quod dico verum esse certus esse possis, si è longinquo videas aliquem arborem ferro ancipiti cædentem, nam Ictum priùs cernes quàm Ictus sonum audies, similiter Fulgorem videmus antequam audimus Tonitrum, qui simul cum Igne mittitur,

NOTÆ.

149. *Aridior porro*, &c.] Ne aliquam prætermittat causam Tonitrûs, jam, v. 6. Nubem ipsam accendit, & quoniam Laurus, aliæque res accensæ crepitant, idem etiam Nubes posse contendit.

153. *Delphica laurus.*] Laurus manifesto abdicat Ignes crepitu, Duo ejus genera tradit Cato, Delphicam & Cypriam: *Plinius*, *Hist. Nat. lib.* XV. *cap.* 30. Apollini autem grata (*vid. Plinium*) quia spectatissima erat in Parnasso monte, & ut ait Hesiodi interpres ἐνεργεῖ πρὸς ἐνθουσιασμὸς: Nota etiam est de Daphne fabula: Ovid. Metam. lib. I. v. 556.

Cui Deus: At conjux quoniam mea non potes esse,
Arbor eris certè, dixit, mea: semper habebunt
Te coma, Te citharæ, Te nostra, Laure, pharetræ.

155. *Denique sæpe Geli*, &c.] Deinde, cùm tonat, multa Glaciei fragmina, & Grando decidunt, præcipuè in partibus Septentrionalibus; ideò congelatarum nubium disruptioni Fragor iste jure adscribatur, v. 4.

159. *Fulgit item*, &c.] Hactenùs de Tonitru, deinde de Fulgure inquiritur, quod ex induratis nubibus inter se collisis exprimi potest, ut è Ferro, Silice, aut Ligno, nam in Nubibus non minùs quàm in istis rebus semina Ignis latere putandum est.

163. *Sed Tonitruum fit uti*, &c.] Si verò Tonitru & Fulgur ex eadem Nubium collisione, cur cernitur Fulgur antequàm auditur Tonitru? Nempe, v. 9. Quia Lux Sono est velocior, imò omni experientia probatur speciem rei visibilis sono velociùs transferri.

167. *Arboris auctum.*] Arborem: alibi *Corporis auctum*, pro *Corpore*.

Digitized by Google

ex eadem nempe causa, & eodem Nubium concursu ortus. Aliam Fulguris causam jam subjungam, Hoc enim pacto Nubes Volucri lumine tingunt loca, tremuloque impetu tempestas fulgit (sit Fulgur quod celeri & tremulo motu fertur) cùm Ventus sese in Nubem insinuavit, & in illa circumrotatus fecit cavum Nubem, ut modò docui, spissescere, illo pernici motu calorem concipit, omnia enim motu percalefacta ardescunt, Globulusque plumbeus dum longo cursu fertur, liquefit. Cùm verò fervidus hic Ventus Nubem densam perruperit, dispergit Flammæ semina, quæ Fulgur faciunt, tanquam vi subita expressa. Inde sequitur Sonus, qui tardiùs ad aures venit quàm Lumen oculos attingit. Scilicet hoc densis fit in nubibus, quæ aliæ super alias mira vi & denso agmine coacervantur. Ne verò huic rationi diffidas, quòd nos in Terris collocati videmus Nubes potiùs latas esse, quàm altas, & alias super alias coacervatas: Observa enim cùm Venti per Aëra Nubes transversas agunt montibus similes; aut cùm videas circum magnos montes alias super alias coacervatas, & superiores, licet nullo vento impellantur, inferiores deorsum premere: Tum enim cognoscere poteris Nubes esse altas, & videre speluncas in illis velut Saxis pendentibus structas, quas speluncas cùm validi Venti impleverint, nubibus inclusi magno murmure indignantur,

E simili causa, & concursu natus eodem:
Hoc etiam pacto volucri loca lumine tingunt
Nubes, & tremulo tempestas impete fulgit.
Ventus ubi invasit Nubem, & versatus ibidem
Fecit, ut antè, cavam, docui, spissescere Nubem,
Mobilitate sua fervescit; ut omnia motu
Percalefacta vides ardescere: plumbea verò
Glans etiam longo cursu volvenda liquescit.
Ergo fervidus Hic Nubem cùm perscidit atram,
Dissupat ardoris quasi per vim expressa repente
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
Inde Sonus sequitur, qui tardiùs adlicit aureis,
Quàm quæ perveniunt oculos ad lumina nostros.
Scilicet hoc densis fit nubibus, & simul altè
Exstructis aliis alias super impete miro.
Nec tibi sit fraudi, quòd nos inferne videmus
Quàm sint lata magis, quàm sursum exstructa quid extent;
Contemplator enim cùm montibus adsimilata
Nubila portabunt Venti transversa per auras:
Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis
Insuper esse aliis alia, atque urgere superna
In statione locata sepultis undique ventis:
Tum poteris magnas moleis cognoscere eorum.
Speluncasque velut saxis pendentibu' structas
Cernere, quas Venti cùm, tempestate coorta,
Complerunt, magno indignantur murmure clausi

NOTÆ.

172. *Hoc etiam pacto*, &c.] Quòd si Tonitru fiat vento Nubes perrumpente, Fulgur quoque fit ab eodem Vento pernici motu, dum inter Nubes rotatur, accenso. v.14. Hos versus *Gassendus*, & qui illum sequuntur, perperam interpretati sunt.

177. *Plumbea verò glans*, &c.] Id non magis verum quàm quod de sagitta Aceste scripsit Virgilius, quæ exarsit, & in ventos abiit.

182. *Adlicit.*] Al. *Attigit*, sed eadem est significatio. Alii, *Adficit*, & Palmerius, *Adligit*. Pro *nictantia*, in præcedenti versu quidam, *minitantia*.

185. *Impete miro.*] Id quidem ferri potest: At meliùs, *Agmine*.

186. *Nec tibi sit fraudi*, &c.] V.17. Scrupulus propter Nubes visas non ut latas, ita profundas, ideoque non istis fornacibus, & speluncis, quas fingit, extructas. Hunc eximit, & quædam subjungit de Vento inter Nubes fremente, & tandem cum Fulgure erumpente.

194. *Saxis pendentibus.*] In speluncis enim Saxa videntur pendere, *Pendentia Tecta*, Virgilius, & passim Poetæ.

196. *Magno indignantur murmure.*] De Ventis, Virg.

Illi indignantes magno cum murmure montis
Circum claustra fremunt. ——

Nubibus,

Digitized by Google

Nubibus, in caveisque ferarum more minantur:
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per Nubila mittunt:
Quærentesque viam circumversantur, & ignis
Semina convolvunt è Nubibus: atque ita cogunt
Multa, rotantq; cavis flammam fornacibus intùs,
Donec divolsa fulserunt nube coruſci.
Hac etiam fit uti de causa mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quòd Nubeis ipsas permulta necesse'st
Ignis habere: etenim cùm sunt humore sine ullo,
Flammeus est plerumque colos & splendidus ollis.
Quippe etenim Solis de lumine multa necesse 'st
Concipere, ut meritò rubeant, igneisque profundant.
Hasce igitur cùm Ventus agens contrusit in unum
Compressitq; locum cogens: expressa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.
Fulgit item, cùm rarescunt quoque Nubila cœli.
Nam cùm Ventus eas leviter diducit eunteis,
Dissolvitque, cadant ingratis illa necesse 'st
Semina, quæ faciunt fulgorem: tum sine tetro
Terrore, & Sonitu fulgit, nulloque tumultu.
Quod supereſt, quali natura prædita consteut
Fulmina, declarant ictus, & inusta vapore
Signa, notæq; graveis halantes Sulfuris auras.

& ut Feræ in caveis fremunt. Nunc ex hac, nunc ex illa parte murmura emittunt, & viam quærentes circumversantur, multa Ignis semina è nubibus corradunt, in unum congregant, versantque flammam in cavis nubium fornacibus, donec tandem dirupta nube erumpunt multo fulgore coruscantes. Potest etiam fieri, ut mobilis ille color aureus liquidi Ignis (ut velox ille, purus, fulgidusque Ignis qui Fulgur dicitur) in Terram devolet hanc ob causam, Nempe quia necesse est nubes ipsas multa semina Ignis continere; namque nubes quæ aquam nullam continent, splendidi plerumque flammeique coloris sunt; quippe necesse est illas recipere multa Ignis corpuscula à Sole, & hanc ob causam meritò ruber illis color, & Ignem possint emittere; Cùm autem Ventus in unum locum contrusit hujusmodi nubes, easque cogens compressit, tum illa corpuscula exprimuntur quæ faciunt Fulgur. Fulgur denique fit, cùm nubes Cœli rarescunt, Nam cùm Ventus nubium volitantium partes leviter diducit, easque distrahit, tum necesse est ut ista Semina Ignis quæ fulgur faciant (diductis, viz. à quibus continebantur nubibus) decidernnt; Tum autem fit Fulgur sine horrendo Tonitru. Proinde, quali natura prædita sunt Fulmina demonstrant illorum ictus, signa quæ relinquunt perusta flammâ, & notæ tetros sulphuris odores emittentes.

NOTÆ.

200. *E Nubibus.*] Leg. *In Nubibus*, id enim tota postulat sententia.

203. *Hac etiam fit uti*, &c.] Non tantùm Ignis in Nubibus circumrotatus accendi potest, sed ipsæ Nubes multa Ignis corpuscula, sive à sole, ut docuit Empedocles, sive aliunde accepta continent; Id enim splendidus & flammeus Color quarundam nubium demonstrat; Ista autem Corpuscula à Vento, compellente & comprimente Nubes, expressa Fulgur efficiunt, v. 11.

213. *Fulgit item*, &c.] Modò dixit Semina Ignis, quæ in Nubibus continentur, vi & impetu Venti exprimi; jam, v. 5. licet non exprimantur, tamen diductis & distractis Nubium partibus decidant necesse est; atque inde lene illud & mite Fulgur, quod lumine oculos perstringit, nullo autem Tonitru percellit Aures.

215. *Ingratis.*] Velit nolit, nam diductis nubibus necesse est inclusas Ignis scintillas erumpere.

218. *Quod supereſt, quali*, &c.] Cùm Fulmen urat res tactas, cùm domos incendat, &c. neminem videas qui ejus naturam igneam esse diffiteatur. Quòd autem penetrat, quòd Aurum, Æs, reliqua Metalla liquefacit, quòd Vasa integro exhaurit liquorem, vel facit ut effluat, id quidem pernici motui, & subtilitati illius Ignis attribuendum.

219. *Inusta vapore*, &c.] Res tactæ fulmine ustæ videntur, & illis odor sulphureus.

Digitized by Google

Hæc enim ſunt indicia Ignis, non Aëris, neque Aquæ. Præterea, Fulmina per ſe incendunt domos, celerique flamma in ipſis ædibus dominantur: Hunc autem ſubtilem Ignem, è minutiſſimis Ignibus, & ſeminibus maximè mobilibus compoſuit Natura, cui Igni nihil omninò poteſt obſiſtere; Fulmen enim magno cum impetu tranſit per parietes domorum, ut Clamor & Voces, per Saxa etiam, & per Æra tranſit, & momento temporis Aurum & Æs liquefacit: facit etiam, ut Vaſe non dirupto Vinum defluat ſubitò, & dilabatur, nimirum, quia Ignis ejus ſe in Væ inſinuans partes lateritii Vaſis diducit, novoſque in illis meatus aperit, & ipſum corpus Vini diſſolvens illius ſemina diſpergit: Quod Calor Solis non poterit efficere per multos annos, Vis fulminis fervore coruſco pollens tantò penetrantior & potentior eſt quàm Solis calor. Nunc quo pacto generatur Fulmen, unde tanta ſit illius vis, & impetus, ut ictu poſſit Turres diſcutere, ædes diſjicere, Tigna & Trabes avellere, Hominum Monumenta evertere, Homines pecudeſque exanimare & proſternere; qua denique vi aliæ iſtiuſmodi Strages edat, docebo, neque Te in promiſſis diutiùs morabor: Jam verò credendum eſt Fulmen gigni è craſſis nubibus, & altè aliis ſuper alias coacervatis, nulla enim Fulmina è Cælo ſereno,

Ignis enim ſunt hæc, non Venti ſigna, neq, Imbris.
Præterea, per ſe accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flamma dominantur in ædibus ipſis.
Hunc tibi ſubtilem cùm primis ignibus ignem
Conſtituit natura minutis, mobilibuſque
Corporibus, cui nil omninò obſiſtere poſſit.
Tranſit enim validè Fulmen per ſepta domorum,
Clamor uti, ac Voces: tranſit per ſaxa, per æra:
Et liquidum puncto facit æs in tempore, & aurum.
Curat item ut vaſis integris Vina repente
Diffugiant, quia nimirum facilè omnia circum
Conlaxat, rareque facit lateramina vaſis,
Adveniens calor ejus ut inſinuatur in ipſum: &
Mobiliter ſolvens differt primordia Vini:
Quod Solis vapor ætatem non poſſe videtur
Efficere, uſqueadeo pollens fervore coruſco:
Tanto mobilior vis, & dominantior hæc eſt.
Nunc ea quo pacto gignantur, & impete tanto
Fiant, ut poſſint ictu diſcludere Turreis,
Diſturbare domos, avellere tigna, trabeiſque,
Et Monumenta virûm demoliri, atque ciere,
Exanimare Homines, Pecudes proſternere paſſim:
Cætera de genere hoc qua vi facere omnia poſſint,
Expediam, neque Te in promiſſis plura morabor.
Fulmina gignier è craſſis, altèque putandum 'ſt
Nubibus exſtructis: nam cœlo nulla ſereno,

NOTÆ.

222. *Per ſe.*] Melius quàm, *Sæpe.*

228. *Clamor uti ac Voces.*] Alii, *Clamor uti Vocis.* Sed totus hic verſus abeſſe poteſt.

232. *Lateramina Vaſis.*] Dolia enim vinaria lateritii operis erant, Horatio, *Teſtæ:* & ex Latere *Lateramen*, ut ex Ferro *Ferramen*, ex Ære *Æramen*, &c.

235. *Ætatem.*] Terentius, Eun. Act. 4. Sc. 5. *Jamdudum ætatem lites ſunt inter eos factæ Maximæ. Jamdudum ætatem* pro longinquo tempore: Lucilius, *Ut multos menſeſque, dieſque; non tamen ætatem:* Donatus.

236. *Pollens.*] Rectè Lambinus, & valeat Gifanii *Tollens*, & Aliorum *candens*, vel *cellens*, viz. excellens.

238. *Nunc ea quo pacto gignantur*, &c.] Cùm ortum Fulminis exquiras, obſervandum eſt nunquam ſine nubibus denſis fulminare; Niſi enim ſpiſſæ eſſent nubes, atque altè exſtructæ, non illa Grandinis & Imbris copia Fulmen ſequeretur: In iſtis igitur nubibus concipias Ventum pernici motu circumrotatum iſto motu caleſcentem, & multa Ignis Semina è Nubibus iſtis exprimentem; tandem vel motu ſuo vel ab Igneis iſtis particulis accenſum ingenti cum fragore, & immani impetu erumpere: Iſta autem eruptione ita concutit & diſtrahit Nubium partes, ut totæ in Grandinem abeant, vel in Imbrem diſſolvantur. Hæc, v. 55.

241. *Demoliri.*] Alii, *Commoliri.*

245. *Altè exſtructis Nubibus.*] Tullius, *Sepulchrum altiùs exſtruere:* Horat. Sat. 6. l. II.

Quæ procùl exſtructis *inerant heſternæ caniſtris.*

Nec

Digitized by Google

Nec leviter denſis mittuntur nubibus unquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifeſta docet res,
Quòd tunc per totum concreſcunt Aëra nubes
Undique, uti tenebras omneis Acherunta reamur
Liquiſſe, & magnas cœli complèſſe cavernas:
Uſqueadeo tetra nimborum nocte coorta
Impendent atræ formidinis ora ſupernè,
Cùm commoliri tempeſtas Fulmina cœptat.
Præterea, perſæpe niger quoque per mare Nimbus,
Ut picis è cœlo demiſſum flumen, in undas
Sic cadit, & fertur tenebris procul, & trahit atram
Fulminibus gravidam tempeſtatem, atq; procellis,
Ignibus, ac ventis cumprimis ipſe repletus:
In terra quoq; ut horreſcat, ac tecta requirant.
Sic igitur ſupera noſtrum caput eſſe putandum 'ſt
Tempeſtatem altam: neque enim caligine tanta
Obruerent terras, niſi inædificata ſupernè
Multa forent multis exemto Nubila ſole:
Nec tanto poſſent hæc terras opprimere imbri,
Flumina abundare ut facerent, campoſque natare,
Si non exſtructis foret altè Nubibus æther.
His igitur Ventis, atque Ignibus omnia plena
Sunt; ideo paſſim fremitus, & fulgura fiunt:
Quippe etenim ſuperà docui, permulta vaporis
Semina habere cavas nubeis: & multa neceſſe 'ſt
Concipere ex Solis radiis, ardoreque eorum.
Hic ubi Ventus eas idem qui cogit in unum
Fortè locum quemvis, expreſſit multa vaporis
Semina, ſeque ſimul cum eo comiſcuit igni:
Inſinuatus ibi Vortex verſatur in alto,
Et calidis acuit Fulmen fornacibus intùs.

aut è Nubibus non valdè ſpiſſis mittuntur. Hoc autem verum eſſe quotidiana docet experientia, Quoniam tum Nubes per totum Aëra ita denſantur, ut putes omnes tenebras Inferos reliquiſſe, & ſpatioſa Cœli loca repleviſſe, tam atra & horrenda Nox è coactis Nubibus coorta impendet deſuper & terret, cùm Nimbus procelloſus incipit præparare Fulmina. Præterea, ſæpe niger Nimbus, ut Nautæ obſervant, tanquam Picis flumen è Cœlo demiſſum, in Mare tanto cum impetu deſcendit, ità tenebris horret, & trahit atram Tempeſtatem Fulminibus & procellis gravidam, ipſe Ignibus & Ventis plenus, ut licet longè à nobis feratur, tamen nos in Terra collocati terremur, & ſubimus domos; Igitur credendum eſt Nubes eſſe denſas, altèque exſtructas ſupra noſtrum caput, neque enim tam atra caligine terras obruerent, niſi aliæ ſuper alias eſſent coacervatæ, quæ ab ulteriori progreſſu radios Solis prohibere poſſint: Neque tantis Imbribus iſtæ Nubes Terras valerent opprimere ut Flumina ripas ſuperare, campoſque inundare facerent, ſi non eſſent in Cœlo altæ, & aliæ ſuper alias exſtructæ. Omnes Nubium cavernæ ſunt his Ventis atque Ignibus plenæ, idcirco ubique & frequenter Tonitru & Fulgur: Suprà enim demonſtravi cavas Nubes continere multa Ignis corpuſcula, multa etiam neceſſeeſt ut accipiant à Solis radiis; Cùm autem idem fortè Ventus, qui illas Nubes in unum quemvis locum compulit, multa Ignis ſemina expreſſit, & ſe cum iſto Igni comiſcuit, tum rapida tempeſtas cavernis Nubis incluſa circumrotatur, & in calidis intùs fornacibus fabricatur, parat, acuit, & excudit Fulmen.

NOTÆ.

250. *Undique*, &c.] Vid. lib. IV. v. 170.

257. *Sic cadit, & fertur tenebris procul.*] Fateor, neque me illius pudet, non intelligo, quid hoc ſit negotii, *Nimbus fertur tenebris procul:* Lego autem, *Et fertur Terris procul:* Faber. Ego autem videor intellexiſſe, nempe, *fertur valde tenebroſus per mare, procul ab iis qui in Terra collocati horreſcunt.*

265. *Nec tanto poſſent hæc Terras opprimere imbri.*] Hæc, viz. Nubila, ut enim obruunt Terram caligine, ita Imbre opprimunt: Nec video cur huic lectioni præferatur alia,

Nec tanti poſſent venientes opprimere Imbres.

276. *In alto.*] In cavis, viz. & profundis Nubium ſpeluncis.

Digitized by Google

Ventus verò iſte duplici ratione accenditur, nam vel ſuo pernici motu flammam concipit, vel ab Igneis, quæ ſunt in Nube, Seminibus accenditur; Inde cùm Ventus ipſe flammam conceperit, aut cùm ab alio Igne accenditur, tum Fulmen quaſi maturum ſubitò perrumpit Nubem, & impetuoſus Ignis evolat coruſcis luminibus loca omnia perluſtrans. Hunc Ignem ingens fragor inſequitur, ut Fornices Cœli ſubito impetu dirupti in Terræ caſuri videantur, ſuoque caſu omnes mortales oppreſſuri. Inde totam Terram pervadit tremor, altum Cœlum murmura percurrunt, tum enim tota ferè tempeſtas (Nubes plena Tempeſtatis) concuſſa tremit, & murmura oriuntur: Qua de concuſſione ſequitur gravis & copioſa Pluvia, ita ut totus Æther in pluviam reſolvi videatur, præceps que cadens Diluvium minari. Tam ingens & horrendus Fragor unà cum Fulmine emittitur è Nube à Vento incluſo perrupta. Fieri etiam poteſt, ut vehemens Ventus extrinſecùs incidat in Nubem denſam, in qua Fulmen eſt jam formatum & perfectum, quam Nubem cùm Ventus ille perruperit, ſtatim cadit Igneus ille Vortex, quod nos Latini Fulmen *dicimus. Fulmen autem in hanc vel in illam partem erumpit prout Impetus determinat:*

Nam duplici ratione accenditur, Ipſe ſua nam
Mobilitate caleſcit, & è contagibus ignis.
Inde ubi percaluit vis Venti, vel gravis Ignis
Impetus inceſſit: maturum tum quaſi Fulmen
Perſcindit ſubitò Nubem, ferturque coruſcis
Omnia luminibus luſtrans loca percitus ardor:
Quem gravis inſequitur Sonitus, diſploſa repente
Opprimere ut cœli videantur templa ſuperne.
Inde tremor Terras graviter pertentat, & altum
Murmura percurrunt cœlum: nam tota ferè tum
Tempeſtas concuſſa tremit, fremituſq; moventur:
Quo de concuſſu ſequitur gravis Imber, & uber,
Omnis uti videatur in Imbrem vertier Æther,
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare:
Tantus diſcidio nubis, ventique procella,
Mittitur ardenti Sonitus cùm provolat ictu.
Eſt etiam cùm vis extrinſecùs incita Venti
Incidit in validam maturo fulmine Nubem:
Quam cùm perſcidit, extemplo cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine Fulmen.
Hoc fit idem in parteis alias, quocunque tulit vis.

NOTÆ.

278. *Ipſe ſua nam.*] Alii, *Ipſe ſuapte*, meliùs forſan, non enim placet vocis iſtius *nam* repetitæ ſonus.

279. *Contagibus.*] *Contages* alibi Lucretius, viz. lib. III. v. 472, 735, 741. id eſt, Contactu.

286. *Pertentat.*] Sæpe Virgilius,

Nonne vides ut tota tremor pertentet *Equorum*
Corpora? ——
Ac dum prima lues udo ſublapſa veneno
Pertentat *Senſus*, &c.

291. *Atque ita præcipitans.*] Mendum in hoc verſu eſſe arbitror, neque Tu, Lector, aliorſum ibis, ſi mecum otioſè & placidè ſeriem verborum ipſorum attenderis [*Aër videtur in Imbrem verti, & ad diluviem revocare*] Nihil ſentis? poteras tamen: Quid enim? ille Aër quos, quas revocare videtur? Ecquid dubitas quin Vox aliqua exciderit quæ in quarto caſu eſſet? Deinde, ad quam diluviem? Ogygiamne, an Deucalioneam? Quamobrem à me non eſt ut impetretur, quin pro *Atque ita præcipitans* legi oporteat, *Atque ita Pyrrhæ nos:* Horat. lib. I. Od. 2.

Terruit urbem,
Terruit gentes, grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ *nova monſtra queſtæ.* Faber.

Ingenioſè quidem, at tota hæc Critica pendet è ſcrupuloſa nimis vocis iſtius, *revocare*, acceptatione; cui non favet ipſe Lucretius: vid. lib. V. v. 256.

Pars etiam glebarum ad Diluviem revocatur
Imbribus.

293. *Provolat.*] Alii, *Pervolat.*

294. *Eſt etiam cùm Vis*, &c.] Si Ventus incluſus Nubem perrumpere non valeat, à Vento extrinſecùs impingente adjuvari poſſit, quocunque autem modo dirumpatur Nubes maturum fulmen excidat neceſſe eſt, v. 5.

296. *Igneus Vortex.*] Vortex è Nube effugiens ſine Igne *Typhon* vocatur, non *Fulmen.* Plinius, lib. II. cap. 48.

Fit

Digitized by Google

Fit quoq; ut interdum Venti vis missa sine igni,
Igneſcat tamen in ſpatio, longoque meatu,
Dum venit, amittens in curſu corpora quædam
Grandia; quæ nequeant pariter penetrare per auras:
Atque alia ex ipſo conradens Aëre portat
Parvula, quæ faciunt ignem commiſta volando:
Non alia longè ratione, ac plumbea ſæpe
Fervida fit Glans in curſu, cùm multa rigoris
Corpora dimittens ignem concepit in auris.
Fit quoque, ut ipſius Plagæ vis excitet ignem,
Frigida cùm Venti pepulit vis missa sine igni:
Nimirum quia cùm vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipſo poſſunt elementa Vaporis;
Et ſimul ex illa, quæ tum res excipit ictum,
Ut lapidem ferro cùm cædimus, evolat Ignis:
Nec quòd frigida vis ſit ferri, hoc ſecius illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
Sic igitur quoque res accendi Fulmine debet,
Opportuna fuit ſi fortè, & idonea flammis.
Nec temerè omnino planè vis frigida Venti
Eſſe poteſt, ex quo tanta vi immiſſa ſuperne 'ſt:
Quin priùs in curſu ſi non accenditur igni,
At tepefacta tamen veniat commiſta calore.
Mobilitas autem fit Fulminis, & gravis ictus,
Et

Aliquando etiam fit, ut Ventus ſine Igne erumpens, in longo curſu dum ad Terras tendit, igneſcat, amittens quædam grandia corpora, quæ ſimul Aëra penetrare nequeunt, alia verò minuta ex ipſo Aëre corradens ſecum portat, quæ minuta corpuſcula (dum per Aërem ſimul cum vento feruntur) Ignem concipiunt, & Ventum ipſum accendunt: pari ferè modo ac Glans plumbea in curſu fit fervida, cùm rigida multa frigidaque corpuſcula dimittens Ignem in Aëre concepit. Fit quoque ut ipſius ictus impetus Ignem excitaret, cùm vehemens Ventus, frigidus licet & ſine Igne erumpens, rem aliquam percuſſerit, Nimirum, quia cùm ictu vehementi percutit, ſemina Ignis confluere poſſunt ex ipſo Vento, & ſimul ex illa re quæ tum percutitur: Ut cùm Silicem ferro percutimus Ignis exilit, & licet Ferrum ſit Corpus frigidum, nihilominus Semina Ignis ad ictum confluunt: Sic igitur res à Fulmine tacta, ſi apta & idonea flammis fuerit, ab illo accendi debet: Quin vix fieri poteſt ut Ventus planè foret & omninò frigidus, cùm tanto impetu è nubibus emittitur, ſed ſi in curſu non accendatur, & inflammetur, tepefactus ſaltem & calidus ad Terras veniat. Ideo autem Mobilitas Fulminis tanta eſt, & tam gravis illius ictus,

NOTÆ.

299. *Fit quoque ut interdum*, &c.] Duos alios modos quibus Fulmen paretur ſubjungit Lucretius, quorum prior, v. 9. continetur. Quippe Ventus ſine Igne è Nubibus erumpens longo curſu & pernici motu incaleſcere poſſit & accendi; Neque illud incredibile, cùm globulus, v. g. plumbeus è tormento emiſſus liquefiat; Hoc quidem non adeò verum eſt, ſed multas res motu pernici accendi neminem videas qui diffiteatur.

306. *Multa rigoris corpora.*] Multa frigida Corpora: infrà, v. 367, & lib. V. v. 639, 745.

308. *Fit quoque ut ipſius*, &c.] Poſterior, v. 14. Ventus in rem aliquam impingat, ad ictum tam ex Vento quàm ex re perculſa Semina Ignis confluant: Inde Ventus accenditur, & fit Fulmen: Talem autem ſeminum Ignis confluxum fieri poſſe demonſtrat Ferri & Silicis conflictus: Neque quis objiciat Ventum eſſe frigidum, (illud autem minimè concedendum, cùm motu tam pernici fertur) Ferri enim natura non minùs frigida, at è Ferro percuſſo Ignes evolant.

322. *Mobilitas autem fit Fulminis*, &c.] Pernicitas & vehementiſſimus ictus Fulminis è ſuprà poſitis facilè explicari poteſt; Nam Ventus Nubibus incluſus fremit & fervet, omnia Nubis latera pertentat, exitumque quærit, ideoque cùm perruperit, magno cum impetu evolet neceſſe eſt; v. 7. Adde quòd è minutis & lævibus ſeminibus conſtat, ideoque per inanes meatus Aëris tranſit; v. 5. His ſubjunge illius gravitatem, eamque ictu maximè adauctam, v. 5. Demum, v. 8. Adde quòd è longinquo cadit, ideoque plures celeritatis gradus momento quolibet acquirit, forſan etiam ab ipſo Aëre adjuvatur: Et quid mirum ſi Corpus

Digitized by Google

tam pernici motu decidit, quoniam intra Nubem Ventus sese colligit, & intendit vires ut violentiùs erumpat, tum demum cùm Nubes adauctum impetum cohibere non valeat, exprimitur, & hanc ob causam miranda vi & pernicitate fertur, ut Saxa aut Tela è validis Tormentis jaculata. Adde, quòd Fulmen constat è parvis & lævibus Seminibus, & rei ex iis compositæ quicquam non facilè obsistit; nam penetrat, & fertur per inanes meatus rerum, igitur non in multas res quæ ipsum remorari queant, offendit, & hanc ob causam tam celer est illius motus; Deinde, quòd Omnia gravia deorsum Natura tendunt, ubi verò Corpus aliquod grave protruditur, duplicatur ejus celeritas, & impetus illius major fit, ita ut potentiùs & celeriùs, quæcunque obvia morantur ictu discutiat, & quò primùm dirigebatur, eò pergat. Deinde quodcunque è longinquo cum impetu emittitur debet sumere mobilitatem, quæ semper eundo intenditur, quæ validas vires auget, & ictum illius reddit potentiorem; nam facit ut omnia illius Semina in unum quasi locum directò ferantur, omnia Semina volubilia, & quæ illius motum promovere possunt, in eundem cursum conjiciens (eodem dirigens.) Forsan etiam dum volat trahat ex ipso Aëre quædam corpora, quæ ictibus suis illius celeritatem augeant. Denique Fulmineus ille Ignis volat per res illæsas & multa integra permanat, (tranfit per quasdam res quas non diffringit & dissolvit) quoniam per inanes rerum meatus transit; Multas autem res perfringit, cùm ipsa corpora Fulminis

Et celeri ferme pergunt sic Fulmina lapsu:
Nubibus ipsa quòd omninò priùs incita se Vis
Conligit, & magnum conamen sumit eundi. 325
Inde, ubi non potuit Nubes capère impetis auctū,
Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
Ut validis quæ de Tormentis missa feruntur.
Adde quòd è parvis, ac levibus est elementis:
Nec facilè'st tali naturæ obsistere quicquam: 330
Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offensibus in remorando
Hæsitat: hanc ob rem celeri volat impete labens.
Deinde, quòd omninò naturaPondera deorsum
Omnia nituntur: cùm plaga sit addita verò, 335
Mobilitas duplicatur, & impetus ille gravescit;
Ut vehementiùs, & citiùs, quæcunque morantur
Obvia, discutiat plagis, itinerque sequatur.
Denique, quod longo venit impete, sumere debet
Mobilitatem, etiam atque etiam quæ crescit
eundo, 340
Et validas auget vireis, & roborat ictum.
Nam facit, ut, quæ sint illius Semina cunque,
E regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
Omnia conjiciens in eum volventia cursum.
Forsan & ex ipso veniens trahat Aëre quædam 345
Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem.
Incolumeisque venit per res, atq; integra transit
Multa, foraminibus liquidis quia travolat Ignis,
Multaque perfringit, cùm corpora Fulminis ipsa

NOTÆ.

pus grave magna cum vi erumpens, & ab aliis Corporibus protrusum Magna celeritate cadat, & graviter percellat omnia?

325. *Conligit, & magnum sumit conamen eundi.*] Metaph. ab iis sumpta, qui collectis viribus & spiritu sese ad oursuram parant. *Faber.*

342. *Nam facit*, &c.] Longus Ille, viz. impetus: nam Fulminis semina, ut aliarum rerum Corpuscula, Vaga sunt, neque ad certum locum determinata, longo verò illo impetu diriguntur; Hunc locum ab Aliis non satis explicatum, rectè mihi videor interpretari.

347. *Incolumesque venit*, &c.] Non omnia in quæ incidit, diffringit Fulmen, Rara Corpora integra manent & illæsa, nam per illorum meatus liberè transit subtilis Ignis: Solida, Æs, Aurum, &c. dissolvit, quia in Solida corpora impingit, & eorum Poros ingressus, dum exitum non invenit, disjungit ipsa corpuscula, Metalla liquefacit, Saxa redigit in pulverem.

348. *Foraminibus liquidis.*] Apertis, vel inanibus; Sed *liquidus*, forsan legas, viz. Ignis subtilis.

Corpori-

Digitized by Google

Corporibus rerum inciderint, quà texta tenentur.
Dissolvunt porro facilè Æs, Aurumque repente
Conferve facit; è parvis quia facta minutè
Corporibus vis est, & lævibus ex elementis,
Quæ facilè insinuantur, & insinuata repente
Dissolvunt nodos omneis, & vincla relaxant.
Autumnoque magis stellis fulgentibus alta
Concutitur Cœli domus undique, totaq; Tellus;
Et cùm tempora se Veris florentia pandunt.
Frigore enim desunt Ignes, Ventique Calore
Deficiunt, neque sunt tam denso corpore Nubes.
Inter utrumq; igitur cùm Cœli tempora constant,
Tum variæ causæ concurrunt Fulminis omnes.
Nam fretus ipse anni permiscet Frigus, & Æstum:
Quorum utrumque opus est fabricanda ad Fulmina nobis,
Ut discordia sit rerum, magnoque tumultu
Ignibus, & Ventis furibundus fluctuet Aër.
Prima Caloris enim pars, & postrema Rigoris,
Tempus id est Vernum: quare pugnare necesse'st
Dissimiles inter se res, turbareque mistas.
Et Calor extremus primo cum Frigore mistus
Volvitur, Autumni quod fertur nomine tempus.
Hic quoque confligunt Hiemes Æstatibus acres.
Propterea sunt hæc Bella anni nominitanda:
Nec mirum'st in eo si tempore plurima fiunt

in rerum corpuscula, quà sibi invicem conjuncta hærent, impingant: Porro facilè dissolvit Æs; & repente liquefacit Aurum, quia constat è minutis & lævibus Seminibus, quæ facilè insinuantur, & insinuata subitò dissolvunt omnes nodos, & rerum vincula relaxant. Et altum Cœlum stellis fulgentibus ornatum ex omni parte magis concutitur, & tota Tellus in Autumno, & (in Vere) cùm florentia tempora Veris se pandunt; Nam in Hyeme desunt Ignes, in Æstate Venti, neque Nubes sunt satis densæ: In Anni igitur Tempestate quæ inter Hyemem & Æstatem est (in Vere & Autumno) omnes variæ causæ Fulminis concurrunt. Nam ipse Anni fretus Calorem & Frigus miscet, quorum utrumque necessarium est ad facienda Fulmina, ut sit rerum Discordia, & furibundus Aër magno tumultu à Ventis simul & Ignibus turbatus agitaretur. Nam postrema pars Hyemis, & prima pars Æstatis faciunt Ver, quare necesse est res contrariis qualitatibus imbutas pugnare, & cùm miscentur, turbas & tumultus excitare: Ultima pars Æstatis & prima pars Hyemis faciunt istam Anni tempestatem, quæ Autumnus dicitur: Igitur in hac etiam tempestate acre Frigus cum Calore pugnet necesse est; Propterea hæc sunt dicenda Anni Bella, *Neque mirum est, si in ea Tempestate plurima sint*

NOTÆ.

352. *Corporibus parvis vis facta est.*] Vis Æris & Auri inquit *Lambinus*, sed fallitur, quod & ratio, & versus sequentes probant; Vis enim illa Fulminis est, non Auri,

Quæ facilè insinuatur, &c.

Sed res plana est, neque monuissem, nisi adolescentibus ab Autoritate docti Hominis periculum esset. *Faber.*

356. *Autumnoque magis stellis fulgentibus alta*, &c.] Leg. *Stellis fulgentibus apta:* vel cum *Fabro* (quamvis ista Lectio non sit adeò necessaria) *Telis fulgentibus*, id est, *Fulmine:* v. 22. Inquiritur cur Autumno & Vere frequentiùs quàm Hyeme & Æstate (quod quidem de quibusdam Italiæ regionibus intelligendum) fulminet? Quia, viz. cùm Fulmen sit Igneæ naturæ, atque è densis nubibus erumpit, tum Fulmina sunt maximè expectanda, quando calida est Tempestas, & Frigoris non omninò expers, nam ubi nullus Calor, ibi frustra requiras Ignem; nimius autem Calor non patitur ut densentur Nubes. At in Vere & Autumno Calor cum Frigore miscetur, Inde Nubes, Venti, Ignis, Tumultus tandem in Aëre, è quibus Tonitru, Fulgur, Fulmen.

363. *Nam fretus ipse Anni.*] Ita vocat eas tempestates quæ Frigus & Calorem interjacent, ut Fretum dividens duas continentes: Dicebant autem Veteres *Fretus*, & *Fretum*. Faber. Seneca, Nat. Quæst. lib. VII. Cap. 28. *Æquinoctium in Calorem Frigusque flectentis Anni signum.*

Digitized by Google

Fulmina, & multi Tumultus in Cœlo excitentur, & quoniam utrinque ancipiti bello pugnatur, è parte Æſtatis Ignibus, è parte Hyemis Ventis ſimul & Humore. Hæc ſcire eſt perſpicere ipſam Naturam igniferi Fulminis, & intelligere qua vi rem quamque faciat: Fruſtra autem Ille qui libros Etruſcorum ſolicitè evolvit, ut ſecreti Numinum conſilii indicia inquirat, ut ſuperſtitioſè notet è qua parte Cæli erupit Ignis, in quam tendit, quo modo per domorum Parietes tranſiit, & quo modo facta ſtrage exierit, & quid mali de Cœlo veniens portendat: Nam poſt hanc inquiſitionem facta m Naturam Fulminis ignorabit. Quòd ſi Jupiter, atque alii Dii horrendo fragore ſplendentes domos cœleſtes quatiunt, & pro libitu jaciunt Fulmina; cur iſti

Fulmina, tempeſtaſque cietur turbida cœlo,
Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,
Hinc Flammis, illinc Ventis, Humoreque miſto.
Hoc eſt igniferi naturam Fulminis ipſam
Perſpicere, & qua vi faciat rem quamque videre:
Non Tyrrhena retrò volventem carmina fruſtra
Indicia occultæ Divûm perquirere mentis,
Unde volans Ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hic partem, quo pacto per loca ſepta
Inſinuârit, & hinc dominatus ut extulerit ſe,
Quidve nocere queat de cœlo fulminis ictus.
Quòd ſi Jupiter atque alii fulgentia divi
Terrifico quatiunt ſonitu cœleſtia templa,
Et jaciunt igneis, quo cuique'ſt cumque voluptas,
Cur, quibus incautum ſcelus averſabile cumque'ſt,
Non faciunt, icti flammas ut Fulguris halent
Pectore perfixo, documen mortalibus acre?
Et potiùs nullæ ſibi turpis conſciu'rei
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cœleſti ſubitò conreptus & igni?
Cur etiam loca ſola petunt, fruſtraque laborant?

Dii non faciunt, ut qui non cavent à ſceleribus quæ debent averſari, (qui horrenda ſcelera committunt) pectoribus fulmine tranſfixis flammnæ Fulguris emittant, aliis hominibus divinæ vindictæ inſigne monimentum? Cur potiùs Innocens & Innoxius qui nullius Criminis ſibi conſcius ſit, Flammis involvitur, & impeditur, Turbine Cœleſti & Igne (Fulmine) ſubitò afflatus? Cur etiam in deſerta loca jaciunt, & fruſtra laborant?

NOTÆ.

376. *Ancipiti bello.*] Vere & Autumno Calor & Frigus contendunt; Æſtate Calor, Hyeme Frigus dominatur.

378. *Hoc eſt Igniferi*, &c.] V. 8. Sacrificulorum Augurumque generi inſultat; Iſtuc, inquit, eſt ſcire quæ natura ſit Fulminis, &c. quod nunquam in veſtris libris deliramentorum plenis reperietis: *Retrò volventem*, id eſt, à capite ad calcem, à calce ad caput volvendo, revolvendo aniles iſtos libros quos Tyrrheni ſeu Tuſci condiderunt. *Faber.* Nihil dici potuit breviùs, aut elegantiùs.

380. *Tyrrhena.*] Tages enim (ut in libris eſt Hetruſcorum) in agro Tarquinienſi cùm terra araretur, & ſulcus eſſet altiùs impreſſus, extitiſſe repentè dicitur; & Haruſpicinæ diſciplinæ præcepta tradidiſſe: Vid. Ciceronis lib. II. de Divinat. & Lucani lib. I. v. 530, 587, 606.

384. *Hinc dominatus ut extulerit ſe.*] Nam reditus Fulminis maximè obſervabatur.

386. *Quòd ſi Jupiter*, &c.] Verſibus 36. Jovi, aliiſque Diis eripit Fulmina, quibus non ſatis prudenter uti videantur: Et iiſdem argumentis totam Hetruſcorum diſciplinam refutat, nam niſi Dii jaculentur Fulmina, nulla eſt Divinatio: Si verò Dii emitterent, cur Scelerati Homines intacti, Innocentes verò ſæpe perimuntur? Quid proficit Jupiter, cùm in deſertas ſolitudines Fulmen jacit? Quid cùm in medium Mare? Quid cùm in altiſſimos montes, quod plerumque fit? Cur denique nullum ſine Nubibus Fulmen? Cur ſua templa atque aliorum Numinum Simulachra diſcutit? Hic multa acriter, multa ad ridiculum dicta invenies.

386. *Alii Divi.*] Thuſcorum literæ novem Deos Fulmen emittere exiſtimant: *Plinius lib.* II. *cap.* 52. Arnobius, p. 122. *Diis novem Jupiter poteſtatem faciendi ſui Fulminis permiſit.*

390. *Halent.*] Alii, *Edant:* Et v. 388. *Quo inducit quemque voluptas.*

An

Digitized by Google

An con brachia ſuefaciunt, firmantque lacertos;
In terraque Patris cur telum perpetiuntur
Obtundi? cur Ipſe ſinit, neque parcit in hoſteis?
Denique, cur nunquam cœlo jacit undique puro
Jupiter in terras Fulmen, ſonituſque profundit?
An ſimul ac Nubes ſucceſſere, Ipſe in eas tum
Deſcendit, propè ut hinc teli determinet ictus?
In Mare qua porro mittit ratione? quid undas
Arguit, & liquidam molem, campoſque natantes?
Præterea, ſi vult caveamus Fulminis ictum,
Cur dubitat facere, ut poſſimus cernere miſſum?
Si nec-opinanteis autem vult opprimere igni,
Cur tonat ex illa parte, ut vitare queamus?
Cur tenebras antè, & fremitus, & murmura concit?
Et ſimul in multas parteis quî credere poſſis
Mittere? an hoc auſis nunquâ contendere factum,
Ut fierent ictus uno ſub tempore plures?
At ſæpe'ſt numero factum, fierique neceſſe'ſt,
Ut pluere in multis regionibus, & cadere Imbreis,
Fulmina ſic uno fieri ſub tempore multa.
Poſtremò, cur ſancta Deûm delubra, ſuaſque
Diſcutit infeſto præclaras Fulmine ſedes:
Et bene facta Deûm frangit ſimulacra? ſuiſque
Demit imaginibus violento volnere honorem?
Altaque cur plerumque petit loca? plurimaque hujus

An tum conſuefaciunt (exercent ut certiùs fortiùſque jaculari diſcant) ſua brachia, & lacertos firmant? Cur patiuntur Telum Patris ſui Jovis in Terra obtundi? cur ipſe permittit, cur non reſervat tela, ut in hoſtes utatur? Denique cur non Jupiter jaculatur Fulmen in Terras & Tonitru ſpargit, cùm Cœlum ſit ex omni parte ſerenum, an ſimul ac Nubes ſubtexunt Cœlum Ipſe in eas deſcendit, ut ex illis Teli ſui ictus propè, atque ideo certiùs, determinet? Quam denique ob cauſam in Mare vibrat Fulmen? Quid undas, liquidam molem, & campos natantes arguit? Præterea, ſi vult ille Jupiter ut ictum Fulminis evitemus, cur non facit, ut videre poſſimus Fulmen dum volat? Si verò nos non opinantes & nihil tale timentes Igne percutere voluit, cur Tonat ex illa parte qua fulminat, ut poſſimus evitare, cur antequam Fulmen jaculatur, tenebras facit, fremitus & murmura concitat? Et quomodo poſſis credere Illum Jovem in multas Terrarum partes ſimul jaculari poſſe? an audes aſſerere multa Fulmina nunquam uno tempore emitti? At profectò ſæpe id factum eſt, & neceſſe eſt fieri, ut in multis regionibus uno eodemque tempore imbres pluviamque, ſic & fulmina cadere. Præterea, cur ſanctu Deorum delubra, & præclara ſua templa fulmine inimico disjicit? Cur frangit Deorum Simulachra ſumma arte elaborata? Cur violento ictu pulchras ſuas imagines deformat? Cur denique alta loca plerumque ferit? Et cur in altiſſimis

NOTÆ.

396. *An con brachia ſuefaciunt.*] Alii, *An tum brachia conſueſcunt.*

398. *Neque parcit in Hoſtes.*] Neque iis minùs frequenter utitur, ut ubi occaſio fuerit, hoſtes ſuos malè perdat.

404. *Arguit mare.*] Nam cur in aliquid jaciat fulmen Jupiter, niſi illud aliquo crimine arguat? Huic verſui Lambinus exiſtimat verſum, qui ab hoc ſeptuageſimus eſt, ſi modò Lucretianus eſt,

Nam ratio cum ſanguine abeſt humoribus omnis,

ſubjungendum.

405. *Præterea, ſi vult,* &c.] His v. 11. proponit duo mira argumenta, quibus Fulmen Jovi conatur eripere: Vult enim Ille Jupiter ut evitemus Fulmen, aut non? Si velit, cur tanta illius ſubtilitas, tam pernix motus, ut ſenſum fugiat? Si non, cur Murmure, Tenebris, &c. monet è qua parte Fulmen mittetur? Deinde in plurimas partes uno tempore Fulmen ſpargitur; At illud uni Jovi foret nimis laborioſum.

418. *Bene facta Deûm Simulacra*, &c.] Ad ridiculum iſtud, *Bene facta.* Quanti enim vænire poterant! Indignum verò Deos tantùm damni facere, tam elaborata Simulachra ad Canonem Polycleteum exacta, ὦ πόποι, hoi hei! *Faber.*

420. *Plurimaque hujus.*] *Plurimaque plus*, Gifanius, cui nunquam placet verſus integer.

Montibus

Digitized by Google

montibus plurima ſigna Ignis fulminei videmus? Proinde ex iis quæ jam docui facile eſt cognoſcere qua ratione turbines iſti, quos Græci (quoniam res ipſa id nomen poſtulat) Preſteras vocâverunt, è Cœlo in Mare deſcendant. Aliquando enim fit, ut veluti Columna è Cœlo demiſſa in Mare deſcendat, circa quam Columnam Mare flabris ſpirantibus incitatum vehementer exæſtuat: Et quæcunque naves in eo tumultu ſunt deprehenſæ in ſummum diſcrimen jactatæ veniunt. Hoc autem fit, cùm impetuoſus Ventus non valet perrumpere Nubem ex ea parte qua cœpit, ſed iſtam deprimit, ut ſit tanquam Columna de Cœlo in Mare paullatim demiſſa, quaſi res aliqua manu brachiique impetu deſuper trudatur, & in Undas extendatur: Quam nubem cùm perruperit Ventus, valida procella in Mare effunditur,

Montibus in ſummis veſtigia cernimus Ignis?
Quod ſupereſt, facile'ſt ex his cognoſcere rebus,
Πρηστῆρας Graii quos ab re nominitârunt,
In mare qua miſſi veniant ratione ſupernè.
Nam fit, ut interdum tanquâ demiſſa columna
In mare de cœlo deſcendat, quam Freta circum
Ferviſcunt graviter ſpirantibus incita flabris:
Et quæcunque in eo tum ſunt deprenſa tumultu
Navigia, in ſummum veniunt vexata periclum.
Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita Venti
Rumpere, quam cœpit nubem; ſed deprimit, ut ſit
In mare de cœlo tanquam demiſſa columna.
Paullatim, quaſi quid pugno, brachiique ſupernè
Conjectu trudatur, & extendatur in undas:
Quam cùm diſcidit, hinc prorumpitur in mare Venti
Vis, & fervorem mirum concinnat in undis.
Verſabundus enim Turbo deſcendit, & illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem.
Quam ſimul ac gravidam detruſit ad æquora Ponti,
Ille in aquam ſubitò totum ſe immittit, & omne
Excitat ingenti ſonitu Mare fervere cogens.
Fit quoque, ut involvat venti ſe nubibus ipſe
Vortex, conradens ex Aëre ſemina nubis,
Et quaſi demiſſum cœlo Præſtera imitetur.

quæ mirum fervorem in Undis excitat. Nam Turbo verſabundus deſcendit & ſecum deducit nubem quæ lenta eſt, & non facilè diduci, aut perſcindi poteſt. Quam nubem Ventis plenam ſimul ac detruſit ad mare, ſe totum in Undas repente immittit, totum pelagus excitat horrendo murmure, cogens ferviſcere ſeu bullire. Aliquando etiam fit, ut Venti Vortex ſe Nubibus involvat, Nubis ſemina ex Aëre corradens, atque imitetur Preſterem Cœlo demiſſum.

NOTÆ.

422. *Quod ſupereſt, facile eſt*, &c.] Fulmen ſequitur Preſteris explicatio, v. 20. Preſter autem Turbo Igneus, qui ſcilicet Ventus circumactus, & ſe in ipſa vertigine concitans cùm ſit, ſi pugnacior eſt & diutiùs volutatur in flammam abit. Si Ventus hic è Nubibus excutitur, & recto impetu feratur, tum fit Fulmen; Si Nubem, quæ lenta eſt, perrumpere non valeat, ſed deorſum in Mare extendat, ibique erumpens rapida vertigine omnia torqueat, tum fit Preſter, maxima Navigantium Peſtis: Quoniam verò de Fulmine ſatis dixiſſet, jam Turbinem tantùm explicat, & inde conjicit (perperam ni fallor) Gaſſendus, Epicuri Preſterem eſſe Ecnephian non igneum, & docet Preſterem *ab re à Græcis nominatum*, ita dici non quaſi *inflammantem*, ſed quaſi *inflantem*, ſeu tumefacientem, quatenus incidens in Mare tumeſcere ipſum cogit; ſeu *ferveſacientem*, quatenùs Aquam ſic commovet, ut veluti *ferviſcere*, ſeu quaſi bullire videatur.

431. *Quam cœpit Nubem.*] Gaſſendus, *Quà cœpit*, ita enim poſtulat ſententia.

438. *Lento cum corpore Nubem.*] Nubem, quæ fertur tardo cum corpore, *Fayus*: Agnoſcis Ingenium Hominis.

442. *Fit quoque, ut involvat*, &c.] Mare plurimùm vexat Preſter, Terras autem Turbo ille qui propriè Vortex dicitur, qui eſt rapidus Ventus circumactus & circumvolutus in Nube, cum Nube autem deſcendens in Terras, ibique erumpens ſine Igne, rotat omnia, & verſat: Neque hic quidem Turbo in Terris frequens, nam deſcenſum illius montes impediunt, & vim frangunt. At in lato mari Nautræ miſeri ſæpe timent.

Hic

Digitized by Google

Hic ubi se in terras demisit, dissolvitque :
Turbinis immanem vim promovit, atq; procellæ.
Sed quia fit rarò omninò, monteisque necesse'st
Officere in Terris : appàret crebriùs idem
Prospectu Maris in magno, cœloque patenti.
Nubila concrescunt, ubi corpora multa volando
Hoc super in Cœli spatio coïere repente
Asperiora, modis quæ possint indupedita
Exiguis, tamen inter se comprensa teneri.
Hæc faciunt primùm parvas consistere Nubeis ;
Inde ea comprendunt inter se, conque gregantur,
Et conjungendo crescunt, ventisque feruntur
Usqueadeo, donec Tempestas sæva coorta'st.
Fit quoque uti Montis vicina cacumina cœlo
Quàm sint quæq; magis, tantò magis edita sument
Assiduè fulvæ Nubis caligine crassa ;
Propterea, quia cùm consistunt Nubila primùm,
Ante videre oculi quàm possint tenuia, Venti
Portantes cogunt ad summa cacumina Montis.
Hic demum fit, uti turba majore coorta,
Condensa, ac stipata simul cernantur, & udo
Vertice de Montis videantur surgere in æthram.

Cùm hic Vortex se in Terram dimisit, Nubemque dissolvit, ingentem Turbinem & Procellam evomit : Cùm verò infrequens sit ejusmodi Turbo in Terris, quoniam montes impediant, illiusque vim frangant, frequentiùs in lato mari & cœlo patenti accidit : Nubila fiunt, cùm multa corpora hamata & aspera, quæ huc & illuc in Aëre vagantur, in illo Cœli spatio, quod supra nostrum caput est, repente coëunt ; quæ quidem Corpora aliquo modo connecti possunt, at non arctè conjungi atque implicari. Hæc primùm faciunt tenues Nebulas consistere, deinde spissiùs pressiùsque connectuntur, novis etiam additis corporibus augetur eorum spissitudo, Ventis huc & illuc delata ita condensantur, ut totum Cœlum subtexat horridus & procellosus nimbus. Fit quoque ut quò magis Montes sint Cœlo vicini (quò altiores sunt) eò magis fumare videantur, & perpetuò emittere crassam caliginem fulvæ nubis, quoniam cùm primùm Nebulæ consistunt, antequam Oculi tenues istas videre valeant, Venti portant ad summos Montium vertices : Ibi demum fit, ut, quoniam copiosiores sint, & densatæ & constipatæ, oculo percipiantur ; & videantur de humido Montis cacumine ascendere in Ætherem.

NOTÆ.

450. *Nubila concrescunt*, &c.] Unde Nubes docet Lucretius, v. 8. Hamata, viz. quædam asperaque corpora, quæ in Aëre volitant, coëunt, inde tenues primùm nubes, ex istis verò tenuibus simul junctis & condensatis tandem Nubila.

453. *Comprensa.*] Sic potiùs legendum, quàm *Compressa*. Ita, v. 455. *Comprendunt inter se* : Dictum autem, *Comprendunt inter se*, ut *Amant inter se*.

456. *Ventisque feruntur*, &c.] Scilicet crassa hæc moles modicis ventis cietur, vehementibus disjicitur ; Ita Quidam, sed frustra ; aliam verò interpretationem sequutus sum.

458. *Fit quoque uti Montis*, &c.] Plurimæ autem Nubes de altorum montium cacuminibus surgere videntur, nempe quoniam tenues Nebulæ quæ visum fugiunt, ad Montium vertices à Ventis feruntur, ibique conjunctæ & condensatæ fiunt aspectabiles.

460. *Fulvæ Nubis caligine crassa.*] Homerus, Il. Ξ. p. 983.

——Τοῖόν τοι ἐγὼ νέφος ἀμφικαλύψω
Χρύσεον, ἐΐδ' ἂν νῶι διαδράκοι ηέλιός περ.

Eustathius, πυκνότητα πολλὴν ὁ Ζεὺς δηλοῖ νέφους. Χρύσεα δὲ φάσιν οἱ παλαιοὶ νέφη, τὰ ἐν ὑψηλῷ αἐρι, ἃ πυροειδὴς ὢν Αἰθὴρ χρυσίζειν ποιεῖ.

465. *Condensa ac stipata*, &c.] Alii, *Et condensa atque arta apparere*, & *simul ipso* : Hunc versum, cum v. 467, & v. 468. Multi rejiciunt : Ferri tamen possunt, seu potiùs videntur necessarii, præcipuè duo posteriores, quibus Ventos sursum tendere, atque ideo Nebulas ad Montium cacumina tollere declaratur.

"Nam

Digitized by Google

Nam loca Ventosa sursum patere, (ad loca superiora tendere, ibique regnare Ventos) Res ipsa & sensus demonstrat, cùm montes altos ascendimus. Præterea, Naturam multa corpora è toto Mari evehere docent vestes in littore suspensæ, cùm adhærente humore madefiant. Quapropter multa Corpora videntur posse consurgere è salso mobilique æquore quibus Nubes augeantur; nam ratio omnis cum sanguine abest humoribus. *Præterea, è cunctis Fluminibus, ex ipsa quoque Terra nebulas & vapores videmus surgere, quæ, velut Halitus, è Terris expressa sursum feruntur, sua caligine Cœlum denigrant, & paullatim coëundo in densum Corpus Nubes in Aëre constituunt. Æstus etium Cœli signis ornati desuper premit, & quasi condensando nebulas Cœlum cæruleum subtexit nimbis. Fit quoque ut illa corpora, quæ Nubes, & nimbos vagantes constituunt, extrinsecus veniant, & in nostro Aëre coalescant; jamjam enim demonstravi Semina esse Numero infinita, Inane etiam nullis terminis circumscriptum, ostendi insuper quanta celeritate ferantur Semina, & quàm brevi tempore immensum spatium solent transire; Minimè igitur debemus mirari, si frequenter temporis exiguo spatio tenebrosæ Nubes per Cœlum diffusæ operiant tam magnos Montes, Maria, & Terras, cùm ex omni parte per omnes meatus Ætheris, & per omnia circùm quasi spiracula. (Aditus & Fauces) magni Cœli intrare possunt*

"Nam loca declarat sursum ventosa patere
"Res ipsa, & sensus, Monteis cùm ascendimus altos.
Præterea, permulta Mari quoque tollere toto
Corpora Naturam, declarant littore vestes
Suspensæ, cùm concipiunt humoris adhæsum.
Quò magis ad nubeis augendas multa videntur
Posse quoque è salso consurgere momine ponti.
"Nam ratio cum sanguine abest humoribus omnis.
Præterea, fluviis ex omnibus, & simul ipsa
Surgere de terra nebulas, æstumque videmus:
Quæ velut halitus, hinc ita sursùm expressa feruntur,
Suffunduntque sua Cœlum caligine, & altas
Sufficiunt nubeis paullatim conveniundo.
Urget enim quoque signiferi super Ætheris æstus,
Et quasi densando subtexit cærula nimbis.
Fit quoque, ut hunc veniant in cœtum extrinsecus illa
Corpora, quæ faciunt Nubeis, nimbosq; volanteis.
Innumerabilem enim numerum, summamq; Profundi
Esse infinitam docui: Quantaque volarent
Corpora mobilitate, ostendi, quàmque repente
Immemorabile per spatium transire solerent.
Haud igitur mirum'st, si parvo tempore sæpe
Tam magnos Monteis tempestas, atque tenebræ
Cooperiant Maria, ac Terras, impensa superne.
Undiq; quandoquidem per caulas ætheris omneis,
Et quasi per magni circùm spiracula mundi

NOTÆ.

469. *Præterea, permulta Mari*, &c.] Ne desit Materia è qua tantæ Nubium moles componantur, è Mari vapores & halitus attollit, v. 11. Deinde è Fluviis & Terra ipsa, non quòd Terrestres aliquas particulas attolli putat (ut Gassendus) sed quòd Terra rore aut pluvia madefacta fumare videtur.

473. *Momine Ponti.*] Meliùs quàm Aliorum *Numine*.

474. *Nam ratio*, &c.] Hunc versum nonnulli subjungunt, v. 404. Alii, v. 522. at quocunque in loco ponas, si sapis subitò iterum ejicies.

480. *Urget enim quoque*, &c.] Si Æstum cum Gassendo, atque Aliis interpreteris *Calorem*, habebis causam quæ dissipet Nubes, at quæ nunquam condenset, neque Te juvabit, quam vocant, Antiperistasis: Igitur per Æstum Ætheris intellige Corpora ista quæ è Cœlo continuò venientia ictibus suis tenues nebulas in nimbos cogunt. Vid. v. 513.

481. *Densando subtexit cærula nimbis.*] Densando Nebulas superinducit illis colorem cæruleum: *Fayus*, Bipedum stupidissimus.

482. *Fit quoque, ut hunc*, &c.] Ex Infinito spatio, aliisque Mundis Nubium semina, v. 12. accersit. Alii, in *Hoc Cœlum*.

Exitus,

Digitized by Google

Exitus, introitusque elementis redditus extat.
Nunc age, quo pacto Pluvius concrescat in altis
Nubibus humor, & in terras demissus ut Imber
Decidat, expediam. Primùm jam semina Aquai
Multa simul vincam consurgere nubibus ipsis
Omnibus ex rebus, pariterq; ita crescere utrasque,
Et Nubeis, & Aquam, quæcunq; in nubibus extat,
Ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
Sudor item atque humor quicunque est denique membris.
Concipiunt etiam multum quoque sæpe marinum
Humorem, veluti pendentia vellera lanæ
Cùm supera magnum venti mare nubila portant.
Consimili ratione ex omnibus amnibus humor
Tollitur in nubeis: quò cùm benè semina aquarum
Multa modis multis convenere undique adaucta:
Confertæ nubes vi venti mittere certant
Dupliciter: nam vis venti contrudit, & ipsa
Copia nimborum, turba majore coorta,
Urget, & è supero premit, ac facit effluere Imbreis.
Præterea, cùm rarescunt quoque Nubila ventis,
Aut dissolvuntur Solis super icta calore:
Mittunt humorem pluvium, stillantque, quasi igni
Cera super calido tabescens multa liquescat.

in nostrum Aërem Semina, atque iterum exire. Nunc age, docebo quo pacto pluvius Humor in altis nubibus concrescat, & in Terras demissus decidat ut Imber. Primùm demonstrabo Semina multa Aquæ unà cum ipsis Nubibus attolli ex omnibus rebus & utrumque simul augeri, Nubes, viz. & Aquam quæ est in Nubibus: Ut nostrum Corpus unà cum Sanguine, & omnis Humor qui est in Corpore unà cum Corpore augetur. Nubes quoque, quando super latum æquor à Ventis feruntur, multam aquam Marinam tanquam pendentia Lanæ vellera hauriunt; Similiter etiam ex omnibus Fluviis Humor in Nubes tollitur; In quas Nubes cùm multa Aquæ Semina è Mari, Terra, undique multis modis surgentia convenirent, tum confertæ gravidæque Nubes duas ob causas pluviam dimittunt; Ventus enim Nubes istas contrudit, & ipsa Nimborum copia (nam confertas nubes supponimus) desuper premit, & Imbres exprimit è nubibus. Præterea, cùm Nubes à ventis rarefiunt, aut dissolvuntur ictibus radiorum Solis desuper incidentium, tum pluvium Humorem dimittunt, & distillant, tanquam Cera quæ vehementi Igne liquefit.

NOTÆ.

494. *Nunc age, quo pacto, &c.*] De Pluvia sequitur brevis disputatio, v. 29. Multa, viz. Aquæ Corpuscula unà cum seminibus Nubium evehuntur, & ut sanguis aliique Humores cum nostro Corpore (Nam Nubes concipi potest tanquam Corpus, in quo Pluvia, quæ componatur cum sanguine, continetur) cum nubibus pariter augentur: His adde istas Aquæ particulas, quas Nubes tanquam Lanæ vellera, quibus similes videntur, è Mari & Fluminibus hauriunt. Ita Aqua plenæ Nubes, si vel Ventorum impetu, aut proprio suo pondere comprimantur, ex iis Guttæ exsiliant necesse est: v. 18. Deinde partes Nubium diducant Venti, excident inclusi Imbres; Dissolvat autem Calor Solis & tum tanquam Cera ab Igne liquefacta defluent Nubes, v. 4. Vehemens Imber vehementem Nubium compressionem sequitur, v. 2. Diuturna denique Pluvia, cùm à pluribus Nubibus coacervatis continuatur Imber, & Terra pluviam, quam recepit, in vapores resolutam remittit, v. 5.

500. *Ut pariter nobis Corpus.*] Lambinus, *Ut pariter nobis Sanguis*: & versum sequentem delet; Rectè forsan: At *Corpus cum Sanguine*, & *Humor cum Membris*, respondent versui 498. *Pariterque ita crescere utrasque* (Alii Utrumque) Et Nubes & Aquam.

502. *Concipiunt.*] Alii, *Consugunt*, aut *Conciliant.*

508. *Confertæ Nubes vi Venti mittere certant.*] Viz. Nubes vi venti condensatæ aquas collectas mittunt: Ita Interpretes, contenderem verò voces istas *Vi Venti* è sequenti versu fuisse huc delatas, & Lucretium scripsisse, *Imbres tum mittere certant.*

Sed

Digitized by Google

Vehemens autem fit Imber, cùm Nubes coacervatæ tam pondere suo, quàm Venti impetu cõmpriuntur. At Pluviæ solent morari, diuque Homines domi retinere, cùm multa sint in Nubibus Aquæ Semina, atque aliæ super aliæ Nubes & stillantes Nimbi; cùm ex omni parte Cæli circum portantur Nubes, & cùm tota fumans Terra vapores remittit. Inde cùm Sol inter opacam tempestatem adversis radiis rorantem nubem in pluviam resolutam percusserit, tum in atris Nubibus fit Iris. Reliqua quæ in superiore Aëris regione fiunt, & omnia quæ in Nubibus generantur, Omnia inquam, Nix, Ventus, Grando, gelida pruina, item rigida glacies, quæ indurat aquas, moratur vagantes fluvios, & omnes passim labentes reprimit: Hæc inquam omnia eorumque causas, & quo modo generantur, facilè intelliges, postquam Vim Virtutemque Seminum penitùs perspexeris. Nunc age, jam audi quæ sit Terræ motus causa; & imprimis concipe Terram ut supra, ita subter esse; Ventis ex omni parte refertam,

Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroq;
Nubila vi cumulata premuntur, & impete venti.
At retinere diu pluviæ, longumque morari
Consuerunt, ubi multa fuerunt Semina aquarum;
Atque aliis aliæ Nubes, nimbique rigantes
Insuper, atque omni volgò de parte feruntur:
Terraque cùm fumans humorem tota rehalat.
Hinc ubi Sol radiis tempestatem inter opacam
Adversa fulsit nimborum aspergine contra:
Tum color in nigris exsistit nubibus Arqui.
Cætera, quæ sursum crescunt, sursumque creantur:
Et quæ concrescunt in nubibus omnia, prorsum
Omnia, Nix, Venti, Grando, gelidæque Pruinæ,
Et vis magna Geli, magnum duramen aquarum:
Et mora, quæ fluvios passim refrænat eunteis:
Perfacile'st tamen hæc reperire, animoque videre,
Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
Cùm benè cognòris, elementis reddita quæ sint.
Nunc age, quæ ratio Terraï motibus extet,
Percipe: Et in primis Terram fac ut esse rearis
Subter item, ut supera'st; Ventis, atque undique plenam

NOTÆ.

516. *Utroque.*] Alii, *Utrinque.*

518. *At retinere diu.*] Morari, domi Homines retinere. *Faber.*

519. *Multa fuerunt.*] Nescio quis, *Multa flentur:* ista observatio nulla est.

522. *Rehalat.*] Humorem è Cœlo delapsum iterum atque iterum sursum halat. *Lambinus.*

523. *Hinc ubi Sol*, &c.] De Iride pauca, v. 3. neque multis opus, quippe nubem roridam ex adverso sitam illustrant Solis radii, atque inde Iris: Quoniam verò nihil de coloribus aut Forma Iridis *Lucretius*; Quid Ipse adjiciam?

525. *Color Arqui.*] Ipse cœlestis Arcus, ut alibi, *Flammæ Colores*, Flamma. Sive *Arcus*, sive *Arci*, sive *Arqui* legatur, nihil interest.

526. *Cætera, quæ sursum crescunt*, &c.] V. 8. De Nive, Vento, Grandine, Pruina, Glacie, nihil speciale Lucretius; Qui verò res has contempletur, quiNubes, & Imbres consideret, qui denique varias Principiorum formas, figuras, motusque in animo habeat, Ille reliqua quæ non explicantur Meteora commodè explicare possit.

530. *Fluvios refrænat eunteis.*] Virgilius, ——*Glacie cursus* frænaret *aquarum.*

531. *Reperire.*] Alii, *Te per Te*, quos pauci sequuntur.

534. *Nunc age, quæ ratio*, &c.] Ut Terræ motus rectè explicetur, nonnulla (quæ tamen nemo unquam negavit) supponi debent: Supponas igitur, v. 8. Terram esse cavernosam, in Cavernis autem Halitus contineri, & in illas Ventos posse irruere. Supponas denique multos sub Terra lacus, & lata Aquarum Stagna; multa etiam flumina per interiores Telluris meatus volvi: Atque his suppositis, Primò fit Terræ tremor, v. 9. cùm Spelunca aliqua longa ætate subruta pars Terræ in profundum decidat: Quinetiam Tremorem ab istiusmodi concussione oriri posse minimè dubitandum, cùm videamus Terram curru vel plaustro prætereunte succuti.

Speluncis,

Digitized by Google

Speluncis, multoſque lacus, multaſque lacunas
In gremio gerere, & rupeis, deruptaque ſaxa:
Multaque ſub tergo Terrai flumina tecta
Volvere vi fluctus, ſubmerſaque ſaxa putandum 'ſt.
Undique enim ſimilem eſſe ſui, res poſtulat ipſa.
His igitur rebus ſubjunctis, ſuppoſitiſque:
Terra ſupernè tremit magnis concuſſa ruinis
Subter, ubi ingenteis ſpeluncas ſubruit ætas,
Quippe cadunt toti montes, magnoq; repentè
Concuſſu, latè diſſerpunt inde tremores:
Et meritò, quoniam plauſtris concuſſa tremiſcunt
Tecta viam propter non magno pondere tota.
Nec minùs exſultant, ubi currus fortis equûm vis
Ferratos utrinque rotarum ſuccutit orbeis.
Fit quoque, ubi magnas in aquæ, vaſtaſque lacunas
Gleba vetuſtate è terrâ provolvitur ingens,
Ut jactetur aqua, & fluctu quoque terra vacillet:
Ut vas in terra non quit conſtare, niſi humor
Deſtitit in dubio fluctu jactarier intùs.
Præterea, Ventus cùm per loca ſubcava terræ

& ſpeluncis excavatam, multos inſuper lacus, & multas lacunas in Viſceribus habere, rupes etiam & derupta ſaxa; Putandum denique eſt, occulta multa flumina fluctus magno cum impetu & ſubmerſa ſaxa volvere ſub cortice Terræ. Nam res ipſa poſtulat ut Terra ſit ex omni parte ſibi ipſi ſimilis. His igitur datis & conceſſis, Terra ſupernè tremit magni alicujus ponderis caſu ſubter concuſſa cùm longa ætate exeſæ ſpeluncæ corruant; Quippe toti montes decidunt gravi ſubitoque caſu, atque inde Tremor per Magnam Terræ partem diffunditur: Et meritò, totæ enim domus juxta viam ſitæ plauſtris non magno pondere onuſtis prætereuntibus concuſſæ tremunt, neque minùs tremunt cùm fortes equi ferratos orbes rotarum currus ex utraque parte ſuccutiunt (cùm Equi rapido impetu currum juxtà trahunt.) Fit quoque ut, cùm magna pars Terræ ætate reſoluta decidat in latas vaſtaſque Aquæ lacunas, Aqua jactetur, Terra quoque Aquæ fluctu agitata titubet: Ut Vas non poteſt in Terra quieſcere, ſed titubet neceſſe eſt, quamdiu liquor in illo contentus huc & illuc agitetur. Præterea, cùm Ventus in Terræ cavernis

NOTÆ.

540. *Submerſaque Saxa.*] Voſſius ad Catullum, p. 269. legit è Codd. *Submerſo capte*, id eſt, Capite.

547. *Plauſtris concuſſa*, &c.] Seneca, Nat. Quæſt. lib. VI. cap. 22. *Si quando magna onera per vices vehiculorum plurium tracta ſunt.* (fort. per Vicos vehiculorum plurium ordine tracta ſunt) *& rotæ majore niſu in ſalebras inciderunt, Terram concuti ſenties: Aſclepiodotus tradit, cùm petra è latere montis abrupta cecidiſſet, ædificia vicina tremore collapſa. Idem ſub Terris fieri poteſt, ut ex his quæ impendent rupibus aliqua reſoluta magno pondere, & ſono in ſubjacentem cavernam cadat, eò vehementiùs, quò aut plus ponderis habuit, aut venit altiùs: Et ſic comovetur omne tectum cavatæ Vallis.*

551. *Fit quoque*, &c.] V. 5. Alia tremoris Terræ cauſa continetur: Nempe ſi in vaſtam Aquæ paludem decidat gravis Terræ portio, Aquæ iſtius fit agitatio, iſtam verò Aquæ jactationem ſequitur Telluris, quæ iſtam Aquam tanquam Vas continet, titubatio.

553. *Ut jactetur Aqua, & fluctu quoque Terra vacillet.*] Alii, *Ut jactetur* aquæ fluctu *quoque Terra* vacillans: Nullo verò modo ferri poteſt iſtud Gifanii, Ut jactetur, *aquæ fluctu quoque Terra vacillet.*

554. *Ut Vas in Terra.*] Voſſius ad Catullum, p. 331. *Ut Vas Inferii.* Vinum autem *Inferium* eſt Vinum novum, (*Vinum inferium, id quod in ſacrificando infra pateræ labrum ponebatur, Feſtus*) Quis verò neſcit, Vinum novum non contineri in vaſis aut doliis ſi non ſatis deferbuerit; At rem ipſam non ſatis attendit Vir ille doctus: Quis enim vidit dolia ab iſto novo vino quod non ſatis deferbuit jactata? & quæ *Novi vini* neceſſitas, cùm idem efficeret Liquor viliſſimus? Rectè igitur *in Terra* editur.

556. *Præterea, Ventus*, &c.] Tertiò, v. 20. Tellus Vento agitatur, Nam Ventus in Speluncas Telluris irruens, facit ut inclinet Tellus, ſed cùm flatus Venti non ſit continuus, cùm aliquando repulſus cedat, ſe ſua gravitate in priſtinas ſedes, imò in alteram partem nimis prolabitur Terra, Iſtam autem Terræ fluctuationem ſequitur Tectorum diſſolutio, & ruina.

Digitized by Google

collectus parte ex una impetum facit, & obnixus magnis viribus altas speluncas premit, Tellus inclinat in eam partem in quam ruit Ventus. Tum domus supra Terram extructæ, quò magis altæ sunt, eò magis in eandem partem inclinatæ videntur ruituræ, & Trabes protractæ impendent casuræ. Et tamen quidam non audent credere Magnum Mundum aliquando periturum; licet cernant tantam Terrarum molem inclinare, ita ut nisi Venti cessarent flare, nulla res integram possit conservare, illamque à ruina & dissolutione prohibere. Nunc quoniam Venti alternis cessant, & impetum faciunt, quasi redintegratis viribus revertuntur, iterumque cedunt repulsi: Hanc ob causam Terra sæpius minatur ruinam, quàm facit: Inclinat enim, iterumque reclinat, & è Sede sua mota propria gravitate in pristinam stationem relabitur. Hac igitur ratione omnia tecta agitantur,

Conlectus parti ex una procumbit, & urget
Obnixus magnis speluncas viribus altas;
Incumbit tellus quò Venti prona premit vis:
Tum supera terram quæ sunt exstructa domorum,
Ad cœlumque magis quantò sunt edita quæque,
Inclinata minent in eandem prodita partem:
Protractæque trabes impendent ire paratæ:
Et metuunt magni Naturam credere Mundi
Exitiale aliquod tempus, clademque manere,
Cùm videant tantam Terrarũ incumbere molem.
Quòd nisi respirent Venti, non ulla refrænet
Res, neque ab exitio possit reprendere eunteis:
Nunc quia respirant alternis, inque gravescunt,
Et quasi conlecti redeunt ceduntque repulsi.
Sæpius hanc ob rem minitatur Terra ruinas,
Quàm facit: inclinatur enim, retroque recellit,
Et recipit prolapsa suas se in pondere sedeis:
Hac igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.
Est hæc ejusdem quoque magni causa tremoris,
Ventus ubi, atque Animæ subitò vis maxima quædam,
Aut extrinsecùs, aut ipsa à tellure coorta
In loca se cava Terrai conjecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit antè tumultu:

summa quidem magis quàm media, media magis quàm infima, infima perpaullulum. Hæc quoque est causa magni ejusdem tremoris, quando Ventus, & magna vis Spiritus vel extrinsecùs, vel in ipsa Tellure orta in cavernas Terræ se contulit, ibique magno fremit cum murmure, & circumrotatur,

NOTÆ.

562. *Minent.*] Unde natum *Imminent*, *Prominent*, &c.

563. *Protractæ Trabes.*] Nam inclinata Tellure, Trabes è suis sedibus excussæ protrahi videntur.

564. *Et metuunt credere.*] Et Homines metuunt usque adeo, ut credant exitium aliquod, clademque Mundo imminere, *Lambinus*; & forsan hæc est verior interpretatio.

568. *Reprendere euntes.*] *Eumtes*, impetum facientes, Meliùs *Euntem*; Terram, viz. perituram; Alibi *Ire* pro mori, aut perire.

572. *Retroque recellit.*] Reclinat, *Festus*.

575. *Ima perhilum.*] Paullulum modò, ferè nihil, imò nihil omninò quanquam verum non est. *Faber*.

576. *Est hæc ejusdem quoque.*] Inclinationem Tremoremque Terræ Pulsus & Sonecussio sæpe comitatur: Nam si Ventus cavernas perrumpat, diffindatque Terram, tum Populi, Urbes, Insulæ, &c. ingenti hiatu absorbentur: Si Ventus non perrumpat, tum tantùm Tremor, & veluti Horror Telluris, à frigido, viz. Vento per omnes Terræ meatus diffuso ortus; Etsi autem nihil parumve timendum videatur à Tremore simplici, esse nihilominùs possit cum aliis speciebus conjunctus, nec certus esse quisquam valeat, non ita increbiturum, vireseque accepturum Tremorem, ut aut Tecta evertantur, aut Terra nonnihil dehiscat. v. 24.

577. *Animæ.*] *Spiritus*, Interpretor, propter Senecam, Nat. Quæst. lib. VI. cap. 20. *Nullam tamen placet* Epicuro *causam esse majorem, quàm Spiritum.*

580. *Inter Magnas.*] *Magno*: Faber.

Versabun-

Digitized by Google

Verſabundaque portatur, poſt incita cùm vis
Exagitata foras erumpitur, & ſimul artam
Diffindens terram magnum concinnat hiatum:
In Tyria Sidone quod accidit, & fuit Ægis
In Peloponneſo: Quas exitus hic animai
Diſturbât urbeis, & Terræ motus obortus!
Multaque præterea ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris, & multæ per mare peſſum
Subſedere ſuis pariter cum civibus urbes.
Quòd niſi prorumpit, tamen impetus ipſæ Animai
Et fera vis Venti per crebra foramina terræ
Diſpertitur, ut Horror; & incutit inde tremorem:
Frigus uti noſtros penitus cùm venit in artus,
Concutit invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis:
Tecta ſuperne timent, metuunt infernè, cavernas
Terrai ne diſſolvat Natura repentè:
Neu diſtracta ſuum latè diſpandat hiatum:
Idque ſuis confuſa velit complere ruinis.
Proinde licet, quamvis cœlum terramque reantur
Incorrupta fore æternæ mandata ſaluti:
Attamen interdum præſens vis ipſa pericli.
Subditat hunc ſtimulum quadam de parte timoris,
Ne pedibus raptim Tellus ſubtracta feratur
In barathrum, retumq; ſequatur proditaSumma
Funditus, & fiat Mundi confuſa ruina.
Nunc ratio reddūda, augmen cur neſciat Æquor.
Principiò,

deinde cùm concita hæc Venti vis, & maximè agitata foras erumpit, & Solidam Terram diffindens ingentem hiatum efficit: quod olim in Tyria Sidone accidit, quod fuit Ægis in Peloponeſo. Quot quantaſque Urbes hæc Spiritus eruptio, & inde ortus Terræ motus dejecit, & evertit! Præter hæc multa oppidorum mœnia magnis in concuſſionibus corruerunt per Terras, per Mare etiam multæ civitates unà cum ſuis Civibus deorſùm ſubſedere. At verò ſi non erumpat incitatus hic Ventus atque Spiritus, tamen per frequentes meatus Terræ diſpergitur, tanquam Horror, atque ita Tremorem facit; Ut cùm Frigus membra noſtra penetraverit, concutit nos, cogens, licet invitos, tremere & moveri. Hominès igitur paſſim per Urbes ancipiti (nam ab utraque parte timent exitium) terrore trepidant, à Superiori timent ne Tecta cadant, & obruant, ab Inferiori timent ne Tellus ſubitò diſſolveret ſuas cavernas, ne diſjuncta latum hiatum aperiret, illumque Tectis hominibuſque abſorptis complere conaretur. Proinde quamvis exiſtimant Cœlum & Terram immortalia fore, & in æternum integra manſura, interdum tamen vis ipſa præſens pericu.i quadam de parte ſubdit hunc ſtimulum timoris (facit ut quodammodo timeant) ne Terra raptim pedibus ſubſtracta in Abyſſum feratur, ne diſſoluta rerum compages ſequatur, & confuſa fiat totius Mundi ruina. Nunc reddenda eſt ratio cur Mare non augetur:

NOTÆ.

584. *In Tyria Sidone*, &c.] Quod de Sidone ait confirmatur à Poſidonio, dum apud Strabonem ſcribit urbem ſitam ſupra Sidonem Terræ motu abſorptam fuiſſe, & ipſius Sidonis corruiſſe propemodum Beſſem. Quod autem ſubjicit de Ægis, reſpicit cladem Helices & Buræ Ægis Peloponneſiacis vicinarum apud Veteres celebrem. Ovid. Metam. lib. XV.

Si quæras, Helicen, & Buran, Achaïdas urbes,
Invenies ſub aquis, & adhuc oſtendere Nautæ
Inclinata ſolent cum mœnibus oppida merſis.

592. *Horror.*] Celſus, lib. III. cap. 3. de Febribus: *Horrorem voco, ubi totum Corpus intremit.*

597. *Terrai natura.*] Ipſa Tellus.

599. *Idque ſuis.*] *Imque*, Lambinus: id eſt, illumque hiatum.

600. *Proinde licet*, &c.] Demum, v. 7. illis inſultat, qui putant Mundum æternum fore & immortalem, cùm Terram magnam illius partem, adeò concuſſam ſentiunt, & labefactatam; imò cùm ipſi totius compagis diſſolutionem & ruinam timent.

600. *Proinde licet quamvis.*] Proinde quantumvis licet: *Lambinus.*

607. *Nunc ratio reddenda*, &c.] Quamobrem

Digitized by Google

Mirantur enim Homines Naturam non reddere Æquor majus, in quod tantus fit Aquarum decursus, & in quod omnes fluvii ex omni parte defluunt. His autem fluviis si vagos Imbres, & volantes nimbos quæ Maria omnia, & Terras inrigant & conspergunt, Fontes etiam Fluviorum conjungas, cuncta tamen si cum vasto Æquore componantur, vix unam Guttam ad Mare augendum conferre videantur: Minùs igitur mirandum est Mare magnum non augeri. Præterea, Sol calore suo magnam Aquæ partem detrahit. Nam videmus Solem radiis suis ardentibus madidas vestes exsiccare; At multa vastaque Maria Solis radiis exposita jacere videmus; Proinde licet Sol partem Aquæ quantumvis parvam ex unaquaque parte Maris detrahat, multum tamen Humoris in tanto spatio auferet. Tum porro Venti Maris æquora verrentes possunt multum Humoris tollere. Siquidem sæpe videmus Vias una nocte exsiccari, & luti Mollis, utpote Madidi, crustas indurescere. Præterea,

Principiò, Mare mirantur non reddere majus
Naturam, quò tantu' fuat decursus aquarum,
Omnia quò veniant ex omni Flumina parte. 610
Adde vagos imbreis, tempestatesque volanteis:
Omnia quæ maria, ac terras sparguntque, rigantque.
Adde suos fonteis: tamen ad Maris omnia summam
Guttai vix instar erunt unius ad augmen:
Quò minùs est mirum, Mare non augescere magnum. 615
Præterea, magnam Sol partem detrahit æstu.
Quippe videmus enim vesteis humore madenteis.
Exsiccare suis radiis ardentibu' Solem.
At Pelage multa, & latè substracta videmus.
Proinde licet quamvis ex uno quoque loco Sol 620
Humoris parvam delibet ab æquore partem:
Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.
Tum porro Venti magnam quoq; tollere partem
Humoris possunt verrentes æquora ponti:
Una nocte vias quoniam persæpe videmus 625
Siccari, molliscque luti concrescere crustas.
Præterea, docui multum quoque tollere Nubeis
Humorem magno conceptum ex æquore ponti:
Et passim toto terrarum spargere in orbe,
Cùm pluit in terris, & venti nubila portant. 630
Postremò, quoniam raro cum corpore Tellus
Est, & conjunctas oras maris undique cingit:
Debet, ut in mare de terris venit humor aquaï,
In terras itidem manare ex æquore salso;
Percolatur enim virus, retròque remanat 635

demonstravi Nubes multum Humorem è Mari haustum tollere, eoque totum orbem Terrarum irrigare, cùm in Terras imber decidat, & Venti portant Nubes, (& nebulosum sit Cœlum.) Postremò quoniam in Corpore Telluris pori & meatus sunt, & quoniam ista Tellus Mari ex omni parte adjuncta est, oportet fieri, ut quemadmodum de Terris in Mare fluat Aqua, ita è Mari in Terras vicissim manet; Humor enim salsus percolatur, & retrò remeat,

NOTÆ.

rem ex tot, tantorumque fluminum in mare exoneratione Mare non exundet, sive non excrescat? Respondet *Lucretius*, v. 8. Ista vorago in quam fit Fluminum effusio tam vasta est, ut omnis illorum decursus unà cum Imbribus, Nive, Grandine, &c. vix unam guttam infundere videatur. Deinde, v. 7. Sol è Mari alto multum humoris evehit: Tertiò, v. 4. Multum Venti auferunt. Quartò, v. 4. Nubes rapiunt. Denique, v. 8. ut Fluvii in mare decurrunt, ita per Terræ meatus ad fontes suos relabuntur, ita fit Humoris ejusdem circuitus, ideoque minimè mirandum quòd Æquor non augetur.

609. *Quò tantu' fuat.*] Alii, *Quò fit tantus.*

619. *Pelage.*] Lib. V. v. 36.

Propter Atlantæum littus, Pelageq; *severa.*
Frustra igitur illi sunt, qui legunt, *Pelagi multa.*

632. *Conjunctas Oras Maris*, &c.] Lambinus. At omnes Codd. *Et conjuncta est oras Maris undique cingens.*

635. *Virus.*] Salsus Humor Æquoris: vid. lib. V. v. 270.

Materies

Digitized by Google

Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Confluit: inde ſuper terras redit agmine dulci,
Quà via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.
Nunc ratio quæ ſit, per fauceis montis ut Ætnæ
Exſpirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam: neque enim media de clade coorta
Flammæ tempeſtas Siculûm dominata per agros
Finitimis ad ſe convertit gentibus ora;
Fumida cùm cœli ſcintillare omnia templa
Cernentes pavida complebant pectora cura,
Quid moliretur rerum Natura novarum.
Hiſce tibi rebus latè 'ſt, altèque videndum,
Et longè cunctas in parteis diſpiciendum,
Ut reminiſcaris, Summam rerum eſſe profundam,
Et videas, cœlum Summaï totius unum
Quàm ſit parvula pars, & quàm multeſima conſtet:
Et quota pars Homo Terraï ſit totius unus.
Quod benè propoſitum ſit planè contueare,
Ac videas plane; mirari multa relinquas.
Num quis enim noſtrûm miratur, ſiquis in artus
Accepit calido Febrim fervore coortam,
Aut alium quemvis Morbi per membra dolorem?

omnis ad fontes fluviorum confluit, inde ſuper Terras redit dulci flumine, quà Via ſemel ſecta detulit Undas liquido pede. Nunc cur Ignes per fauces montis Ætnæ tanto impetu interdum erumpunt, docebo: Neque enim Flammæ tempeſtas media de clade orta per campos Siculorum graſſata oculos vicinorum populorum ad ſe convertit; quando videntes fumantes omnes Cœli fornices flammis micare erant valdè ſoliciti, expectantes quid novi Natura moliretur. Cùm verò de hujuſmodi rebus inquiritur, latè, longè, altèque in cunctas partes Animum tuum vagari debes permittere, ut reminiſcaris Univerſum infinitum eſſe, & ut videas quàm parvula & quàm multeſima pars Univerſi unum Cœlum ſit, & quota pars totius Terræ unus Homo ſit; Quod propoſitum, ſi accuratè perpendas, & penitùs conſideres, tum multa mirari deſines. Nam quis noſtrûm miratur ſi quis in venas recepit Febrem fervido calore natam, aut alium quemvis morbum qui dolorem per membra excitaret?

NOTÆ.

639. *Nunc ratio quæ ſit*, &c.] Quoniam Meteora, Terræ motus, & quædam Maris Phænomena ſibi videtur ſatis explicâſſe, Reliqua admiranda, quæ aliquem de Diis & Providentia opinionem facerent, aggreditur: Et primùm, v. 6. De Ætnæ ignibus diſputat, quos, licet interdum erumpentes Siciliam vaſtarent, non adeò debemus admirari; ut Naturæ vires ſuperare inconſideratè putaremus; Dicat aliquis ingens hoc eſſe Incendium, & vires illius planè admirandas; Nempe quia non vidit majus, ſed in aliis rebus præcipites & inconſiderati perinde fallimur. Nihil eſt quod magnum dici poteſt, nihil quod debemus admirari, ſi Univerſum infinitum contemplemur; nam ex illo ſubitò poteſt confluere immenſa ſeminum Ignis, ſive Venti copia, quæ Semina in Ætna, ſeu alio quolibet monte collecta, vim impetumque ſumant, Terræ motus efficiant, erumpant demum, longè latèque flammam ſpargant & favillam. Hujuſmodi autem eruptiones ſunt veluti morbi, & convulſiones hujus Mundi, Atque ut Morborum ſemina in Hominem (Nam ſæpe febricitat, dolet dentes, &c.) ex hoc Mundo, ita ex Univerſo in hunc Mundum derivari poſſunt: Nam ſi comparationem inſtituas, ut Homo ad Mundum, ita Mundus ad Univerſum.

641. *Media de clade.*] Gronovii Codex *Media Græciade coorta*: Salmaſius, *Media è re clade coorta*, id eſt, ex media rerum natura, ex Summa rerum: Sed olim monui *Salmaſium* haud fœliciter interpretari Lucretium. *Faber* tandem, *Dia de clade: Dia Tempeſtas* eſt θεόπεμπτος ſeu θεήλατος, quaſi diceret *Lucretius*; Quæramus nunc quid cauſæ ſit, quamobrem olim flammarum tempeſtas totam Siciliam pervaſtârit, neque enim putandum eſt Deos tantam vim incendii in Inſulam importâſſe. Egregia quidem conjectura, Neque iſtos moror, qui legunt *Mediocri*.

651. *Quàm Multeſima.*] Quàm parva, ſi cum toto comparetur, *Multeſima pars* eſt ea, cui multæ debent eſſe pares aut ſimiles, ad conſtituendum Totum: πολλοστὸν μέρος appellant Græci: *Lambinus*.

Digitized by Google

Repentè enim tumet Pes, sæpe acerbus dolor subitò dentes corripit, aut ipsos oculos invadit; Sacer Ignis repentè oritur, per Corpus serpens, quodcunque membrum arripuit, urit, & omnes tandem pervadit artus. Nimirum, quoniam in hoc Mundo latent multa rerum multarum semina, & Hæc Tellus, & Hoc Cœlum subministrare possunt sufficientem copiam noxiorum seminum, unde gravis Morbus oriri possit. Pariter igitur credendum est, toti Cœlo & Terræ sufficientem seminum copiam ex infinito Universo subministrari, unde Terra repentè concussa tremat, unde per Mare & Terras rapidus Turbo percurrat, Ignis Ætnæus abundet, & Cœlum flammescere videatur: nam ideo in Cœlo fit ignea Tempestas, quoniam multa Ignis semina conveniunt, ut fit gravis pluviæ tempestas cùm plurima Aquæ semina convenerint. Aliquis verò dicat hunc Ignem Ætnæum ingentem nimis esse & immanem:

Obturgescit enim subitò Pes, arripit acer
Sæpe dolor Denteis, oculos invadit in ipsos:
Existit sacer Ignis, & urit corpore serpens
Quamcunq; arripuit partem, repitque per artus.
Nimirum, quia sunt multarum Semina rerum:
Et satis hæc Tellus nobis Cœlumque mali fert,
Unde queat vis immensi procrescere morbi.
Sic igitur toti cœlo, terræque putandum 'st
Ex infinito satis omnia suppeditare,
Unde repentè queat Tellus concussa moveri,
Perque mare, & terras rapidus percurrere Turbo,
Ignis abundare Ætnæus, flammescere Cœlum.
Id quoque enim fit, & ardescunt cœlestia templa,
Ut Tempestates pluviæ graviore coortu
Sunt, ubi fortè ita se tetulerunt Semina aquarum.
At nimis est ingens Incendi turbidus ardor.
Scilicet, & fluvius, qui non est, maximus eii 'st
Qui non ante aliquem majorem vidit: & ingens
Arbor, Homoque videtur: & omnia de genere omni,
Maxima quæ vidit quisque, hæc ingentia fingit:
Cùm tamen omnia cum Cœlo, Terraque, Marique
Nil sint ad Summam Summaï totius omnem.
Nunc tamen, illa modis quibus inritata repentè
Flamma

Nempe, & Flumen, quod non est maximum illi homini, qui non vidit majus; Arbor item atque Homo videtur ingens, & omnia de omni rerum genere quibus aliquis majora non vidit illa fingit esse ingentia: Cùm tamen omnia hæc unà cum Cœlo, Terra, Mari, si cum Universo comparentur, minima sunt, imò planè nihil. Nunc tamen, quibus causis illa flamma repentè

NOTÆ.

660. *Sacer Ignis.*] Celsus, lib. V. cap. 28. *Ignis sacer malis ulceribus annumerari debet.* Huic addas Paullum Æginetam, lib. IV. cap. 20. Quos, si vacet, lege: Nam in illis multa de Sacro Igne. Virgilius, Georg. 3. v. 566.

——*Contactos artus* sacer Ignis *edebat.*

663. *Hæc Tellus nobis.*] Alii, *Hæc Tellus Morbi.*

669. *Ignis abundare Ætnæus.*] Ripas suas videtur superare dum erumpit Igneum flumen. (Flammescere *Cœlum*) dum coruscat & fulgurat. *Fayus:* Quasi aliquid de Fulgure, & Coruscatione, *Lucretius*, cùm de Ætnæ ignibus disputet: Sed in istius viri ineptiis refutandis non ampliùs morabor.

674. *Scilicet, & Fluvius, qui non est,* &c.] Codd. *Scilicet & Fluvius qui visus*, &c. Unde *Salmasius*, *Scilicet & Fluvius* quis *visus maximus eij*: Fluvius aliquis visus est ei maximus, qui majorem non vidit; Iftam quam Codices exhibent lectionem, sequi possumus, at non rejicienda est illa altera *Lambini* lectio.

680. *Nunc tamen, illa modis*, &c.] Si inquiras cur collectæ in Ætna flammæ erumpant tanto impetu, v. 31. declaratur ratio: Breviter, vi Venti fit eruptio; Venti autem istius semina ex Universo infinito veniunt, & in monte Ætna collecta, flammas vel latentes in visceribus Montis vel ex ipso monte expressas ejiciunt, v. 14. Aut Ventus iste irruit per speluncas quæ sunt ad radices Montis, & quarum ora, cùm Mare à littore recedit (Mare enim radices montis alluit) aperta sunt, atque ita efflat Ignes;

v. 7.

Digitized by Google

Flamma foràs vastis Ætnæ fornacibus effiet,
Expediam. Primùm totius subcava montis
Est natura, ferè silicum suffulta cavernis:
Omnibus est porro in spelunCis Ventus & Aër.
Ventus enim fit, ubi est agitando percitus Aër. 685
Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circum
Saxa furens, quà contingit, Terramque: & ab ollis
Excussit calidum flammis velocibus ignem:
Tollit se, ac rectis ita faucibus ejicit altè,
Funditque ardorem longè, longèque favillam 690
Differt, & crassa volvit caligine fumum:
Extruditque simul mirando pondere saxa:
Ne dubites, quin hæc Animaï turbida sit vis.
Præterea, magna ex parti Mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus, æstumque resorbet. 695
Ex hoc usque mari Speluncæ Montis ad altas
Perveniunt subter fauceis: Hàc ire fatendum 'st,
"Et penetrare mari penitus res cogit aperto:
Atque efflare foras, ideoque extollere flammas,
Saxaque subjectare, & arenæ tollere nimbos. 700
In summo sunt ventigeni Cratères, ut ipsi
Nominitât, Nos quas Fauceis perhibemus, & Ora.
Sunt aliquot quoque res, quarum unam dicere
causam

concitata è vastis Ætnæ fornacibus erumpat, docebo: Primùm Natura totius istius montis est cava subter, ferè silicum cavernis suffulta: In omnibus autem cavernis est Ventus, & Aër: Nam Ventus tum fit, cùm moveatur & agitetur Aër: Hic Ventus cùm ipse motu suo calorem concepit, & magno impetu circumrotatus calefecit omnia saxa quæ verberat & Terram, atque ex illis Saxis & Terra expressit ignem calidum flammis velocibus, tum tollit seipsum, ita per directas Montis fauces in altum erumpit, Flammas, & favillam longè latèque dispergit, tenebrosum crassumque fumum volvit, & Saxa mirando pondere ejicit, ut dubitare non possis, quin hæc omnia à vehementi Vento fiant. Præterea, magna ex parte ad radices illius montis Mare fluctus frangit, & æstum resorbet, (Mare magnam partem radicum istius Montis alluit) Ab hoc autem Mari cavernæ ad altas montis fauces subter perveniunt, fatendum igitur est, imò est prorsus evidens per has cavernas Ventos intrare, ad fauces directò ascendere, inde efflant foras, flammas attollunt, Saxa ejiciunt, & arenæ nimbos extrudunt. In Vertice montis sunt Crateres Ventigeni (qui ventos generant,) Græci, viz. Crateres vocant, Nos Latini fauces & ora. Sunt quoque aliquot res quarum unicam rationem reddere

NOTÆ.

v. 7. Denique in ipsis faucibus Montis generantur venti, v. 2. Sic multas ponit causas, ut inter eas una vera, & certa diceretur. v. 9.

693. *Animaï.*] Venti: Alibi: Horatius, *Impellunt* Animæ *lintea Thraciæ.*

698. *Et penetrare Mari*, &c.] Alii, *Et penetrare* Mare, & *penitùs*, se cogier arcto.

Fatendum est Mare per has spelUncas penetrare, & penitùs in angustum cogi à seipso coarctato. *Lambinus:* Displicet hæc lectio, neque id injuria: Nam non de Maris, sed de Venti in spelUncas ingressu agitur. *Faber* legendum putat,

Et penetrare Animam *penitùs res* cogere *aperto.*

Sensus itaque & ordo verborum sic sese habebunt. *Fatendum est Animam* (Ventum) *hac ire, & cogere res*, ignes, scintillam, cineres, saxa, &c. *penetrare aperto*, id est, per apertum, seu per illas fauces. Istam interpretationem vitiosa nuce non emerem. Si placet vox *Animam*, leg. *Res cogit aperta*, ut alibi, *Manifesta docet res.* Ex *Mari aperto* vix aliquis sensus potest exprimi, qui verò istas voces retinet, hoc modo interpretetur; *Mari aperto*, id est, cùm Mare recedit à radicibus istius montis, & reforbet fluctus.

700. *Saxaque subjectare.*] In altum tollere: Vid. lib. I. v. 8.

701. *Ventigeni Crateres.*] Alii, *in summo sunt vertice item Crateres.* Prior lectio placet, quippe duobus hisce versibus declaratur, Ventum non tantùm per spelUncas ad montis radices ingredi, sed etiam in ipsis faucibus generari; Neque id mirum, nam nihil certius, quàm Aërem ex omni parte ad Flammam ruere, atque inde Ventum generari.

Digitized by Google

non sufficit, sed plures reddi debent, è quibus tamen unica est vera. Ut si è longinquo spectes cadaver Hominis, enumerare oportet omnes causas quibus Homo iste perire potuit, ut una vera diceretur; nam probare non possis eum Ferro, aut Frigore, aut Morbo, aut Veneno periisse: Novimus tamen esse aliquam ex hisce causis quæ certa est, & quam veram esse adstantium turba confirmaret: Et eodem modo de multis aliis rebus est agendum. Nilus, unicus ille in tota Ægypto amnis, in Æstate crescit, & inundat campos: Ille Ægyptum in media Æstate irrigat, quoniam, viz. in Æstate, eo, viz. Anni tempore quo flatus Etesii spirant, Venti ab Aquilone in Nili ostia feruntur, & adversi flantes fluvii cursum impediunt, versus fontes undas repellunt, replent alveum, & sistunt: Nam proculdubio hi Venti qui ab Aquilone spirant feruntur adverso flumine: Ille enim amnis fluit ab æstifero Austro, nigras & Solis calore percoctas gentes (Æthiopum regiones) secans, in ultima parte Mundi Australi ortus. Fieri etium potest, ut ingens arenæ cumulus undis delabentibus oppositus possit obstruere ostia istius fluminis,

Non satis est, verùm plureis, unde una tamen sit.
Corpus ut exanimûm si quod procùl ipse jacere
Conspicias Hominis: fit ut omneis dicere causas
Conveniat lethi, dicatur ut illius una (vera)
Nam neque cum ferro, neq; frigore vincere possis
Interisse, neque à morbo, neque forte veneno:
Verùm aliquid genere esse ex hoc, quod Concio dicat,
Scimus: Item in multis hoc rebus dicere habemus.
Nilus in æstati crescit, campisque redundat
Unicus in terris Ægypti totius amnis.
Is rigat Ægyptum medium per sæpe calorem,
Aut quia sunt æstate Aquilones ostia contra
Anni tempore eo, quo Etesia flabra feruntur:
Et contra fluvium flantes remorantur, & undas
Cogentes sursus replent, coguntque manere.
Nam dubio procul hæc adverso flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis à stellis Axis aguntur.
Ille ex æstifera parti venit amnis ab Austro
Inter nigra virûm, percoctaque sæcla calore,
Exoriens penitùs media ab regione diei.
Est quoque, uti possit magnus congestus arenæ
Fluctibus adversis oppilare ostia contra,

NOTÆ.

710. *Concio.*] Turba Hominum adstantium. Alii, *Quod contigit eij.*

711. *Nilus in Æstati crescit, &c.*] Ab Æstivo Solstitio ad Æquinoctium usque Autumnale Nilus ita intumescit, ut per Ægyptum exundans, oblitos limo agros fœcundet, aliàs steriles futuros, egregium Divinæ Providentiæ monumentum: (*Ægypti incolæ aquarum beneficia percipientes Aquam colunt*, &c. Julius Firmicus, de Er. Prof. Rel.) Huic igitur incremento pro more suo causas tantùm naturales assignat *Lucretius*, v. 26. & primò quidem, v. 12. Venti Etesiæ ab Septentrione spirantes aquas Amnis, qui ab Austro fluit, repellunt, faciuntque, ut impleto Alveo exundent: Si verò Etesiæ ad obsistendum tanto aquarum ponderi, lenes enim sunt Venti, impares dicantur, tum, v. 5. Arena, quam Mare ab istis Ventis agitatum congerit, obstruuntur Nili Ostia; atque inde Exundatio. Hisce causis duas alias conjunge, nempe Pluvias, quæ ad fontes Nili decidunt, v. 6. & Nives, v. 3. resolutas. Nam omnibus hisce causis conspirantibus Nilus, aut quilibet alius Fluvius exundet.

715. *Aquilones ostia contra, Anni tempore eo, quo Etesia flabra feruntur*:] Post biduum exortus Caniculæ Aquilones constantiùs perflant diebus quadraginta, quos Etesias vocant. Plinius, lib. II. cap. 47. Et Lucretius, v. 730. *Etesia flabra Aquilonum. Fayus* tamen, *Etesiæ*, sunt Venti ab Austro, seu à Meridie flantes; & hoc Nili incrementum contendit fieri à duobus Ventis contrariis, quorum alter, nempe Aquilo, retardat Aquarum cursus; alter, nempe Etesiæ, impellit illas, quoniam Nilus ab Austro in Septentrionem fluit. En dignum Lucretio Interpretem!

719. *Adverso flumine.*] Ut v. 725. *Fluctibus adversis*: (Neque enim leg. *Flamine*) Mallem tamen *Gelidi*.

Cùm

Digitized by Google

Cùm Mare permotum ventis ruit intus arenam.
Quo fit uti pacto liber minùs exitus amni,
Et proclivus item fiat minùs impetus undis.
Fit quoque, uti pluviæ forsan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo Etesia flabra Aquilonum
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia parteis.
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
Cùm convenerunt, ibi ad altos denique monteis
Contrusæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forsit & Æthiopum penitus de montibus altis
Crescat, ubi in campos albas descendere ningueis
Tabificis subigit radiis Sol omnia lustrans.
Nunc age, Averna tibi quæ sint loca cumque lacusque,
Expediam, quali natura prædita constent.
Principiò, quòd Averna vocantur, nomen id ab re
Impositum'st, quia sunt Avibus contraria cunctis,
E regione ea quòd loca cùm advenere volantes,

cùm Mare procella agitatum ad illius alveum arenam congerit: Inde enim fit, ut minùs liber exitus sit flumini, ut minùs declivis sit Alveus, ideoque tardior Aquarum effluentium impetus; Potest fieri ut ad caput illius amnis copiosiores imbres cadant eo tempore, quo Venti Etesii ab Aquilone spirantes nubes omnes in partes Australes deferunt; Scilicet in partes Australes delatæ Nubes cùm convenerint, ibi tandem ad altos montes contrusæ condensantur, & comprimuntur. Forsan etiam incrementum sumat ab ipsis altis Æthiopum montibus longè remotis; quando Sol, qui omnes Terræ regiones suis radiis perlustrat, albas nives in campos à montibus radiis suis liquefacientibus cogit defluere. Nunc age docebo, quænam est eorum locorum & lacuum, quæ Averna dicimus, Natura. Primùm, si nomen spectes, Averna, id illis imponitur ab effectu, nam omnibus Volucribus sunt noxia. Nam cùm Aves volantes ad ea loca venerint, iisque ad perpendiculum impenderint,

NOTÆ.

726. *Ruit intus arenam.*] Sic lib. I. v. 293. *Quamlibet in partem trudunt res antè*, ruuntque:
Virgilius, *Cumulos Arenæ* ruere, & *Spumas Salis ære* ruebant.

730. *Aquilonum nubila.*] *Fayus*, Vir in errore constans, & qui eadem chorda semper egregiè oberrat.

737. *Subigit.*] Cogit, Virgilius,
——— *Subigitque fateri:*
Lucilius,
Invitum glebas subigas *proscindere aratro.*

738. *Nunc age*, *Averna*, &c.] Beneficum Deum non agnoscit, Iratum negat Lucretius, & ut Cœli Aërisque Phænomena Diis Superis, ita noxia quædam & in Terris admiranda Diis Manibus eripit. Nam quædam sunt loca, quæ, v. 9. Averna dicimus, quæ Avibus supervolantibus, aliisque Animalibus, quæ fortè illac transierint, sunt pernicioſa. Talis est locus apud Cumas, v. 2. in ipsa Athenarum Arce, v. 7. in Syria, v. 4. in quibus locis Atri Ditis januam patere credidit Vulgus, ibique Animas Mortuorum ad Inferos & regna subterranea descendere, v. 9. Ut verò vim naturamque Avernorum distinctiùs explicet, v. 49. Monet Terram continere multa, ut salubria, ita noxia Hominibus, aliisque Animantibus semina, multaque congerit exempla, quibus docet multarum rerum effluvia multis rebus insalubria esse & mortifera. His propositis denique rem ipsam aggreditur; & primùm, v. 12. Nempe ex Avernis teter Halitus erumpit, quo transvolaturæ Aves subitò afflatæ repentè decidunt, vel, v. 10. hic Halitus erumpens ita attenuat & discutit Aërem, ut Aves volantes in illo sustentari non possint; decidentes autem in Inani protinus expirant. Hæc omnia, v. 102.

740. *Quòd Averna vocantur*, *Nomen id ab re Impositum est.*] Virgilius Lucretium imitatus, Æn. 6. v. 237.
Spelunca alta fuit, vastoque immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumq; tenebris;
Quam super haud ullæ poterant impunè volantes
Tendere iter pennis, talis sese halitus atris
Faucibus effundens supera ad convexa ferebat;
Unde locum Graii dixerunt nomine Avernum.

Digitized by Google

non amplius memores remigii Alarum remittunt vela mollique cervice profusæ præcipites cadunt in Terram, si fortè Avernus sit Terra, vel in Aquam, si forsan Avernus sit Lacus. Qualis Locus est apud Cumas & montem Vesuvium, ubi calidi sulphureique Fontes emittunt fumos, Athenis etiam locus est, in ipso Arcis vertice, prope templum almæ Palladis Tritonidos, quò raucæ Cornices nunquam corpora sua alis appellunt (nunquam advolant) ne quidem cùm sacra fiant, pinguibusque sacrificiis fument altaria. Non quòd tam cautè vitant sævam iram Palladis propter nimiam vigilantiam conceptam, ut Græci Poetæ cecinerunt; Sed ipsa loci natura propria sua vi (fugat) hoc efficit. Fertur item Locum esse quendam in Syria, quò simul ac pedes suos Quadrupedes Animantes

Remigii oblitæ pennarum vela remittunt,
Præcipitesque cadunt molli cervice profusæ
In terram, si fortè ita fert natura locorum:
Aut in aquam, si fortè lacus substratus Averno'st.
Qualis apud Cumas locus est montemque Vesevum,
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.
Est & Athenæis in mœnibus, arcis in ipso
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,
Quò nunquam pennis appellunt corpora raucæ
Cornices, non cùm fumant Altaria donis:
Usqueadeo fugitant non iras Palladis acreis
Pervigili causa, Graiûm ut cecinere poetæ:
Sed natura loci hoc opus efficit ipsa sua vi.
In Syria quoque fertur item locus esse, videri,
Quadrupedes quoque quò simul ac vestigia primùm

NOTÆ.

743. *Remigii.*] Virgilius, aliique, *Remigium Alarum:* Quippe Alis tanquam Remis Aërem secant Volucres. Nautæ autem in portum succedentes, nec remis amplius usi Vela etiam remittebant; Inde Remigium Alarum & Vela conjungit Poëta.

744. *Molli cervice profusæ.*] Volucris languidæ, & morientis Imago.

745. *Substratus Averno est.*] *Avernus est.*

747. *Qualis apud Cumas locus est*, &c.] De duobus hisce Versibus multa Interpretes, Omnium commenta refutavit *Faber*, & ipse tandem legit,

Ut *Cumas apud est locus* Euboico subMonte.

Nam Cumas in Campania Coloniam esse *Euboicam* plurimi testantur; Et qui à Lucretio *Mons Euboicus* dicitur, is à Virgilio, qui perpetuò Lucretii vestigia pressit, *Euboica rupes* dicitur, Æn. 6. v. 42, & v. 2. *Euboicæ Cumarum oræ.* Gassendus.

Qualis apud Cumas Miseni sub pede montis: ut lectiones variæ conciliari possint tum inter se, tum cum Virgilio, qui, Æn. 6. v. 234. mentione facta Miseni, Averni descriptionem subjicit.

750. *Palladis almæ.*] Fœcundæ, *Fayus:* fœcunda Virgo! ut Virgilii,

——— *Inventa sub Ilicibus Sus,*
Triginta capitum fœtus enixa.
Os Hominis!

752. *Non cùm fumant altaria donis.*] Ita illum locum Cornices averfantur, ut etsi in eo sacra fiant, ne tum quidem advolent, quamtumvis Carnium nidor illas invitare ad se videatur.

754. *Pervigili causa.*] Vid. Ovid. Metam. lib. II. v. 557.

Abdita fronde levi densa speculabar ab ulmo
Quid facerent, &c.

Fabula *Corones* notissima est, sed non illud Pervigilium; credibile itaque fit, Lucretium alios secutum esse auctores, quàm qui ad nos pervenerunt. *Faber.*

755. *Ipsa sua vi.*] Alii, *Ipsa suapte:* Et Vossius ad Catullum, pag. 113. id est, *sponte.*

756. *In Syria quoque fertur item locus esse, videri, Quadrupedes*, &c.] Ita hunc locum emendat *Faber*,

In Syria quoque fertur item spelunca *videri*,
Quadrupedum quo sæcla *simul vestigia* prima
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa.

Videri, id est, *esse; Ipsa* verò refertur ad *sæcla*, aliter ea esset mutatio generis quæ ferri non possit: Forsan melius legatur,

Locus esse, vigentes
Quadrupedes quoque, &c.

Locus esse, ut v. 547. *Apud Cumas locus est:* Ista autem vox *quoque* non otiosa est, nam iste in Syria locus tam Quadrupedibus quàm Avibus noxius; in tertio verò versu *Ipsa* cum *Vis* conjungi potest. Vid. Strabonem, lib. XIII. de Plutonio.

Intulerint,

Digitized by Google

Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint Divis mactata repentè.
Omnia quæ naturali ratione geruntur,
Et quibus è causis fiant, apparet origo:
Janua ne his Orci potius regionibus esse
Credatur posita, hinc Animas Acheruntis in oras
Ducere fortè deos Maneis infernè reamur:
Naribus alipedes ut Cervi sæpe putantur
Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.
Quod procul à vera quàm sit ratione repulsum,
Percipe, namque ipsa de re nunc dicere conor.
Principiò hoc dico, quod dixi sæpe quoque antè,
In Terra cujusque modi rerum esse figuras:
Multa Homini quæ sunt vitalia: multaque morbos
Incutere, & Mortem quæ possint accelerare:
Et magis esse aliis alias Animantibus aptas
Res ad vitæ rationem ostendimus antè,
Propter dissimilem naturam, dissimileisque
Texturas inter sese, primasque figuras:
Multa meant inimica per aureis, multa per ipsas
Insinuant nareis infesta atque aspera odore:
Nec sunt multa parùm tactu vitanda, nec autem
Aspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.
Deinde videre licet quàm multæ sint Homini res
Acriter infesto sensu, spurcæque, gravesque.
Arboribus primùm certis gravis umbra tributa'st,
Usqueadeo, capitis faciant ut sæpe dolores,
Si quis eas subter jacuit prostratus in herbis.
Est etiam in magnis Heliconis montibus arbos
Floris odore hominem tetro consueta necare.
Scilicet hæc ideo Terris ex omnia surgunt
Multa modis multis multarum Semina rerum,
Quòd permista gerit Tellus, discretaq; tradit.

intulerint, subitò vi loci ipsius prostratæ concidunt, quasi Diis manibus essent repentè immolatæ: Quæ omnia non superant naturæ vires, imò perspicuum est quænam sint effectuum istorum causæ: Ne putetur in hisce terræ partibus præcipuè positas esse Orci fauces, & credamus Deos Manes per has infernè attrahere Mortuorum animas in regiones Acherontis, ut celeres Cervi creduntur naribus suis Serpentes è latebris attrahere; Quod quàm absurdum & ab omni ratione alienum est, nunc intellige, jam enim rem ipsam explicaturus sum. Primùm hoc dico, quod etiam sæpe antè dixi; In Terra contineri Semina rerum omnis generis diversinodè figurata, Multa quæ Homini sunt vitalia, & salubria, multa noxia quæ morbos inferrent, & accelerarent mortem: & antè ostendi alias res esse aliis Animalibus magis aptas ad sustentandam vitam, propter dissimiles inter se texturas, & dissimiles Principiorum figuras: Multa noxia per Aures, multa per ipsas Naves infesta, & tetro odore ingrediuntur: Multa etiam sunt quæ Tactum lædunt, Multa quæ nocent oculis, & quæ sunt Gustui ingrata. Denique licet videre quàm multæ res sunt quæ fœdæ videntur Homini, & quæ vehementer noxiæ & pernicioſæ sunt. Primùm quibusdam Arboribus tributa. Umbra est adeo Homini infesta, ut sæpe Capitis dolores faciant, si quis subter illas Herbis jacuit prostratus. Insuper, in magnis Heliconis montibus Arbor crescit, quæ sæpe Floris sui tetro odore Homines necat; Nempe omnes noxiæ hæ Arbores è Terra surgunt, quia Tellus multa semina multarum rerum multis modis permista continet, deinde separat, singulisque rebus convenientia & propria attribuit:

NOTÆ.

765. *Naribus alipedes ut Cervi*, &c.] Nihil magis ad ridiculum, neque unquam facetius Scomma: Plinius autem, lib. XI. Cap. 53. Elephantorum Anima Serpentes extrahit, Cervorum item urit.

782. *Spurcæ.*] Fœtidæ: *Nonius:* Et in sequenti versu, *Infestant sensum*: Lambinus, *Infestiæ sensu*, id est, *Sensui*, at nihil mutandum.

786. *Heliconis montibus arbos.*] Quænam illa sit, divinabunt alii: Quidam existimant esse *Taxum*, sed cur nos ad Heliconem mitteret? Taxus enim frequens erat in Italia; Dein, verum illud de Taxo non est, *Floris odore necare.*

Noctur-

Digitized by Google

non amplius memores remigii Alarum remittunt vela mollique cervice profusæ præcipites cadunt in Terram, si fortè Avernus sit Terra, vel in Aquam, si forsan Avernus sit Lacus. Qualis Locus est apud Cumas & montem Vesuvium, ubi calidi sulphureique Fontes emittunt fumos, Athenis etiam locus est, in ipso Arcis vertice, prope templum almæ Palladis Tritonidos, quò raucæ Cornices nunquam corpora sua alis appellunt (nunquam advolant) ne quidem cùm sacra fiant, pinguibusque sacrificiis fument altaria. Non quòd tam cautè vitant sævam iram Palladis propter nimiam vigilantiam conceptam, ut Græci Poetæ cecinerunt; Sed ipsa loci natura propria sua vi (fugat) hoc efficit. Fertur item Locum esse quendam in Syria, quò simul ac pedes suos Quadrupedes Animantes

Remigii oblitæ pennarum vela remittunt,
Præcipitesque cadunt molli cervice profusæ
In terram, si fortè ita fert natura locorum: 745
Aut in aquam, si fortè lacus substratus Averno'st.
Qualis apud Cumas locus est montemque Vesevum,
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.
Est & Athenæis in mœnibus, arcis in ipso
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ, 750
Quò nunquam pennis appellunt corpora raucæ
Cornices, non cùm fumant Altaria donis:
Usqueadeo fugitant non iras Palladis acreis
Pervigili causa, Graiûm ut cecinere poetæ:
Sed natura loci hoc opus efficit ipsa sua vi. 755
In Syria quoque fertur item locus esse, videri,
Quadrupedes quoque quò simul ac vestigia primùm

NOTÆ.

743. *Remigii.*] Virgilius, aliique, *Remigium Alarum:* Quippe Alis tanquam Remis Aërem secant Volucres. Nautæ autem in portum succedentes, nec remis amplius usi Vela etiam remittebant; Inde Remigium Alarum & Vela conjungit Poëta.

744. *Molli cervice profusæ.*] Volucris languidæ, & morientis Imago.

746. *Substratus Averno est.*] *Avernus est.*

747. *Qualis apud Cumas locus est*, &c.] De duobus hisce Versibus multa Interpretes, Omnium commenta refutavit *Faber*, & ipse tandem legit,

Ut *Cumas apud est locus* Euboico subMonte.

Nam Cumas in Campania Coloniam esse *Euboicam* plurimi testantur; Et qui à Lucretio *Mons Euboicus* dicitur, is à Virgilio, qui perpetuò Lucretii vestigia pressit, *Euboica rupes* dicitur, Æn. 6. v. 42, & v. 2. *Euboicæ Cumarum oræ.* Gassendus.

Qualis apud Cumas Miseni sub pede montis: ut lectiones variæ conciliari possint tum inter se, tum cum Virgilio, qui, Æn. 6. v. 234. mentione facta Miseni, Averni descriptionem subjicit.

750. *Palladis almæ.*] Fœcundæ, *Fayus:* fœcunda Virgo! ut Virgilii,

——— *Inventa sub Ilicibus Sus,*
Triginta capitum fœtus enixa.
Os Hominis!

752. *Non cùm fumant altaria donis.*] Ita illum locum Cornices averfantur, ut etsi in eo sacra fiant, ne tum quidem advolent, quamtumvis Carnium nidor illas invitare ad se videatur.

754. *Pervigili causa.*] Vid. Ovid. Metam. lib. II. v. 557.

Abdita fronde levi densa speculabar ab ulmo
Quid facerent, &c.

Fabula *Corones* notissima est, sed non illud Pervigilium; credibile itaque fit, Lucretium alios secutum esse auctores, quàm qui ad nos pervenerunt. *Faber.*

755. *Ipsa sua vi.*] Alii, *Ipsa suapte:* Et Vossius ad Catullum, pag. 113. id est, *sponte.*

756. *In Syria quoque fertur item locus esse, videri, Quadrupedes*, &c.] Ita hunc locum emendat *Faber*,

In Syria quoque fertur item spelunca *videri*,
Quadrupedum quo sæcla *simul vestigia*
prima
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa.

Videri, id est, *esse; Ipsa* verò refertur ad *sæcla*, aliter ea esset mutatio generis quæ ferri non possit: Forsan melius legatur,

Locus esse, vigentes
Quadrupedes quoque, &c.

Locus esse, ut v. 547. *Apud Cumas locus est:* Ista autem vox *quoque* non otiosa est, nam iste in Syria locus tam Quadrupedibus quàm Avibus noxius; in tertio verò versu *Ipsa* cum *Vis* conjungi potest. Vid. Strabonem, lib. XIII. de Plutonio.

Intulerint,

Digitized by Google

Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint Divis mactata repentè.
Omnia quæ naturali ratione geruntur,
Et quibus è causis fiant, apparet origo:
Janua ne his Orci potius regionibus esse
Credatur posita, hinc Animas Acheruntis in oras
Ducere fortè deos Manes infernè reamur:
Naribus alipedes ut Cervi sæpe putantur
Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.
Quod procul à vera quàm sit ratione repulsum,
Percipe, namque ipsa de re nunc dicere conor.
Principiò hoc dico, quod dixi sæpe quoque ante,
In Terra cujusque modi rerum esse figuras:
Multa Homini quæ sunt vitalia: multaque morbos
Incutere, & Mortem quæ possint accelerare:
Et magis esse aliis alias Animantibus aptas
Res ad vitæ rationem ostendimus antè,
Propter dissimilem naturam, dissimileisque
Texturas inter sese, primasque figuras:
Multa meant inimica per aureis, multa per ipsas
Insinuant nareis infesta atque aspera odore:
Nec sunt multa parùm tactu vitanda, nec autem
Aspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.
Deinde videre licet quàm multæ sint Homini res
Acriter infesto sensu, spurcæque, gravesque.
Arboribus primùm certis gravis umbra tributa'st,
Usqueadeo, capitis faciant ut sæpe dolores,
Si quis cas subter jacuit prostratus in herbis.
Est etiam in magnis Heliconis montibus arbos
Floris odore hominem tetro consueta necare.
Scilicet hæc ideo Terris ex omnia surgunt
Multa modis multis multarum Semina rerum,
Quòd permista gerit Tellus, discretaq; tradit.

intulerint, subitò vi loci ipsius prostratæ concidunt, quasi Diis manibus essent repentè immolatæ: Quæ omnia non superant naturæ vires, imò perspicuum est quænam sint effectuum istorum causæ: Ne putetur in hisce terræ partibus præcipuè positas esse Orci fauces, & credamus Deos Manes per has infernè attrahere Mortuorum animas in regiones Acherontis, ut celeres Cervi creduntur naribus suis Serpentes è latebris attrahere; Quod quàm absurdum & ab omni ratione alienum est, nunc intellige, jam enim rem ipsam explicaturus sum. Primùm hoc dico, quod etiam sæpe antè dixi; In Terra contineri Semina rerum omnis generis diversimodè figurata, Multa quæ Homini sunt vitalia, & salubria, multa noxia quæ morbos inferrent, & accelerarent mortem: & antè ostendi alias res esse aliis Animalibus magis aptas ad sustentandam vitam, propter dissimiles inter se texturas, & dissimiles Principiorum figuras: Multa noxia per Aures, multa per ipsas Nares infesta, & tetra odore ingrediuntur: Multa etiam sunt quæ Tactum lædunt, Multa quæ nocent oculis, & quæ sunt Gustui ingrata. Denique licet videre quàm multæ res sunt quæ fœdæ videntur Homini, & quæ vehementer noxiæ & pernicioſæ sunt. Primùm quibusdam Arboribus tributa. Umbra est adeo Homini infesta, ut sæpe Capitis dolores faciant, si quis subter illas Herbis jacuit prostratus. Insuper, in magnis Heliconis montibus Arbor crescit, quæ sæpe Floris sui tetro odore Homines necat; Nempe omnes noxiæ hæ Arbores è Terra surgunt, quia Tellus multa semina multarum rerum multis modis permista continet, deinde separat, singulisque rebus convenientia & propria attribuit:

NOTÆ.

765. *Naribus alipedes ut Cervi*, &c.] Nihil magis ad ridiculum, neque unquam facetius Scomma: Plinius autem, lib. XI. Cap. 53. Elephantorum Anima Serpentes extrahit, Cervorum item urit.

782. *Spurcæ.*] Fœtidæ: *Nonius:* Et in sequenti versu, *Infestant sensum*: Lambinus, *Infestæ sensu*, id est, *Sensui*, at nihil mutandum.

786. *Heliconis montibus arbos.*] Quænam illa sit, divinabunt alii: Quidam existimant esse *Taxum*, sed cur nos ad Heliconem mitteret? Taxus enim frequens erat in Italia; Dein, verum illud de Taxo non est, *Floris odore necare.*

Noctur-

Digitized by Google

Lucerna etiam recens extincta, cùm tetro ſuo nidore nares offendit, ſubitò gravem ſomnum inducit, ut Morbus ille qui frequenter Homines pronos dejicit. Mulier etiam Caſtoreo graveolenti ſopita recumbit, & è teneris illius manibus nitidum opus cadit, ſi olfecerit Caſtoreum, in eo tempore, quo Menſes iſtius fluunt. Præter hæc multa alia ſolvunt languentia membra per artus, & Animam in ipſa ſua ſede labefactant. (Deliquium inducunt.) Denique ſi in ferventibus Balneis diu moreris, & Cibo diſtentus in Vaſe Aquæ calidæ cunctaris, quàm facile fit, ut in medio iſto vaſe corruas, & Animi deliquium patiaris? Quàm facilè etiam gravis vis & odor Carbonum in cerebrum inſinuatur, niſi Aquæ potionem antè hauſimus. At cùm fervida febris Corpus Hominis occupavit, tum Odor vini non minùs quàm gravis i ct u s proſternit. Nonne etiam vides Sulphur in ipſa Terra naſci, & graveolentis Bituminis concretiones fieri? Denique cùm Venas Auri & Argenti ſequuntur, intima Terræ viſcera Ferro ſcrutantes, quàm noxios odores Scapteſula (Foſſilis materia) ſubter expiret, & quàm lethalia ſint Auri effluvia? quàm pallidas, lividas & exangues Hominum facies reddunt? Nonne vides & audis quàm brevi tempore ſolent interire? & quàm brevis ſit eorum vita qui damnantur ad metalla, Aurumque effodere coguntur? Neceſſe eſt

Nocturnumq; recens extinctum Lumen, ubi acri
Nidore offendit nareis conſopit ibidem,
Dejicere ut pronos qui morbus ſæpe ſuevit.
Caſtoreoque gravi Mulier ſopita recumbit,
Et manibus nitidum teneris opus effluit ei,
Tempore eo ſi odorata'ſt quo menſtrua ſolvit.
Multaque præterea languentia membra per artus
Solvunt, atque Animam labefactant ſedibus intus.
Denique, ſi in calidis etiam cunctere lavacris,
Plenior & ſolio in fueris ferventis aquai:
Quàm facilè in medio ſit uti des ſæpe ruinas?
Carbonumque gravis vis, atque odor inſinuatur
Quàm facilè in cerebrum, niſi aquam præcepimus antè?
At cùm membra hominis percepit fervida febris,
Tum ſit odor Vini plagæ mactabilis inſtar.
Nonne vides etiam terra quoque Sulfur in ipſa
Gignier? & tetro concreſcere odore Bitumen?
Denique ubi Argenti venas, Aurique ſequuntur,
Terrai penitus ſcrutantes abdita ferro;
Qualeis exſpirat Scapteſula ſubter odores?
Quidve mali ſit ut exhalent Aurata metalla?
Quas Hominum reddunt facies? qualeiſque colores?
Nonne vides, audiſve perire in tempore parvo
Quàm ſoleant, & quàm vitai copia deſit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? neceſſe 'ſt

NOTÆ.

791. *Nocturnumque recens extinctum lumen.*] In Codicibus mira varietas, Tres hos verſus ita refingit *Faber*,

Nocturnumque recens extinctum Lumen, ubi acri
Nidore offendit nares, conſopit ibidem,
Nidore *ut* ſomnos *qui morbus* mittere *ſuevit.*

Repetitur vox *Nidore*, ut ſæpe aliàs. Iſte autem Morbus qui Somnos ſuevit mittere, Lethargus. Giſanius, è Codd.

Diſjicere, ut privos *qui morbus ſæpe ſuëvit:* Pro *Privos* leg. *Pronos*, & tum ea erit lectio quam *Faber* tam petulanter ſolicitare non debuit: Morbum enim, qui pronos dejicit, *Morbum Comitialem* rectè interpreteris.

795. *Nitidum opus.*] Tela, & reliqua ad lanificium pertinentia.

800. *Plenior & fueris*, &c.] De Deliquio quod Cibo diſtenti in balneo patiuntur, Juvenalis ſæpe, Horatius, Alii: *Solium* autem Vas in quo lavabant ſedentes.

804. *At cùm membra Hominis.*] Giſanius;

Aut niſi membra prius pertexit frigida Servus,

Aut ſit odos Vini plagæ manabilis mora. Quaſi hæc omnia eſſent remedia contra vim gravem & odorem Carbonum; Quam lectionem iſte ferat, qui amat tales verſus.

810. *Scapteſula.*] Nomen generale fodinarum metallarium: *Foſſilis materia*, σκάπλειν *fodere* eſt, ὕλη *materia*. Faber.

Hos

Digitized by Google

Hos igitur tellus omneis exæſtuet æſtus;
Expiretque foras in aperta, promptaque Cœli.
Sic & Averna loca Alitibus ſummittere debent
Mortiferam vim, de terra quæ ſurgit in auras,
Ut ſpatium cœli quadam de parte venenet:
Quò ſimul ac primùm pennis delata ſit Ales,
Impediatur ibi cæco conrepta veneno,
Ut cadat è regione loci, quà dirigit æſtus:
Quò cùm conruit, hæc eadem vis illius æſtus:
Relliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
Quippe etenim primò quaſi quendam conciet æſtum:
Poſteriùs ſit, uti cùm jam cecidere veneni
In fonteis ipſos, ibi ſit quoque Vita vomenda,
Propterea quòd magna mali ſit copia circùm.
Fit quoque ut interdum vis hæc, atque æſtus Averni,
Aëra, qui inter aveis cunque'ſt terramque locatus,
Diſcutiat, propè uti locus hinc linquatur inanis:
Cujus ubi è regione loci venère volantes,
Claudicat extemplò pennarum niſus inanis:
Et conamen utrinque alarum proditur omne.
Hic ubi nictari nequeunt, inſiſtereque alis,
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura; & vacuum propè jam per inane jacentes
Diſpergunt Animas per caulas corporis omneis.
Frigidior porrò in puteis Æſtate ſit Humor,

igitur ut Tellus omnes iſtiuſmodi Halitus exhalet, & in patentem capacemque Aërem exſpiret. Similiter, loca Averna debent ſurſum mittere effluvia Avibus noxia è Terris in Aërem ſurgentia, quæ certam Aëris partem quaſi Veneno repleant. Quò ſimul ac Avis ſuis pennis delata ſit, ibi latenti veneno ſubitò afflata ſiſtitur, & in eum locum è quo noxii Halitus erumpunt directò cadit; Quò cùm decideris, eadem maligna vis iſtius Halitus vitæ reliquias aufert ex omnibus illius membris. Nam primùm Halitus iſte noxius quendam quaſi æſtum excitat. Deinde quando Avis cecidit in illum ipſum locum è quo noxius ille lethiferque halitus ſurgit, ibi vita ipſa eſt evomenda, quoniam ibi copioſior eſt Halitus, & vehementius Venenum. Fieri etiam poteſt, ut hic Halitus ex Averno erumpens totum Aërem qui eſt inter Aves & Terram ita attenuet, & diſcutiat, ut ſpatium ferè Vacuum relinquatur; ſuper quem locum cùm ad perpendiculum Aves volantes venerint, ſubitò vis pennarum dèficit (alæ fruſtra movent) & omne conamen Alarum ex utraque parte Corporis nihil efficit: Cùm igitur ſe ſuis pennis ſuſtentare nequeant, Natura facit, ut proprio ſuo pondere in Terram ferantur, & dum in ſpatio inani jacent, evolat tota Anima per omnes meatus poroſque Corporis diſperſa. Porro, in Æſtate Aqua in Puteis eſt frigidior,

NOTÆ.

823. *Quà dirigit Æſtus.*] Dirigit, *deorſum tendit*, Giſanius, at rectè *Faber*, Æſtus non dicitur *deorſum tendere*, ſed *de Terra ſurgere in Auras*: v. 819. Ipſe autem legit, *Se erigit*: Agitur enim de motu ab inferioribus ad ſuperna: Vereor ne hoc ſit nimis inconſideratè dictum; Nam, v. 822. *Avis cæco correpta veneno cadit*: Leg. igitur, *Quà dirigit æſtus*: Et tam plana & perſpicua ſunt iſta verba, ut pluribus illuſtrari nequeant.

826. *Conciet æſtum.*] Strabo, lib. XIII. de Plutonio, ἐωρῶμεν δὲ ἐκ τῆς ὄψεως ὡς ἂν πνιγώδης τινὸς πάθης ἐμφασιν. Qualis autem ſit iſte Æſtus, conjicias è v. 1017. lib. IV.

Vix ad ſe redeunt permoti Corporis æſtu.

836. *Nictari.*] Sic legeret Feſtus; Sed haud dubiè legendum *Nixari*, ut alibi paſſim, quod & optimè vidit Lambinus: *Faber*.

840. *Frigidior porrò in Puteis*, &c.] Multa videntur adeò humanis uſibus accommodata, ut benignam quandam Providentiam demonſtrent: Ita tempore Æſtivo Aqua in Puteis frigida eſt, unde iſtius tempeſtatis Calor temperetur; Hyberno autem calida, quâ refici pariter & recreari poſſimus: Iſtam verò difficultatem, v. 8. amolitur *Lucretius*, nam in Æſtate Terræ ſuperficie à Solis radiis rarefacta, Semina Ignis quæ in Terra continentur, in Aërem erumpunt, Hyberno autem frigore conſtricta, in Puteos exprimuntur, atque inde Tepor Aquæ.

Rareſcit

Digitized by Google

quoniam Terra rarefacta est Calore, & siqua continet Caloris semina, subitò illa in Aërem emittit; Ideoque, quò magis Terra calore afficitur, eò magis frigida est, quæ in puteis continetur, Aqua: Cùm Terra à frigore comprimitur, cùm coëunt illius superficies, tum fit, ut dum contrahitur moles, exprimat in Puteos quæcunque continet caloris Semina. Dicitur, Fontem esse apud Jovis Ammonis templum qui diurno tempore frigidus est, tempore nocturno calidus: Homines nimis admirantur hunc fontem, & putant eum subitò calefieri à vehemente Sole subter terras posito, cùm Horrenda caligine Nox terras texit; quæ opinio est nimis absurda. Quippe cùm Sol mittens suos radios desuper è cælo in nudam suoque calori expositam superficiem Aquæ, illam calefacere non valeat, etsi tantus sit ille Solis desuper fulgentis Calor: Quomodo potest idem Sol subter terram tam crassam positus Aquam percoquere, & calefacere, præcipuè, cùm domorum parietes penetrare, & fervidis suis radiis calorem inferre vix valeat? Quænam ergo causa est? Nimirùm, quia Terra rarior quàm reliqua Tellus hunc fontem circum amplectitur, & sunt multa Ignis semina juxta ipsam Aquam;

Rarescit quia Terra calore, & semina siqua
Fortè vaporis habet, properè dimittit in auras.
Quò magis est igitur Tellus affecta calore:
Hoc fit frigidior, qui in terra[843] est abditus, Humor.
Frigore cùm premitur porro omnis terra, coitque,
Et quasi concrescit: Fit scilicet, ut coëundo
Exprimat in puteos, siquem gerit ipsa, Calorem.
Est apud Ammonis fanum fons luce diurna
Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur:
Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
Sole putant subter terras fervescere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine texit:
Quod nimis à vera'st longè ratione remotum:
Quippe ubi Sol nudum contrectans corpus aquaï,
Non quierit calidum superâ de reddere parte,
Cùm superum lumen tanto fervore fruatur:
Quî queat hic subter tam crasso corpore terram,
Percoquere humorem, & calido sociare vapori?
Præsertim cùm vix possit per septa domorum
Insinuare suum radiis ardentibus æstum?
Quæ ratio est igitur? nimirum terra magis quòd
Rara tenet circum hunc Fontem, quàm cætera tellus.
Multaque sunt ignis propè semina corpus aquaï.

NOTÆ.

843. *Affecta calore.*] Viz. Solis radiis calefacta: *Lambinus*; Addit *Fayus*, Ideo aqua in puteis hyeme fit calida, quia Terra affecta calore calefacit eam subter: Qua explicatione nihil unquam stupidius.

848. *Esse apud Ammonis*, &c.] Quòd si in omnibus puteis non sit divina Virtus, at præsens est in Fonte apud Jovis Ammonis fanum, de quo Curtius, lib. IV. Sect. 7. *Ammonis nemus in medio habet fontem, Aquam Solis vocant; sub ortum Solis tepida manat, medio die cùm vehementissimus est calor, frigida eadem fluit, inclinato in vesperam, calescit; media nocte fervida exæstuat, quoque propius nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decrescit, donec sub ipsum diei ortum assueto tempore langueſcat.* At hoc quoque frustra dictum: Quamvis enim isti errant, qui causam referunt ad Solem subter terras positum, & per totius Telluris crassæ corpus calefacientem istas Aquas, v. 11. Dici tamen potest, v. 13. Quòd Terra frigore nocturno compressa veluti elidat, sive exprimat, transmittatque in Aquam Ignis semina, unde & Aqua incalescat; Calore verò diurno laxata eadem semina veluti resorbeat, unde multum ex nocturno calore decrescit. Præterea, ista Aqua, quæ ex Ignis Seminibus propter Aërem tempore nocturno frigidum repressis, efficitur calida, evadat deinceps frigida diurno tempore, radiis Solis ita Aquam pervadentibus, & rarefacientibus, ut liberum iis seminibus exitum in Aërem faciant: Quippe Radii Solis ita Glaciem dissolvunt, ut dimittantur leves stipulæ, & ejusmodi alia quæ constricta tenebantur. v. 5.

858. *Calido fervere vapori.*] Alii, *Calido satiare vapore.*

Hinc,

Digitized by Google

Hinc, ubi roriferis terram nox obruit umbris,
Extemplò ſubtus frigeſcit terra, coitque.
Hac ratione fit, ut, tanquam compreſſa manu ſit,
Exprimat in Fontem, quæ Semina cumque habet ignis,
Quæ calidum faciunt laticis tactum atque ſaporem.
Inde ubi Sol radiis terram dimovit obortis,
Et rarefecit calido miſcente vapore:
Rurſus in antiquas redeunt primordia ſedeis
Ignis, & in terram cedit calor omnis aquaï:
Frigidus hanc ob rem fit Fons in luce diurna.
Præterea, Solis radiis jactatur aquaï
Humor, & in luci tremulo rareſcit ab æſtu:
Propterea fit uti quæ ſemina cunque habet ignis,
Dimittat: quaſi ſæpe gelum, quod continet in ſe,
Mittit, & exoluit glaciem, nodoſque relaxat.
Frigidus eſt etiam Fons, ſupra quem ſita ſæpe
Stupa jacit flammas concepto protinus igni:
Tedaque conſimili ratione accenſa per undas
Conlucet, quocunque natans impellitur auris:
Nimirum quia ſunt in Aqua permulta vaporis
Semina, de Terraque neceſſe'ſt funditus ipſa
Ignis corpora per totum conſurgere Fontem,
Et ſimul exſpirare foras, exireque in auras,
Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri Fons.
Præterea, diſperſa foras erumpere cogit
Vis per Aquam ſubitò, ſurſumque ea conciliari:

Hinc, cùm Nox obruit Terram umbris roriferis, ſubitò Terra ſubtus frigeſcit, & contrahitur; Inde fit ut Terra iſta, tanquam manu compreſſa eſſet, exprimat in Fontem omnia, quæ continet, Ignis ſemina; Quæ ſemina iſtam Aquam calidam reddunt; Deinde quando Sol radiis ſuis Terræ meatus aperuit, & calore ſuo Terram penetrante rarefecit, tum Semina Ignis in priſtinas ſedes redeunt, & totus Aquæ Calor in Terram recedit: & hanc ob cauſam diurno tempore fons frigidus evadit. Præterea, Aqua radiis Solis diſcutitur, & diurno tempore à tremulo calore rarefit; Inde fit, ut dimittat omnia, quæcunque continet, Ignis ſemina; ut ſæpe Aqua frigore concreta dimittit ea quæ continebat, rigorem ſuum, & vincula quibus retinebantur ſolvens. Eſt etiam Fons frigidus, ſupra quem Stupa poſita ſæpe flammas emittit, Igne ſubitò concepto: Similiter Teda accenſa per undam lucet, quocunque aqua innatans à leni vento impellente fertur: Nimirum quoniam ſunt in Aqua multa caloris ſemina; & quoniam neceſſe eſt ex ipſis Terræ viſceribus multa Ignis ſemina per totum fontem aſcendere; foràs expirare, & in Aërem exire, quæ tamen Semina non adeo vigent, ut ab illis Fons calidus fiat; Præterea, Vis quædam cogit iſta Ignis ſemina per Aquam diſperſa ſurgere, & juxta iſtius Aquæ ſuperficiem convenire, & conſtipari:

NOTÆ.

869. *Terram dimovit.*] Meliùs, *Umbram dimovit*, Ita enim ſæpe Poëtæ: Virgilius, Æn. 4. v. 6.

Humentemque Aurora polo dimoverat Umbram:

Suprà, v. 864. *Terram Nox obruit Umbris:* In v. 870. *Et rarefecit*, ſubintell. *Terram.*

878. *Nodoſque relaxat.*] Gifanius alibi animum habebat, cùm hoc loco, *Nervoſque* legebat. *Faber.* Horatius, lib. I. Epiſt. 3.

Hebruſque nivali compede *vinctus.*

879. *Frigidus eſt etiam Fons,* &c.] Poſtquam oſtendit in Jovis Ammonis fonte nihil admirabile eſſe aut divinum, jam, v. 27. Jovis Dodonæi fontem, Jovi ubique infeſtus, attingit. In Dodone autem Fons, cùm ſit gelidus, & immerſas faces extinguat, ſi extinctæ admoveantur, accendit. *Plinius*, lib. II. cap. 103. Nimirum quoniam ſunt in ipſa Aqua, vel Terra iſti Aquæ ſubjecta, multa Ignis ſemina quæ ex Aqua erumpentia Corpori inflammabili, viz. Stupæ aut Tedæ recenter extinctæ adhærent, & accendunt: Neque magis incredibile Semina Ignis per Fontem erumpere, quàm Aquæ dulcis Scaturiginem per medium Maris oriri; & ſæpiſſime videmus Tedas recenter extinctas accendi, antequam ipſum ignem, ad quem admoventur, attigerint.

Quod

Digitized by Google

Ut in medio Maris Fons Aquæ dulcis aliquando erumpit, omnesque circumstantes salsas Aquas dimovet; Et quidem fatendum est Mare multis aliis in partibus opportunum beneficium Nautis sitientibus præbere, cùm in medio salsarum Aquarum dulces aliquando emittit. Similiter ista Ignis semina possunt erumpere per istum fontem, & foras exire in Stupam, quò cùm conveniunt, aut adhærent Tedæ corpori, tum subitò in Flammas erumpunt, quoniam Stupa ista aut Tedæ multa semina Ignis in se continent. Nonne etiam vides cùm candelam recenter extinctam ad aliam accensam admoveas, illam extinctam iterum accendi antequam Flammam tetigit? Nonne etiam idem fieri in Teda vides? Et præter hæc sunt multa quæ à Calore eminus tacta accenduntur; priusquam ab ipso Igne cominus tanguntur: Idem igitur in hoc Fonte fieri putandum est: Quod superest, incipiam docere qua lege Naturæ fiat,

Quod genus endo mari spirat Fons, ~~dulcis~~ aquai
Qui scatet, & salsas circum se dimovet undas.
Et multis aliis præbet regionibus æquor
Utilitatem oportunam sitientibu' Nautis,
Quòd dulceis inter salsas intervomit undas.
Sic igitur per eum possunt erumpere Fontem,
Et scatere illa foras in stupam Semina: quò cùm
Conveniunt, aut cùm tedai corpori adhærent,
Ardescunt facilè extemplò: quia multa quoque in se
Semina habent ignis stupæ tedæque tenentes.
Nonne vides etiam, nocturna ad lumina Lychnum
Nuper ubi extinctum admoveas, accendier antè
Quàm tetigit flammam? tedamque pari ratione?
Multaque præterea, prius ipso tacta vapore
Eminus ardescunt, quàm cominus imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo Fonte putandum'st.
Quod superest, agere incipiam quo fœdere fiat Naturæ,

NOTÆ.

890. *Endo mari.*] Ita omnes ediderunt, quasi sanus foret iste versus, neque medico egeret: At si *Endo Mari* legatur, quò referendæ sunt istæ voces, v. 892. *Multis* aliis *regionibus?* Nam & *multæ istæ* aliæ *regiones* sunt *Endo Mari*. Legatur igitur *Aradius Fons*, de quo Strabo, in libro Geog. VI. Ita enim scripsit *Lucretius*, & voces istæ *In Mari*, sive *Endo Mari*, ad marginem Codicis adnotatæ tandem in versum ipsum irrepserunt.

899. *Habent Tedæ tenentes.*] Viz. Tedæ continent, ut lib. I. Amplexi quod habent, id est, Amplectuntur.

906. *Quod superest, agere incipiam*, &c.] V. 182. præclara disputatio instituitur de *Magnete*, Hujus autem idem est, quod & reliquarum disputationum consilium, quod nemo olim observavit. Nam hic Lapis Herculi attribuitur, & vim suam illius Numini acceptam referre creditur: Jam Fontes suos amisit Jupiter, & quid Filio parcat Lucretius, qui Patri non pepercit? Ut virtutem attractricem Magnetis rectiùs explicet Lucretius, quatuor capita præmittit, quæ tametsi aliàs comprobata fuerint, hic tamen inculcata vult ob insignem difficultatem; Unum caput est, effluere continuò corpuscula quædam ex omnibus rebus, v. 15. Alterum, nullum esse Corpus adeò Solidum, quod non inania spatiola intercepta contineat, v. 23. Tertium, emissa corpuscula non omnibus rebus eadem ratione congruere, v. 20. Quartum, inania spatiola non uniusmodi circumscriptionis in rebus omnibus esse, quare nec eadem quibuslibet corpusculis accommodari, v. 17. His ità præmissis dicere aggreditur causam seu modum quo Magnes Ferrum attrahit, Ferrumve ad Magnetem fertur. Is autem in eo consistit, ut effluant ex Magnete corpuscula, ex quo fiat, ut Aër circa Magnetem discutiatur, atque idcirco multa inania Spatiola creentur; Et quia, cùm Ferrum collocatur intra discussi Aëris Sphæram, multum Inanis inter ipsum & Magnetem est interceptum, tunc evenit, ut in eam partem corpuscula Ferri liberiùs prosiliant (nam omnium Corporum semina in vacuum spatium subitò prorumpunt) ac versus Magnetem proinde ferantur, non possunt verò eò contendere, quin pelliciant simul cohærentia, (Ferri autem semina sunt maximè implicita) atque idcirco totam Ferri Massam: v. 19. Interea verò, quia Ferrum

Digitized by Google

Naturæ, Lapis hic ut ferrum ducere possit,
Quem Magneta vocant patrio de nomine Graii,
Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.
Hunc homines Lapidem mirantur, quippe catenam
Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex se.
Quinque etenim licet interdum, plureisque videre
Ordine demissos levibus jactarier auris,
Unus ubi ex uno dependet subter adhærens;
Ex alioque alius Lapidis vim, vinclaq; nescit:
Usqueadeo permananter vis pervalet ejus.
Hoc genus in rebus firmandum 'st multa prius, quàm
Ipsius reij rationem reddere possis:
Et nimium longis ambagibus est adeundum:
Quò magis attentas aureis, animumq; reposco.
Principiò, omnibus à rebus, quascunq; videmus,
Perpetuò fluere, ac mitti, spargique necesse 'st
Corpora, quæ feriant oculos visumque lacessant:
Perpetuòque fluunt certis ab rebus odores,
Frigus ut à fluviis, Calor à sole, Æstus ab undis
Æquoris exesor mœrorum littora propter:
Nec varii cessant sonitus manare per Aures.
Denique in Os salsi venit humor sæpe saporis,
Cùm mare versamur propter; dilutaque contra
Cùm tuimur misceri Absinthia tangit Amaror:
Usqueadeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur undique parteis:
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi,
Perpetuò quoniam sentimus, & omnia semper
Cernere, Odorari licet, & sentire Sonorem.
Nunc omnes repetã quàm raro corpore sint res,
Commemorare, quod in primo quoq; carmine claret.

ut Lapis ille, quem Græci patrio de nomine vocant Magneta, quia natus & inventus est in regionibus Magnetum: Homines admirantur hunc lapidem, quoniam sæpe ex Annulis ferreis nullo quidem vinculo connexis, sed ex seipso tantùm pendentibus catenam efficit; Interdum enim videre licet plures Annulos ex illo pendentes levibus ventis agitari, cùm Unus Annulus ex uno, cui subter adhæret, pendet; Aliusque ex alio vim Lapidis attractricem sentit, tam longè latèque diffunditur penetratque subtilis illius & potens virtus. Cùm verò de hujusmodi rebus inquiramus, multa ponenda sunt, & probanda, antequam rei ipsius rationem possis reddere; Per longas ambages procedendum est, & hanc præsertim ob causam aures attentas & animum attentum posco. Principiò, necesse est perpetuò fluere, spargi, ac mitti ex omnibus rebus, quascunque videmus, quædam Corpora, quæ in oculos incurrunt, & lacessunt visum; A quibusdam rebus Odores perpetuò fluunt, ut Frigus à Fluviis, Calor à Sole, Æstus (Salsus Vapor) à Mari, qui exedit mœnia juxta oras maritimas posita: Varii etiam soni perpetuò volitant per Aures, denique, cùm juxta Mare ambulemus, salsus sapor in ora nostra sæpe venit, & cùm videamus tetra Absynthia conteri & misceri, Sapor amarus linguam afficit. Ita res aliquæ ab omnibus rebus perpetuò fluunt, & in omnes undique partes dimittuntur; Nec ullo temporis momento cessant à fluendo, quippe perpetuò sentimus, & semper possumus videre rem quamlibet, Odores etiam & Sonos sentire. Nunc quod olim in primo libro docui, repetam quàm raro corpore res sint.

NOTÆ.

Ferrum tendit indiscriminatim sursum, deorsum, transversum, & in quamcunque obliquitatem, prout ad Magnetem appositum fuerit, docet non posse id fieri, nisi ratione inducti Vacui, in quod Corpora, alioquin deorsùm solùm prolabentia, indiscriminatim ab ictibus aliorum corporum protrudantur, v. 5.

908. *Quem Magneta vocant,* &c.] Vid. Bochartì Geog. Sa. par. Post. lib. I. cap. 38.

913. *Auris.*] Alii, *Hamis*: Isti verò frustrà; Neque enim ista voce hoc in loco uteretur Lucretius, qua ante versum, 1087. uti non debuit: neque hamis jactantur Annuli, at levibus auris agitari quis nescit qui vidit Annulos suspensos?

921. *Principiò, omnibus,* &c.] Vid. lib. IV. v. 217.

Digitized by Google

Nam quamvis illud rectè percipere sit utile ad explicanda multa Naturæ Phænomena; tamen ad hanc rem, de qua jam disputo, declarandam imprimis necessarium est probare, Nihil in rerum Natura esse nisi Corpus Inani mixtum. Primùm, in cavernis saxa superna sudant humore, & guttulis fluentibus distillant; è toto etiam nostro Corpore Sudor manat, Barba crescit, & Pili per omnia nostra membra & Artus, Alimentum omne in venas distribuitur, alit, atque auget extremas partes Corporis, imò Ungues: Sentimus etiam Frigus, & Calorem transire per Æs, per Aurum, atque Argentum, cùm Ærea, aut Argentea pocula liquore calido vel frigido plena manibus tenemus. Denique Voces penetrant saxea dissepta (parietes) domorum, Odor permanat, Frigusque, Calorque Ignis, quinetiam vis Morbi quæ extrinsecùs insinuatur transire solet per ipsum Ferrum, quà Lorica circum coërcet corpus;

Quippe etenim, quamquam multas hoc pertinet ad res
Noscere, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,
Qua de disserere aggredior, firmare necesse 'st
Nil esse in promptu, nisi mistum Corpus Inani.
Principiò fit, ut in speluncis saxa superna
Sudent humore, & guttis manantibu' stillent:
Manat item nobis è toto corpore Sudor,
Crescit barba, pilique per omnia membra, per artus:
Diditus in venas cibus omneis, auget, alitque
Corporis extremas quoq; parteis unguiculosque.
Frigus item transire per æs, calidumque vaporem
Sentimus: sentimus item transire per aurum,
Atque per argentum, cùm procula plena tenemus.
Denique per dissepta domorum saxea voces
Pervolitant, permanat Odos, Frigusque, Vaposque
Ignis: quin Ferri quoque vim penetrare suëvit,
Undique quà circum corpus lorica coërcet;
Morbida vis quæcunq; extrinsecùs insinuatur.

NOTÆ.

946. *Diditus.*] Sive *Diditur* legas, perinde est.

954. *Undique quà circum Corpus*, &c.] Ita aliquando *Lambinus*, viz. Penetrare suevit vis morbida Ferrum ea parte, qua parte Lorica corpus undique circùm coërcet: id est, Morbus etiam Loricatum tentat, & corripit; neque Lorica, quæ totum Hominis corpus tegit & circumdat, arcere vim & causam morbi externam potest, quò minùs in Corpus penetret: In iterata editione legit, *qua circum Corii lorica*, id est, qua parte circulum & ambitum corii, quod Loricæ supponitur, & subjicitur, coërcet. Gifanius, *Coli circum:* Coli autem circus, sive circulus, est Pectus, Venter, & latera; Vel potiùs *Colobi circum*, Nam *Colobium* ambiebat Pectus, cui *Colobio* inducebatur insuper Lorica. Salmasius, Epist. 52. ita constituit,

——— *Permanat odos, frigusque, vaposque*
Ignis, qui *Ferri quoque vim penetrare*
suëvit.
Denique, quà circum cœli *lorica coërcet*
Morbida vis quacunque extrinsecùs insinuatur.

Postremò inquit quacunque, qua circum Cœli lorica coëreet, id est, sub Cœli tegmine, vel, ut alibi, quà nos Cœli ambit amictus, morbida vis Corporibus insinuatur. Faber tandem,

——*Quin ferri quoq; vim penetrare suëvit,*
Undique quam *circum* corii *lorica coërcet,*
Morbida vis quæcunque extrinsecùs insinuatur.

Nam tempestatem *Cœlo*, *Terrave* coortam Vel Ferri natura timet, circumq; fatiscit. Sensus erit, vi tempestatis Ferrum ipsum discuti & diffringi, non itaque debere tantoperè mirum videri, si per poros & meatus Loricæ corio munitæ Morbida vis, sive pestilens & noxius Aër quandoque insinuetur. Nihil placet, at quid addam vix habeo: Quid enim de *Loricato* Lucretius, quis enim unquam crediderit vim morbidam militis loricati loricam penetrare? Quid insuper de Cœli ambitu? Nugæ: imò Nihil. Igitur pro *Morbida Vis*, in v. 955. legatur *Fervida Vis*, & tum plana erunt omnia & perspicua, sæpe enim loricati milites, dum urbem expugnant, Pice, Sulphure, seu Aqua ferventi aspersi vim fervidam loricas suas penetrantem senserunt. Hæc optimè conveniunt præcedentibus, & sequentes versus mihi videor rectè explicare.

Et

Digitized by Google

Et tempestates terra cœloque coortæ
E cœlo emotæ terraque repentè facessunt,
Quandoquidē nihil est, non raro corpore nexum.
Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur
Corpora cunq; ab rebus, eodem prædita sensu,
Atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.
Principiò, Terram, Sol excoquit, & facit are:
At glaciem dissolvit, & altis montibus altè
Exstructas ningueis radiis tabescere cogit,
Denique cera liquescit in ejus pósita vapore,
Ignis item liquidum facit æs, aurumque resolvit:
At coria, & carnem trahit, & conducit in unum.
Humor aquæ porro ferrum condurat ab igni,
At coria, & carnem mollit durata calore:
Barbigeras oleaster eò juvat usque Capellas,
Diffluat ambrosia quasi verò, & nectare tinctus:
At nihil est, Homini fronde hac quod amarius extet.
Denique Amaracinum fugitat Sus & timet omne
Unguentum; nam, setigeris subus acre venenum 'st,
Quod nos interdum tanquā recreare videtur.
At contrà Nobis Cœnum teterrima cùm sit
Spurcities, eadem Subus hæc res munda videtur,
Insatiabiliter toti ut volvantur ibidem.
Hoc etiam supereſt, ipsa quàm dicere de re
Aggredior, quod dicendum priùs esse videtur.
Multa foramina cùm variis sint reddita rebus,
Dissimili inter se natura prædita debent
Esse, & habere suam naturam quæque, viasque,
Quippe etenim varii sensus Animantibus insunt,
Quorū quisq; suam propriè rem percipit in se.
Nam penetrare aliā sonitus, aliaque saporem
Cernimus è succis, aliā Nidoris odores,
Propter dissimilem naturam, textaque rerum:

Denique Tempestates in Cœlo vel Terra ortæ subitò è Cœlo aut Terra erumpentes penetrant omnia & permanant, quoniam in rerum Natura nullum est Corpus, quod non est rarum, seu quod poros & meatus non habet. His adde quòd omnia Corpora quæ è rebus emittuntur non sunt ejusdem conditionis & figuræ; neque pariter rebus omnibus conveniunt, aut eodem modo in res omnes agunt: Primùm Sol urit, & arefacit Terram, at dissolvit glaciem, & nives altis montibus altè exstructas radiis suis cogit tabescere; Denique Cera ab illius calore liquefit; Ignis item liquefacit Æs, & resolvit Aurum, at contrahit Coria & carnem & in unum conducit: Deinde Aqua indurat Ferrum, quod ab Igne cœpit molescere, at Coria & Carnem ab Igne condurata emollit: Oleaster Capris Barbatis adeò gratus est, ut Nectaris & Ambrosiæ succos continere videatur, Homini verò nihil est frondibus istius arboris amarius; Denique Sus fugit Amaracinum, & timet omne Unguentum, Illud enim est Subus vehementer ingratum, quod Nos Homines interdum juvat, & recreat: At è contra, cùm Cœnum sit nobis ingratissima spurcities, Subus tamen adeò jucunda est, ut in illa insatiabiliter toti volvantur. Sed priusquam de ipsa re disputo, Hoc videtur declarandum; Nempe cùm multi sint in diversis rebus meatus, isti meatus debent esse inter se dissimiles, & singuli debent habere propriam figuram, propriamque circumscriptionem. Nam in Animalibus sunt varii sensus, & unusquisque istorum sensuum proprium suum objectum proprio modo receptum in se percipit: Cernimus enim Sonos per alios meatus transire, Sapores per alios, & per alios Odores.

NOTÆ.

957. *Facessunt.*] Discedunt, Lambinus; Mallem, Penetrant, & pervadunt omnia.

965. *In ejus.*] Alii, *In Ignis.*

977. *Res munda.*] Alii, *Hæc jucunda*, viz. Spurcities, quæ lectio, quicquid sentit *Lambinus*, ferri potest.

986. *Nam penetrare aliā sonitus*, &c.] Sine omni judicio *Gifanius* in utraque editione scripsit *aliò*, *alioque*; cùm agatur de meando, penetrando, subeundo, unde mox legas, *per Saxa*, per *Lignum*, *per Aurum*, & *meare vitro*, id est, per Vitrum. *Fabr.*

Digitized by Google

Præterea, aliud videtur transire per Saxa, aliud per Ligna, aliud per Aurum, & Argentum, per Vitrum aliud: Nam per Vitrum Species & Imagines rerum, per Aurum, &c. Calor transit; Aliud quoque citiùs & faciliùs alio per eandem rem & eòsdem meatus videtur transire, illud enim facit meatuum natura, quæ varia & diversa est, ut paullò antè docui, propter dissimilem naturam, & diversam texturam rerum in quibus ista foramina & meatus sunt. Quapropter cùm hæc omnia modò proposita benè probata & confirmata sint, deinde facilè ratio reddetur, & manifesta fiet Causa quæ Ferrum attrahit. Primùm necesse est multa Semina, sive Halitum quendam fluere ex hoc Lapide, qui halitus impetu suo discutiat & dimoveat omnem Aërem, qui inter Lapidem Ferrumque est collocatus. Cùm verò hoc spatium inanitur, & inter Ferrum Lapidemque locus fit vacuus, tum subitò Ferri Semina quædam, non quidem à reliquo Ferri corpore soluta in Vacuum prorumpunt, atque inde fit ut totum Annuli corpus sequatur: Neque enim ulla res constat ex Seminibus quæ arctiùs conjunguntur aut magis implicantur, quàm frigidum rigidumque Ferrum: Ideoque minùs est mirum, quod modò dixi, si plura Semina Ferri non possint in Vacuum prorumpere, quin totus Annulus sequatur, quod quidem facit, & sequitur prorumpentia Semina, donec ad ipsum Lapidem pervenit, illique latentibus quibusdam vinculis conjunctus adhæret. Hoc autem fit in cunctas partes, undecunque

Præterea manare aliud per Saxa videtur:
Atque aliud per Ligna: aliud transire per Aurum:
Argentoque foras aliud, Vitroque meare.
Nam fluere hàc Species, illàc Calor ire videtur:
Atque aliis aliud citiùs transmittere eâdem.
Scilicet id fieri cogit Natura viarum,
Multimodis varians, ut paullò ostendimus antè.
Quapropter benè ubi hæc confirmata atque locata
Omnia constiterint nobis præpôsta, parata:
Quod superest, facilè hinc ratio reddetur, & omnis
Causa patefiet, quæ Ferri pelliciat vim.
Principiò, fluere è Lapide hoc permulta necesse 'st
Semina, sive Æstum, qui discutit Aëra plagis:
Inter quiLapidem, Ferrumque'st cunque locatus.
Hoc ubi inaniter spatium, multusque vacefit
In medio locus: extemplo primordia Ferri
In vacuũ prolapsa cadunt conjuncta, fit utq;
Annulus ipse sequatur, eatque ita corpore toto.
Nec res ulla magis primoribus ex elementis
Indupedita suis arctè connexa cohæret,
Quàm validi Ferri naturæ frigidus horror.
Quò minùs est mirum, quod paullò diximus antè,
Corpora si nequeunt de Ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin Annulus ipse sequatur:
Quod facit & sequitur donec pervenit ad ipsum
Jam Lapidem, cæciſque in eo compagibus hæsit.
Hoc fit item cunctas in parteis, unde vacefit

NOTÆ.

1000. *Principiò, fluere è Lapide hoc*, &c.] Duobus modis vim Magneticam exposuit Epicurus, mirum verò alterum prætermisisse *Lucretium*, nisi fortè ille excidit è textu, ac potissimùm cùm versus sequatur, quibus non malè cohæret; cùmque ea, quæ Lucretius magno apparatu præmittit, videantur esse illi, quàm superstiti accommodatiora; Si plura requiras, vid. Gassendi **Tom. 2. pag. 125.** ubi multa invenies quæ Epicuri doctrinam illustrant.

1015. *Hoc fit item*, &c.] Quinque versus qui sequuntur ad explicationem modò propositam, quamvis id sentiat Gassendus, pertinere non existimo: ibi enim per semina è Ferro in locum vacuum ab effluviis Magnetis factum exsilientia tota res agitur; In his autem versibus Corpora ictibus in Vacuum protruduntur: Ideoque cum sequentibus rectiùs conjungi possunt.

Cunque

Digitized by Google

Cunque locus, ſive ex tranſverſo, ſive ſupernè,
Corpora continuò in vacuum vicina feruntur.
Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipſa
Sponte ſua ſurſum poſſunt conſurgere in auras,
Huc accedit item, quare queat id magis eſſe:
"Hæc quoque res adjumento, motuque juvatur:
Quòd ſimul à fronte eſt Annelli rarior Aër
Factus, inanituſque locus magis ac vacuatus.
Continuò fit, uti qui poſt eſt cunque locatus
Aër, à tergo quaſi provehat atque propellat.
Semper enim circum poſitus res verberat Aër.
Sed tali fit uti propellat tempore Ferrum,
Parte quòd ex una ſpatium vacat, & capit in ſe.
Hic, ubi, quem memoro, per crebra foramina Ferri 'ſt
Parvas ad parteis ſubtiliter inſinuatus:
Trudit & impellit, quaſi Navim velaque Ventus.
Denique res omnes debent in corpore habere
Aëra, quandoquidem raro ſunt corpore, & Aër
Omnibus eſt rebus circumdatus appoſituſque.
Hic igitur, penitùs qui in Ferro 'ſt abditus Aër,
Sollicito motu ſemper jactatur, eoque
Verberat Annellum dubio procul: & ciet intùs
Scilicet: atque eôdem fertur, quò præcipitavit
Jam ſemel, & quamquam in partem conamina ſumſit.
Fit quoque ut à Lapide hoc Ferri natura recedat
Interdum,

locus ſit vacuus, ſive à latere, ſive ſupernè, corpora ſpatio inanito vicina in illud ſubitò prorumpunt; quippe Corporum aliorum ictibus agitantur, neque ſponte ſua poſſunt ſurſum in Auras conſurgere. His conjunge alias cauſas quæ hanc rem (motum Annuli ad Lapidem) juvent: Namque hæc res aliorum corporum impulſu promovetur; Quoniam ſimul ac Aër qui eſt à fronte Annuli (qui eſt inter Annulum & Lapidem) rarior fit, locuſque ex illa parte inanitus magis ac vacuatus; Continuò ſit ut Aër, qui eſt à tergo illius Annuli, promoveat ipſum & propellat: Nam Aër qui circa res eſt, iſtas res verberat; tum verò propellit Ferrum quoniam ex una parte vacuus ſit locus qui illud Ferrum extemplo recipit: Cùm verò hic ſubtilis Aër, cujus mentionem feci, per crebros ferri meatus intrans ad ſingulas iſtius Ferri partes ſe applicuit, tum trudit & propellit Ferrum, ut Ventus navim & vela. Denique omnes res debent in ſe continere Aërem, quoniam poros & meatus habent; & Aër omnes res cingit, illarumque lateribus eſt adpoſitus: Hic autem Aër qui eſt in intimis Ferri partibus, irrequieto motu ſemper agitatur, atque ita proculdubio verberat Annulum, atque intùs ciet, atque in eam partem (vacuum, viz. ſpatium) fertur, in quam ſemel cœpit tendere, & Annulum movere: Aliquando etiam accidit, ut Ferrum ab hoc Lapide recedat,

NOTÆ.

1020. *Hæc accedit item*, &c.] Contendit motum Ferri adjuvari ab Aëre, ob continuam quandam iſtius motionem agitationemque: Et primùm quidem, v. 12. ab Aëre exteriore, qui cùm ſemper urgeat, & urgeat vehementiùs qua ex parte copioſior eſt, non poſſit non impellere Ferrum in quam partem eſt parcior ſeu inanior, utpote verſus ipſum Magnetem. Deinde, v. 8. etiam ab interiore, qui pari ratione, cùm ſemper agitet, commoveat, compellat, non poſſit non indere motum in quam partem ſpatium eſt inanius redditum.

1021. *Hæc quoque res adjumento.*] Hic verſus mihi ſuſpectus eſt, longè enim abeſt ab elegantia Lucretiana, atque eo detracto nihil de ſententia decedit: *Lambinus.* Palmerius legit, *Molimento.*

1030. *Parvas.*] Alii, *Primas*, *Privas*, & *Pronas.*

1040. *Fit quoque ut à Lapide hoc*, &c.] Adnotat *Gaſſendus*, videri *Lucretio* perſpectum fuiſſe id experimentum, quo Magnes Ferrum interdum manifeſtè repellit, videturve repellere: Scilicet, deprehenſum eſt eſſe in Magnete duas quaſdam oppoſitas partes (Polos jam vulgò dicimus, alterum Borcum, alterum Auſtrinum) quarum uni ſi

Digitized by Google

Præterea, aliud videtur transire per Saxa, aliud per Ligna, aliud per Aurum, & Argentum, per Vitrum aliud: Nam per Vitrum Species & Imagines rerum, per Aurum, &c. Calor transit; Aliud quoque citiùs & faciliùs alio per eandem rem & eosdem meatus videtur transire, illud enim facit meatuum natura, quæ varia & diversa est, ut paullò antè docui, propter dissimilem naturam, & diversam texturam rerum in quibus ista foramina & meatus sunt. Quapropter cùm hæc omnia modò proposita benè probata & confirmata sint, deinde facilè ratio reddetur, & manifesta fiet Causa quæ Ferrum attrahit. Primùm necesse est multa Semina, sive Halitum quendam fluere ex hoc Lapide, qui halitus impetu suo discutiat & dimoveat omnem Aërem, qui inter Lapidem Ferrumque est collocatus. Cùm verò hoc spatium inanitur, & inter Ferrum Lapidemque locus fit vacuus, tum subitò Ferri Semina quædam, non quidem à reliquo Ferri corpore soluta in Vacuum prorumpunt, atque inde fit ut totum Annuli corpus sequatur: Neque enim ulla res constat ex Seminibus quæ arctiùs conjunguntur aut magis implicantur, quàm frigidum rigidumque Ferrum: Ideoque minùs est mirum, quod modò dixi, si plura Semina Ferri non possint in Vacuum prorumpere, quin totus Annulus sequatur, quod quidem facit, & sequitur prorumpentia Semina, donec ad ipsum Lapidem pervenit, illique latentibus quibusdam vinculis conjunctus adhæret. Hoc autem fit in cunctas partes, undecunque

Præterea manare aliud per Saxa videtur:
Atque aliud per Ligna: aliud transire per Aurum:
Argentoque foras aliud, Vitroque meare.
Nam fluere hàc Species, illàc Calor ire videtur:
Atque aliis aliud citiùs transmittere eâdem.
Scilicet id fieri cogit Natura viarum,
Multimodis varians, ut paullò ostendimus antè.
Quapropter benè ubi hæc confirmata atque locata
Omnia constiterint nobis præpòsta, parata:
Quod supereſt, facilè hinc ratio reddetur, & omnis
Causa patefiet, quæ Ferri pelliciat vim.
Principiò, fluere è Lapide hoc permulta necesse'st
Semina, sive Æstum, qui discutit Aëra plagis:
Inter quiLapidem, Ferrumque'st cunque locatus.
Hoc ubi inaniter spatium, multusque vacefit
In medio locus: extemplo primordia Ferri
In vacuũ prolapsa cadunt conjuncta, fit utq;
Annulus ipse sequatur, eatque ita corpore toto.
Nec res ulla magis primoribus ex elementis
Indupedita suis arctè connexa cohæret,
Quàm validi Ferri naturæ frigidus horror.
Quò minùs est mirum, quod paullò diximus antè,
Corpora si nequeunt de Ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin Annulus ipse sequatur:
Quod facit & sequitur donec pervenit ad ipsum
Jam Lapidem, cæciſque in eo compagibus hæsit.
Hoc fit item cunctas in parteis, unde vacéfit

NOTÆ.

1000. *Principiò, fluere è Lapide hoc*, &c.] Duobus modis vim Magneticam exposuit Epicurus, mirum verò alterum prætermisisse *Lucretium*, nisi fortè ille excidit è textu, ac potissimùm cùm versus sequatur, quibus non malè cohæret; cùmque ea, quæ Lucretius magno apparatu præmittit, videantur esse illi, quàm superstiti accommodatiora; Si plura requiras, vid. Gassendi **Tom. 2. pag. 125.** ubi multa invenies quæ Epicuri doctrinam illustrant.

1015. *Hoc fit item*, &c.] Quinque versus qui sequuntur ad explicationem modò propositam, quamvis id sentiat Gassendus, pertinere non existimo: ibi enim per semina è Ferro in locum vacuum ab effluviis Magnetis factum exsilientia tota res agitur; In his autem versibus Corpora ictibus in Vacuum protruduntur: Ideoque cum sequentibus rectiùs conjungi possunt.

Cunque

Digitized by Google

Cunque locus, ſive ex tranſverſo, ſive ſupernè,
Corpora continuò in vacuum vicina feruntur.
Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipſa
Sponte ſua ſurſum poſſunt conſurgere in auras,
Huc accedit item, quare queat id magis eſſe:
"Hæc quoque res adjumento, motuque juvatur:
Quòd ſimul à fronte eſt Annelli rarior Aër
Factus, inanituſque locus magis ac vacuatus.
Continuò fit, uti qui poſt eſt cunque locatus
Aër, à tergo quaſi provehat atque propellat.
Semper enim circum poſitus res verberat Aër.
Sed tali fit uti propellat tempore Ferrum,
Parte quòd ex una ſpatium vacat, & capit in ſe.
Hic, ubi, quem memoro, per crebra foramina Ferri 'ſt
Parvas ad parteis ſubtiliter inſinuatus:
Trudit & impellit, quaſi Navim velaque Ventus.
Denique res omnes debent in corpore habere
Aëra, quandoquidem raro ſunt corpore, & Aër
Omnibus eſt rebus circumdatus appoſituſque.
Hic igitur, penitùs qui in Ferro 'ſt abditus Aër,
Sollicito motu ſemper jactatur, eoque
Verberat Annellum dubio procul: & ciet intùs
Scilicet: atque eôdem fertur, quò præcipitavit
Jam ſemel, & quamquam in partem conamina ſumſit.
Fit quoque ut à Lapide hoc Ferri natura recedat
Interdum,

locus ſit vacuus, ſive à latere, ſive ſupernè, corpora ſpatio inanito vicina in illud ſubitò prorumpunt; quippe Corporum aliorum ictibus agitantur, neque ſponte ſua poſſunt ſurſum in Auras conſurgere. His conjunge alias cauſas quæ hanc rem (motum Annuli ad Lapidem) juvent: Namque hæc res aliorum corporum impulſu promovetur; Quoniam ſimul ac Aër qui eſt à fronte Annuli (qui eſt inter Annulum & Lapidem) rarior fit, locuſque ex illa parte inanitus magis ac vacuatus; Continuò ſit ut Aër, qui eſt à tergo illius Annuli, promoveat ipſum & propellat: Nam Aër qui circa res eſt, iſtas res verberat; tum verò propellit Ferrum quoniam ex una parte vacuus ſit locus qui illud Ferrum extemplo recipit: Cùm verò hic ſubtilis Aër, cujus mentionem feci, per crebros ferri meatus intrans ad ſingulas iſtius Ferri partes ſe applicuit, tum trudit & propellit Ferrum, ut Ventus navim & vela. Denique omnes res debent in ſe continere Aërem, quoniam poros & meatus habent; & Aër omnes res eingit, illarumque lateribus eſt adpoſitus: Hic autem Aër qui eſt in intimis Ferri partibus, irrequieto motu ſemper agitatur, atque ita proculdubio verberat Annulum, atque intùs ciet, atque in eam partem (vacuum, viz. ſpatium) fertur, in quam ſemel cœpit tendere, & Annulum movere: Aliquando etiam accidit, ut Ferrum ab hoc Lapide recedat,

NOTÆ.

1020. *Huc accedit item*, &c.] Contendit motum Ferri adjuvari ab Aëre, ob continuam quandam iſtius motionem agitationemque: Et primùm quidem, v. 12. ab Aëre exteriore, qui cùm ſemper urgeat, & urgeat vehementiùs qua ex parte copioſior eſt, non poſſit non impellere Ferrum in quam partem eſt parcior ſeu inanior, utpote verſus ipſum Magnetem. Deinde, v. 8. etiam ab interiore, qui pari ratione, cùm ſemper agitet, commoveat, compellat, non poſſit non indere motum in quam partem ſpatium eſt inanius redditum.

1021. *Hæc quoque res adjumento.*] Hic verſus mihi ſuſpectus eſt, longè enim abeſt ab elegantia Lucretiana, atque eo detracto nihil de ſententia decedit: *Lambinus*. Palmerius legit, *Molimento*.

1030. *Parvas.*] Alii, *Primas*, *Privas*, & *Pronas*.

1040. *Fit quoque ut à Lapide hoc*, &c.] Adnotat *Gaſſendus*, videri *Lucretio* perſpectum fuiſſe id experimentum, quo Magnes Ferrum interdum manifeſtè repellit, videturve repellere: Scilicet, deprehenſum eſt eſſe in Magnete duas quaſdam oppoſitas partes (Polos jam vulgò dicimus, alterum Boreum, alterum Auſtrinum) quarum uni ſi

Digitized by Google

nempe consuetum modò fugere modò sequi hunc lapidem; Etiã vidi ferrea Samothracia exultare, & rumenta Ferri in Vasis æreis posita exsilire, cùm Magnes esset istis Vasis subditus. Tam vehementer Ferrum conatur recedere à Saxo cùm Æs interponitur, & tanta inter Ferrum & Magnetem discordia creatur: Nempe quoniam postquam effluvia ab Ære ingressa sunt apertos meatus Ferri, illosque impleverunt, tum effluvia à Lapide veniunt, & meatus Ferri plenos invenientia, neque viam per quam, uti solebant, transeant habentia, in ipsum Ferri corpus impingunt, illudque fluctu suo pulsant; Quo pacto Magnes à se Ferrum rejicit, & per Æs interpositum repellit, quod tamen cùm nullum Æs interponatur, attrahit. Ne verò mireris quòd hujus Lapidis effluvia alias item res non valent impellere:

Interdum, fugere, atque sequi consueta vicissim.
Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi:
Et ramenta simul Ferri furere intus ahenis
In Scaphiis, lapis hic Magnes cùm subditus esset:
Usqueadeo fugere à Saxo gestire videtur.
Ære interposito discordia tanta creatur,
Propterea, quia nimirum priùs æstus ubi Æris
Præcepit, Ferrique vias possedit apertas;
Posterior Lapidis venit æstus, & omnia plena
Invenit in Ferro; neque habet quà tranet, ut antè.
Cogitur offensare igitur pulsareque fluctu
Ferrea texta suo; quo pacto respuit ab se,
Atque per Æs agitat, sine eo quæ sæpe resorbet.
Illud in his rebus mirari mitte, quòd æstus
Non valet è Lapide hoc alias impellere item res:
Pondere enim fretæ partim stant, quod genus Aurum:
Ac partim Raro quia sunt cum corpore, ut æstus
Pervolet intactus, nequeunt impellier usquam;
Ligneu materies in quo genere esse videtur.
Inter utrasque igitur Ferri natura locata,
Æris ubi accepit quædam corpuscula: tum fit,

Quædam enim res adeo ponderosæ sunt, ut moveri non possint, ex. gr. Aurum: Quædam autem res tot & tam laxos habent meatus, ut effluvia per illos transeant, neque unquam offendant, ita ut nunquam impelli possint istæ res, atque inter istiusmodi res Lignum præcipuè enumerari potest: At verò Ferrum, cùm sit res medii generis, (cùm sit minùs grave quàm Aurum, & minùs rarum quàm Lignum) quando quædam Æris corpuscula intra suos meatus recepit, tum demum fit,

NOTÆ.

admoveatur unum Ferreæ acûs extremum, trahatur ab illa, & si idem extremum postea admoveatur alteri, ab illa refugiat, repellique appareat; cùm & aliunde oppositum ab ista trahatur, ab illa refugiat: At nimis sibi indulget vir ille magnus, nihil enim in his versibus proponitur de Fuga Ferri, quod per sequentia exempla non satis declaratur. Sæpe autem vidit *Lucretius* minutos annulos, & ramenta Ferri in vase æneo posita subsultare, cùm Magnes vas istud æneum subtùs contingeret; & persuasus causam esse in Corpore æris interposito, (cùm interposito tamen vitreo, ligneo, lapideo, quovis alio, haud secùs contingat) ita causam exinde reddit, quòd emissis quoque ex ære in frustula & ramenta Ferri corpusculis, spatiola Ferri iis sic compleantur, ut accedentia deinceps corpuscula Magnetica per æs trajecta ubi ea occupata comperiunt, subagitent, & quo possunt nisu propellant. v. 14.

1042. *Samothracia Ferrea.*] Annuli Ferrei, pervii & cassi; Olim Flamen Dialis gestabat, *Annulo nisi pervio cassoque ne utitor:* Demum Servi, & Plinii ætate, *Servitia jam ferrum auro cingunt, alia per sese mero aura decorant, cujus licentiæ origo nomine ipsa in* Samothrace *id institutum declarat:* Plin. Nat. Hist. lib. XXXIII. cap. 1.

1044. *Scaphiis.*] Vasis à forma scaphæ.

1054. *Illud in his rebus*, &c.] Quæri potest, quare Magnes non peræquè subagitet propellatque ramenta cæterorum corporum: id fieri causatur, v. 9. quòd vel sint graviora quàm ut propelli valeant, vel, si sint leviora, laxiora quoque sint, ita ut Magnetis corpuscula per illa liberè transirent.

Impellant

Digitized by Google

Impellant ut eam Magnesi semina saxi.
Nec tamen hæc ita sunt aliarum rerum aliena,
Ut mihi multa parum genere ex hoc suppeditentur,
Quæ memorare queam inter se singulariter apta.
Saxa vides primùm sola cooleſcere Calce:
Glutine materies Taurino ita jungitur una,
Ut vitio venæ tabularum sæpius hiscant,
Quàm laxare queant compages taurea vincla.
Vitigeni latices in Aquai fontibus audent
Miſceri, cùm Pix nequeat gravis, & leve Olivum:
Purpureusque colos Conchylî mergitur unà
Corpore cum Lanæ, dirimi qui non queat usquam,
Non si Neptuni fluctu renovare operam des:
Non, mare si totum velit eluere omnibus undis.
Denique res Auro Argentum concopulat unà,
Ærique æs Plumbo fit uti jungatur ab albo.
Cætera jam quàm multa licet reperire? quid ergo?
Nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam,
Nec me tam multam hîc operam consumere par est:
Sed breviter paucis restat comprendere multa.
Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contra,
Ut cava conveniant plenis hæc illius, illa
Hujusque: inter se junctura horum optima constat.
Est etiam, quasi ut annellis, hamisque plicata
Inter se quædam possint coplata teneri:

ut illud impellant effluvia Magnetis. Neque quidem harum rerum tam admiranda est & singularis conditio, multa enim enumerare possum, quæ eodem modo sibi invicem unicè conveniunt. Primùm vides Saxa calce Sola coaleſcere, (compingi) Ligneæ tabulæ à Glutine taurino ita conjunguntur, ut sæpe in ipso solido ligno fissuræ & hiatus faciliùs fiant, quàm Glutinis istius vincula dissolvi possunt: Vinum cum Aqua miſcetur, non item grave Pix, & leve Oleum: Et Purpureus Conchyliorum color ita totum Lanæ corpus imbuit, ut nunquam separari possit, imò nunquam, licet omnibus Neptuni fluctibus pristinum colorem revocare, totoque mari purpureum eluere coneris. Denique una res Aurum Argento copulat, Æs quoque ab Albo Plumbo Æri jungitur. Quàm multa ejusmodi invenire licet? Quid igitur? Nec Tibi opus est tam longis ambagibus, nec mihi fas est tam multam operam in illis enumerandis consumere, sed paucis verbis ego multa breviter complectar: Res istæ quarum Texturæ ita mutuò respondent, ut hujus rei Cava illius Plenis, & illius Cava hujus Plenis conveniant, facillimè atque arctiſſimè copulari possunt: Quædam etiam res quasi Hamis & Annulis copulatæ conjungantur,

NOTÆ.

1062. *Magnesi Semina saxi.*] Alii, *Magnesi flumina Saxi:* Alii, *Magnesia flamina saxi.*

1063. *Nec tamen hæc ita sunt*, &c.] Hactenus de Ferri motu ad Magnetem, aut ejusdem à Magnete fuga; quod ad ipsam adhæsionem attinet, par est quoque inter alias res consensus, quippe quæ una tantùm certaque re copulari, & connecti possunt. Si verò ipsum modum adhæsionis requiras, in extremis partibus Magnetis Hamos, in extremis partibus Ferri Annulos concipe, & nihil ampliùs inquires. v. 25.

1067. *Glutine taurino.*] Glutinum præstantiſſimum fit ex Auribus Taurorum, & Genitalibus: Plinius, Nat. Hist. lib. XXVIII. cap. 17.

1076. *Denique res auro argentum*, &c.] Faber,

Denique res Auro non Aurum copulat *unà.*

rectè quidem, Aurum Auro conjungitur, ut Æs Æri, versu sequenti: Non tamen rejicienda est vulgata Lectio, nam suprà Aqua miſcetur Vino, &c. Vid. Plin. Nat. Hist. lib. XXXIII. cap. 5.

1078. *Quid ergo?*] Quasi dicat, Num me idcirco hoc loco ea omnia referre oportet? *Lambinus.*

1083. *Hujus Cava illius plenis.*] Id est, Hujus corporis cavitates, solidis illius corporis & prominentibus corpusculis.

1086. *Coplata.*] Copulata, ut Gubernaclum.

Digitized by Google

& hoc modo Magnes Ferro videtur connecti. Nunc, quæ sit Morborum causa, atque unde Pestis orta humano generi, pecudumque gregibus cladem letiferam constare possit, docebo: Primùm suprà docui multarum rerum esse Semina, quæ nobis sunt salubria, è contrà etiam necesse est multa esse noxia & pernicioſa; Illa autem cùm casu coorta infecerint Cœlum, tum Aër fit Pestilens; Omnis autem vis & pestilitas morborum aut extrinsecùs, ut Nubes & Nebulæ, supernè per Cœlum veniunt, aut sæpe surgunt ex ipsa Terra, cùm semel humida computruit, intempestivis pluviis, & Solibus afflicta. Nonne etiam vides illos qui à patria sua domoque procul advenium (peregrinos Hospites) novo insolitoque Aëre & Aqua affici & affligi? Nempe quia Aër plurimum differt. ab illo quo anteà utebantur. Nam quantum putamus Aërem Britannicum differre ab eo Aëre qui est in Ægypto, quà Mundi Axis claudicat:

Quod magis in Lapide hoc fieri Ferroque videtur.
Nunc, ratio quæ sit Morbis, aut unde repentè
Mortiferam possit cladem conflare coorta
Morbida vis Hominum generi, Pecudumque catervis,
Expediam. Primùm multarum semina rerum
Esse suprà docui, quæ sint vitalia nobis:
Et contrà, quæ sint morbo, mortique, necesse'st
Multa volare; ea cùm casu sunt fortè coorta,
Et perturbárunt cœlum, fit morbidus Aër.
Atque ea vis omnis Morborum, pestilitasque,
Aut extrinsecùs, ut nubes nebulæque supernè
Per cœlum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
De terra surgunt, ubi putrorem humida nacta 'st,
Intempestivis Pluviisque, & Solibus icta.
Nonne vides etiam cœli novitate, & aquarum
Tentari, procul à patria quicunque domoque
Adveniunt? Ideo quia longè discrepat Aër.
Nam quid Britannum cœlum differre putamus,
Et quod in Ægypto 'st, quà mundi claudicat Axis?

NOTÆ.

1088. *Nunc, ratio quæ sit Morbis*, &c.] Unica remanent irati Numinis indicia, Morbi Epidemii & Pestes; Si verò nihil in his admirabile & divinum, actum erit de Providentia: Ut Pestis ratio explicetur non longis ambagibus opus est: Quippe ut in Universo multa sunt corpuscula Hominibus reliquisque Animalibus salubria, ita plurima noxia & lethifera: Quandocunque hæc noxia corpuscula, sive per Cœlum intromissa, sive è Terris surgentia Aërem replent, morbidus fit iste Aër, & inde Pestis in viscera Hominum ingressus, v. 13. Si peregrina hæc corpuscula rejicias, Aërem ipsum excute, atque in illo tanti mali cladisque originem invenies: Nam diversarum regionum diversus Aër, inde qui sanus Indigenis, Advenis ipsique inassuetis insaluber. v. 11. Inde etiam Morbi quibusdam regionibus peculiares, v. 5. Jam verò alterius regionis Aër in alteram feratur; sequatur, necesse est, totius Cœli corruptio, v. 6. Inde Fontes, Herbæ inficiuntur, vel demum ipse Aër corruptus enecat, v. 13. Hanc disputationem demum confirmat *Lucretius* exemplo memorabilis illius Pestis, quæ vigente bello Peloponnesiaco Athenis contigit, & quam fusè describit, v. 149.

1103. *Discrepat Aër.*] Alii, *Discrepitant res*, ineptè.

1104. *Britannum Cœlum.*] Ut apud Horat. *Italum Cœlum: Diis patriis, Italoque Cœlo.* Lambinus tamen legit,

Nam quid Britanno cœlo *differre putamus*
Id *quod in Ægypto est.* ———

Codices constanter *Britanis*, unde Faber *Britannidis*: Græci enim insulas illas omnes Βρεττανίδας vocant.

1105. *Claudicat Axis.*] Sæpe Lucretius *Claudicat*, pro *Deficit: Quà Mundi claudicat Axis*, id est, qua parte Axis, seu Polus Arcticus, qui nobis sublimis semper apparet, illis est depressus; seu qua parte Mundus inclinatus est ad oram nobis ignotam, quam Græci ἀντάξονα vocant, nostro Axi contrariam: Est autem hæc pars Meridionalis, seu Australis. *Lambinus.*

Quidve

Quidve quod in Ponto'ſt differre à Gadibus, atque
Uſque ad nigra virûm, percoctaque ſæcla calore.
Quæ cùm quatuor inter ſe diverſa videmus,
Quatuor à ventis, & cœli partibus eſſe,
Tum color & facies hominũ diſtare videntur
Largiter, & morbi generatim ſæcla tenere.
Eſt Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media, neque præterea uſquã.
Atthide tentantur Greſſus, Oculique in Achæis
Finibus, inde aliis alius locus eſt inimicus
Partibus, ac membris: Varius concinnat id Aër.
Proinde ubi ſe Cœlũ, quod nobis fortè alienum'ſt,
Commovet, atque Aër inimicus ſerpere cœpit:
Ut nebula, ac nubes paullatim repit, & omne
Quà graditur, conturbat, & imutare coactat.
Eit quoque, ut in noſtrum cùm venit deniq; cœlum,
Corrumpat, reddatque ſui ſimile atque alienum.
Hæc igitur ſubitò clades nova, peſtilitaſque,
Aut in aquas cadit, aut fruges perſidit in ipſas,
Aut alios hominũ paſtus, pecudumq; cibatus:
Aut etiam ſuſpenſa manet vis Aëre in ipſo:
Et cùm ſpiranteis miſtas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter ſorbere neceſſe'ſt.
Conſimili ratione venit Bubus quoque ſæpe
Peſtilitas, etiam pecubus balantibus ægror.
Nec refert utrum nos in loca deveniamus
Nobis adverſa, & cœli mutemus amictum:
An cœlum nobis ultrò natura cruentum
Deferat, aut aliquid, quo non conſuevimus uti:
Quod nos adventu poſſit tentare recenti.
Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æſtus

quantum illum qui in Ponto eſt, differre ab eo qui eſt in Gadibus, & uſque ad nigras & radiis Solis percoctas Hominum Gentes (Æthiopum populos) extenditur. Quos quatuor Aëris tractus conjicere poſſimus eſſe inter ſe diverſos, quoniam ſunt ad diverſas & oppoſitas Mundi quatuor partes, præterea Color Vultuſque Hominum illis quatuor tractibus ſubjectorum plurimum diſcrepant, & peculiares morbi homines in ſingulis iſtis regionibus affligunt: Morbus qui dicitur Elephantiaſis in media Ægypto juxta Nili flumina gignitur, neque alibi præterea: In Attica Pedes, & in Achaia Oculi morbo tentantur, ſic aliæ regiones aliis partibus & membris Hominum inimicæ ſunt; Diverſi verò hi morbi ex Aëris diverſitate oriuntur; Proinde, quando alterius regionis Aër, qui nobis noxius eſt, ſedes ſuas deſerit, & in noſtrum Cœlum ſerpere incipit, Ut nebula & nubes paullatim progreditur, omne Cœlum qua prorepit, conturbat, & mutat; denique cùm in noſtrum Cœlum venerit corrumpit illud, reddit ſui ſimile, ideoque alienum nobis & noxium. Hæc autem malignitas & Peſtilentia in noſtrum Cœlum ſubitò irrepens vel in Aquas cadit, vel in Fruges & Herbas, aut alia Hominum alimenta, & Pecudum pabula deſcendit; aut Malignitas in ipſo Aëre ſuſpenſa manet, & cùm (reſpiremus) ſpirantes auras ex Aëre ducimus, neceſſe eſt ut noxia, quæ cum Aëre miſcentur, corpuſcula in corpus noſtrum ducamus: Eodem modo Boves Oveſque Peſtis frequenter corripit: Neque intereſt, utrum Nos veniamus in loca nobis infeſta, Aëriſque ambitum mutemus, an Natura ſponte ſua noxium nobis Aërem deferat, aut aliquid aliud cui non aſſueti ſumus. Quodque recenter in noſtrum Cœlum delatum inſolita vi nos tentare poſſit & afficere. Hujusmodi Peſtis & Vis lethifera

NOTÆ.

1112. *Eſt Elephas.*] *Elephantia*, & *Elephantiaſis* dicitur, & alii aſſerunt hunc Morbum infeſtare tantùm incolas Ægypti qui de Nilo bibunt: At Celſus, lib. III. cap. 25. Ignotus pene in Italia, in quibuſdam regionibus frequentiſſimus eſt morbus; vide plura.

1132. *Cœli amictum.*] Alii, *cœlum amictum*: Et in ſequenti verſu *Inimicum*, aut *Corruptum* pro *Cruentum*, ſed jam occupatus ſum, nec ſequar.

1136. *Hæc ratio quondam*, &c.] Sequitur, Peſtis, quæ Athenas olim vaſtavit, Deſcriptio, è ſecundo Thucydidis libro, & tertio Hippocratis de Morbis Popul. deſumpta; Quam adeò feliciter expreſſit, ut, Macrobio judice, Sat. lib. VI. Cap. 2. Virg. Georg. 3. certè Ovidius, Met. 7. habuit quem imitaretur.

Digitized by Google

Athenienſium Agros aliquando reddidit funeſtos, vias vaſtavit, Urbemque civibus exhauſit; nam à remotiſſimis Ægypti finibus orta veniens, magnum Aëris ſpatium, multumque Æquor permenſa, tandem Athenienſibus incubuit, inde Homines morbo mortique catervatim dabantur. Principiò, caput Fervore incenſum gerebant, geminoſque oculos rubentes ſuffuſa luce; Fauces intrinſecùs ſudabant atro ſanguine, vocis via ulceribus ſepta coibat, & Lingua Animi interpres manabat ſanie, ulceribus langueſcens, facilè moveri non potuit, & tactu aſpera: Inde ubi vis morbida per fauces deſcendens pectus compleverat, & in ipſa Ægrorum corda confluxerat, tum quidem labefactata erant omnia Vitæ munimina; Spiritus foras volvebat ex ore tetrum odorem, haud abſimilem illi qui è putridis cadaveribus oritur; Animi totius vires, omniaque Corporis membra penitùs languebant in ipſo mortis limine conſtituta: Hiſque malis intolerabilibus perpetuò adjuncta erat triſtis

Finibu' Cecropiis funeſtos reddidit agros,
Vaſtavitque vias, exhauſit civibus urbem.
Nam penitus veniens Ægypti è finibus ortus,
Aëra permenſus multum, campoſque natanteis,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo mortique dabantur.
Principiò, caput incenſum fervore gerebant:
Et dupliceis oculos ſuffuſa luce rubenteis.
Sudabant etiam fauces intrinſecùs atro
Sanguine, & ulceribus vocis via ſepta coibat;
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aſpera tactu:
Inde, ubi per fauceis pectus complerat, & ipſum
Morbida vis in cor mœſtum confluxerat ægris:
Omnia tum verò vitaï clauſtra lababant.
Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
Atque animi prorſum vires totius, & omne
Languebat corpus, lethi jam limine in ipſo.
Intolerabilibuſque malis erat anxius anguor
Aſſiduè

NOTÆ.

1136. *Hæc ratio morborum*, &c.] Peſtis, viz. ab Aëre alieno ortus, *Mortifer æſtus*, Alii, *Aër*, ſed *Æſtus* olim *Macrobius*.

1139. *Nam penitus veniens*, &c.] Ἤρξατο δὲ τὸ μὲν πρῶτον, ὡς λέγεται, ἐξ Αἰθιοπίας τῆς ὑπὲρ Αἰγύπτου, ἔπειτα δὲ, καὶ ἐς Αἴγυπτον, καὶ Λιβύην κατέβη, καὶ ἐς τὴν Βασιλέως γῆν τὴν πολλὴν, ἐς δὲ τὴν Ἀθηναίων πόλιν ἐξαπιναίως ἐνέπεσε. Thucydides.

1143. *Principiò, caput incenſum*, &c.] Πρῶτον μὲν τῆς κεφαλῆς θέρμαι ἰσχυραὶ, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐρυθήματα, καὶ φλόγωσις ἐλάμβανε: Idem Thucydides.

1144. *Suffuſa luce.*] Viz. Orbibus Oculorum ſanguine ſuffuſis.

1145. *Sudabant etiam*, &c.] Καὶ τὰ ἐντὸς, ἥτε φάρυγξ, καὶ ἡ γλῶσσα εὐθὺς αἱματώδη ἦν. Thucyd.

1149. *Inde, ubi per fauces pectus*, &c.] Καὶ ἐν ᾧ πολλῷ χρόνῳ κατέβαινεν ἐς τὰ στήθη ὁ πόνος μετὰ βηχὸς ἰσχυροῦ, καὶ ὁπότε ἐς τὴν καρδίαν ἐκρίξαιεν, ἀνεστρεφέ τε αὐτὴν καὶ ἀποκαθάρσεις χολῆς πᾶσαι, ὅσαι ὑπὸ ἰατρῶν ὠνομασμέναι εἰσὶν, ἐπῆσαν. E quibus intelligere poſſumus quid velint iſta, *Omnia Vitaï clauſtra lababant*, &c.] Sequebatur, viz. omnium Inteſtinorum convulſio, atque inde excretiones cum torminibus.

1150. *In cor.*] Stomachum: Schol. ad Thucyd. Οἱ παλαιοὶ ἰατροὶ τὸν στόμαχον καρδίαν ἐκάλουν, καὶ καρδιῶγμον τὸν πόνον τοῦ στομάχου.

1152. *Spiritus ore foras.*] Duos hos verſus ſuo loco emotos verſui 1129. ſubjungendos eſſe cenſeo; Ita enim Thucydides, καὶ πνεῦμα ἄτοπον, καὶ δυσῶδες φέρει: Et deinde meliùs conveniunt omnia, preſſiúſque declaratur Thucydidis narratio.

1156. *Intolerabilibuſque*, &c.] Thucyd. Καὶ αὐταὶ (viz. ἀποκαθάρσεις, modò memoratæ) μετὰ ταλαιπωρίας μεγάλης. Schol. ταλαιπωρίας μεγάλης, τῆς δυσενδιερίας δηλονότι.

Digitized by Google

Assiduè comes, & gemitu commista querela,
Singultusque frequens noctem perspæpe, diemque,
Conripere assiduè nervos & membra coactans,
Dissolvebat eos, defessos antè, fatigans.
Nec nimio cuiquam possis ardore tueri
Corporis in summo summam fervescere partem:
Sed potiùs tepidum manibus proponere tactum,
Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere
Corpus, ut est per membra Sacer cùm diditur ignis.
Intima pars homini verò flagravit ad ossa:
"Flagravit stomacho flamma, ut fornacibus intùs,
Nil adeo posset cuiquam leve, tenueque membris
Vertere in utilitatem: ad ventum & frigora semper
In fluvios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum jacientes corpus in undas.
Multi præcipites lymphis putealibus altè
Inciderunt, ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans

Animi anxietas, & querela gemitu commixta; & frequens singultus per noctem diemque crebris convulsionibus nervos & membra contorquens, dissolvebat miseros homines vi morbi antè fatigatos vehementer exercens: Nec tamen sentire potuisti summas Corporis alicujus partes nimio fervore incendi, sed potiùs tepidas & moderatè calentes tactus expertus es; & omne Corpus ulceribus quasi inustis ruhebat, ut fit, cùm Sacer Ignis per membra serpit; Interiores autem partes & viscera usque ad ossa flagrabant, Flamma intùs in Stomacho tanquam in fornacibus flagrabat; ita ut nullam vestem, utcunque levem tenuemque, pati potuerint: Frigus semper ventumque captabant: Alii membra sua morbo ardentia in gelidos fluvios mittebant, nuda corpora in undas jacientes. Multi in puteos sese præcipites egerunt, rictu patente insilientes: Et sitis arida quæ semper torrebat neque satiari potuit,

NOTÆ.

νότι. Atque ita forsan ipse Thucydides, sed latior vocis istius apud *Lucretium* acceptatio, & tam Animi anxietatem quàm intestinorum tormina significat.

1158. *Singultusque frequens.*] Λύγξ τε τοῖς πλείοσιν ἐνέπιπλε κενὴ, σπασμὸν ἐνδιδοῦσα ἰσχυρόν. Thucyd. Lambinus legit λύγξ πυκνὴ, propter vocem *Frequens:* At verò λύγξ ipsa est singultus frequens: Istum autem Singultum, qui κένος dicitur, (alius autem πλήσης) Convulsiones maximè sequuntur.

1161. *Nec nimio cuiquam,* &c.] Καὶ τῷ μὲν ἔξωθεν ἀπτομένῳ σῶμα οὐκ ἄγαν θερμὸν ἦν, οὐδὲ χλωρὸν, ἀλλ' ὑπέρυθρον πελιδνὸν, φλυκταίναις μικραῖς καὶ ἕλκεσιν ἐξηνθηκὸς. Thucyd.

1165. *Sacer Ignis.*] Ejus, viz. generis, quod est subrubicundum, aut mistum ex pallore & rubore; exasperatumque per pustulas continuas, quarum nulla altera major est, sed plurimæ perexiguæ: Celsus, lib. V. cap. 28.

1166. *Intima pars Homini,* &c.] Τὰ δὲ ἐντὸς οὕτως ἐκαίετο, ὥστε μήτε τῶν παν̀υ λεπτῶν ἱματίων μὴ σινδόνων τὰς ἐπιβολὰς, μήτ' ἄλλό τι ἢ γυμνὸν ἀνέχεσθαι. Thucyd.

1166. *Ad Ossa.*] Alii, *Adesa:* Quidam insuper rejiciunt versum sequentem.

1168. *Nil adeo posset.*] In sequenti versu τὸ *Vertere* est ablolutum, ut sæpe alias; Alii, *Verti in Utilitatem.*

1170. *In fluvios partim,* &c.] Ἡδιστά τε ἂν ἐς ὕδωρ ψυχρὸν σφᾶς αὐτὸς ῥίπτειν, πολλοὶ ἔδρασαν ἐς φρέατα τῇ δίψῃ ἀπαύστῳ συνεχόμενοι, ἐν τῷ ὁμοίῳ καθειστήκει τό τε πλέον, ἐλασσον πολύ.

1174. *Insedabiliter sitis arida corpora mersans.*] Legendum videtur,

Insedabiliter sitis arida corpora vexans.

Ita certè ratio suadet, & illud *Insedabiliter*, quod cum *Mersans* non bellè concinit: *Faber:* Vereor ut id probet *Faber*, & hæc quidem scripsit versuum præcedentium immemor, quòd si considerâsset Ægros in undas insilientes, vocem *Mersans* probâsset.

Æquabat

Digitized by Google

effecit ut largissimus Aquæ hausfus exiguus videretur. Neque unquam cessabant dolores, nulla quies aut somnus, corpora jacebant continuo morbo fatigata, Medicina tacito timore mussabat; quippe ardentia Oculorum lumina totas noctes patentia versabant somno expertia. Tum etiam multa alia apparebant Mortis indicia; Mens, viz. dejecta, tristitia metuque perturbata, Frons mœsta, Vultus acer, & furiosus; Porro Aures sollicitæ, & sonoribus plenæ, modò Creber spiritus, modò ingens, & rarò ductus; & humor albus sudoris per collum stillans, Sputa tenuia, minuta, & croceo colore tincta, salsa, & per fauces asperas vix vehementi tussi ejecta. In manibus Nervorum Contractio, & membrorum Tremor, Frigusque à pedibus paullatim serpens: Denique cùm Mors appropinquaret. Nares erant compressæ, Nasi acumen attenuatum, cavati Oculi, cava Tempora, Pellis frigida & dura, rictus inhorruit, & Frons tenta erat:

Æquabat multum parvis humoribus imbrem. 1175
Nec requies erat ulla mali, defessa jacebant
Corpora, mussabat tacito Medicina timore,
Quippe patentia cùm totas ardentia nocteis
Lumina versarent oculorum expertia somno,
Multaque præterea mortis tum signa dabantur, 1180
Perturbata Animi mens in mœrore, metuque,
Triste supercilium, furiosus voltus, & acer,
Sollicitæ porro plenæque sonoribus aures,
Creber spiritus, aut ingens, raròque coortus,
Sudorisque madens per collum splendidus humos, 1185
Tenuia sputa, minuta, croci contincta colore,
Salsaque per fauceis raucas vix edita tussi:
In manibus verò nervi trahier, tremere artus:
A pedibusque minutatim succedere frigus
Non dubitabat, item ad supremum denique tempus 1190
Compressæ nares, nasi primoris acumen
Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,
Duraque, inhorrebat rictum, frons tenta minebat:

NOTÆ.

1175. *Æquabat multum*, &c.] Efficiebat, ut quantumvis larga Aquæ copia pro nimia siti æstuantium corporum exigua videretur.

1176. *Nec requies*, &c.] Καὶ ἡ ἀπορία τῦ μὴ ἡσυχάζειν, ἢ ἡ ἀγρυπνία ἐπέκειτο διαπαντός.

1177. *Mussabat tacito*, &c.] Ita novum & inusitatum Morbi genus fuit, ut Medici incerti quid agerent, dubia quædam sed plena timoris murmura mittebant, Thucyd. ὃ γὰρ Ἰατροὶ ἤρκυν τὸ πρῶτον θεραπεύοντες ἀνόια.

1180. *Multaque præterea*, &c.] Versus 14. inseruntur non à Thucydide desumpti, quos præclaros licet & insignes, si ideò rejiceremus, (nam Poëta Historici fidissimus Interpres) non est quòd aliquis irascatur; sed quoniam sunt digni *Lucretio*, admittantur.

1183. *Sollicitæ porro.*] Aures sonoribus, ut Mentes curis plenæ *sollicitæ* dicuntur.

1184. *Aut Ingens.*] Alii, *Ac Ingens*, frustra.

1191. *Nasi primoris.*] Tacitus, *In primori Acie*: Et Aulus Gellius, lib. I. Cap. 18. *Varro in primore libro scripsit de ratione vocabulorum scitissimè.*

1193. *Inhorrebat rictum.*] Lucretius, lib. V. v. 1063.

——— *Magna molossûm*
Mollia ricta *fremunt.* ———

1193. *Frons tenta minebat.*] Id est, *Imminebat*, Lambinus, ut suprà, *Inclinata minent*, &c. Alii, *Meabat*: Id est, *Fluebat*: Absurdè. Nam res tentæ non *fluunt*. Leg. igitur: *Micabat*. Hippocrates, δέρμα περὶ τὸ μέτωπον σκληρόν τε, καὶ παρατέλαμένον. Celsus, lib. II. cap. 6. *Cutis circa frontem dura, & intenta.* Forsan etiam Legi potest, *Minabat*: Ut enim Veteres *Minito*, ita forsan, *Mino*: Nisi alicui placeat, *Manebat*, id est, *Erat*. Rutgersius denique, *Inhorrescens rictum Frons tenta minabat.*

Nec

Digitized by Google

Nec nimiò rigida poſt ſtrati morte jacebant:
Octavoque ferè candenti lumine ſolis,
Aut etiam nona reddebant lampade vitam.
Quorum ſiquis (ut eſt) vitârat funera lethi,
Ulceribus tetris, & nigra proluvie alvi;
Poſterius tamen hunc tabes lethumque manebat:
Aut etiam multus capitis cum ſæpe dolore
Corruptus ſanguis plenis ex naribus ibat:
Huc hominis totæ vires corpuſque fluebat.
Profluvium porro qui tetri ſanguinis acre
Exierat, tamen in nervos huic morbus & artus
Ibat, & in parteis genitaleis corporis ipſas.
Et graviter partim metuentes limina lethi
Vivebant ferro privati parte virili:
Et manibus ſine nonnulli pedibuſque manebant
In vita tamen, & perdebant lumina partim:
Uſqueadeo mortis metus his inciſerat acer.
Atque etiam quoſdam cepere oblivia rerum

Nec multò poſt primum morbi acceſſum rigida morte ſtrati jacebant, (moriebantur) nam octavo aut nono die reddebant Animam: At ſi quis Ægrotorum mortem ipſam vitavit, (quidam autem vitabant) ruptis tetris ulceribus, & nigro alvi profluvio adjutus, Ille tamen demum Tabe languebat & interiit: Aut multus corruptus Sanguis cum dolore Capitis è plenis ipſius naribus effluxit; & eadem via omnes Hominis vires, totumque Corpus emanabat: At verò qui lethali iſto Sanguinis profluvio non laborabat, illi tamen in nervos atque Artus ibat Morbus, imò in ipſas partes genitales Corporis, & multi mortem vehementer timentes vivebant ferro privati membro virili: Multi manus, pedeſque amittebant, tamen manebant in vita: Multi denique oculos perdebant, Acer metus Mortis miſeros hoſce Homines tam penitus occupaverat: Quidam denique ita cunctarum rerum obliviſcebantur,

NOTÆ.

1194. *Nec nimiò rigida*, &c.] Διεφθείροντο οἱ πλεῖστοι ἐννέα ἢ ἑβδομαῖοι ὑπὸ τῇ ἐντὸς καύματι, Thucyd. Lucretius autem, *Octavo* aut *Nono die*.

1197. *Quorum ſiquis, ut eſt*, &c.] Εἰ διαφύγοιεν ἐπικαλιόντι τῇ νοσήματι ἐς τὴν κοιλίαν, ἢ ἕλκωσεως τε αὐτῇ ἰσχυρᾶς ἐγγιγνομένης, ἢ διαῤῥοίας ἅμα ἀκρατεῖ ἐπιπιπλάσης, οἱ πολλοὶ ὕστερον διὰ τὴν ἀσθένειαν διεφθείροντο. Thucyd.

1198. *Nigra proluvie Alvi.*] V. 1203. *Tetri ſanguinis acre profluvium.* Thucyd. διαῤῥοίας ἀκράτου (ſive ἀκρατῆς legas, perinde eſt: At διάῤῥοιαν ἄκρατον non ſincerum & purum, ſed vehemens, & immoderatum) Alvi profluvium interpreteris ἐπιπιπλάσης.

1200. *Aut etiam multus capitis*, &c.] Tres ſequentes verſus in Thucydide ne quæras, neque enim obſcurè, quod vult *Lambinus*, exprimuntur: Atque ideo additos crediderim, ut *Acre profluvium tetri Sanguinis* explicetur.

1202. *Huc Hominis*, &c.] *Hâc* Faber, id eſt, ea parte, per nares ſcilicet.

1203. *Profluvium porro*, &c.] Διεξῆει δὲ διὰ παντὸς τοῦ σώματος ἄνωθεν ἀρξάμενον τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ πρῶτον ἱδρυθὲν κακόν. v. 1143. *Principio caput incenſum*, &c. ἢ εἴτις ἐκ τῶν μεγίστων (κινδύνων δηλονότι, Schol.) περιγένοιτο, τῶν γε ἀκρωτηρίων ἀντίληψις αὐτὸ ἐπεσήμαινε, κατέσκηπτε γὰρ ἢ εἰς τὰ Αἰδοῖα, ἢ εἰς ἄκρας χεῖρας, ἢ πόδας· ἢ πολλοὶ ξερισκόμενοι τούτων διέφυγον, εἰσὶ δὲ οἳ ἢ τῶν ὀφθαλμῶν. Thucyd.

1204. *Exierat profluvium Sanguinis.*] Sic v. 1215.

——— *Acrem* exiret *odorem.*

& lib. V.

——— Exibant *dentis adactus*
Jumenta. Virgilius,
Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit.

1211. *Atque etiam quoſdam*, &c.] Τὰς δὲ ἢ λήθη ἐλάμβανε παραυτίκα ἀναπαύλας (ὑγιαναύλας, Schol.) τῶν πάντων ὁμοίως, ἢ ἠγνόησαν σφᾶς τε αὐτοὺς, ἢ τοὺς ἐπιτηδείους. Thucyd.

Cunctarum,

Digitized by Google

ut seipsos non cognoscerent. Et cùm multa Cadavera acervatim humi jacebant inhumata, tamen Volucres & Feræ longè ab iis recedebant lethalem odorem vitantes, vel statim atque degustaverant agebant Animam. Tum verò interdiu vix ulla apparuit Avis, neque noctu Feræ Sylvis exibant: Nam peste plerumque afficiebantur & perierunt: Præcipuè fidi Canes in omni platea struti animam reddebant languidam, nam Pestis vitam membris extorsit; Funera sine ulla pompa ullisque amicis prosequentibus rapiebantur: Neque ullum erat commune ægris omnibus remedium, nam quod (recreavit alios) aliis dederat licere volvere in ore vitales auras Aëris, & intueri Cœlum, illud erat exitio aliis, & mortem accelerabat. In his autem malis hoc unum erat maximè miserandum & luctuosum, quòd quàm primùm aliquis se Morbo affectum sentiebat, tanquam esset ad mortem damnatus, tristis mœstusque jacebat, vitam desperans, expectans mortem miserè Animam expirabat. Ideo autem crebriora erant funera,

Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
Multaque humi cùm inhumata jacerent corpora supra
Corporibus, tamen alitùum genus atque ferarum
Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem:
Aut, ubi gustârat, languebat morte propinqua.
Nec tamen omnino temerè illis solibus ulla
Comparebat avis, nec noctibus sæcla ferarum
Exibant sylvis: Languebant pleraque morbo,
Et moriebantur: cùm primis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vasta:
Nec ratio remedî communis certa dabatur:
Nam quod alis dederat vitaleis Aëris auras
Volvere in ore licere, & cœli templa tueri:
Hoc aliis erat exitio, lethumque parabat.
Illud in his rebus miserandum & magnopere unum
Ærumnabile erat, quòd, ubi se quisque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
Deficiens animo mœsto cum corde jacebat
Funera respectans, animam & mittebat ibidem.
Idque vel in primis cumulabat funere funus:
Quippe

NOTÆ.

1213. *Multaque humi cùm*, &c.] Τὰ ὄρνεα, καὶ τετράποδα, ὅσα ἀνθρώπων ἅπτεται πολλῶν ἀτάφων γιγνομένων, ἢ ἐ προσήει, ἢ γευσάμενα διεφθείρετο. Thucyd.

1217. *Nec tamen omnino*, &c.] Τεκμήριον δὲ, (viz. modò dicta vera esse) τῶν μὲν τοιούτων ὀρνίθων ἐπίλειψις σαφὴς ἐγένετο, καὶ οὐκ ἐφωράθη ὅτε ἄλλως, ὅτε περὶ τοιοῦτον ἐόν. Thucyd.

1217. *Solibus.*] Viz. Diebus: Macrobius olim *Sedibus*, at voci *Noctibus* in sequenti versu meliùs respondet vox *Solibus*, quamvis Alii legant, *Noxia sæcla ferarum.*

1220. *Cùm primis fida canum vis*, &c.] Οἱ δὲ κύνες μᾶλλον αἴσθησιν παρεῖχον τῶν ἀποθανόντων διὰ τὸ συνδιαιτᾶσθαι. Thucyd.

1223. *Incomitata rapi*, &c.] Non agnoscit, Thucydides.

1224. *Nec ratio remedi*, &c.] Ἓν τι ἐδόκει κατέχειν ἴαμα, ὡς εἰπεῖν ὅτι χρὴ προσφέροντας ὠφελεῖν, τὸ γὰρ τῷ ξυνενεγκὸν, ἄλλον τοῦτο ἔβλαπτε. Thucyd.

1225. *Aëris auras volvere*, &c.] Uno verbo *Vivere* est. Faber: *Cœli templa tueri*: Virgilius, Æn. 4.

——— *Tædet cœli convexa tueri.*

1228. *Illud in his rebus*, &c.] Δεινότατον δὲ παντὸς ἦν τῶν κακῶν ἥ τε ἀθυμία, ὁπότε τις αἴσθοιτο κάμνων, πρὸς γὰρ τὸ ἀνέλπιστον εὐθὺς τραπόμενοι τῇ γνώμῃ πολλῷ μᾶλλον προΐεντο σφᾶς αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἀντεῖχον. Thucyd.

1230. *Morti damnatus ut esset.*] *Ut* esset, *Quasi* foret jam Orco addictus.

1233. *Idque vel in primis*, &c.] Octo sequentes versus obscuriùs: *Thucyd.* Ἐπιφ-

Digitized by Google

Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi:
Nam quicunque suos fugitabant visere ad ægros,
Vitaï nimiùm cupidi, mortisque timentes,
Pœnibat paullò post turpi morte malaque
Desertos, opis experteis, incuria mactans,
Lanigeras tanquam pecudes, & bucera sæcla.
Qui fuerant autem præstò, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandaque lassorum vox mista voce querelæ.
Optimus hoc lethi genus ergo quisque subibat:
Inque aliis alium populum sepelire suorum
Certantes, lacrymis lassi luctuque redibant.
Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur:
Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Præterea, jam pastor, & armentarius omnis,
Et robustus item curvi moderator aratri,
Languebant, penitusque casis contrusa jacebant
Corpora, paupertate & morbo dedita morti.
Exanimis pueris super exanimata parentum
Corpora nonnunquam posses, retroque videre
Matribus, & patribus natos super edere vitam:

& catervatim moriebantur Homines, quoniam ex aliis in alios serpebat Pestis, neque contagia vitari potuerunt. Nam quicunque vitæ nimis cupidi Amicos suos ægros visere noluerunt, illos desertos omnisque opis expertes paullò pòst turpi malaque morte par negligentia punibat: Et tanquam Boves aut Oves neglecti moriebantur. Qui autem visebant Amicos suos ægros, illi contagio affecti, aut fatigati labore quem Pudor, blandæque preces languentium cum gemitu commixtæ cogebant obire, perierunt. Optimus autem quisque Vir hoc genus Mortis subibat: Et alium suorum populum in aliis sepelire certantes, lachrymis luctuque fatigati redibant: Inde plurimi mœrore confecti decumbebant; Neque quisquam reperiri potuit, quem tali in tempore neque Morbus, neque Mors, neque Luctus tentaverat. Præterea, jam Pastor, & omnis Bubulcus, & curvi Aratri moderator (Agricola) languebant, & Homines rure abditi, & casas incolentes jacebant Morbo simul & paupertate oppressi: Nonnunquam etiam videre posses Mortuos parentes super Mortuos pueros jacentes, & è contra Pueros super Matres patresque morientes.

NOTÆ.

ἀφ' ἑτέρου θεραπείας ἀναπιμπλάμενοι, ὥσπερ τὰ πρόβατα ἔθνησκον· καὶ τὸν πλεῖστον φθόρον τοῦτο ἐνεποίει. Εἴτε γὰρ μὴ θέλοιεν δεδιότες ἀλλήλοις προσιέναι, ἀπώλυντο ἔρημοι, καὶ οἰκίαι πολλαὶ ἐκενώθησαν ἀπορίᾳ τοῦ θεραπεύσαντος. Rectiùs autem mutetur horum versuum ordo.

Quippe etenim nullo, &c.
Ex aliis alios avidi, &c.
Idque vel imprimis cumulabat, &c.

1238. *Pœnibat.*] Punibat, Ita *Mœri*, Muri: &c.

1241. *Qui fuerant præstò*, &c.] Εἴ τε προσίοιεν διεφθείροντο, καὶ μάλιστα οἱ ἀρετῆς τι μεταποιούμενοι, αἰσχύνη γὰρ ἠφείδουν σφῶν αὐτῶν, εἰσιόντες παρὰ τοὺς φίλους.

1245. *Inque aliis alium*, &c.] Faber, *Inque aliis alius*, &c. Verborum enim consecutio hæc esse debuit. *Alius in aliis, Alius porro in aliis populum, seu ingentem multitudinem suorum necessariorum, familiarium sepelire certantes, lachrymis lassi luctuque redibant.* Breviter Thucyd. Ἐπεὶ καὶ τὰς (πρὸς τὰς, Schol.) ὀλοφύρσεις τῶν ἀπογιγνομένων τελευτῶντες καὶ οἱ οἰκεῖοι ἐξέκαμνον, ὑπὸ τοῦ πολλοῦ κακοῦ νικώμενοι.

1252. *Casis contrusa.*] Rure, viz. Suprà, *funestos reddidit agros:* Et Lambinus frustra adducit ista Thucyd. verba, ἐν καλύβαις διαιτωμένων.

Nec

Digitized by Google

Nec minima pars illius Peſtis in Urbem fluxit ex Agris, quam turba Ruſticorum morbo infecta conveniens ex omni parte contulit; Iſti enim Ruſtici complebant omnia loca, & Tecta, unde evenit ut æſtu confecti plures interierint. Multos videres proſtratos & jacentes juxta publicos Aquarum fontes, ab aqua, quam nimis avidè hauriebant, ſuffocatos: Multos etiam videres per publicas vias paſſim jacentes ſemianimo corpore, pædore horridos, & pannis coopertos defluentibus membris putreſcere: Sola pellis erat ſuper oſſa, iſtaque tetris ulceribus, & ſordi cooperta. Denique Mors impleverat exanimis corporibus omnia ſancta Deorum delubra, & cuncta Numinum Templa erant Cadaveribus paſſim onerata, quæ loca Æditui compleverant Hoſpitibus:

Nec minimum partem ex agris ægrotis in urbem
Confluxit, languens quem contulit Agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parti.
Omnia complebant loca tectaque quò mage eos tum
Confertos ita acervatim mors accumulabat.
Multa ſiti proſtrata viam per, proque voluta
Corpora ſilanos ad aquarum ſtrata jacebant,
Intercluſa anima nimia ab dulcedine aquai.
Multaque per populi paſſim loca promta, viaſque
Languida ſemianimo tum corpore membra videres,
Horrida pædore, & pannis cooperta perire
Corporis inluvie: Pellis ſuper oſſibus una,
Ulceribus tetris prope jam, ſordique ſepulta.
Omnia denique ſancta Deûm delubra replèrat
Corporibus mors exanimis, oneratáque paſſim
Cuncta cadaveribus Cœleſtum templa manebant:
Hoſpitibus loca quæ complerant Ædituentes.

NOTÆ.

1257. *Nec minimum partim*, &c.] Melius, *Nec* minimam partem *ex agris* ægroris *in urbem*: Ita, v. 1130. *Pecubus balantibus ægror.* Ἐπίεσε δ' αὐτὰς μᾶλλον πρὸς τῷ ὑπάρχοντι πόνῳ, ἡ ξυγκομιδὴ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐς τὸ ἄστυ, καὶ ἐκ πάσου τοὺς ἐπελθόντας, οἰκιῶν γὰρ οὐχ ὑπαρχουσῶν, ἀλλ' ἐν καλύβαις πνιγηραῖς ὥρᾳ ἔτους διαιτωμένων ὁ φθόρος ἐγίγνετο οὐδενὶ κόσμῳ ἀλλὰ καὶ νεκροὶ ἐπ' ἀλλήλοις ἐκείμτο. Thucyd.

1260. *Quò mage eos tum confertos.*] Lambinus. Alii, *Quò magis æſtu confectos:* Utraque lectio ex ipſis Thucyd. verbis modò adductis probari poteſt.

1262. *Multa ſiti proſtrata*, &c.] Καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐκαλινδοῦντο, καὶ περὶ τὰς κρήνας ἀπάσας ἠμυδνῆτες, τῇ τε ὕδατος ἐπιθυμίᾳ. Thucyd.

1263. *Silanos Aquarum.*] Κρήνας, Thucyd. Hyginus, Fab. 169. *Neptunus compreſſit Amymonen, pro quo beneficium ei tribuit, juſſitque ejus fuſcinam de petra educere, quam cùm eduxiſſet, tres* Silani *ſequuti ſunt, qui ex Amymones nomine Amymonius fons appellatus eſt.* Celſus, lib. III. cap. 18. *Confert etiam aliquid ad Somnum* Silanus *juxtà cadens.*

1267. *Pannis cooperta.*] Nam pauperrimi Ruſtici ſeſe in urbem receperant.

1270. *Omnia denique ſancta*, &c.] Τὰ δὲ ἱερὰ ἐν οἷς ἐσκήνηλο, νεκρῶν πλέα ἦν, αὐτῷ ἐναποθνησκόντων. Thucyd.

1273. *Ædituentes.*] Æditui: Gellius, lib. III. cap. 10. Titus autem Lucretius in carmine ſuo pro *Æditui*, *Ædituentes* appellat.

Nec

Nec jam relligio Divûm, nec Numina magni
Pendebantur: Enim præsens Dolor exsuperabat.
Nec mos ille Sepulturæ remanebat in urbe,
Ut priùs hic populus semper consuerat humari.
Perturbatus enim totus trepidabat, & unus
Quisque suum pro re consortem mœstus humabat.
Multaque vis subita, & paupertas horrida suasit.
Namque suos consanguineos aliena rogorum
Insuper instructa ingenti clamore locabant,
Subdebantque faceis, multo cum sanguine sæpe
Rixantes potiùs quàm corpora desererentur.

Neque enim jam ulla erat Deorum reverentia, neque metus Numinum, Præsentis Morbi vis erat omnibus major. Nec iste ritus sepulturæ, quo hic Populus semper olim consueverat mortuos humare in Urbe, remanebat: Nam totus Populus amens trepidabat, incertus quid faceret, & unusquisque prout potuit Amicum suum inhumabat; Et ipsa necessitas, omniumque rerum necessariarum penuria coëgit multa contra fas jusque committere; Nam ingenti cum clamore locabant consanguineos suos super rogos propter alios exstructos, acriter, multoque sanguine contendentes potiùs quàm cadavera desererentur.

NOTÆ.

1274. *Nec jam Relligio*, &c.] Ὑπερβιαζομένῃ γὰρ τῇ νόσῳ, οἱ ἄνθρωποι οὐκ ἔχοντες ὅ τι γένωνται, ἐς ὀλιγωρίαν ἐτράποντο, καὶ ἱερῶν καὶ ὁσίων ὁμοίως. Thucyd.

1276. *Nec Mos ille sepulturæ*, &c.] Νόμοι τε πάντες συνελαράχθησαν, οἷς ἐχρῶντο πρότερον περὶ τὰς ταφάς, ἔθαπτον δὲ ὡς ἕκας ἠδύναντο. Καὶ πολλοὶ εἰς ἀναισχύντους θήκας ἐτράποντο, σπάνει τῶν ἐπιτηδείων, διὰ τὸ συχνὰς ἤδη προλελοιπέναι σφίσιν, ἐπὶ πυρὰς γὰρ ἀλλοτρίας, φθάσαντες τὰς νήσαντας, οἱ μὲν ἐπιθέντες τὸν ἑαυτῶν νεκρὸν ὑφῆψαν, οἱ δὲ, καιομένῳ ἄλλῳ, ἄνωθεν ἐπιβαλόντες ὃν φέροιεν, ἀπῆσαν. Thucyd.

1277. *Quo priùs hic populus.*] Alii, *Quo pius*: Fruſtrà: Nam Thucydides, οἷς πρότερον ἐχρῶντο.

MULTA in hoc libro præclarè disputavit *Lucretius*, at excidit propositio; neque enim de Providentia opinionem, quam oppugnavit totis viribus, concussit; Sit omnis Meteorôn ratio perspicuè declarata, Tonitru, Fulgur, Fulmen, Terræ-motus explicentur, omnia denique agantur naturali ratione: At nulla unquam sine Domino, saltem Dominum ipsa Natura non respuit; Natura enim est ea brutæ materiæ particularum dispositio, quæ facit ut isti oriantur effectus, quos vocamus naturales. Illa autem Dispositio, si casu inducta fit, non refutat, si prudentia fit constituta, confirmat Providentiam. Ita singulæ explicationes, Physicos delectare possunt, Atheos non juvant.

De Meteoris autem nemo accuratiùs collegit Veterùm Philosophorum opiniones, nemo acutiùs exposuit; His pauca addiderunt recentiores Philosophi, non meliora; Et profectò ut hæc nostra ætas, ita plures post nostram memoriam nascentes (*Ista Vitruvius*) cum *Lucretio* videbuntur velut coram de Meteoris disputare.

De Terræ-motu, & Mari ea docet quæ res ipsa comprobat, nisi quòd quidam Terræ-motus (de quibus forsan

Digitized by Google

aliquando copioſè) vires Cauſarum, quas aſſignat, ſuperare videantur.

Ætna nobile eſt argumentum, ſed difficile; & in hoc deficit Poëta; at de Nili incremento, de Avernis, & de Fontibus admirandis, tanquam ipſa Veritas loqueretur, diſſerit: Id verò obſervandum, quòd de fabuloſo Jovis Ammonis Fonte minùs ſatisfacit quippe meliùs naturam explicat *Lucretius*, quàm Fabulas.

De Magnete plura, quæ avidè legeremus, ſcripſerat, ſi notæ fuiſſent Lapidis iſtius admirandi vires. Peſtis & Morborum commoda explicatio: Thucydidem ita denique interpretatur, ut Vim illius Hiſtorici exprimit, auget Majeſtatem: Neque ipſa Thucydidis narratio tam perſpicua, aut tot ingenii luminibus diſtincta.

LIBRI SEXTI FINIS.

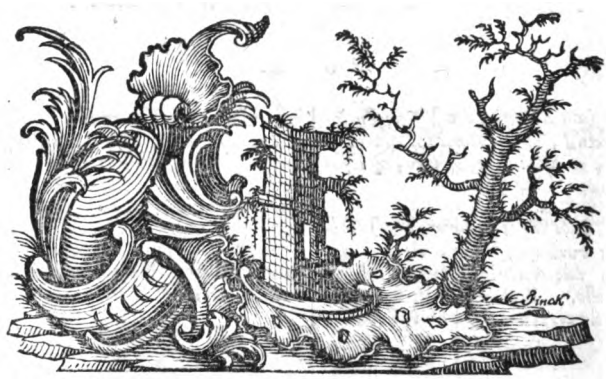

INDEX

Digitized by Google

INDEX
VOCABULORUM.

Prior numerus librum: alter verò, vel alii, ad proximam usque lineolam libri versum significant: lineolæ autem libros distinguunt.

A.

A Morbo interiisse 6. 709
ab auro fulgorem, *auri* 2. 50
ab cœtu 2. 918
ab Divis loca deserta 4. 595
ab dulcedine 6. 1264
ab dulci vita semota acris egestas 3. 66
ab letho longiter errat 3. 676
ab nervis 5. 1331
ab nulla ratione videtur, *alienum* 1. 934 | 4. 10
ab numine 5. 123
ab radicibus imis 1. 353. haurit 6. 140. exederat sylvas 5. 1253
ab re 1. 411 | 6. 423
ab re nomen impositum 6. 740
ab rebus 1. 813 | 3. 831 | 4. 14, 47, 62, 63, 100, 131, 144, 219, 226, 324, 741 | 6. 924, 931, 960
ab regione 6. 723
ab rerum motu 1. 464
ab se 1. 663 | 2. 855 | 3. 272 | 4. 470
ab se addit 4. 470. respuit 6. 1052
ab sensibus 1. 694 | 2. 313 | 3. 873 | 4. 480, 486, 524
ab sensiferis motibus 3. 937
ab sensu falso 4. 485
ab summa 4. 430
ab summo 3. 198
abdita, *sing.* 4. 943 | 5. 1232. *plur.* 4. 421, 611. terrai 6. 809
abditus 6. 844, 1053
abeat 1. 1101
abest 3. 970, 1095 | 4. 1054 | 5. 629 | 6. 474
abeundi 4. 1174
abeunt 2. 72
abhinc 3. 967
abhorret 1. 944 | 4. 20
abire 1. 681 | 2. 961 | 4. 1104
abit 4. 947
abit in somnum 3. 1079
abitu 1. 678
abituque manet incolumis 1. 458
ablata, *sing.* 3. 340, 717
abluit sibi nigras umbras 4. 379
abluitur anhela sitis 4. 874
abnuit 3. 641
abolescere 5. 732
abradere 4. 1096, 1103
aboriri 3. 156
abrotonique graves 4. 124.
abrupti nubibus ignes 2. 214
abrupto 6. 104
abscindere 3. 642
abscissum 3. 645, 654
abscondita, *sing.* 1. 903
absistiebat 6. 1215
absint 5. 589
absistas 1. 964
absit 2. 18 | 4. 245, 251, 256
absona tecta 4. 520
absque 4. 633
absterrent 4. 1227
absterrere 4. 1057
absterruit natura auctum 5. 844
abstrahit 3. 260
abstraxe, *abstraxisse* 3. 650
abstulerit 1. 469
abstulit 5. 460
absumunt 4. 1114
absunt 3. 1031. à nobis 4. 410
absynthi 1. 940 | 2. 400 | 4. 16
absynthia tetra 1. 935 | 4. 11, 123. diluta 225 | 6. 930
abundans 4. 1192 | 5. 815
abundant 4. 89 | 5. 918
abundanti 1. 283
abundare 5. 263 | 6. 266, 669
abundat 2. 1088 | 4. 146
abundet 5. 266
abuti 2. 655 | 5. 1032
accedere 2. 1128 | 5. 1198 | integros fontes 1. 926 | 4. 2
huc accedit, ut 2. 1076
huc accedit, uti 1. 193, 216, 566 | 2. 398 | 3. 460 | 6. 959
huc accedit item, quare 6. 1020 | quod 1. 754
accelerare 6. 372
accendere 2. 958 | 5. 174, 658
accendi 5. 606 | 6. 316
accendier, *accendi* 6. 901
accendisset 1. 476
accenditur 6. 278, 320
accendunt 1. 1110 | 6. 222
accensa, *sing.* 6. 881
accensi, *plur.* sensus 2. 942
accensus sensus 3. 337
accepit 6. 1061. in artus febrim 656
accepta, *plur.* 5. 1407

Digitized by Google

accibant 5. 994
accidat 4. 216 | 5. 99
accidere 3. 853, 876 | 4. 880. ad ſpeciem 237
accidere ad aures 2. 1024
accidet 4. 152
accidit 5. 172, 286 | 6. 584
accingere contra, *pugna adverſus* 2. 1042
accipe 1. 270 | 4. 726
accipere 5. 608 | 4. 615. auribus citharæ liquidum carmen chordaſque loquentes 979
accipiamus auribus 6. 163
accipiantque 1. 819, 909 | 2. 761, 884, 1008
accipiat 3. 314
accipiet 3. 907
accipimus tonitrum 6. 170
accipit 3. 116, 248 | 4. 1045 | 6. 149
accipiter 3. 752
accipitres 4. 1003 | 5. 1078
accitat 5. 945
accumulabat 6. 1261
accumulantes 3. 71
acer ſplendor 4. 330. equus 422. impetus 6. 127. dolor 658. vultus & furioſus 1182. mortis metus 1210
acerba, *ſing.* 4. 665
acerba, *acerbe* tuens 5. 34
acerbas 5. 1194
acerbis 3. 53
acerbum 2. 410, 471 | 3. 902 | 4. 674
acervatim 6. 1261
acervi variantis 1. 775
acervus 3. 198
Achæis in finibus 6. 1114
Acherunta 4. 171 | 6. 250
Acherunte 3. 628, 997 | 4. 41. profundo 3. 991
Acheruntis 3. 37. in oras 6. 763
Acheruſia ſtultorum vita 3. 1036
Acheruſia templa 1. 121 | 3. 25, 86
prima acie, *primo ordine* 2. 448
aciem, *ocul.* 3. 412. compungunt 2. 420
acies, *ocul.* 1. 325 | 3. 363 | 4. 249, 281, 358, 695, 722
ἄκοσμος 4. 1153
acre malum 3. 353. frigus 4. 261. venenum 641, 644 | 5. 898 | 6. 974. leonum genus 5. 860. documen mortalibus 6. 391. profluvium ſanguinis 1203
acrem virtutem animi 1. 70. odorem 4. 123 | 5. 904. exiret, *effugeret* odorem 6. 1215
acremque dolorem 4. 720
acres iras 3. 312 | 6. 753. curas 3. 462 | 5. 46. dominos 5. 88 | 6. 62. vires 5. 624. pœnas 6. 71. hyemes 372
acri fremitu 1. 276. thyrſo 921. judicio 2. 1040. pruina 3. 20. voce 966. ira 5. 400. nidore 6. 791. ſola 850
acria corda 3. 295
acria viſu 4. 713
acrior 1. 651
acris 1. 247 | 3. 65, 476, 741
acriter 2. 953 | 6. 782
acrius, *adv.* 3. 54, 290 | 5. 1147
actarum 3. 675
actis 5. 881
actum 1. 471 | 5. 1444
actus, *ſub. ſing.* 3. 193
acuit 6. 277
acumen 4. 433 | 6. 1191
acuta, *plur.* 5. 1263
acute, *adv.* 4. 801, 808
acutis elementis, *atom.* 2. 462
ad ſenſum conveniebant 4. 672
ad acta 3. 172
ad actum pœnarum ſolvendi tempus 5. 1224
ad actus dentis exibant 5. 1329
adamantina ſaxa 2. 447
adaperta 4. 347
adaucta 2. 564 | 6. 507
hilari grandeſcere adauctu 2. 1121
adaugeſcit 2. 296
adcredere 3. 869
adde 1. 713, 847 | 3. 840, 841, 1049, 1050 | 4. 1114, 1115 | 6. 329, 611, 613
addendum 2. 491
addere 3. 512, 954 | 5. 165, 574
addidit 5. 1306
addimus 4. 467
addita 2. 769 | 6. 335 | 2. 1106. *bis* 5. 334
adducor 5. 1340
addunt 3. 913
adeat 5. 615
ademit 3. 882, 911
ademta 3. 405
ademto 3. 603, 652, 1046
adepta 2. 296 | 5. 793
adeptus 2. 637
aderant 5. 1404
aderunt 6. 70
ades 1. 500
adeſa 6. 1166
adeſo 5. 992
adeſſe 4. 818
adeſſet 1. 338
adeſt 5. 1411
adeundum 6. 919
adficit 3. 935
adfigi 4. 1135
adfigunt 4. 1074, 1101
adfingere 4. 387
adfixa, *plur.* 4. 392
adfixæ, *plur.* 5. 1321
adfixum 4. 1131
adfligit 2. 944
adflictantur 4. 1151
adhærent 6. 897
adhæret 3. 556 | 4. 959 | 6. 914
adhæſu 5. 840
adhæſum, *adhæſionem* 3. 382 | 4. 1235 | 6. 471
adhibe 1. 46
adhibe nobis animum veram ad rationem, 2. 1022
adhibenda 5. 230
adhibere 1. 779, 828 | 2. 854
adhibet 3. 1032
adhuc 1. 560 | 5. 379, 386, 1026
adjaceat 5. 546
adibis 6. 74
adjectu 1. 690
adjectus, *ſub.* odoris 4. 677
adjicere 5. 568
adimebant 5. 1290
adimus 3. 681

Digitized by Google

adipes 4. 645
adipiſcuntur 5. 633
adire 2. 171
adit 5. 37, 742, 1228
aditu 1. 678
aditus 4. 307, 946
adjumento 6. 1021
adjunxere 2. 604
adjunxit 5. 1194
adjuta 1. 265
adjutamur 1. 812
adjuvat 1. 810
adlabitur 4. 358
adlicit 6. 182
adliſa 4. 574
admirantur 1. 642 | 6. 850
admiſcent 1. 746
admiſcetur 4. 1240
admiſſa 3. 839
admiſſum 4. 1173 | 5. 1123
admixta 4. 1078
admixtum 1. 370, 383, 570, 656 | 3. 821 | 5. 366
admonuit 3. 1053
admoveas 6. 901
adnecti 3. 688
adolent 4. 1030
adoles dona 2. 679
adolevit 3. 450
adopinamur 4. 814
adoritur & infit, *aggreditur & incipit* 3. 514
adportant 5. 222
adportes 5. 101
adſciſcunt 5. 88 | 6. 62
adſcivit 5. 474
adſidet 4. 1019
adſimilata 2. 979 | 6. 188
adſimilentur 2. 213
adſimili 2. 492 | 4. 313, 427
adſint 2. 1032
adſiſtens 2. 359
adſtans 3. 896
adſtare 1. 90
adſtat 3. 1091
adſtitit 3. 972
adſtrictos 4. 1180
adſuctis 4. 1187
adſumitur 4. 1084
adſunt 1. 179
advenere *in* loca 6. 742
advenerit 3. 783
adveniens 4. 871 | 6. 233
advenit 3. 837
adveniunt 6. 165, 1103
adventu 1. 458 | 5. 983 | 6. 1135
adventumque 1. 7
adverſa 5. 585 | 6. 524, 1132
adverſis 6. 116, 725
adverſiſque 3. 56
adverſo 3. 1013 | 4. 1135 | 6. 719
adverſum 4. 425
advertas 3. 45, 182 | 4. 810
hæc animum te advertere par eſt, *ad hæc* 2. 124
advertunt 3. 54
adulant, *adulantur* 5. 1069
adulta 4. 1032 | 5. 798
adultæ ætatis gradus ſcandere 2. 1122
adumbratim 4. 364
adultum robur 2. 1130
advolat 4. 316
advorſum 5. 1318
adurit 4. 330
ex adyto cordis 1. 738
ædes 2. 24, 1100 | 4. 453
ædibus 3. 1073 | 4. 274, 308 | 5. 1070 | 6. 223
ædituentes 6. 273
æger 3. 1083
Ægis 6. 584
Ægocerotis, *Capricorni* 5. 614
ægram 6. 1221
ægre 2. 198 | 3. 874 | 4. 1240
ægre eſt corpori, *corpus ægrum eſt* 3. 836
ægreſcimus 5. 350
ægreſcit 3. 520
ægri 3. 111 | 5. 172 | 3. 878
nil ægri 3. 844
ægris 2. 579 | 3. 918, 946 | 6. 1, 1150
ægror 6. 1130
ægroris 6. 1257
ægros 6. 1236
ægrotat 4. 1117
ægrum 3. 107, 509
Ægypti 6. 713, 1139
Ægypto 6. 1105, 1113
Ægyptum 6. 714
æmula 1. 297
Æneadûm 1. 1
æqua 1. 705 | 3. 1097 | 4. 1224
æqua fides 4. 501
æquabat 6. 1175
æquali 4. 428
æquas, *nom.* 3. 125 | 5. 683
æquato, *nom.* 5. 689
æque 1. 365, 616, 849, 1075 | 2. 233, 411, 441 | 3. 669 | 4. 1237
æque nec minus atque oculi 4. 759
æquis 2. 239 | 5. 1148
ex æquo 1. 854 | 3. 126 | 4. 1237
æquo animo 1. 43 | 3. 952, 175 | 5. 1118. certamine 2. 573 | 5. 393
æquo clementius 3. 314. longius 4. 561
miſer amplius æquo 3. 965
æquor 1. 719 | 2. 376 | 6. 607, 892
æquora 2. 1, 765 | 5. 267, 389, 999, 1226. ponti 1. 8 | 2. 771 | 4. 413 | 6. 439, 624. patuli mundi 6. 107
æquor plani campi, *planitiem* 4. 1015
æquore, *mari* 3. 785 | 6. 621. ponti 2. 780 | 6. 628. ſalſo 3. 492 | 5. 129 | 6. 634
æquore ſaxi, *ſaxo polito & æquato* 3. 905
æquore, *æquabilitate* ſpeculorum 4. 106, 291
æquoris 4. 221 | 5. 375
æquos flexus 4. 324
æquum 3. 512 | 5. 227, 1022, 1088
aër 1. 386, 393, 396, 568, 776, 998 | 2. 1110 | 3. 123, 235, 248, 270, 283, 572 | 4. 133, 276, 278, 339, 341, 350, 360, 370, 890, 935, 951 | 5. 435, 499, 523, 563, 605, 636, 695 | 6. 366, 684, 685, 1022, 1025, 1026, 1033, 1035, 1095, 1103, 1116, 1118
aëra 1. 714, 745, 786, 998 | 2. 230 | 3. 234 | 4. 139, 248, 282, 287, 328, 359, 367, 562 | 5. 274, 1279, 512, 604 | 6. 249, 831, 1001, 1033, 1140
aëra rarum 2. 106. tenerum 145. multum 5. 580

Digitized by Google

æra 6. 228
æraque 2. 450.
pulsarent æribus æra 2. 636
aëre 2. 939 | 3. 303, 444, 507, 993 | 4. 275, 740 | 5. 255, 652 | 6. 303, 345, 443, 1126
ære 2. 626 | 5. 1288 | 6. 1046
æreque 5. 1288
ære renidescit tellus 2. 328
ærique 6. 1078
aëriæ 1. 12
aërias 1. 771. undas 2. 151. auras 5. 502
aëriasque 5. 823
æribus 4. 292 | 5. 644
æribus 2. 636
aëriis 4. 931 | 5. 539, 554
aëris 2. 233, 602 | 3. 288, 293 | 4. 252, 343
aëris auras 1. 208, 784, 801, 804, 1086 | 2. 204 | 3. 457, 870, 590, 752 | 4. 697 | 6. 1225. primordia 3. 237. intervallum 4. 188, 198. magnum mare 5. 277. corpora 491. auris 503
æris 1. 494 | 5. 1256, 1269, 1286 | 6. 1047, 1061
æriſque 5. 1285
ærumna 4. 1062
ærumnabile magnopere erat 6. 1229
ærumnarum 1. 109
ærumnis 3. 50
æs 5. 1240, 1272, 1274 | 6. 229, 351, 948, 966, 1053, 1077, 1078
æstate 4. 56 | 5. 801 | 6. 715, 840
æstati, *æstate* 6. 712
æstatibus 6. 372
æstibus, *motibus* inter se diversis sidera ferri 5. 648
æstifer ignis 1. 664
æstiferas in partes 5. 641
æstiferum radiorum ictum 5. 612
æstivis è partibus Ægocerotis 5. 614. signis solem detrudere 638
æstu, *calore* 1. 309 | 5. 1103 | 6. 16. *motu* corporis 4. 1017. maris 5. 508, 927 | 6. 143, 1261. solis 6. 875
æstuat 5. 1096
æstum, *motum* 6. 826. *calorem* 363, 1001
æstumque, *calorem* 6. 476. maris 695
æstus mentis, *conturbatio animi* 3. 174. maris 4. 220. calor 5. 484, 817 | 6. 1047, 1136. terræ; *vapor* 6. 823, 824. ætheris 480. averni 830. undarum 925. lapidis 1049, 1054, 1057. *calores* 1. 301 | 3. 1025. materiai, *motus atom.* 2. 562. ætheris, *ignes* 5. 520. terræ, *vapores* 6. 816
æstus proquam, *perquam* largos exæstuat 2. 1136
belli magnos commovit funditus æstus 5. 1434
ætas 1. 226, 234, 469, 559 | 2. 1070, 1119, 1131, 1150 | 3. 450, 859, 866, 1088, 1098 | 4. 1032, 1115 | 5. 671, 807, 826, 832, 1275, 1387, 1444, 1452 | 6. 544
ætas puerorum improvida ludificetur 1. 938 | 4. 14
ætasque 4. 819
ætate 3. 974. anteacta 1. 235 | 2. 298. senecta 5. 884, 894. florenti 1073
ætatem 3. 508, 812, 999 | 4. 1129 | 5. 357 | 6. 235. anteactam 3. 672
ætatis 2. 1172 | 3. 771, 775 | 4. 1024, 1099 | 5. 318, 845. florem 1. 556
ætatis adultæ gradus scandere 2. 1122
æterna 1. 240, 520, 540, 541 | 3. 817, 1104 | 5. 362, 978, 1214 | 1. 606, 621 | 2. 906, 1009 | 3. 807 | 5. 117, 316, 352
æternaque 1. 246, 995
æternæ 6. 601
æternam 3. 641 | 5. 403
æternamque 5. 1174.
æternas 1. 112
æterni 3. 986, 1086 | 5. 515
æternis 1. 122 | 5. 330
æterno 1. 35, 222, 243, 501, 630 | 2. 1054 | 3. 801, 924 | 4. 28, 922. certamine 2. 117
æternum 1. 29, 634 | 3. 934, 1003
æternumque 2. 638 | 3. 467, 920 | 5. 160
in æternum sepelire salutem, *vitam* 2. 570
æther 1. 232 | 2. 1065, 1114 | 3. 21 | 5. 474 | 6. 267, 290. signifer 5. 459. levis ac diffusilis 468. ignifer 499. liquidissimus 501
pater æther 1. 251
æthera 1. 1088 | 5. 507, 1204
ætheraque 2. 1114
æthere 3. 785 | 5. 129, 399, 798
æthereis 4. 413, 909
æthereus sol 5. 390
ætheriæ 6. 97
ætherias 3. 406
ætheriis 4. 183, 392 | 5, 86 | 6. 60
ætheriis ignibus terras suffire 2. 1097
ætheris 3. 847 | 4. 216 | 5. 144, 447, 484, 520, 585, 649, 656, 682 | 6. 480, 491. oris 1. 999
ætherius 5. 216, 268, 282, sol 3. 1057
Æthiopum 6. 735
Ætnæ 6. 639, 681
Ætnæ impetus eximiis furit ignibus 2. 593
Ætnea murmura 1. 723
Ætneus ignis 6. 669
æthram, *aëra* 6. 466
ævi 3. 452, 917, 1060 | 5. 59, 315, 380, 1215, 1216. florem 1. 565
ævi tractu labentia flumina 1. 1003
hoc ævi 2. 16
ævo 1. 58, 326, 461, 554 | 2. 742 | 3. 345, 358, 359, 485, 1021 | 5. 162, 307, 538, 556, 830, 886. longinquo 2. 68. immortali 646. grandi 1141. fessa 3. 459
ex ineunte ævo 3. 745 | 5. 857

Digitized by Google

ævum 1. 550, 635, 951 | 2. 561, 1093, 1169 | 3. 604 | 5. 62, 83, 173, 428, 1144, 1149, 1430 | 4. 1228 | 6. 57
affecta 6. 843 | 1. 341
affecti 3. 50
affectis 1. 134
afferret 3. 355
affert 5. 745
afficit 3. 865
afficiuntur 3. 495
affine, *obnoxium* vitiis 3. 733
affingere 5. 165
affirmant 4. 587
afflare 5. 568
affluat 3. 685
affluere 6. 13
agam 4. 678
agat 3. 976
age 1. 920, 952 | 2. 61, 333, 528, 729 | 3. 418 | 4. 109, 177, 270, 677, 726 | 6. 494, 534, 738
agebat 3. 574
agedum 3. 975
agelli 5. 1366
agendis 2. 290
agendum 1. 139 | 3. 726
agendus foras Acheruntis metus 3. 37
agens 5. 524 | 6. 210. animam 3. 492. mannos 1076. navim 4. 900
agentibus 1. 442
agere 1. 42 | 2. 1056, 1091 | 4. 33, 963, 966, 1129 | 5. 83 | 6. 57, 906. scintillas 2. 674
agerent 3. 1070
agesis 1. 266
aggrediantur 5. 168
aggrediar 5. 111
aggredior 6. 940, 980
agimus 4. 391
agit spumas 3. 488
agitque aëra 4. 247, 281
agitando 6. 685
agitantur 6. 1018
agitare 1. 1066 | 2. 601
agitat 3. 653 | 6. 1053
agitatur 3. 116 | 4. 252
agmine 5. 272 | 6. 99, 637. condenso 1. 600
agni 2. 320, 368
agnoscas 2. 402
agreſtes 5. 1382
agreſtis 5. 1397
agri 2. 1170 | 5. 1446
agricolæ 5. 1356
agricolarum 2. 1161 | 6. 1258
genus agricolûm, *agricolarum* 4. 590
agriculturas 5. 1445
Agrigentinus Empedocles 1. 717
agris 6. 1257
agros 5. 971, 1103, 1109, 1247, 1290, 1365 | 6. 642, 1137
agundis 5. 1334
aguntur 6. 720
ahena, ſigna 1. 317
ahenæ 5. 1293
ahenis 6. 1043
aio 3. 180
aiunt 1. 373 | 3. 754, 911
alarum conamen 6. 835
alatur 4. 634
alba 2. 730
albas 6. 736
albeſcere 2. 772, 789
albis 2. 789, 822
albis ex alba, *alba ex albis* 2. 730
albo 6. 1077
album 2. 770, 810, 822
ales 6. 821
aleſcendi, *augendi*, ſummum tetigere cacumen 2. 1129
alendo 4. 1061
aletque 1. 51
Alexandri *Paridis* 1. 475
algor 3. 623
algu 3. 732
Algus 5. 746
alique 1. 194, 804 | 2. 546
alia 1. 281, 531, 550, 682, 1072 | 2. 349 | 3. 108, 627, 828, 1007 | 4. 107, 597, 669, 761 | 5. 293, 349, 373, 461, 710, 733, 1029, 1351 | 2. 690, 981 | 5. 501 | 6. 191, 303
alia longe ratione, atque 2. 880
alia ex alia facies 4. 819
alia atque alia 5. 1089
alia, ac 6. 305
aliæ, *genit. alius* 3. 931 | 1. 164, 599. *bis* 813. *bis* 1044 | 2. 76. *bis* 364 | 4. 88, 608, 1243, 1166 | 5. 743 | 6. 520
aliam 2. 285 | 3. 515, 704, 825 | 4. 448 | 5. 537
aliam atque aliam 5. 1366
aliarum 6. 1063
alias, *nom.* 1. 117, 359, 376, 802 | 2. 491, 492 | 4. 147, 1033, 1242 | 5. 323, 328, 1080 | 6. 298, 773, 1055
exſtructis aliis alias ſuper 6. 185
alibi 2. 1064
alicui 3. 945
alicunde, *ex alio loco* 5. 523
alid, *aliud* 5. 258, 1304, 1455
aliena 1. 265 | 5. 547 | 2. 712 | 3. 974 | 6. 1063. ſalutis 3. 832. rogorum 6. 1281
alienaque 6. 68
alienigenis 1. 873 | 5. 878. terris 1. 870. partibus 861. rebus 866
alienis 1. 182 | 5. 548
alieno 5. 32
alienum 6. 1117, 1122
alii 3. 549, 1040 | 4. 499, 525, 1150, 1242 | 5. 328, 1044, 1045 | 6. 386
aliis 1. 359, 442, 796, 802, 822 | 2. 198, 506, 509, 690, 694, 697, 777, 840, 902, 980, 981, 983, 1003, 1033, 1074 | 3. 285, 315, 975, 978, 1051 | 4. 577, 608, 637, 638, 639, 657 | *bis* 662. *bis* 681, 688, 713, 787, 1242, 1254, 1255 | 5. 179, 501, 873, 1008, 1131, 1206 | 6. 185, 191, 520, 773, 892, 992, 1115, 1227, 1245
ex aliis alios 6. 1235
alimenti 5. 813
alimur 1. 812
alio, *nom.* 2. 534, 781, 793, 824 | 3. 111, 983 | 4. 692 | 5. 833, 1064, 1069, 1080, 1304, 1454. *adv.* 2. 365 | 4. 1057, 1065 | 6. 986, 987
alioque, *nom.* 1. 822 | 4. 775 | 5. 827. *adv.* 6. 986
aliud ex alio 1. 264, 408, 1108

Digitized by Google

alio atque alio, *nom.* 2. 775 | 5. 304
ex alioque alius 6. 925
alioqui 3. 415
aliorum 5. 13
alios 2. 9, 910, 1064, 1074 | 3. 529, 610 | 4. 143, 499, 1150 | 6. 1125, 1235
alipides cervi 6. 765
aliqua 1. 109, 587, 856, 1040 | 2. 932 | 3. 442, 592, 637, 833 | 4. 264, 518, 597, 669 | 5. 82, 410, 414
aliquam 5. 383, 824, 871
aliquas 5. 17
aliquem 2. 970 | 3. 887 | 5. 1040 | 6. 675
aliquid 1. 434, 673, 972, 976 | 3. 115, 513 | 4. 43, 1127 | 6. 710, 1134
aliquis 1. 392 | 2. 225, 930 | 3. 487
aliquo, *nom.* 2. 423, 425 | 3. 224
aliquod 1. 594 | 5. 247 | 6. 565
aliquot 6. 703
alis, *nom.* 5. 1038 | 6. 836
alis, *aliis* 4. 641
alis noctem explaudentibus 4. 714
alit 1. 230 | 2. 1156 | 5. 221
alitque 1. 859 | 5. 323 | 6. 946
alitibus 6. 818
alitur 1. 255
alituum 2. 927 | 5. 799, 1038, 1077 | 6. 1214
aliud 1. 264, 408, 470. *bis* 1108 | 2. 17, 506, 509, 811, 1003 | 3. 285, 555, 978, 983, 1096 | 4. 369, 436, 1033 | 5. 716, 855, 764, 830, 831, 1277 | 6. 988, 989. *bis* 990, 992
alium 2. 733, 924 | 3. 898 | 4. 287, 1132 | 5. 514, 516, 523, 548 | 6. 657, 1245
alium, *aliorum* 1. 882
aliunde 3. 134 | 6. 1018
alius 3. 651, 652 | 4. 637, 681, 688 | 5. 827 | 6. 915, 1115
allata 5. 548
allidat 4. 298
alma 2. 991. Venus 1. 2
almæ 2. 970 | 5. 231 | 6. 750
liquor almus aquarum 2. 390
alsia corpora, *quæ frigus ferre non possunt* 5. 1014
alta 6. 356 | 3. 432 | 5. 912 | 6. 139
altaque 2. 1109 | 5. 491 | 6. 420
alte 2. 30 | 5. 1392
altam 6. 262, 582
altaria 3. 433 | 4. 1230 | 6. 752
altas 3. 457 | 5. 308, 1252 | 6. 478, 558, 696
alte, *adv.* 1. 78, 590 | 2. 195, 197, 446, 1086 | 4. 327, 406, 947, 1175 | 5. 91, 609 | 6. 65, 156, 184, 267, 689, 963, 1172
alteque 6. 245, 647
alter 3. 198 | 4. 279, 692 | 5. 637, 833
altera, *sing.* 775
alterius 1. 598 | 2. 2, 84, 273 | 3. 334 | 4. 1115
alternis 1. 525, 768, 1010 | 5. 637, 644, 700 | 6. 569
alternis tempora cœli dividere 1. 1065
alternis variare 3. 374
alternis brachia mittunt 4. 791
alterno 3. 33 | 5. 976
alterum 1. 1011
alterutra 5. 684
alterutrum 1. 973, 1011
altior 4. 416, 957
altis 1. 284, 896 | 2. 331 | 3. 847 | 4. 1014 | 5. 144, 233, 314, 375, 493, 662, 933 | 6. 142, 494, 735, 963
altitonans Vulturnus 5. 744
altivolans folis rota 5. 434
alto 3. 785 | 5. 388
alto, *aëre* 4. 137 | 5. 466, 584 | 6. 276
penitus in alto, *in intimis visceribus* 4. 269
ex alto, *ex cœlo* 4. 200
ex alto, *ex intimis partibus*, 4. 90, 861
ex alto penitusque, *ex intimis rerum partibus* 4. 71
ex alto, *fundo* 4. 698
altos 2. 701 | 6. 468, 733
altum, *mare* 3. 1043
altum 4. 916 | 5. 753 | 6. 286. æternumque soporem 3. 466
in altum minutatim vitam provexit 5. 1433
altus acervus 3. 198. cœli hiatus 4. 419
alterutram 5. 589
alvi 6. 1198
aluntur 1. 816, 882 | 3. 64
alvo 5. 226
alvoque 3. 347
amabile 1. 24
amantque 1. 642
amantum 5. 960
amara 2. 404, 463
amaracini blandum liquorem 2. 846
amaracinum 6. 973
amari 3. 922 | 4. 1127
amarius 6. 972
amaror 4. 225, 1170 | 6. 930
amarum 1. 939 | 4. 15, 638, 662
amantis 4. 1094
amantum 4. 1070
amaracino 4. 1172
ambagibus 6. 919, 1079
ambens, *ambedens* 5. 398
ambigitur 3. 1087
ambiguo 4. 1130
ambitionis iter 5. 1129
ambrosia 6. 971
ames 4. 1054
amens 6. 85
ametur 4. 1272
suavis amicitiæ 1. 1248
amicitiai, *amicitiæ* 3. 83
amicitiam 5. 1018
amictum cœli 6. 1132
amissa 1. 1077 | 5. 1036
amissam 3. 649
amissis 3. 716
amisso 1. 810
amissos 2. 958
amissum 2. 358
amittant 1. 328
amittens 1. 1038 | 6. 301
amittit 3. 769 | 4. 545
amittunt 1. 660
Ammonis fanum 6. 848
amnem 4. 1019
amnes 1. 15, 1031 | 5. 343, 387

Digitized by Google

amni 6. 727
amnibus 1. 298 | 5. 271 | 6. 505, 636
amnis 1. 288 | 2. 423 | 6. 713, 721
amœno 1. 118
amœnum fontem 4. 1018
amore 1. 37, 474 | 3. 1005 | 4. 1041, 1059, 1094, 1134, 1151, 1180, 1185
amorem 1. 20, 923 | 8. 5 | 4. 867, 1047, 1066, 1077, 1276 | 5. 174, 180
amoris 1. 35 | 4. 1051, 1056, 1139, 1189. pennigeri 5. 1074
amovet 1. 226
ampla, pabula 5. 942
amplectier, *amplecti* 5. 729
amplectitur 1. 136
tellus amplectitur ossa 4. 738
amplexi habent, *amplexi sunt* 1. 1068
amplexu 5. 320
amplexus 5. 35
amplior 2. 1132
amplis viribus 5. 1173
amplius, *adv.* 1. 653 | 3. 954 | 4. 872 | 5. 1053. æquo 3. 965
anademata 4. 1122
Anaxagoræ 1. 830
Anaxagoras 1. 875
ancipiti mucrone, *duplici acie* 2. 519. ferro 6. 167. bello 376. tremore 595
ancipitique refutatu 3. 524
ancisa, *amputata* 3. 660
Ancu', *Ancus* 3. 1038
Androgynum 5. 837
anfractibus 1. 719 | 5. 682
angellis paulum prostantibus, *parvos angulos habentibus* 2. 428
angat 4. 1127
angit 3. 1082
angor, *nom.* 3. 865. anxius 6. 11, 56. exest 3. 1006
angore animi 3. 916
anguimanos Elephantos 2. 537. boves Lucas turrito corpore 5. 1302
anguis 3. 613
angulus 4. 361. obtusus 356
angusti 4. 431
angustis 2. 1169
angustoque 1. 721
angustum 4. 533 | 5. 1129
anhela, *nom.* 4. 873
anhelant 4. 862
anhelat 3. 489
anima 1. 132, 716 | 3. 276, 282, 357, 405, 417, 561, 564, 573, 593, 632, 633, 705, 797 | 4. 120, 928 | 5. 141 | 6. 1264
animæ 3. 36, 132, 144, 276, 310, 330, 530, 582, 588, 712 | 1. 123 | 3. 727, 737
animæque 3. 213, 229, 278, 599
vitales animæ nodos 2. 949. fundamenta 3. 585. potestas 856
leves aurarum animæ 5. 237
animai, *animæ* 1. 113 | 3. 151, 162, 255, 281, 342, 345, 375, 381, 394, 398, 400, 407, 465, 498, 535, 579, 624, 638, 656, 670, 713, 827, 850 | 4. 886, 918, 923, 942, 956 | 5. 558 | 6. 585, 590, 693
animal 5. 821
animale genus 1. 228 | 3. 635
animalem formam 5. 142
in pullos animales vertier ova 2. 929
animalia 1. 745, 1060 | 2. 532, 717, 869, 900, 916, 972, 1151 | 4. 115, 983 | 5. 791, 795, 906, 915, 1086. corpora 2. 726
animalibu', *animalibus* 2. 917
animalibus 2. 908, 913, 1079 | 4. 860
animalis 4. 744
animam 3. 137, 147, 154, 160, 217, 352, 423, 438, 542, 578, 597, 607, 699, 755, 768, 800 | 4. 920 | 6. 798. agens 3. 492. fudit 1046
animamque 3. 168, 504
animam glomerari 3. 540
animam ægram ponebat, 6. 1221. mittebat 1232
animans 1. 774. 3. 572
animantem 2. 667, 942, 943 | 3. 666
animantes 1. 808, 821 | 2. 1015 | 3. 749 | 4. 649 | 5. 70, 81
animantibus 2. 256 | 3. 418 | 4. 681 | 6. 773, 984
animantis 2. 937 | 3. 97, 389 | 4. 857
animantum 1. 4, 16, 195, 351, 1032 | 2. 77, 879, 919, 1062 | 3. 267, 720 | 5. 432, 853, 917
animantum gens summissa 1. 1032
animarum 3. 724, 782
animas, *nom.* 3. 628, 630, 656, 666, 687, 722, 760, 778 | 4. 41 | 6. 763, 839
animasque, *nom.* 3. 419
animasque ventorum, *ventos*, secundas 5. 1229
animata 5. 146
animi 1. 71, 73, 132, 137, 147, 426, 449 | 2. 58, 381 | 3. 16, 24, 35, 43, 91, 131, 158, 160, 162, 176, 204, 213, 238, 278, 330, 335, 373, 449, 498, 557, 560, 577, 674, 680, 708, 747, 765, 772, 789, 791, 840, 843, 856, 916, 1016, 1065 | 4. 30, 44, 120, 385, 387, 467, 735, 906, 942, 1065, 1144 | 5. 60, 98, 128, 133, 135, 150, 564 | 6. 38, 77, 1147, 1154, 1181
animique 2. 270
nec me animi fallit 1. 921
animi injectus 2. 739. ratione 1043. jactus liber 1046. vis auctior 3. 451. sensus 2. 945. sensum 3. 99, 105. mens consiliumque 615. mens 4. 762
animo 1. 403 | 2. 39, 44 | 3. 110, 160, 289, 596, 915, 1067 | 4. 879, 1181, 1183, 1188 | 5. 1169, 1341 | 6. 1231. æquo 1. 43 | 3. 952 | 5. 1118
animoque 1. 75 | 3. 399 | 952, 975 | 5. 50, 184, 1048 | 6. 531
ex animo dicant 3. 927
ex animo miser 3. 110

Digitized by Google

105, 393
assiduusque 5. 206
assumunt 2. 1123
ast 5. 516
Astrologorum 5. 727
astrorum 5. 510, 531
ater 3. 502 | 4. 340, 346
Athenæ 6. 2
Athenæis mœnibus 6. 749
propter Atlantæum littus 5. 36
atra, tartara 3. 979
atræ, formidinis ora superne impendent 4. 174 | 6. 253
atram 6. 199, 257
atri funeris comites 2. 580
atria 4. 402
atro 6. 1145
attentas aures 6. 920
attenuari ostendunt salutantum tactu 1. 318
Atthide 6. 1114
attinet 3. 864 | 4. 34
attingere summatim 3. 262
attingunt 4. 627
attribuas 2. 835
attribuatur 3. 243
attribui 1. 682 | 2. 924
attribuunt 2, 614
avarities 3. 59
aucta 5. 261, 722 | 1. 625 | 2. 1160 | 5. 1416
auctam quinque sensibus 3. 626
auctas 4. 60. animas sensibus 2. 630
auctet 1. 51
auctificique rerum motus 2. 571
auctior animi vis 3. 451
auctos 5. 1176
auctu corporis infinito 2. 481. mirando 5. 170
auctum, *subst.* refrænat natura 2. 1120. absterruit natura 5. 844. cædere arboris auctum, *ramos* 6. 167, capere impetis auctum 326
auctum, *adj.* 2. 974
auctus, *subst. plur. scaturigines* 6. 748. *adject.* 2. 985
audacterque 2. 49
audent 6. 1070
auderent 2. 1035
audet 5. 37
audi 1. 920
audierit 2. 579
audire 4. 462, 564, 618
audireque coram 1. 135
audisve 6. 813
auditis, *nom.* 5. 1133
auditur 4. 527
auditus, *adj.* 4. 838
avellere 6. 240
avelli 1. 607
avemus 2. 216 | 3. 1095, 1096 | 4. 779
aventem 3. 259
aventes 4. 1196
aveo 3. 6
Averna loca 6. 738, 740, 818
Averni æstus 6. 830
Averno substratus lacus 6. 746
aversa 5. 414. aversa viai 1. 1040
aversabile scelus 6. 389
avertere 2. 363
avertit 4. 1266
aves, *nom.* 6. 831. *verb.* 3. 970
avet 2. 265
aufer 3. 967
auferat 4. 539
auferet 6. 622
aufert 3. 231 | 5. 206, 724 | 6. 825
augebat 5. 489
augebit 1. 437
augendas 5. 81 | 6. 472
augendis 1. 185
augentque 2. 1163
augescere 2. 1108 | 5. 251 | 6. 615
augescunt 2. 76, 877 | 5. 334
auget 1. 230, 283, 859 | 4. 645 | 5. 221, 258, 323 | 6. 341, 946
augmen corporis 2. 494 | 3. 269
belli terroribus addidit augmen 5. 1306
augmen cur nescit æquor 6. 607
guttai vix instar erunt unius ad augmen 6. 614
augmina sumunt 2. 188. nocte 5. 680
augmine grandi 1. 435. donant 2, 72. demto 1132
avia 5. 398 | 2. 144, 346 | 5. 1385
avia Pieridum loca 1. 925 | 4. 1
avibus 1. 257 | 6. 741
avidam partem 5. 202
avide 4. 1101
avidi 6. 1235 | 3. 71
avido complexu quem tenet æther 2. 1065
avido complexu sepsit 5, 471
avidos visus pascit amore 1. 37
avidum mare 1. 1030
est avidum nimis auricularum genus humanum 4. 598
avis 6. 1218
avium, *subst.* 3. 387. frundiferas domos 1. 19. liquidas voces imitarier ore 5. 1378
avius 2. 739 | 3. 464 à vera ratione 2. 81, 229
Aulide 1. 85
avolsa 5, 316
avolsaque 4. 141
avolsos 5. 314
avorum 4. 1211
aura 1. 11, 853 | 3. 197, 233, 291 | 4. 253, 1173
auram 2. 850
aurarumque 5. 237
auras 1. 208, 771, 783, 801, 803, 1086 | 3. 223, 301, 401, 437, 543 | 4. 36, 178, 536, 563, 573, 682, 707, 990 | 5. 213, 502, 540, 759, 784, 817 | 6. 114, 189, 302, 819, 842, 886, 1019, 1127. aëris 2. 203 | 3. 457, 569, 590, 751 | 4. 697. vitales 3. 406 | 6. 1225. sulfuris 220
auraque 5. 250, 808, 1085
aurata metalla 6. 811
auratque templa 2. 28
aurea 2. 1154 | 2. 24, 501 | 3. 13 | 5. 462, 909. dicta 3. 12
aureaque 5. 33
aures 1. 418 | 2. 1023 | 3. 157, 548, 632 | 4. 222, 488, *bis* 527, 546, 567, 570, 572, 617, 837, 910 | 5. 1053 |

Digitized by Google

5. 1053 | 6. 118, 164, 168, 182, 777, 920, 927
aures vacuas mihi, & te ſemotum à curis adhibe 1. 45. quæ belle tangere poſſunt aures 1. 645
aures plenæ ſonoribus 6. 1183
aureſque 4. 601 | 5. 1380
aureus 6. 204
auri 1.493 | 5. 1225. bractea 4. 731
aurique 6. 808. micis 1. 839
auribus 2. 510. accipere citharæ liquidum carmen 4. 979. accipiamus tonitrum 6. 163
adportes auribus 5. 101
auricularum 4. 598
auris 4. 730, 931 | 5. 411, 473, 503, 548, 845 | 6. 307, 882, 913. celerantibus 1. 388. vitalibus 3. 576. ætheris 847
auro 2. 50 | 4. 1120 | 5. 1427 | 6. 1076
auroque 2. 27 | 5. 1268
aurora 2. 143, 578
auroræ 4. 542
auroram 4. 715 | 5. 656
aurum 1. 840 | 2. 828 | 5. 1240, 1274, 1422 | 6. 229, 949, 989, 1056
aurumque 5. 1112, 1272 | 6. 351, 966
auſim 2. 178 | 5. 197
auſis 2. 981 | 4. 511 | 5. 729 | 6. 411
Auſter fulmine pollens 5. 744
Auſtri 4. 183, 909 | 5. 688
Auſtris 1. 898
Auſtro 6. 731
auſus 1. 68
autumni 6. 371
autumno ſudante 1. 176
autumnoque 6. 356
autumnus 5. 742
avulſa, *ſing.* 2. 257
avulſus 3. 562
auxilia 5. 1441
tremulum à pennis petere auxiliatum 5. 1039
auxilio 5. 225
auxilium 3. 1077
axis gelidi 6. 720. mundi qua claudicat 1105.

B.

BAbylonica Chaldæum doctrina 5. 726
Babylonica magnifico ſplendore rigantur 4. 1023
baccæ, *plur.* 5. 1362
bacchatur animal in montibus 5. 822
Bacchi 2. 655. flos, *odor vini* evanuit 3. 222
balantes pecudes, *oves* 2. 369
balantibus pecubus, *ovibus* 6. 1130
balba 4. 1157
balbe, *adv.* ſignificarent 5. 1021
Barathro 3. 967
barathrum 3. 979 | 6. 605
barbaque 6. 945
mollem malis demittere barbam 5. 673
barbara, *ſing.* 4. 548
barbaricæ veſtes 2. 499
barbarus 5. 37
barbigeras pecudes, *Capras* 5. 898
barbigeras capellas 6. 970
baubantur, *latrant* in ædibus 5. 1070
bearis 5. 166
bella, *ſubſt.* 6. 372
belle, *adv.* tangere poſſunt aures 1. 644
belli 1. 476 | 2. 5 | 3. 846 | 5. 1295, 1298, 1302, 1306
belli fera mœnera 1. 33. mœnere 5. 1307
belli fulmen Scipiades 3. 1047
belli magnos funditus æſtus 5. 1434
belli miſcebant fluctus 5. 1288
belli ſimulacra ciere 2. 42. cientes 324
bello 5. 382 | 6. 376. *adj.* 4. 1183
belloque 1. 465 | 5. 1423
bellua 4. 143
bellum 1. 457 | 4. 965 | 5. 327, 393
bellum ſylveſtre gerentes 5. 1244
bene pleno lumine 5. 706
bibere 4. 1090
bibulam lavit æquor arenam 2. 376
bidenti 5. 209
bijugo 5. 1299. curru 1298
bijugos agitare leones 2. 601
bili ſuperante 4. 668
bina 1. 534 | 4. 451, 452, 454 | 5. 477
binaque 4. 453
binis 4. 292
bino 5. 877
binos 5. 1299
bis 4. 316, 410 | 5. 1299
Biſtoniaſque plagas 5. 30
biſulcis pedibus preſſa veſtigia linquit humi 2. 356
bitumen 6. 807
blanda 2. 965 | 4. 995, 1256 | 5. 179
blandaque 4. 1078 | 6. 1243
blanda atque infracta loquela 5. 231
blande, *adv.* 5. 1066
blandeque 2. 320 | 5. 1368
blanditiis ingenium fregere ſuperbum 5. 1017
blanditim ſecla propagent 2. 173
blandum amorem 1. 20. liquorem 2. 846
raucum bombum tuba reboat 4. 548
bona, *adj.* 3. 103 | 5. 1024 | 6. 13 | 2. 408
bonam partem in lectum mœrore dabantur 6. 1247
bone 3. 207
bonis, *adj.* 1. 729 | 3. 1017
bonitate 5. 1246
bonos 2. 418
bonum, *ſubſt.* 5. 956 | 6. 25
bonus Ancus 3. 1038
boves conterimus, *fatigamus* 2. 1161
boves lucas anguimanos, *Elephantos* 5. 1301
boves templis ferro malè cæſæ diffugiunt 5. 1338
boum 3. 303
brachia 4. 791, 827, 950 | 6. 396

Digitized by Google

brachiaque in numerum jactare 4. 773
brachiique conjectu 6. 433
bracteaque auri 4. 731
brevi 2. 77 | 4. 160, 162
brevique 5. 591
brevibus 2. 98
brevis 3. 927 | 4. 179
brevitate corporis 2. 482
breviter 6. 1081
Britannis 6. 1104
bruma nives affert 5. 745
brumales adeat flexus 5. 615. usque ad flexus 639
bubus, *bobus* 6. 1129
bucera fecla, *boves* 5. 864 | 6. 1240
bucerisque greges, *boves* 2. 661
horrifico cinefactum busto 3. 99
viva videns vivo sepeliri viscera busto 5. 991

C.

CAchinnant 4. 1169
Cachinnent risu tremulo concussa 1. 918 | 2. 975
dulces Cachinni, *plur.* 5. 1396, 1402
cacumen 1. 593, 750 | 5. 1455
summum alescendi tetigere cacumen 2. 1129
cacumina 1. 897. montis 6. 458, 463
cadant 4. 63, 100 | 6. 215
cadat 4. 1175
cadat sub sensus 1. 448. è regione loci 6. 823
cadavera 2. 415. rancida 6. 1153
cadavera rancenti jam viscere vermes expirant 3. 719
cadaveribus 4. 684 | 6. 1272
sub utrorum regna cadendum 3. 848
cadens 3. 21
cadentque 3. 982
cadenti 5. 402. vultu, oculis 3. 467
cadentis 4. 1279
cadere 2. 209 | 3. 595 | 5. 671 | 6. 104, 414
caderent 2. 222 | 5. 316
cadit 2. 215 | 6. 257, 1124. fulmen 296
caducæ, glandes 5. 1362
cadunt 2. 230 | 3. 388 | 4. 950, 1042 | 6. 744, 1005
cadunt vires 5. 410. concussæ urbes 1236. toti montes 6. 545
cæca 5. 1004 | 6. 66. honorum cupido 3. 59. venti potestas 248, 270. noctis caligine 4. 458. nox 1. 1108 | 2. 14. | 5. 839. corpora 1. 278, 296. primordia 1. 1103
cæcæ caliginis 3. 305
cæcamque naturam 1. 779
cæcas causas 3. 317
cæcasque latebras 1. 409
cæcat 4. 326
cæcigeni, *cæci nati* 2. 740
cæcis 1. 329 | 3. 87. plagis 2. 128. ictibus 135. corporibus 713. tenebris 54, 745, 797 | 6. 34. fervoribus 5. 610. ulceribus 6. 1269
cæcisque compagibus 6. 1014
cæco igni 4. 926, 1113. veneno 6. 822
cæcosque motus 2. 127
cæcum 5. 754. cordi stimulum 3. 887
permixta cæde calentes 3. 643 | 5. 1312
cædebant 5. 1325
cædem cædi accumulantes 3. 71
cædere arboris auctum 6. 166
cædesque 3. 648
cædi, *nom.* 3. 71
cædimus 6. 313
cærula, *sing.* 5. 1373. ponti plaga 482. *plur.* 2. 773. *mare* 6. 481. cœli 1. 1089 | 6. 95. mundi, *cœlum cæruleum* 5. 770
cæruleis seminibus 2. 771
inter cæruleum virides miscere Smaragdos 2. 804
cæsia 4. 1154
cæsis 3. 404
calamorum sibila 5. 1381
calamos hiantes unco labro percurrit 4. 592. unco percurrere labro 1406
calcaribus ictus amoris 5. 1074
calce 6. 1066
calcibus imis 3. 792 | 5. 136
calcis 6. 91
calefecitque 6. 686
calentes permixta cæde 3. 943 | 5. 1312
calescit 6. 279
calida *odoris* plaga 4. 708
calidæ febres 2. 34
calidi 3. 295 | 6. 315
calidique 2. 843 | 3. 127 | 5. 327
calidis 3. 903 | 5. 604 | 6. 147, 748, 799
calido 3. 654 | 5. 595, 796 | 6. 515, 656, 858, 870
calidos 1. 301, 1087 | 2. 431
calidum 1. 648 | 2. 354, 857 | 5. 568 | 6. 855, 688, 868
calidumque 3. 216 | 6. 948
calidus 6. 849, 887
caligare oculos 3. 157
caligine 4. 458 | 5. 297, 649 | 6. 262, 460, 478, 691, 852
caliginis 3. 305 | 4. 339, 350
callent dicere multa 2. 977
callida 6. 92
Calliope Musa callida 6. 93
callo, aut cortice tectæ 4. 934
calor 1. 454, 1090 | 2. 516, 668 | 3. 129, 235, 247, 268, 270, 284, 287, 289 | 4. 220, 872 | 5. 571, 540, 804 | 6. 233, 370, 872 | 925, 991
calor permanat argentum 1. 495
calore 1. 175 | 5. 1261 | 6. 321, 359, 513, 722, 841, 843, 969, 1107
calorem 1. 786, 807 | 2. 857 | 6. 714, 847
caloris 6. 367. corpora, *atom.* 3. 122

Digitized by Google

campi 5. 493. per loca campi 2. 40
plani petit æquora campi, *planitiem* 3. 1015
campique 4. 390
campis 2. 332 | 5. 1372
campisque 5. 602 | 6. 712
campo 2. 659. plano 5. 950
camporum 2. 324
campos 1. 274 | 2. 6 | 4. 461 | 6. 736
camposque 1. 19 | 5. 782, 1374 | 6. 404, 1140. facerent natare 266. natantes 5. 489.
valido quatientes impete campos 2. 326
nix cana 3. 21
canamus 5. 510
canceris, *cancri*, 5. 616
candens 1. 259 | 2. 770 | 4. 341. ferrum 6. 147
candenti marmore 2. 766. lumine 5. 720 | 6. 1195
ferrum candescit in igne 1. 491
candida 2. 731, 792 | 5. 777 | 6. 91. sidera 5. 1209
candidus 4. 687
candor 2. 322
candore 4. 233 | 5. 283
marmoreo candore, *albedine*, 2. 764
canenda 6. 83
canentum 4. 589 | 5. 1384
avibus canere sylvas 1. 257
canes, *nom.* 1. 495 | 4. 709, 988, 1196
canibus rapidis 5. 890
canibusque ciere 5. 1250
canis, Hyrcano de semine 3. 750
canor, *cantus* 4. 908
parvus Cycni canor 4. 182
canos fluctus 2. 766
cantu 2. 619
cantus 5. 1083, 1405
canum 5. 1062. canum promissa vis 4. 685. cerbereas facies 737. fida canum vis 6. 1220. levisomna canum corda 5. 862
capacis mœnia mundi 6. 122
barbigeras capellas 6. 970
capere 1. 535 | 2. 967 | 5. 1181 | 6. 326
capere irarum fluctus 3. 299
caperetur 5. 927.
capiam 6. 94
capiant 2. 970, 1005
capias 4. 625, 954.
capiat 1. 384
capiatur 1. 940 | 4. 16
capiebant 5. 452
capiebat 1410
capis 3. 952
capit 6. 1028
capite 3. 616, 792 | 4. 474 | 5. 136, 600
capiti 1. 928 | 4. 4
capitis, *nom.* 4. 591 | 5. 1137 | 6. 784, 1200
capitum 2. 632 | 5. 1314
capitum 2. 632 | 5. 1314
capitur 1. 62 | 2. 650 | 4. 865
capiunt 2. 924 | 4. 649 | 5. 1409
capiuntur 4. 649
capripedes Satyros 4. 584
capris 4. 645
capta 1. 15
captat 4. 1089
capti 5. 969, 1258. quasi mentibus 4. 1016
captum 4. 1140
caput 1. 65 | 2. 606 | 3. 112, 139, 148, 386, 654, 972, 1054 | 5. 86, 271, 894, 542, 753, 1398 | 6. 60, 261, 636, 1143
caput expergefactum erigere, 5. 1207
caput fluvii 6. 729
caput quassans grandis suspirat arator 2. 1163
carbasus dat crepitum 6. 108
carbonumque 6. 802
carcer 3. 1029
carceribus patefactis 2. 264 | 4. 987
careas 2. 4
carebit 1. 574
carentibus sensu 2. 989
luce carentum, *mortuorum* 4. 39
carere 5. 1426
carerent 1. 344
caret 2. 651 | 3. 357 | 4. 1066
caret fine modoque 1. 963
carmen 4. 978 | 5. 1
carmina 1. 732 | 3. 421 | 5. 1379, 1449 | 6. 380. lucida pango 1. 933 | 4. 9. phœbæa dædala, *varia* 2. 505
carmine 1. 144 | 4. 21 | 6. 937. Pierio suavi loquenti 1. 945
carminibus 5. 1442
carnem 6. 967, 969
carnifices 3. 1030
κατάπληξις 4. 1156
carosque 3. 85
Scipiades Carthaginis horror 3. 1047
carumque 1. 731
casas 5. 1009
casis 6. 1252
cassa, *sing.* 3. 994, 1062 | 4. 514
cassaque sensu 4. 127
cassum anima corpus 2. 561. lumine 5. 718, 756
cassus lumine aër 4. 369
incesté casta 1. 99
castaque 5. 1011
casti 5. 1024
castoreoque gravi mulier sopita recumbit 6. 794
casu 1. 742 | 5. 313, 1332 | 6. 30, 1094. *forte* 4. 745
casumque 3. 996
casus, *sing.* 3. 1099 | 5. 206. Stillicidi lapidem cavat 1. 314. *plur.* casus celerare 2. 231
catenam 6. 910
forte caterva 2. 630
catervas 2. 628. Phrygias 611. Martis 5. 1303
catervatim 6. 1142
catervis pecudum 6. 1090
catuli Pantherarum 5. 1035
catulorum 4. 995
catulos 5. 1066
cava, *sing.* 2. 620 | 6. 126. *plur.* 5. 1381 | 6. 579, 1083, 1192
cavam spissescere nubem 6. 175
cavas nubes 6. 271
cavat lapidem stillicidi casus 1. 314
cavati, oculi 6. 1192

caudaque

Digitized by Google

çaudaque 2. 805
caudam 3. 658
cave 2. 754
caves 3. 648
caveai, *caveæ* confeſſum 4. 76
caveamus 6. 405
caveiſque 6. 197
cavere 4. 1138
cavernas cœli 4. 172 | 6. 251. terrai 6. 596
cavernis ætheriis 4. 392. Silicum 6. 683
cavis fornacibus 6. 201
caulas, *poros* corporis 2. 950 | 3. 256, 702, 707 | 6. 839. palati 4. 624, 664. ætheris 6. 491
cavos 5. 953
flamma Cauri ſylvam perflant 6. 134
cauſa, *nom.* 1. 242, 1011 | 2. 174, 255, 422, 788, 1067 | 3. 47, 325, 349, 423, 430, 485, 501, 578, 592, 601 | 4. 194, 234, 238, 840, 849, 1267 | 5. 157, 168, 209, 348, 510, 532, 619, 773, 868, 1160, 1251 | 6. 84, 171, 203, 576, 754, 999
cauſaque 1. 239
cauſæ 6. 362
cauſam 2. 255, 268 | 3. 964, 1083 | 4. 473, 503 | 6. 703
cauſando 1. 399
cauſarum 5. 676 | 6. 53
cauſas 1. 154 | 4. 1174 | 5. 530 | 6. 55, 89, 706
cæcas exponere cauſas 3. 317
cauſas agere 4. 963
cauſas mendosè reddere 4. 506
cauſidici 4. 963
cauſis 1. 654 | 3. 1068 | 5. 751, 1184 | 6. 761
cecidere 1. 742 | 3. 982 | 5. 329, 677 | 6. 827
ceciderunt 3. 453 | 6. 587, 1082
cecidiſſe 2. 1165 | 3. 386, 651 | 5. 341, 791
cecidit 5. 1146, 1417
cecinere 2. 600 | 5. 328, 406 | 6. 754
Cecropiis finibus 6. 1137
cedant 4. 145
cedat 4. 943
cedebant 5. 984, 1291
cedebat 5. 1270
cedendi 1. 340
cedentes 1. 375
cedere 1. 373 | 2 507 | 5. 313, 841
cedit 2. 998 | 3. 977 | 4. 1236 | 6. 872
cedunt 2. 234
ceduntque 6. 570
celant 4. 1179, 1214
celare 1. 91 | 2. 677
celare, atque intùs habere 1. 515
celarier, *celari* 1. 904
celata 5. 1159
celebrare delubra Deûm feſtis diebus 5. 1166
celent 2. 315
celer 4. 161
celerantibus auris 1. 388
celerare caſus 2. 231
celeres 4. 185
celeri 2. 192 | 3. 636 | 4. 177, 211, 255 | 5. 302 | 6. 223, 323, 333. ratione 3. 183 | 4. 144, 777
cenſemus 4. 459
cenſes 1. 972
triſtia Centaurea 4. 124
Centauri 2. 402 | 5. 876
ex vivo Centauri, *ex vivente Centauro* 4. 743
Centauros 4. 736 | 5. 889
cepere 6. 1211
cepit 5. 332, 1415
cera 6. 515, 965
Cerbereaſque canum facies 4. 737
Cerberus 3. 1024
odor inſinuatur quàm facilè in cerebrum 6. 803
Cereremque 2. 654
Ceres 4. 1161 | 5. 14. pulverulenta 741
cernamus 4. 808
cernant 4. 993 | 6. 164
cernantur 6. 465
cernas 1. 748 | 3. 214 | 6. 168
cernebant 5. 1183, 1334, 1368
cernebat 6. 22
cernendi 3. 410 | 4. 239
cernentes 6. 645
cernere 1. 135, 302, 328, 594, 752, 1065 | 2. 4, 139, 248, 251, 314, 315, 780, 826, 836 | 3. 360, 364, 370, 371, 1061 | 4. 104, 230, 242, 459, 600, 614, 757, 764, 771, 802, 807, 913, 965, 977, 979, 1224 | 5. 64, 394, 975 | 6. 195, 406, 935
cernere bellum 4. 965
cernes 3. 660 | 5. 107
cerni 1. 269 | 5. 433, 663, 718
cernimus 1. 300, 343 | 2. 68, 779, 927, 984 | 3. 366, 432, 510, 525 | 4. 138, 354, 790 | 5. 243, 578, 568 | 6. 169, 421, 987
cernis 1. 914 | 2. 209, 213, 455, 533, 731 | 3. 170, 436 | 5. 307, 938
cernit 4. 760
cernitur 3. 107 | 4. 233, 276, 356, 357 | 5. 587
cernunt 1. 643, 658, 661
cernuntur 4. 201 | 5. 86 | 6. 60
certabant 6. 1223
certamen 5. 785
certamina belli 1. 476 | 2. 5 | 5. 1295 pugnæ 4. 841
certamine æterno 2. 117. æquo 573 | 5. 393
certaminis 5. 383
certandi 3. 5
certant 5. 394, 1081 | 6. 508
certantes 5. 1123 | 6. 1246
certantia 2. 118
certare 2. 11 | 3. 780 | 4 1105
certas 4. 1085
certiſſima corpora 1. 676
certum, ac diſpoſitum eſt 3. 788 | 5. 132
certum conſtat, diſpoſitumque videtur 3. 795 | 5. 139
certum ponere 5. 527
cervi, *ſing.* cornigeri 3. 751. *plur.* alipedes 6. 765
cervis 3. 742
cervice 1. 36 | 6. 744
cervices 2. 801
cervorum 4. 993

Digitized by Google

cervorum ventosa magis frigida mens est 3. 300
cervos 3. 307 | 5. 861
prælonga senex cornua relinquere cervus gauderet 3. 614
cessabant 6. 1234
cessando 2. 80
cessant 2. 1142 | 4. 135, 222 | 5. 699 | 6. 927
cessare 1. 787 | 2. 79 | 4. 392
cessas 3. 1061
cessat 5. 280
cesse 1. 1104
cesset 4. 593
cessit 3. 219, 224
Chaldæum, astrologorum 5. 726
χαίτων ἴα 4. 1084
chartarum 6. 111
chartas 6. 113
chartis 3. 10 | 4. 967
Charybdis vasta 1. 723
prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra 5. 903
flammam tetro spirantes ore Chimæras 2. 704
chordarumque sonos fieri, dulcesque querelas 4. 588
chordas 2. 412
chordasque loquentes auribus accipere 4. 978
chordis 2. 504
pernice chorea 2. 635
cibatum 1. 1093
cibatus 6. 1125
cibi 5. 928, 1005, 1396
cibis 2. 710. fulcire, ac sustentare 1147
cibo 1. 195, 1037
cibos 1. 862
cibum 3. 1004 | 4. 649, 857, 951 | 5. 814, 846. mandendo exprimimus 4. 621
cibum coquere, ac flammæ mollire vapore 5. 1101
cibus 1. 351, 353, 809, 859, 865 | 2. 1124, 1135, 1141, 1146 | 4. 637, 641, 865, 952, 1084 | 5. 525 | 6. 946
Cicadæ veteres tunicas ponunt æstate 4. 56. folliculos linquunt 5. 801
cicuta 5. 897
cicutas 5. 1382
ciebat 5. 816
ciebis 4. 125
ciemus 4. 580
ciendum 3. 392
cientque 4. 734
belli simulacra cientes 2. 324
cientur 2. 135 | 4. 612
cieri belli simulacra 2. 42. voces 5. 1059
sepire plagis saltum canibusque ciere 5. 1250
ciere monumenta virum atque commoliri 6. 241
cieret 5. 773
ciet 4. 1028, 1034, 1037, 1264 | 6. 1307. horrorem in membris 3. 292
cietur 3. 152, 247. tempestas turbida cœlo 6. 375
scena croco Cilici perfusa recens est 2. 416
cimus ad ortus 1. 213 | 5. 212
cinefactum 3. 919
cinere 4. 924
cingit 6. 632
cinisque 1. 872
cinxere 2. 606
circum præterque 5. 633
circumagitur 4. 317
circum tribus actis annis 5. 881
circumcæsura, *subst.* membrorum extima 3. 220 | 4. 651
circumcidas 3. 412
circumcurrare 4. 402
circumdata 1. 88
circumdatus 5. 469 | 6. 1034
circumfusa 1. 40
circumlita nullo fuco 2. 744
circumretit vis, atque injuria quemque 5. 1151
circumstant 3. 470
circumtegere 1. 1094
totum circum tremere æthera signis 1. 1088
circumversantur 5. 521 | 6. 199
circumvolitant 2. 329
cita 1. 996 | 2. 84, 105
citharæ liquidum carmen 4. 978
citharis reboant templa 2. 28
cives 1. 92
civibus 6. 589. exhausit urbem pestis 1138
sanguine civili rem conflant 3. 70
clade 6. 641
cladem importare pericli 3. 825 | 5. 370
cladem late darent magnasque ruinas 5. 348
cladem mortiferam conflare 6. 1089
clademque 5. 247 | 6. 563
clades, *sing.* 6. 1123. *plur.* 5. 49
clamor 1. 491 | 3. 479 | 4. 183, 909 | 6. 228
clamor foras gradiens facit arteria asperiora 4. 532
clamore 4. 543 | 5. 1335 | 6. 146, 1282
clamoreque montes icti rejectant voces ad sidera mundi 2. 329
clamores 4. 1008
clamoribus 4. 1011
clandestinam cæcamque naturam 1. 779
clandestinos cæcosque motus 2. 127
claranda, meis versibus 3. 36
clarandum est nobis multa 4. 779
alid ex alio clarescere videmus 5. 1485
aliud ex alio clarescere 1. 1108
claret in primo quoque carmine 6. 937
classem 2. 41
classi 1. 101
classibus 4. 399
classis 5. 1226
clavæ 5. 966
clauda navigia 4. 438
claudere 5. 513
claudicat ingenium, delirat linguaque mensque 3. 454
si libella claudicat hilum 4. 518
claudicat nisus pennarum 6. 834
quà mundi claudicat axis 6. 1105

Digitized by Google

clauſa domorum 1. 355. *viarum* 4. 616
clauſtra naturæ 1. 72. vitaï, *vitæ* reſolvat 416. vitai coërcens 3. 397. vitaï labant 6. 1151
æra, quæ clauſtris, reſtantia vociferantur 2. 450
clementius, *adv.* æquo 3. 314
exiguum clinamen principiorum 2. 292
clinare 2. 243
clueant 1. 632
cluebit 3. 208
cluent 1. 450 | 2. 790
cluere 1. 481 | 2. 524
nota cluere 2. 351
clueret 1. 120
cluet 4. 50
clunibus 4. 1293
coacta tempeſtate 1. 762 | 2. 1059
coactant 6. 1159
coactat immutare 6. 1120
coacti 3. 68 | 5. 955
coacto concilio 2. 934
coactu magno 2. 273
coactus, *adj.* 3. 486
coaleſcere 6. 1066
coëgit 4. 844 | 5. 1353
cœleſtem 2. 384
cœleſti 6. 394. ſemine oriundi 2. 990
cœleſtia mundi templa 5. 1203. templa 6. 387, 670
cœleſtibus flammis 5. 1093
cœleſtum 6. 1272
cœli 1. 2, 6, 49, 65, 279, 490 | 2. 178, 206, 1029, 1062 | 4. 202 | 5. 99, 121, 197, 201, 232, 246, 326, 432, 511, 623, 650, 686, 693, 1094, 1182, 1190, 1243 | 6. 85, 98, 213, 251, 285, 451, 817, 820, 1101, 1109, 1132, 1226. ſublima 1. 341. lucida templa 1. 1013 | 2. 1038. loca inferiora 1. 1061. tempora 1. 1065 | 6. 361. cærula 1. 1089 | 6. 95. tonitralia templa 1. 1098. templa 1. 1063 | 2. 1000 | 6. 1226. domus 2. 1109 | 6. 357. cavernas 4. 172. fulgentia templa 5. 491. immania templa 522. fumida templa 6. 644. liquidiſſima tempeſtas 4. 169. altus hiatus 4. 419
ſub cœli tegmine 1. 987 | 2. 661 | 5. 1015
cœlique 1. 1100 | 2. 1099 | 5. 345 | 6. 82
cœlo 1. 80, 163, 782, 788 | 2. 1154 | 3. 854 | 4. 213, 421 | 5. 374, 542, 629, 791, 974 | 6. 246, 256, 375, 385, 399, 426, 432, 444, 458, 665, 678. *aëre* 4. 133
cœloque 1. 153 | 5. 554, 905, 1187 | 6. 49, 449, 956
cœlos 2. 1096
cœlum 1. 9, 70, 820, 988, 1094 | 2. 163, 327, 1013, 1083 | 4. 209, 395, 420, 445, 460. 784 | 5. 69, 79, 116, 283, 418, 435, 447, 467, 518, 526, 658, 689, 692, 913, 929, 1188, 1220 | 6. 8, 43, 287, 478, 600, 650, 669, 1095, 1098, 1104, 1117, 1121, 1133
cœlumque 1. 726 | 2. 728, 1055 | 4. 203, 436 | 5. 93, 594 | 6. 561, 663
cœnoque 3. 77
cœnum 6. 976
cœpere 2. 159 | 5. 288, 438, 1294, 1442
cœperit 5. 73
cœperunt 4. 534, 807 | 5. 1018, 1107
cœpiſſe 1. 127 | 2. 613
cœpit 2. 928 | 3. 14 | 4. 623 | 5. 412, 1013 | 6. 431, 1118
cœptant 4. 112
cœptat 4. 407 | 6. 254
cœptes 1. 268
cœptum 1. 419
coërcens 3. 397
coërcet 4. 651, 661 | 6. 954
cœtu 1. 667, 775, 1047 | 2. 918 | 3. 857. materiai 1. 1016
cœtum 2. 1002 | 6. 482
cœtus 1. 1025. omnigenos 5. 429
cŏëundo 6. 846
coëuntibu' 1. 838
cogant 1. 467
cogantur 2. 63, 155
cogas 2. 497
cogat 6. 758
cogatur 2. 291
cogebant 5. 485, 1370
cogebat 5. 810 | 6. 1242
cogens 1. 324 | 6. 211, 441, 594
cogentes 6. 718
cogentibus 1. 898
cogere 1. 623 | 3. 198 | 5. 1049
cogi 1. 1019 | 6. 15
cogit 1. 500, 975, 1009 | 2. 278, 886 | 4. 323, 360, 690, 766 | 5. 653, 829, 1166 | 6. 54, 126, 273, 698, 837, 888, 964, 993
cogitet 4. 781, 788
cogitur 2. 151, 282 | 3. 536 | 6. 1051
cognita, *ſing.* 3. 207 | 5. 7, 185. *plur.* 4. 849 | 5. 1012, 1284
in promptu cognita quæ ſunt 2. 867
quæ bene cognita ſi teneas 2. 1089
cognitus 1. 696 | 5. 1286
cognôris 6. 533
cognoſcant 2. 741
cognoſce 1. 920
cognoſcere 1. 404, 697 | 2. 142, 216, 349, 461, 839 | 3. 118, 1085 | 4. 51, 646, 753 | 5. 286, 880, 1061, 1184, 1281 | 6. 112, 193, 422, 1212
cognoſcitur 4. 232
cognoſſe 1. 332
cognovimus 5. 1411
cognovit 5. 1431
cogor 1. 372
cogunt 2. 73, 420, 868 | 3. 60 | 5. 1086 | 6. 200, 463
coguntque 4. 78 | 6. 718
coguntur 1. 1045 | 6. 734
cohærent arctè 1. 604
inter ſe ſtipata cohæret materies 2. 66
arctè connexa cohæret 9. 1008

Digitized by Google

cohibent 2. 1030
cohibere 1. 518 | 2. 677 | 3. 442, 572 | 6. 106
cohiberier 3. 444
cohibeſſit 3. 445
cohibet 1. 516, 537 | 6. 815
coibant 5. 451, 453
coibat 6. 1146
coibunt 2. 549
coiere 6. 451
coierint 2. 1060
coire 1. 770 | 2. 563 | 3. 396 | 4. 1048 | 5. 191, 426, 664
coiret 5. 487
coitque 6. 845, 865
coitum 1. 186
colatur 4. 1253
colebant 5. 953
colebatur 5. 1439
colendo 5. 1368
colentes 5. 32
colere ævum 5. 1144, 1149
colles 1. 998 | 5. 782
fugere ad puppim colles videntur 4. 390
colles collibus verba repulſantes 4. 582
colli, *colle* 2. 317, 322
collibus 4. 582 | 5. 1372
colligere 1. 724
collum 6. 1185
collumque coronat 2. 801
purpura Theſſalico concharum tincta colore 2. 500
omnem efflare colorem 2. 831
nequeunt ſine luce colores eſſe 2. 794
coloribus omnigenis 2. 820. egregiis 5. 739
coloris 2. 756, 817 | 4. 93, 1027
colos 6. 207
colubris 5. 27
per colum vina videmus perfluere 2. 391
columba 3. 752
columbarum 2. 800
columna 6. 425, 432
columnæ 4. 402
columnis 4. 429
comburens 6. 152
comas 4. 1217
comitantur 2. 639
comitati 1. 98
commeditatur 6. 111
commemorando 1. 401
repetam commemorare 6. 904
commemorat 1. 126
commendarunt 5. 1020
multa manent commendata nobis ex utilitate ſua 5. 859
commiſcet 5. 504
commiſceri 4. 1251
commiſcendo 4. 1202
commiſcuit 6. 275
commiſta, *ſing.* 6. 321, 1157. *plur.* 2. 884 | 6. 304
committere 5. 1364
commixta 1. 822 | 4. 675
commixto 1. 862 | 3. 284
commoda, *ſubſt.* 3. 2, 949 | 4. 1067. *adj. plur.* 4. 1147 | 6. 18
commoliri 6. 241, 254
magni commôrunt æquora venti 2. 765
commota 3. 153
commovet 3. 147 | 4. 236, 750, 904, 1033
commovet ſeſe animus 4. 884
commovet ſe cœlum 6. 1118
commovit 6. 127
belli magnos commovit fundítus æſtus 5. 1434
communi dêſſe ſaluti 1. 44
commutantur 4. 671
commutare 2. 129, 303 | 3. 514, 1072 | 5. 1105
commutari 1. 587 | 2. 935
commutat 5. 829, 1275
in commutatum veniunt 1. 795
commutatur 1. 582
compages 6. 1069
compagibus 4. 1106, 1198 | 6. 1014
compar 4. 1248
comparebat 6. 1218
comperit 4. 797
compeſce 3. 967
compleat 5. 595
complebant 6. 645, 1260
complent 2. 324 | 4. 1011, 1242 | 5. 1065
complerant 6. 1273
complerat 6. 1149
complere 1. 390 | 6. 599
complerent 1. 523
complerentur 4. 1268
complerunt 6. 196
compleſſe 4. 172 | 6. 251
complet 2. 358 | 4. 351 | 5. 227
ararum, *aris*, compleverit urbes 5. 1161
complexa 2. 153 | 4. 1186 | 5. 920
complexu 5. 471
avido complexu quem tenet æther 2. 1065
componere 4. 963
compoſituras, *ſubſt.* turbantia 4. 329
comprendere 6. 1081
comprendunt 6. 455
compungere 2. 432
compungunt 2. 420
quâ conſtet comta figurâ 1. 949
infula virgineos circumdata comtus 1. 88
magnum conamen ſumit eundi 6. 325. alarum 835
conamina ſumſit 6. 1039
conantur 1. 936 | 4. 12
conatur 3. 652
concava cymbala 2. 619. loca terræ 5. 1255
concedam 1. 541 | 4. 475
concedamus 1. 657
concedas 1. 975
concedat 1. 1074
concede 3. 975
concedere 1. 380, 1079 | 2. 237 | 3. 539 | 4. 1177, 1184 | 5. 1357, 1370 | 6. 54
concedimus 4. 380
concedis 2. 834
concedit 1. 608, 832, 844
concedunt 3. 377
concelebrare carmina cantu 5. 1380
concelebrant lætantia loca aquarum 2. 345
terras frugiferentes concelebras 1. 4
concepit 6. 307
concepto 6. 880
conceptum 1. 556 | 6. 628
conceſſit 4. 916 | 5. 1018
conceſſum 5. 1148
concharum 2. 500
concharumque 2. 374
conchis

Digitized by Google

conchis 4. 934
Conchylî, *Conchylii* 6. 1072
concidat 4. 511
concidere 3. 158 | 5. 1332 | 6. 758
concideret 1. 100
conciderit 3. 584
concidit 2. 353 | 3. 488
conciet 6. 826
conciliabat 5. 961
conciliandi 2. 551
conciliantur 5. 466. corpora materiai 2. 900
conciliari 3. 877 | 6. 889
conciliatu 2. 935. condenſo 1. 576 | 2. 99. parvo 133
conciliis & diſcidiis exercita crebris 2. 119. rerum 109
concilio 1. 772, 1081 | 2. 564, 934 | 3. 806. genitali 1. 184. principiorum 485
concilioque 2. 918
concilium 2. 563. materiaï 1. 518
concinnat 4. 1246 | 6. 436, 583, 1116
concinnior 4. 1269
concio 6. 710
concipere 4. 1259, 1262 | 6. 209, 272
concipitur 1. 5
concipiunt 6. 471, 502
concit 6. 409
concitat 3. 292, 301
concludere 3. 573
concluſa 3. 568, 774 | 6. 124
concluſo 4. 460
concoctos 2. 852
concoctum 4. 635
concopulat 6. 1076
concordia 1. 457 | 5. 1023
concreſcat 6. 494
concreſcere 1. 840 | 4. 137 | 6, 626, 807
concreſcit 5. 831 | 6. 846
concreſcunt 4. 1254 | 6. 249, 450, 527
concreta 1. 1018 | 3. 20 | 5. 796, 1256
concreti montes nimborum 6. 158
concretius 4. 1237
concreto 5. 467, 469, 496
concruciamur 3. 149
conculcatur 5. 1139
concurrere 5. 847 | 6. 115
concurrunt 6. 96, 315, 362
concurſant 2. 215
concurſare 3. 396
concurſu 1. 385 | 6. 160, 171
concurſus, *ſing.* 1. 686 | 2. 1020. *plur.* 1. 628 | 2. 726 | 5. 443
concuſſa, *ſing.* 2. 948 | 5. 551 | 6. 288, 667. *plur.* 3. 394, 846 | 6. 120, 543, 547. tremulo riſu 1. 918 | 2. 975
concuſſæ 5. 1236
concuſſis artubus hinnit 5. 1076
concuſſos 5. 652
de concuſſu ſequitur gravis imber 6. 289
concuſſu magno 6. 546
concutiat 2. 1100
concutit 5. 552 | 6. 594
concutitur 6. 357. ſanguis 3. 249
concutiunt 3. 19
condebant 5. 954
condenſa 5. 487. contexta magis condenſaque 4. 55
condenſa ac ſtipata 6. 465
condenſeat, *condenſat* ſe aër 1. 393
condenſo conciliatu 1. 576 | 2. 99. agmine 1. 600. corpore 6. 101
condere 3. 1103 | 4. 435 | 5. 2, 708, 1107
eadem conditione gignentur 2. 301
conducere 1. 398 | 3. 533
conducit 6. 967
conductis 1. 691
conduplicant 1. 713 | 3. 71
condurat 6. 968
conduxit 4. 433
coner 4. 1163
confecti 3. 960
confer 5. 13
conferoit ventus 6. 157
conferre 4. 841 | 6. 53
confert 2. 1166
confertæ nubes 6. 508
confertos 6. 1261
confervefacit 6. 352
confeſtim 4. 190, 341 | 5. 284
conficere 2. 1143 | 3. 138 | 5. 664
conficerent 1. 905
conficeret 1. 240
conficiat 2. 1002
conficimus 2. 1162
conficit 4. 643
conficiuntur 1. 536
confidunt 5. 391
confieri 2. 1068 | 5. 889
confiet 3. 413
confirmare 1. 486 | 2. 179, 185 | 5. 198
confirmata vis animi 3. 771 | 6. 996
confirmem 4. 113
confit 4. 292
confiteare 1. 271, 826 | 2. 690, 865, 1073 | 3. 800 | 5. 377
ſanguine civili rem conflant 3. 70
conflare mortiferam cladem 6. 1089
conflatur 3. 336
conflatus 1. 474
confletur 4. 927
conflicta 2. 97
confligendum 3. 854
confligunt hyemes æſtatibus acres 6. 372
conflixit 4. 1209
confluat 1. 389
confluere 1. 375, 993 | 5. 660, 667, 701 | 6. 311
confluit 6. 637. conjectus eorum 5. 600
confluxerat 6. 1150
confluxere 1. 902
confluxerunt 1. 178
confluxet 1. 986
confluxit 5. 498 | 6. 1258
confringere 1. 71
confundere ſenſus 2. 945
confundi 4. 562
confunduntque 2. 439
confuſa, *ſing.* 4. 566, 617 | 6. 599, 606. *plur.* 5. 580
confutabunt 4. 490
congemis 3. 947
congerere 3. 1022
congeſta 3. 949
congeſtus, *ſubſt.* arenæ 6. 724
conque globata 2. 153

Digitized by Google

conglomerari 3. 211
conque gregantur 6. 455
congreſſa, *ſing.* 2. 940. *plur.* 1. 761 | 2. 549 | 5. 192, 427
congreſſus, *ſubſt. ſing.* materiai 5. 68. *plur.* 2. 1064
coni 4. 431, 433 | 5. 763
conjecit 6. 579
conjecta 1. 1029 | 2. 1060, 1073 | 4. 253
conjectu 6. 434
conjectum lapidum 3. 199
conjectus 5. 417, 599. animai 4. 956
conjicere 1. 752 | 2. 120, 1072
conjiciens 1. 285 | 6. 344
conjiciunt 6. 731
blande coniſcant agni 2. 320
conjugibus 4. 1270
cœtu conjugioque corporis atque animæ 3. 857
conjuncta, *ſing.* 3. 349, 425, 578 | 4. 887, 945 | 5. 559, 563, 1010 | 6. 632. *plur.* 1. 450 | 3. 137, 558 | 4. 496 | 5. 430, 445, 556 | 6. 1005
conjunctam 3. 160, 350 | 5. 538
conjunctis 4. 401
conjunctius, *nom.* 3. 555
conjunctum 1. 452
conjunctus 5. 564
conjungendo 6. 456
conjungere 5. 1299
conjungi 5. 851
conjungit 2. 1003
igni conlabefacta 4. 701
conlabefactatus rigor auri ſolvitur æſtu 1. 493
conlabefiunt 3. 600
conlata, *plur.* 6. 18
conlatis 4. 1098
conlaxat 6. 232
conlecta, *ſing.* mente 2, 960. validi venti procella 4. 1108 | 6. 123
conlecti, *plur.* 6. 570
conlectus, *ſubſt.* aquæ 4. 4 6. *adj.* 6. 557
conlectum 4. 1058
conlegerit 3. 859
conlidi 1. 533
conligat 1. 1090
conligit 3. 938 | 6. 325
conlucet 6. 882
connectere 2. 477, 521
connecti 2. 699, 703, 715
connectitur 2. 251
connexa, *ſing.* 2. 268 | 3. 691 | 6. 1008. *plur.* 2. 100, 711
connexæ 3. 740
connexus, *ſubſt. plur.* 1. 627 | 2. 725, 1019 | 5. 442. *adj.* 3. 556
connivent 5. 776
connixa 2. 159
connubia 3. 777 | 5. 1011
conor 1. 26 | 6. 768
conquaſſari omnia terrarum motibus 5. 107
conquaſſatum corpus 3. 442
conquaſſatur mens animæque poteſtas 3. 599
conque putreſcunt 3. 344
conquereretur 3. 612
conquiri 2. 267
conquiſita 3. 420
conradens 6. 303, 443
conradere fidem dictis 1. 402
conrepta 6. 822. luce diei 4. 81
conreptus 5. 1231 | 6. 394
conrepunt membra pavore 5. 1218
conrident 4. 81
conripere 4. 997 | 6. 1159
conripiunt membra timore 5. 1222
conripuit 4. 1103
conruit 6. 824
conruptus 6. 1201
conſanguineos 6. 1281
conſanguineum 3. 73
conſcendere 5. 1296 | 6. 46
conſcia 3. 1031
conſcindunt 5. 46
conſcifcant 3. 81
conſcius 4. 1128 | 6. 392
conſectabantur 5. 965
conſenſu 3. 740
conſentire 2. 914 | 3. 154, 170, 802. vitales motus 2. 716
conſequa natura 5. 678
conſequitur 1. 461 | 3. 477, 942 | 4. 805, 864
conſerat 4. 1100
conſerit arva lumine 2. 211
conſervans 5. 509
conſervant 1. 677
conſervare 1. 1042 | 2. 708
conſeſſum 4. 76, 979
conſilio 1. 1020 | 2. 164 | 5. 420
conſilium 3. 95, 140, 451, 615 | 5. 128
conſimile 3. 8
conſimilem 5. 712, 811
conſimiles 4. 89, 103
conſimili 1. 842, 884, 916, 1097 | 2. 505, 675, 735, 806 | 3. 74, 283 | 4. 234 | 5. 298 | 6. 505, 881, 1129
conſimilis 2. 1017
conſiſtant 1. 873 | 2. 91
conſiſtat 2. 584
conſiſtere 1. 169, 637, 707, 749, 753, 839, 981, 1071 | 2. 322, 332, 696, 905, 981, 1119 | 3. 350, 605 | 4. 99 | 5. 61, 66, 238 | 6. 10, 43, 454
conſiſteret 1. 984
conſiſtimus 3. 858
conſiſtit 1. 236, 421, 1027
conſiſtunt 4. 742 | 6. 461
conſociare motus 2. 110
conſopit 6. 792
conſors 3. 772
conſortem 6. 1279
conſorti 3. 333
conſpectu 3. 49
conſpergere 3. 661
conſpergunt 2. 33 | 4. 1230
conſpicere 2. 358
conſpicias 6. 706
conſpicimus 1. 317
conſpirans 4. 1209
conſpurcare tetro ſapore 6. 21
conſtantior mellis eſt natura 3. 192
contra conſtare 4. 716
gravi terram conſternere caſu 5. 1332
conſtituas 1. 799 | 2. 419
conſtituat 3. 309
conſtituatur 1. 967
conſtituere 1. 709 | 5. 1143

Digitized by Google

conſtitues 1. 1105 | 2. 561 | 6. 73
conſtituet 2. 655
conſtituiſſe 2. 175
conſtituit 6. 225
conſtituunt 1. 344, 755, 821, 644 | 2. 103, 669, 902
conſtituuntur 4. 133
conſuerant 5. 975
conſuerat 6. 1277
conſuerunt 2. 300 | 3. 497 | 4. 1267 | 5. 190, 425, 660, 701, 1397 | 6. 519
conſueſcunt brachia., firmantque lacertos 6. 396
conſueſſet 1. 623
conſueta 4. 995 | 5. 209 | 6. 787, 1041
conſuetudo 4. 1276
conſuetum 4. 715
conſuevimus 6. 1134
conſuevit 3. 482
conſumens 1. 227
conſumere multam operam 6. 1080
conſumit 5. 618, 1430
conſumſe 1. 234
conſumta 5. 245
conſurgere 4. 926 | 6. 473, 497, 885, 1019
conſurgere 2. 1110
conſurget 3. 503
contacta 4. 642
contactos odores ſua perdere viro 2. 852
contage ſua palloribus omnia pingunt 4. 337
contagi, corporis multa fungitur animus 3. 734
contagia 3. 346, 427, 740 | 6. 1235
contagibus 6. 279, 1241
contaminat 3. 896
contemnere 2. 448 | 5. 380, 1216
contemplator, *verb.* 2. 113 | 6. 188
contemſit 3. 1045
contemta, *ſing.* 5. 1417. *plur.* 1. 48
è contemtibus exit 5. 831, 1277
contemtim 5. 1125
contemtus, *ſubſt.* 3. 65. *adj.* 2. 503
contendant 3. 784
quid enim contendat hyrundo cycnis 3. 6
contendere 2. 11 | 5. 1343 | 6. 27, 411
contendere cauſam 4. 473
contendere ſe, atque parare 4. 807
de palma ſummas contendere vires 4. 986
contendit 4. 801, 1040
contendunt 1. 1061 | 4. 92
contenta, *ſing.* 1. 325 | 4. 961
conterimuſque boves 2. 1161
ſomno partem majorem conteris ævi 3. 1060
conterere metu 2. 623
contexta, magis condenſaque 4. 55
contextæ 3. 695
contextum diſſolvere 1. 244
contigit 3. 1096
contacta 2. 742 | 6. 1186
contineantur 1. 818, 908, 1085 | 2. 760, 1007
contineat 3. 211
continet 1. 152 | 5. 320 | 6. 877
contingas 2. 754
contingens 4. 9, 409. Muſæo contingens cuncta lepore 1. 933
contingere 5. 152
ævi contingere florem 1. 565 | 4. 1111
Muſæo dulci contingere melle 1. 946 | 4. 22
incœpti contingere finem 5. 392
qua contingit 6. 687
contingunt mellis dulci flavoque liquore 1. 937 | 4. 13
undique protelo plagarum continuato 2. 531
contorquere navem 4. 898
contorquet gubernaculum 4. 902
retro contorquet & aufert 5. 724
validis contortum viribus telum 1. 970
contra pugnare, obſtareque 2. 280
accingere contra 2. 1042
contra pugnantibu' ventis 6. 97
nihil ad ſpeciem eſt contractior ignis 5. 570
contractis in ſe partibus 3. 544
ex infinito contractum tempore bellum 2. 574
contractum cum ventis degere bellum 4. 965
contrahitur animus formidine Divûm 5. 1218
contraria 1. 658 | 4. 513 | 6. 741
contrarius 3. 251
contrectabiliter caulas intrare palati 4. 664
contrectans ſol nudum corpus aquai 6. 854
contremit fulminis cum plaga tellus 5. 1220
contremuere 3. 847
contrita igni 4. 701
contrudere 4. 425
contrudit 6. 509
contruſa 4. 916 | 6. 1252
contruſæ 6. 734
contruſit 6. 210
contueare 6. 653
contuimur 4. 39
contulit 2. 941, 1107 | 6. 1258
contundit 5. 691
conturbant 4. 955
conturbantur 4. 941
conturbare 3. 482
conturbat 6. 1120
conturbari 3. 483 | 4. 563
conturbatur 3. 499
conturbes 4. 1063
contuſa corpora 4. 955
convalleis 5. 1374
convellere 4. 509
convellitur 3. 341
convenere 6. 507
convenerunt 6. 733
conveniant 3. 725 | 4. 673, 1252 | 5. 430 | 6. 1083
conveniat 6. 707
conveniebat 1. 880 | 2. 779, 821 | 3. 682
conveniendo per Veneris res 2. 921
conveniens 4. 1037 | 5. 1255 | 6. 1259
convenientes 1. 1029 | 2. 711 | 5. 446
convenienti modo 2. 940. pede 4. 792

Digitized by Google

convenit 2. 582 | 3. 56, 456, 463, 685 | 4. 745 | 5. 272, 537, 599, 659, 896
conveniundo 6. 479
conveniunt 2. 686 | 6. 897.
ad ſenſus 4. 712, 1026
conventu 1. 605
conventus, *plur.* 4. 785
converſa, placato favore 6. 48
converſum 4. 1059
convertant 2. 1004
convertebat 5. 809
convertere 2. 1096 | 4. 898, 1057 | 5. 653, 704, 1316, 1421
converti 4. 443
convertier 1. 796 | 4. 318
convertit 4. 311 | 6. 643
convertitur 4. 296 | 5. 813
convertunt 1. 679
conveſtire ſua perfundens omnia luce 2. 147
convincere 4. 499 | 5. 727. falſum 3. 524 | 4. 768
convinci 5. 177
omnia conviſens oculis loca 2. 357
conviſere 1. 146
conviſunt loca luce 5. 777
plenus vitæ conviva recedis 3. 951
convivia 4. 785, 1124
convolſi 3. 344
convolvunt 6. 200
cooperant 5. 490
cooperto 5. 1267
coorta, *ſing.* 2. 306 | 3. 581 | 4. 173, 533, 668 | 5. 415, 437 | 6. 195, 252, 457, 464, 510, 578, 641, 1089. *plur.* 3. 823 | 4. 629 | 5. 368, 409, 790, 797, 836 | 6. 1011, 1094, 1098
coortæ 4. 92 | 6. 956
coortam 3. 15 | 5. 1012 | 6. 656
coortis 2. 552 | 5. 1000
coorto 1. 899
pluviæ graviore coortu 6. 671
coortum ſolis 2. 1005
coortus 5. 512 | 6. 1184
cooperuiſſe 5. 343
copia 1. 418, 675, 758, 874, 982, 985, 1005, 1017, 1035 | 2. 267, 281, 295, 338, 1069 | 3. 195, 535, 720, 815 | 4. 514, 800 | 5. 360, 1006, 1287 | 6. 510, 814, 829, 1259
copulata 6. 1086
coquere cibum 5. 1001
cor 4. 1052
corda 1. 13 | 3. 295 | 5. 862 | 6. 14
corde 2. 269 | 5. 1106, 1454 | 6. 5, 1231
hebeti cognoſcere corde 5. 880
hebeti cognoſcere cordi 4. 51
cordi 4. 782, 1131
cordis 3. 117. globus 4. 118
ex adyto cordis reſponſa dedere 1. 738
coria 6. 6 | 967, 969
corio 4. 933
cornibus ventres hauribant ſubter equorum 5. 1324
coronæ 4. 1125
corpora rauca cornices 6. 752
cornicum fœcla vetuſta 5. 1083
hædi cornigeras norunt matres 2. 368
cornigeri cervi 3. 751
cornu 2. 388
cornua 2. 619 | 3. 614 | 4. 540 | 5. 1033
corollis 5. 1398
corona murali 2. 606
coronam 1. 119, 928 | 4. 4 | 6. 94
coronat 2. 801
coronis 3. 926
corpora materiaï genitalia 2. 62, 548
corpora minuta 2. 116
mixta doloris corpora 2. 467
corpora femina rerum, *atom.* 2. 677
corporea natura 1. 303, 330 | 3. 168
corpoream 2. 20, 186 | 3. 163, 176 | 4. 529, 544
corporeis telis 3. 177. principiis 4. 538
corpuſcula 2. 152, 259 | 4. 199, 897 | 6. 1061
correptus 3. 938
corripere 3. 164
corripiunt 1. 295
corrumpas luminis orbem 3. 411
corrumpat 6. 1122
corrumpier 6. 17
corrupti 3. 502
cortex 4. 48
cortice 4. 934
corvorumque greges 5. 1084
corvos 2. 821
coruſci 6. 202
coruſcis fulguribus 5. 296. luminibus 6. 282
coruſco fervore 6. 236
in coſtas equi conſcendere 5. 1296
coturnicibus 5. 645. ventigeni crateres 6. 701
creatrix 1. 623 | 2. 1116 | 5. 1361
crebra, *crebro* reviſit ad ſtabulum 2. 359
crebram ſylvam 6. 134
crebras reducunt naribus auras 6. 990
crebris impetibus ruunt 1. 294
crebris diſcidiis exercita 2. 119
crebris offenſibus 4. 359. verberibus 5. 486
crebro pulſarier ictu 4. 932, 1277
crebro repulſu rejectæ 4. 105
longe fuge credere, *cave credæ* 1. 1051
credier, *credi* 4. 850
igni flammata cremantur 1. 671
cremârat 5. 1242
cremarent 1. 905
crematur 6. 154
crepat, *ſæpius habet in ore* 2. 1168
creperi certamina belli 5. 1295
crepitacula 5. 230
crepitante flamma 6. 154
crepitum dat 6. 109
creſſe, *creviſſe* 3. 683
Creta, *ſubſt.* 2. 634
creta, *creata*, *ſing.* 5. 61. *plur.* 2. 905
Cretæ 5. 26
cretea perſona 4. 298
incuſſam membris cretam

Digitized by Google

tam 3. 383
crimine 3. 49
criſtas terrificas capitum quatientes 2. 632 | 5. 1314
croci 6. 1186
croco Cilici 2. 416
crudeles 3. 72
cruentent 4. 1030
cruentum 5. 1137 | 6. 1133
cruor 2. 668 | 3. 787 | 5. 131
cruore 6. 1147
Fœdare membra cruore 4. 842
cruorem 1. 883 | 2. 195
cruoris 1. 864
crura 3. 528 | 4. 989
præpediuntur crura vacillanti 3. 478
crure 3. 652
mollis luti concreſcere cruſtas 6. 626
cubandum 2. 543
cubantia tecta 4. 520
cubat 3. 905
herba cubile præbebat 5. 814
cubilia fronde inſtrata 5. 985. ſtrata herbis & frondibus aucta 1416
cudere 1. 1043
culices 3. 391
culpa 2. 181 | 4. 913 | 5. 1424. prædita 2. 181 | 5. 200
culta, ac deſerta 1. 165. loca 219
cultis 5. 1370
culto 4. 1274
culturam dulcis agelli tentabant 5. 1366
Cumas 6. 747
cumcunque 2. 113
cumprimis 1. 131, 717 | 2. 536, 848 | 3. 929 | 5. 337, 620 | 6. 224, 259, 939
cum primum 2. 624 | 4. 1032
cumulabat 6. 1233
cumulata, *ſing.* 1. 989. *plur.* 6. 190, 517
cuncta viai, *cunctas vias* 5. 739
cunctando 4. 707
cunctantior actus mellis 3. 193
cunctarier, *cunctari* ante lethi portas 3. 67
cunctarum 2. 333 | 3. 31 | 4. 26, 114 | 6. 1212
cunctatur 3. 408. tardum olivum 2. 392
cuperent 5. 170
cupiant 4. 1111
cupidam vim equorum 2. 265
cupide, *adv.* 1. 17, 21 | 2. 199 | 4. 1106, 1197 | 5. 866, 1139
cupidi 6. 1237
cupidine 4. 1146
cupido 3. 59, 1090 | 4. 961, 1050, 1086, 1108, 1131 | 5. 961
cupidus 3. 5
cupiret 1. 72
cupitum 3. 771 | 5. 845
cupiunt 3. 598
cuppedine medii res victæ 1. 1081. ſcindunt curæ 3. 1007 | 4. 1083
cuppedinis 6. 24. acres curæ hominem conſcindunt 5. 46
cura ſemota metuque 2. 19 | 4. 1053
cura aliis malis in pectore oppreſſa 5. 1206
pavida complebant pectora cura 6. 645
curaque ſolutum 2. 45. levare 365
curabant 5. 937
curæ, *ſing.* 5. 980. *plur.* 3. 1007 | 5. 47
curæque lequaces 2. 47
curam 2. 363 | 4. 1060
curant jucunde corpora 2. 31. oblivia 4. 820
curare 3. 128
curârit 5. 1162
curarum fontem 3. 82. fluctus 6. 33
curas 3. 117, 462 | 4. 806
curat 6. 230. internoſcere, *facit ut agnoſcamus* 4. 246
curavit 5. 1014
cures 4. 1064
Curetas Phrygios 2. 629. Dictæos 633
curis 5. 1430
te à curis ſemotum adhibe 1. 46
curis urgeris 3. 1064. exercent hominum vitam 4. 1422
curiſque fatigat 3. 838
currat 2. 691
currens 5. 682
currenti 6. 92
currit 3. 1076
curru 2. 601 | 5. 1298
currum 6. 46
currus 3. 642 | 5. 1300 | 6. 549
curſant 3. 262
quaſi curſores vitaï lampada tradunt 2. 78
curſu 1. 1002 | 2. 323 | 3. 8 | 5. 618, 650, 688 | 6. 27, 47, 178, 301, 306, 320
curſum 5. 630, 653 | 6. 344
curſus, *ſing.* 6. 629. *plur.* 4. 411 | 5. 77, 80, 419, 772
curſuſque, *ſing.* 5. 712
curta, *plur.* 4. 1020
curvi, *ſing.* 5. 931 | 6. 1251
cuſtos 3. 325
Cycnea mele, *alorum cantus* 2. 504
Cycni, *ſing.* 4. 182, 908, *plur.* 549
Cycnis 3. 7.
Cycnos 2. 823
Cymbala concava 2. 618

D.

DAbantur morbo, mortique catervatim 6. 1142
bonam partem in lectum mœrore dabantur 6. 1247
dabat exitio 5. 998. letho 1006
dædala tellus 1. 7, 229
dædala, *figuratrix* lingua 4. 553
natura dædala, *artifex* rerum 5. 235
dædala, *varia* phœbea carmina 2. 504
dædala ſigna polire 5. 1450
damnatus 6. 1230
damnet 4. 1176
Danaûm 1. 87
de plano, *clare* promittere 1. 412

Digitized by Google

de nulla parte 2. 235
variis de 2. 790
de cœlo demisit 2. 1154
certa de surgere parte 5. 702
patrio de nomine vocant 6. 908
qua de 6. 940
Dea 1. 6, 27, 37
debile 4. 949. ævo languet 5. 830
debilitata 6. 1148
decedant 1. 321
decedere 1. 681 | 6. 736
decedit 4. 1036
decedunt 2. 34, 71
decepta 1. 940 | 4. 16
decidat 6. 496
decidere 5. 934
deciderunt in tales disposituras 5. 194
decidit 3. 645
declarant 6. 219, 470
declarat 1. 366 | 5. 265, 693 | 6. 467
declinamus 2, 259
declinando 2. 253
declinare 2. 221. recta regione viai 250
decora delubra 2. 350
scenai splendere decores 4. 980
decori 2. 642
decrescere 5. 536
decrescit 1. 315
procliviius iras decurrat ad acres 3. 312
decurrere quamlibet in formam 4. 1189 | 5. 1262
decurrit 4. 708
decurrunt 2. 370
decurso lumine vitæ obit 3. 1055
quo decursum prope sit 2. 961
decursus aquai 1. 284. aquarum 5. 264 | 6. 609. *plur.* aquai 5. 944
dede manus 2. 1042
dedita mens est in pugnæ studio 3. 647
dedita membra molli somno 3. 113
dedita fugæ, 4. 993. morti, morbo 6. 1253
deditur in Tartara 3. 979
deditus 4. 813
deducere 2. 205
deducere te vero 1. 371
cunctis sensum deducere membris 3. 534
deducit 6. 438
deducta, *sing.* 1. 97. *plur.* 2. 395
deduxit 2. 172
deerrârunt 3. 873
defecit 1. 1039
defectus, *plur.* solis 5. 750
defendere 2. 641 | 5. 1428
deferat 6. 1134
defert 5. 656
defessa, *sing.* 5. 825. *plur.* 2. 1172 | 6. 1176
defessi, *plur.* 5. 1128
defessos 6. 1160
defessum 5. 1144
deficere 3. 609
deficiens 6. 1231
deficit 3. 546, 827 | 5. 372
deficiunt 5. 885 | 6. 360
deficiuntque 3. 455
defit 2. 1141 | 3. 455
deflebimus 3. 920
defluere 3. 517
defodere 5. 933 | 1365
degere 3. 323, 508 | 4. 996, 1275 | 5. 1121, 1153
degeret 5. 173
degitur 2. 16 | 4. 1115
degunt 2. 1093
deguſtant ignes celeri flamma tigna trabesque 2. 192
dejicere 6. 793
dejicit 5. 1124
delabi 6. 837
delapsa 5. 312
delata 6. 821
delatum 3. 133
delecti, *plur.* 1. 87
certo deletur tempore luna 5. 748
delibat pacem animi, *demit* 3. 24
celibata, *plur.* Deûm numina 6. 69
delibet 6. 621
delibrare de mortis tempore 3. 1101
delicias 5. 1448. substernere 2. 22
deliciis 4. 1149
deliquat 1. 368, 423 | 3. 209
delira, *plur.* 2. 984
deliraque, *plur.* fatur 3. 465
delirantes morbo 5. 1158
delirat linguaque mensque 2. 454
delirum 1. 699
Phœbi Delphica laurus 6. 153
delubra 2. 352 | 5. 309, 1165, 1200 | 6. 74, 416, 1270
demant 2. 21
dementia 1. 705
dementit, deliraque fatur 3. 465
demersa, *plur.* 4. 442
demersimus 6. 148
demet 3. 921
demimus 3. 1100
deminui 5. 324
demisit 6. 445. de cœlo 2. 1154
demissa, *sing.* 6. 425, 432
demissior 5. 628
demissos 6. 913
demissum 6. 256, 444
demissus 6. 495
demit 6. 419
demittere 5. 673
demittunt 5. 670
Democriti 3. 372 | 5. 621
Democritum 3. 1052
demsit 5. 1113
demtaque 2. 769
demtis 1. 800
demto 2. 1132
densari 1. 657
densarier 1. 396, 648
densebant 5. 492
densendo 6. 481
denseri 1. 662
dent motus accipiantque 1. 819 | 2. 761, 1008
dent fraudem 2. 187
dentata 2. 432
dentes 3. 692 | 5. 671, 1037, 1063 | 4. 1073 | 5. 1284 | 6. 659
dentibus 1. 852 | 4. 1102 | 5. 746, 989, 1068, 1325
feros exibant dentis adactus 5. 1329
Deorum 6, 53
Deorumque 4. 77
Deos 2. 175 | 5. 83 | 6. 57, 764
vitæ depactus, *fixus* terminus 2. 1086
depascimur aurea dicta tuis

Digitized by Google

tuis ex chartis 3. 12
depellere 3. 322
dependet 6. 914
deperdere 3. 526
deperit 2. 296
deplexæque, *plur.* 5. 1320
deponere 3. 1072
deponunt 1. 259
deprendere 3. 871 | 6. 568
in eo tumultu deprensa navigia 6. 428
deprensus 5. 988
depressa, *plur.* 5. 475
depresso 4. 547
depressosque 6. 52
deprimit 5. 540 | 6. 431
depugnant 4. 1009
dereptæ, *plur. detractæ* 4. 36
deridiculum 3. 778
derivare alio 2. 365
deruptaque saxa 6. 538
descendat 6. 426
descendit 6. 402, 437
descisсere 1. 104
descriptaque, *sing.* 5. 1440
desererentur 6. 1284
deserit 3. 124, 130, 233
deserta, *plur.* 1. 165 | 2. 1101 | 4. 595 | 5. 1386
deserti, *plur.* 5. 1070
desertos 6. 1239
desertum 1. 1103
desiderio perfixa juvenci 2. 360
desiderium 3. 935. superinsidet 914. insideat 931
desidesque 5. 49
desidiose 4. 1129
desierunt 4. 404
desine 2. 1039
desipere 3. 362, 803 | 5. 166, 1042
desipientia, *subst.* 3. 498
desipit 3. 489
desistit 3. 983
desit 3. 254 | 6. 814
despectum sub terras præbet 4. 418
despeximus 4. 423
despicere 2. 9 | 4. 420
dêsse, *deesse* 1. 44
destinet 5. 689
destiterint 4. 972
destitit 5. 825 | 6. 555
desubitò 2. 265 | 3. 643
deteriore 4. 1272
deteriores 2. 507
determinet 6. 402
detracto 3. 120, 443 | 5. 979
detractum 3. 226
detrahat 4. 540
detrahere 3. 513
detrahit 6. 616
detrahitur 2. 925
detraxit 5. 684
detrita 1. 320. volgi pedibus strata viarum saxea 316
detrudere solem signis æstivis 5. 638
detrudit 3. 363
detrusit 6. 439
detulit 1. 119 | 5. 65, 273, 1091 | 6. 638
deturbavit 5. 402
deveniamus 6. 1131
deveniunt in tales disposituras 1. 1026
devicta 2. 291
devicta flamma glacies æris 1. 424
devincti somno 4. 1021
devinctus vulnere amoris 1. 35. cui studio adhæret 4. 959
devinxit membra sopore somnus 4. 455
nec devitari lethum pote 3. 1092
Deûm 1. 49, 69 | 2. 168, 352, 1092 | 5. 124, 148, 149, 161, 309, 1160, 1165, 1178, 1200, 1208 | 6. 69, 70, 74, 416, 418, 1270
magna Deûm mater 2. 598
Deûm matrem 2. 658
devolet in terram 6. 204
devolgata, *plur.* 6. 8
Deus 5. 8, *bis* 19
dexter 4. 301, 302
dextera, *subst.* 4. 293, 310. *adj. plur.* 2. 487 | 4. 314, 432
dextraque 5. 1297
dextra lævaque 4. 277
dextram 3. 651
dextras 1. 318
dextris manibus 2. 25
dia, *divina* voluptas dux vitæ 2. 172
otia dia, *divina* 5. 1386
dias, *divinas* in luminis oras exoritur 1. 23
dicta 2. 599, 729 | 3. 12, 136 | 4. 463, 583, 878, 912
dare dicta 5. 54
Dictæos Curetas 2. 633.
dictis, *subst.* 1. 29, 104, 127, 144, 268, 334, 402 | 2. 986 | 3. 179, 322, 915 | 4. 129, 176, 596, 835 | 5. 51, 55, 57, 100, 105, 114 | 6. 23
repetam cœptum pertexere dictis 1. 419
dictis tute præbere memento 2. 65
inceptum pergam pertexere dictis 6. 41
dictitet 2. 657
admissum fœde, dictumve superbe 5. 1223
dira 4. 1040, 1083
didere 4. 635
didicere 5. 83, 1383, 1408 | 6. 57
didicisse 5. 1041
dididerunt 6. 2
didit 3. 246
didita 4. 241 | 5. 20
diditur 4. 625 | 5. 269, 1092 | 6. 1165. in venas cibus. 2. 1124, 1135 | 4. 952 | 6. 946. in artus 3. 703 | 4. 633
diditus 3. 476
diducit ventus nubes 6. 214
diducta 2. 316 | 3. 288
diduntur in artus 3. 707
die 3. 712
diebus 5. 1166
pariles diebus noctes agitare 1. 1066
diei 1. 10, 558 | 4. 81 | 6. 723. lucida tela 1. 148 | 2. 59 | 3. 92 | 6. 39. puncto 4. 201. radiatum insigne veniat 5. 699
diei ad mediam regionem cum convenerunt 6. 732
diem 2. 578 | 5. 971 | 6. 1158. primigenum maris & terræ 2. 1104
dies 1. 234, 323 | 3. 912, 921 | 5. 96, 98, 1186 | 3. 62 | 4. 970, 975, 1025, 1062, 5. 484, 679, 704, 732,

Digitized by Google

732, 1104, 1278, 1306, 1369
noctes atque dies 2. 12
distantia differitasque 4. 640
differre 2. 513, 684, 724 | 3. 315, 881 | 4. 479, 653, 660, 1241 | 5. 1072 | 6. 1104, 1106. latè favillam 2. 674
differrier, à medio 1. 1087
differt nubila 1. 273. primordia vini 6. 234. longè favillam 691
diffidebant 5. 1348
diffidere 1. 268, 334 | 5. 978, 1156
diffidens terram 6. 583
diffluat 3. 198 | 6. 971
diffluere 3. 436
diffluit 1. 1038
diffugere 3. 123 | 1. 763 | 2. 456 | 5. 438
diffugiant 1. 1096 | 3. 255, 818 | 6. 231
diffugiebat 5. 1337
diffugient 1. 762
diffugit 3. 223 | 4. 570
diffugiunt 3. 16 | 5. 1339
diffundere 4. 202
diffundi animam 3. 438
diffunditur 1. 354
diffusa uti fumus animæ vis 3. 582. solute 4. 53
diffusa per auras 4. 573
diffusæ, *plur.* 4. 89
diffusilis æther 5. 468
diffuso 1. 9 | 3. 22
diffusus 5. 470
digitis 4. 589 | 5. 1384
expergefacta digitis mulsea mele 2. 413
digito 4. 266 | 5. 1031
annulus in digito subtertenuatur habendo 1. 313
digitos 3. 527, 653
digitum 4. 416
digna 3. 421
dignam 3. 323
dignarier 5. 52
dignatur 2. 1038
dignissima 3. 13
dignum 5. 1
Diis 3. 323 | 6. 68
discordia, *subst.* 5. 441, 1304 | 6. 365, 1046. *adj.* 5. 892
dilaniata 3. 538
dilutaque 4. 224 | 6. 929
diluviare minantur amnes ex alto gurgite ponti 5. 388
ad diluviem revocatur imbribus 5. 256
ad diluviem revocare 6. 291
diluxit 5. 176
dimidia 5. 720
dimidiæ 1. 611
dimidiam 1. 612
diminui 1. 607
diminuunt 5. 268, 390
dimissa 3. 357
dimittat 6. 877
dimittens 6. 307
dimittere 5. 757
dimittit 3. 340 | 6. 842
dimittitur 4. 227 | 6. 932
dimittunt 2. 923
dimovet 6. 891
dimovit 6. 869
Diomedis equi spirantes naribus ignem 5. 29
dira 4. 1040, 1083
directa 2. 198
viis directis tendunt 4. 613
direpta morte 1. 115
dirigit 6. 823
dirimi 6. 1073
diripiebant 5. 1319
Dis expers 2. 1091
discedant 2. 832
discedas 4. 912
discedere 3. 436, 816, 973 | 4. 1196 | 5. 361
discedit 3. 401, 437, 640 | 4. 868
discedunt 2. 711. mœnia Mundi 3. 17
discernere 4. 385
discernique articulatim verba 4. 559
discerpere 4. 94
discerpitur aurum in parvas partes 2. 828
discessit 3. 276
discessum 4. 45
discidiis exercita crebris 2. 119
discidio 1. 250, 453 | 6. 292
discidium 1. 221
discidium animai 3. 343, 348, 580. corporis atque animai 851
discindere 3. 659
discinditur 3. 669
discissa vis animai 3. 939
discludere 5. 439 | 6. 239
disclusis 3. 172
discordia, *subst.* 5. 441, 1304 | 6. 365, 1046. *adj.* 5. 892
discrepat 1. 634 | 6. 1103
inter se disjunctum, discrepitansque 3. 804
discrepitant 2. 1017
discretaque 6. 790
discrimen 3. 726
discrimine 5. 689, 922, 1313
discubuere 3. 925
discunt 3. 346
discussis terroribus 4. 994
discutere 2. 952, 958 | 4. 997
discutiant 1. 149 | 2. 60 | 3. 93 | 6. 40
discutiat 6. 338, 832
discutit 4. 342 | 6. 417, 1001
disertis & sapientibus seminibus 2. 987
disjicietur 3. 639
disjecta, *sing.* 1. 1019. materies 2. 938
disjectare 2. 553, 562
disjectatur 3. 500
disjectis 1. 652
disjectosque 5. 404
turbæ disjectus materiai, *dissipatio atomorum* 3. 941
disjunctum inter se discrepitansque 3. 804
dispandat 6. 598
dispar 2. 737
plus dispendi, *damni* faciant 2. 1126
dispensæ, *plur.* 1. 307
disperditur 2. 830
dispereunt 4. 377
dispergit 2. 1134
dispergitur 1. 310 | 3. 538 | 4. 893
dispergunt nubes venti 5. 255. animas per caulas corporis 6. 839
disperit 3. 704 | 4. 643 | 5. 285, 289
dispersa, *sing.* 3. 543 | 6. 888 | *plur.* 2. 1125
dispersamque 2. 950
dispersis 3. 1001

dispersisse

diſperſiſſe veſtem ſanguine multo 5. 1421
diſperſos comites 4. 580. ignes 5. 663
diſperſus clamor 4. 183, 909
diſpertita, *ſing.* vis animai 3. 638. *plur.* 1. 889
diſpertitam animæ naturam exiſſe per artus 3. 588
diſpertitur 3. 702 | 6. 592
diſpicere 3. 563
diſpiciantur 3. 26
diſpiciendum longe in cunctas undique partes 6. 648
diſploſa, *ſing.* 6. 130. *plur.* 248
diſponere 3. 421 | 5. 440, 530
diſpoſitis 5. 694
certum ac diſpoſitum 3. 788 | 5. 132, 140
certum diſpoſitumque 3. 796
in tales diſpoſituras deveniunt 1. 1026. diſcedunt 5. 193
diſpoſta, *plur. diſpoſita* 1. 47 | 2. 643
diſpulſa, *plur.* 1. 1016
diſſentit 4. 770
diſſepit aër colles 1. 998
diſſepta domorum ſaxea 6. 951
diſſere 1. 50 | 6. 940
diſſiliant 1. 386 | 2. 86 | 5. 363
diſſiliunt 2. 105
diſſiliuntque 1. 492
diſſiluere 1. 392
diſſiluiſſe capacis mœnia mundi 6. 122
diſſiluit 4. 609
diſſita, *plur.* 3. 378
pars animæ per totum diſſita corpus 3. 144
per membra atque artus animai diſſita vis eſt 4. 886
diſſociare arctas partes 3. 810 | 5. 355
diſſolvant animi magno ſe angore, metuque 3. 916
diſſolvantur 1. 520 | 3. 331
diſſolvat 1. 217 | 6. 597
diſſolvatque 1. 224
diſſolvebat 6. 1160
diſſolvenſque 1. 560
diſſolvent 3. 916
diſſolvere 1. 244 | 2. 952 | 3. 601, 819 | 5. 364
diſſolvere cauſam non poterit ratio 4. 503
diſſolvi 1. 529, 547, 557, 1039 | 3. 439, 456, 471, 577, 611, 612, 758 | 6. 45
diſſolvique 3. 816 | 5. 361
diſſolvit 6. 351, 963
diſſolvitque 6. 215, 445
diſſolvitur 3. 701, 756
diſſolvunt 6. 355
diſſolvuntur 1. 765 | 2. 946 | 3. 706 | 4. 917 | 6. 513
diſſultare 3. 396, 568
diſſupat, *diſſipet* 1. 351 | 2. 210, 1002 | 4. 871 | 6. 162, 180
diſque-ſupatis, *nom. diſſipatiſque* partibus 1. 652
diſtant 2. 518
diſtantia, *ſubſt.* 2. 373, 524. *adj.* 2. 334, 496, 699 | 3. 32 | 4. 27
diſtantia differitaſque 4. 640
diſtare 1. 826 | 2. 348, 442 | 4. 289 | 6. 1110
diſtent 1. 614 | 2. 724 | 4. 653 | 5. 123
diſtentis uberibus 1. 260
diſterminat 2. 718
diſtet 1. 759
diſtincta voce 1. 913
diſtincta vario lepore omnia 5. 1375
diſtinctum 1. 526
diſtinet 5. 204
diſtinguens 5. 1373
diſtinguere 1. 528
diſtracta, *ſing.* 3. 500, 506 | 4. 32 | 6. 598. per artus vis morbi 3. 491. animi natura 856. animæ vis per artus 4. 914, 944
diſtractam 3. 589, 800
diſtractior ejectus animai 4. 958
diſtractum 5. 1420
diſtractus 2. 830 | 4. 697
diſtrahitur 2. 826
diſtribuiſſe 5. 1040
diſtribuuntur 2. 1112
diſtricta, *plur.* 5. 1064
diſturbans 1. 560
diſturbare 6. 240
diſturbât, *diſturbavit* urbes 5. 586
diſturbent 5. 120
diſturbet ædes 2. 1101
ditantes 2. 627
diteſcere 4. 1246 | 5. 1248
diti de pectore 1. 414
Diva 1. 12, 29, 39
diva pabula 5. 942
Divæ 2. 623
Divam 2. 640
divellere 1. 202
divelli 3 327
diverberat 2. 151
diverberet ictu 1. 223
diverſa, *plur.* 1. 422, 429 | 6. 1108
diverſa diſſiliant, *in diverſas partes* 2. 85
diverſas 5. 646
diverſi, *plur.* 2. 562 | 3. 106
dividere 1. 1066
diverſis 5. 645, 648
diverſius, *nom.* 3. 803
diverſo 4. 180 | 6. 117
Divi, *plur.* 6. 386
dividere 1. 1066 | 5. 440
dividit 1. 721 | 3. 272 | 4. 570 | 5. 683
dividitur 4. 607
divina, *ſing.* 3. 15, 28. *plur.* 4. 1226 | 5. 13 | 6. 7
divinæ, *ſing.* 2. 609 | 6. 76
divini, *ſing.* 1. 732
divinitus 1. 117, 151, 737 | 2. 180 | 4. 1270 | 5. 53, 199, 1214
divino 1. 155 | 5. 117, 123, 145 | 6. 56, 90
Divis 4. 595 | 5. 54, 183, 1185, 1193
divis, *adj.* 3. 52 | 6. 759
diviſere 5. 1109
diviſior 4. 958
divitiæ 1. 456 | 5. 117
divitiaſque conduplicant avidi 3. 70
divitiis 6. 12
divitioris 5. 1114
ſub Divo, *ſub dio*, *ſub aëre* 4. 212
proh Divûm numina ſancta 2. 435

doctrina

Digitized by Google

doctrina 2. 8 | 5. 726. politos 3. 308
doctrinarum repertores 3. 1049
documen mortalibus acre 6. 391
dolare 5. 1266
dolia 4. 1020
mixta doloris corpora, *acerbæ atomi* 2. 466
dolu', *dolus* vulpibus, & fuga cervis à patribus datur 3. 742
dolumque 2. 557
dolus 5. 856, 861
domare 5. 1049. plagis, *ictibus* 2. 1143
lethi dominantem in corpore motum 2. 957
animus dominantior ad vitam quam vis animai 3. 398
dominantior vis 6. 237
dominantur celeri flamma in ædibus ipsis 6. 223
dominari 3. 139
dominata, *sing.* flammæ tempestas 6. 642
dominatur 2. 282, 709
dominatus, *adj.* ignis 6. 88, 384
dominis 2. 1090
dominos 5. 88 | 6. 62
domorum clausa 1. 355. sepia 490 | 6. 227, 859. opaca 2. 114. tecta 2. 191 | 6. 222. exstructa 6. 560. dissepta 951
domos 6. 240. avium 1. 19
domus 2. 27 | 3. 775 | 6. 357. cœli, altaque tecta 2. 1109
domus læta accipiet te 3. 907
dona, *nom.* 1. 47 | 2. 679
donant augmine 2. 72
donicum, *adv. donec* 2. 1115, 1129 | 5. 686, 706, 875, 995
donis 4. 1230. fumant altaria 6. 752
donum 5. 936
δόρκας 4. 1154
primi leo, postrema draco, media ipsa Chimæra 5. 903
dubiæque, *plur.* minantur urbes 5. 1236
in dubio fluctu agitari 6. 555
in dubio est 3. 1098
in dubioque fuit 3. 848
æquali ductu porticus 4. 428
equorum duellica proles 2. 660
dulcedine 3. 909 | 6. 1264
dulcedini' 4. 1052 | 5. 1409
dulcedinis almæ, *summæ voluptatis* 2. 970
dulcit, *dulcescit* 2. 473
magnum duramen aquarum 6. 529
durare 3. 339, 561, 604, 619, 798, 812 | 5. 58, 62, 144, 357
nequeant contra durare feroces, *obsistere contra quantumvis feroces* 4. 721
durarent membra manusque opere in duro 5. 1359
durata, *plur.* 2. 444 | 6. 969
durateus, *ligneus* equus 1. 477
duri robora ferri 2. 449
duriter 5. 1401
duro pede terram pellere matrem 5. 1401
dux vitæ dia voluptas 2. 172

E.

E Terra spectare 2. 2
è supero 2. 227
è gigni corpore vivo 2. 702
magis è parvis 3, 245
quibus è 3. 851
à lævo dexter 4. 302
eatque 6. 1006
ebrius 3. 1064
eburno vallo India munitur 2. 538
ecquæ, *sing.* 5. 1208, 1212
ecquænam, *sing.* 5. 1211
edam suavidicis verbibus 4. 181, 907
edant 2. 556, 617 | 6. 390
edendi 4. 867
edens 1. 122
edere 2. 443, 815 | 3. 559 | 4. 1044 | 5. 721 | 6. 1256. pugnas 2. 118
edictum 4. 567
edit fremitum ad arma sub patulis naribus 5. 1075
edita, *sing.* 4. 440. *plur.* 2. 8 | 5. 1131 | 6. 459, 561, 1187
editus 3. 123
educit 1. 229
educta, *plur.* 4. 307
edunt 2. 612 | 4. 1005, 1009
effabor 5. 105
effera, *sing.* proles 2. 604
effert 1. 180. in lumina solis 2. 653
effervere 2. 927
efferveſcit 3. 296
effervisere 5. 1334
effigiæ, *plur. effigies* 4. 104
effigias, *effigies* 4. 46, 83
efflare 2. 831 | 6. 699
efflaret 5. 904
efflavit 5. 651
effiet 6. 681
effluere 6. 511
effluit 6. 795
effœtaque tellus 2. 1150
effugere 2. 305 | 3. 1082 | 4. 42, 822, 1142
effugeret 3. 750
effugiat 1. 852
effugium 5. 992. præcludit 1. 974. præcludere 3. 523
effugiumque fugæ prolatet 1. 982
effugiunt 2. 44
effundere 1. 92
effusumque 3. 114
multa effutiat ore 5. 908
egebat 3. 135
rationis egentem 4. 505
egenus lucis Tartarus 3. 1024
egere 2. 44 | 5. 291
egeret 1. 161
egestas 1. 832 | 2. 52 | 3. 65, 260. rationis 5. 1210
egestatem linguæ 1. 140
egrediens 2. 437
egregias Divûm facies 5. 1169
partibus egregie multis 1. 736

Digitized by Google

egregie nobilis 3. 204
egregiis 5. 739
egregius 4. 469
eicit, *ejicit* 3. 890 | 4. 1265
ejecta, *sing.* 4. 915. *plur.* 3. 570 | 6. 732
ejectamque 4. 921
ejectique, *plur.* 6. 982
ejectis 3. 576
ejectus, *subst.* animai largior 4. 957
ejicere 4. 1040
ejiciatur 4. 943
ejicit 2. 950 | 6. 689
ejiciuntur 3. 58, 496
elapsa, *sing.* 3. 971. *plur.* 5. 490
elementa, *atom.* 1. 82, 198, 824, 827 | 3. 375 | 4. 939 | 5. 598 | 6. 311. *litteræ* 2. 688 | 5. 1443
elementis, *atom.* 1. 912 | 2. 393, 411, 462, 980 | 3. 245 | 5. 457 | 6. 353, 493, 533, 1007. litteris 2. 690
elephantis, *plur.* 5. 1227
anguimanos Elephantos 2. 537
Elephas morbus 6. 1112
eliditur 4. 297
elisa, *sing.* imago 4. 316
elisam 4. 300
elucet 2. 1050
eluere 6. 1075
emanârit 3. 582
emergant 2. 200
emergere 4. 70. ad summas opes 2. 13 | 3. 63. ad ortus 5. 697
emicat 4. 1043. exultans altè sanguis 2. 195
emineat 1. 780
emineatque 3. 285
eminus 6. 904
emissum, *ejaculationem* res nulla moratur 4. 206
emittere 4. 507 | 5. 1043, 1087
emittimus 4. 552
emittitur 4. 698, 796
emolumenti 5. 167
emotæ, *plur.* 6. 957
Empedocles Agrigentinus 1. 717
enaret in aëris auras 3. 590
enascitur 1. 171
endo, *in* mari 6. 890
endogredi, *ingredi* 1. 83 | 4. 319
endopedita, *sing.* 6. 1008. *plur. impedita* 2. 458 | 6. 452
endopedite, *adv. impedite* 1. 241
Endoperatorem, *imperatorem classis* 5. 1226
Ennius 1. 118, 122
ensis 5. 1292
enumerare 2. 1070
Epicurus genus humanum ingenio superavit 3. 1055
epotis humoribus 5. 385
epulis 2. 26
equæ 4. 1191. pullus 3. 763
equas 5. 1073
equi, *sing.* 4. 424, 745. *plur.* Diomedis 5. 29
fortis equi vis, *fortis equus* 3. 8, 763
in equi conscendere costas 5. 1296
equis 5. 402
equites 2. 325 | 5. 1315
equitum peditumque ruinas permistas dabant 5. 1328
equorum 5. 888, 1323. vim cupidam 2. 264. duellica proles 660. fremitu 5. 1315
rapax vis Solis equorum 5. 398
equos 3. 650 | 4. 984 | 5. 404
equum 5. 884
equûm, *equorum* vis fortis 6. 549
equus 4. 422 | 5. 882
equus durateus, *ligneus* 1. 478
equus florenti ætate juvencus 5. 1073
erecta, *plur.* 5. 1330
erepta, *sing.* 1. 219
erigere 5. 1207. altè 4. 406
tibi cæca nox iter eripiet 1. 1109
eripitur 3. 58
ἐρωμένιον 4. 1159
errabundus odor tardè venit 4. 696
errant 3. 937 | 4. 709
errantem 1. 333
errantes 4. 1097 | 6. 66
errare 1. 846 | 2. 10 | 3. 106
procul avius erras 2. 739
magnopere à vero longeque errasse videntur 1. 712
avius errat sæpe animus 3. 464
non ab letho longiter errat 3. 676
error 1. 1067 | 2. 131
errore 3. 1065
errorem 4. 822
erroribus discussis 4. 994, 1070
eructans 3. 1025
eruit 5. 1388, 1453
erumpens 5. 459
erumpere 1. 163 | 5. 597, 950 | 6. 888, 895
erumpitur, *erumpit* 6. 582
erupit 4. 1108
faucibus eruptos evomat ignes 1. 725
esse, *essentia* 4. 99
Etesia Aquilonum flabra 5. 741 | 6. 730
Etesia flabra feruntur 6. 716
evanescere 2. 827 | 5. 536, 624
evanuit 3. 222
evellere odorem è thuris glebis 3. 328
radicitus evelli mala 3. 311
eventa 1. 451, 459, 468, 482
eventum 1. 471
evertere 5. 164
pietatem evertere fundo 3. 84
Evius Evan, *Bacchus* 5. 742
evolat 6. 313
evolvamus 1. 953
arbusta evolvens radicibus haurit ab imis 6. 140
furit petulantibus Euris 6. 110
ex æquo 1. 854
ex supero, *supernè* 2. 241
ex animique voluntate 2. 270
ex animi terrore concidere 3. 158

Digitized by Google

ex infinito tempore 2. 574 | 5. 189, 317, 424
ex ineunte ævo 2. 742 | 3. 345 | 5. 556
ex improviso 2. 1033
ex animo miser 3. 110
ex animo dicant 3. 927
ex ordine ponam 5. 419
validis ex 4. 827
ex alioque alius ſtatus 5. 827
ex tranſverſo 6. 1016
exæquat 1. 80 | 5. 687
exæquataque, *plur.* 5. 1295
exæſtuat æſtus proquam largos 2. 1136
exæſtuet æſtus tellus 6. 816
exagitata, *ſing.* 6. 582
examina pullorum 5. 1363
exangui 3. 595
exos & exanguis 8. 721
exanimare 6. 242
exanimatque 2. 1103
exanimata, *plur.* 6. 1254
exanimis, *ſing.* 6. 1271, *plur.* 1254
exanimo, *nom.* 1. 774 | 3. 714
exanimum 6. 705
exaudiri 4. 559
exaudit 3. 468
exaugeat radiorum ictum 5. 612
excellere 1. 28 | 6. 13
excidere 5. 1265
exciderit actarum rerum retinentia 3. 675
excierunt 4. 41
excipere 5. 827
excipit 2. 809 | 6. 312
excita 4. 669, 1208
excitat 6. 441
excitet 6. 308
excitur pedibus ſonitus 2. 329
excluſæ, *plur.* 5. 800
excluſus 4. 1170
excoquit ſol terram, & arefacit 6. 962.
excruciebat 5. 1425
excrucientur 4. 1194
excuſſere 6. 160
excuſſit ignem 6. 688
exederat ſylvas flammeus ardor 5. 1252
perpauca exempla 2. 540
exemplare 2. 123
exemplum 5. 182
exempta, *ſing.* 1. 975
exemptis finibus 1. 1006. oculis 3. 369
exemto 1. 661, 743 | 6. 264
exercens telum 2. 1102
exercent curis hominum vitam 5. 1423
exercita 2. 96, 119 | 4. 860, 1121
exeſor 4. 221 | 6. 926
exeſt, *exedit* anxius angor 3. 1006
exhalantque 5. 464
exhalantur per os 4. 862
exhalare 3. 433
exhalat 2. 417 | 5. 254
exhalent 6. 811
exhauſit 6. 1138
exhortata, *ſing.* 6. 47
exibant 6. 1219
exibant lavere 5. 947
exibant dentis adactus 5. 1329
exierat 6. 1204
exierit 6. 119
exigat 4. 1228
exiliantque 2. 200
exilit lumen 6. 162
eximiis furit ignibus 2. 593. locis munita 607
eximit 3. 876
aciem exiret, *effugeret*, odorem 6. 1215
exit in luminis oras 1. 171
è contemtibus exit 5. 831, 1277
exitiale 6. 565
exitiales motus 2. 569
ab exitio refrænat 1. 850
ab exitio reprehendere 6. 568
exolvatur vita è nervis atque oſſibus 1. 811
exolvere 2. 381 | 3. 696. nexus 1. 221. animos relligionum nodis 2. 931 | 4. 7
exolvit 6. 878
exordia 1. 150 | 5. 332, 472. rerum, *atom.* 2. 333, 1061 | 3. 31 | 4. 26, 113 | 5. 431. prima animaï 3. 381. cauſarum prima 5. 676
exos, *ſine oſſibus* & exanguis animantum copia 3. 721
exoſſato 4. 1264
expandere 1. 127
expellitur ævo 3. 359
expergefacta mobilibus digitis muſæa mele, *muſicâ cantus* 2. 413
expergefactique, *plur.* 4. 992
expergefactum 5. 1207
expergitus, *exercitatus* 3. 942
expertique ſunt mittere 5. 1308
ſanguinis expirans flumen 2. 354
cadavera expirant vermes 3. 720
expirant odorem acrem 4. 123
expirare foras, exireque in auras 6. 886
expirat odores 6. 810
expirent ignes 6. 640
expiretque 6. 817
noctem explaudentibus alis 4. 714
explemur 3. 1020
explent 1. 600
explentes ordine ſummam 2. 517
explere 3. 1017
expleri 3. 1023
explerier, *expleri* 6. 20
expletis 4. 535
expletur 4. 874
explicare 6. 618
explicat in flammas arida ligna 2. 881
expoliuntur artes 5. 333
exponere verbis 1. 833 | 3. 964. carmine Pierio 1. 945 | 4. 21, 779
exponit 3. 988. æternis verſibus 1. 122
utilitas expreſſit nomina rerum 5. 1028
expreſſus ſudor de corpore 5. 488
exprimitur 6. 327. gemitus 3. 494. ignis 5. 1097
expromere 2. 886
reges expugnant 4. 1007
expugnata, *plur.* mœnia Mundi 2. 1145

Digitized by Google

expulerit dictis ex animo, non armis 5. 51
exsiccareque 4. 623
expergi quo possit vis animai 3. 827
expergi quo possint mœnia mundi 5. 372
exspuere ex animo rationem 2. 1040
exstinctum 6. 901
exstructa, *plur.* 6. 187, 560, 1282
exstructas 6. 964
exstructis 6. 185. altè nubibus 246, 267
exsuperabat dolor 6. 1275
extendatur 6. 434
extentat nervos 3. 489
extenuatur 4. 1255
extera, *sing.* 2. 277, 435
externa, *sing.* 4. 930
externaque, *plur.* 1. 231
externis 1. 1054 | 2. 1140
exterrentur 4. 1016
exterritus 2. 1030
extima, *sing.* 3. 220 | 4. 651. *plur.* cœli 5. 650
extincti, *sing.* 6. 7
extinctum 6. 791
extiterint 5. 71
extitit 5. 883
extollere 2. 595 | 3. 1 | 4. 407, 1021 | 6. 699
extorquebat vitam 6. 1222
extra numerum procedere 5. 1400
extrahere 3. 331
extraria lux, *externa* 4. 278
extremus calor, *ultima pars ætatis* 6. 370
validis extritus viribus ignis 5. 1097
extruditque 6. 692
extrusa, *sing.* vetustas novitate 3. 977
extulerit 6. 88, 384
exuit 4. 59
exultans 2. 195
exultant 6. 549
exultant in numerum 2. 631
exultare 6. 1042
exultat 3. 142
exuperare 3. 1095
exuperarint 5. 385
exuperata, *plur.* 2. 234
exurat 3. 930
exurgendi 3. 175
exustæ, *plur.* 5. 411

F.

FAbrica 4. 516
fabricanda, *plur.* 6. 364
fabricator lethi dolor ac morbus 3. 473
fabricentur 3. 728
face rosea 5. 974
faces 6. 1282. cœli nocturnæ 5. 206. noctivagæ 5. 1190
facessunt 6. 957
facie 4. 1088 | 5. 836, 1110
faciem & formam rerum 5. 1262
facies 4. 819, 1219 | 5 1111, 1175 | 4. 454, 998 | 6. 812, 1110. canum Cerbereas 4. 737. egregias Divûm facies 5. 1169
benè facta Deûm simulacra 6. 418
facultas 1. 111, 174
res ad summam fæcem turbasque redibat 5. 1140
fæcundæ 4. 1247
fæcula 2. 430
fædo 4. 1151
fæx 5. 498
falcesque 3. 650
falcibu', *falcibus* 5. 934
falciferos currus 3. 642 | 5. 1300
falcis 5. 1293
fallacibus 4. 522
fallax 4. 517
fallere 5. 63
falli 4. 380
fallit 1. 137 | 4. 566, 539, 1178 | 5. 1155
nec me animi fallit 1. 921 | 5. 98
fama 3. 994 | 4. 1117 | 5. 17, 396, 413, 662 | 6. 13. Deûm 1. 69
famæ 3. 65
famæ æternis monumentis insita florent facta virûm 5. 330
fameque 3. 732
famul, *famulus* 3. 1048
famulæ 4. 1169
fana 5. 76
Ammonis fanum 6. 848.
fas 5. 161
fasces sævasque secures 3. 1009
pulchros fasces sævasque secures 5. 1233
fastigia 4. 431, 825 | 5. 1264
fundere fata 5. 111
fatalibus vinclis indupedita 5. 874
fati fœdera rumpat 2. 254
fati fine 5. 310
fatigans 6. 1160
fatigant 5. 1423
fatigat 3. 490, 838
fatiget 3. 1067
fatis avulsa, *erepta* voluntas 2. 257
fatisci simulacra fessa 5. 309
ævo fessa fatiscit 3. 459
fatum 3. 862
fauces vox præterradit 4. 531
fauces montis Ætnæ 6. 639
faucibus 1. 725 | 4. 1019. rectis 6. 689
Tartarus horriferos eructans faucibus æstus 3. 1025
favillam latè differre 2. 674
favillam longè differt 6. 690
Faunos 4. 585
Favoni, *favonii*, genitalis aura 1. 11
favore 6. 48
fausto tempore 1. 805
fax iraï 3. 304
calidæ febres 2. 34
febrim in artus accepit 6. 656
ubi cui febris bili superante coorta est 4. 668
fervida febris 6. 804
fecere ruinas 1. 741
iter insestum fecere viai 5. 1123
felicibus 5. 1277
felix faustusque exitus 1. 101
feminum pedibus fundata 4. 826
fera vis venti 6. 591
fera mœnera militiai 1. 30.

Digitized by Google

mœnera belli 33. tela 48. ferri corpora 102. fæcla ferarum 3. 753. facta dedere 5. 1339
feraces terras 2. 1097
feræ, *ſubſt. plur.* perſultant pabula læta 1. 14
feræque, *ſubſt. plur.* 2. 343, 920 | 3. 893 | 5. 229
feraï, *feræ* quietes intectas fronde canes naribus inveniunt 1. 405
ferarum montivago generi 2. 597. montivagum genus 1080
ferarum fæcla, *genera* 2. 994, 1075 | 4. 415 | 5. 980, 1058 | 6. 1218
ad ſatiatem terra ferarum ſcatit 5. 40
volgivago ferarum more vitam tractabant 5. 930
ſaperent fera fæcla ferarum 3. 753
ſylveſtria fæcla ferarum 5. 965
ſerpentia fæcla ferarum 6. 766
ferique Centauri 2. 400
ferina, *ſing.* veſtis contemta 5. 1417
diſſiliunt fero ferventia ſaxa vapore 1. 492
feroces 4. 721
feros dentis adactus exibant 5. 1329
feros fructus manſueſcere cornebant 5. 1367
ferratos rotarum ſuccutit orbes 6. 550
ferrea, *plur.* Samothracia 6. 1042. texta 1052
ferrent 5. 1053
ferretur 1. 1017
ferreus 5. 1292
ferreus vomer in arvis occultè decreſcit 1. 315
ferrugina vela 4. 73
ferrum 1. 91, 491 | 2. 1162 | 5. 1350 | 6. 147, 161, 907, 1027
ferrumque 1. 572 | 5. 1240 | 6. 1002
humor æque ferrum conducat ab igni 6. 968
fervenſve 4. 493, 494
ferventia ſaxa 1. 492
ferventibus 5. 1254
ferventis 6. 800
fervere, *à fervo* 6. 441. cum videas legiones per loca campi 2. 41
ferveſcit 3. 290 | 6. 176
ferveſcunt 3. 490
fervidus 4. 409 | 5. 205, 1098 | 6. 179
ferviſcere 6. 852, 1162
fervore 6. 236, 656, 856
principio caput incenſum fervore gerebant 6. 1143
fervorem in undis concinnat 6. 436
fervoribus 5. 216, 604, 610
ævo feſſa fatiſcit 3. 459
feſſa domus ætatis ſpatio vetuſto obruat 3. 775
ſimulacra feſſa fatiſci 5. 309
feſſæ, *plur.* 1. 258
feſſum corpus mandare quieti 4. 846
feſſus ſatiate, *ſatietate* videndi 2. 1037
feſtis diebus 5. 1166
fida canum vis 6. 1220
fide majore 4. 482, 484
fidei via munita 5. 103
fideli ſtudio 1. 47
fidem conradere dictis 1. 402
fidem primam violare 4. 508, 465
fidere 5. 1039
fides prima 1. 424. æqua 4. 501
fido pectore 5. 862
fient 1. 670 | 3. 740
figura 1. 360, 949 | 2. 341, 380, 409, 523, 670, 721, 778, 813 | 4. 231, 318, 652 | 5. 577, 1259
figuræ, *ſing.* 4. 108, 506. *plur.* 1. 686 | 2. 483, 783, 1020 | 4. 660
figuram 4. 67, 299, 560 | 5. 582
figurant Muſæa mele mobilibus digitis 2. 413
figurarum 2. 479 | 3. 318 | 4. 659
figuras 2. 490, 493, 588, 677 | 4. 38, 46, 159 | 5. 444 | 6. 770, 776
figurat labrorum formatura vocem 4. 554
figuris 2. 335, 348, 385, 513, 681, 684, 777, 816 | 3. 191, 246 | 4. 742 | 5. 242, 731. perplexis 2. 101
fila 3. 384
filatim 2. 830
eſſe pari filo 2. 341
filo ſubtili prædita 4. 86
filum 4. 581, 589
findi 1. 534
fine 1. 963, 975 | 2. 91 | 4. 631
finem 1. 552, 747, 843 | 2. 1115 | 3. 956, 1106 | 5. 393, 824 | 6. 24. certam 1. 108. aliquam 5. 284
fines juris tranſcendere 3. 60
fines vitæ proferre 5. 310
fingas 1. 916
fingere 1. 105, 710 | 2. 244
fingit 1. 842, 847 | 3. 896 | 5. 906 | 6. 677
fingunt 1. 372, 1082 | 2. 175 | 4. 585 | 5. 711
finguntque 2. 57 | 3. 90 | 6. 37
fini', *finis* 1. 978
finique locet ſe 1. 977
finiat 1. 960, 1000
finibus 1. 671, 722, 792, 1006 | 2. 612, 752, 1169 | 3. 518 | 6. 909, 1115, 1137, 1139
finire 1. 997
finiri 1. 1009
finis 1. 562, 578, 629, 952, 981 | 2. 339, 512, 1049 | 3. 256, 1034, 1091 | 5. 1212, 1432
finit 2. 516
finita, *ſing.* 1. 77, 589 | 2. 479, 518, 525 | 5. 90 | 6. 64. *plur.* 564 | 2. 547, 560
finitam 2. 527
finiti, *ſing.* ævi vires perferre 5. 316
finitima, *plur.* 3. 1019
finitimi, *plur.* 4. 585
finitimis 6. 643
finitis figuris 2. 513
finitum 1. 958, 967 | 2. 515. funditus 1. 955
finitumque 1. 985
finxerit 1. 1067
firmandum 6. 917

Digitized by Google

firmantque lacertos 6. 396
firmare 3. 320 | 6. 940
fiſſa ferarum ungula 4. 684
fiſtula 4. 593
fixa, *ſing.* 3. 548. *plur.* 3. 4. æthera fixum ſtellis micantibus 5. 1204
flabra 6. 719. Eteſia 716
Eteſia flabra Aquilonum 5. 741 | 6. 716, 730
flabraque ventorum 5. 218
flabris, *flatibus* ſylvifragis 1. 276
flabris graviter ſpirantibus 6. 427
flaccidiore turbine fertur 5. 631
flagellis torret 3. 1032
flagitat 6. 9
flagrabat 6. 1166, 1167
flagrans 4. 1158
venti flamina ferri 1. 291
ſylvam flamina Cauri perflant 6. 134
flamma 1. 494, 872, 903 | 3. 622 | 4. 926 | 5. 899 | 6. 151, 223, 681, 1167. crepitante 154
celeri flamma deguſtant tigna trabeſque 2. 192
flammæ, *ſing.* 5. 302 | 6. 212, 642. *plur.* 2. 203 | 5. 1284. volantes 1190
flammæ mollire vapore 5. 1101
nictantia fulgura flammæ 6. 181
flammaï, *flammæ* 1. 726, 899 | 5. 305, 1098
flammam 2. 704 | 4. 1080 | 5. 904 | 6. 902. ſolis 1. 1089
flammam rotant cavis fornacibus intus 6. 201
flammantia mœnia mundi 1. 74
flammarum iras 1. 724. volucrum ritu 1095. corpora 2. 187. tractus 2. 207. corpore 5. 570. ardor 1092
flammas 2. 881 | 6. 390, 699, 880
flammaſque 2. 456
igni flammata cremantur 2. 671
flammea, *ſing.* vis 2. 215. *plur.* corpora 5. 526
flammeſcere cœlum 6. 669
flammeus ardor 5. 1251. color 6. 207
flammis 2. 520 | 3. 885, 903 | 4. 452 | 5. 759, 1093 | 6. 317, 377, 393, 688
flantes 6. 717
flatus, *ſing.* 6. 138
flatus Aquilonis & Auſtri 6. 688
flectat 5. 78, 108
flectere 3. 515 | 5. 1186
flecti 2. 282 | 5. 1405
flecti medicina, *curari remediis* 3. 510
flectitur à medicina 3. 521
uberibus flent omnia guttis 1. 350
flexa, *ſing.* figura 4. 318. *plur.* foramina rerum 4. 603
flexis mucronibus 2. 427
morbi ſe flexit cauſa 3. 501
flexos aditus 4. 307
flexum iter 4. 91
flexura, *ſubſt.* 4. 313
flexus, *ſubſt. plur.* viarum 3. 586. æquos 4. 324. brumales 5. 615, 639
flixere, *conflixere* 2. 85
Flora 5. 738
flore 4. 1098
floreat 1. 1033
florebat navibus velivolis mare 5. 1440
florem 5. 670. ætatis 1. 556 | 3. 771 | 5. 845. ævi 1. 565
florent 5. 215, 330, 1163
florente ævo 3. 1021 | 5. 886
florenti ætate 5. 1073
florentia 6. 358. lumina flammis 4. 452
florentis 1. 125
florere 1. 256 | 5. 910
flores, *nom.* 1. 8, 927 | 4. 3
floreſcere 2. 73
floreſcunt 5. 669, 893
floret equus 5. 882, 1278
floribus 2. 33, 628 | 4. 1127, 1171 | 5. 1395, 1399
florida, *plur.* 5. 783
floriferis 3. 11
florida mundi novitas 5. 941
floris 6. 787
florum 2. 847
flos Bacchi, *odor vini* evanuit 3. 222
fluctibu', *fluctibus* 5. 1000
fluctibus 1. 290 | 5. 11, 1079 | 6. 725
fluctifrago in littore 1. 306
fluctu 6. 553, 555, 1051
fluctu aquæ 6. 553. Neptuni 1074
fluctuat 3. 190 | 4. 1070
ignibus & ventis fluctuet aër 6. 366
fluctus, *ſing.* odorum 4. 679. *plur.* 2. 766 | 6. 540, 695. plangentes, *verberantes* ſaxa 2. 1155. irarum 3. 299 | 6. 73. belli miſcebant 5. 1289. curarum 6. 33
ſunt fluctus per nubila 6. 141
fluens volvat ſe fluctus odorum 4. 670
fluenta 5. 947
fluenter 6. 931
res fluenter fertur 4. 226
fluentes 5. 278
fluidas frondes 2. 596
fluido 2. 452
fluitans æquor 1. 719
animi fluitans incerto errore vagàris 3. 1065
fluitantia apluſtra 2. 555
fluitare 2. 1010 | 4. 78
flumen 1. 292 | 4. 425, 1018 | 5. 597. ſanguinis expirans de pectore 2. 354
flumen picis è cœlo demiſſum 6. 256
flumina 1. 232, 820 | 2. 362, 590, 1014 | 4. 460 | 5. 257, 262, 416, 909 | 6. 266, 539, 610. clara perpetuo curſu 1. 1002
flumina Magneſi ſaxi 6. 1062. Nili 1112
flumine 1. 283 | 2. 662, 666 | 4. 423, 1093 | 6. 720
fluminibus 2. 939 | 3. 623 | 6. 143
fluminis 1. 1030 | 4. 1030
fluctant 4. 75
fluvida, *plur. fluida* conſtant 2. 463

fluvidum,

Digitized by Google

fluvidum, *fluidum* 2. 465
fluvii, *plur.* 2. 874 | 5. 464, 943
fluviis 4. 220 | 6. 475, 925
fluvios 1. 18 | 5. 517 | 6. 530, 1170
fluvium 6. 717
fluviùs 6. 674
fluunt venti 1. 281
fluxiſſe 5. 910
fluxum 6. 19
fœcundamque 2. 533
fœcundas, *nom.* 1. 212 | 5. 211
fœda, *ſing.* 2. 451
fœdare 4. 842
fœdati 3. 49
fœde, *adv.* 1. 63, 86 | 4. 170 | 5. 1223
fœdera 5. 1024, 1154. fati rumpat 2. 254. naturaï 1. 580 | 2. 302. naturæ 5. 311
fœdera animarum pacta 3. 782
fœdere 3. 417 | 5. 58, 1441. naturæ 5. 922 | 6. 906
fœdo, *nom.* 2. 401
fœdumque 5. 1342
fœdus 2. 890
fœmina 4. 817, 1203, 1273 | 5. 811, 851
fœtida 4. 1153
fœta terra 2. 993
fœtu 5. 779 | 1. 254 | 5. 779
fœtum 2. 358
fœtus 1. 194, 210, 352, 1032 | 2. 1159, 1163 | 3. 1019 | 6. 1.
foliis 5. 970, 1399
folliculos teretes linquunt æſtate cicadæ 5. 801
fons 5. 282, 602 | 6. 848, 873, 879, 887, 890. largus 5. 282
fonte 4. 1156 | 6. 905
fontem 3. 82 | 4. 1018 | 5. 597 | 6. 850, 862, 867, 885, 895
fontes 2. 590 | 5. 262 | 6. 613, 828. ingenui 1. 231. integros accedere 1. 926 | 4. 2
fonteſque, lacuſque 2. 345
fontibus 1. 413
foramina 2. 386, 397 | 3. 587 | 4. 351, 625, 654, 892, 938 | 5. 458, 809 | 6. 591, 981, 1029. flexa 4. 603. recta 605
foraminibus 4. 660. liquidis 6. 348
fores 4. 277
foribus 3. 1075 | 4. 602, 1172
forma 2. 336, 414, 722, 894 | 4. 168, 244, 546, 1272 | 5. 573, 1175
formæ 1. 474 | 4. 67 | 6. 761 | 2. 685
formam 2. 379 | 4. 49, 571
formamque 5. 142. & faciem quamlibet rerum decurrere 5. 1262
formamenta, *figuræ* principiorum 2. 818
formarum 2. 489, 494, 525 | 4. 85, 103, 136 | 5. 731
formas 2. 442, 780, 1004 | 4. 578, 682 | 5. 444, 715, 721
formata 3. 634 | 5. 1259
formaturaque, *ſubſt.* labrorum 4. 554
formaturam, *ſubſt.* ſervat 4. 560
formidine 3. 64, 79 | 6. 51
formidine caſſa 3. 994, 1062
animus formidine Divûm contrahitur 5. 1217
formidinis 3. 291 | 4. 174 | 5. 1245 | 6. 253
formido mortales continet 1. 152
formis 2. 334, 373, 496, 737, 757, 815 | 3. 32 | 4. 27 | 5. 823
fornacibus 6. 147, 201, 277, 681, 1167
forſit, *forſan* 6. 735
forte, *nom. forti* 2. 630
fortes 4. 984 | 5. 1115
fortibus factis 3. 910
fortis 3. 8, 763 | 6. 549
fortuna 5. 108, 958, 1120
fortunam 3. 1098
fortunas 2. 1167
fortunaſque 1. 107
fortuniſque 5. 1178
foſſas 5. 483
fota, *ſing.* terra ſolis vapore 1. 1032
fovea 5. 1249
foveam, *nom.* 2. 474
fovet 1. 807
fracta, *plur.* 4. 700 | 5. 1327
fracta, *debilitata* ætas 2. 1150
frænis 5. 1297, 1316
fractis apluſtris obniter undis 8. 439
fragiles ſonitus chartarum 6. 111
fragmina 1. 285 | 5. 1283
fragor multus geli 6. 155
fragore 5. 110, 318 | 6. 370
fragorem 6. 128, 135
fragori 1. 748
fragoſa 2. 859
frangendi 1. 562
frangendis 1. 553, 629
ævo frangente priore 1. 554
frangi 1. 534
frangit 4. 1077 | 6. 418
frangit minutatim vires 2. 1131. fluctus 6. 695
frangitur ab ictu 5. 359. æſtu 6. 143
franguntur robore ſaxi fruges 1. 881
franguntur in arctum concreti montes nimborum 6. 157
fratris 3. 72
fraudem 2. 187 | 4. 815, 1200 | 5. 1003
fraudi 6. 186
fregere blanditiis ingenium ſuperbum 5. 1017
fregiſſet 1. 560
fremit tumultu 6. 580
fremitu acri perfurit 1. 277. rumpunt pectora 3. 298. equorum 5. 1315.
fremitum patulis ſub naribus edit ad arma 5. 1075
fremitus, *ſing.* 6. 100. *plur.* 5. 1192 | 6. 198, 269, 409
fremituſque moventur 6. 288
fremunt 5. 1063, 1221
freta 4. 1204 | 6. 426
fretæ, *plur.* 6. 1056
freti, *plur.* 5. 964
fretu 1. 721
fretus, *mare* 6. 363
friatis, *fractis* terrarum glebis

Digitized by Google

glebis 1. 887
frigeſcit 6. 865
frigida, *ſing.* 3. 291,300 | 4. 1053 | 6. 309, 314, 318, 1192
frigida quem ſemel eſt vitaï pauſa ſecuta 3. 943
frigidior 6. 840, 844
frigidus 6. 849, 873, 879. horror 1009
frigora 1. 301 | 5. 816 | 6. 1169
frigore 3. 905 | 5. 927 | 6. 359, 708, 845. lethi 3. 402 | 4. 922
frigoris 2. 843 | 4. 262. umbris 5. 640
frigus 1. 356 | 2. 516, 857 | 4. 220, 261 | 5. 1014, 1425 | 6. 363, 593, 925, 948, 1189. penetrale 1. 495. manabile 535
friguſque 6. 952
fronde 1. 119, 406 | 6. 972
frondent 5. 215
frondes 2. 874 | 6. 135. fluidas 2. 596
frondeſque 1. 888
frondeſcere 1. 1092
frondibus 5. 970, 1416
frondiferaſque domos avium 1. 19
frondiferaſque novis avibus canere ſylvas 1. 257
frondiferum 2. 359
frons 6. 1193
fronte 1. 878 | 4. 299
à fronte 6. 1022
in prima fronte locata 4. 69, 95
prima in fronte, *ſuperficie* 4. 205
frontibus 5. 1033 | 6. 116
fruantur 4. 1071
fruatur 1. 58 | 2. 18, 646 | 6. 856
fructibus vitaï 3. 1020
fructu 4. 1066
fructum 2. 970 | 5. 1409, 1421
fructus, *ſing.* 3. 927. *plur.* 1. 166. *adj.* fructus, *fruitus* es 3. 953
fructuſque feros 5. 1367
fruendum 4. 1088
fruges 1. 745, 808, 821, 888 | 2. 170, 613, 655, 698, 1015 | 5. 14, 81, 919 | 6. 1124. nitidæ 2. 189. ſurgunt 1. 253. franguntur robore ſaxi 1. 880. nitidas 2. 594, 993, 1157
frugibus 3. 694
frugiferenteis terras 1. 3
frugiferos fœtus 6. 1
frugum 4. 1086
frumenta 1. 175
frumentum 2. 371
fruſtramur 4. 815
fruſtrata, *plur.* 4. 969
fruſtratur imagine verbi 4. 575
frutices 5. 954
fruuntur vita 3. 558
fuat, *ſit* 4. 641 | 7. 584
fucato ſonore, *plur.* 1. 645
fuco nullo circumlita 2. 744
fucum 4. 82
fudit 3. 1046 | 5. 821, 915
fuga 3. 742 | 5. 861, 1335
fugæ 1. 982 | 4. 993
fugaï 1. 1046 | 4. 717
fugati 3. 48
longè fuge credere, *cave credas* 1. 1051
fugere 4. 390 | 5. 866 | 6. 1041, 1045
fugerit 1. 309
fugiebant 5. 982
fugienda, *plur.* 4. 513 | 6. 780
fugiens 1. 1090 | 3. 231, 752 | 5. 808
fugient 3. 767
fugienti 5. 885
fugimus 2. 925
ſe fugit 3. 1081
fugitabant 6. 1236
fugitant 1. 659 | 4. 325, 1169 | 6. 753
fugitat 6. 973
fugiunt 1. 6 | 2. 714 | 4. 1001 | 5. 1071
fulcire 3. 126. cibis 2. 1147
fulgens 2. 27, 499
fulgent 5. 572
fulgentia 5. 33, 492 | 6. 386
fulgentibus 6. 356
fulgere, *à fulgeo* 6. 212
fulgere, *à fulgo* 5. 1094 | 6. 164
fulgida, *plur.* 3. 364
fulgit, *fulget* 5. 767 | 6. 159, 173, 213, 217
fulgore 5. 611
fulgorem 6. 169, 216. ab auro, *auri* 2. 50
fulgoris 5. 285, 292 | 6. 315
fulgur 2. 327, 332 | 4. 19
fulgura 1. 726 | 6. 181, 269. ſolis, *lumina ſolis* 2. 163
fulgure 4. 191
fulguribus 5. 297
fulguris 9. 390
fulmen 1. 490 | 5. 1091, 1124 | 6. 227, 277, 281, 297, 400. belli Scipiades 3. 1047
fulmina 1. 69, 763 | 2. 213, 1100 | 5. 674, 1191 | 6. 83, 219, 245, 254, 323, 364, 375, 415
fulmine 5. 744, 1130, 1243 | 6. 295, 316, 417
fulmineus penetralior ignis 2. 382
fulminibus atque procellis gravidam tempeſtatem 6. 258
fulminis 2. 384 | 5. 1219 | 6. 145. ictu 3. 487 | 5. 401. ictus 6. 322, 385. ictum 405. corpora 349. cauſæ 362. igniferi naturam 378
fulſerunt 1. 899 | 6. 202. prata 5. 783
fulſit 5. 706 | 6. 524
fulva, *plur.* leonum corpora 5. 889
fulvæ, *ſing.* nubes 6. 460
fumans 6. 622
fumant 6. 748, 752
fumare 5. 46
fument 6. 459
fumi 3. 431
fumique 6. 103
fumida, *ſing.* 3. 305. *plur.* 6. 644
fumum 2. 456 | 3. 433 | 4. 54 | 6. 691
fumumque 1. 890
fumus 3. 429, 437, 457, 582 | 4. 88 | 6. 105
fumuſque 1. 872
fundamenta 2. 862 | 3. 585 | 4. 509
fundamenti 1. 574
fundamento 5. 1120

Digitized by Google

fundant 4. 1024
fundârit terram materiaï congreſſus 5. 69. conjectus 418
fundata, *ſing.* 1. 424. *plur.* 4. 826
fundatum 5. 162, 926
funde ſuaves ex ore loquelas 1. 41
fundere lacrymas ſalſas 1. 126. ſylveſtrem Muſam 4. 593. de re fata 5. 111. ſuccum venis apertis 810
fundet 1. 414
uvas autumno fundi fudante videmus 1. 176
tibia fundit dulces querelas 4. 589 | 5. 1384
funditque ardorem 6. 690
fundo, *nom.* pietatem evertere 3. 84
fundunt fœtus 1. 352. inſertim radios 2. 114. ſe nova radiorum lumina 4. 376
funera 6. 1232. vaſta 1223. Trojæ 5. 327. lethi 6. 1197
funere 3. 72 | 6. 1233
miſcetur funere vagor 2. 576
funeris 3. 712. atri comites ploratus 2. 850
funeſtos 6. 1137
fungi, *verb.* 1. 442, 444 | 3. 169, 802 | 4. 945
fungitur, *patitur* multa mala 3. 734
fungitur hilum, *patitur minimum quid* 3. 814
aurea funis 2. 1154
funus 6. 1233
furens 6. 687
furere 6. 1043
Furiæ, *plur.* 3. 1024
furibundus ventis fluctuet aër 6. 366
furioſaque, *plur.* 2. 984
furioſus voltus & acer 6. 1182
furit eximiis ignibus 2. 593. perfciſſa Euris petulantibus 6. 110
furor 4. 1062, 1110
furorem 3. 840
furoris 2. 621
fuſa, *ſing.* 3. 700 | 4. 50
fuſi, *ſubſt.* 5. 1352

G.

GAdibus 6. 1106
gallorum 4. 718
gallos 2. 614
gallum 4. 714
gannitu vocis adulant 5. 1069
gaudent 2. 72
gaudere 5. 171
gaudere veſtem relinquere 3. 614
gaudet ſibi 3. 146
gaudia 4. 1099, 1189, 1199
gaudia mutua nectant inter ſe 5. 852
gaudia gliſcunt 5. 1060
gazæ, *plur.* 2. 37
geli, *gelu* 6. 155, 529. caſus aſſiduus 5. 206
gelidæque 5. 217 | 6. 528
gelidaï, *gelidæ* ſtringor aquaï 3. 693
gelidamque 2. 431
gelidas 2. 514 | 3. 301 | 6. 106
gelidi 3. 905
gelidi veſtigia lethi 3. 529
gelidis 4. 549
gelidis torpet telis perfixa pavoris 3. 306
gelidis frigoris umbris 5. 640
gelidis ſtellis Axis 6. 720
gelidos 6. 1170. artus in lethi frigore linquit 3. 402
gelidum 4. 493, 494 | 6. 148
gelidumque 5. 639
gelum 6. 877
gementes 3. 298
gemerent 5. 1347
gemina 4. 1161
geminare 4. 453
duplici geminoque, *nom.* fit aëre viſus 4. 275
gemitu 5. 990. commixta querela 6. 1157
gemitus, *ſing.* exprimitur 3. 494. *plur.* 5. 1195
gemituſque, *plur.* doloribus edunt 4. 1009
herbæ gemmantes rore recenti 2. 319
gemmantes rore per herbas 5. 462
gemmis florere arbuſta ſueſſe 5. 910
genaſque lacrymis ſalſis humectent 1. 919. lacrymis ſpargunt rorantibus 2. 976. lacrymis rorantes 3. 470
generales maculas 1. 584
generatim 1. 21, 228, 230, 564, 578, 591 | 2. 347, 664, 1088 | 4. 650 | 6. 1111
quo genere eſt, *cujuſmodi eſt* 3. 297 | 5. 60 | 4. 186
generi 6. 1090. ferarum montivago 2. 597
genique, *gignique* 3. 798
terram genibus petebat 1. 93
genitale mundi tempus 2. 1104
genitalem 4. 1226
genitales 6. 1205
genitales motus 2. 228. Veneris res 437. rerum auctificique motus 571
genitali concilio 1. 183
genitalia corpora, *atom.* 1. 53, 168 | 2. 61, 548. ſemina 5. 849
genitalis aura Favoni 1. 11. materies 626 | 4. 1038. rerum origo 5. 176. origo terrarum & cœli 325. origo mundi 1211
genitaliter 4. 1251
genitoribus 2. 615
genitrice 2. 707
genitrix 1. 1. | 2. 599
gens 1. 1032
gentes 1. 120, 466 | 2. 76, 610, 1035 | 4. 415 | 5. 17, 20, 1160 | 5. 1221. hominum varias 2. 1075
genti 5. 220
gentibus 1. 728 | 2. 595 | 3. 1041 | 5. 162, 1305 | 6. 643
gentis 3. 3
quod genus, *cujuſmodi* 3. 222, 267, 277, 328, 432, 596 | 4. 272 | 5. 479, 607, 662 | 6. 1056
omne genus ſimulacra feruntur,

Digitized by Google

runtur, *omnis generis* 4. 739
geris ſollicitam caſſa formidine mentem 3. 1062
germina 4. 1076
Geryonai tergemini vis tripectore 5. 28
geſtire 6. 1045
geſtit 4. 1048
geſtu 5. 1021
geſtum, *ſubſt.* 4. 320, 366, 776, 792 | 5. 1030
geſtus 4. 368
Gigantum ora volare videntur 4. 139. ritu pendere pœnas 5. 118
gignier, *gigni* 3. 623 | 6. 245, 807
glaciem 6. 878, 963
glacies, *ſing.* æris flamma devicta liqueſcit 1. 494
glandes 5. 963, 1362
glandiferas quercus 5. 937
glandis 5. 1415
glans plumbea longo curſu volvenda liqueſcit 6. 178
glans plumbea fit fervida in curſu 6. 306
glaucis undis 1. 720
gleba 6. 552
glebarum 5. 256
glebas 1. 212 | 5. 211
glebis terrarum ſæpe friatis 1. 887. putribus terrarum 5. 143
è thuris glebis evellere odorem 3. 328
glebiſque 2. 896
gliſcens ignis 1. 475
gliſcit 4. 1062
gliſcunt jurgia 3. 479. gaudia 5. 1060
globi, *plur.* 5. 473
globoſa, *plur.* 2. 468
globum 5. 70, 664, 721
globus cordis 4. 118. pilæ 5. 719
glomeramen in unum, *in unum cœtum* conveniunt 2. 685
glomeramina 2. 453
glomeraminis 5. 725
glomerari 3. 540
glomerata vocis ſemina 3. 496
glomerataque, *plur.* 4. 869
glomere 1. 361
gloria 2. 38 | 6. 8
glutine taurino materies jungitur 6. 1067
foras gradiens clamor 4. 532
graditur 5. 737, 742 | 6. 1120
gradus ætatis ſcandere adultæ 2. 1122
Græci, *plur.* 1. 831
Graiæ, *ſing.* gentis 3. 3
Graii, *plur.* 2. 629 | 3. 101 | 6. 423, 908
Graiorum 1. 137
Graios 1. 641
Grajugenarum 1. 478
Graiûm, *Græcorum* 5. 40 | 6. 754. docti poëtæ 2. 600
Graius homo 1. 67
gramina ex uno campo tondentes 2. 659
gramine 2. 29 | 5. 1391
grandeſcere ſua de materia 1. 192. hilari adauctu 2. 1121
grandeſcunt 2. 1160
grandine mixti montes nimborum 6. 158
grandinis 6. 156 imbres 106
grandior 2. 943. ſeniorque 3. 968
grandis arator caput quaſſans ſuſpirat 2. 1164
grando 5. 1191 | 6. 528
grata 3. 948
gratia 5. 167
gratius, *nom.* 2. 23
gravantur fœtu arbores 1. 254
gravatim, *ægre* cadunt 3. 388
graveſcant 3. 1035
graveſcit impetus 4. 1062 | 6. 336
gravidam fulminibus tempeſtatem 6. 258. nubem 439
gravidæ 4. 1268
gravitas 4. 1231
graviſſimus ſopor 4. 953
gravitas 3. 477
gravitate 2. 83 | 3. 1067
buceriæ greges, *boves* 2. 661
greges corvorum 5. 1084
gremio terræ 6. 538
gremium 1. 34. telluris 2. 375
ubi in gremium matris terrai pater æther imbres præcipitavit 1. 252
greſſum 4. 685
greſſus, *plur.* 6. 1114
gruum 4. 182, 908
guberna, *gubernacula* 2. 553 | 4. 441
gubernaclum, *gubernaculum* contorquet 4. 902
gubernans 5. 78, 108, 405
gubernant vitam 3. 549
gubernas rerum Naturam 1. 22
gubernat membra 5. 561
gubernent 5. 1239
gubernet vitam 5. 1116
gurgite 4. 398. alto ponti 5. 388. ſallo 483
guſtârat 6. 1216
guſtavit vitæ amorem 5. 180
gutta 4. 1053
guttæ, *plur.* imbris 2. 222
guttaï, *guttæ* vix inſtar erunt unius ad augmen 6. 614
guttas 1. 885 | 2. 992 | 4. 1279
uberibus flent omnia guttis 1. 350
ſanguinis inter ſe coëuntibu' guttis 1. 838
guttis manantibu' ſtillent 6. 943

H.

HAbemus hoc dicere 6. 711
habenas 2. 1095
annulus in digito ſubtertenuatur habendo 1. 313
immiſſis habenis 5. 785
tenentes habent, *tenent* ſemina ignis 6. 899
amplexi habent, *amplexi ſunt* 1. 1068
habentes 5. 1018
habitum vitalem corporis 3. 100
hædi, *plur.* 2. 367 | 3. 7
hæreat 5. 91
hærens 1. 78, 590 | 6. 65
hærent 3. 326 | 5. 555
hærere

Digitized by Google

hærere 1. 602 | 2. 460
hæreſcere 2. 476
hæreſcit 4. 746
hæret 3. 141, 194, 408, 1082
hærent 4. 1106, 1198
hæſit 6. 1014
hæſitat 5. 696 | 6. 333
nectar qui naribus halant, *efflant nectar in nares* 2. 847
halantes ſulfuris auras 6. 220
halitus, *ſing.* 6. 477
hamata, *plur.* corpora 2. 467
hamataque, *plur.* 4. 666
hamatis 2. 394, 405, 445
harmoniai 3. 132 | 4. 1241
harmoniam 3. 101, 119
hauribant 5. 1323
haurire 1. 927 | 4. 3
ventus arbuſta radicibus haurit, *evellit* ab imis 6. 140
hauſtra 5. 517
hauſtus, *ſubſt. plur.* 5. 1068
largos de fontibus hauſtus 1. 413
hauſtus, *adj.* dentibus 5. 989
hebeſcere 4. 360
hebeti cognoſcere corde 4. 41 | 5. 880. mucrone 1273
Helicone 1. 119
Heliconiadum 3. 1050
Heliconis 3. 133 | 4. 549 | 6. 786
Heraclitus 1. 639
herba 5. 814
herbæ, *ſing.* 2. 665. *plur.* rore vigentes 2. 361. gemmantes rore recenti 319
herbarum 1. 888 | 5. 781, 919
herbas 1. 261, 884 | 2. 33 | 5. 788, 1395. gemmantes rore per herbas 462
herbis 5. 1416 | 6. 78
Herculis 5. 22
Heſperidum 5. 33
hiantes vitai 3. 1097. calamos labro percurrit 4. 592
hiatu 5. 376
hiatum 6. 583, 598
hiatus, *ſing.* 5. 24
altus cœli hiatus 4. 419
hiberno tempore 5. 698, 938
hilari grandeſcere adauctu 2. 1121
hilo majore 5. 1408
hilum, *minimum quid* 3. 221, 517, 784, 814, 842, 880, 894, 1100 | 4. 380, 564, 1261 | 5. 359
ſi libella claudicat hilum, *vel minimum* 4. 518
hinnit 5. 1076
hinnitus, *ſing.* 5. 1072
hirundo quid enim contendat Cycnis 3. 6
hiſcant 6. 1068
hiſcendi, *muſſitandi* eſt nulla poteſtas 4. 64, 102
hodierno 3. 1105
Homeri ſemper florentis 1. 125
Homerus 3. 1050
Homœomeriam 1. 830, 834
homullis, *homuncionibus* 3. 927
honore 5. 1276 | 4. 1049, 1164 | 6. 12
claro incedere honore 3. 76
miro eſt mortales inter honore 5. 1279
honorem 5. 1113, 1122, 1138, 1274
demit imaginibus violento volnere honorem 6. 419
honoris 4. 1156
honorum 3. 59
hora 4. 179
horæ, *ſing.* 3. 1086
horai, *horæ* 1. 1015
privas mutatur in horas 5. 275
horrens Arcadius ſus 5. 25
horreſcant 6. 260
horribile 3. 989 | 5. 1305
horribili 1. 66 | 5. 1219, 1252
horribilis 3. 1029
horrida, *ſing.* 3. 171. paupertas 6. 1280. *plur.* 3. 847 | 6. 1267
horriferis accibant vocibus Orcum 5. 994
horriferum genus 5. 219
horrifice, *adv.* 4. 40 | 2. 609
horrifico buſto cinefactum 3. 919
Tartarus horrificos eructans faucibus æſtus 3. 1025
horriſono fragore 5. 110
horror 3. 29, 1047 | 5. 1164 | 6. 592. validi ferri 1009
horrorem ferræ ſtridentis 2. 411
ciet horrorem in membris, & concitat artus 3. 292
hoſpitibus 5. 985 | 6. 1237
hoſtem 4. 1044
hoſtes 5. 1308, 1316, 1347 | 6. 398
hoſtia 1. 200
hoſtibus 5. 1245
humabat 6. 1279
humana, *ſing.* 1. 63, 734 | 5. 208. *plur.* 3. 761
humanæ, *ſing.* 5. 220
humanam 3. 38
humanas 5. 1232
humanis 1. 728 | 2. 169, 595 | 3. 849 | 4. 1184 | 5. 162, 1305
humanos 3. 80
humanum genus 2. 174, 342, 698, 974, 994 | 3. 1056 | 4. 598 | 5. 72, 821, 923, 1013, 1025, 1056, 1144, 1193 | 6. 32. odorem 4. 686. pectus 5. 104
humanumque genus 5. 1155
humari 6. 1277
humectans 4. 1187
humectent 1. 919
humectum ſtomachi tenorem ſervare 4. 636
humeris 3. 792 | 5. 136
humeros 5. 1398
humida, *ſing.* 2. 872 | 6. 1099. *plur.* 4. 628 | 5. 948, 949
humiles animos efficiunt formidine Divûm 6. 51
humor 1. 259, 308, 310, 350, 809, 853 | 2. 197, 473, 668, 1113 | 3. 340, 428, 502 | 4. 223, 868, 1044, 1084, 1090 | 5. 236, 266, 412, 804 | 6. 495, 501, 505, 554, 633, 840, 844,

Digitized by Google

844, 875, 968, 1185
humore 5. 262, 448, 947 | 6. 145, 206, 377, 617, 943
humorem 1. 535, 709, 786, 841 | 2. 1113 | 3. 436 | 4. 869, 1022, 1049, 1058 | 5. 250, 808 | 6. 503, 514, 522, 628, 858. ponti, *aquam maris* 1. 1084
humoribus 1. 841 | 5. 385 | 6. 474, 1175
humoris 4. 1280 | 5. 271 | 6. 471, 621, 624, 636
humorum 2. 992
hydra Lernæa peſtis venenatis vallata colubris 5. 27
hyemes acres confligunt æſtatibus 6. 372
hyemiſque 2. 514
hyems 5. 746
claro comitari hymenæo 1. 98
hymenæis 4. 1245 | 4. 1184
canis hyrcano de ſemine 3. 750

I.

IAccho 4. 1162
jacebant 5. 873 | 6. 1176, 1194, 1252, 1263
jacebat 5. 175, 1004, 1145, 1272 | 6. 1231
jacebunt 4. 964
jacent 2. 517 | 4. 41
jacentem 3. 900, 997, 1005
jacentes 6. 838
jacere, *à jaceo* 6. 705. *à jacio* 2. 673
jacerent, *à jaceo* 2. 502 | 4. 1049, 1058 | 4. 1268
jaceret, *à jaceo* 1. 63, 989 | 4. 921
jacet 2. 313 | 3. 114 | 4. 456, 769 | 5. 224, 1274
jaci 4. 66, 70
jaciatque 1. 969
jaciebant 5. 1317
jacientes 6. 1171
jacit 1. 644 | 6. 399, 880
jacitur 4. 94
jaciunt 2. 845 | 5. 1080 | 6. 388
jaciuntur 4. 206, 241 | 6. 959
jactabant 5. 1322
in jactando membra fatigat 3. 490
jactans 4. 1047
jactant 4. 989. miracula dictis 596
jactare 2. 822 | 4. 1132 | 5. 304. brachia in numerum 4. 773
jactari 2. 88, 121, 548 | 3. 47
jactarier, *jactari* 6. 555, 913
jactat de corpore lucem 5. 576
jactata, *ſing.* 6. 109
jactatur 6. 874, 1036
jacteris 2. 36
jactetur 3. 506 | 6. 553
horribilis de ſaxo jactu', *jactus* deorſum 3. 1029
jactum, *ſubſt.* 5. 292
animi jactus liber 2. 1046
jacuit 6. 785
jaculando 2. 1107
jaculantur 4. 84
jaculata 4. 1130
jaculatur 4. 1046
jaculentur 4. 147
janua 3. 829 | 4. 273 | 5. 374. lethi 1. 1105. oris raditur 4. 535. Orci 6. 762
ibant 6. 1241
ibat 6. 1201, 1205
icſmur 4. 1043
icit, *verberat* 3. 162
icta, *ſing.* 3. 430, 663 | 6. 1100. *plur.* 1. 529 | 6. 513
icti, *plur.* 6. 390, clamore montes 2. 330
ictibus 1. 1054 | 2. 135
ictos 5. 1124
ictu 1. 223 | 2. 84, 98, 272, 953 | 3. 177, 487, 636, 814 | 4. 750, 932 | 5. 359, 401 | 6. 239, 293, 310. luminis 2. 807
ictum, *ſubſt.* 2. 951 | 4. 1045, 1266 | 5. 151, 612 | 6. 168, 312, 315, 341, 405
ictus, *ſubſt. ſing.* 2. 643 | 4. 358. *plur.* 2. 241, 448 | 3. 808 | 5. 353 | 6. 219, 322, 402, 412. *adj.* 5. 606, 1034
de cœlo fulminis ictus, *ſubſt.* 6. 385
Idæam matrem, *terram* 2. 611
Idæis montibus 5. 662
idipſum 4. 475, 781
idonea, *ſing.* 6. 317
idoneus 5. 605
jejuna cupido, *fames* 4. 874
ſucco jejuna feruntur corpora 2. 844
ignari, *ſing.* 6. 63. *plur.* 2. 167 | 5. 89
ignaris 4. 438
ignaros 5. 996
igne 1. 491, 899 | 5. 143, 603, 1105
ignea, *plur.* 1. 680
ignem 1. 637, 648, 691, 692, 696, 697, 707, 745, 783, 799, 841, 890 | 2. 384, 673 | 4. 377, 871 | 5. 29, 249, 610, 709, 1091, 1100, 1245 | 6. 146, 149, 244, 304, 307, 308, 688. penetralem 536. ignem ignes procudunt 2. 1114
ignemque 5. 1009
ignes 1. 657, 667, 687, 725, 904, 911, 913, 1033, 1087, 1090 | 2. 191, 431, 591, 881, 1114 | 4. 610 | 5. 524, 449, 460, 506, 521, 567, 585, 586, 651, 659, 663, 701, 757, 760, 1284 | 6. 359, 388, 640. nubibus abrupti 2. 214
igneſque 1. 891 | 4. 54 | 6. 209
igneſcat venti vis 6. 300. igneus vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen 6. 296
igni 1. 637, 647, 688, 707, 714, 716 | 5. 1249. flammata cremantur 2. 671. conlabefacta 4. 701
igni, *igne* 3. 623 | 4. 409, 926 | 5. 951, 1253 | 6. 170. 275, 299, 309, 320, 394 407, 514, 880, 968
ignibu', *ignibus* 1. 454
ignibus 1. 655, 782, 841 | 2. 514, 593 | 3. 903 | 4. 406 | 5. 299, 301, 722 | 6. 224, 259, 268, 366 ætheriis terras ſuffire 2. 1097

Digitized by Google

ignifer æther 5. 499
igniferas lampadas 2. 25
igniferi, *ſing.* fulminis 6. 378
ignis 1. 475, 649, 650, 684, 704, 770, 853, 900 | 2. 386 | 4. 331, 609, 924, 1131 | 5. 395, 397, 408, 570, 666, 696, 1014, 1097, 1242 | 6. 86, 159, 162, 199, 204, 206, 221, 279, 280, 313, 348, 382, 421, 660, 669, 863, 867, 872, 876, 885, 899, 904, 953, 966, 1165. æſtifer 1. 664. fulmineus multo penetralior, *qui facilius penetrat* 2. 382
ignorantia, *ſubſt.* 6. 53
ignoratur 1. 113
ignorem 2. 177 | 5. 196
ignotas 4. 998
illecebriſque 1. 16
illuſtrare 1. 138
ima pars, *ultima* 1. 598. *plur.* 6. 575. ſumma atque ima 1. 1055 | 2. 487. imagine 4. 575
imaginibus 3. 431 | 4. 99, 238 | 6. 419
imago 2. 111, 609 | 5. 49, 61, 109, 128, 157, 175, 215, 237, 245, 270, 280, 285, 295, 303, 309, 315, 317, 343, 345, 351, 774, 783, 816, 883
imas 5. 452
imbecilla, *ſing.* 3. 603. *plur.* 1. 847
imbecillorum 5. 1022
imber 2. 388 | 6. 495, 280
imbibat petere pœnas acres 6. 71
imbibit 3. 1010
imbrem 1. 784 | 6. 148, 290, 1175
imbres 1. 251, 763 | 2. 897, 928 | 5. 217, 416, 674, 935, 1084, 1191 | 6. 414, 511, 611. tranſverſos per imbres 2. 213. grandinis 6. 106
imbreſque 5. 955
imbri 1. 287, 716, 785. *imbre* 6. 265
imbribus 1. 193, 283, 806 | 2. 872. | 5. 257, 342, 796
imbris 2. 222 | 6. 221
imbuat ignis 6. 904
imbuta, *plur.* 2. 733
imbuta lepore ridenti aurea pavonum fœcla 2. 501
imbuta quæ ſunt alium quemvis colorem 2. 773
imis 1. 353 | 3. 792 | 5. 136 | 6. 140, 575
imitantur 2. 664 | 5. 1068
imitari 2. 716 | 3. 6 | 4. 320, 366
imitarier, *imitari* 5. 1378
imitetur 6. 444
immanem 6. 446
immanes 3. 461
immani maximitate 2. 497. corpore 5. 34. ſcelere 119. & vaſto hiatu 376
quamlibet immani projectu corporis extet 3. 1000
immania ponti æquora 4. 412. templa 5. 522
immanis 4. 1156
immatura, *ſing.* mors 5. 222
immemorabile ſpatium 4. 193 | 6. 487
immenſa, *ſing.* poteſtas 5. 1208
immenſi, *ſing.* 3. 867 | 5. 380, 1216. morbi 6. 664
immenſi ſummam, *univerſi molem* 2. 1094
immenſum 1. 956. mare 2. 590
immenſum Omne peragravit mente, animoque 1 75
immenſumque 2. 92
imminui 5. 62
imminuit 5. 1016
immiſſa, *ſing.* 6. 319. *plur.* 4. 719
immiſſis habenis 5. 785
immiſtas 1. 876
immittit ſe totum in aquam 6. 440
immixta, *plur.* 1. 894 | 3. 393
immoderatum, *ſine modo & fine* 1. 1012
immortale 3. 517 | 5. 160
immortalem 3. 755
immortales 3. 779
immortali 1. 58, 237, 546 | 2. 646 | 3. 776, 805
immortalia 2. 861 | 5. 122
immortalibu', *immortalibus* 5. 54
immortalibus 5. 166
immortalis 3. 611, 624, 670, 715, 748, 830, 882
immulſit 4. 1203
immunda 4. 1153
immutabile 1. 585, 790 | 2. 750
immutare 6. 1120
immutat 5. 1414
imo, *nom.* 3. 38, 57, 581
ab imo evertere ſummam 5. 164
imparibus 5. 682
impediat 3. 323
impediatur 6. 822
impedit 4. 919
impediunt 2. 785
impellant 6. 1062
impellere 1. 304 | 4. 530 | 6. 1055
impellier, *impelli* 6. 1058
impellit 6. 1031
impellitur 6. 882
impendant 4. 174
impendens aëre ſaxum 3. 993
impendent 1. 327
impendent atræ formidinis ora ſuperne 6. 253
protractæ trabes impendent ire paratæ 6. 563
impenſa, *ſing.* libido 5. 962. *plur.* 6. 490
imperat 5. 671
imperfecta, *ſing.* 3. 971
imperio 5. 1127
imperitarunt 3. 1041
imperium 3. 1011 | 5. 1141 | 6. 54
impete 4. 418, 901 | 5. 506, 911 | 6. 137, 152, 173, 185, 238, 327, 333, 517. valido quatientes impete campos 2. 326. longo venit impete 6. 339
impetibus crebris ruunt 1. 294
impetis, *impetus* auctum 6. 326
impetus, *ſing.* 5. 813 | 6. 127, 281, 336, 590, 728. Ætnæ

Digitized by Google

omnia debet cibus integrare novando 2. 1146
integrent amnes avidum mare 1. 1031
integris 6. 230
juvat integros fontes accedere 1. 926 | 4. 2
intellecta, *plur.* 1. 48
intellexit 6. 16
intempesta, *sing.* nocte 5. 984
intempestivis imbribus 2. 872. pluviisque & Solibus icta 6. 1100
intempestivos imbres 2. 928
intendant, *augeant* plagis mobilitatem 6. 346
intendere litem 3. 963. eodem 5. 514
facere intendunt 5. 386
intenta, *sing.* theatris carbasus 6. 108. *plur.* theatris vela 4. 74
intercluſa, *sing.* 6. 1264
inter se cunque 4. 248, 282
intercurrat 2. 373
inter plaga currere, *intercurrere*, *interlabi pluga* posset 5. 1373
interdatus 4. 866
intereant 3. 759
intereat 1. 115 | 3. 329
intereunt 3. 78
flammis interfiat, *interficiatur* 3. 885
interficere 5. 1248
interfluendi 4. 228. inter datur ulla fluendi, *interfluendi* 6. 933
interfodiunt, *pungunt* pupillas 4. 720
inter enim fugit, *interfugit enim* 6. 331
interjecta, *sing.* vitaï pausa 3. 872
interjectaque, *plur.* 4. 414
interiere 3. 950
interiisse 3. 678 | 5. 853 | 6. 709
interimant 3. 288
interimat 1. 217
interimit 2. 1001
interit 3. 538, 701, 756
ad interitum redegit 5. 875
internoscere 4. 246, 565
interpoſito 6. 1046
interpoſitum 4. 561
interpres 6. 1147
inter quæcunque pretantur, *quæcunque interpretantur* 4. 830
inter quaſi rumpere, *interrumpere* radios 5. 228
interrumpat radios 5. *766*
interrupta, *sing.* lux 3. 863 | 5. 300
inter enim ſepit, *interſepit enim* 4. 946
interſita, *plur.* 5. 1376
interſtingui 5. 760
intervalla 2. 725, 1019 | 3. 381 | 4. 645 | 5. 442, 569
intervallis 2. 97, 100, 106, 295 | 3. 395, 567
intervallum aëris 4. 188, 198
intervomit dulces undas 6. 894
inteſtinum neceſſum, *neceſſitatem* 2. 290
inteſtinum, *partes interiores* 4. 116
intima, *sing.* pars 6. 1166
intolerabilibuſque malis 6. 1156
intorſit ſeſe nubibus validi venti conlecta procella 6. 124
intrare caulas palati 4. 664
introduxerunt 3. 630
introituque 2. 407
introituſque, *sing.* 6. 493
inque tueri 4. 717
intulerant 5. 1245
intulerint 6. 758
invadit in oculos 6. 659
inque valebunt 2. 301
invaſerat 6. 1210
invaſit ventus nubem 6. 174
invecta 2. 624
inveniamque 3. 957
invenientes 1. 737
invenies 1. 451 | 2. 348, 676, 1080 | 4. 480
invenietur 3. 208
invenio 3. 902
invenit 5. 9. | 6. 1050
inveniunt 1. 406
inveniuntur 1. 298 | 3. 203
inventa 5. 1112 | 4. 991
inventam naturam 4. 967
inventi 2. 615
inventor & pater rerum 3. 9
inverſis ſub verbis 1. 643
inveſtigare 4. 706
inveteraſcit 4. 1061
invicta 1. 951
invida 1. 322
invidia 3. 75 | 5. 1125, 1130, 1418
inviolabilia 5. 306
invitant 2. 319
invitat 5. 290
invitos 2. 278 | 6. 594
invitum 3. 260
inulæ ſapores 2. 430
inumbrant 3. 926
inumbratur 5. 290
involvat 6. 442
involventes 5. 970
inurget 5. 1034
inuſta 6. 219
inuſtis 6. 1164
inutilitatem 5. 1273
joca 5. 1396
jocanti 4. 586
æquor Ionium 1. 720
Jovis vagitum 2. 633
Iphianaſſai 1. 86
ira 3. 289, 296 | 6. 71. tangitur 1. 62 | 2. 650. percitus acri 5. 400
ex ira 5. 1147 | 6. 71
iracunda 3. 296
iraï 3. 304
irarum 3. 299 | 6. 73
iras acres 3. 312 | 6. 753. acerbas 5. 1194
iras flammarum 1. 724
iratus 5. 1034
ire 1. 381, 970 | 2. 150, 155, 275, 961 | 3. 525, 529, 593, 607, 613, 761, 1044 | 4. 207, 389, 447, 534, 884 | 5. 644, 646 | 6. 116, 563, 597, 991
reſtet minus ire, *minus via* meando 1. 1004
ire ad ſcopulum 2. 1171
ire per altum 3. 1043
irrevocabilis 1. 469
irritât, *irritavit* 1. 71
irrumpere 2. 306
ἰσχὸν 4. 1160
Ismara 5. 30
ita, quàm, *tam*, *quàm* 2. 1036
ita ut debent 2. 900

Italas

Digitized by Google

Italas gentes 1. 120
Italiæ terrai 1. 722
iter 1. 1109 | 3. 861 | 4. 91, 536 | 5. 405, 1129
iter omne viarum 2. 626
iter infestum fecere viai 5. 1123
iterabant 4. 583
itere, *itinere* 5. 652
itinerque, *iterque* sequatur 6. 338
itum, *incessum* repentis animalis 3. 389
jubar 4. 406 | 5. 696
jucunda, *sing.* 2. 3 | 6. 977. *plur.* 5. 896
jucunde, *adv.* sensus tangere 2. 403. corpora curant 31. corpora habebant 5. 1393
jucundo sensu 2. 19, 399
judicia 6. 381
judiciis 4. 522
acri judicio perpende 2. 1041
jugera 3. 1001
jugulentur 4. 1008
jugulum 3. 608
jumenta 5. 1330
junctum 3. 806
junctura, *subst.* 6. 1084
jungatur 6. 1077
jungebat 5. 960
jungens 4. 432
jungentes 1. 714
jungere 3. 801 | 5. 1018
jungi 5. 439, 846
jungit 4. 1186
jungitur 2. 903 | 6. 1067
jungunt 4. 1101
junguntur 4. 730
junxit 5. 404
Jupiter 6. 386, 400
jura 5. 1143, 1146
jure 2. 426, 1139 | 3. 976. *bis*
jurgia glisçunt 3. 479
juris 3. 61
justam 3. 963
præter justum liquido 4. 1234
juvabant 5. 1389
juvare 1. 32 | 5. 1380
juvat 1. 926 | 2. 437 | 4. 2, 970
juvatque 1. 927 | 2. 422 | 4. 3
juvatur res adjumento 6. 1021
juvenci, *sing.* 2. 360
juvencus equus florenti ætate 5. 1073
juvenes 1. 187
Juventas 5. 886
juvenum 2. 24
juxtim 4. 504, 1206

L.

LAbabant vitaï clausira 6. 1151
labare 1. 531
labascit 1. 538
labatur 5. 756
labefacta anima 3. 592 | 4. 1207
labefactant animam 6. 798
labefactari sensus 4. 437
labefactat sensus 1. 695
labefactos ignes 5. 652
labellis 4. 1073
labescit 4. 1278
labem dabunt 2. 1145
labendi 5. 509
labens 5. 506 | 6. 333
labentes 1. 1033
labentia 1. 2, 1093 | 2. 362 | 5. 1215
labentis 5. 987
labi, *labe* 5. 928
labier, *labi* 4. 447 | 5. 476
labiosa 4. 1162
labitur 4. 1116 | 5. 710, 717
laborant 6. 395. res, & pereunt 1. 849
laborat 3. 177 | 5. 1429. corpus 3. 733 | 4. 1092
labore 1. 214 | 2. 729, 1160 | 3. 62, 112, 420 | 4. 955, 1114 | 5. 214, 867 | 6. 1242. uiti præstante labore 2. 12
laborem 1. 142 | 2. 2, 1165 | 3. 367, 1012 | 5. 1181, 1213, 1271, 1358
laborent 3. 730
labores, *nom.* 2. 1163
laboret 3. 506
laboret in tenebris 2. 53
laboris 3. 956
labris 4. 1187
labro 4. 592 | 5. 1406
labrorum 4. 15. tenus 1. 939. formatura 4. 554
lacer 3. 404
lacerant 3. 1006 | 4. 629
lacerare 4. 842
lacerari 3. 900
lacerato, *nom.* 3. 409
lacere in fraudem 4. 1201
lacerent 3. 893
lacertis 4. 827
lacertos 6. 396
lacessant 4. 218, 601 | 6. 923
lacessit 4. 691, 1033
lacessunt 2. 136 | 4. 348, 695, 733, 735, 757, 762
laciamur 4. 1139
lacrymare 2. 420
lacrymans 4. 1170
lacrymas 1. 92 | 5. 1196. salsas 1. 126
lacrymas aufer abhinc barde 3. 967
lacrimis salsis humectent ora 1. 919. rorantibus 2. 976. rorantes ora 3. 470. lassi 6. 1246
lactant pedibus 5. 1067
lactantia 5. 883
lacte 1. 262 | 5. 812
lacteus humor 1. 259
lactis 1. 886 | 2. 370 | 5. 811
lactisque liquores 2. 398
lacum 4. 1020
lacunarum 5. 1260
lacunas 1. 116 | 6. 537, 551. salsas 3. 1044
salsis lacunis 5. 792
lacus, *sing.* 6. 746, 747. *plur.* 5. 76, 464, 1371 | 6. 537
lacusque, *plur.* 2. 345 | 6. 538
lædebant naves ad saxa 5. 999
lædere 2. 429, 469 | 4. 538, 722, 725, 1075 | 5. 1019
lædit 2. 436 | 4. 536 | 5. 1426
læditur 3. 149, 150
lædunt 3. 545
læta, *sing.* 3. 907 | 4. 1263 | 5. 1399. *plur.* 4. 1193 | 5. 1011. pabula 1. 14, 258 | 2. 317, 364, 596, 874, 1159. arbusta 2. 343, 594, 698, 993 | 5. 919. vineta 2. 1157 | 5. 1371
lætamur 3. 1018

Digitized by Google

lætantia loca 2. 344
lætas urbes 1. 256
lætatur 3. 110
lætificos 1. 194
lætitiaque 3. 151
lætitiæ motus 3. 117, 143
lætum 1. 24
læva, *ſing.* manus 4. 294, 310, 845
dextra lævaque 4. 277
lævam 3. 649
lævare 5. 1266
lævique lepore 5. 1258
lævia 2. 426 | 4. 626 | 5. 1351, 1379
lævibus 2. 402, 411, 451, 457, 465, 466, 470 | 3. 195, 206, 245 | 5. 456 | 6. 329, 353
tranſmutans dextera lævis 2. 487
jungens dextera lævis 4. 432
læviſſima corpora 4. 663
è lævo fit mutua dexter 4. 302
lævor vocis 4. 547
meminit lævor præſtare ſalutem 4. 154
lævore principiorum 4. 547
ſine principiali lævore 2. 423
lævus 4. 302
lambere 5. 1066
lamentetur 3. 965
lamina 3. 1030
lampada vitaï tradunt quaſi curſores 2. 78
æternam lampada mundi 5. 403
lampadas igniferas 2. 25
lampada roſea ſol lucens 5. 609
nona lampade, *nono die* 6. 1196
λαμπάδιον 4. 1158
lana 4. 377
lanæ, *ſing.* 1. 361 | 6. 503, 1073
lanam facere 5. 1353
languebant 6. 1219, 1252
languebat 6. 1155, 1216. ex inimicitiis 5. 1145
languens 6. 1258
languent 3. 960
languentes 4. 40
languentia 5. 1005 | 6. 797
langueſcere 3. 594, 1053 | 4. 928 | 5. 768
langueſcunt 4. 949
languet 4. 769 | 5. 830
languent officia 4. 1118
languida, *plur.* 4. 862 | 5. 885 | 6. 1126
languidior 1. 652
languidus 5. 651, 757
languor 3. 173
lanigeræ, *ovi* 1. 886. pecudes, *oves* 2. 318, 660 | 5. 864
lanigeras pecudes, *oves* 6. 1240
lanugine herbæ 5. 815. malarum 887
lapide 6. 1000, 1040, 1055, 1087
lapidem 1. 314, 883 | 4. 266 | 5. 1198 | 6. 160, 313, 910, 1002, 1014
lapides 2. 888 | 4. 417 | 5. 307, 1283 | 6. 102, 105
lapidi lapidem terimus 1. 883
lapidis 6. 915, 1049
lapidum 3. 199
lapis 3. 694 | 6. 161, 907, 1044
lapſa, *plur.* 4. 201
lapſaque, *plur.* 4. 145
lapſi, à vera ratione 1. 638 | 2. 176
lapſu 6. 323
laqueata auratáque templa 2. 28
larga luce 2. 805. proluvie 5. 948. pabula 5. 867
largifica, *ſing.* 2. 627
largifluum fontem ſcatere 5. 597
largirier 5. 167
largiter 6. 622. diſtare IIII
largo 4. 1251 | 5. 433
largos hauſtus de fontibu' magnis 1. 413
largos exæſtuat æſtus 2. 1135
largus aër 4. 892
largus fons liquidi luminis ætherius ſol 5. 282
laſciva, *ſing.* 1. 861
laſcivia 5. 1399
laſſi, *plur.* 6. 1246
laſſorum 6. 1243
laſſus 4. 954
lata, *plur.* 1. 385 | 6. 187
late, *adv.* 2. 1125 | 5. 140, 590 | 5. 204, 348, 470, 601 | 6. 546, 598, 619, 647. differre favillam 2. 674
latebras 1. 409 | 3. 502 | 6. 750
latebris 5. 967 | 6. 766
latebunt 4. 305
latens 3. 278 | 4. 923
latent 4. 797
latenti 3. 108
latera 5. 1323
lateramina vaſis 6. 232
latere, *nom.* 2. 1048 | 6. 116. *verb.* 1. 891, 894
lateris 4. 313
latet 1. 872 | 3. 274, 281 | 4. 924
laticem 1. 940 | 3. 436, 1022 | 5. 15
latices 1. 373, 380 | 3. 193 | 5. 263 | 5. 1070
laticis 1. 885 | 6. 868. *vini* 2. 656
laticum 4. 186, 1092
latinis verſibus 1. 138
latior res 2. 1133
latitandi 1. 874
latitantia 1. 643
latitare 1. 876, 889
latrant 5. 1065
nil aliud ſibi naturam latrare, *poſcere* 2. 17
latuſcula, *parva latera* 4. 312
lavacris 6. 799
laudabile 5. 159
laudare 5. 159
laudet 2. 1167
laude 6. 12, 94
laudes, *nom.* 5. 3.
laudibus 5. 1279
laudis 3. 45
laudis ſpes magna acri thyrſo percuſſit meum cor 1. 922
lavere, *infin.* exibant 5. 948
lavit 2. 376
lauricomos montes 6. 151
tripode è Phœbi Pythia lauroque profatur 1. 740 | 5. 113
laurus 6. 153

Digitized by Google

laxare compages 6. 1069
leæ, *plur.* 5. 1317
lecta, *plur.* 5. 963
lecti mollia ſtrata 4. 847
bonam partem in lectum dabantur 6. 1247
lege lethi ſolutas 3. 687
leges 4. 963 | 5. 59, 1146, 1447 | 6. 3
legibus 2. 718 | 5. 957, 1143, 1148
legiones 2. 323. fervere 2. 40
legionibus 3. 1043 | 5. 1227
lene 6. 1168
leni 4. 1003
lenior 6. 139
lenta, *plur.* 2. 859
lento 6. 438
leo 5. 903
leones 3. 307 | 4. 716, 756 | 5. 309. bijugos 2. 601
leonis 4. 1010 | 5. 25, 983
leonum 3. 297, 741 | 4. 719, 759 | 5. 860, 899, 1035
lepore, *venuſtate* 1. 15 | 4. 80 | 5. 1258, 1375. Muſæo cuncta contingens 1. 933 | 4. 9. ridenti imbuta 2. 501
leporem, *venuſtatem*, æternum da dictis 1. 29
lepores 2. 1019
leporum 3. 1049 | 4. 1126
Lernæaque, *ſing.* peſtis Hydra 5. 26
lethalibus ab rebus 3. 831
in nigras lethargi mergitur undas 3. 841
lethargo 3. 466
lethi 1. 242, 852 | 2. 957 | 3. 42, 211, 463, 473 | 5. 374 | 6. 707, 1197, 1244. gelidi 3. 529. janua 1. 1105 | 3. 829. vias 2. 916 | limine 2. 959 | 6. 1155. portas cunctarier ante 3. 67. lege ſolutas 3. 687. frigore 4. 922. vada 5. 1230. limina 6. 1206
gelidos artus in lethi frigore linquit 3. 402
lethique 4. 770
letho 3. 676, 917, 942, 1054 | 4. 1005
lethum 3. 81, 1092 | 5. 1419
lethumque 6. 1199, 1227
levare 2. 365
leves 3. 419 | 4. 184. aurarum animæ 5. 237
leviſomna canum fido cum pectore corda 5. 862
levitate 3. 388 | 4. 204, 749
libant 3. 11 | 5. 569
libata anima, *diminuta* 3. 716
libatum, *detractum* 3. 214
libatur, *minuitur* terra 5. 261
libeat 3. 539
ſi libella claudicat hilum 4. 518
Liberque, *Bacchus* vini inventor 5. 14
libertas 1. 459
libido 4. 780. impenſa 5. 962
ligna 1. 873, 913 | 2. 880, 888 | 6. 989
lignea, *ſing.* 5. 1154 | 6. 1059
ligni 4. 149
lignis 1. 872, 890, 900, 911 | 2. 387, 896 | 3. 787 | 5. 131
limina 3. 1078 | 4. 1170 | 5. 486 | 6. 1206
limine lethi 6. 1155
limus 5. 497
lingua 1. 414, 831 | 3. 632, 657 | 4. 619, 835 | 5. 1056, 1066 | 6. 1147. tardeſcit 3. 478. dædala, *figuratrix* 4. 553
linguaque 3. 457
linguæ 1. 140 | 2. 399 | 4. 836 | 5. 1030. raræ 4. 625. ſonitus 5. 1027, 1043
humida linguaï, *linguæ* fudantia templa 4. 628
linguam 1. 640 | 3. 156
linquant 1. 375
linquatur 6. 832
linquebant 5. 987
linquere 1. 703
linqui 3. 321
linquit 2. 356, 475 | 3. 302
linquitur 1. 874 | 2. 913 | 5. 793
linquunt 2. 45 | 3. 541 | 5. 802
linquuntur 3. 552, 713, 714
lintea 4. 82
liquefacta, *plur.* 5. 1261
liquentes humorum guttas 2. 991
liquentia 4. 135
liquerit 3. 718
liqueſcat 6. 515
liqueſcit 1. 494 | 6. 178, 965
liqueſcunt 4. 1170
liquida, *plur.* 2. 452 | 4. 1252
liquidam 4. 550 | 6. 404
liquidam puramque voluptatem 3. 40
liquidas 1. 374 | 5. 213. avium voces 5. 1378
liquidi luminis 5. 282. ignis 6. 204
liquidis 4. 1236 | 5. 500 | 6. 348. vocibus 2. 145
liquidiſſima cœli tempeſtas 4. 169
liquidiſſimus æther 5. 501
liquido 4. 1234 | 5. 273 | 6. 638
liquidum 4. 978 | 5. 503 | 6. 229, 966
liquidus 1. 350 | 3. 428
liquimus 4. 373
liquiſſe 3. 597 | 4. 172 | 6. 251
liquit 5. 5
liquitur 4. 1236
liquitur ætas in partem pejorem 2. 1131
liquor 1. 454, 865 | 4. 871 | 5. 392. almus aquarum 2. 390
liquore 1. 937 | 4. 442, 444. mellis dulci flavoque 4. 13
liquorem amaracini ſtactæque 2. 846
mollis lactiſque liquores 2. 398
liquori 1. 714
liquoris vitigeni 5. 14
liquorum 1. 1083. rorem 771
litem juſtam intendere 3. 963
littera 2. 691
littora 4. 221 | 6. 926
littore 6. 470. fluctifrago 1. 306

Digitized by Google

littoris incurvi 2. 376
littus 1. 720 | 5. 36
livescere 3. 527
loca 4. 1028, 1037, 1039, 1259
locabant 6. 1282
locans 2. 487
locare 5. 1107
locaris 1. 979
locarunt 1. 1021 | 5. 421, 1187
locata, *sing.* 4. 95 | 6. 1060. *plur.* 1. 787 | 2. 883, 1013 | 6. 192, 990
locatam 3. 609
locatum 3. 95, 99 | 4. 706
locatus 4. 248, 282 | 6. 831, 1002, 1024
locavit vitam in tranquillo 5. 12
locet se fini 1. 972
locis 4. 1235, 1266
locos 4. 1239
longinquo ævo 2. 68
ab letho longiter errat 3. 676
à nervis & sanguine longiter esse 5. 134
longumque morari 6. 518
loquacula 4. 1158
loquela variante 5. 72. blanda atque infracta 231
loquelas 1. 40
loci summa 2. 1043
multa loquens 4. 645
lorica 6. 954
lubido 4. 1040
lubrica, *plur.* 5. 948
lubrica serpens exuit in spinis vestem 4. 58
Lucas boves turrito corpore Anguimanos, *Elephantos* 5. 1031
luce 2. 55, 147, 794, 799, 1031 | 3. 88 | 4. 81, 233, 338, 345, 348, 1119 | 5. 12, 777 | 6. 35, 848, 873, 875, 1144. larga 2. 805. in tenebris à luce 4. 349
luce carentum simulaera 4. 39
lucem 2. 795 | 4. 1182 | 5. 304, 576, 976
lucens 5. 609
lucernarum 4. 452
luces, *dies* 5. 680
in luci, *in luce* 4. 236
lucibus, *diebus* 5. 687
lucida tela diei 1. 148 | 2. 59 | 3. 92 | 39. pango carmina 1. 932 | 4. 8. cœli templa 1. 1013 | 2. 1038. tela 4. 843. signa 5. 519
lucidus 4. 341
luciferam 5. 725
lucis, *sing.* 3. 80, 1024 | 5. 288, 294
lucos 4. 1002 | 5. 76
lucro 5. 873
luctantes per angustum iter ambitionis 5. 1129
luctibus 3. 947
luctu æterno tabescere 3. 924
luctuque 6. 1246
luctumque 3. 462
luctus, *sing.* 6. 1249
ludi 4. 1124
ludibria 2. 46
ludibrio 5. 1234
ludificetur 1. 938 | 4. 14
ludis, *nom.* 4. 970
ludit 1. 261 | 4. 1094
ludoque, *nom.* jocanti 4. 586
ludos 4. 794
ludunt 2. 320, 631
sceleris luela 3. 1028
lugebat 5. 1138
lugere 3. 899
lugubri voce 4. 550. vagitu 5. 227
lumbis 4. 1260
lumen vitæ adimus 3. 681
lumina vitæ 1. 228. qui linquunt, *moriuntur* 3. 861
lumine conferit arva 2. 211. vitæ decurso 3. 1055. cassus aër 4. 369
luminibus 5. 769 | 6. 283. *ocul.* 3. 365.
luminis 2. 389 | 5. 225, 779, 1388, 1454. *ocul.* 3. 411. liquidi 5. 282. oras 1. 171, 180 | 2. 577, 617. ictu 2. 807. dias in luminis oras 1. 23
luna 4. 396 | 5. 581, 703, 730, 747, 752, 767, 1188, 1189, 1439
lunaque 5. 575, 617
lunæ 5. 764
lunæque 1. 129 | 2. 1031 | 5. 77, 472, 1205. latebras 750. meatus 772
lunai, *lunæ* 5. 419
lunaique, *lunæque* 5. 70
lunam 2. 1084 | 5. 116, 303, 628, 642, 711, 761
lunamque 5. 455
lurida fiunt quæcunque tuentur arquati 4. 333
lutoris semina 4. 334
lustra Solis 5. 929
lustrans 5. 575, 692 | 6. 283, 737
lustrantes 5. 1436
lustrare 5. 80
lustris 4. 1129
lutea vela 4. 73
luti 6. 626
lux 4. 189, 200, 381 | 5. 300
luxus, *sing.* 5. 49
lychni, *plur.* 5. 296
lychnum 6. 900
lympharum rore infuso 1. 497
lymphis putealibus 6. 1172

M.

MAcerat 3. 75, 838
machina 4. 904, 1112 | 5. 97
machinet 3. 957
macie 4. 1160
ævo macieque senescunt 1. 326
mactans 6. 1239
mactant 3. 52
mactata, *plur.* 6. 759
mactatu mœsta parentis hostia 1. 100
mactatus 2. 353
maculas generales 1. 584
maculat metus pœnarum præmia vitæ 5. 1150
madens 6. 1185
madentes 6. 617
madet 3. 478
madent 4. 793
quam magi', *magis*, tam magis 2. 197
magis è parvis, *minoribus* 2. 385
quam magis, ita pluria 4. 586

tam

Digitized by Google

tam magis 6. 100
magis ac magis 3. 545 | 6. 125
magiſtratum 5. 1142
magiſtris 5. 1310
magna Deûm mater, *terra* 2. 598
magnam matrem armati comitantur 2. 639
magnanimum Phaëtonta deturbavit 5. 401
magnaſque ruinas darent 5. 348
lapis magnes 6. 1044
magneta 6. 908
magnetum 6. 909
Magnesi, *magneſii* flumina ſaxi 6. 1062
graviter magni 1. 742
magni refert 1. 817 | 2. 759 | 4. 981 | 5. 546
magni referre 2. 882, 893
magni pendebatur 6. 1274
magnifico, *nom.* ſplendore rigantur 4. 1023
magnos in magnis orbibus annos 5. 643
aëris in magnum fertur mare 5. 277
mare non augeſcere magnum 6. 615
majeſtas 5. 7. ſoliorum priſtina 1136
majeſtate 5. 2
exigua majores parte, brevique 5. 591
omnia bona ſenſibus & mala tactu 2. 408
malarum 1. 89
malas, *ſubſt.* molli lanugine veſtit Juventas 5. 887
inque metu malè habet animam, curiſque fatigat 3. 838
malefactis, *ſubſt.* inſignibus 3. 1027
malefactum, *adj.* 3. 596
malis mandaret, *dentibus devorandum traderet* 2. 637
malis morſuque, ferarum tractari 3. 901
mollem malis demittere barbam 5. 673
maliſve ferarum interfiat 3. 885
malos, *ſubſt.* 4. 75 | 6. 109
mammarum 5. 883
mammas 5. 813
mammoſa 4. 1161
manabat 5. 1254 | 6. 1147
manabile frigus 1. 535
plagæ manabilis, *penetrabilis* inſtar 6. 805
manando 3. 706 | 5. 489
mandantque 3. 585
manantibu', *manantibus* guttis ſtillent 6. 943
manantis 4. 626
manare 1. 883 | 5. 263, 850 | 6. 634, 927, 988
manat 1. 260 | 6. 944
mancipio 3. 984
mandantur, *à mandere* ſævi leonis morſu 4. 1011
mandare quieti feſſum corpus 4. 846
mandaret malis 2. 637
mandata, *adj. plur.* æternæ ſaluti 6. 601
mandatum, *adj.* memori mente tenere 2. 582
mandendo 4. 622, 643
manebant 6. 1208, 1272
manebat 5. 1175 | 6. 1199
manebit 3. 1104
ætas poſt mortem manenda 3. 1088
manent 3. 807 | 5. 352, 859
manere 1. 634, 777, 1072 | 2. 70, 842, 906 | 3. 774 | 4. 396 | 5. 16, 117, 178, 445, 480, 518 | 6. 565, 718
maneret 3. 794 | 5. 138, 1120
Deos manes 6. 764
manet 1. 364, 458, 563 | 2. 1071, 1087 | 3. 58, 342, 403, 548, 814 | 4. 389 | 5. 359, 828, 1176 | 6. 1126
Manibu', *Manibus* divis 3. 52
Manibus, *maſc.* 6. 759
manibus, *fœm.* 1. 96, 202 | 210 | 2. 25 | 4. 231, 818 | 5. 913, 1357 | 6. 795, 1163, 1188, 1208
manibuſve 3. 616 | 4. 1196, 1071
manibus manifeſta ſuis emittere quoquam 4. 507
manifeſta, *ſing.* 1. 803, 892 | 2. 565 | 3. 30, 690 | 6. 138, 248. *plur.* 855 | 2. 866 | 4. 507
manifeſtas 3. 354
manifeſtum 1. 189 | 2. 706
in promtu manifeſtumque 2. 148, 246
mannos agens 3. 1076
manſit 3. 409
manſueſcat humor 2. 474
manſueſcere fructus 5. 1367
manu 1. 496 | 2. 378, 440, 1095 | 6. 866. ducunt 2. 868
manus, *ſing.* 2. 911 | 3. 96, 550, 631 | 4. 449, 901. *plur.* 1. 318 | 5. 1282. copiæ 2. 629
manuſque, *plur.* 4. 828 | 5. 1359
dede manus 2. 1042
marces 3. 969
marcet corpus annis 3. 959
mare avidum 1. 1030. magnum 2. 553
aëris magnum mare 5. 277
mares 4. 1221
mari 2. 1. | 3. 854 | 6. 143, 469, 696, 698, 890
marique 3. 849 | 5. 20 | 6. 678
maria 1. 18, 31, 341 | 5. 93, 594, 912 | 6. 490, 612
maribus 4. 851, 1191
marinis 2. 703 | 5. 1078
marinum 6. 502
maris, *neut.* 2. 776, 1062, 1105 | 4. 438 | 5. 432 | 6. 449, 613, 632
maris ſudor 2. 464
infidi maris inſidias 2. 557
candenti marmore, *æquore* 2. 766
marmorco candore 2. 764. in marmoreum, *album* migrare colorem 2. 774
Martis catervas 5. 1303
mater 1. 169 | 2. 350, 355, 992 | 5. 738
magna Deûm mater 2. 598
materque 2. 598

Digitized by Google

materia 1. 192 | 3. 866
materiæ 1. 585
materiæ ſqualore 2. 425
materiæ pelago 2. 550
materiai, *materiæ* 1. 250, 517, 553, 566, 915, 950, 985, 996, 1016, 1034, 1050, 1106 | 2. 61, 88, 126, 141, 167, 266, 281, 294, 304, 526, 529, 544, 562, 665, 734, 736, 898, 962, 1001, 1018, 1056, 1064 | 3. 194, 810, 868 | 941 | 5. 68, 355, 408, 417
materiam 1. 513 | 2. 274 | 3. 859 | 4. 149
materiem 1. 53, 227, 636, 706 | 2. 513 | 5. 1266
materies 1. 172, 204, 240, 246, 346, 472, 519, 541, 548, 627, 989, 1040 | 2. 67, 768, 938, 948, 1066 | 3. 980 | 5. 271 | 6. 636, 1059, 1067
maternis 3. 347
materno 4. 1204, 1207, 1221
maternum 2. 996 | 5. 793, 819
matrem 2. 349, 611, 658 | 5. 1401. *terram* 2. 628
magnam matrem 2. 639
matres 2. 368
matri 2. 638
matribus 6. 1256
matris 1. 252 | 5. 226
divinæ matris, *terræ* 2. 609
matris numen 2. 615
matrum 4. 77, 1204
matura 3. 1052 | 5. 939 | 4. 1025
maturo 5. 807 | 6. 295
maturum fulmen 6. 281
Matuta 5. 655
matutina, *plur.* 5. 463
Mavors armipotens 1. 33
immani maximitate 2. 497
meabat 6. 1193
meandi 2. 64 | 4. 879
reſtet minus ire, *minus viæ* meando 1. 1004
meant 2. 153, 157. voces 1. 355
multa meant inimica per aures 6. 777
meantem 1. 439
meantes 4. 372
meantum 1. 319
meare 1. 429, 787 | 2. 186, 247 | 6. 990
meat 2. 150
meatu 6. 300
meatum 2. 208
meatus, *plur.* 1. 129 | 2. 956 | 4. 194, 772. lunæ 5. 77
medentes 1. 935 | 4. 11
medicina 8. 510, 521 | 6. 1177
medii, centri cuppedine, *cupidine* res victæ 1. 1081
medio, *centro* 1. 1087, 1090 | 5. 445, 487
meditata 4. 1175
medium, *centrum* 1. 1052, 1055, 1069, 1070, 1074. *bis* 1083
protrahit in medium ætas 5. 1388, 1454
in medium dediſſe, *aperuiſſe* 5. 1159
medullis 3. 250
Muſæa mele, *muſicos cantus* 2. 412
Cycnea mele, *olorum cantus* 2. 504
Melibœaque purpura 2. 499
μελίχρως 4. 1153
melicos peperere ſonores organici 5. 335
melitenſia 4. 1123
melle 3. 904. Muſæo dulci contingere melle 1. 946 | 4. 22
in melle ſitum ſuffocari 3. 904
mellis 4. 683. liquores 1. 937 | 2. 398 | 4. 13. ſapore 4. 675
mellis conſtantior natura 3. 192
melliſque ſapores 2. 503
membra 1. 415 | 2. 262, 276, 286, 703 | 3. 113, 152, 154, 163, 374, 490, 494, 593, 595, 642, 690, 703, 779 | 4. 118, 455, 457, 736, 761, 767, 773, 790, 838, 842, 853, 867, 876, 886, 905, 917, 925, 940, 949, 977, 984, 1036, 1107, 1219 | 5. 241, 245, 382, 480, 541, 550, 561, 804, 892, 917, 954, 968, 1006, 1172, 1218, 1359, 1400 | 6. 657, 797, 804, 945, 1159, 1165, 1171, 1266
membraque 4. 440, 885
membrana 4. 48, 93
membranæ, *plur.* 4. 35
membranas 4. 57
membratim 3. 526
membris 3. 118, 121, 128, 274, 292, 302, 347, 383, 404, 440, 534, 683, 717, 744, 773, 1001 | 4. 655, 924, 1025, 1046, 1084, 1091, 1096, 1098, 1165, 1254 | 5. 568, 787, 850, 878 | 6. 501, 825, 1116, 1168, 1220
membriſque 3. 405 | 5. 836
membrorum 2. 910 | 3. 220, 477, 621 | 4. 293, 651 | 5. 840, 911
memento 2. 65
meminere 4. 717
meminiſſe 2. 890 | 3. 672 | 4. 647. *memoria* jacet languetque ſopore 4. 769
meminit 4. 154
Memmi 1. 43, 412, 1051 | 2. 142, 182 | 5. 8, 94, 165, 249, 865, 1281
Memmiada 1. 45
Memmiadæ, *ſing.* 1. 27
memorant 1. 831 | 2. 630 | 3. 642, 1022 | 5. 321
memorare 6. 1065
memorem, *nom.* 3. 1053
memori 2. 582 | 3. 871
memoro 2. 111 | 4. 753 | 6. 1029
mendoſe, *adv.* omnia fieri 4. 519. cauſas reddere 506
mens 2. 260, 289, 1045 | 3. 102, 143, 153, 184, 240, 296, 300, 403, 547, 599, 611, 645, 647, 933, 1031 | 4. 771, 781, 882, 961, 1041. equorum 2. 265. animi 4. 762 | 6. 1181
animi mens, conſiliumque 3. 615
mens madet 3. 478
mens mire mobilis 4. 752

Digitized by Google

menſque 2. 18 | 3. 454
menſas 3. 73
menſibus 3. 1107 | 5. 617
menſtrua, *ſing.* 5. 763. *plur.* ſolvit 6. 796
mente 1. 75, 1021 | 2. 582, 960, 1079 | 3. 15, 241, 399, 871 | 4. 754, 973 | 5. 421, 1202, 1324. vigente 1. 924
animi vix mente videtur 5. 150
mentem 3. 94, 140, 447, 509, 511, 766, 1062 | 4. 727, 758, 1057 | 5. 63, 1205, 1210
mentes 1. 133, 262 | 2. 14, 620 | 4. 37, 1005 | 9. 76
menti 1. 145 | 3. 829 | 5. 98
mentibu' 6. 50. capti 4. 1016
mentis 2. 268, 675 | 3. 145, 174, 229, 820, 824, 1053 | 5. 104, 1450 | 6. 381
mergi 5. 1078
mergitur 6. 1072
mergitur in nigras undas lethargi 3. 841
pro meritis quis fingere laudes poſſit 5. 4
mero, *adj.* lacte 1. 262
inſedabiliter ſitis arida corpora merſans 6. 1174
merſat 5. 1006
merſimus 2. 197
merum 4. 1155
metalla 6. 811
metas 5. 689. ſolſtitiales 5. 616
metu 1. 93 | 2. 623 | 3. 153, 313, 838
metuque 2. 19 | 3. 916 | 6. 1181
metuenda, *plur.* 2. 56 | 3. 889 | 6. 36
metuentes limina lethi 6. 1206
metuit 3. 774, 1035
metumque 3. 462
metus, *ſing.* 3. 37, 142, 995, 1027 | 5. 74 | 1060, 1150 | 6. 1210. *plur.* 2. 56 | 3. 889
nimis ante metutum, *quod metuebant homines* 5. 1139
metuunt 1. 660 | 2. 48, 55 | 3. 88 | 6. 35, 564, 596
micant 5. 515
micantibus 5. 1204
micat 3. 290 | 5. 1098
micis auri 1. 839
migrant 3. 757 | 5. 828
migrare 2. 774
fera mœnera militiaï, *militiæ* 1. 30
minaci 1. 277
minanti 5. 1324
minantis 3. 657
minantur 1. 723 | 2. 619 | 5. 387, 1064, 1236 | 6. 197
ruere omnia tecta minari 4. 405
murmura magna minarum 5. 1192
minas miſcebat inanes 5. 1001
minebat frons tenta 6. 1193
minent 6. 562
minimam partem aluntur 3. 64
miniſtras, *nom.* 4. 828
miniſtrat 2. 1149
miniſtro, *nom.* 5. 298
miniſtros 1. 91 | 3. 61
minitanti 1. 69
minitatur 6. 571
minores 1. 736. perquàm pauxillo minores 5. 590
minoribu' 5. 1196
non minuant mirarier 2. 1028
minuerunt 5. 416
minui 1. 320 | 2. 67 | 5. 680
reſtet minus ire, *minus viæ* meando 1. 1004
minus & minus 3. 546
minuta, *plur.* 2. 115 | 4. 66, 121 | 6. 1186
minutaque, *adj.* 3. 227
minutas, *adj.* 1. 880 | 2. 825 | 4. 893
minutatim 2. 1130 | 5. 708, 724, 1292, 1383, 1433 | 6. 1189
minute, *adv.* 1. 889 | 6. 352
minutior 4. 344
minutis, *adj.* 1. 835, 836 | 3. 180, 188, 280, 426 | 4. 184, 187 | 6. 225
minutoe 1. 891
minuunt 2. 72
minuuntur 2, 76
mira, *ſing.* 5. 856, 964. *plur.* 5. 1180, 1403
miraque, *ſing.* 5. 98
mirabile 2. 308, 464, 1027, 1034 | 4. 257, 896 | 5. 665, 1055
miracula jactant dictis 4. 596
miranda, *ſing.* 1. 727 | 2. 1036
mirando 4. 421, 464 | 5. 1170 | 6. 692
mirandum 4. 599, 856 | 5. 592
mirantur 5. 84 | 6. 58, 608, 910
mirari 4. 296 | 6. 654, 1054
mirarier, *mirari* 2. 1028 | 5. 977
miras 4. 39
miraſque 5. 1238
miratur 6. 655
mire, *adv.* mens mobilis 4. 752
miremur 4. 820
miris 1. 124
miro 5. 1279 | 6. 185, 327
mirum 1. 731 | 2. 86, 338 | 4. 772, 812 | 5. 193, 747, 797, 1237 | 6. 129, 374, 436, 488, 615, 1010
miſcebant belli fluctus 5. 1289
miſcebat minas inanes 5. 1001
miſcebitur terra mari, & mare cœlo 3. 854
miſcens prælia 5. 443
miſcent prælia 4. 1007
miſcentes 4. 1206
miſcente 6. 870
miſcere 2. 804
miſceri 2. 116 | 4. 225 | 6. 930, 1071
miſcetur funere vagor, *vagitus infantum* 2. 576
miſella 4. 1089
miſer 3. 110, 911. *bis* 965, 993, 1064 | 4. 1172
miſeræ, *ſing.* 1. 94
miſeram 4. 1168
miſerandum 6. 1228
miſeras 2. 14
miſere, *verb.* 5. 1309. *adv.* 2. 874

Digitized by Google

miſeret 3. 894
miſeri, *plur.* 3. 51 | 4. 1152 | 5. 89 | 6. 63
miſererier, *miſereri* 5. 1022
miſeris 4. 1059 | 5. 942, 981
miſeriſque modis 3. 506
miſeros 3. 60, 930
miſerum 3. 880
miſſa, *ſing.* 1. 418 | 6. 299, 309. *plur.* 4. 614 | 6. 328
miſſi, *plur.* 6. 424
miſſilibus ſaxis 5. 966
miſſis 4. 99
miſſo 5. 1243
miſſum 1. 971, 977 | 2. 999 | 4. 568 | 6. 406
miſſus, *adj.* 2. 194
vix abſunt nobis miſſus bis mille ſagittæ 4. 410
miſta, *ſing.* 6. 128, 1243. *plur.* 2. 889 | 4. 648
miſtas 6. 369, 1127
miſti, *plur.* 6. 158
miſto 6. 377
miſtos 2. 579, 851
miſtum 6. 941
miſtura rerum 2. 977
miſtus 6. 370
miſtuſque 1. 776
miteſcere 5. 1102
mitræ 4. 1122
mittam, *deſinam* contendere cauſam 4. 473
mittat 2. 850, 1110 | 3. 945
mitte 3. 974. *deſine* mirari 6. 1054
mittebat animam 6. 123
mittere 1. 663, 689, 881, 886 | 2. 834, 855 | 4. 83 | 5. 593, 1173, 1308 | 6. 411, 508
mittere varios linguæ ſonitus natura ſubegit 5. 1028
mitti 4. 62, 217, 680 | 6. 922
mittier, *mitti* 4. 47
mittit 2. 149, 1134 | 3. 521 | 6. 403, 878
mittitur 4. 247, 1238 | 6. 170, 293
mitto dicere 4. 64
mittunt 2. 1123 | 3. 53 | 4. 52, 54, 58, 83, 101, 791, 990 | 6. 198, 514
mittuntur 4. 197, 200 | 6. 247
mixta, *ſing.* 3. 234, 278. *plur.* 1. 815, 877 | 2. 470 | 3. 258, 271 | 4. 336, 1214
mixta doloris corpora, *acerbæ atomi* 2. 466
mixtas 1. 893 | 5. 916
mixtim 3. 565
mixto 1. 867
mixtus 3. 235
mobilibus 2. 413
mobilibuſque 6. 225
mobilior 4. 344 | 6. 237
mobilis 3. 205, 271 | 5. 553, 801 | 6. 203
mens mirè mobilis 4. 752
mobilitantur 3. 248
mobilitas 2. 64, 141 | 4. 178, 800 | 5. 856 | 6. 322, 336
mobilitate 2. 160 | 3. 201, 429, 646 | 6. 176, 279, 486
mobilitatem 6. 340, 346
mobiliter 4. 791 | 6. 234. feruntur 4. 749
mobilius, *adj.* 3. 244. *adv.* 5. 635
moderanter 2. 1095
moderarier, *moderari* equum frænis dextraque regere 5. 1297, 1311
moderatim creſcere cogens 1. 324
humanis rationibus, ac moderatis 2. 169
robuſtus moderator curvi aratri 5. 931 | 6. 1251
modi, *ſing.* 4. 136 | 6. 770
modice, *adv.* fluere 5. 507
modis 1. 124, 342, 727, 760, 1023 | 2. 115, 653 | 3. 259, 506 | 4. 127, 134 | 166, 658, 729, 859, 905 | 5. 68, 74, 188, 417, 423, 790 | 6. 133, 452, 507, 789
modo 1. 159, 822 | 2. 432, 773, 940 | 3. 34, 770, 1081 | 4. 690, 1174 | 5. 72, 185, 774
modoque, *nom.* 1. 963 | 2. 91
non modo non 3. 604
modum 1. 1007
multo minor agri modus 2. 1170
fera mœnera, *munera*, militiaï 1. 30. belli 33
mœnere, *munere* belli 5. 1308
mœnia 5. 1446 | 6. 587. mundi, *cælum* 1. 74, 1095 | 2. 1044 | 3. 16 | 5. 120, 372, 455, 1212. magni mundi 2. 1144. capacis mundi 6. 122
incluſa theatri mœnia 4. 80
mœnibus 7. 233 | 6. 749
mœrore 5. 175 | 6 118, 1247
mœrorem 3. 921
mœrorum, *murorum* exeſor 4. 221 | 6. 926
mœſta, *ſing.* 1. 100
mœſti 4. 1230
mœſto 6. 1231
mœſtum 1. 90 | 6. 1150
mœſtus 6. 1279
molem 6. 404, 566. mentis 3. 824
moles, *ſing.* 4. 889 | 5. 97. *plur.* 6. 193
moleſque, *ſing.* 5. 437
mali tanquam moles in pectore conſtet 3. 1069
moleſta, *ſing.* 2. 244
molibus 1. 288
molimine magno 4. 900
moliretur 6. 646
nec ſcibat ferro molirier arva 5. 932
molitur accedere ad aures 2. 1023
molle 4. 493, 494
mollem malis demittere barbam 5. 673
molles 1. 744
molleſcere cœpit humanum genus 5. 1013
molli 2. 29 | 3. 113 | 4. 988 | 5. 672, 815, 887, 1391 | 6. 744
mollia 1. 568, 571, 755 | 2. 859, 903, 905 | 4. 847, 790, 791, 977 | 5. 778, 1063
molliaque 3. 595
mollibus undis 2. 375
cibum coquere ac flammæ mollire vapore 5. 1101
molliri 2. 605

Digitized by Google

mollis, *nom.* 2. 282
mollisque 6. 626
mollit 6. 969
Moloſſum, *Moloſſorum* 5. 1062
ad numen mentis momenque, *motumque* 3. 145
momine 3. 189, 190
è falſo momine ponti 6. 473
monebat 5. 1399
monimenta 5. 312
monimentis famæ æternis 5. 330
monſtra, *nom.* 4. 594 | 5. 843
monſtrabant 5. 1105
monſtrat 5. 1445
monſtravit 6. 26
monſtrent 5. 1031
monte 3. 1013
in montem ſuccedere ſylvas cogebant 5. 1369
montes 1. 18, 202, 998 | 4. 141, 398, 407, 408, 460, 579 | 5. 42, 202, 953, 990 | 6. 151, 190, 468, 489, 545, 733
montes icti clamore rejectant voces ad ſidera mundi 2. 329
franguntur in arctum concreti montes nimborum 6. 158
monteſque 1. 275 | 6. 447
montibus 1. 284, 896, 1084 | 2. 331 | 4. 142, 1014 | 5. 314, 493, 822, 944, 1243 | 6. 188, 421, 735, 786, 963. Idæis altis 5. 662
montis 6. 458, 463, 466, 639, 682, 694, 696
montivagæ, *ſing.* ferai 1. 405
montivago generi ferarum 2. 597
montivagum genus ferarum 2. 1080
monumenta virûm 6. 241
mora 4. 228 | 6. 530, 933
morabor 6. 244
morantur 6. 337
morari 1. 1043 | 2. 164, 233 | 6. 518
morati, *plur.* 4. 960
moratur 2. 1067 | 4. 209
morbi, *ſing.* 3. 472, 486, 491, 501, 836, 1083 | 4. 669 | 6. 657, 664, 1111
avidi contagia morbi 6. 1235
morbida, *ſing.* 6. 955, 1090, 1150, 1222, 1259
morbidus aër 6. 1095
morbis 3. 464, 505, 732 | 5. 346, 350 | 6. 1088
morbo 1. 134 | 6. 1093, 1170, 1219, 1230, 1253
morbo delirantes 4. 1158
à morbo interiiſſe 6. 709
catervatim morbo, mortique dabantur 6. 1142
ardentia morbo membra 6. 1170
morborum 6. 1096, 1136
morbos 3. 41 | 5. 221 | 6. 771. immanes 3. 461
morbus 3. 693 | 6. 792, 1112, 1204, 1248. lethi fabricator 3. 473
more 1. 97 | 2. 610 | 4. 1257 | 6. 197
volvivago ferarum more 5. 930
moremur 5. 92
moretis 1. 399
mores 2. 664
moreſque 1. 592. ſequaces 3. 316
moretur vita in membris 3. 121, 128
mori 3. 528
moribundi, *plur.* 3. 541
moribundo 3. 1046
moribundos 3. 233
moribundus 3. 130, 653
moribus 3. 749 | 5. 895, 957
moriebantur 6. 1220
moriens 3. 606, 612
morigera, *plur.* 5. 81
morigeris 4. 1274
moriturus 6. 962
mors 1. 672, 793 | 2. 753, 1001 | 3. 215, 519, 842, 876, 882, 972, 1104 | 5. 222 | 6. 1249, 1261, 1271. reddita vitai 4. 765
morſibus adfixæ validis 5. 1321
morſu 3. 663 | 4. 1010
morſuque 3. 901 | 5. 1036, 1067
morſus 4. 1078
mortale 1. 218, 1014 | 3. 668, 801, 805
mortalem 3. 424, 511, 542, 768, 882, 897
mortales, *homines* 1. 33, 67, 152 | 2. 75, 171, 625 | 3. 996 | 5. 1088, 1279 | 6. 50. *adj.* 3. 418 | 5. 349
mortali 1. 233, 756 | 2. 905 | 4. 1177 | 5. 6, 66, 122, 239, 322, 378
mortalia 1. 203, 1091 | 2. 858, 1153 | 3. 520, 779 | 5. 243, 249, 789, 803, 986, 1168, 1237 | 6. 42
mortalibu', *mortalibus* 6. 28
mortalibus 1. 66 | 2. 556, 917, 979, 1032, 1158 | 3. 1087, 1091 | 5. 15, 206, 242, 942, 1091, 1100, 1164 | 6. 1, 11, 391
mortalis 1. 855 | 3. 531, 843, 946
morte 1. 112, 115, 265 | 3. 879, 888, 893, 898, 901, 929, 1035, 1102 | 6. 1194, 1216, 1228. obita 1. 136 | 4. 738
mortem 1. 853 | 3. 339, 570, 884, 939, 947, 988, 1088 | 4. 43, 1014 | 6. 772
morti 6. 1230, 1253
mortique 6. 1093, 1142
mortifer æſtus 6. 1136
mortiferam 6. 819, 1089
mortis 2. 580 | 3. 39, 64, 79, 1101 | 4. 770 | 5. 1179 | 6. 1180, 1210
mortiſque 2. 44 | 6. 1237
mortua 3. 1059 | 4. 1160
mos 6. 1276
mota, *plur.* 3. 584
motibus 1. 297 | 2. 183, 286, 895 | 3. 257, 263, 337, 937 | 4. 947, 1005 | 5. 106, 510, 531 | 6. 534, 588
motu 1. 382, 464, 801, 994 | 2. 61, 96, 297, 309, 1054 | 3. 33 | 4. 28, 139, 177, 211, 393, 860, 945 | 5. 126, 533, 552, 1209 | 6. 117, 176, 1036, 1148. ſollicito 1. 344
motuque 6. 1021
motum, *ſubſt.* 3. 302. *adj.* 3. 353

Digitized by Google

lethi dominantem in corpore motum 2. 957
motus, *subst. sing.* 1. 686, 1025 | 2. 137, 251, 253, 269, 572, 954, 1020 | 3. 247, 272, 273, 1053 | 6. 586. *plur.* 1. 592, 628, 743, 819, 909, 1022, 1075 | 2. 80, 110, 242, 244, 259, 262, 269, 307, 311, 314, 316, 712, 716, 726, 761, 884, 941, 947, 969, 1008 | 3. 117, 241, 246, 559, 569, 573, 868, 873 | 4. 836, 1065, 1261 | 5. 422, 429, 443, 446, 1213. genitales 2. 228. exitiales 569. clandestinos cæcosque 126. sensiferos 3. 380, 569
motusque, *plur.* 4. 659
in motus conjecta est convenientes 1. 1029
moveant 4. 726 | 6. 165
moveantur 2. 138 | 5. 480
movendi 1. 384
moventes 4. 977 | 5. 1400
moventur 1. 422, 822 | 2. 132 | 6. 288. sensiferos motus 3. 568
movere 3. 853 | 4. 457, 790, 876 | 5. 1172
moveri 1. 336, 342, 376 | 3. 189, 237, 570 | 4. 234, 353, 365, 758, 772 | 6. 594, 667, 1267
movet 2. 886
movetur 3. 145, 190, 430, 431 | 4. 889
mucrone ancipiti, *duplici extremo* 2. 519
aurum hebeti mucrone retusum 5. 1273
flexis mucronibus unca 2. 427
mucronum fastigia 5. 1264
mugit graviter tuba 4. 547
mulcebant 5. 1389
mulcent 3. 143
mulcere 5. 1316
mulcet 2. 422
mulgentes, *agitantes motu* 4. 139
muliebre genus 5. 1354
muliebre 4. 1220 | 5. 1020
muliebribus 4. 1046 | 5. 1357
mulier 4. 1047, 1185, 1262 | 5. 825, 1010 | 6. 794
muliebri 4. 1240
muliebria 4. 1100
muliebris 4. 1225
muliercula 4. 1272
multa multaque, *plur.* 1. 203, 401
multa parum, *pauca* 2. 691, 722 | 6. 779, 1064
multangula multis modis 4. 658
multesima pars 6. 651
multigenis figuris 2. 335
multimodi, *plur.* motus materiai 3. 869
multimodis, *plurimis modis* 1. 814, 894 | 2. 1054, 1059, 1128 | 3. 116, 587, 620 | 4. 648, 1148, 1213 | 5. 1405 | 6. 994
multiplexque 4. 208
multiplicisque 2. 162
partibus egregiè multis inferiores 1. 736
mundi 1. 1053 | 2. 181, 1104 | 4. 138 | 5. 97, 120, 148, 158, 240, 244, 332, 341, 365, 372, 381, 403, 434, 455, 478, 497, 515, 535, 539, 549, 554, 596, 636, 677, 768, 770, 778, 816, 826, 832, 941, 1203, 1211, 1212, 1435 | 6. 42, 107, 122, 592, 564, 606, 1105. mœnia 1. 74, 1095 | 2. 1044, 1144 | 3. 16 | 4. 214 | 5. 120, 372, 455, 1212 | 6. 122. fidera 1. 788 | 2. 330. fidera respondent in aqua 4. 214
mundis 5. 529, 1344
mundo 4. 1274 | 5. 527, 598
mundum 5. 66, 439
munificat 2. 625
munire 4. 1249
munita, *sing.* 1. 729 | 2. 607. *plur.* 2. 7
munita viai 3. 497
munita ab rebus lethalibus 3. 831
munita fidei 5. 103
munitur vallo eburno India 2. 538
muralique corona 2. 606
murmur 6. 141
murmura 5. 1220 | 6. 287, 409. Ætnæa 1. 784. ponti 3. 1045. minarum 5. 1192
murmure 1. 70, 277 | 4. 547 | 6. 100, 196
musa agrestis 5. 1397. Calliope callida 6. 92
Musæ, *plur.* 1. 929 | 4. 5
Musæa mele, *nusiços cantus* 2. 412
Musæo contingens cuncta lepore 1. 933 | 4. 9
Musæo dulci contingere melle 1. 946 | 4. 22
Musam sylvestrem, *sylvestre carmen* ne cessat fundere fistula 4. 593
Musarum 1. 924
musco 5. 949
mussabat tacito medicina timore 6. 1177
mussant 1. 658
muta 2. 625 | 4. 1157 | 5. 1087. metu, *præ metu* 1. 93
mutabilitate 2. 931
mutæ pecudes 5. 1058
mutæque natantes squammigerûm pecudes 2. 342
mutant 1. 678, 786 | 5. 1082
mutantque 1. 768
mutantur 2. 77
mutare 1. 377, 787 | 2. 170, 307 | 3. 748 | 4. 135, 461 | 5. 170, 588
mutareque 1. 667 | 3. 164
mutarentur 1. 167
mutari 2. 1021
mutarique 1. 682
mutarier, *mutari* 1. 802
mutas, *nom.* squammigerûm pecudes, *pisces* 2. 1081
mutâsse 4. 776
mutat 2. 806 | 5. 826, 833
mutata, *sing.* 3. 768. *plur.* 1. 910, 1023
mutatis, *nom.* 1. 912 | 4. 947
mutato, *nom.* 1. 901 | 3. 755
mutatoque 1. 678, 687
mutatum 1. 671, 792 | 2. 220 | 3. 518, 583

Digitized by Google

mutatur 2. 748, 798 | 3. 756 | 5. 275
mutatus 2. 769
mutemus cœli amictum 6. 1132
mutentque 2. 1004
mutet 1. 772
mutua, *sing.* 4. 1194 | 5. 951. *plur.* 3. 346 | 4. 1199. *adv. mutuo* 5. 1099 | 6. 1082
mutua, *mutuo* vivunt mortales 2. 79
fungi mutua, *mutuo pati* 3. 802
è lævo fit mutua, *mutuo* dexter 4. 302. motu mutua, *mutuo* fungi 945
mutuus 4. 1209
myrrhæ odor 2. 503

N.

NActa, *sing.* 2. 871 | 6. 199
nactæ 4. 1245
madet mens, nant oculi 3. 479
nardi florum, nectar qui naribus halant 2. 847
nares 1. 300 | 2. 415 | 3. 631 | 4. 490, 677, 691 | 6. 778, 792, 1191
narefve 3. 559
naribus 1. 406 | 2. 510, 847, 850 | 4. 990 | 5. 29, 1075 | 6. 765, 1201
naris 4. 1227, 1249
nascendum 3. 618
nascentes 4. 58
nascentibus 1. 114 | 3. 671
nasci 1. 161 | 2. 1011
nascimur 3. 986
nascuntur 4. 498
nasi, *sing.* primoris acumen tenue 6. 1191
nata, *adj. sing.* 1. 114 | 2. 436 | 3. 709 | 4. 775. *plur.* 1. 543 | 2. 732 | 4. 834, 852 | 5. 1033
natæ, *adj. plur.* 5. 71
natali die 3. 711
natans 6. 882
mutæ natantes, *pisces* 2. 342. tonsas natantes 554. campos natantes 5. 489 | 6. 404, 1140
natare 6. 266
nati, *subst. plur.* 3. 908
nativa, *plur.* 1. 755 | 5. 244, 377
nativo 2. 542, 1087 | 3. 61, 239, 242 | 6. 43
nativos animantibus, & mortales esse animos 3. 418
nativum 5. 322
nativumque 5. 67
natorum, *subst.* 6. 13
natos, *subst.* 6. 1256
natum, *adj.* 1. 663 | 4. 832, 833, 848 | 5. 911
natura 1. 16, 26, 51, 52, 57, 113, 132, 195, 200, 217, 225, 237, 264, 282, 304, 322, 329, 331, 364, 420, 433, 447, 458, 504, 552, 574, 596, 608, 620, 623, 633, 798, 849, 916, 961, 1001, 1008, 1012, 1037, 1079 | 2. 23, 208, 224, 237, 242, 313, 369, 378, 400, 583, 645, 757, 817, 878, 944, 1050, 1057, 1071, 1089, 1120, 1138, 1149 | 3. 23, 29, 35, 131, 168, 186, 192, 204, 213, 232, 236, 238, 242, 274, 303, 324, 329, 530, 560, 624, 670, 708, 712, 789, 821, 826, 843, 856, 944, 987 | 4. 30, 44, 109, 120, 323, 407, 744. 766, 786, 844, 857, 864, 946, 1082, 1194, 1250 | 5. 60, 78, 128, 133, 149, 187, 207, 219, 226, 246, 332, 336, 351, 366, 371, 562, 678, 809, 829, 844, 869, 875, 877, 1027, 1280, 1287, 1353, 1361 | 6. 30, 218, 225, 334, 597, 646, 683, 739, 745, 755, 838, 982, 993, 1040, 1066, 1133
naturaque 1. 323, 499 | 2. 232 | 5. 235
tota natura dissimiles 2. 719
natura perfica, *perficiens cuncta* 2. 1116
naturæ, *sing.* 1. 72, 149 | 2. 60 | 3. 93, 310 | 5. 311, 922 | 6. 40, 330, 907, 1009
naturaï, *naturæ* 1. 1109 | 2. 302. fœdera 1. 580
naturali 6. 29, 760
naturam 1. 22, 127, 592, 600, 650, 677, 679, 683, 688, 703, 769, 772, 776, 949, 1053 | 2. 20, 168, 307, 533, 664, 705, 713, 850, 876, 937 | 3. 15, 43, 138, 162, 176, 209, 229, 271, 330, 350, 457, 515, 588, 641, 704, 811, 964, 1016, 1085 | 4. 25, 386, 735, 746, 966 | 5. 55, 94, 158, 200, 356, 537, 826, 832 | 6. 378, 470, 564, 609, 775, 983, 995. clandestinam cæcamque 1. 779
naturam mundi, *mundum* 2. 181
naturam latrare, *poscere* 2. 17
naturam 3. 321
naturas 1. 711 | 3. 316
natus, *adj.* 2. 223 | 3. 881 | 5. 178 | 6. 171
naves 1. 273 | 5. 999
naufragiis 2. 552
navi 4. 388
navibu', *navibus* 5. 1440
navigerum mare 1. 3
navigia 5. 1446 | 6. 429. clauda 4. 439
navigii 5. 1004
navigiis 5. 334
navim agimus 4. 391. trudit agens magnam magno molimine navim 900
trudit ventus navim, *agit* 6. 1031
navis 4. 895
navita 5. 224
naviter 1. 526
nautæ, *plur.* 4. 965
nautis 4. 434 | 6. 893
nebula 3. 429, 437 | 6. 1119
nebulæ, *plur.* 6. 103
nebulæque, *sing.* 3. 431. *plur.* 6. 1097
nebulam 3. 384 | 5. 254, 464
nebulas 2. 456 | 6. 476
necare 6. 787
neodum 5. 251

Digitized by Google

neceſſum 2. 467, 724 | 4. 120, 519, 930, 1000 | 5. 58, 377. inteſtinum, *neceſſitatem* 2. 289
mutua nectant inter ſe gaudia 5. 852
nectat 2. 847
nectare 6. 971
nectere 3. 374
nectere vocis vota 5. 1201
ratio vera reclamat, negatque 1. 617
neget 1. 704 | 3. 887
negites, *crebro neges* 4. 911
Nemæus hiatus 5. 24
nemora 2. 144 | 5. 42, 953, 990, 1385. avia 2. 346
nempe 1. 386 | 2. 486, 907
nemus 2. 359
nenu, *non*, 3. 200 | 4. 716
Neptuni 6. 1074. corpus acerbum, *mare* 1. 471
Neptunum 1. 654
nequeant 1. 909, 920, 936 | 2. 581, 602, 796 | 4. 259, 721 | 5. 213
nequeas 1. 314
nequeat 1. 539 | 2. 77, 194, 589 | 3. 322, 348, 579, 605 | 5. 90, 728, 730, 758, 764, 768, 834 | 6. 64, 1071
nequeo 3. 317
nequeunt 1. 794, 889 | 2. 173, 269, 595, 601 | 3. 551 | 4. 322, 600 | 5. 146 | 6. 302, 836, 1011, 1058
nequibunt 2. 381
nequimus 3. 364, 672 | 5. 349
nequirent 6. 105
nequiſſent 4. 1247
nequiſſet 2. 1019
nequit 1. 386 | 3. 399, 442, 562, 789 | 4. 1239 | 5. 133, 1445
nervi, *plur.* 1. 668 | 6. 1188
nervis 1. 904 | 2. 811, 867 | 3. 172, 574, 697, 790 | 4. 540, 1108 | 4. 1037 | 5. 134, 926, 1331
nervorum 2. 863
nervos 2. 861 | 3. 218, 489, 566, 691 | 6. 1159, 1204
nervoſa 4. 1154
ratio reddenda, augmen cur neſciat æquor 6. 607
neſcire 3. 1071 | 4. 477
neſcit 4. 471
nexa, *plur.* 1. 405
animam nexam per venas, viſcera, nervos 3. 218. nexantur ab ictu 2. 98
nexilis veſtis 5. 1349
nexum, *adj.* 6. 958
nexus, *plur.* 2. 221, 241, 245
nictantia fulgura flammæ 6. 181
nidor 4. 688. penetrat 2. 682
acri nidore offendit nares 6. 792
nidoris 3. 987
niger 6. 255
nigra, *ſing.* 6. 1198. *plur.* 2. 790
nigra virûm percoctaque ſæcla calore, *Mauri* 6. 722, 1107
nigræ, *nigræ* noctis 4. 541
nigrant nigro de ſemine nata 2. 732
nigrante colore 2. 792
nigras 3. 52, 841 | 4. 342
nigraſque 4. 379
nigris 2. 790 | 6. 525
nigro 2. 732, 763, 823
nigrore mortis omnia ſuffundens 3. 39
nigros fieri nigro de ſemine Cyenos 2. 823
nigrum 2. 767, 811
nigrumque 5. 745
nihilominus ac, *non minus quàm* 3. 96
nihilo majore 5. 577
Nili propter flumina 6. 1112
res redeant ad nilum fundítus omnes 1. 674
Nilus in æſtati creſcit 6. 712
nimbi, *plur.* 5. 290
nimbique, *plur.* 6. 520
nimbis 3. 19 | 6. 481
nimborum 4. 173 | 6. 252, 510, 524
nimborum tabi arbuſta vacillent 1. 806
concreti nimborum montes 6. 158
nimbos 4. 143
nimboſque 6. 483
nimbos arenæ tollere 6. 700
niger per mare nimbus 6. 255
nimio 6. 1161, 1194. major 5. 565
ningues, *nives* 6. 736, 964
ninguntque roſarum floribus, *in modum nivis roſas ſpargunt* 2. 627
niſu 4. 904. uno 5. 507
niſus, *ſing.* pennarum claudicat inanis 6. 834
niſus, *plur.* pedum, *pedes* 5. 912
nitatur 2. 862
nitentibus 1. 373
nitere luna poteſt 5. 703
nitet cœlum 1. 9
niti 2. 12 | 3. 62 | 5. 311
niti in medium ſummæ, *in centrum* univerſi 1. 1052
in medium, *centrum* 1. 1083
nitidæ, *plur.* fruges ſurgunt 1. 243. creſcunt 2. 189
nitidas fruges 2. 594, 993, 1157
nitido capti lævique lepore 5. 1258
nitidum 6. 795
nitier, *niti* omnia ſurſum 1. 1058
nitore 2. 781, 786, 818 | 4. 542 | 5. 767
nitorem 2. 776, 1031 | 5. 667, 781
nituntur deorſum pondera 6. 335
nives 4. 745 | 6. 106
nix 3. 20 | 5. 674, 1191 | 6. 528
nixa, *plur.* in medium, *in centrum* 1. 1055
nixantem 3. 1013
nixari 6. 836
nixatur, *nititur*, quibus fundamentis vita ſalúſque 4. 509
nixibus ex alvo matris natura profundit 5. 226
nixus, *adj.* 5. 907
nobilitas 2. 38
nobilitate 2. 11

Digitized by Google

noceant 8. 894
nocentes 2. 1102
nocere 6. 385
nocerent 5. 39
nocte 5. 984 | 6. 252, 625.
nimborum 4. 173
noctem 2. 578 | 4. 714 | 6. 1158
noctes 5. 679, 680, 689 | 6. 1178
noctes vigilare 1. 149
noctes pariles agitare diebus 1. 1066
noctes atque dies 2. 12 | 3, 62
nocti, *nocte* 6. 1218
noctis 1. 1064 | 4. 458 | 5. 972. nigrai 4. 541. fevera filentia 462. figna fevera 5. 1189
noctivagæque faces cœli 5. 1190
noctivagi, *plur.* homines 5. 946
noctivago ftrepitu Faunorum 4. 586
noctu 3. 384
nocturna, *plur.* 5. 295 | 6. 900
nocturnas 5. 687
nocturnafque faces cœli 2. 206
nocturnis 2. 26
nocturno 1. 478 | 4. 446, 794, 1002 | 5. 969 | 6. 849
nocturnumque 6. 791
nodis relligionum animos exolvere 1. 931 | 4. 7
nodos 4. 1141
nodos diffolvunt 6. 355
vitales animæ nodos è corpore folvit 2. 949
nodofque 6. 878
ubi anni nodus nocturnas exæquat lucibus umbras 5. 687
noli 4. 387
nomen 2. 996 | 3. 133, 422 | 4. 1051 | 5. 793, 819 | 6. 740
nomina 3. 318 | 5. 73, 1040, 1050
utilitas expreffit nomina rerum 5. 1028
nominat 1. 696
nomine 1. 95 | 2. 629, 655 | 3. 135 | 5. 907 | 6. 2, 297, 371, 908
nominis 3. 78, 243, 280
nominitamus 3. 353
nominitanda, *fing.* 4. 48. *plur.* 6. 373
nominitant 5. 702
nominitârunt 5. 423
non fi terra mari mifcebitur, & mare cœlo 3. 854
illud non eft, ut poffis 5. 147
non erat, ut fieri poffet, mirarier unquam 5. 977
nona reddebant lampade vitam 6. 1196
normaque fi fallax rectis regionibus exit 4. 517
nórunt 2. 368
nofcas 2. 684, 1006 | 4. 126, 158 | 5. 291
nofcere 1. 191 | 2. 831 | 3. 56, 125, 159, 419, 468, 587, 1068 | 4. 386, 809 | 5. 773 | 6. 939
noffent 4. 1199
nofcit 6. 915
inter fe nota, *plur.* cluere, *cognita effe* 2. 351
notaque, *plur.* 2. 840
notæque, *fubft. plur.* 6. 220
immortalia mortali fermone notantes, *mortalia effe dicentes* 5. 122
notantur utrinque ancipiti mucrone 2. 519
notare 5. 1042, 1089
notaret 5. 1057
notârunt 5. 694
notata, *fing.* 5. 583
notatus 5. 611
notemus 1. 701, 913
luna notho, *alieno* lumine luftrans loca 5. 575
notitiai, *notitiæ* 2. 123
notitiam 2. 744 | 4. 478, 481, 852 | 5. 125
notities 5. 183, 1056
notumque 2. 366
novando 2. 1146 | 5. 195
novare 2. 1138
novarum 6. 646
novatur rerum fumma 2. 74
lacte mero mentes percuffa novellas 1. 262
Solis terra vapore fota novet fœtus 1. 1032
novitas 4. 927 | 5. 816, 941
novitate 2. 969, 1039 | 3. 152, 977 | 5. 928 | 8. 1101
novitatem 1. 140 | 2. 494 | 5. 331, 778
novitatis 5. 174, 907
nox 2. 578 | 5. 979
cæca nox iter eripiet 1. 1109
nox obruit caligine terras 5. 649
nox & noctis figna feverà 5. 1189
nox terribili terras caligine texit 6. 852
nox roriferis terram obruit umbris 6. 864
nube 6. 144, 202
nubem 6. 125, 137, 144, 174, 175, 179, 282, 295, 431, 438
nubendi 1. 99
nubes, *fing.* 6. 149, 159, 326, 1119. *plur.* 3. 786 | 4. 137, 447 | 5. 130, 287 | 6. 97, 99, 101, 115, 173, 205, 249, 271, 360, 401, 454, 472, 479, 483, 499, 506, 508, 520, 627, 734, 1097
nubefque, *plur.* 5. 254
nubibus 2. 214, 1099 | 4. 183, 909 | 6. 124, 156, 184, 197, 200, 246, 247, 267, 324, 442, 495, 497, 499, 525, 527
nubila, *fubft.* 1. 6, 273, 279 | 3. 19 | 4. 420, 445 | 5. 467, 645, 674, 1191 | 6. 131, 141, 189, 198, 213, 264, 450, 461, 504, 512, 517, 630, 731. ramofa 132
nubis 6. 292, 443, 460
nuda, *plur.* 5. 969, 1291
nudantia 5. 1063
nudos 5. 1425
nudum 6. 1171
nudus 5. 224
nullæ, *genit.* 6. 392
numen 2. 614 | 4. 1232 | 5. 310. Divûm 3. 18
ad numen mentis momenque 3. 145
numero, *nom.* 1. 433, 692 | 3. 357 | 4. 52, 124, 181, 1348 |

Digitized by Google

1348 | 6. 413
Phrygio numero, *cantu* 2. 620
numero magis innumerali 2. 1085
innumero numero 2. 1053 | 3. 780
numerum 1. 437 | 5. 1400
numerûm, *numerorum* 5. 1408
numerumque 2. 535
numerum innumerabilem 6. 484
in numerumque exultant 2. 631
in numerum armati 2. 636
brachia in numerum jactare 4. 773
in numerum procedere 4. 789
numina 2. 434 | 4. 1226 | 5. 1160 | 6. 69, 1274
numine 1. 155 | 2. 168, 623, 632 | 5. 123 | 6. 56, 90. diverso *vario nutu* 4. 180
nuncia, *fing.* 4. 708. *plur.* 6. 76
nutricis 5. 231
nutu 4. 1115 | 5. 1186
Nympharum sylvestria templa 5. 947
Nymphasque 4. 584

O.

OBbrutescat 3. 544
obducere tenebris terras 5. 775
obducit 5. 208
obeamus 3. 1092
obeat 1. 223, 248
obesset 5. 25, 35
obest 5. 181
obeunt mortem 4. 1014
obeunt liquore, *aquis merguntur* 4. 442
obhæsit 4. 422
objecta, *fing.* 5. 548. *plur.* 2. 1033
objectum, *subst.* parmaï daret 4. 845
objiciens 5. 754
obire 3. 1058 | 4. 962, 964 | 5. 617, 774 | 6. 1242
obire sol videatur 4. 435
obiret 5. 1419
obit, *obiit* 3. 1055
obita morte 1. 136 | 4. 738
obitum 3. 860, 965
obitus, *plur.* solis, *occasus* 5. 707. longos siderum 4. 394
oblato ictu 2. 953
oblatum ictum 2. 952
oblectare 2. 363
recta aut obliqua luce percussus 2. 799
obliqua, *plur.* meare 2. 247
obliquo lumine lustrans 5. 692
obliquos motus 2. 245
oblitæ, *plur.* 6. 743
obliti, *plur.* 3. 82
oblivia 3. 840, 1076 | 4. 820 | 6. 1211
obnitier, *obniti* 4. 439
obnixus 6. 558
obortis 6. 869
obortus, *adj.* 6. 686
obretimur 3. 385
obruat 3. 776
obruerent terras caligine 6. 263
obruit 5. 413. nox caligine terras 649. nox terram roriferis umbris 6. 864
obrutus ignis cinere 4. 924
obscura, *fing.* 1. 932 | 4. 88. *plur.* 1. 137
obscuram linguam 1. 640
obscurum 4. 433
obsederat 4. 346
obsidere 4. 1085
obsidit 4. 352
obsignans 4. 571
obsignatum, *memoriæ mandatum* 2. 581
obsistere 1. 110 | 6. 226, 330. contra 1. 68
obsita, *plur.* 5. 1377
nihil officiunt, obstantque 2. 783
obstare atque officere 1. 338
prohibere obstareque 1. 972
contrà pugnare, obstareque 2. 280
obstat 1. 290 | 3. 26
obstet 2. 87 | 4. 1143
contra pugnet & obstet 1. 780 | 2. 793
obstipa, *plur. curvata* fieri, atque mendosè 4. 519
obstruere caput ei 5. 753
obsunt 5. 172
obterit 5. 1223
obteritur religio pedibus subjecta 1. 80
obtineat 3. 1002
obtritum 3. 906
obtulerat 5. 958
obtulit 3. 1054
obtundere aures frustra 5. 1054
obtundi 6. 398
obtunditur vox 4. 617
obturet cibus amorem edendi 4. 867
obturgescit pes 6. 658
obtusis ceciderunt viribus artus 3. 453
obtusus angulus 4. 356
obversa, *fing.* 2. 806
obversantur 4. 975, 1055
obvertimus 4. 168
obvius 3. 1054 | 4. 1143 | 5. 403
obvia, *fing.* 1. 133. *plur.* 2. 85 | 3. 385 | 4. 37, 335, 731, 1209 | 6. 47, 338
occidat, *neut.* 2. 174 | 3. 955
occiderunt, *neut.* 3. 1041
occidet, *neut.* 1. 469
occidit, *neut.* 2. 789 | 3. 416, 1107
occipit 5. 887
occisis 5. 1135
occultæ, *fing.* 6. 381
occultas, *nom.* 1. 146
occultâsse 2. 634
occultè, *adv.* 1. 315
occultis 1. 425
totum prope faucibus occupat amnem 4. 1019
occupat 4. 1044
occupet 1. 391
occurrent nati præripere oscula 3. 908
occurrere 3. 523
occurri, *infin.* 6. 31
occurrit 4. 783
occursans 5. 717
octavoque 6. 1195
oculi, *fing.* 3. 414. *plur.* 1. 311 | 2. 547 | 3. 97, 548, 631 | 4. 112, 118, 325, 386, 600, 760 | 6. 164, 462, 1192. nant 3. 479
oculique, *plur.* 4. 490 | 6. 1114

Digitized by Google

oculis 1. 219, 269, 856 | 2. 357, 510, 836 | 3. 225, 290, 369, 467, 1038 | 4. 242, 332, 336, 387, 719, 724, 754, 755, 792, 996, 1071 | 5. 578. usurpare frigora 1. 302
oculisque 2. 69
oculo 3. 409 | 4. 449
oculorum 1. 325 | 4. 345, 352, 695, 823, 834, 1136 | 5. 102 | 6. 1179
oculos 1. 63, 68, 343, 997 | 2. 112, 731 | 3. 75, 157, 186, 360, 487, 1008 | 4. 218, 253, 258, 278, 286, 329, 331, 340, 380, 426, 488, 733, 757, 806, 976 | 4. 1132 | 6. 183, 659, 923, 1144. pascere 2. 419
oculosque 3. 655 | 4. 248, 282 | 5. 723
oculus 3. 148, 550, 563 | 4. 301
ocyus, *adv.* 3. 185. & citiùs 439
odere 3. 73
odiosa 4. 1158, 1183
odium 3. 80 | 5. 1415
odor 2. 503, 678 | 3. 268 | 4. 88, 691 | 6. 802, 805, 952
odorari 4. 230 | 6. 935
odorata, *sing.* 6. 796
odore 2. 838 | 3. 580 | 4. 683 | 6. 778, 787, 807
odorem 2. 834, 845, 854 | 3. 228, 328 | 4. 686 | 6. 924, 1152, 1215. acrem expirant 4. 122
odores 1. 299 | 2. 835, 851 | 4. 219, 497, 699 | 6. 810, 978. Panchæos exhalat 417
odoribus 4. 710, 1167 | 5. 739
odoris adjectus nares tangat 4. 677
odorum fluctus volvat se 4. 679
offecti, *obstructi* corporis sensus 4. 767
offecto, *obstructo* lumine 5. 774
offenderit 4. 1173
offendit 4. 295 | 6. 792
offensando semina rerum 2. 1058
offensare 6. 1051
offensibus crebris hebescere 4. 360
multis offensibus in remorando hæsitat 6. 332
ex offensu turbant semina 2. 438
in offensu vita est, in *offensione* 3. 954
offensus, *subst. sing. constictus occursus* 2. 223
officere 1. 338 | 6. 448
officerent 5. 31
officia 4. 1117
officiatque 1. 976
occursans, officiensque 5. 717
officiis 2. 605
officimus 4. 373
officium 1. 337, 363 | 4. 855
officiunt obstantque 2. 783
officiuntur 2. 155
olearum cærula plaga 5. 1372
oleaster barbigeras juvat usque capellas 6. 970
olet 4. 705
olivi inolentis 2. 849
leve olivum 6. 1071
tardum cunctatur olivum 2. 392
ollis, *illis* 1. 673 | 2. 63, 1002 | 3. 272 | 4. 178 | 5. 383, 1290, 1389 | 6. 207, 687
omnimodis, *omnibus modis* 2. 488 | 3. 407 | 5. 717, 1023
omnimodis atomis 2. 699
omnimodisque 5. 191, 426
omnimodus ignis 1. 684
omnigenis, *omnis generis* coloribus 2. 820
omnigenis principiis 5. 441
omnigenos, *omnis generis* colores 2. 758. cœtus 5. 429
omniparens terra 5. 260
terras omniparentes, *quæ pariunt omnia* 2. 705
omnipotens pater 5. 400
oneratque, *plur.* 6. 1271
oneri non est 5. 540, 548
onus 3. 1072 | 4. 898
onustum 2. 114
opaca, *plur.* domorum 2. 114
opacam tempestatem 6. 523
opacos montes 4. 579
opella parva perfunctus 1. 1107
opera 1. 159 | 4. 918
operaï, operæ 4. 620
operam des 6. 1074. consumere 1080
operas assiduas dederint 4. 971
operati, *plur.* 4. 982
operit 4. 1171
opere 5. 1359 | 6. 815
operum 1. 154 | 6. 55, 89
ad summas opes emergere 2. 13
opibus 1. 61 | 2. 31, 649 | 5. 1393
opima, *sing.* 1. 729
opinantes 5. 775, 1319 | 6. 407
opinanti 3. 972
opinatus, *plur. judicia* animi 4. 467
opis 5. 996 | 6. 1239
oportet 1. 778, 1074
oppida 5. 343
fluctibus adversis oppilare ostia contra 6. 725
opplent loca liquidis vocibus aves 2. 145
opplet 5. 739
oppleti, *sing.* 6. 748
opportuna, *sing.* 3. 238 | 5. 805 | 6. 317
opportunam utilitatem præbet 6. 893
opportunus 5. 605
oppôsta, *plur. oppôsita* 4. 151
oppressa, *sing.* vita gravi sub religione 1. 64. cura aliis malis in pectore 5. 1206. *plur.* silerent carmina 2. 505
oppressu valido 1. 851
oppressum solem 5. 762
oppressus 3. 694
opprimere 6. 265, 285, 407
opprobrium 5. 1293
optârint, *optaverint* 4. 982
optima, *sing.* 3. 908 | 6. 1084

Digitized by Google

optimus 6. 1244
opulenti, *plur.* 5. 1121
opus eſt vis infinita 1. 1050
nil principiis opus eſſe colores 2. 814
materies opus eſt 3. 980
ora, *plur.* 1. 919 | 2. 976 | 3. 470 | 4. 136, 140, 174, 908, 1102 | 5. 1318 | 6. 253, 643, 702. pertorquens 2. 401
ora inumbrant coronis 3. 926
orare dictis 4. 835
oras 1. 936, 968, 979 | 4. 12. Italiæ terras 1. 722. terrarum 2. 555 | 5. 204. luminis 1. 23, 171, 180, 577, 617 | 5. 225, 779, 1388, 1453. ætheris 4. 216 | 5. 476, 655, 682. maris 6. 632. Acheruntis 673
orba, *plur.* 2. 837 | 5. 838
orbata, *ſing.* 2. 355
orbe 2. 543 | 5. 705, 1165, 1345 | 6. 629
orbem 2. 613 | 5. 654, 664, 683, 710. terrarum 2. 657, 1055. luminis 3. 411. terrai 1002. mundi 5. 516. ſolis 765
cæcum lunæ orbem 5. 754
orbes terrarum 2. 1074. ætheris 5. 647. rotarum 6. 550
orbi, *orbe* terrarum 5. 75
volvunt magnos in magnis orbibus annos 5. 643
orbis, *oculor.* 3. 415. terrarum 5. 106. cœli 511. *mundus* 690
Orci tenebras 1. 116. regionibus 6. 762
horrifgris accibant vocibus Orcum 5. 994
ordia prima, *primordia* 4. 32
ordine 1. 583, 599, 678, 682, 687, 801, 827, 1021 | 2. 252, 517, 883, 1013 | 3. 512, 757, 870 | 4. 32, 66, 371, 578, 970 | 5. 186, 419, 421, 678, 731, 735, 1182, 1438 | 6. 913
ordinibus 1. 895, 899
ordo 1. 686 | 2. 488, 492, 768 | 3. 621 | 5. 65
ore 1. 38, 40 | 2. 399, 704 | 3. 496, 662 | 4. 552, 568, 621, 655 | 5. 839, 904, 908, 1132, 1378 | 6. 6, 1152, 1173, 1226
organici melicos peperêre ſonores 2. 412
organico ſaltu Heliconis 3. 133
oriantur 2. 591
oriebantur 5. 1402
oriens, *adj.* 5. 707
orienti, *adj.* 5. 663
origine 3. 332, 772 | 5. 302, 549, 677
originis 3. 686
origo 4. 161, 836, 1079, 1225 | 5. 176, 825, 1211, 1360 | 6. 761
oriri 1. 76, 162, 205, 588 | 2. 930 | 3. 789, 983 | 5. 133
oris, *ſing.* partibus 4. 167. ſapor 489, 497. janua raditur 535. *plur.* 1. 984 | 5. 583. terrarum 1. 718. ætheris 2. 999 | 4. 276 | 5. 144. ætheris 4. 413. ætheriis 5. 86 | 6. 60
oris 2. 510 | 4. 1102, 1164
oritur 3. 273, 319 | 4. 1220
oriundi, *plur.* 2. 990
ornanda, *plur.* 6. 81
ornant 5. 1376
ornata, *plur.* 5. 694
ornatamque 2. 42
ornatum, *adj.* 1. 28
orta, *ſing.* 4. 485, 486, 524
ortæ, *plur.* 4. 90
orti 4. 549
ortu 4. 1236
ortum, *adj.* 5. 1249
ortum, *ſubſt. plur.* 1. 213 | 5. 212, 697. *adj.* 2. 146, 383, 387 | 4. 434 | 6. 909, 1139
os, *oris* 3. 123 | 4. 223, 862 | 6. 928
oſcitat 3. 1078
oſcula 4. 1074, 1172, 1187
occurrent oſcula nati præripere 3. 908
oſſa 1. 356, 835, 853, 860 | 2. 668 | 3. 124, 566, 1048 | 4. 738
quorum oſſa tellus amplectitur morte obita 1. 136
oſſaque 1. 864 | 3. 692
oſſibu', *oſſibus* 1. 836
oſſibus 1. 811, 867 | 3. 172, 250, 697 | 5. 925 | 6. 1268
oſſifragæ, *plur.* 5. 1078
oſtendam 2. 529
oſtendant 1. 584
oſtendebat 1. 65
oſtendere 1. 577 | 2. 1024
oſtendet 1. 776
oſtendi 2. 93 | 4. 750 | 6. 486
oſtendimus 1. 430, 532 | 3. 811 | 4. 676 | 5. 356 | 6. 774, 994
oſtendit 3. 171
oſtendunt 1. 318
oſtia 6. 715, 725. recluſa 3. 367. recta viarum 4. 92
oſtroque rubenti 2. 35
otia dia 5. 1386
ova 2. 926 | 5. 800

P.

PAbula 1. 230 | 2. 995 | 4. 689, 1056 | 5. 849. læta 1. 14, 258 | 2. 364, 596, 874, 1159. dia 5. 942. tondentes 2. 317. larga 5. 867. viva 989
pacatam vitam 5. 1153
pacati, *ſing.* ſtatus æeris 3. 293
pace 1. 32, 58 | 2. 646, 1092 | 3. 105 | 6. 72, 77
pacem 1. 41 | 5. 1228. animi delibat 3. 24
pacemque 5. 866
paces, *tranquillitates* ventorum 5. 1229
pacis 5. 1154 | 6. 68
pacta, *plur.* fœdera 3. 782
quo pacto 1. 85, 308, 309, 569, 911 | 2. 549, 800 | 3. 258 | 4. 527, 577, 677 | 5. 614, 1280 | 6. 87, 238, 383, 494, 532, 727, 1052
ullo pacto 1. 789 | 2. 749

Digitized by Google

hoc pacto 1. 979 | 6. 120, 172
nullo pacto 1. 1034 | 2. 772, 1051
alio pacto 3. 111 | 5. 1069
pacto fœdere 5. 1441
eodem pacto 6. 961
pædore horrida membra 6. 1262
utrumque palam fieri 2. 565
palam est 2. 568
palantes 2. 10 | 4. 579 | 5. 972
palantia sidera solis & lunæ 2. 1030
palati caulas 4. 624, 664. fine 631
palato 4. 655
palatum 4. 619
παλλάδιον 4. 1154
Palladis 6. 753. Tritonidos almæ 750
pallam 4. 1123
pallentia simulacra miris modis 1. 124
pallorem 3. 155
palloribus omnia pingunt 4. 337
de palma quasi summas contendere vires 4. 986
palmas, *manus* 5. 994, 1199
tympana tenta tonant palmis 2. 618
palpebræ cadunt 4. 950
paludes 5. 203
Pan pinea semiferi capitis velamina quassans 4. 590
panaces 4. 123
Panchæos odores exhalat 2. 417
pandam 1. 50
pandere 5. 55, 1199. agros pingues & pascua reddere rura 1247
Pandionis populo 6. 1141
mare velivolis florebat navibu' pandis 5. 1441
pandit 5. 656
pandunt 6. 358
pangere versus 1. 26
pango lucida carmina 1. 932 | 4. 8
pannis 6. 1267
pantheræ, *sing.* 4. 1010
pantherarum 5. 1035
papaveris 3. 197
pappoſque volantes 3. 387
parabant 5. 1268
parabat 5. 1147 | 6. 1227
parantur 4. 1125
parare 1. 200, 1007 | 4. 807 | 5. 157
parârunt 5. 1009
parâsset 1. 552 | 6. 30
parat 4. 804
paratque 4. 786
parata, *sing.* 2. 1066 | 4. 515. *plur.* 205, 799 | 6. 11, 998
trabes ire paratæ, *plur.* 6. 563
paratur 5. 1350
paravit 4. 803
parce vivere 5. 117
parcit 6. 398
parcus 4. 182
parent, *à parare* 2. 642 | 5. 1265
parentant 3. 51
parentem 1. 90
parentes 3. 85 | 4. 1214
parentibus 2. 642
parentis 1. 100 | 2. 1167
parentum 1. 592 | 2. 605, 663 | 4. 1206 | 5. 1016 | 6. 1254
parere, *à pario* 1. 221 | 4. 1248
parere, *à pareo* 5. 1126
paret 3. 145
pariendi 5. 824
pariles diebus noctes agitare 1. 1066
parili ratione 2. 374
parit 2. 993, 994 | 5. 235
pariter cum, *simul* 3. 446
pariter pariterque 3. 458
pariunt 2. 898
parmaï, *parmæ* objectum daret 4. 845
pars 1. 462, 598, 611, 1105 | 2. 98, 912, 1016 | 3. 104, 132, 144, 151, 400, 414, 547 | 4. 116, 128, 175, 293, 440, 466, 572, 574, 923, 942, 943, 944 | 5. 252, 256, 289, 550, 1024 | 6. 367, 651, 652, 1166
parta, *plur.* 4. 1122 | 5. 5, 867
parte 1. 89, 438, 668, 807, 843 | 2. 6, 200, 235 | 3. 30, 99, 102, 108, 407, 793 | 4. 305, 321, 430, 554, 725, 828, 930, 1224 | 5. 137, 258, 591, 684, 685, 702, 710, 733, 768 | 6. 98, 408, 521, 603, 610, 820, 855, 1028, 1207, 1259
partem 1. 293, 612 | 2. 441, 1131 | 3. 64, 96, 400, 637, 662, 1060 | 4. 448, 545, 935 | 4. 1043 | 5. 202, 589, 722, 725, 1336 | 6. 87, 383, 562, 612, 621, 623, 661, 1039, 1162
partemque 1. 1043
bonam partem in lectum mœrore dabantur 6. 1247
partes 1. 310, 398, 599, 622, 649, 966, 1006 | 2. 92, 130, 208, 211, 486, 491, 508, 825, 828, 909, 1047, 1133 | 3. 97, 125, 255, 512, 516, 533, 640, 659, 669, 718, 810 | 4. 166, 227, 241, 607, 729, 893, 939, 1038, 1085 | 5. 205, 241, 245, 355, 438, 440, 470, 478, 495, 641, 646, 683 | 6. 289, 410, 648, 731, 932, 947, 1015, 1030, 1205
partesque 1. 864
Parthi 5. 1309
parti, *parte* 1. 1104 | 3. 610 | 4. 518 | 5. 512, 720 | 6. 557, 694, 721
partibus 1. 182, 218, 220, 595, 604, 610, 616, 619, 625, 651, 665, 861, 995 | 2. 154, 484, 1074 | 3. 544, 716 | 4. 343 | 5. 148, 459, 539, 554, 614, 636, 644, 675, 695, 700 | 6. 85, 1109, 1116
partibus egregiè multis inferiores 1. 736
participem, *nom.* 3. 463
participentur sensu dentes 3. 692
particulæ, *plur.* 3. 708
particulam 4. 262
particulas 2. 832
particulatim 3. 541
particulis 3. 665
partis 1. 611 | 2. 907

Digitized by Google

perennes curſus 5. 80. latices 263. fluvii 464
perenni fronde 1. 119. concilio 3. 805
pereſa, *ſing.* 3. 414. *plur.* 1. 327
pereunt 1. 251, 263, 850, 917 | 2. 1139, 1163 | 3. 344 | 4. 803, 1114 | 5. 411
perfacile 2. 381, 762, 1169 | 6. 531
perfecta, *ſing.* 3. 246. *plur.* 2. 409, 523, 670
perfectis 3. 729
perfecto 1. 98 | 3. 679
perfectum corporis augmen 3. 269
perferre 1. 142 | 3. 343, 579, 1003, 1012 | 5. 315
perfica natura, *perficiens cuncta* 2. 1115
perficiet 1. 612
perfixa deſiderio 2. 360. torpet gelidis telis pavoris 3. 306
perfixo pectore 6. 391
perflant venti nubila 6. 131. ſylvam flamina Cauri 135
perfluctuat artus exos animantum copia 3. 721
perfluere 2. 392
perfluxêre 3. 950
perque forare 5. 1267
perfringens 6. 137
perfringit 6. 349
perfructus, *fruitus* vitaï præmia 3. 969
perfugium ſibi habebant 5. 1185
præſidium perfugiumque 5. 1108
perfuncta, *plur.* vita 3. 981
perfunctus 1. 1107
perfundat 5. 595
perfundens luce 2. 147
perfurit pontus 1. 276
perfuſa, *ſing.* 2. 416. *plur.* 2. 820. lepore 4. 80
perfuſum corpus frigore lethi 4. 922
pergam 2. 477, 521 | 3. 179, 421, 423 | 6. 41
Pergama 1. 477
pergas 4. 326
pergat 1. 1079 | 2. 237
fumere perge, *ſume* 2. 347
perges 3. 961
pergis 1. 17
pergit 2. 945
pergo 1. 931 | 4. 7
pergunt fulmina celeri lapſu 6. 323
perhibemus 4. 654 | 6. 702
perhibere 4. 370
perbibetur 3. 596
perhilum 6. 575
peribit 3. 700
peribunt 1. 761
pericla 3. 776 | 5. 1289
pericli 2. 6 | 6. 602
cladem importare pericli 3. 825 | 5. 370
periclis 1. 60 | 2. 15, 648 | 3. 55, 1089 | 5. 346
periclo 1. 632
perielum 6. 429
pericula 5. 45
periêre 3. 953
periiſſe 3. 799
periit 3. 710
perimit 1. 227
perimunt 5. 217
perire 1. 856 | 2. 1011 | 3. 438, 828 | 4. 1129 | 5. 250, 292, 340, 373, 760, 1347 | 6. 813, 1267
periret 1. 219
perit 4. 353, 573, 696, 775
perlabier 5. 765
perlabitur 5. 763. per noſtras acies 4. 249
permagni referre 1. 907 | 4. 1259
permananter 6. 916
permanare 3. 253 | 4. 198
permanat 3. 701 | 6. 952
permanat aquarum liquidus humor 1. 349
permanat frigus ad oſſa 1. 356
permanat calor argentum 1. 495
permanent, *intrent* 1. 123
permanere 3. 699
permenſa, *plur.* cœlum 4. 395
permenſus 6. 1140
permiſcet 6. 363
permiſta, *ſing.* 2. 768 | 3. 643 | 6. 790. *plur.* 2. 989
permiſta oæde calentes 5. 1312
permiſtam animam corpore toto 3. 352
permiſtas 1. 1100
permiſtaſque 5. 1328
permiſtis moribus 3. 749
permiſto 2. 585, 686
permitti, *perferri* longiùs 4. 692
permota, *plur.* 2. 899
permoti, *plur.* corporis æſtu 5. 1017
permotum mare 6. 726
permulcent 5. 21
permulta, *plur.* 6. 205, 270, 469, 883, 1000
permultaque 2. 1078
permulto, *adv.* minora 5. 545
permultos 4. 975
permutato 1. 827 | 5. 186
pernice chorea 2. 635
pernici ſaltu 5. 560
perniciali diſcidio 1. 452
pernicie 3. 327, 413
pernoſcere 3. 182
pernoſces 1. 1107
perolent rancida cadavera 6. 1153
perparvis ſeminibus nexam animam per venas, nervos 3. 217
perparvum quiddam 5. 588
perpauca exempla 2. 540
perpende acri judicio 2. 1041
perpetiuntur 2. 1148 | 6. 397
perpetua, *ſing.* 3. 13
perpetuam ætatem, *perpetuo* 3. 999
perpetuum 5. 979
in perpetuum, *in longum* ſtans porticus 4. 429
perpetuus ſermo 4. 541
perplexa, *plur.* 5. 451, 453
perplexis figuris 2. 101. elementis 458, 462
perque plicatis, *nom.* 2. 394
perpotet amarum abſynthi laticem 1. 939 | 4. 15
minutis perquam, *maxime* 3. 181
perquamque minutis 3. 188

Digitized by Google

rotundis perquam 3. 188
perquam pauxillis 3. 230
perquam parvis 3. 204
perquam turbida cœli tempestas 4. 170
perquam pauxillo minores 5. 590
perquirere 6. 381
perrumpere corpus introitu suo 2. 407 | 4. 1141
perscidit nubem 6. 179, 296
perscindat nubem perfringens impete recto 6. 137
perscindit nubem 6. 282
perscinduntur Simulacra 4. 605
perscissa, *sing.* 6. 110
perscrutari 2. 165
perscctantes 4. 1004
perscderit humor aquaï 1. 308
perscntis 4. 25
viscera perscntiscunt 3. 250
perscquor rationes 5. 57
perscidit 6. 1124
persona eripitur, manet res 3. 58
Cretea persona 4. 298
perspicere 1. 479 | 6. 379
perspiciantur 4. 259
perspiciemus 1. 158
perspicis 1. 948 | 4. 24
perspicuum 2. 275
persuadeat 5. 109
persubtilem 3. 180
pecudes persultant pabula læta 1. 14
pertæsum 3. 1074 | 5. 1149
pertentare 5. 191, 426
graviter pertentat tremor terras 6. 286
perterget, *leviter ferit* pupillas 4. 250. oculos 253, 278
perterrierepo sonitu dat fragorem 6. 128
perterrita, *plur.* 5. 1315
repetata cœptum pertexere dictis 1. 419. dictis inceptum pergam 6. 41
pertoleraſſent 5. 317
pertorquent ora fœdo sapore 2. 401
pertulit 6. 654
pertundere 4. 1280 | 5. 1267
perturbari 4. 928
perturbarunt 6. 1095
perturbata, *sing.* 6. 1181
perturbatam 4. 920
perturbatur 4. 670
perturbatus 6. 1278
perturbentur 3. 253
perturbes 2. 773
pertusum vas 3. 949, 1022
fluxum, pertusumque 6. 19
pervadere summum ætatis finem 1. 556
permananter vis pervalet ejus 6. 916
pervenerit 6. 86, 382
perveniant 4. 938
perveniat 4. 558
pervenit 4. 147, 149, 286 | 5. 686 | 6. 1013
perveniunt 5. 572 | 6. 183, 697
perversa, *sing.* 4. 831
perverse 1. 1068
pervicit 1. 73
pervideamus 1. 955
pervideas 1. 1110 | 2. 89
pervigilii 6. 754
pervincere 5. 100
perque-volare 4. 203
pervolet 2. 1046 | 6. 1058
fulgura cœlum pervolgant, *pervolitant* 2. 163
pervolgant, *percurrunt* nemora 2. 346
solis pervolgant lumina cœlum 4. 209
pervolgârit Deûm numina per magnas gentes 5. 1161
pervolitant 6. 952
pervolitantes 2. 346. nemora 2. 144
percussit 5. 397
perusta, *sing.* 5. 352
pes 3. 96, 111, 653 | 6. 658
pessum subsedere urbes 6. 588
peste 3. 348
pestilitas 6. 1130
pestilitasque 6. 1096, 1123
pestis 5. 26
pedibus ventos petebant 5. 1330
petebat 5. 1141. terram genibus 1. 93
petens 1. 41
petentes 3. 86 | 5. 802, 1067, 1079
petere 1. 92 | 3. 662, 1009, 1011 | 4. 4 | 5. 1039 | 6. 71
petessens auras 5. 808
petessit, *vehementer appetit* 3. 648
petiere 4. 1072
petit 1. 1079 | 2. 237, 910 | 3. 1015, 1080 | 4. 1041, 1092 | 5. 7, 1034 | 6. 420
terræ petitus, *petitio* 3. 173
petulantia 5. 48
petulantibus Euris perscissa 6. 110
petulci, *plur.* agni 2. 368
petunt 5. 1132 | 6. 395
Phaethonta 5. 398, 401
Phœbeaque dædala, *varia* carmina 2. 504
Phœbi 1. 740 | 5. 113 | 6. 153
Φίλημα 4. 1162
Phrygiasque catervas 2. 611
ignis Alexandri Phrygio sub pectore glisccns 1. 475
Phrygio stimulat numero cava tibia mentes 2. 620
Phrygios Curetas 2. 630
picis 6. 256
pictores 3. 629
picturas, *subst.* 5. 1449
picturis textilibus 2. 35
avia Pieridum peragro loca 1. 925 | 4. 1
Pierio carmine suaviloquenti 1. 945 | 4. 21
pietas 5. 1197
pietate repletum 2. 1168
pietatem 3. 84
pigraris 1. 411
pigri, *plur.* latices 3. 193
pigrumque rigorem affert Bruma 5. 745
pilæve, *sing.* 4. 298
pilæi, *pilæ* 5. 711, 719, 725
pili, *plur.* 5. 786 | 6. 945
pinea, *plur.* 4. 591
pingebant floribus herbas 5. 1395

Digitized by Google

pingere telluris gremium 2. 375
pingues 1. 258 | 5. 297, 1247
pinguescere 5. 897
pinnisque 4. 1001
pio bello 5. 382
pira, *plur.* 5. 963
pisces 1. 374, 381 | 3. 786 | 5. 130
pix 3. 1030 | 6. 1071
placabat pectora 5. 936
placata, *sing.* mente 5. 1202
placato favore 6. 48
placeat 3. 958
placent 4. 1151
placet 5. 1412
placida, *sing.* pace 6. 72
placidaque quiete 1. 464
placidam pacem 1. 41. vitam 5. 1121, 1153
placidi, *sing.* pellacia ponti subdola 5. 1002. ridet 2. 559
placido aëre 3. 303. pectore 6. 74
placidum ævum 2. 1093
plaga, *ictus* 2. 223 | 3. 819 | 4. 358 | 5. 364, 1219, 1373 | 6. 168, 335. sequenti 4. 189. rerum nuncia 707
plaga ponti cærula 5. 482
plaga cœli 5. 1094
plagæ, *sing. ictus* 2. 809, 955. *plur. ictus* 1. 1041, 1049 | 2. 1019 | 4. 938 | 6. 308. manabilis, *penetrabilis* instar 805
plagasum, *ictuum* 2. 531 | 3. 813 | 5. 358
plagas, *ictus* 1. 627 | 2. 227, 285, 725 | 4. 264, 1139 | 5. 442
Bistonias plagas 5. 30
plagis, *ictibus* 1. 529, 635, 1024 | 2. 140, 288, 714, 1111, 1140 | 4. 1063 | 5. 189, 424 | 6. 338, 346, 1001, 1018. *retibus* 5. 1250. percita 2. 128. domare 1143
fluctus plangentes, *verberantes saxa* 2. 1154
plangore 5. 931
planguntque 6. 114
plani, *adj.* 3. 1015
planitiem speculi 4. 295
plano campo 5. 950
de plano, *clarè* promittere 1. 412
planum facere atque probare 2. 933
plaustris 6. 547
plebeia, *sing.* 5. 1428
plebeia in veste cubandum est 2. 36
plena, *sing.* 6. 129. *plur.* 1. 377 | 4. 163, 1156 | 6. 268, 950, 1049
plenæque, *plur.* sonoribus aures 6. 1183
plenam 4. 622 | 6. 536
plenior 6. 800
plenis 6. 1083, 1201
pleno 1. 528 | 5. 706
plenum 1. 526
plenus vitæ conviva 3. 951. ac satur rerum 973
sanguine pleti, *plur. repleti* 2. 631
plexa, *plur.* foramina linguæ 4. 625
plexis corollis 5. 1398
plicari 4. 826
plicata, *plur.* 6. 1085
plorantes 5. 1071
ploratus, *plur.* 2. 580
pluere 6 414
pluit 6. 630
pluma 2. 800 | 5. 786
plumas 3. 387
plumbea glans longo cursu volvenda liquescit 6. 177
plumbea fervida fit glans in cursu 6. 305
plumbi 5. 1256
plumbique potestas 5. 1241
plumbo 1. 362 | 6. 1077
pluria, *plura* 1. 877 | 2. 1134
quam magis, ita pluria, *quò magis eò plura* 2. 587
plusculum rationis 4. 629
pluviæ, *substt. plura* 6. 518, 729. *adj. plur.* 671
pluviisque intempestivis 6. 1100
pluvium humorem 6. 514
pluvius humor 6. 494
pocula 1. 496, 936 | 3. 926 | 4. 12, 848, 1125 | 5. 950
pœna 4. 1067
pœnarum 3. 1027, 1034 | 5. 1150, 1224
pœnas 1. 112 | 4. 1077 | 5. 119 | 6. 71
Pœni, *plur.* 5. 1302
pœnibat, *pœnitebat* 6. 1238
pœniceo, *punico* colore 5. 939
Pœnis 3. 845
poëtæ, *plur.* 5. 328, 406, 1442 | 6. 754
poëtæ Graium docti 2. 600
polire 5. 1449
politis versibus 6. 81
politos 3. 308
pollens opibus 1. 61 | 2. 649 | 4. 344 | 5. 744. fervore coruisco 6. 236
pollenti pectore 5. 1
pollentia 1. 575, 606
pollere 5. 1412
polum 5. 512
pompam 4. 785
ponam 5. 419
ponas 4. 157
pondera 1. 627, 1027 | 2. 190, 205, 247, 285, 725, 1019 | 5. 442, 545 | 6. 334
pondere 1. 360, 364, 993 | 3. 202, 226, 906 | 4. 903 | 5. 541, 557, 966 | 6. 104, 548, 573, 692, 877, 1056
ponderibus 1. 986, 1075 | 2. 87, 218, 231, 239
ponderibusque 5. 150, 425
ponderis 1. 1077 | 3. 221, 231
pondus 1. 454 | 2. 288 | 3. 215, 1067 | 4. 1246 | 5. 496, 536, 543. argenti 1241
ponebat 6. 1221
ponere 4. 320 | 5. 527, 912
ponit 3. 372 | 5. 621
ponitur 4. 213
pono 3. 4
pontes 1. 286 | 3. 757
ponti æquora 1. 8 | 2. 771 | 4. 412 | 5. 998 | 6. 439, 624. hûmorem 1. 1084. murmura 3. 1045. gurgite 5. 388. plaga cærula 482. æquore 2. 780 | 6. 628

Digitized by Google

ponti, *maris* pellacia, *fallacia* ſubdola 2. 559 | 5. 1002
è falſo momine ponti 6. 473
pontique, *mariſque* 5. 418
pontum 2. 201, 272
ponto, *mari* 6. 1106
pontus fævit minaci murmure 1. 277
ponunt 3. 391 | 4. 56
popliteſque procumbunt 4. 950
populi, *ſing.* 6. 1265. *plur.* 5. 1221
populo 3. 1009 | 4. 568 | 6. 1141
populum 6. 1245
populus 6. 1277
portabant 6. 189
portant 1. 295 | 4. 445 | 6. 504, 630
arcta naturæ portarum clauſtra confringere 1. 72
portas, *nom.* 1. 317
lethi portas cunctarier ante 3. 67
portat 6. 303
portatur 6. 581
portenta 2. 700 | 4. 594 | 5. 38, 835, 843
porticus, *ſing.* 4. 428
portis 6. 31
in portu clauda navigia videntur maris ignaris 4. 438
poſcere 5. 1085
poſitis 4. 1260
poſitura, *ſubſt.* 1. 686, 818, 908 | 2. 760, 1007, 1017, 1020
poſituræ, *ſubſt. plur.* principiorum 2. 946
poſituram, *ſubſt.* 5. 690
poſituris, *ſubſt.* 2. 895
poſitus 6. 1206
poſſedere 5. 203
poſſedit 1. 965 | 4. 340 | 6. 1048
poſſidat, *poſſideat* 1. 387
poſſideantur 1. 391
poſſideat 5. 610
poſſidet 2. 586 | 4. 331
poſt inde 3. 528
pôſta, *poſita* 1. 1058 | 3. 870 | 6. 763, 965
poſtera, *plur.* 3. 980
poſteraque, *ſing.* 3. 1098
poſterior 4. 350 | 6. 1049
poſteriorque 5. 1413
poſterioribu', *poſterioribus* ſignis 5. 626
poſteriùs, *adv.* 2. 182 | 5. 156, 993, 1112, 1257, 1285 | 6. 827, 1199
poſſes 3. 276 | 4. 1171
poſtibus 3. 370
pôſto, *poſito* 3. 884
poſtrema, *ſing.* 5. 903 | 6. 367
poſtulat 6. 541
poſtulet 2. 492
potans 4. 1093
potat 4. 1121
pote, *poſſibile* 3. 1092
potentem 3. 75
potentes 2. 49 | 3. 1040 | 5. 1119 | 6. 12
poteſſe, *poſſe* 1. 666 | 2. 225, 1009 | 3. 320
poteſtas 1. 77, 589 | 2. 286 | 3. 247, 264, 270, 278, 287, 335, 410, 557, 599, 674, 680, 856 | 4. 64, 102, 491 | 5. 43, 90, 566, 878, 1047, 1208, 1241, 1270
poteſtates 2. 587 | 5. 1238 | 6. 64
poteſtur, *poteſt* 3. 1023
potiri rerum 2. 13
potis 1. 453 | 2. 849, 911, 1095 | 3. 469, 555, 1082, 4. 615, 802, 1235 | 5. 1, 561, 718, 879
potiſſimaque 3. 781
quem terra potita 4. 765
mortis lethique potitum 4. 770
potitur primordia 2. 652
potitus ſceptra 3. 1051
potiundi 4. 1069
præbebat 5. 815, 989
præbens 1. 230
præbent 4. 721, 870
præbere 1. 445 | 2. 597 | 3. 1004 | 5. 125
tute dictis præbere memento, *audi* 2. 65
præbet 2. 995 | 4. 273, 418 | 5. 583 | 6. 892
præcellere 2. 160
præcepimus 6. 803
præcepit 6. 1048
præceps 3. 37
præcepta 3. 10
præceſſit 4. 836
præciderit 3. 636
præcipere 5. 534
præcipitans imber 6. 291
præcipitant 2. 248 | 4. 1015
præcipitanter currit 3. 1076
præcipitârit, *neut.* 4. 632
præcipitavit 1. 252 | 6. 1038
præcipites, *nom.* 6. 1172
præcipiteſque, *nom.* 2. 279 | 4. 512 | 6. 744
præclara, *ſing.* 2. 1031 | 5. 1173. *plur.* reperta 1. 733
præclaram 5. 158
præclaras 6. 417
præclari 4. 1027
præclarius, *nom.* 1. 730
præclario nomine 6. 2
præclarum 5. 1137
præclarumque 5. 121
effugium præcludere 3. 523
effugium præcludit 1. 954
præcluſa lethi janua menti 3. 829. cœlo 5. 374
præcluſit 1. 322
præconis 4. 568
præcurrere 1. 372
prædâ 5. 1248
prædaque 5. 1081
prædæ, *ſing.* 5. 873, 958
prædicere 2. 640
prædita, *ſing.* 2. 181, 608. *plur.* 1. 237, 619, 633, 798, 848, 916 | 2. 336, 722, 753, 813, 894, 971 | 3. 333 | 4. 86, 98, 196, 313 | 5. 145 | 6. 218, 739, 760, 982
tanta ſtat prædita culpa 5. 200
prædulce 4. 639
præfracta, *plur.* 1. 891
prælia 1. 639 | 2. 117 | 4. 963, 1003 | 5. 44. miſcent 4. 1007. miſcens 5. 443
prælonga, *plur.* cervi cornua 3. 614
præmeditator, *verb.* 4. 822
præmetuens 3. 1032
præmia 3. 912, 669 | 5. 5, 868, 1150, 1448

Digitized by Google

currenti ſpatium præmonſtra 6. 92
Zephyrus Veneris prænuntius 5. 736
præpandere lumina menti 1. 145
præpediuntur 3. 365, 477
præpetis 4. 1145
præproperanter 3. 780
præportant tela violenti ſigna furoris 2. 621
præpoſta, *præpoſita*, *plur.* 6. 997.
præpoſtera, *plur.* 4. 831
præpoſterus ordo 3. 621
præripere 3. 909
præſagit 3. 511 | 4. 1050, 1099
præſcripta, *plur.* 6. 91
præſens 6. 602, 1275
præſentia, *adj.* 2. 1166 | 3. 970 | 5. 1031
præſentire animo atque videre 5. 1341
præſentit odorem anſer 4. 686
præſidio 3. 911 | 5. 872
præſidioque 2. 642
præſidium perfugiumque 5. 1108
præſpergens 5. 738
præſtabant 5. 1106
præſtante labore 2. 12 | 3. 62
præſtantius, *nom.* 2. 506
præſtare, *excellere* 1. 209, 359 | 5. 1178
præſtare ſalutem 4. 154
præſtat, *excellit* 3. 430 | 4. 505 | 5. 1354
mors omnia præſtat 3. 215
incolumem ſe præſtat 3. 221
præſtinxit, *obnubilavit* ſol omnes ſtellas 3. 1057
præſto 2. 1067, 1098 | 3. 778 | 4. 799, 1054 | 5. 1411 | 6. 1241
circum præterque feruntur 5. 633
præteriit 5. 759
præter creditur ire, *præterire* 4. 389
præterit 2. 1103
præterita, *ſing.* 1. 469
præteritiſque 3. 839
præteritum 3. 868
prætérlata, *ſing.* 4. 573
præterque-meantum, *prætermeantumque* 1. 319
prætermittas 4. 1144
prætermittet 4. 1184
præterquam ſi 2. 311
præterradit vox fauces 4. 531
prata 5. 602, 783, 1371
prava, *ſing.* regula 4. 516. falſaque ratio 523. *plur.* tecta 520
prece quæſit, *orat* 5. 1228
premat 3. 663
premere 6. 511, 559
premitur 6. 845
premunt 4. 1072 | 6. 52
premuntur 6. 517, 734
prendere 4. 1136
preſſa, *plur.* 4. 861. humi linquit veſtigia 2. 356
preſſantes 4. 1102
preſſæ, *plur.* 6. 104
preſſimus 2. 198
preſſis ſignis veſtigia pono 3. 4. aratris terram proſcindere 5. 210
preſſit 4. 450
quaſi demiſſum cœlo preſtera imitetur 6. 444
preſteras, Graii quos ab re nominitârunt 6. 423
pretio 5. 1272, 1276
pretium 5. 963
prima acie, *primo ordine* 2. 448
prima virorum, *primi viri* 1. 87
prima viäi 1. 1068
primigenum diem maris & terræ 2. 1105
primo quoque carmine 6. 937
primordia 1. 50, 183, 211, 269, 484, 486, 546, 549, 571, 586, 603, 713, 754, 766, 778, 789, 815, 817, 828, 847, 848, 907, 917, 1020 | 2. 79, 83, 120, 132, 156, 165, 177, 253, 309, 379, 396, 414, 475, 478, 522, 560, 567, 652, 695, 749, 795, 853, 882, 915, 966, 978, 1006 | 3. 237, 262, 373, 394, 567, 937 | 4. 45, 110, 119, 546, 1213 | 5. 188, 196, 420, 423 | 6. 234, 871, 1004. cæca 1. 1103. vocum 4. 534
primordiaque 1. 502
primoribus elementis, *atom.* 6. 1007
primoris naſi acumen 6. 1191
primorum, *atom.* natura 2. 713
princeps 1. 95. vitæ 5. 9
principiale tempus 5. 247
ſine principiali lævore, *ſine principiis lævigatis* 2. 423
principiis 1. 199, 741, 1046 | 2. 131, 137, 224, 443, 471, 731, 756, 769, 788, 814, 860, 866, 973 | 3. 319, 332, 428 | 4. 538, 703. omnigenis 5. 441
principiorum 1. 245, 485, 991 | 2. 134, 291, 297, 573, 584, 587, 670, 721, 817, 946, 968 | 3. 262 | 4. 547, 671, 941 | 5. 185
principium 1. 150, 340, 708, 834 | 2. 254, 262. *principiorum* 2. 936
priora fæcla ſcriptorum, *priores ſcriptores* 3. 629
priva pedum veſtigia 3. 390
privam quamque, *ſingulam quamque* venti particulam 4. 261
privandum 1. 382
privârant 5. 995
privas, *ſingulares* animas 3. 723
privas, *ſingulas* horas 5. 275
in privas, *ſingulas* ſe vox dividit aures 4. 570
privata, *ſing.* 1. 60. *bis*, 1037 | 2. 648. *bis*, 1090 | 2. 711. *plur.* 1. 344 | 2. 840 | 3. 485 | 5. 318
privatæ, *ſing.* 5. 1011
privati, *plur.* 6. 1207
privatu', *privatus* 3. 918
privatum 4. 367
privatur 3. 408 | 4. 372
dies privos, *ſingulos* 5. 732
pro ſua parte 1. 807 | 4. 554 | 5. 258
pro ponderibus 2. 231

Digitized by Google

pro foribus ſunt lumina noſtra 3. 368
pro viſis ſint 4. 468
pro rerum majeſtate 5. 2
pro meritis 5. 4
pro tempore cœli 5. 232
pro re 6. 1279
pro facie & viribus 5. 1110, 1173
proavorum 4. 1212
probabo 5. 156
planum facere atque probare 2. 933
probari 1. 514 | 2. 498
probarit 4. 479
probatas 1. 858
probatum 2. 93
probavi 2. 527
probavit 6. 32
probetur 3. 47
procedere 1. 339, 379 | 2. 270, 278 | 4. 789 | 5. 1400
procedimus 2. 272
procedit 5. 921
procella 6. 123, 293
procellæ, *ſing.* 6. 446
procellas 3. 806
procellis 5. 505. gravidam tempeſtatem 6. 258
procero 3. 658
proceros paſſus viaï proferre 4. 825
proceſſit 1. 74 | 5. 1292
proclive 2. 454
procliviùs, *adv.* 2. 791. iras decurrat ad acres 3. 312
proclivius 6. 728
procraxe, *palam aperuiſſe* 5. 1158
procreat 4. 833 | 5. 320
procreſcere 2. 546, 566, 879 | 6. 664
procubuere 1. 292
procudendo 5. 1264
procudere 5. 848, 854
procuditur 3. 1094
gnem ſignes procudunt 2. 1114
procul eſt ut credere poſſis 4. 854
proculcare 5. 1234
procumbere 5. 1234
procumbit 6. 557
procumbunt 4. 950
procurrat 1. 968
procurſus, *ſing.* 2. 454
prodeſſe 1. 94 | 2. 39
prodeſſet 1. 648
prodiderunt 3. 86
prodita, *ſing.* 3. 602, 992 | 6. 605. *plur.* 4. 522 | 6. 562
proditur 2. 932 | 6. 835
producit 4. 1216
profatur Pythia ex tripode Phœbi, lauroque 1. 740 | 5. 113
profecta, *ſing.* 4. 557. *plur.* 4. 1215 | 6. 80
proferet 3. 866
proferre 2. 656 | 4. 824, 875
proferrier, *proferri* 1. 208
proficiunt 2. 38 | 5. 894
profluat 5. 600
profluvium 6. 1203
membra ſomnus profudit 4. 761
profudit ex alvo matris 5. 226. ex ore 6. 6
profugit 3. 717
profunda ſumma 2. 1053
profunda ponti 5. 418
profundam, *nom.* rerum ſummam 6. 649. *verb.* ventis verba 4. 929
profundant 4. 1029 | 6. 209
profundas, *nom.* 5. 42
profundi, *ſubſt. univerſi* 1. 1001 | 2. 1050, 1094 | 3. 826 | 5. 371 | 6. 484
profundit fulmen 6. 400
profundo Acheruute 3. 991
vaſte profundum 1. 956
profundum Inane 1. 1101 | 2. 95, 222
profundunt 6. 211
profuſa, *ſing.* 1. 89 | 5. 1374 | 3. 953
profuſæ, *plur.* 6. 744
profuſum lumen 5. 571, 766
profuſus ſummo cum clamore ſermo 4. 543
progeniem 2. 617
progignere 2. 80 | 4. 674
progigni 2. 545, 566
progredientis pedetentim 5. 534, 1451
progredimur 2. 258
prohibere 1. 439, 972
prohibeat officiatque 1. 976
prohibentque 2. 785
prohibet 2. 288 | 3. 876 | 4. 1262
ſe ſpeculi projecit imago 4. 280
projecta 2. 283 | 6. 1153
projecto 3. 895
quamlibet immani projectu corporis 3. 1000
projectus, *adj.* 5. 223
proinde ac, *perinde quaſi* 3. 1048, 1066
proinde ac, *prout* 5. 661
prolapſa, *ſing.* 3. 590 | 6. 573. *plur.* 1005
prolatet effugium fugæ 1. 982
prolem 2. 350, 996, 1081 | 5. 854, 1012
proles 1. 260 | 2. 349, 604. equorum duellica 660
prolixo 4 1238
proluvie larga 5. 948. alvi nigra 6. 1198
promeritis 1. 62 | 2. 650
promiſſa canum vis 4. 685
promiſſis, *ſubſt.* 5. 92 | 6. 244
promittere 1. 412 | 3. 378
promittit 3. 889
aperta promtaque cœli 6. 817
per populi paſſim loca promta 6. 1265
in promtu 2. 583 | 3. 107, 186 | 4. 95 | 6. 941
magis in promtu 1. 878
in promtu omnibus manifeſtumque 2. 148, 246
in promtu cognita 2. 827
prona, *ſing.* vis venti premit 6. 559. *plur.* 4. 520
prono tramite viam monſtravit 6. 26
pronos 6. 792
propagando 5. 848, 854
propagant 1. 281 | 2. 996
propagare 1. 196
propagent 1. 21 | 2. 173
propago, *nom.* 1. 43 | 4. 995 | 5. 1026
propellat 4. 195 | 6. 1025, 1027
propellens 4. 287
propellere 3. 163
propellit 3. 161
properans 3. 1080
properant 5. 298
properanter

Digitized by Google

properanter 5. 301
propere 6. 148, 842
propinqua, *ſing.* 6. 1216
propinquat terris 5. 629
propior 4. 339
propius, *adv.* 5. 709
proponere 3. 627. manibus tepidum tactum 6. 1163
proponit 3. 184, 892
proporro, *ulterius* 2. 978 | 4. 888. *longe* 3. 276, 282 | 5. 313
propoſitum, *ſubſt.* 6. 653
proprie 1. 781 | 6. 985
propriis 2. 218 | 5. 769
proprio 2. 311, 845 | 3. 135, 1004 | 4. 1134 | 5. 576, 714
propritim, *proprie* 2. 974
proprium 2. 366, 656 | 3. 358, 840
propulſa 5. 487
proquam largos æſtus 2. 1136
proram 2. 554
proruere 3. 824
proruere ſummam poſſint 5. 369
prorumpere 2. 264
prorumpit 6. 590
prorumpitur in mare venti vis 6. 435
proſcindere terram preſſis aratris 5. 210. ſolum terræ 1294
proſpectu maris in magno 6. 449
proſpicere 2. 1045 | 4. 824
proſtantibus paulum angellis 2. 428
proſternere 6. 242
proſtrata ſiti, proque voluta 6. 1262
proſtrati, *plur.* 2. 29 | 5. 1391
proſtratum 5. 1199
proſtratus 6. 785
protelo plagarum undique continuato 2. 531
protelo ſtimulatur fulgure fulgur 4. 191
fati protollere fines 5. 310
protractæque 6. 563
verum protrahere inde 1. 410
protrahere ad geſtum pueros 5. 1030 | 4. 1182
protrahit in medium 5. 1387, 1453
protrudere 4. 877
protrudit agitque aëra 4. 247, 281
protruditur paulatim tota moles, atque movetur 4. 889
provehat 4. 195 | 6. 1025
minutatim vitam provexit in altum 5. 1433
providet 4. 883
providit 4. 882
provolat 4. 1238 | 6. 293
provolvi 2. 469
provolvitur 6. 552
proque voluta 6. 1262
promovit immanem vim turbinis 6. 446
proxima 5. 104
proxima ſunt ad vires principiorum 2. 134
prudens 3. 762
pruina 3. 20
pruinæ 5. 217 | 6. 528
pruinam 2. 431
pruinas 2. 514
pruinis rigidis, *frigore* 2. 520
pubeſcere 5. 672
pudens 4. 1157
pudor 6. 1242
pudorem vexare 3. 83
puellas 3. 1021
puellos 4. 1245
puer 3. 762 | 5. 223, 882 | 4. 1046
pueri 2. 54, 57, 577, 635 | 3. 87, 90, 448 | 6. 34, 37 | 5. 1016
pueris 1. 256, 935 | 4. 11, 403 | 5. 814, 886 | 6. 1254
puerorum ætas improvida ludificetur 1. 938 | 4. 14
pueros 5. 1020, 1030
puerum 2. 635
conferre manu certamina pugnæ 4. 841
pugnam 3. 648
pugnant 2. 409, 867
pugnantibus ventis 6. 97
pugnare 2. 280 | 4. 964 | 6. 368
pugnas, *nom.* 4. 785, 1003
pugnaſque edere 2. 117
pugnat 5. 728
pugnent 2. 205 | 5. 382
pugnet 1. 780 | 2. 793
pugno 6. 433
pulchra 4. 1118
pulchre degeret ævum 5. 173
pulchri 4. 1227
pulchris 5. 1113
pulchro 5. 1115 | 4. 1087
pulchros faſces 5. 1233
pullorum tempeſtiva dabant examina 5. 1363
in pullos animales vertier ova 2. 926
pullus equæ 3. 763
pulſa, *ſing.* 3. 828 | 5. 1095. *plur.* 3. 834 | 5. 373
pulſare 4. 880 | 6. 1051
pulſarent æribus æra 2. 636
pulſarier, *pulſari* 4. 932
pulſata 4. 589 | 5. 253, 1384
pulveris 3. 382 | 5. 254
pulverulenta 5. 741
pumilio 4. 1155
puncto temporis 1. 1102 | 4. 165, 194. tempori', *temporis* 2. 263, 455, 1005. diei 4. 201
puncto tempore 4. 215
puncto in tempore 6. 229
pungere 2. 459
pungunt 4. 629
puniceuſque color 2. 829
pupillas perterget 4. 250. interfodiunt leonum 720
puppim 4. 390
pupula 2. 810 | 8. 409
pura, *plur.* 4. 1074 | 5. 500
puramque 1. 507
liquidam, puramque voluptatem 3. 40
purgat 4. 342
purgatum pectus 5. 44
purgavit pectora veridicis dictis 6. 23
puri, *plur.* 5. 449
puro 5. 18 | 6. 399
puroque 1. 647 | 2. 781
purpura 2. 829 | 5. 1422. Meliboea 2. 500
purpurea 5. 1427
purpureai 2. 51
purpureuſque colos conchylii 6. 1072
purum 1. 659. aëra 4. 328
purumque 1. 776, 1029
puſi 4. 1020

Digitized by Google

puta 4. 1068
putabant 5. 1177, 1178, 1333
putabis 5. 22
putamus 6. 1004
putanda, *ſing.* 3. 232
putandos 2. 616
putandum 2. 39, 193, 699, 808, 1051 | 3. 311, 668, 686, 688, 803, 939 | 4. 117, 680, 777, 920 | 5. 303, 642, 751 | 6. 245, 261, 540, 665, 905
putant 4. 1229 | 6. 851
putantur 2. 426 | 4. 1258 | 6. 765
putare 3. 802 | 5. 160, 1040 | 6. 68
putari 1. 767 | 2. 908 | 5. 240
putârunt 1. 636, 706, 709 | 3. 98
putas 1. 770, 915 | 2. 791 | 3. 532, 698
putat 1. 393, 839, 842 | 4. 471, 1133
putealibus lymphis 6. 1172
puteis 6. 840
putemus 5. 82
putentur 1. 347 | 4. 595 | 5. 125, 1044
puteos 6. 847
putes 1. 198 | 2. 410, 414, 470, 717, 841, 1009 | 4. 130 | 5. 118
putet 1. 876
putetur 1. 866 | 5. 128, 755
putre corpus 3. 583
putrefacta 2. 897
putreſque ruinas dabunt 2. 1145
putreſcat 3. 884
putreſcere ſaxa 5. 308
putreſcit 5. 830
putri corpore 3. 774
putribus glebis terrarum 5. 143
putricava 2. 859
terram intempeſtivos cum putror cepit ob imbres 2. 928
tellus humida putrorem nacta eſt intempeſtivis ex imbribus 2. 871. intempeſtivis pluviiſque & ſolibus icta 6. 1099
pyropo rubro 2. 802
Pythia quæ tripode ex Phœbi lauroque profatur 1. 740 | 5. 113

Q.

Quadrata 4. 237, 504, 657
quadrataſque turres 4. 354
quadrato 2. 779
quadratum 2. 778, 784
quadratum tentamus, *rem quadratam tangimus* 4. 235
quadrupedes 6. 757
quadrupedum 2. 536 | 4. 1258 | 5. 787, 1201
quæram 1. 980 | 3. 761 | 4. 476
quærebant 5. 972
quærendum 3. 726, 922
quærentem 1. 144
quærenteſque 5. 521 | 6. 199
quærere 1. 333 | 3. 10, 848 | 4. 966
quæres 1. 104
quæremus 1. 370 | 4. 580
quæris 3. 954
quærit 2. 1043 | 3. 515, 1079 | 4. 857 | 5. 883
quæritur 4. 780
quærunt 2. 978 | 4. 465, 709 | 5. 232
quæruntur 4. 778
prece quæſit, *orat* 5. 1228
quæſita, *plur.* 2. 729 | 5. 214
quæſitaque, *plur.* 5. 5
quam, *quantum* 1. 921 | 2. 334, 335
quamde, *quam*, *partic.* 1. 641
quaſi ſi 4. 1008
quaſi vero 6. 971
quaſſans 4. 591
caput quaſſans grandis ſuſpirat arator 2. 1164
quaſſatis, *nom.* vaſis 3. 435
quaſſatum viribus ævi corpus 3. 452
quatientes 2. 632 | 5. 1314
valido quatientes impete 2. 326
quatiunt terrifico ſonitu cœleſtia templa 6. 387
quatiuntur tonitru cærula cœli 6. 95
queratur 3. 968
quercus glandiferas 5. 937
querela 4. 1175 | 6. 1157
laſſorum vox mixta voce querelæ 6. 1243
querelam liquidam tollunt 4. 550
querelas 967 | 4. 588 | 5. 1383
querelis 2. 358 | 6. 15
queruntur 3. 77
quierint 5. 1341
quierit 6. 855
quies 2. 94 | 3. 212
quieſcant 1. 31
quieſcat 5. 535
quieſcunt 3. 933 | 4. 767
quiéſſet, *quiviſſet* 1. 346
quietæ, *plur.* 3. 18
quiete 1. 464 | 2. 310 | 3. 1051 | 4. 456, 987, 988
quietem 3. 923, 952 | 4. 905 | 5. 981
quietes infectas fronde canes naribus inveniunt 1. 406
quieti, *ſubſt.* 4. 846
quietos 5 169 | 6. 72
quietum 2. 238 | 5. 1126
quingentos 4. 411
quinque 3. 626 | 4. 304 | 5. 912
quiſſe, *quiviſſe* 5. 1044, 1421
quit 3. 553, 646 | 5. 153 | 6. 430, 554
quod non conſuevimus uti 6. 1134

R.

Rabie diſtricta minantur 5. 1064
rabiei 4. 1076
rabies 4. 1110
radentes 6. 117
radentia flumina ripas rodunt 5. 257
radere 5. 1266
radiantia ſidera mundi 4. 214
radiari ſolis lumina 5. 462
radiatum inſigne diei 5. 699

Digitized by Google

radices saxi 2. 102. montis 6. 695
radicibus 1. 353 | 3. 326, 562 | 5. 555, 806
flammeus ardor exederat sylvas ab radicibus 5. 1253
arbusta evolvens radicibus haurit ab imis 6. 140
radicitus evelli mala 3. 311
radicitus è vita se tollit 3. 890
radii, *plur.* 1.148 | 2. 59 | 3. 92 | 5. 485, 1352 | 6. 39
radiis 2. 125 | 5. 658, 703, 754 | 6. 272, 523, 618, 737, 860, 869, 874, 964
radiisque 6. 268, 390
radiorum 2. 116 | 4. 376 | 5. 612
radiorum, *solis* verberibus 5. 1103
radios infertim fundunt 2. 114. interrumpat 5. 766.
radios inter quasi rumpere lucis 5. 288
raditur oris janua viis expletis 4. 535
ramenta ferri 6. 1043
rami, *plur.* 5. 1099, 1283
ramique, *plur.* 1. 253 | 6. 135
ramis 2. 30 | 5. 1364, 1392
ramos 1. 354, 1092 | 2. 702 | 5. 934, 1096
ramosa, *sing.* arbor 5. 1095. *plur.* nubila, atque aspera 6. 132
ramosis principiis, *atomis ramos habentibus* 2. 446
rancenti, *putrido* jam viscere cadavera vermes expirant 3. 719
rancida, *plur.* cadavera perolent 6. 1135
rapaces fluvios 1. 18. fallaces 3. 650. amnes 5. 342
rapax vis solis equorum 5. 398
incomitata rapi certabant funera vasta 6. 1223
rapique 2. 275
rapidas undas 4. 423. vires 5. 624
rapidi, *plur.* leones 4. 716. ætheris æstus 5. 520. fremitus 1192
rapidis canibus 5. 890
rapido percurrens turbine campos 1. 274
rapidoque rotantia turbine portant 1. 295
rapidos tranant amnes 1. 15
rapidum mare 1. 721
rapidus turbo 6. 668
rapit 2. 279
raptam Tyndaridem 1. 465
raptant turbine 1. 280
raptavit 5. 399
raptim terra se pedibus subducat 1. 1099. plani petit æquora campi 3. 1015
pedibus raptim tellus subtracta 6. 604
rara, *sing.* 3. 236 | 5. 196 | 6. 862. *plur.* 2. 532, 859 | 3. 377 | 4. 458 | 5. 445
rara corporis 5. 734. viarum 6. 331
raræ foramina linguæ 4. 625
raras 1. 744
rareque facit, rarefacitque 6. 232
rarefacta, *plur.* 2. 1139
rarefactum 3. 443
rarefacit 6. 870
rarefieri 1. 649
rarescit 5. 863, 890 | 6. 875. humor ab æstu 841
rarescunt 6. 213, 512
rarique, *plur.* 1. 657
rarior 6. 1022
rarisque, *plur.* 1. 655
rarum aëra 2. 106
rarus 3. 445
avius à vera ratione 2. 229
ratione animi 2. 1043
id non ab nulla ratione videtur 4. 10
quò ratione feruntur 4. 448
rationem exspuere ex animo 2. 1040
rationes 1. 106 | 5. 56, 1182
rationi 3. 522
rationibus 2. 169, 178 | 5. 197
rationis 1. 82 | 3. 44 | 4. 505, 620 | 5. 65, 1210. egestas 2. 52
rauca, *sing.* 4. 536. *plur.* 6. 751
raucas 6. 1187
rauciſonoque cantu 2. 610
rauciſonos cantus 5. 1083
raucum reboat 4. 548
reamur 2. 951 | 4. 41 | 5. 79 | 6. 250, 764
reantur 6. 600
rearis 1. 81, 653 | 2. 730 | 4. 171 | 5. 115, 248 | 6. 535
reboant citharis templa 2. 28
reboat 4. 548
recidere 1. 857 | 5. 281 | 1. 1062
recedant 4. 63, 100
recedas 4. 321
recedat à lapide hoc ferri natura 6. 1040
recedens 2. 1101
recedere 2. 1127 | 4. 699, 858
recedis ut plenus vitæ conviva 3. 951
recedit 2. 229, 1118 | 3. 1010
recedunt 2. 1112 | 3. 833 | 4. 131, 741
recellit retro 6. 572
receperat 6. 22
recepit 2. 992 | 6. 145
recepta, *plur.* 2. 110
receptant 2. 1000
receptat 3. 504
receptent 1. 668
receptum, *adj.* 1. 378
paulum recesseris ab re 1. 411
recesserit 3. 725
recessit 3. 213, 440, 716 | 4. 915 | 5. 414
recipit 3. 240 | 6. 573. res recreari 5. 324
recipitque 5. 321
reclamat ratio vera 1. 617
reclusa, *plur.* ostia 3. 367
reclusis foribus 3. 361
recreat 4. 866
recreata, *sing.* 1. 941 | 4. 17
recreaverunt 6. 3
recreavit 5. 405

recrectque

Digitized by Google

recreetque 5. 278
recreſcit 5. 261
recta regione viai 2. 249
recto curſu 6. 27. impete 137
rectoque foras emittimus ore 4. 552
rectum per inane feruntur corpora 2. 217, 226
recubantem 1. 39
recumbit 6. 794
longe, longeque recurſant 2. 105
reddant 2. 1005 | 4. 578, 1231
reddantur 4. 108
reddat 1. 1010
reddatque 6. 1122
redde 3. 132
reddebant 6. 1196
reddenda, *ſing.* 6. 607
reddere 1. 210 | 2. 179, 228, 762, 882, 986 | 3. 179, 259 | 4. 129, 150, 176, 463, 506, 576, 581 | 5. 198, 715, 1167, 1247 | 6. 608, 855, 918
reddetur 6. 998
reddi 1. 567, 573
reddidit 3. 656 | 6. 1137
reddit 4. 311, 575 | 5. 746 | 6. 911
reddita, *ſing.* 1. 204, 578, 629 | 2. 64, 95, 141, 757 | 4. 179, 765 | 4. 619. *plur.* 2. 511, 679 | 4. 324 | 6. 533, 981
redditus 6. 493
redducere 5. 1336
reddunda, *ſing.* 1. 54 | 5. 67
reddunt 4. 106, 291 | 6. 812
redeant 1. 674, 797 | 2. 755, 863 | 4. 994
redegerit 3. 860
redegit 5. 404, 875
redeo 5. 778
redeunt 1. 250 | 3. 1019 | 4. 1017 | 6. 570, 871
redeuntibus 5. 312
redibant 6. 1246
redibat 5. 1140
redigantur 1. 791 | 2. 751
redimire 5. 1393
rediret 4. 32
rediſſent 1. 542
redit 1. 249 | 3. 501, 504, 923 | 4. 1410 | 6. 637
redolere 4. 700
reductum 1. 229
reducunt 4. 990
redundat 6. 712
redundet 5. 602
refecta, *ſing.* 1. 236
refelli 4. 481
referant 4. 1212
referemus 1. 700
referentes 1. 425
nil referret 1. 681
referri 4. 323
referunt 2. 633
referuntur 5. 87 | 6. 61
refugiſſe 3. 69
refici 1. 558, 563
reficit 1. 264
ducitur, atque reflatur aër 4. 936
reflexæ, *plur.* 4. 444
refracta, *plur.* 4. 442
refrænat 1. 850 | 4. 1078 | 6. 530
refrænat auctum natura 2. 1120
refrænatur 2. 283
refrænatus relligione 5. 115
refrænavit 2. 276
refrænet 6. 567
refrigeſcit cunctando plaga per auras 4. 707
refulget 2. 779
refutans 5. 726
refutant 2. 866
refutatu ancipiti convincere falſum 3. 524
regem 1. 95
regere 2. 1094 | 3. 165 | 5. 1127
reges, *nom.* 2. 49 | 3. 1040 | 4. 1007 | 5. 1108
regeſque, *nom.* 5. 1221
regibus 5. 1135
regigni 5. 245
conſilium vitæ, regimenque locatum eſt in mente 3. 95
regio 1. 728 | 5. 805
regione 1. 957, 1040, 1072 | 2. 534 | 3. 609 | 4. 375, 706, 787, 1265 | 5. 535 | 6. 66, 723, 742. viai 2. 249. loci 260, 293. in pectoris 3. 141
è regione 6. 343. loci 833. quâ 823
regionem 6. 732
regionibus 1. 65, 470, 964 | 3. 617 | 6. 119, 414, 762, 892
norma ſi rectis regionibus exit 4. 517
regit 4. 901
regna 3. 848 | 5. 1127
regnavit 5. 396
regni 2. 38
regnum 6. 54
regula 4. 516
reguntur 2. 262
terra fumans humorem tota rehalat 6. 522
rei, *ſubſt.* 1. 689 | 2. 111, 236, 548 | 3. 931 | 4. 883 | 6. 392, 918.
rejecta, *ſing.* 4. 286, 574. *plur.* 1. 109
rejectæ, *plur.* crebro repulſu 4. 106
rejectant voces ad ſidera mundi 2. 330
rejicere 2. 713
rejiciat 5. 640 | 6. 80
rejicit 1. 35
relatus 5. 685
relaxant vincla 6. 355
relaxat nodos 6. 878
relicta 4. 526 | 5. 500, 1415
relicti 3 343
relictis 3. 1048
relinquas 1. 48, 516 | 3. 412. mirari 6. 654
relinquat 1. 704
relinquebant volucres ova 5. 800
relinquere 1. 659 | 3. 613
relinqui 1. 447, 657 | 4. 43 | 5. 625
relinquit 1. 966 | 3. 40, 124, 309 | 5. 300
relinquunt 1. 744 | 5. 1238
reliquas 4. 973
reliquit 3. 1038 | 4. 1130 | 5. 64
reliquo 1. 561 | 3. 648
rellatum 2. 1000
relligio 1. 79, 84, 102 | 6. 1274
relligione 1. 64 | 2. 680 | 5. 115
relligionem 3. 54
relligiones 2. 43 | 5. 87 | 6. 61
relligionibus 1. 110

arctis

Digitized by Google

arctis relligionum nodis animos exolvere 1. 931 | 4. 7.
relliquiæ 2. 954
relliquiarum 1. 1102
relliquias 3. 656 | 6. 825
remanat 5. 270 | 6. 635
remanebat 6. 1276
remanent 1. 247
remaneret 4. 923
remanſit 3. 403
remanſe 3. 69
in remeando 4. 724
remedi 6. 1224
remenſum 2. 515
remigii pennarum oblitæ aves vela remittunt 6. 743
remigrant 2. 965
reminiſcaris 6. 649
reminiſcere 2. 89
membris manare remiſſis 5. 850
remittant 2. 1125
remittis 6. 67
remittit 2. 199
remittunt 4. 314 | 6. 743
in remorando multis offenſibus hæſitat 6. 332
remorantur 2. 741 | 6. 717
remorari 2. 564
remoratur 2. 157
remordent peccata præteritis annis admiſſa 3. 839
remordet 4. 1128
remorum pars edita ſuprà rorem ſalis 4. 441
remota, *ſing.* 4. 254, 271, 289 | 5. 149. *plur.* 2. 838 | 4. 306 | 5. 579
remotæ, *plur.* 4. 811
remotis 2. 534 | 3. 405
remotum 3. 835 | 5. 126, 837 | 6. 853
removet 3. 895
à vita natura removit 5. 351
de nihilo renata vireſcat copia rerum 1. 675, 758
renideſcit ære tellus 2. 328
domus argento fulgens auroque renidet 2. 27
renovare 6. 1074
renovent 2. 591
renutant 4. 604
renutat 3. 351
reparandis 1. 548
reparare 1. 551, 624 | 3. 978 | 5. 667
reparari 1. 561, 1036 | 5. 733
repentis itum animalis 3. 389
reperire 2. 849 | 3. 318, 999, 1063 | 4. 1112 | 5. 846 | 6. 531, 1078
reperiri 1. 439 | 6. 1248
reperirier, *reperiri* 4. 482
reperta, *ſing.* 1. 248, 433, 505 | 2. 525 | 3. 131, 204, 238 | 5. 60, 336, 1280, 1285, 1385, 1413. *plur.* 1. 137, 733 | 3. 420 | 4. 850 | 5. 13, 839, 1443 | 6. 7
repertam 5. 1418
repertis 5. 2
repertores doctrinarum, atque leporum 3. 1049
repertum 1. 953 | 5. 1112 | 1240, 1278 | 6. 5
repertus 5. 337
repetam cœptum pertexere dictis 1. 419. commemorare 6. 936
repetentia 3. 863
repetunt 1. 782 | 4. 792
repit paullatim nubes 6. 1119
repitque 6. 661
replebat 5. 990
replent 6. 718
replerat 6. 1270
repleti 2. 535
repleta, *ſing.* 2. 805 | 5. 41. *plur.* 4. 630
repletum 2. 1168
repletur 1. 395 | 4. 373, 379 | 5. 812
repletus 6. 259
replevit 4. 345
reponit 5. 684
reponunt 3. 105
repoſcit 2. 369
repoſco 6. 920
repoſcunt 4. 659
repoſta 1. 36 | 3. 347
reprehendere 3. 598 | 4. 488 | 6. 568
reprendere 4. 500
reptant lanigeræ pecudes 2. 318
repugnant 5. 1036, 1081
repugnat 1. 694 | 3. 354 | 4. 1081, 1262
repulſa 2. 129, 644
repulſantes 4. 583
repulſanti 4. 912
repulſi 6. 570
aſſiduo crebroque repulſu 4. 105
repulſum à vera ratione longè 1. 879. nimis 5. 407. procul 6. 767
reputas 3. 724
requies 1. 991 | 4. 228 | 6. 93, 933, 1176
requieſcere 1. 1058
requirant 6. 260
requiras 5. 1090
requirit 2. 23, 366 | 3. 932
requiro 1. 646
requirunt 1. 641
reſcindere vias 2. 406. validas ævi leges 5. 59
reſerata viget genitalis aura Favoni 1. 11
reſervans 1. 608 | 5. 857
reſidere 2. 1009 | 3. 399
reſidit 2. 283 | 5. 1424
reſilire 1. 1045 | 4. 324, 689
reſiſtat 5. 208
reſolvant 2. 62
reſolvat 1. 52, 416
reſolvi 1. 622, 1054 | 5. 771
reſolvit 6. 966
reſoluta corpora, & in aëra verſa 5. 279
reſoluto 3. 575
reſorbet 6. 695, 1053
reſpectabant 5. 973
reſpectans 6. 1232
reſpectat 5. 376
reſpice 3. 985
reſpicere 5. 1444
reſpicias 3. 867
reſpiciunt 4. 1152
reſpirant 6. 569
reſpirent venti 6. 567
reſpondemus 3. 963
reſpondent 4. 168, 214
reſponſa ex adyto cordis dedere 1. 738
reſpuat tigna humor aquæ 1. 197
reſpuere ictus 3. 808 | 5. 353
reſpuis ex animo 6. 67
ab ſe reſpuit 6. 1052
lumen per cornu tranſit, at imber reſpuitur 2. 389

Digitized by Google

reſtandi 1. 111
reſtant 3. 960 | 6. 81
reſtantia clauſtris 2. 450
reſtat 3. 546, 1088 | 6. 1081
reſtet 1. 1004 | 5. 228
reſtinguere 5. 121
reſtingui 4. 1080
reſtinguit 4. 871
reſultant 2. 97, 100
reſupini, *ſing.* ſpiritus ore 1. 38
retentant cœlum à terris 2. 728
retexens 5. 268, 390
retexit 1. 530
retibus 4. 1140
retinebit 5. 179
retinent 4. 415
retinentque 2. 663
retinentes 1. 496
retinentia 2. 25
actarum rerum retinentia, *recordatio* 3. 675
retinentur 2. 453
retinere 3. 119, 257 | 4. 1059 | 6. 518
retineri 2. 467
retorta, *ſing.* 3. 30
retractant 4. 1193
retractis 5. 481
retractet 4. 1263
retrahuntur 2. 154
retribuat 5. 278
retrocita 4. 548
retulerunt 6. 672
retuſum 5. 1273
revelli 1. 602
reverentur fulgorem ab auro 2. 50
revertens 5. 615, 657
reverti 1. 238, 757, 785 | 2. 129, 960 | 4. 322, 443 | 5. 634
revertit 3. 1074 | 5. 1152
revicta 1. 587
revictæ vires caduntſ 5. 410
revincent oculi nares 4. 490
revincta, *ſing.* 5. 554
reviſit 3. 1080 | 4. 1110
crebra reviſit ad ſtabulum 2. 360
noſtros oculos rejecta reviſit 4. 286
reviſunt 4. 394. ad hanc 5. 635
revocantes 3. 469
revocare 2. 956 | 3. 928 | 6. 291
revocari 1. 267, 545
revocatum 4. 1236
revocatur ad diluvium imbribus 5. 256
ſurſum revomit magis, atque remittit 2. 199
ῥοδίνη 4. 1160
ricta, *rictus* 5. 1063
rictum inhorrebat 6. 1193
ridebat 5. 1394
rident 1. 8 | 4. 1118
ridenti imbuta lepore 2. 501
ex non ridentibus auctus 2. 985
ridentibus undis pellicere in fraudem 5. 1003
ridere 2. 982, 985
ſubdola ridet placidi pellacia ponti 2. 559
ridicula hæc, ludibriaque eſſe videmus 2. 46
ridit 3. 22
rigando 5. 594
rigantque 6. 612
rigantes 6. 520
rigantur 4. 1023
rigare cœlum 4. 203
rigat Ægyptum Nilus 6. 714
rigere frigore 3. 904
riget, *à rigare* 5. 602
rigida morte ſtrati jacebant 6. 1194
rigidas 5. 763
rigidis pruinis 2. 520
rigidum frigus 1. 356
rigor auri conlabefactatus ſolvitur æſtu 1. 493
rigorem 5. 639, 745
rigoris 6. 306, 367
ripas 2. 345 | 5. 257
ripis 2. 362
riſu tremulo concuſſa cachinnent 1. 918
riſus 4. 1133 | 5. 1402
ritè 1. 496
ritu 4. 1258 | 5. 118, 921 | 6. 1153. volucrum flammarum 1. 1095
rivos 5. 1371
rivum 2. 301 | 5. 1392
argenti rivus & auri 5. 1255
rixantes 6. 1284
robora 5. 818, 893. *ligna* 4. 54
duri robora ferri 2. 449
roborat 4. 1032 | 6. 341
robore ſaxi 1. 881
robur 3. 1030. adultum frangit 2. 1130
robuſtis 3. 450
robuſtus 5. 931 | 6. 1251
roditur 5. 259
rodunt 5. 257
rogárunt 6. 3
rogorum 6. 1281
Romanis 1. 41
Romulidarum 4. 687
rorantes ora lacrimis 3. 470
rorantibus lacrimis 2. 976
rore 1. 497, 777 | 5. 462
rore recenti gemmantes herbæ 2. 319
herbæ rore vigentes 2. 361
rorem ſolis, *aquam maris* 4. 440
roremque liquorum 1. 771
roriferis terram nox obruit umbris 6. 864
ros 1. 1191
roſam 1. 175
roſarum floribus 2. 627
roſea face ſol inferret lumina cœlo 5. 974
roſea ſol lampade lucens 5. 609
roſeam auroram 5. 655
rota, *nom.* 5. 433, 565
rotantque 6. 201
rapido rotantia turbine portant 1. 295
rotarum orbes 6. 550
rotas 3. 650 | 5. 517
rotunda, *plur.* 4. 363, 505, 958
rotundæ, *plur.* 4. 355
rotundis 2. 402, 451, 457, 465, 466 | 3. 187, 196, 206 | 5. 456
ruant cœli tonitralia templa ſupernè 1. 1098
ruantque 4. 521
ruat ratio omnis 4. 510
rubeant 6. 209
rubent 5. 463
rubentes 6. 1144

Digitized by Google

rubenti 2. 35
ruber 4. 1044
rubere 6. 1164
rubro 2. 802
rubrum 4. 406
ruebant ad terram minanti mente 5. 1324
ruere 4. 495, 521 | 5. 308, 314
ruct moles & machina Mundi 5. 97
ruina 3. 583 | 4. 940 | 6. 155, 606
ruinas 1. 741, 1100 | 5. 348 | 6. 571, 801. putres dabunt 2. 1145
permiſtas dabant equitum peditumque ruinas 5. 1328
ruinis 6. 543. complere 599
ruit, *neut.* 1. 290. *act.* ingentes naves 1. 273. arenam 6. 726
rumpat fœdera 2. 254
rumpere 6. 431. vincula amicitiæ 3. 84
rumpi taciturna ſilentia 4. 587
rumpunt pectora fremitu 3. 298
rupes, *plur.* 5. 203 | 6. 538
rupta, *ſing.* 5. 300
paſcua reddere rura 5. 1247
ruſſaque vela 4. 73
ruuntque impetibus crebris 1. 293

S.

SAccatum humorem 4. 1022
ſacer 6. 660, 1165
ſacra, *ſubſt.* 5. 1162, 1163
ſacrorum ſolemni more perfecto 1. 97
antiquo more ſacrorum 2. 610
ſæcla, *ſæcula* 3. 961, 1103
ſæcla, *ſpecies* 1. 21 | 2. 173, 1112, 1152 | 5. 848, 853, 860, 864, 986, 1026, 1083
ſæcla vitalia 1. 203
ſæcla hominum, *genera* 1. 468 | 5. 340
mortalia ſæcla, *animalia* 1. 1091 | 2. 1153 | 5. 789, 1168, 1237
ſæcla animantum 2. 77
ſæcla, *gens* pavonum aurea ridenti lepore imbuta 2. 502
ſæcla, *genera* ferarum 2. 994, 1075 | 3. 753 | 4. 415, 690 | 5. 945, 965, 980, 1058 | 6. 1218
ſæcla priora ſcriptorum 3. 629
poſtera ſæcla 3. 980
ſæcla percocta, *Mauri* 6. 722
nigra virûm percoctaque ſæcla calore 6. 1107
ſerpentia ſæcla ferarum, *ſerpentes* 6. 766
ſæcla morbi 6. 111
ſæcla bucera, *boves* 6. 1240
ſæcli, *generis* 2. 1078
ſæva, *ſing.* 6. 457. *plur.* 5. 860, 995
ſævas 3. 806, 1009 | 5. 1233
ſævi, *ſing.* 1. 476. *plur.* 5. 1313, 1326
ſævique, *ſing.* 4. 1010
ſæviat 2. 1102
ſævibat 5. 1001
ſævis, *nom.* 5. 223, 985, 1010
ſævit calcaribus ictus amoris 5. 1074
ſævitque minaci murmure pontus 1. 277
ſævos 3. 307 | 5. 1308
ſagacem animum 2. 839 | 4. 910
ſagaci ratione 1. 131, 369. animo 403. mente 1. 1021 | 5. 421
miſſus bis mille ſagittæ 4. 410
ſagittis 4. 1271
ſal 4. 1155
veſco ſale, *edaci* laxa pereſa 1. 327
ſalicis 2. 361
ſalirent 1. 188
ſalientum 4. 1193
rorem ſalis, *aquam maris* 4. 440
ſaliva 4. 642
ſalivas 4. 1101
ſalſa, *plur.* 6. 1187
ſalſas lacrimas fundere 1. 126
ſalſas lacunas 3. 1044. undas 6. 891, 894
ſalſi ſaporis humor 4. 223 | 6. 928
ſalſis lacrimis 1. 919. lacunis 5. 792. fluctibus 1079
ſalſo 3. 492 | 5. 129, 483 | 6. 473, 634
ſalſus 5. 488
ſaltantes 4. 977
ſaltibus 3. 11
ſaltu 3. 133 | 5. 560, 1317
ſaltum 5. 1250
ſaltus, *ſylvas* 2. 355 | 5. 1385
ſalvas, *nom.* 3. 696
ſalus 4. 509
ſalutantum 1. 319
ſalute 2. 625 | 5. 1214
ſalutem fulcire 3. 126. præſtare 4. 154
ſalutem, *vitam* in æternum ſepelire 2. 570
ſaluti 1. 44 | 6. 601
ſalutis 3. 325, 349, 832
ſumma ſalutis, *ſalus* 2. 862
Samothracia ferrea 6. 1042
ſanari 3. 509
ſancitum 1. 581
ſancta, *ſing.* 3. 372 | 5. 621. *plur.* 1. 1014 | 2. 434, 1092 | 5. 75 | 6. 69, 416, 1270
ſanctas 5. 148
ſanctiùs, *adv.* 1. 739 | 5. 112
ſancto 1. 39 | 6. 75
ſanctum 1. 731 | 5. 310
ſanguen, *ſanguinem* 1. 860
ſanguenque 1. 837
ſanguine 1. 86, 867 | 2. 631 | 3. 70, 443, 683, 790 | 4. 1207, 1229 | 5. 134, 1128, 1200, 1326, 1327, 1420 | 6. 474, 500, 1146, 1283
ſanguinis 1. 838, 882 | 3. 43 | 5. 901 | 6. 1203. flumen expirans 2. 354
ſanguis 1. 853 | 2. 194 | 3. 249 | 4. 1043, 1068 | 6. 1201
ſapere 2. 983, 986
ſaperent 3. 753
ſapienti 3. 761

Digitized by Google

ſapientia, *ſubſt.* 5. 10
ſapientibus 2. 986
ſapientum 2. 8 | 3. 98
ſapit 3. 146
ſapiunt alieno ex ore 5. 1132
ſapor 2. 678, 683 | 3. 268. oris 4. 489, 497
ſapore 1. 885 | 2. 401 | 6. 21. mellis 4. 675
ſaporeque 6. 780
ſaporem 2. 856 | 6. 868
ſapores 2. 430. mellis 2. 503
oris ſapori 2. 510
ſaporis 6. 928. falſi 4. 223
ſaporum 4. 710
ſatiare 3. 1017 | 4. 1095
ſatiate, *ſatietate* videndi feſſus 2. 1037. cibi 5. 1390
ad ſatiatem, *ſatietatem* terra ferarum ſcatit 5. 40
ſatiati 2. 320
ſationis & inſitionis origo 5. 1360
ſatum 4. 1226
ſatur ac plenus rerum 3. 973
ſatur aut laſſus 4. 954
Saturnus 2. 637
Satyra 4. 1163
capripedes Satyros 4. 584
ſaucia 4. 1041
ſaxa 1. 290, 327, 492 | 4. 141, 148, 578, 1279, 1280 | 5. 308, 494, 948, 949, 999 | 6. 228, 538, 540, 687, 692, 700, 942, 988, 1066
ſaxea, *plur.* 1. 317 | 4. 703 | 5. 982 | 6. 951
ſaxi 1. 881 | 2. 102 | 3. 905 | 4. 267, 269 | 6. 1062
ſaxis 1. 349, 454 | 3. 787 | 5. 131, 966 | 6. 194
ſaxo 6. 1054
horribilis de ſaxo jactu' deorſum 3. 1029
ſaxorum 4. 362
ſaxum 3. 993
adverſo nixantem monte trudere ſaxum 3. 1014
ſcandere gradus adultæ ætatis 2. 1122
ſcandit 3. 651
ahenis in ſcaphiis 6. 1044
ſcapique, *plur.* 5. 1352
quales expiret Scapteſula ſubter odores 6. 810
ſcatere, *à ſcato* 5. 597, 950 | 6. 896
ſcatit 5. 41 | 6. 891
ſcelere immani 5. 119
ſceleris viam endogredi 1. 83
ſceleriſque 3. 1028
ſceleroſa, *plur.* atque impia facta 1. 84
ſcelerum 3. 61
ſcelus averſabile 6. 389
ſcena croco Cilici perfuſa 2. 416
ſcenaï, *ſcenæ* 4. 77
ſcenaïque, *ſcenæque* ſplendere decores 4. 980
ſceptra 3. 1051 | 5. 1136
ſcibant, *ſciebant* 5. 951, 957
ſcibat, *ſciebat* 5. 932
ſcinditur 3. 530, 640 | 4. 150
alia ſcindunt cuppedine curæ 3. 1007
ſcinduntur 4. 91
ſcintilla 4. 610 | 5. 608
ſcintillare 6. 644
Scipiades belli fulmen, *Scipio* 3. 1047
ſciri 4. 471, 472
ad ſcopulum ire 2. 1172
ſcorta 4. 1267
ſcribundis 1. 25
ſcriptorum fæcla priora 3. 629
ratio ſcrupoſa 4. 526
ſcrutantes ferro abdita terrai 6. 809
ſcrutemur 1. 830
ſcrutentur ſub magno pectore 3. 998
Scyllarum membra 4. 736
Scyllas 5. 891
ſcymnique leonum 5. 1035
ſecandis 1. 747, 844
ſecando 1. 534
ſecedit 5. 705
ſecernat 3. 637
ſecernere 4. 469 | 5. 447
ſecernier, *ſecerni* 3. 264
ſecernundi 2. 472
ſecernunt terras ac mare 2. 728
hoc ſecius 6. 314
ſecludere terram ſolis lumine, *ſeparare à ſolis lumine* 5. 752
ſæclum 4. 1221 | 5. 1020
ſecreta, *adj. ſing.* 1. 174 | 2. 911 | 3. 625. *plur.* 3. 551 | 4. 87
ſecreta, *ſing.* cibo, *privata* 1. 195. *plur.* teporis, *privata calore* 2. 842
ſecretique, *plur.* ætheris ignes 5. 449
ſecreto, *ſeparato* 5. 448
ſecretum, *ſeparatum* 1. 597
ſecretumque, *ſeparatumque* & ſejunctum eſſe 1. 432
ſecta, *ſing. adj.* 5. 273 | 6. 638
ſectam divitioris ſequuntur 5. 1114
paces ventorum, animaſque ſecundas, *ventos ſedos* 5. 1229
ſecundo 4. 1134
ſecundum, *poſt* res 3. 35
ſecura, *ſing.* 3. 211
ſecuram 3. 952
faſces, ſævaſque ſecures 3. 1009 | 5. 1233
ſecurius, *nom.* 3. 990
ſecurum 5. 83 | 6. 57
ſecuta, *ſing.* 2. 578 | 3. 943 | 4. 375. *plur.* 5. 472
ſecutæ, *plur.* 5. 866
ſedantes 2. 662
ſedare 2. 955 | 4. 848 | 5. 943
ſedarent 5. 475
ſedes, *nom. plur.* 1. 993 | 5. 147, 154, 452, 1187 | 6. 417, 573, 871
ſedeſque, *nom. plur.* 3. 18
ſedibus 2. 964 | 3. 617 | 4. 1035 | 5. 145, 163 | 6. 798
ſegetes 5. 607, 1371
ſeque-gregari, *ſegregarique* 1. 453
ſejuncta, *plur.* 2. 860
ſejunctaque, *ſing.* 1. 59 | 2. 647
ſejunctis ſuppoſitiſque 6. 542
ſejunctum 1. 432
ſejunctus 2. 18
ſejungi, ſeque-gregari 1. 453

Digitized by Google

ſejungunt 2. 727
ſemen 4. 1025, 1032, 1034, 1202, 1240
ſemianimo corpore 6. 1266
ſemiferas hominum ſpecies 2. 701
ſemiferi capitis 4. 591
ſemimarinis corporibus Scyllas 5. 890
ſemina 1. 54, 177, 608, 894, 901 | 2. 439, 480, 496, 724, 754, 759, 775, 832, 1058, 1071, 1107 | 3. 128, 227, 393, 595, 713, 727, 870 | 4. 331, 335, 648, 653, 719, 999, 1208, 1250, 1254, 1260 | 5. 659, 667, 850, 914 | 6. 159, 181, 200, 205, 212, 216, 271, 275, 315, 342, 443, 496, 506, 519, 662, 672, 789, 841, 863, 867, 876, 884, 896, 899, 1001, 1091
ſemina rerum corpora 2. 676, 832
ſeminaque 2. 1053
ſemine 1. 161, 190, 207, 222 | 2. 419, 732, 823, 990 | 3. 746, 750, 764 | 4. 1038, 1039, 1204, 1218, 1222, 1231, 1233, 1240 | 5. 863, 888. permiſto 2. 585, 686
ſeminibus 1. 170 | 2. 284, 707, 1096 | 3. 188, 218, 231 | 4. 652, 1251 | 5. 457. cæruleis 2. 772. ſapientibus 987. ſenſu carentibus 989
ſemininque 3. 746
ſemine ſemininque 3. 764
ſeminis 1. 186 | 4. 1266
triſte leonum ſeminium 3. 742
ſemota, *ſing.* 1. 59 | 2. 19, 647. *plur.* 3. 66
ſemotæ, *plur.* 4. 811
te ſemotum à curis adhibe 1. 46
ſenecta ætate 5. 884, 894
ſenectam 4. 1249
ſenectis membris 3. 773
ſenectus 1. 415
ſeneſcere 2. 73 | 3. 447 | 4. 313
ſeneſcunt ævo, macieque 1. 326
ſenex cervus 3. 614
ſeniorque 3. 968
ſerta 4. 1125
ſertis 4. 1171
ſenſibu', *ſenſibus* 4. 468
ex non ſenſibu', *ex inſenſilibus* 2. 929
ſenſibus 1. 690, 694, 701 | 2. 312, 407, 408, 684 | 3. 561, 626, 630, 873 | 4. 465, 480, 486, 511, 524, 972 | 4. 150, 566, 1133
ſenſifer motus 3. 273
ſenſiferis motibus 3. 937
ſenſiferos 3. 246, 596. motus 241, 380
ſenſile 2. 887, 894, 901
ſenſilia 2. 892
ſenſilibus 2. 901
ſenſimus 1. 497 | 3. 844 | 4. 284
ſenſit 1. 91
ſenſu 2. 19, 399, 651, 803, 914, 971, 989 | 3. 102, 114, 357, 536, 685, 692 | 4. 450, 485 | 5. 145, 1057 | 6. 782, 960. caſſa 4. 127
ſenſuque 3. 896 | 5. 126
ex non ſenſu, *ex inſenſili* 2. 931
ſenſum 2. 439, 889, 907, 912, 923 | 3. 99, 105, 216, 239, 288, 353, 526, 534, 635, 888 | 4. 265, 361, 528, 629, 672, 674 | 5. 1171
ſenſumque 3. 769, 853 | 4. 735
ſenſus, *ſing.* 1. 424, 461 | 2. 435, 903, 973 | 3. 337, 362, 363, 545 | 4. 484, 919, 925, 947 | 6. 468 | *plur.* 1. 304, 448, 594, 694, 697, 751, 961 | 2. 138, 403, 422, 229, 432, 443, 469, 879, 886, 892, 910, 929, 931, 937, 942, 945, 958, 1005 | 3. 504, 549, 610 | 4. 111, 437, 481, 499, 515, 525, 530, 708, 712, 767, 853 | 5. 572, 1086, 1414 | 6. 984. animi 3. 577
ſententia 3. 372, 449 | 4. 565 | 5. 621
ſentiat 3. 1075 | 4. 526 | 5. 208
ſentibus 2. 461 | 5. 208
ſentimus 2. 746 | 3. 382, 385, 390, 447, 634 | 4. 229, 268, 269, 619, 621, 796 | 5. 543 | 6. 934, 949, *bis*
ſentire 2. 810, 864, 902, 909, 972, 988 | 3. 335, 351, 355, 551, 606, 625, 633, 646, 834, 1066 | 4. 230, 282, 283, 495 | 6. 935
ſentiſcant 3. 394
ſentiſcere 4. 590
ſentit 2. 811 | 3. 855 | 5. 1032
ſepelire 6. 1245
ſepelire in æternum ſalutem, *vitam* 2. 570
ſepiliri 1. 991
ſepire 5. 1250
ſepſit 5. 469, 471
ſepta, *ſing.* 6. 1146. *plur.* 1. 355 | 6. 87, 785. domorum 1. 490 | 6. 227, 859. ſaxea 4. 703
ſepulchrum 5. 260
ſepulta, *ſing.* 6. 1269
ſepulti, *plur.* ſomno 5. 973
ſepultis ſomno 1. 134. undique ventis 6. 192
ſepulturæ, *ſubſt.* 6. 1276
ſequaces curæ 2. 47. mores 3. 316
ſequantur 1. 1097 | 3. 915
ſequar 1. 979 | 2. 982
ſequatur 1. 362, 961 | 2. 255, 268 | 4. 819 | 6. 78, 338, 605, 1006, 1012
ſequentem 4. 368
ſequenti 4. 189
ſequentur 3. 981
ſequetur 1. 437 | 2. 491 | 3. 665
ſequi 4. 366, 513 | 6. 1041
ſequimur 1. 157
ſequitur 1. 17 | 3. 449, 622, 742 | 4. 951 | 5. 740, 746 | 6. 182, 289, 1013
ſequor 3. 3. diſponere 5. 530
ſequuntur 3. 416, 480 | 4. 277, 347, 992 | 5. 743, 1114 | 6. 808
ſerebant volnera vaſta 5. 1289

Digitized by Google

ſerena, *ſing.* 6. 98. *plur.* 2. 8 | 4. 213 | 5. 1189
ſerena cœli concutiat ſonitu 2. 1099
ſerenam 4. 138. vitam 2. 1093
ſerenas noctes vigilare 1. 143
ſereno, *nom.* vultu 3. 294. cœlo 6. 246
ſerenum lumen 2. 149
ſereſcunt veſtes diſpanſæ in ſole 1. 307
ſermo 5. 1396. perpetuus 4. 541
ſermone 5. 122, 150
ſermonem 4. 837
ſermonis 1. 832 | 3. 260
ſerpat 1. 416
ſerpens, *ſubſt.* 4. 642 | 5. 34, 691. *adj.* 6. 660
lubrica ſerpens exuit in ſpinis veſtem 4. 58
ſerpentia fæcla ferarum, *ſerpentes* 6. 766
ſerpentis, *ſubſt.* 3. 658
ſerpere 5. 524
aër inimicus ſerpere cœpit 6. 1118
ſerræ ſtridentis horrorem 2. 410
ſervabant 6. 1024
ſervans 6. 33
ſervant 1. 191 | 6. 922
ſervantur 4. 690
ſervârat 6. 992
ſervare 2. 572 | 4. 67, 636, 1060 | 6. 1408
ſervari 4. 107
ſervat 3. 655 | 4. 560
ſervata, *ſing.* 1. 1028. *plur.* 1. 550
ſervator 4. 687
ſervet 4. 300
ſervire 4. 1000 | 6. 15
ſervitium 1. 456
ſeta 4. 934
ſetæque, *plur.* 5. 786
ſetigeris ſubus amaracinum acre venenum 6. 974
ſetigeriſque ſubus 5. 968
ſevera ſilentia noctis 4. 462. noctis ſigna 5. 1189
pelage ſevera 5. 36
ſeveri, *plur.* agricolæ 5. 1356
zephyri cava per calamorum ſibila 5. 1381
ſiccare 5. 391
ſiccari 6. 626
Siculum, *Siculorum* per agros flammæ tempeſtas dominata 6. 642
Sicyonia 4. 1118
ſidebant 5. 493
ſidera 1. 232 | 2. 209 | 4. 392 | 5. 69, 116, 434, 454, 515, 622, 648. Mundi 1. 788 | 2. 330. noctis 1. 1064. ſerena 4. 214. candida 5. 1209
palantia ſidera ſolis & lunæ 2. 1030
ſidere 3. 383
Sidone Tyria 6. 584
ſient, *ſint* 2. 1078
ſiet, *ſit* 3. 102
ſigna 1. 2, 318 | 2. 621 | 3. 520 | 4. 446 | 5. 519, 627, 632, 635, 641, 1189, 1449 | 6. 220, 221, 1180
ſigni 5. 916
ſignifer 5. 460
ſigniferi, *ſing.* 5. 960. ætheris 6. 480
ſignificant 1. 13 | 2. 127, 640, 1015 | 3. 484
ſignificare 2. 616
ſignificarent 5. 1021
ſignificat 4. 700 | 5. 508
ſignis 1. 1088 | 4. 814 | 5. 533, 626, 630, 638, 694, 997. preſſis 3. 4
ſignifque 5. 1427
ſignorum 5. 710
ſignum 1. 881 | 5. 634, 686
ſilanos 6. 1263
σιλληνὸς 4. 1162
ſilentia 4. 462. taciturna 587
ſilerent 2. 505
ſilices 1. 572 | 2. 449 | 5. 314
ſilicum 6. 683
ſimilata, *plur.* 1. 688 | 4. 364
ſimplex 3. 232 | 5. 613, 619
ſimplice natura 1. 1012
ſimplicitate 1. 549, 575, 603, 606. ſolida 2. 156. ſimula 4. 1162
ſimulacra 1. 124, 1059 | 2. 24 | 3. 434 | 4. 34, 97, 126, 131, 155, 160, 165, 177, 192, 211, 240, 258, 304, 314, 319, 322, 328, 347, 352, 359, 604, 613, 728, 739, 757, 759, 762, 782, 789, 793, 799, 874, 974, 993 | 4. 1026, 1054, 1056, 1088, 1092, 1094 | 5. 63 | 6. 75, 418
ſimulacraque 4. 39, 737 | 5. 76, 309
belli ſimulacra ciere 2. 42
belli ſimulacra cientes 2. 324
ſimulacris 4. 335
ſimulacrum 2. 111 | 4. 150
ſincera natura 3. 531
ſinceris, *integris* membris 717
non ſincerum ſonore 3 886
ſinet 1. 333
ſingillatim 4. 104, 807
ſingula 2. 396, 397 | 3. 373 | 4. 259
ſingula quæque 2. 165
ſingulariter 6. 1065
ſingultus, *plur.* 3. 479
ſingultuſque, *ſing.* 6. 1158
ſint 5. 504, 505 | 6. 398
Siſyphus 3. 1008
ſiſtere 1. 1015, 1056 | 2. 603
ſiſtit 4. 417
ſita, *ſing.* 2. 801 | 3. 307, 860 | 6. 879. *plur.* 1. 428 | 4. 348
ſiti proſtrata corpora jacebant 6. 1262
ſitiens 4. 1018, 1090
ſitientia fæcla ferarum 5. 945
ſitientibu', *ſitientibus* 6. 893
ſitim 2. 662 | 4. 848 | 5. 943
ſitis, *nom.* 3. 930, 1097
anhela ſitis de corpore noſtro abluitur 4. 873
inſedabiliter ſitis arida corpora merſans 6. 1174
ſitit 4. 1093
ſitum 3. 141, 904
Smaragdi 4. 1119

Digitized by Google

inter cæruleum virides miſcere ſmaragdos 2. 804
ſociam 1. 25
ſociare 6. 858
ſocios 3. 61 | 5. 1325, 1441
ſol 2. 146, 149, 151, 210 | 3. 1057 | 4. 163, 326, 408, 435 | 5. 216, 268, 282, 384, 390, 593. 609, 618, 632, 650, 657, 681, 691, 935, 974, 1102, 1188, 1436 | 6. 523, 616, 620, 737, 854, 869, 962
ſolque 1. 807 | 4. 396 | 5. 402, 757
ſola, *ſubſt.* terræ, *terra* 2. 592
ſola loca 6. 395
unica, ſolaque, *ſing.* 2. 1077
ſolatia 5. 21, 114, 1404 | 6. 4
ſole 1. 307 | 2. 800 | 3. 220, 365 | 5. 293, 712 | 6. 264, 851, 925
ſolem 1. 820, 745, 1064 | 2. 1014, 1084 | 3. 142, 459 | 5. 69, 116, 303, 454, 626, 638, 702, 762 | 6. 618. cæli 5. 121
ſolemque 4. 412 | 5. 971
ſolemni 1. 97
ſolemnia ſacra curârit ſuſcipienda 5. 1162
ſolertius, *nom.* 5. 1355. *adv.* 1008
ſoli, *ſubſt.* 5. 187, 375
ſolibus aſſiduis 5. 253
ſolibus & pluviis intempeſtivis icta 6. 1100
ſolibus illis, *diebus illis* 6. 1217
ſolida, *ſing.* 1. 549, 575, 603. *plur.* 1. 511, 539, 621
ſolida ſimplicitate 2. 156
ſolidæ, *plur.* 1. 347
ſolidam 1. 513
ſolidi, *ſing.* 1. 498
ſolidis 1. 986 | 2. 87 | 4. 574 | 5. 925
ſolidiſſima, *plur.* 1. 566, 950
ſolido 1. 487, 489, 501, 519 | 3. 808, 820 | 5. 353, 365
ſolidum 1. 516, 522
ſolio ferventis aquaï 6. 800
ſoliorum 5. 1136
ſolis, *ſubſt.* 1. 5, 129, 148, 988, 1031 | 2. 59, 107, 113, 125, 139, 161, 163, 212, 653, 740 | 3. 92 | 4. 186, 200, 209, 372 | 5. 77, 143, 398, 419, 433, 463, 472, 485, 565, 571, 573, 603, 613, 661, 667, 703, 705, 709, 750, 752, 765, 772, 796, 979, 1205 | 6. 39, 208, 235, 272, 513, 874, 1195
multis ſolis redeuntibus annis 1. 312
ſolis flammam 1. 1089
ſolis & lunæ palantia ſidera 2. 1031
ſoliſque coortum 2. 1105
ſolis volventia luſtra 5. 929
ſollicitæ, *plur.* 3. 732 | 6. 1183
ſollicitamque 3. 1062
ſollicitant 4. 1002
ſollicitare 5. 163
ſollicitat 4. 1189
ſollicitata corpora 2. 964
ſollicitatur 4. 1031
ſollicito motu privata 1. 344. motu ſemper jactatur 6. 1036
ſollicitum 5. 47
ſolo, *ſubſt. ſolea*, *pede* 1. 926. *terra* 4. 432
loca nullius trita ſolo, *pede* 4. 2
ſolſtitiales ad metas ſe vertit 5. 616
ſolvant 3. 288
ſolvat 4. 906
ſolvendi pœnarum tempus adactum 5. 1224
ſolvens 6. 134
ſolventes 1. 1101
ſolvi 3. 593
ſolvit 2. 949 | 6. 796
conlabefactatus rigor auri ſolvitur æſtu, *calore* 1. 493
ſolum, *nom. ſubſt.* 1. 213 | 5. 212
ſolum, *ſubſt.* terræ 5. 1288, 1294
ſoluta, *ſing.* 1. 1017. *plur.* 1. 1096
ſolutas 3. 687
ſolutè, *adv.* diffuſa 4. 53
ſolutum cura pectus 2. 45
ſolvunt languentia membra 6. 798
ſomni 5. 1404
ſomnia 1. 106 | 3. 1061 | 5. 1157
ſomnis 3. 432 | 4. 38, 774, 790, 962, 969, 985, 1000, 1006, 1090 | 5. 63, 883, 1170, 1180
ſomno 3. 113, 164, 938, 990, 1060 | 3. 1003, 1016, 1021 | 6. 1179
ſomnoque 5. 973. ſepultis 1. 134
ſomnum 3. 923 | 4. 1012
abit in ſomnum gravis 3. 1079
ſomnus 4. 456, 905, 914, 951
ſomnus membra profudit 4. 761
ſonantes ſcapi 5. 1352
ſonanti 1. 826
ſonere 3. 157, 886
ſonitu 1. 289 | 2. 844, 1100 | 5. 1064, 1252 | 6. 128, 150, 154, 217, 387, 441
& re & ſonitu diſtare ſonanti 1. 826
ſonituque 2. 838 | 4. 612
ſonitum 2. 855 | 4. 530, 564, 618 | 6. 107, 130, 135, 156, 169
ſonitus, *ſing.* 2. 329 | 4. 694 | 6. 98, 284, 293. *plur.* 2. 835 | 4. 462, 498 | 5. 1027, 1043, 1254 | 6. 111, 132, 927, 986
ſonitus, *plur.* armorum 2. 48
ſonituſque, *ſing.* 4. 704. *plur.* 6. 400
lepido fucata ſonore 1. 645
ſonorem 4. 230 | 6. 935. clarum 4. 571. reddit 574
ſonores melicos peperere 5. 335
pleniæ ſonoribus aures 6. 1183
ſonos 4. 588
ſonus 4. 527, 838 | 6. 118, 182

Digitized by Google

ſopita, *ſing.* 6. 794
ſopita quieſcant per maria ac terras fera mœnera militiaï 1. 31
pariter mens & corpus ſopita quieſcunt 3. 933
ſopiti, *plur.* in ſomnis 3. 432
ſopitu', *ſopitus*, quiete 3. 1051
ſopitus letho 3. 917
ſopor 4. 820, 919, 953
ſopore 4. 40, 455, 769
ſoporem 3. 942 | 4. 996. altum 3. 467
ſorbere auras 6. 1128
ſordique ſepulta 6. 1269
ſors 3. 996
ſorte 4. 1216
ſortes 4. 1232
ſpargere 4. 610 | 5. 1201 | 6. 629
ſpargique 4. 680
aurora novo cùm ſpargit lumine terras 2. 143
ſpargitque 2. 195
lacrymis ſpargunt rorantibus ora genaſque 2. 976
ſparguntque 6. 612
ſparſa, *plur.* 2. 561
ſpatiis 2. 98 | 5. 567
ſpatio 1. 128, 185, 235 | 2. 77, 219, 316, 602, 1172 | 3. 264, 775 | 4. 160, 162, 179, 1278, 1280 | 5. 825 | 6. 300, 451, 622
ſpatium 1. 380, 390, 427, 473, 508, 524, 528, 954, 968, 983, 1046, 1073, 1103 | 2. 91, 162, 1052, 1109 | 3. 868 | 4. 193, 202, 208, 457, 561, 1189 | 5. 617 | 6. 487, 820, 1003, 1028
ſpatium præmonſtra currenti 6. 92
ſpatiumque 1. 1001 | 3. 826 | 5. 371
ſpe 5. 1346
ſpecie 2. 421, 663 | 4. 98 | 5. 580
ſpeciem 1. 126, 322 | 2. 489 | 4. 49, 77, 136, 138, 236, 243 | 5. 570, 582, 705, 723. *ſuperficiem* 3. 215
ſpecies, *ſing.* 1. 10, 149 | 2. 60, 1024, 1036 | 3. 931 | 4. 606 | 5. 1293 | 6. 40, 82, 991. *plur.* 2. 364 | 4. 711 | 5. 95
ſpeciem 5. 187, 1360. rerum 4. 210
ſpectando 4. 1095
ſpectare 2. 2 | 3. 55, 361, 779 | 5. 956
ſpeculi 4. 280, 318, 321
ſpeculi planitiem offendit imago 4. 295
ſpeculis 4. 96, 308
ſpeculo 4. 289, 303, 309, 315
ſpeculorum 4. 312. æquore, *æquabilitate* 4. 106, 291
ſpeculum 3. 987 | 4. 152, 157, 167, 270, 284. *bis*, 303, 309, 313
ſpeluncæ, *ſing.* 6. 699
ſpeluncas 6. 194, 544, 558, 580
ſpeluncis 1. 349 | 6. 537, 648, 942
ſperatque 4. 804
ſperata, *ſing.* 1. 141
ſpes, *ſing.* 5. 47. *plur.* 1. 922 | 4. 1079, 1089
ſpiclorumque, *ſpiculorumq;* 3. 199
lubrica ſerpens exuit in ſpinis veſtem 4. 59
ſpiracula mundi 6. 492
ſpirantes flammam chimæras 2. 704
Diomedis equi ſpirantes naribus ignem 5. 29
ſpirantes æquo certamine bellum 5. 393
ſpirantes mixtas ducimus auras 6. 1127
ſpirantibus 4. 935 | 6. 427
ſpirare 4. 985
ſpirat 6. 890
ſpiritus, *ſing.* 1. 38 | 6. 1152, 1184. unguenti 3. 223
durata, ac ſpiſſa, *plur.* 2. 444
ſpiſſeſcere nubem 6. 175
ſpiſſo corpore 6. 126
ſplendere 5. 1257
varios ſcenaï ſplendere decores 4. 980
ſplendida, *plur.* 2. 107 | 4. 151, 446
ſplendida oculi fugitant, vitantque tueri 4. 325
ſplendidus 3. 415 | 6. 207, 1185
ſplendor 4. 330. aquaï 212
ſplendore 5. 291. magnifico rigantur 4. 1023
ſplendoreque 4. 96
ſplendorem 2. 51
varias ſplendoris reddere formas 5. 715
ſpoliare 5. 761
ſpoliata, *plur.* colore 2. 841
ſpoliatur lumine terra 4. 378
ſpoliis vepres volitantibus auctas 4. 60
ſpoliis corpus veſtire ferarum 5. 952
ſpongiam 4. 622
ſpumant 4. 492
ſpumas agit 3. 488
ſpumigeri ſuis 5. 983
ſpurcæ 6. 782
ſpurcitia 5. 48
ſpurcities 6. 977
ſputa 6. 1186
ſqualida, *aſpera* 2. 468
ſqualida membra 5. 954
ſquallore materiæ 2. 425
ſquammigeri 1. 379
ſquammigeris 1. 373
ſquammigerum genus 1. 163
ſquammigerûm pecudes 2. 343. mutas 1082
ſtabili 3. 66 | 5. 1120
ſtabilita, *plur.* 3. 203
ad ſtabulum crebra reviſit 2. 360
ſtactæ liquorem 2. 846
ſtatione 4. 389, 397 | 5. 479, 519 | 6. 192
ſtatu 4. 776
ſtatuarum 3. 78
ſtatuit 6. 24
ſtatus, *ſing.* 3. 293, 1087 | 5. 827, 833
ſtellante cœlo 4. 213
ſtellas 2. 209 | 3. 1057 | 5. 303, 641
ſtellis 5. 1204 | 6. 356, 720
ſtercore 2. 871
ſonitu ſterila, *ſterilia*, & ſucco jejuna 2. 844
ſteriles 4. 1233, 1244
ſterili 4. 1228
ſternit 1. 275

Digitized by Google

ſternunt 2. 626
ſtertis 3. 1061
ſtillant 6. 514
ſtillantia 5. 949
ſtillavit 4. 1053
ſtillent 6. 943
ſtillicidI caſus lapidem cavat 1. 314
ſtimulat 2. 620
ſtimulatur 4. 191
ſtimuli 4. 1075
ſtimulis 4. 1208
ſtimulos 3. 1032
ſtimulum 3. 887 | 6. 603
ſtinguere 4. 1091
ſtingui, *interire* 1. 667
ſtinguique colorem 2. 827
ſtipata, *ſing.* 1. 336 | 2. 66, 294. *plur.* 1. 334, 604
condenſa ac ſtipata cohærent 6. 465
ſtipatis, *ſolidis* è partibus eſſe 1. 665
ſtipe largifica ditantes 2. 627
ſtipulamque 5. 607
ſtirpe 1. 734 | 4. 1215
ſtirpem 5. 35
ſtirpes 5. 1099, 1364
ſtolidi 1. 642
ſtolidis 1. 1067
ſtomachi humectum tenorem 4. 636
ſtomacho 4. 870 | 6. 1167
ſtragem dat ſonitu magno 1. 289
ſtragemque propagant 1. 281
ſtrata, *ſing.* 6. 1221. *plur.* 4. 847 | 5. 1416. viarum 4. 417. aquarum 6. 1263
ſtrataque viarum 1. 316
ſtrati, *plur.* 6. 1194
viam ſtravit Xerxes per mare magnum 3. 1043
ſtrepitu 4. 586
ferræ ſtridentis acerbum horrorem 2. 410
ſtridit ferrum 6. 148
ſtringere 1. 487
gelidai ſtringor aquai 3. 693
ſtructa ſaxorum 4. 362
ſtructas 6. 194
ſtudeat cognoſcere 3. 1085
ſtudeo te ſociam ſcribendis verſibus eſſe 1. 25
ſtudia 4. 968
ſtudio 1. 47 | 3. 647 | 4. 959
ſtudium 2. 268 | 4. 981
è ſapienti ſtulta queat fieri 3. 762
ſtultitia 4. 1176
ſtulte, *nom.* 3. 952
Acheruſia ſit ſtultorum vita 3. 1036
ſtupa 6. 880
ſtupæ, *plur.* 6. 899
ſtupam 6. 896
Arcadiæ volucres Stymphala colentes 5. 32
ſuadent 4. 1150
ſuadere 1. 102
ſuadereque 5. 1051
ſuadet 1. 143 | 2. 171
animalia ſuapte vagari 1. 1060
ſuaſit 6. 1280
ſuave 2. 1, 4, 5 | 4. 662, 663
ſuavem 1. 923
ſuaves 1. 7, 40
ſuavi 1. 414 | 4. 455
ſuavidicis verſibus 4. 181, 907
ſuaviloquenti carminePierio 1. 944 | 4. 20
ſuaviloquis verſibus 2. 528
ſuavis 1. 142 | 3. 174, 223
ſuaviter 4. 627, *bis*
ſuavius, *nom.* 5. 1412
ſubactas 1. 465
ſubat 4. 1192
ſubcava, *ſing.* 6. 682. *plur.* 556
ſubdebant 6. 1283
ſubdere 5. 102
ſubdita, *ſing.* 4. 449. fax irai 3. 304
ſubditat ſtimulum 6. 603
ſubditus 6. 1044
ſubdola cum ridet placidi pellacia ponti 2. 559
ſubdola placidi pellacia ponti 5. 1003
ſubducat ſe raptim terra pedibus 1. 1099
ſubducere ex oculis vetuſtatem 2. 69
ſubeant 3. 736
ſubegerit 5. 50
ſubegit mittere 5. 1027
ſubeſſe 2. 127 | 3. 886
ſubeſt 3. 274
ſubibat 6. 1244
ſubjecta, *ſing.* 1. 79
ſubjectare 6. 700
ſine vi ſubigente, *impellente* 2. 193
terrai ſolum ſubigentes 1. 213 | 5. 212
ſubigit 3. 1090 | 6. 737
ſubjungas 3. 422
ſubjungere 2. 861
ſublata, *ſing.* 1. 96
ſublatis 3. 370 | 4. 1260
ſublimaque, *plur.* cœli 1. 341
forma ſolis debet ſublime videri 5. 573
ſublime volantes, *per altum* 2. 206 | 6. 96
ſublime, *in altum* feruntur 4. 134
ſublimem in curru 2. 601
ſubmerſaque, *plur.* 6. 540
ſubmittere 4. 162
ſuboles 4. 1225
ſuboriri 1. 1033, 1048 | 2. 1137
ſubortu 5. 304
ſubruit 6. 544
ſubruitur omnis natura 4. 864
ſubſedere peſſum multæ cum civibus urbes 6. 589
ſubſedit funditùs, ut fæx 5. 498
ſubſequitur 2. 495
ſubſidendo 1. 990
ſubſidere ſaxa 4. 1191 | 5. 494
ſubſiliunt 2. 191
ſubſiſtere 1. 1078 | 2. 236
ſubſit 3. 285
ſubſternere delicias 2. 22
ſubſtrata, *plur.* 4. 413 | 6. 619
ſubſtratus 6. 746
ſubtertenuatur habendo 1. 313
ſubſunt 4. 1075
ſubtexit 6. 481
ſubtexunt 5. 467
ſubtilem 2. 385 | 4. 746 | 6. 224
ſubtili 4. 86, 899
ſubtilia 4. 114, 121
ſubtilibus 3. 196
ſubtilis imago 4. 751
ſubtiliter 3. 739 | 6. 1030

Digitized by Google

ſubtracta, *ſing.* 6. 604
ſubvehat 5. 516
ſubverſa, *ſing.* jacebat priſtina majeſtas ſoliorum 5. 1135
ſubus, *ſuibus* 6. 977. ſetigeris 974
ſurſùm ſuccedere 2. 204
ſuccedere ad ſuperas fauces 3. 608
ſolem ſuccedere præter 4. 142
nubes ſuccedere ſoli cœpere 5. 287
ad ſummum ſuecedere honorem 5. 1122
in montem ſuccedere ſylvas 6. 1369
à pedibus minutatim ſuccedere frigus non dubitabat 6. 1189
ſuccedit 5. 1277
ſuccenſa, *ſing.* 6. 150. *plur.* 2. 592
ſucceſſere 6. 401
ſucceſſit 4. 1053 | 5. 1274
ſucci, *ſing.* 4. 626
ſuccidere 5. 110. artus 3. 157
ſuccidit 5. 483
ſuccinctas rapidis canibus Scyllas 5. 890
ſuccis 6. 987
ſucciſa, *plur.* 5. 1331
ſucco 2. 844 | 4. 631
ſuccos 3. 227
ſuccum 4. 619, 621 | 5. 810
ſuccumbere 5. 495
ſuccumbunt 2. 1140
ſuccurrere 5. 764
ſuccus 2. 682, 683 | 3. 224, 787 | 5. 131
ſuccutit ferratos rotarum orbes 6. 550
ſudabant fauces ſanguine 6. 1145
uvas autumno fundi ſudante videmus 1. 176
ſudantia linguai humida templa 4. 628
ſudare 4. 985
ſudent ſanguine 5. 1128. humore ſaxa 6. 943
ſudor 5. 488 | 6. 501, 944. maris, *aqua marina* 2. 464
ſudorem 4. 861, 1121
ſudores 3. 155
ſudoriſque madens per collum ſplendidus humor 6. 1185
ſuemus 1. 55, 302 | 4. 370
ſuërint, *ſueverint* 4. 304
ſuërit, *ſueverit* 5. 54
ſues 5. 1308, 1322
ſuëſſe, *ſueviſſe* 5. 910
ſueta, *plur.* 2. 448
ſuëvit 6. 793, 953
ex aliis ſentire ſuetis, *ex ſenſibilibus* 2. 902
ſufferre 5. 1271, 1303, 1358
ſufficit aliam naturam 3. 704
ſuffriunt, *act.* 6. 479. æra 2. 107
ſuffire terras ætheriis ignibus 2. 1097
ſuffit 4. 1168
ſuffocari 3. 904
ſuffodit 5. 483
ſuffugit 4. 361 | 5. 151
ſuffulciat 4. 865, 948
ſuffulta, *ſing.* 4. 429 | 6. 1144
ſuffundens 3. 39, 309
ſuffunduntque 6. 478
ſuffuſa, *ſing.* luce oculos rubentes 6. 1144
ſetigeris ſuibus 5. 968
ſuis, *ſubſt.* ſpumigeri 5. 983
ſulci 4. 1265
ſulfur 6. 806
ſulfuris auras halantes 6. 220
ſumant 2. 547 | 5. 680
ſumaſque 1. 973
ſumere 2. 347 | 3. 371 | 4. 1259 | 5. 842 | 6. 339
ſumet 1. 150
ſumit 1. 875 | 3. 289 | 4. 1067 | 6. 325
ſumma, *ſubſt.* 1. 236, 615, 1027, 1044 | 2. 70, 90, 310, 339, 696, 1076 | 3. 513 | 5. 195, 238, 331, 362 | 6. 605
ſummaque, *ſubſt.* 5. 266
ſumma rerum 1. 334, 503, 757, 1007 | 2. 74
ſumma loci 2. 1043
ſumma ſalutis, *ſalus* 2. 862
ſummaque profunda 2. 1053
ſumma ſummarum, *univerſum*, 3. 817 | 5. 362
in ſumma, *tandem* 3. 84
ſummæ, *ſubſt.* 1. 1052
ſummai, *ſummæ ſubſt.* 1. 953, 983 | 6. 650, 679
ſummam, *ſubſt.* 1. 637, 704, 707, 962, 1041 | 2. 512, 517 | 5. 164, 369 | 6. 613, 649
ſummam rerum 2. 303, 530. materiai 526. immenſi, univerſi molem 1094
ſummam ſummai totius 6. 679
ſummamque, *ſubſt.* 1. 437 | 6. 484
rerum ſummam minimamque 1. 613
ſummarum, *ſubſt.* ſumma eſt æterna 3. 815 | 5. 362
ſummatim attingere 3. 261
ſummatum, *principatum* 5. 1141
ſumme celeri ratione geruntur 4. 255
terram genibus ſummiſſa petebat 1. 93
ſummiſſaque, *ſing.* gens animantum 1. 1032
ſummiſſo corpore 5. 1071
ſummittere 1. 194 | 2. 673 | 6. 818
ſuaves dædala tellus ſummittit flores 1. 8
ſumſi 5. 249
ſumſit conamina 6. 1039
ſumta 4. 1175
ſumunt 2. 188 | 5. 818, 893
ſupellex 4. 453
eſſe ſuper, *ſupereſſe* 3. 819
ſupera de parte 6. 855
ſuperabat, *ſupererat* 5. 804
ſuperant, *act.* 2. 575
ſuperante 4. 668
ſuperantur 2. 576
ſuperantior, *potentior* ignis 5. 395
ſuperare, *act.* 2. 569 | 5. 408, 412. *neut. ſupereſſe* 1. 631, 673, 790 | 2. 750
ſuperas 3. 608
ſuperata 2. 502
ſuperatum 4. 1210
ſuperavit 3. 1056 | 4. 1210 | 5. 397
ſuperba, *plur.* ſceptra 5. 1236

Digitized by Google

ſuperbas 5. 1172
ſuperbe, *adv.* dictum 5. 1223
ſuperbi, *plur.* 5. 1221
ſuperbia 5. 48
ſuperbis, *nom.* 2. 1090
ſuperbos 4. 1171
ſuperbum 5. 1017
ſupercilium triſte 6. 1182
ſuperedita, *ſing.* 5. 707
ſuperinſidet 3. 914
è ſupero 2. 227 | 6. 511
ex ſupero 2. 241, 248
ſuperum ratio cœlique tenenda 6. 82
ſupina, *plur.* 4. 443, 520
ſuppeditabatur 5. 1175
ſuppeditant 1. 232 | 5. 387
ſuppeditantur 1. 995 | 2. 568
ſuppeditare 1. 1039 | 2. 1137 | 5. 299, 666
ſuppeditârit, *ſufficerit, neut.* 2. 1162
ſuppeditas 3. 10
ſuppeditatque 5. 284
ſuppeditat 3. 23. dicere, *facile eſt dicere* 3. 731
ſuppeditatur lumine lumen 4. 190
ſuppeditentur 2. 26 | 6. 1064
ſuppeditet 1. 548 | 5. 294
ſuppeditetur 4. 816
ſuppetere 1. 1049
ſuppleri 1. 1044
ſuppoſitiſque 6. 542
ſupremæ 6. 91
ſupremo tempore 1. 547 | 3. 549
ſupremos montes 1. 275
ſupremum tempus 6. 1190
ſurarum faſtigia 4. 826
ſurdis 4. 1051
ſurgere 3. 652 | 5. 702 | 6. 466, 467
ſurgit 4. 1127 | 6. 819
ſurgunt 1. 253 | 4. 1076 | 6. 788, 1099
ſurpere, *ſubducere ſeſe oculis* 2. 314
loca ſurſum, *ſuperna loca* 6. 467
ſurſus vorſus 2. 188
horrens Arcadius ſus 5. 25
amaracinum fugitat ſus, & timet omne venenum 6. 973
ſuſcepit 5. 403
ſuſcipere 3. 373, 461 | 4. 1246 | 6. 77
ſuſcipiendaque curârit ſolemnia ſacra 5. 1162
ſuſcipit 3. 406
ſuſcipiunt 3. 367 | 4. 1243
ſuſcitat delubra 5. 1165
ſuſpenſa, *ſing.* 3. 197 | 6. 1126
ſuſpenſæ, *plur.* 1. 306 | 6. 471
ſuſpenſam *ſ.* 113
ſuſpenſis teneros imitantur dentibus hauſtus 5. 1068
ſuſpicere 2. 1038
ſuſpiciens 1. 36
ſuſpicimus 5. 1203
ſuſpirat 2. 1164 | 4. 1185
ſuſtentare 2. 1147
ſuſtentata, *ſing.* 5. 97
ſuſtineat 5. 558
ſuſtinet 2. 607
levi ſuſtollit machina niſu 4. 904
ſuſtulit 5. 459, 789
ſylvæque, *plur.* ferarum 5. 202
crebram ſylvam 6. 134
ſylvarum 1. 285 | 5. 1283
ſylvas 1. 257, 905 | 5. 1242, 1252, 1369, 1385
ſylvaſque 5. 953, 990, 1265. profundas 42
ſylveſtre bellum gerentes 5. 1244
ſylveſtre genus terrigenarum 5. 1410
ſiſtula ſylveſtrem ne ceſſet fundere Muſam 4. 593
ſylveſtria templa 5. 946. ſæcla ferarum 665. membra 968
ſylvifragis flabris, *flatibus, ventis*, 1. 276
ſylvis 5. 960 | 6. 1219
Syria 6. 756

T.

TAbent 4. 1155
tabes, *ſing.* 6. 1199
tabeſcat tetro odore 3. 580
tabeſcens cera liqueſcat ſuper igni calido 6. 515
tabeſcere 2. 1171 | 3. 924 | 5. 679 | 6. 964
tabeſcunt 4. 1113
tabi, *tabe* nimborum arbuſta vacillent 1. 806
tabificis radiis ſol omnia luſtrans 6. 737
tabo terram conſpergere 3. 661
tabularum 6. 1068
tacentes 4. 463
tacita, *ſing.* 2. 625 | 3. 909
taciti, *plur.* 5. 973, 1213
tacito 6. 1177
taciturna, *plur.* ſilentia rumpi 4. 587
tacitus 5. 1090
tacta, *plur.* 6. 903
tactile 5. 152
tactu 1. 319 | 2. 408, 741 | 3. 166 | 4. 268 | 6. 779, 1148
tactum, *ſubſt.* 3. 167 | 4. 234, 489 | 5. 151 | 6. 868, 1163
tactus, *ſubſt. ſing.* 1. 242, 436, 455 | 2. 433 | 4. 489. *plur.* 1. 690 | 2. 434. *bis*, 815
talipedans 3. 503
tam magis 5. 454 | 6. 100
tam magis, *eo magis* 5. 488
tam de ſubito, *tam cito* 2. 265
ut potero ſummatim attingere tangam 3. 261
tangat 4. 678
tangent 4. 909
tangere 1. 305, 644, 690 | 2. 403 | 3. 771 | 5. 153, 845
tangere animum turpi parte 2. 680
tangi 1. 305 | 5. 153
tangimus 2. 746 | 4. 267
tangis 2. 812
tangit 4. 225 | 6. 930
tangitur 2. 650 | 4. 931. ira 1. 62
Tantalus caſſa formidine torpens 3. 994
tantillo momine fluctuat aqua 3. 190
quàm magis, tantò magis 6. 459
tantula pars 3. 414. animalia 4. 115
tantula tantum corpus corpuſcula

Digitized by Google

corpuſcula poſſunt contorquere 4. 897
tantulus ſol 5. 593
tantùm quod, *niſi quod* 2. 220
tantum hoc oneris 4. 877
tarda membra 1. 415
tardata, *plur.* 2. 164
tardè, *adv.* 4. 696
tardeſcit lingua, madet mens 3. 478
tardius, *adv.* 2. 150, 155 | 5. 701 | 6. 165, 182
tardum cunctatur olivum 2. 392
Tartara 3. 979 | 5. 1125. lethi 3. 42
Tartarus lucis egenus horrificos eructans faucibus ignes 3. 1025
taurea, *plur.* vincla 6. 1069
tauri, *plur.* 5. 1322
taurino glutine jungitur 6. 1067
tauros tentârunt in mœnere belli 5. 1307
taurus Cretæ 5. 26
tecta, *ſubſt.* 2. 1109 | 4. 405, 432 | 5. 982 | 6. 260, 548, 574, 596. domorum 2. 191 | 6. 222. abſona 4. 520
tecta, *adj.* 6. 539
tectaque, *ſubſt.* 6. 1260
tectæ, *plur.* 4. 934
tectis, *ſubſt.* 3. 1077
tedaque 2. 387 | 6. 881
tedæ, *plur.* 3. 1030 | 5. 297
tedæque, *plur.* 6. 899
tedai, *tedæ* 6. 897
tedamque 6. 902
tedis 2. 383
tegit 5. 201
texile tegmen 5. 1349
tegmine 3. 603, 649
tegmine cœli 2. 661 | 5. 1015
reſoluto corporis omni tegmine 3. 576
ſub cœli tegmine 1. 987
tela, *plur.* 1. 148 | 2. 48 | 4. 843 | 5. 1265, 1326, 1327, 1350. lucida diei 2. 59 | 3. 92 | 6. 39
telaque, *plur.* 2. 621
teli 3. 171 | 6. 402
telis corporeis, ictuque laborat 3. 177 | 4. 1045
gelidis torpet telis perfixa pavoris 3. 306
tellure 5. 70, 798, 905 | 6. 578
magnam tellurem 2. 603
telluris gremium 2. 375
tellus 1. 7, 136, 179, 194, 229, 1013 | 2. 589, 872, 1150, 1156 | 3. 26 | 5. 235, 458, 465, 547, 788, 835, 915, 924, 940, 1219, 1235, 1439 | 6. 357, 559, 604, 631, 663, 667, 790, 816, 843, 862. ære renideſcit 2. 328
tellus amplectitur oſſa 4. 738
telo 1. 980
telum 6. 397. volatile 1. 969. exercens 2. 1102
temere 2. 1059 | 3. 252 | 5. 1000, 1177 | 6. 318, 1217
temnis 3. 970
temnunt 5. 1237
tempeſtas 1. 805 | 5. 437, 1394 | 6. 254, 288, 457, 489. arridet 2. 32
liquidiſſima cœli tempeſtas 4. 170
tremulo tempeſtas impete fulgit 6. 173
tempeſtas flammæ Siculûm dominata per agros 6. 642
tempeſtaſque cietur turbida cœlo 6. 375
tempeſtate coacta 1. 762. coorta 6. 195
tempeſtatem altam 6. 262. opacam 523
atram fulminibus gravidam tempeſtatem 6. 258
tempeſtates 1. 179 | 5. 743 | 6. 83, 671, 956
tempeſtateſque volantes 6. 611
tempeſtatibus 5. 1082
tempeſtiva, *plur.* dabant pullorum examina 5. 1363
templa 1. 121, 1063 | 2. 28 | 3. 25, 86 | 5. 522, 1187 | 6. 387, 1272. Acheruſia 1. 121. ſerena 2. 8. cœleſtia 6. 670. cœli 2. 1000 | 5. 492 | 6. 285, 644, 1226. mundi 5. 1204. cœli lucida 1. 1013 | 2. 1038. cœli tonitralia 1. 1098. mundi mortalia 6. 42
humida linguaï ſudantia templa 4. 628
ſylveſtria templa, *antra* Nympharum 5. 946
templaque mentis 5. 104
templis 5. 1338
mundi magnum & verſatile templum 5. 1435
templum Palladis Tritonidos almæ 6. 750
tempora 1. 564, 929, 1065 | 2. 33, 170, 1166 | 3. 1018 | 4. 797 | 5. 221, 618, 691, 1183, 1275, 1395, 1437 | 6. 358, 361. caput 4. 5 | 6. 1192
tempore 1 27, 94, 99, 103, 177, 321, 328, 338, 352, 389, 448, 551, 555, 561, 769, 990, 1036 | 2. 146, 163, 218, 236, 259, 293, 558, 651, 1098 | 3. 24, 115, 455, 531, 752, 594, 844, 875, 881, 1101 | 4. 156, 209, 446, 502, 794, 795, 798, 811, 1002, 1069 | 5. 71, 107, 173, 189, 232, 317, 379, 424, 637, 655, 660, 666, 668, 669, 670, 672, 698, 747, 748, 749, 755, 758, 800, 807, 821, 876, 915, 938, 969, 976, 1044, 1080 | 6. 229, 374, 412, 415, 488, 716, 730, 796, 813, 849, 1027, 1234, 1249. iniquo 1. 42, 184. ſupremo 1. 547. fauſto 1. 805. puncto, *brevi* 4. 215
ex infinito tempore contractum bellum 2. 574
tempore, *temporis*, puncto 2. 263, 455, 1005
temporis 2. 1166
temporis 1. 559 | 3. 400, 867, 986, 988, 1086 | 4. 265, punctо 1. 1102
tempus 1. 460, 463, 634, 904, 1015 | 3. 605 | 5. 247, 1224 | 6. 368, 371, 565, 1190. mundi genitale 2. 1104

tempuſque

Digitized by Google

tempuſque 1. 1046
tendere 4. 326. curſum, 5. 630
tendimus 6. 25
tendit 4. 1048 | 5.482, 727
tendunt 4. 180, 613, 1197
teneant 4. 991
teneas 2. 1089
tenebant 5. 946
tenebræ 6. 489
occidit ex templo lumen, tenebræque ſequuntur 3. 416
tenebras 1. 116 | 3. 1099 | 4. 172 | 6. 250, 409
tenebraſque 1. 147 | 2. 58 | 3. 91 | 5. 976 | 6. 38
tenebris 2. 15, 53, 55, 57, 745, 797 | 3. 1, 77, 88, 90 | 4. 232, 236, 338, 349 | 5. 11, 175, 777 | 6. 35, 37, 257
tenemus 3. 673 | 6. 950
tenenda, *ſing.* 6. 82
tenent 3. 925 | 5. 203, 1377
tenentes 5. 993 | 6. 899
tenentur 1. 330 | 3. 566, 571 | 6. 350
tener humor 1. 809
teneræ, *plur.* 2. 261
teneras 1. 180, 208, 261
teneraſcere 3. 756
tenere 1. 947 | 2. 7, 530, 582, 912 | 3. 381 | 4. 23, 584, 969, 1200 | 5. 513, 712, 762, 1127, 1311 | 6. 1111
tenerent 1. 523, 683
teneret 1. 165, 240 | 5. 978
teneri, *nom. ſing.* 2. 367. *verb.* 1. 1080 | 2. 405, 446, 717 | 3. 137 | 4. 596, 648 | 6. 453, 1086
tenet 1. 509 | 2. 512, 1065 | 3. 649, 1083, 1097 | 4. 1087 | 5. 820 | 6. 862. *impedit* 1. 1008. *intelligit* 2. 1171
tenetur 2. 583, 938 | 3. 324, 831 | 4. 887
humectum ſtomachi tenorem 4. 636
tenorem unum conſervant 5. 509
frons tenta minebat 6. 1193
tympana tenta ſonant palmis 2. 618
tentabant 5. 1367
tentamus, *tangimus* 4. 235
tentans 5. 658, 1066
tentante dolore 3. 148
tentantur greſſus 6. 1114
tentare 5. 1298 | 6. 1135
tentarentur morbis, periclis 5. 347
tentaret 6. 1249
tentârit, *tentaverit* 5. 780
tentârunt, *tentaverunt* tauros in mœnere belli 5. 1307
tentat dubiam mentem rationis egeſtas 5. 1210
tentata, *ſing.* 1. 538. *plur.* 531. periclo 632
tentetur 3. 313
tepefacta, *ſing.* 6. 371
tepidum manibus proponere tactum 6. 1163
terantur 1. 897
teratur 4. 179
terendo 1. 901
terebant 5. 1322
terebrare 5. 1267
teretes æſtate cicadæ folliculos linquunt 5. 801
tereti cervice repoſta 1. 36
tergemini, *ſing.* Geryonaï vis tripectora 5. 28
terget 6. 118
à tergis, *à tergo* 2. 87
tergo 4. 195 | 5. 1319 | 6. 1025
ſub tergo terraï 6. 539
terimus lapidi lapidem 1. 883
teritur 4. 1120
terminat 1. 1011
mare terras terminat omnes 1. 999
terminus 1. 78, 590 | 3. 1033 | 5. 91 | 6. 65. vitæ depactus, *finitus* 2. 1086
terra 1. 162, 568, 716, 777, 785, 788, 804, 868, 999, 1091, 1094 | 2. 603, 651, 888, 998, 1113 | 3. 174, 644, 854 | 4. 371, 378, 765, 997 | 5. 40, 261, 395, 435, 474, 481, 552, 761, 782, 794. *bis*, 803, 814, 820, 935, 1367 | 6. 139, 260, 476, 543, 552, 553, 554, 571, 770, 806, 819, 841, 844, 845, 861, 865, 956, 1099
terraque 1. 188, 1099 | 2. 939 | 3. 849 | 5. 220, 290, 535 | 6. 397, 522, 678, 884, 957
terra ſolis vapore fota 1. 1031
alma mater terra 2. 992
in terraque 1. 1058
terræ, *ſing.* 2. 1105 | 3. 906, 1048 | 5. 458, 496, 778, 806, 809, 833, 969, 1246, 1254, 1288, 1294 | 6. 556, 586, 591. *plur.* 2. 1108
terræque, *ſing.* 1. 770 | 3. 173 | 5. 99, 246, 375 | 6. 665
terræ ſola 2. 592
terraï, *terræ* 2. 1062 | 5. 236, 252, 432, 450 | 6. 534, 539, 579, 597, 652, 809. Italiæ oras 1. 722. orbem 3. 1002
terraïque, *terræque* 1. 213 | 5. 212
matris terraï 1. 252
terram 1. 93, 788, 840 | 2. 209, 603, 927 | 3. 661 | 4. 784, 1015 | 5. 69, 210, 240, 320, 402, 418, 485, 622, 752, 933, 1253, 1320, 1332, 1365 | 6. 52, 204, 535, 560, 583, 745, 837, 857, 864, 869, 872, 962. patriam 2. 641
terramque 1. 714, 784 | 2. 1084 | 5. 79, 1324 | 6. 600, 687, 831
terramve 1. 710
terram pede pellere matrem 5. 1401
terrarum 1. 718, 887, 1083 | 4. 216, 414 | 5. 75, 106, 143, 204, 326, 345, 1345 | 6. 566, 629. oras 2. 555. orbe 2. 543. orbem 2. 613, 657, 1055. orbes 2. 1074
terras 1. 3, 31, 279, 341, 745, 820, 869, 999 | 2. 143, 212, 215, 256, 473, 608, 713, 727, 999, 1014, 1097 | 4. 200, 203, 418, 421 | 5. 93, 116, 215, 269, 343, 594, 649, 653, 654, 657, 681, 692, 775, 909, 978, 1091 | 6. 263, 286, 400,

Digitized by Google

400, 445, 490, 495, 612, 634, 637, 668, 851, 852. omniparentes, *quæ pariunt omnia* 2. 705
terras obruerent caligine 6. 633
terraſque 5. 399
terreno 1. 1085 | 2. 1113
terreſtria 2. 703 | 5. 295, 792
terreſtribus 2. 283
terribili 6. 154, 852
terrificant 4. 38
terrificas capitum quatientes numine criſtas 2. 632. undique 5. 1314
terrificet 1. 134
terrifico, *nom.* quatiunt ſonitu 6. 387
terrigenarum 5. 1410
terrigenas 5. 1426
terriloquis victus dictis 1. 104
terris 1. 64, 131, 153, 211, 840, 869, 870, 889, 1057, 1061, 1093 | 2. 476, 728, 639, 1110 | 4. 419, 1168 | 5. 447, 492, 564, 586, 699, 753, 795, 901, 914, 918, 1257 | 6. 49, 448, 588, 630, 633, 713, 788
terriſque 2. 534 | 5. 629
terrore 5. 41, 1335 | 6. 217, 595
falſo terrore coacti 3. 68
concidere ex animi terrore 3. 158
torrorem 1. 147 | 2. 58 | 3. 91 | 6. 38
terrores 3. 16
belli terroribus addidit augmen 5. 1306
mutua inter ſe rami ſtirpeſque teruntur 5. 1099
teſtor 1. 858
teterrima, *ſing.* ſpurcities cœnum 6. 976
tetigere ſummum aleſcendi cacumen 2. 1129
tetigit 3. 1078 | 6. 907
tetra, *ſing.* abſynthi natura 2. 400. nimborum nocte coorta 4. 173 | 6. 252. *plur.* abſynthia 1. 935 | 4. 11, 123. cadavera 2. 415. ulcera 5. 993. Tartara 1125
tetri, *ſing.* ſanguinis 6. 1203. *plur.* 2. 421
aſpera tetri viri primordia 2. 475
tetris ulceribus 6. 1198, 1269
tetrius, *nom.* eſſet 2. 509
tetro 2. 704, 871 | 3. 580 | 4. 689 | 6. 21, 216, 787, 807
tetros boves Lucas anguimanos, *elephantes* 5. 1301
tetrum volvebat odorem 6. 1152
texit 6. 852
texta, *ſubſt.* 5. 95 | 6. 350. ferrea 1052
propter tenuia texta 4. 747
textaque rerum 6. 995
textile 5. 1350. tegmen 1349
textilibus in picturis jacteris 2. 35
tenuia textu 4. 732
texturæ, *ſubſt.* 1. 248 | 3. 210 | 4. 661
textura prædita rara 4. 196
texturæ, *ſubſt. plur.* 6. 1082
texturas, *ſubſt.* rerum tenues 4. 159. diſſimiles 6. 776
thalaſſina 4. 1120
incluſa theatri mœnia 4. 79
theatris 6. 108. intenta vela 4. 74
bellum Thebanum & funera Trojæ 5. 327
Thracem 5. 30
Theſſalico concharum tincta colore 2. 500
thuricremas propter aras 2. 753
thuris glebis 3. 329
acri percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor 1. 922
tibia 4. 589 | 5. 1384
cava tibia Phrygio numero ſtimulat mentes 2. 620
tigna 2. 192, 196 | 5. 1266 | 6. 102, 240
timefactæ relligiones 2. 43
timemus 2. 55 | 3. 88 | 6. 35
timendæ, *plur.* 5. 31
timendos 3. 41
timendum 1. 112 | 3. 879
timent 3. 996 | 6. 596
timentque 3. 73
timentes mortis 6. 1237
timet 3. 993 | 6. 973
timor 5. 1179
timore 1. 107 | 3. 74 | 5. 122 | 6. 1177
timorem eſſe fontem curarum 3. 82
timores 2. 44 | 5. 47
timoris 6. 603. finem ſtatuit 24
tincta, *ſing.* 2. 500. *plur.* 735, 746, 775
tinctus candenti lumine 5. 720. ambroſia & nectare 6. 971
tinguentes 5. 1326, 1327
tingunt loca lumine 6. 172
titillare ſenſus 2. 429
nec Tityum ineunt volucres 3. 997
Tityus 3. 1005
tolerare 1. 287 | 3. 806
tolerârit, *toleraverit* 2. 1196
toleratur 5. 302
tollat 1. 702
tollebant 5. 1258
tollere 5. 560, 780 | 6. 469, 623, 627, 700
tollere oculos contra 1. 67
tolleret 2. 1110
tollit 2. 327 | 3. 890 | 6. 689
tollitur 5. 265 | 6. 506
tollunt 2. 577 | 4. 550, 1008
tympana tenta tonant palmis 2. 618
tonant 6. 408
tondentes pabula læta 2. 317
tondentes gramina ex uno campo 2. 659
tonitralia cœli templa 1. 1098
tonitru 5. 551 | 6. 112, 120
tonitru quatiuntur cærula cœli 6. 95
tonitrum auribus accipiamus 6. 163. accipimus 170

tonſaſque

Digitized by Google

tonſaſque natantes 2. 554
tormenta ætatis 5. 318
tormentis validis 6. 328
tornata, *plur. rotunda* ſaxorum ſtructa 4. 362
torpens caſſa formidine 3. 994
torpet 3. 306
torquetur 3. 489
torreat 3. 930
torrent terra cadavera 2. 415
torrenti, *adj.* vapore 4. 1093 | 5. 340
torrentibus, *adj.* auris res exuſtæ 5. 411
torrere 5. 900
torreſcere 3. 903
nimiis torret fervoribus ætherius ſol 5. 216
torretque flagellis 3. 1032
torrida, *ſing.* tellus 5. 1219
recenti volnere tortari 3 661
tortè, *adv. flexuoſe*, penituſque remota 4. 306
torto vertice 1. 294
trabes, *plur.* 6. 563
trabeſque, *ſing.* 2. 192, 196. *plur.* 4. 75 | 6. 109, 240
trabive 4. 298
tractabant vitam 5. 930. ære ſolum terræ 1288
tractant 4. 627
tractare 5. 951
tractari morſu ferarum 3. 902
tractata, *ſing.* 1. 943 | 4. 19, 231
tractetur 4. 1256
tractentur 2. 399
tractim 3. 529
tractu ævi 1. 1003 | 5. 1215
radentes corpori' tractum 6. 117
tractus, *plur.* flammarum 2. 207
tradatur 4. 303
tradere 5. 1186, 1443
tradit 6. 790
tradita, *plur.* 5. 859, 865
traducere 4. 1065
tradunt 2. 78, 672 | 4. 1215
trahat 6. 345
trahatur 4. 377
trahere 1. 398 | 3. 533 | 4. 143
trahier, *trahi* 6. 1188
trahit 3. 234, 363 | 4. 431 | 6. 257, 967
quocunque oculos trajecimus 4. 426
trajicere 4. 512
trajiciuntur 3. 757
è ſpeculo in ſpeculum tralucet imago 4. 309
trameat 4. 606
foraminibus in liquidis trameat ignis 6. 348
tramite prono 6. 26
tranant rapidos amnes 1. 15. foramina 4. 605
tranantibus, *tranſeuntibus* auras 4. 178
tranet 6. 1050
tranquilla, *ſing.* 1. 32 | 2. 1032 | 6. 77
tranquillo pectore 3. 294
in tam tranquillo vitam locavit è tantis fluctibus 5. 12
tranſactis 4. 1029
tranſactum 1. 461
tranſcendere fines juris 3. 60
tranſcurrere 1. 162 | 4. 193, 208
tranſeat 4. 383
transfer 1. 871
transferri 3. 516
transfertur 4. 315
tranſire 1. 202, 358, 439 | 2. 386 | 4. 153, 189, 461, 604 | 5. 228 | 6. 487, 948, 949, 989
tranſit 1. 490 | 2. 388 | 4. 148, 250, 616 | 6. 227, 228, 347
tranſmittere 6. 992
tranſmittunt valido quatientes impete campos 2. 326
tranſmutans dextera lævis 2. 487
tranſpectum, *ſubſt.* præbet apertum 4. 273
tranſpiciuntur 4. 272, 279
tranſtra disjectare ſolet magnum mare 2. 553
tranſtulerunt 3. 135
tranſverſa, *plur.* 5. 1329 | 6. 189
tranſverſis 5. 636
tranſverſo 6. 1018
tranſverſos 2. 213
tranſverſum, *nom.* 4. 424
tranſvolat auras 4. 563
tranſvolitant clauſa domorum 1. 356
τραυλίζει 4. 1157
traxere 3. 134
tremebundaque, *ſing.* 1. 96
trementes 5. 404
trementia 4. 75
tremere 3. 644 | 5. 299 | 6. 121, 594, 1188
tremeretque 3. 751
tremiſcunt 6. 547
tremit 6. 288, 543. artus 3. 488
tremor 6. 286. ignis clarus 5. 587
tremorem 6. 592
tremores 6. 546
tremoris 6. 576
tremulas 5. 993
tremulis vocibus 2. 367. artubus 3. 7. ignibus 4. 406
riſu tremulo concuſſa cachinnet 1. 918 | 2. 975
tremulo tempeſtas impete fulgit 6. 173
tremulo rareſcit ab æſtu 6. 875
tremulum 3. 302. jubar ignis 5. 696. petere à pennis auxiliatum 6. 1039
trepidabat 6. 1278
trepidant 2. 54, 964 | 3. 871 | 6. 34, 595
trepidare 3. 1089
trepidatur 3. 597
trepides 6. 85
trepido, *nom.* belli concuſſa tumultu 3. 846. terrore repleta eſt 5. 41
tribuamus 2. 387
tribuebant 5. 1171
tribuendus 2. 973
tribui 3. 516
tribuiſſe 4. 1176
tribuit 1. 324 | 5. 869, 1194
tribuitque 1. 807
tribus 5. 881
tribus vel paullo pluribus 2. 485
tributa, *adj. ſing.* 6. 783
demtis paucis, pauciſque tributis 1. 800
tribuunt 4. 1148

Digitized by Google

tripectora tergemini vis Geryonaï 5. 28
triplicem 5. 94
triplici 5. 902
tripode ex Phœbi lauroque profatur Pythia 1. 740 | 5. 113
triquetra, *triangularia*, foramina 4. 657
triquetris, *triangularibus*, terrarum in oris 1. 718
triſte 3. 741, 989 | 4. 638 | 6. 1182
triſtes 6. 33
triſti 3. 72
triſtia 4. 124 | 6. 780
triſtior 1. 943 | 4. 19 | 5. 347
triſtis 5. 1304
triſtiſque 3. 1010
loca nullius trita ſolo, *pede* 1. 926 | 4. 2
Palladis templum Tritonidos almæ 6. 750
Triviai, *Triviæ*, virginis, *Dianæ* aram 1. 85
triviis 4. 1197
trochleas 4. 903
Trojæ funera 5. 327
Trojanis 1. 477
Trojugenas gentes 1. 466
trucidet, *extinguet*, ignem magno clamore 6. 146
trudatur 6. 434
trudere 3. 1013
trudit 4. 900 | 6. 1031
trudunt 1. 293
trnduntur 4. 188
trunco, *nom.* calido viventeque 3. 654
truncos ac ramos 1. 354
truncus ademta anima, circum membriſque remotis vivit 3. 405
tuba mugit graviter depreſſo ſub murmure 4. 549
tuditantia 3. 395
tuemur 4. 338 | 5. 579
tuendi 1. 579
tuendo 4. 451
tuens 5. 34
tuentur 1. 153 | 2. 942 | 4. 333, 436, 782 | 5. 1407 | 6. 49
tuere, *à tuor* 5. 319
tueri 1. 196, 325 | 2. 5 | 4. 112, 325, 381, 1132 | 5. 1202 | 6. 1161, 1226
tuetur 5. 75
tuimur, *cernimus*, 1. 301 | 4. 225, 451 | 6. 930
tulerit 4. 685
tulit 2. 260 | 5. 834, 942 | 6. 298
tument 4. 1039
tumidos perfluctuat artus 3. 721
tumulos 5. 1374
tumultu 3. 846 | 5. 1335 | 6. 217, 365, 228, 580
plagæ ſedare tumultus 2. 955
tundier, *tundi*, 4. 932
tundimus 4. 266
tunditur 4. 1279
tunicas ponunt æſtate cicadæ 4. 56
turba 1. 1106 | 2. 550 | 4. 533 | 6. 464, 510
multa ſapientum turba putârunt 3. 98
turbæ, *ſing.* 2. 126 | 3. 941
turbabant 5. 1313
turbabat 5. 443
volgum, turbamque animantum 2. 919
turbant 2. 438
turbantia 4. 329
turbantibus 2. 1 | 5. 503
turbare 5. 1303
turbareque 6. 369
turbare fortunas timore 1. 107
in ſolis radiis turbare videntur 2. 125
turbare incertis procellis 5. 505
turbas 5. 1140
turbat 3. 38, 492
turbatur 6. 376
turbida, *ſing.* 4. 170 | 6. 375, 693. *plur.* 5. 998
turbidus amnis 1. 287. incendI ardor 6. 673
turbine 1. 274, 280, 295 | 3. 824 | 5. 218, 369, 631, 1230 | 6. 125, 394, 640. cœli 5. 623. ventorum 6. 152
turbinibus 5. 505
turbinis immanem vim promovit 6. 446
turbo verſabundus deſcendit 6. 437. rapidus 668
turgida 4. 1028
turmas 5. 1313
turmatim 2. 118
turpârunt aram ſanguine fœde 1. 86
turpes 2. 421 | 4. 1148
turpi 2. 680 | 3. 49 | 6. 1238 | 4. 1167
turpis 3. 65
turres 4. 354 | 5. 308 | 6. 239
validis ſepti turribus 5. 1439
turrito corpore boves Lucas 5. 1301
tuſſi 4. 1160 | 6. 1187
per quæ poſſent vitam conſiſtere tutam 6. 10
tutata, *ſing.* 5. 857, 861
tutelæ, *ſing.* 5. 859, 865
tutentur 5. 234
tutidantia, *tundentia* corpora, *atom.* 2. 1142
tympana tenta tonant palmis 2. 618
Tyndaridem 1. 465
Tyndaridis 1. 474
Tyria Sidone 6. 584
Tyrrhena retrò volventem carmina fruſtra 6. 380

V.

VAcabant armis 5. 1348
inane vacanſque 1. 335, 445
vacaret 1. 521
vacat 1. 508 | 6. 1028
vacefit 6. 1003, 1015
vacet 2. 1052
vacillans 4. 1117 | 5. 1095 | 6. 553
vacillant omnia tecta 6. 574
crura vacillanti præpediuntur 3. 478
ſub pedibus tellus cum tota vacillat 5. 1235
tabi nimborum arbuſta vacillent 1. 806
vacuas aures mihi adhibe 1. 45
inanituſque locus magis, ac vacuatus 6. 1023
vacui, *ſubſt.* 1. 368
vacuum, *ſubſt.* 1. 394, 395, 440, 510, 527 | 2. 150, 157 |

Digitized by Google

157 | 6. 1005, 1012, 1017, 1039. inane 1. 524 | 2. 202, 226 | 6. 838
vacuum pectus curaque ſolutum 2. 45
vada 1. 201. lethi 5. 1231
vadimonia 4. 1116
vagantur 2. 82, 104, 108 | 3. 448 | 4. 793
vagari 1. 1060 | 2. 41 | 3. 628 | 4. 50, 126, 130, 728
vagaris avius à vera longè ratione 2. 81. animi incerto fluitans errore 3. 1065
mors immatura vagatur 5. 22
vageque, *adv.* deerrârunt 3. 872
lauricomos per montes flamma vagetur 6. 151
vagitibus ægris miſtos ploratus 2. 579
vagituque locum lugubri complet 5. 227
vagitum Jovis 2. 634
miſcetur funere vagor, *vagitus infantum*, 2. 576
vagos imbres 6. 611
vagus 4. 1064
valeſcat 1. 941 | 4. 17
valetudo 3. 103
hydra venenatis vallata colubris 5. 27
vallibus 4. 549
vallo eburno munitur India 2. 538
vanum & delirum 1. 699
vanus error 1. 1067
vapor 2. 149 | 3. 234 | 4. 88, 201 | 5. 384, 814. ſolis 4. 186 | 6. 235
vaporant 5. 1130
vapore 1. 492 | 3. 234, 433 | 5. 595, 1101 | 6. 219, 870, 903. torrenti 5. 340. ſolis 5. 796 | 6. 965
vapore ſolis fota terra 1. 1031
vaporem 1. 664 | 3. 216, 340 | 4. 54 | 5. 568 | 6. 948, 986
vapores 1. 568 | 5. 237, 1094
vapori 6. 858
vaporis 2. 843 | 3. 127 | 5. 491, 598 | 6. 842. corpuſcula 2. 152. corpora 4. 869. elementa 6. 311. ſemina 270, 274, 883
vapoſque 6. 952
vapulet 4. 937
multimodis varians 6. 994
variantque 2. 758 | 4. 652
variante loquela cœperit inter ſe veſci, *uti*, 5. 72
variantes tactus 2. 815. formas 5. 721
variantia, *diverſitas*, rerum 1. 654 | 3. 319
variantibu', *variantibus*, formis 5. 823
variantis acervi 1. 775
variare 2. 479, 488, 490, 493 | 3. 374 | 4. 661
variata, *plur.* 2. 335
varient 2. 242
vas 3. 441, 554, 949 | 1022 | 6. 16, 554
vaſe 3. 794 | 5. 138
vaſis, *plur.* 3. 435 | 6. 230. rareque - facit lateramina vaſis 6. 232
vaſta, *ſing.* 1. 723. *plur.* 5. 1289 | 6. 1223
vaſtæque, *plur.* 5. 203
vaſtaſque, *nom.* 1. 116 | 6. 551
vaſtavitque vias 6. 1138
vaſteque profundum 1. 956
vaſtis Ætnæ fornacibus flammâ efflet 6. 681
immani & vaſto reſpectat hiatu 5. 376
vatum terriloquis victus dictis 1. 103. relligionibus atque minis 110
gravis imber, & uber 6. 289
ubera lactis 1. 886 | 2. 370
ubera mammarum lactantia 5. 883
uberibus, *ſubſt.* manat diſtentis candens lacteus humor 1. 260
uberibus flent omnia guttis 1. 350
udo 6. 465
vehemens 3. 481 | 6. 516
vehementer 2. 1022 | 4. 33, 821 | 6. 516
vehementi 3. 153 | 6. 310
vehementius, *adv.* 6. 337
vehimur 4. 388
vela, *nom.* lutea, ruſſaque 4. 73
vela pennarum remittunt aves 6. 743
velaque 6. 1031
velamina capitis quaſſans 4. 591
velârint, *velaverint*, 1. 929 | 4. 5
velata, *plur.* colore 2. 796
velatum vertier ad lapidem 5. 1197
velis, *nom.* ventoque 4. 895
veliſque, *nom.* volamus 4. 391
velivolis mare florebat navibu' pandis 5. 1441
vellera 6. 503
velocibus 6. 688
venæ, *plur.* 2. 668, 1148 | 6. 1068
venantum 4. 988
venarier, *venari*, fovea atque igni prius eſt ortum 5. 1249
venas 1. 860, 864 | 3. 124, 218, 476, 565, 691 | 4. 867, 952 | 6. 946. vitales 2. 1118. auri argentique 6. 808
in venas cibus diditur, *diſtribuitur*, 2. 1124, 1135
venena 1. 760
venenatis hydra vallata colubris 5. 27
venenet ſpatium cœli 6. 820
veneni 6. 827
veneno 3. 500 | 4. 689 | 6. 709, 822
venentur 3. 727
venenum 5. 898, 1007 | 6. 974. acre 4. 641, 644
Venere 4. 1065, 1229 | 5. 895, 1455
Venerem 4. 1151, 1265
Veneres 4. 1179
res per Veneris 2. 173
Veneris 3. 777 | 4. 1046, 1053, 1067, 1107, 1122, 1142, 1166, 1199, 1209, 1242, 1254, 1273 | 5. 736

genitales

Digitized by Google

genitales Veneris res 2. 473
per Veneris res conveniendo 2. 922
Veneris res 5. 846
privatæ Veneris connubia 5. 1011
venis 1. 867 | 2. 904 | 3. 443 | 5. 810, 1254
venti, *ſing.* 1. 272 | 3. 127, 247, 270 | 4. 262 | 5. 1225 | 6. 123, 136, 280, 294, 299, 309, 318, 430, 435, 508, 509, 517, 559, 591. *plur.* 1. 6, 278, 291, 296 | 2. 765 | 3. 19 | 4. 445 | 5. 255, 267, 389, 674, 1191 | 6. 114, 131, 189, 195, 221, 462, 504, 528, 567, 623, 630
venti vortex 6. 442
ventique, *plur.* 5. 743 | 6. 292, 359
venti, *oſtentationis*, 3. 46
ventigeni crateres 6. 701
ventis 2. 1 | 3. 508 | 4. 965 | 5. 645, 780 | 6. 97, 192, 259, 268, 366, 377, 442, 512, 536, 726, 1109
ventis ne verba profundam, tu fac 4. 929
ventiſque 6. 456
vento 4. 895, 1089
ventorum 3. 493 | 5. 218, 1229 | 6. 152. verbera 5. 955
ventos 1. 763 | 5. 1085
ventos pedibus petebant 5. 1330
ventoſa magis cervorum frigida mens eſt 3. 300
ventoſa loca 6. 467
ventres 5. 1323
ventum 6. 1169
ventus 3. 129, 283, 287 | 4. 260, 899 | 6. 157, 174, 210, 214, 273, 556, 577, 684, 685, 1031
Venus 1. 229 | 4. 1052, 1078, 1095, 1101, 1217, 1271 | 5. 736, 960, 1016. alma 1. 2
ſpoliis vepres volitantibus auctas 4. 60
ver 5. 736
vera viai amittunt, ardua dum metuunt 1. 644
veratrum venenum 4. 644
verba 1. 825, 911 | 2. 689 | 4. 558, 562, 583, 618
verbaque 4. 537
ventis verba profundam 4. 929
verbera, *nom.* 3. 1030. ventorum 5. 955
verberat vis venti 1. 272. ventus 4. 260. aër 936. circumpoſitus aër 6. 1026. annellum abditus aër 1037
verberet 4. 265
verberibus 5. 486. radiorum 5. 1103
chartas volantes verberibus venti verſant 6. 114
verbi cauſa 3. 423
verbi imagine, *eccho*, 4. 571
verbis 1. 139, 198, 824, 833, 871 | 2. 688 | 3. 964 | 4. 571 | 5. 3, 164, 264, 734, 1167
inverſis ſub verbis latitantia 1. 643
verbone 4. 786
verborum 4. 514, 553, 565, 578
verear 1. 415
vereor 1. 81
vergebant ſibi venenum imprudentes 5. 1008
in terras ſolis vergitur ardor 2. 212
veridicis 6. 23
veridico ex ore profudit 6. 6
tempora ſe Veris florentia pandunt 6. 358
vermes 2. 870
vermes expirant cadavera rancenti jam viſcere 3. 719
vermeſque 2. 927
vermibus 3. 723
vermiculorum 3. 727
vermiculos 2. 898
vermina fæva 5. 995
verna diei ſpecies 1. 10
verno tempore 5. 800
vernum tempus 6. 368
verrentes æquora venti 5. 267, 389
venti verrentes æquora ponti 6. 624
vis violenti per mare venti Endoperatorem claſſis ſuper æquora verrit 5. 1226
venti verrunt nubila cœli 1. 280
verſa, *plur.* 5. 279
verſaque, *ſing.* 5. 1293
verſabundaque vis 6. 581
verſabundus turbo 437
verſamur 3. 1093 | 4. 224 | 6. 929
verſandoque 5. 721
verſant 6. 114
verſanti turbine nubem cogit 6. 125
verſantur 2. 50
verſare 3. 165 | 5. 517
verſarent 6. 1179
verſari, *circumvolvi*, 4. 402 | 5. 719
verſat 2. 881 | 5. 524
Mundi magnum & verſatile templum 5. 1435
verſatur 2. 112 | 6. 276
verſatus 6. 174
verſent 5. 478
verſet 5. 1209
verſibus 1. 25, 138, 417, 500, 823, 948 | 2. 687; 1012 | 3. 36 | 4. 24. æternis 1. 122. Latinis 138. ſuaviloquis 2. 529. ſuavidicis 4. 181, 907. politis 6. 82
verſus, *ſubſt. plur.* 1. 825 | 2. 689
vertat 5. 616
fœcundas vertentes vomere glebas 1. 212 | 5. 211
vertere, *præter.* 5. 1356
vertere vitæ rationes 1. 106
vertere in utilitatem 6. 1169
vertere 1. 783 | 2. 307, 873 | 4. 136 | 5. 338, 829, 913
verterit 6. 87, 383
verti, *inf.* 2. 744 | 4. 404 | 5. 504, 1183, 1437
vertice 1. 294 | 2. 210 | 3. 1014 | 6. 466, 750
vertier, *verti*, 1. 711 | 2. 926 | 6. 290
velatum vertier ad lapidem 5. 1198
vertimus 4. 243

Digitized by Google

vertit 2. 879 | 5. 723
vertitur 2. 766 | 3. 591 | 5. 511
vertunt 2. 874, 875 | 4. 1123
vertuntur 5. 473
verum, *ngm.* 1. 410 | 4. 210, 502, 705 | 5. 713
veruti, *teli*, curſus 4. 411
veſci, *verb.* è terra mortalia ſæcla 1. 1091
veſci vitalibus auris 5. 855
veſci, *uti*, variante loquela inter ſe 5. 73
veſcitur 2. 1126
veſco, *edaci*, ſale ſaxa perſa 1. 327
montem Veſevum 6. 747
plena animæ veſicula 6. 129
veſte 1. 36 | 4. 1124 | 5. 672, 1426
veſtem 4. 148, 153, 1011 | 5. 814 | 6. 113
veſtemque 3. 613 | 4. 1030
vietam aranei veſtem 3. 387
lubrica ſerpens exuit in ſpinis veſtem 4. 59
veſtes 1. 306 | 5. 232, 1447 | 6. 470, 617. barbaricæ 2. 499
veſtigia 1. 403, 407 | 2. 123, 356 | 3. 4, 310, 321, 390, 529, 673, 1133 | 4. 58, 366, 709, 991 | 5. 56, 737, 1260, 1445 | 6. 421, 747
veſtigia retro inſtituit 4. 474
veſtire 5. 952
veſtis 2. 91 | 4. 1120 | 5. 1349, 1417
juventas veſtit molli lanugine malas 5. 887
vetere 2. 252
veterem 4. 67
veteres 2. 600 | 4. 56 | 5. 172, 406, 934
veterino ſemine 5. 863, 888
vetus gloria 6. 8
vetuſta, *ſing.* 5. 161. *plur.* 1083
cedit vetuſtas extruſa rerum novitate 3. 977
vetuſtas anteacta 3. 985. matura admonuit 1052
vetuſtate 1. 226 | 6. 552
vetuſtatem ex oculis ſubducere 2. 69
vetuſto ætatis ſpatio defeſſa 2. 1172 | 3. 775
mulier ſpatio defeſſa vetuſto 5. 835
vexamine Mundi magno 5. 341
vexant violento turbine flabra ventorum 5. 318
vexanti turbine raptant 1. 280
vexantur percita plagis 1. 1024
vexare 3. 83 | 5. 164
vexaret 5. 1179
vexari 2. 3
vexat montes ſupremos ſylvifragis flabris 1. 276
vexata per ævum innumerabilibus plagis 1. 635
vexata navigia 6. 429
vi 1. 13, 130, 220, 569, 729, 856, 1077 | 2. 63, 185, 196, 198, 289, 328, 549, 963 | 3. 29, 160, 344, 486, 828 | 4. 127 | 5. 78, 207, 253, 373, 1144, 1149, 1177 | 6. 30, 243, 319, 379, 508, 517, 540, 755
vique 6. 734
ſine vi ſubigente, *impellente*, 2. 193
via 3. 736 | 4. 1265 | 5. 103, 273 | 6. 638, 1146
viæ, *plur.* 2. 1019 | 4. 661
viai, *viæ* 1. 407, 1040 | 2. 249 | 3. 497 | 4. 824 | 5. 738, 1123
amittunt vera viai 1. 660
prima viai 1. 1068
cuncta viai, *cunctas vias* 5. 738
viam 2. 129 | 3. 1042 | 5. 521, 712 | 6. 26, 199, 548, 1262. vitæ 2. 10
viamque 1. 82
viarum 1. 957 | 2. 626 | 5. 1205 | 6. 331, 993
ſtrata viarum 1. 316 | 4. 417
viarum flexus 3. 586
clauſa viarum 4. 616
recta viarum oſtia 4. 91
vias 1. 374 | 4. 406, 725 | 4. 973 | 5. 442, 1447 | 6. 625, 1048, 1138. lethi 2. 916. oculorum 4. 345, 352
viaſque 4. 654, 946 | 6. 983, 1265
lingua vibrante 3. 657
vicina, *plur.* 1. 897 | 6. 458, 1017
vicinum 4. 931
victa, *ſing.* 2. 605 | 5. 1270. *plur.* 1. 856 | 5. 110, 1103
victæ, *plur.* 1. 1081
victor 1. 76
victoria 1. 80
victos 5. 1320
victoſque 5. 1049
victu 4. 634, 1142, 1251
de victu certant 5. 1081
victum, *ſubſt.* 1. 592 | 5. 802, 1079, 1104 | 6. 9
victus, *adj.* 1. 104, 618 | 3. 1010 | 5. 344
viduata, *plur.* manuum 5. 878
vietam veſtem 3. 386
vigeant 3. 259, 284
vigeat 5. 533
vigebant 5. 1106, 1111, 1403
vigebat 5. 1397
vigente mente 1. 924
herbæ rore vigente 2. 361
vigere 4. 1149 | 5. 306, 1297
vigeret 4. 31 | 5. 1056
reſerata viget genitalis aura Favoni | 1. 11
lætitia viget animus 3. 151
vigilamus 4. 763
vigilans ſtertis 3. 1061
vigilante animo 5. 1169
vigilantes 4. 976
vigilantibus 1. 133 | 4. 371 | 5. 1404
vigilare 1. 143 | 4. 457, 1173
vigilat 4. 762
vigiles, *nom.* 5. 1407, 1435
viis 6. 1221
viis oris expletis 4. 536
viis directis 4. 613
tetigit limina villæ 3. 1078
villam 3. 1076

Digitized by Google

vim 1. 287 | 4. 497 | 5. 416, 1032 | 6. 180, 446, 819, 915, 953, 999. cupidam equorum 2. 265
vina 1. 391 | 6. 230
vincam conſurgere 6. 497
vincat 4. 1112
vincebant 5. 967
vincendi 5. 1346 | 6. 47
vincere 2. 954, 955 | 3. 961 | 4. 483. verbis 5. 734
vincere poſſis interiiſſe 6. 708
vinci cernis lapides ab ævo 5. 307
vincla 6. 355, 915, 1069
vinclis 4. 1195 | 5. 874, 1311
vinclum 3. 598
vinco fieri 2. 747
vinctaque, *plur.* 5. 840
vincti, *plur.* fœdere 3. 417
vinctos 4. 1200
vincula amicitiaï 3. 83
vincunt 1. 487
vindicat 3. 894
vinetaque læta 2. 1157. collibus 5. 1371
vini 3. 475, 481 | 6. 234, 805
vinxit 4. 1195
violare 4. 138, 465, 508 | 5. 1019
violari 6. 70
violârint, *violaverint*, 2. 614
violat 3. 21 | 5. 1154
violenta vis leonum 3. 297. viri vis 5. 962
violenti 2. 621 | 4. 1109 | 5. 1225
violenta 3. 741, 481
violentis 5. 504, 1269
violento 3. 824 | 5. 218, 369, 1230 | 6. 419
vir 4. 818, 1275
virentes campos 1. 19
vires, *nom.* 1. 577 | 2. 134, 877, 1130, 1161 | 3. 598 | 4. 866, 986, 1114 | 5. 315, 380, 410, 625, 884, 1016, 1216, 1239 | 6. 341, 1154, 1202
vireſque, *nom.* 2. 557 | 5. 111
vireſcat de nihilo renata copia rerum 1. 675
vireſcere 1. 758
vireſcunt 1. 253
virgineos comtus 1. 88
Triviaï virginis 1. 85
virgulta 5. 933, 1365
virgultaque 5. 788
viri 3. 372 | 4. 1186, 1263 | 5. 621, 962
tetri viri 2. 475
viribus 1. 288, 970 | 2. 273, 1120 | 3. 450, 452, 493, 784 | 4. 540, 1147 | 5. 817, 1097, 1110, 1173, 1176, 1269 | 6. 558. obtuſis 3. 453
viridantes 2. 33 | 5. 1395
viridanti colore 5. 873
viridemque 5. 781
virides ſaltus 2. 355. ſmaragdos 804
viridi colle 2. 322. cum luce Smaragdi 4. 1119 | 5. 949
ferro privati parte virili 6. 1207
virile 4. 1202 | 5. 1355
viritim 2. 1170
viro 1. 730 | 5. 1010
viro 2. 852 | 6. 29
prima virorum, *primi viri* 1. 87
viros 5. 999, 1353
virtus 1. 141 | 5. 856, 861
virtute 2. 641 | 5. 964
virtutem animi acrem irritat 1. 71
virum, *ſing.* 6. 5. *virorum*, 1. 96, 729 | 2. 328 | 4. 1225 | 5. 312, 329, 997 | 6. 241, 722, 1107
virus 1. 720 | 6. 635
virus aquarum percolatur 5. 270
vis, *nom. ſing.* 1. 73, 223, 239, 244, 248, 272, 486, 725, 1050 | 2. 215, 277, 303, 306, 540, 544 | 3. 8, 171, 272, 278, 280, 297, 398, 451, 475, 491, 498, 582, 637, 638, 645, 747, 763, 765, 772, 791, 827 | 4. 327, 425, 492, 669, 886, 915, 1034, 1165 | 5. 28, 135, 185, 208, 398, 414, 558, 561, 564, 773, 879, 962, 1151, 1225, 1232, 1285 | 6. 70, 127, 136, 144, 237, 280, 294, 298, 299, 308, 309, 314, 318, 324, 327, 353, 430, 436, 509, 529, 549, 559, 577, 581, 591, 602, 664, 693, 758, 802, 815, 824, 830, 889, 916, 955, 1090, 1096, 1126, 1150, 1222, 1280. *plur.* 3. 265
fortis equi vis 3. 8
promiſſa canum vis 4. 685
fida canum vis 6. 1220
viſque, *nom.* 2. 1071
vis multas poſſidet 2. 586
turbida vis animaï 6. 693
viſat 1. 116
viſcera 2. 668, 963 | 3. 218, 249, 273, 301, 337, 376, 565, 691 | 5. 926, 991
viſcere 3. 267, 719
viſceribus 1. 837 | 2. 904
viſceris 5. 901
viſcus 1. 837
fugitabant viſere ad ægros 6. 1236
viſitque exortum lumina ſolis 1. 5
viſu, *viſui*, 5. 102
viſû acria, *oculis aſperiora*, 4. 713
viſum, *ſubſt.* 4. 106, 291 | 6. 165
viſumque, *ſubſt.* 4. 234, 695, 733 | 6. 923. laceſſant 4. 218, 733
viſus, *ſubſt. ſing.* 4. 275. *plur.* avidos in te paſcit 1. 37
vita 1. 63, 810 | 2. 53 | 3. 66, 121, 128, 333, 403, 408, 421, 890, 948, 971, 981, 992, 995, 1008, 1027, 1036, 1059 | 4. 509, 510, 1253 | 5. 16, 39, 64, 175, 179, 228, 351, 885, 995 | 6. 78, 1209. vomenda 828
vitaque 3. 558, 954, 984
ex uſu, vitaque reperta 4. 850
vitabant 5. 967
vitæ 1. 106, 228 | 2. 15, 172 | 3. 2, 63, 79, 254, 546, 591, 681, 861, 912, 956, 1055, 1091 | 4. 1179 | 5. 9, 21, 180, 987, 1150, 1448 | 6. 4, 825. viam 2. 10. regimen 3. 95

vitæ

Digitized by Google

vitæ depactus, *fixus* terminus 2. 1086
plenus vitæ conviva 3. 951
vitai, *vitæ* 3. 397, 943, 969, 1020, 1090, 1097, 1106 | 5. 209, 225 | 6. 774, 1151, 1237. copia 814
vitai clauſtra reſolvat 1. 416
quaſi curſores vitaï lampada tradunt 2. 78
reddita vitaï mors, *mors cum vitæ commutata* 4. 765
vitaï pauſa, *vita ceſſatio* interjecta eſt 3. 872
vitalem 2. 889 | 3. 100, 216, 526. ſenſum 635. voltum 655
vitales 2. 716, 940 | 3. 346, 406, 559 | 6. 1225. motus 2. 947. venas 1118
vitales animæ nodos è corpore ſolvit 2. 949
vitali 2. 914 | 5. 126
vitalia 6. 771, 1092. rerum 2. 575
vitalibus 3. 576 | 5. 855
vitalis motus 2. 954. ventus 3. 129
vitaliter animata 5. 146
vitam 2. 960, 996 | 3. 38, 42, 171, 257, 323, 398, 469, 549, 769, 882, 1070, 1100 | 4. 829, 1275 | 5. 11, 170, 930, 1116, 1121, 1153, 1174, 1423, 1433 | 6. 3, 10, 1196, 1222
vitam edere, *mori*, 6. 1256
vitamque 1. 196, 579 | 3. 932 | 5. 802, 1079, 1104. ſerenam 2. 1093
vitanda, *plur.* 6. 779
vitandi 5. 43
vitantque 4. 325
vitârat 6. 1197
vitare 2. 558, 916 | 3. 86 | 4. 512, 844, 1139 | 5. 842, 955 | 6. 408
vitareque 4. 822
vitat 4. 1066
vitia 4. 1145
vitiata, *ſing.* animi poteſtas 3. 674
vitigeni liquoris laticem 5. 15
vitigeni latices 6. 1070
vitiis 3. 733
vitio 6. 17, 1068. vertere 5. 1356
vitium 4. 387, 827 | 6. 16
vitri 4. 606
vitroque 6. 990
vituli, *plur.* 4. 57
vitulo 5. 1033
vitulorum 2. 364
vitulus 2. 352
viva, *plur.* 2. 878, 963 | 5. 39, 989, 991 | 6. 887
vivam, *nom.* 2. 617
vivant labentes ætheris ignes 1. 1033
vivata, *vivida*, poteſtas 3. 410, 557, 680
vivebant 6. 1207
vivendo 1. 203 | 3. 961, 1094, 1103
viventeque 3. 554
vivere 1. 203 | 3. 102, 511, 684, 786 | 4. 1159 | 5. 17, 130, 870, 959, 1117
viveſcit 4. 1061, 1131
vivi, *verb.* 5. 18
vivida vis animi 1. 73. tellus 179
vivit 3. 303, 406 | 5. 539
vivo, *nom.* 2. 702 | 3. 1059
viva videns vivo ſepeliri viſcera buſto 5. 991
ex vivo Centauri, *ex vivente Centauro*, 4. 743
vivos 2. 870 | 4. 42
vivum 4. 771
vivunt 2. 75, 663 | 3. 50
vivus 3. 892, 899
viximus 4. 1166
ulcera tetra 5. 993
ulceribus 6. 1146, 1164, 1198, 1269
ulciſci 5. 1148
ulcus 4. 1061
umbra 4. 365, 374, 381, 383 | 6. 783
umbram 4. 370, 541. ducere latè 140
umbrantes floribus Matrem 2. 628
umbras 3. 305 | 4. 42, 342, 379 | 5. 763, 787
umbris 5. 640, 972 | 6. 864
flexis mucronibus unca 2. 427
uncis unguibus 5. 1321
unciſque 5. 31
unco ſæpe labro calamos percurrit hiantes 4. 592 | 5. 1406
uncus aratri ferreus vomer occultè decreſcit 1. 314
undæ, *plur.* 1. 375, 381 | 3. 493
undas 1. 1084 | 3. 841 | 4. 423 | 5. 273 | 6. 256, 403, 434, 638, 717, 881, 891, 894, 1171. aërias ſol diverberat 2. 151
undis 1. 289, 720, 721, 1030 | 4. 220, 434, *bis* 439 | 5. 223, 375, 1003 | 6. 436, 622, 728, 925, 1075. mollibus 2. 375
unguenta 4. 1118, 1125
unguenti ſpiritus 3. 223
ungentum 6. 974
ungues 3. 527 | 5. 1282
ungueſque 5. 1037
unguibus 5. 32, 1036, 1321
unguiculoſque 6. 947
unguit 4. 1172
ungula ferarum fiſſa 4. 685
uniter 3. 851 | 5. 538, 556, 559
uniter apti, *compacti in unum quid*, 3. 851, 858
univerſum, *adj.* 4. 263
ſedare vocabant 5. 943
vocabula 5. 1041
vocamen 2. 656
vocamus 1. 370, 427, 440, 508, 1073 | 3. 94, 140 | 4. 34
vocant 6. 908
vocantes 2. 318
vocantur 6. 740
vocare 1. 54, 459, 482 | 2. 654 | 4. 715 | 5. 1085
vocat 5. 525
voce 1. 913 | 3. 966 | 4. 550, 580, 715 | 5. 1057, 1089 | 6. 1243
vocem 2. 833 | 3. 944 | 4. 529, 544, 563
vocemque, *nom.* 3. 156
voces, *nom.* 1. 302, 355, 491 | 2. 330 | 3. 157, 168 | 4. 222, 537, 551, 569, 581, 601, 615, 1217 | 5. 338, 1059, 1080, 1087, 1378,

Digitized by Google

1378, 1405 | 6. 228, 951
vocesque, *nom.* 4. 989 | 5. 1172
vocibus 2. 367 | 4. 611 | 5. 994, 1021, 1043, 1045, 1065. liquidis 2. 145
vociferantur carmina 1. 733. æra clauſtris reſtantia 2. 450
ratio tua cœpit vociferari 3. 14
res ipſa vociferatur 2. 1050
vocis 3. 495 | 5. 1054, 1069 | 6. 1146. aſperitas 4. 561
vocitamus 6. 297
vocitant 2. 611
vocum 4. 572. primordia *atom.* 534
volabant 5. 490
volamus velis 4. 391
volando 6. 304, 450
volans 3. 783 | 6. 86, 382
volantes 2. 206, 821 | 3. 387 | 4. 1004 | 5. 254, 1190 | 6. 96, 103, 113, 483, 611, 742, 833
volantum, *avium*, corpora 2. 1082
volare 1. 971 | 4. 140 | 6. 1094. in cœli templa 1. 1063
volarent 4. 843. corpora 6. 485
volat 6. 327, 333
volatile telum 1. 969
volebant 5. 1246
voles 2. 490
volgata, *volitantia* per malos vela 4. 75
magnum volgata per ævum 5. 428
volgi, *vulgi*, 1, 316 | 2. 622 | 5. 1138
volgivaga 4. 1064
volgivago, *vulgivago* more ferarum vitam tractabant 5. 930
volgo, *vulgo adv.* 1. 239 | 2. 215, 337, 723 | 3. 267 | 4. 73, 86, 587, 704 | 6. 521
volgum turbamque animantum 2. 919
volgus, *vulgus*, 1. 944 | 4. 20
volitant 3. 732 | 4. 36, 86
volitantibus ſpoliis vepres auctas 4. 60
volitare 1. 951 | 2. 380 | 4. 42, 222
volitent 2. 1054 | 3. 33 | 4. 28
volnera 4. 1063 | 5. 996, 1169, 1302. vitæ 3. 63
volnera vaſta ferebant 5. 1289
volnere recenti tortari 3. 661 | 4. 1113
dabant in terram volnere victos 5. 1320
volnere violento demit honorem imaginibus 6. 419
volneribus 5. 1335
volnus 4. 844, 1042
æternum ſub pectore volnus 2. 638
volta, *vultus*, 4. 1206
voltum 3. 164, 655
volturiique, *vultureſque* cadaveribus ducuntur 4. 684
voltus 3. 468, 594 | 4. 1217
voltus furioſus & acer 6. 1182
volvatur 5. 976
volvat ſe fluctus odorum 4. 679
volubilibus figuris creata 3. 191
volubilis procurſus 2. 454
volucremque, *adj.* ſoporem 4. 996
volucres, *ſubſt.* 2. 144 | 3. 893, 997, 1006 | 4. 1001, 1290 | 5. 32, 799, 823, 1077. variæ 2. 344
volucri, *adj.* lumine loca tingunt 6. 172
volucris, *adj.* 4. 204
volvebat tetrum odorem 6. 1152
volvenda, *ſing.* glans plumbea 6. 178. *plur.* ſidera Mundi 5. 515
volvenda ætas 5. 1275
volventem 6. 380
volventes flumina fontes 2. 590 | 6. 344. ſolis per cœlum luſtra 5. 929
volvere curarum in pectore fluctus 6. 33, 540
volvere irarum fluctus 6. 73
volvere vitalis aëris auras 6. 1226
volverunt, *à volvo*, 5. 1346
volvi 3. 77 | 5. 82, 1188
volvier 5. 715
volvit 6. 691. aëra 4. 287
volvitur 3. 1015 | 6. 371, 393
voluntas 2. 257, 261, 276 | 3. 46, 175 | 4. 881, 981, 1039
ex animi voluntate procedere 2. 270
voluntatem noſtram ſimulacra tuentur 4. 782
voluptas 1. 1, 141 | 2. 3, 258, 965 | 3. 28, 251, 1094 | 4. 631, 633, 1068, 1074, 1078, 1194, 1201, 1256 | 5. 179, 1432 | 6. 93, 388
dia, *divina* voluptas dux vitæ 2. 172
voluptatem 2. 967. liquidam, puramque 3. 40 | 4. 150
voluptatis 4. 1107
volutent 3. 241
volvunt 5. 522, 643
vomenda, *ſing.* vita 6. 828
uncus aratri ferreus occultè decreſcit vomer in arvis 1. 315
vomere, *nom.* 1. 212 | 5. 211
furſus vorſus 2. 188
quoque vorſus 2. 1052
vortex 6. 276. igneus 297. venti 443
votis nectere vota 2. 1201
votis adit Divûm pacem, ac prece quæſit 5. 1228
vox 4. 536, 558, 566, 569, 603, 607, 617, 694, 703, 704, 796 | 5. 1056 | 6. 1243
vox in aures inſinuata 4. 527
vox præterradit fauces 4. 531
urbe 6. 1276
urbem 3. 1080 | 6. 1138, 1257

Digitized by Google

urbes 1. 256 | 2. 607, 624 | 5. 341, 413, 1107, 1161, 1236 | 4. 586, 589, 595
urbis 4. 354
urere 4. 872 | 5. 900
urgere 6. 191
urgerive 3. 906
urgeris 3. 1064
urget 3. 995 | 6. 480, 511, 557
urive 3. 900
urit corpore ſerpens ignis 6. 660
uritur 6. 150
uſi, *plur.* 5. 1045
uſu 4. 850
uſu, *uſui*, datur 3. 984
uſum, *ſubſt.* 4. 833
uſurpare 1. 55
uſurpare oculis frigora, *cernere*, 1. 302
uſurpare ſenſibus 4. 972
uſus, *ſubſt. plur.* 4. 839 | 5. 1286, 1450 | 6. 9. *opus* 1. 185, 220 | 4. 829
quod foret uſus, *opus*, 5. 842
non eſt ut, *non eſt cauſa cur*, 2. 495
eſt ut, *eſt ratio cur*, 3. 738
ut ſi, *quaſi*, 4. 991 | 6. 151, 759
utare 1. 871
ut eſt oris extremis cunque notata, *utcunque*, 5. 583
utendi 4. 840, 849
uteri, *plur.* 5. 806
utile 1. 332 | 3. 735
utilis 3. 208
utilitas expreſſit nomina rerum 5. 1028
ex utilitate ſua commendata 5. 858
utilitatem 4. 25 | 5. 871 | 6. 893
vertere in utilitatem 6. 1169
utilitatis 4. 852, 855 | 5. 868, 1047
utuntur 4. 1098
uvas autumno fundi ſudante videmus 1. 176
fluctifrago ſuſpenſæ in littore veſtes uveſcunt 1. 307
vulnere 1. 35
vulpes, *plur.* 5. 861
dolu' vulpibus & fuga cervis à patribus datur 3. 742
vultu 5. 839 | 6. 405, 407
vultuque 3. 294, 467
vultus 4. 1027
altitonans Vulturnus 5. 744
uxor optuma 3. 907
uxores 4. 1232, 1249, 1261
uxoribus 4. 1263

Z.

ZEphyri, *plur.* 5. 1381
pennatus Zephyrus Veneris prænuntius 5. 737

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

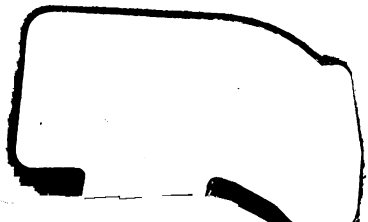

Digitized by Google